68
8 E
10

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
IV. 6. 6.

30. 3. 1.

5-10. C. 18-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Coll. Rom. Soc. Ies. cat. inscr. [illegible] Bibl. Maior

CONFESSIO

CATHOLICÆ FIDEI CHRISTIANA,

VEL POTIVS EXPLICATIO QVÆDAM CONFESSIONIS,

In Synodo Petricouienſi a patribus prouinciarum Gneſnenſis, & Leopolienſis in regno Poloniæ factæ anno Domini M D LI.

Auctore D. D. Stanislao Hoſio Cardinale, Epiſcopo Varmienſi.

OPVS IN PRIMIS PIVM, ET ERVDITVM.

SALVO PER OMNIA IVDICIO
S. Sedis Apoſtolicæ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMAE, M D LXV.
Apud Paulum Manutium, Aldi F.
IN AEDIBVS POPVLI ROMANI.

SERENISSIMO,

ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI, ET DOMINO D. SIGISMVNDO AVGVSTO,

Dei gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ,
Ruſsiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, &c.
Domino, & heredi, Domino ſuo Clementiſſimo, Nicolaus Dziergouuski
Archiepiſcopus Gneſnenſis, Legatus natus, & primas, orationes, & obſequia ſua reuerenter commendat.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

SI qua gens alia, noſtra præ ceteris habere uidetur, quod in Do-
mino gloriari, de quo Deo, cuius hoc ſolius eſt beneficium, 1. Cor. 1
merito gratias agere poſſit, ac debeat; quod cum aliæ pleræque
poſt agnitam ueritatem, & receptum ſemel Chriſti Euangelium Galat. 1
transferri ſe in aliud cuiuſuis potius, quam Chriſti Euangelium paſſæ ſint;
noſtra hæc (quod illi perpetuum, cuius hoc inſpiratione factum eſt, Deus 1. Ioan. 2
eſſe uelit) quod audiuit ab initio, in eo permanſit; neque commiſit, ut do Hebr. 13
ctrinis uariis, & peregrinis abduceretur: uerum quod Timotheum, ac ue- 1. Tim. 6
rum ueri Dei cultorem unumquemque Paulus admonet, depoſitum fideli-
ter cuſtodiuit, deuitans profanas uocum nouitates, & oppoſitiones falſi no-
minis ſcientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed
hanc illi tantam conſtantiæ laudem eripere conatur totius humani generis
hoſtis ille capitalis, quo nihil eſt ad noſtram perniciem inſtructius neque
uigilantius: Circumit enim ſemper tamquam leo rugiens, quærens, quem 1. Pet. 5
deuoret. Neque uero non repetit, quod quærere numquam intermittit.
Magnam (proh dolor) orbis Chriſtiani partẽ ſuis inſidiis a Chriſti corpore,
quæ eſt Eccleſia, ſegregatam immanis illa beſtia iam deuorauit, ac, quod ma
lum, non pro noſtris meritis, ſed pro ſua gratuita bonitate, & miſericordia,
procul a noſtris finibus arcere Deus uelit, ad nos quoque deglutiendos ani
mum adiecit. Neque uero nunc aliis artibus utitur Satanas iſte, quam qui
bus & ab initio ſemper, & noſtro etiam hoc infelici æuo, in finitimis no-
bis populis irretiendis uſus eſt. Facile perſpicit, ut eſt non minus callidus,
quam truculentus, aperto Marte ſi congredi uelit, nihil ſe proficere poſſe.
quamobrem longe alia ſe forma exhibet, quam ea, quæ eſt ipſius propria:
quam ſi cernere liceret, auerterentur eueſtigio mentes omnium, ac ſimul ut
uidiſſent monſtrum horrendum ingens, non modo uocem non audirent,
ſed nec aſpectum eius ferre poſſent. Verum transfigurat ſe in angelum lucis;
Quibus armis olim caput noſtrum, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in 2. Cor. 11
deſerto cum eſſet, aggreſſus eſt, iiſdem membra nunc quoque illius appe- Matth. 4
tit, ſub umbraculis diuinæ legis decipere conatur incautos, ac ſuæ fraudi ſa
cræ ſcripturæ prætendit auctoritatem, quodq. a ſanctiſſimo quodam, doctiſ
ſimoq. uiro ſcriptum eſt: Per uerba legis, legem impugnat: Nam proprium Ambr. in cap. 3
ſenſum uerbis adſtruit legis, ut ſuæ mentis prauitatem, legis auctoritate ad Tit.

commendet. Sciens enim impietas multum auctoritatem ualere, fallaciam ſub eius nomine componit, ut quia res mala per ſemet ipſam acceptabilis eſſe nõ poteſt, bono nominis commendetur. Hac arte nimio plus in hac quoque gente noſtra iam profecit, ac ſub ſpecioſo uerbi Dei titulo plurimos decepit, periculum ut ſit, niſi Deus oculis miſericordiæ ſuæ nos aſpexerit, ac ab illius inſidiis protexerit, ne deteriore ſint loco res apud nos, quam apud finitimos hactenus fuiſſe uidentur. qui cum iam bona ex parte ad mentem ſaniorem reuerſi ſint, ad nos lues hæc ſerpere cœpit: ac uidere licet pleroſque tam cæca mente præditos, ut cum non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui ſub obtentu Euangelii ſacra profanis, imaq. ſummis miſcere conati ſunt, haud aliter tamen, quam ſi ne tenui quidem auditione quidquam ea de re percepiſſent; obfirmato animo in eo pertendunt, quod ſemel prauum in animum induxerunt. Tum autem uident eos, qui a Chriſti corpore diuulſi, de Chriſti Euangelio, deq. puritate uerbi ſe iactant, in tot ſectas miſere diſſectos, ipſos inter ſe digladiari, ipſos inuicem ſibi hæreticos eſſe, neque tamen uel hoc eorum diſsidio adduci poſſunt, ut in uiam redeant, unde aberraſſe uidentur. Quin eo iam res rediit (quæ res una omnium maxime eſt deploranda) quod ſui quiſque capitis ſomnia, Dei uerbum uocari, & fidem Catholicam haberi uult; ac quanto quiſque indoctior eſt, tanto ſibi plus arrogat, tantoq. maiore audacia de rebus non intellectis temere affirmat. Ante hos triginta annos una tantum fuit in orbe Chriſtiano fides, quæ nec dici poteſt fides, niſi una ſit, cum quidquid præter unã fidem eſt, perfidiam, non fidem eſſe dicat Hilarius. nunc iſti fidium ex ea ludum fecerunt. ex quo fit, ut quibus in rebus agitur ſalus noſtra, in iis iã ludatur, neque ſolidi fere quidquam a multis credatur, dum quouis uento doctrinæ circumlatæ, paulo momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam uero noſtrum Epiſcoporum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos uel hac ex cauſa non eſſe immunes a culpa dicerent, quod nullam certam paſtoribus docendi formam præſcriberemus, in qua acquieſcere poſſent: quamuis ea pridem a ſanctis Patribus præſcripta eſt, nec eſt quod quiſquam a nobis aliquid noui expectet, cum uitare nouitates Paulus iuſſerit: ne tamen uideri cuiquã poſſemus nolle gregis noſtri ſaluti proſpicere, conuocauimus ea de re Synodum; in qua cum eſſet de tuenda religione deliberatio ſuſcepta, in eam ſententiam itum eſt ab omnibus, ut certi quidã articuli ſcriberentur, de quibus ſinguli Epiſcopi ſuo quiſque loco ſententiam rogati dicerent, iuriſiurandi etiam religione interpoſita, quod non ſecus dicat quiſque quam ſentiat. Eo enim iam audaciæ, atque amentiæ progreſſos pleroſque cernimus ex iis, quibus recepta fides Eccleſiæ non probatur, ut Catholicos etiam uiros inſimulare audeant, quaſi eiuſdem ſint ſecũ ſententiæ: deinde ſi quem uident Catholicum recta ſentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi unum omnium maxime horrendum crimen impingere, quaſi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habeat, ac quod hæreticos aliquando, numquam autem Catholicos feciſſe legimus, temporis cauſa ita ſentire ſe fingat. ſic illi ex ſua impro-

Ad Conſtantiũ Augu. *Ephe. 4*

1. Tim. 6

improbitate probos etiam uiros metiuntur. Hos itaque articulos uno ore ab Epiſcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præſentes aderant, ab eorum uero, qui legitimis de cauſis abfuerunt, legatis comprobatos, & manu ſingulorum ſubſcriptos, in ordinem poſtea digeſtos, ac nonnihil expolitos, atque in iuſtum uolumen redactos, uiſum eſt tuo, Chriſtianiſſime rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quam orthodoxæ fidei noſtræ propugnatori? quem ſancta maiorum ueſtigia perſequentem diuinitus datum eſſe nobis uidemus, cuius auctoritate conatus iſtorum impii ſedari poſſint, qui ad religionẽ Chriſtianam euertendam conſpiraſſe uidentur. Quos cum Dei metus in officio continere non poſſit, cõtinet tamen in officio Maieſtas tua, pro ea, quæ tibi a Deo conceſſa eſt, ad Eccleſiam ipſius defendendam, poteſtate. Quod ut perpetuo facias, utq. diu te nobis incolumem & felicem conſeruet idem ille, qui tibi tam pias iſtas cogitationes inſpirauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, una cum clero uniuerſo totius prouinciæ meæ ſupplex precari nunquam intermitto.

INDEX

CAPITVLORVM HVIVS OPERIS,

cuius prior pars capitis, poſterior folii numerum continet.

1 *Quod fides fundamentum ſit religionis Chriſtianæ. Fol.* 1

2 *Quod fidei mediatoris poſt lapſum primi hominis fuerit, & eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria, neque potuerit, aut poſſit quiſquam abſque illa ſaluari.* 2

3 *Quod Eccleſia omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modo ſcriptis & ſermonibus, uerum & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & uariis cærimoniis mentibus fidelium imprimere conata eſt. Ac primum de anno in certa tempora diſtributo, deq. beneficio Chriſti incarnationis.* 3

4 *De beneficio redemptionis per crucem & mortem Chriſti facta.* 4

5 *Quod in die Paraſceues recte deploratur Chriſti paſſio.* 6

6 *De gaudio Dominicæ reſurrectionis* 7

7 *De aſcenſione Chriſti, deq. extremo iudicio.* 9

8 *De ſpiritu ſancto, deq. Trinitate.* 10

9 *Quod dictum Apoſtoli, Dies obſeruatis & menſes, nihil aduerſetur obſeruationi dierum, quæ ſit in Eccleſia.* 13

10 *Quo modo præcipue Chriſti paſſionis beneficia uariis modis Eccleſia rudibus inculcare conata eſt ac primum de ſigno crucis.* 14

11 *De crucifixi ſimulacro.* 16

12 *Quo modo ſacerdotes & Epiſcopos ad contemplandum perpetuo crucis, & mortis Chriſti beneficium excitare mater Eccleſia conata eſt.* 19

13 *Quod falſo quidam hoc æuo noſtro calumniantur Eccleſiam de obſcuratis Chriſti beneficiis, cum per ipſos potius obſcurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.* 20

14 *Quæ ſit uis huius articuli, credo ſanctam Eccleſiam Catholicam.* 22

15 *Scripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum.* 24

16 *Quod Euangelio credimus, non tamquam hominis teſtimonio, ſed tamquam intus loquentis Dei uoci.* 26

17 *Quod ſcriptura nihil eſt certius, quodq. certus ex ea ſenſus elici poſſit.* 27

18 *Quod non liceat ad ſuam cuique mentem ſcripturam accommodare.* 28

19 *Non propterea non eſſe conſenſum patrum in ſcripturis interpretandis ſequendum, quod unus aliquis aliquando errauerit.* 30

20 *Deſcriptio Eccleſiæ, quodq. ſibi nomen eius & auctoritatem uſurpant etiam hæretici.* 32

21 *Quod quattuor ſunt Eccleſiæ notæ. Prima eſt, quod ſit ſancta.* 33

22 *Altera nota Eccleſiæ, quod ſit Catholica.* 35

23 *Quo modo dignoſci poſſit homo Catholicus, exemplis illuſtratur.* 37

24 *Quod concilium œcumenicum Eccleſiam Catholicam repræſentat.* 39

25 *Tertia nota Eccleſiæ, quod ſit una.* 57

26 *Quod aliter unitas retineri non poteſt, quam ſi unus aliquis præſit Eccleſiæ, cui pareant omnes.* 59

27 *Quarta Eccleſiæ nota, quod ſit Apoſtolica.* 62

28 *Quod ubi legitima Epiſcoporum ſucceſſio eſt, ibi doctrina Apoſtolorum, ibi uera eſt una, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia.* 63

29 *Quod fides Eccleſiæ propterea deſerenda non ſit, quod præſident illi quandoque, qui uita non omnino ſunt inculpatæ.* 69

30 *Quæ ſit ſanctorum communio.* 73

31 *Qui ſint extra ſanctorum communionem.* 75

32 *De Sacramentis.* 76

33 *De numero Sacramentorum.* 78

34 *De baptiſmo.* 79

35 *De ſuſcipientibus baptiſmum.* 86

36 *De miniſtro huius ſacramenti.* 88

37 *De ritibus & cærimoniis baptiſmi.* 91

38 *De Sacramento confirmationis.* 94

39 *De Sacramento Euchariſtiæ.* 98

40 *De materia huius ſacramenti.* 113

41 *Quod hoc Sacramentum recte dicatur ſacrificium.* 125

42 *De effectu Sacramenti Euchariſtiæ.* 153

43 *Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.* 159

44 *De Sacramento pœnitentiæ.* 160

45 *De materia & forma huius Sacramenti.* 161

46 *De contritione.* 162

47 *De confeſſione, & quæ illi reſpondet abſolutione.* 165

48 *De ſatisfactione.* 169

49 *De Sacramento extremæ unctionis.* 181

50 *De Sacramento ordinis.* 183

51 De

51 De diſtinctione ordinum. 185
52 De ſacris ordinibus, qui maiores uocantur. 187
53 De ſacerdotio. 188
54 De miniſtro huius Sacramenti. 198
55 De Sacramento matrimonii. 209
56 De impedimentis matrimonii. 214
57 De iis, quæ reſtant ex ſymbolo, peccatorum remiſſione, carnis reſurrectione, & uita æterna. 243
58 De ſpe. 245
59 Expoſitio Dominicæ orationis, auctore D. Cypriano. 260
60 Explicatio ſalutationis Angelicæ. 270
61 De caritate ac imprimis de eo, quod iuſtitia noſtra non ſit ſola fides. 275
62 Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur. 277
63 Quod fides a ſpe & caritate non modo uocabulo, uerum etiam rationali differentia diſtinguatur. 279
64 Quod fidei ut prodeſſe queat, ſpem & caritatem iungi neceſſe eſt. 280
65 Quod nihil impoſſibile Deus præceperit. 282
66 Quod non tam natura mādatorum, quam noſtra fiat ignauia, ut impleri mandata non poſſimus, cum quæ timori grauia ſint, leuia ſint amori. 284
67 Quod operatur bona Deus in nobis, nos ipſis nihil agentibus, uerum conſentientibus & ſimul operantibus nobis. 285
68 Quod ſemel iuſtificatum gratia ſua Deus non deſerat ſi non ab eo deſeratur, quodq. caritati non modo non impoſſibile, uerum nec difficile quidquā ſit. 288
69 Quod Chriſtiana iuſtitia caritas eſt ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. 290
70 Quod per fidem, ſpem, & caritatem, quæ propemodum obſoleuerat in nobis, imago Dei reſtauratur. 294
71 Quod iuſtitia Dei iuſti ſumus, non qua Deus ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit. 295
72 Quod non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed uere, & realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus. 304
73 Eorum confutatio, quæ contra uere, & realiter inhærentem nobis iuſtitiam a quibuſdam producuntur. 311
74 Quod præceptum caritatis, quæ eſt iuſtitia noſtra, in hac uita expleri poteſt. 338
75 Explicatio præcepti de diligendo Deo, & proximo. 346
76 De præceptis Decalogi. 349
77 De primo præcepto. 350
78 De ſecundo præcepto. 353
79 De tertio præcepto. 354
80 De quarto præcepto. 358
81 De quinto præcepto. 361
82 De ſexto præcepto. 363
83 De ſeptimo præcepto. 368
84 De octauo præcepto. 369
85 De nono & decimo præceptis. 370
86 De externo cultu. 376
87 Cærimoniarum diuiſio. 377
88 De cærimoniis, quæ ſumuntur a perſonis. 377
89 De cærimoniis, quæ ſumuntur a rebus. 380
90 De cærimoniis, quæ ſumuntur a loco. 389
91 De cærimoniis, quæ ſumuntur a tempore. 400
92 De traditionibus. 441
93 Paræneſis cum totius operis peroratione. 469

FINIS.

AVCTORVM NOMINA,
quorum in hoc uolumine mentio fit.

Abbas Panorm.
Abdias Babyl.
Adalber. Archie. (Gneſ.
Agatho.
Alber. magnus.
Alber. Pighius.
Alexan. iiii. Pont.
Alexan. v. Pont.
Alexan. de Ales
Algerus.
Amalarius Arc. Treu.
Ambroſius
Anacletus Pont.
Anaſtaſius Pont.
Anſelmus.
Anſ. Epiſ. Hauesbur.
Aunales Polonorum.
Audreas Hieroſol.
Anianus Chry. interp.
Ant. Epiſ. Conſtant.
Anton. Arch. Flor.
Angelus Politianus.
Arnobius.
Ariſtoteles.
Athanaſius.
Aur. Auguſtinus.
Baſilius magnus.
Beda.
Benedictus.
Bernardus.
Bonauentura Card.
Burcard. Epiſ Vuor.
Caius Pont.
Caliſtus Pont.
Caſsiodorus.
Celerinus.
Claudianus.
Clemens Rom.
Clemens Alex.
Chriſtianus Drutmar.
Chromatius.
Cæleſtinus Pont.
Conciliorum libri.
Cyprianus.
Cyrillus Hieroſol.
Cyrillus Alex.
Damaſcenus.
Decreta, & decretales
Dionyſ. Areopag.
Dionyſ. Carthuſ.
Didymus.
Dorotheus.
Epiphanius.
Ephrem.
Eraſmus Roterod.
Euariſtus Pont.
Euagrius.
Euſebius Cæſar.
Euſebius Emiſ.
Eucherius.
Euthymius.
Fabianus Pont.
Fauſtinus.
Franc. Torrenſis Hiſp.
Fulgentius Epiſ.
Gaudentius.
Gabriel Biel.
Gelaſius Pont.
Gennadius.
Gratianus.
Gregor. magnus Põt.
Gregor. Theologus.
Gregor. Niſſenus.
Guilelmus Durandi.
Guilelmus Epiſ. pariſ.
Guitmūdus Ep. Auerſ.
Haymo.
Hieronymus.
Higinus Pont.
Hilarius.
Hormiſda Pont.
Horatius.
Hortulus animæ.
Hugo Card.
Hugo de S. Victore.
Hugo de Prato.
Idacius Clarus.
Ignatius.
Ioan. Chryſoſt.
Ioan. Gerſon.
Ioan. Epiſc. Rom.
Ioan. ſcotus
Ioan. Caſsianus.
Ionas Aurel. Epiſ.
Ioſephus.
Irenæus.
Iſidorus.
Iſichius.
Innoc. iii Pont.
Iulius Pont.
Iuo. Epiſc. Carnot.
Iuſtinus martyr.
Lactan. firmianus.
Lātfrācus Epiſ. Cātua.
Leo magnus Pont.
Leontius Epiſ. Neap.
Liberatus.
Macarius Epiſc.
Martianus.
Maxentius.
Maximus Taurin. Ep.
Maximus Tyrius.
Nicephorus.
Nicol. Pont.
Nicol. Lyranus.
Nicol. Cabaſilas.
Oecumenius.
Optatus.
Origenes Adam.
Oſius Epiſ. Cordub.
Pacianus.
Paulus Nolanus.
Pamphilus martyr.
Paſcaſius Pont.
Paulinus Epiſ. Aquil.
Petrus Chryſologus.
Petrus de Aliaco.
Petrus Lōbardus, qui & Mag. ſentētiarū.
Petrus abbas Clunide.
Philaſter Epiſ. Brixiē.
Philo Iudæus.
Photius.
Plato.
Plutarchus.
Poſidonius.
Primaſius.
Proclus Epiſ. Conſtā.
Proſper Aquitan.
Prudentius.
Rabanus.
Rabini.
R. Samuel.
Raynerius.
Remigius Antiſiod.
Ricardus de Prato.
Ricard. de Media uilla
Ruffinus.
Rupertus abbas Tuiti.
Saluianus Epiſc.
Satyrus.
Serenus.
Seneca.
Sixtus Pont.
Socrates.
Soter Pont.
Sozimus Pont.
Stanislaus Epiſ. Crac.
Stephanus Pont.
Stephanus Epi. Boſt.
Stephanus Brutifer.
Sulpitius Seuerus.
Suetonius Trāquillus.
Syricius Pont.
Taſius.
Tertullianus.
Teleſphorus Pont.
Theophilus Alex.
Theodoritus.
Theophylactus.
Tleonas.
Thomas Aquinas.
Thomas Vualdem.
Victor Pont.
Victorinus.
Vincent Lirinen.
Vincent. Beluacen.
Vrbanus. Pont.
Xyſtus Pont.
Zepherinus Pont.

CONFESSIO
CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA,
PETRICOVIENSIS SYNODI
NOMINE
A R. D. Stanislao Hoſio, Epiſcopo Varmienſi, conſcripta.

PROOEMIVM.

QVAE propria ſemper hominis exiſtimata ſunt, non defuere, qui cum
ceteris animantibus ea nobis eſſe communia putarent. Nam ſiue ſer *Lactan. lib. 3.*
mone maxime differimus ab iis, quæ bruta uocantur, præterquam *inſti. cap. 10*
qnod aues humana uerba ſonantes andire licet, qnando ſuas uoces
cetera uiuentia propriis iuter ſe uotis decernnnt, atque dignoſcunt,
nonne mutuos iuter ſe miſcere ſermones uidentur? ſiue quis ridere ſic homini
proprium eſſe dicat, ut & omni homini, & ſoli, & ſemper inſit, an non apparet
in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulſis auribus, con
tractoq. rictu, & oculis in laſciuiam reſolutis, aut homini alludunt, aut ſuis quiſ
que propriis fœtibus? Iam & prouidentia uou carent bruta, quando ſibi proſpi-
ciunt in futurũ, ac cibos olim ſumendos reponunt. Qua in re adeo non ſunt qui-
buſdã etiam hominibus inferiora, ut pigriorem quendã ad formicam ire Sapiens *Prou. 6*
iuſſerit, ut eius uias conſideraret, ac ſapientiam diſceret, quæ cũ non habeat du
cem, nou præceptorem, non principem, parat æſtate ſibi cibum, & in meſſe con
gregat, quod hyeme comedat. Rationis uero, qua ſola maximę nos a reliquis
animantibus differre perſuaſum habemus, nonne ſigna in multis deprehendun-
tur? Nam quando utilia ſibi appetunt, cauent ab iis, quæ ſunt uoxia, quando pe
ricula fugiunt, quando latibula ſibi parant in plures exitus diſparentia, intellige
re certe aliquid uidentur. Poterit autem aliquis, rationem illis ineſſe, negare,
cum ipſum etiam hominem ſæpe deludant? Poterit ea eſſe ratione deſtituta affir
mare, a quibus ut ſapientiam diſcamus, quorum ut prudentiam imitemur, non
mortalium aliquis uerum ipſe nos Deus admonet immortalis? Cuius enim niſi
Dei uox eſt, ut diſcamus a formica ſapientiam? cuius niſi Dei uox eſt, Eſtote *Matt. 10*
prudentes ſicut ſerpentes? Citat etiam Ambroſius quandam ſcripturam, uade ad
apem, & uide quomodo operaria eſt. Deum itaque ſecutus auctorem, fecit ſan-
ctus pater Baſilius, cum quintæ diei opera in iis libris, quos Exameron inſcri- *Homil. 7. 8. 9*
pſit, enarraret; ut ad quorundam aquatilium, uolatilium, & quadrupedum
imitationem oratione ſua mentes hominum inflammaret. Quod modo non
totidem uerbis poſtea factum eſt ab Ambroſio, cum idem argumenti genus per *Lib. 5. Exame.*
tractaret. Sed & Beatus Ephtem admouet uos ut apem imitemur. Non omnino *De compunctio*
uana ut eorum opinio fuiſſe uideatur, qui, quæ nos bruta uocamus animantia, *ne cordis, lib. 1.*
rationis expertia prorſus eſſe negauerunt. Grauis apud Græcos auctor Plutar- *cap. 8*
chus librum etiam ea de re conſcripſit, in quo quendam e ſociis Vlyſsis, Circes
ueneficiis in ſuem conuerſum, illum perſuadere conantem inducit, quod cum
ratione, tum pleriſque moralibus etiam uirtutibus, non exæquent homines mo-
do ea, quæ a uobis bruta dicuntur, uerumetiam longo poſt ſe interuallo relinquãt.
Quin & Ambroſius multa in illis conſpici dicit rationis & ſapientiæ ſimulacra.
Ex iis uidere licet, quod quæcumque tandem ea ſunt, quibus placet ſibi genus ho
minũ, ac reliquis animantibus anteponi, ſeq. diſcerni ab illis uult, ea non minima
ex parte cũ illis habet cõmunia. Quid igitur eſſe dicemus, quo maxime diſcerni
poſsint homines a pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæ
cunque, ſed ſola eſt religio, quæ nos ab illis diſcernit. Hoc adeo ipſa etiã figura, &
ſtatus

ſtatus hominis indicat, qui, cum cetera animalia prona terram ſpectent, ſolus ex
omnibus eſt uultu in cælum erecto, ut uel ex hoc admoneatur homo, quo uultum,
eo & mentem ſpectare debere, non ut, quod Anaxagoræ uiſum fuit aliquando,
ſolem, & lunam, uerum ut a quo ſol, & luna, a quo etiam ipſe homo, a quo cun-
cta, quæ uel ſub aſpectum hominis cadunt, uel ſolo intellectu comprehendi poſ-
ſunt, condita ſunt, & creata, eum ut contempletur, eum ut cognoſcere, cogni
tum amare, & eo, qui diuinitati proprie debetur, cultu proſequi ſtudeat. Hoc
eſt igitur in homine eximium, hoc eſt, quo uel ſolo, uel certe maxime differt hu-
manum genus a ceteris uiuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum
a M. Tullio ſcriptum legimus, nullum eſt animal præter hominem, quod habeat
notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlyſſes non habuit,
quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem ineſſe brutis probare con-
tendebat, præter unum hoc, quod graue diceret eſſe, rationem iis concedere,
quibus Dei cognitio non ſit ingenita. Quæ cum ita ſe res habeat, quid eſt aliud,
in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quã ut ad agnitionem Dei per-
uenire liceat? ad quem contemplandum nati eſſe uidemur? ut niſi fecerit quis id,
Pſal. 48 cuius cauſa productus in hanc lucem eſſe uidetur, recte de illo dici queat: Homo
cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſi-
milis factus eſt illis. Neque enim iam fere quidquam eſt in homine, quo dignoſci
poſsit a iumentis, ſi ſit agnitione Dei deſtitutus. Deinde uero affluat aliquis omni-
bus iis, quæ bona uocantur, & ſunt; ſit iuſtitiæ, ſit continentiæ laudibus inſignis,
ſit omni uirtutum genere perpolitus, ſit Ariſtide, ſit Catone, ſit Phocione ſan-
ctior; niſi ueri Dei ueram agnitionem habuerit, ſuperuacanea illi fuerint hæc
Lib. 6. cap. 9 omnia: fruſtra in illis aſſequendis laborauerit. Omnis eius iuſtitia, ſicut a Lactan-
tio præclare ſcriptum eſt, ſimilis erit humano corpori caput non habenti; in quo
tametſi membra omnia, & locis ſuis conſtent, & figura, & habitudine; tamen,
quoniam deeſt id, quod eſt omnium principale, & uita & ſenſu caret. Itaque mem-
bra illa formam tantummodo membrorum habent, uſum non habent: tam ſcili-
cet, quam caput ſine corpore. Cuius gerit ſimilitudinem, qui cum Deum non
ignoret, uiuit iniuſte. Id enim ſolum habet, quod eſt ſummum: ſed fruſtra: quo-
niam uirtutibus tãquam membris caret. Itaque ut ſit uiuum, & ſenſibile corpus,
& agnitio Dei neceſſaria eſt, quaſi caput, & omnes uirtutes quaſi corpus: ita fiet
homo perfectus, ac uiuus. Summa tamen omnis in capite eſt, quod quamuis con-
ſtare non poſsit ſine membris omnibus, ſine quibuſdam tamen poteſt. Et erit qui-
dem animal uitioſum, ac debile, ſed uiuet tamen: ſicut & is qui Deum nouit,
& in aliqua re peccat: dat enim ueniam peccatis Deus. Quamobrem ſine mem-
bris aliquibus uiui poteſt, ſine capite nullo modo. Hæc res efficit, ut etiamſi na-
tura boni ſint philoſophi, nihil tamen ſciant, nihil ſapiant. Omnis doctrina, &
uirtus eorum ſine capite eſt, quia Deum neſciunt, qui uirtutis & doctrinæ caput
eſt: quem qui non cognoſcit, licet uideat, cæcus eſt; licet audiat, ſurdus; licet lo-
quatur, elinguis eſt. cum uero conditorem, parentemq. rerum cognouerit, tũc
& uidebit, & audiet, & loquetur. Habere enim caput cœpit, in quo ſunt ſenſus
omnes collocati, hoc eſt, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deum
cognoſcere ſtudeamus: etiam atque etiam omni ope connitamur omnes, ut quo
uultus noſtros conuerſos eſſe uidemus, eo mentes etiam noſtras erectas habe-
re queamus; atque in illius, per quem conditi ſumus, & redempti, contemplatio-
ne uerſemur; ne ſimus corpus ſine capite; neque ſimus ii, in quos recte quadrare
Pſal. 113 poſsit, quod in Pſalmis ſcriptũ legimus: Os habent, & non loquẽtur, oculos habent
& non uidebunt, aures habent & non audient. Ad hanc agnitionẽ contẽplationẽq.
Dei optimi maximi pios omnes ut inuitaremus, hic ſcribendi labor a nobis eſt ſu-
ſceptus: quæ quidẽ uno uerbo religio, ſiue pietas dici poteſt. Religio quidẽ quod

ea tan-

ea tamquam uinculo quodam obſtricti Deo ſumus & religati: Pietas autem, quod non aliter piis eſſe licet, quam Deo rite colendo. Hac itaque de re dicere nobis nunc eſt propoſitum, quæ ſit pie colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infe lici æuo noſtro controuerſias excitatas eſſe uidemus. Supplices eum precamur, quem noſſe uita eſt æterna, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ut qui uia nobis factus eſt, pro bonitate ſua nobis concedat, ſic ut de eo, quod nobis inſtitutum eſt, diſſeramus; ut non declinemus neque ad dextram, neque ad ſi- *Ioan.17*
niſtram, ſed uia regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipſius gloriã, *Ioan.14*
quam alteri non dat, proprie pertinere uideatur: cui ſoli ſtudere, ipſo inſpirante, *Deut.28*
quam ſolam, pro eo ut uires nobis fuerit ſuppeditare dignatus, propagare, de- *Eſaiæ 42*
liberatum habemus. Quoniam itaque ſpiritus Deus eſt, indubitatum illud erit, *Ioan.4*
quod in ſpiritu adorari, ſpiritu coli, ſpiritualibus exercitiis uenerari maxime uult: cuius generis ſunt, fides non ficta, ſpes firma, & caritas de corde puro profecta: tribus iis, qui proprie debetur Deo cultus abſoluitur. Ac ſi non conſtaret *1.Tim.1*
homo niſi ſpiritu ſolo, nihil ab eo præterea requireretur ad pure Deum colendum: quoniam uero corporis quoque mole premitur, æquum eſſe uidetur, ut non hæc modo, quæ iam commemorauimus, interiora, uerumetiam externa quoque ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens fide, ſpe, & caritate: colat Dominum corpus hominis externis & corporeis rebus; quibus tamquã ſignis quibuſdam ſuam erga Deum fidem, ſpem, & charitatem oſtendat: ut ſic to *Pſal.83*
tus homo dicere poſsit cum Propheta: Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum: ac quemadmoduum corpus ordinatur ad Deum per animam, ſic exterior cultus ad interiotem referatur: ſine quo fruſtra Deus quibuſcumquetandem externis ritibus colitur. Priore itaque loco de interno, poſteriore de exi *Eſa.29*
terno Dei cultu uerba faciemus, nihil in medium allaturi, niſi quod uerbo Dei conſentaneum eſt futurum.

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANAE.

CAPVT I.

QVI FIDEM ſanctiſsimæ religionis, doctrinæq. Chriſtianæ funda- *Chryſoſt. To.4*
mentum, ſimul ianuam & uiam in uitam, ac recurſum quendam at- *Homil. de fide,*
que reductionem a corruptione ad incorruptionem; immortalita- *ſpe & caritate.*
temq. eſſe dixerunt, ii uere uim eius expreſsiſſe uidentur. Nam per *Cyril lib.4. ſu-*
hanc acceſſum habemus ad patrem, qui uitæ nobis & immortali- *per Ioan. cap.9*
tatis auctor eſt. Credere enim oportet accedentem ad Deum: Accedit ad Deũ,
qui inuocat eum. Quo modo autem inuocabunt, dicit Apoſtolus, in quem non *Rom.5*
crediderunt? Fides itaque cumprimis eſt neceſſaria, ſine qua impoſsibile eſt pla *Hebr.11*
cere Deo: Quam qui non habet, fruſtra accedit ad Deum, fruſtra loquitur, fru- *Rom.10*
ſtra inuocat Deum. Intellexit hoc Propheta cum dixit: Credidi propter quod lo *Hebr.11*
cutus ſum. Quin & Apoſtolus, Et nos, inquit, credimus, propter quod & lo- *Pſalm.115*
quimur. Prima ergo uox eius, qui ſe Chriſtianum profitetur, eſt, Credo. Hinc *2.Corin.4*
eſt quod non Sophi, non Philoſophi, ſed fideles appellamur. Verum quid tandem
illud eſt, quod credere nos oportet? nihil aliud eſt, quã Ieſum Chriſtum, & hunc
crucifixum. Hæc eſt fidei noſtræ ſumma, ut credamus, nos, qui primorum paren- *1.Corin.2*
tum noſtrorum culpa facti eramus filii gehennæ, rei mortis æternæ, non potuiſſe *Rom.5*
neque poſſe a morte liberari, niſi per unum mediatorem Dei & hominum, homi *Epheſ.2*
nem Chriſtum Ieſum, qui dedit ſemet ipſum redemptionem pro omnibus: qui fa *1.Tim.2*
ctus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, uerum *1.Ioan.2*
& totius mundi: qui lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo. qui, cum inimici *Apoc.1*
fuiſſemus, reconciliauit nos Deo patri. Quo modo autem reconciliauit? Vt ſicut *Rom.5*
per inobedientiam unius hominis, peccatores conſtituti fuimus multi, ſic per *Rom.5*
unius obedientiam iuſti conſtitueremur multi. Factus eſt enim obediens patri *Philip.2*
uſque ad mortem, mortem autem crucis, quo ſic lueret inobedientiæ peccatum,
per primos parentes noſtros admiſſum, & nos ex impiis iuſtos factos, per obedi-
entiam ſuam, quam in perferenda morte crucis oſtendit, cum patre ſuo cæleſti in
gratiam reduceret. Hoc qui corde credit, ſufficit illi ad iuſtitiam: qui uero con- *Rom.10*
fitetur inſuper ore, conſequitur ſalutem. Hoc ſolum ſcire ſe Paulus gloriabatur, *1.Corin.2*
ſcribens ad Corinthios. Cum ueniſſem, inquit, ad uos fratres, ueni non in ſubli
mitate ſermonis aut ſapientiæ, anuncians uobis teſtimonium Chriſti. non enim
iudicaui me ſcire aliquid inter uos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Non
ueni, inquit, ſyllogiſmorum captiones, non ſophiſmata, non aliud quippiam hu-
iuſmodi uobis afferens: uerum ſic me uobis exhibui, quaſi nihil aliud ſcirem præ-
ter crucem Chriſti.

In hac ſola gloriabatur Paulus, hanc ſolam ſe noſſe profitebatur & præ ſe fere- *Galat.6*
bat. Ab iis uero uehementer animus eius abhorrebat, & eorum conſuetudine in *1.Timot.6*
terdicebat, qui ſuperbi, nihil ſcientes, languebãt circa quæſtiones, & pugnas uer
borum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones ma
læ: cum ſeruum Domini non oporteat litigare, ſed eſſe manſuetum ad omnes, do *2.Timot.2*
cibilem, patientem, &c.

Quod fides Mediatoris, poſt lapſum primi hominis, fuerit, & eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria, neque potuerit, aut poſſit quiſquam abſque illa ſaluari. Cap. II.

1. Corin. 4. & Amb. lib. 1. ca. 3. de fide. HAEC eſt igitur fides noſtra, in cuius ſimplicitate regnum eſt Dei, non in contentione ſermonis, ut credamus & confiteamur, quod non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo ſaluum quemquam factum,
Act. 4 aut fieri oporteret, præter nomẽ illius, qui propterea uocari uoluit IESVS, quod
Matth. 1 ſaluum eſſet facturus populum ſuum a peccatis eorum. At fides quidẽ hæc, ante
1. Tim. 1 lapſum primi hominis, minime fuit neceſſaria. neque enim alia cauſa fuit, quamobrem neniret in mundum Ieſus Chriſtus, quam ut peccatores ſaluos faceret. nõ illnm de cælo ad terram merita noſtra bona, ſed peccata traxerunt. Tolle mor
Sermone 8. et 9 De uer. Apoſt. bos, tolle nulnera, dicit Auguſtinus, & nulla eſt cauſa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus noſtris, priuſquam prolapſi fuiſſent, credere, quod Deus
Hebr. 11 eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator eſt.

Poſt admiſſum uero per illos peccatum, iam illud credere nequaquam ſufficiebat: neceſſaria fuit præterea fides mediatoris, quem cum ipſi, tum liberi eorum & poſteri ſancti Patriarchæ & Prophetæ magno deſiderio uenturum expectabãt, certa ſpe, & fiducia futurum, ut per eum Deo patri reconciliarentur, & de Diaboli poteſtate eriperentur.

Quis autem futurus eſſet mediator ille, deinde filius, an angelus, an alius quiſpiam, de eo certi aliquid perſuaſum habere non fuit omnibus neceſſe: ſatis erat ad ſalutem, in genere credere, quod ratione Deus eſſet initurus, & uiam aliquam humanæ redemptionis inuẽturus. Ad explicatius uero & diſtinctius de mediatore ſingula credenda, tenebãtur ii ſoli, quibus hoc fuit a Deo reuelatum, qui maiores uocantur, ſancti Patriarchæ, & Prophetæ, ſimul Sacerdotes, & Pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obſcurius, & poſt datam a Moſe legem apertius, quibuſdam ſacrificiis & cærimoniis uenturũ Chriſtum mediatorem adumbrabant. Quorum ſignificationem intelligebant ipſi qui
Iſaiæ 7 dem apertius maiores, quibus reuelatum erat, futurum, ut uirgo conciperet & pareret filium, qui paſsione, cruce, & morte ſua pro peccatis hominum ſatiſ-
Coloſ. 1 faceret, qui tertia die a mortuis reſurgeret, deinde uero in cælos aſcenderet, in-
1. Corin. 15 de uenturus iudicaret uiuos & mortuos. In maiorum autem fide ſaluabantur mi
Act. 1 nores, qui ſub uelamine quodam obſcurius cognoſcebant, ac fide apprehende-
2. Tim. 4 bant, uenturum mediatorem, per quem eſſent a morte liberandi, cuius uenturi fides illuſtrior fuit ſub lege, quam ante legem.

2. Corin. 6 Poſteaquam uero uenit tempus illud acceptabile, uenerunt dies ſalutis: po-
Tit. 2 ſteaquam apparuit gratia Saluatoris noſtri omnibus hominibus, qui dedit ſemet ipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, tum uero fides mediatoris
Coloſ. 1 Chriſti, qui pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt, ſicut clarior & apertior, ita magis eſſe cœpit neceſſaria, ut iam non adumbrate ſicut ſub lege, uel ante legem, neque ſub uelamine, (quando-
Luc. 23 quidem Chriſto mortuo uelum templi ſciſſum eſt) ſed clare, dilucide, atque aper
Rom. 10 te crederent, & confiterẽtur omnes, quod uenerit iam is, qui finis eſt legis Chri
Act. 10 ſtus ad iuſtitiam omni credenti: cui teſtimonium perhibent omnes Prophetæ, remiſsionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum:
Ioan. 8 cuius diem Abraham uidere geſtiebat, ac uidit, atteſtante ipſo Chriſto & gauiſus eſt, uidit autem non carnis, uerum fidei oculis, quibus multo certius uide
Exod. 4 tur. Pro quo mittendo Moſes orauit dicens: Obſecro Domine, mitte quem
Pſalm. 79 miſſurus es. Orauit Dauid cum aliis in locis, tum ter in uno Pſalmo repetens,
Iſaiæ 16. Oſtende faciem tuam & ſalui erimus. Orauit Eſaias, cum deſiderio clamans:
Iſaiæ 64 Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cælos & deſcẽderes.

deres. Orauit in Canticis Eccleſia dicens: Oſculetur me oſculo oris ſui: ſonet *Cantic. 1*
uox tua in auribus meis. Quid enim aliud iis uerbis a ſponſo ſuo Chriſto petit?
quam ut qui loqueretur iam in patribus & Prophetis, idem ore proprio tandem *Hebr. 1*
aliquando loquatur in carne aſſumpta. Neque uero ſatis eſt credere, quod ue-
nerit in hunc mundum, ſed & illud fideles omnes tenere memoria neceſſe eſt;
quod conceptus eſt de Spiritu ſancto, quod natus eſt ex Maria uirgine, quod tra- *Luca 1*
ditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram; *Matth. 1*
quod aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram patris, inde uenturus iudicare ui- *Rom. 4*
uos & mortuos. Quoniam uero qui uirginis filius, idem eſt & Dei filius, in pa- *Marc. 16*
trem quoque omnipotentem credere neceſſe eſt, creatorem cæli & terræ: ſimul *Act. 10*
& in Spiritum ſanctum, ex quo cõceptus eſt: Vt in tribus perſonis credatur unus
Deus. Diſtinctionem uero perſonarum, & unitatem ſubſtantiæ, ſi qui ſunt rudio- *Ephe. 4*
res, quam ut comprehendere poſsint, non eſt adeo neceſſarium ad ſalutẽ omni-
bus explicate credere, ut, ſi quis minus hæc fuerit aſſecutus, de eius ſalute dubi-
tandum ſit.

*Quod Eccleſia omnia, quæ ad fidem Mediatoris pertinent, nõ modo ſcriptis & ſermonibus, ue-
rum & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & ua-
riis cærimoniis, mentibus fidelium imprimere conata eſt. Ac primum de anno in certa tempora di-
ſtributo, deq. beneficio Chriſti incarnationis.* *Cap. III.*

VERVM uidere licet admirabilem quandam curam, & ſolicitudinem ſan-
ctæ matris Eccleſiæ, quæ non contenta uel ſcripto, uel uerbo ſingula tradi-
diſſe, quæ neceſſario credenda ſunt ad ſalutem, diligenter uias & ratio-
nes omnes perſecuta eſt, quibus ea quàmaxime clara, & manifeſta redderet om-
nibus. Itaque totum anni tempus ita diſtribuit, certos ut dies inſtitueret, qui-
bus eorum, quæ credere nos oportet, ſi modo ſalui eſſe uolumus, ita admonere-
mur, numquam ut elabi e memoria noſtra poſſent. Quoniam uero primum in-
ter ea locum obtinet incarnatio Chriſti, non utcumque ad celebrandam huius
tanti beneficii memoriam accedere liberos ſuos uoluit, uerum tribus, & ampli-
us etiam hebdomadis, ut ſe præpararent inſtituit, ad Mediatorem, Redempto-
remq. ſuum, eo, quo par eſt honore, excipiendum. Quod quidem tẽpus uocauit
Aduentum, in quo ſanctorum patrum deſiderium nobis repræſentat, qui ſeden-
tes in tenebris & in umbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, uen- *Luc. 1*
turũ in carne iuſtitiæ ſolem, dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, expectantes, con- *Malac. 4*
tinuis & flebilibus modis clãmabant, dicentes: Rorate cæli deſuper, & nubes *Iſaiæ 45*
pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ uerba & in primis
ueſperis primæ Dominicæ & per totum Aduentum ſingulis diebus in miſſa beatæ
uirginis cãtantur. Ad quam diluculo ſurgunt homines, tanquam uigilantes; at-
que ſui Saluatoris aduentum expectantes. Qui uero maiore feruntur erga Chri- *Luc. 12*
ſtũ caritate, carnem etiam ſuam per omne id tempus ieiunio macerant, quo do-
mitis illius cupiditatibus, tanto magis expediti eſſe queant ad illum uenientem
excipiendum, debitoq. honore proſequẽdum, quem tanto ſtudio præſtolati fue-
runt. Cuius poſteaquam diu multumq. expectatus ille dies incarnationis, & na-
tiuitatis aduenit; quanta eſt, per Deũ immortalem, omnium lætitia? quàm pro- *Gen. 49*
fuſum gaudium? quam incredibilis exultatio? quod uenerit tãdem ille tantopere *Agg. 2*
deſideratus, qui diſſolueret iugum noſtræ captiuitatis, & nos a graui ſeruitute, *Heb. 2*
qua diabolo mancipati fueramus, in libertatem aſſereret. Surgitur nocte media, *Luc. 2*
qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex hiſtoria didicimus Euangelica.
Curritur ab omnibus ad uidendum, ad amplexandum, ad exoſculandum noſtræ
ſalutis auctorem. Illuceſcente uero ſole poſteaquam ſollemui cum gaudio perfe-
cta ſunt in templo omnia, quæ ad diem hunc tam feſtum iuſta celebritate peragẽ-
dum pertinere uidentur, nequaquam iis finibus gaudium & exultatio piorum cõ-

tinetur; nerum priuatis etiam cuiuſque ædibus, non ab adultis modo, uerum & a
Eſaie 9 pueris, ac tantum non ab ipſis lactentibus atque infantibus, natus nobis pueru-
lus, datus nobis filius, decantatur.

Luc. 2 Curſitatur per nicos & plateas, in ſingulis ædibus annunciatur cum iubilo gau
dium illud magnũ, quod natus eſt nobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus domi-
Ephes. 2 nus. Quoniam nero ſumma tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cum ſit di-
ues in miſericordia, propter nimiam caritatem ſuam, qua dilexit nos, miſit fi-
Galat. 4 lium ſuum factum ex muliere, qui mortem noſtram moriendo deſtrueret, & ui-
tam reſurgendo repararet, inuitantur a locupletioribus tenniores, ut & ipſi qua
poſsint communis omnium tam benigni patroni uel patris potius liberalitatem
Ephes. 4 imitentur, atque e ſuis copiis egẽtium ſubleuent inopiam. Hac ratione mater Ec-
cleſia, quæ in ſymbolo primo loco de Chriſto nato continentur, in pectoribus li
berorum ſuorum deſigenda curauit, ut ne facile excidere poſſent. Addidit iis
Luc. 2 etiam ea, quæ non continentur in ſymbolo. Nam octauo die poſt, circumciſi:
Matth. 2 quattuor deiude diebus interiectis, a Magis adorati: quadrageſimo die poſt na-
Luc. 2 talem, in templo oblati pueri Ieſu memoriam recolit.

De beneficio Redemptionis per Crucem & mortem Chriſti facta. Cap. IIII.

PRIVSQVAM uero ad ea ueniat, quæ deinceps habentur in ſymbolo,
de eo, quo modo paſſus eſt ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſe-
pultus, deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit: quoniam inter omnia
Chriſti beneficia, crucis hoc & mortis eius, unum omnium præ ceteris eſt inſigne
maxime. Neque enim naſcendo, ſed moriendo pro nobis, nos a morte redemit:
non in cunis iacendo, ſed in cruce ſpiritum exhalando, pro peccatis noſtris ſa-
Coloſ. 2 tis faciens, nos cæleſti patri ſuo reconciliauit: cruci peccatorum noſtrorum chi
rographum affigens, tulit ipſum de medio, ac prorſus de rerum natura ſuſtulit.
Gal. 6 Quoniam itaque ſalus hæc eſt, & redemptio noſtra, quoniam gloria noſtra crux
Chriſti eſt, triumphus noſter crux Chriſti eſt, ſpes omnis, & fiducia noſtra, ſola
crux eſt domini noſtri Ieſu Chriſti; ad tantum hoc crucis & mortis beneficium cõ
memorandum, ſancta mater Eccleſia non utcumque, uerum diligenter prępara-
2. Tim. 2 tis fidelibus ſuis, accedendum eſſe putauit. Atque illud in primis æquum eſſe du-
2. Corin. 1 xit, ut ſocii Chriſti paſsionum eſſe conaremur, ſi uolumus eſſe ſocii conſolatio-
Philip. 3 nis, quam cum illo reſurgentes, & in cælum aſcendentes accepturi ſumus. Nam
Rom. 8 niſi commortui fuerimus non conuiuemus. Niſi ſuſtinuerimus, non conregnabi-
Luc. 24 mus. Compati neceſſe eſt, ſi quis conglorificari uult. Nam & Chriſtum pati pri-
us oportuit, atque ita intrare in gloriam ſuam. Ac recte quidem communicare
Chriſti paſsionibus intelligitur, qui pro nomine illius quoſuis cruciatus, deni-
Act. 21 que mortem ipſam perferre, ſi res ita poſtulet, animo prompto ſemper eſt, &
parato. Recte præterea compati & commori ille dicitur qui deſiit a peccatis, ut
iam non deſideriis hominum, ſed uoluntate Dei, quod reliquum eſt in carne ui-
1. Pet. 4 uat temporis. Ceterum ad hæc perficienda, impedimẽto plerumque caro eſt ma
Gal. 5 xime, quæ ſpiritui aduerſatur, ut nõ quæ uolumus illa faciamus. Hæc itaque do-
manda eſt abſtinentia, quo facilius crucifigi poſsit cum ſuis uitiis & concupiſcen
Ibidem tiis. Nam ſicut equis ferocientibus, & ſeſſori minus iam obtemperantibus, pa-
bulum ſubducitur, & pro auena fœnum datur, ita carni noſtræ, ob ſucci & ſpiri-
tum abundantiam ſpiritui rebellanti, ſubduci alimoniam, & eiuſmodi ſuppedita-
ri ciborum genus expedit, unde quamminimum animo ſeſſori ſuo recalcitret:
1. Corin. 9 ut caſtigato corpore, & in ſeruitutem redacto, uegetior ac liberalior animus di
2. Cor. 4 uinis laudibus inſiſtat, diuinæq. uoluntati ſe tãto facilius attemperet. Cum enim
qui foris eſt noſter homo, corrumpitur, tum is qui intus eſt, renouatur de die in
diem: quãto plus cõficitur quotidianis laboribus & ieiuniis exterior noſtri pars,
corpus, tanto interior noſtri pars, & ea potior, animus, deficiente corpore gra

ui ſuo aduerſario, negetior, ac ualentior, & aptior efficitur ad hæc, ut Deo ua- *Sap.9*
care, & illius uoluntati obſecundare queat. His itaque cauſis addu&a mater Ec-
cleſia, quo, quæ nobis in mora plerumque ſunt carnis deſideriis uacui, uacare
melius tanti beneficii contemplationi poſſimus, quadraginta dierum ieiunium
inſtituit. Neque id ſine exemplo ſeruatoris noſtri Chriſti, qui & ipſe quadragin- *Matth.4*
ta dies in deſerto ieiunaſſe legitur: ut obiter etiam illud in memoriam nobis re-
uocet, quo modo ille, cuius beneficio nobis contingit, ut explere famem, ut ſatu
ri eſſe queamus, noſtra cauſa eſurire dignatus eſt. Poſteaquam uero uentum eſt
ad finem quadrageſimæ, ad hebdomadam illam, quam iure merito ſanctam uoca
mus, quod in ea repræſentatur nobis Chriſti paſſionis myſteriũ, per quem ablu- *1.Cor.6*
ti, ſanctificati, iuſtificati ſumus, tum uero maiore ſtudio in eas res omnes incum
bi noluit, quas ad frenanda deſideria, atque ad auertendum animum ab omni re-
rum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quõdam a plurimis, nunc
uero a paucis, quorum ardentior eſt pietas, obſeruatus: quem etiam ſua ætate
ſcribit obſeruatum Epiphanius: quod humi cubabatur, quod afflictiones tolera- *Lib.3. har. 75*
bantur, quod ſicca duntaxat edebantur, quod precationes, uigiliæ, ieiunia ſer-
uabantur, atque omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones exquirebãtur.
Vacabatur ab omnibus ſæculi negotiis, neque alia in re per totam illam hebdo-
madam, quam in contemplatione ſummi illius beneficii, quod nobis in ara cru-
cis dominus noſter Ieſus Chriſtus, idem & ſacerdos & ſacrificium, conferre di-
gnatus eſt, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerũt: quo ſingulari & inæ
ſtimabili beneficio, quoniam peccatorum remiſſionem, fuſo pro nobis Chriſti
ſanguine conſecuti ſumus, tum uero ſedulo facere omnes omnia iuſſit Eccleſia,
quo tanti beneficii fructum conſequi poſſent: quem quoniam adipiſci non licet,
niſi iis, qui peccata ſua, quæ tantis Chriſti cruciatibus cauſam dederunt, in ama *Iſaiæ 38*
ritudine mentis ſuæ recogitant, qui deteſtati ea, odium eorum concipiunt, ac
iuſto propterea dolore affecti, profuſis lacrymis ea ſacerdoti Dei miniſtro, cui li *Ioan.20*
gandi, ſoluendiq. poteſtas a Deo data eſt, enumerando recenſent, eiusq. mini- *Matth.18*
ſterio, uirtute uero ac merito paſſionis & mortis Chriſti, ab illis abſolui, ac Deo
patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari, ea qua par eſt animo-
rum ſubmiſſione petunt, ut hoc quoque ſub id tempus a fidelibus fieret inſtituit:
quo commonefaceret illos, non niſi paſſionis & mortis Chriſti merito peccata
remitti. Hoc non contenta, ſimul ſtatuit, ut huius peccatorũ remiſſionis, & cum
Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quo tanto magis certi de ea red-
di poſſent: ad uiuum & uiuificum Chriſti corpus & ſanguinem ſumendum, po-
ſteaquam peccata ſua confeſſi, atque ab eorum nexu ſoluti eſſent, accederent:
quo ſicut ipſe una caro nobiſcum, ita nos uiciſſim non modo caro una, uerum & *1.Corin.6*
ſpiritus unus cum ipſo efficimur, atque illius corpori coniungimur. Quoniam
uero & in ſacramento hoc, & quoties memoria Dominicæ paſſionis recolitur,
ſicut ſæpe iam antea commemorauimus, recõciliationis illius admonemur in cru
ce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem ſuam Deo patri Chriſtus *Rom.5*
reconciliauit, fas non eſſe putauit mater Eccleſia, qui reconciliationis huius me *2.Cor.5*
moriam agerent, ut ii ſimultates aliquas gererent, ac odii inter ſe mutuis flagra
rent. Quamobrem & illud inſtituit, ut in hac præcipue ſancta hebdomada, pri-
uſquam ad ſumendum ſalutarem illum cibum fideles accederent, qui ſacramen-
tum eſt pietatis, myſterium pacis, ſignum unitatis, uinculum caritatis, confite-
rentur alterutrum peccata ſua, ſimul ueniam peterent darentq. uiciſſim. quod *Iaco.5*
qui ſecus facerent, quiq. implacabile odium erga proximum retinerent, ii gra-
uius etiam quam ipſi Iudæi flagitium deſignarent, rurſus crucifigentes ſibimet ip- *Heb.6*
ſis filium Dei, & oſtentui habentes, ut merito a ſacris arcendi, quin etiam e pio-
rum cœtu homines impii, neque digni, qui Chriſtianorum appellatione gaude-
ant, exterminandi ſint. Et quoniam duplex eſt pænitentia, priuata una, publica

 altera,

altera, ſicut ſuo loco fuſius dicetur, illam quidem quocumque die fieri permittit
Eccleſia, hanc autem alteram ſollemnem, non exiſtimauit, niſi feria quinta ſan-
ctæ hebdomadæ, peragi oportere. Eſt qnidem ita, quod omni tempore fungi de
2.Corin.5 bent Epiſcopi legatione ad reconciliandos peccatores: de qua loquens Apoſto-
lus, cum dixiſſet, Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans
illis delicta ipſorum: & poſuit in nobis uerbum recōciliationis: protinus adiun-
xit: Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos.
Obſecramus pro Chriſto, recōciliamini Deo: uiſum eſt tamen, ut iſto potiſſimū
die legationis hoc munere fungerentur, quo ſummus Pontifex noſter Ieſus Chri
Hebr.9 ſtus aſtitit uultui Dei pro nobis in multitudine miſericordiæ ſuæ, & ſemel Sacer-
Pſalm.109 dotii ſecundū ordinem Melchiſedech officio perfunctus, cū ſacrificium incruen
tum corporis & ſanguinis ſui ſub panis & uini ſpeciebus in ultima illa cœna Deo
Matth.26 patri obtuliſſet, ac eiuſdem corporis & ſanguinis Sacramentum ſub iiſdem ſpe-
ciebus poſt factam oblationem ſuis diſcipulis tradidiſſet, paulo poſt, ut Sacerdo
tio ſecundum Aaron finem imponeret, poſteaquam nouum illud inſtituerat, ſa-
Eph.5 crificium pro nobis cruentum factus eſt, ſemet ipſum tradens oblationem & ho-
Matth. 27 ſtiam Deo in odorem ſuauitatis: capi ſe, ligari, conſpui, flagellari, uariis pro-
bris affici, ac poſt multos grauiſſimos cruciatus ſibi illatos, tandem ſe in crucē
1.Pet.3 agi paſſus, atque ibi pro nobis iuſtus pro iniuſtis mori dignatus eſt. Quam antē
ob cauſam ligata eſt miſericordia, niſi ut miſeros peccatores a nexu peccatorū
ſuorum ſolueret pænitētes? Quā ob cauſam uita mori pro impiis, & mortis æter
næ reis dignata eſt, niſi ut, ſicut iam toties dictum eſt, propitium nobis & placa-
Rom.3 tum patrem ſuum redderet, apud quem propitiator nobis factus eſt Chriſtus in
ſanguine ſuo? Quamuis igitur a diuitiis bonitatis Dei nullum tempus uacat, hoc
tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitiis obrutos, uiſum eſt maxi-
me accōmodum, quo, ſemotis aliis curis omnibus, ac poſtpoſitis quibuſcumque
ſæculi cogitationibus, ſoli propitiationis per Chriſtum in cruce factæ contempla
tioni uacatur, quo remiſſionis peccatorum nobis per mortis illius meritum ob-
tētæ memoria refricatur. nulli ut iam, quamlibet grauibus preſſo criminibus, du
Rom.8 bitare fas ſit, quin, qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tra
didit illum, is numquam ſit cōmiſſurus, quin ſimul cum illo ſit nobis donaturus
omnia, ſit conceſſurus ueniam & indulgētiam peccatorum noſtrorum omnium:
Iſaiæ 53 cum præſertim ob hoc ipſum cum tradiderit. Quandoquidem per Prophetam te
ſtatur, quod non ob aliam cauſam, niſi propter ſcelus populi ſui, percuſſerit eum.
Hinc perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quod non ſatis habuit Eccleſia commonefe
ciſſe nos, paſsi, crucifixi, mortui Chriſti, ſed ſimul indicare uoluit, quē eſſemus
fructum ex hac illius paſſione & morte conſecuti, nimirum peccatorum remiſ-
ſionem, & cum Deo patre cæleſti reconciliationem.

Quod in die Paraſceues recte deploratur Chriſti paſſio. *Cap.* V.

QVA quidem ex re, etſi gaudere nos æquum eſt, & exultare, quod in cru
ce ſalutem noſtram operatus eſt Chriſtus: non ſine cauſa tamen gaudium
iſtud in aliud tēpus differendum, ſanctam uero hebdomadam hanc omnē,
præcipue uero diem Paraſceues in mærore, luctu, lacrymis conſumendam eſſe
Gal.6 cenſuit Eccleſia. Gloriari quidem nos oportet in cruce domini noſtri Ieſu Chri-
ſti, atque ingentem ex eo conſolationem accipere, quod nos dignos iudicaue-
1.Pet.1 rit, quos non corruptibilibus auro & argento, ſed pretioſo ſanguine ſuo re-
dimeret: uerum ſunt quæ nos impediunt, quo minus, quo die redemptionis
hoc noſtræ myſteriū celebramus, gaudere & exultare queamus. uetat enim hoc
noſtræ culpæ conſcientia. Nos enim ſumus, qui paſſioni, qui cruci, qui morti
eius cauſam dedimus: nos illius plaga doloris, nos illius culpa ſumus occiſionis.
Pſalm. 68 Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus eſt propter delicta noſtra; uulnera-
tus eſt

tus eſt propter iniquitates noſtras; attritus eſt propter ſcelera noſtra. Non ille *Rom.4*
ſua, quæ nulla habuit, ſed noſtra peccata pertulit iu corpore ſuo ſuper lignum. *Iſaia 53*
Merito itaque gemitus edimus, merito lacrymas fundimus propter peccata no- *1.Pet.2*
ſtra; quæ tam grauia fuerunt, ut niſi morte Chriſti expiari non potuerint. Tum
autem ipſe Chriſtus noluiſſe uidetur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos no-
ſtra cauſa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico uobis, quia plorabitis & fle *Ioan.16*
bitis uos, mũdus autem gaudebit: uos autem contriſtabimini, ſed triſtitia ue-
ſtra uertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantæ
rei triſtitiam conuenire. Mulier, inquit, cum parit, triſtitiam habet, quia uenit *Ibidem*
hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit preſſuræ, propter gau-
dium, quia natus eſt homo in mundum. Mulieri comparat Eccleſiam ſuam: quæ
quia Chriſtum diligit, quem ex Deo patre genitum in noſtram naturam ſuſcepit,
recte hoc die Paraſcenes moriente illo, & per mortem quaſi per partum in uitam
æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, triſtitiam habet; & dolet, ut in
utero habens, & clamat parturiẽs. Quoniam uero, poſtquam reſurrexit æterno *Ioan.20*
ſuo regnatus, gauiſi ſunt diſcipuli uiſo Domino, ſicut ipſe dixerat: Iterum autẽ
uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet a nobis, *Ioan.16*
perpulchre perfecta eſt mulieris, quæ promiſſa fuerat, ſimilitudo; quæ poſtquam
peperit, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mũ
dum. Quare non ſunt audiẽdi, qui Chriſti mortem lugubrem eſſe nolunt, & eam
deplorari uetant. Nam etſi pretioſam illam, & glorioſam eſſe, libenter confite- *1.Corin.15*
mur, ut quæ mortem, & mortis deſtruxit auctorem; non continuo nõ eſt ipſa lu *Hebr.2*
gubris & fidelibus deflenda, pro quorum ſalute ſponte Chriſtus illam exhibuit. *Iſaia 53*
Alioqui periculum eſt, ne de nobis quoque per Prophetam ſuum Chriſtus con-
queri uideatur: Suſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit; & qui conſolaretur, *Pſalm.68*
& non inueni. Cum præſertim per Zachariam prædictum ſit, quod dolebunt ſu- *Zach.12*
per eum, ſicut doleri ſolet in morte Primogeniti. Non gaudeamus itaque tum,
quando mundus gaudebat, quando Chriſtum Iudæi crucifigentes exultabant, &
morienti inſultabant. Non uociferemur cum inſanis illis, & odio furẽtibus: Cru *Luc.23*
cifige, crucifige illum: ſed cum Maria matre Ieſu, cuius tum animam doloris gla *Luc.2*
dius pertranſiuit, cumq. ſanctis Apoſtolis, quorum ingens luctus mentes occupa
uerat, diem, quo Chriſti crucifixi fit memoria, iu fletu & planctu tranſigamus:
gaudium uero noſtrum in id uſque tẽpus differamus, quo ipſi quoque gauiſi ſunt *Ioan.20*
diſcipuli uiſo Domino: Differamus lætitiam noſtram in perendinum diem, quo
Chriſtus deuicta morte reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Tempus flen *Rom.4*
di, dicit ſapiens, & tempus ridendi; tempus plangendi, & tempus ſaltandi. Prius *Eccls.3*
flendum eſt, ut exultare poſtea liceat. Euntes ibant & flebant, dicit Propheta, *Pſalm.125*
mittentes ſemina ſua: uenientes autem uenient cum exultatione, portantes ma
nipulos ſuos. Beati flentes, ait Chriſtus, quoniam ipſi ridebunt. Quando can- *Matth.5*
tantur nobis lugubria, plangamus, ut, cum tibiis cantatum fuerit, exultemus.
Fleamus cum flẽtibus Apoſtolis, & cum iiſdem gaudentibus gaudeamus: neque *Luc.7*
cum perfidis Iudæis commune quidquam habeamus, Chriſto paſſo exultantibus, *Rom.12*
atque illi acerbe inſultantibus. Hunc morem iam inde ab ipſis Apoſtolorum tem
poribus ſemper obſeruauit ſancta mater Eccleſia, ſimul docens fideles ſuos, quod
per luctum peruenitur ad gaudium, quod per multas tribulationes oportet nos *Act.14*
intrare in regnum Dei.

De gaudio Dominicæ reſurrectionis. Cap. VI.

QVAMOBREM ad iucundam illam reſurrectionis Chriſti ſollemnitatem
prius nos peruenire noluit, quam eſſemus conuerſi ad Dominum in toto *Iohel 2*
corde noſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in par
te prouiſum eſſe cupiebat: qui cum non facile poſsint mentis oculos ad ea uiden-
da, quæ

da, quæ ſunt ſpiritus, attollere, niſi ui maiore corporaliter accidentium cauſari
excitentur, cauſas, quibus id perfici poſſet, perueſtigauit.

Quare ieiunium quadraginta dierum, qnod pro decimis anni totins offertur
Deo, ſic diſpoſuit, ut ante ſacratiſsimam Paſchatis noctem nullo modo rumpere-
tur a piis. Ita fit, dnm per abſtinentiam corpus atteritur, nec aliunde laxatio niſi
ab hac Paſchali nocte ſperatur, ut hæc beata nox etiã a carnalibus tanto maiore
cum expectatione & gaudio accipiatur, & antequam ueniat, ſic omnes quadrage
ſimæ dies, qni ſunt interiecti, tamquam dinrna uiatoris itinera magno cũ deſide-
rio ad conſtitutum locum properantis, quotidie pene diligenter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus hæc ſollemnitas, cara omnibus, deſiderabilis cun
Ioan.1 ctis efficitur: Sicut lux in tenebris ambulãtibus, ſicut fons de petra ſalientis aqnæ
Ioan.4 ſitientibus, ſicut quod fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hic igitur tẽ
Hebr.8 pus iam lætitiæ, hic exultamus omnes gandio, memoria nobiſcum repetentes,
quantum pro nobis Chriſtus pretium perſoluerit, per quod peccatorum noſtro-
um remiſsionem conſecuti, & a duriſsima captiuitate redempti ſumus. Quo
magis autem abſolutum ſit gaudium noſtrum, paſsioni & morti Chriſti reſurre-
Rom.4 ctionẽ qnoque ſemper adiungimus, quæ noſtræ cauſa eſt iuſtificationis. nam ſicut
traditus eſt Chriſtus propter delicta noſtra, ita reſurrexit propter iuſtificationem
noſtram. Vnde colligere licet, quod qui inſtificationem nihil aliud eſſe uolunt,
quam peccatorum remiſsionem, & cum Deo patre reconciliationem, ii toto,
quod aiunt, cælo errant. Neque enim in hac ſola re conſiſtit iuſtificatio, ſi ne-
tus homo noſter exuatur, neceſſe eſt inſuper indui nouum, qui ſecundum Deum
Eph.4 creatus eſt in ſanctitate & iuſtitia ueritatis. Non ſatis eſt ueterem Adam eieciſſe:
nouum etiam Adam præterea Chriſtum complecti neceſſe eſt. Non tantum pecca
Rom.6 to moriendum, ſed uiuendum eſt etiam Deo in Chriſto Ieſu. Non ſufficit a pecca
Ibidem to liberari, ſeruos etiam oportet fieri iuſtitiæ. non commori ſaltem, hoc eſt de-
fungi peccatis, uerum & reſurgere cũ Chriſto opus eſt. Illud itaque merito Chri
ſti paſsionis nobis obrigit, quod ſumus mortui peccatis, quod uetus homo cru
cifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati, ut ultra non ſeruiamus peccato. Verum
hoc ſatis non eſt: neceſſe eſt præterea, ut quo modo Chriſtus ſurrexit a mortuis
per gloriam patris, ita & nos fide acceñſi, ſimul cum eo reſurgentes, in nouitate
Rom.7 uitæ ambulemns, parati omnia & facere, & pati pro ea fide, quam ipſe tradidit,
quam in ſymbolo poſtea comprehenderunt Apoſtoli: Quod certi ſimus, tametſi
propter eam fidem corpus noſtrum occiſnm fuerit, nihilominus facturum Deum,
Rom.8 ut ſuis promiſsis maneat, utq. excitet nos, ſicut excitauit Chriſtũ in uitam æter
nam. Atque hoc eſt quod uocat Paulus iuſtificari, poſt adeptam peccatorum re-
miſsionem in einſmodi uitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaque Chriſtus eſt,
nt in cruce neteris hominis occaſum oſtenderet. Reſurrexit autem, ut in uita
ſna uitæ noſtræ nouitatem demonſtraret. Dnplicatur itaque gaudium hoc die no
ſtrum, quod non ſolum abolita ſunt peccata noſtra per mortem Chriſti, uerum
etiam illius reſurrectio documento nobis eſt & exemplo, quo modo mortui, per
illnm priſtinis culpis, mox una cum illo & per illnm in nouam uitam reſuſcitati,
deinceps iuſtitiæ uiuamus, quam illius beneficio conſecuti ſumus. Hæc itaque
duo ſancta mater Eccleſia præ ceteris inculcanda ſuis fidelibus, nec fere ab inui
cem ſeparanda eſſe duxit, tamqnam ad ſalutem apprime neceſſaria. Nam cum &
illud credere neceſſarium ſit ad ſalutem, Chriſtum & uerum hominem, & uerum
Deum fuiſſe: nerum hominem declarat paſsio & mors: neque enim potuit pati
Auguſt. in & mori niſi homo: uerum Deum declarat reſurrectio: neque enim potuit ſua ipſi-
pſal. 63 us uirtute a mortuis reſurgere, niſi Deus. Quamobrem non ſatis habuit in die
Paraſceues mortis, in die Paſchæ reſurrectionis Chriſti memoriam celebraſſe,
Ad Caſulanũ, qui per totnm annum uertentem utriuſque nobis memoriam ſingulis hẽbdoma
Epiſt. 86 dis renouet. Nam quod a Chriſtianis feria quarta & ſexta ieiunatur, illam ratio-
nem

nem reddi ſcribit Auguſtinus, quod conſiderato Euangelio ipſa quarta ſabbati, *Ioan.11.*
quam uulgo quartam feriam uocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Dominum feciſſe Iudæi; die autem uno interiecto, cuius ueſpere Dominus Paſcha *Matth.26*
cum diſcipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam uocamus quintam ſabbati, deinde traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextam ſabbati, feriam ſextam uulgo uocant, qui dies paſsionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Tertius autem dies poſt reſurrectioni dicatus eſt, qui propterea Dominicus etiam uocatur, quod in eo Dominus a mortuis reſurgens, uere ſe Deum & Dominum eſſe declarauit. Quare non ſolo die Paſchatis, uerum ſingulis Dominicis diebus promiſſionem peragi uidemus, qua repræſentatur Apoſtolorum proceſsio, qui iuxta Chriſti præceptum iuerunt in Galilæam, ut ibi uiderent Dominum a mortuis reſurgentem, & Hieroſolymam inde poſtea redierunt. Sic ergo duos articulos hos *Matth.28*
docuit nos Eccleſia, unum de paſſo, crucifixo, mortuo, & ſepulto Chriſto, alterum de eo, quo modo tertia die reſurrexit, qui quo magis infigerentur memoriæ noſtræ, ſingulis hebdomadis eorum commemorationem ſextis feriis, & diebus dominicis renouari uoluit.

De Aſcenſione Chriſti, deq. extremo iudicio. Cap. VII.

SICUT autem quadraginta dies ante dominicam reſurrectionis in omni abſtinentiæ, continentiæq. genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia cenſuit eſſe relaxanda: ut ad feſtum uſque Pentecoſtes non ieiunaretur a cibis, quod eſt mærentium: ſed in Domino gauderetur. Illud etiam ſubiecit quaſi ſub oculos noſtros, quomodo quadraginta dies cũ ſuis diſcipulis uerſatus eſt, quibuſcum etiam cibum interdum capere uiſus eſt, dominus noſter Ieſus Chriſtus, quo magis fidem faceret ſuæ reſurrectionis, poſtea ui- *Act.1.*
dentibus illis eleuatus, & in cælum aſſumptus eſt. Poterat quidem celerius in cælum aſcendere, ſed quoniam non quæ ſua, ſed quæ noſtra ſunt, quæ tere uenerat *1.Cor.13*
(deſcenderat enim propter nos homines, & propter noſtram ſalutem) quo magis claram teſtatamq. cunctis reſurrectionem ſuam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantiſper in terris cõmorari, aſcenſionisq. ſuæ gloriam in quadrageſimum diem differre dignatus eſt. Nulla autem res æque ſpem noſtram erigit, atque glorioſa hæc Chriſti aſcenſio. Nam paſsio illius caritatem in nobis accendit, quam cum ille ſummam erga nos declarauerit *Ioan.15*
(nam dilectionem hac maiorem habere poteſt nemo, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis, qua tamen maiorem habuit ille, qui poſuit pro inimicis) fieri non poteſt, quin mutuo illius amore inflammemur, qui prior nos tantopere dilexit. Reſurrectio uero Chriſti, non modo de diuinitate ipſius, uerum & de noſtræ carnis reſurrectione fidem noſtram confirmat et roborat. Si enim *1.Theſ.4*
credimus, quod Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ita & Deus eos, qui dormierũt, per Ieſum adducet cum eo. Aſcẽſio porro ſpem lætificat, quam firmam habemus & indubitatam, quo caput noſtrum præceſsit, eo nos, qui ſumus ipſius membra, ſecuturos: cum præſertim promiſſum eius habeamus, qui fallere neſcit, ubi fuerit ipſe, ibi futurum & miniſtrum. Sed ita nos in ſpem erigit aſcenſio, ne prorſus tamen ſecuros & oſcitantes eſſe permittat. Nam eodem ipſo die nobis in memoriam reuocatur, quo modo qui aſcendit ad cælos, & ſedet ad dexteram patris, inde uenturus ſit iudicare uiuos & mortuos: Cantatur enim in miſſæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aſpicientes in cælum? Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt *Act.1*
a uobis in cælum, ita ueniet, quemadmodum uidiſtis eum euntẽ in cælum. Vnde docemur, uenturum eum in eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cælum ſecum detulit, iudicare uiuos & mortuos. Cantatur & illud ex Pſalmo: *2.Tim.4*
Aſcendit Deus in iubilo, & dominus in uoce tubæ. Atqui in eiuſdem uoce tubæ *Pſalm.46*
nouiſsimæ reſurgent omnes incorrupti, ſententiam iudicis audituri: qui, quos *1.Cor.15*
a ſiniſtris

Matth.25 a ſiniſtris collocauerit, eos ad ſupplicium ignis æterni condemnabit: quos autem a dextris poſuerit, eos ire iubebit in regnum ſuum cæleſte. Propterea & in Proſa canitur illud: Iudex cum ueneris iudicare ſæculum, da nobis quæſumus ſempiternam requiem in ſanctorum gloria. Sic ergo gaudio, quod ex aſcenſionem Chriſti capimus, quæ nos in ſpem erigit, futurum ut ipſi quoque ſimus, ubi caput noſtrum eſt, miſcere uoluit Eccleſia ſolicitudinem, quam ſimul nobis affert expectatio terribilis illius iudicii, quo & hunc articulum, qui extremus eſt de Chri-
Hebr.10 ſto, ne ignorare poſſemus: Cuius etiam commonefacit nos ſecunda Dominica Ad
Zach.9 uentus. Nam cum in prima nos amabilis illius admonuiſſet, quo uenit manſue
Luc.9 tus, non ut perderet animas hominum, ſed ut ſaluaret, non ut iudicaret mundũ,
Ioan.3 ſed ut mũdus per ipſum ſaluus fieret: in ſecunda Dominica, meminit illius aduen
Rom.2 tus horrendi; quo, qui diuitias bonitatis eius contempſerunt, quem recipere rẽdemptorẽ noluerunt, eum ſeuerum & inexorabilem iudicem experientur. Atque ita non tam ſcribendo, aut prædicando, quam oculis quaſi rem ſubiiciendo, per certorum dierum obſeruationes, abſoluit omnia mater Eccleſia, quæ de Chriſto credere neceſſarium eſt ad ſalutem.

De Spiritu ſancto, de ſancta Trinitate, de feſto corporis Chriſti, deq. pompa, ſiue proceſſione, quæ ſollemnis in eo quotannis haberi conſueuit. Cap. VIII.

SED nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in Spiritum quoque ſanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodum dudum pro-
Ioan.16 miſſus Apoſtolis tãdem ſit miſſus quinquageſimo die poſt quam Chriſtus
Act.2 reſurrexit, feſtiua ſollemnitate, magnaq. cũctorum hilaritate repræſentat: tunc
Pſalm.67 indicans illud impletum eſſe, quod a Propheta dictum eſt de Chriſto: Aſcendens
Epheſ.4 in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quoniam uero
1.Ioan.5 & illud credere neceſſarium eſt ei, qui ſaluus eſſe uelit, tres perſonas unum eſſe Deum, ſanctiſſimæ quoque Trinitati feſtum diem dicauit: quo non ſolum admoneri populus eius rei, uerum etiam e ſuperiori loco doceri poſſet. Recte autem octauo die poſt, quam Spiritus ſanctus eſſe miſſus recolitur, feſtum hoc inſtituit. Nam anteqnam datus eſſet Spiritus ſanctus, confeſsio Trinitatis celebrata non eſt, quod ſine dono ſancti Spiritus fides illius haberi non poteſt. Quamuis ſanctos Patriarchas et Prophetas Spiritu ſancto afflatos, non omnino latuiſſe myſterium hoc Trinitatis, e multis ſcripturæ locis manifeſtum eſt. Quo magis autem illud imprimeretur mentibus hominum, ita ut elabi facile non poſſet, inſtituit fideles Eccleſia iam inde a pueris, ſimul ut eſſent e ſomno expergefacti, ut ſurgentes e lecto, ſe cruce ſignarent, ac uerba hæc proferrent, In nomine Patris, & Filii, & Spi
Matth.28 ritus ſancti: quod ipſum ſimiliter facerent cubitum euntes, cum dicerent, In nomine, non autem In nominibus, admonerentur unius Dei, qui quamuis tri-
1.Ioan.5 nus in perſonis, unus tamen eſt in ſubſtantia: ſimul & eius rei commonefierent, quod ſalutem noſtrã, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas eſt opẽ
Ioan.18 rata. Nam inſeparabilia ſunt opera Trinitatis. Pater filio, ſicut & ipſe filius te-
Ioan.10 ſtatur, calicem paſsionis dedit: & ipſe filius animæ ſuæ in poteſtate ſua propinã
Iſaiæ 53 uit, ſicut ipſe ait: Poteſtatem habeo ponendi animam meam: Oblatus eſt enim
Hebr.9 quia ipſe uoluit: & Spiritus ſanctus illi propinari fecit, Apoſtolo teſte, qui dicit: quod Chriſtus per Spiritum ſanctum ſemet ipſum obtulit immaculatum Deo. Poſteaquam ſingula Chriſti beneficia, quorum in ſymbolo fit mentio, diligenter Eccleſia mater noſtra ſtatis diebus ad memoriam eorum recolendam inſtituendis, oculis noſtris repræſentauit; uiſum eſt etiam illi ſacratiſsimo Chriſti corporis & ſanguinis myſterio celebrando, diem aliquem feſtum inſtituere, qui non propterea minore nobis ueneratione proſequẽdus eſt, quod recẽtius inſtitutus eſſe uidetur. uixdum enim anni trecenti interceſſerunt, cum Spiritui ſancto uiſum eſt, Vrbano quarto Eccleſiæ præſidente, dies ut hic feſtus in orbe ageretur uni

uerſo, ad eorum fidem illuſtrandam, qui ſub ſpecie panis, uerum corpus & ſanguinem Chriſti contineri, profiteri non erubeſcunt. Conſtat enim, quod non ita multis ante annis fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen uterque ſuum hunc errorem reuocauit, fuerunt Henriciani, & Petrobruſſiani, qui de ueritate corporis & ſanguinis Chriſti in uenerabili Euchariſtiæ ſacramento, cuius certa ſemper & indubitata fuit antea fides in Eccleſia, primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ ut omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quiſquam eſſet, qui de ueritate Chriſti corporis & ſanguinis ambigeret, diem hunc feſtum inſtituit, in quo ſollemnem proceſſionem proxima feria quinta poſt feſtum ſanctæ Trinitatis, fieri quotannis præcepit, qua reſtatum fieret omnibus, quotquot ſumus fideles & orthodoxi, quod non ſolum non erubeſcimus ueritatem hanc, quam a Chriſto docti ſumus, profiteri: uerum etiam de hoc Euangelio, hoc eſt, de Chriſti crucis & mortis annunciatione, præcipue gloriamur, deq. eo maxime gaudemus & triumphamus. In cuius rei ſignũ, ſub uiſibili panis ſpecie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actũ, & in mortem traditum eſt, publica cum lætitia per forum, perq. plateas maximo cum honore circumferimus, ac eam, quæ Chriſti corpori debetur, adorationem præſtantes, credere nos Chriſto dicenti profitemur, hoc eſt corpus meum, quod pro nobis tradetur, nec Euãgelium illud erubeſcere, quo nobis hæc tam glorioſa crux illius & mors annunciatur. Obſeruatur autem hoc in prouincia noſtra, quod in hac proceſſione, quattuor Euangeliorum initia decantantur ad quattuor mundi partes, ut palam fiat, hoc Euangelium crucis & mortis Chriſti: in omnibus mũdi partibus ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus fuiſſe prædicatum. Ac fit quidem huius ipſius rei commemoratio eo ipſo die, qui proprie dies cœnæ Domini dicitur. Sed quoniam ſub idem tempus, ſicut paulo ante fuit a nobis demonſtratum, triſtis erat anima Dei & ſeruatoris noſtri uſque ad mortem: plorabat mater eius Maria, flebant ſancti eius Apoſtoli, mundus uero gaudebat, non uiſum eſt ſatis eſſe conueniens, ut eo tempore cum gaudio crucis illius & mortis memoriam celebraremus, quo Chriſtum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti inſultabant: ſed cum ipſius Chriſti, tum ſanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertrãſiuerat, & Apoſtolorum eius luctum ac triſtitiam exprimeremus, in mærore & planctu dies illos tranſigentes, quibus tam crudeliter in Chriſti corpus eſt ſæuitũ. Itaque gaudium hoc in illud tempus, quo gauiſi ſunt etiam ipſi diſcipuli uiſo Domino, differendum eſſe cenſuit Eccleſia, ut poſteaquam illa preſſura præteriit, poſteaquam a mortuis Chriſtus reſurrexit, in cælos aſcendit, & promiſſum Spiritum ſuum ſanctum Eccleſiæ miſit: quo docente, & ſanctæ Trinitatis myſteriũ, & huius uenerabilis ſacramenti arcanum, intelligere nobis datum eſt; tum demum ſumma cum exultatione, crucis hoc & mortis Chriſti beneficium recoleremus, deq. fructu, quem nobis attulit, gaudium noſtrum orbi reſtatum faceremus uniuerſo. Quamobrem nihil eſt aliud hæc proceſſio, quam glorioſa quædam Chriſti crucis & mortis prædicatio, deq. ſuperato per crucem diabolo, de morte noſtra per mortem Chriſti deuicta, de remiſſione peccatorum conciliata, de regni cæleſtis hereditate nobis parta, triumphus quidam, & exultatio. Quid autem aliud, quam hoc eſt Euangelium noſtrum, quod nos non erubeſcere cum Paulo profiteri debemus? ac non modo non erubeſcamus, uerum etiam cum eodem dicat quiſque noſtrũ? mihi autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Nihil aliud ſcire, nihil aliud prædicare nos profiteamur, quã Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis uero uocatis Iudæis, atque Græcis, Chriſtum, Dei uirtutem, & Dei ſapientiam. Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Vtinam autem non deeſſent etiam hoc infelici noſtro ſæculo, quibus Chriſti crux, & mors, (in cuius memoriam diem hunc

1.Cor.2 Matth.26 Rom.1 Mar.14 Ioan.16 Luc.2 Ioan.20 Rom.1 Gal.6 1.Cor.1.2

hunc tam feſtum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditū circumferentes, & quod nos non pudeat Chriſti crucifixi, palam orbi oſtentantes) utinam non deeſſent, inquam, quibus ea res non eſſet ſcandalum, quibus non ſtultitia quædam uideretur, qui ueritatem de ſui corporis ueritate dicentē,
Matth.26 Hoc eſt corpus meum, arguere mendacii non uerentur, realem illius præſentiā in hoc uenerabili ſacramento negantes. Sed ea res nos deterrere non debet, quo minus libere fidem noſtram profiteamur. Semper hoc fuit Satanæ ſtudium, cum non aliunde ſalutem noſtram pendere uideret, quam ex hac iugi Chriſti crucis & mortis recordatione, ut eam omni ſtudio uellet extinctam, & ex animis mortalium euulſam. Quod ille quanto laborat diligentius, tanto nobis uirilius illi reſiſtendum, tanto magis immenſum hoc Chriſti beneficium, præ nobis eſt ferendū. Ac ſi quis ex nobis quæſierit: Quid eſt, quod hodie tam feſtum diem agitis? quod Euchariſtiam ita per forum, & plateas circumfertis? quod cereorum tantam uim accenditis? quod humana uoce pſallere non contenti, & cymbalis, & tubis, & omni muſicorum inſtrumentorum genere, lætitiam quandam ingentem præ nobis fertis? huic reſpondebimus. Hoc eſt Euangelium noſtrum, quod nos non erū
Rom.1 beſcere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profitemur. Chriſtus in nouiſſima cæna, ſui corporis & ſanguinis ſacramentum nobis utendum dedit, ut ſiue man-
Luc.22 ducantes illud ore, & bibentes, ſiue etiam intuentes & fide percipientes, meminiſſemus hoc eſſe corpus illud, quod pro nobis in mortem traditum, hunc eſſe ſanguinem illum, qui in peccatorum noſtrorum remiſſionem fuſus eſt. Huius itaque Chriſti crucifixi pro nobis & mortui corpus, ſub illa ſpecie, qua ſuis illud Apoſtolis in cæna nouiſſima dedit, omnibus oſtentamus, illud quammaxime ueneramur, & adoramus, in eo & de eo gloriari nos profitemur: de morte deuicta, deq. diabolo ſuperato triumphum agimus, ac Deo patri cæleſti gratiam habemus, qui per crucem & mortem filii ſui, remiſſionem nobis peccatorum noſtrorum, in filios ſuos adoptionem, & regni cæleſtis hereditatem contulerit. Quo-
Rom.8 rum omnium beneficiorum memoriam quanto maiore ſtudio per membra ſua Satanas abolere conatur, tanto nos diligentius eam & dierum obſeruationibus, & ſignis, ac imaginibus, & geſtu, & habitu, & omni cærimoniarum genere, repræſentari cupimus: hunc uero diem proprie tanto beneficio, cum lætitia & triū pho celebrando, conſecratum habemus. Ad hunc modum ſi quis nos interrogauerit, reſpondebimus, ſimul fratres noſtros admonebimus, ut oſtendant, ſe nō erubeſcere Euangelium, ſe non erubeſcere crucem & mortem Chriſti, cuius memoria cum gaudio & triumpho celebratur in hac ſollemni pompa. Nam quem huius Euangelii, quem crucis & mortis Chriſti pudet, is quiduis potius, quam
Luc.9 Chriſtianus dici meretur, nec eſt, quod ſe peruenturū ad ea præmia ſperet, quæ Chriſtus non aliis promiſit, quam iis, qui ſuam omnem fiduciam in crucis & mortis ipſius merito collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit Chriſtus, hūc
Ibidem filius hominis erubeſcet cum uenerit in maieſtate ſua. Omnis autem qui confite
Matth.10 bitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis eſt. Confiteamur itaque Chriſtum, non ſola fide, uerum & ore, hoc eſt, externis
Rom.10 iſtis ritibus, & cærimoniis, quibus maxime fides illius illuſtratur, & crucis hoc illius & mortis beneficium, ſumma cum animi deuotione, neraq. cordium lætitia celebremus. Hæc eſt fides Catholica, quam, ut paulo ante diximus, non ſcribendo, neque prædicando modo, uerum etiam annum uertentem ita diſtribuendo, dies ut certi conſtituerentur, quibus quaſi ordine ſinguli articuli eorum præcipue, quæ de Chriſto cognoſcenda ſunt, non tam auribus, quam oculis fidelium exponerentur, ſit ieus noſtræ ſalutis mater Eccleſia, nos fideliter docere ſemper eſt conata, quod in eo ſalutem noſtram agi ſciret.

Quod

Quod dictum Apoſtoli, Dies obſeruatis, & menſes, nihil aduerſatur obſeruationi dierum, quæ ſit in Eccleſia. Cap. IX.

NEQVE uero defuerunt, qui ſanctæ matris noſtræ ſanctum hoc inſtitutum reprehenderent, quod Iudaicas quaſdam obſeruationes amplexos eſſe fideles dicerent. Obiectum eſt etiam ante mille ducentos annos, quod nūc ab iis, qui pridem ſopitas hæreſes ſuſcitauerunt, obiici nobis audimus: Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos. Sed iis iampridem ab Origene, atque Epiphanio Græcis, ac Hieronymo, atque Auguſtino Latinis, ita reſponſum eſt, ſatis ut eſſe confutati uideantur. Neque enim exiſtimandum eſt, ignoraſſe matrē Eccleſiam, uel nunc etiam ignorare, quod omnes dies æquales ſint, quodq. non die paraſceues crucifigitur, neque die Dominico reſurgit Chriſtus, quodq. nullus dies, atque adeo nulla ſit hora, qua non recte paſsionis illius, & reſurrectionis, ac aliorum quorumcumque beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Eccleſiæ mos, quo ſingulis Chriſti beneficiis recolendis certos dies inſtituit, nihil habet cum Iudæorum ſuperſtitione commune. Nam illis non eſt fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecoſten agere, tabernacula figere: nobis uero quotidie ieiunare, quotidie agnū immaculatum & offerre Deo Patri, & oblatum manducare, quotidie licet ſimul omnia Chriſti beneficia repræſentare. Quoniam uero ſæculi curis nimio plus plerique omnes immerſi ſumus, neque aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Deiq. beneficiis recolendis, perinde ut oporteret, uacamus, quid faceret ſitiēs noſtræ ſalutis mater Eccleſia? permitteret ne tātorum Chriſti beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in eccleſiis prædicantur e ſuperiore loco, tamen uerbi Dei ſemen a ſpinis non raro ſuffocatur. Non potuerunt hoc ferre plena caritatis illius erga nos uiſcera, cum præſertim ſalutem in eo noſtram agi uideret. Cum itaque cerneret, adduci non poſſe liberos ſuos, ut quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidie Chriſti corporis & ſanguinis communionem perciperent, ac in iugi beneficiorū eius meditatione uerſarentur: fecit illa, Deo & piorum omnium conſenſu approbante, fecit autem ſancti Spiritus docta magiſterio, certos ut dies inſtitueret, qui præ ceteris tantorum commemoratione beneficiorum eſſent inſignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere ſuo curis aliis uacui diligentius fungerentur: non aliud ſpectans hac dierum præſcriptione, quam ut & admonerentur eorum, quæ Deus, pro ſua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus eſt, & ſepoſitum tamen tempus aliquod haberent, quo diligentius eorum contemplationi uacare liceret. Sic illa, a Paulo edocta, omnibus facta eſt omnia, ut omnes lucrifaceret; & qui non poſſent adhuc ſolidum cibum capere, quod is per fectorum eſt, eos minime negligendos, uerum tamquam paruulis lac eis potum dandum eſſe putauit. Quo manifeſtius autem fiat omnibus, quod Eccleſia nullum nouit dierum diſcrimen, uel ex tremendo ſacrificio, quam Miſſam uocamus, cuius id colligere licebit, in qua natiuitatis, paſsionis, mortis, reſurrectionis, in cælum aſcenſionis, & Spiritus ſancti miſsionis beneficia, nullo non die ſimul omnia celebrantur per totum terrarum orbem, quam late patet Chriſtiana religio, nulla prorſus uarietate. Etſi enim uerba mutari uidemus, idq. in iis tantum, quibus ad ſacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis ſunt, Introitus, Collectæ, Epiſtola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Communio: ſignificationes tamen manent eædem. Quæ uero liturgiæ potiſsima pars eſt, & in quo uis tota conſiſtit, Canon, idem perpetuo legitur: ubi ad eundem ſemper modum præcipuorum Chriſti beneficiorum ſimul omnium fit commemoratio, nihil ut ab Euangelio Miſſa differre uideatur: quin ipſum potius Euangelium & breuis quædam credendorum omnium nō tam explicatio, quam quaſi ſub oculos ſubiectio, ac fidelium ad recolendum præcipue paſsionis illud immenſum benefi-

Gal. 4
Con. Celſum li. 8. hær. 75. in. 4 ca. ad Gal. epiſ. 119. cap. 7
Matth. 13
Ioan. 14
1. Cor. 9
Hebr. 5
1. Cor. 3

Cyp. li. 2, epi. 3

cium ſit excitatio: Quod ita repræſentatur in hoc ſacro: ut recte a Cypriano dictum ſit, paſsionem eſſe Domini, ſacrificium quod offerimus. Ex iis itaque, quæ peraguntur in hoc ſacro, facile cuiuis perſpicuũ eſſe poteſt, quod quotidie Chriſti natalem, quotidie Paraſceuen, quotidie Paſcha, quotidie in cælum aſcenſionem, quotidie Pentecoſten celebrat Eccleſia. Sed quoniam hæc non ita attendũtur ab omnibus, rudioribus præſertim, qui minores etiam uocantur, ad eorum quoque captum communis noſtra mater Eccleſia demittere ſe dignata eſt, certis diebus inſtituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil eſt, quod nobis Iudaiſmum quiſquam obiiciat, qui non aliud hac dierum obſeruatione, quam Chriſti beneficiorum conſeruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo ut ſit, qui ignorantiam prætendere queat.

Quo modo præcipue Chriſti paſſionis beneficia uariis modis Eccleſia rudibus inculcare conata eſt: ac primum de ſigno Crucis. Cap. X.

NEQVE uero finibus iis circumſcripta fuit anxia de ſalute noſtra matris Eccleſiæ cura & ſolicitudo: non contenta fuit ſcriptis conſignaſſe, uerbis prædicaſſe, certis diebus inſtituendis inculcaſſe, quæ de Chriſto credenda ſunt, maxime uero, quæ ſumma credendorum eſt omnium, ineffabile Chriſti paſſionis myſterium, etiam ſignis id repræſentare uoluit oculis fidelium, ut nemo tam eſſet rudis, quin illud cognoſcere poſſet. Hinc eſt ille cruce ſignãdi mos, quem ex Apoſtolica traditione perueniſſe ad nos uel ex eo ſatis aperte colligere licet, quod ipſos etiam Apoſtolos illo crebrius uſos, qui fuit æqualis ipſorum, Abdias res eorum geſtas ſcribens teſtatur.

Dionyſ. de cæleſti Hiera. par. 2 cap. 2

Martial. in epiſtola ad Burd. cap. 8

Meminit & Dionyſius, Pauli diſcipulus, moris huius cruce ſignandi, ſigniq. uitalis uocat impreſsionem Clemens D. Petri ſucceſſor. Quin & Martialis Lemonicenſis Epiſcopus, quem unum e ſeptuaginta Chriſti diſcipulis eſſe uolunt, monet Burdegalenſes, ut crucem Domini ſemper in mente, in ore, in ſigno teneant. Crux enim Domini, inquit, armatura noſtra inuicta contra ſathanam eſt. Et qui non multum fuit a tẽporibus Apoſtolorum remotus Tertullianus, Ad omnem, inquit, progreſſum, atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad ueſtitum & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcumque nos conuerſatio exercet, frõtem crucis Chriſti ſignaculo terimus. Ex quibus ueriſsimum eſſe conſtat, quod

Baſil. lib. de Spiritu ſan. ca. 27

Ephrem de uera pænitentia.

apud Baſilium legimus Apoſtolicam hanc eſſe traditionem. Quem ſecutus beatus Ephrem cum admonuiſſet ſuos fratres, ut poſtes ſuos pretioſa ac uiuifica cruce coronarent, Pingamus, inquit, in ianuis, atque in frontibus noſtris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus uiuificum ſignum, armemur inſuperabili hac Chriſtianorum armatura. Ea enim uictrix eſt mortis, fidelium ſpes, lux orbis terræ, paradiſi reſeratrix, hæreſum profligatrix, dæmonum expultrix, monachorum adminiculum, firmamentum fidei, magna, ſalutarisq. cuſtodia, & gloria perpetua Orthodoxorum in æternum. Hanc o Chriſtiane armaturam diebus ſingulis & noctibus, horis atque momentis in omni loco circumferre nou deſinas, nihilq. ſine ipſa perficias.

De armatura ſpirituali, cap. 2

Hie. ad Demetrium, Ad Euſtochium de cuſtodia uirgini.

Pruden. in hymno ante ſomnum.

Et in eo, qui proxime ſequitur, libro: Scuti uice crucis ſigno te ipſum muni, ſignans ex eo membra omnia, & cor tuũ. Validiſsima quippe armatura hæc eſt, nullusq. umquam tibi nocere poterit, ſi hac ſeptus fueris. Et Hieronymus: Claudas cubiculum pectoris, & crebro ſignaculo crucis munias frontẽ tuam, ne exterminator Aegypti in te locum reperiat. Et alibi. Ad omnem actum, ad omnem inceſſum manus pingat crucẽ. Et ante eum Prudentius.

Cum uocante ſomno caſtum petis cubile,
Frontem, locumq. cordis crucis figura ſignet.

Et alio loco.

Reges, Prophetæ, Iudicesque, & Principes,
Virtute, bello, cultibus ſacris, ſtylo,
Non deſtiterunt formam pingere crucis.

Quod

Quod uero de Regibus narrat Prudentius, primum hoc feciſſe conſtat imperatorem Conſtantinum, quem non in fronte modo ſua deſignaſſe, uerum & in uexillis, & in manu geſtaſſe, & numiſmatibus etiam inſculpi ſignum crucis feciſſe, uictorias ſuas, ac triumphos omnes acceptos illi tuliſſe, qui temporis illius hiſtoriam ſcripſerunt, Euſebius, Socrates, Sozomenus, Nicephorus memoriæ prodiderunt. De Theodoſio quoque Imperatore, ſcribit Nicephorus, quod is armatura crucis fretus, intrepidus contra Eugenium progrediebatur. De Alexandrinis quoque refert Ruffinus, quod crucis Dominicæ ſignum unusquiſque iu poſtibus, in ingreſsibus, in feueſtris, in parietibus, columnisq. depingeret. Quod ipſum Chryſoſtomus non tantum apud Alexandriam, uerum & alibi paſsim ita factitatum eſſe teſtatur. Crucem, inquit, ubique celebrari uidere licet, in domibus, in foro, in ſolitudine, in uiis, in montibus, in collibus, in uallibus, in mari, in nauigiis, & inſulis, in ueſtibus, in armis, iu thalamis, in ſympoſiis, in uaſis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorũ picturis &c. Ac paulo ante: Reges poſitis diadematis crucem ſuſcipiunt mortis ſymbolum, in purpuris crux, in diadematis crux, iu precibus crux, in armis crux, in menſa ſacra crux, & in toto orbe crux, & ſuper ſolem fulget crux; quam omnes prius abhorrebant, eius figuram tantopere quærunt ubique, ea inueuitur apud principes, apud ſubditos, apud mulieres, apud uiros, apud uirgines, apud nuptas, apud ſeruos, apnd liberos: ſubinde omnes ea ſe ſignant, inſcribendo in nobiliſsimum membrum noſtrum: in fronte enim noſtra quaſi in columna quotidie figuratur. Sic in ſacra mẽſa, ſic in Sacerdotum ordinationibus, ſic iterum cum corpore in myſticis cænis fulget. Et alio loco. Omnia, quæ ad ſalutem noſtram conducunt, per crucem conſummantur. Nam cum regeneramur, crux Domini adeſt: cum ſacratiſsimo alimur cibo, cum in ordine conſecrandi ſtatuimur, ubique, ac ſemper id uictoriæ inſigne nobis adſiſtit. Quapropter & iu penetralibus, & in parietibus, & in feneſtris, & in fronte quoque, ac mente, magno ſtudio crucem inſeramus. Et afferens illud ex Paulo, Pretio empti eſtis, Pretium, inquir, hic crucem appellauit, quam uon ſimpliciter digito in corpore, ſed magna fide in mente formare oportet. uam ſi hoc modo eam impreſſeris, nullus ſceleſtorum dæmonum, cum haſtam uideat, qua letale uulnus ſuſcepit, congredi tecum audebit. Et his Chryſoſtomi uerbis, tum aliorum ſanctorum Doctorum uidere licet, quã creber uſus illo tempore fuerit ſigni crucis, quo perſuaſum erat dæmones etiam ipſos fugari: quos etiam uel inuitos cõfeſſos aliquando fuiſſe, ſcribit Ioãnes Damaſcenus, Dominicæ crucis uexillum ſe ſuſtinere non poſſe. Qua de re multa ſcribit Lactantius quoque quanto terrori ſit dæmonibus hoc ſignum, cuius rei documenta etiã aliquot profert. Clariſsimum autem documentum fuit illud, quod affert Gregorius Nazianzenus, & eum ſecuti Theodoritus, Sozomenus, & Nicephorus, quod cum Iulianus apoſtata, qui fidem Chriſti deſeruerat, ex conſuetudine priſtina crucis hoc ſignum, ingruentibus dæmonũ terroribus, fronti impreſsiſſet, ſtatim omui timore liberatus eſt, procul dæmonibus fugatis. Quamobrem etiam in ſacris operationibus magnus ſemper fuit crucis uſus, quemadmodum ex his, quæ citata ſunt ex Chryſoſtomo, uidere licet; a quo non diſſentit etiam Auguſtinus, cum dicit. Niſi crucis ſignum adhibeatur, ſiue frontibus credentiũ, ſiue ipſi aquæ, qua regeneraurur, ſiue oleo, quo Chriſmate unguntur, ſiue ſacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur. Et alio loco, Hoc ſigno, inquit, crucis conſecratur corpus Dominicum, ſanctificatur fons Baptiſmatis, initiantur presbyteri, & ceteri gradus Eccleſiaſtici, omuia, quæcumque ſauctificantur, hoc ſiguo Dominicæ crucis conſecrantur. Et iterum. Huius crucis miniſterio, rudes catechizãtur, eodem myſterio fons regeuerationis conſecratur, eiuſdem crucis ſiguo per manus impoſitionem doua gratiarum accipiunt. cum eiuſdem crucis charactere baſilicæ dedicantur, altaria conſecrantur, altaris Sacramenta cum interpo-

Euſeb. li. 1. ca. 9 ac li. 5. et 3. de uita Conſtãtini.
Socrates lib. 1. cap. 2
Sozo. lib. 1. c. 8
Nice. li. 7. cap. 37. & 46
Nice. lib. 12. cap. 39.
Ruffin. lib. 2. cap. 29
Chry. in demonſtratione aduerſus gentiles, quod Chriſtus ſit Deus.
1. Cor. 6
Damaſ. in uita Barlaam & Ioſaphat.
Lacta. lib. 4. cap. 27
Greg. Naz. in priore cõtra Iuliani orationẽ.
The. li. 3. ca. 3 Eccl. hiſt.
Sozo. li. 5. ca. 2
Nice. lib. 10. cap. 3
Aug. tractatu ſig. in Ioannẽ.
Aug. ſermone 181
Aug. ſerm. 19 de Sanctis.

ſitione Dominicorum uerborum conficiuntur: Sacerdotes,& Leuitæ per hoc idẽ
ad ſacros ordines promouentur. Et uniuerſaliter omnia Eccleſiaſtica Sacramen
Inno. li. 2 cap. 44. de altaris ſacramento. ta in huius uirtute perficiuntur. Quamobrem, quæ tanto conſenſu Patres fe-
re omnes affirmant, diuinam eſſe traditionem dubitandum non eſt. Videtur au-
tem totius fidei noſtræ compendium in hac una cruce ſignandi ratione contineri.
Signum crucis tribus digitis exprimendum eſſe docet Innocentius, ad ſignifican
dum Trinitatis myſterium. quod etiam non tacuiſſe uidetur Propheta, cum di-
Iſaiæ 40 xit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum a uerti-
ce capitis, ſiue frontis uſque ad umbilicum: ut indicetur, de ſummo cælo egreſ-
Pſalm.18 ſum in uiſcera matris deſcendiſſe Dei filium, atque ex puriſsimis illius ſanguini-
bus carnem noſtram ſuſcepiſſe: deinde a ſiniſtro brachio ad dextrum, ubi cauſa
ſimul incarnationis exprimitur. nam propterea deſcendit de cælo in terram, pro
Hiere.12 pterea reliquit domum ſuam, dimiſit hereditatem ſuam, dedit dilectam animam
ſuam in manus inimicorum ſuorum, ut nos, qui eramus a ſiniſtris inter hœdos
collocandi, transferret ad dextram inter oues ſuas, ubi uocem illam deſideratã
Matth.25 audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum uobis re-
gnum a conſtitutione mundi. Ecce quãta fidei noſtræ myſteria unica ſignãdi nos
cruce forma, nos mater Eccleſia docuit: ut ſi nihil præterea ſciret rudis homo,
qui ſatis aſſequi cetera non poſſet, uel hoc prope ſolum ad ſalutem illi ſufficere
queat. Hic incarnatio, hic paſsio Chriſti, hic cauſa paſsionis, hic ſimul extremũ
illud indicium, & ſpes noſtræ uocationis, hic myſterium Trinitatis, per quam re-
dempti ſumus, unica ſignatione crucis exprimitur: quandoquidem adiunguntur
Matth.28 hæc uerba, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. De qua nos propterea
paulo fuſius in hac nouiſsima editione noſtra nobis agendũ eſſe duximus, quod
exiſtere quoſdam hoc infelici ſæculo noſtro uidemus, qui non dubitent affirma-
re, magiam exerceri, quando fideles, ut ſe cruce ſignent, docentur. qui Iulia-
Cyril.lib. 6 contra Iul. num etiam apoſtatam impietate ſua ſuperare uidentur; qui tamquam probrum
obiiciebat Chriſtianis, quod crucis lignum adorarent, imaginem illius in fron-
te, & ante domos pingentes. Cuius picturæ cauſas, hæc illius impia uerba refel-
lens, profert Cyrillus. Quin etiam eo progreſsi ſunt audaciæ, atque amentiæ qui
Philip. 3 dam, quos deflet Apoſtolus, inimici crucis Chriſti, ut non modo non ueneran
dam, atque adorandam, uerum etiam confringendam, & cõculcandam eſſe cru
cem doceant, & ſtrenue, quod doceant, exequantur, Henricianorum, & Petro
buſianorum impietatem referentes, quos ante quadringentos annos præclara
quadam epiſtola Petrus Cluniacenſis confutauit, &, quæ ſit ſigno crucis uenera
tio tribuenda, pie, diſerteq. docuit. Quid autem non audent homines hoc in
felici noſtro ſæculo? non dubitauit quidam dicere, fidem aſinariam eum profite
1.Corin.2 ri, qui prædicat Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, idq. ſigno crucis fronti im-
preſſo teſtatur. An autem hoc multum eſt ab eo diuerſum, quod olim Chriſtianos
aſinarios eſſe uocatos Tertullianus ſcribit, cum illis caput aſininum, & cetera
Tert. in apologetico cap.16 quædam inſignia obiicerentur? Quid autem aliud per hos miniſtros ſuos moli-
tur ſatanas, quam ut, ſublato ſigno crucis, nulla crucifixi mentio remaneat, ſu-
blato crucifixi uocabulo, mortis, & paſsionis Chriſti recordatio ſit ablata; ex-
tincta paſsionis memoria, nulla redemptæ ſalutis ſpes, euacuato redemptionis
pretio ſuperſit. Sed nos cetera perſequamur.

De Crucifixi ſimulacro. Cap. XI.

AD HVNC ſignandi nos cruce morem adiecta præterea ſunt Chriſti cruci-
fixi ſimulacra: quæ præferuntur, quoties fiunt ſupplicationes (quas pro
ceſsiones uulgo uocant) una cum uexillis, quæ ſunt Chriſti triumphan-
tis, & in cælum ſcandentis inſignia: in quibus & ipſis Chriſtus fere depingitur,
ſiue ſculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideo, ut indicetur nobis,

atque

atque ante oculos noſtros ponatur, in quo gloriari, in quo ſpem noſtram habere
nos defixam oportet. Per crucis enim uexillum fortior armatus dominus noſter *Luc.11*
Ieſus Chriſtus morte mortem ſuperauit, & effractis inferorum portis aditum in *Matth.16*
cælos piis omnibus patefecit. Abſit igitur nobis gloriari niſi in cruce domini *Gal.6*
noſtri Ieſu Chriſti: abſit in alio quoquam fiduciam noſtram collocare, quam in
hac, quæ ſalus eſt, & redemptio noſtra. Nam quæ poteſt maior eſſe nobis glorian- *Apocal.19*
di materia? quam quod rex ille regum & dominus dominantium, cui donatum eſt *Philip.2*
nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæ-
leſtium, terreſtrium, & infernorum: quod ille Dei filius Deus ipſe, relicto excel
ſo ſolio regni ſui cæleſtis, dignatus eſt in hanc lacrymarum uallem deſcendere; &
euſque ſe deiicere, ut ſerui ſpeciem in ſe ſuſciperet, & quidem ſerui nocentis, *Ibidem*
cum ipſa eſſet innocentia: dignatus eſt ceu facinoroſus aliquis capi, alligari, fla- *Iſaia 53*
gris cædi, conſpui, probris innumeris affici: dignatus eſt, quod unum omnium &
probroſiſsimum fuit, & atrociſsimum ſupplicii genus, morte crucis ad extremū *Sapien.2*
codēnari: dignatus autē eſt hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui ſerui,
qui peccatores, qui inimici, qui impii eramus, oblitus ſuæ dignitatis, neque no-
ſtræ memor indignitatis: dignatus eſt adeo nos diligere, ut ſemet ipſum traderet
pro nobis. Numquid hæc non eſt iuſtiſsima gloriandi cauſa? Serui cum ab heris *Eph.5*
laudantur, qui tamen eiuſdem naturæ, ex eodem luto conficti, iiſdem ſunt fortu
næ caſibus obnoxii, placent ſibi tamen uehementer hoc nomine: Nos non mul-
to magis nobis placebimus, non multo magis de eo gloriabimur, quod ille Do-
minus, qui ſolus eſt uerus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes,
tremunt poteſtates, non eſt dedignatus, noſtra cauſa noſtram carnem indutus,
horrendos in ea ſuſtinere cruciatus, ad extremum uero morte turpiſsima con- *Sapien.2*
demnatus, per crucis crudele ſupplicium uitam pro nobis profundere? Quis
hoc amicus amici cauſa faceret? quis pater propter unigenitum filium tanta pa-
teretur, quanta dominus pro ſeruis pati dignatus eſt? Quam autem aliam ob cau
ſam? niſi ut e ſeruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem
Dei patris, fratres autem ſuos: heredes Dei patris, coheredes autem ſuos. Nul *Rom.8*
la poteſt eſſe mundi tanta gloria, quæ cum hac uel minima in parte comparari
queat. Eſt ergo quod gloriemur in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti: eſt quod fir-
mam præterea ſpem, & fiduciam collocemus. Quid enim non certo nobis de tam
benefici, tamq. indulgentis, non domini, ſed plus quam patris miſericordia pol
liceri poſſumus, & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui ſemet tradidit *Ibidem*
in mortem? Quid eſt, quod negare queat rogatus, qui tot, & tanta beneficia cō-
tulit ultro, non modo non rogatus, uerum etiam grauiſsimis iniuriis multum pro
uocatus? Hæc eſt itaque cauſa, quamobrem in ſupplicationibus, ſiue proceſsio-
nibus, crux præfertur, ut in illa gloriari nos, in illa ſpem noſtram omnem defixam
habere, illius fiducia nihil non a Deo petentes impetrare poſſe, palam omnibus
faciamus. Neque uero præferri tantum crucem inſtituit Eccleſia, uerum & in me
dio templi cuiuſque, in eminentiori loco, ut ab omnibus conſpici poſsit, Chri-
ſti crucifixi ſtatuam erexit: quo ſicut in ſerpentem æneum, quem in deſerto Moy *Num.21*
ſes exaltauit, qui morſi a ſerpentibus intuebantur, ſanabantur, ſic qui uellent a
morſibus peccatorum ſanari, quos intulit ſerpens diabolus, in eum intuerentur,
qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus eſt, certa cum ſpe remiſsionis pec *Ioan.3*
catorum illius merito conſequendæ. Ac non in tēplis modo, uerum in uiis etiam,
& compitis Chriſti crucifixi ſignum iſtud erigendum putauit. Fuit hoc priſcis il-
lis temporibus apud nonnullos in more poſitum, priuſquam ad agnitionem ueri
Dei perueniſſent, ut Mercurii ſtatuas in uiis collocarent, quod hunc Deum itine
ribus præeſſe perſuaſum haberent. poſteaquam uero depulſis errorum tenebris,
Euangelii noua lux affulſit, deiectæ ſunt ſtatuæ Mercuriales, quæ uiarum indices
fuerant, & earum in locum erectæ ſunt ſtatuæ Chriſti crucifixi: ut ne uiatores qui

dem aliud agentes, tanti beneficii poſſent obliuiſci. Qui ſimul etiam obiter ad-
1.Pet.2 monebantur, quandoquidem aduenæ ſumus omnes & peregrini, neque manen-
Hebr.13 tem hic habemus ciuitatem, ſed futuram inquirimus cæleſtem illam Hieruſa-
Ioan.14 lem; quam ingredi uiam oportet ad eam anhelantibus. Via enim noſtra Chri-
ſtus eſt, is qui dixit: Ego ſum uia, ueritas, & uita. Huius ueſtigiis incedamus ne-
ceſſe eſt, ſi uolumus ad cæleſtem patriam peruenire, ad quam niſi per crucem adi
Matth.10 tus non patet, ipſo etiam Ieſu Chriſto atteſtante, qui dixit: Qui non accipit cru
cem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Sic igitur & ingredientiũ, & egre
dientium templum, & in uiam ſe dantium oculis, Chriſti crucifixi ſimulacrum
obiectum ſemper eſſe uoluit Eccleſia: multo maxime uero eorum, qui ex huius
uitæ diuerſorio æternam illam in domum migraturi præ ceteris cõſolationis plu-
Eccls.12 rimum indigent, quo ſuæ redemptionis pretium agnoſcerent, ac tanto æquiore
animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata ſpe, ſe cæleſtis patris here
des futuros, cui per Chriſtum cruci affixum abunde pro peccatis omnibus eſt ſa-
tisfactum. Quod in iis maiore etiam cura obſeruari uoluit, qui propter ſcelus
aliquod patratum ad extremum ſupplicium ducerentur. Quorum quo magis per
territas eſſe conſcientias oportet, hoc maiore ſtudio ſolicita de ſalute eorũ ma-
ter Eccleſia, ſuccurrendum eis eſſe duxit, ne magnitudine flagitiorum deterriti,
conſequendæ ueniæ ſpem abiicerent. Eius itaque factum eſt inſtitutione, ut cum
ad ſupplicii locum ſontes ducerentur, ſacerdos eos comitaretur, Chriſti crucifi
xi ſignum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atque in cruce domini
noſtri Ieſu Chriſti ſpem ſuam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Eccle
ſia: O crux aue, ſpes unica: Crux enim eſt meritum noſtrum, crux eſt refugium
noſtrum, crux eſt uita, ſalus, & reſurrectio noſtra. Quamobrem hortatur ſacer
dos ad mortis ſupplicium condemnatos, quãdoquidem ſua non poſſunt, ut Chri
ſti crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid eſt enim omne meritum cu
iuſcumque hominis, niſi miſeratio Domini? Quamobrem ne ſe crederẽt inopes
eſſe meritorum, quamdiu miſerationum ille Dominus non defuerit; cuius ſi mul-
2.Reg.24 tæ ſunt miſericordiæ, multa etiam eſſe merita ſua confiderent: quæ non aliunde
quam ex ſola Dei pendent miſericordia. Illius ergo ſatisfactioni innitereutur, il
lius paſsionem, crucem, & mortem Deo patri ante oculos proponerent, cuius
Eſaiæ 53 uel una gutta ſanguinis ad abluẽda totius orbis peccata cumulate ſatisfecit. Pro
Matth.27 pterea damnatus eſt ille, ut liberaret damnatos: propterea doluit, ut ſanaret in
Luc.23 firmos: propterea timuit, ut ſecuros faceret, propterea deputatus eſt inter la-
trones, quorum alter aſſumptus, alter eſt reprobatus, ut exemplum, & forma da
retur, indiſſolubilis manens in poſteros, quia nec in ultimis Dei clementia pæni
tentes excludit, nec ulla hora ſera eſt, cui cõpunctio diſtricta occurrit, nec eos,
Naum.1 qui uitæ ſuæ quocumque temporis articulo ueri ſunt iudices, iterũ iudicari. Ne-
1.Cor.11 que enim bis in idipſum Deus iudicat, cum & Paulus dicat: Quod ſi nos ipſos iu
Rom.2 dicaremus, non utique iudicaremur. Impænitentes itaque Deus iudicat & da-
mnat: pænitentes uero quia ſuſcipit a ſeipſis iudicatos, abſoluit: neque iudicio,
quod humanæ pænitentiæ ſeueritas protulit, aliquid iuſtitia cæleſtis apponit. Iu
dicati ſunt Aegyptii, cum redeuntibus ſuper ſe maris fluctibus inuoluerẽtur. Iudi
Exod.14 cati Sodomitæ, cum ſubuerſis urbibus eorum ſulfureis flammis cremarentur: ſed
Gen.19 ſi in eiſdem ſubuerſionibus gemerent pænitentes, temporali pœnæ non ſuccede
ret æterna: ſed eſſet illis pro remedio ſupplicium, & pro abſolutione tormentũ,
Luc.23 neque corde contritos æternum contereret, & aggrauaret iudicium. Sic in cru-
ce latro confitens non tantum indulgentiam meruit, ſed etiam Chriſti familiaris
effectus, præmiſſus eſt in paradiſum, & regni factus eſt particeps. Ad hunc modũ
etiam eos, quorum omnis uita in omni flagitiorum genere uolutata eſt, noluit
mater Eccleſia de peccatis ſuis deſperare; ſed concepto de illis iuſto dolore, ad
Chriſti crucis remedium confugere, atque inde ſalutem expectare iuſſit; nullum

ut genus

ut genus hominum fuerit, cui non maxime cum alia omnia, tum hoc præſertim crucis, & mortis Chriſti beneficium ſit manifeſtare conata.

Quo modo ſacerdotes, & Epiſcopos ad contemplandum perpetuo crucis, & mortis Chriſti beneficium excitare mater Eccleſia conata eſt. Cap. XII.

QVOD quoniam populo frequenter inculcare, proprium ſacerdotum eſt
munus, hos uero non alia in re dies noctesque, quam in eius aſsidua me-
ditatione uerſari uoluit, ex eo natæ ſunt preces, quas uocant horas cano
nicas, ut ſepties in die laudem Deo dicerent ſacerdotes, quo ſic implerent illud, *Pſalm.* 118
quod ab Apoſtolo ſcriptum eſt: Sine intermiſsione orate: ſimul illius immenſi *1.Theſ.* 5
Chriſti beneficii recordarentur, per uulgo notos omnibus rhithmos: Patris ſa-
pientia, ueritas diuina: quid matutina, quid prima, quid tertia, quid ſexta, quid
nona, quid ueſpertina, quid hora completorii de Chriſto factum ſit, per ſingula
ſuppliciorum genera, cum grati animi ſignificatione recolentes: omne ut uitæ *Coloſ.* 3
ſuæ tempus in hac una cogitatione traducere ſacerdotes uoluerit. Porro quoties
Miſſæ peragunt ſanctum ſacrificium, tum uero, ſicut antea mentio facta eſt, quid-
quid eſt in Euangelio, quod ſcire omnium intereſt ad ſalutem, id non uerbis ex-
plicant modo, uerum & habitu, & geſtu, & ſignis, & cærimoniis ſub aſpectum
populi ſubiiciunt: illud præ ceteris inenarrabile paſsi, crucifixi, mortui Chriſti
beneficium non auribus magis, quam oculis hominum inculcantes. Inde ſigna
crucis tam crebra, cum ſingulæ cruces ſingula tormentorum genera deſignant,
quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius ſanguine redempti ſumus, *1.Pet.* 1
perferre dignatus eſt. Iam ad quorum officium pertinet non modo ſacrificium *Ioan.* 1
offerre pro populo, uerum etiam ſacrificantibus præeſſe, & eos gubernare, at- *Hebr.* 5
que uniuerſo gregi attendere, cuius generis ſunt Epiſcopi; nequaquam ſatis il- *Act.* 20
lis eſſe iudicauit, uel cum ſacris operarentur, uel cum precum ſuarum penſum
abſoluerent, Chriſti crucis meminiſſe, quin punctum temporis nullum prope præ
termitti uoluit, præcipue quoties domo prodeundum eis foret, quo crucis bene
ficium non recolerent. Hinc ille mos, quod pendentem de collo crucem geſtant
Epiſcopi, non ob id modo, ne parum aliquando ſint memores beneficii per cru-
cem accepti, uerum etiam ut admoneantur, quo crucifixi ueſtigiis incedant, ut
ſicut ille uere bonus paſtor poſuit animam ſuam pro ouibus ſuis, ita & ipſi a bono *Ioan.* 10
paſtore paſtores ouium eius conſtituti, ne dubitarent, ſi res ita ferret, exemplo *1.Ioan.* 3
Domini ſui ponere animas ſuas pro ouibus ſuis, & quamlibet acerba ſupplicia,
in ipſius præſidio fiducia collocata, ſuſtinere. Hoc enim eſt, quod a ſuis exigit
Chriſtus, cum tollere crucem ſuam iubet, qui ſequi ſe uult. Quinetiam quo ſe *Matth.* 16
cunctis crucis eſſe miniſtros declarent, cum alias, tum præcipue quoties primum
in ſuæ diœceſeos ciuitates ingrediuntur, cruce ſignant obuios quoſque, idq. ma
gis, maioreq. ſollemnitate quadam, cum ſacris operantur, ſigno crucis benedi
cunt hominibus: ſimul illud in memoriam eis reuocantes, quod per crucem pec
catorum remiſsio nobis obtenta eſt, neque fructus huius tanti beneficii niſi per
crucis memoriam, perq. fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat. Ce
terum Archiepiſcopo ultra crucem de collo pendentem, præfertur etiam crux,
quoties in publicum prodit, quo numquam non ante oculos ipſius uerſetur, ut
quemadmodum princeps eſt Epiſcoporum, ita ſe principem eſſe debere memi-
nerit ad quæuis adeunda pericula pro fide, & Eccleſia Chriſti, proq. ſalute con-
crediti ſibi gregis conſeruanda, quin & ad mortem ipſam, ſi qua id neceſsitas po
ſtulet, oppetendā. Potuitne amplius aliquid facere mater Eccleſia, quam quod *Iſaiæ* 5
fecit, ad mediatoris fidem illuſtrandam, & quā maxime propagandam, atque ad
redemptionis noſtræ myſterium non auribus modo, uerum & oculis fidelium in-
gerendum? Quod tanto ſtudio feciſſe uidetur, ut ſi qui ratione, aut memoria cō
prehendere non poſſent, uel oculis aſpicere, ac modo non manibus eis contre-

ctare liceret: adeo ſe demiſit ad captum omnium, ut ne quem laterent ea, ſine
Hebr. 11 quorum fide ſaluus eſſe nemo poteſt. Non illa ſcriptis modo, non uiua uoce tan-
tum e ſuperiore templi loco, uerum & certis diebus inſtituendis, & ſignis, & ima
ginibus, & habitu, & geſtu, & uariis cærimoniis, & quaſcumque uias, & ratio-
nes ad eam rem acommodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omni-
bus iis in mentibus fidelium imprimere conata eſt; cum alia omnia, quæ in ſym
bolo continentur, quæ breuis eſt credendorum collectio, tum præcipue media-
1.*Tim.* 2 torem Dei & hominum hominem Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: ut ex illo
1.*Corin.* 2 penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim ſuæ ſalutis collocaret.

Quod falſo quidam hoc æuo noſtro calumniantur, Eccleſiam de obſcuratis Chriſti beneficijs, cum per ipſos potius obſcurentur, & omnis eorum memoria extinguatur. *Cap.* XIII.

Iſaiæ 30 ESVNT interea filii deſertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni ue
ritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorſus abſter-
ſo, matrem ſuam audent inſimulare, quod parum in iis, quæ ad ſalutem
noſtram pertinent, docendis, officio ſuo functa fuerit. Comminiſcuntur homi-
nes audaces, & impudentes, quod iam inde a quadringentis & amplius annis,
1.*Tim.* 2 ignotus orbi Chriſtiano Dei & hominum mediator Chriſtus, quod eius beneficia
obſcurata, quod Euangelium abſconſum, quod quiduis aliud potius, quam Chri
ſtus in Eccleſia fuerit annunciatus; uerũ his tandem triginta annis per ipſos men
tibus hominum Euangelii noua lux affulſerit. Quæ eſt, ſi non hæc eſt, ſumma im
pudentia, atque una omnium grauiſsima, minimeq. ferenda calumnia? Legantur
theologorum libri, qui ſunt his quadringentis annis conſcripti: reperire lice-
Lib. 3. *ſent.* bit, quod non aliam plerique theologiæ materiam eſſe uoluerint, quam repara-
diſt. 25 tionem hominis lapſi per Chriſtum ſeruatorem. Notum eſt autem illud, quod a
Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quod ſine fide mediatoris Chriſti
nullus mortalium uel ante legem, uel ſub lege, uel ſub tempore gratiæ ſaluus fa-
ctus ſit, aut ſaluus aliquando fieri poſsit. In quo explicando ita uerſantur ſancti
doctores omnes, ut non aliunde ſalutem noſtram pendere doceant, quam ex cru
ce, & morte Chriſti: quam niſi quis expreſse crediderit, maxime poſt peractum
iam in cruce redemptionis myſterium, niſi ſpem omnem in ea defixam habuerit,
eum ad uitam æternam peruenire non poſſe: cum tamen implicita mediatoris hu
ius fides ante Chriſtum natum ad ſalutem ſuffecerit. Neque uero ſcripta magis
doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quam ea,
quæ non ſemel iam commemorata, iterum, atque iterum repetenda ſunt, quo
magis planum omnibus fieri poſsit, quam falſo hæc a filiis deſertoribus Eccleſiæ
Iſaiæ 30 impingantur. Quid enim ita ſapienter annus ab ipſo Spiritu ſancto diſtributus,
nullus ut ſit propemodum articulus fidei, cui non ſumma cum celebritate recolẽ
do dies aliquis ſit dicatus? quid ſigna? quid ſimulacra? quid habitus? quid ge-
ſtus Sacerdotum, præcipue ſacris operantium? quid uarii ritus, & cærimoniæ?
quid omnia illa, quæ geri cernimus in Eccleſia? quid ſibi uolunt? quid? niſi quod
modo non edita uoce clamant, quod ſicut ſcriptis, & ſermonibus, ita dierum ob
ſeruationibus, ſignis, & omni cærimoniarum genere nihil aliud grandi cum fidu-
1. *Corin.* 2 cia prædicamus, nihil aliud ſcire nos iudicamus, quam Ieſum Chriſtum, & hunc
crucifixum: quod in hoc ſolo, in ſolo paſsionis, crucis, & mortis eius merito
ſpem omnem, & fiduciam defigendam eſſe docemus. Hic eſt ſcopus, ad quem
hæc omnia referuntur. Ex quo liquido, perſpicueq. cognoſci poteſt, quod licet
non omnes fortaſsis ex iis, qui per quadringentos hos annos ſcripſerunt, aurũ,
1.*Corin.* 3 argentum, lapides pretioſos, uerum alii lignum etiam, & ſtipulam ædificauerint,
1.*Tim.* 2 tamen fundamentum, ſuper quod ædificauerunt, nemo poſuerit aliud, præter
1.*Ioan.* 2 id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, Dei & hominum mediator, qui fa

ctus

ctus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiã totius mundi. Quod ſi umquam alias, hoc uel maxime tempore uidetur mater Eccleſia uerbis illis recte conqueri poſſe, quæ leguntur in Canticis: Filii matris *Cantic. 1* meæ pugnauerunt contra me. Qui ſunt enim illi, qui per graue calumniam ab ea, quæ Chriſti corpus eſt, quamplurimos auellere laborant? qui ignorati Chriſti, *Eph. 1* neque agniti Euangelii matrem Eccleſiam arguunt? qui non uerentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? quinam alii, quam filii quondam eius, fratres non ita pridem noſtri? recte ut de illis dici poſsit, Inimici hominis, domeſti *Michea 7* ci eius: & quod ab alio Propheta ſcriptum eſt: Homo pacis meæ, qui edebat pa- *Pſalm. 40* nes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem. quodq. apud eundem in alio Pſalmo reperitur: Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique: & ſi *Pſalm. 54* is qui oderat me, ſuper me maligna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo: Tu uero homo unanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum conſenſu. Ante triginta hos an *Pſalm. 67* nos ambulauimus cum conſenſu in illa domo Dei, in qua non facit habitare De- *Epheſ. 4* us, niſi unanimes. Fuit una fides, unum baptiſma, terra fuit unius labii: multi- *Gene. 11* tudinis credentiũ erat cor unum, & anima una. Ad quod faciendum iterũ atque *Act. 4* iterum repetendo atque obſecrando nos Paulus, admonet, Id ipſum dicebamus, *Philip. 3* id ipſum ſentiebamus, idem ſapiebamus, uno ore honorificabamus omnes Deũ *1. Corin. 1* & patrẽ domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed non potuit ferre ſatanas conſenſum hunc *Rom. 15* piorum: qui cum ſit mendax, & mendacii pater, hæc tam aperte falſa de matre *Ioan. 8* Eccleſia confinxit: quod alia ratione gregem Domini diſpergere poſſe non uidebat. Verum quid in eo ipſo loco ſubiungit ſcriptura de iis, qui conſenſum hũc *Pſalm. 54* piorum & unanimitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors ſuper illos, & deſcen- *Num. 16* dant in infernum uiuentes. Legimus hoc eueniſſe Chore, Dathan, Abiron, qui ſchiſmatis auctores facti, quoniam ſeorſum a Moyſe ſacrificare uolebant, uiui deſcenderunt in infernum, operti humo. Verum & iis, qui noſtro hoc æuo ſegre *Iudæ 1* gauerunt ſemet ipſos, idem propemodum hoc accidere uidemus. etſi enim terra illis non dehiſcit, tamen, quod eſt in prouerbio, uiui, uidenteſq. pereunt. Neque enim illi non intelligunt uana eſſe, de quibus Eccleſiam inſimulant, ſed ſtudio contentionis eo progrediuntur, ut uidentes non uideant, audientes non *Iſaiæ 6* audiant, neque intelligant. Quin quod nobis impingũt, id, in reprobum dati ſen *Matth. 13* ſum, ipſi faciunt. Quæcumque enim Spiritui ſancto per os Eccleſiæ ſuæ ſtatuere *Rom. 1* uiſum eſt, ad illuſtrandam mediatoris Chriſti fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc iſti prorſus euertere ſunt conati. Nam obſeruationem dierum, quæ non ex Iudaica ſuperſtitione inducta eſt, uerum ut quorum mentes terrenis adhuc deſideriis implicantur, & ſæculi curis impediuntur, uel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorum contemplationem reſpirent; ieiuniorumq. tempora, præcipue ſextæ feriæ, quando Chriſti paſsionis admonemur, & illi nos qua *Rom. 8* ſi compati uelle declaramus, riſu, & cachinnis omnia proſequuntur. Porro ſimulacra crucifixi, quæ terrori ſunt dæmonibus, ne quid eſſet, quod eorum oculos offenderet, quibuscum non unum ſe ſalis modium comediſſe gloriantur, nõ e uiis, & compitis modo, uerum etiam e templis ipſis eiecerunt, ut ne qua tanti beneficii memoria ſupereſſet. Benedictionum uſum, quæ per ſignum crucis fiunt, quo nos per crucem a maledicto liberatos palam facimus, habent ludibrio, *Galat. 3* neque ferre poſſunt, ut per uerbũ Dei ſigno crucis ulla creatura ſanctificetur. Pen *1. Tim. 4* ſum quoque precum, quas horas canonicas uocant, ſuſtulerunt. Et quæ res in terris eſt una omnium ſacratiſsima, maxime uenerandum illud ſacrificiũ, quod Miſſam uocamus, ubi ſumma cum pietate ſimul omnia Chriſti beneficia recoluntur, & ſub aſpectum eorum, qui interſunt, fidelium ſubiiciuntur, diabolo ſuggerente, quod ipſi aperte profitentur, & præ ſe ferunt, abrogarunt: neque metuunt idololatriam pronunciare, ſi quis ei ſacrificio, quod in ara crucis pro no-

bis

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

bis Chriſtus obtulit, cuius in Miſſa memoria quædam fit, & repræſentatio, remiſ-
ſionem peccatorum acceptam ferat, ac ut fructum illins ad ſe redundare faciat,
Deum patrem per ipſum, qui pro uobis factus eſt ſacrificium, filium deprecetur.
Ephe. 6 adeo, quidquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non poſſunt. neque
mirum, cum non aliud ſit ſcutum, in quo maligni ſagittas extinguere liceat, præ
ter ſignum crucis: quo cum ſemel uicti ſint per eum, qui pro nobis in cruce pepē
dit, horrent illud dæmones, & eo uiſo ſtatim in fugam conuertuntur: quorum in
1. Corin. 1 ſtinctu fieri ab iſtis hæc omnia, ut euacuetur crux Chriſti, manifeſtius eſt quam
ut dubitari queat. Hic homo Chriſtianus expendat ipſe, atque intra ſe tacitus cō
ferat, quæ tot ſæculis ab Eccleſia facta ſint, ut nō ſcriptis, & ſermonibus modo,
uerum etiam dierū obſeruationibus, ſignis, imaginibus, geſtu, habitu, uarioq.
ritu, & cærimoniis, Chriſti beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus impri
merentur, atque ea, quæ credere neceſſe eſt ad ſalutem, quaſi præmanſus ori ci-
bus inſererentur: quæ contra facta ſint hoc infelici æuo noſtro ad illa omnia ſub-
uertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorſus euellendā, non modo
falſa eſſe intelliget, quæ tam impudenter iſti de Eccleſia commenti ſunt, uerum
in eos ipſos multo uerius retorqueri poſſe cognoſcet. Sed nos querimoniam hāc
miſſam faciamus, & eo, unde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur conſtitutū
iam ſit, quod a matre noſtra Eccleſia docti ſumus, unum eſſe mediatorem Dei &
1. Tim. 2 hominum, hominem Ieſum Chriſtum, extra cuius fidem neque fuerit adhuc ſa
P. Lomb. 3. ſē. diſt. 25 lutem quiſquam conſecutus, neque conſequetur deinceps umquam. Nam ſicut
qui præceſſerunt Chriſti paſsionem, non niſi per illius futuræ, ita qui ſecuti ſunt,
non niſi per illius præteritæ fidē ſalui facti ſunt, & fient. Hunc pertinent omnia
illa, quæ in ſymbolo continentur, breuibus per uos, iuxta dierum anni uerten-
tis obſeruationem, commemorata.

Quæ ſit uis huius articuli, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam. Cap. XIIII.

SED numquid hæc ita credere ſatis eſt? an alia præterea requiruntur, quæ
niſi quis crediderit, ſaluus eſſe non poſsit? Eſt unus articulus in ſymbo-
lo cumprimis neceſſarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad ſalutē
neceſſaria. Hic ille eſt, quo nos credere profitemur ſanctam Eccleſiam Catho-
Chryſ. Homil. 10. in Epiſt. ad Epheſ. licam: quam ex noſtris animabus conſtructam domum eſſe dicit Chryſoſtomus.
Hanc qui credit, non hoc ſolum credit, eſſe Eccleſiam, quod credunt hæretici
quoque, & ſchiſmatici: ſed ſimul credit, extra illam, ſicut olim extra arcam
Gene. 7 Noe, ſalutem non eſſe: credit uera eſſe omnia, quæ in ſcripturis omnibus Cano
nicis ab illa recepti ſcripta cōtinentur: credit illam Spiritu ſancto congregatam
Ioan. 14 per eundem conſeruari, & gubernari: quo duce cum regatur, credit ſimul eam
errare non poſſe. Quamobrem ſanctiſsimam hanc parentem ſuam ea, qua decet,
pietate ueneratur, illi ſe permittit, illi credit, illam audit, illam ſecundum De-
Matth. 18 um ipſum ueretur, quæ de diuinis rebus ipſa ſentit, ſentienda, quæ de humanis
præſcribit, facienda, quæ prohibet, fugienda eſſe ſine ulla dubitatione cenſet.
Huius articuli tanta uis eſt, ut ſi quis hebetioris ingenii cetera nō poſsit aſſequi,
1. Corin. 2 uerum hoc tantum cum Paulo profiteatur, ſe ſcire Ieſum Chriſtum, & hunc cru-
cifixum, deinde ſe credere ſanctam Eccleſiam Catholicam, uel hoc ad ſalutem
illi ſufficere queat. Neque enim qui doctrina, ſed qui pietate ceteris præſtat, is
eſt regno cælorum propinquior. Ignorare pleraque melius eſt, ſicut præclare ſcri
Tert. lib. de præſcriptionibus aduerſus hæretic. pſit Tertullianus, ne quid, quod non debeas, noris, quia, quod debeas, noſti.
Fides tua, dicit Chriſtus, te ſaluum fecit, non exercitatio ſcripturarum. Nihil
ſcire, omnia ſcire eſt. Et eius æqualis Clemens presbyter Alexandrinus: Fides,
Matth. 9 inquit, non ſapientū ſecundum mundum, ſed eorum, qui ſecundum Deum ſunt
Clem. lib. 3 pædagogi, cap. 11 ſapientes, eſt poſſeſsio. Illa autem etiam abſque litteris diſcitur. Eius autem ſcri
ptum, quod ad rudes, ignaroſq; homines pertinet, & eſt diuinum, uocatum eſt

Caritas

Caritas, quæ eſt decretum ſpirituale. Et eos ſecutus Hilarius, Habet, inquit, non tam ueniam, quam præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei ſtipendium eſt ſperare quæ neſcias. Ante quos etiam Irenæus, Melius eſt, inquit, nihil omnino ſcientem quempiam credere Deo, & perſeuerare in eius dilectione, quæ hominem uiuificat, nec aliud inquirere ad ſcientiam, niſi Ieſum Chriſtũ filium Dei, qui pro nobis crucifixus eſt, quam per quæſtionum ſubtilitates, & multiloquium in impietatem cadere. Et alio loco: Qui relinquunt præconium Eccleſiæ, imperitiam ſanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes, quanto pluris ſit idiota religioſus, a blaſphemo, & impudente ſophiſta. Huc etiã ſpectare uidentur illa Philonis uerba; qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus abſque diuino fauore damnoſus eſt. Et præſtat hic manere oberrando inter mortales, ſicut magna pars humani generis, quam ad cælum a ſeipſis elatos ſubuerti per arrogantiam; ſicut plurimis ſophiſtis contigit, raris ſapientiam inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certiſsimam. Non ergo qui quamplurima memoriter e ſcripturis, plerumque etiam Pſittaci more non intellecta recitat, ſed qui quæ ſcripta ſunt opere complere ſtudet, is eſt, de cuius ſalute ſperandum eſt maxime: cum pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur, ſed magis quanta deuotione quod creditur diligatur: ſicut ab Hugone ſcriptum legimus. Quem ſecutus Ioannes Gerſon, In die, inquit, examinis nouiſsimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noſter acutus, & eruditus, ſed qualis fuerit affectus noſter ad dominum Deum noſtrum, hoceſt, quam ſimplex, quam rectus, quam pius, humilis, & deuotus, quamq. ſpontaneus, & fidelis in Dei ſeruitio. Melior eſt fidelis ignorantia, dicit Auguſtinus, quã temeraria ſcientia. Scientia enim inflat, caritas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cælum, & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce ubi uolutamur in carne, & ſanguine. Quapropter ei, qui eſt ex minoribus, hoc eſt, cui munus alios docendi non incumbit, poſteaquam ea crediderit, quæ de Patre, quæ de Filio, quæ de Spiritu ſancto nudis uerbis in ſymbolo ſunt expreſſa, ſatis eſt, ſi de reliquis ea ſe credere profiteatur, quæ credit ſancta Eccleſia Catholica, etiam ſi nullam de illis explicitam fidem habeat. Atque hic eſt articulus, quo præcipue diſcernuntur a Catholicis hæretici, & ſchiſmatici, qui ſi crederent ſanctam Eccleſiam Catholicam, nulla hæreſis, nullum eſſet ſchiſma. Crediderunt omnia Nouatiani, quæ in ſymbolo, quæq. in ſcripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatiſtæ: crediderunt & alii multi hæretici: neque cum illis aut de ſymbolo, aut de ſcripturis ulla fuit Catholicis controuerſia: ſed quia ſanctam Eccleſiam Catholicam non crediderunt, inde tot hæreſes, tot ſchiſmata, tot ſectæ tam diſſectæ, non prioribus modo ſæculis, uerum & hoc noſtro conflatæ ſunt. Nam ſi crederetur ſancta Eccleſia Catholica, non ab ea diſcederetur, neque ſibi quiſquam ſumeret, ut ſuo potius priuato, quam illius ſpiritu, ſcripturas interpretari uellet. Hanc igitur mordicus teneamus; quodq. ab ipſis Apoſtolorum temporibus unanimiter ab omnibus obſeruatum eſſe ſummo Chriſtianorum omnium conſenſu conſtiterit, de eo dubitare nefas eſſe putemus. Neque nos ulla ratione de eo deduci patiamur, etiã ſi, quemadmodum ipſe per ſe Chriſto quondam, ita per ſua membra ſatanas millies nobis dicat: Scriptum eſt enim. Non illi ſe transfiguranti in angelum lucis, atque ouium ueſtimentis induto, uerum Eccleſiæ credamus, quæ numquam ſancti Spiritus magiſterio deſtituitur: quem ſe miſſurum illi Chriſtus promiſit, qui ſuggereret illi, qui doceret illam omnem ueritatem, qui cum illa maneret in æternum. Suus quemque priuatus ſpiritus fallere poteſt, cum ſcriptum ſit: Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil uident: Eccleſiæ ſpiritus numquam fallere poteſt. Illius itaque definitionibus pareamus: illius, non priuato noſtro ſpiritu ſcripturas eſſe nobis interpretandas exiſtimemus. De quibus

Hilar. lib. 8 de trinitate.

Irenæus, lib. 2. cap. 43

Lib. 5

In lib. de migratione Abrahã.

Hugo lib. 1 parte 10. cap. 6 de Sacramentis.

Gerſon in libello, An Monachus pro ſtudio poſſit negligere diuina, Conſideratione 9

Aug. de uerbis Apoſtoli, ſermo. 20

1. Corin. 8

Idem lib. 3 confeſ. cap. 8

Matth. 4

2. Corin. 11

Matth. 7

Ioan. 14

Ioan. 16

Ezech. 14

Cypria. de ſimplicitate prælatorum. bus nobis, qui per Dei gratiam Catholici ſumus, qui cum Cypriano gloriari poſſumus, quod non nos ab illis, ſed illi receſſerunt a nobis, nulla eſt cum nouatoribus huius temporis controuerſia. De intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptu-
Hilari. lib. 2 de Trinita. ra: Senſus, ut eſt apud Hilarium, non ſermo fit crimen. Neque in legendo, ſicut
Hiero. con. Luciferia. ſcribit Hieronymus, ſed in intelligendo ſcripturæ conſiſtunt. Non in ſcripturarum uerbis Euangelium eſt, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Quamobrem æquum non eſt, quod pri-
Idem in 1. cap. ad Galatas. uato ſuo iudicio rectum ſentit aliquis, id totius ut Eccleſiæ ſenſui, & conſenſui anteponat; & quæ ſunt in œcumenicis Conciliis recte conſtituta, ea in dubium
2. Tim. 3 reuocari uelit. Quin ea nos mente potius eſſe præditi debemus, ut in iis, quæ didicimus, permanendum nobis eſſe putemus: didicimus enim ab ea, quæ firma-
1. Tim. 3 mentum eſt, & columna ueritatis, Eccleſia: in illius interpretatione, definitio-
Ephe. 4 neq. nos acquieſcere, neque fluctuare, atque omni doctrinæ uento circumferri
1. Tim. 6 oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus eſt, id ſibi quiſque noſtrum dictum exiſtimet, quicumque ueri Dei uerus cultor cenſeri uult: depoſitum ut cuſtodiamus, ac deuitemus profanas uocum nouitates, quas uniuerſitati, quas antiquitati, quas conſenſui ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ contrarias eſſe conſtat: quæ ſi reciperentur; neceſſe foret, ut fides beatorum patrum aut tota, aut certe magna ex parte uiolaretur; ut omnes omnium ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, uirgines, omnes clerici, leuitæ, ſacerdotes, tot confeſſorum millia, tantus martyrum exercitus, tanta urbium, tanta populorum celebritas, & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus poſtremo iam pene terrarum orbis, Chriſto capiti per Catholicam fidem incorporatus, tanto ſæculorum tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, quodq. dictu eſt abominabile, idola coluiſſe pronunciaretur. Quod cre-
1. Corin. 1 dere, quid aliud fuerit, quam euacuare crucem Chriſti? quam abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immenſum paſsionis & mortis Chriſti?
Gala. 2 Quid enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: Si ſe ipſum tradidit Chriſtus pro Eccleſia, neque tamen ſanctificauit illã, neque ſanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipue uero ab idololatria emundauit, ergo gratis Chriſtus eſt mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus eſt, ſi, cuius cauſa tulit hæc omnia, ſponſa ipſius Eccleſia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perſtat nihilominus?
Matth. 28 ſi uerſatur adhuc in ignorãtiæ tenebris? Vbi illa Chriſti promiſſa? Ego uobiſcum
Ioan. 14 ſum uſque ad conſummationem ſæculi. Rogabo patrem, & alium Paracletum dabit nobis, ut maneat uobiſcum in æternum, Spiritum ueritatis. Sed uerum eſt; quod dicit ueritas: falſum eſt, quod mentita eſt iniquitas ſibi. Non deſtituit cor-
Pſalm. 26 pus ſuum Eccleſiam caput ipſius Chriſtus, nec aut defuit illi, aut deeſt, aut deerit umquam ſanctus Spiritus, qui uiuificet, qui uegetet, qui doceat illam omnem ueritatem, qui regat, & gubernet, nullum ut in errorem aliquando labi potuerit, aut poſsit.

Scripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum. Cap. XV.

Sed hic dicet aliquis, extenuari Dei uerbum, eius anctoritati detrahi, maieſtatemq. diuinorum oraculorum obſcurari, cum tantum Eccleſiæ tribuitur. Vocatur in diſceptationem hoc tempore, ſcripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum. Quæ plane uidetur inutilis eſſe contentio. Nam hoc quærere, quid aliud eſt, quam quærere, magis ne credendum ſit Spiritui ſancto loquenti per os Eccleſiæ, an eidem Spiritui ſancto loquenti in ſcripturis per litteras amanuenſium ſuorum Prophetarum, & Apoſtolorum? Omnis
Ioan. 16 ueritas a Spiritu ſancto eſt. Ille eſt enim, qui docet omnem ueritatem. Cum autẽ
1. Tim. 3 Eccleſia ſit columna & firmamentum ueritatis, æque a Spiritu ſancto illius atque ſcriptu-

ſcripturarum eſt ueritas: cùm præſertim, qui docet illam omnem ueritatem, uel *Ioan.16*
ipſa ueritate atteſtante, ſit Spiritus ſanctus.

Quin tamen prior ſit auctoritas Eccleſiæ, quam ſcripturæ, negari non poteſt.
Multis ante ſæculis, quam hæc uerba ſcripta fuerunt: Dic Eccleſiæ, qui non au-
dierit Eccleſiam, ſit tibi tamquam ethnicus & publicanus: non fuit obſcura Ec- *Matth.18*
cleſiæ & natura, & auctoritas: quæ cum fuerit antiquior quam uniuerſa nō modo
noui, uerum & ueteris teſtamenti ſcriptura, creditum eſt illi ſine omni ſcriptura-
rum præſidio. Apud quoſcumque fuit fides mediatoris, apud eos Eccleſiam fuiſ-
ſe, quatenus ab illa ſe non præciderunt, dubium non eſt. Conſtat autem, Adam,
Abel, Seth, Enoch, & ceteros deinceps Patriarchas, ac Prophetas fidem habuiſ
ſe mediatoris, quem ſignis etiam, ſacrificiis, cærimoniis adumbrabant. Ex illo
itaque tempore cœpit Eccleſia: quæ numquam una, & eadem eſſe deſiit, iuxta ſe
riem ſucceſsionis, continuata ab orbe condito uſque ad nos, uſque ad ſæculi cō
ſummationē duratura. Scriptura uero multis fuit ſæculis poſterior, quā ante Moy
ſen nullam fuiſſe palam eſt, inter quem & primum hominem creatum, annorum
duo millia trecenti ſeptuaginta tres interceſsiſſe putantur. Nouæ quoque legis
ſcripturam ea, quæ Chriſtum paſſum & mortuum eſt conſecuta, præceſsit Eccle
ſia. Quin & inter alia uiſum eſt inter legem ueterem & Euangelicam hoc inter-
eſſe, quod illam in tabulis lapideis Moyſes conſignauit, hanc uero Chriſtus in *Exod.34*
animis hominum, in uiſceribus, & in cordibus eorum, ſicut ab Hieremia præ- *Hiere.31*
dictum erat, inſcripſit. Nemini obſcurum eſt, Chriſtum nihil ipſum ſcripſiſſe,
ſed neque ſcribendum quidquam Apoſtolis præcepiſſe. nam ut euntes docerent *Matth.28*
omnes gentes, ut prædicarent Euangelium omni creaturæ, mandaſſe Chriſtum *Marc.16*
legimus: ut autem ſcriberent, mandatum nullum inuenimus. Quin etiam hæc
ipſa uox, Euangelium, traditionis eſt, non ſcripturæ. quid enim aliud ſignificat
Euangelium, quam lætum, & bonum, optatumq. nuncium? nimirum redem-
ptionis noſtræ, peccatorum remiſsionis, & obtentæ ſalutis æternæ, quæ paſsim
annunciabatur, & prædicabatur omnibus: neque tamen ulla ea de re ſcriptura
extabat totis annis octo poſt Chriſti in cælos aſcenſum. Qui cum interceſsiſſent,
tum primum, quæ de Chriſto Matthæus tradiderat, ſcripto mandaſſe legitur:
quemadmodum ex Euſebii Chronicis colligere licet. Quem poſtea ſecuti ſunt
Marcus, & Lucas: quorum neuter Chriſtum uidiſſe, ſed Marcus ea, quæ de Chri
ſto Petrus uiua uoce prædicauerat, ſcriptis conſignaſſe, Lucas autem Euangeli-
um ſuum ex ore Pauli ſcripſiſſe dicitur. Ioannes uero per annos ſexaginta quin-
que a Chriſto mortuo Dei uerbum, ſicut Auguſtinus teſtis eſt, abſque adminicu- *Aug. in prolo.*
lo ſcribendi uſque ad ultima Domitiani tempora prædicauit. *Euangelii ſecū-*

Ex quo ſatis liquet, quod prior eſt Eccleſia, prior eſt illius traditio, prius eſt *dum Ioan.*
Euangelium, quam ſcriptura. Dixerat Chriſtus: Amen dico uobis, ubicumque *Marc.14*
prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hæc, narrabitur
in memoriam eius. At quo tempore dixerat hæc Chriſtus, de ſcribendo Euange
lio ne cogitaſſe quidem uidetur Matthæus, aut quiſpiam Euangeliſtarū. Habuit
nihilominus auctoritatem ſuam illius tēporis Eccleſia, non a ſcripto, ſed a uiuo
Euangelio, hoc eſt, uiua uoce tradito, & prædicato. Sed nos tamen libenter aſ-
ſentimur, eius temporis Eccleſiam, quæ ſcripturam eſt ſecuta, ab eadem ſcriptu
ra ſuam auctoritatem habuiſſe, & habere. Illa enim nos docet, quod inſtruatur *Ioan.16*
a Spiritu ſancto: illa nos docet, quod ſit columna & firmamentum ueritatis, & *1.Tim.3*
quod etiam inferorū portæ non præualebunt aduerſus eam: illa nos docet, quod *Matth.16*
qui non audierit Eccleſiam, ſit habendus tamquam ethnicus & publicanus. Sed *Matth.18*
uideant interim, qui nomen Eccleſiæ ferre non poſſunt, qui tantopere cupiunt
auctoritatem eius eleuatam, ne, qua ratione conſtitutam uolunt ſcripturarum
auctoritatem, ea in contrarium illis recidat, atque magis ad euertendam, quam
ad ſtabiliendam illam pertinere uideatur. Quantum enim de Eccleſiæ fide immi-

nuerint, tantum de ipſorum Euangeliorum auctoritate detractum iri dubium nō
eſt. Nam unde illi ſcire poſſunt Euangelii ſcripturā hanc eſſe Matthæi, aut Marci,
aut Lucæ, aut Ioannis? certe non aliunde, niſi ex Eccleſiæ teſtimonio: cui ſi nō ſua
tribuetur auctoritas, nulla erit eorū, quæ ſcripta ſunt ab Euangeliſtis, auctoritas:
Augu. tomo 6. illa enim nos docuit, uera eſſe quattuor hæc Euangelia. nam hoc ſcriptura nulla
contra epiſt. fun probatur, ſed ſola Eccleſiæ traditione: cni tātum tribuit Auguſtinus, ut non dubi
damenti, cap. 5 tanter diceret: Euangelio non crederē, niſi me cōmoneret auctoritas Eccleſiæ.
Ioan. 3 Hæc eſt enim, quæ nos inter ſcripturas iudicare, quæ canonicam a nō canonica di
ſcernere docuit. Marcus Chriſtum non uidit, uidit Nicodemus: Eccleſiæ tamen
auctoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reiicimus Euange
lium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuāda Eccleſiæ auctoritate, quam
quod maieſtas diuinorum oraculorum obſcuratur, quodq. auctoritas omnis il-
lis detrahitur? Sed libet hac de re Ioannis Gerſonis, uiri cum docti, tum pii, ſen-
Gerſ. par. 1. tentiam adſcribere. Scripſit is libellum cumprimis lectu dignum, de examina-
conſi. 5 tione doctrinarum: in eo tractans materiam hanc, Durandum a Sancto Porciano
ſecutus auctorem, in. 3. ſent. diſt. 14. quæſt. 1. ſic loquitur: Quamuis ab initio mi
litantis Eccleſiæ, quæ componebatur ex Apoſtolis, & immediatis ſucceſſoribus,
nouiter, & certitudinaliter a Chriſto doctis, de multis, quæ nō ſunt ſcripta, plus
eſſet credendum auctoritati talis Eccleſiæ, quam Euangelio cuicūque, priuſquā
eſſet ab ea receptum, uel auctorizatum: nihilominus poſt approbationem, & au
ctorizationem quattuor Euangeliorum per dictam Eccleſiam, plus eſſet creden-
dum Euangelio, quam alteri cuicumque humanæ auctoritati. Non dicitur, quam
totius Eccleſiæ, quoniam illa eſt auctoritas Dei, & Euangelii, nec poteſt errare
in fide, lege ſtante.

Quod Euangelio credimus non tamquam hominis teſtimonio, ſed tamquam intus loquentis Dei uoci. Cap. XVI.

SED hic iterum dicet aliquis: Ergo tu me inbes Euangelio credere tam-
quam hominis teſtimonio, & non tamquam intus loquentis Dei noci:
uis ut accipiam Dei uerbum ex humana traditione, & non ex infuſa de-
Epheſ. 2 ſuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cum dicit: Gratia ſaluati eſtis
per fidem, & hoc non ex uobis: Dei enim donum eſt. Sed & Chriſtus ad Pe-
Matth. 16 trum, Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit
Gal. 1 tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt. Iterum Paulus gloriatur, quod non ab ho-
mine acceperit Euangelium, ſed ex reuelatione Ieſu Chriſti. Nos uero liben-
ter concedimus accipienda eſſe Euangelia, ut uerba Dei intus docentis, & re-
uelantis, neque credendum illis eſſe, niſi propter Dei uocem intus loquentis.
Hebr. 1 Sed illud interea ſcire oportet, ne quis erret, quod Deus multifariam, multiſq.
modis locutus eſt olim patribus, ac nunc etiam loquitur filiis: locutus eſt per
Pſalm. 44 Prophetas, quemadmodum unus ex illis teſtatur, dicens: Lingua mea calamus
Gen. 18 ſcribæ, uelociter ſcribentis: locutus eſt per angelos, ſicut in Geneſi, apud Za-
Zach. 2 chariam, & in Euangelio uidere licet: locutus eſt per filium ſuum incarnatum:
Luc. 2 locutus eſt per Apoſtolos: locutus eſt, & loquitur etiam nunc per Eccleſiam: cui
Matth. 10 dixit Chriſtus: Non uos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus patris ueſtri, qui loqui
tur in uobis. Quando igitur ſcripturam hanc eſſe reuelatam a Deo, nos adductos
Eccleſiæ auctoritate credere profitemur, hoc affirmare uidemur, quod Spiritus
Ioan. 14 ſanctus, qui docet Eccleſiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod ſcriptū
eſt a Matthæo, non eſſe uocem hominis, uerum intus loquentis Dei. Contra
quod ſcriptū eſt a Nicodemo, non Dei, ſed hominis uocem eſſe. Atque ita omnis
auctoritas & ſcripturarum, & Eccleſiæ non eſt aliunde, niſi a Spiritu ſancto, a quo
etiam eſt ueritas omnis: par ut ſit auctoritas utriuſque. Scriptura ſortitur aucto
ritatem

ritatem ab Eccleſia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliam eſſe ſcripturam canonicam. Rurſus, Eccleſia accipit auctoritatem a ſcriptura, quatenus illa teſtificatur, quod ſuggerit illi Spiritus ſanctus, quod docet illam omnem ueritatem, quod numquam illam deſtituet, ſed manebit cum illa in æternum, quod portæ inferi non præualebũt aduerſus eam. Quo nomine uocat etiam eam columnam & firmamentum ueritatis: & qui non audierit illam, eum haberi uult pro ethnico, & publicano. *Ioan.* 14 *Ioan.* 16 *Matth.* 16 1.*Timot.* 3 *Matth.* 18

Quod ſcriptura nihil eſt certius, quodq. certus ex ea ſenſus elici poſſit. Cap. XVII.

QVOD uero certi aliquid e ſcripturis elici non poſsit, hoc nemo dixit umquam Chriſtianus: quin illud etiam indubitatum habet Eccleſia, nihil eſſe ſcriptura certius. Eſt enim diuinitus inſpirata, neque uoluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Quamobrem adeo firmiter habuit perſuaſum ſemper Eccleſia, nihil ſcriptura neque uerius eſſe, neque certius; ut & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis uidentur, & quæ manibus contrectantur, ea non æque certa iudicet, atque illa, quæ in ſcripturis continentur. Hinc eſt, quod in uenerabili Euchariſtiæ ſacramento non oculis, fidelium quiſquam, non guſtui, non tactui credit, ſed credit uerbo Dei dicentis: Hoc eſt corpus meũ. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus, hoc ſignificat corpus meum, aut hæc eſt figura corporis mei: non credit Eccleſia, niſi Chriſto in Euangelio dicenti, hoc eſt corpus meum. Tanta eſt apud illam ſcripturæ certitudo: Cælum & terram tranſitura citius crediderit, quam ut uel hæc, uel alia quæuis illius uerba peſſum ire queant. Sed quin e ſcriptura, quæ ipſa uera eſt, & certa, falſus elici ſenſus queat, quis eſt, qui ire inficias audeat? cum de iis ipſis tribus uerbis hoc ipſum factum eſſe infeliciter hoc æuo noſtro uideamus. Nam cum planam, apertam, & omnibus expoſitam ſcripturam eſſe uelint, ſicut certe in iis uerbis uel ipſa luce clarior eſt, modo captiuet aliquis intellectum ſuum in obſequiũ Chriſti, tamen inter ipſos etiam Zuinglianos decem ſectas de tribus his uerbis natas eſſe, teſtatur noſtri temporis hæreſeon architectus. non quod certum ſenſum ex eis pridem Eccleſia non elicuerit, ſed quod non defuerint, quibus non placerent niſi ſingulares intellectus. Sic a Cyrillo quoque ſcriptum legimus, quod omnes hæretici de ſcriptura diuinitus inſpirata ſui colligunt erroris occaſiones, ea, quæ a Spiritu ſancto recte dicta ſunt, ſua malitia corrumpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibilem haurientes. Sic ex aliis Chriſti uerbis, Pater maior eſt me, certum ſenſum elicuit Eccleſia: quæ, quatenus exinaniuit ſemet ipſum Chriſtus, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, maiorem eo patrem fuiſſe confitetur: quatenus autem in forma Dei eſt, Deus ipſe & Dei filius, æqualem eum eſſe patri aſſeuerat. Verum Ario non ſatisfecit hic Eccleſiæ ſenſus, ſingularem ſuum intellectum attulit, ac per omnia Patrem eſſe Filio maiorẽ aſſeuerauit. Si quis explicare conatus eſſet, qua parte inferior, qua parte filius eſſet æqualis patri, tamquam humanas traditiones afferentem prorſus eum reſpuebat, neque audiendum eſſe putabat: non alio ſemper, quam ad ſcripturas prouocabat, ſubinde & ipſe uociferans, uerbum Domini, uerbum Domini, Euangelium, Euangelium. Oſtendi ſibi ab Athanaſio poſtulabat, ubi ſcripta uox hæc, Homouſios, in Euangelio reperiretur, quod extra ſcripturas nihil eſſe recipiendum diceret. Sic Eutyches in Chalcedonenſi concilio ſolas ſe ſcripturas ſcrutari profitebatur, tamquam firmiores patrum expoſitionibus: et quærebat, In qua ſcriptura iacent duæ naturæ? A quo uiciſsim quæſitum eſt, quæ ſcriptura diceret, Homouſion. Cumq. ille diceret: Ego a ſanctis ſcripturis non didici de duabus naturis: dixit Mamas uiciſsim: Neque de Homouſi a ſãctis ſcripturis edocti ſumus, ſed a ſanctis patribus, qui ſcripturas & pie intellexerunt, & fideliter expoſuerunt.

Margin: 2.*Tim.* 3 — 2.*Pet.* 1 — *Matth.* 26 — *Luc.* 21 — 1.*Corin.* 10 — *Lut. lib. 1. cont. zuinglium.* — *Cyril. epiſt.* 28 — *Ioan.* 14 — *Philip.* 2 — *Athan. in diſputatione cũ Ario coram Probo iudice habitã.* — *Actione* 1.

Lib.2.de Trini. poſuerunt. Non ergo nulla eſt in ſcripturis certitudo, ſed uerum eſt, quod ab Hilario dictum eſt: Forma fidei certa eſt, ſed, quantum ad hæreticos, omnis ſenſus incertus eſt. Certus eſt ergo ſcripturarum ſenſus in Eccleſia, ſed in priuati hominis intellectu tanto minor eſt certitudo, quanto ſuæ magis innitens prudentiæ, *Pro.3* *Iudæ 1.* ſuum admirans ingenium, atque ideo ſemet ipſum ſegregans, non Eccleſiæ, ſed ſuum ſpiritum ſequitur, dum ſingularem aliquem intellectum antea in Eccleſia *2.Pet.2* non auditum afferre conatur. Quod faciunt homines audaces, ſibi placentes, qui ſectas non metuunt introducere, dum nihil eis placet, quod receptum, & quod eſt Eccleſiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat uerbum Dei in Eccleſia, neque nihil e ſcripturis elici certi poteſt: ſed quod de Paulinis epiſtolis di*2.Pet.3* cit Petrus, eſſe in eis quædam intellectu difficilia, quæ indocti, & inſtabiles deprauant, ſicut & ceteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem, hoc de ceteris quoque ſcripturis recte dici poſſe manifeſtum eſt. Neque propterea dubitationis, & fluctuationis aculeus animis fidelium infigitur, quod e ſcripturis protulit ſententias Arius, quas ipſe indicauit inexpugnabiles, cum tamen Eccleſiæ auctoritate fiunt expugnatæ: ſed ex eo potius diſcitur, in ſcripturis interpretandis non debere quemquam ingenio ſuo fidere, non debere ſuum priuatum, & ſingularem, ſed Eccleſiæ ſenſum, & conſenſum ſequi.

Quod non liceat ad ſuam cuique mentem ſcripturam accommodare. *Cap.* XVIII.

VERUM hic iterum quiritabuntur Martini, uerbum nos ad Eccleſiam accommodare uelle, cum Eccleſiam ad uerbum accommodari potius oporteat. Nos uero non hoc uolumus: quin rem indignam eſſe indicamus, ad Martinorum ſenſum accommodari uerbum, & ſecundum eorum dogmata ſcripturas torqueri, tantumq. tribui ſuo iudicio uelle Martinos, ut id Eccleſiæ totius iudicio antepouant. Vetus eſt hæc Baſilii quoque querela, quod ueritatis de*In Lib. hexamerō, homilia 2.* prauatores non ſuam ſcripturæ mentem accommodant, ſed ad ſuam uoluntatem mentem ſcripturarum trahunt. Hoc nos minime ferendum exiſtimamus, neque fas eſſe cuiquam putamus, ſecundum ſpiritum ſuum, aut ſecundum ſenſum hu*2.Pet.1* manum ſcripturas intelligere, cum, quo ſpiritu factæ ſunt, eo legi deſiderent, eo & intelligi uelint. Quare cum humanum eſſe conſtet Martinorum ſpiritum, fas non eſſe putamus, ut ad eorum ſenſum ſcripturæ torqueantur; uerum illum ſenſum retinendum eſſe cenſemus potius, quem tot ſæculis Eccleſiam tenuiſſe uidemus. Glorientur Martini quantum uolent de ſpiritu, quod certo ſciāt ſe eum habere, glorientur ad eundem modum & Anabatiſtæ, & Sacramentarii, & Suermeri. Quin & nobis dubium non eſt, quod ſicut illi, ſic & Martini ſpiritū habent; ſed eum, de quo alter eorum non obſcure fert, quod non unum ſalis modium cum illo comederit. Hunc ſpiritum, dolenter quidem, ſed concedimus illis tamen: uerum abſit, quod ſecundum illum interpretari ſcripturas uelimus. Ec*Ioan.14* cleſiæ ſanctum ſpiritum eſſe promiſſum, & miſſum certo ſcimus; quo numquam *Act.2* deſtituitur, ſed eo afflatur, fouetur, uegetatur. Quare cum illius mentem ſe*1.Theſ.4* quimur, non hominis, ſed Dei mentem ſequimur, neque iuxta hominis, ſed *Act.15* iuxta Dei ſenſum, per os Eccleſiæ loquentis, Dei uerbum interpretamur. Elaborandum eſt omnibus, ut ſcripturas eodem ſpiritu, quo ſcriptæ ſunt, intelligere queant: ſed non ideo ſpretis Patrum interpretationibus, aut Conciliorum definitionibus, quod ab hæreticis factitatum ſemper legimus, & nunc etiam fieri uidemus, ſuæ quiſque debet inniti prudētiæ: cum ſcriptum ſit: Ne in*Prouerb.3* nitaris prudentiæ tuæ: ne ſis ſapiens apud temet ipſum. Spiritus ueritatis olim Eccleſiæ datus, manens cum eadem uſque ad conſummationem ſæculi, cum ſit ſpiritus humilitatis, caritatis, unionis, & pacis, non ſuggerit, ut reiectis Patrū interpretationibus, innitamur prudentiæ noſtræ; neque ut ſepoſitis ſacris litteris, ſolis hominum commentariis inhæreamus: ſed ſuggerit, ut intellectum ſcri-

pturarum,

pturarum, & e ſcripturis apertioribus, & a ſacris interpretibus, & ex antiquis
Eccleſiæ traditionibus addiſcere ſtudeamus. Quare qui uerum e ſcripturis elice
re ſenſum conatur, ei cauendum eſt imprimis, ne uelit eſſe prudens apud ſemet
ipſum. Non alta ſapientes, dicit Paulus, uerum humilibus conſentientes. Noli *Rom.12*
altum ſapere, ſed time. Grauiter enim talibus per Prophetam cōminatur Deus, *Rom.11*
dicens: Væ qui ſapientes eſtis in oculis ueſtris, & coram uobiſmet ipſis pruden- *Eſaiæ 5*
tes. Abhorret ab huiuſmodi ſanctus ſpiritus, qui non requieſcit niſi ſuper humi *Iſaiæ 66.*
lem, & quietum, & trementem ſermones ſuos. Quamobrem illud ſeruari opor-
tet, quod beatus Clemens Petri ſucceſſor admonet: ut, cum lex Dei legitur, non *Li.10.recogni-*
ſecundum ingenii proprii intelligentiam legatur, ſeu doceatur. Sunt enim mul *tionum, & epi-*
ta in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem unuſquiſque ſibi *ſto.5*
præſumit. et ideo ſcripturarum intelligentiam oportet ab eo diſcere, qui eam a
maioribus ſecūdum ueritatem ſibi traditam ſeruat. Quem ſecutus Irenæus, Vbi *Lib.4.ca.45*
cariſmata, inquit, Domini poſita ſunt, ibi diſcere oportet ueritatē; apud quos
eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis Eccleſiæ ſucceſsio, & id quod eſt ſanum, & irrepro-
babile ſermonis conſtat. Hi enim & eam, quæ eſt in unum Deum, fidem noſtram
cuſtodiunt, & ſcripturas ſine periculo uobis exponunt. Hoc ipſum factum legi-
mus a Gregorio Nazanzeno, & Baſilio magno, præcipuis Græcorum theologis,
de quibus in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcribit Ruffinus, quod cum, omnibus Græco- *Lib.2.eccleſiaſ.*
rum ſæcularium libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ uoluminibus operam de- *hiſt.cap.9*
diſſent, eorum intelligentiam non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcri
ptis, & auctoritate ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſsione regu-
lam intelligendi ſuſcepiſſe conſtabat. Hoc a reliquis quoque ſanctis patribus ob-
ſeruatum fuiſſe uidemus, quoties illis cum hæreticis congrediendum eſſet: qui
cum ſub unius umbra ſcripturæ uerſarentur, & in hac ſola, tamquam in cardine
quodam, omnem ſuæ diſputationis uim conſtituerent, non ad confirmationem
ueritatis, uerum ad perfugium erroris, cui non potuit honeſtius, magisq. popu
lare patrocinium inueniri, ſcripturas Patres reuerenter accipiebant, ſed qui ſen
ſus ab hæreticis allatus eſſet, eum productis maiorum interpretationibus refelle
bant, ſimul Eccleſiaſticam ſæpe traditionem opponebant. Non ſatis eſſe puta-
bant, ſi ueræ, ſi ſalutares, ſi diuinæ ſcripturæ eſſe crederentur, & dicerentur (cre
dunt enim hoc & Iudæi, totius legis, & Prophetarum ſcripturas eſſe uerisſimas,
eſſe ſalutares, eſſe diuinas) ſed ſicut illi nos falſo, ſic nos uere uiciſsim illos male
intelligere ſcripturas, & ſecus interpretari arguimus. Credunt & hæretici ma-
gna ex parte, uerisſima, & certisſima eſſe omnia, quæ in ſcripturis continen-
tur, nihil non ſalutare, nihil non plane diuinum in illis haberi, qui ſubinde etiam *Ioan.5*
contra catholicos, & orthodoxos illud proferebāt: Scrutamini ſcripturas: Quæ- *Matth.7*
rite, & inuenietis: quemadmodum ex Tertulliani libro contra hæreticos ſcri- *2.Corin.10*
pto uidere licet. Verum id numquam ſufficere uiſum eſt catholicis, & orthodo-
xis. illud præterea neceſſarium eſſe iudicauerunt, ut quis in captiuitatem redi-
geret intellectum ſuum in obſequium fidei: ſcripturasq. ueras eſſe crederet, non
ſecundum ſuum ſenſum, quem ſibi præſumpſiſſet, multo minus autem ſecundum
adulterinas interpretationes eorum, qui ſegregauerant ſemet ipſos, ſed ſecun- *Iudæ 1*
dum antiquam Eccleſiæ traditionem expoſitas: quam ſancti Patres tanti fecerūt,
ut non alia machina contra ſuorum temporum hæreticos uſi magis fuerint. Hac
uſus eſt antiquisſimus Irenæus contra Valentinum hæreticum: hac Tertullianus
contra Marcionem: hac Origenes contra Celſum: hac Nicænum concilium con
tra Arium: hac Baſilius contra Eunomium, & contra Pneumatomachos ad Am-
philochiū ſcribens: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum, & Lucife
rianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Neſtorium: & ad Armenios ſcribens
Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus: hac Theodoritus in Polymorpho con *Lib.1.& 2*
tra ſui temporis hæreticos: hac Auguſtinus contra Donatiſtas, & Iulianum: hac

Leo, Gelaſius, & Ioannes Romani pontifices contra Eutychem & Neſtorium: hac Fulgentius contra Arianos: hac Maxentius in libello fidei, quem Sedi Apoſtolicæ legatis obtulit, contra diuerſos hæreticos: hac ſexta Synodus contra Monothelitas: hac ſeptima contra Iconomachos: hac Beda Venerabilis, ubi de diuerſitate lunaris diſcurſus agit: hac Petrus Cluniacenſis contra Henricianos, & Petrobruſſianos: hac æqualis eius Bernardus contra Petrum Habailardum: hac Euthymius contra uarios multorum temporum hæreticos: hac reliqui ſancti Patres ad hæc uſque noſtra tempora contra diuerſi generis hæreticos uſi ſunt.

De natura rerū. cap. 43

Non propterea non eſſe conſenſum Patrum in ſcripturis interpretandis ſequendum, quod unus aliquis aliquando errauerit. Cap. XIX.

SED hic iterum nobis obſtrepunt Martini, ſanctos Patres homines fuiſſe, atque ideo errare potuiſſe, quin & erraſſe non nullos. Obiicitur ſanctiſſimi Cypriani martyris, obiicitur Origenis, obiicitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipſum plus facit ad corroboranda, quam ad infirmanda ea, quæ per nos aſſeruntur. Qui enim factum eſt, ut erraret Cyprianus? Non illi tantus hic error obrepſit aliunde, quam quod aliter ſentiebat, quam Eccleſiæ Romanæ conſuetudo tuliſſet: ut iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouandum eſſe, uerum id, quod fuit traditum, obſeruari debere ſanciuerit: quod intelligebat uir ſanctus, & prudens, rationem pietatis aliud non admittere, quam ut omnia, qua fide ſuſcepta forent a patribus, eadem fide filiis conſignarentur: noſq. religionem nō qua uellemus ducere, ſed qua duceret illa ſequi oportere: idq. proprium eſſe Chriſtianæ grauitatis, et modeſtiæ, non ſua tradere maioribus, uerum a maioribus accepta ſeruare: ac iuxta Pauli præceptum, depoſitum cuſtodire, profanaſq. uocum nouitates deuitare. Retenta eſt itaque auctore Stephano antiquitas, exploſa nouitas. Neque uero exiſtimandum eſt, nouitiæ adinuentioni de rebaptizandis hæreticis patrocinia defuiſſe: immo uero tanta uis affuit ingenii, dicit Vincentius Lirinenſis, tanta fuerunt eloquentiæ flumina, tantus aſſertorum numerus, tanta ueri ſimilitudo, tanta diuinæ legis oracula, ſed plane nouo ac malo more intellecta, ut omnis illa conſpiratio nullo modo deſtrui potuiſſe uideretur, niſi ſola tanti moliminis cauſa, ipſa illa ſuſcepta, ipſa defenſa, ipſa laudata nouitatis profeſsio deſtituiſſet. Ex his perſpicuū eſt, non propterea Cyprianum erraui ſſe, quod eum defecerint in eo, quod aſſerebat, diuinæ legis oracula, quibus abundabat; ſed quod ea ſuo, non Eccleſiæ ſenſu interpretari conabatur. Hoc eſt, quod dicit de eo Auguſtinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus ſcripſit, quia hoc Eccleſia non accepit, pro qua Cyprianus ſanguinem ſuū fudit. Non dixit Auguſtinus: Non recipimus, quia diuinæ legis oraculis non probauit, quæ diceret: iis enim, uerum praue intellectis, minime deſtitutus fuerat Cyprianus: uerum non recipimus, inquit, quia Eccleſia non recepit. Idem de Origene, deq. Tertulliano dici poteſt, qui cum ingenio ſuo nimium indulgerent, ſibiq. plus ſatis fiderent, cum antiquā religionis Chriſtianæ ſimplicitatem parui penderent, cum ſe ſapere plus ceteris exiſtimarent, cum Eccleſiaſticas traditiones, ueterumq. magiſteria contemnerent, ſcripturas nouo more quodam interpretati, in abſurdas opiniones inciderunt; atque documento nobis ſuerunt, ut non credamus uni alicui, quantalibet doctrina, & eloquentia polleat, quantacumque etiam ſanctitate, & auctoritate ſit prædítus, contra communem totius Eccleſiæ ſenſum, & conſenſum aliquid afferenti: etiam ſi quamplurima diuinæ legis oracula proferat, etiam ſi nihil niſi ſcripturas, niſi uerbum Dei, niſi Euangelium crepet. Illum uero ſolum uere catholicum, & orthodoxum exiſtimemus, qui ueritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit; non hominis cuiuſpiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam,

1. Tim. 6

Contra Creſconiū li. 2. ca. 32.

quentiam, non doctrinam, ſed hæc omnia pro nihilo habens, in fide uero fi- Coloſ.1
xus, & ſtabilis permanens, quidquid uniuerſaliter antiquitus Eccleſiam catho-
licam docuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenendum, credendumq. eſſe firmiter
deliberatum habet: quidquid uero ab aliquo deinceps uno præter omnes, uel
contra omnes potius, nouum, & inauditum antehac afferri ſenſerit; non ad re
ligionem, ſed ad ſui potius tentationem id intelligat pertinere: ſibiq. dictum il-
lud exiſtimet: Si ſurrexerit in medio tui propheta, & prædixerit ſignum atque Deut.13
portentum, & uenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur deos
alienos, hoc eſt, extraneas quaſdam opiniones, quæ ab Eccleſiæ traditione ſunt
alienæ; quas propterea deos uocat Propheta, quod haud aliter eas colunt, & ob
ſeruant hæretici, quam ſuos deos ethnici. Non audies, inquit, uerba prophetæ
illius; quia tentat uos dominus Deus ueſter, ut palam fiat, utrum diligatis eum,
an non, in toto corde, & in tota anima ueſtra. Quæ ergo de Cypriano, de magi-
ſtro eius Tertulliano, deq. Origene proferuntur, pro nobis magis, quam contra
nos faciunt. Nos enim ſumus ii, qui dicimus, non eſſe cuipiam alicuius quamli-
bet docti, quamlibet etiam ſancti uiri ſingularem opinionem ſequendam, etiam
ſi ſcripturarum examen protulerit; atque in ſcripturis interpretandis non unius
alicuius, uerum Eccleſiæ iudicio ſtandum eſſe. Neque fuit quiſquam aliquando
catholicus, qui parem eſſe cenſeret canonicarum ſcripturarum, & unius alicuius
quamlibet excellentis doctoris auctoritatem; ſed eandem Eccleſiæ totius, quæ
nequaquam in uno aliquo cõſiſtit, cum nomen Eccleſiæ, ſicut etiam à Chryſoſto Homil.1, in
mo traditum eſt, nomen ſit multitudinis, & iuſtæ iam, ac abſolutæ congregatio- 1. ad Theſſ.
nis. Eandem igitur Eccleſiæ, & ſcripturæ canonicæ ueritatem eſſe, ab eodem au
ctore ſpiritu ſancto profectam, nemo catholicus dubitauit umquam. Libenter
& nos cum Auguſtino ſolis ſcripturarum libris, qui Canonici uocantur, timorem Ad Hieron.
hunc, honoremq. deferimus, ut nullum eorum auctorem aliquid erraſſe ſcriben- epiſt. 19
do firmiſsime credamus: alios autem ita legimus, ut quantalibet ſanctitate, do
ctrinaq. præpolleant, non ideo uerum putemus, quod ipſi ita ſenſerunt, ſed quia
nobis uel per illos auctores canonicos, uel probabili ratione, quod à uero non
abhorreat, perſuadere potuerunt. Atque ita non ſolum, quæ ſcripturis proba-
uerint, ſed etiam quæ probabili ratione perſuaſerint, ea nobis iuxta Auguſti-
ni ſententiam amplectenda putamus. Probabilem autem rationem eam intelligi
mus, quæ tot ſæculis uniuerſæ Eccleſiæ probata, atque illius iudicio ſemper fuit
recepta. Si quæ uero magni alicuius doctoris ſententia ab uniuerſa Eccleſia reie
cta eſt, & exploſa, qualis eſt illa Cypriani de rebaptizandis hæreticis, quamlibet
multis diuinæ legis oraculis nixa ſit, eam nihilominus non modo, non ſequendã,
uerum etiam prorſus eſſe fugiendam exiſtimamus. Quæ uero de re ita ab uno ali
quo ſcriptum eſt, priuata ut eius opinio eſſe uideatur, non eſſe nefas arbitramur
de ea nonnumquam dubitare: quinetiam examinare, ac excutere diligentius,
&, ſi qua nos ratio probabilis moueat, contrarium ſentire licet. Sicubi uero idẽ
ſentiunt omnes, ita ut quod ſcriptum eſt à Tertulliano, & Auguſtino in Africa,
idem uiſum fuerit Hilario in Gallia, Ambroſio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioan
ni Chryſoſtomo in Thraeia, Theophylacto in Mœſia, Ioanni Ephrem, Ioanni Da
maſceno, & Hieronymo in Syria, Baſilio in Cappadocia, Origeni, Cyrillo, &
Athanaſio in Aegypto, & qui ad hæc uſque noſtra tempora iſtos ſecuti ſunt in di-
uerſis orbis regionibus commorati, idem & ipſi tanto locorum, & ſæculorum in
teruallo diſiuncti ſenſerint, ſicuti de baptiſmo paruulorum, de tremendo media-
toris Chriſti ſacrificio, quod offertur in altari, de ueritate corporis & ſanguinis
eius, de ſanctorum inuocatione, de oratione pro defunctis, de ſtatis ieiuniorum
diebus, de ſacerdotum cælibatu, de uotis monaſticis, deq. aliis multis factum
eſſe uidemus. Vbi tantus eſt omnium conſenſus, minime dubitare debemus non
hominum hanc, uerum Dei uocem eſſe, per membra ſua loquentis: atque ideo 1.Theſſ.4

Matth.18 qui contradicit huic Dei uoci, eum iure merito tamquam ethnicum habemus &
publicanum. Sed hæc iam dicta ſufficiant ad oſtendendum parem eſſe ſcriptura-
rum, & Eccleſiæ auctoritatem: quandoquidem utriuſque ueritas a ſpiritu ſancto
eſt, quo regebantur amanuenſes illius, cum ea, quæ nobis reliquerunt, ſcripto
Ioan.14 conſignarent: quo regitur etiam nunc Eccleſia, nec ab ea quidquam decernitur,
Act.15 niſi quod uiſum eſt Spiritui ſancto.

Deſcriptio Eccleſiæ, quodq. ſibi nomen eius, & auctoritatem uſurpant etiam hæretici. Cap. XX.

QVONIAM uero fieri uidemus, quod ſicut ſcripturas, & earum uerum
intellectum ſibi falſo arrogant hæretici, ita & Eccleſiæ nomen, cuius au-
ctoritate ſe premi uident, ſibi temere, & impudenter uſurpaut: ac ſicut
ſcripturarum poſſeſsione, in qua pridem præſcriptum eſt a catholicis, a quibus
eas habere ſe negare non poſſunt: ita piorum cœtu homines impii pios omnes,
& in Chriſtiana fide, religioneq. fixos & immobiles permanentes, excludunt: il-
1.Timot.3 lud nobis docendum reſtat, quibus notis Eccleſia, quæ domus eſt Dei uiui, ab
Pſalm.25 ea, quam odiuit Deus, eccleſia malignantium diſcerni recte poſsit. Neque uero
nouum hoc eſt, quod qui hoſtes Eccleſiæ ſunt, ipſi dici, & uideri uolunt Eccle-
Li.5. cótra Valentinum. ſia. et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. ſic enim de ſui
temporis hæreticis ſcribit Tertullianus: Faciunt fauos & ueſpæ, faciunt Eccle-
Li.4.cont.Marcionem. ſias & Marcionitæ. Lactantius quoque ſcribit, quod ſinguli quique cœtus hære-
ticorum, ſe potiſsimum Chriſtianos, & ſuam eſſe catholicam Eccleſiam putant.
Li.4.cap.30 diuinarum inſtitutionum. In lib. ad Lubaianum. Et ante eum Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quod more ſimiarum,
quæ cum homines non ſint, homines imitantur, cum ipſe in Eccleſia non eſſet,
immo adhuc inſuper contra Eccleſiam rebellis extitiſſet, hoc ſibi uindicabat, ut
apud ſe Eccleſiam eſſe diceret, ac nos hæreticos faceret. Et, qui ſecutus utrum-
Li.ad Conſtantiũ, Auguſtũ, Ser.66.in Cantica. que uidetur, Hilarius narrat de Antichriſti ſynagoga, quod ſe Chriſti eſſe Eccle-
ſiam mentiebatur. Idem faciebant Auguſtini temporibus Donatiſtæ. Suo quo-
que ſæculo fuiſſe ſcribit Bernardus quoſdam, qui ſe uocabant Apoſtolicos, qui
ſe Eccleſiam eſſe dicebant, ſed contradicebant ei, qui dixit: Non poteſt abſcon
Aug. de unitate Eccleſiæ, cap. 12. di ciuitas ſupra montem poſita. Quorum temeritatem imitati ſunt proximis ſu
perioribus ſæculis pauperes de Lugduno, ſiue Picardi, Vicleffiſtæ, & alii id ge-
nus hæretici: qui & ipſi ſibi ſicut ſanam doctrinam, ita Eccleſiæ auctoritatem im
De paſtoribus cap.14 pudenter arrogant. Quamobrem ut ne quis dubitet, ubi ſit uera Eccleſia, quæ
ſint illius notæ breuiter accipiat. Sunt qui duas tantum eſſe uelint Eccleſiæ no-
Matth.5 tas, ſanam doctrinam, & legitimum Sacramentorum uſum. Quæ quin Eccleſiæ
notæ ſint, negari non poteſt. certum eſt enim, quod uerbum Dei, quod ſanus il
lius intellectus, quod Sacramentorum uerus uſus, nuſquam eſt alibi, quam in Ec
cleſia catholica. Sed facit hæreticorum audacia, difficulter ut his notis a qui-
buſuis agnoſci poſsit Eccleſia, quibus iam inde a multis ſæculis nulli fueruut in
eis ſibi uſurpandis pertinaciores. Nam ſicut nunc ſunt qui magis Euangelici dici
gaudent, quam Chriſtiani, uel, hac ratione palam facientes omnibus, quod a
Chriſto, & eius corpore, extra quod haud dubie nullum eſt Euangelium, ſe diuul
ſerint: propterea uero ſibi nomen hoc arrogant, quod ſe ſolos Euangelium, ut
ipſi comminiſcuntur, multis iam ſæculis abſconditũ, e denſiſsimis tenebris eruiſ
ſe, ac in lucem protuliſſe, ſe ſolos uerum illius intellectum inueniſſe; perſuaſum
rudibus eſſe uolunt: ſic & olim fuerunt, qui Gnoſtici, quod ſe ſolos ſapere, ſe ſo
los omnia ſcire, & intelligere iactarent: fuerunt qui Apoſtolici, quod Apoſtolo
rum & doctrinam, & uitam imitari ſe ſolos gloriarentur, appellari uellent, Chri
Matth.10 ſtianorum nomen tamquam tritum, & uulgare aſpernantes, quod ſimplicitatem
quandam columbinam redoleret, atque ideo congregatione magis, quam diui-
ſione, aut ſingularitate gauderet. Iam inter iſtos ipſos, qui ſe uocant Euangeli-
cos,

cos, varias ſectas reperire licet: ſunt Lutherani, ſunt Sacramentarii, ſunt Anabaptiſtæ, quorum ſinguli ita duas has notas Eccleſiæ ſuæ proprias eſſe contendũt, ſibique, pugnantes inter ſe, uerbi puritatem, & uerum Sacramentorum uſum ita arrogant, ut neutri alteris eas concedant. Quare quærendæ ſunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Eccleſia, penes quos ea ſit, dubitatio tolli poſſit. Vnde autem eas petemus, niſi e ſymbolo? partim eo, quod Apoſtoli conſcripſerunt, partim eo, quod a Patribus conditum eſt in concilio Conſtantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim ſancta, & catholica Eccleſia: in hoc adducuntur aliæ praterea duæ, quod ſit una, & Apoſtolica. Hæ quattuor ita ſunt Eccleſiæ propriæ notæ, ut eas uſurpare ſibi nequaquam poſſint hæretici. Vt autem qua de re agatur intelligi poſſit, ſcire oportet, quod ſicut uidemus in uno homine eſſe unum animum, & unum corpus, tamen eſſe diuerſa membra ipſius: ita Eccleſia catholica eſt unum corpus, & habet diuerſa membra, ſicut etiam Paulus meminit: anima autem, quæ corpus hoc uiuificat, eſt Spiritus ſanctus, caput uero illius eſt Chriſtus. *Rom.12* *1.Cor.12*

Quod quattuor ſint Eccleſiæ notæ: Prima eſt, quod ſit ſancta. *Cap. XXI.*

QVATTVOR autem habet notas, quibus agnoſci poſſit, & ab Eccleſia malignantium diſcerni. Eſt enim ſancta, eſt catholica, eſt una, eſt Apoſtolica. Primo dicitur Eccleſia ſancta, non quod in ea ſoli iuſti ſint, & ſancti: cum enim a uocatione nomen ducat, multiq. ſint uocati, pauci uero electi, *Matth.22* certum eſt plures in ea peccatores, quam iuſtos, plures eſſe malos, quam bonos. Quamobrem deſignatur in ſcripturis nomine areæ, in qua ſicut eſt triticum, ita ſunt & paleæ: uocatur ager, in quo cum tritico creſcunt & zizania: *Luc.3* *Matth.13* uocatur ſagena, in qua congregantur boni piſces & mali: uocatur uinea, in qua ſunt palmites proferentes uuas, ſunt etiam qui labruſcas producant; ſunt qui aliquem tamen, ſunt qui nullum fructum ferunt: confertur gregi, in quo ſunt & hœdi, & oues, ſunt & arietes, & hirci: confertur domui, in qua ſunt uaſa aurea & argentea, ſunt etiam lignea & fictilia, quædam in honorem, quædam uero in contumeliam: comparatur decem uirginibus, quarum quinque ſunt fatuæ, & quinque prudentes. Quamobrem permixti ſunt mali bonis in hac Eccleſia, quæ militans dicitur. Nam ſoli boni ſunt in cælo, quæ eſt Eccleſia triumphantiũ, idem nobiſcum corpus: ſoli mali ſunt in inferno, qui ad corpus hoc noſtrum, quod idem Chriſti corpus eſt, non pertinent. Hæc autem noſtra Eccleſia, quæ eſt ſuper terram, in qua perpetua quædam eſt militia, habet per Dei gratiam electos, quos cælo Deus dignatur: habet alios etiam uocatos quidem Dei miſericordia, ſed ſua poſtea culpa reiectos, quos iure ſuo ſibi uindicat infernus. Quare non ideo ſancta dicitur Eccleſia, quod non ſint in ea reiecti quoque, & reprobi, putrida quædam huius corporis membra: ſed quod, quicunque ſancti ſunt, non niſi in hac Eccleſia ſancti ſunt: extra quam ſpecies ſanctitatis eſſe poteſt, uera ſanctitas eſſe non poteſt. A meliore itaque ſui parte ſancta dicitur, ſicut regnum quoque cælorũ ſæpe uocatur a Chriſto, quod non niſi intra ipſius ſepta continentur, quibus potiri datum eſt regno cælorum. Dicitur etiam ſancta, quaſi Chriſti ſanguine tincta. Chriſtus enim eam lauit a peccatis ſuis in ſanguine ſuo, qui ſic eam dilexit, ut ſe ipſum traderet pro illa, ut eam ſanctificaret, atque ab operibus mortuis emundaret ſanguine ſuo. Hac ratione, ſicut etiam Auguſtinus teſtis eſt, fideles omnes olim ſancti uocabantur. Sunt & aliæ cauſæ, quamobrem ſancta dicitur, ſed, iis prætermiſſis, ad eam ſignificationem ueniamus, quæ propriam, & peculiarem Eccleſiæ catholicæ notam affert. Apud eos, qui latine ſcripſerunt, ſanctum dici legimus, quod firmum eſt, & munitum, ut uiolari facile non poſſit, neque debeat. Sic muros leges uocant ſanctos, ſic tribunos ſanctos, ſic ærarium quoque ſanctius appellatum legimus. Hac ratione quoque uocatur *Iſaiæ 5* *Ioan.15* *Matth.25* *Ezech.34* *2.Tim.2* *Matth.25* *Iob 7* *Matth.13* *Matth.25* *Apoc.1* *Epheſ.5* *Hebr.9* *Auguſt. in pſal.85*

Ioan. 17 Eccleſia ſancta, qua nihil firmius, nihil eſt fortius: uel quia Chriſto dicata eſt, cui
Matth. 7 quod dedit pater, nemo poteſt eripere: uel quia ſuper petram ædificata eſt, ita ut neque pluuiæ, neque flumina, neque ueuti irruentes eam ſubuertere poſsint, atque adeo ne portas quidem inferorum aduerſus eam præualituras dixit Chri-
Matth. 16 ſtus, habet enim firmum & ſtabile fundamentum, de quo dicit Apoſtolus: Funda
1.*Corin.* 3 mentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chri-ſtus Ieſus. Huic fundamento cum innitatur, nulla eſt, neque fuit, neque erit uis
Tom. 3. *homil. de expulſione ſancti.* umquam tanta, qua ſuperari poſsit. Ideo Chryſoſtomus fortiorem eam terra, immo fortiorem eſſe dicit ipſo cælo, ubi radices eam fixas habere affirmat, non in terra; ſolem ut extingui ſit facilius, quam Eccleſiam obſcurari. Hæc eſt illa ter ra, quam fundauit Deus in ſæcula, de qua dicit idem Propheta: Fundaſti eam ſu
Pſalm. 77 per ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſæculum ſæculi. Hoc eſt illud regnum,
Pſalm. 103 de quo ſcriptum eſt: Regnum ipſius omnibus dominabitur: de quo & alius Pro-
Pſalm. 102 pheta dixit: Gens, & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit. Quod ita factum
Iſaia 60 uidemus de omnibus iis gentibus, & regnis, quæ ab hac Eccleſia deſciuerunt.
Cantic. 6 Hæc eſt illa, quam ſponſus in Canticis terribilem eſſe dicit, ut caſtrorum aciem ordinatam. Caſtra Dei ſunt ſancti Dei, caritate ordinati, quibus tamquam Chri ſti militibus, & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Eccle
Zach. 9 ſia Dei: de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Eccleſiam intellige) ex iis, qui militant mihi. Sunt autem qui militant, docto
2.*Tim.* 2 res, antiſtites, & principes Eccleſiæ: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apoſtolus: Labora ſicut bonus miles Ieſu Chriſti: quales fuerunt innumeri martyres, qui uſque ad ſanguinem, quin ad mortem uſque reſiſtẽtes uitam etiam ſuam pro fide Chriſti certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati ſunt pagani, omni ſuppliciorum genere de piis ſumendo: conati ſunt tyranni, libertatem eripiendo: conati ſunt falſi fratres, caritatem exterminando: conati ſunt Iudæi, fidem impugnando: conati ſunt ſchiſmatici, obedientiam tollendo, & eius unitatem ſcindendo: conati ſunt hæretici, ſcripturas adulterando, ueritatem ea-
Cantic. 6 rum obſcurando, prauéq. eas interpretando. Sed fuit hæc acies terribilis omnibus: uicit, fudit, fugauit omnes: uicit paganos, pro Chriſti fide uitam cum ſanguine profundendo tanto animi robore, tanta conſtantia, tanta alacritate, ut
Act. 5 gauderent etiam cum digni eſſent habiti, qui pro Chriſti nomine contumeliam, aut ſupplicium aliquod perferrent; magiſq. tortores cruciando, quam Eccleſiæ filii cruciatus perferendo fatigarentur: uicit tyrannos, in Deo ſpem, ac fiduciam
Matth. 5 omnem collocando, ac pro ſe perſequentibus illum deprecando: uicit falſos fratres, tolerando: uicit ſchiſmaticos, ordinem retinendo, & unius ductum ſequẽ
1.*Reg.* 11 do, ut de illa quoque dici recte poſſet: Egreſsi ſunt omnes filii Iſrael, & pariter
Act. 4 congregati quaſi uir unus: erat namque multitudinis credentium cor unum, & anima una: uicit Iudæos, & hæreticos, uerum ſcripturarum ſenſum, ab illis non
Luc. 21 intellectum, ab iis praue detortum, aperiendo: nam Eccleſiæ ſuæ dixit Chriſtus: Ego dabo uobis os, & ſapientiam, cui non poterint reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarii ueſtri. Neque dixit magis, quam præſtitit. Quoties enim Eccleſiæ fuit cum Iudæis, & hæreticis de ſcripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc ſapientiam, cui nequaquam reſiſtere, & contradicere potuerunt. Eſt ergo uere ſancta, inuicta, & inexpugnabilis Eccleſia, quæ tot, tantiſq. grauiſsimorum hoſtium oppugnationibus non modo fracta non eſt, & debilitata, uerum confirmata magis, & corroborata, recte ut uerus Iſrael no-
Pſalm. 128 ſter uerba illa Prophetæ uſurpare ſibi queat; Sæpe expugnauerunt me a iuuẽtute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiã ſemper fuiſſe uidetur, magis ut impugnationibus creſceret. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Clemens
Lib. 6. *Stromatum.* presbyter Alexandrinus. Et Græcam quidem Philoſophiam ſi quiuis magiſtratus prohibuerit, ea ſtatim perit: noſtram autem doctrinam a prima uſque prædica-

tione

tione prohibent ſimul & reges, & tyranni, & ſinguli duces, & magiſtratus, cum
uniuerſis ſatellitibus, & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligeran-
tes, & nos pro uiribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret. non
enim emoritur, ut doctrina humana, neque flacceſsit, ut donum imbecillum,
nullum enim Dei donum eſt imbecillum. manet autem eiuſmodi, ut prohiberi
nequeat. Et poſt eum Hilarius ita de Eccleſia loquitur: Dum perſequitur, floret:
dum opprimitur, creſcit: dum contemnitur, proficit: dum læditur, uincit: dum
arguitur, intelligit: tunc ſtat, cum ſuperari uidetur. Gregorius quoque Nazan- *Lib.7.de Trini.*
zenus, Chriſtianiſmum honoratiorem quam imbecilliorem perſecutionibus red *Orat.1.con.Iu-*
ditum eſſe ſcribit; quoniam his animæ magis in pietate ſunt obfirmatæ, & per diſ *lia.*
crimina tamquam ferrum candens aquæ ui temperatæ, ac ſolidiores redditæ.
Solet enim generoſa prudentia pertinacius uiolentiæ reſiſtere, non ſecus ac flam
ma uentis agitata, tanto plus accenditur, quanto uehementius inflatur. Et eius
diſcipulus Hieronymus dicit, Eccleſiam perſecutionibus inflammari, & arde- *Ad Fabiolam*
re, ſicut olim rubum Moyſi; uerum, loquente in illa Domino, non perire, ne- *manſione 8*
que conſumi. Sed & Ambroſius, Vt uinea, dum iugatur, inquit, erigitur: ut re- *Exod.3*
ciſa non minuitur, ſed augetur: ſic Eccleſia dum ligatur, exuitur: dum humilia- *Lib.9. cap.20*
tur, attollitur: dum reciditur, coronatur. Qui uidetur hæc mutuatus ex Iuſtino *Luc. Iuſt. in col*
philoſopho & martyre, ſic ſcribente. Quanto magis in uos ſæuitur, tanto plures *loquio cum Tri*
pietatem, fidemq. per nomen Ieſu profitentur: haud ſecus quam ſi quis uitem pu *phone, 1*
tatione prouocet ad ubertatem fructuum. Nam uitis a Deo, & ſeruatore Chriſto
plantata eſt eius populus. Quanti initio oppugnarunt Eccleſiam, ait Chryſoſto- *In ſerm. de Pen*
mus, cum fidei ſemina iacerentur, & arma contra eam commota ſunt? ſed quan *tecoſte.*
to magis impugnabatur, tanto clarior reddebatur. Quos omnes ſecutus Leo
Pontifex, Non minuitur, inquit, perſecutionibus Eccleſia, ſed augetur, & ſem *In ſerm. 1. de*
per Dominicus ager ſegete ditiore ueſtitur, dum grana quæ ſingula cadunt mul- *feſto ſanctorum*
tiplicata naſcuntur. Hæc nota ita eſt Eccleſiæ propria, ut eam hæretici ſibi nulla *Apoſtolorũ Pe*
ratione queant uſurpare: Stat enim fides, & doctrina Eccleſiæ, ac quanto gra- *tri & Pauli.*
uioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, ſibi ſanam doctrinam, ſibi Eccleſiæ
auctoritatem falſo arrogantibus, tanto fit clarior omnibus, & illuſtrior. Contra
uero hæreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt, cum & ea, quæ nunc e
tenebris eruuntur, & ſub Euangelii ſpecioſo titulo populo uenditantur, iam
inde a mille & amplius annis confutata, abolita, antiquata, calcata ſint: ſicut pau
lo poſt clarius indicabimus. Habemus ergo iam Eccleſiæ notam unam, quam
uſurpare ſibi ſatanæ ſynagoga non poteſt. *Apocal.2*

Secunda nota Eccleſiæ, quod ſit Catholica. *Cap.* XXII.

SECVNDA nota eſt in eodem ſymbolo Apoſtolico expreſſa, quod uoca- *Ser.131. et 181*
tur catholica: quod nomen explicans Auguſtinus, Catholicam, inquit, *de tempore.*
dicit toto orbe diffuſam, quia diuerſorum hæreticorum eccleſiæ ideo ca
tholicæ non dicuntur, quia per loca, atque per ſuas quaſque prouincias continē
tur. hæc uero a ſolis ortu uſque ad occaſum unius fidei ſplendore diffunditur.
Quam Græci uocant catholicam, eam latine licet dicere uniuerſalem: pertinet
enim ad uniuerſa loca, pertinet ad uniuerſa tempora, pertinet ad uniuerſa ho-
minum genera, pertinet ad nationes uniuerſas. Quod ad omnia loca pertineat,
docet ſcriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines or- *Pſalm. 18*
bis terræ uerba eorum. Apoſtoli enim in mundum uniuerſum ire iuſsi ſunt, & præ *Mar.ult.*
dicare Euangelium omni creaturæ: quod etiam ita fecerunt. Hinc eſt, quod com
mendans Romanos Paulus, Fides, inquit, ueſtra annunciatur in uniuerſo mundo. *Rom.1*
Quod pertineat ad uniuerſa tempora, ex iis, quæ ſuperius dicta ſunt, facile per
ſpici poteſt, cum demonſtratum eſt, ab Adam cœpiſſe Eccleſiam, atque ad nos
uſque perueniſſe: ita ut cum ortu, tum diuturnitate par ipſi mundo ſit & æqualis;

neque

neque, ut reliqui conuentus hominum, murorum ambitu quodam circumſcriba-
tur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, ſed ab ortu ſolis uſque
Pſalm. 112 ad occaſum ſit laudabile nomen Domini. Sumpſit igitur initium ſimul cum orbe
Pſalm. 47 cōdito, duratura uſque ad finem orbis eiuſdem. Fundauit enim eam Deus in æter
Matth. 28 num, qui dixit: Ego uobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi. Et alio
Luc. 21 loco: Amen dico uobis, nō præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Quod
Rom. 10 pertineat ad omnia hominum genera, cuiuſcumque ſtatus, condicionis, ætatis,
Coloſ. 3 ſexus, gentis etiam fuerint, teſtis eſt Paulus dicens: Non eſt in ea diſtinctio Iu-
Galat. 3 dæi & Græci: non eſt in ea circumciſio & præputium: non barbarus & Scytha: nō
ſeruus & liber: non maſculus neque femina: ſed omnia in omnibus Chriſtus, idē
dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim, qui inuoca-
Ioel 2 uerit nomen Domini, ſaluus erit. Quod pertineat ad uniuerſas nationes, indi-
Apoc. 5 cat ille locus ex Apocalypſi: Redemiſti nos Deus in ſanguine tuo ex omni tribu,
lingua, populo, ac natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum. Quodq. dicit
Act. 10 Petrus: In ueritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in
omni gente, qui timet eum, & qui operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Si ergo
per omnia loca, per omnia tempora, per omnes hominum ſtatus, & condicio-
nes, per omnes gentes & nationes diſperſa eſt, & diffuſa Eccleſia, ubi ſunt, qui
triginta his annis uati, cum Donatiſtis de ſua paucitate gloriantur? Chriſti regis
Li. 2. cōtra epi noſtri dignitati, ſicut Auguſtinus alicubi queritur, ea re detrahentes, cum ſcri-
ſto. Parmeniani ptum ſit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia
cap. 19 principis. Habet, & ſemper habebit integram Chriſtus hereditatem ſuam; &
Et lib. 2. contra poſſeſſionem ſuam terminos terræ. Se potius ſubtrahunt huic magnæ heredita-
litteras Petilia ti, qui Chriſto illam conantur ſubtrahere. Non relinquet Dominus plebem ſuam,
ni, cap. 84 quæ eſt ſicut arena maris: nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes
Pſalm. 85 redemit. Neque enim parua, ſed plane copioſa apud eum redemptio. Quantus
Prouerb. 14 uero numerus iſtorum ad magnitudinem pretii? Etiam Eunomium hoc aliquan-
Pſalm. 2 do poſtulaſſe legimus, ut maiori parti, ne ue antiquioribus plus tribuerent.
Pſalm. 94 Sed eum Baſilius audiendum non eſſe putauit: cui uiſum eſt indignum non plus
Pſalm. 129 aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Chriſtianorum, tam eorum
Baſil. lib. 1. cōt. qui ſunt, quam eorum qui fuerunt ex eo tempore, quo prædicari cœptum eſt
Eunomium. Euangelium. Vbi ſunt, qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem
Eccleſiam depingunt, quæ ignoretur, atque aſpectum, ac ſenſum omnem effu-
giat. cum tamen Eccleſiam audiri, atque ad illam fratris delinquentis nomen
Matth. 18 deferri Chriſtus iuſſerit: cum Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, Eccleſiæ Theſſalo-
1. Corin. 1 nicenſium ſcribat Paulus: quas utique ſub aſpectum hominum cadere oportuit,
1. Theſſ. 1 ſi denunciari frater, ſi reddi litteræ debuerunt. Chriſtus uero tabernaculum ſuū,
Pſalm. 18 hoc eſt Eccleſiam ſuam, in ſole poſuiſſe legitur, ut eam claram, manifeſtam, & il
Matth. 5 luſtrem omnibus faceret. Qua etiam de cauſa uocat eam ciuitatem in montē po
ſitam, quæ non poteſt abſcondi. Poſita eſt autem ſupra eum montem, de quo &
Iſaiæ 2 Eſaias, & Michæas prædixerunt: Erit in nouiſsimis diebus præparatus mons do-
Michea 4 mus Domini in uertice montium, & ſuper colles eleuabitur, & fluent ad eum
Dan. 2 omnes gentes, & ibunt populi multi. Hic eſt ille mons, quem uidit rex Nabucho
donoſor ex lapide ſine manibus exciſo creuiſſe in montem magnum, & orbem uni
uerſum impleuiſſe: in quo, cōminutis regnis aliis uniuerſis, iuxta Danielis inter
pretationem, Deus cæli ſuſcitauit regnum, quod in æternum non diſsipabitur,
Bern. ſerm. 66. & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Bernardus contra
in Cant. ſui temporis hæreticos, Ita ne, inquit, lapidem de monte abſciſſum ſine mani-
bus, montem factum, & implentem mundum, ueſtris creditis intruſum antris?
De hoc monte nemo ſe Chriſtianus deturbari patiatur. Quod ſi quis dixerit ho-
Matth. 24 mini Chriſtiano, ſicut ſatanas olim dixit Chriſto: Si filius Dei es, mitte te deor
ſum: quamlibet multa diuinæ legis oracula produxerit, non committat umquā,

ut ei

ut ei parere animum inducat. Si quis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: *Matth.24*
monet nos ipſe Chriſtus, nolite credere. Si dixerint uobis, Ecce in deſerto eſt,
nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Non eſt caput niſi in corpore
ſuo: non eſt Chriſtus, niſi in ſua ſancta catholica Eccleſia. Eccleſia porro catholi
ca ibi eſt, ubi eſt fides catholica. Fides autem catholica ea eſt, quæ per orbem
uniuerſum iuxta Chriſti præceptum eadem ſemper annunciatur, nec uel tempo- *Marc.16*
re, uel locis umqnam uariatur: a qua ſi quis diſſentiat, is catholicus non eſt,
quod ſingularem quandam opinionem, non unam communem omnium fidem
complecti uidetur.

Quo modo dignoſci poſſit catholicus, exemplis illuſtratur. Cap. XXIII.

QVONIAM uero ſicut Eccleſia, ſic fides etiam catholica dicitur, & homo
catholicus: quo magis dignoſcere catholicum a ſingulari, ſiue ſchiſmati-
co, aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur. Dicit ali
quis, abſoluta neceſsitate euenire omnia; non eſſe liberum, ſed ſeruum hominis
arbitrium: non eſt catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Eccle
ſia catholica: cuius primus auctor cum fuiſſe uideatur Simon Magus, a Petro *Act.8*
Apoſtolo legitur eſſe confutatus, ſicut a ſucceſſore ipſius Clemente memoriæ pro *Clem. lib. 3.*
ditum eſt. Simonem poſtea ſecuti fuerunt in hac hæreſi pertinaciter tuenda Mar *recog.*
cion, & Manichæus, a Tertulliano, & Auguſtino, Petrus Habailardus ab Anſel- *Epiſt.190*
mo, Bernardo, & Thoma confutati, Ioannes Vicleff, in Conſtantienſi primum,
deinde & in Baſileenſi concilio condemnatus. Ab his maioribus prodierunt, qui
noſtro hoc æuo Euangelici, quam Chriſtiani dici malunt. ac recte quidem. hoc
enim Euãgelium, ſi modo tam impiam, tamq. abſurdam doctrinam, tam præclaro
nomine dici fas eſt, e denſiſsimis, ut gloriantur, tenebris erutum, atque in lucẽ
prolatum, non a Chriſto, non a quoquam Apoſtolorum, ſed a Simone Mago ſibi
per manus traditum acceperunt. Dicit aliquis: Chriſtianos omnes eſſe ſacerdo-
tes; æque mulierem, aut puerum, ut Papam abſoluere: non eſt catholicus. quid
ita? quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Vetus eſt hæreſis hæc
Quintilianorum, apud quos epiſcoporum, & ſacerdotum officio feminæ funge
bãtur, ſicut auctores ſunt Epiphanius, & Auguſtinus. Quem errorem ſecuti ſunt *Hære.49*
ante trecentos triginta annos Pauperes de Lugduno, qui & Valdenſes uocantur: *Hære.27*
centum uero & octoginta poſt annis Ioannes Vicleff hanc hæreſim ſopitam reſu-
ſcitauit. Atque hi ſunt Apoſtoli, a quibus hoc Euangelium ad noſtri temporis
pſeudoeuangelicos manauit. Hæreſim hanc ſuo quoque tempore fuiſſe Tertullia
nus indicat in libro de præſcriptionibus contra hæreticos. Dicit aliquis: Fidem
ſolam ad ſalutem ſufficere, neque prodeſſe quidquam opera: non eſt catholicus.
Quid ita? Quia hanc doctrinam nõ recipit Eccleſia catholica. Sumpſit error hic
originem ex Pauli ſcriptis male intellectis, ipſo adhuc Paulo ſuperſtite, ſicut in- *2. Pet. ultimo.*
dicare nonnihil uidetur Petrus. Quæ res, ut Auguſtinus teſtatur, adegiſſe uide- *Augu. de hære*
tur Iacobum ad epiſtolam ſuam ſcribendam. Poſtea, ſicut idem tradidit, per Eu- *ſibus hæreſ.54*
nomium quendam error hic fuit renouatus: quem ipſe refellit in libro, quem in-
ſcripſit de fide & operibus. Dicit aliquis: omnia opera eſſe æqualia, neque ieiu-
nium ullius, neque uirginitatem eſſe meriti maioris, quam coniugium, eſſe uir-
ginitati pares nuptias: non eſt catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinã
hanc Eccleſia catholica: quæ profecta eſt ab auctore Ioniniano, qui cum eſſet mo
nachus, ſicut apud Auguſtinum legimus, relicto monachatu, uelut canis ad uo- *Augu. li. 3. de*
mitum eſt reuerſus: cuius errore ſeductæ ſanctæ uirgines, irritam faciẽtes primã *peccatorum me*
fidem nupſerunt. Quem duobus libris iugulauit Hieronymus. Dicit aliquis: Nõ *ritis, & remiſ-*
eſſe ſanctos inuocãdos, nec haberi reliquiis eorum honorẽ oportere: nõ eſt catho *ſione, cap. 7*
licus. Quid ita? Quia nõ recipit doctrinã hanc Eccleſia catholica: cuius primus *2. Pet. 2*
auctor fuiſſe uidetur Euſtathius, in concilio Gangrenſi damnatus: quem ſecutus *1. Tim. 5*

eſt poſtea Vigilantius, per Hieronymum erroris conuictus. Dicit aliquis: Miſ-
ſam non eſſe ſacrificium: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc nõ
recipit Eccleſia catholica. Fuit error hic impius Petrobruſsianorum, quos ante
quadringentos annos confutauit uir doctus, & pius, Petrus uenerabilis Abbas
Cluniaceuſis. Dicit aliquis: In ieiunando neque ciborũ delectum, neque dierum
diſcrimen ullum habendum eſſe: quouis tempore cibos quoslibet, etiam ſi ſecus
Eccleſiæ conſtitutionibus cautum ſit, recte ſumi: non eſſe pro mortuis Deum orã
dum, aut mediatoris ſacrificium offerendũ: non eſt catholicus. Quid ita? Quia
doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica: quæ uidetur auctores habuiſſe Io
Epiph. hære. uinianum, & Aerium, ſicut Philaſter, Epiphanius, Hieronymus, Auguſtinus te-
57. Lib. de ſtantur, ante mille ducẽtos prope annos hæreſeos damnatos. Dicit aliquis? Chri
hæreſibus. ſti, & ſanctorum eius imaginibus uon modo nullum habendum honorem, uerum
etiam e templis eas eiiciendas eſſe: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinã
Hære. 53 hauc non recipit Eccleſia catholica, Huius hæreſeos auctor fuiſſe dicitur Felix,
a quo etiam hæreſis hæc uocata eſt Feliciana: cuius cauſa Francfordiæ ad Mœuũ
ante annos ſeptiugentos quinquagiuta ſex coucilium fuit congregatum. Cete-
Actio. 1 rum in ſeptima ſynodo œcumenica, quæ Nicææ fuit iterum habita centum an-
nis ante, dixit Tharaſius. Inuenimus & Manichæos reſpuiſſe imagines, ſed & præ
ter hos Marciouiſtas, & illos qui confundunt naturas Chriſti, quorum princeps
Petrus Fullo: præterea Xeneum Hieropolitanum, ſed & Seuerum, alioſq. hæreti
cos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Ro-
mæ congregatum: ad quod cum prope mille Epiſcopi conueniſſent, ueneratio-
ne imaginum confirmata, cum perſtaret in ſua pertinacia Leo tertius impera-
tor, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & com-
Greg. li. 7. Epi. munione fidelium fuit priuatus. Quamuis extar ad Sereuum epiſtola Gregorii
1091. & lib. 9 primi, qui fuiſſe uideturin ea hæreſi, ut imagines coufringendas ceuſeret aute
epiſtola 9 annos prope mille. Dicit aliquis: uxores ducendas eſſe ſacerdotibus: non eſt ca-
tholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc nou recipit Eccleſia catholica, quæ
1. Cor. 11 cum Paulo dicit: Si quis contentioſus eſſe uelit, nos couſuetudinem hanc non ha
bemus. Hæc hæreſis ad auctorem Iouinianum referri poteſt. quamuis Epipha-
Hære. 25. nius eam ad Nicolaum qui fuit Apoſtolorum temporibus referre uideatur. Num
quam in Eccleſia catholica fuit ſacerdotibus licitum uxores ducere, quamuis
fas aliquando fuerit, quas duxiſſent ante ſacerdotium, deinceps retinere. Sed
alio loco fortaſsis ea de re fuſius dicetur. Verum quid eſt neceſſe ſingulos hæreti
corum errores, quos pridem ſopitos uidemus, hoc tempore reſuſcitatos, euume
rando recenſere? Vno uerbo rem omuem complecti licet. Quiſquis œcumeni
co concilio legitime cougregato non credit, neque decretis eius paret, ſed ſuum
iudicium totius orbis iudicio præfert, nou catholicus, uerum ſingularis eſt: hoc
Bernar. in cãt. eſt, ſchiſmaticus, & hæreticus. Recte enim a diuo Bernardo dictum eſt, quod
Ser. 65 omnibus una inteutio ſemper fuit hæreticis, captare gloriam de ſingularitate
Greg. lib. 4. mo ſcientiæ. Quod ante Bernardum quoque ſæculis aliquot his uerbis a Gregorio
ra. cap. 18 ſcriptum legimus. Communem ſcientiam habere refugium, ne ceteris æquales
æſtimentur: occulta, & noua ſemper exquirunt, quæ dum alii neſciunt, apud
imperitorum mentes ipſi de ſcientiæ ſingularitate gloriantur. Atque ideo niſi
quod ipſi ſentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, ſicut ante dictum eſt, idem
eſt, quod uniuerſalis. Nam quod uniuerſis probatur, in eo facile acquieſcit. Qui
uero de ſingularitate ſcientiæ captat gloriam, exiſtimans ſe eſſe aliquid, cum ni-
Gal. 6 hil ſit; atque inflatus ſenſu carnis ſuæ, & uon tenens caput, ex quo totum corpus
Col. 2 per nexus, & couiunctioues ſubminiſtratum, & couſtructum creſcit in augmen-
tum Dei: non quod uniuerſis, uerũ quod ſibi ſoli placet, id ſolum recipit: omnes
deſipere, ſe ſolum ſapere perſuaſum habet: atque ita quoniam ſegregat ſemet ip
Iudæ 1 ſum ab uniuerſitate, neque rectum eſſe quidquam putat, niſi quod ipſe intelligit,

ſingularis

ſingularis eſt: hæreticus eſt: ſchiſmaticus eſt: non eſt catholicus, neque pertinet
ad Eccleſiam catholicam, uerum ad ſatanæ Synagogam. Nihil autem poteſt hac *Apoc. 2*
ſingularitate Eccleſiæ Dei eſſe pernicioſius; quod etiam Propheta indicat, cum
de uinea Domini, quæ eſt Eccleſia eius, loquitur, quod ſingularis ferus depaſtus *Pſalm. 79*
eſt eam. Quem locum enarrans Auguſtinus, Singularis, ait, quia ſuperbus. Hoc
enim dicit omnis ſuperbus: Ego ſum, ego ſum, & nemo.

Quod concilium œcumenicum Eccleſiam catholicam repræſentat. *Cap.* XXIIII.

NEQVE uero dubitare debet quiſquam Chriſtianus, quin conciliũ œcumenicũ legitime congregatũ Eccleſiam catholicam repræſentet. Quamobrẽ quod ab illo ſtatuitur, ab Eccleſia ſancta catholica ſtatuitur. Quod
etiam Auguſtinus indicat, cum plenarii concilii ſententiam totius Eccleſiæ con *Aug. lib. 1. ca.*
ſenſionem uocat. Et ante eum Athanaſius, Ea, inquit, cauſa fuit, cur uniuer- *18. de bap. par.*
ſus orbis in concilium coiret. Vniuerſum orbem uocat trecentos decem & octo *cont. Donatiſt.*
patres in concilio Nicæno congregatos. Et in octaua ſynodo, quæ quarta fuit *in epiſto. de ſy-*
Conſtantinopolitana, Bahanis Photium ſic allocutus legitur: Loquere domine *nodis Arimini,*
Photi, totus mundus hic eſt. Totum mundum uocauit ſynodum œcumenicam. *& Seleuciæ cõ-*
Quoniam igitur Eccleſia Spiritu ſancto regitur, in iis, quæ pertinent ad fidem, er- *gregatis.*
rare nullo modo poteſt. Qui itaque non credit œcumenico concilio, qui non *Actione 5*
acquieſcit in eo, quod ab illo definitum eſt, ſed in dubium reuocare conatur, de *Ioan. 14*
nuoq. diſceptari uult de iis, quæ ſemel illius iudicio terminata, recteq. conſtitu
ta ſunt, non credit ſanctam Eccleſiam catholicam: Spiritui ſancto per os illius lo-
quenti repugnat: atque ideo catholicus, aut Chriſtianus dici non meretur: ſed
habendus eſt, iuxta Chriſti præceptum, tamquam ethnicus & publicanus. Præ- *Matth. 18*
clare Leo Pontifex: Quæ patefacta ſunt quærere, quæ perfecta ſunt retractare, *Leo epi. 78*
& quæ ſunt definita conuellere, quid aliud eſt, quam de adeptis gratiam non re-
ferre? & ad interdictæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cupiditatis *Gene. 3*
extendere? Quamobrem non ſunt audiendi, qui denuo de iis referri uolunt, de
quibus decreta conciliorum interceſſerunt. Quid enim? Superiorum concilio-
rum actis reſciſsis, an non ingens diſciplinæ, religionis, & inſtitutorum pertur-
batio, neque mediocris rerum diuinarum, & humanarum omnium eſſet confuſio
ſecutura? quid fide noſtra incertius? quid inſtitutis mutabilius? quid Eccleſiæ
ſtatu futurum eſſet perturbatius? Quis tandem quærendi? qui diſputandi finis
eſſet expectandus? Exoptatur concilium ab omnibus. Quis autẽ erit eius uſus?
ſi poſteaquam decretum in eo quidquam fuerit, poſt aliquod temporis interual-
lum de eo, quod ſemel eſt decretum, diſputare, atque illud reſcindere, uel ſal-
tem in dubium reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quam efficere, ut ſem-
per fluctuent hominum conſcientiæ, ſi nihil pro certo, & indubitato habuerint?
ut poſsit Paulinum illud dici: Semper diſcentes, & numquam ad ſcientiam uerita *2. Tim. 3*
tis peruenientes. Poſtulabatur hoc priſcis etiam temporibus ab Arianis, ut qui *ſocr. lib. 2. ca.*
bus de rebus Nicænæ ſynodi decretum interceſſerat, de iis denuo diſceptare li- *20. eccl. hiſt.*
ceret: uerum decretum eſt a piis, ſufficere debere Nicænæ ſynodi decreta, nec in
illis quidquam deinceps curioſe diuexandum eſſe. Cumq. nouam quandam ſcri
pturam de fide, quam nunc uocant confeſsionem, Valens, & Vrſatius produ- *Sozom. lib. 4*
xiſſent: iuſsit ſynodus & aliarum hæreſum, & Nicæni quoque concilii expoſitio- *cap. 17*
nem legi, ut, aliis hæreſibus damnatis, Nicænis decretis conſentirent: & in po-
ſterum nemo de iſtis conquereretur, aut ſynodum efflagitaret; ſed præteritis
contentus eſſet. Abſurdum enim eſſe, quaſi iam primum credere incipientes ta
lia conſcribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua uſi
tam ipſi, quam maiores, eccleſiis præfuiſſent. In Chalcedonenſi uero concilio nõ
permiſſum eſt itidem in decreta Nicænæ ſynodi inquiri: quin clamauit ſancta ſy-
nodus: Si quis retractat, anathema ſit: Si quis ſuper iſta inquirit, anathema

ſit, Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cum eſſet propoſita Leonis epiſtola, nihil aliud quæſitum eſt, quam illud, Num expoſitiouibus trecentorum octodecim ſanctorum patrum, & centum quinquaginta apud Conſtantinopolim, & in Epheſino concilio a ſanctiſsimo Epiſcopo Cyrillo expoſitæ fidei concordaret. Cumq. omnes Epiſcopi concordare dixiſſent, ita ſtatim recepta eſt, ut, qui contra ſentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc eſt, quod ab Athanaſio quoque ſcriptum legimus. Quæ nunc a tot ac talibus Epiſcopis probata ſunt, ac decreta, clareq. demonſtrata, ſuperuacaneum eſſe denuo reuocare iu iudicium, nemo non confitebitur, ne, ſi nunc quoque examinentur, & denuo iudicentur, ac rurſus examinentur, atque iterum, in infinitum exeat iſta curioſitas. Leo quoque Pontifex: Quotieſcumque diuina gratia adminiſtrante, illos, qui foris ſunt, fonte doctrinæ aut ſubmergimus, aut purgamus, in nullo ab illis, quas Spiritus ſancti diuinitas iu Chalcedonenſi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter utrumque hoſtem nouellæ perfidiæ ſermonem noſtrum cum omni cautela libremus, non iam, quod abſit, tamquam de dubiis differentes, ſed auctoritate ſua, quæ bene definita ſunt, adſtruentes. Et iterum, Prænoſcat, inquit, pietas ueſtra, uenerabilis Imperator, hos, quos ſpondeo, dirigendos, non ad confligendum cum hoſtibus fidei, nec ad certandum contra illos, a Sede apoſtolica profecturos: quia de rebus & apud Nicæam, & apud Chalcedonem, ſicut Deo placuit, definitis, nullum audemus inire tractatum, tamquam dubia, & infirma ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit auctoritas. Extat Valentiniani Imperatoris, ſimul & ipſius collegæ Martiani edictum, in quo decreta ſynodi Chalcedonenſis rata ab omnibus haberi uoluut: ubi iis uerbis utuntur. Ceſſet igitur iam prophana contentio. Nam uere impius, atque ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippe dementiæ eſt, in medio, & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt ueritatem repertam aliquid ulterius diſcutit, mendacium quærit. Nemo itaque, uel clericus, uel militaris, uel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Chriſtiana publice turbis adunatis, & aduenientibus tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus, & perfidiæ occaſionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſsimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata, ac recte diſpoſita reuoluere, & publice diſputare contendit, cum ea, quæ nunc de fide Chriſtiana ſtatuta ſunt, iuxta apoſtolicas expoſitiones, & ſtatuta ſanctorum patrum trecentorũ decem & octo, & centum quinquaginta, definita eſſe noſcuntur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non ſolum contra fidem bene compoſitam ueniunt, ſed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiuſmodi certamine prophanant ueneranda myſteria. Quibus uerbis etiam ad Palladium ſcribens Martianus uſus fuiſſe uidetur, ſicut in Codicem Iuſtiniani relatum eſſe legimus. Eſt & aliud edictum Martiani ad Conſtantinopolitanos, ubi dicit. Admonuimus uniuerſos, ut de religione diſputare deſinerent: quoniam unus, & alter tanta ſecreta inuenire non poteſt, maxime cum ſummo labore, & ampliſsimis orationibus tot uenerabiles ſacerdotes, niſi Deo, ut credendum eſt, auctore, ad indaginem ueritatis non potuerint peruenire. Et Leonem ſecutus Gelaſius, Patres, inquit, noſtri catholici, docti pontifices in unaquaque hæreſi, quolibet tempore ſuſcitata, quidquid pro fide, pro ueritate, pro communione catholica, atque apoſtolica, ſecundum ſcripturarum tramitem, prædicationemq. maiorum, facta ſemel congregatione ſanxerunt, inconuulſum uoluerunt deinceps, firmumq. conſtare: nec in eadem hac cauſa denuo, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet rẽcentiori præſumptione permiſerunt, ſapientiſsime prouidentes: quoniam ſi decreta ſalubriter, cuiquam liceret iterare, nullum prorſus contra ſingulos errores ſtabile perſiſteret Eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis

omnis

Athanaſ. Apolog. 2

Leo epi. 6

Idem epi. 78

Actio. 3

Gelaſius in epiſto. ad Epiſcopos Dardaniæ.

omnis integra definitio turbaretur. Neque diſsimilia leguntur apud Symmachũ
ad clerum Dardaniæ, & apud ſucceſſorem eius Hormiſdam, ad Epiphanium ſcri
bentem. Quos ſecutus Gregorius, quattuor concilia, quæ ſuam ætatem præceſ- *Greg. in regi-*
ſerant, ſicut ſancti Euangelii quattuor libros ſe ſuſcipere, & uenerari fatetur; *ſtro lib. 1. cap.*
quorum fidei ſi quis addere, uel adimere aliquid præſumpſerit, eum anathemate *24. & li. 2. ca.*
ferit. Cunctas, inquit, perſonas, quas illa reſpuunt, reſpuo: quas uenerantur, *49. & lib. 3.*
amplector. quia dum uniuerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe, & non illa deſtruit, *cap. 33*
quiſquis præſumit aut ſoluere, quos ligant, aut ligare, quos ſoluunt. In quam
ſententiam ab Agathone quoque nonnulla ſcripta ſunt ad Conſtantinum Impora
torem, ſicut in actione quarta ſextæ ſynodi Conſtantinopolitanæ legitur. Sed iſti
putant, quod de Dialecticis ſuis, & Rhetoricis, quodq. de locis communibus fa
ciunt, ut quotannis prope ſcripta ſua mutent, idem in tam ſerio fidei catholicæ
negotio facere licere. Sed alia eſt catholicæ, alia ſingularis, & priuatæ fidei ra-
tio. In illa eſt conſtans, & perpetua uoluntas: in hac & ritus, & doctrina muta-
tur in annos, ac modo non in dies ſingulos, ſicut ſcriptum eſt, Stultus ut luna mu
tatur. De regis hominis decreto, poſtea quam ſemel pronunciatum eſt, diſpu *Eccls. 27*
tare fas non eſt, ſed ei parere neceſſe eſt: & fas erit de Spiritus ſancti decreto,
per os Eccleſiæ loquentis, diſceptare, atque illud in dubinm reuocare? Abſit a *Act. 15*
piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiam eius ea de re ſen-
tentiam adſcribere, qui fuit noſtri temporis hæreſeon architectus. Is pſalmum
lxxxii. enarrans, Legimus, inquit, quid ſancti patres in concilio Nicæno fece-
rint, ſimul ut Arianorum doctrinam legi audiuerunt, exibilarunt eam unanimi-
ter, neque dignati ſunt eam audire, nec paſsi ſunt ut eam defenderent: ſed con-
demnarunt eos eueſtigio abſque ulla diſputatione, tamquam manifeſtos blaſphe
matores. Moyſes etiam in ſua lege præcepit, ut tales falſi doctores lapidentur. *Leui. 24*
Ad eundem modum & hic non eſt multum diſputandum, ſed inauditi, atque inau
dita cauſa condemnandi ſunt tales manifeſti blaſphematores. Sicut etiam præci
pit Paulus, Debere hæreticum uitari poſt unam, atque alteram admonitionem: *Tit. 3*
Et Timotheo prohibet contentiones & diſputationes, quæ nihil aliud efficiunt, *1. Tim. 1*
quam quod auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Chriſtia *2. Tim. 2*
nitatis, ſunt iam ſatis auditi, declarati, & concluſi, ſcripto, & confeſsione to-
tius communis Chriſtianitatis: ſunt multis miraculis confirmati: ſunt multo ſan
guine ſanctorum martyrum conſignati: ſunt omnium doctorum libris defenſi: ne
que deinceps ullius indigent magiſterio, aut artificio. Deinde uero angularium
prædicatorum nequitia eſt cohibenda, qui non uocati, neque miſsi, repunt in do *Hiere. 23*
mos, & uenenum ſuum effundunt, priuſquam parochi, aut magiſtratus reſciſce *Rom. 10*
re poſsint. Hi ſunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioannem Chriſtus, *Ioan. 10*
qui in alienas eccleſias irruunt, & alienum officium ſibi uſurpant, quod eis non
commiſſum, ſed prohibitum eſt. Sed ſcriptum eſt, aiunt, ab Auguſtino, etiam *Lib. 2. cont. Do*
ipſa plenaria concilia, ſæpe priora poſterioribus emendari. Scriptum eſt, ſed *natiſtas cap. 3*
non eo ſenſu, quaſi quod ſemel in cauſa fidei ſtatutum eſt in uno aliquo plenario
concilio, id in altero retractari poſtea liceat. Vel unum concilium aliquod ple-
narium legitime congregatum proferatur, in quo prioribus plenariis conciliis
itidem legitime congregatis contrarium ſit aliquid conſtitutum in iis, quæ ad fi-
dem pertinent. proferri proculdubio nullũ poterit. Nam ſi quis uel Ariminenſe,
uel Syrmienſe, uel Antiochenum, uel Epheſinũ ſecundum, aut ſi quæ fuerunt alia
eiuſdem generis concilia congregata protulerit, quando quidem auctoritate Ro
mani Põtificis uel congregata, uel cõprobata iuxta canones Nicæni concilii non
ſunt, legitime congregata concilia nequaquam dici poſſunt, ſed conuenticula po
tius, & conciliabula. Eſt quidem ita, quod in iis, quæ facti ſunt, fieri poteſt, ut
fallatur aliquando plenarium cõcilium non autem in iis, quæ fidei. Quo reſpexiſ-
ſe Auguſtinum, cum diceret, plenaria concilia priora poſterioribus emendari,

uel ea, quæ ſtatim ſequuntur, uerba planum faciunt. ſubiungit enim e veſtigio: Cum aliquo experiméto rerum aperitur, quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat. Quamobrem in iis, quæ ſunt iuris poſitiui, quæ uel ad externum aliquẽ ritum, uel ad eccleſiaſticam pertinent diſciplinam, quoniam pro perſonarum, locorum, & temporum circumſtantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnumquam, ut priora concilia poſterioribus emendentur: quod quædam ſuperioribus ſæculis quadrare poterant, quæ poſterioribus minime conuenire, uel ipſa magiſtra rerum experientia compertum eſt. Itaque cum longe ſint omnium uetuſtiſsimi canones, qui uocantur Apoſtolorum, quoniam tamen in eorum pleriſque nimio plus inerat ſeueritatis, quam poſteriora ſæcula ferre non poſſe uidebantur: factum eſt, ut poſterioribus conciliis emendarentur, mitigarenturq. Eſt canon
Can. 75. diſt. 82. ca. presbyter. Apoſtolicus: deponi debere presbyterum fornicantem: quem in concilio Gangrenſi, ſicut a Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamq. mitigatam. Sic
Cap. 6 in concilio Nicæno conſtitutum fuit, ut Alexandrinus Patriarcha proximum a Romano Pontifice locum teneret, cui non ita multo poſt in Conſtantinopolita-
Cap. 5 na ſynodo prælatus eſt Conſtantinopolitanus. Adeo uerum eſt, quod Iſidori,
Diſt. 29. cap. 3 Gregorii, Hieronymiq. productis ſententiis oſtendit Gratianus, in pleriſque decernendis, cauſam, locum, tempus, perſonas conſiderari oportere: quæ quoniam perpetua non ſunt, fit ut in eiuſmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnumquam priora poſterioribus emendentur; quæ tamen in iis, quæ pertinent ad fidem, fixa, & immobilia eſſe oportet, ac ſempiterno tempore duratura. Neque uero propterea concilium Oecumenicum non repræſentat Eccleſiam catholicam, quod non omnes e uulgo ad illud conuocantur, eiq. interſunt. Nam nec fieri id ulla ratione poteſt: et ſi maxime fieri poſſet, quid tamen aliud
Chry. Hom. 1. in Matth. turba, quam turbationem eſſet allatura? Præclare dictum eſt a Ioanne Chryſoſtomo, quod multitudo eſt mater ſeditionis, & contumaciæ, paucitas uero magiſtra diſciplinæ. Neque ſine cauſa multitudo bellua multorum capitum a quodam poeta uocatur. Patres liberorum ſuorum ſaluti, & tranquillitati proſpicere te-
Epheſ. 6 nentur: patrum autem locum in Eccleſia tenent Epiſcopi. Satis itaque ſemper
2. Corin. 12 fuit exiſtimatum, ſi, quos oportet de ſalute liberorum eſſe ſollicitos, ad quos ea cura proprie pertinet, ii ex uniuerſo orbe Chriſtiano ad concilium eſſent conuocati. Cum de ſæculi rebus agitur, cumq. de iis, quæ ad ſæcularem rempublicam pertinent, habetur conſultatio, fieri uidemus, ut non omnes accerſantur undique, quod ea res magis ad excitandum tumultum, quam ad aliquid ex uſu Reipublicæ ſtatuendum pertineret. ſed conueniunt ſenatores, optimates, ac primarii terræ cuiuſque uiri, qui poſteaquam uenerunt, regnum uniuerſum, aut reſpublica conueniſſe dicitur, & quæ fiunt in eiuſmodi conuentu conſtitutiones, regni
Leo epiſto. 24. & 26 conſtitutiones uocantur. Sic Leo Magnus, canonum Nicææ habitorum decreta, quo trecenti tantum decem & octo conuenerant Epiſcopi, a totius mundi ſacerdotibus dicit eſſe conſtituta. Quo magis autem intelligi queat, ita ſe rem habere, manifeſtum id e ſcripturis faciemus. Poſt deſcriptam illam magnifici templi
3. Reg. 8 a Salomone fabricationem dicit ſcriptura. Tum congregati ſunt omnes maiores natu Iſrael ad regem Salomonem in Hieruſalem, ut deferrent arcam fœderis
Ibidem Domini de ciuitate Dauid. Ac paulo poſt: Conuertitq. rex faciem ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ. Omnis enim Eccleſia Iſrael ſtabat. Omni Eccleſiæ benedictum. omnem Eccleſiam Iſrael ſteteſſe dicit: cum antea maiores natu tãtum principes tribuum, & duces familiarum commemoraſſet. Quid aliud iis uerbis indicans, quam quod illi repræſentabant omnem Eccleſiam? Nam reliquus fere cœ-
Act. 15 tus omnis a primariis pendere conſueuit. Apoſtolorum temporibus concilium Hieroſolymis legimus eſſe celebratum, quod Lucas deſcribens, Conuenerunt, inquit, Apoſtoli, & ſeniores, qui Græce presbyteri uocantur, uidere de uerbo
Hierony. in epi. ad Auguſt. hoc. Mox inducit Petrum loquentem: quem, recte ſcribit Hieronymus, princi-

pem in eo concilio lati decreti fuiſſe. Poſt cuius oratione͂, tacuit, inquit, omnis
multitudo: & audiebant Barnabam, ac Paulum narrantes, quanta Deus fecit ſi-
gna & prodigia in gentibus per eos. Et poſtquã tacuerũt, reſpondit Iacobus &c.
Hi ſunt omnes, quos dixiſſe ſententiam ſcribit Lucas: Petrus primo loco, tum
Barnabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod
uero ſubiungitur: Tum placuit Apoſtolis, & ſenioribus cum omni Eccleſia: ne- *Act.15*
quaquam ex eo colligi recte poteſt, præter Apoſtolos quemquam alium dixiſſe
ſententiam; cum diſerte ſcripſerit Lucas, multitudinem omnem tacuiſſe. Quo-
niam uero Apoſtolorum decreto libenter pro eo, ut debuit, paruit omnis multi-
tudo, nec ab eo diſſentire ſibi quiſquam fas eſſe putauit, quod fuit ab Apoſtolis
decretum: omnibus placuiſſe, omnes in eo ſcribitur acquieuiſſe, & omnium no-
mine epiſtola mittitur. Neque uero neceſſe eſt hac de re multa uerba facere.
Quotquot habita ſunt deinceps concilia, non ab aliis, quam Epiſcopis, habita
eſſe, qui libros conciliorum legerit, cognoſcet. Itaque & Auguſtinus uocat nõ *Augu.epi.119*
ſemel concilia Epiſcoporum: ante quem Papa Marcellus, ſynodum uniuerſalem, *cap.19.et 152*
ſynodum Epiſcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epiſtolis ſuis *cont. Dona.poſt*
uocat Epiſcopale concilium. Itidem & Flauianus in epiſtola ad Theodoſium, quæ *collationem ca.*
eſt inter epiſtolas Leonis nona. Extat epiſtola Pulcheriæ Auguſtæ inter præambu- *15. Et de bapt.*
lares epiſtolas in ſynodum Chalcedonenſem, qua monet Bithyniæ Strategum, ut *cont. Dona.lib.*
clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium uocat, omnino de ci- *6.cap. 35. Et*
uitate, deq. locis ipſis, ubi concilium haberetur, expelleret. Si quis autem pro- *in breuiculo col*
pterea edictum hoc putat auctoritatem nõ habere, quod a femina profectum eſt, *lationũ diei ter*
is, ſi forte ignorat, diſcat, hanc Deo dicatam uirginem, cum ad fratre͂ eius Theo- *tiæ.*
doſium recens ablactatu orbis terrarum imperium eſſet deuolutũ, & fratris, & im- *Marcel.epiſt.2*
perii procuratricem a Deo fuiſſe conſtitutam, cumq. de ipſius ſententia Mar- *Leo epiſt. 15.3*
tianus fuiſſet, mortuo fratre, imperator deſignatus, imperii nihilominus conſor- *16.17.88.23.*
tem fuiſſe, ac una cum illo Chalcedonenſi concilio interfuiſſe. De qua ſcribit So- *53.82.91*
zomenus, quod nondum quintumdecimum ætatis annum egreſſa ſupra ætatem ſa- *Sozo.li.9.ca.1*
pientiſsimum, ac diuinum ſpiritum accepit: eiusq. ſtudio, & ſapientia perfectum *eccl. hiſt.*
eſſe narrat, ut ſuis temporibus hæreſes non obtinerent. Quam & Leo Pontifex
ille, quem ter ſanctum, & Oecumenicum Patriarcham ſancta ſynodus Chalcedo-
nenſis appellauit, ſcriptis ad eam epiſtolis aliquot, magnis effert laudibus. Quin
& in octaua ſynodo cum pro more laudare uellent Eudoxiam Auguſtam, uocaue- *Actione 1*
runt eam nouam Iudith, nouam Helenam, nouã Pulcheriam. Adeo celebre fuit *Iudith 15*
Pulcheriæ nomen etiam ſexcentis poſt annis, quam fuiſſet mortua. Sed et in actis
concilii Chalcedonenſis ſemel & iterum has uoces emiſſas legimus: Synodus Epi-
ſcoporum eſt, nõ clericorum: ſuperfluos foras mitte, ut, quod a Pulcheria præce-
ptum, id auctoritate ſynodi confirmatum eſſe uideamus. Ibidem etiam ſcriptum
reperimus, quod cum ad Martinum Archimandritam directa fuiſſet chartula, ut
ſubſcriberet, non acquieuerit, dicens: Non eſt meum ſubſcribere: Epiſcoporũ
tantum eſt. Vidit hoc Theodoſius imperator, qui ſanctæ ſynodo ſcribens Ephe-
ſinæ primæ, Illicitum eſt, inquit, eum, qui non ſit ex ordine ſanctorum Epiſcopo-
rum, eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Et in epiſtola ad Cyrillum, quæ habe- *Epiſt.4*
tur in operum eius tomo quarto, Nos ſane non patiemur, inquit, ut ſimul & ur-
bes & eccleſiæ turbentur, neque ut inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui diiudicã-
dæ præfici oportet eos, qui circumquaque ſacerdotio præſident, & per quos in
ſententia ueritatis firmiores ſumus, & poſthac erimus. Vidit & Valentinianus,
qui cum per Epiſcopum Hypatianum uerbis epiſcoporum, per Helleſpontum, &
Bithyniam agentium, fuiſſet rogatus, ut ipſis ad corrigendum dogma conuenire
permitteret, ſic eum reſpondiſſe narrat Sozomenus: Mihi qui in ſorte ſum ple- *Sozomen. li. 6.*
bis, fas non eſt talia curioſius perſcrutari. Sacerdotes, quibus iſta curæ ſunt, in- *ca.7. eccl. hiſto.*
ter ſe ipſos, quocunque loco uoluerint, cõueniant. De Conſtantino quoque ſcri-
bit

Augu. epiſtola bit Auguſtinus; quod cum ad eum cauſam Cæciliani ſchiſmatici detuliſſent, non
68. & 166 eſt auſus de cauſa Epiſcopi iudicare, ſed eam diſcutiendam, atque finiendam Epi
ſcopis delegauit; quod & factum eſt in urbe Roma, præſidente Melchiade Epiſco
po illius eccleſiæ cum multis collegis ſuis. Epiſtola Conſtantini ad Melchiadem,
Euſ. li. 10. ca. 5 ea de re ſcripta, extat apud Euſebium. Ac recte quidem Conſtantinus, Nam ſicut
Act. 25 legimus in Actis Apoſtolorum, ſolos Epiſcopos poſuit Deus regere Eccleſiam
1. Pet. 5 ſuam: illis dictum eſt, Paſcite, qui in uobis eſt, gregem. Paſtorum eſt, gregis curã
habere paſcendo, iubendoq. docere. Ouium eſt diſcendo & obtemperando ſe-
qui. Sed neſcis, dicit quidam, ex ouibus paſtores eſſe ſolere? Scio. Verum & il-
lud ſcio, priuſquam id ſint aſſecutæ, priuſquam legitime ſint ad hoc munus uo-
Hebr. 5 catæ, paſtorum eis officio fungi non licere, cum ſcriptum ſit: Nec quiſquam ſibi
ſumat honorem, ſed qui uocatur a Deo tamquam Aaron. Expectent igitur dum
uocentur, dum paſtores fiant; neque ſe prius, quam factæ fuerint, ad munus pa-
ſtorum ingerant. Quamobrem ſemper hoc a ſancta catholica Eccleſia fuit obſer-
uatum, ut ad iudicandum de iis, quæ ad fidem catholicam, ſanamq. doctrinam
pertinerent, non admitterētur niſi catholici Epiſcopi, etiam ſi ad concilium com
municandum ex ordine quoque ſacerdotum uiri doctrina excellentes adhiberi cõ
ſueuerunt. Quod autem reges, & imperatores interfuiſſe quandoque legimus,
non ob eam rem affuiſſe credendi ſunt, ut aliquid ipſi ſtatuerent de rebus ad fi-
dem pertinentibus, utq. ſibi earum cognitionem, aut iudicium uſurparent, ue-
rum ut auctoritatem, unitatem, & concordiam concilii tuerentur, & quæ ſalu-
briter eſſent in ea conſtituta, ea ut ſeruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed
Gratianus 96. diſt. ubinam. hic Varemundus, & ii qui ſunt in eadem hæreſi, Nicolai Pontificis auctoritatem
nobis obiiciunt, cuius uerba Gratianus in eum librum retulit, quem ipſe Decre
torum inſcripſit, ex quibus probare conantur etiam laicis uel ſententiæ dicendæ,
uel iudicandi de controuerſiis concedi poteſtatem oportere. Quid autem? an
1. Tim. 1 non recte de iſtis dicere poſſumus, quod in eadem illa epiſtola ſcriptum a Gelaſio
In epiſtola ad Fauſtum Magiſtrum. profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt canones, dum neſciunt quid
loquantur. Niſi forte ſcire quid loquantur exiſtimandi ſunt, qui ipſi tela contra
ſe miniſtrant, qui pro ſua ſententia tuenda teſtimonium ex illa Nicolai Pontificis
epiſtola producunt, in qua nihil aliud per Pontificem agitur, quam quod etiam
Imperatoris Theodoſii ſcripto, cuius paulo ante meminimus, prolato, tractati-
bus eccleſiaſticis eos immiſcere ſe, qui non ſint ex ordine ſanctorum Epiſcopo-
rum, illicitum eſſe docetur. Quæ namque res alia cauſam Nicolao dedit eius epi
ſtolæ conſcribendæ, quam quod Michael Imperator Conſtantinopolitanus ad uo
tum ſæcularium, quorum numeroſa millia collegerat, congregato concilio præ-
ſularem cathedram aſcendit, & aduerſus Ignatium Patriarcham Conſtantinopo
litanum ſacerdotalis officium arripuit miniſterii; quem de ſede ſua deiecit, & in
eius locum Photium quendam ſuffecit; qui poſtea per Adrianum, Nicolai ſuc-
ceſſorem, congregata etiam ſynodo Conſtantinopoli, quæ dicitur octaua, le-
gitime depoſitus, & in ſedem ſuam Ignatius reſtitutus eſt. Hunc igitur Michae-
lem alloquitur Pontifex his uerbis. Dicite quæſumus, ubi legiſtis, Imperatores
anteceſſores ueſtros in ſynodalibus conuentibus interfuiſſe, niſi forte, in qui-
bus de fide tractatum eſt, quæ uniuerſalis eſt, quæ omnium communis eſt, quæ
non ſolum ad clericos, uerum etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet
Chriſtianos? Quid aliud hæc uerba ſibi uolunt, niſi quod, quoties de Domini
ſacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorum ſynodo interfuerit? cui nec
Valentinianus Auguſtus intereſſe uoluiſſe in eadem epiſtola commemoratur,
cum Sixto Pontifici quædam crimina fuiſſent obiecta: ſed ſurgens a concilio, de
dit in arbitrio Sixti Epiſcopi, ut iudicaret iudicium ſuum: cum autem de fide tra-
ctatum eſt, Imperatores nonnumquam interfuiſſe? Numquid autem quoniam in
terfuerunt, ideo ſtatim, quod proprium munus eſt Epiſcoporum, ſententias di
xerunt?

ærunt? de fidei controuerſiis iudicauerunt? Minime gentium. Verum ad hoc tantum interfuerunt ut pacem, tranquillitatem, & concordiã tuerentur, quodq. de ſententia Patrum in concilio ſtatutum eſſet, id firmum & ratum eſſe iuberent, edictisq. propoſitis, inuiolate ab omnibus obſeruari præciperent. Verum uniuerſalis eſt, inquit Nicolaus, fides, communis eſt omnium, non ſolum ad clericos, uerum & ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Chriſtianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergo pertinet ad omnes iudiciũ de fide? Quin tu eadem ratione colligis, uniuerſalis eſt iuſtitia, communis eſt omnium: quid enim ſunt regna remota iuſtitia, niſi mera lattocinia? Pertinet ad omnes, ut ius ſuum cuique tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neque ſoli reges, aut principes, aut quibus hæc ab illis eſt mandata iuriſdictio, de cauſis ciuilibus, uel criminalibus iudicandi poteſtatem habebunt? Quid eſt hoc aliud, quã ordinem ex rebus tollere, quam ſurſum & deorſum omnia miſcere? quam, dum a tyrannide metuis, anarchiam quandam inducere uelle? Profertur & alia Gratiani ſententia. Epiſcoporum concilia ſunt inualida ad definiendum. atque ita, ſi diis placet, argumentatur homo Dialecticus. Nihil, quod eſt inualidum ad definiendum, eſt concilium generale: concilia Epiſcoporum ſunt inualida ad definiendum: concilia igitur Epiſcoporum non ſunt concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tamquam pſittacus uerba profert non intellecta? Scilicet de generalibus conciliis legitime congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani ſunt: Epiſcoporum concilia, ut ex præmiſſis apparet, ſunt inualida ad definiendum, ad conſtituendum, non autem ad corrigendum. Quod ſi præmiſſa legiſſet hic homo, numquam ſententiæ Gratiani contrarium ſyllogiſmum produxiſſet. Quid enim eſt in præmiſſis? Legatur tota diſtinctio, quæ præceſſit: nihil aliud in ea reperietur, quam quod Marcelli, Iulii, Damaſi, Gregorii, Pelagii, Symmachi ſententiis probatur; concilia Epiſcoporum, quæ præſentiam Papæ non habent, aut eius auctoritate congregata non ſunt, ad definiendum, & conſtituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem gloſſam legiſſet ſubtilis iſte diſputator, ſi præmiſſa legere non uacabat: de prouincialibus conciliis loqui Gratianum didiciſſet, quod in eis nihil generaliter conſtitui poteſt. Quamobrem non contra alios magis hæc uerba faciunt, quam contra eos, qui nationale concilium expetunt; in quo de fidei controuerſiis conſtituatur aliquid. Huius generis concilia plane ſunt inualida, & conuenticula potius, conciliabulaque, quam concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, Catholica eſt, & dicitur, nec ad unam gentem aliquam, ſed ad omnes, & uniuerſos pertinet, qui Chriſtiani cenſeri uolunt, in quacumque tandem orbis parte ſint conſtituti. Quamobrem ſeorſum aliquid in gente quapiam a reliquo Chriſtiano populo conſtituere uelle, quid fuerit aliud, quam ab Eccleſia, ſideq. catholica ſe uelle ſegregare? Huc itaque reſpexit Gratianus, cum dixit, Epiſcoporum concilia ad definiendum eſſe inualida; non quod non aliquid in illis definiri, & conſtitui poſsit, ſed quod, iuxta morem in Eccleſia Dei iam inde a temporibus Apoſtolorum ſemper obſeruatum, de maioribus cauſis, fidei præſertim, ad Sedem Apoſtolicam, aut ad concilium œcumenicum illius auctoritate congregatum, referre ſit neceſſe. Scripſit de Vandalica perſecutione tres libros Victor, Auguſtini propemodum æqualis. in eorum altero, crudelem illum tyrannum Hunericum Vandalorum regem edixiſſe narrat catholicis, ut ad certum diẽ Carthaginem uenirent, de fidei ratione cum ſuis Epiſcopis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Epiſcopus catholicorum nomine? Agnoſcat, inquit, rex, nos diſputationem legis cum adiutorio Dei nullatenus declinare, uel fugere, ſed ſine uniuerſitatis aſſenſu nos non debere aſſerendæ fidei noſtræ cauſa aſſumere: debere etiam tranſmarinarum omnium partium, qui nobis ſunt in una religione, uel communione conſortes, agnoſcere, quod totius mundi cauſa agitur, non ſpecialis

Diſt. 18. cap. 1

ſpecialis prouinciarum Africanarum tantummodo. Cumq. per Obadum prępoſitum regni ſui dici rex iuſiſſet: Subde mihi uniuerſum orbem terrarum, ut ſub poteſtatem meam totus mundus redigatur, & facio o Eugeni, quod dicis: Reſpõdit Eugenius: Quod rationem non habet, dici non debuit: ſic eſt hoc, quo modo ſi dicatur homini, ut per acra feratur & uolitet, quod moris non eſt humanæ naturæ. Dixi enim, ſi noſtram fidem, quæ una, & uera eſt, poteſtas regia cognoſcere deſiderat, mittat ad amicos ſuos, ſcribam & ego fratribus meis, ut ueniant coepiſcopi mei, qui uobis nobiſcum communẽ fidem noſtram ualeant demonſtrare, & præcipue Eccleſia Romana, quæ caput eſt omnium eccleſiarum. Senſit igitur hoc ipſum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in una aliqua prouincia, ſiue natione, de fide, quæ catholica eſt, & ad uniuerſos pertinet, nihil ita conſtitui poſſe, ut ratum ab omnibus haberi ſit neceſſe, niſi forte ſanctæ Sedis Apoſtolicæ ſubſecuta ſit approbatio. Quamobrem hæc Gratiani ſententia non contra nos facit, ſed contra eos potius, a quibus tanto ſtudio nationale Concilium expeti uidemus. Sed inueniuntur inter laicos, dicis, multi doctrinis uariis perpoliti, in theologia etiam exercitatiores, quam ſunt multi Epiſcoporum. Fac ita eſſe, numquid ideo tollemus ordinem ex rebus? & non illud ſtudebimus

1.Tim.3 potius, ut in eligendis Epiſcopis Pauli præſcriptum, Canonumq. decreta ſer-

Tit.1 uentur? Reperiuntur etiam de populo priuati multi, quibus maior ineſt iuriſprudentia, quam nonnullis ex iis, qui cum poteſtate uerſantur, ſine regibus, ſiue principibus, ſiue iudicibus, ſiue quibuſcumque tandem aliis, quibus iuris dicendi poteſtas eſt permiſſa. num igitur tu, quia catus, & prudens tibi uideris, ac præ ceteris iuriſconſultus, regem, aut principem de ſuo ſolio deturbabis? ac tibi ipſi dicendi iuris auctoritatem a nemine conceſſam uſurpabis? Poteſt ne cogitari, uel dici quidquam abſurdius, & ad ſeditionem in populo contra legitimam poteſtatem excitandam aptius? Habet autem, ut ne ſis neſcius, ſuos etiam princi-

Pſalm.44 pes Eccleſia, de quibus per Prophetam dictum eſt: Conſtitues eos principes ſu-

Chryſ.lib.3. de per omnem terram: Qui eorum principatus tanto eſt omni regno excellentior,

Sacerdotio, & ſicut a Chryſoſtomo, & Gregorio Nazanzeno in oratione, quam de Hieremiæ di-

de uerbis Eſa. ctis, præſente Imperatore, habuit, ſcriptum legimus, quantum inter ſpiritum,

Hom.4 & carnem, inter cælum, & terram, inter diuina, & humana, diſcrimen, & interuallum eſſe poteſt. Enarrãs illum Pſalmi locum Auguſtinus: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: Quid eſt, inquit, pro patribus tuis tibi ſunt nati filii? patres miſſi ſunt Apoſtoli, pro Apoſtolis filii nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodie enim Epiſcopi, qui ſunt per totum mundum, unde nati ſunt? ipſa Eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergo te putes deſertam, quia non uides Petrum, non uides Paulum, quia non uides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi ſunt nati filii: conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Hæc eſt Eccleſia catholica, filii eius conſtituti ſunt principes ſuper omnem terram, filii eius conſtituti ſunt pro patribus. Agnoſcant qui præciſi ſunt, ueniant ad unitatem, adducantur ad templum regis, &c. His igitur principibus, non iis, qui ſibi docti præ ceteris uidentur, & ad hoc munus uocati non ſunt, eccleſias regendi, ligandi, ſoluendi, deq. fidei cauſis cognoſcendi poteſtas eſt conceſſa. Sed libet hic Catholici cuiuſdam Imperatoris uerba adſcribere, ex octaua ſynodo Conſtantinopolitana, quam in eccleſiæ cathedralis Varmienſis bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina ſcriptam reperimus. Is abſoluta iam ſynodo, oratione quadam ad omnes, qui tum præſentes aderant, uſus, iis tandem uerbis laicos alloquitur. De uobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui abſolute conuerſamini, quid amplius dicam non habeo, quam quod nullo modo uobis licet de eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, neque penitus reſiſtere integritati Eccleſiæ, & uniuerſali ſynodo aduerſari. Hoc enim inueſtigare, & quærere, Patriarcha-

triarcharum, Pontificum, & ſacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi, & ligandi poteſtatem habent, qui eccleſiaſticas, *Matth. 18* ac cæleſtes adepti ſunt claues, non noſtrum, qui paſci debemus, qui ſanctificari, *Matth. 16* qui ligari, uel a ligamento ſolui egemus. Quantæcumque enim religionis, & ſa *Ioan. 21* pientiæ laicus exiſtat, uel etiam ſi uniuerſa uirtute interius polleat, donec laicus eſt, ouis uocari non deſinet. Rurſusque. Quantumcumque Epiſcopus ſit irreuerentia pleuus, & uudus omni uirtute, donec Antiſtes eſt, & ueritatis uerbum recte prædicauerit, paſtoris nominis, & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio eſt, in ordine ouium conſtitutis paſtores uerborum ſubtilitate diſcutiendi, & ea, quæ ſuper uos ſunt, quærendi, & ambiendi? Oportet ergo nos cum timore, & fide ſincera hos audire, & a facie eorum uereri, cum ſint miniſtri Domini *1. Corin. 4* omnipotentis, & huius formam poſsideant, & nihil amplius, quam ea, quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem ut uidemus, adeo multos malitia in inſaniam accendit, ut obliuiſcentes proprii ordinis, & quod pedes ſint minime cogitantes, legem pouere uelint oculis. Oculos uocare Baſilius uidetur Epiſcopos, quos Ambroſius oculorum in Eccleſia fungi ſcribit officio. De quibus etiam *Baſil. epi. 4* in octano concilio Toletano legitur, dum ſecundum carnis aſſumptæ myſterium *Amb. de dignitate ſacerdot.* Eccleſiæ ſuæ fuerir dignatus caput exiſtere Chriſtus, merito in membris eius in- *cap. 6* teutio Epiſcoporum officia cernitur peragere oculornm. Sic & Auguſtinus ſanctos Apoſtolos uocat oculos. Quantacumque religione ſit, & ſapientia laicus, etiamſi uniuerſa uirtute polleat, fas tamen non eſſe cenſet Baſilius illi de eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, quod proprium hoc ſit Epiſcopi munus, etiamſi multo ſit is uirtute, ſapientiaq. inferior: idq. Gregorii, quem Theologum Græci uocant, ſententiam ſecutus, qui iu oratione ſexta, qua ſe excuſat, cur tã diu a functione abſtinuerit eccleſiaſtica, ſic populum affatur. Vos oues, nolite paſcere paſtores, neque ſuper terminos eorum eleuemini: ſatis enim uobis eſt, ſi recte paſcimini: nolite iudicare iudices, nec legẽ feratis legiſlatoribus. Deus enim nequaquam Deus eſt ſeditionis, & confuſionis, ſed ordinis, & pacis. Ne- *1. Cor. 14* mo igitur caput ſit, qui uix manus, aut pes eſſe poſsit, ſiue membrum aliud corporis honorabilius. Sed unuſquiſque, fratres, in eo ordine, in quo uocatus eſt, *1. Corin. 7* permaneat, licet etiam dignior exiſtat: in illoq. magis præſentem amet claritatem, quam ut eam, quam non accepit, quærat. Nemo qui ſine periculo ſubeſſe poteſt, imperare deſideret: uec ſubiectionis lex ſoluatur, qua tam terreſtria, quam cæleſtia ſunt colligata: neque dominationem multiplicem ſine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Interea tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Epiſcopis in theologia magis exercitatos. Neque enim ſi quis communes alicuius locos legit diligentius, ideo ſtatim in theologia dici debet exercitatior, quam Epiſcopus. Ac fieri quidem poteſt, ut reperiatur nonnumquam Epiſcopus minus in ſcripturis uerſatus, quam exigere uidetur ea perſona, quam ſuſtinet: num idem propterea de omnibus iudicium eſſe debet? Nulla eſt prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat, minime uulgari doctrina præditos? Certe in eo concilio, quod proximis ſuperioribus annis Tridenti fuit inchoatum, etſi cœtus ingens fuiſſe dicitur inferioris ordinis uirorum, qui doctrina præſtare multum exiſtimarentur, non alii tamen excellere magis uiſi ſunt, quam Epiſcopi; à quibus pleraque ſunt animaduerſa, quæ inferioris ordinis uiri docti minime conſideraſſent. Sed nouum non eſt, quod ab hæreticis Epiſcopi catholici prius omnia & facere, & pati parati, quam ut ſcindi Chriſti *Ioan. 19* tunicam inconſutilem permitterent, ſtupidi, bardi, trunci iudicãtur. Sic Arius hæreticus, uir dialecticarum nugarum non imperitus, in quadam epiſtola, quam hiſtoriæ ſuæ Theodoritus inſeruit, eos Epiſcopos, qui ſententiæ ſuæ ſunt aduer *Lib. 1 cap. 9.* ſati, non iueruditos modo, uerum & hæreticos hæreticus ipſe uocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quod is Nicænæ ſynodi patres tamquam ſimplices, & idio *Soc. lib. 1. ca. 8*

tas

Euſeb. lib. 3. de uita Conſtãtini. tas perſtrinxerit, quibus tamen hoc elogium tribuit Euſebius, quod eorum alii celebres erant uerbo ſapientiæ, alii firmitudine, & tolerantia continentiæ, alii medio modo ornati. Semper enim, quæ præclara, rara ſunt: neque fieri poteſt, ubi maior eſt aliqua congregatio, ut excellenter omnes docti ſint. Sunt alii mediocres, ſunt & infra mediocritatem conſtituti: qui, ſicubi tumor abeſt, & arrogantia, quæ ſolet eos fere comitari, qui ſunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorumq; ſententiam non inuiti ſequuntur. Et certe præſtat, in eiuſmodi cœtu eſſe aliquem non doctiſsimum, qui cum ſe uidere minus intelligat, in eorum, quos plus uidere perſuaſum habet, ſententia lubens acquieſcit, ut ſit non inter
Rom. 12 alta ſapientes, uerum humilibus conſentientes; quam tales multos, quales de-
Prouerb. 26 ſcribit ſapiens. Vidiſtin hominem, qui ſibi ſapiens eſſe uidetur? ſpes eſt de ſtulto, quam de eo, multo maior. Nam qui ſunt præfracto animo, nihil, ut niſi quod ipſi intelligunt, rectum eſſe putent; quamuis ad rem potius quam ad componenda dogmatum in Eccleſia diſsidia idonei eſſe uideantur. Quam in ſententiam etiã
Chry. Hom. 76 in Matt. a Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum legimus. Præſtat proba ignoratione detineri, quam falſa opinione mancipari. Nam qui neſcit, facile ratione ducitur: qui uero ſcire credit cum neſciat, non poteſt facile ueritatem ſuſcipere, ſed maiori ſudore opus eſt, ut, antequam uera inculcentur, falſa ex animo eius eiiciantur. Nam & in charta, ubi nihil ſcriptum eſt, facillime ſcribitur, litteris uero plena non ſimiliter: neceſſe enim eſt priora deleri. Et terra facilius aratro proſcinditur, quæ nihil habet, quam quæ uepribus eſt referta. Nihil igitur impedit, quo minus eſſe concilia dicantur Epiſcoporum, etiamſi non ita, ut deberent, in ſacris litteris omnes Epiſcopi ſint uerſati, cum præſertim neque fuerit, neque futurum ſit concilium ullum tam œcumenicum, ut omnes ad illud orbis Chriſtiani totius Epiſcopi conueniant: neque mitti fere conſueuerunt ex unaquaque prouincia, niſi de quibus eſt opinio doctrinæ ſingularis. Verum interfuerunt Imperatores, & reges conciliis. Quis negat interfuiſſe? cum eos etiam noſtro tempore litteris Pontificiis ad concilium inuitari nemini ſit obſcurum. Quod uero de cauſa fidei iudicauerint, hoc eſt, quod conſtanter negamus. Euoluantur omnia concilia, quæ a nato Chriſto habita ſunt ad hæcuſque noſtra tempora: nullum reperietur, in quo ſibi quiſquam Imperatorum de fidei cauſa iudicium arrogauerit. Longum autem eſſet enumerare omnia, præſertim prouincialia, quæ recte Gratianus ad definiendum, & conſtituendum inualida eſſe docet: de quibus etiam Ca-
Actione 10 nonem quendam legimus octauæ ſynodi generalis, in quo hæc uerba reperiuntur. Illud autẽ tamquam peroſum quiddam ab auribus noſtris repulimus, quod a quibuſdam imperitis dicitur, non poſſe ſynodum abſque principali præſentia celebrari; cum nuſquam ſacri Canones conuenire ſæculares principes in conciliis ſanxerint, ſed ſolos Antiſtites. unde nec interfuiſſe illos ſynodis, exceptis conciliis uniuerſalibus, inueniemus. neque enim fas eſt ſæculares principes ſpectatores fieri rerum, quæ ſacerdotibus Dei nonnumquam eueniunt. Ceterum re-
Diſtin. 16 cenſet idem Gratianus octo ſynodos œcumenicas: quarum prima Nicææ habita eſt anno a Chriſto nato treceuteſimo triceſimo plus minus: in qua, qui Chriſtũ creaturam eſſe aſſerebat, & eiuſdem cum patre ſubſtantiæ negabat, Arii hæreſis eſt extirpata. Secunda quinquaginta ſex annis poſt Conſtantinopoli: in qua Macedonius eſt damnatus, qui Spiritum ſanctum eſſe Deum inficiabatur, ſimul & Apollinarius, qui Chriſtum, ipſe demens, eſſe ſine mente blaſphemabat. Tertia, quadraginta annis interiectis, Epheſi: in qua Neſtorius eſt anathemate redditus execrabilis, qui propria ſtultitia ſeductus, alium ante ſæcula Deum uerbum, alium uero ex uirgine pro noſtra ſalute incarnatum nugatus eſt. Quarta poſt interuallum annorum triginta Chalcedone: in qua Eutyches una cum Dioſcoro, qui duas in uno Chriſto naturas incommutabiliter unitas negauerat, unam antẽ naturam ex duabus fuiſſe compoſitam prodigioſe pronunciauerat, infinitis exe-

crationibus

crationibus eſt deuotus. Quinta centum & duobus annis poſt, iterum Couſtan-
tinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus propter falſa quædam, & pere-
grina dogmata ſunt damnati. Sexta poſteaquam centum uigintinouem anni in-
tercesſerunt, tertium Conſtantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Poly-
chronius, qui unam tantum in Chriſto uoluntatem, & operationem eſſe conten
debant, e cœtu piorum eiecti, & anathemate ſunt percuſsi. Septima ſexaginta
poſt annis iterum Nicææ: in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola uoca
bant, Baſilius, Theodoſius, Siſinius, & alii nonnulli, ſunt hæretici pronunciati.
Octaua poſt centum plus minus annorum interuallum, quartum Conſtantinopo
li: in qua Photius, qui, per uim de ſede ſua deturbato Ignatio Conſtantinopolita
no Patriarcha, in locum eius inuaſerat, legitime de eo deiectus, & tamquam no-
uus Dioſcorus, & qui cum Iconomachis facere uideretur, anathema pronuncia
tus eſt. Interfuit Nicænæ Synodo Conſtantinus Imperator, ſed quo modo inter-
fuit? Cum paucis poſtremus omnium ingreſſus, poſita modica quadam ſede, nō
prius conſedit, qnam annuiſſent Epiſcopi: cumq. de concordia, & pace plera-
que diſſeruiſſet, diligentiorem dogmatum inquiſitionem ipſorum ſententiæ per-
miſit; ſicut in hiſtoriis ſuis Euſebius, Socrates, Theodoritus, memoriæ prodi- *Euſe. lib. 3, de*
derunt. Itaque trecentos decem & octo Epiſcopos in eo concilio ſubſcripſiſſe *uita Cōſtantini.*
legimus, Conſtantinum ſubſcripſiſſe non legimus. Quin illud de eo tradit So- *Ibidem*
zomenus, quod cum ipſi fidei ſcripturam artificioſe conſtructam Arius obtuliſ- *Soc. lib. 1. ca. 8*
ſet, arbitratus fuit Imperator eum conformia cum illis ſentire, de quibus in Ni *Theodor. lib. 1.*
cæna Synodo conuenerat: quo nomine gauiſus quidem eſt, uerum tantum ipſe *cap. 7*
ſibi non permiſit, ut eos ad communionem reciperet in iudicium, & cognitio- *Sozome. lib. 2.*
nem eorum, quibus ſecundum Eccleſiæ legem de huiuſmodi cognoſcendi pote- *cap. 27*
ſtas erat concredita. Mittit igitur ad Epiſcopos Hieroſolymis tum temporis con
gregatos. Ex quibus uerbis manifeſte conſtat, quod ſecundum Eccleſiæ legem de
rebus fidei non licebat aliis cognoſcere, præter Epiſcopos. Interfuit Conſtanti-
nopolitanæ Synodo Theodoſius. Numquid ſubſcripſit? Solos Epiſcopos centum
quinquaginta ſubſcripſiſſe legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Epheſi habita, du-
centorum Epiſcoporum, non quidem interfuit Imperator, ſed miſit loco ſuo Cā
didianum. Scribit autem ipſe ad Synodum, qua cum poteſtate miſerit, his uerbis.
Deputatus eſt, inquit, Candidianus magnificentiſsimus comes ſtrenuorum do-
meſticorum tranſire uſque ad ſanctiſsimam Synodum ueſtram, & in nullo quidem
quæ faciendæ ſunt de piis dogmatibus quæſtiones communicare. Illicitum nam-
que eſt eum, qui non ſit ex ordine ſanctiſsimorum Epiſcoporum, eccleſiaſticis im
miſceri tractatibus. Ac miſerat idem ad eam, quæ iterum fuit Epheſi congrega-
ta, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium comitem, *Actione. 1*
& Eulogium tribunum, non ut de cauſa fidei iudicaret, ſed ualentes, inquit, no-
ſtris iuſsionibus miniſtrare de iis, quæ in Epheſo a ſancta Synodo fuerint conſti-
tuta, & nullum fieri tumultum permittere: ſed & ſi quem uideritis conturbatio-
nibus, & tumultui ſtudentem ad læſionem ſanctæ fidei, hunc cuſtodiæ mancipa-
re. In quam ſententiam etiam ad Proclum Aſiæ proconſulem ſcripta einſdem Im
peratoris extat epiſtola. Interfuit Chalcedonenſi Martianus, ſed a legatis Leo-
nis Papæ petitus, ut ſui præſentiam præſtaret concilio, quod, ipſo abſente, ſe ad
concilium non occurſuros dicerent, ſicut in Breuiario ſuo teſtatur Liberatus.
Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipſe dicens. Ad confirmandam fidē, *Cap. 3*
non ad oſtendendam uirtutem, ut nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita ne-
bula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam, & auaritia uiſa eſt
exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatuta ſunt. Sexcentos triginta Epiſcopos ſub-
ſcripſiſſe legimus, Martianum ſubſcripſiſſe non legimus. Iu quinta, quæ eſt Con
ſtantinopolitana ſecunda, nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſquam interfuiſ-
ſe uidetur: ſoli centum ſexaginta quinque Epiſcopi & ſententias dixerunt, &

ſubſcripſerunt. In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantinus interfuit, & multi cum eo uiri illuſtres, qui etiam glorioſiſsimi iudices uocantur, itidem ut in Chalcedonenſi Synodo fuerant uocati. Sed nec Imperator, nec quiſquam eorum, qui uocantur iudices, hoc ſibi arrogauit, ut de fidei cauſa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonenſi, ita in hac ſexta Synodo Conſtantinopolitana nō aliam ob rem & Imperatorem, & iudices iſtos interfuiſſe liquet, quam ut ordine omnia agi procurarent, ne quid per uim, aut per tumultum fieret, ut libera cuique poteſtas dicendi daretur: ſi quid per uim, aut tumultum factum eſſet, de eo cognoſcerent, ac de ſontibus pœnas debitas ſumerent. Atque ad hanc, non ad aliam rem iudices conſtituti fuiſſe uidentur, quod ex actis utriuſque Synodi, & quartæ Chalcedonēſis, & ſextæ Conſtantinopolitanæ uidere licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiam Imperator ipſe, quam legi preces, quæ acta eſſent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: uociferationes prohibebant, ſi qua uis allata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebant: ubi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod uel illa uerba indicant in actione prima Chalcedonenſi, ubi iudices, & Senatus dixerunt. Dicat ſancta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interlocutio Euſtathii reuerendiE piſcopi. Et in octaua actione iidem iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis anathematizauit, & a ſanctiſsimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſsimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur ut ſententia a Deo amabilitate ueſtra proferatur, ut Eccleſiā ſuam recipiat, ſicut & ſanctiſsimus Leo iudicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt iudices, ut ſecundū decretum ſancti concilii (non ſuū, aut Imperatoris) Theodoretus Eccleſiā reciperet. Similiter & de Iba factū eſt, & de aliis nonnullis. Ad eundē modū in ſexta quoque Synodo Imperator, & ſanctum concilium dixiſſe leguntur. Diſcurrat Georgius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidē & glorioſiſsimi Iudices nunc hunc, nunc illum intromiti iuſſerunt. Poſteaquā uero uentum eſt ad ſententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, ſed ſola sācta Synodus; quemadmodū ex duodecima, & ſextadecima actione uidere licet. Sed & in actione decima octaua, poſteaquam ſubſcripſiſſent trecenti quinquaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hæc uerba. Et ſubſcriptio piiſsimi, & Chriſto dilecti Cōſtantini Imperatoris, legimus, & conſenſimus. Ac mox. Conſtantinus piiſsimus imperator dixit. Edicat ſanctum, & uniuerſale concilium, ſi cum conſenſu omnium Epiſcoporum promulgata eſt definitio, quæ ad præſens celebrata eſt. Cumq. ſanctum concilium exclamaſſet, Omnes ita credimus, edictū ſcribi fecit Imperator, ut quod fuit a concilio definitū, id omnes firmiter obſeruarent. Ac primus fuit hic, qui ſubſcripſiſſe concilii definitioni uidetur, ſed non iudicans, uerum conſentiens tantum. quod factum etiam a quibuſdam in concilio Arauſicano uiris illuſtribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali, cum poſtularetur a Baſilio Imperatore, ut primus ipſe ſubſcriberet concilii decretis, reſpondiſſe legitur. Tranquilliſsimum imperium noſtrum ſecutum præcedentes, & iuſtiſsimos Imperatores, Conſtantinum uidelicet Magnum, & Theodoſium, ac Martianum, ac ceteros, uult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium Deo amabilium Epiſcoporum: ſed quoniam poſtulat præferri nos ſanctitas ueſtra, ſubſcribam poſt ſubſcriptionem omnium ſanctiſsimorum uicariorum. Edocti enim ſumus a Chriſto uero Deo noſtro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus uerbis colligitur, ſubſcripſiſſe quidem Imperatores in aliis conciliis œcumenicis, uerum in his actis, quæ habemus, præterquā in ſexta, & octaua Synodo, nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licuit. In Chalcedonenſi uero concilio Epiſcopi ſubſcripſerunt hac forma. Flauius Epiſcopus

Actione 10 (margin, beside "de Iba factū eſt")

Actione 10 (margin, beside "in octaua Synodo generali")

Luc. 14 (margin, beside "morum uicariorum")

ſcopus Conſtantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco, definiens ſubſcripſi. Presbyteri uero ſimpliciter, Euſebius presbyter ſubſcripſi. Quæ forma etiã in quinta Synodo inter Epiſcopos, & presbyteros fuit obſeruata, ut Epiſcopi ſubſcriberent, definiui, & ſubſcripſi; Presbyteri ſequendo, definita ſubſcripſi. In ſeptima Synodo, quæ eſt ſecunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores; ſed initio pauca locuti, perpetuo poſteà tacuerunt. Epiſcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta, decreuerunt, & ſubſcripſerunt, præterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Conſtantinopolitana quarta, interfuit quidem Baſilius Imperator, & ſubſcripſit, ſed quam ab eo fuerit alienus, ut aliquas in iudicando ſibi partes de fidei negotio ſumeret, ex iis quæ ſuperius ſcripta ſunt, cognoſcere licet. Primo loco ſubſcripſerunt Legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miſerat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Epiſcopus ſanctæ Oſtienſis eccleſiæ, locum obtinens Domini mei Adriani ſummi Pontificis, & uniuerſalis Papæ, omnia quæ ſuperius leguntur, huic ſanctæ, & uniuerſali Synodo præſidens, atque ad uoluntatem eiuſdem eximii præſulis promulgaui, & manu propria ſubſcripſi. Quã forma & collegæ eius duo uſi ſunt. Ignatius uero hac forma ſubſcripſit. Ignatius miſericordia Dei Epiſcopus Conſtantinopoleos nouæ Romæ, ſanctam hanc uniuerſalem Synodum ſuſcipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata, & ſcripta ſunt, concordans, & definiens ſubſcripſit manu propria. Quam eandem formam in ſubſcribendo ſecuti ſunt Ioſeph uices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Entiocheni, Helias Hieroſolymitani. Poſt quos tandem ſubſcripſerunt Imperatores hac forma. Baſilius, Conſtantinus, & Leo, perpetui Auguſti in Chriſto Deo fideles, principes Romanorum, & magni Imperatores, ſanctam hanc, & uniuerſalem Synodum ſuſcipientes, & omnibus, quæ ab ipſa definita, & ſcripta ſunt, concordantes, ſubſcribimus manu propria. Ex eo uidere licet, quod Imperatores, uel quicumque alii non Epiſcopi, etiam in ſubſcriptionibus ſuis diligenter cauerunt, ne quid tamquã iudicantes in fidei; aut quacũque tandem eccleſiaſtica cauſa feciſſe uiderentur. Vſque eo autẽ Imperatores catholici iudiciũ in cauſa fidei ſibi non arrogarunt, ut ne hæretici quidem id feciſſe uideantur. Hunericus Arianus quãlibet ſæuus tyrannus, non ipſe tamen iudiciũ de fide ſibi ſumpſit, ſed Patriarchã Cyrillum iudicẽ eſſe permiſit. Theodoricus itidem Arianus ad iudiciũ eccleſiaſticum uocatus, in Synodali arbitrio eſſe dixit, in tanto negotio ſequenda præſcribere, nec aliquid ad ſe præter reuerentiã de eccleſiaſticis negotiis pertinere. Quid autem? quod uix hæreticorum aliquem feciſſe quiſquam reperiet, id facturum quemquam putamus, qui uel micam in ſe Chriſtiani pectoris habeat, quiq. catholicus, & orthodoxus dici, & eſſe uelit? Nihil eſt quod in priſcis illis commemorandis longiores ſimus: noſtri etiam ſæculi principes nõn minori præditos religione uidere licuit. Anni iam triginta & amplius interceſſerunt, cum noua quædam, & peregrina dogmata ſparſit in uulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit, & auctor ſectarum, quibus miſerandum in modum Germaniam diſſectam eſſe uidemus. quas quæ clades, quæ ſint calamitates conſecutæ, quis eſt qui ſine lacrimis commemorare queat? Si Turcarum ipſe tyrannus cum quamlibet numeroſo exercitu Germaniam peragraſſet, maiore illam clade uix afficere potuiſſet. Hunc itaque Martinum Lutherum, tot ſectarum, totq. cladium auctorem, paterne monuerat initio Leo Pontifex, ut errores ſuos reuocaret, atque ad ſanam aliquãdo mentem rediret. ſed cum nihil paternis adhortationibus ſuis profeciſſet, de conſilio Patrum ampliſsimorum, & eorum qui doctrina ſacrarum litterarum præſtabant, Martinum hæreticum pronunciauit; ac miſſo ad unũ omnium Chriſtianiſsimum Imperatorem, uereq. catholicum Regem Carolum, eius nominis quintum, Legato, poſtulauit ab eo tamquam primario Eccleſiæ filio, & aduocato, ut ſententiam Sedis Apoſtolicæ ſecutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari conſueuerunt, iuxta morem a ueteribus

Victor lib. 2. de perſecu. Vãda.
in. 4. Syno. Ro. ſub Symmacho Papa.

Chriſtianis,& orthodoxis Imperatoribus obſeruari ſolitum. Neque enim nouum hoc eſt, quod Epiſcoporum ſententiam Imperatores, & reges executioni mandare conſueuerunt. Sic namque Conſtantinum, ſic Valentinianum, & Theodoſium, ſic Arcadium, & Honorium, & Martianum, & alios feciſſe legimus. Et extat
Actione 1 in ſynodo quinta Conſtantinopolitana conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his uerbis utitur. Rem non inſolitam imperio & nos facientes ad præſentem uenimus legem. Quoties enim ſacerdotum ſententia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Eutychen, Arium, Macedonium, Eunomium, & quoſdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiuſdem ſententiæ, & ordinationis cum ſacerdotum auctoritate fuit. Horum igitur exemplum ſecutus Carolus quintus Imperator, puri Dei uerbi propugnator acerrimus, non grauatim ſe facturum oſtendit, quod a primario Eccleſiæ filio, & aduocato factum oportebat. Quoniam uero uehementer inſtabant nonnulli, ut prius hominem ad ſe uocaret, quam ad executionem decreti a Sede Apoſtolica lati proceſsiſſet: cum illis negare non potuiſſet, ne quis factum hoc illius ſecus interpretari poſsit, in edicto ſuo, quod promulgari fecit, cauſam cur eum accerſiri fecerit, iis uerbis adſcripſit. Non ut nos, inquit, de hoc negotio iudicaremus, aut cognoſceremus, cum id proculdubio ad Romanum Pontificem, & Sedem Apoſtolicam pertineat: neque ut res ſacroſanctæ fidei noſtræ nunc tandem poſt tot ſæcula per nouas altercationes, cum magno fidelium ſcandalo, & perturbatione, ac infidelium deriſione, in controuerſiam uocari pateremur: ſed ut cum uulgi, & plurimorum ita petentium ſatisfactione, hominis animum percunctantes, eum bonis monitionibus, ac ſuaſionibus ad rectam ſemitam, ſi fieri poſſet, reduceremus. Numquid & hic obſcure tulit, minime ſuarum eſſe partium de fidei cauſa cognoſcere? Quod clarius etiam oſtendit poſtea; cum poſtulantibus id a ſe nonnullis, non uelle ſe quidquam determinare, neque poſſe concludere de negotio religionis, reſpondit: ſed apud Pontificem Romanum pro officio ſuo diligenter ſe daturum operam de congregando concilio generali: ſicut in Auguſtanæ confeſſionis exordio legitur. Sed iam ad reges noſtros ueniamus, qui, ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clariſsima Auſtriæ familia maternũ ſuum genus ducunt. Et ſanctus ille rex Sigiſmundus, eius nominis primus, qui ante annos nõ ita multos in Chriſto obdormiuit, cum aliis heroicis uirtutibus multis clarus, tum in tuenda fide catholica conſtantia quadam, & animi robore ſingulari prædi tus. Et qui libenter ueſtigiis eius incedit ſereniſsimus filius, hic eius eiuſdem nominis ſecundus, quem utinam paterna felicitate paternos annos aſſecutum, regni huius gubernacula longiſsimo tempore tenentem uideamus, numquid non & ipſi non eodem animo, eadem ſententia, eademq. religione fuerunt? Poſtula-
Matth. 20 runt ab utroque nonnulli (quibus recte dici potuit, Neſcitis quid petatis) ut purum Euangelium in regno ſuo prædicari permitterent. Reſpondit diuus pater: ſui non eſſe muneris, de puritate uerbi cognoſcere, ad Epiſcoporum id officium pertinere; quorũ quidem hac de re iudicio ſe etiam ipſum libenter Maieſtas eius ſubmitteret, eorumq. iuriſdictionem ſaluam in omnibus eſſe uellet. Reſpondit iiſdem prope uerbis ſereniſsimus filius eius. Neque dubitandum eſt, quin quotquot ſunt catholici reges, & principes, ſi quis eis iudicium de cauſis fidei delatum uellet, idem omnes uno ſint ore reſponſuri. Quod ſi maxime ſecus aliquis feciſſe reperiretur, nec allegandus tamen eſt error, nec defendendus. & uerum eſt quod prouerbio dicitur: Vna hirundo non facit uer. Auſus eſt & re, & nomine Baſiliſcus Imperator circulares dare litteras, quibus Chalcedonenſe concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret. Quod tamen ipſum fecit, Epiſcoporum ſuorum ſententiam ſecutus, qui circularibus eiuſmodi litteris etiam ſubſcripſerunt, ut magis executoris, quam iudicis officio functus uideri queat. Sed has

tamen

tamen ipſas circulares litteras non ita multo poſt aboleri, & eis contrarias ſcribi iuſsit, ſicut apud Euagrium, Liberatum, Nicephorum ſcriptum reperimus. *Euag.li.3.ca.4* Auſus fuit & Leo Imperator imagines demoliri, & ſanctorum uenerationi detrahere: ſed aduerſus eum in hæc uerba ſcripſit Ioannes Damaſcenus. Non approbo *Libera. cap.16 in breuiar.* Imperatorem, qui rapta, & inuecta tyrannide inuadit ſacerdotii dignitatem. *Niceph.li.16.* Non Imperatores poteſtatem acceperunt ligandi, atque ſoluendi. Ac paucis interiectis. Non conſentio ut Eccleſia paciſcatur ſe executuram Imperialis edicti *cap.3. eccle.hiſtoriæ.* formulā: immo ut mordicus tueatur traditiones a patribus acceptas, ſiue ſcripto proditas, ſiue citra ſcripturam uſu Eccleſiæ comprobatas. Magis autem placide, ſimul & feſtiue Eulogius presbyter, quem cum Barſes Valentis Imperatoris præfectus hortaretur, ut in doctrina fidei ſe cum Imperatore coniungeret, Numquid, ait, una cum Imperio Pontificatum quoque conſecutus? Nam & Paſtorem habemus, & nutus illius ſequimur. Sed & ante hos Conſtantius Imperator in Arianorum gratiam plus in catholicos Epiſcopos, quam ei competeret, ſibi iuris uindicabat. *Theodor. lib.4 ca.18. hiſt.eccl.* Ad quem ſcribens Oſius Epiſcopus Cordubenſis hortatus eſt eum, ut ne ſuos comites ad ſynodos mitteret. Quid enim tale, inquit, a Conſtāte actum eſt? aut quis ibi Epiſcopus relegatus? aut quando iudiciis eccleſiaſticis interfuit? aut quis ipſius palatinus uim adhibuit, ut contra aliquem ſubſcriptio fieret? Deſine quæſo, & memineris te mortalem eſſe: reformida diem iudicii: ſerua te in illam diem purum, ne te miſceas eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potius ea a nobis diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nobis, quæ ſunt Eccleſiæ, concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium oculis malignis *Rom.13* carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris, Cæ *Matth.22* ſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Neque igitur fas eſt nobis in terris imperium tenere: neque tu thymiamatum, & ſacrorum poteſtatem habes Imperator. Hæc illius epi *2.Para.26* ſtolæ uerba in ſua quadam ad ſolitariam uitam agentes epiſtola inſerit Athanaſius. Qui nonnullis interiectis, Iſtud eſt, inquit, iudicium Epiſcoporum. Quid cum eo commune habet Imperator? Sin contra, iſta minis Cæſaris conflantur; quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? quando a condito æuo auditum eſt? quando iudicium Eccleſiæ ab Imperatore auctoritatem ſuam accepit? aut quando umquam hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac ſynodi fuerunt, multa iudicia Eccleſiæ habita ſunt: ſed neque patres iſtiuſmodi res principi perſuadere conati ſunt: nec princeps in rebus eccleſiaſticis curioſum ſe præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in litteris ſalutabat Phi- *Philip.4* lippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Nunc autem nouum quoddam ab Ariana hæreſi ſpectaculum editur: conuenerunt in unū hæretici, & Imperator Conſtantius: ut ille quidem ſub prætextu Epiſcoporum ſua poteſtate aduerſus eos, quos uelit, utatur; & tamen in perſecutione mouenda perſecutor non appelletur: illi uero ſuccincti principis poteſtate inſidias faciunt, quibus uolunt. Poſtquam Valentinianus Imperator iunior, Iuſtinæ matris impulſu, cum puer adhuc eſſet propemodum, ſibi de fide iudiciū uſurpare conatus eſt. Ceterum his ad eum uerbis Ambroſium ſcripſiſſe legimus. Dalmatius me tribunus, & notarius mandato, ut allegauit, clementiæ conuenit tuæ, poſtulans ut ipſe iudices legerē, ſicut legiſſet Auxentius; nec tamen expreſsit eorum nomina, qui fuerant poſtulati; ſed id addidit, quod in conſiſtorio eſſet futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei reſpondeo, ut arbitror, cōpetenter, nec quiſquam contumacem iudicare me debet, cum hoc aſſeram, quod Auguſtæ memoriæ pater tuus nō ſolum ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſanxit ſuis, in cauſa fidei uel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſsimilis, (hæc enim uerba reſcripti ſunt) hoc eſt ſacerdotes de ſacerdotibus uoluit iudicare. Quinetiam ſi alias quoque argueretur Epiſcopus, & morū eſſet exa

minanda cauſa, etiam hanc uoluit ad epiſcopale iudicium pertinere. *Quis igitur* contumaciter reſpondit clementiæ tuæ? ille, qui te patri ſimilem eſſe deſiderat, an qui uult eſſe diſsimilem? niſi forte uilis quibuſdam tanti Imperatoris exiſtimatur ſententia, cuius & fides, confeſsionis conſtautia probata eſt, & ſapientia melioratæ Reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audiſti clementiſsime Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe? ita ergo quadam adulatione curuamur, ut ſacerdotalis iuris ſimus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe credeudum? Si docendus eſt Epiſcopus a laico, quid ſequitur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat? Epiſcopus diſcat a laico? At certe ſi uel ſcripturarum ſeriem diuinarum, uel uetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat, in cauſa fidei, in cauſa inquam fidei, Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare? Eris, Deo fauẽte, etiam ſeuectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc cenſebis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Pater tuus, Deo fauente, uir maturioris æui, dicebat, non eſt meum iudicare inter Epiſcopos: tua nunc dicit clementia, ego debeo iudicare. Neque uero ſcripſit hæc modo, uerum & dixit
Epiſt. 33 Ambroſius, quemadmodum ad ſororem ſcribens ipſe narrat. Noli te grauare, inquit, Imperator, ut putes te in ea quæ diuina ſunt imperiale aliquod ius habere:
Matth. 22 noli te extollere: eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt: Quæ Dei, Deo, quæ Cæſaris, Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotem eccleſiæ. Publicorũ tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum. Atque hæc quidem contra Valentinianum Ambroſius: qui cum Aquileienſi concilio interfuiſſet, in quo quidã Arrii ſectator Palladius, itidem ut noſtri temporis hæretici, iudicium Epiſcoporum fugiebat, ac alios quoſdã ex utraque parte auditores uenire uolebat, Quos quæris auditores? inquit Ambroſius. Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de ſacerdotibus: Ac paulo poſt: Etſi in multis impietatibus deprehenſus ſit Palladius, erubeſcimus tamen, ut uideatur qui ſacerdotium ſibi uindicat, a laicis eſſe damnatus: qui & in hoc ipſo damnandus eſt, quod laicorum expectat ſententiam, cum magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare. Audin tu Varemunde quid dicat Ambroſius? In cauſa fidei uegat laicos unquã de Epiſcopo iudicaſſe: in cauſa fidei Epiſcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Epiſcopis iudicare dicit ſolere: nec eſſe dignum cenſet Epiſcopi nomine, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Palladium autem uel hoc ipſo nomine damnandum iudicat, quod laicorum expectat ſenteutiam, cum magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare. Quod ſi tyrannicum eſſe putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis ſolos epiſcopos in concilium admittendos, non ne tyrannum aperte uocas Ambroſiũ, cuius hæc eſt ſententia? qui mortem prius oppetere, quam laicis ius ſacerdotale ſubſternere fuit paratus. At quem tu uirum inſimulare tãti criminis audes? eum, cuius iam inde a mille ducẽtis annis ſemper in Eccleſia Dei ſacroſancta fuit apud
Lib. 2. cap. 15. eccl. hiſt. omnes memoria. quem Ruffinus Eccleſiæ murum, & turrim ualidiſsimam, quem Auguſtinus ab illo baptizatus, in optimis notum eſſe ſcribit orbi terræ, & pium
Auguſt. lib. 5. confe. cap. 13 Dei cultorẽ appellat. quem epiſtola quadam Baſilius celebrat. cui Pelagius quoque, quamuis hæreticus, hoc elogium tribuit, quod in eius præcipue libris Romana fides eluceat, qui ſcriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituerit:
Baſil. epi. 55
Augu. de nupt. & concup. li. 1, cap. 35 cuius fidem, & puriſsimum in ſcripturis ſenſum ne inimicus quidem auſus ſit reprehendere. quem denique tantæ fuiſſe uitæ ſanctimoniæ narrat Auguſtinus, ut eum uiuum adhuc etiam dæmones confiterentur, atque ut ſibi parceret obſecrarent. Huuc tu talem uirum, cui non catholici modo, uerum etiam ueritatis hoſtes
De cura pro mortuis, ca. 17 hæretici, quin & dæmoues ipſi fidei, doctrinæ, ſanctimoniæ, tam illuſtre teſtimoniũ tribuerũt, uocare tyrannũ, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non eſt tyrannus Varemũde, qui ius ſuum tuetur; ſed Epiſcopi nomine dignus nõ eſt, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Quin tu potius Varemunde, gladiato-

rio quodam animo uiam ad tyrannidem affectare uideris, qui paſtores loco ſub-
moues, qui per uim Epiſcopos iure ſuo ſpoliare, & in ordinem cogere, qui, quæ
propria eſt eorum iuriſdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc
Valentinianus quondam Imperator, ut uirum hunc ſanctiſsimum Epiſcopale ſuũ
ius pro eo ut debuit uiriliter tuentem tyrannum & pluſquam tyrannum appella-
ret: ſed fecit puer, fecit a matre deceptus, & eum facti non ita multo poſt pæni-
tuit: informatusq. fide, ac inſtitutis catholici principis Theodoſii, tanto in Am-
broſium affectu poſt incubuit, ut quem antea perſequebatur, eum diligeret, quẽ *Amb. epiſt. 34*
ante ut aduerſarium repellebat, eum ut parentem putaret. Pientiſsimus autem
Imperator Theodoſius, quamuis propter patratam cædem Eccleſiæ primum in- *Theodo. lib. 5.*
greſſu per Ambroſium prohibitus, deinde iam reconciliatus, cancellos egredi *cap. 18. eccleſ.*
iuſſus eſſet, intra quos myſteria peragebantur, quod Imperatores purpura face- *hiſto.*
ret, ſacerdotes non faceret, non modo tyrannidis ei probrum non obiecit, ue-
rum etiam hac ipſa de cauſa præ ceteris eum Epiſcopi nomine dignum eſſe iudica
uit, neque ſe noſſe quemquam affirmauit, qui ſciret Epiſcopum agere, præter unũ
Ambroſium. Da Chriſte tales tyrãnos Eccleſiæ tuæ multos, qualis uel Ambroſius
hic fuit, uel ante eum Babilas a Chryſoſtomo celebratus, uel poſterioribus ſæcu-
lis Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus in Anglia, Staniſlaus Cracouiẽſis Epi
ſcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Chriſtus autem bonos paſtores no- *Ioan. 10*
cat, ſi nunc haberet multos Eccleſia, qui laicis ius ſacerdotale non ſubſternerent, *1. Reg. 25*
qui aſcenderent ex aduerſo, qui murum ſe pro domo Iſrael opponerent, ac ſta- *Ezech. 13*
rent in prælio in die Domini, parati ſemper animas ponere pro ouibus ſuis: ne- *Ioan. 10*
que tibi uiam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi graſſarentur in oui- *Act. 20*
li Chriſti, neque tamdiu tam fœde ſciſſam inconſutilem Chriſti tunicam uidere- *Ioan. 19*
mus. Quid autem dicis Varemunde? ſi quod tu tyrannicum eſſe uis, id iuſtum
& legitimum eſſe iudicauerint etiam ii; quorum te partis eſſe non obſcure fers;
qui confeſsionis Auguſtanæ, quam Chriſtianæ cenſeri malunt? Tanta eſt uis ueri- *3. Eſ. 3*
tatis, ut etiam per hoſtium ueritatis iugula nonnumquam erumpat. Numquid nõ
hæc uerba ſunt ueſtræ confeſsionis Auguſtanæ? Secundum Euangelium, ſeu, ut
loquuntur, de iure diuino, nulla iuriſdictio competit Epiſcopis, hoc eſt, iis,
quibus eſt commiſſum miniſterium uerbi, & ſacramentorum, niſi remittere
peccata: item cognoſcere doctrinam, & doctrinam diſſentientem ab Euange-
lio reiicere, & impios, quorum nota eſt impietas, excludere a communione
Eccleſiæ. Audin tu Varemunde, quid illi ipſi confiteantur, quorum tu partis es?
Cognoſcere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reiicere, nulla
circuitione uſi, diſertis uerbis iuriſdictionis Epiſcoporum eſſe dicũt, atque hac
in parte cum catholicis conſentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confeſsio
ne, quam es amplexus, prohibetur, commiſces poteſtates eccleſiaſticam, & ciui
lem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium? Sed in re uel meridiana lu-
ce clariore confirmanda, quam etiam ipſi concedere coguntur aduerſarii, longio
res eſſe nolumus, cum præſertim inſtituti noſtri non fuerit hoc loco de iuriſdictio
ne Epiſcoporum differere: ſed illud modo propoſitum habuimus, quæ ſit Eccle-
ſia catholica, demonſtrare: quo nomine nõ pars, (neque enim ſunt partes in Ec-
cleſia) uerum totum quiddam ſignificatur. Docet hoc Auguſtinus, explicãs illud *Aug. pſal. 65*
ex Pſalmo, Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra
iubilet, catholica iubilet: catholica totum tenet: quicũque partem tenet, a toto
præciſus eſt: ululare uult, non iubilare. Non ſunt ergo partes in Eccleſia, quæ to
tum tenet, in qua id ipſum dicunt omnes, ut recte de ea propheta ſcripſerit: Hie *1. Corin. 1*
ruſalem quæ ædificatur ut ciuitas, cuius participatio eius in id ipſum. Odioſum *Pſalm. 121*
eſt partis nomen. Siquidẽ de parte dici nolunt, ait Auguſtinus, qui in unitate nõ *De uerbis domi*
ſunt, de altera parte ſunt, & de ipſa parte aſcẽdunt, id eſt, extolluntur, & nolũt tol *ni, ſer. 49*
lere oues. Et alio loco: Væ illis qui oderunt unitatẽ Eccleſiæ, & partes ſibi faciũt
in homi-

Idem tractat. in hominibus. Et iterum. Omnes hæretici in paucis, & parte ſunt. Et ad Seuerinū
12. in Ioann. ſcribēs. Catholica græce appellatur, quod per totum orbem terrarū diffunditur.
In Pſa. 31 hanc ignorare nulli licet, ideo ſecundū uerbū domini noſtri Ieſu Chriſti abſcondi
Epiſt. 170 nō poteſt. Pars autem Donati in ſolis Afris calumniatur orbi terrarū. Et de Ba-
Matth. 5 ptiſmo contra Donatiſtas. Induentes lupos ſuos pellibus ouium, dicunt, Ecce
Lib. 1 cap. 4 hic eſt Chriſtus, ecce illic: & ab uniuerſitate ciuitatis ſuper montem conſtitutæ,
Matth. 7. 24. 5 ad particulas inſidiarum ſuarum multos ſeparant, & iugulatos abſumunt. Apud
eos itaque partes ſunt, qui ſe præciderunt a catholica, de quibus dicit Iudas,
Iudæ 1 quod ſegregauerunt ſemet ipſos. Quo modo autem ſegregauerunt? Segregaue-
runt ſe ſuo quodam ſingulari iudicio, ſua quadam ſolitaria opinione. Nam cum
1. Ioan. 2 idem antea ſenſiſſent quod nos, ac quod uniuerſa ſentit, ac ſemper ſenſit Eccle-
ſia, ab eo poſtea receſſerunt, atque ita ſingulares quoſdam ſuos intellectus, ſoli-
Lib. 1. epiſt. 3 tarias ſuas opiniones ſecuti, in uarias partes diſſecti ſunt. Sic a Cypriano dici-
Epiſt. 162 tur pars Nouati: & in octaua ſynodo œcumenica pars Photii: ab Auguſtino pars
Maximiniani, pars Primiani, pars Donati ſexcentis in locis. Et fere uidere licet
Auguſtinum catholicam, ſiue orbem terrarum, aut totum, Donati parti oppo-
Epiſt. 204 nere. Sic ad Honoratum ſcribens, Eccleſia catholica, inquit; eſt etiam in Afri-
ca, quia per omnes terras eam Deus eſſe uoluit, & prædixit: pars autem ueſtra,
quæ Donati dicitur, non eſt in omnibus illis locis, in quibus & litteræ, & ſermo,
In appēdice epi & facta apoſtolica cucurrerunt. Et ad Donatum: Vtrum nobiſcum in Chriſti pa-
ſtolarum. ce, in Eccleſiæ catholicæ unitate, in fraterna caritate gaudere, an pro nefaria diſ-
ſenſione, pro Donati parte, pro ſacrilega diuiſione, importunitatem noſtræ cir-
Epiſt. 8 ca ſe dilectionis diutius ſuſtinere. Et ad Celerem. Nullam fuiſſe iuſtam cauſam,
cur ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica diffunditur, ſe pars Donati diri-
meret. Et ad Generoſum: Si tibi angelus de cælo diceret: Dimitte Chriſtianita-
Gal. 1 tem orbis, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epiſtola Epiſcopi
tuæ ciuitatis, anathema eſſe deberet: quia te a toto præcidêre, & in partem con
trudere conaretur, & alienare a promiſsis Dei. Si enim ordo Epiſcoporum ſibi
ſuccedentium conſiderandus eſt, quanto certius & uere ſalubriter ab ipſo Petro
Matth. 16 numeramus, cui totius Eccleſiæ figuram gerenti Dominus ait: Super hanc petrā
In breuiculo col ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non uincent eam. Petro enim ſuc
lationum primi ceſsit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euariſtus, & cęt. In
diei, cap. 8 hoc ordine ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Et alio loco,
Cap. 12 Vtrum ſicut a catholicis uidebat, ita etiam in parte Donati electi eſſent. Et in
eodem libro: Quicumque recitabantur catholici Epiſcopi ex iis locis, ubi non
Pſalm. 36 erat pars Donati. Et in Pſalmos ſcribens. Ponite ante oculos unitatem orbis ter-
rarum, unde ſe iſti diuiſerunt, ponite & partem Donati. Et in alium Pſalmum
Pſalm. 54 ſcribens. Tu qui dimiſiſti unitatem omnium gentium, & in parte remanſiſti, pol
In Pſa. 56 luiſti teſtamentum Chriſti. Et iterum in alium Pſalmum: Qualem uæſaniam pa-
tiantur hæretici, quæſo ut attendatis. Illi præciſi a compagine Eccleſiæ Chriſti,
& partem tenentes, totum omittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo
diffuſa eſt gloria Chriſti. Nos autem catholici in omni terra ſumus, quia omni
terræ communicamus, quacumque gloria Chriſti diffuſa eſt. Et de uerbis Apoſto
Serm. 31 de uer li. Si tu dicis, Chriſtus eſt ſponſus partis Donati, ego tabulas lego, & inuenio eſſe
bis Apoſtoli. Chriſtum ſponſum Eccleſiæ diffuſæ toto orbe terrarum. Et contra Creſconium.
Lib. 4. ca. 64 Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, ſic & Chriſti pacem non re
Cap. 4 ſpuant in orbem terrarum. Et de unitate Eccleſiæ. A Chriſti corpore, quod eſt
Eccleſia, ita diſſentiunt, ut eorum communio non ſit cum toto, quacumque dif-
funditur, ſed in alia parte ſeparata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in
Cap. 84 concilio Africano uſurpatum uidemus, ubicumque catholica fuit, & pars Do-
Cap. 85 nati. Et iterum: Si forte antiqui catholici ſuum Epiſcopum uoluerint, & illi ſuū,
Cap. 86 qui ex Donati parte conuerſi ſunt. Et paulo poſt: Si fuerit Epiſcopus ad catholi-

cam ex Donati parte conuerſus. Sic noſtra ætate recte dicitur pars Lutheri, pars
Caluini, ſiue magiſtri illius Zuinglii, pars Balthaſaris anabaptiſtæ, & aliorum;
qui cum ſint a toto præciſi, Eccleſia, & in Eccleſia eſſe deſierunt; cum Eccleſiæ
nomen, ſicut etiam a Chryſoſtomo traditum legimus, conſenſus, concordiæq. no *Hom. in epiſt.*
men ſit: ut qui diſſecti ſunt in uarias partes, nequaquam poſsint appellari hoc *ad Gal.*
cognomine. Nam niſi una ſit, unam Fidem, unam Spem, unam Caritatem retinē *1.Cor.1.*
do, Eccleſia dici, & eſſe non poteſt. Sicut Chriſtus diuiſus non eſt, ita neque cor- *Epheſ.4*
pus eius Eccleſia: unus Dominus, una Fides, unum Baptiſma, unus Deus & pater *1.Tim.3*
omnium, una eſt domus Dei uiui, ſancta catholica Eccleſia.

Tertia nota Eccleſiæ, quod ſit una. *Cap.* XXV.

QVE hæc tertia eſt Eccleſiæ nota, qua dignoſci poſsit ab iis, qui uel præ
A ciſi ſunt ab ea: cuius generis ſunt, quibus interdictum eſt piorum cœtu,
quos uocamus excommunicatos, uel qui ipſi ſe ultro præciderunt, qua-
les ſunt hæretici, & ſchiſmatici. Quos cum in tot ſectas miſere diſſectos uidea-
mus, manet nihilominus Eccleſia noſtra catholica una. de qua ſponſus in Canti
cis clamat: Vna eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ. Hanc illius *Cantic. 6*
unitatem ſignificauit inconſutilis illa Chriſti tunica, quam, qui Chriſtum crucifi- *Ioan. 19*
xerunt milites, non ſcindendam, ſed iuxta id, quod prædixerat propheta, ſortē *Pſalm. 21*
ſuper eam mittendam eſſe cenſuerunt. Hanc ſignificauit una illa domus, in qua *Exod. 12*
comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Chriſti, ab origine *Apoc. 13*
mundi occiſi. Hanc expreſsit Apoſtolus, cum dixit: Vnum corpus, unus ſpiri- *Epheſ. 4*
tus, ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ. Viſibilibus illa rebus, nimi-
rum ſacramentis, fidei confeſsione, bonis operibus, publicis orationibus, in lo
cum etiam ſæpe uiſibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et pro-
pterea uocat eam Apoſtolus unum corpus, quod ex multis uiſibilibus membris
conſtet, ne quis commenticiam aliquam eſſe dicat, quæ ſub hominis aſpectum
non cadat. Porro qui congregat eam, qui uitam huic præſtat corpori, Spiritus
ſanctus eſt: Propterea ſpiritum etiam unum appellat, quod per eam in cordibus *Rom. 5*
hominum diffuſa caritate retinetur unitas in uinculo pacis, ut idipſum dicant,
idipſum ſentiant, idem ſapiant omnes, atque unanimes uno ore honorificent
Deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti. Sola ergo ſancta catholica Eccleſia *Rom. 15*
una eſt, terra eſt unius labii, unus in ea Chriſtus adoratur, una regula ueritatis *Gen. 11*
obſeruatur, denique multitudinis credentium eſt cor unum, & anima una. Non *Act. 4*
concordia & uoluntate, ſed ſecundum naturam fidei, quæ una eſt, quemadmo- *Lib. 8. de Trin.*
dū Hilarius interpretatur. Quod etiam Beda teſtatur his uerbis: Reuera omnes *In ſecūdam epi-*
per orbem catholici unam ueritatis regulam ſequuntur, non autem omnes hære *ſtolam Ioan.*
tici & infideles unanimo errori conſentiunt, uerum non minus ſemet alterutrū,
quam ipſam ueritatis uiam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam
illius, & ſollicitudinem in unitate ſpiritus retinenda. Cum enim ex multis conſtet
Eccleſiis, quæ tamen omnes una ſunt Eccleſia, cum per orbem uniuerſum longe
lateq. diffuſa, linguarumq. & morum in ea ſit magna diuerſitas, eoſdem tamen
ritus, eaſdem ubique ſeruat cærimonias: quin & lingua non niſi una & eadem ni
mirum Latina ſacrificia peragit, laudesq. Deo decantat, ea præſertim, quæ eſt
occidentis & ſeptemtrionis Eccleſia, ut ſi quis etiam ab extremo orbe ueniat ho
mo Chriſtianus, eſſe ibi cor unum, animam unam, ſpiritum unum intelligat.
Nunc tu mihi omnes circumſpice, qui nomen Euangelii prætendentes, ut erro-
ris in eo ſui latebras conſtituant, ſe ab una hac ſancta catholica Eccleſia ſegrega
uerunt. quot homines, tot eſſe prope de dogmatibus fidei ſententias, neque no
biſcum magis, quam ipſos inter ſe digladiari & diſsidere uidebis, ut nullum af-
ferri certius erroris eorum argumentum poſsit. In una domo duos aliquando re
perire uix licet, qui ſibi inuicem ex omni parte conſentiant: quodq. maiore
etiam

etiam dignum eſt admiratione, aliud eos iiſdem de rebus hodie, cras aliud ſentire uideas. Hinc illud præclare dictum à Chriſtiano & catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce commemoratur: Nam ſcire ſe quidem dicebat, quid hoc anno crederent uicini ſui VVittembergenſes: quid uero proxime in ſequenti anno credituri eſſent, ſe neſcire, quod ſubinde dogmata ſua uariarent. Indicant hoc non modo libelli eorum, uerum & ritus toties correcti & mutati. Conati ſunt illi alta ſapiendo, & humilibus non conſentiendo, turrim Babel extruere. Ecce autem, quo modo depreſsit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquando terra unius labii, tantam in ea nunc linguarum confuſionem factam eſſe cernimus, ut non modo mutuo ſe, uerum etiam ipſi ſe non intelligant. Sic ubi fuit non ita pridem ſancta ciuitas Hieruſalē, cuius participatio eius in id ipſum, ibi nunc facta eſt Babylon mater fornicationum, & abominationum, terra facta eſt habitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi. De utraque ciuitate ſic ſcribit uenerabilis Beda. Bene in Babylonis conſtructione linguarum unitas per ſpiritum ſuperbiæ ſciſſa, in Hieroſolyma eſt per gratiam ſancti ſpiritus linguarum uarietas adunata: & illa confuſio, hæc uiſio pacis interpretatur, quia uidelicet electos in pluribus linguis & gentibus una fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures ſectæ quam linguæ diſſociando confundunt. Quis autem alius exitus eſt expectandus, niſi quem prædixit propheta? Diuiſum eſt, inquit, cor eorum, nunc interibunt: cum præſertim a Chriſto quoque dictum ſit, quod omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur. Bellum hæreticorum pax eſt Eccleſiæ. Fidem illi noſtram, ſicut ab Hilario ſcriptum eſt, dum ſibi aduerſantur, confirmant. Neque uero noſtro tātum hoc æuo ſic accidiſſe putandum eſt: iampridem hoc ita futurū propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Aegyptios aduerſus Aegyptios. Scripſit etiam antiquiſsimus Tertullianus de ſui temporis hæreticis, quod etiam a regulis ipſi ſuis uariant inter ſe, dum ſuo proinde modulatur unuſquiſque arbitrio, quæ accepit, quemadmodum de arbitrio ſuo ea compoſuit ille, qui tradidit. Suo quoque de ſæculo ſcribit Hilarius: Periculoſum nobis admodum atque etiam miſerabile eſt, tot nunc fides exiſtere, quot uoluntates; & tot nobis doctrinas eſſe, quot mores; & tot cauſas blaſphemiarum pullulare, quot uitia ſunt; dum aut ita fides ſcribuntur, ut uolumus, aut ita, ut uolumus, intelliguntur. Et cum ſecundum unum Deum & unum Dominum, & unum Baptiſma, etiam Fides una ſit, excedimus ab ea fide, quæ ſola eſt, & dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe, ne ulla ſit. Et in confutatione ſynodi, quæ falſo ſeptima dicta eſt, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties uno uerbo pietatem contempſerint, & a uia ueritatis aberrauerint, in multos & uarios errores labi. uniformis enim res ueritas, mendacium autem in uaria diſtrahitur. Et Nicephorus in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria ſic ſcribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui ſalutis noſtræ curam gerit Deus. Nam adulterina Eccleſiæ dogmata, quæ paulatim emicuerant; breui ſunt extincta: ita ſe ipſis inter ſe abolita, cum alii ſuper alios nouis rebus ſtuderent, atque inter ſe conflictarentur, non aliter quam fluctuum commotiones inſurgentes ſubinde atque decidentes in uarias multiplicesq. abeunt formas, & poſtremo ut nihil eorum appareat, euaneſcunt. Contra ueritatis ipſius cauſa tum incrementa ſua capiebat, magisq. in dies augebatur, acceſsionem quandam & robur certum ex hæreticorum inſultu ſumens. Semper enim ſibi conſtabat Eccleſiæ catholicæ ſplendor & ſtatus, & grauitas eius, modeſtia, libertas, diuinus uitæ, morumq. diuerſorum ordo, doctrinæq. ſinceritas apud Græcos ſimul & barbaros mirifice relucere cernebatur. Quoties hæreſis exorta eſt in Eccleſia, non fere ſola exorta eſt. Nolo hic commemorare Arios, Eunomios, Macedonios, Marciones, quorum ſectæ iam ſunt obſoletæ, quos in partes aliquot fuiſſe diuiſos Ambroſius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Nicephorus, ac qui præceſsit hos

Rom. 12 · *Gene. 11* · *In cap. 5. Mar.* · *Oseæ 10* · *Luc. 11* · *Lib. 7. de trinitate.* · *Iſaiæ 19* · *De præſcriptione aduerſus hæreticos.* · *In libro ad Conſtantium Auguſtum.* · *Actione 6* · *Lib. 4. cap. 5* · *De fide lib. 1. ca. 4. Hæreſi. 73* · *Lib. 1. cap. 25* · *Lib. 5. cap. 23 & 4* · *Lib. 2. cap. 29* · *Lib. 8. cap. 1* · *Lib. 4. cap. 7* · *Niceni lib. 12.*

hos omnes Euſebins, memoriæ prodiderunt, ita ut cum eorum eſſent plura no- *cap.29.30.31*
mina, una tamen eſſet perfidia, impietate non diſſonans, communione diſcor- *et 32.eccl.hiſt.*
dans, non diſsimili fraude, ſed cogitatione diſcreta. Neque dicam de iis, qui-
bus æuo ſno ante quadringentos annos idem accidiſſe ſcribit Bernardus. Patrũ *Ser. 66. in*
aut certe auorum noſtrorum memoria ſecta quædam in Boemia & Morauia nata *Cantica.*
eſt eorum, qui utramqne ſpeciem euchariſtiæ neceſſario ſumi a Chriſtianis omni
bus debere contenderent. Numquid ea ſola fuit? minime gentinm. Simul ut ab
Eccleſiæ conſenſu ſemel diſceſſum eſt, ita nariæ ſunt & mnltæ ex una hac hæreſes
propagatæ, nt, qnod omnibus in confeſſo eſt, qui per eas prouincias iter faciũt,
intra nnius opidi mœnia ſex aut ſeptem etiam ſectas reperire liceat, raraq. do
mus eſt, in qua non aliud maritus, aliud uxor, aliud liberi, aliud credat familia.
Sic fit, ubi ab uno, ubi a nero, ubi ab unius ſanctæ catholicæ Eccleſiæ conſenſu
diſceditur: Veritas enim haudquaquam eſſe multiplex poteſt: ſed ut ſpiritus diui
nus unicns eſt, ita nerum, quod illo docente cognoſcitur, non niſi unum eſt. At
que ea demum nera doctriua eſt, & hoc ueros doctores arguit, qnemadmodum a
maioribus traditum eſſe refert Athanaſius, nt eadem inter ſeſe profiteantur, ne *Lib. de decretis*
que diuerſa ſentiant, uel inter ipſos, uel a ſuis maioribus diſsidentes. Etenim *Nicenæ ſynodi*
qui in hunc modum affecti non ſunt, improbi potius quam ueri doctores dicendi *con. Euſebium.*
ſunt. Quamobrem enenit eiuſmodi, qnod uiatoribus uſu nenire ſolet, ſi quan-
do a recto itinere aberrarunt: ut enim illi alias ex aliis ſemitas ingredientes na-
gantur, & errant, nullum peritum regionum ducem ſecuti, ſic iſti duce carentes
Eccleſia, qnam reliquerunt, cum de recte fidei religionisq. curriculo deflexe-
rint, alia ex aliis impietatis dinerticula ſunt ingreſsi, capitibusq. diſſecti, cauda
nero colligati, in ſola unius ſanctæ catholicæ Eccleſiæ ſententia oppngnãda ſunt
concordes, haud aliter, quam olim Herodes & Pilatus inter ſe paulo ante diſsi- *Luc.23*
dentes, in Domini paſsione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figuram fuiſſe
putat Auguſtinus, quod Sampſon unlpium caudas colligaſſe legitur: Vulpes enim *Iud.15*
inſidioſos maxime hæreticos ſignificant, doloſos, fraudulentos, cauernoſis an-
fractibns latentes, & decipientes, de quibns etiam in Canticis dicitur: Capite no *Cantic.2*
bis nulpeculas exterminantes uineas. De iis intelligi nult Rupertus, quod in Apo *Lib.9.in Apoc.*
calypſi ſcriptum eſt: Commanducauerunt linguas ſuas. Quo modo, inquit, cõ-
manducanerunt? nimirum contra ſemet ipſos ſentiendo. Nam contra catholi-
cam quidem Eccleſiam pari & quaſi concordi malignitatis ſpiritu depugnant,
ſed contra ſemet ipſos diſcorditer confligendo, hæreſes multifidas fecerunt, &
ita ſuas quiſque partes defendendo, contendendo, atque rixando, linguas ſuas
commanducant.

Quod aliter unitas retineri non poteſt, quam ſi unus aliquis præſit Eccleſiæ, cui pareant omnes. Cap. XXVI.

QVAM autem cauſam eſſe dicemns, quod cum perpetuo ſibi conſtet Ec-
cleſia, ſitq. admirabilis quædam in ea fidei dogmatum conſenſio, qui ſe-
mel ab ea deſciuerunt, tanta eſt eorum inter ſe diſtractio, & opinionum
narietas? Quam aliam? niſi quod qni permanent in Eccleſia, fas eis non eſt, ut *Coloſ.2*
ambulent inflati ſenſu carnis ſuæ, ut ſnos aliquos intellectus afferant ſingulares,
quos mordicus poſtea tueantur & defendant: ſed, cum ſint unius corporis mem-
bra, cuius capnt Chriſtus eſt, neceſſe eſt, ut capnt ſuum teneant, atque in illius
obſeqnium intellectum ſuum captinent. Porro qui capnt eſt Eccleſiæ Chriſtus, ad *2.Cor.10*
patrem ſuum cæleſtem ex hoc mnndo migraturus, atqne ita facturus, ut genus
humanũ corporali ſua præſentia deſtitueret, cum ſub ſuæ tẽpus paſsionis oraſſet
patrem, ut eos, quos dederat ſibi, ſeruaret, ut eſſent unum ſicut ipſe cum patre *Ioan.18*
unnm eſt, quo facilius unitas hæc ſempiternis temporibus retineri poſſet, aſcen
ſurus ad patrem, uni curam Eccleſiæ ſuæ mandauit, uni Petro paſcendas oues
ſuas

ſuas commiſit, unum illum principem deſignauit multis argumentis: ut ipſe qui-
Ioan. 21 dem in cælis auctor eſſet unitatis perpetuæ, Petrus autem, & quiſquis ei ſucceſ-
ſiſſet, eiuſdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque cõ-
ſtituendæ principium Chriſtus, & retinendæ per eundem Chriſtum Petrus, & eius
ſucceſſor ſtatuitur. Hoc uniuerſa credidit antiquitas: hoc ſacroſanctum Nicænũ
concilium confeſſum eſſe legimus: Hoc modo non edita uoce clamat ipſa natu-
ra, quod non poteſt aliter ordo conſiſtere, non poteſt aliter unitas in Eccleſia re
tineri, quam ſi præſit unus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in aliis etiam ple
riſque brutis animantibus uidere licet. habent caput unum, ducem unum, quẽ
ſequuntur. Sic in arboribus uidemus multos ramuſculos ad uirgam, multas uir-
gas ad ramum, multos ramos ad ſtipitem, multos ſtipites ad radicem unam inſi-
gi, ut omnia ſocia fiant, & ſuccum, qui eſt in radice, participent: ſicut a Paulo
Rom. 11 dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus es. Quod ſi in naturis rerum, multo
magis idem fieri neceſſe eſt in humana ſocietate, quæ niſi ab uno aliquo guberne
Ezech. 34 tur, ſtare non poteſt. Propterea dicit Dominus per prophetam: Suſcitabo ſuper
Ezech. 37 eos paſtorem unum. Et rurſus: Paſtor erit unus omnium eorum. Et in Euange-
Ioan. 10 lio: Erit unus paſtor & unum ouile. Quem unum & ſolum bonum paſtorem libẽ
ter Chriſtum agnoſcimus, libenter eum eſſe caput & fundamentum Eccleſiæ pro-
fitemur. Quin & illud non obſcure ferimus, nos credere, quod ſolus ille ſufficiat
ad Eccleſiam ſuam regendam, gubernandam, & in unitate conſeruandam. Cete-
rum ſicut ipſe eſt, qui ſacramenta perficit omnia, ipſe eſt, qui baptizat, ipſe eſt,
qui peccata dimittit, ipſe eſt uerus ſacerdos, qui cum ſemet ipſum ſemel obtu-
lerit in ara crucis, ſua uirtute corpus ſuum & ſanguinem ex eo, quod panis erat
& uinum, conficit, ut iterum offeratur non in mortem, ſed in mortis recordatio-
nem: & tamen quia cum ſuis fidelibus non erat in corpore permanſurus, mini-
ſtros elegit, quibus in ſacramentis adminiſtrandis uteretur. Sic ipſe caput, ipſe
gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe ordinem in ea ſimul & unitatẽ conſeruat. Quo-
niam uero præſentiam ſui corporalem & uiſibilem Eccleſiæ ſubtracturus erat,
unius uti miniſterio uoluit, per quẽ unitas hæc retineretur, cui præ ceteris oues
Ioan. 21 loco ſui paſcendas commiſit, ac a ſe ipſo petitum cognomen tribuit. Nam cum
1.*Corin.* 10 petram eſſe Chriſtum dicat Apoſtolus, cum Petro, in conſortium indiuiduæ unita
Matth. 16 tis aſſumpto, nomen hoc communicare dignatus eſt: Tu es, inquit, Petrus, & ſu
per hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Quibus uerbis cum uno ore a ſan-
ctis Patribus tam Græcis quam Latinis Eccleſia ſuper Petrum ædificata dicitur,
tantum abeſt, ut quidquam ea re Chriſti gloriæ detractum exiſtimari poſsit, ma
gis ut etiam illuſtrata uideatur. Neque enim quiſquam eſt, qui eat inficias: quin
illud uniuerſa prædicat Eccleſia, Chriſtum eſſe petram illam inuiolabilem, eſſe
Epheſ. 2 lapidem illum angularem, qui fecit utraque unum; eſſe fundamentum, præter
1.*Corin.* 3 quod nemo poteſt aliud ponere. Sed cum uerum ſit illud, quod a diuo Dionyſio
De diuinis nominibus, cap. 4 ſcriptum eſt: Bonum eſſe ſui ipſius maxime diffuſiuum & communicatiuum, quid
magis facere potuit ad gloriam illuſtrandam, ad incredibilem ſui bonitatem toti
mundo manifeſtandam, quam ſi, quod ipſi poteſtate proprium eſt, id participatio
Ioan. 1 ne quadam eſſe ſibi cum homine commune uoluiſſe diceretur? Numquid non ſo-
lus ipſe eſt lux inacceſsibilis, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc
Matth. 5 mundum? & tamen Apoſtolis dixiſſe legitur: Vos eſtis lux mundi. Numquid non
Matth. 19 ipſe ſolus bonus eſt? nam nemo bonus niſi Deus. Sunt & hæc tamen illius uerba:
Luc. 6 Bonus homo de theſauro cordis ſui profert bona. Numquid non ſolus ipſe pec-
Iſaiæ 42 cata remittit? nam hoc non eſt niſi Dei proprium. eandem tamen poteſtatem
Ioan. 20 ſacerdotibus quoque conceſsit, dicens: Quorum remiſeritis peccata, remit-
tuntur eis. Sed quid opus eſt hæc enumerando recenſere? Poteſt ne quidquam eſ
ſe glorioſius, quam & dici, & eſſe Dei filium? Hanc quoque gloriam adeo non in
uidit mortalium generi ſumma illa bonitas, ut quod ſolus ipſe natura eſt, nos
quoque

quoque per adoptionis gratiam Dei patris filios & heredes, fratres autem ſuos & coheredes eſſe uellet. Et non intelligunt ſpiritus iſti fanatici, iuſto Dei iudicio in reprobum ſenſum dati, ſe eſſe potius, qui Chriſti gloriam obſcurent, dum de illius bonitate detrahunt, quæ illi tanta eſt, ut, cum ſemet ipſum tradiderit, cum ſanguinem ſuum pro nobis fuderit, uerisimile non ſit, eſſe quidquam, quod com municare nobiſcum paratus non ſit: cum præſertim iſta cauſa fuerit, quamobrē Dei filius hominis filius fieri dignatus eſt, ut hominum filiis, Dei filiis eſſe liceret. Adducēs hunc Euangelii locum Baſilius de pænitentia, Etiamſi petra eſt, inquit, non ut Chriſtus petra eſt, ſed ut Petrus petra. Chriſtus enim reuera petra eſt im mobilis & inconcuſſa, Petrus uero propter hanc petram. Largitur enim Deus ſuas dignitates, non euacuans ſe, ſed habens dat. Lux eſt, uos eſtis, inquit, lux mundi: Sacerdos eſt, ſacerdotes facit. Ouis eſt, ecce, inquit, mitto uos tamquā oues in medio luporum. Petra eſt, petram facit, & quæ propria ſunt illius largitur ſeruis. Hoc ſignum eſt aliquem eſſe diuitem, habere & largiri. At noſtri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex iis, quæ habent: non enim uere ſunt diuites: aliena ſunt, quæ poſsidemus: hic uero ſic diues, ut quantumcumque largiatur, nihilominus æque diues maneat, tamquam fons quidam perennis, quantumcumque ex eo hauſeris, fluxus non imminuitur. Cui non diſsimilia ſcribit, qui libenter eum imitatur, Ambroſius. Et æqualis eius Paulinus, enumeratis multis nominibus, quæ nobiſcum Chriſtus communicauit, inter quæ recenſet etiam hoc ipſum petræ nomen, cuius gratiam diſcipulo ſuo non negauit: Sed quid miramur, inquit, eum famulis ſuis indulſiſſe ſua nomina, quibus & patrem ſuum participat, & regnum? Dedit enim poteſtatem excipientibus ſe filios Dei fieri, &, quantum in ipſo eſt, omnibus dixit hominibus, Dii eſtis & filii excelſi omnes. Continet itaque uirtute ſua molem Eccleſiæ Chriſtus, ac inuiſibiliter eā gubernat: ſed quemadmodum in Sacramentis cum ipſe ſolus inuiſibiliter operetur omnia, miniſterio tamen utitur uiſibilium ſacerdotum: ſic uiſibilem in terris elegit miniſtrum, per quem Eccleſiæ molem hanc ſuſtineret, per quem gregem ſuum uiſibilem inuiſibilis ipſe gubernaret. Eſt igitur petra Chriſtus, eſt petra fides de Chriſto, quam confeſſus eſt Petrus: eſt petra Petrus ipſe confitens Chriſtum. Hæc adeo ſibi non aduerſantur, ut niſi credas Eccleſiam ſuper Petrum confitentem Chriſtum ædificatam eſſe, nihil credas, nec ubi ſit Eccleſia ſcire queas. Nam ſi petram nolis niſi Chriſtum ipſum intelligere; quod futurum, Chriſtus prædixit: dicet Lutherus, Ecce hic eſt Chriſtus: dicet Zuinglius, ſiue Caluinus, ecce hic eſt: Anabaptiſtæ contra apud neutrum eſſe dicent; ſed ſibi ſolis eum uindicabunt: idem Adamitæ facient, idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quam commentitia erit Eccleſia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnoſci poterit? Si uero petram interpreteris fidem, quam confeſſus eſt Petrus, idem illud eueniet. nam & hanc iſti certatim ad ſe rapient, ſibiq. ſinguli certatim uſurpabunt. Quamobrem ſi talem eſſe uolumus Eccleſiam, quæ uideri & agnoſci poſſit, neceſſe eſt, ut uiſibilem eſſe petram ſtatuamus, ſuper quam illa ſit uiſibilis ædificata, ut petræ nomine, Petrum Petriq. ſucceſſorem confitentem Chriſtum intelligi uelimus. Hoc eſt, quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Eccleſia, licet id ipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, ut ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur, tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio. Quod ante illum ſcriptum erat etiam a Cypriano. Hoc erant utique ceteri, inquit, Apoſtoli, quod fuit Petrus, pari conſortio præditi honoris & poteſtatis, ſed exordium ab unitate proficiſcitur, ut Eccleſia una monſtretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui uixit Apoſtolorum temporibus, Licet omnes, inquit, pares eſſent Apoſtoli, Petro tamen a Domino eſt conceſſum, & ipſi inter ſe id ipſum uoluerunt, ut reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, & Cephas, ideſt, caput & princi-

Rom. 8
Rom. 1
Matth. 5
Matth. 10
Luc. 10
In Luca cap. 9
Epi. 4. *ad Seuerum.*
Ioan. 1
Pſalm. 81
Lib. 1. *con. Iouinianum.*
De ſimpli. prælatorum.
Epiſt. 3

& principiũm teneret Apoſtolorum. Quoniam itaque una eſt Eccleſia, ſuper unum, qui claues eius accepit, uoce Domini fundata eſt, per quem fit, ut Epiſcopatus etiam unus ſit multorum Epiſcoporum concordi numeroſitate diffuſus: ſicut ad Iubaianum, & ad Antonianum ſcribens teſtatur Cyprianus. Hieronymus quoque ſalutem Eccleſiæ dicit a ſummi ſacerdotis dignitate pendere: cui ſi non exors quædam, & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in eccleſiis efficientur ſchiſmata, quot ſacerdotes. neque enim aliunde ſchiſmata, & hæreſes obortæ ſunt, quam inde, quod ſacerdoti Dei non obtemperatur, dum Epiſcopus, qui unus eſt, & eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentiũ Pupianum, & ad Cornelium ſcribens teſtatur ſanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præeſſe Eccleſiæ uſque eo neceſſariũ eſt, ut abſque hoc Eccleſia una eſſe nõ poſsit. Vnus autẽ hic Petri Apoſtoli ſucceſſor ſit oportet: atque inde eſt, quod Eccleſia noſtra, queadmodũ una, ita etiã Apoſtolica dicitur.

Lib. 4. epiſt. 2 *Hierony. cont. Luciferianos.* *Lib. 4. epiſt. 9* *Lib. 1. epiſt. 3*

Quarta Eccleſiæ nota, quod ſit Apoſtolica. *Cap.* XXVII.

Est hæc quarta iam eſt Eccleſiæ nota. Cum autem uocamus eam Apoſtolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neque enim ab Apoſtolis, quemadmodum antea dictum eſt, uerum ab ipſo Adam, ſiue filio eius Abel exordium ſumpſit Eccleſia, quæ ædificata eſt ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum. Nam quod Apoſtoli factum eſſe prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Dicitur itaque Eccleſia Apoſtolica, in qua & doctrina Apoſtolorum, & legitima eſt Epiſcoporum ſucceſsio, a temporibus Apoſtolorũ ad hæc uſque noſtra deducta. Porro doctrina Apoſtolorum non ſcripto tantum, uerum & traditione conſtat: quos, quæ ad conſtituendam Eccleſiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & cærimonias pertinent, multa docuiſſe dubium non eſt, quæ nuſquam ſcripta reperiuntur. Scribens ad Theſſalonicenſes Apoſtolus dicit: State, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Quibus uerbis palam indicat, præter ea, quæ ſcripſerat, ſe non minus præclara, quin & præclariora ſolo ſermone docuiſſe, cum ſermonem prius, quam epiſtolam nominat. Id quod uel inde magis etiam liquet, quod qua ratione cœnæ Dominicæ memoria celebrari debeat, uerbo tradidiſſe uidetur. Ita enim dicit ſcribens ad Corinthios: Cetera nimirum de Sacramento Euchariſtiæ, cum uenero, diſponam. Ex quo loco ſcribens ad Ianuarium colligit Auguſtinus, a Paulo totum illum ordinem agendi, quem uniuerſa per orbem Eccleſia tenet, inſtitutum eſſe, quod nulla morum diuerſitate uarietur. Alio quoque loco dicit Paulus: Laudo uos fratres, quod per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi uobis præcepta mea tenetis. Rurſus Timotheo ſcribens, Quæ audiſti, inquit, a me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex uerbis illud intelligere licet, quod etiam ab Irenæo ſcriptum eſt: de multis rebus, quæ litteris mandatæ nõ erant, edoctam ab Apoſtolis recentem illam Eccleſiam fuiſſe, quæ ſucceſſores Apoſtolorum Epiſcopi ſibi per manus ab illis tradita, ſuis uiciſsim ipſi ſucceſſoribus Eccleſiæq. tradiderunt. Quamobrem quiſquis Apoſtolicam Eccleſiam credere ſe profitetur, eum non modo quæ ſcripta, uerum etiam quæ uiua uoce tradita ſunt per Apoſtolos, tenere oportet: quæ niſi recepta fuerint, de ſumma fidei noſtræ periclitabimur. Neque enim alia re magis differre uiſi ſunt a catholicis hæretici plerique, quam quod ii ſolas recipiebant ſcripturas, illi uero traditionibus etiam eccleſiaſticis inhærendum eſſe cenſebant. Sic Hilarius, ſuo quoque tẽpore cum dixiſſet quidam: Nolo uerba quæ non ſcripta ſunt dici: Dic, inquit, prius ſi recte dici putas: Nolo aduerſus noua uenena nouas medicamentorũ comparationes: nolo aduerſus nouos hoſtes noua bella: nolo aduerſus nouas inſidias conſilia

Epheſ. 2 *2. Theſ. 2* *1. Corin. 11* *Epiſt. 118. ca. 6* *1. Corin. 11* *2. Timot. 2* *Lib. 3. ca. 4* *In lib. ad Conſtãtinũ Auguſtũ.*

conſilia recentia. Athanaſii uerba ſunt hæc, cum ex Theognoſto, Dionyſio Alexandrino, & Origene probaſſet, filium eiuſdem eſſe cum patre eſſentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres per manus traditam fuiſſe hanc ſententiam demonſtrauimus. Vos autem o noui Iudæi & Caiphæ diſcipuli, quos tādem nominum ueſtrorum poteſtis oſtendere progenitores? Hoc eſt, quod apud Theodoritum legimus, ex non ſcriptis ſermonibus, pie tamen intellectis, Arianos eſſe damnatos. Nam cum reiicerent illi uocem Homouſii, propterea quod nuſquam in ſcripturis reperiretur, Athanaſius & qui cum eo faciebant Epiſcopi catholici, teſtimonio patrum, qui doctrinam hanc ab Apoſtolis receperant, eos refellebāt. Nam Apoſtolorum eſſe traditionem, quod filius eiuſdem cum patre ſit ſubſtantiæ, Felix Pontifex ad Benignum ſcribens teſtatur. E ſcripturis Eluidius Mariæ perpetuam uirginitatem, e ſcripturis Donatiſtæ paruulorum baptiſmum impugnabant. Sed ſicut illum Hieronymus, ita hos Auguſtinus Eccleſiæ traditione refellit: cuius tantam eſſe uim Paulus uoluit, ut non dubitanter diceret: Etiam ſi nos, aut angelus de cælo euangelizet uobis præterquam quod euangelizauimus uobis, anathema ſit: Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis uobis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Non dixit, ſi quis uos docuerit aliter, quam ſcripſit Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Ioannes, aut quam ipſi ſcripſimus, ſed præter id, quod euangelizauimus, hoc eſt, prædicauimus uobis, præter id, quod ipſi coram docuimus, & concionando tradidimus uobis, præter id, quod accepiſtis, hoc eſt audiuiſtis, & coram didiciſtis a nobis. Quattuor eſſe Euangelia, quæ ſcriptura nobis prodit? & tamen ſi quis ea non credat, hæreticus eſt. Credimus igitur, non quia ſcriptum eſt, ſed quia ſic ab Apoſtolis legitima Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsione per manus uobis traditum eſt. Ad eundem modum, tres perſonas Deum unum eſſe, nulla nobis expreſſe tradit ſcriptura, atque adeo ne reperitur quidem perſonæ nomen in ſcripturis de Deo dictum, ſicut nec Trinitatis: nos tamen tres perſonas dicimus, non quia ſcriptura dicit, inquit Auguſtinus, ſed quia ſcriptura non contradicit, & quia ſic ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus traditum accepimus, quorum etiam eſſe traditionem, ut paruuli baptizētur, Dionyſius & Origenes teſtantur. ſed & quod in Miſſæ ſacrificio pro defunctis oratur, Apoſtolorum eſſe traditionem narrat Chryſoſtomus. Quod de maioribus Eccleſiæ cauſis ad Sedem Apoſtolicam ſit referendum, Apoſtolos inſtituiſſe ſcribit Zepherinus Pontifex & martyr: quamuis ante eum, alii quoque nonnulli Symbolum quod uocant Apoſtolicum, ab Apoſtolis confectum eſſe narrant Clemens, Cyprianus, uel potius Ruffinus: illius enim uidetur eſſe ſymboli explicatio, quæ Cypriano quoque inſcribitur, Hieronymus, Auguſtinus, Leo Pontifex, & alii. Neque tamen uel in actis Apoſtolorum, uel in reliqua noui Teſtamenti ſcriptura uniuerſa, ulla ſit eius rei mentio. Sed quorſum attinet ſingulas Apoſtolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iuſtinum, Origenem, Tertullianum, Athanaſium, Baſilium, Hieronymum? Multa eſſe refert Auguſtinus, quæ neque in litteris Apoſtolorum, neque in conciliis poſteriorum reperiuntur, & tamen quia per uniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis Apoſtolis tradita & commendata creduntur.

In lib. de Decretis Nicænæ Synodi contra Euſebium.
Lib. 1. cap. 8
Galat. 1
Lib. 7. de Trin. cap. 4
Dion. cap. 7. eccle. hie.
Orig. li. 5. in epiſtol. ad Rom.
Chriſ. Hom. 3. in epiſ. ad Phil.
Clem. in epiſ. ad Iacobū fratrem Domini.
Hier. ad Pammachium aduerſus hæreſes Ioānis Hieroſoly.
Aug. ſer. 115: & 181. de tempore.
Leo epiſto. 24. & 13
Iuſt. Quæſ. 115 & 118, ad orthodoxos.

Quod ubi legitima Epiſcoporum ſucceſsio eſt, ibi doctrina Apoſtolorum, ibi uera eſt una ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia, Cap. XXVIII.

DICIMUS ergo iam, ibi eſſe Apoſtolicam Eccleſiam, ubi eſt doctrina Apoſtolorum. Porro doctrina Apoſtolorum ibi eſt, ubi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſsio, a temporibus Apoſtolorū ad hæc uſque noſtra: quæ ſucceſsio ubi non eſt, ibi non eſt Eccleſia Chriſti, ſed Satanæ Synagoga. Hāc Eccleſiæ notam quia non habent, non agnoſcunt hæretici. nam neque traditiones Apoſtolicas admittunt, cum Arianis atque aliis hæreticis nihil præter ſcri-

Orig. hom. 5 in Numeros.
Tertull. de corona militis.
Athan. in li. de

uariis quæſtio. ſcripturas recipiētes neque ferre poſſunt aures eorū, ut de legitima Epiſcoporū *Baſil. li. de ſpiri* ſucceſsione quidquam dicatur. Nobis uero tanto maiore alacritate excipienda *tu ſancto ca. 28* eſt nota hæc, quanto magis abhorrere ab illa hæreticos & ſchiſmaticos uidemus, *& 29.* quandoquidem non fuit fere quiſquam ſanctorum patrum, qui non eam inter *Hier. cont. Luci* præcipuas Eccleſiæ notas numerauerit. Irenæus Apoſtolorū temporibus fuit pro- *ferianum.* ximus, eius hæc uerba ſunt: Agnitio uera, eſt Apoſtolorū doctrina, & antiquus *Aug. li. 2. ca. 7* Eccleſiæ ſtatus in uniuerſo mundo, ſecundum ſucceſsiones Epiſcoporum, qui- *de baptiſ. par-* bus illi eam, quæ in unoquoque loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ peruenit *uulorum.* uſque ad nos cuſtodita. Et alio loco iis tantum Epiſcopis obedire iubet, qui ſuc *Lib. 4. ca. 63* ceſsionem habent ab Apoſtolis, qui cum ſucceſsione Epiſcopatus chriſma ue- *Lib. 4 cap. 43* ritatis certum acceperunt: reliquos uero, qui abſiſtunt a principali ſucceſsione, *De praſcr. ad-* quocumque loco colligantur, ſuſpectos haberi uult. Neque multo poſterior Ter *uerſus hæretic.* tullianus, ubi de hæreticis ait, Cupio, inquit, oſtendant mihi, ex qua auctorita te prodierint: edant origines eccleſiarum ſuarum: euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſco pus aliquem ex Apoſtolis uel Apoſtolicis uiris, qui tamen cum Apoſtolis perſe- uerauerit, habuerit auctorem, & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apo- ſtolicæ cenſus ſuos deferunt, ſicut eccleſia Smyrnæorum Polycarpum a Ioanne collocatum refert, ſicut Romanorum Clementem, a Petro ordinatum edit. pro inde utique & ceteræ exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatu conſtitutos *In proœmio li. 1* Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Qui uero *Periarchon.* fuit propemodum æqualis eius Origenes, Cum, inquit, multi ſint, qui ſe putent ſentire, quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa a prioribus ſentiant, ſerue- tur uero eccleſiaſtica prædicatio, per ſucceſsionis ordinem ab Apoſtolis tradi- ta, & uſque ad præſens in eccleſiis permanens: illa ſola credenda eſt ueritas, *Lib. 4. epiſt. 9* quæ in nullo ab eccleſiaſtica diſcordat traditione. Porro Cyprianus tantum huic notæ tribuit, ut Eccleſiam eſſe dicat, plebem ſacerdoti ſuo adunatam, & paſto- *Ioan. 6* ri ſuo gregem adhærentem. Ac adducens uerba illa Petri: Domine ad quem ibi- mus, uerba uitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, ſuper quem ædifi- canda erat Eccleſia, docens, etſi contumax & ſuperba audire nolentium multitu do diſcedat, quod Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit. Ad extremum ſci re debes, inquit, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo; et ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe; & fruſtra ſibi blandiri eos, qui pacē cum ſacerdotibus Dei non habentes, obrepunt; cum Eccleſia, quæ catholica una eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit utique connexa, & cohærentium ſibi *Lib. 1. epiſt. 6* inuicem ſacerdotum glutino copulata. Ac rurſus ad Magnum ſcribens, Eccle- ſia, inquit, una eſt, quæ una intus eſſe & foris non poteſt. Si enim apud Nouatia num eſt, apud Cornelium non fuit: ſi uero apud Cornelium fuit, qui Epiſcopo Fa *Lib. 4. epiſt. 2* biano legitima ordinatione ſucceſsit, Nouatianus in Eccleſia non eſt. Ibi indi- cauit Eccleſiam eſſe Cyprianus, ubi fuiſſet Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio eſſe, idem eſſe ſcribit, quod cum catholica Eccleſia communicare. Ne *Hier. in epiſt. ad* que diſsimiliter Hieronymus, qui ſcribens ad Damaſum, Faceſſat, inquit, inuidia *Damaſum.* Romani culminis, recedat ambitio, cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo cru- cis loquor. Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, ideſt, cathedræ Petri communione conſocior; ſuper illam petram ædificatam Eccleſiā ſcio: Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: Si quis in *Gene. 7* arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulo poſt, Non noui, inquit, Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum: quicumque tecum non colligit, ſpargit: qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Sic ille uir ſanctiſsimus iuxta ac do- ctiſsimus, quicumque cum ſucceſſore piſcatoris Damaſo Papa non colligerent, Sataniſtas & Antichriſtos eos haberi uoluit: ita nihil habere cum illis commune uolebat. Quod apertius etiam in proxime inſequenti ſcribit epiſtola: In tres, inquit,

inquit, partes ſciſſa Eccleſia ad ſe rapere me feſtinat. Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere ſe dicunt: poſſem credere, ſi hoc unus aſſereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Tanta fuit Apoſtolicæ Sedis auctoritas, ut illi ſe hærere etiam hæretici fingerent: cui qui non eſſet iunctus, eum pro ſuo non habebat Hieronymus. Qui quod eo loco ſcribit, idem etiam Theodoritus teſtatur de Paulino, deq. Apollinare, quod aſſeuerabat, uterque ſe cum Damaſo ſentire, quo facilius morbum ſuum tegere poſſet. Sic de Eutichete ſcribit Leo Pontifex, quod ſententiam ipſius per omnia ſe ſecuturum ſpoponderit. De Authemio uero legitur in ſententia ſynodi Conſtantinopolitanæ ſecundæ, quod is ad Patriarchas ſcripſerit, ſe per omnia ſequi Apoſtolicam Sedem. Iuſtinianus uero Imperator iu epiſtola ad Epiphanium, quæ eſt in ſexta ſynodo, Quia ſæpenumero, inquit, hæretici in iis locis extiterunt, qui iudicio illius uenerandæ Sedis ſublati ſunt, licet nobis dicere ac pronunciare omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, nõ eſſe Dei ſacerdotes, neque fideles ſeruos. Auguſtinus in pluribus locis notam hanc agnoſcit: qui diſertis etiam uerbis extra Eccleſiam eſſe pronunciat, qui relicto Epiſcopo, Dei ordinatione ſuccedanea præſidente, aut ſibimet ipſis, aut ſemet ipſos conſtituunt Epiſcopos, Præpoſitos, Primates. Cuius hæc etiam uerba leguntur. Multa ſunt, quæ me in Eccleſiæ gremio iuſtiſsime tenent. Tenet cõſenſio populorum, atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, caritate aucta, uetuſtate firmata: tenet ab ipſa Sede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas Dominus poſt reſurrectionem ſuam commendauit, uſque ad præſentem Epiſcopatum ſacerdotum ſucceſsio: tenet poſtremo ipſum catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta ſola Eccleſia obtinuit, ut cum omnes hæretici ſe catholicos dici uelint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conueniatur? nullus hæreticorum uel baſilicam ſuã, uel domum audeat oſtendere. Rurſus in Pſalmo contra partem Donati, Numerare, inquit, ſacerdotes uel ab ipſa Petri Sede, & in ordine illo patrum quis cui ſucceſsit uidete: ipſa eſt petra, quam non uincunt ſuperbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Pſalmo ſcripſit, in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit, ac Romanos Epiſcopos inuicem ſibi ſuccedentes enumerauit a Petro uſque ad Anaſtaſium: Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Quod idem ab Optato quoque, qui fuit æqualis Auguſtini, factũ legimus. Is contra Parmenianum ſcribens, eum ſcire dicit Petro primo cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, iude Cephas appellatus, in quo uno cathedræ unitas ab omnibus ſeruaretur, ut iam ſchiſmaticus eſſet, qui contra ſingularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra unica, quæ eſt prima, ſedet prior Petrus, cui ſucceſsit Linus, ac enumeratis uſque ad Syricium, qui tum in cathedra ſedebat, Romanis Pontificibus, Veſtræ, inquit, cathredræ uos originem reddite, qui uobis uultis ſanctam Eccleſiam uindicare. Simili enumeratione ſucceſsionis Pontificum Romanorum uſus eſt antiquiſsimus Irenæus. Quo in loco ſimul illud aſſeuerat, quod ad Romanam Eccleſiam propter potentiorem principalitatem neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt undique fideles, iu qua ſemper conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Appſtolis, traditio. Enumerationem autem Irenæi tranſcripſit in Eccleſiaſticam ſuam hiſtoriam Euſebius. Longum eſſet ſingulos enumerando recenſere, qui ex hac nota ſucceſsionis Apoſtolicæ Eccleſiam agnoſcendam eſſe putauerunt. Qua in ſententia cum fuerint antiquiſsimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Optatus nota hæc Eccleſiæ, quam ſancti Patres agnoſcunt, una omnium clariſsima, maximeq. Eccleſiæ propria eſt habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam ſibi nulla ratione poſſunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere

Lib. 5. cap. 3

Epiſt. 14

Actio. 4. ſyn. 5

Aug. cõtr. Epi. Manich. cap. 4

Idẽ in principio tomi 7

Epi. 165

Lib. 2. contra Donatiſtas.

Lib. 3. cap. 3

Lib. 5. ca. 6 Eccleſ. hiſt.

poſſumus: oſtendant ex qua auctoritate prodierunt: edant origines eccleſiarū ſuarum: euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum: reddant originem cathedræ ſuæ: confingant ſaltem aliquid de ſucceſsione legitima, ſed neque quod confingant habent. nam illud in confeſſo eſt, non modo nullam eſſe apud illos ſacerdotum & Epiſcoporum ſucceſsionem, qui ante triginta hos annos nati ſunt, uerum etiam eorum eccleſias nunc quoque ſacerdotibus & Epiſcopis legitime ordinatis, prę terquam ſi qui a catholica defecerunt, prorſus carere. Quamobrem apud eos templa uidere licet ſicut ſacrificio, ita & ſacerdotio deſtituta, in horrea nonnulla, pleraque in ſtabula uel in caulas conuerſa. Egregia uero eccleſia, in qua nullus Epiſcopus, nullus ſacerdos, nullum eſt ſacrificium: in qua cuiuis de fæce uulgi, prorſus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad uerbi miniſterium, citra uocationem ullam legitimam, accedere licet. Quare cum ipſi in Eccleſia non ſint, illud omni ope contendunt & elaborant, ut ne ulla ſit Eccleſia. Cum enim, niſi una ſit, ulla eſſe non poſsit; una autem eſſe nequeat, niſi ex uno pendeat, qui præſit omnibus; ad unū hunc expugnandum ſuas omnes machinas conuertunt. Quod ideo per membra ſua facit Satanas, ſicut a Cypriano ſcriptum eſt, ideo præpoſitum Eccleſiæ ſua infeſtatione perſequitur, ut gubernatore ſublato atrocius atque uiolentius circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Itaque Sataniſtarum non eſt maius aliud ſtudium, quam ut, quem Chriſti uicariū, quem Petri ſucceſſorem eſſe uident, cuius miniſterio fieri perſpiciunt, ut in Eccleſia ſpiritus unitas in uinculo pacis retineatur, eius auctoritati detrahant, eum inuiſum & exoſum reddāt omnibus. Aliter enim diſpergere cum Satana non poſſunt, niſi quo miniſtro Chriſtus utitur in colligendo grege ſuo, quem pretioſo ſanguine ſuo redimere dignatus eſt, ab eo quam fieri poſsit maxime uoluntates hominum auerſas reddant. Quemadmodum qui uult regnum euerſum, aut aliquā in eo ſeditionem concitatam, caput regni petit in primis, illud famoſis libellis proſcindit, & quibuſcumque poteſt artibus in odium & contemptum omnium adducere conatur: ſic illi, dum hoc unum ſtudent, ut Eccleſiam perturbent, ut illius unitatem ſcindant, caput Eccleſiæ ſub Chriſto capite quibus modis poſſunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quod etiam a Cypriano ſcriptum eſt, concordiam ſimul iunctam omnino uinci nō poſſe. Quamobrem ſicut lupus ouem a grege ſecernere, ſicut accipiter columbā ab agmine uolantium ſeparare, ſic ille, cum ſibi ſatis aduerſus omnes uirium non eſſe uideat, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum, ac per quem fieri uidet, ut ſimul iungantur omnes, eum omni ratione cupit euerſum. Sed eæ Satanæ inſidiæ cauendæ ſunt piis omnibus, tantoq. maiore ſtudio enitendum illis eſt, ut in una, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia perſeuerent, quemq. illi præſidere ſuo loco Chriſtus uoluit, ei dicto ſint audientes, ad eum, ſi qua ſit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipſis Apoſtolis inſtitutum eſt, neque ſecus fuit umquam in Eccleſia catholica obſeruatum. Habentur libri conciliorum, in quos non modo acta Synodorum, uerum etiam epiſtolæ multorum ſanctorum Pontificum & martyrum ſunt relatæ. Legat qui uolet Anacleti, Euariſti, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelii, Lutii, Melchiadis, Marci, Iulii, Innocentii, Damaſi, Leonis, Agathonis, Gelaſii, Hormiſdæ epiſtolas: non aliter ſe rem habere perſpiciet. Verū & ex quattuor illis conciliis, quæ haud aliter atque quattuor Euangelia recipiuntur ab omnibus iis, qui Chriſtiani cenſeri uolunt, id ipſum cognoſcet. Neque diuerſum reperiet in Eccleſiaſtica hiſtoria, ubi commemoratur concilium quoddam Antiochiæ celebratum, auctoritatem uel hoc nomine non habuiſſe, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Epiſcopus, nec in locum ſuum aliquem deſtinauit, cum utique regula eccleſiaſtica iubeat, non oportere præter ſententiā Romani Pontificis concilia celebrari. Extat inter Auguſtini epiſtolas una patrum concilii Carthaginenſis: in qua petunt ab Inno-

Lib.1. epi.3 — *Li.1. epi.1* — *Socra.li.2.ca.8 Eccl. hiſt.*

Innocentio Papa, ut concilii ſui ſtatutis Apoſtolicæ Sedis adhibeatur auctori-
tas. Extat & alia eiuſdem argumenti, ab Auguſtino & ceteris Epiſcopis in conci *Epiſt.90*
lio Mileuitano congregatis ſcripta. Cui reſpondens Innocentius, diligenter, in
quit, & congrue Apoſtolico conſulitis honori, honori inquam illius, quem ſoli- *Epiſt.91*
citudo manet omnium eccleſiarum, ſuper anxiis rebus, quæ ſit tenenda ſenten-
tia, antiquæ ſcilicet regulæ formam ſecuti, quam toto ſemper ab orbe mecum no
uiſtis eſſe ſeruatam. Ac paulo poſt: Scientes quod per omnes prouincias, de Apo
ſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanant, præſertim quoties fidei ratio
uentilatur, arbitror omnes fratres & Epiſcopos noſtros non niſi ad Petrum, id-
eſt, ſui nominis & honoris auctorem referre debere. Quod autem a patribus in
Africano & Mileuitano concilio congregatis, idem cum ab aliis quibuſdam ori
entalibus Epiſcopis ad Symmachum ſcribentibus, tum ab iis, qui cum Athana-
ſio conuenerant Alexandriæ, factum eſſe legimus. Quin & Synodi magnæ & uni- *Actione 3*
uerſalis Calchedonenſis ad Leonem extat epiſtola, qua petunt, ut ſuis decretis
eorum honoret iudicium. Extat & Ambroſii epiſtola, qua Theophilum admo- *Epiſt.78*
net, ut de cauſa inter Euagrium & Flauianum ad Romanæ ſacerdotem Eccleſiæ
referat. Sed quid catholicos commemoramus? quorum nemo fuit umquam, qui
de fidei cauſis, ſi quid eſſet in dubium uocatum, non ad Sedem Apoſtolicam refe
rendum eſſe putaret? Etiam hæreticos id feciſſe Eccleſiaſtica docet hiſtoria, ubi
legitur Euſebius Conſtantinopolitanus Epiſcopus ad Pontificem Romanum Iu-
lium miſiſſe, atque ab eo petiuiſſe, ut in cauſa Athanaſii iudex eſſe uellet. Quin
tota illa ſynodus Epiſcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Euſebio congregata, *Socr.lib.2.c.11*
acta ſua eiuſdem Pontificis iudicio comprobari petiuit. De Fortunato pſeudo- *Lib.1 epi.3.4.*
epiſcopo ab hæreticis conſtituto, deq. Baſilide, quod ad Petri cathedram appel- *Bern.epi. 109*
lauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habailardus Bernar- *Aug. de gratia*
di temporibus. De Pelagio ſcribit Auguſtinus, quod is litteras, quibus ſe purga- *Chriſti cont. Pe*
ret, libellumq. fidei ſuæ Romam ad Papam Innocentium miſerit, narrat idem de *lag.lib.1 cap.3*
Celeſtio, quod is beati Papæ Innocentii litteris non eſt auſus obſiſtere, immo ſe *et de peccato ori*
omnia, quæ Sedes illa damnauerat, damnaturum eſſe promiſit. Eutichen etiam li *ginali lib.2.c.7*
bellum Leoni miſiſſe, deq. iniuſta damnatione queſtum eſſe patet ex iis, quæ ſcri *Leo epi.7*
pſit Leo Pōtifex ad Theodoſium & ad Flauianum. Flauianus quoque, cur eum ex- *Epiſt. 10*
communicauerit, eidem Leoni cauſam reddit: & approbat eius hoc factum Leo. *Proterens epi-*
Proterens etiam Epiſcopus Alexandrinus in ſuſpicionem hæreſeos uocatus apud *ſto. 68*
eundem Leonem ſe purgat, quem poſtea Leo catholicum eſſe Marciano Impera *Leo epi.99*
tori indicat. De Pyrrho quoque narrat Zonaras, quod cum ad Sedem ſuam Con- *In uita Conſtā-*
ſtantinopolitanam redire cuperet, ſe deſeruiſſe monothelitarum hæreſim ſimu- *tis nepotis He-*
lat, libellumq. de fide ſua Papæ offert, a quo approbatus eſt. inde clam Rauennā *raclii.*
digreſſus hæreſim celare non potuit. quo comperto, Papa conuocatis ſuis Epi-
ſcopis eum penitus condemnat. Idem hoc factum eſt a noſtri temporis hæreſiar-
cha, cuius hæc uerba ſunt ad Leonem decimum. Beatiſsime Papa, proſtratum
me pedibus tuæ beatitudinis offero, cum omnibus, quæ ſum, & habeo: uiuifica,
occide, uoca, reuoca, approba, reproba, ut placuerit: uocem tuam, uocem
Chriſti in te præſidentis & loquentis agnoſcam. Quamuis hæc illius hypocriſis
non diutius, quam illa Celeſtii, durauerit. Neque uero ſine cauſa tanta fuit ſem-
per Romanæ Eccleſiæ auctoritas, in qua, ſicut ſcribit Auguſtinus, Apoſtolicæ ca- *Epiſt. 162*
thedræ ſemper uiguit principatus. Nam cum aliæ omnes eccleſiæ, quibus Apo-
ſtoli præfuerunt, a fide defecerint, ſola hæc ſancta & Apoſtolica, mater omnium
eccleſiarum, Chriſti Eccleſia, per omnipotentis Dei gratiam a tramite Apoſto-
licæ prædicationis numquam erraſſe, nec hæreticis nouitatibus deprauanda ſuc
cubuiſſe probatur: ſed quam ab exordio fidei Chriſtianæ normam ab ipſis Apoſto
lis accepit, in ea ſemper illibata permanſit. Defecit Hieroſolymitana eccleſia,
cui præſedit Iacobus: defecit Achaia, ubi Andreas; defecit Aſia, ubi Ioannes;

defecit India, ubi Thomas: defecit Perſis, ubi Iudas: defecit Aethiopia, ubi Mat thæus: defecit Phrygia, ubi Philippus: defecit Græcia, ubi Paulus: ſola fuit & eſt Eccleſia Romana, ad quam, ſicut præclare ſcribit Cyprianus, numquam acceſſum habere potuit perfidia. De qua Theodoritus ad Renatum presbyterum ex collegio Cardinalium ſcribens, Tenet enim, inquit, ſancta iſta Sedes gubernacula gerendarum cunčti orbis eccleſiarum, cum propter alia, tum quia ſemper hæretici fœtoris expers permanſit, neque ullus umquam, qui contraria ſentiret, in ea ſedit: quin potius Apoſtolicam gratiam inuiolatã cuſtodiuit. Et ad Ruffinum Hieronymus, Scito, inquit, Romanam fidem, Apoſtolica uoce laudatam, iſtiuſmodi præſtigias non recipere, etiamſi Angelus aliter annunciet; quam ſemel prædicatum eſt, Pauli auctoritate munitam non poſſe mutari. Ad Damaſum quoque ſcribens, apud ſolos Romanos incorruptam ſeruari dicit Patrum auctoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem eſſe uult fidem catholicam. Fidem ſuam, inquit, quam uocat? eam ne qua Romana pollet Eccleſia, an illam, quæ in Origenis uoluminibus continetur? Si Romanam reſponderit, ergo catholici ſumus. Rurſus ad Pammachium, & Oceanum ſcribens, Quiſquis es, inquit, aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris, quod ante neſciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? uſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem, in qua puer natus ſum. Ambroſius uero, Percunctatus eſt, inquit, ab Epiſcopo, utrumnam cum Epiſcopis catholicis, hoc eſt, cum Romana Eccleſia conueniret? Vſque adeo autem Romana fides catholica ſemper ſides eſt habita, ut Gratianus Imperator, quo imperante uixit Hieronymus, noluerit de fide diſputari, uerum edictum fecerit, ut cuncti ſubditi eam religionem retinerent, quam uertex Apoſtolorum Petrus initio tradidiſſet, ac tum Damaſus Romanus Epiſcopus cuſtodiret: quod non modo in Eccleſiaſtica legitur Hiſtoria, uerum etiam edictum ipſum in codicem Imperatoris Iuſtiniani relatum eſt. In Chalcedonenſi quoque concilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo ſic credit. Cyrillus ita credit. Papa Leo ita interpretatus eſt. Et iterum: Omnes ſic credimus: Papa Leo ſic credit. Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiſcopi: Leo ſic credit. Leo & Anatholius ſic credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita locutus eſt, Apoſtoli ita docuerunt, pie & uere Leo docuit. Ac paulo poſt: Omnes ita credimus: ſicut Leo ita credimus. In ſexta quoque Conſtantinopolitana ſynodo, cum itidem legeretur Pontificis Agathonis epiſtola, quæ ſcripta fuerunt ab illo tamquam a Spiritu ſancto dictata, ac per os ſancti ac beati principis apoſtolorum Petri, ſtatim receperunt, & amplexi ſunt omnes, ac in prophetico ſermone dictum fuit: Charta & atramentum uidebatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Ex his omnibus perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, ex eo tempore, quo Chriſtus in cælum aſcendit, quantum fuerit Apoſtolicæ, hoc eſt Romanæ ſemper Eccleſiæ tributum, ad quam de fidei cauſis referebatur, quod ibi potiſsimum ſarcita in damna fidei ſpes eſſet, ubi non poſſet fides ſentire defectum: quam ſolius ſedis huius prærogatiuam eſſe dicit Bernardus. Et ſunt interea, qui neſcio cuius VVittembergenſis, heri, quod aiunt, & nudiuſtertius natæ eccleſiæ iudicio, ſcripta ſua ſubijcere malunt, quam illius omnium antiquiſsimæ ſanctiſsimæq. Eccleſiæ, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt, cui Euangelium ſuum Petrus & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt: quæ mille iam quingentis & amplius annis ita eſt catholica ſemper & Apoſtolica habita, numquam ut ulla fuerit hæreſeos labe maculata: in qua uidere etiamnum licet uiros & uitæ ſanctimonia & doctrina præſtantiſsimos. Neque enim exiſtimandum eſt, ſi quando ad Petri cathedram de cauſis maioribus refertur, ſolum eſſe Paulum aut Iulium Pontificem, qui

Lib. 1. epiſt. 3

Hieron. li. 3

Gal. 1

Idem lib. 1 cont. Ruff.

De obitu fratris cap. 7

Sozo. lib. 7 cap. 4

C. de ſumma tri. L. cunctos populos.

Actione 2

Epiſt. 190

de illis iudicet. Habet ille lateri ſuo aſsidẽtes totius orbis uiros doctiſsimos, qui-
bus ipſe minime doctrina ſecundus præſidet, de quorum concilio de rebus gra-
uioribus pronunciat. Quamobrem ferendi non ſunt, qui Pontifici ſe dicto audi-
entes fore profitentur, non autem Paulo, ant Iulio; ſibiq. hoc arrogant, ſuum ut
eſſe uelint iudicium, qnando ut Pontifex, quando ut Iulius decernat. Quæ ſi ſe-
mel admiſſæ fuerint captiones, omnis erit e terris obedientia ſublata. Cur enim
non eadem ratione ſibi ſumat quiſquam, ut de regis ſententia iudicet, quod Si-
giſmundum, non autem regem pronunciaſſe dicat? Nihil captione hac pernicio-
ſius cogitari poteſt.

Quod Fides Eccleſiæ propterea deſerenda non ſit, quod præſident illi quandoque, qui uitæ non omnino ſunt inculpatæ. Cap. XXIX.

CETERVM uerum eſſe illud comperimus, quod ab Auguſtino ſcriptum *Epiſt. 137*
eſt, quod cum nou habeant hæretici quod in cauſa ſuæ diuiſionis defen-
dant, non niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura fal-
ſiſsime iactant, ut, quia ipſam diuinæ ſcripturæ ueritatem, qua ubique diffuſa
Chriſti Eccleſia commendatur, criminari, & obſcurare non poſſunt, homines,
per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere, quidquid in mentem
uenerit, poſsint. Numquam enim id ab ullis hæreticis tam eſt impudenter factũ,
quam hoc infelici noſtro ſæculo fieri uidemus. Cum enim ſe malam habere cau-
ſam intelligant, ad eas ſe artes conuertunt, quibus uti conſueuerunt ii, qui ma-
las cauſas defendendas ſuſceperunt. Cumq. ſint in Rhetorum præceptis diligen
ter exercitati, non alia in re magis laborant, quam ut odio, inuidia, & huiuſmo
di motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obiicere que-
ant. quamobrem Eccleſiæ præſides, præcipue uero Chriſti uicarium Petriq. ſuc
ceſſorem falſis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adduce
re conantur. Quæ eſt autem iſta tam inſana maledicendi rabies? aut a quo alio
quam a ſatana auctore profecta? facile ut ſataniſtam agnoſcere liceat. Certe Dei
præceptum eſt, Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito ſcriptum eſt, Ma- *Exod. 22*
ledici regnum Dei non conſequentur. Atqui ex iſtorum libris ſi quis maledicta *1. Corin. 6*
& conuicia, ſi falſas criminationes auferre uelit, chartas propemodum omnes
uacuas reliquerit. Is demum Euangelii propugnator habetur acerrimus, qui Põ
tificem Romanum & reliquos Epiſcopos omni conuiciorum genere quam acer-
biſsime fuerit inſectatus. Et quod ſuo quoque tempore qneritur eueniſſe Baſi-
lius, ut quiſque lingua eſt ad maledicendum & blaſphemandum procaciſsima, ita *Epiſt. 69*
præ ceteris maxime iudicatur idoneus, qui uerbi miniſterio fungatur. Ac demus
hoc illis, deflexiſſe, aut deflectere quandoque de recto uitæ curriculo Pontificẽ:
numquid ideo fides in Chriſtum, quam ille docet, abiicienda eſt? Præclare dictũ
eſt a Tertulliano: Ex perſonis probamus fidem, an ex fide perſonas? Dummodo *De præſcriptionibus*
ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum eſt, quid mea refert, qua *aduerſus*
ſit ille uita? Deinde uero, quis ego ſum, qui ſedentem in Petri cathedra ſeruum *hæreticos.*
iudicem alienum? Domino ſuo ille ſtat aut cadit, uni illi uitæ ſuæ commiſsiq. Pon *Rom. 14*
tificatus rationem redditurus. Cum uentum erit ad Chriſti tribunal, ante quod *2. Corin. 5*
omnes uos oportet manifeſtari, non quæretur a uobis, quid Pontifex fecerit: nõ
illius, ſed noſtræ a uobis uitæ ratio repoſcetur: referet unuſquiſque propria cor-
poris, prout ipſe geſſerit, ſiue bonum ſiue malum: Prout ipſe (inquit) non prout
Pontifex geſſerit. Quamobrem non ſibi ſumat onis, ut a quo uenit ipſa iudicau
da, paſtorem ſuum iudicet, neque, qua ſit illa uita, quidquam ad ſalutem ſuam in
tereſſe putet. Securum te Chriſtus in hac parte fecit, dicens: Quæ dicunt, faci *Matth. 23*
te: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt: dicunt quæ
Dei ſunt, faciunt quæ ſua ſunt: dicunt bona ex cathedra Moyſi, faciunt mala ex
peſtilentia ſua. Non eſt itaque deſerenda ſanctitas cathedræ: neque propter pa-
ſtores

Contra litteras ſtores malos, gregis eſt unitas diuidenda. Præclare Auguſtinus. Si omnes per to
Petil. li. 2. c. 51 tum orbem tales eſſent, quales uaniſsime criminaris, cathedra tibi quid fecit
Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, & in qua hodie Anaſtaſius ſedet? uel Ec-
cleſiæ Hieroſolymitanæ, in qua Iacobus ſedit, & in qua hodie Ioannes ſedet, qui
bus nos in catholica unitate conne&imur, & a quibus uos nefario furore ſepara
ſtis? Quare appellas cathedram peſtilentiæ cathedram Apoſtolicam? ſi propter
homines, quos putas legem loqui & non facere: numquid dominus Ieſus Chri-
ſtus propter Phariſæos, de quibus ait, dicunt enim & non faciunt, cathedræ, in
qua ſedebant, ullam fecit iniuriam? nonne illam cathedram Moſi commendauit,
& illos ſeruato cathedræ honore redarguit? Ait enim: Super cathedram Moyſi ſe
dent: quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non
faciunt. Hæc ſi cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blaſphema-
retis cathedram Apoſtolicam, cui non communicatis. Sed quid eſt aliud quam
Iacob. 2 neſcire dicere, & tamen non poſſe niſi maledicere? Monet Iacobus, ne Chriſti
fidem in acceptione perſonarum habeamus, quandoquidem perſonarum reſpe-
Contra litteras ctus, ut eſt apud Auguſtinum, erroris eſt mater, qui etiam a perfido fidem perci-
Petil. li. 1. ca. 2 pi poſſe docet. Per aſinam loqui Dominus dignatus eſt: qui minus loquatur per
Num. 22 hominem, quamuis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus ubi uult ſpirat, etiam
ſi uoluntati eius is, qui loquitur, non conueniat. Balaam pretio conductus ut po-
pulo Dei malediceret, profectus fuerat, cõtra tamen atque animo deſtinauerat,
1. Reg. 19 ſimul ac in conſpectum populi uenit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Da-
uidem properauerat, cuius poſteaquam poteſtas erat facta, contra quam pro-
poſuerat, ueniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit
& ipſe coram Samuele cum ceteris, cum factus eſſet ſuper eum ſpiritus Domini.
Quis ignorat quales fuerint ſacerdotum Principes & ſcribæ temporibus Hero-
Matth. 2 dis? qui tamen ubi naſceretur Chriſtus interrogati, ſemota quauis cunctatione
dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid eſſe potuit nequius? qui quem ſcelera
te nactus erat pontificatum, pretio redemptum, geſsit etiam ſceleratius: & tamẽ
is cum diceret, expedit uobis, ut unus moriatur pro populo, & non tota gens pe
Ioan. 11 reat, non a ſemet ipſo hoc dixit, quemadmodum Ioannes teſtatur, ſed cum eſſet
Pontifex anni illius, prophetauit. Si non deſtituebatur dono prophetiæ, quamli
Matth. 23 bet eſſet impius, qui ſedebat in Moyſi cathedra: certe multo minus eo deſtitui
Matth. 16 credendus eſt, qui ſedet in cathedra Petri, ſuper quem Chriſtus ædificauit Ec-
cleſiam ſuam, cuius a Domino cura ſuſcipitur ſpecialis, pro cuius fide proprie
ſupplicatur, támquam aliorum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens principis uicta
non fuerit: aduerſus quem numquam eſſe portas inferi præualituras promiſit is,
qui mentiri & fallere neſcit. Numerétur omnes Pontifices a Petro ad hunc uſque
Pium quartum: nullus in iſta cathedra ſedit Arianus, nullus Donatiſta, nullus Pe-
lagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæreſim aliquam profeſſus eſſet. Non abs
re autem fuerit, quæ ſcripta ſunt in annalibus de Vigilio Papa,. breuibus comme
morare. Cum is per ſcelus ad pontificatum perueniſſet: nam Siluerium Papam,
cuius erat Diaconus, inſtigante Auguſta de Sede ſua deturbandum atque in exi-
lium deportandum curauerat, quod is omnia ſe prius & facere & pati paratum di
ceret, quam ut, quod Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter
Eutychetis hæreſim de Sede Conſtantinopolitana per Agapetum anteceſſorem
ſuum deiectus fuerat, in Sedem illam reſtitueret: poſteaquam in locum Siluerii
opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, ut, quod
Siluerius conſtanter facere detrectabat, id ipſe facturum ſe, atque Anthemium
reſtituturum ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam promitteret: res eſt admira-
tione digna: ſtatim ut Petri cathedram aſcendit, idem illi quod Saul euenit: nam
ſuper eum quoque factus eſt ſpiritus Domini: cumq. lõge alio animo ad Eccleſiæ
gubernacula acceſsiſſet, admonitus ab Auguſta promiſsi, prius extrema quæque

ſe paſ-

ſe paſſurum reſpondit, quam ut hæreticum in Sedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret. Cumq. multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemq. diuturnam in carcere pertuliſſet, tulit omnia forti animo, quod multo ſe grauiora ſupplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum aſſecutus, horrendum facinus contra ſanctum Pontificem Siluerium deſignaſſet. Nõ fuit hic Pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſsimilis, effecit tamen Sedis huius priuilegium, ut a fide aberrare non potuerit, quodq. impie promiſerat, id pie poſtea negauit, ac eo quo decebat animo Chriſtianũ Pontificem, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quam ut aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret. Ex quo uidere licet quantum ſit Romanæ Sedis priuilegium. Nam ut ab aliis peccatis non ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc uenerabilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodum ſcribit ſanctus Leo, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſæculum. Quæ propriæ ſunt inferorum portæ, numquam aduerſus hãc Sedem hæreſes ullæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei miſericordiam præualebunt. Quare merito ſanctiſsimi uocantur, qui ſedent in illa cathedra. Quãuis enim non omnes habeant uitæ ſanctitatem, quam habere ſine innocentia nemo poteſt: eſt tamen, ſicut ab Auguſtino memoriæ proditum legimus, quædam unctionis, eſt quædam Sacramenti quoque ſanctitas, qua carere numquam poſſunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, ſi forte ii præſunt aliquando in Eccleſia, qui non ſunt ſine crimine. Quin & illud potius reputare ſecum debet homo Chriſtianus, quod non ſine iuſto Dei iudicio dantur Eccleſiæ præſides. Non ne duo paſſeres aſſe ueneunt, dicit Chriſtus, & neuter eorum cadit in terram ſine patris ueſtri uoluntate? Cum ille nec minima fieri ſine uoluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna aut non ſciente, aut non permittente Deo in Eccleſia fieri? & ſacerdotes & diſpenſatores eius non de eius ſententia ordinari? Hoc eſt, dicit Cyprianus, fidem non habere, qua uiuimus: hoc eſt, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari ſcimus & credimus. Ex quibus Cypriani uerbis illud diſcimus, quod certo nobis perſuaſum eſſe debet, Dei iudicio fieri ſacerdotes, Epiſcopos, & Eccleſiæ præſides, & eos aut ſciente, aut permittente Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, neſcit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de iis, qui probati ſunt: Nouit Dominus qui ſunt eius. Reprobis uero dicit ipſe Dominus in Euangelio: Neſcio uos unde ſitis. Sic & fatuis uirginibus: Amen dico uobis, neſcio uos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices: permittente autem Deo fiunt ii, qui ſunt minus probati. Nam facit quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi, ut ſit ſicut populus ita & Sacerdos. Qui ſi malus eſt, ſibi malus eſt, neque tibi quidquam eius improbitas officit, ſi factis eius malis non communicas. Tibi mandatum eſt, non ut in uitam illius inquiras, ſed ut, quæ dixerit, facias, cum præſertim ex ea dicat cathedra, cuius, quemadmodum antea dictum eſt, cura Deo eſt ſpecialis. Explicans illa uerba diuus Hieronymus, Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiſerat, inquit, qui recipit uos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum, qui me miſit: Ad ſuſceptionẽ magiſtrorum diſcipulos prouocauerat. Poterat occulta eſſe credentium reſponſio, ergo & Pſeudoprophetas, & Iudam proditorem debemus recipere, & illis alimoniam miniſtrare? Hoc Dominus antea procurans dicit, non perſonas ſuſcipiendas eſſe, ſed nomina: & mercedem non perdere ſuſcipientes, licet indignus fuerit, qui ſuſceptus ſit. Non perſonas itaque Chriſtus, ſed nomina ſuſcipi uult, hoc eſt, non uult attendi, qualis perſona ſit, quoue uitæ merito, cuius miniſterio Deus utitur, ſiue in Eccleſia ſua gubernanda, ſiue in doctrina propaganda, ſiue in Sacramentis adminiſtrandis: Iudas ne ſit, an Petrus, an Paulus, attendi non uult, ſed ſolum hoc quod ſedet in cathedra Petri, quod Apoſtolus, quod Chriſti legatus,

Contra litteras Petiliani lib. 2. cap. 40

Matth. 10

Lib. 1. epi. 3

2. Tim. 2

Luc. 13

Matth. 25

Iob 34

Iſaia 24

Matth. 10

Mal. 2 gatus, quod Sacerdos, quod Epiſcopus, quod Angelus eſt Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iuſſus es, hoc ſolum ſpectari uult. Si Iudas eſt, quandoquidem Apoſtolus eſt, & pro Chriſto legatione fungitur, nihil te moueat, quod fur eſt. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationē eius
Lib. 3. cont. epi. Parm. c. 11 obedienter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit facere nolito. Non ad ipſum refert animum, uerum ad illum, cuius nomen gerit. Euangelium, dicit Auguſtinus, fur quoque Iudas ſine detrimento fidelium prædicauit, ac quicumque non rece-
Ioan. 12 pit illum, Chriſtum ipſum non recepit, qui æque Iudæ dixerat atque Petro uel Ioāni, qui uos reiicit, me reiicit. Si uero Petrus eſt, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur; & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit ſalus noſtra, ſi ex
Hiere. 17 ſanctitate pendebit docentium, aut Sacramenta miniſtrantium. Prauum eſt & in ſcrutabile cor hominis, ut qui ſanctus, quiue minus ſanctus ſit, non poſsit niſi ſolus ille ſcire, qui ſcrutatur corda & renes. Itaque fit non raro, ſanctus ut eſſe uideatur, qui non eſt, quiq. perſecutor eſt, aut publicanus hodie, cras fiat Apoſto
Hiere. 17 lus. Quamobrem recte a Propheta dictum eſt: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Etiam ſi quis certo ſciat, iuſtum aliquem & innocentem eſſe, atque omni prorſus macula carere, tamen ſi in illius ſan
Pſalm. 3 ctitate ſpem ſuam collocat, ſi ſalutem ab illo expectat, maledictus eſt. Nam Do-
Pſa. 53 mini eſt ſalus: &: Vana ſalus hominis. Pridem hæretici ſunt habiti, & Auguſtini
Ser. 66. in cāt. ſæculo Donatiſtæ, & Bernardi æuo, qui ſe uocabant Apoſtolicos, qui utrique noluerunt ibi eſſe Eccleſiam Apoſtolicam, ubi non eſſet uita Apoſtolica, & Sacramentorum dignitatem ex miniſtrorum uirtute metiebantur. Quamobrem procul abſit a mentibus piorum error hic. quin ii potius cum audiunt eos, qui præſi-
Eccl. 19 dent, aliquorum criminum inſimulari, ac eos infamiæ nota aſperſos per hominū
Gen. 9 ora traduci, meminerint ſcriptum eſſe: Qui cito credit, leuis eſt corde: ac Shem & Iaphet imitentur potius, laudatos Noe filios, qui tegere ſunt & cooperire conati, quam impium illum Cham, cui merito poſtea pater maledixit, qui uerenda patris nudare auſus eſt. Certum eſt, multa crimina falſa contra eos, qui ſedent in cathedra Petri, a ſataniſtis confingi: & euenire fere ſolet iis, qui ſumma cum poteſtate uerſantur, etiam ſi nulla in re ab officii ſui religione declinauerint, ut uoculas tamen hominum eorumq. reprehenſionem quandoque non effugiant: ut non ſine cauſa dictum illud celebretur, Regium eſt male andire, cum benefeceris. Tutius fuerit in hanc partem peccare, ſi coniiciis iſtorum & impudentibus nonnumquam calumniis non modo fides non habeatur, uerum ne aures quidem accommodentur: ſi modo peccatum dici poteſt, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac ſua Chriſtiana pietate & modeſtia Chriſtianiſsimus Imperator Conſtantinus conſecutus eſt: cui cum eſſent oblati libelli, in quibus crimina quædam ſacerdotum & Epiſcoporum continebantur, non ſatis habuit, quod eos exuri fecit, cum ſe ab illis, non illos a ſe iudicari oportere diceret, uerum & hoc inſuper adiecisse legitur, ſi forte ſuis oculis turpe facinus ali-
Theodo. lib. 1. cap. 11 quod Epiſcopum deſignantem conſpexiſſet, obtecturus id fuerit paludamento ſuo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Sed hic dicet aliquis: quid autem ſi te-
Gene. 9 ſtatiora ſunt non unius alicuius, uerum etiam multorum oculis, quæ ab iis, qui præſident, nefaria patrantur; ſi non eam quam oporteret Eccleſiæ curam gerere, ac quibuſuis aliis in rebus potius, quam in iis, quæ proprie ad ipſorum officium pertinent, mentes occupatas habere uidentur? Quid aliud quam illud fa-
Matth. 8 ciendum eſt, quod feciſſe diſcipulos legimus, cum dormiente Chriſto nauiculā fluctibus operiri uidiſſent? excitarunt enim eum dormientem dicentes: Domine ſalua nos, perimus. Hoc diſcipulorum exemplum, quicumque pii ſunt, imitari debent. Vident nauiculam, in quam aſcendit Chriſtus, hoc eſt, unam, ſanctā, catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam, ita procellis ac tempeſtatibus iactari atque agitari, ut mergenda iamiam eſſe uideatur. Simul & hoc intelligunt, tempe

ſtatis

ſtatis huius non poſtremam eſſe cauſam, quod in uicariis ſuis obdormiuit Chri-
ſtus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo ſomno ita ſunt conſopiti,
ut, quamlibet uellices, quamlibet inclames, non queant expergiſci: confugiant
ad ſummum nauclerum Chriſtum: accedant ad ipſum nihil in fide hæſitantes: eũ
in uicariis ſuis dormientem excitent, ac ſupplici uoce precantes exclament, Do
mine ſalua nos, perimus! Expergiſcere in iis, quibus in gubernanda Eccleſiæ
tuæ naui uices tuas committere dignatus es. Excitet eos e profundo ſomno ſpi
ritus timoris tui, ac per eos iam expergefactos impera uentis & mari, quo tandem
aliquando ſedatis tempeſtatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas conſequa-
tur, ut uidentes homines mirentur & glorificent te, dicentes: Qualis eſt hic,
quia etiam miniſtris eius uenti & mare obediunt? Hæc eſt ratio, qua ſuccurri poſ
ſit malis præſentibus, ut, uita noſtra in melius commutata, ſupplices Deum uno
ore cuncti precemur, ſi forte per eos ſtat, qui præſunt, quo minus Eccleſiæ peri
clitanti ſuccurratur, quandoquidem in ipſius manu corda ſunt Principum, ut *Prouerb. 2*
ipſe inclinet ea ad illa conſilia capienda, quibus diu deſiderata pax & tranquilli-
tas Eccleſiæ Dei reſtitui tandem poſsit. Quam enim Sataniſtæ rationem ſequun-
tur, ut ſiue declament de loco ſuperiore, ſiue ſcribant aliquid, non alia in re plus
temporis conſumaut, quam in Pontificibus maledictis inceſſendis, in fama eo-
rum multis etiam confictis criminibus laceranda, magis id adeo ad maiorem etiã
quam ad excitatam tempeſtatem tranquillandam facere uidetur. Sed hæc tandẽ
dicta ſufficiant, quo ad explicationem huius articuli, quo nos credere ſanctam
Eccleſiam Catholicam profitemur.

Quæ ſit Sanctorum communio. Cap. XXX.

VISVM eſt autem operæpretium, aliquid etiam de ſanctorum communio
ne dicere. Sunt qui putent iis uerbis Eccleſiam definiri, quod ea ſit qua-
ſi communio quædam, hoceſt, ſocietas ſanctorum. Quorum nos hanc
ſententiam non reiicimus, modo ne ſolos iuſtos intelligi ſanctos uelint. Primis
illis Eccleſiæ temporibus, ſicut ſuperius etiam a nobis dictum eſt, uocabantur
ſancti fideles omnes, quicumque Chriſto nomen dediſſent, & eius Eccleſiæ adſcri
pti eſſent, etiamſi minus ſancte atque integre uixiſſent. Horum communionem,
hoceſt, ſocietatem quandam, Eccleſiam eſſe libenter concedimus. Eſt enim Ec
cleſia fidelium congregatio, eſt corpus unum ex multis membris compactum, cu
ius caput eſt Chriſtus: Ipſum enim Deus dedit caput ſuper omnẽ Eccleſiam, quæ *Epheſ. 5*
eſt corpus ipſius. Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem *Rom. 12*
membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſin *1. Corin. 12*
guli autem alter alterius membra. Qualis itaque membrorum inter ſe ſocietas
eſt, ut operatio cuiusque membri cadat in commodum totius corporis, talis eſt
inter Eccleſiæ membra, qui ſunt fideles, bonorum operum quædam communio,
non ſolum eorum, quæ fecit Chriſtus caput huius corporis, ex quo manat in reli
quum corpus omne, & in ſingula eius membra quidquid eſt boni, quidquid eſt
meriti, uerum & piorum hominum omnium, qui ſunt, quiq. fuerunt ab initio
mundi, nobis ut eorum benefacta ſubueniant, nos iuuent, nos ædificent, ut bo
norum omnium ſpiritualium, quæ fiunt, & quæ facta ſunt olim in Eccleſia, quoad
illius eſſe membra non deſierimus, participes efficiamur. Hoc eſt, quod a Pro-
pheta dicitur: Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium man- *Pſalm. 118*
data tua. Hoc eſt, quod Chriſtus nos orare docens, iubet non ſibi quemque pe-
culiariter petere, ſed uelut unius corporis membra, eodẽ animata ſpiritu, quod
in communi cunctis expediat, a communi omnium patre poſtulare, dicendo: da *Matth. 6*
nobis, dimitte nobis, libera nos, ita ut alter alterius onera portemus, & ſic legẽ *Gala. 6*
Chriſti adimpleamus. Hoc eſt, quod in Euangelio legimus: Qui recipit prophe- *Matth. 10*
tam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in

nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Hoc eſt, quod in Geneſi quoque ſcribi-
Gene. 18 tur: ſi decem iuſti Sodomis reperti fuiſſent, quod propter eos non fuerit Deus ci
uitatem deleturus. Neque uero eorum tantum, qui nobiſcum in hac uita de-
gunt, uerum & illorum, qui multo felicius cum Chriſto uiuunt, nobis & orationes
patrocinantur, & merita ſuffragantur. Hoc eſt, quod de tribus pueris dicit Ioã-
Hom.4.in Mat nes Chryſoſtomus: Quoniam ſe ipſos ad impetrandam populo ueniam ſufficere
thæum. non credunt, ad patrum merita confugiunt, ipſi uero nihil ſe amplius profitentur
*Homil.*41 afferre, quam humiliatum ſpiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in
Geneſim ſcribens: Sæpe, quando non eſt inuentus iuſtus in præſenti uita, propter
defunctorum uirtutem, uiuentium Deus miſeretur, & curam habet: unde clamat
Iſaiæ 37 dicens, Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum.
*4.Reg.*19 Quaſi diceret, licet ipſi indigni ſint, & nullam ſalutis habeant occaſionem, ue-
rum quia ſolitus ſum miſericorditer agere, & ad miſericordiam promptus ſum,
propter me ipſum faciam, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos
e uita migrauit. Hic erit auctor ſalutis iis, qui ſua ſeſe perdiderunt deſidia. Vidi-
ſti Domini miſericordiam? quo modo eos, qui uirtute pollent, toti multitudini
*Homil.*2 opponit, & rependit. Rurſus explicans pſalmum quinquageſimum, Hic, inquit,
ſanctus Dauid, non ſolum cum eſſet in corpore, placuit Deo, ſed & poſt mortem
ſuam uiuis grande præſtitiſſe ſolatium inuenitur. Contigit namque Ezechiæ regi
inimicas in temporibus Iudæorum gentes Hieroſolymam circumuallaſſe: & cum
eſſet Ezechias iuſtus uir, rogauit Deum, & proſtratus lacrymis deprecabatur ul-
tionem de aduerſariis poſtulans. Venit ad eum Eſaias Propheta, & dicit: Ne pu-
taret ille, quia iuſtitia ſua exauditus eſt: & certe iam defecerat Dauid, & habe-
bat multos annos requieſcens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem
propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Dauid mortuus eſt, & merita eius
*Homi.*27.*in* uigent. O rem admirandam, o ineffabilis clementia Dei; Homo mortuus uiuo
Matt. patrocinatur. Et rurſus alio loco: Adeo poſt illa uulnera Dauid refulſit, ſic ſe à
maculis abluit, ita mundum effecit animum, ut uel mortuus precantibus ſuccur
Ser. 3. & 77. reret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoque Deum dixiſſe ſcriptura teſta-
ad popul. Anti. tur, immo uero multo magis de Dauid: De Abraham enim ſcriptum eſt: Recor
& lib.3 aduer. datus ſum teſtamenti mei, quod erat ad Abraham: hic uero non dicit Teſtamen
uituperat. uitæ ti, ſed propter Dauid ſeruum meum protegam ciuitatem hanc. Reperit idem
monaſticæ. breuiter ſcribens in epiſtolam ad Philippenſes. Gregorius quoque magnus, Alio
*Greg. lib.*5. rum, inquit, bono opere alii adiuuantur, ſicut ad peccantem regem Salomonẽ
in 1. *Regũ.* a Domino dicitur: Quia non cuſtodiſti præcepta mea, diſrumpens ſcindam re-
*cap.*4 gnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo, ueruntamen in diebus tuis non faciam, pro
pter Dauid patrem tuum. neque eſt quiſquam fere ſanctorum, qui non eiuſdem
ſit ſententiæ. Hæc itaque ſanctorum eſt intelligenda communio: quod merita ſan
ctorum omnia, tam eorum, qui militant adhuc nobiſcum in terris, quam illo-
rum, qui poſteaquam certauerunt bonum certamen, & coronam gloriæ conſe-
cuti ſunt, iam triumphant in cælis, nobis communicantur, nobis ſuffragantur,
*Lib.*20.*cap.*21 nos adiuuant. Hoc eſt, quod contra Fauſtum ſcribens dicit Auguſtinus: Populus
Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſollemnitate concelebrat, & ad exci-
tandam imitationem, & ut meritis eorum conſocietur. Ceterum eſt ſanctus ſan
ctorum dominus noſter Ieſus Chriſtus: cuius ſanctitate ſanctus eſt, quicumque
ſanctus eſt: cuius iuſtitia iuſtus eſt, quicumque iuſtus eſt: cuius niſi crux interceſ
ſiſſet, nulla eſſet ſanctitas, nulla eſſet iuſtitia, nulla eſſent merita cuiuſquã. Quid
enim aliud eſt hominis meritum, niſi, quemadmodum ſuperius dictum eſt, miſe
ratio Domini? niſi mors illa crucis acerba, quam ille, miſertus generis noſtri, no
ſtra cauſa ſubire dignatus eſt? Hanc ſi ſuſtuleris, quid erunt aliud uniuerſæ iuſti-
Iſaiæ 64 tiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatæ? quæ erunt alia merita noſtra, niſi ignis gehen
næ? Hic itaque ſanctus ſanctorum, quem dedit Deus caput ſuper omnem Eccle-
ſiam,

quæ eſt corpus ipſius, merita ſua omnia, præcipue uero paſsionis & mortis ſuæ *Epheſ.1*
meritum, cum membris ſuis communicat. Fit autem iſta communicatio per Ec
cleſiæ Sacramenta, quæ uocantur ſancta, quorum & ipſorum eſt in Eccleſia com-
munio quædam & ſocietas, quemadmodum Paulus dicit: Vnus panis & unum cor *1. Corin. 10*
pus multi ſumus, qui de uno pane participamus. Quamobrem ubi iiſdem ſan-
ctis, hoceſt communibus Sacramentis utuntur omnes, per quæ Chriſti merito-
rum facti participes, unum cum illo capite ſuo corpus efficiuntur: ubi præterea
ſocietas quædam eſt & communio bonorum operum omnium, quæcumque uel
faciunt, qui uerſantur adhuc in hoc ſæculo, uel fecerunt, qui iam recepti ſunt in
ſedes beatorum, ibi recte ſanctorum eſſe communionem intelligimus.

Qui ſint extra Sanctorum communionem. *Cap.* XXXI.

EXTRA communionem hanc ſanctorum ſunt infideles omnes, quos ethni
cos ſiue Paganos uocamus, qui numquam in Eccleſia, ſed foris fuerunt
ſemper: quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de iis, qui foris
ſunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, ſed ſegregauerunt ſemet *1. Corin. 5*
ipſos, ut dicit Iudas, animales, ſpiritum non habentes, hæretici & ſchiſmatici:
de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi fuiſ *1. Ioan. 2*
ſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum: qui non ſatis habent ſegregaſſe
ſemet ipſos, uerum ſeducunt præterea multos, dicentes: Ecce hic eſt Chriſtus, *Matth. 24*
ecce illic: ecce in deſerto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Chriſtus.
quos poſt unam atque alteram correptionem uitare præcipit Apoſtolus, tamquã *Tit. 3*
uiperam & baſiliſcum: quibus etiam aue dici prohibet Ioãnes: qui tantum abeſt *2. Ioan. 1*
ut in Eccleſia communicandum cum illis putauerit, ut ne balneum quidem ingre
di uoluerit, in quo Cherinthum uiderat ueritatis inimicum lauantem. Sunt deni
que extra eam, qui non ſua ſponte exierunt, ſed tamquam putrida membra ab
eius corpore ſunt reſecti, proq. ea poteſtate ligandi & ſoluendi, quæ data eſt Apo *Matth. 18*
lis & eorum ſucceſſoribus, declarati, ut pro ethnicis & publicanis iuxta Chri-
ſti præceptum haberentur, atque a communione fidelium reiicerentur: unde eti
am excommunicati dicuntur, quod neque Chriſti, neque ſanctorum cum eis ulla
merita communicantur. quamobrem & a Sacramentis arcentur, & eorum con
ſuetudine piis omnibus interdicitur. Quod, ſi quis recte expendat, incompara-
bile damnum eſt: traduntur enim eiuſmodi ſatanæ, qui cum & Chriſti meritis, &
Eccleſiæ ſint ſuffragiis deſtituti, plenam in eos accipit poteſtatem. Hoc nunc
agit in Eccleſia, dicit Auguſtinus, excommunicatio, quod agebat in ueteri Te- *In Deut. ca. 37*
ſtamento interfectio. Tunc, ut eſt apud Cyprianum, gladio occidebantur, quan *Lib. 1. epiſt. 11*
do adhuc & circumciſio carnalis manebat: nunc autem, quia circumciſio ſpiri-
tualis eſſe ad fideles Dei ſeruos cœpit, ſpirituali gladio ſuperbi & contumaces ne
cantur, dum ab Eccleſia eiiciuntur: neque enim uiuere foris poſſunt, cum do-
mus Dei una ſit, & nemini ſalus eſſe niſi in Eccleſia poſsit. Indiſciplinatos autem
perire, dum non audiunt, nec obtemperant conſiliis ſalubribus, teſtatur ſcriptu
ra, quæ dicit: Non diligit indiſciplinatus caſtigantem ſe: qui autem oderunt cor
reptionem, conſumentur turpiter. Quamobrem nihil æque formidandum eſt
homini Chriſtiano, quam a Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, ſeparari. Si quis
enim ab ea ſeparatur, iam non eſt membrum Chriſti, non uegetatur Spiritu Chri
ſti, a communione ſanctorum, hoceſt a participatione Sacramentorum, & ab Ec
cleſiæ ſuffragiis excluditur, et fit tamquam ethnicus & publicanus, quod multo
grauius eſſe ſcribit Auguſtinus quam ſi gladio feriretur, ſi flamma abſumeretur, *Contra aduerſa*
ſi feris ſubiiceretur. Quamuis autem hæc ſit pœnarum grauiſsima, quoniam ta- *riũ legis & pro*
men, ſicut a quodam huius ſæculi ſapiente ſcriptum eſt, medicinæ quoque pœnæ *phet. cap. 17*
ſunt, medicinæ cauſa debet adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduerſio- *Ariſt. 10 Ethi-*
nis genere utendum eſt, ut quem e cœtu piorum eiicimus, eum perpetuo iam cõ *corum.*

 demnatum,

demuatum, ac gehennæ ſuppliciis traditum uelimus: uerum illud magis propoſitum eſſe nobis debet, ut qui caſtigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquando ſanam redeat, atque ab eo, quo ligatus eſt, uinculo abſolui petat. Hoc a Paulo ita faciendum eſſe diſcamus licet: is enim ad Corinthios ſcribens, Iudicaui, inquit, tradere huiuſmodi hominem ſatanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus ſit. Non ad ſpiritus, ſed ad carnis interitum tradidit eum ſatanæ, hoc eſt, ut libido, ut tumor, ſuperbia, contumacia, & ſi quæ ſunt alia carnis opera, ea domarentur ac plane mortificarentur, quo, domitis iis, tanto minore negotio ſpiritus ſaluus fieri poſsit. Ad Theſſalonicenſes quoque ſcribens, Quod ſi quis, inquit, non obedierit uerbo noſtro, per epiſtolam hunc notate, & non commiſceamini cum illo, ut confundatur: & nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite ut fratrem. A quo ſeparationem iudixit, dilectionem non præcidit, in hoc modo uitari eum uolens, ut erubeſcat, & ad mentem ſanam redeat. Quod ſi pudore correptus non fuerit, tum ipſe ſibi cauſa eſt mortis, non is, qui ſanatum eum hoc remedii genere cupiebat. Docet Auguſtinus corripiendo nihil aliud agere nos debere, niſi ut ab iſta pace, quæ eſt ad Deum, non recedatur, aut ad eum qui receſſerat reuertatur. Quod autem excommunicatio mortem & quidem æternam afferat, præter multos alios, docet etiam is, qui pro Chriſti fide ſanguinē ſuum profudit, ſanctus ille pontifex Vrbanus: qui prohibens ne facultates Eccleſiæ rapperentur in alios uſus conuertendæ, unicuique diripienti excommunicationem minatus, Hæc, inquit, fratres ualde cauenda ſunt & timenda, quia res Eccleſiæ non quaſi propriæ, ſed ut communes & Domino oblatæ, cum ſummo timore non in alios, quam in præfatos uſus fideliter ſunt diſpenſandæ, ne ſacrilegii reatum incurrant, qui eas inde abſtrahunt, ubi traditæ ſunt: ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphiræ incurrant, &, quod peius eſt, anathema maranatha fiant, & ſi non corpore, ut Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior eſt corpore, mortua, & a conſortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum eſt omnibus, & fideliter cuſtodiendum, & uſurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia uſibus ſacrorum cæleſtium dedicata, a quibuſdam irruentibus uexentur. quod ſi quis fecerit, poſt debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos iure promenda eſt, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis feriatur: quoniam iuxta Apoſtolum tradere oportet hominem huiuſmodi ſatanæ. Hæc ſanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

1. Corin. 5 · *2. Theſſ. 3* · *De corrept. & gratia, ca. 15* · *Act. 5* · *1. Corin. ult.*

De Sacramentis. Cap. XXXII.

QVONIAM uero ſancta ſacramenta, per quæ ſanctificamur, & ſanctorum communionem, ſacramentorum participationem ſignificari, diximus, horum quoque nobis ratio uenit explicanda. Sunt autem ſacramenta ſigna quædam. Porro ſignum, ut eſt apud Auguſtinū, eſt quod præter ſpeciem quā ingerit ſenſibus, facit aliquid aliud in cognitionem uenire: ſicut ueſtigio uiſo, tranſiſſe animal, cuius ueſtigium eſt, cogitamus: & fumo uiſo, ignem ſubeſſe cognoſcimus: & uoce animantis audita, affectionem animi eiuſdem aduertimus: & tuba ſonante, milites uel progredi, uel regredi, & ſi quid aliud pugna poſtulat, oportere nouerunt. Sic circumciſio fuit ſignum, per quod ueniebatur in agnitionem, eum, qui circumciſus eſſet, eſſe Iudæum. Sic baptiſmus, Euchariſtia, & alia ſacramenta, ſunt ſigna, quæ præter ſpeciem, quam ingerunt ſenſibus, faciunt in agnitionem uenire, qui utuntur illis, eos eſſe Chriſtianos. Sunt igitur ſacramenta ſigna quædam, ſiue ſymbola, aut notæ, quibus Chriſtiani a non Chriſtianis diſcernuntur, qualia ſigna quæuis ut habeat congregatio, neceſſe eſt. Nam, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptum eſt, in nullum nomen aut uerum, aut falſum coagulari poſſunt homines, niſi ſignaculorum uel ſacramentorum uiſibilium aliquo conſortio colligentur. Neque uero huius tantum generis ſigna ſunt ſacramenta,

Lib. 2. de doctr. Chri. cap. 1 · *Lib. 16. contra Fauſt. cap. 11*

menta, ſed ſunt ſigna ſacræ rei, nimirũ inuiſibilis gratiæ, quæ in uiſibili elemento
confertur: neque qualiacumque ſigna, ſed efficacia, ut quæ & continent ipſa gra
tiam, & eius cauſa ſunt, atque id, quod ſignant, efficiunt. Sunt ſigna, quibus &
præteritorum admonemur, & præſentium, & futurorum. Admonemur eius, quæ
præteriit, Chriſti paſsionis, ex qua uirtutem habent omnia ſacramenta: admone *Rom. 6*
mur præſentis gratiæ, quæ nobis confertur ſacramenta ſumentibus: admonemur
futuræ gloriæ, cuius quaſi pignora quædam ſunt, quod per illa nos ad illam per-
uenturos certam ſpem concipimus. Exempli gratia: Cum baptizamur, admone-
mur Chriſti paſsionis & mortis, quæ iam præteriit: conſepelimur enim cum illo
per baptiſmum in mortem, & in morte ipſius baptizamur, ipſam in uobis repræ-
ſentantes. Admonemur præterea gratiæ, quæ nobis confertur in baptiſmo, ni-
mirum peccatorum remiſsionis, a quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus
tangitur, quemadmodum ſordes corporis per aquam ablui cõſueuerunt. Admó
nemur poſtremo uitæ illius & gloriæ æternæ, ad quam nobis aditus patet per bа-
tiſmum, quam nos conſecuturos hoc quaſi pignore dato certos Chriſtus reddi
dit, ſi in ea puritate, quam nobis baptiſmus attulit, permanſerimus. Ex quo ui-
dere licet, non unius rei ſignum eſſe ſacramentũ, ſicut baptiſmus paſsionis Chri
ſti, quæ præteriit, ſignum eſt rememoratiuum, præſentis gratiæ demonſtratiuũ,
futuræ gloriæ prognoſticon. Signa autem hæc eiuſmodi ſunt, quæ ſub ſenſum cá
dere, quæ uideri poſsint, ſub quorum tegumento diuina uirtus ſecretius opera-
tur ſalutem. Propterea autem uirtutem ſuam in uiſibilibus eiuſmodi ſignis ope-
rari uoluit, ut noſtræ ſe imbecillitati diuina maieſtas accommodaret. Si tu incor
poreus eſſes, dicit Chryſoſtomus, nuda ipſa bona incorporea tradidiſſet tibi: *Homi. 83. in*
quoniam uero corpori coniuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi *Matth.*
traduntur. Ita autem natura comparatum eſt, ut ad eorum, quæ intelligẽda ſunt,
agnitionem, non fere, niſi per ea, quæ ſenſu percipiuntur, peruenire poſsimus.
Quod non ab huius modo ſæculi ſapiente traditum eſt, qui dixit: principium no *Ariſt. 2. Poſte*
ſtræ cognitionis eſſe a ſenſu, & nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in *riorum et 2, de*
ſenſu, uerum ab illo quoque, qui, plenus cæleſti ſapientia, ſcriptum reliquit, *anima.*
quod inuiſibilia Dei a creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpi- *Rom. 1*
ciuntur. Quo facilius itaque ſecretior operatio Dei mente comprehendi poſsit,
ſignis quibuſdam uiſibilibus id demonſtrari Deus uoluit: cuius etiam ſapientiæ
congruebat, ut ſicut a uiſibilibus lapſus occaſio ſumpta fuit, ſic in eiſdem uiſibi-
libus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoque licet appellare,
ad quæ ſimul ut acceſſerit uerbum, iam erunt ſacramenta. Quæ cum eſſe medici
næ quædam uideantur homini adhibendæ, qui ex corpore conſtat & anima: quã
etiam ob cauſam ab Ambroſio remedia peccantium uocantur lib. 2. De pœnit.
cap. 9. ad utrumque eas accommodari oportuit, ut eſſet quod corpus tangeret,
eſſet præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam affi-
cit uerbum, quod illa cum audit, credit, credendo uero munda fit, & ſanatur a
lepra peccatorum, ſicut dicit Chriſtus: Iam uos mundi eſtis propter ſermonem *Ioan. 15*
Quem locum explicans Auguſtinus, Quare non ait, mundi eſtis propter baptiſ- *Tracta. 80. in*
mum, quo loti eſtis, ſed ait, propter ſermonem, quem locutus ſum uobis? niſi *Ioan.*
quia & in aqua uerbum mundat. Detrahe uerbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Ac
cedit uerbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum uiſibile uerbum.
Ac paulo poſt. Vnde iſta tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, niſi
faciente uerbo? non quia dicitur, ſed quia creditur. Hinc eſt, quod in actis Apo *Act. 15*
ſtolorum legimus, Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per uer- *Rom. 10*
bum Dei. Eſt itaque ſignum uel elementum in ſacramento inſtar materiæ: uerbũ
uero inſtar formæ. Neque uero eiuſmodi ſigna ſunt ſacramenta nouæ legis, qua-
lia fuerunt ſacramenta ueteris legis: cum præclare ſcriptum ſit ab Euſebio Emi- *Homi. ſabbathi*
ſeno, Non enim ſacramenta Eccleſiæ, ſicut ſacramenta ſynagogæ medicinam do *poſt primã do.*

 cent *quadrage.*

cent & oſtendunt, ſed ipſa potius ſunt medicina, & remiſsio peccatorum. hoc
In Pſalm. 73 eſt, quod ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus: Sacramenta noui Teſtamenti
Infra cap. 34. dant ſalutem: ſacramenta ueteris legis promiſerunt ſaluatorem. Illa nihil aliud
35.38. & 39. quam ſignificabant, hæc uero quod ſignificant, & continet in ſe, & efficiunt. continent enim in ſe gratiam, & propterea uocantur uaſa gratiæ: & ſunt cauſa illius: non quod in eis gratia ſubſtantialiter contineatur, uel cauſaliter efficiatur, cum receptaculum gratiæ ſit anima, ſed quod ipſa ſignificant gratiam, quæ in ipſis inuenitur, & ſemper confertur. Deinde uero ſicut quod eſt in uaſe, non eſt de ipſo, nec ex ipſo, ſed ab ipſo hauritur: ſic gratia non eſt a ſacramentis, nec de ſacramẽtis, ſed oritur a fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipſa anima de ipſis ſacramentis. et ſicut quis recurrit ad uas, cum requirit liquorem, ſic quærenti gratiæ liquorem, & non habenti, recurrendum eſt ad ipſa ſacramenta, per quæ tamquam inſtrumenta quædam & uaſa, gratiam curationis a ſummo medico Chriſto hauri re oportet: qui tamen haud ita gratiam ſuam ſacramẽtis alligaſſe credendus eſt, ut non per alias quoque uias, quando uult, eam conferre queat. Quo melius autem res intelligi poſsit, exemplo ſiue ſimilitudine quadam illuſtrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, ſolum eſſe Deum, qui uirtute poteſtateq. ſua pulſo morbo ſanitatem reſtituit? ſanare tamen dicitur nihilominus medicina, quod ſubtracta materia, quæ peccabat, ſanitatem efficit: ſanare dicitur diæta, quod hominem in ſanitate conſeruat: ſanare dicitur uas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur: poſtremo ſanare dicitur medicus, tamquam miniſter & inſtrumentum Dei. Sic in curatione morbi ſpiritualis, quæ nihil aliud quam ſanctificatio, ſanctificat ſolus Deus auctoritate ſua: ſan
Infra cap. 39 ctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc eſt, peccatum: ſanctificat impletio mandatorum ut diæta: ſanctificant ſacramenta, tamquam uaſa medicinalia, in quibus confertur gratia: ſanctificat ſacerdos tamquam miniſter. Atque hæc quidem de ui ſacramentorum dicta ſufficiant.

De numero Sacramentorum. *Cap.* XXXIII.

QVOD ad numerum ſacramentorum attinet, ſunt qui iam olim receptum & uetuſtate conſecratũ, parum prudenter, minus ipſi prudentes inſtitutum fuiſſe dicunt, atque ideo ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud eſt, quam uelle populo perſuadere, non ſatis tuta eſſe ac firma fidei noſtræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehenſionis, ſi maioribus noſtris uiſum fuit, ſacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui ſacris litteris admodum eſt familiaris? præſertim cum non eandem neque uim neque neceſsitatem tribuant omnibus. Quid hic uel Euangelicæ doctrinæ aduerſatur, uel eam obſcu tat, ſi qui Spiritui ſancto familiaris eſt numerus, eo ſacramenta comprehendi uoluit Eccleſia? cum etiam dona Spiritus ſancti ſeptem recenſeantur: cum ſeptem
Iſaia 11 ſigillis, quibus fuit ueteris teſtamenti pagina ſignata, quæ agnus, qui habet cla
Apocal. 5 uem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reſerauit, ſeptem tubis, quibus ange-
Apocal. 8 li cecinerunt, ſeptem ſtellis, quas habebat ſimilis filio hominis in dextra ſua, ſe
Apocal. 2 ptem panibus, quibus dominus turbas pauit, ſeptem oculis ſuper unum lapidẽ,
Matth. 15 ſeptem lucernis tabernaculi ſuper unum candelabrum poſitis, ſeptem lotionibus
Zach. 3 Naaman, ea adumbrata eſſe exiſtimẽtur: cum ad ſeptẽ etiam uirtutes animos ho
Zach. 4 minum præparare uideantur. Baptiſmus enim eſt ſacramentum fidei, confirma-
4. *Reg.* 5 tio ſpei, Euchariſtia caritatis, pœnitentia iuſtitiæ, extrema unctio perſeuerantiæ, quæ perfectio quædam eſt fortitudinis; ordo prudentiæ, matrimonium temperantiæ. Ad ſeptem etiam hominum genera accommodentur: Baptiſmus enim eſt intrantium in uitam, confirmatio pugnantium, Euchariſtia uires reſumentiũ, pœnitentia de lapſu reſurgentium, extrema unctio ex hac uita exeuntium, ordo miniſtrantium, matrimonium nouos milites introducentium. Per baptiſmum

enim

enim ſpiritualiter renaſcimur, ac in nouam uitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Euchariſtiæ alimonia: quod ſi per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, præſto eſt pænitentiæ remedium, quo ſpiritualiter ſanamur. Porro extrema unctione, non ſolum ſpiritualiter, uerum etiam, pro eo ut animæ expedit, corporaliter ſanamur: per ordinem autem Eccleſia gubernatur, & multiplicatur ſpiritualiter, per matrimonium augetur corporaliter. Summa itaque ratione factum eſt, ut ſeptenario numero ſacramenta comprehenderentur. Ad quæ rite perficienda tria requiruntur, res, tamquam materia; uerba, tamquam forma; & miniſtri ſacramentum conferentis perſona, cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia. horum trium ſi deſit aliquid, non perficitur ſacramentum. Tria autem ſunt ſacramenta, quæ characterem imprimunt in anima, hoc eſt ſpirituale quoddam ſignum a ceteris diſtinctum, indelebile, Baptiſmus, confirmatio, & ordo: propterea iterari non poſſunt: reliqua uero quattuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

De Baptiſmo. *Cap.* XXXIIII.

EC PRIMVM quidem locum inter ſacramenta baptiſmus obtinet, quem fidei ſacramentum eſſe diximus, quod in eo Chriſtianam fidem profitemur: qua etiam ex cauſa, fidei ſigillum ac teſſera quædam Chriſtiani militis nocatur a Baſilio. Hæc eſt ianua ſacramentorum omnium, in quorum cõmunionem non admittuntur niſi baptizati. Hoc eſt noſtræ iuſtificationis exterius ac uiſibile principium. Nam per Baptiſmum incipimus eſſe membra Chriſti, & corporis eius Eccleſiæ, quæ eſt congregatio fidelium, & illius uirtute primo fides datur omnibus. Eſt in hoc ſacramento uiſibile ſignum, aqua materiæ locum obtinens, quod accedente uerbo, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, quod uerbum forma eſt huius ſacramenti, fit ſignum ſacræ rei, hoc eſt inuiſibilis gratiæ, quæ non modo ſignificatur, uerum etiam confertur multiplex per aquam Baptiſmi, ſicut etiam uaria eſt & multiplex aquæ proprietas. Ac prima quidem gratia, quæ & cõfertur & ſignificatur per aquam Baptiſmi, eſt hæc, quod qui nati eramus mundo, renaſcimur cælo; qui nati eramus ſerui peccati, renaſcimur liberi iuſtitiæ; qui nati eramus filii iræ, filii diaboli, filii geheunæ, renaſcimur filii gratiæ, filii Dei, heredes regni cælorum. Hoc eſt, quod Paulus baptiſmum nocat lauacrum regenerationis dicens, Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in uos abunde, per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum, ut iuſtificati gratia ipſius, heredes ſimus ſecundum ſpem uitæ æternæ. Quibus uerbis indicat ſimul Paulus & cauſam noſtræ ſalutis, & rationem, & modum, & finem. Cauſam eſſe dicit ſpiritum ſanctum, cui regenerationem hanc attribuit. ſic enim edoctus erat a Chriſto, qui dixit, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non introibit in regnum Dei. Quẽ locum explicãs Cyrillus Alexãdrinus, Gregorii Nazanzeni & Cyrilli Hieroſolymitani ſententiam ſecutus, Cum non ſimplex, inquit, ſit homo, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate ſua ad utrumque poſſit accommodari. Spiritu enim ſancto ſpiritus hominis, aqua uero corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim uiribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter quam ignis urit, ſic ſpiritus ſancti operatione ad diuinam aquæ reformantur uirtutem, qua baptizati corpus abſtergunt. Ambroſius, Impoſſibile, inquit, uidebatur, ut peccatũ ablueret aqua: ſed quod impoſſibile erat, fecit Deus poſſibile eſſe, qui tantam nobis donauit gratiam. Chryſoſtomus, Quemadmodum aquæ natura, quæ fuit in probatica piſcina, per ſe non ſanabat, ſed dumtaxat cum Angelo mouebatur: ita & in nobis non

Lib. 3. cont. Eunomium, & in exhortatione ad baptiſmum.

Rom. 6
Epheſ. 2
1. Pet. 3
Tit. 3

Ioan. 13
Cyril. lib. 2. in Ioan. ca. 42
Naz. in ſer. de baptiſ.
Cyril. Catecheſi. 3
Li. 2. de pænitẽtia, 11
Chriſ. hom. 35. in Ioan.

non ſimplex aqua operatur, ſed cum ſpiritus gratiam accipit, omnia abluit pec
Niceph. lib. 7. cata. De Syluestro Papa ſcribit Nicephorus, quod baptizaturus Imperatorem
Cap. 33. Conſtantinum, ſic eum fuerit allocutus. Hæc Imperator aqua diuina uirtute per
inuocationem uiuificæ Trinitatis concepta, ſicut extra corpus hominis abluit,
1. Ioan. 5 ita etiam animam a ſorde & inquinatione omni mundificans, ſplendidiorem ſola
ribus radiis efficit. Quæ ergo gratia eſt in aqua, non ex natura eſt aquæ, ſed ex
præſentia Spiritus ſancti: qui tamen non ita cauſa eſt regenerationis & renoua-
tionis noſtræ, ut non ſimul cauſa ſit eius & Pater & Filius, cum inſeparabilia ſint
opera Trinitatis. Et ideo tres perſonas hoc loco ponit Apoſtolus, in quarum uno
nomine baptizat ſacerdos: non enim dicit in nominibus, ſed in nomine Patris,
& Filii, & Spiritus ſancti: ut quorum una eſt diuinitas, una eſt largitio, nomenq.
Trinitatis, unus eſſe Deus intelligatur: tres enim perſonæ Deus unus eſt. Ac ſin
gulis quidem perſonis ſua quaſi propria tribuũtur: aliter enim cauſa eſt Pater, ali
ter Filius, aliter Spiritus ſanctus. Pater eſt cauſa efficiens principalis, qui ſaluos
Rom. 8 nos fecit: filius meritoria, nam per ſanguinis ac mortis eius meritum ſaluos nos
Gal. 4 fecit, per eum Spiritum ſanctum in nos effudit, miſit eum in corda noſtra, claman
tem Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis bene-
ficium, cuius cauſa eſt Spiritus ſanctus, ex quo & ex aqua renaſcimur. Deus ita-
que trinus & unus, ipſe eſt, qui ſaluos nos fecit. Quibus autem rationibus addu
ctus eſt, ut ſaluos nos faceret? Nõ operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, dicit Pau
Tit. 3 lus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed ad Iſrael dixit Moy-
Deut. 9 ſes: Scito quod non propter iuſtitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terrã
hanc: Quid enim opera, quæ fidem præceſſerunt, niſi pœnas ignis æterni mere-
Iſaiæ 64 bantur? Facti eramus ut immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ uniuer
Threnorum 3 ſæ iuſtitiæ noſtræ, ut recte cum propheta nobis dicere licuerit: Miſericordiæ Do
Epheſ. 2 mini, quia non ſumus conſumpti: quia non defecerunt miſericordiæ eius. Verũ
qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, miſit
Ioan. 3 Deus filium ſuum unigenitum, ut ſicut per Moyſen exaltatus eſt in deſerto ſerpẽs,
ſic ille exaltaretur in cruce, ut omnis, qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat ui
tam æternam. Neque tamen ſatis eſſe uoluit credere: ſed adipiſcendæ ſalutis, &
ad uitam æternam perueniendi, ac in Dei regnum introeundi nobis modum hũc
præſcripſit, ut fide ſuſcepta renaſcamur ex aqua & ſpiritu. Regenerationis ita-
que noſtræ cauſam inſtrumentalem aquam eſſe baptiſmi uoluit, quod ad illam re
præſentandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi uis conuenire ma
xime uidetur. Nam & ſemina, ex quibus generantur omnia, non ipſa magis ani-
mantia quam plantæ, humida ſunt, & ad aquam pertinent. qua etiam ex cauſa
non defuerunt Philoſophi quidam, qui rerum omnium principium aquam eſſe di
cerent. Quare cum aqua baptizatur homo, non modo ſignificatur, uerum etiam
confertur ei regenerationis gratia: ut qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & ſpiri
tu renaſcatur filius gratiæ. Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis
Ser. 29. & 36 de tempore. tactu ſuæ mundiſsimæ carnis Chriſtum contuliſſe, teſtatur Auguſtinus, & eum ſe
cutus Beda. Saluatoris enim baptiſmo purgata ſunt potius fluenta, quam ut ipſa
Beda lib. 1. cap. 10. in Lucam. purgarent: ac nouo ſanctificationis genere Chriſtum non tam lauit unda, quam
lota eſt: atque ex quo tempore ſe in aquam merſit, ex eo gurgitum omnium tra-
ctus, cunctorumq. fontium uenas myſterio baptiſmatis conſecrauit, uitalemq.
gratiam non corpus ex flumine, ſed flumen mutuatum eſt ex corpore. Qua de re
ſic ab Euſebio Emiſeno ſcriptum legimus. In Iordanis alueo aquas omnibus gẽ
tibus ad ſalutem humani generis ſuo baptiſmate conſecrauit: eas enim ille omni
bus aquis purior, non tam ſanctificandus, quam ſanctificaturus intrauit. Quem
Serm. 4. de natiuitate. ſecutus Leo Pontifex hæc tradidit: Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat
præuaricatore maledicta, in ſolo beatæ uirginis partu germen edidit benedictũ,
Gene. 3 & a uitio ſuæ ſtirpis alienum: cuius originem ſpiritualẽ in regeneratione quiſque
conſequi-

conſequitur, & omni homini renaſcenti aqua baptiſmatis inſtar eſt uteri uirginalis, eodem Spiritu ſancto replente fontē, qui repleuit & uirginem, ut peccatum quod ibi uacuauit ſacra conceptio, hic myſtica tollat ablutio. Et proxime in ſe- *Ioan. 1*
quenti ſermone: Niſi uerbum Dei caro fieret & habitaret in nobis, niſi in communionem creaturæ creator ipſe deſcenderet, & uetuſtatem humanam ad nouum principium ſua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam uſque in finem, & ſuper homines inſolubilis condemnatio permaneret, cum de ſola conditione naſcendi una cunctis eſſet cauſa pereundi. Solus itaque inter filios hominum dominus Ieſus innocens natus, quia ſolus ſine carnalis concupiſcentiæ pollutione ſuceptus, factus eſt homo noſtri generis, ut nos diuinæ naturæ poſſemus eſſe conſortes. Originem quam ſumpſit in utero uirginis, poſuit in fonte baptiſmatis: dedit aquæ, quod dedit matri: uirtus enim altiſsimi, & obumbratio Spiritus ſancti, quæ fecit ut Maria pareret ſaluatorem, eadem fecit ut regeneret unda credētem. Hæc eſt itaque prima gratia, cuius ſignum efficax eſt, quamq. nobis re ipſa confert aqua baptiſmatis, regeneratio ſpiritualis, qua iuſtificati heredes efficimur ſecundum ſpem uitæ æternæ, qui finis eſt regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipſa eſt inuiſibilis gratia, cuius uiſibile ſignum, & quidem efficax, eſt baptiſmus: propterea uocatur a Paulo lauacrum, non hoc tantum loco, quem nunc explicauimus, uerum etiam cum ad Epheſios ſcribens *Epheſ. 5*
dicit de Eccleſia, Mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Hæc eſt aqua illa, de qua Propheta prædixit: Effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini *Ezech. 36*
ab omnibus inquinamentis ueſtris. Hic eſt ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die illa erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & men- *Zach. 13*
ſtruatæ. Huic ablutioni ſignificandæ quid eſſe potuit magis accommodum quam aqua, per quam ſordes corporis abluuntur? Datur itaque baptiſmus in ablutionem, remiſsionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi *Contra duas e-*
uult Auguſtinus, ut auferre credatur crimina, non radere; nec ut omnium pecca *piſto. Pelag. li.*
torum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, *1. cap. 12*
unde creſcant iterum reſecanda peccata. Ceterum quamuis, ut idem ait Augu- *Contra duas e-*
ſtinus, omnia peccata baptiſmus abluat, & quidem prorſus omnia, dictorum, *pi. Pelag. li. 3.*
factorum, cogitatorum, ſiue originalia, ſiue addita, ſiue quæ ignoranter, ſiue *cap. 3*
quæ ſcienter admiſſa ſunt, non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus reſi- *2. Tit. 4*
ſtit, quamdiu bonum certamen certat: conſentit autem, quando ſicut homo in *Gal. 6*
aliquo delicto præoccupatur. Deleta eſt igitur per baptiſmum iniquitas, ſed manet infirmitas. Porro infirmitas hæc, eſt concupiſcentia carnis, quæ dimittitur quidem in baptiſmo, uerum nō ita ut non ſit, ſed ut in peccatum non imputetur. Nam cum ſine aduerſario marceſcat uirtus, in hoc relinquitur, ut habeat homo baptizatus materiam, uirtutem ſuam exercendi. In huius figura dictum eſt in libro Iudicum: Hæ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Iſrae *Iudic. 3*
lem, & poſtea diſcerent filii eorum certare cum hoſtibus, & haberent conſuetudinem præliandi. Vocatur autem hæc concupiſcentia peccatum, non utique quia peccatum eſt, ſed quia peccato primi hominis facta eſt: ſicut ſcriptura manus cuiuſque dicitur, quod manus eam fecerit: ſiue etiam quod peccandi delectatione moueatur, etſi ei uincente delectatione iuſtitiæ non conſentiatur. Quāobrem & Paulus de hoc peccato ſcribens non dixit, non ſit, ſed non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore. Quia quamdiu corpus noſtrum mortale, hoc *Rom. 6*
eſt, neceſsitati mortis addictum eſt, fieri non poteſt, quin ſit in illo fomes concupiſcentiæ, qui minus quidem proprie, ſed peccatum tamen uocatur. Quoniam uero per baptiſmum, in quo uetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, ut deſtrua- *Rom. 6*
tur corpus peccati, uirtus peccati ſic eſt debilitata, regnum ut illius prorſus eſſe ſublatum uideatur, monet Paulus, ut omni cura prouideamus, ne, quod ſemel amiſit, regnum recuperet. Nam quo habemus concupiſcentiam, nihil ex eo no-

bis

bis damnationis eſt: ceterum ſi ſeruiamus illi, ſi regnum illius feramus, ea demum res reos nos facit æternæ damnationis. Quamobrem haud aliter ſe habet baptiſmus ad refrigerandum æſtum concupiſcentiæ, quam ſe habet aqua ad calorem nimium temperandum: ut apte admodum & appoſite huius quoque rei ſacræ, hoceſt, inuiſibilis gratiæ uiſibile ſignum aqua baptiſmi dicatur, & quidem ſignum efficax. Remiſsis autem peccatis, a quibus abluimur per aquã baptiſmi, conſequens eſt ſimul ut remittatur pœna, quæ peccatis debetur: quod & ipſum fit per aquam baptiſmi. Sicut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit, ſic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim perſuaſum eſſe
Rom. 6 debet omnibus in Chriſtum credentibus, quod a Paulo ſcriptum eſt: In baptiſmo Chriſto nos commori, atque haud aliter paſsionis eius & mortis participes fieri, quam ſi paſsi ipſi & mortui eſſemus. Quoniã uero paſsione ſua Chriſtus pro peccatis totius mundi ſatisfecit, poſteaquam per baptiſmum ipſius membra facti ſumus, haud aliter magis etiam hac ſatisfactione Chriſti liberamur a pœnis omnibus, quæ peccatis noſtris debebantur, quam ſi ipſi pœnas eaſdem ſuſtinendo pro illis ſatisfeciſſemus. Quod tamẽ de ſolis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte ſua Chriſtus aboleuit. Famem autem, ſitim, & alia corporis incommoda, quin & mortem ipſam, qua ſeparatur a corpore anima, minime ſuſtuliſſe morte ſua Chriſtus credendus eſt: nam poſt acceptũ etiam baptiſmum, æque ſumus iis malis obnoxii, atque antea fuimus. Habet hoc quoque natura aquæ, clara ut ſit & perſpicua. Qua ratione cumprimis eſt idonea ad ſignificãdum ſplendorem iuſtitiæ, qui baptizatis infunditur, eius iuſtitiæ, quæ uirtutes in ſe continet omnes, qua renouatur homo, non ut iam idem ſit, qui prius fuit, uerum a ſordibus peccatorum ablutus, omnium uirtutum ſplendore fiat illuſtris: quod quidem fit dono Spiritus ſancti, quem gratiarum & uirtutum omnium largitorem accipimus in baptiſmo, remiſsionem peccatorum conſecuti. Quod illa Petri uer-
Act. 2 ba indicant dicentis: Baptizetur unuſquiſque ueſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſsionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Confertur & hæc
Ephes. 4 in baptiſmo gratia, quod qui de eo egreditur, illi ianua regni cæleſtis aperitur. Applicatur enim baptizato uirtus paſsionis Chriſti, per quam, quæ fuit antea clauſa, cunctis fidelibus ianua regni cæleſtis eſt aperta. Huic uirtuti Chriſti paſsionis impie detrahunt, qui non dubitant affirmare, etiam poſt paſſum Chriſtum & mortuum non perueniſſe quemquam ſanctorum ad regnum cælorum. Quod ſi concedi debeat, nihil nobis fructus attuliſſe uidebitur Chriſti paſsio, ſi non meliore nunc ſumus cõditione poſt profuſum illius ſanguinem, quam fuerunt ſancti patriarchæ & prophetæ, qui paſsionem illius & mortem præceſſerunt. Habemus ergo iam, quam uaria ſit & multiplex gratia, cuius aqua baptiſmi ſignum eſt, & quidem efficax: uerum quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primo, quoniam iniquitates noſtræ ſunt, quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab il
Iſaia 59 lo ſeparant & elongant, (nam odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo neceſſe habemus. Quod fit, quando pro foribus templi ſtantes, neque nos illius ingreſſu dignos iudicantes, abrenunciamus ſatanæ, operibus eius, atque nos in Chriſtum credere, in illo fiduciam noſtram omnem collocare, illi tota mente nos adhærere uelle profitemur. Qua profeſsione facta, quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis eſſe Deum, accedimus ad aquam baptiſmi: qua cum abluimur, indubitatum ſignum accipimus, nos cum Deo patre per mortem filii eius reconciliatos, atque haud aliter a peccatis omnibus ablutos, quam ab inquinamentis ablui corpus aqua conſueuit: neque ſecus per baptiſmum ignis æterni pœnas, quæ peccatis noſtris debebantur, eſſe deletas, quã extingui flammarum incendia per aquam uidemus, ita ut plene iam ſimus & culpæ & pœnæ remiſsionem conſecuti. Neque uero finibus iis clauditur diuina in nos miſericordia. Non ſatis habet poſt factam reconciliationem nos a peccatis
mun-

mundaſſe, & ea nobis una cum pœnis illis debitis clementer condonaſſe, uerum omne gratiarum genus nobis infundens, quo poſsimus in conſpectu illius grati eſſe, induit eum qui baptizatur, nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate. Nouus hic homo Chriſtus eſt, de quo Paulus ait: Induimini dominum Ieſum Chriſtum. Hunc induimus in baptiſmo, ſicut idem teſtatur, dicens: Quicumque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quid hoc eſt, Chriſtum induiſtis? Facti eſtis hoc, quod Chriſtus eſt. Quid eſt Chriſtus? Eſt filius Dei: Quod ille natura eſt, hoc uos per gratiam adoptionis facti eſtis filii Dei. Chriſtus eſt heres regni cælorum, uos quoque non ueſtro, ſed illius merito facti eſtis heredes regni cælorum. Qui ueſte aliqua induitur, protegitur & cōtegitur ea, & apparet ſub colore ueſtis eius, occultato colore proprio. Ad eundem modum, qui Chriſtum induitur, protegitur & contegitur a Chriſto, neque iam apparet in eo peccatum, quod fuit ante, ſed ſola iuſtitia & innocentia Chriſti. Et ſicut lignum accenſum induitur ignem, & uirtutis eius fit particeps, ita baptizatus in Chriſto, Chriſtum induitur, & uirtutum eius fit particeps, non amplius dicitur filius Adam, neque reus eſt deinceps peccati eius, uerum dicitur filius Dei, frater Chriſti: dicitur heres Dei, coheres Chriſti: dicitur ſanctus, innocens, immaculatus, non ſuam, ſed Chriſti iuſtitiā indutus, hoc eſt, non quam a ſe ipſo habet, quamue ſuo merito conſecutus, ſed quam a Chriſto acceptam, illius meritis eſt adeptus. Neque enim audiendi ſunt, qui nos ea iuſtitia, qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, iuſtos dici uolunt. quin illud potius modis omnibus eſt tenendum, Chriſti quidem iuſtitia nos iuſtos eſſe, uerum non ea, qua ipſe iuſtus eſt, ſed ea, quam nobis impertit, qua nos ipſe iuſtos facit, qua donati ab eo, renouamur ſpiritu mentis noſtræ, ac non modo reputamur, ſed uere iuſti nominamur, & ſumus. neque enim exiſtimandum eſt, nihil aliud nos in baptiſmo quam remiſſionem peccatorum conſequi. renouamur præterea, atque, ut Paulus uocat, noua quædam creatura efficimur. Neque uero aliud eſt noua creatura, quam fides caritate formata, quæ, cum baptizamur, per Spiritum ſanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus noſtris, & nobis inhæret. quamobrem a Cypriano, &, qui eum ſecutus eſt, Optato baptiſmus nō modo mors criminum, uerū etiam uita uocatur uirtutum, quod in eo iuſtitia, quæ uirtutes in ſe continet omnes, baptizatis infunditur. Quod eleganti quodam carmine ſic expreſsit Paulinus. Culpa perit, ſed uita redit, uetus interit Adam, Et nouus æternis naſcitur imperiis. Manet quidem poſt baptiſmum eadem compago corporis, quæ fuit ante, ſed ſepulta peccatorum uetuſtate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodam modo reditur. Itaque non dubitauit Chryſoſtomus affirmare, quem abluit baptiſmus, ſolis radiis eum habere mentem puriorem, & qualis erat iam olim dum conderetur: immo hac illuſtriorem, quod per illud etiā radicale peccatum euelli putet. ut tu ferrum aurum ue recoquendo purum nonnumquam facis, ita ſpiritus ille ſanctus in baptiſmo uelut in fornace recoquit mē tem, & peccatum conſumendo quolibet auro purius ſplendentem reddit. Propterea Paulus hoc ſacramentum uocat lauacrum regenerationis & renouationis, in quo adeo mutamur ab illis, qui fuimus ante, ut ueterem hominem cum ſuis actibus expoliantes, diuinæ naturæ conſortes efficiamur, filiiq. Dei nominemur & ſimus: Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, ut & conglorificemur. Poſteaquam enim in baptiſmo Chriſtum induimus, debemus, ſicut ipſe ambulauit, & nos ambulare: & cum illum oportuerit pati prius, & ita intrare in gloriam ſuam, non debemus meliore conditione eſſe uelle, quam fuerit ille, qui principalis eſt heres, cuius merito factum eſt, ut & nobis eiuſdem regni cæleſtis heredes eſſe liceret, ut ſine ullis operibus, ſine ullo labore noſtro aut moleſtia, hereditatem hanc aſſequi nos poſſe credamus. Præclare Paulinus. Tolle crucem, ſi uis auferre coronam. Si quid autem

Ephe. 4
Rom. 13
Galat. 3
Galat. 6
2. Cor. 5
Lib. 2. epiſt. 2
Optat. li. 5. Ad Seuerū epi. 12
Hom. 40. in primum ad Corin.
Tit. 3
Coloſ. 3
2. Pet. 1
1. Ioan. 3
Rom. 8
1. Ioan. 2
Luc. 24

autem aut facere nobis, aut pati pro Chriſti nomine cōtigerit, nemini dubiū eſſe
debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Chriſti corpori inſitis,
iam in Dei filios adoptatis; ad promerendam hereditatem illius æternæ gloriæ ſit
Rom. 8 uel maxime profuturum. Eſt quidem ita, quod non ſunt condignæ paſsiones hu
ius temporis ad futuram gloriam, ſed nihilominus quod in præſenti momenta-
2. Cor. 4 neum eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum glo
riæ pondus operatur. Tolle ſublimitatem hanc, ad quam nos Deus benignitate
ſua prouehere dignatus eſt, qui nos in filiorum ſuorum numerum adoptauit, qui
dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum, qui diuinæ ſuæ naturæ cōſortes red
Coloſ. 1 didit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes paſsiones & tribulationes no-
ſtræ, quoniam ſunt huius temporis, leues, & momentaneæ, neque ad futuram
gloriam, quæ ſempiterna eſt, ſint condignæ? Ceterū duplici ratione meritis ope
rum, quæ fiunt a regeneratis & renouatis, deberi cæleſtia præmia dicimus: pri-
mum ex Dei promiſſo liberali, qui fallere neſcit: deinde ex ea dignitate, quam
regeneratis nobis præter omne meritum noſtrum conferre dignatus eſt. Chri-
ſtum enim induimus in baptiſmo: quod ille natura eſt, per adoptionis gratiam fi-
lii Dei facti ſumus. Quare ſi Chriſtum induimus, quæ proficiſcuntur a nobis ope
ra, tamquam Chriſti opera placere Deo, neque ſecus ab illo acceptari perſua-
Gala. 2 ſum habere debemus. Et ſicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, uiuit uero
in me Chriſtus: ita & nos poſt acceptam regenerationis gratiā dicere poſſumus:
Operor autem iam non ego, operatur uero in me Chriſtus: mereor iam nō ego,
meretur in me Chriſtus: ſatisfacio iam non ego, ſatisfacit in me Chriſtus. Huius
enim uita uiuimus, huius merito meremur. Ex quo uidere licet, quemadmodum
Chriſti gloriam obſcurare, crucem euacuare, & ſanguinis eius pretiū imminue-
re conantur, qui uitæ, qua uiuit Chriſtus in nobis, qui meritis operum, quæ
operatur in nobis, omnem dignitatem atque omne præmium ademptum cupiūt.
Reuera, ſi ipſa opera ex ſe metiare, momentanea ſunt, leuia ſunt, non ſunt condi
gna ad futuram gloriam, quæ æterna eſt: recte enim illud dictum eſt, quod fini-
ti ad infinitum nulla eſt proportio: ſed ſi conſideres immēſum illud pretium ſan-
guinis Chriſti, quo reſperſa ſunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati
derogaueris, quantum operibus derogaueris. Si ſpectes etiam ea tamquam ab
Adæ filio profecta, in quo mortui ſumus omnes: quamlibet iuſta, quālibet in ſpe-
ciē ſancta uideantur, haud aliter tamen apparebunt in cōſpectu Dei, quā pannus
menſtruatæ. Si uero contēpleris ea tamquam a filio Dei, tamquā ab eo profecta,
qui Chriſtum induit, in quo Chriſtus uiuit, in quo Chriſtus operatur, non iam ho
minis, uerum Chriſti meritis detraxeris, ſi nullum eorū eſſe meritum dixeris. Hæc
nos ideo fuſius aliquanto duximus explicanda, planum ut omnibus faceremus,
quātum ſit diſcrimē inter opera regeneratorum, qui Chriſtū induti ſunt, & eius
Rom. 8 corpori inſiti, atque infidelium, qui ſunt adhuc filii iræ, filii diaboli. Illis Deum
diligentibus, omnia etiam peccata cooperantur in bonum. De quo ſic & Augu-
In lib. de cor. et ſtinus. Omnia, inquit, cooperatur Deus in bonum, uſque adeo prorſus omnia;
gratia ad Valē ut etiam ſi qui eorum deuiant, & exorbitant, etiam hoc ipſum eis faciat profice-
tinum cap. 9 re in bonum: quia humiliores redeunt, & doctiores: Cum enim ceciderit iuſtus,
Pſalm. 37 non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam: iis contra, etiam quæ re-
cte facta uidebuntur, magis adeo ad damnationem, quam ad gloriam æternam
profecerint. Nulla enim iuſtitia extra Chriſtum, nulla ſunt extra fidem eius recte
facta: abominatio ſunt apud Deum, quæcumque fiant ab iis, qui non credunt in
eum. Quamobrem non mediocria bona ſunt, quæ nobis baptiſmus affert. Per il
lum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debi
ta remittitur: poſtquam remiſſa ſunt nobis peccata, regeneramur & renoua-
mur infuſa nobis Fide, Spe, & Caritate, quæ dicitur iuſtitia Chriſtiana, neque
iam deinceps filii Adæ, ſed filii Dei nominamur & ſumus: ſi filii & heredes, here
des

des autem ſecundum ſpem uitæ æternæ, quam nos aſſecuturos certo perſuaſum *Rom.8*
habemus, ſi uel baptizati ſtatim ex hac uita exceſſerimus, uel poſt baptiſmum am *Coloſ.1*
bulauerimus digne Deo, Deo per omnia placentes: & abundauerimus in omni
opere bono: ſcientes quod labor noſter non eſt inanis in Domino, cum bonorum *1.Cor.15*
laborum glorioſus ſit fructus, neque iniuſtus eſt Deus, ut obliuiſcatur operis no *Sapi. 3. Heb.6*
ſtri, & dilectionis, quam oſtenderimus in nomine ipſius. Cyrillus recenſens ea *In procatecheſi*
bona, quæ nobis affert baptiſmus, uocat eum captiuitatis liberationem, pecca *Catecheſeon.*
torum remiſsionem, mortem peccati, animæ regenerationem, ueſtimentum cã
didum, ſignaculum ſanctum, & indelebile, currum ad cælum, delicias paradiſi,
regni cæleſtis conciliationem, chariſmaq. adoptionis filiorum. Atque hæc qui-
dem de eo, cuius inuiſibilis gratiæ uiſibile ſignum ſit baptiſmus, dicta ſufficiant.
Nunc de ſuſcipientibus baptiſmum paucis diſſeramus. Viſum eſt autem, quan-
doquidem offenduntur fortaſſe nonnulli uerbis illis noſtris: Quid enim opera
quæ fidem præceſſerunt, niſi pœnas ignis æterni merebantur? quo ſenſu produ-
cta ſunt a nobis, explicare. Fortaſsis enim ſic accipiuntur a nonnullis, quaſi nos
omnia opera, quæ facta ſunt ante fidem, quamlibet ea ſint laudabilia, peccati
rationem habere doceamus, & quidem talis peccati, quod hominem æterni ſup
plicii reum faciat. cum tamen conſtet, eſſe quædam opera fidem præcedentia
eius generis, ut præparent ac diſponant hominem ad gratiam: qualia Cornelii *Act.10*
fuiſſe creduntur. quod nobis negare, cum hæc ſcriberemus, numquam in men-
tem uenit, cum in capite 73. & ſequenti, copioſius etiam de illis tractauerimus. *Infra.ca.73*
Concedimus itaque libenter, etiam ante fidem eſſe quædam opera, quæ præpa-
rant hominem & diſponunt ad gratiam: ſed ea tamen eius generis eſſe non con-
cedimus, ut mereantur gratiam: multo minus, ut mereantur eam, quæ & ipſa
gratia eſt, uitam æternam: ut ex eo ſatis liquere poſsit, quod ante fidem nullum
eſt meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) niſi ſupplicii. non quod nõ
ſint opera quædam ante fidem, quæ ſcholaſtici uocãt ciuiliter bona, quæ nonnum
quam diſponunt ad gratiam: ſed quod infidelitatis peccatum tantum eſt, ut ſub
hoc uno quaſi generali nomine putet Auguſtinus omnia peccata contineri: uſ- *Tract. 89. in*
que eo etiam, ut quæ bona uidentur opera, ſi fiant ab infideli, peccata eſſe do- *Ioan. & contra*
ceat: quod omnis infidelium uita peccatum ſit. Porro ſtipendium peccati mors: *duas epiſt. Pe-*
ut non poſsit non eſſe uerum, quod ante fidem nullum ſit niſi ſupplicii meritum. *lag. lib. 3. ca.3*
Et hoc eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum legimus: Quæ ſua merita iactaturus eſ- *Lib. 4. contra*
ſet liberatus, cui ſi digna ſuis meritis redderentur, non eſſet niſi damnatus? Et *Iulia. cap.3*
iterum: Quid merebaris peccator? contemptor Dei, quid merebaris? uide ſi *Rom.6*
occurrit tibi niſi pœna, ſi occurrit tibi niſi ſupplicium. Et iterum alio loco: Vna
erat maſſa perditionis ante fidem, cui non niſi ſupplicium debebatur. Et paucis
interiectis: Si Dominus retribuere uellet, nihil niſi pœnam debitam retribuiſſet. *In Pſalm. De*
Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur iſtis *uerbis Apo. ſer.*
operibus, Deus redderet, utique damnaret. Itaque neque Catonis, neque Pho- *11.*
tionis, neque Ariſtidis, quamlibet ii fuerint iuſtitiæ laude celebres, eius generis *In prologo*
opera fuerunt, ut illis ex hac uita migrantibus aliud deberetur, quam æternum *Pſalm. 31*
ſupplicium. Cum certiſsimum ſit illud axioma, quod ſine fide mediatoris Chri- *Petrus Lomba.*
ſti, nullus mortalium uel ante legem, uel ſub lege, uel ſub tempore gratiæ, ſal- *li.3. ſen. diſt.25*
uus factus ſit, aut ſaluus aliquando fieri poſsit. Hæc fuit & eſt ſententia noſtra.
Libenter enim confitemur, quidquid eſt in nobis meriti, quod id non aliunde
ſit, quam ex Chriſti crucis & mortis merito. Itaque ſi quis in Chriſtum pro no-
bis crucifixum & mortuum non credit, ſi quis in illo fiduciam ſuam omnem col-
locatam non habet, indubitanter aſſerimus, quod is æternum ſupplicium mere-
ri poteſt, æternam gloriam mereri non poteſt, cum Chriſti meritum ſit omne me
ritum noſtrum: illius enim crucis & mortis merito, meremur quidquid mere-
mur. quem cum ſemel induerimus in baptiſmo, ipſe eſt qui uiuit in nobis, ipſe

eſt qui operatur in nobis, ipſe eſt qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus noſtris: quid aliud erunt omnes iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatæ? Quamobrem, ſicut ante fidem nullum eſſe tale meritum per ſuaſum habemus, cui merces æterna debeatur: ſic eorum cæcitatem ſatis mirari non poſſumus, qui regeneratorum & fidelium operibus meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ii non intelligere, ſe non hominum, ſed Chriſti, quem induimus in baptiſmo, uiuentis & operantis & merentis in fidelibus, meritis detrahere, &, quantum in ipſis eſt, crucem eius & mortem euacuare.

De ſuſcipientibus baptiſmum. *Cap.* XXXV.

Ex omnibus Eccleſiæ ſacramentis nullum eſt æque cunctis neceſſarium, atque baptiſmus: ſine quo aut eius uoto, nihil eſt, quod quiſquam ſalutem ſe conſequi poſſe ſperet. Clara enim ſunt & aperta Chriſti uerba dicen-
Ioan.3 tis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Cuius hereditatem quiſquis adire cupit, neceſſe eſt ut ab eo ſtatu, in quo natus eſt filius primi Adæ, transferatur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per ſecundum Adam Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum. Quæ tranſlatio quoniam, ut diximus, in baptiſmo fit, ad aſſequendam illam æternam gloriam apprime cunctis eſt neceſſaria. Quamobrem ferendus non eſt error hic noſtri ſæculi Pelagianorum: qui contra clarum & apertum Dei uerbum, contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum aſſeuerare non dubitant, paruulos fidelium hoc ſolo, quod filii ſunt fidelium, regnum cælorum conſequi. Contra
Epiſt.28 quorum errorem ſic iam inde a multis ſæculis ab Auguſtino ſcriptum eſt. Quiſquis dixerit, quod in Chriſto uiuificabuntur etiam paruuli, qui ſine ſacramenti eius participatione de uita exeunt, hic profecto & contra Apoſtolicam prædicationem uenit, & totam condemnat Eccleſiam: ubi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur & curritur, quia ſine dubio creditur, aliter eos in Chriſto uiuificari omnino nō poſſe. Verum iidem illi, contra ſanctorum patrum omnium &
Ioan.3 Eccleſiæ totius receptum ſenſum, non uerentur illa Chriſti uerba: Niſi quis renatus fuerit ex aqua: non de aquæ elemento, uerum de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atque amentiæ progreſsi ſunt homines inflati ſenſu carnis ſuæ, & non tenentes caput, dum ſibi licere uolunt iuxta priuatum ſpiritū ſuum ſcripturas interpretari. Sed nos, repudiatis horum tam craſsis erroribus, cum Chriſto capite noſtro, & cum eius corpore Eccleſia dicamus & ſentiamus, quod niſi quis renatus fuerit ex aqua uiſibili, & ſpiritu inuiſibili, non poteſt in-
Lib.4. de bapt. cōt. Don. ca.23 troire in regnum Dei. Qua tamen de re ſentiendum eſt & illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt. Baptiſmi uicem, inquit, aliquando implere paſsionem. De la-
Luc.23 trone illo, cui non baptizato dictum eſt: Hodie mecum eris in paradiſo: non leue
Cypr. ſerm. de cœna domini. documentum beatus Cyprianus aſſumit. Quod etiam atque etiam conſiderans inuenio, non tantum paſsionem pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmo deerat, poſſe ſupplere, ſed etiam fidem conuerſionemq. cordis, ſi forte ad celebrā dum myſteriū baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt. Neque enim latro ille pro Chriſti nomine crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorum: nec quia credidit paſſus eſt, ſed dum patitur credidit. Quantum itaque ualeat
Rom.10 etiam ſine uiſibili ſacramento baptiſmi, quod ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutē: in illo latrone declaratum eſt. Sed tūc impletur inuiſibiliter, cum myſterium baptiſmi nō contēptus religionis, ſed articulus neceſsitatis excludit. Ex quibus Auguſtini uerbis triplicē eſſe baptiſmū patres noſtri collegerūt, flaminis, fluminis, & ſanguinis: quem ultimū eminentiorē
Hō.7. in li. Iud. eſſe docet Origenes eo, qui per aquā traditur. Quo baptiſmo baptizatā Emeren
Serm.90 tiā fuiſſe ſcribit Ambroſius. Qua de re Clemēs quoque ſcribit his uerbis, lib. 5. cap. 9.

cap. 7. conſtit. Apoſt. Qui martyrium conſequi meruit, gaudeat in Domino, quod tantam coronam eſt adeptus, & per cõfeſsionem diem clauſit extremum. ac quamuis fuerit catechumenus, lætus diſcedat. paſsio enim, quam pro Chriſto ſuſtinet, cedet ei in ueriorem baptiſmum, quoniam reipſa commoritur Chriſto, alii in figura. Ac paruulos quidem non ſaluari perſuaſum habuerunt, niſi aut aqua, aut, quod de innocentibus illis Herodiſ iuſſu trucidatis factum legimus, ſanguine ſuo fuiſſent baptizati. Quæ etiam res in cauſa eſt, quod feminis baptizandi quoque poteſtas conceditur, ſi periculum ſit, ne prius infans moriatur, quã copia ſacerdotis haberi queat. Ceterum ſi quis ex adultis, nec opinata morte præuentus, cum cuperet maxime, ſacerdotis tamen baptizantis poteſtatem habere non potuit, fit illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Coronat Deus intus uoluntatem, cum non inuenit facultatem: ſi enim uoluntas prompta eſt, ſecundum id, quod habet, accepta eſt, non ſecundum id, quod non habet. Affectum Deus penſat, non effectum: Voluntas pro facto reputatur, ubi factum neceſsitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani cõprobatur, qui quamuis ex aqua & ſpiritu renatus non eſſet, quia tamen popoſcit, eo ipſo quod popoſcit, quã deſiderauit gratiam, eum accepiſſe ſcribit Ambroſius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret abſque actuali baptiſmo ſaluari poſſe neminem. cuius errorem ad Hugonem ſcribens grauiter confutauit. Eſt itaque baptiſmus omnibus ad ſalutem neceſſarius, quem niſi re paruuli receperint, ab ingreſſu regni cælorum arcentur. In adultis tamen (modo contemptus abſit) ſi baptizantis poteſtas non datur, uoluntas prompta ſufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum paruulis quam cum adultis, quod illis hoc regenerationis beneficium non ſolum non libẽtibus, uerum etiam reluctantibus quandoque datur, nec fides in eis propria requiritur, ſed ſatis ad ſalutem eſſe fides Eccleſiæ creditur. Nam quod afferunt quidam, propria fide, quam ex auditu uerborum formæ baptiſmatis concipiunt, iuſtificari paruulos, commentum id abſurdius eſt, quam ut refelli oporteat: quandoquidem ſenſus etiam ipſe communis ſatis refellere uidetur: ac uериſsimum illud eſſe conſtat, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Eius muneris merito iuſtificari paruulos, quod eis cum profuit neſcierunt. uſque adeo autem neſcierunt, ut uocibus etiam quibus poſſent, & motibus reluctari uiſi fuerint. Quam etiam cauſam eſſe ſcribit idem, quod eis non imputatur, atque omnis hic eorum reniſus nihil penditur, donec in eis ſacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum eſt, expietur. In tantum enim neſciunt quid faciunt, ut nec facere iudicentur. Quamobrem cum fides in intellectu & uoluntate ſit, paruuli autem rationis & uoluntatis arbitrio non utantur, portentoſum quiddã eſſe uidetur, fidem illis, quæ ex auditu eſt, tribuere, cum quæcumque fiunt in paruulis, in Eccleſiæ, non in eorum propria fide fiant. Mater enim Eccleſia, cuius brachiis ad baptiſmum feruntur infantes, cor maternum, ut eſt apud Auguſtinum, eis præſtat, ut ſacris myſteriis imbuantur: quia nondum poſſunt corde ſuo proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendum. Neque uero id rationi & æquitati conſentaneum non eſt. Nam cum aliena præuaricatione peccatum paruuli contraxerint, ut iræ filii naſcerentur, non iniquum uiſum eſt, ut aliena quoque fide intercedente mundarentur, quo filii gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Auguſtinus, quia peccauit in altero. Et paucis interiectis, Credunt, inquit, & infantes, quo modo credunt? fide parentum. ſi fide parentum purgantur peccata, peccato parentum polluti ſunt, corpus mortis in primis parentibus eos generauit peccatores, ſpiritus uitæ in poſterioribus parentibus regenerauit eos fideles. Neo ita ſolus ſentit Auguſtinus: nam & Ambroſius de Vocatione Gentium lib. 2. cap. 8. aliena confeſsione credere paruulos docet.

Matth. 6

In pſal. 103. concione 1

1. Corin. 8

In oratione fenebri de obitu Valentiniani.

Bern. epiſt. 77

Epiſt. 106

Epiſt. 57

De peccatorum meritis & remiſſione li. 1. c. 25

De uerbis Apoſto. ſerm. 14

Et qui ſæculis aliquot eos præceſsit Iuſtinus, Apoſtolorum temporibus propinquior, Reſponſionum lib. quæſtione 56. ſermonem de pueris faciens, Digni, inquit, habentur iis bonis, quæ baptiſmus affert eorum fide, qui baptiſmo illos offerunt. Et qui fuit adhuc Iuſtino uetuſtior Dionyſius Areopagita, in eadem eſt ſententia, in fine Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. Enarrans illum locum Euangeliſtæ

Marc. 7 Beda Venerabilis, ubi dixit Chriſtus mulieri Cananitidi: Propter hunc ſermonẽ uade: exiit dæmonium a filia tua: Propter humilem, inquit, matris fidelemq. ſermonem, filiam deſeruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechiſandi & baptizandi infantes, qui uidelicet per fidem & confeſsionem parentum in baptiſmo liberantur a diabolo paruuli, qui necdum per ſe ſapere, aut aliquid agere poſſunt boni aut mali. Et in adultis & propria fides requiritur, & ea pænitentiæ pars, cuius cauſa fides eſt, quam contritionem uocamus. Nam per baptiſmum ueteri uitæ peccati moritur homo, & nouam uitam inchoat: Conſepulti enim ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem, ut quo modo Chriſtus reſurrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Is autem ueteri uitæ peccati mori dicitur, quem illius pænitet, quiq. deinceps a peccatis abſtinere deliberatum habet: neque ad nouam uitam, cuius principium eſt ipſa baptiſmi ſuſceptio, niſi per ueteris uitæ pænitentiam cuiquam ingreſſus patet. Hoc eſt quod ab Au-

In tract. de utilitate pæniten. guſtino dictum eſt, Nullus uoluntatis ſuæ arbiter conſtitutus poteſt nouam uitã inchoare, niſi eum ueteris uitæ pæniteat. Propterea Petrum admonuiſſe bapti-

Act. 2 zandos legimus, prius ut pænitentiam agerent. Quod etiam ab Auguſtino in catechiſando factum eſſe diligenter uidemus. Hæc autem pænitentia, quæ requiritur in adulto baptizando, nihil eſt aliud quam odium & deteſtatio uitæ prioris. Neque uero ſi quis eam aut fidem aut pænitentiam, quam oportet, non afferat,

In eodem quo ſupra libro. ideo non ualebit baptiſmus, cum uere ſcriptum ſit ab Auguſtino, quod non intereſt cum de ſacramenti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus ſit ille qui accepit ſacramentum. Intereſt quidem plurimum ad ſalutis uiam, ſed ad ſacramenti quæſtionem nihil intereſt. Fieri enim poteſt, ut homo integrum habeat ſacramentum & peruerſam fidem, ſicut fieri poteſt ut integra teneat uerba Symboli, & tamen non recte credat. Lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. 14. Et alio loco. Non ſi unus bonus alius malus ſit, in malo malus eſt baptiſmus, & in bono bonus, ſed in utroque bonus. Sicut lumen ſolis uel etiam lucernæ, non utique deterius eſt in oculis deterioribus, quam in melioribus, ſed idem in utriuſque, quamuis eos diuerſe pro illorum diuerſitate uel lætificet uel excruciet. Lib. 4. con. Donatiſtas cap. 20. Et alio loco. Quibuſdam baptiſmus eſt odor mortis in mortem, quibuſdam uero odor uitæ in uitam. Sicut enim qui manducat & bibit ſanguinem Domini indigne, iudicium ſibi manducat & bibit: ſic & qui accipit indigne baptiſma, iudicium accipit, non ſalutem. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptiſma Chriſti percepit. ſed quia bono bene non uſi ſunt, mali male utendo deleti ſunt. Bonum eſt baptiſma, bonum eſt Chriſti ſanguis & corpus, bona eſt & lex: ſed ſi quis ea legitime utatur. Neque enim & quia foris eſt, diuina non eſt, aut quia ab alienis habetur, aliena putabitur, aut quia a malis iniuſte tractatur, a nobis iuſte damnabitur. Contra Fulgentium, cap. 6. Atque hæc quidem de ſuſcipientibus baptiſmi ſacramentum.

De miniſtro huius Sacramenti. *Cap.* XXXVI.

QVOD autem ad miniſtrum attinet, proprius eſt huius ſacramenti miniſter ſacerdos, niſi neceſsitas aliud poſtulauerit, quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc eſt, quod de eunucho ſcribit Hilarius, quod ſacramentum baptiſmi adeo impatientis cupiditate deſiderii prœuenerit, ut a diacono mi-

no miniſterium Apoſtolici officii ſalutis ſuæ cupidus exigeret. Baptiſmum Apoſtolici, hoc eſt ſacerdotalis officii miniſterium uocat. Neque uero ad integritatem baptiſmi quidquam refert, qua uita ſit prædirus qui baptizat: Nam neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Hic eſt, qui baptizat. huius inſtrumentum eſt ſacerdos: ceterum qui ſanctificat, qui mũdat lauacro aquæ in uerbo uitæ, (ubi miniſter uidetur corporaliter operari) non niſi Chriſtus eſt. Præclara ſunt Ambroſii uerba: Non mundauit Petrus, non mũdauit Ambroſius, non mundauit Gregorius: noſtra enim ſeruitia, ſed tua ſunt ſacramenta. Neque enim humani operis eſt diuina conferre, tuum Domine munus & patris eſt, qui locutus eſt per Prophetas, dicens: Effuudam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Et libro tertio de Spiritu ſancto cap. 19. Homines in remiſsionem peccatorum miniſterium ſuum adhibent, non ius alicuius poteſtatis exercent: neque enim in ſuo, ſed in Patris & Filii & Spiritus ſancti nomine peccata dimittuntur. Iſti rogant, diuinitas donat: humanum enim obſequium, ſed munificentia ſupernæ eſt poteſtatis. Et qui fuit æqualis Ambroſii Gregorius Nazanzenus, Ita conſidera, inquit: ſint anuli duo: aureus hic, ferreus alius, uterque eadem regia imagine ſculptus: ceræ ambo imprimantur: quid inter ſignum hoc & illud intererit? nihil. Diſcerne materiam in cera, etiam ſi ſapientiſsimus exiſtas: dic quodnam ferri, quod ue ſit auri ſignaculum? Sed quo pacto unum eſt, quia inter materiam, non characterem eſt diuerſitas: ita & tibi ſit omnis baptizator, qui tametſi conditione excellat, æqualis tamen baptiſmatis uis eſt, ac unuſquiſque tibi æqualis ſit expurgator, qui fide eadem eſt formatus. Scripſerat Creſconius. Sicut qui plantat & rigat, non niſi colonus fidelis & diligens quæritur: ſic etiam in Sacramento baptiſmatis non niſi fidelis & iuſtiſsimus operarius adhibetur. Cui reſpondet Auguſtinus. Quaſi uero quod infidelis colonus plantauerit propter eius infidelitatem non germinet. uis ſeminis ac fecunditas terræ, cæliq; temperies hanc efficaciam diuinitus acceperunt, ut ad propagandos fructus plantatorem uel rigatorem operarium tantũmodo expectent, qua mente operetur, qua laboret intentione, non curent, utrum dominum agri fideliter diligat, an ſua non illius lucra conquirat. Idem alibi: Diſpenſator fidelis mercedem accipiet uitam æternam. Diſpenſator autem infidelis cum cibaria dominica diſtribuit conſeruis, abſit ut per ſuam infidelitatem cibaria inutilia faciat. Idem cum diceretur ibi eſſe uerum baptiſma, ubi eſt uera fides: Fieri poteſt, inquit, ut aliqui uerum habeant baptiſmum, & non habeant ueram fidem, ſicut fieri poteſt, ut habeant uerum Euangelium, quod non recte intelligendo, falſi aliquid credant de Deo. Numquid propter ipſam fidei falſitatem etiam Euangelium, quod uerum apud eos inuenitur, deteſtandum aut emendandum putabimus. de unico baptiſmo capit. 11. Idem alio loco lib. 3. de baptiſmo capit. 15. Sacramenta ſi eadem ſunt, ubique integra ſunt, etiam ſi praue intelliguntur & diſcordioſe tractantur, ſicut ſcriptura ipſius Euangelii, ſi eadem ipſa eſt, ubique integra eſt, etiam ſi innumerabili falſarum opinionum uarietate aſſeratur. Et paulo ſuperius capite decimo. Baptiſmus Chriſti uerbis Euangelicis conſecratur, & per adulteros & in adulteris ſanctus eſt, quamuis illi ſint impudici & immundi, quia ipſa eius ſanctitas pollui non poteſt; et in Sacramento ſuo diuina uirtus aſsiſtit; ſiue ad ſalutem bene utentium, ſiue ad perniciem male utentium. An uero ſolis uel etiam lucernæ lux, cum per cœnoſa diffunditur, nihil inde ſordium contrahit, & baptiſmus Chriſti poteſt cuiuſquam ſceleribus inquinari? cap. 10. Quem locum imitatus ad Anaſtaſium Auguſtum ſcribens Anaſtaſius Papa. Baptiſmum, quod procul ſit ab Eccleſia, ſiue ab adultero, ſiue a fure fuerit datum, ad percipientem munde peruenit illibatum, quia uox illa, quæ per columbam ſonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur, & dicitur, Hic eſt qui baptizat. Nam ſi uiſibilis ſolis iſtius radii, cum per loca fœtidiſsima tranſeunt, nulla con-

1. Cor. 3
Ioan. 1
Epheſ. 5
In prologo librorum de Spiritu ſancto.
In oratiõe in ſanctum lauacrũ.
Contra Creſco. lib. 3. cap. 8
Lib. 3. cap. 49. contra litteras Petiliani.
Lib. 3. de bapt. cap. 15. & 10

tactus inquinatione macnlantur, multo magis illius, qni iſtum uiſibilem fecit, uirtus nulla miniſtri indignitate conſtringitur: ſiquidem omnes, qui baptizant, quemadmodum recte dictum eſt ab Optato, operarii ſunt, non domini, & Sacramenta per ſe ſunt ſancta, non per homines. lib. 5. Quamobrem ſiue a fideli, ſiue a perfido diſpenſator baptiſmi ſacramentum aliquis perceperit, ſpes ei omnis in Chriſto eſſe debet, cuius baptiſmum percipit, non in homine a quo percipit. Nā maledictus homo, qui ſpem ſuam ponit in homine, & ponit carnem brachium

Hiere.17 ſuum. Benedictus uir, qni confidit in domino, & erit dominus fiducia eis. Quid Ioanne Baptiſta fnit ſanctius? cui propter ſingularem nirtutem & ſanctimoniam

Matth.11 hoc a Chriſto tributum elogium legimus, quod inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Quid contra Iuda proditore ſceleratius? Et tamen poſt Ioannis baptiſmum, qnod baptizauerit Paulns, ſcribitur: Poſt Iudæ baptiſ

Act.19 mũ baptizaſſe quemquam non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptiſmus

Vide Aug. epi. 84. Et contra Donatiſtas lib. 5 o. epiſt. 9 hominis erat Ioannis: per hominem autem gratia remiſsionis peccatorum & renouationis, quod Chriſti munus eſt proprium, conferri non potuit. Quo uero baptizauit Iudas, fuit baptiſmus Chriſti, agni illius immaculati, qui tollit peccata mũdi. Porro Chriſti baptiſmum cuiuſcumque tandem miniſterio ſemel datnm ite

Ioan.1 rari fas non fuit, adeo ut etiam ſi ab hæretico datus eſſet, eum repeti nō liceret. Quodq. maius eſt, etiam ſi non baptizatus baptizaſſet, modo formam debitam obſeruaſſet, ualere baptiſmum, nec eum iterandum eſſe uiſum eſt. Verum illud interea ſcire oportet, baptiſmum eſſe quidem extra Eccleſiam poſſe, prodeſſe non poſſe. Eccleſia enim paradiſo comparata, ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt,

Lib. 4. de unico baptiſ. cap. 1 indicat nobis, poſſe qnidem eius baptiſmum homines etiam foris accipere, ſed ſalutem beatitudinis extra eam neminem uel percipere, nel tenere. Nam & flumina de fonte Paradiſi, ſicut ſcriptura teſtatur, etiam foras largiter manauernnt: nominatim quippe commemorantur per quas terras fluant, & qnia extra Paradi

Gene. 2 ſum conſtituta ſunt, omnibus notum eſt. Nec tamen in Meſopotamia, uel in Aegypto, quo illa flumina peruenerunt, eſt felicitas uitæ, quæ in Paradiſo commemoratur: ita fit, ut, cum Paradiſi aqua ſit extra Paradiſum, beatitudo tamen non ſit niſi intra Paradiſum. Sic ergo baptiſmus Eccleſiæ poteſt eſſe extra Eccleſiam, munus autem beatæ uitæ uon niſi intra Eccleſiam. Et ſicut in Arca Noe,

Gen.7 quæ & ipſa figura eſt Eccleſiæ, nō alia ſed eadem aqua in arca poſitos ſaluos fecit, & extra arcam poſitos interemit: ſic non alio, ſed eodem baptiſmo & boni catholici ſalui fiunt, & mali catholici uel hæretici pereunt. Communis itaque nobis eſt cum hæreticis baptiſmus, ſicut & Euangelium cum illis eſt commnne: uerum illis extra arcam poſitis, & Euangelium, & baptiſmus in damnationem, nobis uero utrumque eſt in ſalutem. Quamobrem redeuntes ad Eccleſiam hæretici rebaptizandi non ſunt, uerum poſt abiuratam hæreſim, per manuum impoſitionem ſuſcipiendi, ut, quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiant ad ſalutem; ſicut copioſe de eo cōtra Donatiſtas ſcribens mnltis in locis diſſerit Auguſtinus. Quod autem diximus baptiſma Ioannis gratiam remiſsionis peccatorum non cōtuliſſe, uetus eſt hæc orthodoxorum ſententia: ſic enim ſcribit Hieronymns contra Luciferianos. Sicut Ioannes præcurſor Domini, ſic & baptiſmus eius præuius Dominici baptiſmatis fuit. Ego baptizo nos in aqna, ille uos in ſpiritu baptizabit. Si autem Ioannes, ut confeſſus eſt ipſe, non baptizanit in ſpiritu, conſequenter neque peccata dimiſit, quia nulli ſine Spiritu ſancto peccata dimittūtur. Chryſoſtomus quoque homilia 10. in Mat. Baptiſma Ioannis, inqnit, alterius, id eſt Chriſti baptiſma, præparatio, eſt. Remiſsionem enim hoc baptiſma non habebat. Hoc enim munus illius erat baptiſmatis, quod poſtea Chriſtus inſtituit. Et non multo poſt Hom. 12. Sancti ſpiritus gratia in Chriſti baptiſmate eſt, Ioannis

Homil.12 uero baptiſma hac donatione priuatur. Et alibi ſub ipſius Ioannis Baptiſtæ per-

Ho. 16. in Ioa. ſona loquens. Nō alia inquit ratione lauacrum illud eſt inſtitutum, quam ut uiam

reliquis

reliquis ad Chriſti fidem præberet. Non enim ut ablutos baptiſmate mundem, neque ut a peccatis liberem ad baptizandum ueni, ſed ut manifeſtetur in Iſrael. Et iterum: Sicut Ioannes Baptiſta præcurſor fuit Domini ſaluatoris, ſic & Baptiſma Ioannis præcurſor fuit Domini ſaluatoris. Illud datum eſt in pænitentia, hoc in gratia. Itidem & Auguſtinus. Non renaſcebantur, inquit, qui baptiſmate Ioannis baptizabantur, a quo & ipſe baptizatus eſt, ſed quodam præcurſorio illius miniſterio, qui dicebat, parate uiam Domino, huic uni, in quo ſolo renaſci poterant, parabantur. Huius enim baptiſmus eſt non in aqua tantum, ſicut fuit Ioannis, uerum etiam in Spiritu ſancto, ut de illo Spiritu regeneretur, quiſquis in Chriſtum credidit: de quo Chriſtus generatus, regeneratione non eguit. Et Cyrillus. Ego præparando aqua inquinatos peccatis lauo, ut initium Pænitentiæ, & hoc pacto ab his minoribus ad ſublimiora uos præparabo. Idem ſenſit aliquot ſæculis ante Iuſtinus. qui & ipſe præludium quoddam Ioannis baptiſmum fuiſſe docet Euangelii gratia.

Ho. 14. de principio Euangelii, ſecundum Marcum.
In Euchir. cap. 49
Cyril. lib. 1. ca. ulti.
In li. reſponſionum de neceſſariis quibuſdam quæſtionibus, quæſt. 37

De ritibus & cærimoniis baptiſmi. Cap. XXXVII.

ADHIBENTVR autem huic ſacramento quædam cærimoniæ, non illæ quidẽ adeo neceſſariæ, ut ſine illis baptiſmus perfici non poſsit, ſed quas tamen peccet ſi quis nulla urgẽte neceſsitate ſolo contemptu prætermittat, cum earum uſum antiquiſsimum eſſe conſtet: ut ſi quis ab ipſis Apoſtolis per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem nobis per manus eſſe traditas affirmauerit, minime a uero aberraſſe uideatur. meminerunt enim earum antiquiſsimi quique ſcriptores. Adhibentur autem ii ritus, maioris cuiuſdam ſollemnitatis & decoris gratia, tribus potiſsimum ex cauſis: Primo ut tanto maiore pietate ac reuerentia ad ſacramentum hoc accedatur, neue communis ablutio quædam eſſe putetur, ſi citra ſollemnitatem ullam fiat, atque ita ſacramentum hoc contemni incipiat. Deinde, ut per benedictiones, orationes, & alia id genus, uis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, ut impediat, quo minus fructum huius ſacramenti baptizandus percipiat. Poſtremo, quo per hæc exteriora, qui ſunt ex fidelibus rudiores, diligentius inſtruantur, aut ſaltem excitentur ad hoc, ut inſtrui deſiderent, quid ſibi ritus iſti uelint, atque ita quæ gerantur in baptiſmo cognoſcant: nihil enim eorum uacat myſterio ſingulari. Quamuis autem hæc pluribus perſequi non eſt præſentis inſtituti, quoniam tamen inſtigante ſatana factum uidemus, ut & cærimoniæ uetuſtate conſecratæ a pleriſque contemnantur, breuiter quid ſibi nonnullæ earum uelint explicabimus. Principio non ſtatim baptizandus templum ingreditur: neque enim ſe dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet ſanctitudo, cum non modo ſit expers omnis ſanctitatis, uerum adhuc diaboli poteſtati ſubiectus, omni ſit ſpurcitia plenus. In hũc pro foribus templi conſtitutum inſufflat ſacerdos, neque id ſine exemplo Chriſti, cuius perſonam gerit, cuius uirtute ſacramentum id confert: qui & ipſe inſufflaſſe in diſcipulos legitur, Spiritum ſanctum eis daturus. Propterea autem exufflantur paruuli & exorciſantur, dicit Auguſtinus, ut pellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quæ decepit hominem, ut poſsideret homines. Quam alio loco priſcã eſſe traditionem ſcribit: ac recte: cum & Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus exufflationis & exorciſmi meminerit. Inſufflatione facta, ſacerdos exorciſat: cuius moris meminit etiam Chryſoſtomus. Eſt autem exorciſare, nihil aliud, quam per diuina uerba ſpiritum immundum adiurando expellere: quod Apoſtolorum quoque temporibus factitatum legimus. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Optatus. Neminem fugit, quod omnis homo, qui naſcitur, quamuis de parentibus Chriſtianis naſcatur, ſine ſpiritu mundus eſſe non poteſt, quem neceſſe ſit ante ſalutare lauacrum ab homine excludi & ſeparari. Hoc exorciſmus operatur,

Pſalm. 2
Ioan. 20
Aug. de ſymb. ad catechumenos lib. 1. cap. 1
Aug. de gratia & peccato originali, cap. 60
Dion. eccl. hier. cap. 1
In Hom. de Adam & Euan.

per quem Spiritus immundus depellitur. lib. 4. contra Permenianum. Dum exor
ciſatur baptizandus, ſignat eum ſacerdos ſigno ſanctæ crucis in fronte primum,
ubi ſedes eſt pudoris: deinde in pectore, ut intelligat diabolus, expelli ſe uirtu-
te eius, qui in cruce pependit, unde ſuam uirtutem crux contra eum accepit: ne
que impedimento ſit, quo minus, qui baptizatur, & corde credat ad iuſtitiam,
& ore confiteatur ad ſalutem. Quantum autem exorciſmo & catechiſmo, qui ba
Homi. 40 in epiſt. ad Corint. ptiſmum præcedunt, ſancti patres tribuerint, uel ex eo Chryſoſtomi loco perſpi
cuum eſſe cuiuis poteſt, ubi quæ præcedũt baptiſmum uocat arcana uerba & me
tuenda, ac horribiles canones dogmatum de cælo tranſmiſſorum. Talia uiſa ſunt
priſcis temporibus uiris grauiſsimis: nunc non deſunt homines impii, qui ca-
chinnis etiam ea proſequi non uerentur. Poſt exorciſmum leguntur ſuper bapti-
zandum orationes, ut fiat catechumenus, hoc eſt, ut edoceri poſsit myſterium ſa
cræ fidei, quæ cum Dei ſolius donum ſit, ab illo petendam eam eſſe docemur, qui
Marc. 9 & adiuuat incredulitatem noſtram, & fidem adauget: qui niſi docuerit intus, fru
Luc. 17 ſtra uox hominis docentis foris perſtrepit. Recte autem atque ordine fit, quod
præcedit catechiſmum exorciſmus: prius enim eripi uaſa neceſſe fuit iniuſto poſ
ſeſſori diabolo, ac ita demum in poſſeſsionem uictoris illius transferri, qui ca-
Pſalm. 67 ptiuam duxit captiuitatem. Quod uero ſal in os infantis imponit ſacerdos, quod
aures & nares poſtea ſputo linit: aurium linitio ſignificat receptionem doctrinæ
fidei: narium, approbationem: ſal miſſum in os, confeſsionem. Aperiuntur au-
res ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem notitiæ eius, la-
Ioan. 9 bia ad reſpondendum ſacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc ſacerdos
Marc. 7 ad imitationem Chriſti, quem legimus liniuiſſe lutum ſuper oculos cæci, & iuſsiſ
ſe abire ut ablueret: miſiſſe deinde digitos in auriculas ſurdi, dixiſſeq. Epheta,
quod eſt adaperire: expuentem etiam tetigiſſe linguam muti. Huius autem lini-
De ſacrament. lib. 1. cap. 1 tionis minime recentem uſum eſſe, uel ex Ambroſii ſcriptis uidere licet. Legitur
autem, dum catechiſatur baptizandus, Euãgelium: admonentur poſtea ſuſcepto
res ſiue patrini, ut manus imponant capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine
profiteantur ſymbolum & orationem Dominicam. Tenentur autem ſuſceptores
dare operam, ut inſtruantur paruuli, cum ad uſum rationis peruenerint, de iis,
quæ ad fidem pertinent. quos & Auguſtinus in ſermone quodam admonuit his
uerbis: Admoneo fratres cariſsimi, quicumque uiri, quæcumque mulieres de
ſacro fonte filios ſpiritaliter exceperunt, agnoſcant ſe pro ipſis fideiuſſores apud
Serm. 163. de tempore. Deum extitiſſe, & ideo ſemper illis ſolicitudinẽ ueræ caritatis impendant. Quod
autem, benedictiones cum impoſitione manuum inter catechiſandum fiunt, cau
ſa hæc eſt, ut qui ſemel per exorciſmum pulſus iam eſt diabolus, ei reditus præclu
datur. Introducitur poſtea baptizandus in Eccleſiam; ac interrogatus a ſacer-
dote, reſpondet per ſuſceptores ſuos, (niſi forte ſit adultus, tum enim ipſe loqua
tur neceſſe eſt) abrenunciare ſe ſatanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus
pompis eius, ac Chriſto ſe coniungi uelle: in cuius etiam rei ſignum, ad ſingulos
articulos fidei, de quibus interrogatur per ſacerdotem, credere ſe reſpondet.
De nupt. et concup. li. 1. ca. 20 De hac abrenunciatione ita ſcribit Auguſtinus. In ueritate, & non in falſitate po
teſtas diabolica exorciſatur in paruulis, eiq. renunciant, quia per ſua non poſ-
ſunt, per corda & ora geſtantium, ut eruti a poteſtate tenebrarum, in regnum
De nup. & concup. li. 1. ca. 29 ſui Domini transferantur. Idem ad Valerium ſcribens, antiquiſsimam Eccleſiæ
traditionem eſſe dicit, qua exorciſantur & ſufflantur paruuli. Ioannes Chryſoſto
Hom. 21. ad populũ Antioche. mus nihil hac uoce ſcribit eſſe tutius, Abrenuncio tibi ſatana, ſi ipſam per ope-
ra exhibeamus. Hæc enim, inquit, uox, confœderatio cum Domino eſt: & ſicut
nos ſeruos ementes, ipſos qui uenduntur prius interrogamus, an nobis ſeruire
uelint, ita facit & Chriſtus quando debet te in ſeruitutem capere, prius interro-
gat, an uelis illum crudelem tyrannum dimittere & immitem, & a te fœdera ſuſci
pit. non enim coactum eſt ipſius imperium. Hortatur itaque non modo cum in

forum

ſorum prodimus, uerum etiam cum fuerimus egreſsi ianuæ ueſtibulum, iis prius uerbis utamur, Abrenuncio tibi ſatana, & coniungor tibi Chriſte: nec umquam abſque hac uoce exeamus. Hæc ſit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inex pugnabilis. De hac abrenunciatione ſic ab Hieronymo quoque ſcriptum legimus: In myſteriis primum renunciamus ei, qui in occidente eſt, nobiſq. moritur cum peccatis, & ſic uerſi ad orientem pactum inimus cum ſole Iuſtitiæ, & ei ſeruituros nos eſſe promittimus. Poſteaquam abrenunciauerunt diabolo, & Chriſto nomen dederunt, ungit eos ſacerdos oleo, more athletarum, qui ſtadium iã ingreſſuri ſunt, ut futuri iam Chriſti athletæ deſignentur, quibus colluctatio futura eſt, non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Qua de re ita ſcribit Auguſtinus: Chriſti nomen a chriſmate dictum eſt: chriſma autem græcæ, latinæ unctio nominatur. Ideo autem nos unxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoque neceſſe eſt eum, qui ſit baptizatus, ut accepto chriſmate & unctione, eſſe unctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſsit. Quin & uetuſtiſsimi Dionyſius & Tertullianus unctionis meminerunt. Vngitur autem & in pectore, ut intrepidus diabolo reſiſtat caritate erga Deum inflammatus, cui nihil eſt difficile, & inter ſcapulas, ut ad ſuaue iugum Domini ferendum tanto ſtat robuſtior. Vnctione facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ trina immerſio, ut eſt apud Damaſcenum, tres dominicæ dies ſepulturæ repræſentat, uel etiam trinitatem perſonarum. Ante Damaſcenum autem idem a Leone quoque pontifice annotatum eſt. Sepulturam, inquit, triduanam imitatur trina demerſio: & ab aquis eleuatio, reſurgentis ad inſtar eſt de ſepulcro. Et ante utrumque Athanaſius: Quod infantem in aquam ter immergimus, mortem & triduanam Chriſti reſurrectionem ſignificat. Neque uero id ita fieri neceſſe eſt, ut non una immerſione baptiſmus abſolui poſsit, qua & unum eſſe Deum, qui trinus eſt in perſonis, & ſemel tantum mortuum, nec deinceps amplius moriturum ſignificetur. Quod etiam in concilio quodam Toletano in deteſtationem erroris cuiuſdam ita conſtitutum eſſe legimus, ut una tantũ fieret immerſio. Quin & ipſa immerſio prætermitti recte poteſt, ac uel ſola aſperſio uel perfuſio, qua multi nunc utuntur, ſufficit, quemadmodum Cyprianus etiam teſtis eſt. Porro aquam qua baptizabatur, conſecrari prius conſueuiſſe tradit Baſilius ad Amphilochium ſcribens, & Ambroſius de Sacramentis. Baptizatum puerum ſignat cruce, cum chriſmate in uertice capitis ſacerdos ſuper cerebrũ, ut hoc ſigno illum admoneat, quandoquidem uetus homo crucifixus in illo eſt, atque cum Chriſto conſurrexit, ut in nouitate uitæ ambulet, quæ ſurſum ſunt quærat, ubi Chriſtus eſt in gloria Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram: quandoquidem ex terreno cæleſtis, ex Adæ filio Dei filius factus eſt, ut iam non ad aliam illi magis, quam ad cæleſtem hereditatem aſpirare fas ſit. Poſtea dat illi ueſtem candidam, ut ſit indicium, quemadmodum ſcribit Ambroſius, quod exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentiæ caſta uelamina. Meminit etiam Socrates poſt Dionyſium in Eccleſiaſtica Hiſtoria candidæ ueſtis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua Eccleſia fuit mos, ut non baptizarentur niſi in uigilia Paſchæ, & Pentecoſtes. Qui itaque baptizabantur in uigilia Paſchæ, incedebant ueſte candida induti per octo dies, ac uocabantur albati, atque octauo demum die ueſtem albam deponebant: unde tractum nomen dominicæ. Quod autem ſuſceptores, quos Patrinos uocant, adhibentur in baptiſmo, qui quaſi ſponſores paruulorum uoluntatis eſſe uidentur, atque inſtruere baptizatos de iis, quæ ad fidem pertinent, obſtricti ſunt: eſt & hoc, ſicut Dionyſius teſtatur, Apoſtolicæ traditionis. Contrahi autem cognationem ex baptiſmo, recens non eſt. Antiquiſſimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illum Pauli locum: Lucius, & Iaſon,

In Amos ca. 6 · *Ephes. 6* · *Tract. 33. in Ioan.* · *Li. 1. epi. 12* · *Eccl. hier. ca. 7* · *Tert. de baptiſ.* · *Matth. 11.* · *Lib. 4. cap. 10* · *Epi. 4. cap. 3* · *Quæſt. 124* · *Lib. 4. epiſt. 7* · *Lib. 1. cap. 5* · *Coloſ. 3* · *Lib. de iis, qui initiãtur myſteriis, ca. 7* · *Socra. li. 7. c. 17* · *Dion. eccl. ſer. cap. 2.* · *Eccl. hier. lib. 7*

Rom.16 & Iaſon, & Soſipater, cognati mei: Hanc, inquit, cognationem, uel conſanguinitatem, arbitror eſſe ex baptiſmo contractam. Datur extremo baptizato cereus ardens, ut meminerit, quandoquidem ſponſauit eum ſibi Chriſtus in fide, cũ uenerit ſponſus ad nuptias, quo ſe præparet ad occurrendum ei cum lampade nõ

Oſee 2 extincta, ſicut fatuæ illæ uirgines, ſed ardente, hoc eſt, cum fide, non illa mor-

Matth.25 tua, ſed quæ igne caritatis accenſa, otioſa eſſe non poteſt. Hic perſpicere licet, quam nihil non ſacrum, nihil non ueneratione dignum ſit in iis cærimonijs, in quibus recondita ſunt myſteria multa homini Chriſtiano cognitu cum primis neceſſaria, quæ ut ſcrutetur diligentius, per exteriora hæc excitari uidetur. Non ſunt itaque temere prætermittendæ, quas ipſis etiam Apoſtolorum temporibus obſeruatas, ac deinceps longo ſæculorum tractu numquam intermiſſas, ad hæc uſque noſtra tempora ex uetuſtiſsimis quibuſque ſcriptoribus abunde liquere poteſt. Inter quos Cyrillus Hieroſolymitanus diligenter cærimonias omnes in baptiſmo

Lib.3.c.17.cõſtitut. Apoſtol. ſolitas obſeruari, perſequitur. Præ ceteris uero Clemens Petri ſucceſſor, baptiſmi rationem explicans, iis uerbis utitur. Datur, inquit, baptiſmus in mortem Ieſu, aqua pro ſepultura, ſignatio pro cruce: ungentum eſt confirmatio profeſſionis. Mentio fit Patris, ut cauſæ, & mittentis Spiritus ſancti, uti teſtis. Demer-

Lib.7.c.23.cõſtitut. Apoſtol. ſio ſignificat, quod commorimur: emerſio quod reſurgimus. Et alio loco: Baptizare debes in nomine Patris, qui miſit, Chriſti, qui uenit, Paracleti, qui teſtimonium dedit: Unges autem prius oleo ſancto, deinde baptizabis aqua, poſtremo conſignabis unguento, ut unctio ſit participatio ſancti ſpiritus, aqua ſit ſymbolum mortis, unguentum ſigillum pactionum. Si deſit oleum, uel unguentum, ſufficit aqua & ad unctionem, & ad ſigillum, & ad promiſsionem morientis, uel potius commorientis. Et aliquot capitibus interiectis, de abrenunciatione, de

Ca.41.42.43. & 44. myſtici olei, & myſticæ aquæ, & unguenti myſtici benedictione, pluribus uerbis tractat. Verum nos reliqua perſequamur.

De Sacramento confirmationis. Cap. XXXVIII.

BAPTISMVS intrantium eſt, ut diximus: confirmatio uero pugnantiũ. In baptiſmo Chriſto nomen damus, & eius milites efficimur, atque ad ineundum prælium cum aduerſarijs poteſtatibus præparamur, coronam ac-

2.Tim.2 cepturi, ſi uictores euaſerimus: Neque enim coronabitur quiſquam, niſi qui legitime certauerit. Eſt quidem ita, quod ſi qui baptizatur, paruulus præſertim, ex hac uita ſtatim ut baptiſmum accepit, migrauerit, citra ullam dubitationem, non ſuis, uerum Chriſti, quem induit, cuius corpori inſitus eſt, meritis, coronã gloriæ conſequitur. ſed cui iam uſum rationis adepto, poſt acceptum baptiſmũ uitam Deus in hoc ſæculo propagare dignatur, non eſt quod exiſtimet is, nihil

Ephe.6 aliud ſibi reſtare poſt baptiſmum, quam ut credat otioſus: immo perſuaſum ſibi

2.Tim.4 hoc habere debet, ſe ad graue certamen uocari. Quod niſi certauerit bonũ hoc certamen, curſumq. conſummauerit, nihil eſt quod ſe iuſtitiæ coronam, quæ nõ eſt repoſita niſi legitime certantibus, aſſequi poſſe ſperet. Neque enim perinde oppugnat homines ante baptiſmum ſatanas, atque poſt. Nam qui non ſunt baptizati, eos pro ſuis habet, & omnem in eos, tamquam ſibi ſubiectos, poteſtatem

Matth.12 exercet: qui uero caſtra ſua deſeruerunt, atque ad Chriſti uexillum confuge-

Luc.11 runt, eos e poteſtate ſua ereptos dolet, atque omni inſidiarum genere pertrahere rurſus in eam, in qua fuerunt antea, captiuitatem conatur. Ipſe etiam Chri-

Matth.4 ſtus documento nobis eſſe poteſt, quem non prius aggreſſus eſt tentare ſatanas, quam fuiſſet a Ioanne baptizatus. Quamobrem cum in baptiſmo non ad fidem otioſam, ſed ad pugnam periculoſam uocati ſimus, ad quam recte gerendam uires noſtræ ſufficere nequaquam poſſunt, dare nobis remedium dignatus eſt Chriſtus in ſacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius ope adiuti facile poſſumus & carnem, & mundum, & eum, cui ſemel in baptiſmo renunciauimus,

nimus, diabolum ſuperare. Is eſt Spiritus ſanctus, qui adiuuat infirmitatem noſtram: qui niſi præſto nobis adeſſet, turpiter nos ex acie fugere, atque hoſtibus noſtris terga dare oporteret, quorum maior eſt uis, quam ut ſolis humanis uiribus ei reſiſtere queamus. Quamobrem ſicut in baptiſmo Spiritum ſanctum accepimus in remiſsionem peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem Spiritus ſanctus in robur contra hoſtes noſtros, quo adiuti atque animati facilius impetum eorum propulſare queamus. Sacramenti huius meminit Petri ſucceſſor Clemens, ac abſque eo negat aliquem perfectum Chriſtianum eſſe, aut Sedem habere inter perfectos poſſe, ſi non neceſsitate, ſed incuria aut uoluntate remanſerit. (iis enim ille uerbis utitur.) Ac mox ſubdit: Quod a Petro, inquit, accepimus, ac ceteri ſancti Apoſtoli præcipiente Domino docuerunt. Sententiæ Clemẽtis Cornelius quoque ſubſcribere uidetur, Pontifex & martyr, ad Fabium ſcribens, cum de Nonato, qui iam baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua conſecutus eſt poſt morbum, quæ iuxta Eccleſiæ canonem conſequi debebat, obſignationẽ uidelicet ab Epiſcopo collatam. Cum autem illa potitus non ſit, quo modo Spiritũ ſanctum eſt conſecutus? Quæ epiſtolæ illius uerba in libris Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Euſebii legere licet. Materia huius ſacramenti eſt Chriſma, ex oleo oliuarum & balſamo confectum. Forma eſt hæc, quod, præmiſſo nomine eius, qui confirmatur, dicit Epiſcopus: Signo te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ut replearis eodem Spiritu ſancto, & habeas uitam æternam. Simul ut ad ſignum & elementũ uiſibile unctionis, quæ fit in fronte Chriſmate, uerbũ acceſſerit, fit ſacramentum, hoceſt, ſacræ rei, nimirum inuiſibilis gratiæ, qua confertur Spiritus ſanctus, ſignum uiſibile. Simul enim ut prolatis uerbis unctus fuerit confirmandus, e ueſtigio datur ei Spiritus ſanctus, qui tueatur eum aduerſus inſidias Diaboli, qui uires & robur ſuppeditet ad omnes aduerſarias poteſtates debellãdas. Cum itaque tam ſacræ rei ſignum ſit confirmatio, & quidem efficax, nihil eſt quod quiſquam dubitare queat, ei ſacramenti nomen tribuere, cum ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hæc uſque noſtra fuerit inter ſacramenta numerata. Certe Auguſtinus uocat ſacramentum Chriſmatis: quod quidem, inquit, in genere ſignaculorum ſacroſanctũ eſt, ſicut ipſe baptiſmus. Non minus id quam ipſum baptiſmum ſacroſanctum eſſe uult. Quod autem in hoc ſacramento Spiritus ſanctus conferatur, aperta ſunt ſcripturæ teſtimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quod imponebant manus ſuper illos, qui Dei uerbum in Samaria receperant, & erant baptizati in nomine domini Ieſu, & accipiebant Spiritum ſanctum. Ac rurſus alio loco de Paulo: Quo facto impoſuit illis manus. Neque, uero quia Chriſmatis mentio non fit, ideo putãdum eſt eius uſum non fuiſſe temporibus Apoſtolorum. Extat inter alia in libro conciliorum epiſtola ſancti Fabiani Pontificis & martyris, qui fuit a Petro decimus octauus, quam ſcripſit ad Epiſcopos orientales, in qua diſertis uerbis teſtatur, quód poſtquam cænauit Dominus cum diſcipulis ſuis, & lauit eorũ pedes, Chriſma conficere docuit. Sicut, inquit, a ſanctis Apoſtolis præceſſores noſtri acceperunt, nobiſq. reliquerunt. Et ſubdit: Ipſa enim lotio pedum, noſtrum ſignificat baptiſmum, quando ſancti Chriſmatis unctione perficitur atque confirmatur. Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chriſmate. Quod etiam in ampulla ſæculo ſuo conſecrari ſolitum fuiſſe meminit Optatus. Sed & utroque uetuſtior Dionyſius Areopagita copioſe de eo multa ſcripſit, ſanctiq. doctores paſsim in multis locis meminerũt. Ante mille centum annos in Carthaginenſi tertio & quarto, & Toletano primo conciliis, poſtea uero in Anthiſiodorenſi & Bracarenſi fuit conſtitutum, ut ne quiſquam alius præter Epiſcopum Chriſma conſecrare auderet. Quod etiam a Leone Pontifice cautum eſt, dum ad Germaniæ, & Galliæ ſcribit Epiſcopos. Eſt autem materia Chriſmatis cumprimis idonea ad exprimendam ſignificationem eius

Rom. 8
Epiſt. 3.
Lib. 6. cap. 43
Lib. 2. cont. literas Petil. ca. 104
Act. 8
Act. 19
Ioan. 13
Lib. 2. Cap. 4. eccl. hierarch.
Epiſt. 97

eius rei, quæ non modo ſignificatur, uerum etiam confertur in hoc ſacramento.
Datur enim in hoc ſacramẽto plenitudo ſancti ſpiritus ad robur ſpirituale, quod
perfectæ iam ætati conuenit, ad quam cum peruenit homo, incipit actiones ſuas
Pſalm. 44 ad alios quoque communicare, cum antea ſibi ſoli uiueret. Gratia itaque ſancti
ſpiritus deſignatur oleo. Vnde & Chriſtus dicitur unctus eſſe oleo lætitiæ, pro-
pter plenitudinem ſancti ſpiritus, quam habuit. Admiſcetur autem balſamum
propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc eſt, quod dicit Apoſto-
2. Corin. 2 lus: Chriſti bonus odor ſumus. Quamobrem non quia non eſt expreſſe quidquam
in ſcripturis de eo traditum, iccirco uſum eius fuiſſe negandum eſt. Recte enim
Epiſt. 108 ab Auguſtino ſcriptum eſt. Non omnia, quæ facta ſunt ab Apoſtolis, etiam ſcri-
pta inueniuntur, uerumtamen facta eſſe ex ceteris documentis probantur. Fit
autem unctio in fronte Chriſmate ſigno crucis: quod niſi adhibeatur ſiue fronti
bus credentium, ſiue ipſi aquæ qua generantur, ſiue oleo, quo Chriſmate ungun
Tracta. 118. in Ioan. tur, nihil eorum rite perficitur, dicit Auguſtinus. Fit itaque ideo in fronte tam-
quam in ſede pudoris, ne Chriſti opprobrio Chriſtianus erubeſcat: quin illud po
Aug. in pſa. 30 cõcione ſecũda. tius præ ſe ferat: de illo glorietur: in illo fidat: ex illo animum ſumat uiriliter con
tra hoſtes pugnandi. Inſtitutum autem eſt hoc ſacramentum a Chriſto, non exhi
bẽdo, ſed promittendo: promiſit enim ille cum dixit: Ego mittam promiſſum pa
Luc. 24 tris in nos: Item: Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomi-
Ioan. 14 ne meo, ille uos docebit omnia. Non ille per ſe, ſed per Apoſtolorum ora ſacra-
mentum hoc patefacere nobis uoluit: neque id ſine cauſa: nam cum ſacramẽtum
hoc contineat in ſe plenitudinem ſancti ſpiritus, quæ confertur omnibus, qui
Chriſmate conſignantur, quamdiu Chriſtus in hoc ſæculo uerſabatur, hæc pleni-
Ioan. 16 tudo ſancti ſpiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracle
tus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Quamobrem ante-
quam in cælum Chriſtus aſcendiſſet, dari plenitudo ſancti ſpiritus non debuit:
Ioan. 7 quod etiam ille locus indicat: Nondum erat Spiritus ſanctus datus, quia Ieſus
nondum erat glorificatus. Neque uero propterea minoris auctoritatis eſſe de-
bet hoc ſacramentum, quod a Chriſto promiſſum tantum, ab Apoſtolis uero eſt
In ſermo. de ablutione pedum. exhibitum. Nam non minus ratum eſt, dicit Cyprianus, quod dictante Spiritu
ſancto Apoſtoli tradiderunt, quam quod ipſe Chriſtus tradidit, & in ſui comme-
morationem fieri præcepit. Miniſter autem huius ſacramenti, quod uocat ſacra
Epiſt. 3 mentum manuum impoſitionis Euſebius Pontifex, non eſt niſi Epiſcopus, quod
præter Apoſtolos nemo ſacramentum hoc contuliſſe legitur: quemadmodum eti
Epiſt. 4 am ab Vrbano, Damaſo, Innocentio, & Leone ſanctiſsimis Pontificibus tradi-
Epiſt. 1. cap. 2 tum eſt. Quin & in Aurelianenſi & Meldenſi conciliis idem eſt conſtitutum. Quo
Leo epiſt. 88 magis autem uis huius ſacramenti cognoſci poſsit, uiſum eſt adſcribere quædam
ex epiſtola Melchiadis Papæ, quam ille ante mille ducentos annos ad Epiſcopos
Hiſpaniæ conſcripſit. De iis uero, inquit, ſuper quibus rogitaſtis uos informari,
ideſt utrum maius eſſet ſacramentum manus impoſitio Epiſcoporum, aut baptiſ
mus, ſcitote utrumque magnum eſſe ſacramentum: et ſicut unum a maioribus
fit, ideſt a ſummis Pontificibus, quod a minoribus perfici non poteſt, ita & maio
ri ueneratione uenerandum & tenendum eſt. Sed ita coniuncta ſunt hæc duo ſa-
cramenta, ut ab inuicem niſi morte præueniente nullatenus poſsint ſegregari,
& unum ſine altero rite perfici non poteſt. Nam unum præueniente morte ſalua-
Ioel 2 re ſine altero poteſt, aliud autem non poteſt. Vnde ſcriptum eſt, In diebus illis,
dicit Dominus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem: Aduertamus
ſummas diuitias bonitatis Dei. quod in confirmandis neophytis manus impo-
ſitio tribuit ſingulis, hoc tunc Spiritus ſancti deſcenſio in credentium populos
donauit uniuerſis. Sed quia diximus, quod manus impoſitio & confirmatio ad ba
ptiſmi perfectionem pertineant, & qui iam regeneratus in Chriſto eſt, confirma
re aliquid poſsit, forte cogitat ſibi aliquis: Quid mihi prodeſt poſt myſterium ba

ptiſmatis,

ptiſmatis, myſterium confirmationis? Aut, quantum uideo, non totum de fonte
ſuſcepimus, ſi poſt fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita dilectiſsi
mi. Attendat caritas ueſtra. Sicut exigit militaris ordo, ut cum Imperator quẽ-
cumque in militum receperit numerum, non ſolum ſignet receptum, ſed etiam ar
mis competentibus inſtruat pugnaturũ, ita in baptizato benedictio illa munitio
eſt. Dediſti militem, da ei adiumentum militiæ. Numquid prodeſt, ſi quiſquã pa-
rentum magnam pupillo conferat facultatem, niſi prouidere ſtudeat & tutorem?
Itaque paracletus regeneratis in Chriſto cuſtos & cõſolator, & tutor eſt. Ideo di-
cit ſermo diuinus: Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat, qui cuſto- *Pſal.* 126
dit eã. Ergo Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcẽdit illapſu,
in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiã, in confirmatione augmentum præ-
ſtat ad gratiã. Et quia, in hoc mundo tota ætate uicturis, inter inuiſibiles hoſtes
& pericula gradiendum eſt, in baptiſmo regeneramur ad uitam, poſt baptiſmum
confirmamur ad pugnam: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum roboramur. At
ſi continuo tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, uicturis tamen neceſ-
ſaria ſunt cõfirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat, mox in pace beati ſæ
culi recipiendos, confirmatio autem armat & inſtruit, ad agones mundi huius &
prælia reſeruandos. Qui autem poſt baptiſmum, cum acquiſita innocentia, im
maculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia nõ poteſt peccare poſt
mortem. Hic ſi forte illud etiam requirere uelimus, poſt paſsionem & reſurrectio
nẽ Chriſti, quid apoſtolis profuerit aduẽtus Spiritus ſancti, ipſe dominus eis eui
denter exponit: Quæ dico, inquit, uobis, non poteſtis ea portare modo. Cũ au *Ioan.* 16
tẽ uenerit ille ſpiritus ueritatis, ipſe docebit uos omnem ueritatem. Vides quia
cum Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiã & conſtantiam dilatatur.
Itaque ante deſcenſionẽ Spiritus ſancti, uſque ad negationem Apoſtoli deterren
tur: poſt uiſitationem uero eius, uſque ad martyrium cõtemptu ſalutis armantur.
Secundũ hoc per Chriſtum redimimur, per Spiritum uero ſanctum dono ſapiẽtiæ
ſpiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, inſtruimur, conſummamur, ut il-
lam ſancti ſpiritus uocem audire poſsimus: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te *Pſal.* 31
in uia hac, qua gradieris. De Spiritu ſancto accipimus, ut ſpirituales efficiamur,
quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. De Spiritu ſancto acci *1. Cor.* 2
pimus, ut ſapiamus inter bonũ malumq. diſcernere, iuſta diligere, iniuſta reſpue
re, ut malitiæ ac ſuperbiæ repugnemus, ut luxuriæ ac diuerſis illecebris & fœdis
indigniſq. cupiditatibus reſiſtamus. De Spiritu ſancto accipimus uitæ amorem &
gloriæ ardorem, ut ſuccenſi diuinitus, erigere a terrenis mentẽ ad ſuperna & diui
na ualeamus. Hæc ideo uiſum eſt ex epiſtola ſancti Pontificis adſcribere, ut & di-
gnitas & effectus huius ſacramenti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot ſæcu-
la, cognoſci poſſet. Ceterum non eſſe diſsimulandum putauimus, quod uidimus
homilias quaſdam editas Lutetiæ ante annos ſexdecim, in quarum una, quæ eſt
in die Pentecoſtes, omnia hæc, quæ Melchiadi Pontifici rribuuntur, ad uerbũ de
ſcripta ſunt ab eo loco incipiendo, In diebus illis &c. Porro quæ ad chriſmatis ra
tionem pertinent, accuratius ea perſequitur in tertia ſua myſtagogica Catecheſi
Cyrillus. quo etiam in loco non dubitauit his uerbis uti. ὥσπερ γὰρ ἄρτος τῆς εὐχα-
ριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ, οὕτω καὶ τὸ
ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ᾽ ὡς ἂν εἴποι τὶς, κοινὸν μετ᾽ ἐπικλήσεως, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα
καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον. Quemadmodum pa-
nis Euchariſtiæ poſt ſancti ſpiritus inuocationem, non amplius eſt panis commu
nis, ſed eſt corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc unguentum non amplius eſt unguẽ
tum nudum, neque (ſi quis ita appellare malit) cõmune, poſtquã iam conſecra-
tũ eſt: ſed eſt chariſma, quod Chriſti & Spiritus ſancti, id eſt, diuinitatis eius præ
ſentiã efficit. Perſequitur autẽ idem Cyrillus diligenter omnes ritus, & cærimo
nias quibus utimur in baptiſmo, & hac, & duabus præcedentibus catecheſibus.

PER baptiſmum exuto ueteri homine nouam quandã uitam ingredimur, & Chriſti militiæ adſcribimur. Quo fortius autẽ ac uirilius hoſtium impetum propulſare queamus, in ſacramento confirmationis chriſmate ungimur: in quo nobis datur Spiritus ſanctus, qui & fiduciam ad pugnandum, & robur præſtet ad hoſtes ſuperandos. Ceterum cui non modo uiuendum, uerum etiã pugnandum eſt, is alimonia ſi deſtituatur, neque uiuere diu, neque uires ad reſiſtendum habere poteſt. Quare cum & uita, quam ingreſsi ſumus baptizati, & pugna, quã gerimus chriſmatis unctione confirmati, utraque ſit ſpiritualis: pater ille miſericordiarũ, & Deus totius conſolationis, ut ne uires noſtræ deficerent, de ſpirituali nobis alimonia prouidẽdum eſſe putauit. Qua in re ſingularẽ ſuam erga nos caritatem, maioremque, quam ut ulla uis orationis eam ſatis explicare queat, nobis declarauit. Neque enim uulgari aliquo & uſitato cibi genere, ſed ſui ſanctiſsimi corporis, ſui pretioſiſsimi ſanguinis alimento nos reficiendos eſſe putauit: quod angeli uidentes tremunt, nec abſque pauore propter fulgorẽ, qui inde reſilit, aſpicere poſſunt, eo ut aleremur nos dignos iudicauit: quo ſic in unã cũ illo maſſam reduceremur, unũ Chriſti corpus omnes, una Chriſti caro effecti.
Pſalm. 105 Quis loquetur potẽtias domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis paſtor umquam ſuis membris oues ſuas nutriuit? Quam multas matres uidemus, quæ nõ ſuis uberibus, quos pepererunt infantes lactauerunt, ſed eos nutricibus alẽdos dederunt? At non ita dominus noſter Ieſus Chriſtus. Nulla dilectio non dicã uerbis explicari, ſed neque cogitatione concipi tanta poteſt, quæ ſit cum hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore ſuo, proprio ſanguine ſuo nos alere, ſibi q. coniungere & conglutinare dignatus eſt. Illud ipſum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, illum ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorũ, nobis in cibum & potum dedit, ipſum quidẽ, ſed nõ eo ipſo modo, quo fuit in cruce: nam neque ſub illa ſpecie uiſibili, qua pependit in cruce: ſed ipſum quidẽ inuiſibile ſub uiſibilibus panis & uini ſpeciebus: neque quale fuit tũ, cum eſſet cruci affixum, corruptioni & morti obnoxium, ſed prorſus incorru-
Rom. 6 ptibile iam, & immortale. Chriſtus enim reſurgens a mortuis, iam nõ moritur, mors illi amplius non dominabitur. Illud corpus nobis manducandũ dedit, quod per clauſum uirginis uterũ tranſiuit, quod clauſo tumulo reſurrexit, quod per clau-
Ioan. 20 ſas ianuas in eum locum ubi erant Apoſtoli, ingreſſum eſt: corpus ſpirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatũ. Aliud eſt igitur in hoc ſacramento quod oculis cernitur, aliud quod ſola fide comprehenditur. Et propterea uocatur ſacramentũ, ſacræ rei ſignum, & quidem efficax. Sacra res, cuius eſt ſignum hoc ſacramentum, eſt uiuum & uerum corpus, eſt uiuus & uerus ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti, quod ita per ſpecies iſtas uiſibiles panis & uini ſignificatur, ut ſimul ſub illis re ipſa, quamuis inuiſibiliter contineatur. Eſt præterea ſignum inuiſibilis gratiæ, quæ cõfertur digne accedentibus ſub iſtis panis & uini uiſibilibus ſpeciebus. qua de re poſtea diſſeremus. Nam illud admonendum prius duximus, eſſe quoddam diſcrimen inter hoc ſacramentũ, & alia, quæ & ipſa materiam habent ſenſibilem. Nam Euchariſtia continet in ſe rem ſacram abſolute, nimirum Chriſtũ ipſum, quo nihil magis eſt ſacroſanctũ, aqua uero baptiſmi cõtinet rem ſacrã, quatenus ad aliũ illa refertur, & alii cõmunicatur, continet enim uirtutem ad abluendum, ad ſanctificandum, ad iuſtificandum. Eadem eſt & chriſmatis, & ſimiliũ ratio. Quamobrem ſacramentum Euchariſtiæ perficitur in ipſa materiæ conſecratione, alia uero non perficiuntur niſi in applicatione materiæ ad hominem ſanctificandum. Exempli gratia. Si benedicatur aqua baptiſmi, manet nihilominus aqua. Neque enim fit ulla ipſius tranſmutatio, neque ſacramentũ dicitur, niſi cũ homo

homo abluitur. At in hoc ſacramento ſimul ut ad elementum panis & uini, uerbum acceſſerit, fit ſacramentum, fit, ut Chryſoſtomus dicit, transmutatio, uel, ut Theophilactus, tranſelementatio, uel, ut in magno illo concilio Lateranenſi, in *Thoph. in ca. 14 Marc.* quo & Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchæ præſentes affuerunt, definitum eſt, fit tranſubſtantiatio panis & uini in corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti. Quamobrem audiendi non ſunt, qui negant eſſe Chriſti corpus niſi cum ſumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus, (cuius etiam Thomas meminit) qui ſcribens ad Caloſirium Epiſcopum Arſinoitem, his uerbis *Tomas parte 3 queſt. 76* utitur. libet enim ea Græca adſcribere: *ἀκούω δὲ, ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἀπρακτεῖν φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομείνοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν. μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται χριστὸς, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ' ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ.* ideſt, Audio, inquit, quod dicant, myſticam benedictionem, ſi ex ea remanſerint in ſequentem diem reliquiæ, ad ſanctificationẽ inutilem eſſe. Sed inſaniunt hæc dicentes. non enim alius eſt Chriſtus, neque ſanctum eius corpus immutabitur, ſed benedictionis uirtus & uiuifica gratia perpetuo manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos. Quæ autem, per Deum immortalem, hæc eſt audacia atque amentia, Chriſti præſentiam in ſacramento temporibus & momentis circumſcribere uelle? denique, tamquam finium regundorum ſis arbiter conſtitutus, inter ſacramentum & non ſacramentum fines & terminos diſtinguere? Verbi gratia: Si ſumpſerit communicaturus, ſit ita demum ſacramentum: ne ſit autem, ſi non ſumpſerit. Quid ſi eo animo communicaturus accedat, ut ſtatim ſumat: quoniam uero non temere dictum eſt illud, Multa cadunt inter calicem ſupremaq. labra, ſubito ac repentino caſu aliquo ne ſumat impediatur, aut animi paſſus deliquium; aut comitiali morbo correptus, aut quidquid tandem eiuſmodi euenerit, quod impedimento ſit, quo minus ſumere queat: quid dicent iſti finium regundorum arbitri a Satana conſtituti? Continuo ne Chriſtum a ſacramento diſcedere, an expectare paulisper dum ad ſe redeat cõmunicaturus, dum reſpiret, dum uires colligat ad ſumendum? Quod ſi pro ſua benignitate Chriſtus expectet aliquantiſper, ſcilicet iſti præſcribent moræ terminum? ut unam horam, mediam, aut quartam communicaturum impeditum expectet, duas ne expectet? Quis eſt qui ſtatuere poſsit, abſurda ne magis an impia ſint hæc Sataniſtarum commenta, quæ non modo cum uerbo Dei, uerum etiã cum ipſo communi ſenſu pugnare uidentur? Ecquam ſcripturam proferunt iſti, qui ſcripturas erroribus ſuis libenter obtendunt, ex qua poſsint oſtendere, non eſſe ſub ſpeciebus iſtis corpus Chriſti, niſi cum ſumitur ſacramentum? Dixit Chriſtus, hoc eſt corpus meum: Numquid addidit quando ſumitur? quod certe addidiſſet ille, qui tantopere fuit ſalutis noſtræ ſitiens, nec nos reos idololatriæ fieri paſſus eſſet, ſi extra ſumptionem Chriſtum in hoc ſacramento adoraremus. Indicare uidetur Gregorius quoque Niſenus, Baſilii magni frater, errorem hunc ſuo tẽpore fuiſſe, cum dicit: *ὁ ἄρτος, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γένεσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα, διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος, καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.* *Cap. 37. ſermonis catechetici.* Panis, ut inquit Apoſtolus, ſanctificatur per uerbum Dei & orationem; non per manducationem eo progreſſus, ut corpus fiat uerbi, ſed ſtatim in corpus per uerbum transmutatus: quemadmodum dictum eſt a uerbo, quod hoc eſt corpus meum. Poſſet his recte dici, quod illi populo dictum eſt quondam ab Elia: Vſquequo claudicatis *3. Reg. 18* in duas partes? ſi dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi autem Baal, ſequimini illũ. Si Chriſtum Deum agnoſcitis, ſequimini illũ: credite illi dicenti, Hoc eſt corpus meum: non ſolum cum ſumitur, ſed ſtatim etiam ut uerbo Dei conſecratur: cuius uerbi Dei, non ſumptionis meæ aut alterius uirtute, quod erat ante conſecrationem panis, fit corpus Chriſti. Neque enim manducatio mea, ſed ſermo Chriſti, panis & uini ſubſtantiam conuertit in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti. Sin autem non creditis Chriſto dicenti, Hoc eſt corpus meum, quod

reuera facitis, cur id obſcure fertis? cur non aperte confitemini uos Baal ſe-
qui, & illius prophetis credere, qui dicunt: hoc non eſt corpus meum? non eſt
uerum quod dixit Chriſtus, non eſt corpus, ſed ſignificat corpus: non eſt cor-
pus, ſed eſt figura corporis Chriſti. Si ſic detecta perſona rem ageretis, quis non
ſtatim agnoſceret angelos Satanæ? quis non quo ſummo poſſet ſtudio ab illis
Gene. 3 ſibi caueret? Sed uerum eſt quod dicit ſcriptura: Erat ſerpens callidior cun-
ctis animantibus: Nulla eſt aſtutia, quæ cum illius aſtutia poſsit comparari. Intel-
ligit ille, qui non aliunde conſtat niſi ex dolo & fallaciis, ſi ſe ſubito talem exhi-
beret qualis reuera eſt, nihil ſe profecturum. nam ſi ſtatim prorumperet per mē
bra ſua, & diceret: Non eſt corpus Chriſti: ſicut ipſe dixit, ſed ſignificat modo
corpus: eſt figura corporis: quis eſſet, qui quos tam impiam uocem proferre au
diuiſſet, eos ferendos, ac non auferendos potius, atque extremis ſuppliciis affi-
ciendos cenſeret? Quamobrem pedetentim callidiſsima beſtia in mentes homi-
num illabendum, ac per gradus quoſdam ad extremam hanc impietatem eos ad-
ducendos eſſe putauit. Principio uerbi Dei ſpeciem prætexens (neque enim ad
homines decipiendos alia magis apta & expedita uia eſt) de ſpeciebus huius ſa-
cramenti diſceptationem induxit, ut ſic, cuius rei ſymbolum eſt hoc ſacramen-
tum, caritatem ex animis hominum tolleret, unanimitatemq. ſcinderet. Dein-
de corpus exangue dari nobis ad manducandum, neque uerum ſanguinem, ſed
cruorē dari bibendum, perſuadere conatus eſt, affirmando quod ſub ſpecie panis
corpus tātum ſine ſanguine, ſub ſpecie uini ſanguis tantum ſit ſine corpore. Hac
ille arte cum effeciſſet, minus ut iam reuerenter ad hoc ſacramentum homines ac
cederent, quod fruſtra ab eo uita expectetur, in quo uita non eſt, progreſſus eſt
ulterius: Neque tamen ſtatim negauit eſſe corpus Chriſti, ſed panem in ſacramē-
to ſimul eſſe cum corpore Chriſti docuit, iampridem ſopitam Ioan. Vicleffi, &
Ioan. Huſsi hæreſim renouans: cum tamen Chriſtus non dixerit, hic panis eſt cor
In Pſal. 30 pus meum, ſed, hoc eſt corpus meum. Explicans Auguſtinus illam inſcriptionē
Pſalmi: Pſalmus Dauid, cum mutaret uultum coram Abimelec, & dimiſit eum, &
1. Reg. 21 abiit: ac locum illum ex libris Regum, ſecundum editionem ſeptuaginta, pertra
ctans, Ferebatur in manibus ſuis: Hoc uero fratres, inquit, quo modo poſsit fie
ri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus ſuis? Manibus alio-
rum portari poteſt homo, ſuis manibus nemo portatur. Quo modo intelligatur
in ipſo Dauid ſecūdum litteram non inuenimus, in Chriſto autem inuenimus. Fe
rebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuū
ait: Hoc eſt corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. Se ipſum
itaque ferebat Chriſtus in manibus ſuis, quando dixit, hoc eſt corpus meum,
non panem cum corpore, quod nunc per membra ſua falſo docet Satanas: qui
poſteaquam id perſuaſit hominibus, manere panem cum Chriſti corpore, neque
parum uenerationis huic uenerabili ſacramento falſa hac doctrina ſua detraxit,
ſerpit beſtia longius. Neque tamen adhuc audet profiteri quod ſentit, uerū cōce
dit eſſe ibi corpus Chriſti, ſed non alio tamen tēpore, quā quo ſumitur: qui uero
extra ſumptionem adorauerit, eum idololatriæ reum pronunciat. Hoc poſito &
conceſſo, tollit ſacerdotium, tollit ſacrificium, omnem Chriſti beneficiorum me-
moriam prorſus obliterare conatur, atque omni ratione diligenter cauet, ne
qua in Eccleſia Dei ſummi illius & immenſi beneficii, quo ſemet ipſum Chriſtus
dedit redemptionem pro nobis, fiat repræſentatio. His ex animi ſui ſententia
confectis, tum demum eo peruenit, quo tendebat initio, ut dicat impius, dicat
Pſal. 13. & 52 inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Non eſt Deus in hoc ſacramento, non in-
eſt eo corpus Chriſti, merus eſt panis piſtorius, cui diuinos honores tribuere, eſt
idololatram eſſe. Hoc ſi callida & truculenta illa beſtia ſtatim initio per membra
ſua dixiſſet, nullo negotio, ſemota quauis cunctatione fuiſſet obſtructum os lo-
quentium iniqua, neque facile quemquam in maſſam ſuam pertraxiſſet, ut
tam impiæ uoci auſcultaret, eiq. fidem haberet. Verum, ut dictum eſt, pau-
latim

latim irrependum in animos hominum, atque iis gradibus, qui iam enumera
ti ſunt, incedendum eſſe putauit; quod ſciret extreme impiam doctrinam non
ita ſubito Chriſtiano homini perſuaderi poſſe. Quamobrem quicumque catholi
cam & orthodoxam fidem amplectitur, diligenter ſibi caueat ab iis ſerpentis in-
ſidiis, qui numquam calcaneo noſtro inſidiari ceſſat. Cauendi autem hæc eſt ra-
tio, ſi omnem diſputationem fugerit de hoc ſacramento, in quo ſtultam Deus
fecit ſapientiam huius mundi. Nuſquam enim Dei maior eſt tentatio, quam in *1.Corin.1*
hoc ſacramento, in quo tentat nos Deus, utrum credamus illi. Noluit Adam
credere Deo dicenti: In quacumque die comederitis ex hoc ligno, morte morie
mini: credidit ſerpenti decipienti cum diceret: Aperientur oculi ueſtri, & eritis
ſicut Dii. Credidit quod non uidebat: nam in illo fructu ligni uirtutem tantæ rei *Gene. 2*
effectiuam, quam ſerpens promiſit, oculis non cernebat. Credidit ſerpenti dia
bolo, non credidit creatori ſuo Deo: quo illius peccato facti ſumus omnes rei
mortis æternæ. Sacrilegium illud per iſtud euchariſtiæ ſacramentum emendari
Deus uoluit, ut ſine ulla dubitatione crederemus filio dicenti: Accipite & come
dite, hoc eſt corpus meum: non autem crederemus ſerpenti dicenti, hoc non eſt
corpus Chriſti, ſed figura eius. Sicut cibum a Deo uetitum Adam guſtando e ui-
ta beata excidit: ſic nos, quem Chriſtus præcepit, cibum manducantes, & uerbo
ejus credentes, ad uitam per illum amiſſam redire oportet. Quamobrem non
quærat homo Chriſtianus cum Capharnaitis: Quo modo hic poteſt nobis car-
nem ſuam dare ad manducandum: ſed captiuet intellectum ſuum in obſequium
Chriſti: Dicat quidquid uelit omnis homo mendax, nos credamus ei, qui ſolus *Ioan.6*
eſt uerax, Deo. Ipſe dixit, & facta ſunt. Ipſe dixit, hoc eſt corpus meum: ipſe *Pſalm.115*
dixit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita. Credamus ueritati de *2.Corin.10*
ueritate ſui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus, quo modo. Non *Pſalm. 148*
eſt impoſsibile apud Deum omne uerbum. Etiamſi angelus de cælo nobis aliud *Ioan.6*
annunciaret, quam quod Chriſtum Dei filium dicentem audimus, anathema ſit, *Luc.1*
non ei credamus. Non poteſt mentiri ueritas. Verbum Domini manet in æternú. *Galat.1*
Senſus noſtri falli poſſunt, Chriſtus, qui eſt ueritas, neque falli poteſt, neque *Iſaia 40*
fallere. Viderat Petrus Chriſtum in monte transfiguratum, audiuerat uocem de *Marc.9*
cælo allatam, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene placui, ipſum audite: *Matth.17*
& tamen habemus, inquit, firmiorem propheticum ſermonem. Certius illi ui- *2.Pet.1*
ſum eſt & firmius, quod a propheta ſcriptum legerat, quam uox de cælo allata,
quam auribus audierat. Si propheticus ſermo tam illi certus uiſus eſt, quanto no
bis certior uideri debet Chriſti ſermo, qui prophetas inſpirauit? Qua de re ſic *Lib.4.de ſacrá.*
aliquando ſcripſit Ambroſius. Sermo Chriſti conficit hoc ſacramentum. Quis *cap.4*
ſermo Chriſti? Nempe is, quo facta ſunt omnia. Iuſsit Dominus, & factum eſt cæ
lum. Iuſsit Dominus, & factum eſt terra. Iuſsit Dominus, & facta ſunt maria.
Iuſsit Dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quam operatorius
ſit ſermo Chriſti. Si ergo tanta uis eſt in ſermone domini Ieſu, ut inciperent eſ-
ſe, quæ non erant: quanto magis operatorius eſt, ut ſint quæ erant, & in aliud cō
mutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: *Pſalm.148*
Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Ergo tibi ut reſpondeam,
non erat corpus Chriſti ante conſecrationem, ſed poſt conſecrationem, dico ti-
bi, quod iam corpus eſt Chriſti. Ipſe dixit, & factum eſt: ipſe mandauit, & crea
tum eſt. Et alio loco: Forte dicas: Aliud uideo, quo modo tu mihi aſſeris, quod *De iis, qui ini-*
Chriſti corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc ſupereſt, ut probemus. Quantis *tiantur myſte-*
igitur utimur exemplis, ut probemus non hoc eſſe quod natura formauit, ſed *riis, cap.9*
quod benedictio conſecrauit, maioremq. uim eſſe benedictionis quam naturæ,
quia benedictione etiam natura ipſa mutatur. Virgam tenebat Moyſes, proie-
cit eam, & facta eſt ſerpens. Rurſus apprehendit caudam ſerpentis, & in uirgæ
naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam eſſe naturam,

& ſerpentis & uirgæ? Ac poſt multa alia exempla eius generis ex neteri Teſtamẽto producta, ſubiungit. Quod ſi tantum ualuit humana benedictio, ut naturam conuerteret: quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, ubi nerba ipſa Domini ſaluatoris operantur? nam ſacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone cõ-

4. Reg. 1 ficitur. Quod ſi tantum ualuit ſermo Eliæ, nt ignem de cælo deponeret: uon ualebit Chriſti ſermo, ut ſpecies mutet elementorum? De totins mnndi operibus legiſti: Quia ipſe dixit, & facta ſuut: ipſe mandauit, & creata ſuut. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex uihilo facere, quod non erat, non poteſt ea, quæ ſnnt, in id mutare, quod nou erant? uou enim minus eſt nouas rebus dare, quam mutare naturas. Sed quid argumeutis utimur? ſuis utamur exemplis, incarnationisq. exemplo aſtruamus myſterii ueritatem. Numquid naturæ uſus præceſsit cum Ieſus domiuus ex Maria naſceretur? Si ordiuem quærimus, uiro mixta femina generare couſueuit. Liquet igitur, quod præter uaturæ ordinem uirgo generanit, & hoc quod conficimus corpus, ex uirgiue eſt. Euſebius quoque Emiſſeuus, inquit: Sicut quicumque ad fidem ueniẽs ante uerba baptiſmi adhuc in ninculo eſt ueteris debiti, his uero commemoratis, mox exuitur omui fæce peccati: ita quãdo beuedicendæ uerbis cæleſtis creaturæ ſacris altaribus imponuntur, antequã inuocatione ſummi nomiuis couſecrentur, ſubſtantia illic eſt uini, poſt uerba autem Chriſti corpus, & ſauguis eſt Chriſti. Quid mirum autem eſt, ſi ea, quæ uerbo creare potuit, poſsit creata conuertere? immo iam minoris uidetur eſſe miraculi, ſi id, quod ex uihilo agnoſcitur coudidiſſe, iam conditum iu melius ualeat commutare. Require quid ei poſsit eſſe difficile, cui facile fuit uiſibilia & inuiſibilia uoluntatis imperio ſuſcitare, cui facile fuit hominem de limi materia figuratum, imagiuem etiam ſuæ diuinitatis iuduere, cui promptum eſt eum rurſum reuocare de iuferis, reſtituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cælum leuare, de homine angelum facere, corpus humanum conforme corpori claritatis ſuæ reddere, & figmentum ſuum iu regni ſui conſortio ſublimare, ut qui corpus noſtræ fragilitatis aſſumpſerat, nos in corpus ſuæ immortalitatis aſſumat. Ad quam glorioſam reſurrectionem piis uos operibus præparare dignetur qui regnat in ſæcula ſæculorum, Amen. Hæc Euſebius Emiſſenus hom. quinta de Paſchate. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe dominus Ieſus partus ex uirgiue? Neque diſsimilia his apud Ioaunem

Cap. 14 Damaſcenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet. Cyrillus quoque Hieroſolymitanus Græcus (cuius catecheſes commnnicauerat nobiſcum, Romæ cnm eſſemus, Guilhelmus Sirletus, Protonotarius Apoſtolicus, uir pius & doctus, neque mediocri triũ linguarũ peritia præditus) in quarta ſua catecheſi, quã de hoc ſacramẽto conſcripſit, his uerbis ntitur, ΚΑΙ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν πληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων, ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ἄρτι ἐβόα, ὅτι ἐν νυκτὶ, ᾗ παρεδίδοτο ὁ κύριος ἡμῶν Ιησοῦς χριστὸς, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα. αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν; καὶ αὐτοῦ τοῦτο διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι, ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιόπιστος ἐστὶν οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα; εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιΐαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται; ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου δίδοταί σοι τὸ αἷμα, ἵνα γένῃ, μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, οὕτω γὰρ καὶ χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδεδεγμένοι μέλη, οὕτω κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ χριστὸς τοῖς ἰουδαίοις διαλεγόμενος, ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγητέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέν-

τες

τες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν καὶ ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ' ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν. ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος, καὶ ποτήριον σωτήριον, ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ, καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ. εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησις σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω. μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵματος χριστοῦ καταξιωθείς, καὶ ὑπαγορεύει σοι δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμαζον, ἠλισγημένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως. ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ δέσποτα, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν ἄνθρωπος λέγῃ θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, τί ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ἐξεναντίας, ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων, αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου, διὰ τὴν σφραγίδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένησαι εἰς τύπωμα σφραγῖδος ἁγιάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. διὰ τοῦτο καὶ σολομὼν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν ἐν τῷ ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικόν, δεῦρο καλεῖ καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν, καὶ πίε τὸν οἶνόν σου τὸν πνευματικόν, οἶνος καὶ ἔλαιον ἐπὶ κεφαλήν σου ἐκχείσθω. ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντὸς ἔστω σου τὰ ἱμάτια λευκά, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ παλαιὰ ἱμάτια, καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκά, χρὴ λευχειμονεῖν διαπαντός, οὐ πάντως τοῦτο λεγομένου ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεί, ἀλλὰ τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖον ἐστὶ περιβεβλῆσθαι, ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθών, καὶ πληροφορηθείς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστίν, εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητός, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ: καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν, εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα χριστοῦ: καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ δαβίδ, ψάλλων: καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει, τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ: στήριζε τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλάρυνε τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὃ γένοιτό σοι, ἀνακεκαλυμμένον ἔχοντα, ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, AMHN. Quæ nos ita in Latinam linguam conuertimus. Vel ipſa beati Pauli doctrina abunde ſufficere uidetur, ut certam uobis de diuinis myſteriis fidem faciat, quibus digni redditi, concorpores, ita ut dicam, & conſanguinei Chriſti facti eſtis. Ipſe enim nuper clamauit, quod in nocte, qua tradebatur dominus noſter Ieſus Chriſtus, accipiens panem, & gratias agẽs fregit & dedit diſcipulis ſuis, dicens, Accipite & manducate, hoceſt corpus meum. et accipiens calicem, & gratias agens, dixit, Accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus. Cum igitur ipſe de pane pronunciauerit ac dixerit, hoceſt corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? et cum idem ipſe tam aſſeueranter dixerit, hic eſt ſanguis meus, quis umquam dubitauerit, ut dicat non eſſe eius ſanguinem? Aquam olim in uinum conuertit in Cana Galileæ, quod cum quandam habeat cum ſanguine propinquitatem, facile in illum trãſmutatur. et eum parum dignum exiſtimabimus cui credamus, quod uinum in ſanguinem tranſmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur, uocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum. Et non multo magis ſic eum corpus & ſanguinẽ ſuum fruendã nobis donaſſe, perſuaſum firmiter habebimus, ut ea cum omni certitudine tamquam corpus ipſius & ſanguinem ſumamus? Nam in ſpecie panis dat nobis corpus, & in ſpecie uini dat nobis ſanguinem: ut cum ſumpſerit, guſtes corpus & ſanguinem Chriſti, factus eiuſdem corporis & ſanguinis particeps. Sic enim efficimur Chriſtophori, hoceſt, Chriſtum in corporibus noſtris ferentes, cum corpus eius & ſanguinem in membra noſtra recipimus: ſic ſecundum diuum Petrum diuinæ naturæ conſortes reddimur. Olim cum Iudæis Chriſtus differens, Niſi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis uitam in nobis. Cum autem illi, quæ dicta fuerant, non ſpiritualiter accepiſſent

1.Corin.11

Matth.26

Ioan.2

2.Pet.1

Ioan.6

Leuit.24 accepiſſent offenſi abierunt retro: putabant enim, quod eos ad manducandas car-
nes hortaretur. Erant & in ueteri teſtamento panes propoſitionis, uerum illi
cum fuerint ueteris teſtamenti, finem iam acceperunt. In nouo uero teſtamen-
to, panis eſt cæleſtis & calix ſalutaris, quæ & animam & corpus ſanctificant. Quē
admodum panis corpori congruit, ſic ſermo hic animæ competit. Quamobrem
non ſic hæc attendas uelim, tamquam ſint nudus & ſimplex panis, nudum & ſim-
plex uinum, corpus enim ſunt & ſanguis Chriſti. Nam etiamſi ſenſus illud tibi re-
nunciar, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex guſtu, ſed te citra ullam du-
bitationem fides certum reddat, quod ſis dignus factus, qui corporis & ſangui-
Pſalm.22 nis Chriſti particeps fieres. Cuius rei quæ ſit uis, explicat tibi Dauid, dicens: Pa-
raſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos, qui tribulant me. Hoc eſt autem
quod dicere uult: Ante aduentum tuum menſam dæmones hominibus parauerāt,
plenam doloris, pollutam, & refertam omni potentia diabolica: ſed poſteaquā
tu adueniſti o Domine, paraſti in conſpectu meo menſam. Quando dicit homo,
paraſti in conſpectu meo menſam, quid aliud ſignificat, quam myſticam illam men
ſam, quam nobis Deus præparauit ex aduerſo? hoceſt, quæ plane ſit aduerſa &
oppoſita dæmonibus. et recte id quidem: illa enim cōmunionem habebat cū dæ-
monibus, hæc uero cōmunionē habet cum Deo. Impinguaſti in oleo caput meū.
Impinguauit caput tuū in fronte per ſignaculum quod habes Dei, ut per illud effi-
ciare uas ſanctificatū Deo. Et calix tuus inebriās quā præclarus eſt. Vides hic ca-
Matth.26 licē uocari, quē cum accepiſſet Ieſus in manus ſuas, & gratias egiſſet, dixit: Hic
eſt ſangnis meus, qui pro multis effundetur in remiſſionē peccatorū. Propterea
Salomon quoque cum gratiā hanc in Eccleſiaſte ſignificare uellet, Vade, iuquit,
comede in lætitia panē tuum ſpiritualem, ueni ad ſalutarē, & quæ te beatū redde-
re poſsit, uocationem, & bibe uinum tuum ſpirituale, uinum & oleum ſuper caput
tuum effundantur: (uides quemadmodnm alludat ad myſticum chriſma) & omni
tempore ueſtimenta tua ſint candida, quia Deo placent opera tua. Poſteaquam ſe-
mel exuiſti uetera ueſtimenta, & induiſti alba ſpiritualia, ſemper te candidis ue-
ſtitum eſſe oportet. Non hoc dicimus, ut quoquo modo ueſtimentis albis indua-
re ſemper, ſed quæ uere nitida ſunt & alba, ea te induere oportet: nt cnm bea-
to Eſaia dicere queas: Exultet anima mea in Domino. Hæc cum didiceris, & cū
Iſaia ca. 61 certo perſuaſum tibi fuerit, quod qni uidetur panis, non panis eſt; quamuis ta-
lis guſtui uideatur, ſed corpus Chriſti: & quod uidetur uinum, non uinum eſt,
quamuis ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti: et qnoniam de hoc dixit Dauid
pſallens: Et panis cor hominis confirmat, ut exhilaret faciem in oleo: confirma
Pſalm. 103 cor tuum, cum illum ſumpſeris tamqnam ſpiritualem cibum, & exhilara animæ
tuæ faciem. Vtinam autem hac facie reuelata, cum pura conſcientia uidere tibi
contingat ipſius gloriam, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria in ſæcula ſæcu-
lornm, Amen. Animadnerte lector diligenter, qnod non dicit in pane, uel ſub pa-
ne, uel cum pane, ſed τύπῳ, hoceſt in ſpecie, uel ſub ſpecie panis, dat nobis cor-
pus. Non dicit in uino uel ſnb uino, uel cum uino, ſed τύπῳ, hoceſt in ſpecie uel
ſub ſpecie uini dat nobis ſanguinem. Verum & illud accuratius expende quod
dicit: Qui uidetur panis, non panis eſt, qnamuis talis guſtui uideatur, ſed cor-
pus Chriſti. Et qnod uidetur uinum, non uinum eſt, quamuis ita guſtus cenſeat,
ſed ſanguis Chriſti. Quaſi diceret: eſt quidem ibi ſpecies panis & uini, ſed res
ipſa non eſt. manente enim ſpecie, res ipſa, hoceſt panis, in ſubſtantiam cor-
poris, & uinum in ſnbſtantiam Chriſti ſanguinis transformatur, uel tranſelemen-
tatur. Sed & Auguſtinus in ſermone qnodam, Hoc accipietis, inquit, in pane,
Ad Neophytos quod pependit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effuſum eſt de Chriſti la-
tere: erit enim illi mors & non uita, qui mendacem putauerit uitam. Neque
multo ſecus Ioannes Chryſoſtomus, qui fuit Auguſtini æqualis, Num uides, in-
Hom. de Eucha quit, panem? num uinum? num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum uadunt? Abſit. Ne
ri. in Enceniis.

ſic

ſic cogites. Quemadmodum enim, ſi cera igni adhibita illi aſsimilatur, nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hic pura myſteria conſumi corporis ſubſtantia. Atque Ioannes Damaſcenus cum pleraque ſcripſiſſet in eandem ſententiam, ſicut ex Ambroſio citauimus, ſubiungit poſtea: Non eſt figura, panis & uinum, corporis & ſanguinis Chriſti, abſit enim hoc, ſed eſt ipſum corpus domini deificatum, ipſo domino dicente, hoc eſt meum (non figura corporis; ſed) corpus, & non figura ſanguinis, ſed ſanguis. Et ante hoc ipſis Iudæis. Quoniam niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, nō habebitis uitam æternam. Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Et rurſus, Qui manducat me uiuet. Ac Damaſceno poſterior Theophylactus, Attende, inquit, quod panis, qui a nobis in myſteriis manducatur, non eſt tantum figuratio quædam carnis domini, ſed ipſa caro domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura eſt carnis, ſed caro mea eſt. Transformatur enim arcanis uerbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſsionem ſancti ſpiritus, in carnem domini. Qui uero multo fuit uetuſtior Euſebius Emiſſenus uerba cænæ domini exponens, Exponit, inquit, Dominus in hoc loco quod ſignificaret cum alibi diceret: Niſi manducaueritis carnem filii hominis & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Ecce ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Panem & uinum uirtute ineffabili in ſui corporis & ſanguinis ſubſtantiam conuertit. Sicut enim Dominus & uiuebat & loquebatur, & tamen a diſcipulis ſuis comedebatur & bibebatur, ita modo integer & incorruptus manet, & a fidelibus ſuis in panis & uini ſacramento quotidie bibitur & manducatur. Niſi enim panis & uinum in eius carnem & ſanguinem uerterentur, numquam ipſe corporaliter manducaretur & biberetur. Mutantur enim iſta in illis, comeduntur & bibuntur illa in iſtis: quod qualiter fiat, ipſe ſolus nouit, qui omnia poteſt et omnia nouit. Dixit enim tunc per ſe, dicit et modo per ſuos miniſtros, Hoc eſt corpus meū. Et tanta eſt eius uerbi uirtus & efficacia, ut ſtatim fiat quod dicitur. Et hoc aliquot ſæculis poſterior uir doctiſsimus Rupertus abbas Tuitienſis, qui uixit ante annos quadringentos. Nonne hic idem Euangeliſta Ioannes dicit in Apocalypſi? Si quis appoſuerit ad hæc, apponat ſuper illum Deus plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de uerbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro uitæ. Numquid uero minus timenda eſt hic illa maledictio, ut non detrahamus uel apponamus quidquam uerbis dicentis, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur, hic eſt ſanguis meus? Cum enim illo dicente, hoc eſt corpus meum, nos ſubauditionem appoſuerimus, dicentes figuratiuum, uel per ſimilitudinem dictum, cum inquam illo dicente, hoc eſt corpus, nos dixerimus, hoc ſignificat corpus, nonne multum eſt quod apponimus, uel parua demutatione detrahimus, & ſenſum generamus, quem tantus auctor Deus & homo numquam eſt locutus, nec aſcendit umquam in cor eius? Nempe cum obiicit quis, ſuiſq. ſcriptitat in ſchedulis, quod itidem dixerit eadem ueritas: Ego ſum uitis: tam audacter quam imperite in argumentum mendoſum illud attrahit, cum ſtatim ſubſequentia uerba dicentis, Sicut palmes non poteſt fructum ferre a ſemet ipſo, niſi manſerit in uite, ſic nec uos, niſi in me manſeritis; manifeſte per ſimilitudinem dictum compellant intelligi, præſertim cum non ſignanter dixerit, ego ſum hæc uitis, ſicut ſignanter dixit, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, appoſita protinus deſcriptione ueræ proprietatis de corpore inquiens, quod pro uobis tradetur, de ſanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne ueniant ſuper nos plagæ nouiſsimæ, neque apponimus neque diminuimus quidquam diuinæ definitioni uel deſcriptioni, quam incarnatum uerbum ore proprio deprompſit. immo quia perfecta caritas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quam ueritatis amore confitemur, quod panis iſte corporeus, poſtquam ſignauerit eum pater, & uinum hoc expreſſum acinis præſen-

Lib. 4. cap. 14 (beside "ſubiungit poſtea")
Matth. 26 (beside "hoc eſt meum")
Ioan. 6 (beside "nō habebitis")
In cap. 6. Ioan. (beside "Theophylactus")
11. cap. 6. Ioan. (beside "Transformatur enim")
Apocal. ult. (beside "apponat ſuper illum Deus")
Ioan. 15 (beside "in argumentum mendoſum")
1. Ioan. 4 (beside "foras mittit timorem")

præſentibus, mox, ut eodem ſigno ſignatum eſt per manus Eccleſiæ dicentis;
ut nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſsimi filii tui domini noſtri Ieſu Chriſti: uſ-
que in mei memoriam facietis, corpus & ſanguis eius, qui huius traditionis au-
ctor eſt, & hoc ſacrificium ipſe Chriſtus eſt: cuius paſsionis, ut ſacrificium fieret
a Deo patre in ueritate ſignatum eſt. Docet idem, tres modos eſſe eſſentiæ, qui
bus Chriſti corpus eſt in Euchariſtia, quarto autem differre. Eſt enim nomine, re,
atque effectu. Eſt nomine, quia ſummus cælorum Pontifex, qui cum ſit ipſa ueri
tas, nomina non uana rebus imponere ſolet, adeo fortiter hoc nomen impreſsit,
ut non ſolum diceret, hoc uocetur corpus meum, hic uocetur ſanguis meus, ſed
hoc eſt, inquit, corpus meum, hic eſt ſanguis meus. Eſt etiam re, quia nimirum
ſanctum ſanctorum eſt, quia uere in illa ſpecie, qua traditus & lanceatus eſt, ipſe
ſanctus ſanctorum eſt. Eſt nihilominus effectu, quia quam uere in illa ſpecie, qua
pependit in cruce, remiſsionem peccatorum operatus eſt omnibus, qui illam ex-
pectabant ab origine mundi cum fide, ſine legalibus fidei ſacramẽtis a iuſto Abel
uſque ad latronem, quem in cruce confitentem ſuſcepit, tam uere in iiſdem ſpe
ciebus panis & uini eandem remiſsionem operatur omnibus, qui ſunt ingreſsi
uel ingrediuntur ad eam fidem, poſtquam illa ſpecies hinc tranſiuit, & in cælum
ſeſe recepit. Quarto idem ſpecie differt, quod & plurimum prodeſt: non modo
ne color & ſapor humani ſanguinis horrorem ſumentibus illum faciat, ſed ut cõ-
petenti antidoto nimia parentum noſtrorum curetur credulitas. crediderunt
enim deceptori diabolo in eo, quod non uidebant, uidelicet quod illi ſigno con
ſequendæ diuinitatis effectiua uirtus ineſſet, & comedentes mortui ſunt. Cre-
damus econtra fideli ſaluatori Deo, in eo quod non uidemus, ſcilicet panem &
uinum in ueram corporis & ſanguinis tranſiuiſſe ſubſtantiam: ut comedentes at-
que bibentes uiuamus in æternum. Ac repeiuntur quidem ueteres, figuram, ſi-
gnum, ſimilitudinem, exemplar, ſacramentum hoc appellaſſe, uerum non ita, ut
Rom.6 ideo ueritatem in eo corporis & ſanguinis Chriſti negarent. Nam & Paulus quod
Chriſtus a morte ad uitam reſurrexit, noſtri a morte peccati, ad uitam gratiæ re
Coloſ.1 ſuſcitationis ſimilitudinem eſſe uult. Numquid ideo ueram fuiſſe mortem, uerã
Hebr.1 Chriſti reſurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Chriſto, quod ſit in ſimili-
tudinem hominum factus, num ideo non eum uerum hominem eſſe dicimus? Vo
Cap.12 cat idem Chriſtum imaginem inuiſibilem Dei, & figuram ſubſtantiæ patris. erit
autem quiſquam tam excors, ut propterea Chriſtum Deum inuiſibilem & eiuſ-
dem eſſe cum patre ſubſtantiæ negare audeat? Itaque nihil impedit, quo minus
idem myſterium & ſit ueritas, & figura dicatur. Quemadmodum pluribus id uer
bis Rabanus in ſuo libro, quem de ſacramento Euchariſtiæ inſcripſit, oſtendere
conatur. Proferunt Auguſtini uerba Petrus Lombardus, & frater eius Gratia-
nus, & Algerus: Corpus Chriſti & ueritas & figura eſt: Veritas, dum corpus
Chriſti & ſanguis uirtute ſpiritus in uerbo ipſius ex panis uiniq. ſubſtantia effici-
tur: Figura uero, quod exterius ſentitur. Ex quibus Auguſtini uerbis aperte ui
dere licet id, quod ipſi quoque ſenſus nobis renunciant, aliud eſſe quod uidetur,
aliud quod intelligitur. Neque enim quæ uidentur ſpecies panis & uini, ſunt ip-
ſum Chriſti corpus, quod ſub illis realiter continetur, ſed recte dici poſſunt figu
ræ quædam ſiue exemplaria Chriſti corporis. Repræſentãt enim nobis illud Chri
ſti corpus exangue, quod in cruce pro nobis pependit: ſimul & ſanguinem, qui
fuſus eſt ibidem in remiſsionem peccatorum noſtrorum, quod exangue corpus,
& cruor ab illo ſeparatus, nequaquam ſub iſtis ſpeciebus continetur, ſed eſt ibi
uerus & integer Chriſtus, cum carne, ſanguine, anima, & diuinitate ſua, qualis
a Thoma poſt reſurrectionem uiſus fuit & palpatus. Repræſentant præterea iſtæ
ſpecies myſticum Chriſti corpus, quæ eſt colligatio Chriſtianorum ad inuicem,
Lib.4. Cap.14 uelut membrorum ſub uno capite. Vocauit etiam Damaſcenus hæc myſteria exẽ-
plaria futurorum, uerum quo ſenſu, ipſe interpretatur, dicens: Non quod non
uere

uere exiſtant corpus & ſanguis Chriſti, ſed quod nunc quidem per ipſa participes reddimur Chriſti diuinitatis, tunc autem uidebimus eum, ſicuti eſt, facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat dicens: Panem angelorum ſub ſacramento manducamus in terris, eundem ſine ſacramento manifeſtius edemus in cælis, non miniſterio corporali, ſæpe repetitis actionibus ad eundem reuertentes, ſed, conſummato ſacerdotio noſtro, erit & permanebit perpetua & ſtabilis implens & reficiens nos ſufficientia, qua proferet ſe palam, abſque ullis integumentis, omnibus conſpicabilis, ſummi præſentia ſacerdotis. Itaque ante quadringentos etiã annos illa fuerunt Auguſtini uerba catholicis obiecta, quæ ex libro ſententiarum Proſperi citant iidem illi, quorum ſupra meminimus. Sicut ergo cæleſtis panis, qui uere Chriſti caro eſt, ſuo modo uocatur corpus Chriſti, cum re uera ſit ſacramentum corporis Chriſti, illius uidelicet, quod uiſibile, palpabile, mortale in cruce poſitum eſt, uocaturq. ipſa carnis immolatio, quæ ſacerdotis manibus fit, Chriſti paſsio, mors, crucifixio, non in rei ueritate, ſed ſignificante myſterio: ſic ſacramentum fidei, quo baptiſma intelligitur, fides eſt. Vnde idem beatus Auguſtinus ad Bonifacium, Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſe ipſo, & tamẽ in ſacramento, non ſolum per omnes paſchæ ſollemnitates, ſed omni etiam die pro populo immolatur, nec utique mentitur, qui interrogatus, eum reſponderit immolari. Si enim ſacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarũ ſacramenta ſunt, non haberent, omnino ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine, pleraque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim ſecundum quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei fides eſt. Quod ibi dicit Auguſtinus, ſecundum quendam modum, non excludit præſentiã realem corporis Chriſti, ſed ſingulari modo quodam ibi ueritatem adeſſe declarat. Quem alio quodam loco explicat, ideſt, non ut uideatur, quia non hoc corpus, inquit, quod uidetis, comeſturi eſtis, ſed ſpirituali modo, non ſenſibus expoſito, nec illo manifeſto modo, quo modo in cælo contemplabimur. Sed audiamus, quid iis olim reſponderit Algerus. Notandum, inquit, eſt, immolationẽ, quam non rei ueritate dixit fieri, ſola ſimilitudine ſacramenti ueram immolationem Chriſti repræſentãtis mortem, paſsionem, crucifixionem ipſo myſterio ſignificante debere intelligi, ſicq. baptiſma, quod eſt ſacramentum fidei, non in rei ueritate, ſed ſola ſimilitudine fidem dici. Quod uero ueram carnem Chriſti ſuo modo corpus Chriſti dixit uocari, cum re uera ſui ipſius ſacramentum ſit, non ita intelligendum, quaſi non uere dicatur corpus Chriſti, ſed ſuo modo, ideſt, ſibi ſingulariter proprio: quia cum omne corpus ſit uiſibile atque palpabile, ſolum corpus Chriſti poſt reſurrectionem mutata natura, non ſubſtantia, non eſt corporale, ſed ſpiritale, inuiſibile, ut dictum eſt ſuperius. Quod uero dixit ad Bonifacium, ſicut ſacramentum corporis Chriſti ſecundum quendam modum corpus Chriſti eſt, ita ſcramentum fidei fides eſt: intelligendum eſt de forma panis & uini, quæ non uere, ſed figurate & nuncupatiue dicitur corpus Chriſti. Quia igitur Auguſtinus ad comprobandum quod ſacramẽtum fidei, fides diceretur, duas ſimilitudines dedit, unã actualis ſacramenti, immolationis ſcilicet imaginariæ, alterã uero realis, formæ ſcilicet panis & uini, ut ſicut immolatio imaginaria figurate uocatur mors, crucifixio Chriſti, & ſicut forma panis & uini figurate uocatur corpus Chriſti, ſic ſacramentum fidei ſcilicet baptiſma figurate uocatur fides: Notandum, quod in altera harum ſimilitudinum, cæleſtem panem, qui uere Chriſti caro eſt, non communi, ſed ſuo & quaſi proprio modo corpus Chriſti uocari dixit: quia ſcilicet corpus illud non corporale ſed ſpiritale & diuinum præ omnibus corporibus ſingulariter uidit: in altera autem ſacramentum corporis Chriſti, ideſt, formam panis, abſolute ſecundum quendam modum corpus Chriſti dixit, quia communi figura non exiſtentium, quod dicuntur, illud dici corpus Chriſti

In ſermo. de cœna domini.

Lib. 3. de ſacrament. euchari. cap. 18

Chriſti notauit. Quod autem inuiſibile corpus Chriſti ſacramentum uiſibilis corporis Chriſti dixit, intelligibiliter tantum per exteriorem aliquam actionem, & non ſenſualiter accipiendum eſt. Quo modo enim more ceterorum ſacramentorum uiſibilium, id, quod uideri non poteſt, rei uiſibilis eſſe poterit ſignum, niſi exterioris alicnius actionis circa ſe imaginem habuerit? Hæc Algerus. Guimundus uero eadem Auguſtini uerba afferens, Hoc, inquit, libera facultate intelligere poſſumus dictum eſſe de manna, uel de pane uino Melchiſech, uel de aliquo ueterum ſacrificiorũ, quæ ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti fuerunt. Poſſunt enim quodam modo per figuram corporis & ſanguinis Chriſti appellari, ſicut petra uocatur Chriſtus. Et ideo non ſatis attendit homo quid apponat. Nam ſi ex abundantia de ſacramentis quoque altaris noſtri id uelimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. cum enim ſacramenta noſtra ſint ſubſtantiue corpus illud quod eſt filii Dei proprium, ſunt quodam modo per figurã ipſum corpus Chriſti, cuius ſacramenta ſunt, ideſt Eccleſia. Quod in expoſitione ſuper Ioannẽ confirmat Auguſtinus his uerbis. Hunc itaque cibum & potum ſocietatem uult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt Eccleſia. Huius rei ſacramentum, ideſt, unitatis corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica menſa præparatur, & de dominica menſa ſumitur. Idẽ in quodam ſermone de ſacramentis, Quia paſſus eſt, inquit, pro nobis, commẽdauit nobis in iſto ſacramento ſanguinem ſuum & corpus, quod etiam fecit & nos ipſos: nam & nos ipſius corpus facti ſumus per miſericordiam ipſius, & quod accepimus nos ſumus. Ecce quo modo cibum & potum altaris, dixit eſſe quodam modo ſocietatem corporis, quod eſt Eccleſia: non quod ipſe cibus & potus ſit ipſa ſocietas, ſed ipſius ſocietatis ſacramentum. Et hoc quod accepimus dixit quodam modo eſſe nos, quia noſtri ſacramentum. Ita ergo corpus Chriſti proprium eſt quodam modo per figuram illud corpus Chriſti, cuius eſt ſacramentum quod eſt Eccleſia. Nec mirum, cum ipſe dominus per Prophetam dicit: Indumento iuſtitiæ circumdedit me, quaſi ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. Se dicit ſponſum, quia ipſe ſponſus eſt: ſe dicit ſponſam, quia ipſe eſt quodam modo illud corpus ſuum, quod eſt Eccleſia, cuius ipſe eſt ſacramentum. Hanc intelligentiam nobis aptiſsime ſimilitudo ſecuta commendat. Sicut enim dicimus proprium corpus domini, alterius ſui corporis, quod eſt Eccleſia, ſacramentum, ſic baptiſmum uiſibilem, alterius inuiſibilis, ſcilicet baptiſmi cognoſcimus ſacramẽtum. eſt namque baptiſmus exterior, aqua uiſibilis carnem abluens: eſt baptiſmus interior, fides inuiſibilis animã ſimili modo purificans, teſte beato Apoſtolo, qui ait: Fide mundans corda eorũ. Et iterũ: Sic & nos ſaluos facit baptiſma, nõ carnis depoſitio ſordium, ſed cõſcientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde ſatis cõuenienti & ſana fide intelligere poſſumus dixiſſe Auguſtinum, ſicut ſacramẽtum corporis Chriſti, ideſt, ſicut illud propriũ filii Dei corpus, quod eſt ſacramentum corporis Chriſti, quæ eſt Eccleſia, ſecundum quendam modum corpus Chriſti eſt, illud ſcilicet cuius eſt ſacramentum, ideſt Eccleſia: ipſa enim ſponſus: ipſe ſecundum quendam modum & ſponſa: ita ſacramentum fidei, ideſt, exterior baptiſmus pro eo quod fidei ſignum eſt, ſecũdum quendam modum fides eſt. Ex iis patrum ſententiis cuius perſpicuum eſſe poteſt, quæ fuerit Eccleſiæ catholicæ per uniuerſum orbem diffuſæ iam inde ab apoſtolorum temporibus ad hæc uſque noſtra tempora conſtans fides de ueritate corporis & ſanguinis Chriſti: itaque totis mille & amplius annis inconcuſſa ſtetit Eccleſiæ fides de præſentia Chriſti corporis & ſanguinis in uenerabili Euchariſtiæ Sacramento. Quod etiam Anſelmus teſtatur his uerbis, Inter omnes inquiens hæreſum diuerſitates, quæ ſingulæ ſuo tempore impugnauerunt petram ſuper Petrum ædificatam, & quæ, in ſoliditate ſua permanente petra, colliſæ in illa, ut lutea uaſa, ſunt confractæ, huius quæſtionis nec mentio facta eſt, niſi in Neſtoriana

Cont. Berengarium lib. 2

Eſaiæ 61

Actor. 15

1. Pet. 3

De Sacra. corporis Chri. c. 12

ut lutea uaſa, ſunt confractæ: huius quæſtionis nec mentio facta eſt, niſi in Neſtoriana hæreſi ſola. In qua aſſertores eius, in perſona Chriſti diuina ab humanis penitus ſeparantes, Mariam Theotocon, ideſt, Dei genitricem, penitus negantes, ſed ſolius hominis matrem eſſe affirmantes; cum requireretur: Corpus quod de menſa domini ſumimus, cuius eſſe profiterentur? Hæretica prauitate uel temeritate ad ſuum errorem detorquebant uerba domini dicentis: Niſi manducaueritis carnē filii hominis. Et ex his uerbis aſtruere conabantur quod ibi ſumimus carnem eſſe tantum filii hominis, ne, ſi illud corpus domini eſſe confiterentur, contra ſe loquerentur, conſentientes in Chriſto Deo & homine eſſe unitatem perſonæ. Hæc Anſelmus. Ceterum ante ſeptingentos plus minus annos dubitari nonnihil ea de re cœptum eſt. Quam etiam ob cauſam a Carolo Caluo Rege iuſſus presbyter quidam Bertramus librum ſcripſit, in quo, quale corpus in Euchariſtia contineretur, explicare conatus eſt, atque ita perplexe materiam hanc tractauit, ut quid ſenſerit intelligi uix queat; ac magis in eorum ſententiam propendere ſit uiſus, qui præſentiam Chriſti corporis in hoc ſacramento negant. Nihil tamen is egit ea de re pertinaciter: quin ſuam inſcitiam propemodum confeſſus, libellum ſuum his uerbis clauſit: Si hæc minus placuerint, id noſtræ deputetur inſipientiæ, quæ, quod optauit, minus efficaciter ualuit explicare. Pertinacior autem paulo fuit in ea ſententia Ioannes Scotus monachus Benedictinus, æqualis Bertrami: cuius librum ea de re ſcriptum nobis uidere non contigit. uerum adeo non fuit hæc illius opinio recepta, ut, cum eam in auditorio publice defendere conaretur, graphiis diſcipulorum prius excæcatus, deinde confixus iuſtam impiæ ſuæ doctrinæ mercedem acceperit. Quoniam autem uixit eodem illo ſæculo Paſchaſius, librum & ipſe ſcripſit de corpore & ſanguine domini in ſacramento Euchariſtiæ, quo, quæ minus catholice dicta fuerant a Bertramo & Scoto, confutauit. Ex huius autem Scoti libris hæreſim ſuam hauſiſſe Berengarium narrat Landtfrancus, primus ut ille fuiſſe uideatur, qui Chriſto aduerſari non dubitaret dicenti, Hoc eſt corpus meum, ac figuram ſignificationemq. corporis eſſe affirmaret. Quam etiam ob cauſam a Leone nono Pontifice Romæ concilio congregato, communione ſanctæ Eccleſiæ fuit priuatus. Quoniam autem id abſente Berengario factum erat, & affuturus propediem ſperabatur, eodem anno, Vercellenſe concilium fuit indictum. ad quod ipſe quidem non uenit, duo tamen Clerici, qui ſe legatos eius dixere, præſto fuerunt. qui cum defendere Berengarium, & eius errorem tueri uellent, primo ſtatim congreſſu uicti ſunt. Itaque poſt exactam de ueritate Chriſti corporis & ſanguinis in Euchariſtia diſquiſitionem, Berengarius perpetuo anathemate, niſi reſipiſceret, damnatus eſt. Mortuo uero Leone, cum nondum prorſus malum eſſet ſopitum, Victor ſecundus Papa concilium Turonis congregauit, in quo tum præſidebat illius nomine Hildebrandus, qui poſtea Papa factus Gregorius ſeptimus fuit appellatus. Coram hoc Berengarius panem & uinum in ſacrificio domini non umbratice, ſed uere Chriſti carnem & ſanguinem fieri, dato propria manu ſacramento confirmauit. Sed accidit illi, quod eſt in prouerbio: Canis ad ſuum uomitum reuerſus eſt: & ſus lota in uolutabro cœni. Quapropter mortuo Victore, Nicolaus ſecundus Romæ concilium iterum celebrauit, ubi rationibus apertiſſimis conuictus Berengarius, coram Pontifice & uniuerſa ſynodo centum tredecim Epiſcoporum errorem ſuum anathematizauit, & confeſsionem bonam, (libet enim Guimundi uerbis uti) quam Turonis fecerat, præbito itentidem propriæ manus ſacramento, renouauit illis uerbis, quæ in decretorum & ſententiarum libris uidere licet. Mortuo uero Nicolao, tertium in eundem errorem recidit. quamobrem denuo Romam accerſitus eſt, anno milleſimo ſeptuageſimo nono, menſe Feb. Pontificatus Gregorii ſeptimi anno ſexto: ubi cum ipſius cauſa toto

biduo diligenter examinata fuiſſet, errorem ſuum tertio die confeſſus coram uniuerſo Concilio, tertio palinodiam cecinit, &, abiurata hæreſi, ueniam nihilo minus impetrauit. nec ex eo tempore fuiſſe relapſus legitur. Quin illud potius de eo ſcribit æqualis eius Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberienſis, quod cum in Epiphaniarum die mortem inſtare ſibi uideret, producto gemitu, recordatus quot miſeros quondam adoleſcens, primo erroris calore, ſecta infecerit: Hodie, inquit, in die apparitionis ſuæ apparebit mihi dominus meus Ieſus Chriſtus, propter pænitentiam, ut ſpero, ad gloriam, uel propter alios, uti timeo, ad pœnam. Sic ille non mediocrem dolorem oſtendit, quod multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxiſſet. Oppugnauerunt autem Berengarium ſtrenue Landtfrancus & Anſelmus Cantuarienſis, Guimundus Auerſanus, Fulbertus Carnotenſis, Hugo Lingonienſis, Adelmanus Brixienſis, Epiſcopi: Hildebertus Archiepiſcopus Turonenſis, & Algerus monachus Cluniacenſis. Primus igitur hæreſis huius auctor fuit Berengarius, quem tamen illius ex animo pænituiſſe, non obſcuris coniecturis colligere licet. Itaque cum, ipſo palinodiam canente, fuiſſet extincta, nondum anni centum interceſſerant, cum per Petrum a Brugis fuit renouata. De quo ſcribit Petrus Cluniacenſis, quod Zelus fidelium apud ſanctum Aegidium flammas dominicæ crucis ab eo ſucceuſas eum concremando ultus eſt: atque ita impius ille de igne ad ignem, de tranſeunte ad æternum tranſitum fecit, hærede nequitiæ ſuæ relicto quodam Henrico. Vtriuſque autem impia dogmata non diſsimilia his, quæ nunc ſparguntur, grauiter admodum idem Petrus Cluniacenſis in eadem illa epiſtola confutat. Et ab hoc Petro a Brugis atque Henrico uidentur originem traxiſſe Valdenſes, quos etiam Pauperes de Lugduno ſiue Picardos uocant, cum ſub illud ipſum tempus hæc ſecta exorta fuiſſe credatur. Vixit autem ſub idem tempus Petrus Abelardus quoque: cui & ipſi Bernardus impingit, quod de ſacramento altaris parum recte ſenſerit. Verum & hic ſuos errores omnes recantauit, ac pænitentiam acturus, ultro ſibi Cluniacum elegit, ubi reliquum uitæ ſuæ tempus degeret, ac, ſæculi curis omnibus relictis, Deo ſoli contemplando uacarer, aſſentiente coniuge ſua, quæ & ipſa monaſterium uirginum ingreſſa, facta fuit Abbatiſſa. ad quam extat epiſtola Petri Cluniacenſis, qua miris laudibus Petri huius Abelardi ſanctimoniam extollit. Quod autem in Oriente quoque ſecta Sacramentariorum aliquando floruerit, non ita facile reperiri poſſe putamus. Ducentis plus minus poſt Berengarium annis, hiſtoriam quandam ſcripſit Nicætas, in qua narrat, quod cum dogma de diuinis myſteriis uulgatum fuiſſet, in contrarias factiones Chriſtianos diuiſerit. Palam igitur, inquit, in foro & in triuiis ab unoquoque res ueneratione & ſilentio dignæ in contemptum adducebantur. Nam poſt Georgium Xiphilinum, qui ſeptem annis Eccleſiam gubernauit, Ioannes Camaterus Patriarchalem ſedem ſuſcepit: quem cum oportuiſſet, quod Xiphilini tempore dogma pullulare cœperat, radicitus extirpare, & ſubiicere quidem anathemati, qui fuit auctor illius, pſeudomonachum Siciditam tamquam hæreſiarcham, & noua intro ducentem dogmata, & aliis ipſius exemplo ſilentium imponere, ut myſteriũ rurſus eſſet myſterium, nihil tale fecit: uerum diſſerendi quadam arte, & demõſtrationibus uſus eſt, quibus adduci poſſent ad conſentiendum contradicentes in iis, quæ humani ingenii captũ excederent, nec ullius artificii indigerent: quin & catecheticas quaſdam orationes compoſuit, quibus ieiuniorũ dies inſtare nunciaret, ut ad ſpirituale certamen ſeſe inſtruerent: ac ex parte dogmatis huius meminit, unde ortũ habuerit, & quæ ſibi de illo uiderentur. Quæ uero dicerent qui cõtra ſentiunt, ſilentio præteriit: puto propterea, quod eſſet refutationĩ ueritus. Cumq. in dogma tractãdum incubuiſſet, ea obiiciebat tamquã a cõtraria ſentientibus dicta, quæ neque norãt, neque cogitarant umquã. Nam cũ in quæſtionem uo

Epiſt. 1

In uita Bernardi lib. 3. cap. 5

Li. 5. epi. 20

Lib. 3. de geſtis Alexii Angli.

caretur, utrum quod percipitur a nobis ſanctum Chriſti corpus, incorruptibile ſit, quale fuit poſt paſsionem & reſurrectionem, an corruptibile, quale fuit ante paſsioně: Orthodoxi quidem dicebant incorruptibile, cum diuinorum myſteriorum perceptio, confeſsio quædam ſit & recordatio, quemadmodum pro nobis mortuus ſit & reſurrexerit dominus, ſicut magnus ille Cyrillus in Theologia tradit: & quod ſi quis particulam acceperit, totum eum Chriſtum acceperit, quem Thomas palpauit: & quod manducat eum qualis fuit poſt reſurrectionem, ut Ioãnes Chryſoſtomus affirmat his uerbis. O rem admirandam: qui ſedet ad dexterã Patris, in manibus noſtrum peccatorum inuenitur. Et iterum. Floruit in lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, manducatur poſt reſurrectionem. Et paulo poſt. Nihil aliud id eſt quod percipitur, quam illud corpus, quod, morte ſuperata, uitæ noſtræ fuit exordium. Vt enim modicum fermentum, ſicut ait Apoſtolus, totam maſſam ſibi reddit ſimilem, ſic immortale factum dei corpus, cum in corpore noſtro fuerit, totum id in ſe commutat & transfert. Illa quoque producta fuerunt Eccleſiæ luminaris Eutychii. Totum igitur ſacroſanctum Chriſti corpus & ſanguinem accipit homo, etiam ſi particulam aliquam acceperit. Diſtribuitur enim indiuiſibiliter inter omnes propter immixtionem. Quemadmodum ſigillum unum omnes imagines ſuas & formas omni materiæ, cui imprimitur, impertit, & nihilominus manet unum poſt factam communicationem, non imminutum nec mutatum propter ea, in quibus expreſſum eſt, etiam ſi numero plura ſint: itidem, quemadmodum una uox ab uno aliquo prolata, & in aere diffuſa, & in eo, qui protulit eam, tota manet, & per aerem diffuſa tota ad aures omniũ perfertur, nemine auditorum plus aut minus percipiente: uerum tota eſt indiuiſibilis & integra apud omnes, quamuis ii, qui audiunt, decem millium numerum ſuperent: cum tamen & ipſa ſit corpus. nihil enim aliud eſt uox, quam ictus aer. Nullus itaque dubitet, poſt myſticum ſacrificium & ſanctam reſurrectionem, incorruptibile & immortale ſanctum & uiuificũ corpus & ſanguině domini, quod exemplaribus per ſacerdotes imprimitur, non minus, quam prædicta exempla, ſuas uires integras conſeruare, & totum in totis inueniri. Ponit poſtea Nicetas diuerſam hæreticorum opinionem, quam adſcribere longum eſſet: ex quo colligere licet, quod etiam illo tempore fuerit de hoc ſacramento non leuis diſceptatio: quæ tamen cito fuit ſopita. Nondum autě interceſſerunt anni ducenti, cum ſicut Berengarius in Gallia, ſic extitit in Anglia Ioannes Vicleff. qui cum de uenerabili Euchariſtiæ ſacramento nõ diuerſum a Berengario ſentiret, quoniam tamen, quam fuiſſet error illius omnibus deteſtabilis, non ignorabat, minime fuit auſus id præ ſe ferre, ſed, ſicut narrat de eo Thomas Valdenſis, qui pluribus uoluminibus impios eius errores confutauit, ſe nobiſcum eſſe ſimulabat, cum non eſſet: uolens uideri Catholicus, & æmulus ſcripturarum in uultu, plenus Berengarius in fructu, damnat eum, inquit, in uerbis, honorat & ſalutat in ſententiis. Præter hos uix fuit alius quiſquam, qui palam hoc tam impium dogma pertinaciter tueri conaretur. Oriens præſertim intactus ab hac peſte fuiſſe uidetur, cũ præter Neſtorium, de quo ſupra meminimus ex Anſelmo, nemo ſecus de ſacramento hoc ſenſiſſe credatur. Porro Berengarii ſæculo Galliam ſolam, & eam non totam, lues hæc fuit peruagata, nuſquam extra fines Galliæ progreſſa. Similiter & Vicleffi doctrina, trecentis plus minus annis poſt, non fere ſpargebatur, niſi in certis quibuſdam Angliæ locis. Ceterum hoc infelici æuo noſtro, poſteaquam non infeliciter audacia ſua Luthero ceſsit, & eius uerbum apud multos, tãquam Dei uerbũ adorari cœpit; Andreas Carolſtadius, qui Lutheri fidus Achates initio fuerat, ſuum & ipſe nomen ad poſteros illuſtre tranſmittere cupiẽs, Berengarii uerě hæreſim renouauit, ac primus ætate noſtra ſectæ Sacramentariæ fuit auctor. Cuius ingenium non diſsimile Berengarii fuiſſe narratur. Nam ſicut Berẽgarius

In epiſt. ad Fredericum Nicomium.

fuiſſe ſcribitur ſtupidus & arrogans, ac leuiſsimis moribus præditus, non aliter a Melancthone depingitur Carolſtadius. ſic enim de eo loquitur, ubi agit de cauſa Sacramentaria. Carolſtadius primus excitauit hunc tumultum, homo ferus, ſiue ingenio, ſiue doctrina, ſiue ſenſu communi, quem nullum umquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantum abeſt, ut in eo manifeſtatio aliqua Spiritus ſancti animaduerſa ſit. Addit autē & hoc alio quodam loco. Quod ſicut Lutherus Papæ, ſic ille uiciſsim odio Lutheri, non aliquā pietatis opinione, controuerſiam hanc de cœna domini mouerit. Ab his itaque ducibus Sacramentariorum hæreſis eſt profecta, Berengario, & Carolſtadio, qui ſtupidiſsimi fuiſſe feruntur. Carolſtadium porro, (quandoquidem impune quiduis audendi cuique licentia fuit permiſſa) ſecuti ſunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, per quos tam longe, tamq. late hæreſis hæc ſpurciſsima propagata nunc eſt, ut Lutherana iam extincta propemodum eſſe uideatur. Qua de re gloriantur etiam Sacramentarii, quorum unus libellum edidit, cuius hæc eſt inſcriptio, Victoria ueritatis, & ruina Papatus Saxonici. Conſtat autem, etiam ipſi Luthero ſectam hanc tantæ ſemper abominationi fuiſſe, nihil ut ſit niſus magis

In epiſt. ad Albertū Martionē in Pruſſia ducē.
In confeſſ. de cœna domini.

execrari. Itaque propagatores illius uocat ſatanæ miniſtros, mendaces, immo mendacium ipſum: et monet omnes, ut haud aliter ſibi caueant a Zuinglio, quam a ſatanæ ueneno. Scribit & hoc in quodam libro ſuo, numquam ſe legiſſe turpiorem hæreſim, quæ ſtatim initio tot inter ſe capita, tot ſectas habuerit, etiam ſi in principali cauſa, utpote in perſequendo Chriſtum, unanimes exiſtant. Huius igitur exemplo, qui ſunt hodie ueri Lutherani, ſectam hanc ſic execrantur, ut aqua & igni illis interdicant, nec in ſuis terris Zuingliano, aut Caluiniano cuiquā receptum impune dari permittant. Quis autem umquā futurum initio putaſſet, quæ ſecta non Catholicis magis, quam ipſis etiam hæreticis tam eſt deteſtabilis; eam intra paucos annos tam longe tamq. late propagatam iri? ſed uerū eſt, quod

Ariſt. lib. 1. phyſicorum.

ſcribit ille, quamuis ethnicus, ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τ᾽ ἄλλα συμβαίνει. Licere ſibi uoluit Lutherus, in pluribus Eccleſiaſticæ doctrinæ capitibus, Eccleſiæ iudicio ſuum iudicium anteponere, ueteres ritus & cærimonias abolere, nouos inſtituere, ſacramentorum numerum imminuere, Sacerdotium & ſacrificiū abrogare, atque ita Deum in ordinem quodā modo cogere, cui ſoli proprie debita ſeruitus eſt ſacrificium. Plus aliquid permitti ſibi uoluerunt Zuinglius & Caluinus, & quæ duo Lutherus reliqua fecerat ſacramenta, reiecerunt. Quin & Chriſtum ipſum ex Euchariſtia ſuſtulerunt, neque mendacii ueritatem arguere ueriti ſunt, de ueritate, deq. præſentia ſui corporis dicentem, Hoc eſt corpus meum. Quo magis autem blaſphemam hanc ſuam opinionem confirmare queant, negant Chriſtum in natiuitate ſua tranſiuiſſe per clauſum uirginis uterum: negant, cum a mortuis reſurgeret, clauſo monumento exiuiſſe: negant a reſurrectione per oſtia clauſa ad diſcipulos intraſſe. Quorſum autem rem ad extremum euaſuram putamus? Quod ſi non eſt uerum, quod ipſa dixit ueritas, accepto pane & uino, Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, iuxta receptū tot ſæculis in Eccleſia ſenſum: quid impediet, quo minus eadem hac ratione uerum eſſe negetur, iuxta ſenſum eiuſdem Eccleſiæ tot ſæculis approbatum, quod ueritatis dixit diſcipulus, Verbū caro factum eſt? Si nihil, niſi quod rationi conſentaneū eſt, credere nos oportet; certe non minus abhorret a ratione, neque minus cum ea pugnat, eum, qui natura Deus eſt, carnem noſtrā indutum, tot & tantis calamitatibus ſubiectū, tot probris affectum, tot ſuppliciis excruciatū, mortem ad extremum, & quidem non magis acerbam, quam ignominioſam crucis mortem oppetiuiſſe, quam quod idem Deus panem in corpus, & uinum in ſanguinem ſuum converterit. An autē deſunt hoc infelici noſtro ſæculo, qui ſicut illud, Hoc eſt corpus meum, ſic & hoc negare non dubitent, Verbum caro factum eſt? Et fertur quidam, cum opinionem ſuam

confir-

confirmare conaretur, nõ eſſe præſens in Euchariſtiæ ſacramento Chriſti corpus, hanc rationem prodnxiſſe, quod nullam de uirgine carnem Chriſtus unquam ſumpſerit, ſed haud aliter, atque ſol pertrãſit per aquam, nec humoris ex ea quidqnam contrahit, ſic illum per uterum uirginis tranſiuiſſe. Qnis autem pius non obturauerit aures ſnas ad has tantas blaſphemias? Quis cum illo ſancto uiro non exclamanerit, bone Deus, in quæ tempora me ſeruaſti? Sed quod ſuo tempore dixit Baſilius, reſolutam eſſe quamuis blaſphemam linguam, id hac ætate noſtra non minus uere dici poteſt. Nulla eſt enim tanta blaſphemia, quam uel eorum linguæ proferre non audeant, qni dum Eccleſiæ iudicio ſuum indicium anteponunt, contra ſenſum & conſenſum illius uenire nihil dubitant: uel eorum aures ferre non poſsint, qui magiſtros hos ſecuti, ſemel ab Eccleſia Dei uoluntárii ſe præciderunt. Huc demum redacta res eſt, poſteaqnam ſibi quiſque licere uoluit, quã libet occulta fidei myſteria pertractare, ac, ore in cælum poſito, ſecreta cæleſtia ſic rimari, nihil ut ſuo non tribuat, nihil Eccleſiæ indicio non deroget. Non poteſt hac una re qnidquam eſſe pernicioſius. ſiquidem homini Chriſtiano credendum eſt. non diſputandum, non diſcutiendum, non quærendum, quo modo. Iuſtus ex fide uiuit, dicit ſcriptura, non ex argumentis, aut rationibus. Cæleſtibus myſteriis fidem adhibendo fit, ut ad fidei præmia perueniamus, ſicut ſcriptũ eſt: Credite & intelligetis. Fide autem omiſſa in ratione comprehendendis iis, quæ ſenſum omnem & intellectum humanum ſuperant, fruſtra laboramus. Hoc eſt, quod ſapiens nos admonet: Altiora te ne quæſineris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed qnæ tibi præcepit Deus, ea cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fneris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, qnæ ſunt abſcondita, uidere oculis tuis. Scrutator maieſtatis opprimetur a gloria. Præclare dictum eſt ab Euſebio Emiſſeno. Non cogites, nec intra te dicas: quo modo, ant quo ordine hoc fieri potuit? Diuina opera non diſcutienda ſunt, ſed credenda. Non te confundat, nec trepidum faciat rerum nouitas: ſed ſufficiat tibi omnipotens auctoritas: ſed ſit pro luce rationis omnipotentia conditoris. Non cauſeris, ſi non ſubiaceat ſenſui tuo ordinationum cæleſtium magnitudo: excedit diuini opificii dignitas humanæ mentis anguſtias. Quid ſibi ſpeciale, quid proprium reſeruaret incomprehenſibilis illa maieſtas, ſi ſemper comprehendere poſsit ſapientia hominum altitudines cæleſtium ſecretorum? Quiſquis ergo ille es, qui obſcnrorum profunda, non fide, ſed curioſitate rimaris, hoc potius inſinua cordi tuo, ut diuinas diſpenſationes, quanto difficilius inueſtigare uideris, tanto reuerentius admireris. Quid haberent ſuperna precioſum, ſi noſtræ familiariter ſcientiæ ſubiacerent? Et ideo qnanto minns capis operis intellectum, tanto magis diſpenſatoris mirare conſilium. Et iterum: Ne dicas, illud poſsibile eſt, illud fieri non poteſt: quia qui te magna credere inſsit, omnipotens eſt. Diuinis rebus admiratio adhibenda eſt, non credulitas abneganda. In omnipotentem te credere confirmas: ſed ſi de factis eius dnbitas, imbecillitatem omnipotentis accuſas. Hæc de ueritate corporis & ſanguinis Chriſti in ſacramẽto Euchariſtiæ dicta ſufficiãt.

Abac. 2 *Iſaiæ 7* *Eccle. 3* *De Symbolo Homil. 1* *Homil. proxime ſequenti.* *Prouer. 25*

De materia huius Sacramenti. *Cap.* XI.

MATERIA huius ſacramenti panis eſt, & uinum aqua mixtum. neque enim aliter illud conficere licet, cum ita ſit inſtitutum a Chriſto, cuius inſtitutionem ab homine uiolari fas non eſt. quam etiam ita firmiter obſeruauit ſemper, & obſeruat etiamnum Eccleſia Dei, nunquam ut ab ea ſibi diſcedendũ eſſe putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut conſecrare, aut poſt conſecrationem offerre, aut oblatione facta ſumere, nihil ut ſit, quod argnere quiſqnam Eccleſiam inſtitutionis Chriſti uiolatæ iure poſsit. Verum hic uidere licet miram ſerpentis calliditatem, qui

cum intelligat innictam eſſe rem concordiam ſimul iunctam, omnia facit ut illam
rumpat, ut unitatem ſcindat, ut coniunctos diuidat ac ſeparet, quod non aliter
ſuis inſidiis eos opportunos fore perſpicit. Nam caſtrorum hanc aciem ordinatā
Cantic. 6 perrumpere nulla ratione poteſt: ſed qui deſeruerint ordines, in iis debellandis
nihil eſt ei negotii. Huc ergo ut adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos,
nihil curæ, diligentiæ, ac laboris prætermittit. Quamobrem non ſtatim orditur
ab eo, quod ſolum habet maxime propoſitum, ut Chriſtum tollat ex Euchariſtiæ
ſacramento, ut corporis eius & ſanguinis ueritatem negare doceat. neque enim
non intelligit uerſipellis iſta beſtia, quod hac ratione facile deterreret omnes:
quamobrem captat initio beneuolentiam, cum ſit in artis Rethoricæ præceptis
diligenter exercitatus: fingit ſe Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere: que
ritur huc audaciæ progreſſos homines, ut illius inſtitutioni derogare, ut contra
Matth. 26 illam plebi calicem adimere ueriti non ſint: eſſe diſerta Chriſti uerba, Bibite ex
hoc omnes: contra hæc uentum eſſe, cum populo calix eſt ſubtractus. Non eſſe
ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantum ſibi licere uolunt, ut Chriſti
Matth. 7 etiam inſtitutionem uiolent. Vides lupū, a quo ut caueremus monuit Chriſtus,
2. Corin. 11 ueſtimentis ouium indutum? uides ſatanam in angelum lucis trāsfiguratum? Do
let ſcilicet iniuriam Chriſti, qui ſtudium ſuum omne in hac una re conſumit, ut
Chriſtum tollat non ex hoc modo ſacramento, uerum ex omni etiam hominum
memoria. Quid nos ad hæc? Vellera, quibus obuoluit ſe lupus, hoc eſt, e lege
Dei prolatam ſententiam, libenter amplectimur: grata nobis eſt lanarum hæc
mollities, uerum interea cauendum nobis eſt ab aculeis dentium lupi ferocis.
Diximus hac de re non pauca, cum de Eccleſia ſermo nobis eſſet. quoniam ue-
ro temporum horum peruerſitas hoc in primis poſtulare uidetur, inculcandum
eſt etiam diligentius. Libet autem hic adſcribere grauiſsimi, doctiſsimiq. uiri;
cui perpetuum fuit cum hæreticis certamen, ſententia. Memento, inquit, ne-
minem hæreticorum eſſe, qui ſe nunc non ſecundum ſcripturas prædicare ea,
quæ blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion, uerbum Dei cum legit, ne-
ſcit: hinc Photinus hominem Ieſum Chriſtum cum loquitur, ignorat, hinc & Sa
bellius dum, quod ego & pater unum ſumus, non intelligit, ſine Deo Patre, & ſi-
ne Deo Filio eſt: hinc & Montanus per inſanas feminas ſuas Paracletum alium
defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit, quia littera occidit, & mun
di princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquūtur, & fidem ſine fide
prætendunt. Scripturæ enim non in legendo ſunt, ſed in intelligendo, non in præ
Hilarius in lib. uaricatione ſunt, ſed in caritate. Ex his Hilarii uerbis illud diſcimus, ut non ſta-
ad Conſtantiū. tim, quidquid uerbum eſſe Dei prætenditur, id uerbum eſſe Dei credamus. Non
Ioan. 10 enim quod ſcriptum in libris Canonicis reperitur, ſed quod ſane in illis intelle-
2. Cor. 3 ctum eſt, hoc uerbum Dei cenſendum eſt. Diximus de Ario, quod ſcripturam pro
Ioan. 14 tulit, Pater maior eſt me: ſed quo ſenſu ille protulit, non erat uerbum Dei. Ne-
que uero ſolus id Arius. omnes propemodum hæretici ſcripturarum teſtimoniis
ad errores ſuos confirmandos uſi ſunt. Nulla enim eſt ad fallendum uia facilior
quam ſi, ubi nefarii erroris ſubinducitur fraudolentia, ibi diuinorum uerborum
prætendatur auctoritas. Quo modo ſolent qui mortiferos herbarum temperant
ſuccos, in condito, aut in aliquo mellito poculo, neſcientibus propinare, quod
guſtus mentita ſuauitate componunt uirus amaritudinis, obſcurant fraude dul
cedinis: prouocat prius odor poculi, ſed præfocat infuſus ſapor in uenis: mel eſt
quod aſcendit in labia: fel eſt, quod deſcendit in uiſcera: ſic iſti, ſub ſpecioſo ſcri
pturæ & Euangelii titulo, ſuum legentibus uirus, & fel propinant. Mel eſt, quod
aſcendit in labia, ſcriptum & Euangelii nomen: Fel & uirus peſtilens eſt, quod in
Hebr. 6 uiſcera deſcendit, ſcripturæ prauus intellectus. Scripturam proferebat Nouatus.
Impoſsibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cæleſte,
& participes facti ſunt Spiritus ſancti, & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœniten
tiam.

ciam. Si hoc ſenſu protuliſſet, negari ut diceret per hæc nerba ſecundum baptiſ-
mum, quod, ſicut ab Ambroſio, & Auguſtino animaduerſum eſt, ipſum etiam re *Amb. lib. 2. de*
nouationis nerbum ſatis indicat, quæ in baptiſmi, non in pænitentiæ ſacramen- *pænitēt. cap. 2*
to confertur; Dei nerbum erat, neque fas eſſet cuiquam homini Chriſtiano con *Aug. in. epiſt.*
tradicere. quoniam nero non ſecundum baptiſmum per hæc uerba, ſed lapſis ne *ad Rom.*
gari pænitentiam intelligi uoluit, tuum hoc uerbum erat o Satana per Nouatum
loquentis, non erat Dei uerbum. Numquam enim, quo dictante ſcripſit hæc Apo
ſtolus, Spiritus ſanctus, qui ſumma bonitas eſt, qui ſpem in nobis erigit, hoc ſen
ſu uerba hæc accipi uoluit, ut omnem ueniæ ſpem præcideret, ſi poſt baptiſmum
in peccatum prolapſi eſſemus. Profertur & nunc ſcriptura. Qui crediderit, & ba *Marc. ult.*
ptizatus fuerit, ſaluus erit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. *Matth. ult.*
Si hoc ſenſu profertur, ut, quicumque rationis compos eſt, cum ad baptiſmum
acceſſerit, fidem afferat, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo, quam niſi attule- *Hebr. 11*
rit, ſalutem cōſecuturus non ſit; Dei uerbum eſt omni ueneratione amplectendũ.
Sin autem per hæc uerba paruulos a baptiſmi ſacramento uelis excluſos, quod
ii fidem non habent, quæ eſt ex auditu, tuum eſt hoc uerbum ſatana, qui ſaluti mor
talium inuides, & quibus potes modis eam impedire conaris, non eſt uerbum
Dei. Nam qui uult omnes homines ſaluos fieri, qui guſtauit mortem pro omni- *1. Tim. 2*
bus, qui ſanguinem ſuum æque pro paruulis fudit atque pro adultis, numquam *Hebr. 2*
eos excluſos a regno ſuo uoluit, ad quod extra baptiſmum aut baptiſmi uotum
aditus mortalium patet nulli, cum præſertim etiam in terris uerſatus, teſtatam
omnibus uoluntatem ea de re ſuam fecerit, dicens, Siuite paruulos uenire ad *Matth. 19.*
me. Et niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnũ *Matth. 18*
cælorum. Quamuis illi ſuam fidem propriam ad baptiſmum non afferant, ſuffice
re tamen illis uoluit benignus & miſericors dominus Eccleſiæ fidem, in qua cum
baptizantur, (quoniam fidei ſacramentum baptiſmus eſt,) habitum in eo fidei
conſequuntur, & iam deinceps fideles uocantur & ſunt, ut, ſi eo ipſo momento,
quo baptizati ſunt, deceſſerint, in fide & confeſsione Chriſti nominis deceſsiſſe
credantur. Nam etſi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non
poſſunt, ſi tamen uita ſuppeditauerit, cum ad uſum rationis peruenerint, exerce
bunt. Profertur ab aliis quoque ſcriptura. Non in manu facta ſancta Ieſus introi *Hebr. 9*
uit exemplaria uerorũ, ſed in ipſum cælum, ut appareat nunc uultui Dei pro no-
bis. Neque ut ſæpe offerat ſemet ipſum, quemadmodum Pontifex intrat in ſan-
cta per ſingulos annos in ſanguine alieno. alioqui oportebat eum frequēter pati
ab origine mundi. Nunc autem ſemel in conſummatione ſæculorum ad deſtitu-
tionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit. Et quemadmodum ſtatutum eſt homi
nibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium: ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad
multorum exhaurienda peccata. Et iterum: Hic autem unam pro peccatis offe- *Hebr. 10*
rens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextra Dei: de cetero expectans, donec
ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione conſummauit
in ſempiternum ſanctificatos. Si quæ ſcripta ſunt ab Apoſtolo, ſic accipiantur, ut
uiſibiliter & ſenſibiliter ſemel tantum Chriſti corpus in ara crucis oblatum fuiſſe
dicatur, eo genere oblationis, quo inſpectante populo uniuerſo mortem pro no
bis oppetere dignatus eſt, quodq. deinceps einſdem generis alia oblatio non ſit
expectanda (nam neque neceſſaria eſt, cum ad redimendum genus humanum uni
uerſum, ad abluendos omnes a peccatis, ad ſanctificādos, ad iuſtificādos omnes,
una illa hoſtia abunde ſuffecerit) Dei uerbum eſt: certum enim eſt & indubita-
tum, quod Chriſtus reſurgens a mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non
dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. Sed ſi ita hæc *Rom. 6*
uerba interpreteris, ut incruentum illud ſacrificium, (ſic enim non a Gregorio *In libris carmi*
modo Nazanzeno, uerum & patribus in ſacroſancto concilio Apheſino congre- *num.*
gatis appellari legimus) in quo memoria fit & repræſentatio ſacrificii pro nobis
in cru-

in cruce peracti per Pontificem noſtrum dominum Ieſum Chriſtum, ut illud in
Eccleſia deinceps amplius non eſſe celebrandum exiſtimes : tuum eſt hoc uer-
bum o Satana, qui per impium Caluinum, & eiuſdem fariuæ non paucos alios id
populo perſuadere conaris: non eſt Dei uerbum. numquam enim Spiritus ſan-
ctus, quo ſuggerente Paulus hæc ſcripſit, ſic ea uerba intelligi uoluit. Cuius rei,
Homl.17 ne ceteros commemorem, uel ſolus Ioannes Chryſoſtomus, Pauli germanus in-
terpres, locuples teſtis eſſe poteſt: qui ſcribens in illud caput ad Hebræos:
Quid ergo nos, inquit? Non ne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem,
ſed ad recordationem facientes mortis eius: Et una hæc eſt hoſtia, non multæ.
Quomodo una eſt, & non multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſancta ſan-
ctorum: hoc autem ſacrificium, exemplar eſt illius: id ipſum ſemper offerimus.
Nec nunc quidem alium agnum, craſtina alium, ſed ſemper eundem ipſum. Pro-
inde unum eſt hoc ſacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis of
fertur, multi Chriſti ſunt? nequaquam: ſed unus ubique Chriſtus, & hic plenus
exiſtens, & illic plenus, unum corpus. Sicut enim qui ubique offertur, unum cor
pus eſt, & nō multa corpora: ita etiam & unum ſacrificium. Pontifex autē noſter
ille eſt, qui hoſtiam mundantem nos obtulit: ipſam offerimus & nunc, quæ tunc
Luc.22 oblata quidem conſumi non poteſt. Hoc autem quod facimus, in commemora
tionem quidem fit eius, quod factum eſt. Hoc enim facite, inquit, in meam com-
memorationem. Non aliud ſacrificium, ſicut Pontifex, ſed id ipſum ſemper faci
mus: magis autem recordationem ſacrificii operamur. Quid dici potuit clarius
ad quotidiani ſacrificii noſtri rationem explicandam? & ad Pauli uel Spiritus ſan
cti potius per Paulum loquentis ſententiā explanandam? Primum diſcrimen oſtē-
dit inter ſacrificium quod offertur a nobis in altari quotidie, & quod in cruce ſe
mel eſt oblatum a Chriſto, numquam ad eundem modum amplius offerendum:
quod illud in mortem oblatum ſit, hoc fiat in mortis recordationem. Deinde eā-
dem hanc & illam hoſtiam eſſe demonſtrat: idem enim uerum & uiuum corpus im
molatur in altari, quod ſemel in ara crucis fuit immolatum, quamuis immolatio
nis ueritas eadem non eſt. Propterea ſacrificium hoc uocat exemplar illius, quod
in cruce peractum eſt. Ibi enim uere oblatus, uere paſſus, uere mortuus eſt Chri
ſtus: hic nihil aliud, quam eorum, quæ ibi acta ſunt, fit repræſentatio. Docet ad
extremum, quidquid eius facit Eccleſia, eam ex Chriſti præcepto facere, qui;
quod ipſe corpus ſuum in mortem ſemel obtulit, a nobis in ſuæ mortis recordatio
nem iugiter offerri iuſſerit. Verum hac de re paulo poſt pluribus diſſeremus. nā
nunc ideo tantum iſta commemorare uiſum eſt, planum ut omnibus faceremus;
non eſſe ſtatim tamquam Dei uerbum accipiendum, quidquid e ſcripturis, in pra
uum aliquem ſenſum detortis, profertur. Scriptura fuit ea quoque, quam con-
tra Chriſtum ipſum tentans eum ſatanas adduxit: Angelis ſuis mandauit de te, ut
Pſalm. 90. & Matth.4 cuſtodiant te in omnibus uiis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas
ad lapidem pedem tuum. Sed quo ipſe ſenſu produxit, non Dei, ſed ipſius fuit ſa
2.Corin.11 tanæ uerbum: qui ſi ſe transfigurat in angelum lucis, non eſt magnum, ſi miniſtri
eius transfigurentur uelut miniſtri iuſtitiæ: non eſt magnum ſi fuerunt ſemper &
ſunt etiam nunc pſeudoapoſtoli & operarii ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſto
los Chriſti. Etiam ante natum Chriſtum non niſi ſub uerbi Dei prætextu ſatanas
per pſeudoprophetas populum ſeducebat. Quoties enim id apud Prophetas legi
mus de illis dictum: quod currebant, cum eos non miſiſſet dominus: quod ſubin
Hier.23.27 et.29 de uociferabantur, uerbum domini: os domini locutum eſt: hæc dicit dominus:
cum tamen hæc dominus locutus non eſſet, quæ ipſi dicerent. Iam qui Galatis
aliud annunciabant, quam quod a Paulo acceperant, ſub Euangelii titulo doctri
Galat.1 nam ſuam populo uenditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quod ſic
tam cito transferimini ab eo, qui uos uocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euan-
gelium: quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui uos conturbant, & uolunt con-
uertere

uertere Euangelium Chriſti. Quem locum enarrans Ioannes Chryſoſtomus, Huiuſmodi, inquit, diaboli fraus eſt, haudquaquam nudos proponere laqueos, quibus uenetur homines. Etenim ſi dixiſſent, Deſciſcite a Chriſto Galatæ, uitaſſent eos uelut impoſtores & corruptores: nunc uero, ſinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelii nomen, impune, ſummaq. audacia præfodiebant domum, uidelicet iis, quæ dixi, obtentis uelamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuam impoſturam appellabant Euangelium, ipſe etiam aduerſus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non uidetur his uerbis eos graphice depingere, qui Euangelium, qui Dei uerbum noſtro ſæculo ſic ſibi ſolis arrogauerunt, ut eius poſſeſsione Chriſtianos omnes excluderent? adeo ut, niſi Lutheri quis amplectatur impoſturam (hanc enim bona pars eorum, qui diſceſſerunt ab Eccleſia, uocat Euangelium) Chriſtianum cenſeri noluerit, quamlibet is Chriſti ſe doctrinā & eius Apoſtolorum ſequi profiteatur, & præ ſe ferat. Quibus nos recte cum Paulo dicere poſſumus: An a uobis Dei uerbum proceſsit, ant in uos ſolos peruenit? Sed expendamus nunc & hanc ſcripturam, cuius gratia iam alias aliquot excuſsimus. Scriptum eſſe aiunt: Bibite ex hoc omnes. Hunc ſi ſenſum eſſe uis, ut quibus hoc dictum eſt, non licere putes ſacerdotibus aut conficere, aut offerre, aut oblatione facta Chriſti corpus & ſanguinem ſumere, niſi ſub utraque ſpecie: Dei uerbum eſt: quod obuiis, quod aiunt, ulnis reuerenter amplectimur. ſic enim Chriſtus inſtituit, ſic una, ſancta, catholica, Apoſtolica ſemper obſeruauit Eccleſia, neque faciet umquam, ut iſtud Chriſti mutet inſtitutum. Sin autem illud ex iis uerbis colligere conaris, quod eis tamquam Chriſti præcepto cuncti compellantur ad utriuſque ſpeciei cōmunionem, quod aliter ſaluum eſſe nemini liceat: tuum eſt hoc uerbum o ſatana, qui per hanc uiam & opinionum, & animorum in Eccleſia Dei diſsidium excitare conaris: non eſt uerbum Dei. Legantur quæ præcedūt uerba: totus ille locus accuratius expendatur: cuiuis erit perſpicuum, cum in domo, ubi Paſcha cum diſcipulis ſuis Chriſtus manducauit, quam fuiſſe Mariæ domum, quæ fuit Marci mater, ſcribit Alexander monachus in laudatione, quam edidit in Apoſtolum Barnabam, ut habetur in ſeptimo tomo uitarum Lipomani, alii quoque nonnulli fuerint, neminem tamē in illa cœna præſentem affuiſſe præter duodecim Apoſtolos. Quod etiam a Symeone Metaphraſte memoriæ traditum accepimus, qui ſcribit, quod cum traderet myſteria dominus, diſcipulos quidem una habuit accumbentes, matrem autem iuſsit curam gerere mulierum, quæ miniſtrabant. In oratione de uita & dormitione ſanctiſsimæ Deiparæ, quæ habetur inter tomos uitarum, quas in unum collegit Aloyſius Lipomanus Epiſcopus Veronenſis, tomo 6. Itaque ſolis Apoſtolis accumbentibus hæc uerba dicta eſſe uidentur. Dicit Matthæus. Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis. Dicit Marcus: Veſpere autem facto, uenit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cum facta eſſet hora, diſcubuit & duodecim Apoſtoli cum eo. Putas ne temere factum eſſe, quod numerus iſte duodecim ita diligenter ab omnibus Euangeliſtis expreſſus eſt? Præuidebant illi ſpiritu ſancto pleni, futuros nouiſsimis tēporibus, qui ex uerbis ipſorum tamquam a Chriſto præceptum eſſe defenderent, quod ab ipſo præceptum eſt numquam: atque ideo in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ut ad ſolos duodecim Apoſtolos, quos etiam tum ſacerdotes inſtituit Chriſtus, uerba hæc pertinere demonſtrarent: ut illi neceſſario ſumerent ſacris operantes; ceteri uero, quin & illi ipſi extra ſacrificium, Euchariſtiam ſub utraque ſpecie ſumendi nulla eſſent neceſsitate adſtricti. Quamobrem nihil afferūt iſti ad inſtitutū ſuum probandum, ex eo loco, ubi cœna domini deſcribitur. Nam quod præceperat Chriſtus, id ab Apoſtolis factum eſt, atteſtante Marco, quod biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab iis, qui ſacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos uetuſtum Eccleſiæ morem, quo ſub altera tantū ſpecie

1. Corin. 14
Matth. 26
Matth. 26
Marc. 14
Luc. 22

ſpecie communicatur, mutantes, priuata ſua auctoritate ſibi calicem uſurparāt,
ex his uerbis, Bibite ex hoc omnes, errorem ſuum confirmari non poſſe: quam-
Ioan. 6 obrem ad adſtruendum illum uerba potius Chriſti, quæ ſunt apud Ioannem, pro
ducenda putauerunt: Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis ſan
guinem eius, non habebitis uitam in uobis. Quæ tamen uerba, qui triginta his
annis prodierunt, de ſpirituali non de ſacramentali manducatione intelligi uo-
lunt: quæ etiam ſi de ſacramentali manducatione accipiantur, ſicut accipi recte
poſſunt de utraque, tamen in toto illo capite neque calicis, neque uini fit ullā
mentio, magis ut ad receptum Eccleſiæ morem, quam ad iſtorum errorem pro-
bandum, facere uideantur. Quamobrem nō modo præceptum ubi dari iuſſerit,
ſed nec exemplum ubi dederit ſub utraque ſpecie Chriſtus aliis, quam Apoſtolis,
quiſquam in ſcripturis reperiet, cum oſtendi contra poſsit a nobis, qui non erāt
Luc. 24 ex Apoſtolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus hoc ſacramentum ſub
altera tantum ſpecie datum eſſe. Nam quem illis fregerat panem Chriſtus, non
ſimplicem panem, ſed ſacramentum fuiſſe corporis & ſanguinis Chriſti, teſtan-
Homili. 17. in tur uno ore Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, Theophylactus. Quin & Hieroſo-
Matthæum lymis unius tantum ſpeciei communionem in uſu fuiſſe, ex iis, quæ de fractione
Augu. lib. 3 de panis in actis Apoſtolorum ſcripſit Lucas, diſcimus. Totum præterea Ioannis ca
conſenſu Euāge put ſextum, ſicut paulo ante commemorauimus, nullam neque calicis, neque
liſtarum ca. 25 uini facit mentionem, nec obſcure indicat, ſufficere ſolam ſpeciem panis, cum
Beda in Lucam dicit, Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Quod ſi ſpectes figuras, qui-
lib. 6 bus hoc ſacramentum in lege fuit præſignatum, agnum illum Paſchalem, & man
Theop. in Lucā na quod de cælo Iudæis fuit ſuppeditatum, figuram illius geſsiſſe reperies. De iis
Actor. 2 comedebant omnes, de liquore uerbum nullum. Quin illud in Leuitico potius
Exod. 12 legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, cōſiſtebant in liquidis,
Exod. 16 in uſum ſacerdotum omnino ceſsiſſe, neque ſibi portionem eorum aliquam of-
Leuit. 46. et 16 ferentes laicos uſurpaſſe, ut hæc quoque figura ad eum, quem retinet Eccleſia ca
tholica, morem confirmandum pertinere uideatur. ad quem abrogandum non
modo nihil profertur e ſcripturis, uerum etiam ex iis ſane intellectis cuiuis per-
ſpicuum eſſe poteſt, utramque ſpeciem ab iis tantum, qui ſacris operantur, alte-
ram extra ſacrificium ab omnibus recte ſumi. Quid ergo quiritaris o ſatana præ
ceptum Chriſti uiolari, quod hac quidem de re nullum eſſe conſtat? Quid ſi ille
ipſe, quo tu quaſi flabello quodam uſus es ad iſtos in Eccleſia Dei uentos & tem
peſtates excitandas, cuius opera tam multos a Chriſto, & a corpore eius Eccle-
ſia ſegregaſti, teſtimonium contra te feret, nihil eſſe de utraque ſpecie ſumenda
a Chriſto præceptum? Lege quæ ſcripſerit ad Boemos nondum in reprobum ſen-
ſum datus: hæc illius uerba reperies. Quoniam pulchrum quidem eſſet utraque
ſpecie Euchariſtiæ uti, & Chriſtus hac in re nihil tamquam neceſſarium præce-
pit, præſtaret pacem & unitatem, quam ubique Chriſtus præcepit, ſectari, quā
de ſpeciebus ſacramēti contendere. Lege quæ ſcripſit idem in Euchariſtiæ decla
ratione. Non dixi, inquit, neque conſului, neque eſt intentio mea, ut unus, aut
aliquot Epiſcopi propria auctoritate alicui incipiant utramque ſpeciem porri-
gere, niſi ita conſtitueretur & mandaretur in concilio generali. Sic ille non pror
ſus adhuc odio erga catholicam Eccleſiam excæcatus. Sed & poſtquam argumen
ta illi per te ſatana ſuppeditata ſunt, quibus ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium euer
tere, atque ita redemptionis noſtræ per Chriſtum in cruce factæ memoriam omnē
abolere penitus conaretur, ſcripſit his uerbis in libro, qui de formula Miſſæ in-
ſcribitur. Si quo caſu concilium ſtatueret, minime omnium nos uellemus utra-
que potiri, immo tum primum in deſpectum concilii uellemus aut una, aut neu-
tra, & nequaquam utraque potiri, & plane eos anathema habere, quicumque au
ctoritate talis concilii potirentur utraque. Hæc iratus ille tuus, œſtro tuo per-
citus, in cuius ſcriptis, ut facile mendacem agnoſcere liceat, uix ulla pagina re-
peritur,

peritur, iu qua ſecum ipſe non pugnet. Cum itaque ſcripturæ pro recepto magis Eccleſiæ more, quam contra illum facere uideantur, cauſæ nihil eſt, quamobbrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius uſus iu primitiua Eccleſia. Fuit, ſed non in uniuerſa. Dedit utramqne ſpeciem Corinthiis Paulus: dedit alteram tantum Hieroſolymitanis Iacobus. Qua de re nullum extabat Chriſti præceptum, abundabat unuſquiſque iu ſenſu ſuo. Etiam infantulis mox ut lauacro regenerationis ſanctificati ſunt, Euchariſtia dabatur in Eccleſia pri-
mitiua, ſicut ex Dionyſio Areopagita, Cypriano, Auguſtino, Innocentio, & So *Diony. eccl. hie-*
zimo Pontificibus abunde liquet. Neque id ſine obtentu uerbi Dei fiebat. Nam *rar. cap. 7*
ſiue illud proferas: Bibite ex hoc omnes: ſi ad alios etiam, quam ad quos dictum *Cypr. tract. de*
eſt Apoſtolos, referendum exiſtimas: ſiue illud, Niſi manducaueritis carnem fi- *lapſis. 5*
lii hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis uitam in uobis: utrum- *Au. epiſt. 107.*
que æque ad paruulos atque ad adultos pertinere uidetur. Nam qui dicit omnes, *Et de peccatorũ*
neminem excludit: excluſi ſunt nihilominus infantes ab utriuſque ſpeciei, uel po *meritis et remiſ*
tius ab ipſius corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentali participatione: neque ta *ſione li. 1. ca. 30*
men quiſquam eſt ex nouatoribus iſtis, qui propterea cælum terræ miſcendum *Et contra Iulia*
putet. Quid autem cauſæ eſt, quamobrem qua auctoritate fecit Eccleſia, ut ab *num li. 3. ca. 11*
omni ſacramentali Chriſti corporis manducatione paruulos excluderet, eadem *Et contra Pela*
auctoritate non liceat illi iuſtis & grauibus ex cauſis, non ab ipſius Chriſti corpo *gianos Hypo-*
ris & ſanguinis, ſed a ſpeciei tantum alterius uſu eos, qui ſacris non operantur, *gnoſticon lib. 5*
arcere, cum ſub una æque ſit integer Chriſtus, atque ſub utraque? neque ſit in *Innoc. epiſt. 26*
ſpecie ſalus, ſed in eo, qui ſub ſpecie continetur, domino noſtro Ieſu Chriſto, *Actor. 4*
extra cuius nomen aliud non eſt, in quo nos fieri ſaluos oporteat; neque uel de altera, uel de utraque ſpecie extra ſarificium ſumenda, Chriſti præceptum extet ullum, uerum Eccleſiæ poteſtas conceſſa ſit, quod ratio temporis poſtularet, ea de re ſtatuendi. Quamquam & eius rei licet exempla proferre, ubi cum ratio poſtulabat, non modo uentum eſt ſine peccato contra Dei præceptum, uerum etiam illud ipſum ſine expreſſo Dei mandato eſt abrogatum. Circumciſio & ſab-
batum quin a Deo præcepta ſint, inficias ire poteſt nemo: & tamen etiam ſub *Gene. 17*
lege & circumciſio iu deſerto, & ſabbati ſanctificatio bello ingruente ſine pecca- *Exod. 20*
to fuit a Machabæis intermiſſa: quin etiam utrumque fuit paulo poſt quam Chri *Ioſue 5*
ſtus fuit mortuus, Eccleſiæ auctoritate abrogatum: non quod utrumque obſer *1. Mach. 2*
uare malum eſſet, ſed quod ſolicita de ſalute uoſtra mater Eccleſia, nihil nobis
cum Iudæis eſſe commune uoluit. Sed ad noſtra ſacramenta ueniamus. Nonne *Matth. ult*
Chriſtus formam baptizandi præſcripſit? In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſan
cti. Formam tamen hanc Apoſtolos non obſeruaſſe legimus, quos in ſolius Ieſu *Actor. 8*
nomine baptizaſſe ſcribit Lucas. neque tamen uociferabatur quiſpiam Chriſti inſtitutionem uiolari, contraq. præceptum eius ueniri. quod apertius certe eſt de hoc ſacramento quam de Euchariſtia ſub utraque ſumenda ſpecie. Poſtulabat hoc illorum temporum ratio, ut Ieſu nomen & eius uirtus quammaxime inculca retur fidelium mentibus: tum & illud intelligebatur, quod ſolius huius nominis
appellatio, totius eſſet deitatis confeſsio, ſicut a Baſilio ſcriptum, & Ambroſio *Ad Amphilo-*
legimus repetitum. Quare non hoc ipſum cogitatur iu alterius ſpeciei adem- *chium cap. 12*
ptione? quandoquidem unius ſumptio, totius eſt Chriſti communicatio. Factum *Am. li. 1. de Spi*
eſt tamen poſtea, ut quam Chriſtus præſcripſit formam, ad eam Eccleſia rede- *ritu ſancto, c. 3.*
undum eſſe putaret. Deinde uero nonne præceptum a Chriſto uidetur, prius ut doceantur, qui baptizandi ſunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Velle uidetur, ut fides, quæ ex auditu eſt, baptiſmum præcedat. His ſcripturæ locis urgent maxime Anabaptiſtæ: clamant & ipſi, uiolari præceptum Chriſti baptizandis paruulis, qui doceri non poſſunt: et tamen ab iis, qni malunt Euangelici quam Chriſtiani uocari, quod cuiuſuis potius, quam Chriſti Euangelium

ample-

ampleƈuntur, illi ipſi Anabaptiſtæ pro hæreticis habentur. Neque uidetur eis (& quidem recte, nam hac in parte cũ Eccleſia ſentiunt) quidquam fieri contra Chriſti præceptum baptizandis paruulis, cum ad ſolos adultos hæc uerba pertineant. Iam uero quid eſt baptizare? nonne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religioſe tenuit, & ad poſteros etiam tranſmiſit Eccleſia primitiua, neque tamen continuauit poſteritas. Quanta autem religione mos hic in Eccleſia primitiua fuerit obſeruatus, uel ex eo colligi poteſt, quod cum clinici, hoc eſt, in lecto propter ægritudinem decumbentes, aſpergi ſiue perfundi cœpiſſent, dubitatum eſt de perfuſione illa, quæ nunc etiam in uſu eſt, utrum pro baptizatis habendi eſſent, qui perfuſi tantum ſiue aſperſi fuiſſent. Quam dubitationem diſcutiens Cyprianus nihil referre ſcripſit, perfunderentur ne, an mergerentur: quod in ſacramentis ſalutaribus neceſsitate cogente, & Deo ſuam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam eſſe, ſed fide potius excipi cæleſtem munificentiam. Ecce in uno baptiſmi ſacramento quam multa mutata ſunt, non dicam contra præceptum Chriſti, ſed, quod negari certe non poteſt, contra ſcripturæ uerba: nullos tamen ea res in Eccleſia Dei motus peperit, neque eſt aliquis, qui tria uerba cum quoquam hoc nomine commutãda eſſe putet. Quæ, malum, eſt hæc amentia, quod de ſpeciebus, ex quibus non eſt ſalus, tanta eſt altercatio, cum tamen neque recens, neque perpetuum ſit hoc Eccleſiæ de utraque ſpecie ſumenda interdiƈum. Non deſunt etiam ex eorum numero, qui ſegregauerunt ſemet ipſos, qui ante mille & centum annos in Epheſino concilio, quod eſt unum ex quattuor illis, quæ tamquam quattuor Euangelia a Chriſtianis omnibus recipiuntur, fuiſſe ſcribunt decretum, ut ſub ſpecie panis tantum a laicis Euchariſtia ſumeretur. Inde traxiſſe putatur a nonnullis nomen laica communio, cuius in Sardicenſis, & in Agathenſis concilii decretis ſit mentio. Decretum autem illud fuiſſe creditur propter abolendam hæreſim Neſtorii, qui ſub ſpecie panis carnem ſine ſanguine, hoc eſt cadauer, ſub ſpecie uini ſanguinẽ abſque carne, hoc eſt cruorem, contineri blaſphemabat. Hic error durat etiam nunc. Scimus enim utriuſque ſpeciei uſum permiſſum fuiſſe alicubi quibuſdam, cetera catholicis, hac uero ſola in re ab Eccleſia ſegregatis, modo confiterentur, ſub ſpecie panis corpus & ſanguinem, ſub ſpecie uini ſanguinem & corpus contineri. Quorum ſacerdotes cum deliberandi ſpatium ſibi dari petiuiſſent, poſtridie in templis populum e ſuperiore loco admonuerunt: dixiſſe Chriſtum, accepto pane, Hoc eſt corpus meum, non addidiſſe & ſanguis: accepto uero calice, hic eſt ſanguis meus, non addidiſſe & corpus: hominem uero uelle, ut dicatur, hoc eſt corpus & ſanguis, hic eſt ſanguis & corpus. Quæſiuerunt deinde, utri magis credendum ſit, Chriſto ne Deo, Deiq. filio, an homini? magnoſq. motus excitarũt, atque irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad unitatem Eccleſiæ fecerũt. Non uidetur autem hic error eſſe diſsimilis errori Lucianiſtarum, ſimul & Apollinariſtarum, ſicut legitur apud Auguſtinum. Qui cum legerent, uerbum caro factum eſt, negabant animam in Chriſto fuiſſe, quod nude ſcriptum eſſet, uerbum caro, non autem, caro & anima factum eſt. Quos reprehendens Epiphanius, Ecce, inquit, dicit ſcriptura, Formauit Deus hominẽ: & non dixit, fecit ipſi epar, aut pulmonẽ, aut cor, aut uenas, aut neruos, aut alia quæ ſunt in corpore. Per hoc intelligimus, unum quid eſſe ex toto fabrefactum hominem ipſum, eo quod non particulatim compoſitionem totius animalis ſcriptura explicat. Quæ fuerit igitur cauſa ſecundum quoſdam interdicendi ſpeciei alterius uſum, iam diximus. Porro ſublata cauſa, non multo poſt ceſſauit hoc interdiƈum, & utraque ſpecies uſurpari rurſus cœpit. Qua tamẽ in re non idem apud omnes mos obſeruabatur, quod apud alios utriuſque, apud alios alterius tantum ſpeciei fuit uſus, donec ad Gregorii tertii Pontificis Romani tempora uentum eſt: quo ad Eccleſiæ guber-

Lib. 4. epiſt. 7

De anima & eius orig. lib. 1. cap. 18

Epiph. in Ancorat.

nacula

nacula ſedente, Germania Chriſti recepit Euangelium, ac ducentis poſt annis Polonia, & ſuccedente tempore nonnullæ ſeptentrionales aliæ nationes, apud quas uini uſus prorſus fuit incognitus. nam & in Germania non multo amplius quam trecenti anni interceſſerunt, cum excoli uineæ cœptæ ſunt, quæ tamen & ipſa non ubique uini ferax eſt. apud nos uero nunc quidem frequentior, parentum uero noſtrorum & auorum memoria rarus & perexiguus uini fuit uſus, ac minor etiam, quo tempore primum noſtris maioribus Euangelii lumen affulſit. Hoc itaque Gregorio tertio Eccleſiæ uniuerſali præſidente ante octingentos plus minus annos tacito quodam populorum omnium cõſenſu utriuſque ſpeciei communio uidetur abrogata. nam qui uino abuudabant, cum alios nuper ad Chriſti fidem conuerſos propter uini penuriam utraque ſpecie uti non poſſe uiderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quod nõ unus & idem apud omnes ritus obſeruaretur, in hoc præſertim ſacramento, quod proprie ſymbolũ eſt unitatis, ab utriuſque ſpeciei uſu abſtinendum ſibi eſſe putauerunt, altera tantum contenti. Ac durauit hæc ſub una tantum ſpecie communicandi conſuetudo ſine cuiuſquam interpellatione uſque ad tempora Concilii Conſtantienſis, quod fuit habitum ante annos centum triginta ſex: in quo etiam præſentes affuerunt ex prouincia noſtra, Nicolaus Archieſcopus Gueſnenſis, Andreas Poſnanienſis, & Nicolaus Plocenſis Epiſcopus, qui fuit Iudex Commiſſarius ad audiẽdas omnes cauſas nomine nationis Germanicæ conſtitutus: ex terris Pruſsiæ, Ioannes Varmienſis, Procurator Pomeſanienſis, Clumenſis, & Sambienſis Epiſcoporum: Ibi primum exorti ſunt qui dicerent, populum ſub utraque ſpecie, etiam ſumpto prandio, uel cœna, ſuſcipere Euchariſtiam debere. Qua de re, cum eſſet ad patres concilii relatum, qui ex toto orbe conuenerant uiri ſacrarum litterarum peritiſsimi, poſt maturam deliberationem habitam decretum eſt, quod conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta communicandi populum ſub una ſpecie tantum, & diutiſsime obſeruata, habenda eſt pro lege, quam non licet reprobare, nec ſine Eccleſiæ auctoritate pro libito mutare: quodq. dicere quod hanc conſuetudinem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debeat erroneum, & pertinaciter aſſerentes oppoſitum, tamquam hæretici ſint arcendi. *Seſſio. 13*
Decem & ſeptem annis poſt habitum eſt aliud concilium Baſileæ, cui & ipſi Andreas Poſnanienſis Epiſcopus, tunc a ſacro concilio nationis Germanicæ præſidens deſignatus, & Franciſcus Epiſcopus Varmienſis interfuerunt. In quo cum itidem de utraque ſpecie diſceptaretur, decretum eſt & declaratum, quod fideles laici communicantes & non conficientes, non aſtringantur ex præcepto domini ad ſuſcipiendam Euchariſtiam ſub utraque ſpecie: ſed Eccleſia, quæ regitur ſpiritu ueritatis, & cum qua Chriſtus eſt uſque ad conſummationem ſæculi, ordinare habet, quo modo ipſis non conficientibus miniſtretur, prout pro reuerentia ipſius ſacramenti & ſalute fidelium uiderit expedire. Siue autem ſub una ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet, (ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ) proficit digne communicantibus ad ſalutem. Nec ullatenus ambigendum eſt, quod non ſub ſpecie panis caro tantum, nec ſub ſpecie uini ſanguis tantum, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integre totus Chriſtus. Laudabilis quoque conſuetudo, communicandi laicum populum ſub una ſpecie ab Eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſsime obſeruata, & a doctoribus diuinæ legis, ſacrarum ſcripturarum ac canonum multam peritiã habentibus, iam a longæuo tempore commendata, pro lege habenda eſt, nec alicui licitum eſt eam reprobare, aut ſine auctoritate Eccleſiæ ipſam immutare. Ecce duorum conciliorum decreta, quibus uſus hic Eccleſiæ ſub una ſpecie communicandi confirmatus eſt: in quibus præſentes etiam affuerunt ex hac prouincia noſtra Epiſcopi, a rege miſſi, qui regni totius nomine ad ea, quæ ſunt in illis conſtituta, ſuum aſſenſum præbuerunt. Fingamus autem controuerſum adhuc *Seſſio. 30* *Matth. 28*

L eſſe,

eſſe, num adſtringamur ex præcepto domini ad Euchariſtiam ſub utraque ſpecie ſuſcipiendam. Tibi ſic, mihi ſecus uidebitur: quis erit conteutionis huius noſtræ finis? Iudex ut ſit aliquis oportet. Poſtulari uunc a multis audimus concilium, atque id liberum. Quæ potuerunt autem eſſe concilia magis libera, quam hæc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipſos etiam Pontifices loco ſuo motos legimus? Vt admiranda ſit eorum uel inſcitia, uel impudens comminiſcendi quiduis audacia, qui poutificia tyrannide calicem ademptum populo uociferantur, cum nou modo uullum oſtendere queaut Poutificis alicuius de eo abrogando decretum, uerum contrarium a nobis doceri poſsit. nam poſt Epheſinum concilium, cum interdicti cauſa ceſſaſſe uideretur, ad intermiſſum ſub utraque ſpecie cõmunicandi morem a Leone Pontifice populus inuitatus fuiſſe uidetur. Sed iſti uerum an falſum dicant, uihil ſua referre putant, dum Pontifices quibuſcumque confictis criminationibus exoſos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod a Cypriano ſcriptum antea commemorauimus, gubernatore ſublato facilius circa Eccleſiæ naufragia ſe graſſari poſſe. Quamobrem hoc laborat per mẽbra ſua, ut illius auctoritatem eleuet, ut ab illius obedieutia homines abſtrahat. Ceterũ quæ tyrauuis eſt tueri concilii decreta, neque permittere, quæ ſunt Eccleſiæ totius auctoritate conſtituta, ut abſque eiuſdem auctoritate abrogentur? Si quæ per priucipem in comitiis de cunctorum regni ordiuũ aſſeuſu couſtituta ſunt, contra eorum aliquid princeps ipſe uenerit, quam durum id multis uidetur? Si uero cõtraria conſtitutioue aliqua, quod in maioribus regni comitiis ſumma uolnntate omnium ſancitum eſt, id extra comitia ſolus ipſe, paucis in conſilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non edereutur clamores? qui motus uon excitareutur? Et quod principi licere nolunt, id licebit mouacho apoſtatæ, ut excæcatus erga monacham libidine, ac propterea ſurſum ac deorſum miſcere uolens omnia, tyrannidem hanc ſibi uſurpet, ut quæ uon de unius alicuius regni, aut prouinciæ, ſed de totius orbis Chriſtiani, de tot regnorum prouinciarum, populorum, nationum aſſenſu, doctiſsimis, grauiſsimis, ſanctiſſimis uiris iu cõſilium adhibitis, in generali coucilio, & eo quidem duplici conſtituta ſunt, ea priuata ſua auctoritate, quid dicam auctoritate, qnam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam abrogare conetur? Si quæ paulo grauior eſt cauſa, dicitur hic eſſe comitialis articulus, neque principi fas eſſe putatur extra comitia quidquam de ea decernere: et de Euchariſtia ſtatuere articulus eſt mouachalis, ut ipſe cum ſua Nonna decernat, num Conſtantieuſis & Baſilienſis coucilii decreta recte ſe habeaut, nec ne? Quæ eſt, ſi nõ hæc eſt, extrema demeutia, tautam aut monacho apoſtatæ, aut Rhetorculo alicui tyrãnidem permittere, ut is mihi de conciliorum decretis, de ue ſanctorum patrum ſcriptis ferat ſeutentiam? ut hoc rectum, illud minus rectũm; hoc amplectendum, illud reiiciendum eſſe prouunciet? Certe ſi quis hoc de regni couiitiorum ſtatutis facere tentaret, aut pro inſano haberetur, aut ſibi debitas pœnas uou effugeret. Quid autem cauſæ eſt, cur ſanctior eſſe debeat comitiorum, quam conciliorum auctoritas? cur uou liceat iu illa, quod licere uolnnt in hac? Dicat quiſpiam, Legem iu comitiis uou recte latam eſſe, ac ſuum iudiciũ omnium eorũ, qui legem hanc ſcinerunt iu comitiis, iudicio anteponendum; (neque enim deerunt illi ratioues, modo non prorſus ingenio ſit deſtitutus, quibus eam infirmare conetur: fortaſsis etiam coutra uitam & mores eorum, qui legem ſanxerũt, declamabit: uere, an falſo, non multum ſua intereſſe exiſtimans: ueque enim fuit maior umquam uon modo dicendi, uerum etiam mentiendi quiduis impunitas & licentia, quam ſub iſto Euãgelio,) atque ita ſeditionẽ coucitet; num ſerendus uidebitur? Scilicet, quod contra terræ alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandũ putabit; quod uero contra totius orbis comitia factnm erit, id ferri poterit? Merito cõmendatur ab Euſebio præclara Platonis illa ſentẽtia. Vobis quidẽ, inquit, ſi recte cõſtitutæ ſunt leges, una certe lex erit præclariſsima, quæ

Serm. 4. in Quadrag.

Lib. 1. epi. 3

Plat. l. 1. de leg.

Euſeb. li. 12. de præp. Euãg. c. 1.

iubeat,

iubeat, ne quis iuuenũ quærere audeat, recte ne an contra ſe leges habeant: ſed
uno omnium ore, unaq. uoce, recte tamquam a diis poſitas concedi præcipiat;
nec ullo modo aliter pati quidquam a iuuenibus cogitari. Senem autem, ſi quid
excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. Ne
quærere quidem uir ille ſapiẽtibus adoleſcentibus permittit, num Laconum, aut
Cretenſium lex recte ſe an contra habeat. Seni uero non plus concedit, quam ut
principibus referat: quo, ſi iuſtas & graues aliquas cauſas attulerit per quos con-
dita lex eſt, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorſus abrogetur. Vult au
tem id a ſene fieri, nemine iuuenũ audiente, quod hæc ætas affectionibus magis,
quam rationis magiſterio gubernari conſueuerit. Quam etiam ob cauſam Ari-
ſtoteles humanæ quoque philoſophiæ minus eos idoneos auditores eſſe cenſet. *Lib.1. Ethicorũ*
Notum eſt illud quoque ex Næuii ludo: Percunctantibus enim, Cedo, qui ueſtrã
rempublicam tantam amiſiſtis tam cito? reſpondetur, Proueniebant oratores
noui, ſtulti, adoleſcentuli. Temeritas uidelicet eſt florentis ætatis, prudentia ſe
nectutis. Nunc non alii de conciliorum decretis iudicant audacius ne dicam, an
impudentius, quam oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli, qui ſimul ut alicuius lo-
cos communes perlegerint, ſtatim ſe Theologos profitentur, ac eiuſmodi Theo
logos, ut non illud modo, Super ſenes intellexi, uerum & id quod proxime præce *Pſal. 118*
dit, Super omnes docentes me intellexi, ſibi arrogare audeant. Adeo uerum eſt
quod prouerbio dicitur: Inſcitia cõfidentiam, eruditio cunctationem parit. Di
cit ſcriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi maiores tuos, & di- *Deut. 32*
cent tibi. Et alio loco de Chriſti præcurſore, Helia propheta: Conuertet cor pa- *Luc. 1*
trum ad filios. Nunc a filiis diſcunt parentes male credere, aut nihil credere, il-
los interrogant, ab illis docentur, & per Antichriſti præcurſorem corda filiorum
in patres, non patrum in filios conuertuntur; ut non hoc filii, quod patres quon
dam eorum, ſed hoc credant ſuperſtites patres, quod ab imperitis ſæpe adole-
ſcentulis filiis ſuis docentur. Quid eſſe poteſt magis abſurdum ac præpoſterum?
Laconum aut Cretenſium leges haberi Plato uult tamquam a Deo ſancitas, ut ne
que mutire quiſquam contra eas audeat, & quæ citra omnem dubitationem a Spi
ritu ſancto latæ ſunt, qui conciliis præſidet, afflatuq. ſuo fouet ac uegetat Eccle-
ſiam, nec eam in errorem ullum labi permittit, non modo quærere de iis, uerum
etiam eas conuellere & labefactare uelle, rerum imperito adoleſcẽti licebit? At-
qui in temporalibus etiam legibus, dicit Auguſtinus, quamquam de iis homines *De uera religio*
iudicant cum eas inſtituunt, tamen cum fuerint inſtitutæ & firmatæ, non licebit *cap. 31*
iudici de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas. quanto magis obſeruandum eſt in
legibus diuinis, hoc eſt auctore Spiritu ſancto latis, cuius generis ſunt, quæ fe-
runtur in generali concilio legitime congregato, ut ne cuiquam de illis iudicium
permittatur. Atque hæc quidem de utraque ſpecie. Hortamur autem, oramus,
& per uiſcera miſericordiæ Dei obſecramus fideles omnes in prouincia noſtra
conſtitutos, quandoquidem in hoc ſacramento uaria eſt & multiplex ſatanæ ten-
tatio, fortiter ut illi reſiſtant. neque enim aliud ille agit, quam ut hac de ſpecie-
bus altercatione a Chriſto & ab eius corpore Eccleſia ſegreget homines: quod
ſegregatis facile ſe cetera, quæ uelit, omnia perſuadere poſſe credit. Decet autẽ
fideles omnes expendere, quod ſicut in hoc ſacramento uerum eſt & uiuum Chri
ſti corpus, ſic qui uolunt illud ſumere ad uitam æternam, & non ad mortem æter
nam, eos & ipſos oportet eſſe Chriſti corpus. Conſiderent quid ſit quod agatur
in hoc ſacramento. quid enim aliud, niſi quod dicit Paulus, mors Domini an-
nunciatur? Quare autem mortuus eſt? Vt filios Iſrael, qui erant diſperſi, congre
garet in unum. Ipſe mortuus eſt ideo, ut congregaret: tu propterea ſub utraque
ſpecie ſumendum aſſeris, ut ſegreges, ut diuidas, ut diſpergas, quod ille pretio-
ſo ſanguine ſuo collegit? Quid eſt, ſi hoc non eſt Antichriſtum eſſe? Quid hic eſt
niſi ſacramentum pietatis, niſi ſignum unitatis, niſi uinculum caritatis? Qua

tu fronte audes illud facere cauſam diſsidii, materiam diuiſionis, fomitem odii? Saltē ſigna ipſa attende, neque aliud eſſe uelis, quā quod per illa notatur. neque
1. Cor. 10 enim ſine cauſa Chriſtus in ſpecie panis hoc ſacramentum eſſe uoluit: Vnus enim panis, & unum corpus multi ſumus, qui de uno pane participamus. Nos ergo de ſignauit in hoc ſacramento dominus, nos ad ſe pertinere uoluit, myſterium pacis & unitatis in hac menſa conſecrauit. Qui accipit myſterium unitatis, & non tenet uinculum pacis, non pro ſe myſterium, ſed contra ſe teſtimonium accipit: indigne enim ſumit, ac reus erit corporis, & ſanguinis domini: occiſor Chriſti re-
1. Cor. 11 putabitur: nec minus peccabit, quam ſi Chriſtum ipſum crucifixiſſet, ſi ſanguinem eius fudiſſet. Ex multis granis unus efficitur panis: & nos ex multis membris efficimur unum corpus, corpus autem Chriſti. Hoc ergo corpus ſi lanias, ſi diuidis, quid aliud, quam denuo flagellas, denuo crucifigis, denuo Chriſtum interficis? qua crudelitate quæ poteſt maior excogitari? Quamobrem iterum atque iterum obteſtamur per eum ipſum, cuius uiuum corpus in hoc ſacramento continetur, ut ab hac tanta crudelitate ſibi temperent, quin potius, quod mortis Chriſti beneficio facti ſumus omnes, id eſſe & permanere uelint. Fecit ille nos corpus ſuum, tradito pro nobis in mortem corpore ſuo: ſimus & permaneamus huius, & quidem unius corporis membra. Erimus autem unius corporis membra ſub Chriſto capite, ſi nos ab eccleſiaſtici ædificii compage auelli non permiſerimus, ſi id ipſum omnes dixerimus; ſi nō fuerint in nobis ſchiſmata; ſi in eadem fidei regula permanſerimus; ſi cum aliis de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc uenerabili ſacramento unanimes idem omnes ſenſerimus. Quamobrem nō contendamus de ſpeciebus, in quibus nihil eſt quod aliquid fiduciæ quiſquā collocet: in illo ſolo ſpes nobis eſt omnis defigēda, qui ſub ſpeciebus iſtis uiſibilibus inuiſibilis ipſe latet, uereq. continetur. neque enim quod, uidemus, ſalutem nobis affert, ſed quem oculis carnis huius cernere non poſſumus, quem ſola fide
Act. 4 comprehendere licet, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſub his, quæ uidentur, ſpeciebus inuiſibilis ipſe & immortalis uere cōtinetur, ipſe eſt & nō alius, in cuius nomine nos omnes fieri ſaluos oportet. Quicum æque ſit integer ſub una, atque ſub utraque ſpecie, quorſum attinet de ſpeciebus diſceptare, ex quibus non eſt ſalus? Etiam atque etiam nobiſcum reputemus, quid aliis acciderit; qui cum de utraque ſpecie primum inter ſe contendiſſent, Chriſtū ex utraque paulo poſt amiſerūt: neque enim credit iam bona pars eorum quidquam in hoc ſacramēto, niſi merum panem, & merum eſſe uinum. quæ quā ſit horrenda blaſphemia, quis non intelligit homo Chriſtianus? Verum eſt, quod dixit quidam, quamuis ethnicus; Nimium altercando ueritas amittitur. Amiſerunt illi ueritatem, amiſerunt Chriſtum de hoc ſacramento, dum altercationi ſtudentes magis quam dilectioni
Matth. 26 mutuæ, non credunt ueritati, de ueritate ſui corporis diſerte dicenti, Hoc eſt corpus meum. Huc perduxit miſeros priuatus ſpiritus, cui plus fidendum eſſe putauerunt, quam ei, qui publice promiſſus & miſſus eſt Eccleſiæ uniuerſæ. Poſuerūt
Pſalm. 72 in cœlum os ſuum, & lingua eorum tranſiuit in terra. Quamobrem cum nullum Chriſti inſtitutum, nullum præceptum uideamus de calice cuiquam extra Miſſæ ſacrificium dando; cum Chriſtum etiam ipſum & Apoſtolos abſque calice ſub ſpecie panis tantum Euchariſtiam dediſſe legamus; cum certo nobis perſuaſum ſit, nihilo plus ſub utraque, quam ſub una ſpecie contineri, ſub qua æque ut ſub utraque integer Chriſtus accipitur, ac eadem gratia confertur: non altercemur cum
Coloſſ. 1 inimicis crucis Chriſti, qui, quæ pacificauit ille per ſanguinē crucis, quæ per mortem ſuam congregauit, ea ſpargere conantur: non contendamus de ſpeciebus, ne, quod illis accidit, & ipſi Chriſtū amittamus: uerum ad quod peruenimus, iuxta Pauli conſilium, in eo permanentes, idem ſapiamus omnes. ita futurum eſt, ut
Phil. 3 ipſi facti corpus Chriſti myſticum, non ad mortem æternam corpus Chriſti uerum ſumamus, ſed ad uitam æternam. Verum ad reliqua pergamus.

Quod

Quod hoc Sacramentum recte dicatur ſacrificium. *Cap.* XLI.

INTER omnia ſacramenta nullum eſt hoc uno Euchariſtiæ ſacramento excellentius: quã etiã ob cauſam a Dionyſio ſacramẽtum ſacramentorũ, & hoſtia uocatur hoſtiarum. *Eccl. Hier. li. 3* Nam cum tria ſint, quibus rite Deus colitur, fides, ſpes, & caritas: baptiſmus fidei; ab eo enim fideles appellamur: confirmatio ſpei; per illud enim erigitur ſpes noſtra, tutore nobis dato Spiritu ſancto: Euchariſtia uero caritatis eſt ſacramentum; quod in eo recolimus, quanta fuerit caritas Dei & domini noſtri Ieſu Chriſti erga nos, qui dilectam animam ſuam *Hier. 12* dedit in manus inimicorum ſuorum, ac ſemet ipſum tradidit oblationem & ho- *Hebr. 9* ſtiam Deo patri pro nobis, ut ſanguine ſuo nos emundaret ab operibus mortuis; ac uiciſſim caritate erga tam pium & beneficum ſeruatorem noſtrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficii præſtare poſſimus. Quare quanto eſt excellentior caritas, quam ſit fides & ſpes, tanto præſtat hoc ſacramentum aliis omnibus, quod non modo ſignificat & confert gratiam ſicut alia ſacramenta, ſed eum ipſum, qui fons eſt & largitor omnis gratiæ, uere in ſe continet, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Intelligit hoc ſatanas, quod nullius ſacramenti dignitas maior eſt uel utilitas, proinde nuſquam etiam grauius quam in hoc ſacramento fideles tentat, quod aut ſublatum ex omni hominum memoria, aut certe debito honore ſpoliatum ac prorſus contemptum eſſe cupit. Qua tamen in re, ut paulo ante diximus, nihil agit feſtinanter, ſed illud molitur ante omnia, ut a Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſegreget homines, quo ſegregatos facilius eo, quo cogitat, perducat. Itaque primum iniicit altercationem de ſpeciebus, ut perſuadeat hominibus, non hoc amplectendum eſſe, quod uiſum eſt Eccleſiæ uniuerſæ, neque illius, ſed priuato ſenſu ſcripturas interpretari oportere. Quod poſteaquam obtinuit, iam reliqua minore negotio perſuadet. Nihil autem æque conatibus eius obſtat, atque iugis recordatio ſacrificii illius, quo ſemet ipſum patri ſuo cæleſti Chriſtus in ara crucis hoſtiã obtulit pro peccatis noſtris. uidet illius uirtuti ſe reſiſtere nequaquam poſſe: quamobrem illud oppugnat maxime, neque tamen aperte, uerum aſtute prorſus & callide. prædicationem illius permittit, a repræſentatione tamen abſtineri prorſus uult: quod, ea ſublata, fore intelligit, ut prædicatio quoque ſuccedente tempore langueſcat. Quamobrem hic neruos ſuos omnes exerit, neque ſatis habet omnia dixiſſe, quibus perſuadeat non eſſe a Chriſto aut ſacerdotium, aut ſacrificium ullum inſtitutum, uerum affingit Eccleſiæ multa, quaſi ea ſentiat & doceat de hoc tremendo ſacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem uenit umquam. Quare quæ ſit Eccleſiæ hac de re ſententia, & quam multa, quam falſo illi per membra ſua ſatanas impingat, de eo nonnihil differendum eſſe putauimus. Illud itaque ſcire in primis oportet, quod cum diuerſæ ſint res, quarum per hoc ſacramentum admonemur, diuerſæ ſunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita ſunt, partim præſentia, partim futura. Admonemur præteritæ Chriſti paſſionis, quæ fuit longe gratiſſimum Deo ſacrificium, quo nos ille Deo patri ſuo reconciliauit, pro peccatis noſtris morte ſua ſatisfecit, ac non modo remiſſionem peccatorum noſtrorum nobis meruit, uerum etiam dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum, dignos fecit, qui in filios *Coloſ. 1* eius & heredes adoptaremur. Atque hac ratione uocatur hoc ſacramentum ſacrificium. ſic enim a Cypriano dictum eſt. Paſſio Chriſti, eſt ſacrificium quod offerimus. *Lib. 2. epiſt. 3* Vocatur etiam Euchariſtia, hoc eſt gratiarum actio, quod in hoc ſacrificio grata quadam recordatione proſequimur cum alia omnia, tum præſertim immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium. Admonemur præſentis unitatis, quam hoc ſacramentum efficit, atque ita uocatur ſynaxis græce, latine communio, quod per illud, ſicut a Damaſceno traditum eſt, Chriſto cõmunicamus, *Lib. 4. cap. 14*

carnis eius & dipinitatis participes efficimur, ac ſicut cum illo, ita ipſi etiam in-
ternos unum reddimur, ut ſimus omnes unum corpus ſub uno capite Chriſto,
1. Corin. 10 iuxta illud quod a Paulo dictum eſt: Quoniam unus panis & unum corpus mul-
ti ſumus: omnes quidem qui de uno pane & de uno calice participamus. Admo-
nemur poſtremo eius quod futurum eſt, quod ſicut in hoc ſacramento Chriſto
Hebr. 13 coniungimur & eo fruimur, non in ſua, ſed in panis & uini ſpecie, ita, poſtea-
1. Pet. 2 quam qui non habemus hic manentem ciuitatem, uerum aduenæ ſumus & pe-
regrini, ex huius uitæ diuerſorio in cæleſtem illam patriam, ad quam anhela-
mus, peruenerimus, non iam amplius per ſpeculum in ænigmate, ſed facie ad fa
1. Corin. 13 ciem uidebimus eum ſicuti eſt, atque illius aſpectu ſatiabimur, iuxta illud quod
1. Ioan. 3 ſcriptum eſt: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hac ratione uocatur uiati-
Pſalm. 16 cum, quod uiam nobis præbet eo perueniendi, quandoquidem in ſe uere con-
Ioan. 14 tinet eum, qui uia noſtra eſt, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: Qui etiam
Ioan. 10 eſt oſtium illud, per quod ſolum, & non per aliud, ad cæleſtem illam gloriam in-
greſſus nobis patet. Vt autem intelligi poſsit, qua ratione ſacrificium uocetur,
paucis non capitis noſtri ſomnia, neque cordis noſtri uiſiones, uerum quæ doctiſ
ſimis grauiſsimiſq. uiris iam inde a tot ſæculis ea de te uiſa ſunt, enarrabimus.
Lib. 10. de ciui- Inter quos cum principem locum teneat Auguſtinus, is ubi ſacrificium definit,
ta. Dei, cap. 5 in hæc uerba ſcribit: Sacrificium uiſibile, inuiſibilis ſacrificii ſacramentũ, ideſt, ſa
crum ſignũ eſt. Quoniam uero erant ipſius quoque ſæculo, qui nullum externũ &
uiſibile ſacrificium eſſe oportere in Eccleſia Dei dicerent, contra hos quoque his
uerbis loquitur. Qui uero putant hæc uiſibilia ſacrificia diis aliis congruere, il-
li uero tamquam inuiſibili inuiſibilia, & maiori maiora, melioriq. meliora, qua-
lia ſunt puræ mentis & bonæ uoluntaris officia; profecto neſciunt hæc ita eſſe ſi-
gna illorum, ſicut uerba ſonãtia ſigna ſunt rerum. Quocirca ſicut orantes atque
laudantes, ad eum dirigimus ſignificantes uoces, cui res ipſas in corde, quas ſi-
gnificamus, offerimus: ita ſacrificantes non alteri uiſibile ſacrificium offerendũ
Cap. 20 eſſe nouerimus, quam illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi
eſſe debemus. Et paulo poſt, de noſtro ſacrificio mentionem faciens, Verus,
inquit, ille mediator (inquantum formam ſerui accipiens mediator effectus eſt
Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus) cum in forma Dei ſacrificium cum patre
ſumat, cum quo & unus Deus eſt, tamen in forma ſerui ſacrificium maluit eſſe;
quam ſumere: per hoc & ſacerdos eſt, ipſe offerens, ipſe & oblatio? cuius rei ſa-
cramentum, quotidianum eſſe uoluit Eccleſiæ ſacrificium: cum ipſius corporis
ipſe ſit caput, & ipſius capitis ipſa ſit corpus, tam ipſa per ipſum, quam ipſe per
ipſam ſuetus offerri. Huius ueri ſacrificii multiplicia uariaq. ſigna erant ſacrifi-
cia priſca ſanctorum, cum hoc unum per multa figuraretur, tamquam multis uer
bis res una diceretur, ut ſine faſtidio multum commendaretur. Huic ſummo ue
roq. ſacrificio cũcta ſacrificia falſa ceſſerunt. Ex his Auguſtini uerbis docemur,
quale ſit hoc Eccleſiæ ſacrificium, de quo nunc diſſerimus. eſt enim ſacramentũ,
hoc eſt ſacrum ſignum, illius nunc quidem nobis inuiſibilis ſacrificii, quo Chri-
ſtus in cruce ſemet ipſum uiſibiliter obtulit hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis.
Contra Fauſtũ Hoc eſt quod apertius alio loco ſcribit idem Auguſtinus. Hebræi, inquit, in uicti
lib. 20. cap. 18 mis pecorum, quas offerebant Deo, multis & uariis modis, ſicut re tanta dignũ
erat, prophetiam celebrabant futuræ uictimæ, quam Chriſtus obtulit: unde iam
Chriſtiani peracti eiuſdem ſacrificii memoriam celebrant, ſacroſancta oblatione
Cap. 21 & participatione corporis & ſanguinis Chriſti. Et apertius etiam paulo poſt diſ-
crimen oſtendit inter ſacrificia Iudæorum, & quod in cruce Chriſtus obtulit, &
quod ex illius inſtitutione nunc offertur in Eccleſia. loquens enim de eo, Huius,
inquit, ſacrificii caro & ſanguis ante aduentum Chriſti per uictimas ſimilitudinũ
promittebatur, in paſsione Chriſti per ipſam ueritatem reddebatur, poſt aſcen-
ſum Chriſti per ſacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit

ſigni-

ſignificatum, & promiſſum & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræſentatur, & oculis noſtris ſubiicitur, ut iugis tanti beneficii ſit memoria. Sacrificia priſcorum, figura tantum fuerunt & adumbratio quædam: in cruce uere fuit in mortem oblata pro nobis uictima noſtra, dominus noſter Ieſus Chriſtus: qui poſteaquam in cælum aſcendit, nihil nunc aliud fit in Eccleſia, qnam illius oblationis, quæ in cruce facta eſt, memoria quædam & repræſentatio. Hinc intelligimus quale ſit ſacrificium hoc, de quo nunc agimus. eſt enim ſacrum ſignum, quo admonemur illius ſacrificii, quod non uidemus, quod in cruce pro nobis peractum eſt. Docemur præterea ex iis, quæ ex Auguſtino adduximus, quod ita demum ſacrificium hoc uiſibile recte Deo offertur, cum illius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium ipſi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Auguſtino poſterior, Amalarius, Treuerenſis Archiepiſcopus, his uerbis admonet. Illud intendendum eſt, inquit, in omnibus officiis immolationis, tali nomine cenſendum eſſe uiſibile altare, quale eſt cor offerentium. Quare falſum eſt, quod fingunt inimici crucis Chriſti, docere Eccleſiam, quod cærimonia Miſſæ ex opere operato ſine fide nos Deo recõciliat. Quin quod a Bucero ſcriptum fuit aliquando priuſquam ſegregaſſet ſemet ipſum, id docuit, docet, & docebit ſemper Eccleſia, quod Miſſa ex opere operato, ideſt, ex eo quod inſtitutum domini eſt, id, quod geritur, non ex opere operantis, hoceſt, ex merito miniſtri prodeſt, ſed iis, qui in illa communicant per fidem & caritatem. Hoc eſt quod ex Auguſtino adduximus: Sacramentum in cruce peracti ſacrificii, eſſe quotidianum ſacrificium Eccleſiæ, cum ipſius corporis ipſe ſit caput Chriſtus, & ipſius capitis ipſa ſit corpus, tam ipſa per ipſum, quã ipſe per ipſam conſuetus offerri. Quo in loco non obſcure illud indicat, & Eccleſiam per Chriſtum, & Chriſtum offerri per Eccleſiam: quæ niſi capiti ſuo Chriſto fide ſit & caritate connexa, ex ea oblatione, cuius repræſentaio ſit in altari, fructus percipi poteſt nullus. Hoc eſt etiam, quod a Bonauentura traditum legimus: quod uirtus ſacrificii dicitur ipſa fides, quæ faciebat ſacrificium ualere: uel dicitur interna mentis contritio, quæ faciebat externum ſacrificium uirtuoſum. Sacrificium itaque noſtrum non eſt aliud, quam illud, de quo dicit Paulus, Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Nam quod Paſchæ nomine non ſolum illa diei ſollemnitas, uerum & agnus ille ſignificatus fuerit, qui tum iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare uidetur ille Marci locus: Vbi uis eamus, & paremus, ut manduces paſcha? Et alius apud Lucam: Venit dies azimorum, in quo neceſſe erat occidi paſcha. Paſcha itaque noſtrũ eſt ipſemet Dei filius. Hic eſt ille agnus, de quo dixerat Hieremias, Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad uictimam: de quo prædixerat Eſaias: Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. Hic eſt ille agnus, quem uenientem ad ſe quaſi digito Ioannes Baptiſta demonſtrabat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt ille agnus immaculatus, cuius pretioſo ſanguine nos redemptos eſſe ſcribit Petrus, quem in Apocalypſi ab origine mundi occiſum eſſe legimus. quotquot enim ab origine mundi ſalutem conſecuti ſunt, quotquot deinceps etiam ad finem uſque ſæculi ſalutem conſequentur, non per alium conſecuti ſunt, & conſequentur, quam per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iuſtus pro iniuſtis fudit ſanguinem ſuum, crudelemq. & ignominioſam crucis mortem obiuit, atque iſto corporis & ſanguinis ſui ſacrificio mundum Deo reconciliauit. Hoc eſt illud ſacrificium, illud inquam unicum & ſingulare ſacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant uaria illa patrum ſacrificia, quæ & naturæ, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iuſto, deinde per Noe, Melchiſedech, Abraham, ad ſacrificia legalia Aarõ & filiorum eius tranſeundo: quibus non aliud

In 4. lib. ſentẽt. diſt. 1

1. Cor. 5

Mar. 14

Luc. 22

Hier. 11

Eſai. 53

Ioan. 1

1. Pet. 1

Apoc. 13

1. Pet. 2

1. Pet. 3

actum

actum eſt, quam ut fixum hoc in hominum memoria permaneret, quod a mundi exordio nulli ſalus aliter, quam per huius hoſtiæ, quam illa ſacrificia figurabant, fiduciam contigerit. Sicut autem illa ſacrificia Deus patribus tradiderat, ut per ea magni huius, quod futurum expectabant, ſacrificii memoriam in animis ſuis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in ſe transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione proſequerentur: ſic Eccleſiæ ſuæ Chriſtus mundam & ſalutarem ſui corporis & ſanguinis oblationem ſub ſpeciebus panis & uini commendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appenſi & effuſi ſanguinis memoriam in animis noſtris ſubinde renouaremus, & fructum illius oblationis in cruce factæ perciperemus, eam nobis applicantes. Ceterum quod obiicitur ab inimicis crucis Chriſti, nuſquam præcepiſſe Chriſtum offerri, ſed manducari tantum carnem, & bibi ſanguinem ſuum iuſsiſſe, ac idololatriam eſſe extra uerbum & ſine uerbo cultus inſtituere: ſi uerum eſt quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. quod enim præceptũ habuit de ſuis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit ſcriptu
Gene. 4 ra, quod reſpexit Deus ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noe. nam & ille
Gene. 8 quod præceptum, aut quod habuit Dei uerbum de altari ædificando, & holocau-
Gene. 12 ſtis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham: idololatra fuit Iob: idololatræ fue
Iob 1 runt & alii nonnulli, quos obtuliſſe Deo ſacrificia, atque ea illi grata & accepta fuiſſe legimus. Quod dicere quam ſit abſurdum, quis non intelligat? Quam falſum autem eſt, idololatriam & impium atque ingratum Deo cultum eſſe, qui ſine certo & expreſſo Dei mandato ſit inſtitutus; tam falſum eſt, eum cultum, quem uocamus Miſſæ ſacrificium, ſine uerbo Dei & citra mandatum eius inſtitutum eſſe: clarum enim eſt & apertum Dei uerbum, Hoc facite in meam commemora
Luc. 22 tionem: quo non illud modo præcipit Deus, ut diſtribuatur ſacramentum corpo
1. *Corin.* 11 ris & ſanguinis eius, uerum etiam ut benedicatur, ſiue conſecretur, ac deinde immoletur, immolatum uero manducetur. Habet autem hoc Hebræorum idioma,
In Bucol. ut facere pro offerre dicat: ſicut etiam a Marone legimus uſurpatum. Sic facere
Exod. 29 agnos anniculos in Exodo, facere hircum pro peccato in Leuitico, facere turtu-
Leuit. 23 res in Numeris, facere hœdum in libro Iudicum, facere holocauſtum in libris Re
Num. 6 gum, facere ſeptem arietes & ſeptem uitulos in Ezechiele, legimus. Quod uſ-
Iudi. 6 que eo non eunt inficias illi ipſi, qui Miſſam ſacrificium eſſe negant, ut, cum aliter
3. *Reg.* 8 elabi ſe non poſſe uideant, hoc genere cauilli utantur: eſſe quidem apud Hebræ-
Ezech. 45 os idem facere quod offerre, ſed cum additamento, ſicut dictum eſt, facere holocauſtum, facere hircum, facere hœdum. Quaſi uero non legatur apud Lucam, ut facerent pro eo iuxta legis præſcriptum, ſine additamento. Et ex Leuitico citat
Leuit. 9 Hieronymus iuxta interpretationem Septuaginta: Accede ad altare, & fac pro
Hier. lib. 1. *con* peccato tuo: ac paulo poſt: Deſcenditque, cum fecit pro peccato. Quæ poſtea
tra Pelagianũ. idem uertit ex Hebræo: Accede ad altare, & immola pro peccato tuo. Et rurſus:
Hebr. 7 Completis hoſtiis pro peccato deſcendit. Vnde perſpicuum cuiuis eſſe poteſt,
Pſalm. 109 quod facere etiam abſque additamento nihil aliud ſit, quam immolare & hoſtias
Vide Thomam offerre. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebræos facere ſignificet of-
in 3. *parte qua.* ferre, quam cum additamento. quid hoc ad eam rem facit, de qua nunc eſt ſer-
22. *ar. ſexto* mo? Numquid hic additamentum non eſt cum dicitur? Hoc facite. Præmiſerat, Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis datur: ſubiunxit eueſtigio, Hoc facite, corpus meum offerte. Qua de re ergo quiritaris? cum additamentum uideas. Porro nemini dubium eſt, fuiſſe Chriſtum ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech, quod & Paulus teſtatur, & ante illum Propheta dicens, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Vbi autem hoc ſacerdotio functus ſit, in Euangelio nuſquam repetimus, præterquam in nouiſsima illa cæna. Nam quale fuit ſacerdotiũ, quale ſacrificium Melchiſedech? Scribitur in Ge-
Gene. 14 neſi, quod panem & uinum obtulerit. erat enim ſacerdos Dei altiſsimi. Nonne

Melchi-

Melchiſedech Chriſtum ſacerdotem adumbrabat? qui & ipſe ſub ſpeciebus panis & uini corpus & ſanguinem ſuum obtulit, in qua oblatione ſe ſacerdotem eſſe ſecundum ordinem Melchiſedech declarauit. Nam in ea oblatione, quæ facta eſt in ara crucis, magis expreſſa fuiſſe uidetur figura ſacerdotii ſecundum ordinem Aaron, quam ſecundum ordinem Melchiſedech. Ibi enim cruentam uictimam obtulit, & ſemet ipſum uere morti tradidit. Tales autem uictimas offerebant ſacerdotes ſecundum ordinem Aaron. At in nouiſsima cœna eandem illam hoſtiā corporis ſui & ſanguinis obtulit, ſed ſub iis, quæ Melchiſedech obtulerat antea, panis & uini ſpeciebus. Nihil aliud Melchiſedech, quam panem ipſum & uinum, at Chriſtus corpus & ſanguiuem ſuum ſub panis & uini ſpeciebus obtulit. Et ſicut in ara crucis, qui finis legis eſt, Chriſtus ſacrificiis, quæ ſacerdotes Aaronitæ offerebant, finem impoſuit, ita in nouiſsima cœna nouum ſacerdotium, nouum ſacrificium inſtituit ſecundum ordinem Melchiſedech. Conſtat etiam, quod in illa cœna paſcha cum ſuis diſcipulis manducabat, paſcha autem non ueruecinum, ſed multo præſtantiſsimum. quemadmodum etiam Tertullianus teſtatur, dicens: Profeſſus, inquit, Chriſtus ſe concupiſcentia concupiſſe edere paſcha ut ſuum. indignum enim ut quid alienum concupiſceret Deus; acceptum panem & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum illum fecit. Si autem, quod in confeſſo eſt, paſcha cum ſuis diſcipulis celebrabat, proculdubio, qui non uenerat ſoluere legem ſed implere, iuxta ritum legis celebrabat, iuxta quem immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare ut figuræ ueritas reſponderet, neceſſe fuit, ut quod paſcha cum diſcipulis ſuis manducaret Chriſtus, prius offerret corpus ſuum & ſanguinem Deo patri, poſtea uero manducandum traderet. Nam & illud certum eſt & indubitatum, quod agnus ille paſchalis in ueteri lege figura fuit agni incontaminati domini noſtri Ieſu Chriſti: qui ſemet ipſum in ara crucis oblaturus erat hoſtiam Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte reſpondet rei geſtæ in ara crucis, ſed magis ei quæ geſta eſt in cœna. Nam agnū ab Hebræis immolatum legimus in recordationem eius beneficii, quo liberatus erat populus Iſrael de ſeruitute Pharaonis, & eductus de Aegypto: at immolatio agni immaculati, qua ſemet ipſum obtulit hoſtiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficii, ſed fuit ipſum beneficium, fuit ipſa liberatio a peccatis, fuit ipſa redemptio de duriſsimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem neceſſe fuit, ut per illam immolationem agni paſchalis alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio ſignificaretur, quæ per Chriſtum in nouiſsima cœna facta eſt: quam etiam a ſacerdotibus fieri deinceps in ſuam cōmemorationem, in paſsionis & mortis recordationem inſtituit. Præcepit Deus, cum eſſent agnum illum immolaturi Iudæi, filios ut ſuos docerent, quid ſibi uellet hæc immolatio. Cum dixerint, inquit, uobis filii ueſtri, quæ eſt iſta religio? dicetis eis: Victima tranſitus domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſrael, in Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos noſtras liberans. Huius beneficii ſui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus uoluit. Non diſsimile quiddam fit in hoc altaris ſacrificio. Nam & hic ſi interrogentur filii Iſrael (non ſecundum carnem, ſed ſecundum promiſsionem) quænam eſt iſta religio? quid ſibi uult quod ſacroſanctum corpus & ſanguis Chriſti ſub panis & uini ſpeciebus offertur in Miſſa? recte reſpondere poſſunt: Grata quædam fit commemoratio immenſi illius beneficii, quo Dei filius homo factus, corpus ſuum ex uirgine aſſumptum pro nobis in mortem tradidit, ſanguinem ſuum in cruce fudit, ut mundum uniuerſum a peccato, & ab æterna damnatione liberaret. Hic uidere licet agni immolationem magis repræſentare eam, quæ fit in altari, quam quæ facta eſt in cruce. nam ſicut in Paſchate Iudæorum, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipſa præſens fuit redemptio. quod etiā Chryſoſtomus indicat, enarrans illa uerba, Hoc facite in meam cōmemorationem. Vides,

Rom. 10

Lib. 4. aduerſus Marcionem.

Matth. 26.

Matth. 5

Exod. 12

Exod. 12

Exod. 12

Homil. 13. in Matth.

des, inquit, quo modo ab Iudaicis adducit & auocat moribus? Nam ſicut illud id rememorationem miraculorum, quæ in Aegypto patres ueſtri uiderunt, faciebatis, ſic & hoc in meam facito commemorationem. Quamobrem cum & mandatũ Chriſti habeamus dicentis, hoc facite in meam commemorationem, & conſtet
Luc.22 Chriſtum ſacerdotem fuiſſe ſecundum ordinem Melchiſedech, neque reperiatur
1.Corin. 11 in ſcripturis, ubi ſit functus hoc ſacerdotio, præterquam in cœna; illud præterea manifeſtum ſit, quod in illa cœna paſcha cum diſcipulis manducauerit, quod offerri prius quam manducari iuxta ritum Iudæorum conſueuerat: quis eſt qui dicere iam audeat, ſine Dei uerbo cultum hunc inſtitutum eſſe? quem non his modo ſcripturæ teſtimoniis, uerum etiam Prophetarum oraculis aſtrui legimus. Apud
Malach.1 Malachiam Prophetam ad ſacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non eſt mihi uoluntas in uobis, & munus non ſuſcipiam de manu ueſtra. ab ortu enim ſolis uſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in uerbis tria nobis conſideranda ueniunt: Primum, quod abolitum Deus uoluerit uetus illud ſacerdotium, quod erat ſecundum ordinem Aaron, quo ſolus utebatur populus Iſrael. Deinde, quod illi ſuccedere uoluerit nouum & æternum ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech, non ex una Aaron familia, ſed ex omnibus gentibus eligendum. Tertio, quod oblatio per ſacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis prophetæ locũ hunc ad eam, quæ in cruce facta eſt, oblationem referre uelit, conſtat nec inter gentes, nec in omni orbis loco, ſed in una Iudæa Chriſtum in mortem ſemetipſum obtuliſſe: ut hic ſenſus ei prophetæ loco quadrare non poſsit. Si autem de contriti & humiliati cordis ſacrificio, deq. puræ mentis & bonæ uoluntatis officiis intelligendum exiſtimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non
Prouer.20 eſt: ne id quidem procedet. Etſi enim dubiũ non eſt, huius generis ſacrificia Deo accepta eſſe, quis tamen erit, qui gloriari poſsit ſe mundum cor habere, atque
Iſaiæ 64 illius oblationem mundam eſſe? cum omnes iuſtitias noſtras eſſe dixerit alius propheta uelut pannum menſtruatæ, nulla ut alia munda oblatio recte intelligi poſſit, præter illam quæ ſemel in cruce oblata eſt, cuius in Eccleſia iugis fit commemoratio. Deinde cordis contriti ſacrificium nõ magis huius Eccleſiæ, quæ ſecuta eſt Chriſti paſsionem & mortem, quam illius quæ præceſsit, proprium eſſe uidetur, ut æque in lege atque nunc offerri potuerit. Quin etiam non ad ſacerdotes magis eiuſmodi oblatio pertinet, quam ad alios cuiuſcumque tandem ordinis fideles. Iam & iuge ſacrificium illud, quod nouiſsimis temporibus per Antichriſtum ſublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi recte poteſt, quam iſtud Chriſti corporis & ſanguinis ſub ſpeciebus panis & uini ſacrificium? quod uſque ad conſummationem ſæculi duraturum eſſe, dubitandum non eſt, quantumlibet nunc etiam illud per ſuos præcurſores oppugnare conatur Antichriſtus. Sed & ſimilia, quæ pro mundatis a lepra ſolebat offerri ex more, quemadmodum a Iuſtino ſcriptum legimus, figurate ſignificabat panem Euchariſtiæ, quem in memoriam paſsionis ſuæ, purgantis ab omni peccato animas hominum, Ieſus Chriſtus dominus noſter tradidit poſteris, ut interim gratias agamus Deo cum pro mundo propter hominem creato, tum ceteris, quæ hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati ſumus a peccatis, principatibus ac poteſtatibus in uniuerſum debellatis iuxta diuinum conſilium. Habemus itaque iam ita clara & aperta ſcripturæ teſtimonia de quotidiano hoc Chriſti corporis & ſanguinis ſub panis & uini ſpeciebus Eccleſiæ ſacrificio, nihil ut magis perſpicue dici ſcribi ne potuerit. Facit nihilominus omnia ſatanas, ut clarum etiam ſcripturarum intellectum obſcuret, ac pretium redemptionis noſtræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primum quidem, quod ad Melchiſedech attinet, aiunt miniſtri ſatanæ, Apoſtolum, ubi de ſacerdotio illius tractat, ſingula accurate, ac propemodum
ſcrupu-

ſcrupuloſe exeutere, nomen hominis, ſedem regni, perpetuitatem uitæ, ius de cimarum, benedictionem perſequi, in quibus omnibus minus momenti ſit, quã in oblatione panis & uini, de qua tamen uerbum nullum fecerit. Numquid exiſti mandum ſit obliuione lapſum eſſe Dei ſpiritum, ut, dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad cauſam maxime ualebat, id omiſerit? Quam in eptum autem hoc eſt argumentandi genus, non ſcripſit Paulus, ergo non eſt? Nõ ſcripſit in tota illa epiſtola eſſe Chriſtum conceptum de Spiritu ſancto, eſſe natum ex Maria uirgine, numquid ideo negabimus ita eſſe? Non eſt obliuione lapſus Dei ſpiritus o Satana, quin eo potius uſus eſt conſilio, quo Chriſtus olim, cum diceret: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis ea portare modo. *Ioan.16*
Clare hoc ipſa Pauli uerba indicant: ſtatim enim ut fecit Melchiſedech mẽtionẽ, *Hebr.5*
De quo nobis, inquit, grandis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniã imbecilles facti eſtis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in cauſa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec ſolido cibo uti poterant, quod non omnia, ea præſertim, quæ captum illorum excedebant, de Melchiſedech Apoſtolus fuit perſecutus. Quod etiam teſtatur his uerbis Hieronymus: Super quo multus no- *Ad Euagrium.*
bis ſermo eſt & ininterpretabilis: Non quia Apoſtolus non potuerit id interpretari, ſed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, ideſt, Iudæis perſuadebat, non iam fidelibus, quibus paſsim proderet ſacramentum. Verum etiam, ſi uas electionis ſtupet ad myſterium, & de quo diſputat ineffabile confitetur, quanto magis nos uermiculi & culices ſolam debemus ſcientiam inſcitiæ confiteri, & ampliſsimam domum paruo quaſi foramine oſtendere: ut dicamus duo ſacerdotia inter ſe ab Apoſtolo comparari, prioris populi, & poſterioris; & hoc agi tota diſputatione, ut ante Leui & Aaron ſacerdos fuerit Melchiſedech ex gentibus, cuius tantum prædicat meritum, ut futuris ſacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham; totumq; quod ſequitur in laudes Melchiſedech ad Chriſti typum referri, cuius profectus Eccleſiæ ſacramenta ſunt. Extat oratio Gregorii Nazanzeni, digna, quæ teratur manibus omnium, in qua præclare de eo *De Theologia*
diſſerit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tem *lib.1*
pore dici oporteat. Tum enim unaquæque res bona dicitur, ſi bene fiat. neque tam eſt rectum aliquid, quod, ſi deſit prudentia, non æque perniciosum euadat, atque ſapienter adminiſtratum futurũ fuerat ſalutare. Docere nos hoc uel Chriſti poteſt exemplum: qui de ſua morte, qua una re nihil eſſe potuit humano generi uniuerſo ſalubrius, uerba facturus, eam cum diſcipulis tantum ſeorſum communicandam eſſe putauit, quod uulgo myſterium hoc recte committi non poſſit. Permultum in eo poſitum eſt, quam opportuno loco & tempore fiat aliquid; *Matth.20*
cum etiam Deum ipſum, ſi quis conſideret diligentius, opportunitatem quandoque ſpectaſſe uideamus, præſertim dum ſe mortalibus aperire, dum luce ſuæ ueritatis mentes eorum illuſtrare conatur. Nonne uetus Teſtamentum Patrem aperte prædicauit, de Filio uero locutum eſt obſcurius? At noua lex Deum Filium palam eſt profeſſa: ſancti uero Spiritus diuinitatem non ita late patentibus argumentis explicauit: quæ poſtea tamen intellecta & ipſa eſt. neque uero non maxima ratione id ita factum eſt: ſicut a Gregorio quoque Nazanzeno legimus anno- *Lib.5. Theologia.*
tatum. Nam nondum patris diuinitate confeſſa, manifeſte Filium Deum prædicare, ac rurſus, nõdum Deo Filio declarato, Spiritui ſancto diuinitatẽ aperte tribuere, quid futurum erat aliud, quam infantibus lacte alendis ſolidum cibum manducandum dare? Fecit itaque Paulus, quod propheta faciendum admonet: diſpo *Pſalm.111*
ſuit ſermones ſuos in iudicio, ut ea tantum proferret, quæ profutura putaret, cetera quamuis cognitu digniſsima, atque adeo neceſſaria, in tempus aliud magis opportunũ reſeruaret. Quod idem feciſſe legitur, cum ſermonem apud Athenienſes habuiſſet. neque enim ſtatim a primo deſtruendas putauit cærimonias idolorum: ſtatim namque ſermonem eius aures gentilium reſpuiſſent: uerum ab *Act.17*
uno

uno Deo operatore mundi, incipit dicens: Deus, qui fecit mundum, & cuncta, quæ ſunt in eo. Negare non potuerant, unum operatorem eſſe mundi, unum Deum, unum omnium creatorem. Adiunxit eo quod cæli & terræ dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri argentiq. caſſam materiam nequaquam uериſimile ſit artificio hominis uim diuinitatis includi, erroris remedium docens eſſe ſtudium pœnitendi. Tunc uenit ad Chriſtum, nec tamen Deum maluit quam hominem nuncupare, dicens: In uiro quo definierit omni-

Lib. 6. in Lucá. bus fidem, ſuſcitans eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit Ambroſius, debet audientium conſiderare perſonas, ne prius irrideatur quam audiatur. Quando enim Athenienſes crederent, quia uerbum caro factum eſt, & de ſpiritu uirgo concepit, qui irridebant, quia reſurrectionem audierant mortuorum? tamen & Dionyſius Areopagites credidit, & alii crediderunt in uirum, ut in Deum crederent. Quid intereſt, quo quiſque credat ordine? Non in principiis perfecta quæruntur, ſed de principiis ad ea, quæ perfecta ſunt, peruenitur. Neque uero

Lib. de ſpiritu ſancto, cap. 27 Paulus modo, uerum & alii Apoſtoli, ſicut a Baſilio ſcriptum legimus, myſteriorum reuerentiam & auctoritatem ſilentio conſeruandam eſſe putauerunt, ne, ſi uulgo eſſent omnibus cognita, in contemptum uenirent. Inde etiam uocata ſunt myſteria, quod ea occulta eſſe, neque in uulgus prodi oporteret. quæ etiã cauſa fuit, quod litteris non mandabantur, ſed per manus tantum tradebantur:

De ſpiritu ſancto cap. 27 ſicut de hoc ipſo ſacrificio loquens dicit Baſilius. Inuocationis, inquit, uerba, dum Euchariſtiæ panis oſtenditur, & poculum benedictionis, quis ſanctorum ſcripto nobis reliquit? Quin etiam illum locum explicans, Tu es ſacerdos in æternũ,

Pſalm. 109 Auguſtinus: Vident Iudæi periiſſe tam ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron, & non agnoſcunt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Fidelibus loquor: ſi qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam. Non ergo opus eſt myſteria promere: ſcripturæ uobis intimient, quid eſt ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech. Si Auguſtinus non putauit omnibus prodẽda myſteria, quo tempore terrarum orbis magna ex parte Chriſtum agnoſcebat: quanto minus id factum oportuit a Paulo, cum ad eos, qui recens ad fidem Chriſti conuerſi fuerant, neque tanta myſteria capere adhuc poterant, ſcriberet. Non recte itaque colligitur: non meminit ſacrificii panis & uini Paulus, male igitur ad Chriſti ſacrificium refertur. Quod uero dicunt, Melchiſedech panem & uinum obtuliſſe non Deo, ſed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorum opinionem ſecuti: ſi fidem illis habendam putant potius, quam toti cœtui ſanctorũ Eccleſiæ doctorum; qui Deo dicunt oblatum in ſacrificium, non Abrahæ in refectionem; credant eiſdem affirmantibus, quod Abraham ſuſceperit a Melchiſedech decimas diuitiarum eius, non Melchiſedech ab Abraham decimas ſpoliorũ: & incogitantiæ damnent Dei ſpiritũ, a quo nõ fuit hoc animaduerſum: ſaltẽ uеriſimile aliquid comminiſcerentur. Nam quod aut Abraham poſt deuictos hoſtes & opima ſpolia deportata neceſſe habuerit uinum & panem mendicare, ut ſe ſuosq. reficeret; aut ſacerdos Melchiſedech tantum panis & uini in promptu habuerit, quantum ad alendos trecentos decem & octo ſufficere poſſet; nullam habet uerißimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non ſuccedit: Quemadmodum

Hebr. 9 nec illud, quod afferunt ex epiſtola ad Hebræos: Neque ut ſæpe offerat ſemet ipſum.

Hebr. 10 Alioqui oportebat eum frequenter pati: Semel oblatus eſt ad exhaurienda multorum peccata: Vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos. Nã quod a Paulo dictum eſt, libenter accipimus: quod uero per hæc uerba ſatanas intelligi uult, reiiciendum eſſe putamus. Quotquot enim ſanctificati & iuſtificati ſunt aut erunt per unam oblationem illam in ara crucis factam, ſanctificatos non obſcure ferimus: quin illi ueterum omnia ſacrificia ceſsiſſe, quæ typum huius immolationis geſſerunt, & umbram eius fuiſſe, ab Eccleſia docti confitemur.

ſiqui-

Siquidem oblatione, hoceſt morte ſua Chriſtus illud ipſum perfecit & conſummauit, quod hoſtiæ, uictimæ, ſacrificia ueterum promittebant. promittebant autem fore, ut aliquando Dei filius in aſſumpta carne, morte ſua & profuſo pretioſo ſanguine ſuo, genus humanum redimeret: quod una illa oblatione perfectum eſt, quæ quamuis peracta ſemel, ſemper uiget nihilominus, adeoq. perpetua eſt, quo ad efficaciam, atque illius uirtute quod numquam excidit, æternum Chriſti ſacerdotium, quo miniſtros etiam ſuos fungi uoluit, fulcitur. Quamobrem cum Ioanne Chryſoſtomo unam hanc eſſe dicimus hoſtiam cum illa, quæ in cruce peracta eſt: unum ſacrificium & non aliud, niſi quod offerendi modus non eſt idem. Ibi facta eſt oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationē: illa fuit immolatio ſanguinea, hæc uero eſt incruenta: ſic enim appellatur non modo a Gregorio Nazanzeno, Cyrillo, Euſebio, Athanaſio, uerum etiam a patribus in ſacroſancto concilio Epheſino congregatis, tum ab Iſchirione Diacono in Chalcedonenſi concilio, et Epiphanio in ſecunda Nicæna Synodo. cuius uerba ſunt hæc. Nemo enim umquam ſanctorum Apoſtolorum, qui tubæ ſunt ſpiritus ſancti, aut glorioſorum Patrum noſtrorum, incruentum noſtrum ſacrificium in memoriam paſsionis Chriſti domini Dei noſtri, & totius ſuæ diſpenſationis factum imaginē corporis illius dixerit. Quo loco pluribus uerbis Epiphanius Iconomachos inſectatur, qui negabant ueritatem Chriſti corporis in Euchariſtia, ſed imaginē tantum & figuram uocabant: quos poſteaquam conuincit multis locis ex ſcriptura prolatis, tandem his uerbis utitur. Legas quouſque uoles, numqnam inuenies, neque Dominum, neque Apoſtolos, neque Patres, incruentum illud ſacrificium, quod a ſacerdote offertur, imaginem dixiſſe, uerum ipſum corpus & ipſum ſanguinem. Attamen ante ſanctificationis conſecrationē, quibuſdam Patribus pie ſane uiſum eſt *ἀντίτυπον*, hoceſt, exemplar ſimilis formæ nominare: quorum de numero Euſtathius, conſtans is propugnator orthodoxæ fidei & Arrianicæ inſaniæ expugnator clarus, item Baſilius eiuſdem ſuperſtitionis auerruncator, quorum uerbis recitatis, ante ſanctificationem, inquit, *ἀντίτυπα* uocauerunt, poſt conſecrationem autem corpus & ſanguinem domini. Athanaſii uerba citantur hæc a Ioanne Damaſceno ex quodā ſermone de iis qui obdormiuerunt: Siquis, inquit, diem obierit, licet in aere deponatur inhumatus, ne omiſeris oleum, & ceram inuocato Chriſto Deo ad ſepulcrū accendere, accepta enim Deo ſunt, plurimaq. ſecum referunt retributionem. Oleum enim & cera holocauſtum eſt: incruentæ autem hoſtiæ oblatio, propitiatio eſt. In oratione quam inſcripſit: Quod qui inde in fide migrarūt, eos liturgiæ uiuorum beneficia iuuent. Quod ſi, quid loquantur uetuſti ſcriptores, miniſtri Satanæ morari ſe negant, minus morari nos debemus, quid ipſi heri & nudiuſtertius, quod aiunt, nati blaterent. Neque uero ſecus Auguſtinus ſenſit Latinus, quam Chryſoſtomus Græcus, cuius hæc uerba legimus: Sæpe ita loquimur, ut paſcha propinquante dicamus, craſtinam uel perendinam eſſe domini paſsionem, cū ille ante tā multos annos paſſus eſt, nec omnino niſi ſemel illa paſsio facta ſit. Nempe ipſo die dominico dicimus: Hodie dominus reſurrexit: cum, ex quo reſurrexit, tot anni tranſierint. Cur nemo tam ineptus eſt, ut nos ita loquentes arguat eſſe mentitos? niſi quia iſtos dies ſecundum illorum, quibus hæc geſta ſunt, ſimilitudinem nuncupamus, ut dicatur ipſe dies, qui nō eſt ipſe, ſed reuolutione temporis ſimilis eius: & dicatur illo die fieri propter ſacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed iam olim factū eſt. Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſe ipſo? & tamen in ſacramento nō ſolum per omnes paſchæ ſollemnitates, ſed omni die populis immolatur. Nec utique mentitur, qui interrogatus reſpōderit eum immolari. Paſcaſius inquit: Iteratur autem hæc oblatiō in conſpectu patris, interceſsione pro peccatis noſtris filii eius, ſummi ac ueri pontificis, quotidie: licet Chriſtus ſemel paſſus in carne, per unam eandemq. mortis paſsionem ſemel ſaluauerit mundum, ex qua morte idem reſurgēs

Hom. 17. in ep. ad Hebræos.

In lib. carminū.

Cyril. in interp. anathemat. undecimi. Et alibi contra Neſtor. ſcribēs. lib. 10

Euſeb. 10. ca. 4. Eccle. et in uitā Conſtātini li. 4

De ſacrificio altaris, cap. 9

ad uitam, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. quia profecto ſapientia Dei patris pro multis cauſis neceſſarium hoc prouidit. Gregorius. De-
Lib.4. dialog. cap.58 bemus quotidiana Deo lacrymarum ſacrificia, quotidianas carnis eius & ſanguinis hoſtias immolare. Hæc namque ſingulariter uictima ab æterno interitu animam ſaluat, quæ illam nobis mortem unigeniti per myſterium reparat: qui licet reſurgens a mortuis, iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur, tamen in ſe ipſo immortaliter atque incorruptibiliter uiuēs pro nobis iterum in hoc myſterio ſacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus ſumitur: eius caro in populi ſalutem partitur: eius ſanguis non iam in manus infidelium, ſed in ora fidelium funditur. Hinc ergo penſemus, quale ſit pro nobis hoc ſacrificiū, quod pro abſolutione noſtra paſsionem unigeniti filii ſemper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium poſsit, in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis uocem cælos aperiri, in illo Ieſu Chriſti myſterio angelorum choros adeſſe, ſummis ima ſociari, terrena cæleſtibus iungi, unum quoque ex uiſibilibus atque inuiſibi-
Hom.37 libus fieri? Et alio loco. Singulariter namque ad abſolutionē noſtram oblata cum lacrymis & benignitate mentis ſacri altaris hoſtia ſuffragatur, quia is, qui in ſe reſurgens a mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in ſuo myſterio pro nobis iterum patitur. nam quoties ei hoſtiam ſuæ paſsionis offerimus, toties nobis ad abſolutionem noſtram paſsionem illius reparamus. Afferuntur etiam cauſæ a ſo-
Cap.30 litario quodam in eo libro, quem inſcripſit gemmam animæ. Cum Chriſtus ſemel, inquit, ſua morte credentes redemerit, hoc tamen ſacramentum quotidie ob tres cauſas Eccleſia neceſſario repetit. Vna eſt cauſa, ut in uinea laborantes quotidie eo reficiantur. Alia, ut hi, qui numero fidelium quotidie aſſociantur, per illud Chriſto incorporētur. Tertia, ut memoria paſsionis Chriſti quotidie mētibus fidelium ad imitationem inculcetur. Eſt & alius liber uenerādæ uetuſtatis, quem & ipſum ſicut priorem hunc in lucem produxit uir bene meritus de Eccleſia Dei Ioannes Cochleus, qui inſcribitur Expoſitio Miſſæ, in quo propoſita quæſtione cur quotidie iteratur iſta oblatio cum Chriſtus ſaluauit mundum per unam paſsionem ſuam, & mors illi ultra non dominetur, reſpondetur, quod, pro multis cauſis. Prima, quia peccamus quotidie. Secunda, eo quod corpus Chriſti pænitentibus poſt peccata offerri iubeatur, ut ſalutem per corpus Chriſti inueniant, atque exeant poſt pænitentiam. Tertia, ut magnum beneficium paſſionis domini oblinioni non tradatur. Quarta, ut ſimulet in Eccleſia diem iudicii, in quo iuſti ab iniuſtis ſeparabuntur. In eandem ſententiam ſcripſit prope-
Cap. 22. de ſacramēto altar. Lib. 1, cap. 16 modum æqualis Paſcaſii, uel qui paulo eum præceſsit, Rabanus, quiq. ſubſecutus eſt poſtea Algerus. Ex eo facile colligimus, quale ſit hoc ſacrificium, de quo tractamus. Eſt enim idem cum eo, quod in cruce peractum eſt, niſi quod non eodem modo fit. In cruce cruento modo oblatus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, in altari incruento: ibi paſsibilis & mortalis, hic impaſsibilis & immortalis: ibi uiſibilis, hic inuiſibilis: ibi in humana ſpecie, hic ſub ſpeciebus panis & uini: ibi oblatus, credentibus omnibus remiſsionem peccatorum, & plenam redemptionem obtinuit, hic non ut peccatorum remiſsionem, & animarum ſalutem imprimum ex eo quod per ſacerdotem fit, promereamur, ſed ut pridem promeritam, per Chriſtum in cruce pendentem, per hoc ſacrificium quod paſsionem & mortem eius repræſentat, ac memoriā eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrē externo hoc, quod in Eccleſia celebratur, ſacrificio non modo nō obſcuratur illud, quod in cruce peractum eſt, uerum etiā illuſtratur magis. Neque enim alio confugimus, quā ad unicum illud, quo defunctus eſt Pontifex noſter Chriſtus in cruce, quo corpus ſuum tradidit in mortem, per quā nos,
Rom.5 qui inimici eramus, Deo patri ſuo recōciliauit, quo ſanguinē ſuum fudit in remiſ-
Matth.26 ſionem peccatorū noſtrorum. Hic iterū obgāniunt iſti: Si credis te reconciliatū,

peccataq. tibi per ſacrificium in cruce peractum eſſe remiſſa, quid ergo denuo te reconciliari, peccataq. tibi remitti poſtulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filii morte placatum? An illa tibi parum ſufficiens uidetur oblatio, aut de promiſsis Chriſti dubitas? Minime uero dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quod omnis homo mendax, Deus autem uerax, atque adeo ueritas ipſa: neque poteſt quicquam eſſe certius, quam quod ab illo dictum aut promiſſum eſt. Ceterum qui dixit: Hoc eſt corpus meum, quod pro nobis tradetur; nimirum in redemptionem ueſtram: idem dixit: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Quoniam uero conſcii nobis ſumus, nos ea ſæpe tranſgreſſos eſſe, a facie peccatorum noſtrorum non eſt nobis pax, & a facie iræ eius ſpiritum timoris concipimus, & cum propheta a iudiciis eius timentes, qui reddit unicuique iuxta opera ſua, etiam de uerbo otioſo rationem exacturus, illi reconciliari poſtulamus per Ieſum Chriſtum, quem poſuit propitiatorem pro peccatis noſtris per fidem, in ſanguine eius. Quamobrem profuſi ſanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam ſubinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hoſtiam, eam patri ſiſtimus, ſupplices orantes, ut illius contemplatione nobis placatus & propitius eſſe, ſuæq. promiſsionis, ac fructus illius, quem illa mundo attulit uniuerſo, nos participes eſſe uelit. Scilicet ignorabat Chriſtus, remiſsionem omnium totius mundi peccatorum ſacrificium illud crucis allaturum: & tamen, etiam poſt obtentam illam ſuæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita noſtra. quod quorſum attinebat petere ſecūdum iſtos, quandoquidem ſemel iam per ſacrificium crucis remiſsio nobis eſt obtenta? Deinde uero, ignorabat Paulus, per ſacrificium illud in ara crucis oblatum, eſſe mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios: Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Immo uero fidebat plurimum: ſicut & nos omnem ſpem & fiduciam noſtram non alia in re, quam in unica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Chriſtus reconciliauit. ceterum intelligebat ille ſpiritu Dei plenus, afferri aliquid a nobis oportere, quo fructum illius conſequi poſſemus. Quamobrem non ſunt audiendi, qui dicunt: oblatus eſt ſemel Chriſtus ad exhaurienda peccata noſtra, & fuit illa oblatio ſufficiens pretium redemptionis noſtræ, non eſt igitur ulla in Eccleſia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit: Orauit pro nobis Chriſtus, & fuit eius oratio ſufficiens ad obtinenda omnia ad ſalutem nobis neceſſaria, nam exauditus eſt pro ſua reuerentia, nihil itaque neceſſe eſt nos orare: tulit crucem Chriſtus pro nobis, nihil opus eſt ut nos crucem feramus. Quæ quam ſit abſurda collectio, quis non intelligit? Verum ut planum fiat omnibus, quid illi ſemel in cruce peracto, quid huic quotidiano ſacrificio tribuat Eccleſia, paucis de eo diſſeremus. Sic enim rem accipi uolumus: In Chriſti latere, quod in cruce pro nobis apertum eſt, fontem eſſe aquæ uitalis, ſalientis in uitam æternam. Ex hoc fonte quiſquis haurit, quiſquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus ſuis mundatur: per hunc enim fontem abluti, per hunc ſanctificati, per hunc redempti, per hunc uitam æternam ſumus conſecuti. Ceterum qui uult hoc fonte irrigari, & quæ ſalus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat neceſſe eſt. Patet hic quidem fons omnibus, & eſt ita copioſus, ut ad abluendas ſordes omnium, ad ſalutem omnibus conferendam abunde ſufficiat: ſed, niſi accedas ad illum, niſi haurias ex illo, nihil eſt, quod alicui uſui fore tibi ſperes. Quam multi ſunt Turcæ, quam multi hæretici & infideles, quam multi mali Chriſtiani, quos neque abluit fons iſte, neque ſalutem illis affert. atqui apertus eſt omnibus. guſtauit enim Chriſtus mortem pro omnibus: dedit redemptionem ſemet ipſum pro omnibus: factus eſt ſaluator omnium: factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum,

Rom. 3 & Pſal. 115
Matth. 19
Pſalm. 37
Eſa. 26
Pſalm. 118
Pſal. 61
Matth. 12
Rom. 3
2. Cor. 5
Hebr. 9
Heb. 5
Ioan. 4
Heb. 2
1. Tim. 2. & 4
1. Ioan. 2

ſed etiam pro totius mundi. Interea tamen pereunt multi, non ſolum infideles,
Tit. 1 uerum etiam mali fideles, qui confitentur quidem ſe noſſe Deum, ſed factis abnegant. Vident menſam apparatam: uident delicatiſsimis epulis inſtructam: uident fontem aquæ ſalientis in uitam æternam: fame nihilominus & ſiti moriuntur. Quam eius rei cauſam eſſe dicemus? quam aliam, niſi quod non attingunt id, quod uident, non eo fruuntur? Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum Eccleſia Dei confitemur, quod ſolus Chriſtus per illud in ara crucis oblatum ſacrificium Deo patri ſuo cumulate ſatisfecit: peccatorum noſtrorum remiſsionem, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni cæleſtis hereditatem nobis ſufficienter promeruit. Addimus & hoc, quod ad hæc omnia denuo promerenda, nullis ſacramentis, nullis ſacrificiis, nullis operibus noſtris opus nobis eſt: quod hæc omnia, tradens ſemet-ipſum pro nobis hoſtiam & oblationem Deo in odorem ſuauitatis, abunde nobis Chriſtus promeruit. Hæc eſt clara & aperta confeſsio noſtra. Dicet hic aliquis e ſatanæ miniſtris: Ergo tu ſententiam noſtram confirmas: neque ulla eſt eius, pro quo tantopere pugnas, ſacrificii utilitas. Abſit a nobis ut impiam ſatanæ & miniſtrorum eius ſententiam confirmemus: uerum hoc dicimus, non in hoc aut ſacramentis, aut hoc tremendo ſacrificio nos uti, quod noui aliquid nos denuo promereri per hunc uſum perſuaſum habeamus, uerum ut quod pridem promeruit Chriſtus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare poſsimus. Hanc ad rem opus eſt nobis operibus, opus eſt nobis ſacramentis, opus eſt nobis quotidiano ſacrificio, quod in Eccleſia celebratur. Quo magis autem intelligi poſsit quod dicimus, exemplo id illuſtrabimus. Eſt fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expoſitus, a quo nemo arcetur, quin eo libere uti poſsit: tam eſt autem copioſus & redundans, ut ad ſordes omnium abluendas, ad ſitim omnium ſedandam, ad reliquas neceſsitates omnes omnium explendas, abunde ſufficiat. Num ideo tu ſitim tuam expleuiſti, aut ſordes abluiſti, quod hic fons eſt in medio omnibus expoſitus tam copioſus? Certe, niſi ad eum acceſſeris, niſi ex eo hauſeris, neque ſordes ablueris, neque ſitim ſedaueris, neque ullum ex eo fructum perceperis, quamlibet ſit copioſus & redundans. Proinde qui uult ex eo fonte fructum capere, non ſpectat illum otioſus, ac illius tantum copiam & abundantiam admiratur, uerum illud agit, ut quod uidet omnibus communicatum, eius ad ſe quoque partem aliquam deriuet: fiſtulas admouet, ſiue tubos, aut canales, per quos communem aquam in ſuum quoque priuatum & proprium uſum transferat. Non diſsimilis eſt ratio fontis huius uitæ perennis, qui in latere Chriſti in cruce pendentis apertus eſt. Eſt fons perennis, fons copioſus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad ſalutem omnibus mortalibus conferendam prorſus ſufficit. Sed ſi uis uſum aliquem huius fontis habere, ſi uis fructum ex eo conſequi, neceſſe eſt, ut ad Chriſti latus in cruce pēdentis fiſtulam applices, & per eam, qui ſolus peccata noſtra abluit, ſalutemq. nobis confert, Chriſti ſanguinem ad te deriues atque attrahas: ut per eum ablutus & ſanctificatus, æternam beatitudinem adipiſci queas, non ipſius fiſtulæ ſiue canalis, uerum Chriſti ſanguinis, te per canalem irrigantis, uirtute. Hinc uidere licet, quod omnia quæcumque ad ſalutem noſtram pertinent, non niſi illi ſoli ſacrificio in cruce peracto, non niſi fonti, qui apertus eſt in Chriſti latere, tribuuntur: uerum fructum ex illo fonte capere non poſſumus, niſi, qui fuſus eſt ex Chriſti latere ſacroſanctus Chriſti ſanguis, eum per inſtrumenta, & quaſi canales quoſdam ad nos deriuemus. Eiuſmodi canalis eſt baptiſmus: eiuſmodi canalis eſt quotidianum hoc ſacrificium, quam uocamus Miſſam, per quam illius in cruce peracti ſacrificii, & fuſi pro nobis pretioſi ſanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falſo itaque nobis impingunt ſatanæ miniſtri, quod per quotidianum hoc ſacrificium, illud in cruce peractum obſcuretur, cum illuſtretur magis. An non

abſurde

abſurde facere cenſeretur, ſi quis baptizare ſe uolentem inſimularet, quod is
per bapriſmum obſcurare uelit redemptionis beneficium in cruce nobis obten-
tæ? & redemptiouem ſnam in aqua baptiſmi collocare potius, quam in Chriſti
ſanguine, quo ſolo redempti ſumus? cum baptiſmo nihil aliud agatur, qnam
ut redemptionis in cruce nobis obrenræ particeps fieri, qui baptizatur, & eius
fructum in ſe transferre queat. Atqui uon minus abſurde faciunr, qui nobis
obiiciunt, quod per quotidiauum iſtud ſacrificium, illud, quod in aræ crucis
peractum eſt, obſcuremus, & eius dignitati ac merito detrahamus: cum nihil
aliud agatur, nihil aliud quæratur a nobis in hoc quotidiano ſacrificio, quam ut
quod Chriſtus nobis promeruit unica illa oblatione iu cruce facta, id in nos
trausferre, & eo ad ſalutem noſtram uti queamus. Ceterum ne quis exiſtimet
uos cordis noſtri uiſiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc ſacrificio ſententia,
paucis adſcribendum eſſe putauimus. Ac primum quidem, quod his uerbis,
Hoc facite in meam commemorarionem, Chriſtus hoc in Eccleſia fieri ſacrifi-
cium præceperit, reſtatur Ioannes Chryſoſtomus, epiſtolam ad Hebræos enar- *Homi.17*
rans, quemadmodum antea commemorauimus. Qni etiam illa uerba Apoſto-
li explicans: Calix, cui benedicimus, nonne commuuicatio ſanguinis Chriſti
eſt? In ueteri quidem teſtamento, inquit, cum imperfectiores eſſeur, quem ido
lis offerebant ſanguinem, eum ipſe accipere uoluit, ut ab idolis eos auerteret,
quod etiam inenarrabilis amoris ſignum erat: hic autem multo admirabilius &
magnificentius ſacrificium præparauir, cum ſacrificium ipſum commutaret, &
pro brurorum cæde ſe ipſum offerendum præciperet. Ac uetuſtior etiam illo Cy- *Lib. 2. epi. 3*
prianus, Si Ieſus Chriſtus, inquit, dominus & Deus noſter ipſe eſt ſummus ſacer
dos Dei patris, & ſacrificium Deo patri ipſe primum obtulit, & hoc fieri in ſui cō
memorationem præcepit, utique ille ſacerdos uice Chriſti uere fungitur, qui id,
quod Chriſtus fecit, imitatur. er ſacrificium uerum & plenum tunc offert in Ec-
cleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecuudum quod ipſum Chriſtum uideat
obtuliſſe. Ac utroque uetuſtior Ireuæus, Suis, iuquit, diſcipulis dans conſilium, *Li. 4. c. 32*
primitias Deo offerre ex ſuis creaturis, non quaſi indigenti, ſed ut ipſi nec iufru
ctuoſi, nec iugrati ſint, eum qui ex crearura panis eſt accepit, & gratias egit di-
cens, Hoc eſt meum corpus: & calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſe
cundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui Teſtamenti uouam docuit
oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, iu uniuerſo mundo offert
Deo, ei qui alimenta uobis præſtar primitias ſuorum munerum in nouo Teſtamē
to: de quo in duodecim prophetis Malachias ſic præſignificauit: Non eſt mihi uo
luntas in uobis, dicir dominus omniporens, & ſacrificium nou accipiam de ma-
nibus ueſtris: quoniam ab ortu ſolis uſque ad occaſum nomeu meum glorifica-
tur iuter gentes, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium
purum: quoniam magnum eſt uomen meum iu geutibus, dicit dominus omnipo
tens: Manifeſtiſsime ſignificans per hæc, quouiam prior quidem populus ceſſauit
offerre Deo: omni autem loco ſacrificium offertur ei, & hoc purum. Euſebius *Li. 1. de monſtr.*
quoque: Poſt omnia quaſi mirabilem quaudam uictimam ſacrificiumq. eximium *euāgel. cap. 20*
patri ſuo operatus, pro noſtra omnium ſalute obtulit, eiusq. rei memoriam ut
nos ipſi Deo pro ſacrificio offerremus, inſtituit. Itidem & Ambroſius Deum al- *In orat. præpa*
loquens, Accedo, inquit, ad altare tuum, ur offeram tibi ſacrificium, quod *ratoria ad Miſ-*
tu inſtituiſti & offerri præcepiſti in commemorationem tui pro ſalure noſtra. Et *ſam.*
æqualis eius Gaudentius. Et ideo diſcipulis fidelibus mandat, quos primos Ec *Sermone 2*
cleſiæ ſuæ conſtituit ſacerdotes, ur indeſinenter iſta uitæ æternæ myſteria exerce-
rent, quæ neceſſe eſt a cunctis ſacerdotibus per ſingulas totius orbis Eccleſias
celebrari, uſque quo Chriſtus iterum de cælis adueniat, quo & ipſi ſacerdotes, &
omues pariter fidelium populi exemplar paſsionis Chriſti ante oculos habeutes,
quotidie & gerentes in manibus, ore etiam ſumentes, ac pectore redemptionis

noſtræ, incredibilem memoriam teneamns, & contra uenena diaboli dulcem medicinam ſempiterni turaminis conſequamur. Er qui fuit proximus Apoſtolorum téporibus Dionyſius Areopagita, Ipſe, inquit, noſter primus & auguſtiſſimus Pontifex, diſcipulos ad ſacerdotalem functionem promouens, quamuis eſſet tamqnam Deus, myſteriorum princeps, ad patrem tamen ſanctiſsimum, diuinumq. ſpiritum, huiuſmodi conſummationis officium refert, diſcipulos ut legimns admonens, ne ab Hieruſalem diſcederent, ſed expectarent promiſsionem Patris. Quibus uerbis docet, in uouiſsima cœna promouiſſe quidem Chriſtum Apoſtolos ad ſacerdotalem fnnctionem, quam τελείωσιν uocat, ceterũ τελεσιουργίαν, quod uertir interpres conſummationis officium, clarins autem explicabitur, ſi quis exercirium dicat ſacerdotalis functionis, id in illud uſque tempus reiecit, dum acciperent promiſſum ſpiritum ſanctum. His autem omnibus poſterior Leo, Ieſus, inquit, diſcumbentibus ſecum diſcipulis ad edendam myſticam cœnam corporis & ſanguinis ſui ordinans ſacramentum, docebat qualis hoſtia deberet offerri Deo. Gregorius uero Niſſenns docer, quod in illa cœna nouiſsima ſe obtulerit his uerbis. Qui pro Dominica poteſtate & auctoritate adminiſtrat omnia, non expectat uel ex proditione neceſsitarem, nel Iudæos graſſautes, uel iniquum Pilati iudicinm, ut illorum ſcelus ac maliria principium & cauſa communis hominum ſalutis eſſer: nerum præoccupat œconomia quadam uiolentum impetum, & inxta qnendam ineffabilem ſacrificii modnm, & qui ab hominibus cerni nequit, ſe ipſnm offert oblationem & hoſtiam pro nobis, idem ſimul & ſacerdos & agnus Dei, qui rollit peccatum mundi. Theophylactus quoque in ſuis Matthæi commentariis indicat Chriſtum dominum in ea nouiſsima cœna ſacerdotio ſecũdum ordinem Melchiſedech functum fuiſſe. Primus igirur natura Ponrifex, & unigenitus Chriſtus, qui non ſibi ipſe honorem arripuit, ſed conſtitutus eſt a patre, qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacrificium offerens Deo, & patri ſuo, anre paſsionem nobis ſolis præcepit hoc facere, quamquam præſentes uobiſcum eſſeur alii, qui ipſum crediderant. Sed non omnino omnis, qui credit, continuo ſacerdos eſt, & Pontificium conſequitur honorem. Poſt autem aſſnmptionem ipſius, nos oblaro ſecundum eius ordinarionem ſacrificio puro, & incruento, conſtituimus Epiſcopos. Teſtatur autem & hoc Hieronymns dicens: Poſtquam typicum paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederar, aſſumit panem, qui conforrat cor hominis, & ad uerum Paſchæ tranſgreditur ſacramentum: ur quo modo in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos, panem & uinnm offerens, fecerat, ipſe qnoque ueritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaret. Et in epiſtola qnadam Paulæ & Euſtochii nomine ſcripſit ad Marcellam. Melchiſedech, inqnit, in rypo Chriſti panem & uinnm obtulit, & myſterium Chriſtianum in ſalnaroris ſanguine & corpore dedicauit. Teſtatur Ambroſius, ubi docet anteriora eſſe myſteria Chriſtianorum, quam Iudæorum, & diuiniora ſacramenta. Ibi, inquit, ſacramentorum horum figura præceſsit, quando Abraham uictor uenit, occurrit illi Melchiſedech ſacerdos, & obtulit illi panem & uinum. Ipſe ergo auctor ſacramentorum. Qnis eſt Melchiſedech? Rex iuſtitiæ, rex pacis. Qnis ergo Rex iuſtitiæ niſi iuſtitia Dei, qui eſt Dei pax, Dei ſapientia, qui potuit dicere: Pacem meam do uobis. Teſtatur & Eucherius dicẽs: Chriſtus non ex tribn Leui, ſed ex tribu Iuda ortus eſt, ex qua tribu nihil de ſacerdotali præcepro accepit, utique propter myſterium ſacramenti, qnod Chriſtianis celebrare præceptum eſt, ut nou ſecnndnm Aaron pecudum uictimas, ſed oblationem panis & uini, ideſt, corporis & ſangninis eius, ſacramentum in ſacrificium offeramus. ibi primum quippe apparuit ſacrificium, quod nunc a Chriſtianis offertur Deo toto orbe rerrarum. Teſtatnr Auguſtinus, cum ait: Tunc benedictus eſt a Melchiſedech, qui erat ſacerdos Dei excelſi, de quo in epiſtola, quæ inſcribitur ad Hebræos, multa & magna conſcripta ſunt. Ibi quippe primum apparuit

Dionyſ. de Eccleſi aſt. Hier. cap. 5. part. 3

Leo ſerm. 7. de paſs.

Lib. 8. cap. ult. conſtit. Apoſt.

Hebr. 5

Luc. 22

Hier. in ca. 26. Matth.

Amb. li. 4. c. 3 de Sacramẽtis. Et de ijs qui initiantur, cap. 8

Euch. l. 2. in Geneſin.

Lib. 16. de ciuitate Dei, ca. 22

ruit

fuit ſacrificium, quod nunc a Chriſtianis offertur Deo toto orbe terrarum: im-
pleturq. illud, quod longe poſt hoc factum per prophetam dicitur ad Chriſtum,
qui fuerat uenturus in carnem: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem
Melchiſedech, non ſcilicet ſecundum ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferen
dus, illuceſcentibus rebus, quæ illis umbris prænotabantur. Complura ſunt au-
tem Auguſtini loca, in quibus figuram fuiſſe docet Melchiſedech ſacrificiũ eius, *Lib.7.de ciuita*
quod nunc offertur in Eccleſia. Verum adducere ſingula longum foret, neque ne *te Dei, cap. 17.*
ceſſarium. Ipſo autem uetuſtior Euſebius: Et ſane oraculi exitus admirabilis, *& 20*
ei qui contempletur, quemadmodum ſaluator noſter Ieſus, qui eſt Chriſtus Dei, *Epi.95.in Pſa.*
ipſius Melchiſedech ritu ea, quæ ad ſacerdotium in hominibus gerendum ſpe- *33.&106*
ctant, per ſuos miniſtros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui ſacerdos gen- *Euſeb. li.5. de-*
tium erat, nuſquam uidetur ſacrificiis corporalibus functus, ſed uino ſolo & pa- *monſtra. Euan.*
ne, dum ipſi Abraham benedicit: ita ſane primus ipſe ſaluator ac dominus no- *cap.3*
ſter, deinde qui ab ipſo profecti ſunt ſacerdotes in omnibus gentibus, ſpirituale
ſecundum Eccleſiaſticas ſanctiones ſacerdotii munus obeuntes, uino ac pane &
corporis illius, & ſalutaris ſanguinis myſteria repræſentant: quæ ſane myſteria
Melchiſedech tanto ante ſpiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imagi-
nibus uſus fuerat, ſicut etiam Moyſi ſcriptura teſtificatur, ubi ait: Et Melchiſe-
dech rex Salem protulit panem & uinum: erat autem ſacerdos Dei altiſsimi. Vi-
de eundem libro octauo, capite ſecundo. Epiphanius. Viſum eſt, ut in ueteri ſa *Epip.li.2.cõtra*
cerdotio ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, uerum ad id, quod ante Leui, & *hære. Hære.55*
ante Aaron fuit, ſecũdum ordinem Melchiſedech ſacerdotiũ transferatur: quod
ſane nunc in Eccleſia uiget a Chriſto & hucuſque. Ioannes quoque Chryſoſtomus *Oratio.4. cõtra*
Melchiſedech typum geſsiſſe ſcribit noſtri ſacerdotii. Ioannes Damaſcenus: Pa- *Iudæos.*
ne & uino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, *Dama.li.4.c.4*
qui erat ſacerdos Dei altiſsimi. illa menſa hanc myſticam præfigurauit menſam: *Arnobius in*
ſacerdos ille, Chriſti ueri ſacerdotis figuram præ ſe ferebat & imaginem. Tu es, *pſalm.*
inquit, ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Arnobius ante
mille trecentos annos, explicans illum locum, Tu es ſacerdos in æternum, ita
de Chriſto loquitur. Hic qui per myſterium panis ac uini ſacerdos factus eſt in
æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, qui panem & uinum ſolus obtulit in
ſacerdotibus, dum Abrahã uictor reuerteretur de prælio. Qui uero præceſsit hos
omnes Cyprianus, Significata, inquit, olim a tempore Melchiſedech prodeunt
ſacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius, ſummus ſacerdos panem pro *Ser. de cæna do*
fert & uinum. Hoc eſt, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At *mini.*
uero Chriſtus rex Salem, id eſt pacis, rex inquam idemq. Pontifex magnus, illorũ *Rupert.li.5.de*
talium hominum diebus natus, ſacerdotio ſuo functus eſt ſecundum ordinem Mel *trini.cap.12*
chiſedech: protulit enim panem & uinum dicens, Hoc eſt corpus meum, hic eſt
ſanguis meus: & ſic obtulit ſemet ipſum pro fideli Abraham uerum ſacrificium.
Euſebius Emiſſenus inquit. Melchiſedech fuit ſacerdos Dei ſummi, dum a præ- *Ho. 5. de Paſc.*
putio, id eſt a gentili circumciſio futura benedicit, Eccleſiæ gloria prædicatur, &
Synagogæ infideli plebis ex gentibus acquiſita præponitur. Hic ergo Melchiſe-
dech, cuius genealogia uel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione pa-
nis & uini hoc Chriſti ſacrificium præſignauit. De quo Propheta prænunciat. Tu
es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Hæc ille. Ac ne Iudæo
rum quoque teſtimonia deeſſe putentur, ante quingentos quinquaginta annos
ſcripſit Rabbi Samuel ad Iſaac in hæc uerba: Secundum quod Dauid dicit de eo
(Chriſtum intelligit) ipſe eſt ille, cuius ſacerdotium in æternum erit ſecundum
ordinem Melchiſedech, qui fuit rex & ſacerdos Dei altiſsimi ante Aaron. Et at
tende domine mi, quanta ſit differentia inter ſacerdotium Aaron, & domini iu-
ſti illius. Dixit dominus domino meo, tu es ſacerdos in æternum. Sacrificium
Aaron fuerunt carnes: & ſacrificium iſtius iuſti domini, fuit panis & uinum, quod
eſt ſe-

eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. In quibus uerbis Deus per Prophetam manifeſte oſtendit, quod ſacrificium finiretur, qnando inciperet iſtud ſacrificium in æternum; & ordinatio ſacrificandi ſecundum ordinem Aaron ex toto ceſſaret,
Malac. cap. 1 quando inciperet ſacrificium in pane & uino æternaliter dnraturum. Malachiæ quoque locum, quem adduximus, de hoc ſacrificio interpretatur, præter anti-
Con. aduerſariũ legis & prophetarũ li. 1. ca. 20 qniſsimum Irenæum, Auguſtinns his uerbis. Hæc quippe Eccleſia eſt Iſrael ſecundum ſpiritum, a qno diſtinguitur ille Iſrael ſecundum carnem, qui ſeruiebat in umbris ſacriſiciorum, quibus ſignificabatur ſingulare ſacrificinm, quod nunc offert Iſrael ſecundum ſpiritum, cui dictum atque prædictum eſt: Audi populus meus, & loqnar tibi, Iſrael, & teſtificabor tibi: & cetera, quæ iam ſupra commemorani. De huius enim domo non accipit uitulos, neque de gregibns eius hircos. Iſte immolat Deo ſacrificium laudis non ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech. de eo enim dictum eſt: Inrauit dominus, & nõ pænitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchiſedech, quando benedixit Abraham, & ſi iam ſunt participes eius, nident tale ſacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum eſt increpatio, & quod Deum non pænitebit, ſignificatio eſt, quia hoc ſacerdotium non mutabit. mutanit quippe ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron: nnde alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter eſt Iſrael, Non eſt mihi uolnutas in uobis, dicit dominus omnipotens, & hoſtiam non accipiam de manibus ueſtris. Ecce quod eſt ſecundum ordinem Aaron. Cur autem hoc accipiat, addit, & dicit: Quia ab ortu ſolis ad occaſum glorificatum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur incenſum nomini meo, & hoſtia pura. Ecce quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. Euſe-
Lib. 1. demõſtr. bius. Hæc omnia, quæ ab initio diuinitus prædicta ſunt, in præſenti tempore per
Euãgeli. ca. 10 Euangelicam ſalnatoris noſtri doctrinam ab omnibus gentibus celebrantur, propheticæ uoci teſtimonium afferente ueritate, per quam uocem Dens, Moſaicis reiectis ſacrificiis, qnod futurum erat, noſtrum ipſorum inſtitutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu ſolis uſque ad occaſum nomen meum glorificatum eſt in gentibns, & in omni loco offertur incenſum nomini meo, & hoſtia munda. Sacrificamns igitur Deo altiſsimo ſacrificium laudis: ſacrificamus Deo plenũ, & odorem afferens, & ſacroſanctum ſacrificinm: ſacrificamus nono more ſecundum nouum Teſtamentum, hoſtiam mundam. Ac paulo poſt: Sacrificamus & incendimns alias quidem memoriam magni illius ſacrificii, ſecundum ea, quæ ab ipſo tradita ſunt, myſteria celebrantes, & gratias Deo pro ſalnte noſtra agentes. Quemadmodum Melchiſedech, qui ſacerdos gentium erat, nuſquam uidetur ſacrificiis corporalibus functns, ſed uino ſolo & pane, dum ipſi Abraham benedicit: ita ſane primus ipſe ſaluator ac dominus noſter, deinde qui ab ipſo profecti ſunt ſacerdotes in omnibus gentibus ſpirituale ſecundnm eccleſiaſticas ſanctiones ſacerdotii munus obeuntes, uino ac pane & corporis illius & ſalutaris ſanguinis my-
In pſalm. 115 ſteria repræſentant. Ioannes quoque Chryſoſtomus hunc ipſum Malachiæ locum afferens: Vides quam luculenter, quamq. dilncide myſticam interpretatus eſt menſam, qnæ eſt incruenta hoſtia. Ac paulo poſt: Vides quod nbique conceſſum eſt angelicum illnd ſacrificium inclareſcere: uides nullis finibns circnmſcriptum, neque altare, neque canticum: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Eſt igitur hoſtia pura prima qnidem myſtica menſa, cæleſte ſummeq. nenerandum ſacrificium. Copioſius etiam ac magis diſerte in ſecunda contra Iudæos oratione; cnm eundem prophetæ locum adduxiſſet, Quando, inqnit, hæc enenerunt Iudæe? quando in omni loco incenſum oblatum eſt Deo? qnando ſacrificium purum? Non poſsis aliud tempus proferre, quam hoc, poſteaquam Chriſtus aduenit. Quod niſi de hoc tempore prædixit, niſi de noſtro ſacrificio uaticinatus eſt,
Deut. 12 ſed de Iudaico, etiam legi repugnat prophetia. Nam cum Moſes uetet ullo alio in

loco

loco ſacrificium fieri, præterquam quem elegit dominus Deus, cumq. ille in unum locum ſacrificia illa concluſerit: nimirum propheta dicens, quod in omni loco incenſum adolendum ſit, ac ſacrificium purum, aduerſatur ac repugnat Moyſi. Verum nulla eſt inter eos pugna, neque diſſenſio. Ille de alio locutus eſt ſacrificio; & hic de alio poſt uaticinatus eſt. Vnde hoc declaratur? tum ex iis quæ dicta ſunt, tum ex aliis plurimis ſignis. Ac primum ex ipſo loco. non enim in una ciuitate, quemadmodum ſub Iudæis, ſed ab exortu ſolis uſque ad occaſum prædixit hanc culturam eſſe celebrandam. Præterea ex ſacrificii modo: ſiquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique a perſonis offerentium. non enim dixit, in Iſrael, ſed in gentibus. Ac ne putares, quod in una, duabus ue, aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus inſtaurandum eſſet, non ſimpliciter dixit in omni loco, ſed ab ortu ſolis uſque ad occaſum: demonſtrans, quod quantũ ſol terræ aſpicit, tantundem Euangelium eſſet occupaturum. Purum autem dicit ſacrificium, quaſi prius illud fuiſſet impurum, non quidem ſuapte natura, ſed iuxta uoluntatem offerentium. Et ideo dixit: Incenſum abominatio eſt mihi. *Iſaiæ 1*
Quamquam & alioqui ſi quis ipſum hoc ſacrificium conferat cum illo, ingens diſcrimen inueniet, ut iuxta comparationis rationem ſolum hoc purum dici mereatur. Quodq. de lege & gratia dixit Paulus, Ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam: Idem & hic iure dixerimus, uidelicet quod hoc ſacrificium cum illo collatum ſolum dici debeat purum. non enim per fumum ac nidorem, non per ſanguinem ac redemptionis pretia, ſed per ſpiritus gratiam offertur. Remigius Autiſiodorenſis Epiſcopus ante ſeptingentos prope annos locum hunc explicans, Mundam oblationem eſſe dixit ſacrificium, quod nunc frequentat Eccleſia. Rupertus ſimiliter eum locum enarrans, Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & uini, ſacramentum corporis & ſanguinis redemptoris ſui: Hæc oblatio ſic eſt munda, ut exterius nullum habeat cruoris horrorem, & interius ſiue inuiſibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnum eſt nomen meum, &c. At qui præceſsit hos omnes longe uetuſtiſsimus Iuſtinus philoſophus & martyr, de ſacrificio, quod offertur in omni loco a nobis gentibus, interpretatur Euchariſtiæ, tum pane, tum poculo, quo nos clarificare nomẽ Dei, quod a Iudæis profanatur, docet. Rabbi Samuel ad Iſaac ſcribens capite uigeſimo. Timeo domine mi, quod Deus elongauit nos a ſe & ſacrificium noſtrum, ſed & acceptauit ſacrificium gentium, ſicut ipſe dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non eſt mihi uoluntas in uobis dicit Deus, neque recipiam ſacrificium ueſtrũ, quoniam ab ortu ſolis uſque ad occaſum eius magnum eſt nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo ſacrificium mundum. Ergo apud Deum ſacrificium gentium eſt mundius, quam ſacrificium noſtrum. Et inſuper quia Deus priuauit nos omni ſacrificio, & mundo ſacrificio, ut alios doceret Chriſtianos, ut ipſi uitarent nos, ut non contaminarentur, ſicut nos uitauimus gentes omni tempore, quo ſacrificium noſtrum fuit mundum apud Deum & acceptum. Quod uero produximus ex Daniele de iugi ſacrificio, uetuſtiſsimus auctor Hippolytus de Miſſa, quam Græci Liturgiam uocant, recte intelligi poſſe docet, cum de conſummatione mundi, deq. Antichriſto ſcribens his uerbis utitur. Lugebunt eccleſiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec ſuffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed eccleſiarum ædes ſacræ tugurii inſtar erunt, pretioſumq. corpus & ſanguis Chriſti non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, pſalmorum decantatio ceſſabit. Et paucis interiectis. Venite Pontifices, qui pure mihi ſacrificium die nocteq. obtuliſtis, ac pretioſum corpus & ſanguinem meum immolaſtis quotidie. Et qui ſecutus eſt eum Chryſoſtomus, aut quicumque fuit auctor operis imperfecti. In dimidio hebdomadis, hoc eſt tribus annis & ſex menſibus, hoc ſacrificium Chriſtianum tollendum eſt ab Antichriſto, confugientibus Chri-

Marginal notes: *2. Corin. 3* — *Ruper. in Mal.* — *Hippolytus de Antichriſto.* — *Hô. 49. in 24. cap. Matth.*

Chriſtianis ante eum per loca deſerta, non erit qui aut in eccleſiam intret, aut
oblationem offerat Deo. Sed quid opus eſt omnium ea de re ſententias afferre?
cum ueterum ſcriptorum plenæ ſint omnes paginæ. In ſacroſancto Nicæno conci
lio, ſimul & in Epheſino, quæ non minoris auctoritatis habita ſunt, quã ipſa Euan
Cant.14 gelia, fieri ſacrificii huius mentionem legimus. In illo enim hæc uerba reperiun-
tur: Peruenit ad ſanctum concilium, quod in locis quibuſdam & ciuitatibus pre-
sbyteris ſacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque conſuetudo
tradidit, ut ii, qui offerendi ſacrificii non habent poteſtatem, iis, qui offerunt,
corpus Chriſti porrigant. Ex Epheſino uero ſcribunt ad Neſtorium patres con-
cilii, annunciantes ei: Sicut ſecundum carnem mortem unigeniti filii Dei, ideſt
Ieſu Chriſti, & reſurrectionem eius & in cælos aſcenſionem pariter confitentes,
incruẽtam celebramus in eccleſiis ſacrificii ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas be
nedictiones accedimus, & ſanctificamur, participes ſancti corporis & pretioſi ſan
Lib.10.de ciui- guinis Chriſti, omniũ noſtrum redẽptoris, effecti. Fuerunt Auguſtini tẽporibus,
tate Dei, cap.9 qui non putarẽt uiſibilia Deo ſacrificia offerenda. Centũ annis poſt fuerunt hære
tici, qui ſacrificiũ hoc corporis & ſanguinis Chriſti, quod in Eccleſia celebratur,
ſoli patri immolandum exiſtimarent. Quorum ſententiam ad Monimum ſcribẽs
grauiter Fulgẽtius confutauit. Et qui uidetur eum præceſsiſſe Idacius Clarus ad
Fulg.lib.2 uerſus Varimadum Arianum ſcribens: ubi docet, quod ſicut patri, ita etiam fi-
lio non ſolum Chriſtianis temporibus, uerũ etiam a priſci temporis ſacerdotibus
multis uariisq. modis fuerit ſacrificiũ oblatum. Prolatisq ex Daniele, ex Pſalmis,
& Euangelio Matthæi teſtimoniis, tandem ita concludit. Sacrificium itaque quod
a Chriſtianis ſacris altaribus admouetur, non ſolum Deo patri, ſed etiam filio
communi deuotione offertur, quoniam nec patri ſine filio poteſt offeri, nec filio
ſine patre ſanciri. Omnia autem, quæ ſcribit in eo loco Idacius, reperiuntur iiſ-
dem uerbis in epiſtola Marcellini Pontificis ad Salomonem, quæ habetur in pri-
De fide ad Pe- mo cõciliorum tomo. Sed Auguſtinus docet, Filio una cum Patre & Spiritu ſancto
trum diaconũ, ſacrificium panis & uini, ſancta Eccleſia catholica per uniuerſum orbem terrarũ
cap.19 offerri. Ante quadringentos uero annos fuerunt, quemadmodum antea memini
mus, Henriciani & Petrobruſiani, qui & ueritatem corporis & ſanguinis Chriſti
in Euchariſtia negarent, & Miſſam nihil eſſe, nec celebrari debere contenderẽt.
Contra quos, quæ ſcripta ſunt a Petro Abbate Cluniacenſi, uiro & eruditione,
& uitæ ſanctimonia præſtanti, quoniam digna ſunt, quæ legantur ab omnibus, ui
ſum eſt paulo altius repetita inſerere. Loquẽs enim de ſacrificio in cruce peracto,
Epiſt.1 Hoc eſt, inquit, noſtrum ſacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui Teſtamen
ti, hoc noui populi holocauſtum, quod tunc ſemel in cruce a Dei & hominis filio
Deo oblatum eſt, & quod ſemper in altari ab ipſius populo offerendum, ab eodẽ
præceptum & inſtitutum eſt. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur:
ſed, quod (ut dictum eſt) ſemel Chriſtus obtulit, hoc ſemper Eccleſiæ ſuæ offe-
rendum reliquit. Et quia iam expeditior uia ſe præbuit, per quam liberior ſer-
mo ad oſtendendum & confutandum ſtultiſsimum errorem decurrat: audite, nõ
Deut.18 me, ſed dominum; non Chriſtianum, ſed Chriſtum; non hominem tantum, ſed
Deum: audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo ſuo. Dic
domine Ieſu Deus noſter, ſaluator noſter, ſacerdos noſter, hoſtia noſtra: dic:
reſponde aduerſariis Teſtamenti tui, qui uolunt reſcindere, quod ſtatuiſti; era-
dicare, quod plantaſti; deſtruere, quod conſtituiſti: dic: forſan acquieſcent tibi
qui Eccleſiæ tuæ reſiſtunt; uerebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiãt
mãdatis, &, ſi oues tuæ ſunt, uocẽ tuam audient. Agnoſce & mihi præſumptuoſe in
Ioan.10 terroganti, ſed tamen pro Eccleſia tua, colũba tua, ſponſa tua, quam iſti uiolare
Cant.2 conãtur, zelanti. Plane iſti redemptorem te negant, qui pretium redemptionis hu
manæ, quod nobis, & pro nobis dediſti, (corpus dico tuum) redemptis auferre
contendunt. Volunt rurſum uincire a te olim ſolutum nodum captiuitatis, dum
largitorem

largitorē reſpuūt libertatis. Dic ergo domine, teſtator noui & æterni Teſtamēti;
utrū Teſtamentum hoc unius diei, ſicut iſti dicunt, eſſe uolueris, an potius æternū *Hebr.9*
eſſe decreueris. Audiant iſti, nō me, ſed te, ut cōuertantur non ad me, ſed ad te:
Quid ergo? In cœna ultima, quā cum diſcipulis tuis uetus paſcha nouo cōmutans
celebraſti, accepiſti panē, gratias egiſti, fregiſti, dediſti diſcipulis tuis. Sed quid
dixiſti? Accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur. Et quid addidi- *Matth.26*
ſti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœ- *Luc.22*
naſti dicens: Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro uobis, & pro multis *1.Cor.11*
effundetur in remiſsionem peccatorum. Audiſtis? Nolite fieri ſimulacra, quæ
oculos habent, & non uident, aures habent, & non audiunt. Auditis hæc non a
quolibet doctore, ſed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipſum audite. Au- *Pſalm.113*
ditis eundem dantem corpus: ſed quod corpus? ſunt enim corpora cæleſtia, & *Matth.17*
terreſtria, & quidquid uiſui, auditui, olfactui, guſtui, tactui hic ſubiacet, cor-
pus eſt. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet aut hominis cuiuslibet hoc eſſe
corpus, ad excludendum omne aliud ſenſibile, uel inſenſibile corpus, poſtquam
dixit, accipite, hoc eſt corpus, adiunxit, meum. Suum ergo, non alterius cor-
pus diſcipulis dedit. Rurſum, ne forte alicui cogitatio occulta ſubreperet: Po-
tuiſſe creare in manibus corpus, quod ſuum quidem eſſet, ſed tamen quod ipſo
erat non eſſet, addidit, quod pro uobis tradetur. ac ſi diceret: Nolite dubitare;
nolite hoc uel illud uobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare, quia hoc eſt cor-
pus, non alterum, non alterius, ſed meum, non permutatum uel nouiter creatū,
ſed quod pro uobis tradetur, pro uobis crucifigetur, pro uobis morietur: Sic &
de calice, Hic eſt, ait, ſanguis, non bouis, aut arietis, non agni, aut cuiuslibet ho
minis, ſed meus, non alius, uel noua creatione productus, ſed qui pro uobis fun
detur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excuſſus. Quid ad demon-
ſtrandam ueritatem corporis, & ſanguinis domini dici potuit clarius, lucidius,
manifeſtius? Nonne & longe ante paſsionem commendans magnificum & ſaluta
re ſacramentum diſcipulis & Iudæis ſæpe dicebat: Niſi manducaueritis carnem
filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Et: Pa *Ioan.6*
nis quem ego dabo, caro mea eſt. Et: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus
uere eſt potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuerſa corpora cogi-
tando uagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporū multiplicitate reuo
ceris: rurſum, audito nomine filii hominis, non alterius alicuius carnē exiſtimes,
niſi illius, qui cum eſſet Dei filius, ſingulari gratia, ſolitaria operatione factus
eſt hominis filius. Vnde quia tenaciſsime recolendum, quia unice complecten-
dum eſt tantum tantæ miſericordiæ opus, tacito ſæpe nomine filii Dei, quod pro
ſe eſt, nomen filii hominis frequentat, quod pro nobis eſt. Iccirco uocat carnē,
ne quodlibet corpus putetur: iccirco filii hominis, ne alterius quam ſua exiſti-
metur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus tranſubſtantiationem probat,
quod panis in carnem, uinum commutetur in ſanguinem, poſtquam de iugi quo
que ſacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his uerbis utitur. Iam
illud quod non modo ab incredulis opponitur, ſed a fidelibus quæritur, cur hoc
ſacrificium toties iteratur, cum Chriſtus ſemel in cruce oblatus ad tollenda to-
tius mundi peccata ſufficiat; maxime cum non hic aliud, & ibi aliud, ſed hic &
ibi idem prorſus ſacrificium, hoc eſt, idem Chriſtus offeratur; uidendum eſt. Si
enim illud in cruce ſufficit, ſuperfluum hoc in altari uidetur. Sed non eſt ſuperflu-
um: quia certa de cauſa a Dei filio, qui eſt iuxta Apoſtolum Dei ſapientia, factū
& traditum eſt: quæ ſapientia quia ſumme rationabilis, immo totius rationis fons *1.Cor.1*
& perfectio eſt, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cum hoc
dixit, cum hoc ſacramentum ſuis tradidit, non abſque certa ratione, ut certū
eſt, fecit: quæ ſola omnibus ratio ſatisfacit, quicumque Chriſtum huius ſacra-
menti auctorem Deum & Dei eſſe ſapientiam credunt. Placuit tamen largitori
tanti

tanti muneris cauſam reddere tantæ largitionis, quàm cauſam dando ipſum ſacramentum aperuit. Nam poſtquam dixit, Hoc facite, ſtatim addidit, In meam cõmemorationem. Hæc eſt ergo cauſa ſacramenti commemoratio Chriſti. Nouerat ſaluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem, nouerat ſingulare opus quod geſſerat induendo hominẽ, nouerat ſtupendũ quod geſturus erat moriendo propter hominem. Sciebat ſe hoc opere ſaluaturum hominem, ſed abſque huius operis dilectione nullum ſaluari poſſe hominẽ. Sciebat quia humanitatis & mortis ſuæ opus, ſicut ſuper omnia opera ſua ſumme celebratũ, ſic mortalibus pro quibus fiebat, ſumme erat commendandũ. Cõmendandũ erat, ut pote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro iſtis triſtabatur, cuius nouiſsime mors illorum uitæ miniſtrabatur. Hoc certe ſollemniter commendandum erat, ut Chriſtus diligeretur, dilectus haberetur, habitus numquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus ſeruari non poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri ualebat, niſi ſigno congruo apparente. Ne igitur a corde fugeret, quod maxime cordi ineſſe oportebat, ſigno rei congruente, ueluti fune inſolubili, colligata eſt cordi memoria, qua fortiter uinciente, ſemper redemptus redemptionis pretium cogitare, indeq. redemptori agens gratias, fide, quæ per dilectionem operatur, nequaquam ſe ingratum tantæ gratiæ demonſtraret. Et poſſet quidem mentibus humanis huius rei utcumque abſque ſigno uiſibili ineſſe memoria, ſicut multarum rerum tam diuinarum quam humanarum recordatio fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conſeruatur: ſed quia iuxta quendam

Horatius in Arte poetica.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus:

et res tanta erat, ut & ad eam cogitandam, amandam, amplectendam, non ſegniter, ſed inſigniter humani animi mouendi eſſent: dignum & iuſtum fuit, ut humanitatis & mortis Chriſti memoria non tantum auditu per aures, ſed etiam uiſu per oculos iuuaretur. Ea de cauſa ſignum hoc a Chriſto propoſitum eſt, quod ita ſignum eſt, ut ſit tamen idem quod ſignat. Hoc autem contra ueteris ſacrificii multiplicitatem, quæ in nullo erat, idem quod ſignabat, præter hoc, quod illud ſacrificium erat, & iſtud ſacrificium eſt, & illud Deo offerebatur, & iſtud eidem Deo offertur, Signabat uero (addo illud) hoc, noſtrum noſtri temporis ſacrificium, ſed non erat hoc, quod iſtud, quia illud umbra, hoc corpus, illud figura, hoc ueritas, illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & ſanguine filii Dei. iccirco non erat idem quod ſignabat, ſed iſtud noſtri ſacrificii ſignum non aliud, ſed ipſum eſt, quod ſignat. ita uero eſt idem quod ſignat, ut quantum ad corpus, ideſt ad ueritatem carnis & ſanguinis Chriſti pertinet, ſit idem quod ſignat. Neque enim ibi Chriſtus ut olim dolorem & mortem patitur, cum tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cum, licet inuiolabiliter, in altari frangitur, diuiditur, comeditur, cum, iis & quibuſdam aliis ſignis, in quantũ fieri poteſt, mors domini maxime repræſentatur. Vnde, ſicut dixi, quantum ad ueritatem corporis & ſanguinis Chriſti pertinet, eſt idem quod ſignat, quod tamen maxime ſignat. maxime autẽ dixi, quia hoc apertiſsime Apoſtolus dicit in uerſu quem ſupra cõmemoraui 1 Quotieſcumque, ait, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortẽ domini annunciabitis. Quare hoc? Quare

1. Corin. 11

non ſimiliter o Apoſtole Dei dixiſti, incarnationem domini, natiuitatem domini, circumciſionem domini, baptiſmum domini, uel, quod magis uideretur, reſurrectionem domini, aſcenſionem domini? quare dixiſti mortem domini? quare illa, quæ glorioſa uidentur, dimiſiſti, & quod erat ignominioſius elegiſti? Vt, inquit, oſtenderem, in morte domini ſingulariter conſtare ſalutem mundi: ut oſtenderem iſtud opus eius præponderare omnibus operibus eius: ut oſtenderẽ tormento illo requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam uitam.

uitam. Ita plane & iuxta Apoſtolum, qnando mandncatur panis domini, hoc
eſt corpns domini; qnando bibitur calix domini, ideſt, ſanguis domini; annun-
ciatnr, hoc eſt repræſentatur mors domini, quam paſſa eſt in cruce, non alia, ſed
eadem, quæ eſt præſens, caro domini; qna fuſus eſt, non alins, ſed idem qni ſn-
mitur ſanguis domini. Quod cum ſit, ad hoc utiqne ſit, ut mens longe nehemen
tins excitata corporis domini ſnſceptione, quam poſsit excitari nerbi domini
admonitione in amorem eins, qnem non tantum andit, ſed etiam uidet, & ſuſci-
pit, inardeſcat: & uidens uerbum carnem factum ut habitaret in nobis, habitans *Ioan. 1.*
etiam corporaliter, & in ſe obliuiſci iam nnllatenus poſſet, qnem fide credit,
amore amplectitur, manu contrectat, ore ſuſcipit: quem quondam pro ſe mor-
tunm ipſa ſuſceptione recolens, & morte illa uitam ſibi paratam agnoſcens, a
mortis operibus abſtineat, & ſic eidem Chriſto domino ſuo immortaliter iam ui-
uenti in ſempiternũ conuinat. Hoc igitur Eccleſiæ ſacramentum, quoniam ſic
aſsidna ſui repræſentatione memoriam innouat, fidem auget, ſpem roborat,
caritatem confirmat, non ſuperfluum, ſed nalde neceſſarium eſt. Ea propter ut
dictum eſt, dominns hoc in ſui commemorationem fieri iuſsit, ea de cauſa mor-
tem domini iſto ſacramento denunciari Apoſtolus docuit, nt Chriſti & mortis
eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla tem-
porum prolixitate ualeret; quæ memoria amorem excitans, de animi receſsi-
bus mala omnia effugaret, uirtutibus uniuerſa repleret, ſicq. qnotidie per hoc
ſacramentum innouans redemptionem, quotidianam pænitentibus peccato-
rum gigneret remiſsionem. Soluit quidem & plene tollit peccata mundi agnus
Dei in crnce immolatus, nec tamen iccirco, ut dixi, ſuperfluus eſt in altari ob-
latus. Et ut in te ipſo, a te ipſo hoc diſcas, aduerte quicunque hæc legis, teq.
ipſnm interroga, quando magis mouearis, (ſi tamen quod profiteris firmiter cre-
dis) ntrum quando dicitur: Chriſtus olim inter homines apparuit: aut quando di-
citur: Chriſtus nunc iuter homines conuerſatur? quando dicitur: olim in cruce
pependit: an quando dicitur: nunc in altari offertnr? utrum, inquam, te magis
moueat, & ad admirandum, & amandum accendat eius prædicata abſentia, an
demonſtrata præſentia? Sed ſcio, quia non diffiteris, quod uerum eſt, magis hu-
mana corda moueri præſentibus, quam abſentibus rebus: monetur igitur magis
ad præſentem quam ad abſentem: mouetur magis ad uiſum, quam auditum Chri-
ſtum: monetur ad admirandum: mouetur ad amandum: quo amore amanti gene
ratur remiſsio peccatorum. Cui quantns erga Chriſtum amor eſt, tanta eſt & in-
dnlgentia, ipſo domino atteſtante, qui de peccatrice Maria ſic ait: Dimiſſa ſunt *Luc. 7.*
ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cum rurſus ſcriptum ſit: Caritas *1. Pet. 4.*
operit multitudinem peccatorum. Qnantam multitudinem peccatorum operit
caritas in Chriſtnm, ſi tantum operit caritas in proximum? Non eſt ergo, nt di-
ctum eſt, ſuperfluum Chriſti corporis & ſanguinis ſacramentum, quo uiuacior
memoria excitatur, quo feruentior dilectio pronocatur, qno plenior peccato-
rum remiſsio comparatur. Non eſt ſuperfluum: quia non tantum per id, qnod
Deus eſt, ſed etiam per id, quod homo eſt, nobiſcnm eſt uſque ad conſummatio
nem ſæculi. Non eſt ſuperfluum: quia qui per corpus ſuum redemit nos, per idem *Mat. 28*
corpus ſuum reficit nos, ut redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nu-
triamur & paſcamnr humanitate eins, donec ſatiemur deitate & gloria eius. Ha-
ctenus Petrus Cluniacenſis. Quid autem dici potuit magis pie, magis religioſe,
magis etiam diſerte, uel ad rationem huius ſacramenti & ſacrificii explicandam,
uel ad immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium illuſtrandum, nel ad men
tes hominũ amore tam benefici redemptoris inflammandas, quam quod ab hoc
uenerabili patre ſpiritu Dei pleno dictum eſt? ex cuius nos libello propterea tã
multa deſcribenda, atque huic loco inſerenda curauimus, ut quæ fuerit Eccleſiæ
fides de hoc ſacramento ante quadrigentos annos, planũ omnibus fieret; ſimul in-
telligi poſſet, quã impudens commentũ ſit eorũ, qui quadringentis his & amplius

annis extinctam Euangelii lucem in Eccleſia Dei, Chriſtiq. beneficia omnia obſcurata eſſe, litterarum monumentis prodere ueriti non ſunt: cum, ſi umquam antea, illo tempore uel maxime clara, aperta, teſtataq. fuerint omnibus: quemadmodum ex eorum ſcriptis uidere licet, qui uixerunt illo ſæculo, quod ferax doctiſsimorum hominum fuiſſe conſtat. nam intra centum annorum ſpatium tulit ætas illa uiros inſignes, Anſelmum, & Lantfrancum Canthuarienſes Archiepiſcopos, Gnimundum Epiſcopum Auerſanum, Algerum presbyterum & Petrum Abbatem in monaſterio Cluniacenſi, Bernardum Clareuallenſem, Hugonem de ſancto Victore, Richardum de ſancto Victore, Petrũ Lombardum, fratrem eius Gratianum, & alios nonnullos non doctrina magis, quam uitæ ſanctitate claros, & illuſtres. Atqui horum omnium, & cum ea, quæ præceſsit, quæ fuit ab ipſis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus, & cum ea, quæ ſecuta eſt, Eccleſia, uſque ad hæc noſtra tempora, cum de rebus aliis omnibus, tum de iugi hoc ſacrificio mirus concentus, & incredibilis quædam eſt conſenſio. Nam quod Arnobio, Cypriano, Auguſtino, Fulgentio in Africa, idem uiſum fuit Irenæo, Remigio Antiſiodorenſi, & Petro Cluniacenſi in Gallia, idem patribus in ſacroſanctis Nicæno, & Epheſino conciliis ex toto orbe Chriſtiano congregatis, idem Ambroſio in Italia, Chryſoſtomo in Thracia, Theophylacto in Mæſia, Hieronymo & Ioanni Damaſceno in Syria, Cyrillo in Aegypto, Euſebio in Palæſtina, Lantfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano, Bertramo, & Ruperto Tuitienſi in Germania, Adalberto Gneſnenſi Archiepiſcopo, & Staniſlao Cracouienſi Epiſcopo, qui noſtræ gentis Apoſtoli fuerunt, in Polonia: qui Euangelium ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerunt. Quod ergo iſti omnes, & qui eos uſque ad hæc noſtra tempora ſecuti ſunt, unanimiter ſenſerunt, prædicauerunt, litteris etiam conſignauerunt, atque ad nos tranſmiſerunt, uiciſsim a nobis ad poſteros noſtros tranſmittendum, iſti inquam omnes, in tam diuerſis regionibus commorati, tanto & locorum & ſæculorum interuallo diſiuncti, quod nos tanto conſenſu docuerunt, non hominum hanc magis, quam Dei, per os Eccleſiæ ſuæ loquentis,

Col.2 doctrinam exiſtimare debemus. Quo minus ferendus eſt inflatus ille ſenſu carnis

1.Reg.17 ſuæ, qui nihil morari ſe ſcribit, quid tanto conſenſu loquantur uetuſti ſcripto-

1.Tim.3 res. Scilicet tu ille es incircumciſus Philiſtæus, qui exprobrare audes aciei Dei uiuentis? qui Eccleſiam uniuerſam, quæ columna & firmamentum ueritatis, erroris arguere, qui grauiſsimum etiam idololatriæ crimen illi impingere non ue-

Eſai.14 reris? Sed qua alia ratione agnoſci poſſet illius miniſter, qui dixit: In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſsimo? Qui poſtea ad infernum detractus eſt in profundũ laci. Niſi quod impius hic non uult eſſe ſimilis altiſsimo, ſed uult eſſe ſupra altiſsimum. altiſsimus enim promiſit ſe miſſurum ſpiritũ ſuum, qui doceret Eccleſiã ſuam & cum ea maneret in æternũ: & iſte neſcio quis ſataniſta audet altiſsimum arguere mendacii, cum tot ſæculis Eccleſiam ſpiritu Dei deſtitutam, ac in idololatria uerſatam eſſe impudenter aſſerit. Percurre Eccleſiam totius orbis uniuerſam, Italiam, Hiſpaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Vngariam, Boemiam, inſulas in mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quæ ſunt mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corſicam: adde Græcos, Ruthenos, Moſchos, tametſi iam ſchiſmaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Chriſti nomen profitentur: adde poſtremo numeroſiſsimos Indiæ populos, toto propemodum orbe a nobis diſiunctos: in omnibus his regnis, & prouinciis, (præterquam ſi qui alicubi ſe uiginti aut triginta his annis a Chriſto, & ab eius corpore ſegregauerunt) iuge hoc ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, & nunc ſacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes iſti populi Chriſtum cognouerunt, numquam celebrare intermiſiſſe reperies: quod a Chriſto, ut diximus, inſtitutum,

ab eius

ab eius Apoſtolis per longam ſucceſsionem ſacerdotum & Epiſcoporum per manus traditum, & obſeruatum in Eccleſia fuit ad hæc uſque tempora, & non prius intermittetur, quam finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Chriſtiani conſenſui unius alicuius hominis fanatici, nihil ſibi non arrogantis, omnia ſanctis patribus detrahentis, omnem omnium conciliorum auctoritatem eleuantis, ſenſum anteponemus? O Chriſte, qui es uia noſtra, ueritas noſtra, uita noſtra, prius *Ioann.14* fortunas noſtras omnes, prius uitam hanc noſtram mortalem, prius omnia, quæ ſunt in hoc ſæculo mortalibus cariſsima, nobis eripe, quam in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum eſt tantum diſcrimen, quod non alacriter ſubire: nulla tanta difficultas, quam incunctanter perferre: nullum tantum certamen, cui non intrepide nos prius offerre ſumus, & eſſe parati debemus, etiam ſi eundem illum guſtare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amariſsimum bibere dignatus *Matth.20* es, te uires ſuppeditante non modo non fugiendum nobis, uerum etiam expetendum eſſe putamus, priuſquam id faciamus, quod nos impii iſti facere iubent, ut te redemptorem negemus, ut redemptionis noſtræ pretium ſacroſancti corporis & ſanguinis tui iuge ſacrificium per ſatanam, & miniſtros eius auferri nobis patiamur. Verum quod ſæpe monuimus, nihil eſt hoc uirulento ſerpente callidius. Nam uerbo quidem ille redemptionis noſtræ pretium afferre ſe negat, quin illud *Tit.1.* potius prædicari uelle ſimulat, cum tamen re ipſa nihil agat aliud, neque alia in re curas ſuas, & cogitationes conſumat omnes, quam ut omnem tanti beneficii memoriam ſempiterna quadam obliuione prorſus obruat. Contendere quidem primum illud modo uidetur, ut ne ſit externum ullum ſacrificium. Scriptum eſt enim: Vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos. Verum poſteaquam *Hebr.10* hoc obtinuerit, ſerpet eueſtigio longius, ſimul & prædicationem externam abolendam eſſe docebit. Scriptum eſt enim in eadem epiſtola, & ex Propheta cita- *Hebr.8* tum: Non docebit unuſquiſque proximum ſuum, & unuſquiſque fratrem ſuum, *Hier.31* dicens, cognoſce dominum: quoniam omnes ſcient me, a minore uſque ad maiorem. Sed fanatici tibi uidentur, qui per hunc ſcripturæ locum externum uerbi miniſterium abolere conantur? Atqui eadem hoc auctoritate, qua tu, faciunt, & æque tu fanaticus uideri debes, qui per ea, quæ & in hoc, & in proxime inſequenti capite ſcripta ſunt, & ſacerdotium, & ſacrificium externum abrogare niteris: unde occaſionem iſti ſumpſerunt, idem de externa, quam nos in Eccleſia ſolam eſſe uultis, prædicatione ſentiendi. Qui magis autem uobis ueſtro, quam illis, quos merito fanaticos uocatis, ſuo iudicio ſcripturas interpretari licebit? Eſtis autem utrique fanatici, qui uos a Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſegregaſtis, atque ideo tanta errorum caligine oppreſsi eſtis. Verum eſt enim, quod ut diceres, dum fanaticos iſtos inſectaris, ipſa abs te inuito ueritas extorſit, ſanæ intelligentiæ lucem Eccleſiæ promitti: ac recte admones, peculiariter id notandum eſſe. non eſt enim extra illam ſanæ intelligentiæ ſcripturarum lux, cui promiſſus & miſſus eſt Spiritus ſanctus: a qua cum ultro ipſe te præcideris, mirandum non eſt, ſi ſanæ intelligentiæ lux a te receſsit. Scit ſatanas, quemadmodum ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, externum ſacrificium Deo debe- *Li.1. contra aduerſarium legis & prophetarū, cap.18* ri, atque hoc uno ſigno diuinam ſeruitutem ab humanis obſequiis diſcerni. Nam obſequia cetera, quæ diuinitati debentur, auſi ſunt ſibi etiam ſuperbiæ faſtu homines arrogare. Rariſsimi autem commemorantur, qui ſibi, ut ſacrificaretur, cū regia poteſtate poſſent, auſi fuerint imperare: quicumque tamen auſi ſunt, per hoc ſe deos haberi uoluerunt. Quamobrem ut ne quod eſſet diſcrimen inter diuinam maieſtatem, & inter mundi principes, ut nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc ſummo ſtudio contendit & elaborat, ut externum tollat ſacrificium, quo nulla umquā ætas ab orbe cōdito caruit, etiam ſi nūc apud plures, nunc apud pauciores uſus eius fuerit: quo ſic tandem dicat impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Hic eſt ſcopus, ad quem tendit ſatanas. cuius ſi nouam hanc

doctrinam de externo ſacrificio abrogando, (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod numquam fecerat,
Oſe.3 & more captiuati illius populi ſedebit abſque lege, abſque rege, abſque ſacerdotio, abſque Ephot & Teraphin: cumq. Deo ſacrificare ceſſauerit, & ipſe Dei eſſe ceſſabit. Erit iis temporibus gratiæ, quod numquam fuit nec tempore iræ, ut Chriſtianis Deo ſacrificare ceſſantibus, cultus, qui ſemper in mundo fuerat, omnino de mundo pereat; & qui Deum ritu ſuo colens, Deo ſubditus eſſe probatur, cultum eius abiiciens abſque aliquo Deo prorſus eſſe uideatur. Cum itaque detectæ iam ſint ſatanæ fraudes, cum, quorſum tēdat ſerpens hic aſtutus, planum & manifeſtum factum ſit; (neque enim aliud illi propoſitum eſt externo ſacrificio abolendo, quam ut redemptorem, ut redemptionis noſtræ pretium auferat, denique ut nos ſine Deo eſſe faciat) uiriliter illius conatibus reſiſtamus, ac quanto magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipſo Deo inſtitutum oppugnare fuerit adortus, tanto nos eum maiore pietate frequentemus, tanto crebrius iuge ſacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam, & peccatorum noſtrorum remiſsionem, ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in eccleſia celebremus. Neque moueat quemquam, quod non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi poſsit. Iam enim antea ſatis docuiſſe uidemur, non in eo quantum intelligamus, ſed in eo quam pie Deum colamus, ſalutem noſtram poſitam eſſe. An exiſtimandum eſt, intellexiſſe pueros Hebræorum, quid agerēt, cum in templo clamarent, Oſanna filio Dauid? Atqui adeo non fuit hæc eorum quamlibet imperitorum pietas ingrata Chriſto, adeo non aſpernatus eſt non in-
Matt.21 telligentium laudem, ut cum principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixiſſent, Audis quid iſti dicunt? non obſcure tulerit, ſe laude eorum delectari, ac iam pri-
Pſal.8 dem a Propheta fuiſſe prædictum admonuerit; Ex ore infantium & lactētium perfeciſti laudem. Qui uel ſolus ſcripturæ locus docere nos poteſt, non quæ ab eorū ſupercilio proficiſcitur, qui ſibi nihil non arrogant, ſed infantium & lactentium laudem gratam eſſe Deo. Iam uero quotuſquiſque fuit in populo Iſrael, qui, quid ſibi uellent ritus, cærimoniæ, ſacrificia ueteris legis, perſpectum haberet? Certe, præter Sacerdotes, Scribas, & Phariſæos, uix milleſimus quiſque, quid ea
Ioan.8 ſibi uellent, aſſequebatur: ut non temere dictum fuerat a Phariſæis: Turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare uiſa eſt, non ex ſapientibus ſecundum carnem, elegit Chriſtus, per quos Euangelii ſui luce mundum illuſtraret: cum interea qui de uerbo Dei, de ſcripturarum, de legis peritia tantopere gloriabantur, & ſibi ſolis earum intelligentiam arrogabant, ſibi cum ſua arrogantia relicti, filii gehennæ facti ſint. Non ſciſcitabantur curioſe qui fuerant e turba, quid in ſacrificiis iſtis fieret: illud ſcire contenti erant, uenturum aliquando mediatorem, per quem ſalutem ipſis conſequi liceret: illum expectabant, illum coli, & adumbrari ſacrificiis iſtis perſua-
Malach.2 ſum habebant. in ceteris omnibus, maiorum ſuorum, hoc eſt eorum, ex quorum ore legem requirere iuſsi fuerant, fidem ſequebantur: in qua non pauciores procul dubio ex imperita multitudine & ſimplici plebecula, quam ex illis, qui diuinæ legis præ ceteris eſſe periti uidebantur, ſalui facti ſunt. Non alia ratio exiſtimanda eſt eorum, qui Chriſtum ſecuti ſunt. Etiam ſi non omnia uulgus intelligat, quæ
1.Cor.2 geruntur in hoc altaris ſacrificio, ſaltem nouerit Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, atque illud ſacrificium, quo ſemet ipſum in cruce Chriſtus obtulit ho-
Eph.5 ſtiam Deo in odorem ſuauitatis, in altari repræſentari intelligat: tam facile, ac facilius etiam in hac ſua ſimplici fide ſaluari poterit, quam qui anxie di-
1.Ioann. ſputant, utrum ea iuſtitia, qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, an ea, quam nobiſcum communicat, & ſuo modo noſtram facit, nobis eam imputans, an, quæ eſt Eccleſiæ ſana doctrina, ea quæ Chriſti merito nobis communicata nobis inhæret, iuſti efficiamur. Cum locum illum produxiſſet Origenes ex Paulo, in quo ſpiritum

ſpiritum in nobis ita orare docet, ut ſenſus ſine fructu ſit, Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noſter quidem ſenſus ſine fructu, ſpiritus autem, id eſt, uirtutes illæ, quæ animæ noſtræ in adiutorium datæ ſunt, paſcuntur, & reficiuntur ex auditu animæ ſanctæ, uelut ex diuinis, & rationabilibus cibis. Quid dico, quia diuinæ uirtutes paſcantur & epulentur in nobis? Si nos uerba diuinæ ſcripturæ proferamus ex ore, ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſi nos inueniat his uacantes, non ſolum paſci, & refici dignatur in nobis, uerum etiam, ſi has epulas apud nos uiderit apparatas, patrem ſecum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam malignarum uirtutum inſidias effugari ſermonibus eiuſmodi docet, haud aliter atque precationibus ſopitus ſerpens portatur in manibus. Si legis, inquit, ſcripturam quam non intelligis, interim hãc primam ſuſcipe utilitatem, quod ſolo auditu uelut incantatione quadam noxiarum uirtutum, quæ tibi inſidiantur, uitus depellitur. Et iterum poſt pauca: Hæc iccirco diximus, ne faſtidium capiamus audientes ſcripturas, etiam ſi non intelligimus: ſed fiat nobis ſecũdum fidem noſtram credentibus, quia omnis ſcriptura diuinitus inſpirata utilis eſt; etiam ſi non ſentiamus utilitatem, credere tamen debemus, quia utilis eſt. Solent medici præbere interdum cibum aliquem, uel potum (uerbi gratia) ad diſcutiendum caliginem uiſus: nec tamen in edendo ſiue potando ſentimus, quia utile eſt & prodeſt oculis, ſed cum tranſierit uiſum, cibi illius aut potus uirtus paulatim purgat aſpectum, & tum demum ſentire incipimus, quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum eſt etiam de ſcriptura ſancta, quia utilis eſt, & animæ prodeſt, etiam ſi ſenſus noſter ad præſens intelligentiam non capit: quoniam, ut diximus, & bonæ uirtutes reficiuntur, & malæ torpeſcunt & effugantur. Quamobrem recte populum inſtitutum fuiſſe uidemus a maioribus noſtris, cum Euchariſtiam ſacerdos eleuat, quod eſt ſacrificii ſignum, (nam & in lege quæcumque ſacrificabantur, eleuari conſueuiſſe docemur ex Leuitico) ut in genua procidentes Chriſtum in Euchariſtia præſentem adorent: ſimul in memoriã redeant illius ſacrificii, quo ille in crucem ſublatus, ſe pro nobis hoſtiam obtulit Deo. Recogitent etiam ſecum, quam acerbos cruciatus, quam ignominioſam mortem ſuſtinuit, quodq. his illius tam grauibus ſuppliciis non niſi peccata noſtra cauſam dederunt. Quare iuſtum de commiſsis illis dolorem concipiant, atque modis omnibus ea ſibi odio eſſe, ſeq. uel maxime ea deteſtari declarent, & pectorum tunſionibus, & quibuſcumque rebus aliis externis. Quoniam uero tam pretioſa morte ſua pro peccatis noſtris omnibus Chriſtus plane ſatisfecit, nulla ut eſſe poſsint flagitia tanta, quæ per illam abolita non ſint, concepta inde fiducia, adeant ad thronum gratiæ Dei, & cum noſtra merita non habeamus, quæ allegare poſsimus, allegent Chriſti merita, hoc ipſum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſsionem peccatorũ noſtrorum, Deo patri ſiſtentes: ac ſupplices illum precentur, qui protector noſter eſt, ut auertat faciem ſuam a peccatis ipſorum, & reſpiciat in faciem Chriſti filii ſui unigeniti: qui cum eſſet ſpecioſus forma præ filiis hominum, factus eſt noſtra cauſa deſpectus, & nouiſsimus uirorum, uir dolorum, & ſciens infirmitatem, & quaſi abſconditus uultus eius, & deſpectus: ipſe languores noſtros tulit: ipſe dolores noſtros portauit: ipſe uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: ipſe oblatus eſt, quia ipſe uoluit, & nõ aperuit os ſuum: ſicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & quaſi agnus coram tondente ſe obmutuit. In huius itaque faciem reſpiciat, huius merito peccata remittat, atque concedat, ut quem fructum crucis illud ſacrificium, quod in altari repræſentatur, toti mundo attulit, eum in ſe transferre queant. Sic a maioribus noſtris uulgus fuit inſtitutum. Quod ſi nihil præterea de hoc ſacrificio intelligeret, uel hoc ſolum intellexiſſe ſatis illi foret ad ſalutem. Quoniam tamen id horum temporum ratio poſtulat, dabitur a nobis opera, ut e ſuperiore loco doceatur populus de omnibus

Homil. 20. in Ioſue. — *2. Tim. 3* — *Leuit. 23* — *Heb. 4* — *Pſal. 83* — *Pſal. 44* — *Iſa. 53*

iis, quæ ad Miſſæ ſacrificium pertinere uidebuntur. De quo conſcripti ſunt ſermones aliquot uiri cum primis docti & pii, uereq. catholici Michaelis Epiſcopi Mersburgenſis, quos interim omnibus commendatos eſſe atque manibus omniũ teri cuperemus, quod pro eo, ut hæc tempora poſtulabant, nemo diligentius eſt omnia, quæ ad hoc argumenti genus pertinent, perſecutus. Neque tamen exiſtimet aliquis temere ac ſine cauſa factum eſſe, quod una & ſola latina lingua in occidentali eccleſia ſacra peraguntur, in qua ſicut una eſt fides, ita uiſum eſt æquũ, ut una eſſet quaſi catholica lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam unitas etiam fidei retineretur. Non eſt in orbe Chriſtiano gens ulla, in qua non multos reperire liceat, ex iis præſertim, qui ſunt liberalius educati, qui linguam latinam ſi minus exacte, utcumque tamen calleãt: ac ſi qua gens alia, noſtra præcipue permultos habet eius linguæ non omnino rudes: cum etiam colonos & agricolas reperire liceat in Eccleſia laudes Deo decantantes, ac uerba latina utcumque ſonantes, eaq. præſertim, quæ cantantur in Miſſæ ſacrificio, intelligentes. Quam pulchrum autem & decorum eſt, cum peregrinus uenerit aliquis, ſi ea lingua ſacra peragi audiat, cuius & ipſe rudis non ſit? cum ea quaſi propria ſit gentis Chriſtianæ: ſi unanimes, uno ore, una etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi eoſdem ritus, eaſdem cærimonias obſeruantes uideat: ut uel ea res documento eſſe queat, totius, quæ eſt in orbe Chriſtiano, multitudinis credentium eſſe cor unum, & animam unam. cum longe diuerſum cernere liceat apud eos, qui ab Eccleſia diſceſſerunt, apud quos ſicut fides inſtabilis eſt, neque una, ſic ritus quoque & cærimoniæ, quæ cum doctrina ſimul quotannis uariantur. neque tamen ſuis locis & temporibus etiam in templis uernacula lingua cantari prohibuit Eccleſia. Iam antea commemorauimus, quemadmodum etiam uulgaribus cantilenis quam maxime uoluerit inculcata nobis Chriſti beneficia ſitiens noſtræ ſalutis mater Eccleſia: quod in feſtis Chriſti natalitiis, feſtis etiam Paſchæ, & Pentecoſtes dudum recepto more fieri uidemus, ut hac quaſi nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad ſpiritualem lætitiam, & cuius beneficii ſit in eccleſia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. ceterum illud ferendum non eſt, priuatus ut aliquis, cui nulla mandata eſt auctoritas, quem decet eum potius, ei, qui poteſtatem hanc a Deo conceſſam habet, in omnibus dicto eſſe audientem, is hoc ſibi ſumat, aliquid ut in Eccleſia ſuo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere ſibi putet, cum ne ipſis quidẽ Epiſcopis eius rei plena poteſtas conceſſa ſit. Vel Oziæ regis exemplum deterrere prophanos debet, ne quid eiuſmodi ſibi arrogent. Longum autem foret omnia perſequi, quæ ad Miſſæ ſacrificium explicandum pertinere uidentur, neque eſt hoc præſentis instituti. quamobrem hic finem faciemus. Quoniam uero quærunt hoc tempore multi, num Dei uerbum e ſuperiore loco prædicantem, an ſacris operantem ſacerdotem audire præſtet: uiciſsim ab illis recte quæri poteſt, ſcire ne præſtet an facere uoluntatem domini? Non auditores, dicit Paulus, ſed factores legis iuſtificabuntur. Seruus qui cognouit uoluntatem domini ſui, dicit Chriſtus, & non fecit ſecundum uoluntatem eius, uapulabit plagis multis; qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, uapulabit paucis. Porro cum ſacerdotem audis e ſuperiore loco ſcripturas enarrantem, ſit ut intelligas, quæ ſit uoluntas domini: ut autem facias, id ab eo præſtari non poteſt, qui prædicat: ſed neque tu quicquam potes uiribus tuis ſolius: opus eſt eius auxilio, a quo tamquam a fonte quodam perenni manat, quidquid eſt rerum bonarum. Nam neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Hoc eſt quod ille dixit ſapiens: Vt ſciui, quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſumma ſapientia, ſcire cuius eſſet hoc donum, adii dominum, & deprecatus ſum illum. Huius exemplũ diuinitus inſpirata ſequi nos docuit

Marginal notes: Rom. 15 — Act. 4 — 2. Par. 26 — Rom. 2 — Luc. 12 — 1. Cor. 3 — Sap. 8

docuit Eccleſia, ſimul ut cognouiſſemus e ſuperiore loco uoluntatem domini, ſtatim ut adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræſentatio, ut eam explendi facultatem nobis concederet, cum Auguſtino dicentes, Da quod iubes, & iube quod uis: Da, non noſtro merito, ſed eius qui corpus ſuum pro nobis tradere, qui ſanguinem ſuum pro nobis fundere dignatus eſt, cuius rei nunc repræſentatio fit in altari: huius meritis concede nobis, ut iuxta uoluntatem tuam, quam ſacerdote uerbum tuum annunciante cognouimus, uitam noſtram inſtituere, & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes eſſe queamus. Sic olim factitatum eſt in eccleſia Dei, non ut hoc infelici ſæculo noſtro: quo ſimul ut audita eſt concio, ſtatim proruunt omnes e templo, quaſi uel ſufficiat noſſe uoluntatem Dei, neque facere ſit neceſſe, uel, ſi neceſſe ſit facere, quaſi ipſe ex ſe ſatis uirium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat. Libet hic adſcribere uerba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chryſoſtomus. Ingentem, ait, & pene inauditam hanc populi multitudinem, quæ modo affluxit, tantaq. cum attentione ſermonem audit meum, ſæpenumero tempore illo perhorrendo requiſiui, & tamen numquam uidere potui, atque ita me uehemens cepit ſuſpirium, quod cum ego diſputo ueſter conſeruus, ſtudium adhibetis, & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, ut ipſe propius adſit, frequentes ad finem uſque dicendi patientiſsime perſeueratis. cum autem ipſe Chriſtus communis magiſter, & dominus, ſemet in ſacris myſteriis oſtenſurus eſt, uacua deſertaq. eccleſia redditur. Proh fidem hominum Chriſtianorum, quo pacto iſthæc ueniam conſequantur? Facit profecto ueſtra iſta ſiue deſidia, ſiue negligentia, ut laudem ſtudii auſcultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam uos, quam me damnet ac reprobet, cum fructum omnem audienti delapſum cernat & uanidum? Nam ſi cum diligentia iis quæ docuiſſem attenderetis, facto palam ſtudium faceretis ueſtrum, non uerbis tenus, corde habere monſtraretis. ſed quod ſtatim cum audiſtis, diſceditis, & fugam, quaſi uos hoſtis inſectaretur, arripitis, conioctari omnino licet, nihil nos recepiſſe & recondidiſſe animo utilitatis. Nam ſi quæ propoſita ſunt, recondita in animis ueſtris ſeruarentur, prorſus uos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc uero quaſi fidicinam audiretis aliquam, ſic omni utilitate uacui, ſimul ac factus finis dicendi eſt, diſceditis. Sed o frigidā excuſandi rationem, quam a compluribus reddi audio: Orare uel domi poſſumus, dicunt, ſed homiliam doctrinamq. audire non niſi in eccleſia poſſumus. Te homo decipis, & magno in errore uerſaris. Nam ſi & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non poteſt, ut domi tam bene ores, quam in eccleſia, ubi tot patres, ubi clamor felici ſocietate excitus, ad Deum immortalem refertur. non pariter exoras cum ſolus dominum obſecras, atque tuis cum fratribus. eſt enim in hoc plus aliquid, uidelicet concordia, conſpiratio, copula amoris & caritatis, ſacerdotum clamores: præſunt enim ob eam rem ſacerdotes, ut populi orationes, quæ infirmiores per ſe ſunt, ualidiores illas complexæ ſimul in cælum euehantur. Adde quod nihil fructus capi ex homilia poteſt, niſi oratio adiungatur. Porro ſermoni oratio debet anteire. Sic Apoſtoli dicunt: Nos in oratione, & ſermonis doctrina perſeuerabimus. Sic Paulus facit, cum in exordiis ſuarum epiſtolarum orat, ut perinde quaſi lumen lucernæ, lux ipſa orationis regat ſermonem, ac dirigat. Profecto ſi orare cum diligentia inſueſcas, nihil eſt quod doctrinam tui conſerui deſideres, cum ipſe Deus ſine ullo interprete mentem tuam abunde luce afficiat. Quod ſi omnis oratio tantam uim habeat, longe magis eam, quæ ore multorum proueniat, ualere conſentaneum eſt. plus enim neruorū in ea eſt, & multo audientia maior, quam in domeſtica illa & priuata. Vnde id conſtat? Paulum ipſum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit,

Lib. 10. confeſ. cap. 31. & 39

Ioan. 13

Act. 1. & 2
Rom. 1. & c.

2. Corin. 1

eruit, etiam ſperamus quod adhuc eripiet, uobis quoque in oratione pro nobis ſubuenientibus, ut, dono in nos collato, a multis perſonis gratiæ agantur pro no-
Act. 12 bis. Sic etiam Petrus carcerem euaſit. Oratio enim pro eo ab Eccleſia ſedulo agebatur ad Deum. Quod ſi Petro oratio Eccleſiæ profuit, & columnam illam ac ſtabilimen noſtræ religionis carcere liberauit, cur eius uim tu contemnis & negligis? qua te poſsis purgare ratione? Deum quoque dicentem audi, quam populo cum beneuolentia inuocante placeetur, & parcat: quippe qui ſe excuſans apud
Ionæ ult. Ionam prophetam, fruticis argumento cucurbitæ, uerba ad hunc modum faciat: Tu doles ſuper cucurbita, in qua non laboraſti, neque feciſti ut creſceret. ego non parcam Niniuæ ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures quam centum uiginti millia hominum? Non ſine re amplum populi numerum proponit, ſed ut intelligas plurimum eam pollere orationem, quæ cum conſenſu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoque rei humanæ libet explanare. Nam ante hos annos capti nonnulli ſunt, tyrannidem appetentes: cuius rei uos etiam meminiſſe arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu præditus, qui cum damnatus capite ad ſupplicium duceretur, populus motus miſericordia, uniuerſus prætorem adiit, & deprecandi communi opera efficere potuit, ut reus ille, uenia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod, ſi cum iram terreni imperatoris uelitis extinguere, uniuerſi cum liberis & uxoribus feſtinatis: cur, quoties ad cæleſtem illum imperatorem placandum, reddendumq; propitium ire pergitis, ut eius iræ eximatis non unum, ut tunc, nec duos, aut tres, aut centum, ſed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos a flagello liberetis diaboli, foris ſedetis, non uniuerſi concurritis, & eccleſiā penetratis, ut Deus ueſtram reueritus atque exoſculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & uobis peccata abſoluat? Si in negotiis neceſſariis non omnilecne uehementius diſruptis omnibus uinculis curriculo is, & te confers ad ſupplicationem communem, quam ſpem habere poſsis ſalutis, ni ita facias? Tempore illo, mi frater cariſsime, non ſolum homines clamorem illum horribilem reddunt, ſed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant. habent ſibi tempus id idoneum, habent ſacram illam oblationem in fauore. Itaque ut homines ramos olearum gerentes mouere reges conſueuerunt, eoq; arboris genere miſericordiam commemorant & humanitatem: ſic angeli tunc, pro ramis oleaginis corpus domini ipſum protendentes, rogant pro genere humano: quaſi dicant:
Rom. 8 Pro iis Domine rogamus, quos tu adeo dilexiſti, ut pro eorum ſalute mortem obires, animam in cruce efflares: pro iis ſupplicamus, pro quibus ipſe tuum largitus es ſanguinem: pro iis oramus, pro quibus hoc corpus immolaſti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare: cum eos una cum fratribus orare non liceat, adducit eos, ut tu miſeratus, & quia tam acerbe uexantur, & quia uocem reddere nequeunt, tua facultate ad eo-
Chry. tomo 3, ſerm. de Eucha. rum utaris defenſionē, & auxilium. Et alio loco. Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui ſanctorum communionem & congregationem relinquunt, & ſub horam terribilis myſticæ menſæ in uaniloquentiæ conuenticulis occupati ſunt. Quid facis homo? Non promiſiſti ſacerdoti qui dixit: Surſum mentem & corda, Et dixiſti, Habemus ad dominum? non uereris & erubeſcis? et illa ipſa hora mendax inueniris: Papæ, menſa myſteriis inſtructa eſt, & agnus Dei pro te immolatur: ſacerdos pro te angitur: ſanguis ſpiritualis ex ſacra menſa refluit: Seraphim adſtant ſex alis faciem tegentia: omnes incorporeæ uirtutes pro te cum ſacerdote intercedunt: ignis ſpiritualis de cælo deſcendit: ſanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere hauſtus eſt: & non erubeſcis? non uereris? nō confunderis? neque Deum tibi propitium facis? non conſcientia tua te iudicat o homo? Centum ſexaginta horas habente hebdomada, unam & ſolam horam ſibi ipſi ſegregauit Deus, & hanc in opera ſæcularia, & in ridicula, & in conuenticula

ticula inſumis: cum qua poſtea fiducia ad myſteria accedes? o quam polluta conſcientia. Et paulo poſt. Quocirca fratres oro uos & obſecro, ne abſimus ab eccleſiis, neque in aliis colloquiis occupati ſimus. Stemus trementes & timidi, demiſsis oculis, renata autem anima, gementes ſine uoce, iubilantes corde, &c. Ante mille & centum annos in Agathenſi concilio fuit ſancitum, ut Miſſas die dominico ſæculares audirent, & ante benedictionem ſacerdotis egredi populus ne præſumeret: quod ſi feciſſent, ab Epiſcopo publice confunderentur. Quod ipſum etiam in Aurelianenſi concilio tertio paulo poſt fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores, & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum uidere licet, quod ad eum non confugitur, qui ſolus faciẽdi, quod audimus, uires ſuppeditat. Verum de his ſatis. *Canon. 47* *Canon. 28*

De effectu Sacramenti Eucharistiæ. *Cap.* XLII.

CVM eſu ligni uetiti parens noſter prolapſus eſſet in mortem, quam una cum peccato propagauit ad uniuerſum genus humanum, ſe ipſum Chriſtus in nouiſsima cena cibum fidelibus inſtituit, per quem in uitam reſurgere, & illam amiſſam recuperare liceret: ut quemadmodum per uetitum cibum lethaliter ſumus ſauciati, ita per hunc nobis præceptum ſanaremur: & unde uulnus eſt ortum, inde medicina prodiret: unde ſubrepſit mors, inde uita ueniret. De illius cibi guſtu dicitur: Quacumque die comederitis, morte moriemini. Contra uero de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, uiuet in æternum. Hoc ergo primum nobis præſtat hoc ſacramentum, ut uiuamus. Vita porro duplex eſt. Eſt enim uita gratiæ, quæ nobis re ipſa confertur Euchariſtiam ſumentibus: eſt uita gloriæ, quam ſpe quidem conſequimur manducantes corpus & ſanguinem domini, re ipſa uero non prius adipiſcemur, quam corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De uita gratiæ dicit Chriſtus: Qui manducat me, uiuet propter me. De uita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam. Tanta eſt igitur huius cibi uis, ut ſi quis eum digne manducauerit, non ſpirituali modo coniunctione, uerum etiam naturali quadam, & ea arctiſsima, Chriſto copuletur, particeps effectus uere uiuificatricis, quæ uerbi propria facta eſt, carnis, & pretioſi ſanguinis Chriſti. Quæ ſumpta faciunt, ut & Chriſtus in nobis ſit, & nos in Chriſto, non animum tantum reformante, ſed carnem etiam noſtram ad uitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: ſicut & ab Hilario, & a Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo prior eſt uita, quam qui uita noſtra eſt Chriſtus, qui præſens adeſt in hoc ſacramento, ſub alia quidem forma, ſed in propria tamen ſubſtantia, nobis confert, cum corpus illius & ſanguinem digne ſumpſerimus, ut iam uiuamus propter Chriſtum, hoc eſt, ut mortui peccatis, uiuamus deinceps iuſtitiæ, quæ Chriſtus eſt: ut cum Paulo dicere poſsit unuſquiſque noſtrum, Mihi quidem uiuere Chriſtus eſt, mori autem lucrum. Viuo autem iam non ego, uiuit uero in me Chriſtus. Hanc uitam poſteaquam conſecuti fuerimus per Dei gratiam, (illius enim donum eſt) fieri non poteſt quin qui uiuit in nobis Chriſtus, cuius ſpiritu agimur, poſteaquam bonum certamen in hoc ſæculo certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, concedat nobis coronæ loco uitam gloriæ, ut quæ ipſi, tamquam ei, qui natura eſt filius Dei, regni cæleſtis hereditas debetur, eam nos ex huius uitæ diuerſorio migrantes, per adoptionis gratiam conſequamur. Atque hic primus eſt effectus huius ſacramenti. Quoniam uero cum illud ſumimus, Chriſti paſsionis & mortis recordari iuſsi ſumus, ſit ut quem illa toti mundo fructum attulit, eius per ſumptionem Euchariſtiæ participes efficiamur. fuſus enim eſt de Chriſti latere in cruce pendentis ſanguis in remiſsionem peccatorum noſtrorum. Hanc nobis confert iſtud ſacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chryſoſtomus, *Homil. 84*

Gen. 3 *Ioan. 6* *1. Cor. 15* *Li. 8. de trinita.* *Cyr. li. 10. in Io ann. cap. 13.* *1. Pet. 2* *Phil. 1* *Galat. 2* *2. Tim. 4*

Et

Et continuo exſuit ſanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati: per aquam enim
Ioan.19 regenerati, ſanguine & carne nutriti: hinc myſteria ortum habuerunt, ut, quo-
ties ad admirandum calicem accedis, tamquam ab ipſo latere hauriens accedas.
Neque tamen, quod de remiſsione peccatorum diximus, id ita accipi uelimus,
quaſi eundem effectum Euchariſtiæ, quem baptiſmi & pænitentiæ ſacramento
tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, ſed uenialia tantum. Cum enim
in hoc ſacramento inſignis illa Chriſti caritas ante oculos noſtros ſubiiciatur,
qua adductus ſemet ipſum redemptionem dedit pro nobis, fit ut uiciſsim erga il-
1.Pet.4 lum caritate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorum. Caritas autē
cum peccato mortali conſiſtere non poteſt. Quamobrem prius id expiatum opor
tet per pænitentiæ ſacramentum, quam ad menſam hanc terribilem accedatur:
ad quam ſi quis uenerit criminis alicuius capitalis reus, non uitam, ſed mortem
1.Cor.11 habebit æternam, reus erit, ut dicit Apoſtolus, corporis & ſanguinis domini.
Quare monet ille, ut probet ſe ipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice
bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit,
nō diiudicans corpus domini. Ex his Pauli uerbis nō obſcure colligi poteſt, quod
non omnes, qui ſacramentum accipiunt, rem accipiunt ſacramenti: poſterius
enim hoc non accipiunt niſi pii, cum illud prius commune ſit piis cum impiis. Sa-
cramentum autem uocant hoc loco Theologi proprium Chriſti corpus de uirgi-
ne natum, rem uero ſacramenti ſpiritualem Chriſti carnem. Bonus igitur utram
que Chriſti carnem accipit, malus autem tantum ſacramentum, ideſt corpus Chri
ſti ſub ſacramento, & non rem ſpiritualem: non enim efficitur membrum corpo
ris Chriſti, quam Auguſtinus uocat rem, ſiue uirtutem ſacramenti; non conſequi-
tur effectum, ſiue fructum ſacramenti, quamuis uerum & proprium Chriſti cor-
pus manducet. quod ab indignis quoque manducari, docemur his Pauli uerbis,
D.Tho.in Miſſa & ſic habet Eccleſiæ traditio. Itaque uere dixit ille: Sumunt boni, ſumunt mali;
de ſacramento ſorte tamen inæquali, uitæ uel interitus. Mors eſt malis, uita bonis. Vide, paris
Alta. ſumptionis quam ſit diſpar exitus. Ipſum quidem ſacramentum nihil eſt aliud,
quam uita, quam etiam ob cauſam a Punicis Euchariſtiam uitam appellari ſole
Serm.1 de tēp. re ſcribit Auguſtinus. Sed præclare dictum eſt ab eodem. Mutet uitam, ſi quis
uult accipere uitam. nam ſi non mutet uitam, ad iudicium accipiet uitam, & ma
gis ex ipſa corrumpitur, quam ſanatur, magis occiditur, quam uiuificatur. Con
ſtat, in nouiſsima cena Chriſtum diſcubuiſſe cum duodecim, inter quos & Iudas
fuit ille proditor, qui factus eſt & ipſe particeps corporis & ſanguinis domini, ſi-
Homil. 82. in cut aperte docent Chryſoſtomus, Auguſtinus, Theodoritus, & alii nonnulli. ſed
Mat. et in hom. quoniam non mutauit uitam, ad iudicium accepit uitam, & magis occiſus eſt ex
29. illa, quam uiuificatus. Sicut Iudas, inquit Auguſtinus, cui buccellam tradidit
Au. epi. 62. & dominus, non malum accipiendo, ſed male accipiendo, locum in ſe diabolo præ
ſequēti in Pſal. buit: ſic indigne quiſque ſumens dominicum ſacramentum, non efficit, ut quia
10. et ſerm. 11 ille malus eſt, malum ſit, aut quia non ad ſalutem accepit, nihil acceperit: cor-
de uerbis domi. pus enim domini, & ſanguis domini nihilominus ſunt etiam illis, de quibus di-
Aug. de bapti. cebat Apoſtolus: Qui manducat indigne, &c. Et alio loco. De ipſo pane, & de
cōt. Donat. li.5 ipſa dominica manu & Iudas partem & Petrus accepit, & tamen quæ ſocietas,
cap. 6 quæ conſonantia, quæ pars Petro cum Iuda? Quem ſecutus Anſelmus in libro,
Cont. Don. poſt quem inſcripſit de corpore & ſanguine domini. Sicut ſol uno radii ſui calore
colat. cap. 6 hinc ceram ſoluit, inde lutum ſtringit, & non diuerſus in ſe diuerſa operatur in
Anſel. cap. 9 rebus, uteus earum materiis, ſicut eas inuenit: ſic Chriſti gratia, quantum in
ipſa eſt, uno modo ſe in omnes effundit, ſed diuerſos inueniens animos, diuerſe
in eis operatur, hunc in amorem ſui miſericorditer emolliens, illum iuſte non mi
ſerendo indurans. nam cui uult, miſeretur; &, quem uult, indurat. Talis fuit Iu-
das in conuiuio ſaluatoris, cui fuit uenenum buccella dominica, quam de manu
eius ſuſceperit: quam cum ſuſcepit, inimicus in eum intrauit: non quia malum,

ſed quia bonum malus male accepit. de uno enim pane & Iudas accepit, & Pe-
trus: ſed tamen quæ pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad uitam, Iudas
ad mortem. Quæ poſtrema uerba mutuatus eſt Anſelmus ab Auguſtino, cuius di
ligens admodum ſectator fuiſſe uidetur. &, qui fuit propemodum Anſelmi æqua
lis, Bernardus, adducens illa Chriſti uerba: Qui manducat meam carnẽ, & bibit *In 2. ſerm. de*
meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo: De bonis, inquit, & digne ſumen- *cena domini.*
tibus hoc ſentiendum eſt, non de flagitioſis & peſsimis. Sane in menſa una, in ce- *Ioan. 6*
na domini, de uno pane conſecrato Petrus & Iudas accepit, bonus in uitam,
peſsimus in pœnam; bonus in beneficium, peſsimus in teſtimonium; bonus in ſa
lutem, peſsimus in mortem. Quod totum uſque adhuc in Eccleſia completur in
ſacramento altaris, bonis quidem in bonum ſumentibus, canibus uero, & im-
mundis non ſic. Canes ſunt, qui irreuerenter accedunt, & ideo iudicati abſce-
dunt. qui enim ſecundum carnem uiuunt, & poſt carnalia euagantur, catena ui-
tiorum compediti, cum Iuda proditore uenenum accipiunt, ſpiritualis ſuſpen-
dii laqueum incurrunt, grauiſsime damnandi, tum pro multiplici reatu, tum pro
ſacramenti contemptu, quod reuera accipiunt, ſed eſſentia, non ſalubri effica-
cia. Et paucis interiectis. Tria in ſacramento altaris attendere debes, ſpeciem
panis, ueritatem carnis, uirtutem gratiæ ſpiritualis. Vſque ad ſpeciem panis,
ſenſus pertingit exterior, ad ueritatem carnis fides interior, ad uirtutem gratiæ
ſpiritualis, caritas ſuperior. Speciem panis rodit aliquando ſorex paruiſsimus:
ueritatem carnis Chriſtianus etiam recipit peſsimus: uirtutem gratiæ ſpiritualis
non niſi prædeſtinatus accipit. Quod itaque uidemus, ſpecies eſt panis & uini,
quod autem ſub ſpecie illa credimus, uerum corpus eſt, & uerus Chriſti ſanguis,
quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Comeſtio itaque ſacramentalis,
quantum ad uiſibilem ſpeciem, & quantum ad corporis Chriſti ueritatem, con-
uenit bonis & malis communiter. ſed eſt alia comeſtio, ſicut iam diximus, bono
rum ſolummodo, quam per Dei gratiam, & per fidem ex dilectione operantem,
uitæ meritum efficit, & affectus mentium in cordibus percipientium uel mini-
ſtrãtium intercedente ſpirituali & ſubtiliori quadam unione capitis & membro-
rum. Vnde eſt illud, Vt nobis fiat corpus & ſanguis filii tui. Nobis, inquit, fiat.
fit enim proculdubio corpus domini in menſa altaris ſemper, cum ſollemne illud
celebratur myſterium ritu debito: ſed non ſemper eis fit, per quos fit. Vnde il-
lud item in Canone: Vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum fi-
lii tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cæleſti & gratia re-
pleamur. Non enim omnes, qui corpus domini ſumunt, ex participatione alta-
ris ſpiritualiter illa benedictione cæleſti & gratia replentur. Vnde eſt illud: Vt
quod temporaliter gerimus, æternis gaudiis conſequamur. Item: Vt quæ uiſibi-
libus myſteriis ſumendo percepimus, inuiſibili conſequamur effectu. Ex his quo
que Bernardi uerbis perſpicuum fit, quod multi ſumunt ſacramentum corporis
& ſanguinis Chriſti, rem uero ſacramenti ſine fructus eius & effectus non ita mul
ti. Inter quos effectus eſt & hic non poſtremus, quod ſumentes uerum & uiuum
Chriſti corpus, efficimur & ipſi corpus Chriſti myſticum: de quo dicit Paulus: *1. Cor. 12*
Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Ac ſignificantius alio loco:
Vnus panis & unum corpus multi ſumus, qui de uno pane participamus. Huius *1. Cor. 10*
rei quædam indicia ſunt ſpecies illæ, ſub quibus latet hoc ſacramentum, ſicut &
ab Auguſtino, & ante eum a Cypriano ſcriptum legimus. nam dominus noſter *Tra. 26 in Ioã.*
corpus & ſanguinem ſuum in iis rebus commendauit quæ ad unum aliquid redi- *Cyp. li. 1. epi. 6*
guntur. nam panis ex multis granis in unum conſtat, & uinum ex multis racemis
in unum confluit: ut uel ex hoc, quid ſignificet hoc ſacramentum, admoneri poſ
ſimus. ſignificat enim, quod & nos ad eundem modum, cum ſimus multi, unum
tamen corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Similiter *Rom. 12*
Euſebius Emiſſenus, Etiam in hoc ipſo, inquit, quod numeroſis tritici granis cõ *Hom. 5. de Pa-*
fici *ſchate.*

ficì nouimus, unitatem conſtat aſsignari populorum. Sicut enim frumentum, quod ſolita purgantis ſolicitudine præparatum in candidam ſpeciem molarum labore perficitur, ac per aquam & ignem in unius panis ſubſtantiam congregatur: ſic uariæ gentes, diuerſæq. nationes in unam fidem conuenientes, unum de ſe Chriſti corpus efficiunt: & Chriſtianus populus, quaſi tritici innumerabilia grana, a ſacrilegis nationibus fide purgante atque cribrante diſcernitur: & in uuum quaſi infidelium lolio pertranſeunte colligitur: & duorum teſtamentorum inſtructione, uelut frumentum gemino molarum opere curatum, niteſcit: & in illam primæ originis dignitatem natiuo candore mutatur: ac per aquam baptiſmi, uel per ignem Spiritus ſancti, æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo ſeparari grana ab illius confecti panis adunatione uon poſſunt, & ſicut aqua ad propriam redire ſubſtantiam uino permixta iam non poteſt: ſic & fideles quique, atque ſapientes, qui redemptos ſe Chriſti ſanguine & paſsionis cognoſcuut, ita debent quaſi inſeparabilia membra capiti ſuo fidei conſeruatione, & ardentiſsima religione ſociari, ut ab eo uon uoluntate, uon neceſsitate ſeiungi, non ulla terrenæ ſpei ambitione, nou denique ipſa poſsint morte auelli. Nec dubitet quiſquam, primarias creaturas, nutu potentiæ, præſentia maieſtatis, in dominici corporis tranſire poſſe naturam, cum ipſum hominem uideat, artificio cæleſtis miſericordiæ Chriſti corpus effectum. Ex quibus uerbis colligitur, quod ſacramentum hoc non ſignificat magis, quam efficit hanc unitatem. Neque uero ſignificat magis, quam efficit hoc ipſum. Hæc eſt enim huius ſacramenti uirtus & efficacia, ſi digne ſumptum a nobis fuerit, ut unum cum capite uoſtro Chriſto,

Ioan.17 unum etiam ipſi inter nos efficiamur. Quod enim ex hoc mundo migraturus patrem ſuum cæleſtem precatus eſt Chriſtus, ut quos dederat ſibi, eos ſeruaret, ut omnes unum eſſent, ſicut pater in ipſo, & ipſe in patre, ut & ipſi in utroque unũ eſſent, hoc perficitur in hoc ſacramento. unum enim efficimur cum Deo patre,

Ephe.1 cui uoluntate adhæremus: unum cum Chriſto, cui tamquam unius corporis membra capiti counectimur. Ipſum enim dedit Deus caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Vnum etiam ipſi inter nos, cum ſimus membra multa, quæ corpus unum efficiũt, cuius caput eſt Chriſtus. Ad hoc autem Chriſti corpus non ii modo pertinent, qui ſunt in hac uita ſuperſtites, uerum & pii omnes, qui cæleſtibus iam gaudiis perfruuntur, & ii ſimul, qui felicitatem quidem eandem expectant, ſed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus, niſi purgatis illis, egredi, regniq. cæleſtis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ cauſa eſt, quod, cum tremendum illud corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium peragitur, quo facilius obtiueri poſsit, quod illius immolationis merito, quæ iu cruce facta eſt, concedi nobis petimus, corpus hoc uniuerſum ſimul quaſi congregatur. adeſt enim in eo caput huius corporis Chriſtus, unum cum illo manens cui offertur, unum ipſe faciens eos, pro quibus offertur, unus ipſe, qui offert & quod offertur, ipſe, & ſacerdos, & ſacrificium: cuius paſsio & mors iu altari repræſentatur: quam ille propterea dignatus eſt oppetere, ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum. Eſt

Ioan.11 itaque inter alios fructus, quos nobis attulit Chriſti mors, etiam hic, quod per illam congregamur in unum. Quamobrem congregantur in hoc ſacrificio, uon modo qui corporibus præſentes adſunt, & hac uita mortali fruuntur, uerum & ii, qui iam in cælis cum Chriſto triumphant: & qui purgatione adhuc opus habent, ſuperſtitum precibus adiuuantur, quo celerius ad illorum ſocietatem peruenire poſsint. Terribilis eſt hæc quaſi caſtrorum acies ordinata, ſatanæ. uidet enim præſentem in altari Chriſtum cum omnibus corporis ſui membris, cuius ipſe caput eſt: quare cum aperto Marte nihil ſibi profici poſſe intelligat, quibuſcumque poteſt artibus & inſidiis, ut ſolui poſsit hæc acies, contendit, & elaborat. Ac primum quidem caput ipſum petit: quod quamuis adeſſe in altari non ignoret aliud.

aliud, tamen perſuadere membris ſuis conatur, ut aut eſſe omnino neget, aut non alio tempore, quam quo manducatur, eſſe concedat: oblationis etiam nomen ipſum ferre non poteſt: deinde uero nec membris parcit, quæ & ipſa grauiter oppugnat. Diximus hoc antea quoque, quod nihil obſtat æque conatibus eius, atque unitas. quare, ſicut Chriſtus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominioſam oppetiit, ut congregaret diſperſos: ſic iſte contra nihil non facit, ut congregatos diſpergat. uult ab iſto corpore, quod in terris adhuc militat, diuiſos & ſegregatos eos, qui cum & ipſi membra ſint eiuſdem corporis, deuictis hoſtibus noſtris ſempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Chriſto triumphant in cælis. Vult - eorum memoriam prorſus abolitam, qui quamuis in fide & confeſsione Chriſti nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc ſæculo uixerunt, ut ſtatim ex eo migrantes, ad ſedes beatorum recipi mererentur. Atqui nō heri, quod aiunt, & nudius tertius, ſed iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, ut & ſanctorum martyrum, & aliorum in Chriſto defunctorum in ſacrificio Miſſæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Meminit huius cō

ſuetudinis Auguſtinus his uerbis: Habet Eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles no- *Ho. 17. de uer-*
uerunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ut non pro ipſis oretur; *bis Apoſt.*
pro ceteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria eſt enim, pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commēdari. Et rurſus alio loco: Ideo *Tract. 64*
quippe ad ipſam menſam nō ſic eos cōmemoramus, quemadmodum alios, qui in *in Ioan.*
pace requieſcunt, ut etiam pro eis oremus: ſed magis ut ipſi orent pro nobis, ut
eorum ueſtigiis adhæreamus, quia impleuerunt ipſi caritatem, qua dominus di- *Ioan. 15*
xit non poſſe eſſe maiorem. Et clarius etiam contra Fauſtum ſcribens, Populus, *Li. 20. c. 21*
inquit, Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſollemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur, ita tamen, ut nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum, conſtituamus altaria. quis enim antiſtitum, in locis ſanctorum corporum aſsiſtēs altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? ſed, quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit apud memorias eorum, quos coronauit: ut ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuēdam caritatem, & in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adiuuante poſſumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis, & ſocietatis, quo & in hac uita coluntur ſancti Dei homines, quorū cor ad talem pro Euangelica ueritate paſsionem paratum eſſe ſentimus: ſed illos tanto deuotius, quanto ſecurius poſt incerta omnia ſuperata, quanto etiā fidentiore laude prædicamus, iam in uita feliciore uictores, quam in iſta adhuc uſque pugnantes. at illo cultu, qui Græce latria dicitur, Latine uno uerbo dici nō poteſt, cum ſit quædam diuinitati propriȩ debita ſeruitus, nec colimus, nec colendū docemus, niſi unū Deum. Cū autem ad hunc cultū pertineat oblatio ſacrificii, unde idololatria dicitur eorū, qui hoc etiā idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendū præcipimus, uel cuiquam martyri, uel cuiquā ſanctæ animæ, uel cuiquam
angelo. Neque diſsimilia ſcribit in libris de ciuitate Dei. Atque his uerbis abun- *Li. 8. ca. 27 &*
de declarat, quod ſit diſcrimen inter cultum, qui ſanctis tribuitur, & eum qui *li. 22. c. 10. &*
Deo ſoli debetur. Illos enim, ut pro nobis intercedant, orare poſſumus & debe- *Ho. 71. de uer-*
mus: ſacrificium autem præterquā ſoli Deo offerre fas non eſt. quod propterea *bis Ap. et tra.*
tātopere cupit abrogatum Satanas, ut ne ſit aliquod diſcrimen inter Deū & homi- *84. in Ioānem.*
nes, quo ſine Deo nos eſſe faciat. Neque uero ſolus Auguſtinus, uerū & ante eum
Cyprianus commemorationis huius ſanctorum, quæ fit ad altare per ſacerdotem, *Li. 3. epiſt. 6. et*
mētionem facit: ut longe uetuſtiſsimum morem hunc fuiſſe facile cuiuis conice- *li. 4. epi. 5*
re liceat: quemadmodū & illum, quo ceterorum quoque, qui in Chriſto defuncti
ſunt, fit memoria: de quo & ipſo his uerbis meminit Auguſtinus: Neque enim *Li. 20. de ciuita*
piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum *te Dei, cap. 9*

O Chriſti:

Chriſti: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corpo-
In li. de cura pro mortuis ge ren. cap. 5 ris Chriſti. Et alio loco, cum protuliſſet illud ex Machabæorum libris, de oblato
pro mortuis ſactificio, Sed etſi, inquit, nuſquam in ſcripturis ueteribus omni-
no legeretur, non parua eſt uniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret,
1. Mach. 12 auctoritas, ubi in precibus ſacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare fundun-
In epiſt. ad Phi lippenſ. tur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum. Chryſoſtomus uero
Apoſtolicum hoc eſſe inſtitutum aſſerit, dicens: Non fruſtra ab Apoſtolis ſanci-
Hom. 3 tum eſt, ut in celebratione uenerandorum myſteriorum memoria fiat eorum, qui
hinc diſceſſerunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum utilita-
tis. ſtante ſiquidem uniuerſo populo, manus in cælos extendente, cœtu item ſa-
cerdotali, uerendoq. poſito ſacrificio, quo modo Deum non placaremus pro
iſtis orantes? Verum iſtud quidem de illis dicimus, qui in fide abſceſſerunt. Ea-
Hom. 69. & in 1. ad Cor. ca. 15 dem repetit in Homiliis ad populum Antiochenum ſcriptis. Sed & ante illum idẽ
proditum eſt memoriæ per Dionyſium Areopagitam, qui & ipſe commemoratio-
Hom. 41 nem defunctorum in Miſſæ ſacrificio, Apoſtolicam uult eſſe traditionem. quod
In epiſt. ad Hæ. bo. 32 uel inde certius cognoſci poteſt, quod a Petri quoque ſucceſſore Clemente ſcri-
ptum legimus in hæc uerba. Conuenite, inquit, in cymeteria, ſacros libros in his
In act. Ap. legentes & pſallentes pro his qui dormierunt, martyribus atque animabus ſan-
Hom. 21 ctis qui a ſæculo fuerunt, proq. fratribus noſtris, qui in Domino obierunt, &
In Matt. 32 antytipon regalis corporis Chriſti, acceptabilemq. Euchariſtiam offerte in eccle
Hom. 1 ſiis & cymeteriis ueſtris. atque in exitu mortuorum pſallentes eos deducite ſi fi-
Eccl. Hie. ca. 7 deles fuerint in domino. Ioannes uero Damaſcenus, utroque poſterior, librum
Li. 6. c. 30. cõſ. Apoſto. etiam ſcripſit de iis, qui in fide hinc migrarunt, quod ſacris operationibus & ui-
uorum orationibus multum iuuentur, quem Ioannes Oecolampadius, cum ad-
huc eſſet catholicus, in latinam linguam tranſtulit. In eo illud ipſum, quod Chry
ſoſtomus, atteſtatur his uerbis: Diui autem Apoſtoli diſcipuli ſaluatoris, qui to-
tum mundi circulum uiuum cepere prædicãdo uerbum, quod ſuis oculis uiderãt,
in tremendis uitalibuſq. ſacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdor-
mierunt, habendam edixerunt. Extat miſſa D. Iacobi cum præfatione Procli,
archiepiſcopi Conſtantinopolitani, qua teſtatur eam ipſius eſſe. Extat & Aethio
pum miſſa. In utraque fit & ſanctæ Mariæ uirginis, & aliorum multorum ſanctorũ
commemoratio. In poſteriore uero formulam hanc uidere licet Latinis inuſita-
tam, per Stephanum protomartyrem, Zachariam ſacerdotem, Ioannem Bapti-
ſtam, & per omnes ſanctos martyres &c. item per preces & interceſsionem quã
pro nobis facit domina noſtra ſancta & immaculata uirgo Maria, & per preces
Lib. 8. c. 18 maiorum Angelorum. Legimus autem & Liturgiam quandam diui Clementis, in
qua itidem precationes fiunt & pro uiuis, & pro mortuis. Vtitur autem his uer
bis. Offerimus tibi pro omnibus, qui a ſæculo placuerunt tibi, ſanctis patriar-
Cap. 19 chis, prophetis, iuſtis, apoſtolis, martyribus, &c. Et paulo poſt, pro Regibus
& his, qui ſunt in ſublimitate conſtituti, oremus, ut in pace per ipſos uiuamus,
ut quietam & trãquillam uitam agentes, uerſemur in omni pietate & ſanctitate.
Sanctorum martyrum memoriam colamus, ut, qui participes fiamus certaminũ,
quæ ipſi pertulerunt, digni efficiamur. Pro his qui in fide quieuerunt oremus.
Quod uero dicit clemens. Offerimus pro ſanctis patriarchis &c. non ſic accipiẽ-
dum eſt, quaſi precibus & oblationibus noſtris ipſi indigeant, ſed magis offeri-
mus in gratiarum actionem, quod etiam indicat Cyrillus Hieroſolymitanus cum
ita loquitur. Hoc ſacrificiũ tibi offerimus, ut memores ſimus etiam eorum, qui
obdormierũt, primum patriarcharum, prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum,
ut Deus orationibus & interceſsionibus eorum ſuſcipiat noſtram deprecatio-
nem. Deinde etiã pro defunctis ſanctis patribus, & Epiſcopis, denique pro omni
bus, qui nos præceſſerunt, magnã utilitatem credẽtes acceſſurã eorũ animabus,
pro quibus offertur deprecatio, præſente ſancto & tremendo ſacrificio. Et uolo
uobis

nobis id exemplo demonſtrare. Scio enim multos hoc dicere, quid inde capit emolumenti anima, ſi poſteaquam in peccatis migrauerit ex hoc ſæculo, in precibus, quæ funduntur ad altare, earum fiat memoria. Age igitur, ſi Rex quiſpiam eos, a quibus offenſus eſt, mittat in exilium, deinde qui ſunt illi neceſsitudine cõiuncti, corona contexta pro his, qui ſunt ea pœna mulctati, eam ipſi offerant, an illis non remittat aliquid de pœna conſtituta? ad eundem modum & nos pro his, qui obdormierunt, Deo preces offerentes, etiam ſi peccatores ſint, non coronam conteximus, ſed Chriſtum immolatum pro noſtris peccatis offerimus deprecantes pro ipſis, & pro nobis benignum Dominum. Fit etiam dormientium & quieſcentium in fide Chriſti memoria. Extat Miſſa Baſilii, extat & Chryſoſtomi: extat utriuſque in libro ſacerdotali Græco explicatio. Similiter in utraque ſanctiſsimæ & intemeratæ, ſuper omnes benedictæ dominatricis noſtræ Dei genitricis & ſemper uirginis Mariæ, ſancti Ioannis præcurſoris, & Baptiſtæ, ſanctiet iam cuius dies celebratur, & omnium ſanctorum, ſimul & dormientium in ſpe reſurrectionis uitæ æternæ, fit memoria. cur autem ea fiat, rationem reddit Nicolaus Cabaſilas in eo libro, quem de diuino altaris ſacrificio inſcripſit. Vbi ſimul & illud oſtendit, plus ad ſanctificationem prodeſſe ſacrificium hoc animabus, quæ ſunt ſolutæ corporibus, quam iis, quæ uiuunt in corporibus: quod eæ purgantur, & peccatorum remiſsionem accipiunt per orationes ſacerdotis & donorum interceſsionem, nihil minus quam eorum qui uiuunt. In eo autem ſunt meliore condicione, quod non peccant amplius, nec noua ueteribus crimina adiiciunt, ſicut faciunt ut plurimum uiuẽtium animæ. Hactenus de ſacramenti huius effectu. *Cap. 33. 44 47. & ſequentibus.*

Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat. Cap. XLIII.

QVALITER autem affectum eſſe oporteat, qui digne manducare corpus, & bibere uult Chriſti ſanguinem, indicat Paulus cum dicit: Probet autem ſe ipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat, & bibit. Quod ſi in ueteri lege, ubi figura tantum fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet: quanto minus illud licere debet in hoc ſacramento, in quo uerum corpus, & uerus eſt Chriſti ſanguis? Quamobrem ſuam quiſque conſcientiam diligenter examinet, priuſquam ad hanc menſam accedat, ne, quod bonum eſt, male malus accipiat. Hoc eſt, quod fideles admonet Auguſtinus: Videte, inquit, fratres, panem cæleſtem ſpiritualiter mãducate, innocentiam ad altare apportate. peccata etſi ſunt quotidiana, uel non ſint mortifera. antequam ad altare accedatis, attendite quod dicitis: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si dimittis, dimittetur tibi, ſecurus accede, panis eſt non uenenum: ſed uide, ſi dimittis: nam ſi non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quẽ non fallis. Mẽtiri Deo potes: Deũ fallere nõ potes. Nouit ille quid agas, intus te uidet, intus te examinat, intus inſpicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indigne dicit eũ accipere, ſi eo tẽpore accipiat, quo debet agere pænitẽtiam. In ſumma, quiſquis ad ſalutem uult accipere corpus & ſanguinem Chriſti, hoc in primis eum contendere & elaborare oportet, ut ſit membrũ Chriſti, hoc eſt, ut per fidem & caritatem Chriſto adhæreat. Neſcitis, dicit Paulus, quoniam corpora ueſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? abſit. An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne una. qui autem adhæret domino, unus ſpiritus eſt. Ex hoc Pauli loco diſcimus, eius quemque membrum eſſe, cui adhæret. Qui adhæret Chriſto, membrũ eſt Chriſti: qui adhæret meretrici, mẽbrum eſt meretricis: qui adhæret Satanæ, membrũ eſt Satanæ. Quamobrẽ, niſi quis hoc egerit, ut ſit membrũ Chriſti: nihil eſt, quod communicet corpori & ſanguini Chriſti. quæ enim participatio iuſtitiæ cũ iniquitate? aut quæ ſocietas

1. Cor. 11. *Tract. 26. in Ioan.* *Epiſt. 118. ca. 3* *1. Cor. 6* *I. Cor. 6.*

luci ad tenebras? quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Non eſt autem Chriſti membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quam creatori redemptoriq. ſuo Chriſto. Non eſt membrum Chriſti, qui fratrem ad Chriſti corpus pertinētem odio habet. Non eſt membrum Chriſti, qui ſegregat ſemet ipſum a corpore Chriſti. Denique quicumque criminis alicuius capitalis reus eſt, non eſt membrum Chriſti. Quamobrem ſi quis eius rei ſibi conſcius eſt, non prius ad ſumendum uiuum & uerum Chriſti corpus accedat, quam corporis eius myſtici membrum factus fuerit, atque unde auulſus eſt peccatis ſuis, Chriſti corpori ſe rurſus inſeri curauerit. quod ita demum futurum eſt, ſi & cum Deo, & cum proximo, qui eiuſdem corporis membrum eſt, reconciliari ſtuduerit, & offenſam ipſe remittens, & remitti ſibi uiciſsim poſtulans. uam cum omni immunditia atque omni crimine uacare oporteat ad menſam hanc acceſſurum, nihil tamen æque illi aduerſatur, atque diuiſio, atque uoluntatis alienatio, atque ira, odium,
Hom. 16 in Ioan. æmulatio. recte enim uocatur hoc ab Auguſtino ſacramentum pietatis, ſignum unitatis, uinculum caritatis. recte idem admonet, quod qui accipit myſterium unitatis, & non ſeruat uinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium contra ſe. Annunciatur in hoc ſacramento Chriſti mors, dicit Paulus.
1. Cor. 11 Porro Chriſtus mortuus eſt, ut morte ſua nos Deo patri ſuo cæleſti recōciliaret, ut reconciliatos unum cum illo, unum ſecum, unum nos ipſos inter nos faceret. Quiſquis igitur hanc unitatem rumpit, & uel a Chriſto ſe lethaliter peccando ſeparauit, uel ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ſuo plus quam illius iudicio tribuēdo, ſegregauit, uel a quocumque eiuſdem corporis membro per odium & male-
Heb. 6 uolentiam ſe diuiſit, quid aliud quam rurſus crucifigit ſibimet ipſi filium Dei, & oſtentui habet? dum eadem illa deſignat, propter quæ Chriſtus crucifigi & mori dignatus eſt: quem peccata noſtra de cælo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus cauſam dederunt. atque ita fit, ut non ad uitam, ſed ad mortem ſumat uitam. reus enim efficitur corporis & ſanguinis domini. Quapropter quiſquis uel Deum, uel proximum ſe offendiſſe ſibi conſcius eſt, non prius ad hanc menſam accedat, quam reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod a Prophe-
Pſal. 68 ta dictum eſt: Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributionem, & in ſcandalum. Qua de cauſa monet Athanaſius, ut omnes, qui pacem amant, inter ſe concilientur, ac deinde, ubi conciliati fuerint, Synaxis celebretur. in epiſtola ad Antiochenos ait idem, fuiſſe morem tunc obſeruatum, ut in orationibus peruigilarent, & in uigiliis pernoctarent Synaxim celebraturi. Item in Apologia ad Conſtantiuū, & in ea, quæ ſequitur, de fuga ſua. Quoniā uero recōciliatio eiuſmodi fit per pænitentiæ ſacramentū, de eo nobis dicendū deinceps reſtat.

De Sacramento Pænitentiæ. *Cap.* XLIIII.

PER lauacrum regenerationis nouam quandam uitam ingredimur. nam in eo uetus homo noſter crucifigitur, neque uiuit iam in nobis, niſi is, qui propter nos, & propter noſtrā ſalutē homo fieri dignatus eſt, Deus &
Gal. 3 dominus noſter Ieſus Chriſtus, quem baptizati induimus. Ingredimur autem in hanc uitam, non ut otio uacemus, & deliciis, ſed ut contra mundum, carnem, & diabolum in acie ſemper ſtemus. ad quos hoſtes noſtros ſuperandos datur nobis in ſacramento confirmationis adiutor ſanctus ſpiritus, cuius uirtute facilius impetum eorum propulſare poſſumus. Datur etiam ad ſuſtentandos nos in Euchariſtia nō quiuis cibus, ſed pretioſi corporis & sāguinis domini noſtri Ieſu Chriſti. fit nihilominus, quod in prœliis uſu uenire ſolet, ut ſæpe grauiter ab hoſtibus noſtris ſauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti uitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne ſic quidem oblitus eſt miſericordiæ
2. Cor. 1 ſuæ pater ille miſericordiarum, & Deus totius conſolationis. Ipſe enim eſt, qui
Pſal. 144 alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos: cuius tanta eſt benignitas &

& clementia, omnem ut humanam affectionem longo interuallo ſuperet. Magna eſt matris erga puerum ſuum infantem benignitas, ſed hanc ſuperat patris noſtri cæleſtis bonitas. quod hæc ipſius per Prophetam loquentis uerba teſtantur: Nũquid obliuiſci, inquit, poterit mulier infantem ſuum, ut non reminiſcatur filii uteri ſui? et ſi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiſcar tui. Non uult ille benignus & miſericors, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia, quemquam de uenia lapſum deſperare, ſed huic quoque rei remedium inſtituit, pœnitentiæ ſacramẽtum, per quod lapſo reſurgere liceret. Quamobrem ſicut baptiſmus intrantium, confirmatio pugnantium, Euchariſtia uires reſumẽtium: ſic hoc reſurgentium ſacramentum eſſe dicitur: cuius uirtute fit, ut, cum corruerimus, eleuemur; ut, ſi in iſta colluctatione, quæ nobis eſt aduerſus principatus & poteſtates tenebrarum harum, nos proſterni contigerit, non propterea ſtatim animum abiicere, uerum ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi proſtrati, ac uires ad pugnandum recuperare poſsimus: nam qui non uenit uocare iuſtos ſed peccatores ad pœnitentiam, non uult mortem impii, ſed magis ut conuertatur & uiuat. Sic enim per Prophetam loquitur: Nunquid uoluntatis meæ eſt mors impii, & non ut conuertatur a uiis ſuis, & uiuat? Ac paulo poſt: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus ueſtris, & non erit uobis in ruinam iniquitas. Proiicite a uobis omnes præuaricationes ueſtras, in quibus præuaricati eſtis, facite uobis cor nouum & ſpiritum nouum. Et quare moriemini domus Iſrael? quia nolo mortem morientis, dicit dominus Deus, reuertimini, & uiuite. Adeo ipſe nos inuitat pius & miſericors pater, ut reuertamur potius & uiuamus, quam ut in peccata prolapſi, de illius benignitate deſperemus. Pronior eſt ad miſerendum, quam nos ad miſericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazanzenus, quam alii acceptant. Vt recte dictum ſit ab Anſelmo, cum Deum alloquitur. Ex naturali bonitate tua in infinitum pronior es ad exaudiendum, quantum in te eſt, quam nos auidi ad rogandum. Simul ut dereliquerit impius uiam ſuam, ac uir iniquus cogitationes ſuas, ac ad dominum conuerſum fuerit, obuiis, quod aiunt, manibus eum ad ſe reuertentem excipit. Eſtq. magis gaudium in cælo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta nouem iuſtis.

Eſai.49 · *Ioel 2* · *Ephe.6* · *Matt.9* · *Ezech.18* · *In oratio. in ſanctum lauacrũ.* · *In libro de menſuratione cruc.* · *Eſai.55*

De materia & forma huius Sacramenti. Cap. XLV.

NEQVE uero dubitandum eſt, quin hoc ipſum pœnitentiæ ſacramentũ ab ipſo Chriſto fuerit inſtitutum: cuius hæc clariſsima uerba ſunt ad Petrũ: Dabo tibi claues regni cælorum, & quodcũque ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cælis. Tum & ad reliquos Apoſtolos: Amen dico uobis, quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo, & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Ac poſt reſurrectionem ad eoſdem: Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quibus uerbis & materiam & formam huius ſacramenti ſatis expreſsiſſe uidetur. Eſt autem duplex materia, propinqua, & remota. Sicut ſtatuæ propinqua materia eſt metallum, remota uero aqua: ſic & in hoc ſacramento, remota materia ſint peccata, non quatenus amplectenda, ſed quatenus deteſtanda, ac quamlongiſsime propulſanda ſint, quorum fit a Chriſto mentio. Proxima autem materia ſunt actus ipſius pœnitentis: cum enim aliquis iuſto dolore concepto de peccatis admiſsis, firmo etiam propoſito non modo cauendi deinceps, uerum etiam ſatisfaciendi pro illis, ea ſacerdoti confeſſus fuerit, hæc ipſa confeſsio ad hunc modum facta, ſignum eſt uiſibile ſacræ rei, hoc eſt inuiſibilis gratiæ, qua ſic confeſſo peccata remittuntur: & quidem efficax ſignum. nam ſimul ut ad confeſsionem huiuſmodi uerbum acceſſerit a ſacer-

Mat.16 · *Matt.18* · *Ioan. 20*

dote prolatum, ego te abſoluo, ſtatim peccata omnia contrito & confeſſo remit
tuntur. Eſt autem in huius & aliorum ſacramentorum materia nonnullum diſ-
crimen. Nam in aliis ſubſtantiæ quædam exteriores materiæ locum obtinent,
ſicut in baptiſmo aqua, in confirmatione chriſma, in Euchariſtia panis & uinum,
in extrema unctione, & in ordine unguentum olei: in hoc ipſa hominis actio ma
teriæ loco eſt, quodq. fieri uidemus in medicinis, quibus corpus curatur, idem
etiam uſu uenit in ſacramentis, quæ medicinæ quædam ſunt animarum. ſicut
enim quædam ſunt medicinæ, quæ in ſola illius, qui curatur, paſsione conſiſtunt,
cuius generis eſt ſectio uulneris: quædam uero in actione, cuiuſmodi eſt exerci-
tatio corporis: ſic in ſacramentis cernere licet alia, quæ conſiſtunt in eius paſsio
ne, qui ſanctificatur, & non actione niſi per accidens, ut illa quinque, quorum
antea meminimus: alia uero in actu eius qui ſanctificatur, cuiuſmodi ſunt hoc pæ
nitentiæ, matrimoniiq. ſacramentum. Quamobrem actus iſti, materiæ locum
obtinent, qui ſunt tres, contritio, confeſsio, ſatisfactio: formæ autem abſolu-
tio. Neque uero propterea reiici debet ea forma abſolutionis, qua utitur Eccle
ſia, quod ea a Chriſto inſtituta aut præcepta eſſe non legitur: nam eadem ratione
baptiſmi quoque formam reiiciendam eſſe dixerimus. neque enim alia auctori-
Matt. ult. tate dicit ſacerdos, Ego te abſoluo, quam qua dicit: Ego te baptizo. ſicut ba-
ptizandi formam ex Chriſti uerbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, ba-
ptizantes eos &c. ſic & abſoluendi formam ex eiuſdem Chriſti uerbis mutuatur,
dicẽtis ad Petrum: Quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.
Matt. 16 Et ad Apoſtolos omnes: Quorum remiſeritis peccata. Ceterum in pænitente ue
Ioan. 20 raciter tria conſiderari ſcribit oportere Gregorius, conuerſionem mentis, con-
Greg. lib. 6. c. 1 feſsionem oris, & uindictam peccati: quæ uulgo uocant contritionem, confeſsio
in primũ Reg. nem, & ſatisfactionem. De ſingulis ordine diſſeremus: ac primum de contritio-
ne, ſiue conuerſione mentis.

De contritione. *Cap.* XLVI.

CONTRITIONEM recte dixerimus iuſtum eſſe dolorem de peccatis
conceptum, cum eorum deteſtatione. Dolere autem de peccatis nemo
Eccl. 1 poteſt, niſi prius ab illis ceſſauerit. Propterea monet ſcriptura; Pecca-
Gen. 4. ſecundũ ſti, quieſce. Et in alia ſcriptura prius illud legitur. Derelinquat impius uias ſuas,
LXX. & uir iniquus cogitationes ſuas. Poſtea adiicitur, Et reuertatur ad dominum. At
Eſai. 55. Eſai. 1 que apud eundem Prophetam: Quieſcite agere peruerſe: deinde: Diſcite be-
Rom. 13 nefacere. Paulus etiam cum eſſet hortatus Romanos ut induerent arma lucis,
Ephe. 4 prius admonuit, ut abiicerent opera tenebrarum. Et Epheſios prius deponere
iuſsit ſecundum priſtinam conuerſationem ueterem hominem: deinde dixit, Re
nouamini ſpiritu mentis ueſtræ, & induite nouum hominem. Qui reconciliari
uult amico, quibus eum antehac iniuriis afficiebat, ab iis deinceps iam abſtinet,
quo facilius redire poſsit in gratiam. Quæ autem eſt alia pænitentiæ ratio, quam
ut reconciliemur Deo, remiſsione peccatorum noſtrorum impetrata? Ceſſemus
itaque a peccatis neceſſe eſt, in quibus quam diu perſtat aliquis, dolere de illis,
eaq. ex animo deteſtari non poteſt. Primum itaque ceſſandum eſt a peccatis;
quod tamen ſolum non ſufficit. Doleamus inſuper oportet, quod ea patraueri-
mus aliquando: ac ſicut ea placuerunt antea, ſic deinceps deteſtemur & odio ha-
beamus. Eſt quidem ita, quod optima pænitentia eſt, noua uita: uerum & illud
Lib. de utilitate uerum eſt, quod ab Auguſtino dictum exiſtimatur. Neminem nouam uitam in-
pænitentiæ, c. 1 choare, quem ueteris non pænituerit. Qui namque fieri poteſt, ut proponat de
inceps aliquis, nihil ſe niſi benefacere uelle, cui, quæ præterierunt malefacta,
non diſplicuerint? quam Latini pænitentiam, eam Græci uocant μετάνοιαν, quæ
li. 2. cõtr. Mar- latine dici poteſt mentis mutatio ſiue reſipiſcentia: ipſo etiam Tertulliano teſte,
tionem. qui ſcribit in Græco ſono pænitentiæ nomen non ex delicti confeſsione, ſed ex

animi

animi demutatione compoſitum eſſe. Quæ autem eſſe poteſt animi demutatio, ubi quæ prius placuerunt, ea deinceps non diſplicent? Quo modo mutaſſe priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuiſſe, uerum in poſterū nihil eiuſmodi patrare deliberatum habet? Quamobrem uel communis ipſe ſenſus indicat, ad nouam uitam inchoandam, opus eſſe deteſtatione uitæ prioris & diſplicentia. Etiam homini ſi quis reconciliari uult, oſtendit ſibi diſplicere, quod eum aliquando offenderit. Quod ſi delectari ſe offenſionibus iſtis indicauerit, atque eo nomine ſibi placuerit, tantum abeſt, ut in gratiam redeundi poteſtas illi fiat, maiorem etiam ut iram ſibi cumulet. Si ad hunc modum agi par eſt cum homine, æque ut nos mortali, quo ore ad Deum accedemus? qua fronte ei reconciliari poſtulabimus, nullum de eo quod offenderimus, quodq. iuſtam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes? Quamuis autem ineptum ſit ad hunc modum colligere: Non eſt ſcriptum, ergo approbandum non eſt: tamen & res & nomen ipſum contritionis e ſcripturis oſtendi poteſt. Nam quod unus ex Prophetis auerſionis ab impietate meminit, quid aliud ſignificare uult hoc nomine, quam odium eorum & diſplicentiam, quæ prius placuerunt? Nam quem odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam uero ille locus: Poſtquam conuertiſti me, egi pænitentiam, & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi cor meum: confuſus ſum & erubui, quoniam ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ: nonne aperte uim contritionis demonſtrat? in quo conteritur & percutitur cor, ſitq. ut confundamur & erubeſcamus de iis, quæ patrata ſunt per nos. De hoc genere confuſionis dicit Auguſtinus. Eſt quædam confuſio temporalis, utilis perturbatio animi reſpicientis peccata ſua, reſpectione perhorrentis, horrore erubeſcentis, erubeſcentia corrigentis. Vnde dicit Apoſtolus. Quam enim gloriam habuiſtis tunc in iis, in quibus nunc erubeſcitis? Ergo erubeſcere eos dicit iam fideles, non de præſentibus donis, ſed de præteritis peccatis. Hanc confuſionem non formidet Chriſtianus, immo, ſi hanc non habuerit, æternam habebit. Quam in ſententiam ſcribit etiam auctor operis imperfecti in Matthæum his uerbis. Numquid neſcimus, quia confeſſio peccatorum habet pudorem? & quia hoc ipſum erubeſcere pœna eſt grauis? Sed ideo magis iubet nos Deus confiteri peccata noſtra, ut uerecundiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipſum pars eſt iudicii. Neque minus clarus & manifeſtus eſt ille locus, quo dominus non contentus dixiſſe: Conuertimini ad me in toto corde neſtro: addit inſuper, in ieiunio, in fletu, in planctu: & ſcindite corda ueſtra, & nō neſtimenta ueſtra. Quando flere, quando plangere, quando ſcindere cor iubet, quid aliud quam contritionem præcipit, ſine qua in toto corde noſtro conuerti ad Deum non poſſe uidemur? Sed non hoc modo quod ſignificatur eo nomine, uerum ipſum etiam contritionis nomen in ſcripturis reperire licet. quod aperte illa uerba indicant: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Et illa alterius Prophetæ: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde. Ex quo uel ſolo diſcere poſſumus, qui ſanari uult per pænitentiam, eum contrito corde eſſe oportere. Sanctorum uero doctorum uix quiſpiam eſt, qui ad contritionem compunctionemq. cordis non inuitet. Inter Auguſtini opuſcula, etiam unum illi inſcriptum uidere licet, de cōtritione cordis. Certe Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pænitentiæ partem hanc ſublatam uoluerunt. Agite, inquit, pænitentiam plenam doloris, ac lamentantis animi probate mæſtitiam. Neque uos quorundam moueat aut error improuidus, aut ſtupor uanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percuſſi ſunt animi cæcitate, ut neque intelligant delicta, neque plangant. Ac aliquanto poſt. Qui pænitentiam criminis tollunt, ſatiſfactioni uiam præcludunt. ita fit, ut dum temeritate quorundam promittitur ſalus falſa, uel

Ezech. 18.33.
Hier. 31.
Concione 1. in Pſal. 30
Rom. 6
Homi. 3.
Ioel 2.
Pſalm. 50.
Eſai. 66.
Eſai. 61.
Serm. 5. de lapſis.

In li. de pænitentia. uel creditur, ſpes ueræ ſalutis adimatur. Sed & uetuſtior Cypriano Tertullianus
ſcripſit librum de pænitentia: in quo inter cetera de exomologeſi in hunc modũ
loquitur. Exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt,
conuerſationem iniungens miſericordiæ ilicem: de ipſo quoque habitu atque ui
ctu mandat: ſacco & cinere incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mæ-
roribus deiicere, illa, quæ peccauit, triſti tractatione mutare: ceterum paſtum
& potum pura noſſe, non uentris ſcilicet, ſed animæ cauſa: plerumqne uero ieiu
niis preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire dies noctéſq. ad dominum
Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripſit Ambroſius
quoque de pænitentia libros duos. Et inter Auguſtini libros recenſentur unus
de utilitate pænitentiæ, alius de medicina pænitentiæ. Chryſoſtomi uero complu
res de ea ſunt Homiliæ, de compunctione uero cordis libri duo: ac totidem etiã
De pæn. cap. 1. eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam ueniſſe claritudinem ſcri
De uiris illuſt. bit Hieronymus, ut poſt lectionem ſcripturarum, publice in quibuſdam eccleſiis
eius ſcripta recitarentur: qui de pænitentia quoque libros duos, & ſermonem
unum conſcripſit: neque alia in re magis occupatur, quam in mentibus hominũ
ad compunctionem excitandis. cuius etiam hæc uerba ſunt: Proiice abs te onera
peccatorum, offer munera obſecrationum, ſuppone lacrymas in putredine uul-
nerum. intantum enim cæleſtis medicus bonus eſt, ut lacrymis & gemitibus do-
net uulneribus ſanitatem. Accede peccator, & procidens huic benigniſsimo me
dico offer lacrymas, quæ ad huiuſmodi medicamentum proficiunt. ſic enim uult
cæleſtis medicus ſanare unumquemque, medicamentum diligens lacrymarum.
nihil eſt enim, quod non cedat & ſanetur medicamento pænitentiæ. hoc enim
medicamentũ non uſquequaque detinet ægrotum, ſed ſtatim ſanat. Expectat er-
go medicus uidere lacrymas tuas: accede, noli timere: oſtende ei uulnus, & of-
fert medicamentum lacrymarum, & fletum. ecce enim apertum eſt oſtium pæ-
De extremo iudicio, cap. 5 nitentiæ. feſtina peccator priuſquam claudatur. Et alio loco: Beatus homo, qui
habet compunctionem iugiter ſecundum Deum. Compunctio, fratres, ſanitas
animæ eſt, illuminatio mentis eſt: compunctio, fratres, remiſsionem delictorũ
nobis conquirit: compunctio, fratres, Ieſum unigenitum facit in nobis habita-
re, cum eum deſideramus, & quærimus. Volo uobis, fratres, enarrare poten-
1. Reg. 1. tiam lacrymarum. Anna per lacrymas a Deo Samuelem prophetam accepit, ad
Luc. 7 ſublimitatem & gloriationem animæ ſuæ. Mulieris etiam peccatricis debita in
domo Simonis à Chriſto domino dimiſſa ſunt, quæ lacrymis pedes eius rigabat,
& crine tergebat. Grandis uirtus eſt lacrymarum, multumq. præualent lacrymæ,
quæ ſecundum Deum ſunt. Fiduciam domini ſemper acquirunt lacrymæ, ſordi-
das cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ compunctio-
Gre. hom. 25 nem cordis habenti. In quam ſententiam pleraque ſcribuntur etiam a Macario.
In ſer. de ſanctis luminibus Gregorius quoque Nazanzenus uocat pænitentiam baptiſmum lacrymarum. Sic
Abdias quoque de quodam. Vberrimis, inquit, lacrymarum ſuarum fontibus
Epiph. lib. 5. iterum baptizatur. Sic & Gregorius Niſſenus, Lacrymarum, inquit, effuſio, ba-
Greg. in homi. quam ſcripſit ad eos, qui durius alios iudicant. ptiſmi uim habet: gemitusq. reducit gratiam, quæ pauliſper exceſſerat. Quam-
obrem & e ſcripturis, & ex conſenſu doctorum omnium Eccleſiæ, pars hæc pæ-
nitentiæ probari poteſt. Quantum autem temporis ad eum requiratur, non ui-
detur hominis eſſe definire. Præclare enim ſcripſit Leo pontifex, quod miſericor
diæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas
Leo epi. 89. ad Theodorum. patitur uenire moras conuerſio, dicente ſpiritu Dei per Prophetam: Cum con-
uerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Et alibi. Dic tu iniquitates tuas, ut iuſtifice-
Ezech. 18 ris. Et iterum. Quia apud dominum miſericordia eſt, & copioſa apud eum re-
Eſai. 43 demptio. Sed & ante eum Cæleſtinus Papa, Salutem, inquit, homini adimit,
Pſal. 129 quiſquis mortis tempore pænitẽtiam denegauerit, & deſperat de clementia Dei,
Caleſti. ad Epi. qui eum ad ſubueniendum morienti ſufficere uel in momento poſſe non credit.
Gall. ep. 2. c. 2

Perdidiſſet latro in cruce præmium ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum unius horæ pænitentia non iuuiſſet. Cum eſſet in pœna, promittit: & per unius ſermonis promiſsionem, habitaculum paradiſi promeruit. Vera ergo ad Deum conuerſio in ultimis poſitorum, mente potius eſt æſtimanda, quam tempore: Propheta hoc taliter aſſerente: Cum conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Et æqualis eius Auguſtinus: Pænitentia quamuis ſit exigui temporis, ſi intima cordis amaritudine agitur, non deſpicitur apud iudicem iuſtum Deum, qui cordis ſecreta conſiderat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum ſinceritatis pænitentis penſat. Et qui præceſsit hos Ioannes Chryſoſtomus, cum eſſet hortatus populum, ut ablueret peccata, tum maxime, cum adhuc relicta eſſet quadrageſimæ pars, ſubdit. Hoc autem dixi, non quod ſolum tanto tempore opus habet peccatorum correctio, ſed quia dominum habemus miſericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantum magno feruore & ſobrietate ad ipſum accedamus, reiectis ſæcularibus curis omnibus, & ſupernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & ueram pænitentiam egerunt, non indigebant ampliori quam trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam, quæ aduerſus ſe lata erat, ſententiam. Ecquid dico Niniuitas? Latro in cruce neque uno die opus habebat. Ecquid dico die uno? neque breui hora. tanta eſt erga nos Dei miſericordia. nam ubi uiderit uoluntatis noſtræ firmum propoſitum, & feruenti nos deſiderio ad ſe accedere, nõ retardat, neque differt, ſed accelerat, ſuamq. ſolitam liberalitatem exhibens dicit: Adhuc loquente te dicam, Ecce adſum. Ac qui fuit omnibus his uetuſtior Cyprianus: Sed & in eodem articulo temporis cum iam anima feſtinet ad exitum, & egrediens ad labia expirãtis emerſerit, pænitentiam clementiſsimi Dei benignitas non aſpernatur, nec ſerum eſt quod uerum, nec irremiſsibile, quod uoluntarium, & quæcumque neceſsitas cogat ad pænitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec uitæ enormitas, ſi uera contritio, ſi pura fuerit uoluptatum mutatio, excludit a uenia, ſed in amplitudine ſinus ſui mater caritas prodigos ſuſcipit reuertentes, &, uelit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pænitentes. Ac latronis mentionem faciens, Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & ſupplicium, ſed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & ſanguinem in baptiſmum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & ſtatim conſummatus ciuis ſanctorum & domeſticus Dei permiſſus eſt in regnum.

Luca 23 · *Serm. 66. de tempore.* · *Homil. 27. in c. Gen. 8.* · *Serm. de cœna domini.*

De confeſſione, &, quæ illi reſpondet, abſolutione. *Cap.* XLVII.

Cϩ ITERUM in pænitentia hominis Chriſtiani poſt lapſum, non ſolum a peccatis ceſſatio continetur, & eorum deteſtatio, aut cor contritum & humiliatum, uerum etiam eorundem ſacramentalis confeſsio, ſaltem in uoto, ſuo tempore facienda, & ſacerdotalis abſolutio. nam cum ſacramentum hoc medicina ſit a ſummo medico Chriſto inſtituta, qui ſanitatem quidem ipſe confert, ſed in ea conferenda ſacerdotis utitur miniſterio, quemadmodum etiã Origenes admonet, oportet nos morbum noſtrum coram eo, quo miniſtro Deus in curando eo utitur, non celare. Fortaſsis enim, inquit, ſicut ii qui habent intus incluſam eſcam indigeſtam, aut humores, uel phlegmata, ſtomacho grauiter & moleſte imminentia, ſi uomuerint, releuantur: ita etiam ii, qui peccauerunt, ſiquidem occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus urgentur, & propemodum ſuffocantur a phlegmate uel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator fiat, dum accuſat ſemet ipſum & confitetur, ſimul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit cauſam. Ac ne quis hoc de ea accuſatione confeſsioneq. dictum

Homi. 2. in Pſ. 37.

dictum interpretetur, quæ coram Deo fit, ſubdit mox, tantummodo circumſpi-
ce diligentius, cui debeas confireri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui
debeas cauſam languoris exponere: qui ſciat infirmari cum infirmante, flere cum
flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit diſciplinam, ut ita demum, ſi
quid ille dixerit, qui ſe prius & eruditum medicum oſtenderit & miſericordem,
ſi quid conſilii dederit, facias, & ſequaris. Si intellexerit & prouiderit talem eſſe
languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat, & curari, ex
quo fortaſsis & ceteri ædificari poterint, & tu ipſe facile ſanari, multa hoc deli-
In parænesi ad beratione, & ſatis perito medici illius conſilio procurandum eſt. Quem ſecu-
pænitentiam. tus Pacianus, Rogo uos, inquit, fratres, per illum dominum, quem occulta non
fallunt, deſinite uulneratam tegere conſcientiam. Prudentes ægri medicos non
uerentur, ne in occultis quidem corporum partibus, etiam ſecaturos, etiam per
uſturos. Meminimus quoſdam, remota etiam & uerecunda membrorum, non
erubeſcentes, in ferro & cauterio, & grauiſsima illa pulueris mordacitate, du-
raſſe. Et quantum eſt illud, quod homines præſtiterunt? Peccator timebit? pec-
cator erubeſcet perpetuam uitam præſenti pudore mercari? & offerenti manus
domino uulnera male tecta ſubducet? et habet aliquid quod in illo erubeſcat,
qui dominum læſit? An ſic illi melius eſt perire, ne tu pudore timidus ſine pudore
moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro
re melius eſt perire? Quod ſi fratrum oculos erubeſcitis, conſortes caſuum ue-
Lib. 2. de Pæni. ſtrorum timere nolite. Sic & Ambroſius: Oſtende medico uulnus tuum, ut ſana-
ca. 8 ri poſsis: &, ſi non monſtraueris, nouit, ſed a te expetit audire uocem tuam. Ne-
In Eccle. 10 que diſsimilia ſunt, quæ ſcribit Hieronymus, illud enarrans ex Eccleſiaſte: Si mo
morderit ſerpens in ſilentio, non eſt amplius habenti linguam. Si quem, inquit,
ſerpens Diabolus occulte momorderit, & nullo conſcio eum peccati ueneno in-
fecerit: ſi tacuerit, qui percuſſus eſt, & non egerit pænitentiam, nec uulnus ſuum
fratri & magiſtro uoluerit confiteri: magiſter, qui linguam habet ad curandum,
facile ei prodeſſe non poterit. ſi enim erubeſcat ægrotus uulnus medico confite-
Serm. 66. de tē ri; quod ignorat, medicina non curat. Et æqualis eius Auguſtinus: Quomodo
pore. poteſt medicus uulnus ſanare, quod ægrotus oſtendere erubeſcit? Deus confeſ-
ſionem noſtram deſiderat, ut iuſtam habeat cognoſcendi cauſam. Ante quem
In regula Mo- etiam Baſilius, Confeſsio, inquit, peccatorum hanc habet rationem, quam ha-
nachorum cap. bet uulnus aliquod corporis uel paſsio, quæ medico demonſtranda eſt. Si ergo
98. Et in quæ- non omnibus, qui uitia uel uulnera corporis ſui reuelat, nec quibuſlibet, ſed iis
ſtionibus compē tantummodo, qui ſummæ peritiæ teſtimonium habent, & curæ ac medelæ diſci-
dioſis, 288. quæ plinam, ita confeſsio peccatorum fieri debet apud eos tantummodo, qui curare
ſtione. hæc præualent, & emēdare, ſecūdum quod ſcriptum eſt: Vos, qui fortiores eſtis,
Rom. 15. ca. 21 infirmitatem infirmorum portate, hoc eſt auferte & exportate per curationem.
Et in eodem libro aliquanto ante, Neceſſarium, inquit, uidetur iis, quibus di-
ſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt, confitenda eſſe peccata. Sic enim & ii,
qui antiquitus pænitebā, inueniūtur apud ſanctos confeſsi eſſe peccata ſua. Scri-
Mat. 3 ptum eſt in Euangelio: Quia Ioanni Baptiſtæ confitebantur populi peccata ſua:
Act. 19 & in Actis Apoſtolorum Apoſtolis ii, qui baptizabantur. Ex quibus uerbis colli-
gere licet, quanta ſit confeſsionis antiquitas, quam a domino inſtitutam eſſe
Li. 1. de trinit. ſcribit Tertullianus, ac Eccleſiæ conſenſus obtinet. Videtur autem illis uerbis
inſtituta, quibus Petro ceteriſq. Apoſtolis ligandi ſoluendiq., remittendi, reti-
Matt. 16 nendiq. peccata, poteſtas a Chriſto conceſſa eſt: qua uti quemadmodum po-
Mat. 18 tuerint Apoſtoli, uel etiam nunc poſsint eorum ſucceſſores, intelligi non poteſt,
Ioan. 20 niſi prius cognouerint, cuius generis ea peccata ſint, & quæ medicina ſit illis
Prouer. 12 adhibenda. Recte dicitur a Sapientē: Qui iudicat quod nouit, iuſtitiæ iudex eſt.
Verum eſt & illud, quod ex Hieronymo proxime citauimus: quod ignorat medi-
cina, non curat. Cum itaque ſacerdos, & iudex uice Chriſti ſit, & medicus ab ipſo

conſti-

conſtitutus: quo modo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem, cuiuſmo di ſit, ignorat, curabit? Deinde uero non ſola remittendi, uerum etiam retinendi, neque ſola ſoluendi, uerum etiam ligandi poteſtas illi data eſt. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid ſoluere debeat, quis ſcire poterit, ſi non fuerit illi uulnus indicatum, ſi peccatum non fuerit manifeſtatum? Ac fatendũ quidem eſt, quod ab ignotis etiam nonnunquam ſacerdos abſoluit, ſed nõ ab iis tamen, quæ ſciens aliquis proferre nolit, uerum ab iis, quæ uel peccata eſſe neſcit, uel eorum reminiſci non poteſt. Verum eſt enim quod ait propheta: Delicta quis intelligit? Neque raro fit, ut etiam grauia peccara per ignorantiam committantur. Quin & illud ab eodem propheta non ſine cauſa dictum eſt: Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea manifeſtanda, quæ uel eſſe peccata neſcimus, uel memoria non tenemus, nemo fuit umquam obligatus. Non eſt itaque dubitandum, quin ſicut abſolutio a Deo eſt inſtituta, ita & confeſsio, quæ fit per peccatorum enumerationem, Dei miniſtro ſacerdoti facta. Quæ duo ita ſibi mutuo reſpondent, ut ubi non eſt confeſsio, ibi nulla eſſe poſsit abſolutio. Sed ſi quis alium ſcripturarum locum a nobis exegerit, ubi Chriſtus confeſsionem præceperit, præter ea, quæ per nos adducta ſunt, ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos dicta: ab eo uiciſsim exigere licebit, ut & ipſe locum oſtendat, ubi primum Eccleſia confeſsionem præceperit. quod cum graue multis onus uideatur, certe nemine præcipiente ſuſceptum a fidelibus ultro fuiſſe, ueriſimile non eſt. Quin & illud difficile eſt creditu, hominis alicuius auctoritate ad hanc rem tam grauem fideles adigi potuiſſe. Atqui oſtendi non poteſt, quod ea fuerit ab Eccleſia inſtituta, cum ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hæc uſque in noſtra in uſu ſemper fuerit. Ex quo colligere licet, quod uiua uoce procul dubio fuerit a Chriſto tradita, cuius multo maxima dictorum & factorum pars mãdata ſcripturis non eſt. Clemens Petri ſucceſſor hanc Petri doctrinam fuiſſe refert, quam illum a magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe dubium non eſt; ut, ſi forte alicuius cor uel liuor uel infidelitas uel aliquod malum latẽter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curã gerit, confiteri hæc ei, qui præeſt, ut ab ipſo per uerbum Dei, & con ſiliũ ſalubre curetur. Quo facilius autẽ perſpici poſsit, eũ de occultis peccatis lo qui, ſubiungit hæc uerba. Abiicienda prorſus e corde eſt omnis intrinſecus latẽs amaritudo peccati, ſi qua forte ex deſideriis iniquis, uelut ex cibis noxiis, congregata eſt. Iam illis uerbis: Confitemini alterutrum peccata ueſtra: non tam inſtitutam a Iacobo & præceptam ſacramentalem confeſsionem, quam eam, quæ pridem inſtituta eſſet & præcepta, promulgatam, recte uiri quidam pii & docti exiſtimauerunt. Neque mouere quemquam debet uox hæc alterutrum, ut putet eam ad ſacramentalem confeſsionem, quæ ſacerdoti fit, referri non poſſe. Vir fuit excellens & doctrina & uitæ ſanctimonia Hugo de ſancto Victore, Bernardi æqualis. is cum adduxiſſet hunc Iacobi locum, Quid eſt, inquit, alterutrum? Ac mox reſpondet: non ſolum homo Deo, ſed inter uos alter alteri, homines hominibus, oues paſtoribus, ſubiecti prælatis, ii, qui peccata habent, iis, qui peccata dimittere poteſtatem habent. Et certe communis hoc loquendi mos obtinet, ut dicatur aliquando ab Epiſcopo, ſiue eius Vicario, Confiteare cui uis. Quæ tamen uerba non ita accipiuntur, quaſi non ſacerdotibus etiam confitendi poteſtas permiſſa ſit: uerum illud concedi uerbis iis uidetur, ut non proprio ſacerdoti, cui iure tenetur, uerum cuicumque uelit alii, modo ſacerdoti, confiteri poſsit. Inter opuſcula quæ adſcribuntur Auguſtino, extant etiam duo de uiſitatione infirmorum. In eorum altero ſcribit his uerbis. Sunt quidam, qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia, ſua confiteantur crimina. nolunt enim aut erubeſcunt ſiue dedignantur oſtendere ſe ſacerdotibus, quos tamen inter lepram, & lepram diſcernere per legiſlatorem conſtituit dominus. Sed nolo, ut ipſa decipiaris opinione, quatenus

Pſal.18. *Pſal. eodem.* *Clemens epiſ.1* *Iacob.5* *Hugo li.2 de ſacramentis, par.14.ca.1* *Ca.4* *Deut.17.*

quatenus confundaris confiteri coram domini uicario, erubeſcens præ rubore,
uel ceruicoſus præ indignatione. nam ipſius humiliter ſubeũdum eſt iudicium,
quem dominus ſibi non dedignatur uicarium. Ergo ad te uenire roges ſacerdo-
tem, & fac ipſum conſcientiarum tuarum penitus participem. Nolo ſeducat te
ſomniantium illa ſuperſtitio, quæ in uiſitando confirmat, quia ſaluat, ſacerdote
inconſulto, ad Deum peccatorum confeſsio. Nos autem non denegamus, quin
Pſal. 136 ſit ad Denm frequenter conferenda peccatorum confeſsio. Beatus enim qui te-
1. Cor. 10 nebit & allidet paruulos ſuos ad petram: petra autem Chriſtus eſt: Sed teſtamur,
& teſtatur illud ſana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam
Luc. 17 prius eges ſacerdotis, qui mediator ſit ad Deum tuum ſalubri iudicio. Alioqui
& ſub lege & ſub gratia, Ite & oſtendite uos ſacerdotibus, reſpõſum domini quo-
Iacob. 5 modo conſummaretur? Confitemini alterutrum peccata ueſtra, quo modo com
pleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter, Dei uice presbyter adhibeatur, &
Beda in Iacobũ. reuela ei uias tuas, & ipſe tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quo-
que, diligens Auguſtini ſectator, uerba hæc Iacobi itidem de ſacramentali con
feſsione interpretatur, quam eſſe neceſſariam cum alio quodam in loco, tum in
Hom. 49 libro quinquaginta homiliarum, teſtatur Auguſtinus, dicens: Qui poſt uxores ue
ſtras uos illicito concubitu maculaſtis, ſi præter uxores ueſtras cum aliqua con-
cubuiſtis, agite pænitentiam, qualis agitur in eccleſia. Nemo ſibi dicat, occulte
ago, apud Deum ago, nouit Deus, qui mihi ignoſcit, quia in corde ago: Ergo ſi
Matt. 8 ne cauſa dictum eſt: Quæ ſolueris in terra, ſoluta erunt in cælo? ergo ſine cauſa
Matt. 16 ſunt claues datæ Eccleſiæ Dei? Fruſtramus Euangelium Dei, fruſtramus uerba
Chriſti, promittimus uobis quod ille negat, nonne uos decipimus? Sed hæc de ne
ceſsitate, utilitateq. confeſsionis, ant re, aut ſaltem uoto, deq. eo quod a
Rom. 3 Chriſto ſit inſtituta, dicta ſufficiant. Ceterum confeſsioni reſpondet abſolutio,
at illa quidem præcepta eſt omnibus, ſiue ii e clero ſint, ſiue e populo. Omnes e-
Li. 1. de pænitẽtia cap. 2 nim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & ſoluendi, ſicut ab Am
broſio quoque ſcriptũ legimus, permiſſum eſt ſolis ſacerdotibus. Quamobrem
craſſus eſt error eorum, qui dicunt non magis abſoluere ſacerdotem, aut epiſco
pum, aut Papam, quam uel mulierem, uel puerum. (addere debebant pſitacũ quo
que, nam & is æque ut puer aut mulier doceri poteſt ut dicat, ego te abſoluo)
Li. 1. de ſacerdotio. At uero ita Ioannes Chryſoſtomus, uir non doctrina magis, quam uitæ ſanctitate
conſpicuus, qui uel hoc nomine ſacerdotii dignitatem cuiuis alteri anteferen-
dam eſſe cenſet, quod terreſtres dignitates habent quidem uinculi poteſtatem,
ſed in corpora tantum: at ſacerdotum uinculum ipſam etiam animam attingit,
atque ad cælos uſque peruadit, uſque adeo, ut, quæcumque inferne ſacerdotes
confecerint, illa eadem Deus ſuperne rata habeat, ac ſeruorum ſententiam do-
Canone 16. in Matth. minus confirmet. Quam poteſtatem non modo nullis regibus & principibus, ue
rum ne ipſis quidem angelis, aut archangelis datam eſſe dicit. De qua Hilarius
quoque Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix Eccle-
ſiæ fundamentum, dignaq. ædificatione illius petræ, quæ infernas leges & tartari
portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret: o beatus cæli ianitor, cuius arbi-
tro claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata auctori-
tas ſit in cælo, ut quæ in terris aut ligata ſint aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem condicio-
nem obtineant & in cælo. Ex quibus uerbis illud ſimul diſcere poſſumus, quæ ſit
abſolutionis uis: neque enim hoc eſt abſoluere, quod nonnulli ſomniant, abſo-
lutum oſtẽdere, ſed quod dixit Chriſtus, peccata remittere, ſimul etiam a pœnis,
Li. 1. epi. 2. ad Cornelium. quæ illis debentur, ſoluere. Quod prius in terris quam in cælis fieri etiam Cypria
nus indicat dicens: Cum permiſerit ipſe, qui legem dedit, ut ligata in terris eriã
in cælis ligata eſſent, ſolui autem poſſent illic, quæ hic prius in Eccleſia ſoluerẽ
Ser. 1. in die Petri & Pauli. tur. Quos ſecutus Bernardus de Petro ſcribens, ait, quod claues regni cælo-
rum tam ſingulariter accepit, ut præcedat ſententia Petri ſententiam cæli. Ac
ipſe

ipſe quidem hoc auctoritate ſua Deus efficit, ſed in ea tamen re miniſterio ſacer-
dotis utitur. Itaque quidquid eius ſacerdos facit, non ſua propria, ſed a Deo ſibi
conceſſa poteſtate facit. Hunc errotem notaſſe uidetur Ioannes Chryſoſtomus *Li. 3. de ſacerdotio.*
his uerbis. Corporis lepram purgate, ſeu uerius dicam non purgare quidem, ſed
purgatos probare, Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat. Neque neſcis quanta
cum ambitione, quanto cum ſtudio ac concertatione ſacerdotalis dignitas id tẽ-
poris acquitebatur. At ueto noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, uerũ a-
nimæ ſotdes, non dico purgatas probate, ſed putgare prorſus conceſſum eſt. An
te quadringentos plus minus annos fuerunt, qui abſoluere interpretarentur, ab-
ſolutos oſtendere. Sed eos uiri pii & docti, Hugo, & Richardus de ſancto Victore *Li. 3. de ſacramentis par. 14 cap. 8*
grauiter admodum reprehendunt, ille quidem his uerbis. Non dicit quodcun-
que ſolueris, hoc eſt, ut illi aiunt, ſolutum oſtenderis, fuit ſolutum, ſed erit ſolu-
tum: quia ſententiam Petri non præcedit, ſed ſubſequitut ſententia cæli. Ac in-
teriectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apoſtolis & eorum
ſucceſſoribus, quoniam omnibus ipſis dictum eſt: Accipite ſpiritum ſanctum, *Ioan. 20*
quorum temiſeritis, &c. continenter ſubdit. Vbi dixit, Si oſtenderitis, fuit:
Nuſquam dixit hoc: ſed dixit, Si fecetitis, erit. Richardus autem etiam acrius, *C. 11. de poteſtate ligandi et ſoluendi.*
Extat, inquit, quorundam de poteſtate ligandi atque ſoluendi ſententia, ut ri-
denda uideatur potius, quam tefellenda. Putant enim & prædicant, ſacerdotes
non habere poteſtatem ſoluẽdi & ligandi, ſed oſtendendi homines eſſe ſolutos ſi-
ue ligatos. Sed uumquid dominus dicit, Quodcumque ligatum oſtenderis, erit li-
gatum, & quodcumque ſolutum oſtenderis, erit ſolutum? Non oſtendendi ali-
quem ligatum aut ſolutum, ſed ipſa liganda ſoluendiq. poteſtas ſacerdotibus a
Chtiſto data eſt, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autem, quod clauis in-
ſtrumentum eſt, quo oſtium aperitur & clauditur. Regni autem cælorum oſtium
per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium
itaque nomine poteſtas ſignificatur, qua obſtaculum eiuſmodi remouetur. Hæc
poteſtas eſt in ſumma trinitate per auctoritatem, ut recte penes illam dicatur eſ-
ſe clauis auctoritatis. in Chriſto homine fuit hæc poteſtas ad remouendum prædi-
ctum obſtaculum per meritum paſsionis, quæ etiam dicitut ianuam apetire, & i-
deo dicitur a quibuſdam habere clanes excellentiæ. Quoniã uero ex latere Chri-
ſti dormientis in cruce ſacramenta fluxerunt, quibus Eccleſia fabticata eſt; ideo
in ſactamentis Eccleſiæ manet efficacia paſsionis: ptoptetea miniſtris etiam Ec-
cleſiæ, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorum, aliqua poteſtas ad prædictum ob-
ſtaculum remouẽdum eſt collata, non ptopria, ſed diuina uittute, & merito paſ-
ſionis Chtiſti. & hæc poteſtas metaphorice clauis Eccleſiæ dicitur, quæ eſt clauis
miniſterii. Clauis auctoritatis eſt penes Deum trinum & unum: clauis excellen-
tiæ penes Chtiſtum hominem: cuius paſsionis merito, quæ clauſa fuerat antea,
nobis ianua regni cæleſtis eſt aperta. Clauis miniſterii eſt penes ſacerdotes, qui
poteſtate utuntut ligandi & ſoluendi ſibi a Chriſto conceſſa. Sed hac de re ſatis.

De ſatisfactione. Cap. XLVIII.

TERTIA pænitentiæ pars eſt ea, quam Tertullianus confeſsione diſponi
ſcribit in li. de pænitentia. ſatisfactio quam ſi quis malit ſequelam appel-
lare, nulla eſt litigandi cauſa. nam quæ præcedebat olim abſolutionem,
nunc ſequi plerumque conſueuit. Fit autem ſatisfactio pet ieiunia, eleemoſy-
nas, orationes, & alia pia ſpiritualis uitæ exercitia: non quidem pro pœna æter-
na, quæ uel ſacramento, uel ſactamenti uoto una cum culpa remittitur, uerum
pro pœna temporali, quæ, ut ſacræ litteræ docent, non tota ſemper (ut in baptiſ-
mo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, Spiritum ſan-
ctum contriſtauerunt, & templum Dei uiolare non ſunt ueriti. Diximus initio,
cum de ſactamentis agere cœpiſſemus, quod baptiſmus fidei, confirmatio ſpei,
Euchariſtia caritatis eſt ſactamentum, pænitentia uero refertur ad iuſtitiam,
maxime in ea parte quæ dicitur ſatisfactio, quæ uidetur iniuriæ illatæ quædam eſſe

recompenſatio. Iam enim baptizatis non perinde facilis, neque tam liberalis
& gratuita uia patet ad miſericordiam diuinam, quam fuit ipſis baptiſmus, quem
In 3. c. ad Ro. qui ſuſcipiunt, nulla requiritur ab eis ſatisfactio. ſic enim ſcriptum eſt ab Am-
broſio. Gratia Dei in baptiſmate non quærit gemitum, aut planctum, aut opus
aliquod, niſi ſolam ex corde profeſsionem. uerum quia grauiter deliquerant non
recipiendo promiſſum Dei: & quia, quæ grauiter peccantur, non niſi fletu & ge-
mitu ad ueniam pertingunt: ne ideo illos non poſſe iam accipere miſericordiam
putarent, quia dolere illos non uidebant; oſtendit hoc inter primordia fidei non
In Pſalm. 106 requiri; Donum enim Dei gratis donat peccata in baptiſmo. Et ante eum Arno-
bius Nouatianum alloquens, Tu dicis, inquit, qui adhuc non ſunt redempti,
ipſi poſſunt ad Indulgentiam per pænitentiam peruenire. nos dicimus, illi per fi-
dem ſolam ad Indulgentiam attingunt. Iſti autē, qui iam redempti ſunt, non per
fidem ſolam, quia iam crediderunt, ſed per pænitentiam peruenerunt ad miſeri-
cordiam ſaluatoris. Contra autem eſt in hoc pænitentiæ ſacramento. quanto e-
nim grauius peccat homo fidelis per baptiſmum Chriſto ſemel incorporatus, tan
to maior illi difficultas impendet in miſericordia diuina impetranda: ut iure me
Li. 4. c. 10. ſuæ Theol. rito Ioannes Damaſcenus uere laborioſum baptiſmū, pænitentiam appellauerit.
Iuſtum itaque eſt, ut ipſe a ſe peccati pœnas exigat, ut illud impleatur quod ſcri-
Deut. 25 ptum eſt, Pro menſura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quantum ſe
Apoca. 18 glorificauit & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Si magnus eſt
Homil. 22. ad populum Antiochen. lapſus tuus, dicit Chryſoſtomus, maior ſit lacrymarum tuarū torrens. Et æqualis
eius Euſebius Emiſſenus: Non putemus tam facile remitti poſſe inuſta ſemel cri-
mina, & profundo uulnere in animæ ipſius impreſſa uiſceribus, multo opus eſt
Euſ. hom. 5. ad Monachos. fletu, multo genitu, mnlto dolore cordis, ad ſanandos ipſius cordis dolores. To
ta inſiſtendum eſt ſpiritus contritione, ut uetuſta mala tamquam ſagittæ de con-
ſcientia euellantur. Non ſufficit ſummis labiis dicere: Peccaui: parce: remitte.
Saul dicebat, Peccaui, ſed non obtinuit illam ueniam, quam Dauid una pæniten-
tiæ uoce promeruit. et hoc quare? quia confeſsionem nuda magis uerba, quam
ueri gemitus exprimebant. quia non compenſabat magnitudinem criminis len-
ta humiliatio ſupplicantis. Non leui agendnm eſt contritione, ut debita illa redi
mantur, quibus mors æterna debetur. nec tranſitoria opus eſt ſatisfactione pro
malis illis, propter quæ paratus eſt ignis æternus. Et iterū homilia decima: Ieiu-
nia, ac uigiliæ, ac ſanctæ afflictiones humiliata corda macerant, ſed maculata cor
da purificant, membris ſubtrahunt fortitudinem, ſed conſcientiis addunt ni-
torem. nihilominus de contritione animi redimuntur crimina uoluptatum. Per
duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. Ac ſic mortifi-
catione præſenti, futuræ mortis ſententia præuenitur, & dum culpæ auctor humi-
liatur, culpa conſumitur, dumq. exterior afflictio uoluntariæ diſtrictionis infer-
tur, tremendi iudicii offenſa ſedatur, & ingentia debita labor ſoluit exiguus, quæ
uix cōſumpturus erat ignis æternus. Tractātes ergo cauſam ſalutis noſtræ, facia-
mus intra nos, quod circa nos facere ſolent medici: ſi læſura aliqua uel querela in
prima corporis cute ſentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: ſi ue-
ro in oſsibus uulnus abſconditū, aut in uiſcera profunda immerſum eſt, auſteriorē
& fortiorē poſcit uis occulta medicinā, ut ulceris magnitudo aut ſectione, aut exu
ſtione ſupercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio eſt in ægritudine homi-
nis interioris adhibenda, ſi leuia ſunt fortaſſe delicta, uerbi gratia: ſi homo uel
in ſermone, uel in aliqua reprehenſibili uoluptate, ſi oculo peccauit, aut corde,
uerborum & cogitationum maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata cō-
punctione tergendæ ſunt. ſi uero quiſquam conſcientiam ſuam intus interrogās,
facinus aliquod capitale commiſerit, aut ſi fidem ſuam falſo teſtimonio expugna-
uerit, ac ſacrum ueritatis nomen periurii temeritate uiolauerit: ſi ueram ba-
ptiſmi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, ſi in ſeipſo nouum homi-
nem nece hominis occiderit: ſi per augures & diuinos atque incantatores

captiuum

captiuum ſe diabolo tradiderit: hæc atque huiuſmodi commiſſa expiari penitus communi & mediocri, uel ſecreta ſatiſfactione non poſſunt, ſed graues cauſæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt, ut qui cum plurimorum deſtructione ſe perdidit, cum plurimorũ ædificatione ſe redimat. homo enim ſe ipſum decipit, ſi cum in medullis feruere ſibi ſentiat morbum, per ſuperficiem corporis molle deducat unguentum. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quem inſcripſit diuinorum decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia etiam, quæ poſt baptiſmum fiunt uulnera, medicabilia autem non, ut olim, per ſolam fidem data remiſsione, ſed per multas lacrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non ſic affecti ſunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina ſunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, ſanctum dare canibus, nec margaritas porcis. Et aliquot ſæculis ante Clemens. Quod eum qui deliquit, oportet proprii delicti pudore affici, ſatis demonſtrat ſermo Moyſis pro Maria dictus, quando rogabat, ut ei peccatum remitteretur, ait enim Deus Moyſi. Si pater eius ſpuiſſet in faciẽ illius, nonne uerecundia affecta eſſet? ſeptem dies eiiciatur extra caſtra, & poſtea ingrediatur, idem nos facere debemus, & eos qui ſe peccatorum pænitere dicunt, ſegregare per certum tempus ſecundum proportionem peccati, deinde pænitentia peracta recipere, tãquam patres filios. Et poſt aliqua interiecta. Nolite pro omni peccato eandem ſententiam ferre, ſed unicuique propriam pœnam ſtatuite cum multa prudentia, iudicantes ſingula delicta parua ac magna. atque aliter quidem æſtimabitis peccatum operis, uel ſermonis, aliter propoſiti uel cõuicii uel ſuſpicionis. Atque alios quidem minis ſubiicies, alios ſubſidiis pauperum, alios ieiuniis affliges, alios ſegregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, ſed aliter puniebat, quæ in Deũ, & quæ in ſacerdotem, & in ſacrũ, & in hoſtiã committebantur: aliter quæ in Regẽ & Principem, atque ea quæ in militem, & in ſubditum æqualem, ſiue quæ in ſeruum uel in bona uel in bruta delinquebantur. Et rurſum non erat eadem ratio peccati in parentes, atque conſanguineos, & non eodem modo uindicabantur, quæ ex propoſito fiebant, & quæ caſu, atque illis quidem mors per crucem, uel per lapides pœna ſtatuebatur, his multa uel uerbera, uel talionis pœna. Quare uos quoque diuerſis delictis diuerſas pœnas imponatis, ne forte aliqua iniuria interueniens prouocet Deum ad iram. Nam ſi quod iniuſtum iudicium exercebitis, eius a Deo mercedẽ capietis. ſicuti enim iudicio iudicatis, iudicabimini. Fit autem eiuſmodi ſatiſfactio non ad culpam uel pœnam æternam expiandam, hæc enim ſatiſfactio ſoli Chriſto tribuẽda eſt. Solus ille factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro uoſtris tantum, uerum & totius mundi. Solus ille mortem moriendo deſtruxit, per eã pro peccatis noſtris abunde ſatiſfecit, per eam patri ſuo cæleſti nos recõciliauit. Non de hac itaque ſatiſfactione nũc loquimur, ſed de ea, quæ ĩ iis maxime pænitẽtiæ fructibus cõſiſtit, quos iuſtitiæ nomine Chriſtus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemoſyna, ſiue a nobis ea ſuſcepta, ſiue per parochos noſtros ſacramentorũq. diſpenſatores uobis iniũcta ſit: quæ eũ ex fide & caritate peragitur, peccatorũ cauſas excidit, peccati reliquiis medetur, ac temporalẽ pœnã uel tollit, uel mitigat: denique & in exẽplũ adhibetur. Eſt quidẽ ita, quod Chriſtus pro peccatis noſtris abũde ſatiſfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortẽ etiã ipſam perferẽdo: ſed nũ ideo paſſus eſt? nũ ideo ſatiſfecit, ut nos nihil iã patiamur, nihil faciamus pro peccatis noſtris, poſteaquã ſemel a gratia illa exciderimus, quam, illi commortui, per baptiſmum conſecuti fueramus? Quin ille nobis exemplũ dedit potius, ut eius ueſtigia ſequamur: ut ſicut ipſe tulit crucẽ ſuam, carnẽ noſtram indutus, uerum ab omni peccato prorſus immunis, ita & nos tot peccatis cõtaminati, tollamus & ipſi crucem noſtram. Hoc eſt quod nos admonet dicens: Si quis uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat

Ca. de pænitẽti.

Matth. 7.

Lib. 2. Conſtit. Apoſt. ca. 19

1. Ioan. 2

Matth. 6

1. Pet. 2

Matth. 16

1. *Regum* 9 crucem ſuam; & ſequatur me. Explicans illa uerba Samuelis ad Saulem Grego-
Li.4.in lib.Re- rius: Ecce quod remanſit, pone ante te: Remanſit quidem, inquit, quia non
gum cap.4 omnia noſtra Chriſtus expleuit. Per crucem quidem ſuam omnes redemit: ſed re
manſit, ut qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profecto reſi-
Rom. 8 duum uiderat qui dicebat: Si compatimur, & córegnabimus. Quaſi dicat: quod
expleuit Chriſtus, non ualet, niſi ei, qui id, quod remanſit, adimplet. Hinc bea-
tus Petrus apoſtolus dicit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, uobis relinquens exem-
plum, ut ſequamini ueſtigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ deſunt paſ-
*Coloſ.*1 ſionum Chriſti in corpore meo. Dicit hic aliquis: Quid ergo mihi contulit crux
Chriſti, ſi nihilominus opus eſt aſsidue portare me crucem propriam, quaſi illa
non ſuffecerit? Multum adeo contulit. nullus enim eſſet noſtræ crucis uſus, ne-
que fructum ex ea caperemus ullum, niſi Chriſti crux præceſsiſset: cuius merito
ualet noſtra crux, quidquid ualet. Ad eundem modum & ſatisfactionis noſtræ pro
peccatis nulla eſſet prorſus utilitas, niſi Chriſti ſatisfactio præceſsiſſet, per cuius
mortem & ſanguinem efficacia redduntur, & Deo grata, quæ fiunt a nobis in ſa-
tisfáctionem pro peccatis noſtris. Quod ergo prodeſt nobis noſtra ſatisfactio,
non aliter prodeſt, niſi uirtute, merito, & efficacia Chriſti paſsionis, qui fons et
fundamentum eſt omnium bonorum operum noſtrorum: quæ iam non noſtra ma-
gis ſunt, quam eius qui uiuit in nobis, qui operatur in nobis, Chriſti. de quo di-
*Eſa.*26 cit Propheta: Domine, omnia opera noſtra operatus es in nobis. Hunc itaque
paſsionis crucis & ſanguinis Chriſti fructum habemus, quod quæ opera noſtra
quamlibet in ſpeciem bona, nihil nobis antea fuerant profutura, ea poſteaquam
Chriſti ſanguine tincta ſunt, prodeſſe nobis incipiunt ad placandam iram Dei, &
ad ſatisfaciendum pro peccatis noſtris. Noluit Chriſtus paſsionem & mortem
ſuam operculum eſſe turpitudinis & aſylum iniquitatis noſtræ, ut quoniam ille ſa
tisfecit pro nobis, licere nobis exiſtimemus, ut deinceps uentri iam libere ſer-
uiamus, in omni peccatorum cœno uolutemur, atque omnia quæ libido noſtra
fert faciamus. Non propterea paſſus eſt, non propterea ſatisfecit pro nobis: ſed,
1.*Pet.*2 ſicut Petrus docet, ideo peccata noſtra, hoc eſt, pœnam nobis pro peccatis no-
ſtris debitam, ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum crucis, ut peccatis mor-
tui, non modo nó peccemus deinceps, uerum etiam iuſtitiæ uiuamus, & exhibea
*Rom.*6 mus nos Deo tamquam ex mortuis uiuentes, ut ſicut exhibuimus antea membra
noſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus
membra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, ne tãti redemptoris mortem
& ſanguinem, quo ſumus a peccatis noſtris abluti, pro nihilo habuiſſe uideamur.
Et hoc eſt, quod nos ſatisfactionem uocamus, exhibere membra noſtra ſeruire
iuſtitiæ in ſanctificationem, ſicut antea exhibuimus ea ſeruire immunditiæ & ini-
Baruch 4 quitati ad iniquitatem: ut fiat illud quod eſt apud Prophetam, Sicut fuit ſenſus
ueſter ut erraretis a Deo: decies tantum iterum conuertentes requiretis eum.
Hoc eſt enim ſatisfacere, quantum offendiſti Deum peccando, tantum dare ope
ram, ut eum tibi placatum reddas, non tantum a peccatis abſtinendo, uerum e-
*Epheſ.*4 tiam indebita quædam bona opera faciendo: ut quoad eius fieri poſsit, infectum
reddere coneris, quod perperam factum eſt, & præcedentis uitæ ſtudia in diuer-
ſum mutes. Qui furabatur, iam non furetur, dicit Paulus, magis autem laboret
operando manibus quod bonum eſt, ut habeat unde tribuat neceſsitatem patien
ti. Non furari eum, qui furatus antea fuerat, ſed honeſtis operibus ſe alere, eſt re
ſipiſcentiæ: ſuis uero laboribus etiam indigenti uictum parare, ſatisfactionis
eſt: non illius, qua dominis ablata reſtituuntur, nam hæc reſtitutio uocari pro-
prie conſueuit, ſed huius, quam ueræ pænitentiæ partem eſſe dicimus. Quam-
obrem Chriſtianus homo non ſolum aliena non tollere iubetur, ſed & de labo-
re ſuo penuriam patientibus ſubminiſtrare, ut bonis operibus deditus, repen-
dat quæ prius abſtulerat, & de cetero theſaurizet ſibi in futurum. Quid
enim

enim magnum, aut cuius meriti eſt, ab alienis temperare? faciunt hoc etiam ethnici uiri boni: illud uero ad meritum proficit, cum quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit ſatisfactio Zachæi, qui uere, & ex animo pænitens dixit: Ecce *Luc.9*
dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tam grata Chriſto fuit, ut mox ei diceret: Hodie ſalus huic domui facta eſt. Ad talem ſatisfactionẽ inuitat nos Ambroſius, dicẽs: *Ser.15*
Nos quoque, ſi tam graue peccatum fuerit, ut minime ſolis fletibus abluatur, addamus miſericordiæ oleum, acrimoniamq. ieiunii. nullum enim tam graue delictum eſt, quod non purgetur abſtinentia, eleemoſynis extinguatur. Ait enim ſanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccata. *Eccle.3*
Magna eſt ergo eleemoſyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ ſuæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, ut quamuis offenſus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemoſynis, quem diſpoſuerat punire peccatis. cogitur enim a nobis quodam modo, dum compellitur pro actibus noſtris mutare ſententiam, & in uno eodemq. homine nunc ſeueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus eſt cum bene agimus, iudex noſter eſt cum peccamus. Compellitur ergo operibus noſtris dominus, ut nobis miſericordiam ſuam largiatur: atque ideo ipſe in Euangelio ſancto dicit: A diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cælorum cogitur. Hinc perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quantum ei ſatisfactioni tribuat Ambroſius, quæ fit per ieiuniũ & eleemoſynam. Neque uero ſolus ille. nam & Baſilius, Per ieiunium, inquit, ſatisfacite Deo. Et Euſebius Emiſſenus, Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hic redimi poſſunt per emendationem prioris uitæ, per eleemoſynas, per lacrymas, per humilitatem cordis, per corporis caſtitatem, per exercitia iuſtitiæ & miſericordiæ. Nullus eſt ſanctorũ, qui non idem cum ipſo ſentiat. Eſt autem admirabilis eorum cæcitas, qui non uerentur affirmare, per hæc opera ſatisfactoria meritis & ſatisfactioni Chriſti derogari. Nonne, ſicut ille pro peccatis noſtris copioſe ſatisfecit, ita copioſe quoque nos ab ilis redemit, perfecte nos patri ſuo reconciliauit, omnia peccata noſtra pertulit in corpore ſuo, ac ex codigno meruit omnibus uitam æternam? Atqui, non obſtantibus iis, fatentur iſti, qui nihil iudicio ſuo non tribuunt, atque illud Eccleſiæ totius iudicio anteponunt, naſci nihilominus paruulos iræ filios, & niſi baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos, ut iuſtificentur, & fide & baptiſmo opus habere; iuſtificatis autem præcepta decalogi, lapſis pænitentiã interiorem eſſe neceſſariam. Si nihil derogat pleniſsimæ Chriſti ſatisfactioni fides, ſi nihil derogat baptiſmus, ſi nihil derogat interior pænitentia, cur ſecus iudicant de exteriore pænitẽtia, quæ interioris index eſt, deq. iis operibus, quæ Chriſtus ipſe, qui eſt iuſtitia noſtra, iuſtitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur: quæ tamen & ipſa, quod iam toties admonuimus, non aliunde *Matt.6*
pretium habent, quam ex Chriſti ſanguine, quo reſperſa ſunt: ad quem ſi referantur, non poſſunt Deo grata non eſſe. Quemadmodum rurſus ſi quis alio refe- *Eſai.64*
rat, nihil aliud ſunt omnes iuſtitiæ noſtræ, quam pannus menſtruatæ. Verum & illud ineptum eſt, quod propterea ſatisfactionem reiiciendam putant, quod nomẽ hoc in ſcripturis non reperiri dicant. Non diſsimili ratione reiiciebant uocem homouſion Ariani, quod eam in ſcripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuum hæreticorum, ut nihil reciperent, quod in ſcripturis nõ eſſet: quemadmodum fuſius a nobis antea ſcriptum eſt. Quaſi uero de nomine magis, quam de re laborandum ſit. Atqui reperitur ipſa res: quid enim aliud ſibi *Matth.3*
uolunt digni fructus pænitentiæ, ad quos faciendos hortatur Ioannes? quid aliud *Act.26*
ſibi uult, quod annũciabat Paulus, ut pænitentiã agerẽt & cõuerterentur ad Deũ, digna pænitentiæ opera faciẽtes? quid aliud hæc ſignificant, quã eam, de qua nũc loquimur, ſatisfactionẽ? Dignos fructus pænitẽtiæ facimus, dicit Chryſoſtomus, *Ho.10. operis*

 ſiue *imperfecti.*

In 1. orati. de laudibus ieiun. *Matt.11*

ſiue quiſquis ille fuit auctor operis imperfecti in Matthæũ, cũ commiſsis peccatis
aduerſa facimus. Aliena rapuiſti, incipe donare propria: lõgo tẽpore fornicatus
es, a legitimo quoque coniugii uſu ſuſpendere, ac perpetuam continentiam pau
corum dierum caſtitate ſæpius meditare: iniuria uel opere quemquam uel ſermo
ne affeciſti, refer benedictionis uerba: conuiciis te percutientem, nunc officiis,
nunc beneficiis placare contende. (neque enim uulnerato ſufficit ad ſalutem ſpi
cula de corpore euellere, ſed etiam remedia uulneribus oportet adhibere) De-
liciis antea & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu utrumque compenſa,
ut famem ſuperes imminentem: Vidiſti impudicis alienum decorem oculis: fe-
minam omnino iam non uideas, maiore tactus cautione poſt uulnera. Similiter
& Baſilius explicans illa Pſalmi 32. uerba, In pſalterio Decachordo pſallam ti-
bi, Quando quidem in corpore peccauimus, inquit, cum membra noſtra ad ini-
quitatem exhibuimus, corpore etiam confiteamur, eodem inſtrumento utentes
ad peccati diſſolutionem. Conuiciatus es: benedicito. Plus quam oportet ac-
cepiſti: reddito. Ebrius fuiſti: ieiunato. Arrogans fuiſti: humiliare. Inuidiſti:
conſolare. Occidiſti: teſtare, aut teſtimonio æquiualenter per confeſsionem cor
pus tuum afflige: & tunc poſt confeſsionem, dignus es pſallere Deo pſalterium
In Catec. 4 decem chordarum. Cyrillus uero Hieroſolymitanus, dignos pænitentiæ fructus
intelligi uult illud, quod ab eodem Ioanne Baptiſta dicitur: Qui habet duas tu-
nicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Vis, inquit, fieri
particeps gratiæ Spiritus ſancti, & non dignaris cibo ſenſibili pauperes. Magna
petis, parua communicare non uis. Quam illius interpretationem ſequitur
Serm. 50, de tempore. etiam Auguſtinus. Præclare Gregorius Niſenus, peccatorem pænitentem cum
ægroto morbo ſuo remedium adhibente comparat. Non eſt conſentaneum, in-
Gre. in oratione ad eos qui durius alios iudicant. quit, ut qui ſe ægrotare confitetur, eadem uictus ratione utatur, qua utuntur
illi, qui proſpera ſunt ualetudine. Quod cum pluribus uerbis demonſtraſſet, tan
dem ad peccatorem conuerſus, Tu uero, inquit, cuius animus æger eſt, cur non
ad medicum properas? cur non ei confitendo morbum oſtendis tuum? Quid pa-
teris, ut depaſcatur, ut ſerpat, ut inflammetur? tandem aliquando reſipiſce, &
te ipſum noſce. Deum offendiſti: procuratorem tuum irritaſti, eum, qui & præ-
ſentis uitæ poteſtatem habet, & futuræ dominus, ac iudex eſt. Deliciis indulgens
in morbum delapſus es: eum inedia & ieiuniis cura. Animus laborat incotinen-
tia: adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupi
ditate in ſebrem incidiſti: liberalitate et eleemoſyna depellatur: hæc enim eſt ni
mium expletæ mentis curatio. Læſit te rerum alienarum direptio: quæ rapta ſunt
ad proprios dominos reuertantur. Mendacium te proxime duxit ad interitum:
Homil. 41. & 180. ad populũ Antiochenum. ueritatis ſtudio periculum euitetur. Quid autem aliud eſt ſatisfacere, quam
quod iis uerbis exprimitur, quodq. Ioannes admonuit, dignos pænitentiæ fru-
ctus facere? Quẽ locũ de hoc genere ſatisfactionis recte intelligi, non modo Ioan
Baſil. in ethicis, & in regulis cõtract. qu. 287. nes Chryſoſtomus, uerum etiam Baſilius, Auguſtinus, Gregorius, Iſichius,
Chriſtianus Druthmarus, & alii ſcriptum reliquerunt. Irenæus de primo paren-
te noſtro ſcribit in hunc modum. Per ſuccinctorium in facto oſtendit ſuam pæni-
Au. li. 21. de ciuit. Dei, c. 27. et ſer. 50. c. 66 tentiam, foliis ficulneis ſemet ipſum contegens, exiſtentibus & aliis foliis mul-
tis, quæ minus corpus eius uexare potuiſſent: condignum tamen inobedientiæ
amictum fecit, conterritus amore Dei, & retundens petulantem carnis impe-
Gre. Hom. 20 tum: uelut tale quid ſignificans, quoniam quam habui a ſpiritu ſanctitatis ſtolã,
Iſichius li. 4. c. 14. Leuit. amiſi per inobedientiam, & nunc cognoſco, quoniam ſum dignus tali tegumen-
to, quod delectationem quidem nullam præſtat, mordet autem & pungit corpus.
Druthmar. in c. 3. Matth. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in paradiſo quodam genere ſatisfactio-
nis primum parentem noſtrum uſum eſſe. Cyprianus quoque lapſos ad ſatisfactio
Iræn. li. 3. c. 35 nem inuitat his uerbis. Ne ceſſet, inquit, in agenda pænitentia atque in domini
Cyp. trac. 5. de lap. miſericordia deprecanda, ne quod minus eſſe in qualitate delicti uidetur, in ne-
glecta

glecta ſatisfactione cumuletur. Cõfiteantur ſinguli quæſo fratres delictum ſuum,
dum adhuc, qui deliquit, in ſæculo eſt, dum admitti confeſsio eius poteſt, dum ſa
tisfactio & remiſsio facta per ſacerdotem, apud dominum grata eſt. Conuertamur ad dominum tota mente, & pænitentiam criminis ueris doloribus exprimentes, Dei miſericordiam deprecemur: illi ſe anima proſternat, &c. modumq. ſatisfaciendi pluribus uerbis poſtea perſequitur. Quod autem ſemel & iterum admonuimus, ſatisfactionem hanc non ita uelimus accipi, quaſi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnæ ſit abolitoria: ſoli Chriſto tribuendum eſt hoc, ſolus eſt ille qui delet iniquitates noſtras, ſolus eſt ille qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, ſolus eſt ille qui mortem æternam moriendo deſtruxit. Sed ſolet Deus, in hac uita temporariam pœnam, æternæ loco, peccatis noſtris infligere: ſic enim ait per Prophetam: Viſitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum, miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis. Qui locus non obſcure indicat, quam pœnam comminatus eſt dominus, ea non ad internecionem, ſed ad correptionem uti uoluiſſe. Multa in ſcripturis eius rei exempla reperire licet. Remiſſum eſt peccatum diffidentiæ Moyſi & Aaron, non tamen eſt remiſſa pœna temporaria: neque enim ingreſsi ſunt in terram promiſsionis. Hoc de reliquo populo Iſrael, hoc de Maria ſorore Moyſi, hoc de Dauid rege factum legimus: quibus omnibus, remiſsis peccatis, non ſunt remiſſæ pœnæ temporariæ: quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemoſyna Deum nobis placatum reddere conamur, ſicut Niniuitas, ſicut Ezechiam, ſicut Achab, & alios feciſſe legimus. Hoc eſt, quod a Paulino dictũ eſt. Niniuitæ probant, quãtum apud diuinam clementiam peccatori remedium ſit, ne ſibi ipſe non parcat: quandoquidem ſuffragio pænitentiæ reconciliati Deo, meruerunt denunciatum euadere excidium, quia, ſe ſpontaneis luctibus cruciando, diuinam ſententiam præuenerunt ſua. Hoc eſt, quod ab Eucherio Lugdunenſi Epiſcopo ſcriptum eſt. Si peccatum Dauid tam deteſtabile dominus tranſtulit, quid eſt quod omnia, quæ de eodem peccato per Prophetam ei a domino dicta ſunt, poſtmodum tolerauit? ſed proculdubio dominus delet illud, ſed ſine ultione non deſerit: aut enim ipſe hoc homo in ſe pænitens punit, aut hoc Deus cum homine uindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcit, quod nullatenus ſine uindicta dimittit. ſic enim Dauid audire poſt cõuerſionem meruit: Dominus tranſtulit peccatum tuũ: tamen & multis poſt cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum, quem perpetrauerat, exoluit. Si nos ſalutis unda a culpa primi parentis abſoluit, ſed tamen reatum eiuſdem culpæ diluentes, abſoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta noſtra ſiue per nos, ſiue per ſe ipſum reſecat, etiam cum relaxat. ab electis enim ſuis iniquitatum maculas ſtudet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non uult uindicare. Quod iiſdem prope uerbis in moralibus a Gregorio ſcriptum legimus, qui fuiſſe uidetur ducentis plus minus annis poſterior. Qui uero fuit proximus Apoſtolorum temporibus, Iuſtinus philoſophus quærit, Cum omnium regum Iſraelitarũ & Iudæorum ardentiſsimum religionis ſtudium præſtiterit Ioſias, qui factum ſit, quod gentili gladio uitam uiolenter poſuerit? Ac reſpondet, hoc ideo factum eſſe, quia non obtemperauit Hieremiæ præcepto, qui denunciauerat ei iuſſu Dei, ne exiret obuiam Aegypti regi in prœlium. Vt igitur eum purum a peccatis ex uita reciperet dominus Deus, propterea permiſit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ad docendum in poſterum homines, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum quid ſit illud: ſi iuſtus ægre ſeruatur, improbus & impius ubi comparebit? Verum & Auguſtinus contra Fauſtum ſcribens, in eadem eſt ſententia: Qui recte colligit, ſi dimiſſa culpa nullus reliquus eſſet ad pœnam reatus, quod neque mortuus Adam, neque fuiſſet aliis miſeriis & huius uitæ calamitatibus obnoxius futurus, poſteaquam, teſte Salomone, eduxit eum Deus a delicto ſuo. Quin & nos morti & multis

Eſa. 53
1.*Ioan.* 2
Pſal. 88
Num. 11
Num. 14
Num. 20
2.*Reg.* 12
Ionæ 3
Eſa. 38
3.*Reg.* 21
Ad Sek. epi. 10
Euc. in libr. 2. *Regum, cap.* 8
2.*Reg.* 12
Li. 9.*ca.* 27
In quæſ. ad orthodoxos quæſ. 79
De pec. mer. et remiſſ. libr. 2. *cap.* 34.
Sapien. 10

tis aliis ærumnis huius uitæ ſubiecti non eſſemus, poſteaquam originale peccatũ nobis in baptiſmo remiſſum eſt, ſi omnes in nniuerſum, pœnæ inflictæ pro peccatis, ſimul cum culpa delerentur. Ceterum uidere licet, quod ipſi ſibi non conſtát, quodq. ipſi ſecum pngnant, qui nolunt dimiſſa culpa ſimul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. cum enim agunt de peccato originali, quod aliena uoluntate contraximus, ſic nobis illud remitti per baptiſmnm aſſenerant, ut concupiſcentia carnis, quæ pœna ipſius eſt, ſemper uihilominus in nobis maneat, neque ulla ſatisfactione, etiam Chriſti, poſsit impediri, quo minus proprie ſit peccatum. Interea tamen illi ipſi ex his ſceleribus & flagitiis, quæ re ipſa uoluntarie patrantur, nullum ſequi reatum contendunt, qui non ſimul cum ipſis per ſatisfactionem Chriſti deleatur, uno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc eſt aliud, quam peccatum originis grauius facere, quam actuale? & pænitentiam uel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata exiſtimare, quam baptiſmum? Quæ quam ſint abſurda, quis eſt qui non uideat?

1. Corin. 11 Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quod ſi noſmet ipſos diiudicaremus, non ntique indicaremnr: ita

Ad uirginẽ lapſam, cap. 8 demum fore, ſicut etiam ab Ambroſio traditum eſt, nt nobis parcat Deus, ſi nobis ipſi non pepercerimus.

Li. de pæniten. Hoc Tertullianus qnoque teſtatur dicens: Inquantũ non peperceris tibi, intantum tibi Deus, crede, parcet.

In Para. ad pæ. Qnem ſecutus Pacianus, Rogo uos, inquit, per fidem Eccleſiæ, fratres, per ſolicitudinem meam, per communes omnium animas obteſtor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat opportuna quamprimum remedia ſalutis innadere, deiicere mæroribus animum, ſacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieinnio, mærore conficere, multorum precibus adiuuare. Inquantum pœnæ ueſtræ non peperceritis, intantum nobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani propemodum æqualis

Hom. 3. in lib. Iudicum Origenes: Non expectes, inquit, ut humiliet te Chuſarſaton, & inuito neceſſitas extorqueat pænirentiam, ſed ipſe præueñi tortoris manus: quia ſi te ipſe emendaueris, ſi te ipſe correxeris, pius eſt Deus & miſericors, qui uindictam tem peret ab eo, qui illam pænitendo præuenit. Ac qui fuit eiuſdem cum Tertulliano

De pænite. medicina, cap. 2 gentis Auguſtinus, In hac, inquit, pænitentia maiorem in ſe ſeueritatem unuſquiſque debet exercere, ut a ſeipſo iudicatus non iudicetur a Deo: ſicut Apoſtolus ait. Si enim nos iudicaremus, a domino non iudicaremur.

De Lazaro concione 3 Ioannes quoque Chryſoſtomns eundem illum locum afferens, Si nos ipſos diiudicaremus, non utiqne iudicaremur: Vides, inquit, quo modo hic inflicta pœna liberat a pœna, quæ illic eſt. Et in ea Homilia, quæ proxime ſequitnr, poſt adducta eadem illa uerba: Vt igitur, inquit, neque puniamnr, neque pœnas demns, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, uitamq. explicet, cunctisq. commiſsis diligenter excuſsis, condemnet animam, quæ hæc patrauit, puniatq. cogitationem, affligat, crucietq. ſuam ipſius mentem, ſuppliciumq. a ſe ipſo exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pænitentiam, per lacrymas, per confeſsionem, per ieiunium, per eleemoſynam, per continentiam & caritatem, ut poſsimus omnes, omni modo hic depoſitis peccatis, multa cum fiducia illuc pro

In ſer. de paſſio. ficiſci. Cyprianus: Nec eos, qui uitæ ſuæ quocumque articulo temporis ueri ſunt iudices, iterum iudicari: quia cum iudicis & tortoris uices non parcens peccator aſſumit, ſemet ipſum perſeqnens dum confeſsionem confuſione honorat. Holocauſti huius incenſio in conſpectu Dei ueniam impetrat. Neque enim bis in id ipſum iudicat Deus, ſed impænitentes ipſe iudicat & damnat: pænitentes ue-

in. 2. Hecatõtade, ca. 41 ro quia a ſe ipſis ſuſcipit iudicatos, abſoluit. Maximus. Omne peccatum committitur propter aliquam uoluptatem, quæ extinguitur, aut *ἀσκήσει*, ideſt dura quapiã exercitatione corporali, aut dolore uoluntario per pænitentiam, aut œconomice illata aliqua calamitate. Si enim nos diiudicaremus, non ntique iudicaremur

Homi. de pænit. Niniuita. a domino. Euſebius Emiſſenus. Qui placiturus eſt Deo, ipſe ſibi diſplicet, ipſe ſibi quodam modo ſub priuatæ cognitionis ſententia & teſtis, & accuſator, &

iudex

iudex eſt. Ad tales merito ipſe Domiuus loquitur. Non iudicabo bis iuid ipſum,
ideſt, quod tu in te ſeuerus agnoſcis, ego propitius ignoſcam: quod tu triſtis ac
cuſas, ego lætus abſoluam: quod ru recordaris in publicum, ego obliuiſcar iu
æternnm. Et quia per pænitentiam tuam, præueniſti ſententiam meam, recon-
dam gladium meum, ac me tibi ad remunerationum rempora reſeruabo. Ergo
cariſsimi, unuſquiſque reſpiciens ſe, arguar intra ſe geſta improba, & ante ſe
conſtituat peccata ſua, pronuncians cum Propheta. Et delictum meum contra
me eſt ſemper. Ante uos ſir, ut contra uos eſſe non poſsit. Ita illud conuerſatio
obliuiſcatur, ut compunctio recordetur. Ita illud reatus confeſsiouis oſteudat,
ut uirtus ſatisfactionis abſcondat. Ita uiuat in conſcientia, ut moriatur in uita,
Bernardus quoque, Vnum eſt, inquit, ſi noſmet ipſos iudicauerimus, non uti- *Ser.55. in Cát.*
qne iudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi diſtricto diuinoq. iudicio ſubdu
cit & abſcondir: prorſus horreo incidere in manus Dei uiuentis: uolo uultui iræ *Heb.10*
indicatus præſenrari, non indicandus: Spiritalis homo omnia diiudicat, & ipſe *1. Cor.2*
a nemine iudicarur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona: mala melio
ribus curabo corrigere actibus, diluere lacrymis, punire ieiuniis, ceteriſq. ſan
ctæ laboribus diſciplinæ: In bonis de me humiliter ſentiam, & iuxta præceptum
domini ſeruum me inutilem reputabo, qui, quod facere debni, tantum feci. Da- *Luc.17*
bo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego *Sophon.1*
uias meas & ſtudia mea; quo is, qui ſcrutaturus eſt Hieruſalem in lucernis, nihil
inſcrutatum in me ſiue indiſcuſſum inueniat: neque enim iudicatutus eſt bis in id
ipſum. Ex his, & aliis multis, quorum uerba longum forer receſere, colligere li *Nahum 1*
cet, remiſſa culpa ſupereſſe adhuc reatum ad pœnam temporariam. Quamobrẽ
recte Sapiens admonuit: Fili peccaſti, ne adiicias iterum. Et ne hoc ſolo ſecurũ *Eccle.21*
ſe quiſquam eſſe putaret, & de priſtinis, inquit, deprecare, ut tibi dimittantur:
parum eſſe iudicans recedere a peccatis, ſi præterita curare neglexerimus. Ne-
que uero pœna tautum remanet dimiſſa cnlpa, uerum & ipſa culpa non ita per pæ
nitentiam aboletur, ut non illius aliquæ maneant reliquiæ quibus pœna debe-
tur. Hoc Dauid exemplo diſcimus, cui dixerat quidem Nathan, Dominus trauſtu *2.Reg.12*
lit peccatum tuum, ſed quia remiſſo peccato reliquiæ peccati remanſeraut, orat
nihilominus Deum Dauid, ut ſecundum multitudinem miſerationnm ſuarum de *Pſalm.50*
leat iniquitatem eius, atque amplius lauet eum ab iniquitate, & a peccato mun
der. Non ſatis habet curatum eſſe uulnus, ait Chryſoſtomus, etiam cicatricem *Hom.2. in Pſa.*
ſanari, priſtinum etiam decorem reſtitui petit. Quod fieri uidemus in baptiſmo, *50*
ur, remiſſo originalis peccati reatu, reliquiæ tamen eius maneant, fomes ille cõ
cupiſcentiæ, quem tota uita piis exercitiis oportet mortificare. hoc & in pæni-
tentiæ ſacramento euenit. Manent, quaſi fomes quidam, quædam reliquiæ pec-
cati, quas purgare ſatisfactione ſalubri neceſſe eſt: cum præſertim præteritum
peccatum in conſuetudinem abiit, quod quanto fixerat radices alrius, tanto ma
iore & longiore purgatione opus habet. Nam lauari quidem cito poſſumus, di-
cit Bernardus, ad ſanandum uero opus eſt curatione multa. Athanaſius hoc inrer *In Ser. de cœna*
eſſe ſcribit inter baptiſmum & pænitentiam, quod cum pænitet homo, ceſſat *domini.*
quidem a peccando, ſed habet uulnerum cicatrices: ceterum qui baptizarur, ue *Atha. in lib. de*
terem quidem hominem exuit, renouatur autem ut deuno renatus per ſpiritus *blaſph. in ſpiritũ*
gratiam. Et Baſilius in Homilia de pænitentia: Eſt ſpes etiam poſt peccatum, eſt *ſanctum.*
ſanatio etiam poſt ulcus, ſed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Niſſeuus:
Si quo perturbationum impetus duxerit, beſtiarumq. pellem ad uitia miniſtram
& adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundum erit conſilium, ut ad bonum
perueniat: cum e corpore egreſſus, cognira quæ inter uirtutem & uitium eſt dif
ferentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, niſi maculas animo immixtas
purgatorius ignis abſtulerit. Ac paucis interiectis. Aliis autem poſt hanc uiram
purgatorio igne materiæ labes & propenſionem ad malum abſtergentibus, & ad

gratiam initio naturæ conceſſam, noluntaria bonorum cupiditate redenntibus.
Ho.8. in Leuit. Et his omnibus uetuſtior Origenes: Tranſi nunc ab iſta legis umbra ad ueritatem eius, & intuere quo modo anima, quæ peccati uulnus accepit, etiam ſi curetur, tamen habet in loco cicatricem uulneris reſidentem, quæ cicatrix non ſolum a Deo uidetur, ſed ab iis, qui acceperunt ab eo gratiam, per quam uidere poſſint animæ languores, & diſcernere quæ ſit anima ita curata, ut omni genere ueſtigium illati uulneris abiecerit & quæ curata ſit quidem, ſed ferat adhuc ueteris
Serm. 1. de eleemoſina. morbi ipſo ueſtigio cicatricis indicia. Et Cyprianus: Quam neceſſaria, quam benigna eſt diuina clementia, quæ cum ſciat non deeſſe ſanatis quædam poſtmodum uulnera, dedit curandis ſanādisq. denuo uulneribus remedia ſalutaria. Gregor. Nazan. in orat. qua ad baptiſmum cohortatur: Præſertim cum alia non detur regeneratio neque refectio, neque priſtinum in ſtatum reſtitutio, licet ea maximis gemitibus & lacrymis, ex quibus, ut ego quidem ſentio, atque ſtatuo, uix
Li. 2. de monar. cicatricis obductio ſequitur, inquiramus. Et his omnibus uetuſtior Philo Iudæus. Manent nihilominus in animis cicatrices quædam & ueſtigia nequitiæ priſtinæ. neque uero tantum in uiuentibus, uerum etiam in uita functis manent & cicatrices quædam, ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis ſatisfit, uenialibus tantum, pro quibus debita pænitentia in hoc ſæculo peracta non eſt. Quorum utrumque neceſſario credi oportere, grauiſsimis rationibus diſcimus. Primum enim illud conſtat, quod illa cum Chriſto trium-
Ephe. 5 phantium Eccleſia, ſicut Apoſtolus teſtatur, ſine macula eſt & ruga: de quâ ſcri-
Apoc. 21 ptum etiam legimus, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Nam &
Eſai. 35 illud ad eam referri poteſt, quod uia ſancta uocabitur, nec tranſibit per eam pollutus. Quamobrem purgari neceſſe eſt cicatrices & maculas peccatorum, priuſquam ad Eccleſiam illam, quæ eſt ſine macula & ruga, peruenire liceat. Quod
Eſai. 4 ex illo Eſaiæ liquet loco: Abluet dominus ſordes filiarum Syon, & ſanguinem Hieruſalem lauabit de medio eius, in ſpiritu iudicii & ſpiritu ardoris. Et ex altero
Malach. 3 Malachiæ loco, Ecce uenit, dicit dominus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit ut aſpiciat eum? ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum, & ſedebit quaſi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos, quaſi aurum & quaſi argentum, & erunt domino offerentes ſacrificia in iuſtitia. Ex utroque hoc loco recte id colligit Augu-
Li. 20. de ciuit. Dei, cap. 25 ſtinus. Qui ſimul ex illis uerbis, ubi dicitur, peccatum in Spiritum ſanctum non dimitti neque in hoc ſæculo, neque in futuro, docet eſſe quædam peccata, quæ
Matth. 12 ſi non in iſto, tamen remittantur in futuro ſæculo. Quod non tam de pœna pec-
Lib. 21. ca. 24 de ciuit. Dei. cati, quam de ipſo peccato recte intelligi, cum ipſe Auguſtinus, tum ſecuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alii complures, auctores ſunt. Dein
Gre. lib. dial. 4 cap. 39 de uero ita miſericors eſt Deus, ut ſit iuſtus nihilominus: neque boni quidquam eſt, quod non remuneretur; neque mali, quod pœna aliqua non proſequatur.
Beda in cap. 3 Marci. Remittit itaque pœnam æternam pro ſua miſericordia, ſed exigit nihilominus temporalem pro ſua iuſtitia, ne ſit malum prorſus impunitum. Quamobrem cer
Ber. Homi. 66 in Cant. to perſuaſum eſſe debet piis omnibus reſtare poſt hanc uitam pœnas ignis purgatorii, quibus expiantur leuiora peccata eorum, qui dum uiuerent, ipſi pœnas de
1. Cor. 3 illis ſumere conati non ſunt. Hic eſt ille ignis, de quo dixiſſe Apoſtolum: Saluus
Ho. 6. in Exod. & 8. in Leuit. & ſuper Hiere. hom. 12 erit tamquam per ignem: uetuſtiſsimus Origenes, & eum ſecuti, Hieronymus, Auguſtinus, atque Gregorius memoriæ prodiderunt. Hunc eſſe carcerem, de quo Chriſtus loquitur: Non exibis inde, donec reddas nouiſsimum quadrantem, intelligi uult Ambroſius. Iam illa Apoſtoli uerba: Vt in nomine Ieſu omne genu
Hier. in fine c8. ſuper Eſai. flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: Et illa rurſus ex Apocalypſi, Quod nemo inuentus eſt, nec in cælo, nec in terra, nec ſubtus terram, qui di-
Au. li. 21. c. 26 de ciuit. Dei, & gnus eſſet aperire librum, numquid non aperte purgatorium indicant? Cui enim dubium eſſe poteſt, qui ſubtus terram in gehenna ſunt, eos in Ieſu nomine genua

non

nou flectere, quem iugiter potius blaſphemant? Sed nec aperiendi libri ulla de eis eſt probabilitas, ut non de aliis iutelligi locus hic poſsit rectius, quam de iis, quorum iu purgatorio delicta expiantur. Sed & ex illo Machabæorum libri loco: Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis ſoluātur: recte colligi poteſt, eſſe quædam abdita receptacula, iu quibus eorum animæ detinentur, qui cum ſigno fidei in confeſsione Chriſti nominis ex hac uita deceſſerunt. Nam pro iis qui ſunt iu cælo nihil attiuet Deum precari, qui cum ſumma beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ ſunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus eſt, quam ut orare pro illis neceſſe ſit. Iniuriam facit martyri, dicit Auguſtinus, qui pro illo orat. Qui uero ſunt ignis æterni ſuppliciis deſtinati, pro eis ſuperuacanea eſt omnis oratio. Nam in inferno nulla eſt redemptio. Si itaque ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, neque neceſſe eſt orare pro iis, qui ſunt in cælo, quo uulli patet aditus, niſi prius omni peccati reatu ſit ſolutus, ſuperuacaneum autem ſit pro iis orare, qui ſunt in gehenna, quid reſtat aliud niſi tertium eſſe locum aliquem, iu quo pœna quadam temporaria purgentur ii, qui non ſatis purgati ex hac uita migrauerunt? Legimus in Geneſi, flammeum gladium atque uerſatilem ante paradiſum eſſe collocatum. Quid autem ſibi uult flammeus iſte gladius? niſi quod quicumque deinceps admittendi ſunt, illos tranſire per examinatorium ignem oporteat, ſicut Ambroſius, & eum ſecutus Rupertus, locum hunc interpretantur. Quod ſi ſcripturis etiam probari purgatorium non poſſet, cum tamen unanimes, uno ore ſancti doctores omnes a Chriſto nato ad hæc uſque uoſtra tempora, uel pœnarum iguis purgatorii, uel orationum & ſacrificiorum pro defunctis meminerint, cum plerique eorum, nominatim uero Auguſtinus & Ioannes Damaſcenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda couſcripſerint, quis eſt, qui dubitare queat Apoſtolicam hanc eſſe traditionem, quæ tanto omnium conſenſu tot ſæculis in Eccleſia ſemper fuit obſeruata? Cui qui contradixit Aerius ante mille ducentos annos, pro hæretico habitus eſt, quod ſuperuacaneas eſſe diceret orationes & oblationes pro defunctis, ſicut apud Philaſtrum, Epiphanium, Auguſtinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobruſiani: qui cum ad eundem lapidem offendiſſent, per Petrum Cluniacenſem, & Bernardum Abbatem Clareuallenſem confutati ſunt. Libet autem unicum hic Auguſtini locum adſcribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna geſſerunt, de quibus Apoſtolus dicit: Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe tameu ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem, per fluuium igneum, de quo propheticus ſermo commemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igueum & uada feruentibus globis horrenda tranſibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertrāſeundi mora: Quantum exigerit culpa, tantum ſibi ex homine uindicabit quædam flammæ rationabilis diſciplina: Et quantum ſtulta iniquitas ſuggeſſerit, tantum ſapiens pœna deſæuiet. Et quia ſermo diuinus quodam loco æneæ ollæ comparat dicens: Pone ollam ſuper prunas uacuam, donec incaleſcat æs eius, & ſtagnum eius defluat: illic ſermoues otioſi, & cogitatioues iniquæ uel ſordidæ: illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant exudabunt: illic ſtagnum uel plumbum diuerſarum paſsionum, quæ aurum diuinæ imaginis adulterauerant, conſumentur. Quæ omnia hic ab anima ſeparari per eleemoſynas & lacrymas compendioſa tranſactione potuiſſent. Quæ eadem ad uerbum fere reperiuntur apud Euſebium Emiſſenum, et Gregor. Niſſenum in diſputatioue de anima & reſurrectione cum ſorore Macrina. nam nobis hoc loco propoſitum uon eſt, hoc argumenti genus tractare, obiter tantum illud ſignificandum eſſe duximus: Si uolumus pœnas effugere temporarias, uel in hoc, uel in futuro ſæculo pro peccatis uoſtris uobis infligeudas, opus eſſe, ut ipſi nos iudicemus, ut ipſi ſupplicium de nobis ſumamus, ut per ieiunium, orationem,

in Pſal. 37. ſer. 38. & 41. de ſanctis.
In Enchir. & hom. 16. in lib. 50. homi.
Greg. lib. dia. 4 cap. 7
Am. in ca. 12. Luc. lib. 7
Philip. 2
Apocal. 5
2. Mach. 12
Hom. 71. de uerbis Apoſtoli
Gene. 3
In Pſalm. 118. ſerm. 20
Rupert. li. 3. c. 32. in Geneſim.
Lib. 50. Homiliarum. Hō. 16
De hac pœna qui uolet plura legere, poterit apud Lact. li. 7. Inſt. c. 21. Prudentium in Hamatigenia, Hieronymum in c. 10. in fine Commētariorum in Eſaiam.
Hom. 3. Epiph.

&

& eleemoſynam peccata noſtra expiantes, Deum nobis placatum reddamus, ut, cum ipſi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque a pœnis, quas longe grauiores eramus commeriti, nos liberet. Atque hæc eſt ſatisfactionis ratio, quæ inter partes ſiue actus pænitentiæ tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen non numquam per indulgentias, quæ & ipſæ ualent ad peccatorũ remiſsionem. Quo magis autem intelligi poſsit, quæ ſit indulgentiarum uis, ſic accipi rem oportet.

In Pſalm. 61. & 86 Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſicut ab Auguſtino traditum legimus, unus eſt homo cum capite & corpore ſuo, ſaluator corporis & membrorum corporis, duo in carne una, & in uoce una, & in paſsione una, &, cum tranſierit iniquitas, in requie una. Paſsiones itaque Chriſti nõ in ſolo Chriſto, immo paſsiones Chriſti, nõ niſi in Chriſto. Si enim Chriſtum intelligas caput & corpus, paſsiones Chriſti non niſi in Chriſto: ſi autem Chriſtum intelligas caput tantum, paſsiones Chriſti non in ſolo Chriſto. Si enim paſsiones Chriſti in ſolo Chriſto, ſiue in ſolo capite, unde

Coloſ. 1 dicit quoddam membrum eius Paulus Apoſtolus, ut ſuppleam, quæ deſunt paſsionum Chriſti in carne mea? Numquid aliquid paſsionum deerat in Chriſto capite?

Ioan. 19 an non paſſus eſt, quidquid pati debuit? Nonne ipſe dixit, Conſummatum eſt? Quibus uerbis ſignificauit iam de menſura paſsionum ſuarum nihil deeſſe, quia omnia, quæ dicta de ſe fuerant, completa eſſent. Nihil ergo deerat paſsionibus Chriſti, quatenus caput eſt, ſed reſtabant adhuc, & reſtant Chriſti paſsiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus: Vos eſtis corpus Chriſti, & mē

1. Corin. 12 bra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc eſt, in piis hominibus, qui tamquam caput ſemel paſſus eſt, paſſus eſt ſæpe, & patitur Chriſtus. Nam unuſquiſque piorum pro modulo ſuo exoluit, quod debet, et pro poſſe uirium ſuarũ quaſi canonem paſsionum infert, quarum non erit finis, niſi cum ſeculum finitũ

Act. 9 fuerit. Sic patiebatur Chriſtus a Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me perſequeris? Membra perſequebatur, & tamen ſe in membris ſuis pati Chriſtus interpretabatur. Quo modo ſolet lingua dicere calcato pede, calcas me: Linguã nullus tetigit. compaſsione clamat, non attritione: Ita Chriſtus, ſi quis membro ſuo faciat iniuriam, ſi quis illud perſequatur, ſibi fieri quidquid illi fit, imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facile perſpicere poteſt, quæ ſint Chriſti capitis, quæ ſint corporis & membrorum eius merita. Nam ſicut uiuit Chriſtus in membris ſuis, ita patitur in membris ſuis, ita meretur in membris ſuis, ita ſatisfacit in membris ſuis. Hoc eſt, quod dicit Paulus, adimplere ſe quæ deſunt Chriſti paſsionum in carne ſuã: Nõ quod cõgeries Chriſti paſſionum, quas tamquam caput pertulit, non fuerit ſufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius Eccleſiæ peccatis debebantur: ſed quod multa pars paſsionũ eius adhuc corpori eius, quæ eſt Eccleſia, deeſt, priuſquam perſecutionum Chriſti ſit finis: quia uſque in finem ſæculi patitur Chriſtus in ſuis membris. Hinc colligere licet, quod meritum paſsionis & mortis Chriſti, ac ſanctorum eius, in quibus patitur & patietur Chriſtus uſque ad conſummationem ſæculi, multo fuerit & ſit abundantius, quam fuerint & ſint & eſſe poſsint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus uel una gutta ſanguinis ſui ſatisfacere poterat. Nam

Iob 6 ſi potuit dicere beatus Iob: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in ſtatera: quaſi arena maris grauior hæc appareret: certe multo rectius de Chriſto dici poteſt, quod calamitas, quam pertulit iuſtus pro iniuſtis, multo grauior eſt, ſi in ſtatera appendatur, quam ſint omnia peccata in unum collecta, non unius, uerum etiam, ſi dici poſsit, multorum mundorum, pro quibus eam ſuſtinere dignatus eſt: meritum ut illius infinitis partibus omnes iniquitates & ſcelera totius orbis ſuperare uideatur. Ex hac itaque ſuperabundantia meritorum & ſatisfactionum Chriſti & ſanctorum eius, hoc eſt capitis & corporis, pendet & conſtat indulgentiarum theſaurus: cuius diſpenſatio, cum ad alios Epiſcopos, tum ad ſummum Pontificem præcipue pertinet, qui to-

tius

tius Eccleſiæ ſub Chriſto capite caput eſt: cui Chriſtus ipſe peculiariter claues regni cælorum commiſit. Hoc eſt, quod dicit Apoſtolus: Sic nos exiſtimet homo, ut miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei. Et iterum: Diſpenſatio mihi credita eſt. Et rurſus alio loco: Cui donaſtis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter uos in perſona Chriſti. Effectus ergo ſiue fructus indulgentiarum hic eſt, quod per eas illius, quæ fit per opera pænitentiæ, & per ſacerdotem alicui in ſacramento pænitentiæ iniungitur & præcipitur, ſatisfactionis fit remiſsio ſiue condonatio. Quoniam uero per iniunctam ſatisfactionem, quam uere pænitens exequitur, ſoluitur & aufertur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratum eſt, ex iuſtitia diuina debetur: conſequens eſt per indulgentias ueluti ſatisfactorias pœnas (tantum enim ualent, modo digne ac recte adminiſtrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iuſtitiā diuinam, quantum apud eam ipſæ, quas aliquis accipit, ualent indulgentiæ. Ac ne cui nouum uideatur, quod etiam ſanctorum paſsiones & merita ualere dicimus ad remiſsionem peccatorum, libet hic adſcribere, quid ea de re uetuſtiſsimus & idem doctiſsimus uir ſenſerit Origenes. Quod dominus noſter Ieſus Chriſtus uenerit, ut tolleret peccatum mundi, & morte ſua peccata noſtra deleret, nullus, qui Chriſto credit, ignorat. Quo modo autem & filii eius auferant peccata ſanctorum, id eſt Apoſtoli & martyres, ſi poterimus ex ſcripturis diuinis probare tentabimus. Audi primum Paulum dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus ueſtris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regreſsionis ſiue reſolutionis meæ inſtat. Pro iis ergo, quibus ſcribebat, expendi ſe & immolari dicit Apoſtolus. Hoſtia autem cum immolatur, ad hoc immolatur, ut eorū pro quibus iugulatur peccata purgentur. De martyribus autē ſcribit Ioānes Apoſtolus in Apocalypſi: Quia animæ eorū, qui iugulati ſunt propter nomen domini Ieſu, adſiſtūt altari: qui autē aſsiſtit altari, oſtenditur fungi ſacerdotis officio. Sacerdotis autem officium eſt, pro populi ſupplicare peccatis. Et in eodem libro. Vide, inquit, ne forte ſicut dominus & ſaluator noſter quaſi agnus ad occiſionem ductus, & in ſacrificium altaris oblatus peccatorum remiſsionē uniuerſo præſtitit mundo, ita fortaſsis ceterorum ſanctorum ac iuſtorum ſanguis fuſus eſt, ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nō nullis, poſtea quam docuit, quod etiam Paulus hoſtiam ſe obtulerit iugulandam, ſimiliter & alii ſancti: Sed in his omnibus, inquit, unus eſt agnus, qui totius mūdi potuit auferre peccatum: & ideo ceſſauerunt ceteræ hoſtiæ, quia talis hæc fuit hoſtia, ut una ſola ſufficeret pro totius mundi ſalute. Ceteri enim precibus peccata, hic ſolus poteſtate dimiſit. Dicebat enim: Fili remiſſa ſūt tibi peccata tua. Detrahere itaque meritis ſanctorū, nihil eſt aliud, quam detrahere meritis Chriſti. Chriſtus eſt enim qui uiuit in illis: Chriſtus eſt qui patitur in illis: Chriſtus eſt qui meretur in illis: cuius fuſo pretioſo ſanguine fit, ut illorum quoque fuſus pro Chriſto ſanguis ualeat nobis ad remiſsionem peccatorum. quamuis hæc remiſsio non per alium detur, quam per Chriſtum. Sed hæc obiter de ſanctorū meritis, quæ miro quodam conſenſu ſemper fuerint ab omnibus & doctrina & pietate uiris præſtantibus omnibus ſæculis in Eccleſia celebrata, deq. pænitētia & eius partibus dicta ſufficiant. Nunc de ſacramento extremæ unctionis dicēdum nobis reſtat.

Mat.16 · 1.Cor.4 · 1.Cor.9 · 2.Cor.2 · Ho.10.in Nu. · 2.Cor.12 · 2.Tim.4 · Ho.24 in Numer.

De Sacramento extremæ Vnctionis. Cap. XLIX.

MEDIATOR Dei & hominū, qui cum ueniſſet ſaluū facere quod perierat, dedit ſemet ipſum redemptionē pro omnibus, non ſolū Ieſus, uerum etiam Chriſtus uocari noluit. At illud quidē nomē inde ſortitus eſt, Matthæo etiā Euangeliſta teſte, quod ipſe ſaluū facturus eſſet populum a peccatis eorū. Neque enim eſt nomen aliud ſub cælo datū hominibus, in quo nos fieri ſaluos oporteat, 1. Tim. 2. · Luc.19 · Matt.1 · Actor.4

præter nomen Ieſu. Chriſtus uero ex eo appellatus eſt, qnod cum regia ſimul & ſacerdotali dignitate fungeretur, unctus erat non ab hominibus, uerum ab ipſo
Eſaia 61 Deo, non confecto oleo, ſed diuino ſpiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus domini nnxit me. Neque uero propterea tantum Chriſtus nominari uoluit, quod unctus ipſe, uerum etiam quod unctionis gratiã in alios diffuſurus eſſet. Le-
1.Reg.16 gimus Dauid regem tribus uicibus unctum eſſe, Primum in domo patris ſui. Hæc unctio ſignificabat illam, quæ fit in baptiſmo, quæ & ipſa ſignum eſt, futuros nos regni illius participes quod expectamus, regni ſempiterni, regni cuius non erit
Luc.1 finis, regni quod parauit nobis Deus a conſtitutione mundi. Secundo unctus eſt
2.Reg.2 in Hebron, ut regnaret ſuper domum Iuda, poſt quam unctionem mala & aduerſa mnlta paſſus eſt. Hæc ſignificabat unctionem in ſacramento cõfirmationis, per quam nobis confertur Spiritus ſanctus ad reſiſtendum diaboli tentationibus, qui nos per omne uitæ noſtræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, ni-
Iob 7 hil ut aliud ſit uita hominis ſuper terram, quam militia. Tertio iterum unctus eſt
2.Re.5 in regem ſuper omnem Iſrael. Poſt hanc unctionem in pace regnauit. Hæc ſignificabat unctionem iſtam extremam de qua nobis nunc ſermo eſt. Poſt hanc enim ſuperatis hoſtibus diuino beneficio nobis datur, ut in regno illo, ad quod in baptiſmo iuncti ſumus & inaugurati, pace fruamur ſempiterna. Quemadmodum autẽ baptiſmus eſt intrantium, ſic hoc extremæ unctionis ſacramentum eſt ex hac uita mortali exeuntium. Nam cum calcaneo noſtro ſerpẽs callidiſsimus inſidietur maxime, neque ullo alio tempore nos oppugnet grauius, quam cum ex hac uita migrandum eſt, quod eam etiam ob cauſam agon uocatur, quod tum pugna ualidiſsima, tum certamen inſtat grauiſsimum, noluit Chriſtus in extremo periculo noſtro ſua nos ope deſtitutos eſſe, uerum ſacramentum hoc extremæ unctionis inſtituit, per quod non ſolum ad ſuſtinendos, uerum etiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem ſicut pænitentia ad iuſtitiam, ſic hoc extremæ unctionis ſacramentum ad fortitudinem refertur, quod in eo & animæ & corporis robur nobis confertur. Nam utriuſque morbus propulſatur, animæ, cum peccata remittuntur, quibus nulli poſſunt eſſe morbi grauiores: corporis, cum alleuiatur homo: quod tamen non ſemper euenit. Recte igitur inter ſacramenta hoc quoque extremæ unctionis numeratur. Eſt enim ſacræ rei ſignum efficax: eſt uiſibile ſignum inuiſibilis gratiæ, nimirum peccatorum remiſsionis, quæ confertur in hoc ſacramento: cuius principalis iſte fructus eſt, ut auferatur
Eſaia 27 peccatum eius, qui ſacro oleo inungitur: ſecundarius autem eſt corporis quo-
Marci 6 que ſanitas. Legimus apud Marcum, quod exeuntes diſcipuli prædicabãt, ut pænitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebãt, & ungebant oleo multos ægros, & ſanabantur. Qnem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re teſtimonio, Vnde patet, inquit, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctæ Eccleſiæ morem eſſe traditum, ut energumeni, uel alii quilibet ægroti ungantur oleo pontificali benedictione conſecrato. Theophylactus quoque locum eundem enarãs, Quod unxerant, inquit, oleo Apoſtoli, ſolus Marcus narrat. Quod & frater domini Iaco-
Iacob 5 bus in Catholica epiſtola dicit. Infirmatur qnis inter uos, inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper illum, ungentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores utile, & lucis fomentũ, & hilaritatis effectiuum, ſignificatq. Dei miſericordiã, per quam a labore liberamur, & lucẽ ac gaudiũ, ac hilaritatem ſpiritualẽ accipimus. Expreſsius autẽ Iacobus effectum huius ſacramenti demonſtrat: cuius hæc uerba ſunt: Infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum ungentes eũ oleo in nomine domini, & oratio fidei ſaluabit infirmũ, & alleuiabit eũ dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi uerbis diſcimus, nihil extremæ unctioni deeſſe, quod ad ſacramenti rationem pertinet. Eſt enim elementũ ſiue ſignum uiſibile, quod materiæ locũ obtinet, oleum pontificali benedictione conſecratum, ualde accommodatum ad demonſtrandum id, quod

perſi-

perficitur in hoc ſacramento. Quod enim olei natura præ ſe fert, hoc in huins ſacramenti diſpenſatione in homine ægroto dinina uirtute per fidei efficaciam efficitur. Nam ſicut oleum conducit ad labores, & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema unctio conducit ad liberandum hominem a labore corporis, ex morbo, & animæ, ex peccatis contracto, lucemq. gaudium, & ſpiritualem hilaritatē confert, modo fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum cum accedit uerbum, fit ſacramentum. Verbum autem eſt oratio fidei, quando presbyter ungens dicit: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, adiūctis piis & ſuccinctis precationibus, ab Ambroſio & Gregorio compoſitis, ut quidquid illicito uiſu, auditu, ceterisq. ſenſibus ægrotus deliquit, per huius olei unctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atque hæc eſt gratia quæ confertur accedēte uerbo ad elementum, expiatio remiſsioq. peccatorum. Qui uero ſecundarius eſt effectus huius ſacramenti, eum quod non ſemper ægrotus conſequitur, uel ideo fit, qnod animæ non ſemper expedit, uel quod oratio non ex firma fide proficiſcitur. Vbi enim fides magna eſt & ardens, facile quiduis a Deo impetrat, ubi uero modica fides eſt aut nulla, nihil obtinet. Legimns quod in ſua patria Chriſtus nullam potuit facere uirtutem, propter incredulitatem eorum. Qnamobrem non quænis *Matt.13*
oratio, ſed fidei oratio, quando quis orat in fide, nihil hæſitans, ea demum quid- *Iacob 1*
uis obtinet. Vbi ergo eſt oratio fidei, modo ne quid ea res ægrotantis animæ ſaluti officiat, nihil dubitandum eſt, quin corporis quoque ſanitatem per unctionem hanc ſit adepturus. Scribit Sulpicius Seuerus in uita ſancti Martini, quod o- *Cap.21*
leo ſanctificato puellam quandam dira paralypſis ægritndine correptam, nt iam nullo ad humanos uſus corporis officio fungeretur, ſanitati reſtituit. Commemo
rat Ruſfinus quoque non diſsimilia de diſcipulis Antonii, quod multos infirmos *Li.2.cap.4.Eccl. Hiſt.*
oleo perunctos curabant. Meminit huius ſacramenti Chryſoſtomus, ubi tractat
de ſacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoque ad Ruſticum ſcribens, & Augu *Chryſ.Lib.3.*
ſtinus in locis aliqnot, & eius ſynchironus Innocentius epiſtola prima, quam ſcri *De uiſita.infirmo.li.2.cap.4.*
pſit ad Decentinm capite otauo, ubi inter cetera ſcribit: Pænitentibus iſtud fun *& de rectitudine Cathol. conuerſationis.*
di non poteſt, quia genus eſt ſacramenti. Nam quibns reliqua ſacramenta negantur, quo modo genus unum putatur poſſe concedi? Sed iam ad ſacramentum ordinis accedamus.

De ſacramento Ordinis. Cap. 1.

CVM, quæ ſunt a Deo, ordinata ſint, non alibi magis requiri uidetur, ut *Rom.13*
ſint ordinata omnia, quā in Eccleſia: quā a Deo eſſe dubiū non eſt. Ipſe enim Deus & dominus noſter Ieſus Chriſtus collegit eam, & ædificauit ſanguine ſuo, qui propterea mori dignatus eſt, nt filios Iſrael, qui erant diſperſi, cō
gregaret in unum, ut eſſet unus paſtor, & unum ouile. Quamobrem recte in Can *Ioan. 11*
ticis caſtrorum acies ordinata uocari legitur: neque alia magis re eſt aduerſariis *Ioan.10*
poteſtatibus terribilis, quam eo ipſo, quod eſt ordinata. Eſt igitur ordo cum pri- *Can. 6*
mis in ea ueceſſarins, de quo præclare ſcriptum eſt ab Auguſtino. Ordo eſt quē ſi *Li.1. de ordine,*
tennerimus in nita perducet ad Denm, & quem niſi tenuerimus in uita, non per- *cap. 9*
ueniemus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum, niſi ſit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quam ut eum deſeramns, ne, ſi deſerue-
rimus, eo (quod abſit) nos uenire cōtingat, ubi umbra mortis & nullus ordo, ſed *Iob 10*
ſempiternns horror inhabitat. Recte autem ordinem, quatenns eſt Eccleſiæ ſacramentū, de quo nunc a nobis oratio ſuſcepta eſt; ſignaculum eccleſiæ quoddā eſſe dicimus, per quod ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, ad quā exercendā nō licet cuiquā ſeipſum ingerere, uerū uocationē expectare neceſſe eſt, quæ nihil a-
liud eſſe uidetur, quā ordinatio. Hoc eſt quod Paulus admonet: Ne quiſquā ſibi ſu *Hebr.5.*
mat honorē, ſed qui uocatur a Deo tanquā Aarō. Et rurſus alio loco: Quo modo *Rom.10*

inuocabunt in quem non crediderunt? aut quo modo credent ei quem non audie
runt? quo modo autem audient ſiue prædicante? quo modo uero prædicabunt,
niſi mittantur? Quod autem ordo, uel, quod rectius dici poteſt, ordinatio ſit ſa-
cramentum, uel ex eo liquet, quod eſt ſacræ rei ſignum efficax. Eſt enim uiſibile
ſignum, ſiue forma uiſibilis inuiſibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc ſacramento
confertur, cum etiam ipſe ſit ordo multiplex, quemadmodum paulo poſt doce-
bimus. Signum ſeu elementum huius ſacramenti, ſiue quis materiam uocare ma
lit, eſt in ſacerdotibus unctio, ſiue manuum impoſitio, in reliquis attactus eorum
quæ tangenda ſunt. Ad quod elementum, cum accedit uerbum, fit ſacramentũ.
Nam non ſignificatur modo, uerum etiam reipſa confertur inuiſibilis gratia, per
quam fit ut tradita ſibi ſpirituali poteſtate recte fungi poſsit ordinatus. Quod au
tem conferatur in hoc ſacramento gratia, teſtis eſt Paulus, cum Timotheũ ſuum
1. Tim. 4 his uerbis alloquitur: Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per
2. Tim. 1 prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterii. Et iterum ad eundem dicẽs:
Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ in te eſt per impoſitionem manuum
mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi uiſibilis manuum impoſitionis: me-
minit ſimul inuiſibilis gratiæ, quæ per eam confertur. Quiſquis enim eo, quo de-
bet, affectu ad hoc ſacramentum percipiendum accedit, is uirtute diuina ad ar-
dui muneris, quod ei mandatur, executionem præparatur & inſtruitur: ſimul e-
tiam datur ei diuinitus auctoritas & poteſtas, rata ut ſint & efficacia, quæcunque
ſic ordinatus in eo quod ſuſcepit officio, iuxta Chriſti capitis & eius corporis Ec
Heb. 5 cleſiæ inſtitutionem, rite geſſerit. Non enim perſona ſacerdotis attendi debet,
qui eadem eſt qua ceteri infirmitate præditus, uerum eius a quo miſſus eſt pote-
ſtas, eius qui dixit, Sicut miſit me pater, & ego mitto uos: qui baptizandi, qui li
Ioan. 20 gandi & ſoluendi, qui conſecrandæ, diſtribuẽdæ, & offerendæ Euchariſtiæ, quiq,
ceterorum myſteriorum ſuorũ diſpenſandorũ poteſtatem tradidit. Recte itaque
Libr. 2. contra inter ſacramenta ordo numeratur. Quod nomen illi ab Auguſtino quoque tribui
epi. Parmenia- legimus, cuius hæc uerba ſunt. Nam illud quod quidam eorum ueritate conui-
ni. ca. 13 cti dicere cœperant, baptiſmum quidem non amittit, qui recedit ab Eccleſia,
ſed ius tamen dandi amittit; multis modis apparet fruſtra & inaniter dici. Pri-
mo, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non po-
teſt, ius dandi amittere poſsit. Vtrumque enim ſacramentum eſt, & quadam con
ſecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, illud cum ordinatur:
ideoq. in catholica utrumque non licet iterari. Nam ſi quando ex ipſa parte ue-
nientes, etiam præpoſiti, pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt,
& ſi uiſum eſt opus eſſe, ut eadem officia gererent, quæ gerebant, non ſunt rur-
ſus ordinandi, ſed ſicut baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra, quia in
præciſione fuerat uitium, quod unitatis pace correctum eſt, non in ſacramentis,
quæ ubicumque ſunt, ipſa uera ſunt. Et cum expedire hoc uideatur Eccleſiæ, ut
præpoſiti eorum uenientes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non ad-
miniſtrent: non eis tamen ipſa ordinationis ſacramẽta detrahuntur, ſed manent
ſuper eos. Ideoq. non eis in populo manus imponitur, ne non homini, ſed ipſi ſa
cramento fiat iniuria. Et in libro de bono coniugali, uocat itidẽ ſacramentũ or-
dinationis, cap. 24. Similiter & de baptiſmo ſcribens contra Donatiſtas, ubi uo-
Li. 1. ca. 1 cat etiam illud Sacramentum dandi baptiſma. Sic enim loquitur: Sacramentũ ba
ptiſmi eſt, quod habet, qui baptizatur. Et ſacramẽtum dandi baptiſmi eſt, quod
habet, qui ordinatur. Ex quibus locis illud diſcimus, æque ordinationem ſacra-
mentum eſſe ut baptiſmum. Et ſicut baptiſmus nõ iteratur, ita neque ordinatio,
quod æque in illa atque in baptiſmo character ſiue ſignũ imprimitur, quo diſcer-
nuntur fideles ab infidelibus, ſic in ordinatione character imprimitur, quo diſcer
Leo ep. 81 nuntur clerici a laicis. Leo quoque Pontifex primus eius nominis, ſacramenti
nomen tribuit ordinationi, dicens: Præter auctoritatem conſuetudinis, quam ex
Apoſto-

Apoſtolica nouimus uenire doctrina, etiam ſacra ſcriptura manifeſtat, quod cũ Apoſtoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus ſancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes impoſuerunt eis manus, ut intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum ſit, ne tãtæ benedictionis ſacramentum negligenter uideatur impletum. His uerbis docemur, non modo ſacramentum eſſe ordinationem, uerum etiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus eſſet ieiunio, oratione, tantaq. deuotione dantium & accipientium, niſi gratia conferretur? Inde illud inſtitutum uidemus, quod non ordinantur ſacerdotes, niſi præcedente ieiunio, uel quadrageſimæ, uel eo quod uocatur quattuor temporum: quod ea etiam ex cauſa inſtitutum eſſe uidetur, ut uno animo unoq. conſenſu, placato per ieiunium & eleemoſynas domino, precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in meſſem ſuam. *Act.13* *Luc.10*

De diſtinctione Ordinum. Cap. LI.

DIVIDVNTVR autem ordines in minores & maiores. Minores quattuor nominantur, Oſtiarii ſiue Ianitores, Lectores, Exorciſtæ, Acolythi. Maiores tres, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonſura, quæ non eſt ordo, ſed magis diſpoſitio quædam ad ſuſcipiendos ordines. In qua quod capillorum in modum coronæ quædam fit reſectio, illud ſignificat, eum cui capilli reſecantur, in illius miniſterium aſſumi, cui ſeruire regnare eſt, atque in regnum quoddam ſpirituale transferri. Ianitorum ſiue Oſtiariorum officium eſt, ſtare ad oſtia templi, quos dignos eſſe ſciunt admittere; quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignatius cuſtodes appellat ſanctarum portarum. Cenſebantur autem indigni pagani ſiue ethnici, catechumeni, hæretici, excommunicati, energumeni, flagitioſi, pænitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: ſicut apud Chryſoſtomum & Ambroſium uidere licet. Videtur hic ordo etiam Apoſtolorum temporibus fuiſſe, & ab ipſis inſtitutus eſſe: quandoquidem ſynchronus Apoſtolorum Dionyſius, & qui non magno interuallo eos ſecuti ſunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dantur oſtiario, cum ordinatur, claues eccleſiæ: ſimul admonetur ab Epiſcopo, ſic agat quaſi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus iis recluduntur. Officium hoc expreſsiſſe uidetur Seruator noſter, quando flagello de funiculis facto ementes & uẽdentes eiecit de templo: Qui etiam oſtium ſe ipſum appellare dignatus eſt. Per me, inquit, ſi quis introierit, ſaluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, ut ex Eccleſiæ traditione, legat in ea Prophetias & lectiones Apoſtolicas. In cuius rei ſignum traditur illi codex diuinarum ſcripturarum, ſimul admonetur ab Epiſcopo, ut accipiat, & ſit uerbi Dei relator, habiturus, ſi officium ſuum impleuerit, partem cum iis, qui bene miniſtrauerunt. Quod officium exhibuit dominus noſter in propria perſona, quando in medio ſeniorum librum Eſaiæ aperuit atque in eo legit: Spiritus domini ſuper me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Nazianzenum, Baſilium: apud Socratẽ in Eccleſiaſtica hiſtoria, Ioannem Chryſoſtomum: Tertius eſt exorciſtarum ordo, cuius eſt officium eiicere dæmones, & dicere populo, ut qui non communicat, det locum, ac aquam in miniſterio fundere. Datur huic per Epiſcopum codex, in quo ſcripti ſunt exorciſmi. Dicitur illi, ut accipiat & commendet memoriæ, & habeat poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos. Hoc officio ſæpe Chriſtum & Apoſtolos eius functos eſſe legimus, quando dæmonia ex obſeſsis corporibus eiecerunt. Quarto loco ordinantur Acolythi, qui latine uocantur ceroferarii, quod accenſos cereos ferũt, cum legitur Euangelium, uel cum offertur ſacrificiũ: non ut propellant tenebras has uiſibiles, ſed ut, ſicut lumen uiſibile geſtant manibus, quo noctis tenebræ

Epiſt.8 *Homil.60. & 41. ad populũ Antiochenum* *Amb. epiſt.33* *Dionyſ. cap. 3. Eccl. hier.* *Ignatius epiſ.8* *Tertul. aduerſus hæreticos.* *Matth.1* *Ioan.10* *Luc.4* *Eſaiæ 61* *Lib. 2. epiſt.5* *Lib.4. epiſt.5* *Lib.3. epiſt.22* *Naziã. li. 6. c. 3. in monodia in Baſilium.* *Matth.5*

propulſantur, ſic luceat lux illorum coram hominibus, ut uideant opera illorum bona, & glorificent patrem noſtrum, qui in cælis eſt. Hi cum ordinantur, accipiunt ab Epiſcopo candelabrum cum cereo: ſimul ab eo audiunt, ut accipiant ceroferarium cum cereo, & ſciant ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipatos in nomine domini. Accipiunt ſimul urceum ad ſuggerendum uinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Hoc officium ſe teſtatur habere dominus dicens:
Ioan. 8 Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officii formam illi gerebant in ueteri Teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cæleſti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento utriuſque epiſtolæ ad Theſſalonicenſes fit Oneſimi Acolythi mentio. unde colligi poteſt fuiſſe hunc ordinem, ſicuti de aliis quoque recte creditur, Apoſtolorum temporibus. Extat epiſtola Caii Papæ & martyris, qui uixit Diocletiani temporibus: in qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Eccleſiaſticos accedant, quam ut ſit aliquis primo Oſtiarius, deinde Lector, poſtea Exorciſta, inde ſacretur Acolythus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, & poſtea Preſbyter, & exinde, ſi meretur, Epiſcopus ordinetur. Sic gradatim ad Epiſcopi dignitatem perueniendum eſſe decreuit. Quæ etiam ratio eſt, quod ſacramentum hoc ordo uocatur. Aequum enim eſſe uiſum eſt, quod in gubernatore nauis obſeruatur, ut id multo diligentius obſeruetur in Eccleſiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed primum adhibetur ad remos, poſtea in proram deducitur, inde paulatim ad ulteriora procedit, ac ubi multam rerum maritimarum experientiam conſecutus eſt, tandem ad gubernacula admittitur: ſicut etiam in rebus bellicis, militis primum officio fungitur aliquis, poſtea decurio fit, deinde centurio, ac poſteaquam ordines duxit aliquandiu, tandem, ſi ſit repertus idoneus, dux & imperator militum deſignatur: ita fieri oportet in Eccleſia, ut ne quis ad ſummum gradum ſubito proſiliat, uerum in minoribus aliquãdiu ſe exerceat, ac pedetẽtim ad maiores progrediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Baſilii docet Gregorius Nazãzenus, et eius diſcipulus Hieronymus ad Pammachium ſcribens de erroribus Ioannis Hieroſo-
Epiſt. ad Heliod. lymitani. Quin & ita factum eſſe narrat a Nepotiano, itidem & a Cornelio Cy-
Li.4.ep.2 prianus, & a Chryſoſtomo Leo imperator qui uitam illius conſcripſit. Sozimus ue-
Sozom. ad Iſichium cap.3 ro Pontifex, qui fuiſſe uidetur Auguſtini ſynchronus, etiam interuallum temporis deſcribit inter unumquẽque gradum, ita ut inter lectores ſiue exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus uel Subdiaconus quatuor annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus ſi meretur accedat, in quo ordine, quinque annis ſi inculpate ſe geſſerit, hærere debebit: exinde ſuffragantibus ſtipendiis per tot gradus datis propriæ fidei documentis, ad presbyteri ſacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores uita perduxerit, ſummum pontificatum ſperare debebit. Hinc uidere licet, quod ſuo quiſque fungebatur ordine in primitiua Eccleſia, & erant certo numero ex uno quoque ordine conſtitu-
Li. 6.c.20. Eccl. hiſt. ti: ſicut etiam ab Euſebio ſcriptum legimus, ubi recenſet Epiſcopum unũ, Preſbyteros quadraginta ſex, Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptẽ, Acolythos qua-
Epipha. in fine lib. ſui de hære. draginta & duos, Exorciſtas & Lectores cum oſtiariis quinquaginta & duos. Epiphanius, ubi ordines enumerat, meminit epiſcopi primo loco, deinde Presbyte-
Epiſt. 8 ri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius uero ſalutari iubet primum Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Oſtiarios, Laborantes, Exorciſtas, atque Confeſſores, ex
Li.2.ca.29. cõſtitut. Apoſt. tremo uero loco cuſtodes ſanctarum portarum. Clemens ita recenſet ordines: Epiſcopi ſunt Pontifices ueſtri, Sacerdotes ueſtri ſunt presbyteri, Leuitæ ueſtri
Lib. 8.cap.15. cap. 28 ſunt qui nunc Diaconi uocantur, Lectores, Cantores Oſtiarii. Meminit autem & Hypodiaconorum, quos manere iubet ad mulierum, Diaconos uero ad uirorum portas. Tradit etiam formulam Hypodiaconos ordinãdi. Ceterum ordines

ii mi-

ii minores inter ſacros non numerabantur, ſed ii tres tantum ad ſacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.

De ſacris ordinibus, qui maiores uocantur. Cap. LII.

INTER ſacros ordines qui maiores appellantur, primum locum obtinet Subdiaconatus. Eſt autem officium Subdiaconi, aquam ad miniſteriū altaris præparare, ac tantum de oblationibus in altari ponere, quātum ſufficere poſsit populo Dei, tum epiſtolam cantare: in cuius rei ſignum accipit patenam & calicem uacuum de manu Epiſcopi, & admonetur ut uideat cuiuſmodi miniſterium ſibi tradatur, atque ideo ita ſe exhibeat, ut Deo placere poſsit. Datur etiam liber epiſtolarum, diciturq. ei ab Epiſcopo, ut eum accipiat, & habeat poteſtatem legēdi eas in eccleſia ſancta Dei, tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Hoc officio dominus nſ eſt, quando facta cœna cum diſcipulis linteo ſe præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit, & linteo exterſit. Qui ſuſcipit hunc ordinem, ei continentiæ lex indicitur, ut impleatur illud quod a Propheta dictum eſt, Mundamini qui fertis uaſa domini. Aequum enim eſt ut ſe ipſos exhibeant uaſa in honorem non in contumeliam, atque ab omni carnis inquinamento ſe contineant, qui altari appropinquantes uaſa illa ferunt, in quibus corpus & ſanguis domini cōficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerūt in Eccleſia Carthaginenſi, Subdiaconorū, Meſsiæ & Clementis, per quos ad Cornelium Papam litteras dedit. Quin ipſum Cyprianū ordinaſſe legimus ſubdiaconum Optatum. Meminit etiam Philomeni Hypodiaconi. Hunc ordinem ſequitur ordo Diaconorum, qui latine poſſunt dici miniſtri. Hic ordo Leuitarum appellabatur in ueteri Teſtamento. Præceperat enim dominus Moyſi, ut poſt ordinationem Aaron & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus miniſterium ordinaretur, & conſecraretur domino, & ſeruirent pro Iſrael in tabernaculo Dei corā Aaron & filiis eius. Legimus in Actis Apoſtolorū, ſeptem uiros boni teſtimonii Spiritu ſancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmiſſa, manus eis impoſitas eſſe. Fuit inter eos Stephanus protomartyr, fuit & Nicolaus auctor ſectæ uuius omnium flagitioſiſsimæ. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum interceſsit, ut in omni matrice Eccleſia ſeptem Diaconi circa Chriſti aram, ſublimiori gradu, tamquam columnæ ſeptem, Epiſcopo aſsiſtant: habitiq. ſunt Diaconi tamquam oculi Epiſcopi, oberrantes & circumluſtrantes cū uerecundia actus totius Eccleſiæ: perſcrutantes diligentius, ſi quē uideant uicinum fieri præcipitio & proximum eſſe peccato, ut referant hæc ad Epiſcopum, ut commonefieri ab eo poſsit, ſicut a Clemente ſcriptum eſt. Qui etiam alio loco, Eſto, inquit, Diaconus Epiſcopi auditus, os, cor, anima. Ac plura de ea re ſcribit libro ſequenti cap. 19. Erat autem & hoc Diaconorum officiū, quod cuſtodiebant Epiſcopum a maleuolis hominibus, & conſenſum eius præbebant ſacrificio. Origenes autem Sacerdotes mauult oculos Eccleſiæ dici: quod ſpeculatores uocentur: Diaconos autem ceteroſq. miniſtros mauult exiſtimari manus, quoniam per eos opera ſpiritualia uniuerſa geruntur: populum uero pedes. Temporibus Apoſtolorum, ſicut in Actis legimus, menſis miniſtrabant, hoc eſt pecuniam diſpenſabant, quæ dabatur Apoſtolis, & in pauperum uſus conuertebant, ſicut ex eodem Origene, Chryſoſtomo, &, qui præceſsit eum, Cypriano diſcimus. Ordinātur autem per manuum impoſitionem, daturq. illis Euangeliorum liber, & poteſtas legendi illud conceditur: neque legendi modo, uerum etiam prædicandi: quamuis æuo ſuo ſcribat Ambroſius prædicandi poteſtatem Diaconis ademptam fuiſſe. Hos Apoſtolus uult eſſe pudicos, non bilingues, nō multo uino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes myſterium fidei in cōſcientia pura. quos primum etiam probare iubet, & ſic miniſtrare, nullum crimē habentes. Officio Diaconi functus exiſtimatur Chriſtus, quando poſt cenam proprio

Ioan. 13

Eſa. 52

Lib. 2. epiſt. 10
Li. 3. ep. 21
Li. 3. ep. 22
Lib. 5. ep. 3
Num. 3.
Leuit. 8
Actor. 6

Ep. 1. ad Iacobum fratrē domini.

Tract. 5. in Matt.

Act. 6

Tract. 15. in Matth.
Chryſ. in Hom. contra concubinarios.
Cyp. li. 2. ep. 8
Amb. in 4. ca. ad Eph. 1. Ti. 3

Matt. 26 prio ore & propriis manibus ſacramenta confecta diſpenſauit, & quando dormiẽ
Ibidem. tes Apoſtolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.

De ſacerdotio. Cap. LIII.

Vnus autem omnium excellentiſsimus eſt ordo ſacerdotum, cui reliqui omnes ſubſeruiunt. Verſatur eius officium circa corpus Chriſti. Eſt autem corpus Chriſti duplex: Verum, quod a ſacerdote conſecratum offer
1. Cor. 10 tur in altari, ac ſumere uolentibus diſtribuitur: Myſticum, eſt Eccleſia, ſicut iam antea non uno loco copioſe diſſeruimus. Vnus enim panis, unum corpus multi ſumus omnes qui de uno pane & de uno calice participamus. Circa utrumque uerſatur ſacerdotis officium, cui uaria & multiplex poteſtas conceditur. Nam quod attinet ad uerum & uiuum Chriſti corpus, datur illi poteſtas conſecrandi, offerẽdi, & iis qui ſumere uoluerint diſtribuendi: idq. ex inſtitutione Chriſti, qui in ce
Luc. 22 na illa nouiſsima ſacerdotes inſtituens ſecundum ordinem Melchiſedech, ac di
1. Corint. 11 cens: Hoc facite in meam commemorationem: poteſtatem hanc illis largitus eſt, quemadmodum ubi de ſacrificio Miſſæ ſermo nobis fuit, pluribus uerbis teſtimonio ſanctorum patrum confirmauimus. Quod uero attinet ad myſticum Chriſti
Matth. 28 corpus Eccleſiam, datur illis poteſtas baptizandi: ſic enim Chriſtus dixit Apo
Ioan. 20 ſtolis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii &
Mar. 16 Spiritus ſancti. Datur poteſtas abſoluendi, quod illa Chriſti uerba indicant, Quo
1. Cor. 4 rum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Datur poteſtas prædicãdi. dicit enim idem Chriſtus: Euntes in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Paulus Apoſtolus uocat ſacerdotes miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Quale ſit autem ſacerdotis miniſterium, docet idem alio lo
2. Cor. 5 co, cum dicit: Quod Deus nos reconciliauit ſibi per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & non reputans illis delicta ipſorum: & poſuit in nobis uerbũ reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortãte per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Chriſtus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, cum poſt itera
Ioan. 20 tam ſalutationem, Pax uobis, Sicut me miſit pater, inquit, & ego mitto uos. Quo modo enim, uel ad quid miſit filium pater, niſi ut inter Deum & homines pacem faceret? Ad hoc igitur ipſum ſuos in uniuerſum orbem filius miſit ſacerdotes & Epiſcopos, ut eorum miniſterio reconciliarentur Deo, ſi qui ſe ab illo diſiunxiſſent, peccatisq. ſuis eum offendiſſent. Quod ergo dixit Chriſtus: Miſit me pater: idem eſt cum eo quod dicit Apoſtolus: Deus erat in Chriſto mundum recõcilians ſibi. Quod uero ſubiungit, Ita & ego mitto uos: idem eſt cum eo, quod idem dicit Apoſtolus, Poſuit in nobis uerbum reconciliationis. Pro Chriſto legatione fungimur: Et: Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Quamobrẽ non contentus ſemel dicere, repetita uice dixit: Pax uobis: ut inſinuaret, & pacem ſe feciſſe illis, & pacem ſe per illos mittere nobis. Ex quo loco colligitur, ſacerdotem nihil aliud eſſe, quam Chriſti legatum, qua etiam ex cauſa dictus eſt a
Malach. 2 Propheta angelus domini exercituum. Quando autem Chriſti legatum dicimus eſſe ſacerdotem, & capitis & corporis intelligi uolumus. totus enim Chriſtus & caput eſt, & corpus. Pro Chriſto capite legatione fungitur ſacerdos, quando ex loco ſuperiore uerba facit ad populum, & uoluntatem eius explicat, ſimul obſecrat nomine Chriſti, ut uitia ſua deteſtati, atque ab illis auerſi Deo reconcilientur. Pro Chriſti corpore, hoc eſt Eccleſia legatione fungitur, quando ſtans ad altare, eam, quæ, per fuſum pro nobis Chriſti ſanguinem, in cruce facta eſt, reconciliationem Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, ſupplex rogat in perſona totius Eccleſiæ, ut illius reconciliationis uirtute, populo ſuo propitius

pitius eſſe, ac fructum illius ad ipſum redundare uelit. Hoc eſt, quod Hieronymus ſacerdotem, Dei uocat ſequeſtrum & hominum. Hoc eſt, quod Chryſoſtomus medium ſtare dicit ſacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc uenientia beneficia ad nos deferentem, & noſtras petitiones illuc perferentem, dominum iratum utrique naturæ reconciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripientem. Hoc eſt, quod idem alio loco, Sacerdotem pro uniuerſo terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremq. eſſe apud Deum dicit, ut hominum omnium non uiuentium modo, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaque quaſi mundus uniuerſus illi concreditus, atque omnium ſit pater, ſic ipſum ad Deum accedere. Ac paulo poſt, Cum autem ille & ſpiritum ſanctum, inquit, inuocauerit, ſacrificiumq. illud horrore ac reuerentia pleniſsimum perfecerit, communi omnium domino manibus aſsidue pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli ſacerdoti aſsident, & cæleſtium poteſtatum uniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari uicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus eſt. Hoc eſt, quod Ambroſius quoque Ieſum alloquens, Quoniam, inquit, me peccatorem inter te & eundem populum medium eſſe uoluiſti, licet in me boni operis teſtimonium non agnoſcas, officium diſpenſationis creditæ non recuſes, nec per me indignum famulum tuum eorum ſalutis pereat pretium, pro quibus uictima factus, ſalutaris dignatus es eſſe redemptio. Hoc eſt, quod Gregorius quoque Nazanzenus ſcribit, eſſe ſpeciale ſacerdotis officium, populi mediatorem apud Deum effici: qui & Baſilium uocat mediatorem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus Pontifex, Quid antiſtes, inquit, ad dominum, niſi pro delictis populi interceſſor eligitur? Et qui fuit his omnibus uetuſtior, quartus a Petro Pōtifex Romanus Anacletus, Sicut, inquit, ipſe filius Dei mediator fuit Dei & hominū, ita & uos eius uice in Eccleſia eſtis conſtituti, ut inter Deū & homines legatione fungamini. Hæc ille ſcribēs ad Epiſcopos per diuerſas regiones cōſtitutos. Hoc eſt, quod a Cæleſtino quoque primo ſcribitur: Cū ſanctarum plebiū præſules mādata ſibi legatione funguntur, apud diuinā clementiā humani generis agūt cauſam, & tota ſecū congemiſcente Eccleſia poſtulant & precātur, ut infidelibus donetur fides &c. Et qui uixit eodem ſæculo Auguſtinus, Tunc, inquit, Antiſtites uelut aduocati ſuſceptos ſuos, per manus impoſitionem, miſericordiſsimæ offerunt poteſtati. Epiſtola 59. ad Paulinum reſpondens quintæ quæſtioni. Et a Cypriano multo ante ſcriptum eſt: Sacerdotibus maior labor incumbit in aſſerenda, propitianda, & procuranda Dei maieſtate. Sacerdos igitur nihil aliud eſſe uidetur, quam, ſicut Paulus dicit, reconciliationis miniſter. Et qui præceſsit hos omnes, Clemens Petri ſucceſſor, Vos o Epiſcopi, inquit, quibus cum uerſamini Laicis, eſtis eis Prophetæ, principes, duces, Reges, *οἱ μεσῖται θεοῦ, καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ*, hoc eſt, mediatores inter Deum & fideles eius, receptores uerbi & annunciatores, periti ſcripturarum & uocum Dei, & teſtes uoluntatis eius, qui omniū peccata portàtis, & de omnibus rationem reddituri eſtis. Ac quibuſdam interiectis. Epiſcopus ipſe eſt uerbi miniſter, legis cuſtos, *μεσίτης θεοῦ, καὶ ὑμῶν*, id eſt mediator inter Deum, & nos, in eo, qui præſtatur Deo, cultu: ipſe eſt doctor pietatis, ipſe eſt ſecundum Deum pater ueſter, qui per aquam & Spiritum ſanctum regenerauit uos in adoptionem filiorum Dei, ipſe princeps, & dux ueſter, ipſe ueſter Rex, & poteſtatem in uos habens, ipſe ueſter terreſtris Deus ſecundum Deū qui debet apud uos in honore haberi. Nam de eo dixit Deus: Ego dixi, Dii eſtis & filii altiſsimi, Et Diis non detrahes. Fungitur autem hoc miniſterio, primum quando annunciat populo per Chriſtum in cruce pro nobis mortuum remiſsionē peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos eſſe reconciliatos: Deinde cum eum admonet, quandoquidem facta iam ſunt per Chriſtum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil ut ex illius parte deſit homi-

In ca. 1. Mala. *De uerbis Eſai.* *Homil.* *Li. 6. de ſacerd.* *In oratione prio re præparator. ad Miſſam.* *In apologetico.* *Ad Simplicium hæreti. epi. 88.* *Gre. li. 1. epiſtolarum epiſt. 24* *Epiſt. 1. cap. 11* *Lib. 1. epiſt. 3* *Li. 2. cōſt. Apoſtolic. cap. 30* *Ibidem cap. 29*

hominibus ad ſalutē conſequendam, ut ne ſibi deeſſe ipſi uelint, ſed pro ſe quiſque
reconciliari Deo conetur: neque enim exiſtimare quemquam oportere, quod
hoc ſolum ſufficiat ſcire & credere, quod, cum inimici eſſemus, reconciliati ſu-
mus Deo per mortem filii eius, uerum neceſſe eſt, ut ipſi quoque afferamus ali-
quid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in nos transferendum, ut
Iohel.2 peccata deteſtemur, quæ diuiſerunt inter nos, & inter dominum Deum noſtrum,
quæ nobis illum offenſum reddiderunt; atque ab illis auerſi, conuertamur ad do
minum Deum noſtrum in toto corde noſtro, illi nos credamus, in illo ſpem & fi-
duciam noſtram omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem ui-
uam, & per ſacramentorum ſuſceptionem, quæ ab illo ſunt inſtituta, tamquam
inſtrumenta quædam ſalutis noſtræ, denique per orationem ardentem, ac paſsio
nis & mortis illius jugem commemorationem, cuius in altari per ſacerdotem ſa
cris operantem repræſentatio fit, illud efficere conemur, ut quem fructum uni-
uerſo mundo mors Chriſti attulit, eius participes eſſe queamus. Quamobrem
non ſolum, cum prædicat Euangelium ſacerdos, miniſter eſt reconciliationis, ue
rum etiam cum baptizat, cum pænitentem abſoluit, cum Euchariſtiæ ſacramen
tum porrigit, cum orat pro peccatis populi, cum corporis & ſanguinis Chriſti
ſacrificium offert, in omnibus iis nihil aliud eſt, quam reconciliationis miniſter,
quem non modo uerbis prædicat, uerum etiam habitu & actione repræſentat,
ac quemadmodum ea facta ſit in cruce, ſub aſpectum aſtantis populi ſubiicit, at-
que omnia facit, ut fidei ſuæ commiſſus populus, reconciliationis in cruce factæ
fructum conſequi poſsit. Quam ad rem non alio utitur mediatore, quam ipſo
Chriſto. illius enim corpus, illius ſanguinem offert Deo patri, ac tanti pretii, quo
redemptus & reconciliatus eſt ei mundus, ipſum commonefacit, Eccleſiæq. to-
tius nomine ſupplex petit, ut propter fuſum filii ſui ſanguinem, cuius rei comme
moratio fit in altari, oculis clementiæ ſuæ eam reſpicere, atque reconciliatio-
nis in cruce factæ fructum ad eam redundare uelit. Qua tamen in re nihil aliud,
quam miniſter eſt ſacerdos. nam uerus ſacerdos, uerus mediator & reconcilia-
tor non eſt, niſi ille, cui dictum eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordi-
Pſalm.109 nem Melchiſedech. ille de quo ſcriptum eſt, quod factus eſt propitiatio pro pec-
1.Ioan.2 catis noſtris. Ille eſt qui baptizat, ille eſt qui peccata remittit, ille eſt qui recon-
ciliat, ille eſt qui interpellat pro nobis, ille eſt qui docet, ille eſt qui conſecrat
Euchariſtiam, ille eſt qui porrigit ſumere uolentibus, ille eſt qui offert corporis
& ſanguinis ſui ſacrificium in altari, ipſe & ſacerdos & ſacrificium, unum cum eo
cui offertur, unum cum iis pro quibus offertur. Sicut igitur in prædicando Euan
Matth.10 gelio non eſt ſacerdotis niſi miniſterium: non enim ſacerdos eſt qui loquitur, ſed
ſpiritus patris cæleſtis qui loquitur in illo: quod etiam teſtatur Paulus dicens:
2.Corin.13 An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Chriſtus: Sicut in baptizan-
do non eſt ſacerdotis niſi miniſterium: ſolus enim uere baptizat, & a ſordibus
Ioan.1 abluit peccatorum, de quo dictum eſt in Euangelio, Hic eſt qui baptizat, domi-
nus noſter Ieſus Chriſtus: quod & Paulus indicat, cum reprehendit eos qui ba-
ptiſmum ex miniſtrorum dignitate metiebantur, dicentes, Ego quidem ſum Pau
1.Corin.3 li: alius autem, Ego Apollo. Quid igitur eſt, inquit, Apollo? quid uero Paulus?
Ac mox ſubdit: Miniſtri eius, cui crediſtis, & unicuique ſicut dominus dedit.
Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plā
tat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Sicut in remit
tendis peccatis non eſt ſacerdotis niſi miniſterium: Recte enim illi dixerunt,
Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? Sicut in aliis quoque functioni-
bus non eſt ſacerdotis niſi miniſterium: nam quod uirtutis eſt & efficaciæ, non
præſtat niſi ſolus Deus: ſic in conſecratione, ſic in oblatione, ſic in Euchariſtiæ
Hō.60. ad pop. diſtributione, non eſt ſacerdotis niſi miniſterium. Teſtatur hoc Chryſoſtomus
Antioch. & in quoque, qui poſteaquam duriter eos increpauerat, qui poſt admiſſa peccata nō
Matth.51

con-

contriti, neque confeſsi ad Euchariſtiam accedebant, (quod tamen ita faciendum eſſe docent noſtri temporis hæretici) cum illa uerba dixiſſet, Dæmonium patiente peior eſt, qui poſtquam peccauit accedit. Verum & tu laice, inquit, cũ ſacerdotem uideris offerentem, ne tu ſacerdotem eſſe putes hoc facientem, ſed Chriſti manum inuiſibiliter extenſam. Sicut enim, cum baptizaris, ipſe te non baptizat, ſed Deus eſt, qui tuum caput inuiſibili potentia continet, & nec angelus nec archangelus, nec ullus alius accedere & tangere audet: ita nunc quoque. Ac alio loco. Non ſunt humanæ uirtutis hæc opera. Qui tunc in illa cena confecit, ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit. miniſtrorum nos ordinem tenemus: qui uero hæc ſanctificat & tranſmutat, ipſe eſt. Ac rurſus in ſuis in Paulum commentariis: Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamq. ſacerdotes modo quoque conficiunt. nihil habet iſta, quam illa, minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam antea ſacrauerat. Quemadmodum enim uerba, quæ locutus eſt Chriſtus, eadem ſunt, quæ ſacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem eſt. Oecumenius, qui uixit ante nongentos annos, enarrans illum Pauli locum: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinẽ Melchiſedech: Significat, inquit, ſermo, quod licet Chriſtus non obtulerit carentem ſanguine hoſtiam, ſiquidem ſuum ipſius corpus obtulit, attamen qui ab ipſo fungentur ſacerdotio, quorum Deus Pontifex eſſe dignatus eſt, ſine ſanguine offerent. nam hoc ſignificat, in æternum. Neque enim de ea, quæ ſemel a Deo facta eſt oblatio & hoſtia, dixiſſet, in æternum, ſed reſpiciens ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat & ſacrificatur, qui etiam in myſtica cena modum illis tradidit huiuſmodi ſacrificii. Hinc uel cæco perſpicuum eſſe poteſt, quam ſit eorum ſacrilega audacia, qui ſacerdotium, qui ſacrificium ex Eccleſia ſublatum eſſe uolunt. quid enim aliud illi, quam Chriſti ſacerdotium, Chriſti ſacrificium ex ea tollere, ac redemptionis noſtræ pretium nobis auferre conantur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis, miniſterium hominis eſt mortalis, uerum conſecratio, uerum oblatio non eſt niſi æterni ſacerdotis illius & immortalis, domini noſtri Ieſu Chriſti. Quemadmodum autem nõ propterea non recte dicitur baptizare miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, qui baptizat: non propterea non recte dicitur peccata remittere miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, qui peccata remittit: non propterea non recte dicitur docere miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt unus magiſter noſter, qui docet nos: non propterea non recte dicitur interpellare miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, cuius ſanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non recte dicitur ſacerdotio fungi miniſter, quia ſacerdotio fungitur in altari Chriſtus, quia ſe ipſum hoſtiam offert Deo patri, ſacerdos ille nunc quidem nobis inuiſibilis, & immortalis, ſecundum ordinem Melchiſedech. Neque iuſtior eſt cauſa externum in ſacrificando, quam in prædicãdo uerbo miniſterium abrogandi. Nam plures magiſtros fieri prohibet ſcriptura: ſacrificare non modo non prohibuit umquam, uerum etiam præcepit Chriſtus dicens, hoc facite in meam commemorationem. Quo minus etiam ferendi ſunt, qui ſacrificandi, quam qui prædicandi Euangelii miniſterium externum abolitũ cupiunt. Habent enim ii, quas errori ſuo prætendant ſcripturas. Nolite plures magiſtri fieri, unus eſt enim magiſter noſter. Non neceſſe habetis, ut aliquis doceat uos: unctio eius docet uos. Non docebit unuſquiſque proximum ſuum, & unuſquiſque fratrem ſuum, dicens, cognoſce dominum, quia omnes ſcient me à minore uſque ad maiorem. Has illi cum ſcripturas proferant tam apertas, habere tamen uidentur aliquem erroris ſui prætextum, cum & illud præ ſe ferant, pati ſe non poſſe, ut obſcuretur Chriſti gloria, ut illius, cui uerus eſt magiſter noſter, dignitati derogetur, quaſi parum idoneus ille ſit ad docendos nos, neque citra miniſterium hominis id præſtare queat. Iſti uero quam ſcripturam proferunt, qua

Homil. 83. in Matthæum.

In poſteriorem ad Timot. epiſt. Hom. 2

Iacob 3
Luc. 22
1. Corin. 11
Iacob 3
Matth. 23
1. Ioan. 2
Hebr. 8. et Hier. 31

qua ſit ſacrificium abrogatum? Certe Paulus non ſublatum, ſed tranſlatum eſſe di
Hebr.7 cit ſacerdotium. ſic enim loquitur: Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt ut & legis
Matth.5 tranſlatio fiat. Chriſtus autem dicit, ſe non ueniſſe legem ſoluere, ſed adimplere.
Ad eundem modum, non uenit ſacerdotium abrogare, ſed conſummare: Venit
quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit ſacerdotium Iudæorum? quid
aliud, quam umbra quædam, & figura. Quid autem Chriſti ſacerdotium ſecun-
dum ordinem Melchiſedech, quo nunc ille fungitur in Eccleſia ſacerdos æter-
nus & immortalis per miniſtros ſuos mortales? quid niſi corpus ipſum, & ueri-
tas? Vmbræ corpus, figuræ ſucceſsit ueritas. In umbratico illo ſacerdotio & ſa-
crificio, fuſus uictimarum ſanguis, fundendum pro nobis Chriſti ſanguinem in
ara crucis ſignificabat. In hoc autem uero ſacerdotio & ſacrificio, uerum cor-
pus & ſanguinis Chriſti fidelium oculis ſub panis & uini ſpeciebus exhibetur, ac,
quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodum de pendentis late
re ſanguis in remiſsionem peccatorum noſtrorum fuſus fuerit, repræſentatur.
Non igitur ſublatum ſacerdotium, ſed tranſlatum, non abrogatum, ſed conſum
matum, ſed in aliud multo auguſtius & excellentius eſt mutatum: craſſa ut ſit eo-
rum impudentia, qui ex Apoſtoli uerbis illud abrogatum eſſe colligere conan-
tur; ac omne ſacerdotium & ſacrificium funditus ac radicitus euerſum & euul-
ſum cupiunt, nullum ut inter laicos & ſacerdotes diſcrimen eſſe uelint; quod qui
cumque in Chriſto baptizati ſunt, eos eſſe ſacerdotes dicant. Neque uero de-
1.Pet.2 ſunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum eſt enim, aiunt, & ad omnes in Chriſto
credentes dictum: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta,
Apocal.1 populus acquiſitionis. Et rurſus: Qui dilexit nos & lauit nos a peccatis noſtris
Apocal.5 in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo. Et iterum apud eundem:
Redemiſti nos in ſanguine tuo, ex omni tribu, lingua, & populo, natione, & fe-
ciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Adeo
non deſunt ſatanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quam de exæqua-
to & profanato ac in ordinem redacto ſacerdotio, quibus in prauum ſenſum de
tortis, tenebras offundit imperitis, ut in errorem inducat, ſi fieri poſsit, etiam
Matt.25 electos. Sed numquid in ueteri quoque lege ſcriptum non eſt, & ad filios Iſrael di
Exod.19 ctum: Vos eritis mihi regnum ſacerdotale, & gens ſancta? Atqui num ideo nul-
lum fuit ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron? num ideo nullum fuit inter ple-
bem & ſacerdotes diſcrimen? Quamobrem ſancta quidem ſunt ſcripturæ uerba,
quæ afferunt: nihil eis certius, nihil eſt eis uerius: cælum & terram prius peſſum
ierint, quam uel apex unus ex illis pereat: ſed hoc ex illis colligere uis, ex æquo
ſacerdotes eſſe omnes, æque baptizare, æque prædicare, æque abſoluere poſſe
mulieres, pueros, adde etiam pſitacos, & graculos, atque Pontificem quemuis
aut ſacerdotem: tuum eſt hoc uerbum o ſatana, non eſt Dei uerbum. Tu enim il
le es, qui diuina cum humanis confundere, qui cælum terræ, qui ſacra profanis,
Cantic.6 qui ſurſum & deorſum miſcere conaris omnia. Quoniam uero conatibus hiſce
tuis opponit ſe caſtrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terri-
bilis eſt, quam quod eſt ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogi-
tationes tuæ conſumuntur, ut ordinem ex ea tollere poſsis, ut ne ſit illud, quod
1.Cor.14 Paulus præcepit, Omnia honeſte & ſecundum ordinem fiant in uobis. Atqui non
hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannem Spiritus ſanctus, quod tu uis:
non hoc dicit, quod cuiuis de fæce uulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quin e-
tiam carnifici (quod apud iſtos, qui hæc a te docti tradiderunt, uſu ueniſſe ſci-
mus) prædicare, conſecrare, baptizare, abſoluere, ſacris operari, & quocum-
que alio reconciliationis miniſterio fungi liceat, uerum illud iis uerbis ſignifica-
re noluit, qui Chriſto nomen dederunt, atque illius corpori per baptiſmum inſi
ti ſunt, eos rectius uocari genus electum, & regale ſacerdotium, quam Hebræ-
os, qui non aliunde magis gloriari ſolebant, quam quod ſecundum carnem ex
Abra-

Abraham eſſent propagati, qui neque rex fuit, neque ſacerdos, cum nos in Chri
ſtum credentes, qui & ſacerdos iuxta ordinem Melchiſedech dictus eſt, & rex mã *Pſal. 109*
ſuetus, iuſtus & ſaluos faciens, multo rectius id nobis uindicare poſsimus, ſacer *Zach. 9*
dotis illius & regis membra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori *Baſil. ſer. 2. de*
eius ſumus inſiti. Sic Dydimus, ſic Baſilius, ſic Oecumenius, ſic Auguſtinus, ſic *baptiſmo, ca. 8*
qui libenter eũ ſequitur Beda, ſic qui non multo fuit illo poſterior Rabanus, ſcri-
pturarum hæc loca interpretãtur. ac libet Auguſtini uerba adſcribere: ſic enim
ſcribit. Quod autem cum dixiſſet, in iſtis ſecunda mors non habet poteſtatem, *Libr. 20. de ci.*
adiunxit atque ait: Sed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum eo mil- *Dei, cap. 10*
le annis: non utique de ſolis Epiſcopis & presbyteris dictum eſt, qui proprie iam *Raba. ca. 24 de*
uocantur in Eccleſia ſacerdotes, ſed ſicut omnes Chriſtianos dicimus propter my *ſacramento al-*
ſticum chryſma, ſic omnes ſacerdotes, quoniam membra ſunt unius ſacerdotis: *taris. Apo. 20*
de quibus Apoſtolus Petrus, plebs, inquit, ſancta, regale ſacerdotium. Quibus in *1. Pet. 2*
uerbis duo nobis conſideranda ueniunt: primum, quod cum uocat nos Petrus re
gale ſacerdotium, non hoc uult quod omnibus reconciliationis miniſteriis æque
cuiuis e plebe fungi liceat, atque iis, qui legitime ſunt ad eam rem ordinati, ſed il
lud modo indicat, omnes in Chriſtum credentes fieri per baptiſmum unius ſacer-
dotis Chriſti membra: deinde quòd non alii proprie uocentur ſacerdotes, quam
Epiſcopi & presbyteri, ad quos proprie miniſteria reconciliationis pertinent, cũ
aliis e uulgo hæc appellatio non conueniat, niſi per metaphoram quandam. Tra-
ctat hac de re Hieronymus quoque contra Luciferianos ſcribens. quærit enim, *Hier. cont. Luc.*
quare laicum uenientem ab Arianis recipiat, Epiſcopum non recipiat? Reſpon-
det Luciferianus. Recipio laicum, quia erraſſe ſe confitetur. Hieronymus con-
tra. Recipe & Epiſcopum, quia erraſſe ſe confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si er-
raſſe ſe confitetur, cur Epiſcopus perſeuerat? deponat ſacerdotium, concedo ue
niam petenti. Hieronymus uero, Reſpõdebo tibi, inquit, & ego ſermonibus tuis.
Si laicus erraſſe ſe confitetur, quo modo laicus perſeuerat? deponat ſacerdotium
laici, id eſt, baptiſmum, & ego do ueniam pœnitenti. Scriptum eſt enim, Regnum *Apoc. 1.*
quippe nos & ſacerdotes Deo patri ſuo fecit. Et iterum: Gentem ſanctam, rega- *1. Pet. 2*
le ſacerdotium, populum acquiſitum. Hic quoque non obſcure ſignificat Hiero-
nymus, longe diuerſum eſſe ſacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur,
ab eo, quo presbyteri funguntur & Epiſcopi. Loquuntur enim illi de ſacerdotio
laico, quod eſt baptiſmus. Nam ſimul ut quiſque baptizatus eſt, ex iræ filio, Dei
filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, ut
præceptis ſalutaribus monitus, ac diuina inſtitutione formatus dicat confidẽter,
Pater noſter, qui es in cælis, ac exhibeat corpus ſuum hoſtiam uiuentem, ſanctã, *Matt. 6*
Deo placentem, in odorem ſuauitatis. Atque hoc eſt ſacerdotium laici, non au- *Rom. 12*
tem prædicare, baptizare, abſoluere, conſecrare, & ſacris operari, quæ ad ſolos
pertinent Epiſcopos & presbyteros. Quod etiam teſtatur Clemẽs, cum ait: Sed
neque Laicos concedimus aliquod ſacerdotale munus exercere, ueluti ſacrifi-
cium, baptiſmum, manus impoſitionem, benedictionem. non enim ſibi quis ſu-
mit honorem, ſed qui uocatur a Deo. nam per Epiſcopi manus, datur hæc digni
tas. Qui uero ad eam promotus non eſt, ſed eam ſibi uſurpat, Oſiæ pœnam ſuſti-
nebit. Ceterũ quis eſt, qui non intelligit, ſi ita ſint accipienda ſcripturarum iſta
uerba, ut, quotquot baptizati fuerint, ueri ſacerdotes cenſeri debeãt omnes, fu-
turum, ut illud neceſſario ſequatur, reges quoque ut ſint omnes? nam qui dicti
ſunt ſacerdotium, idem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque reges o-
mnes, neque ſubiectum eſſe quenquam cuiquam oportebit. Hoc eſt, quod maxi-
me laborat Satanas, ut, ſublato ordine, quam maxime fieri poſsit perturbet o-
mnia. Neque uero nõ pulchre illi proceſſerunt conſilia ſua apud uicinos noſtros:
quibus ſimul ut perſuaſit, nihil Pontifici, nihil Epiſcopis, & ſacerdotibus eſſe tri
buendum, quod omnes regale ſumus ſacerdotium, excuſſo iugo Pontificis &

Epiſcoporum, quandoquidem non ſacerdotes modo, uerum & reges eſſe omnes eadem ſcriptura docet, facile perſuaſit, ut principum quoque legitimæq. ſuæ poteſtatis iugum excuterent, ſeruili bello concitato. neque multo poſt eo quoque perduxit amentiæ miſeros, ut Chriſtianiſsimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam ſcriptis ſuis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, uerum Calorum a Gandano appellare auſi ſunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum dominum ſuum, uirum inter alias heroicas uirtutes, quibus excellit, incredibili ſimul erga Deum pietate religioneq. præditum, uerbiq. illius propugnatorem acerrimum, quam antea fuerant erga Romanum pontificē, ceterosq. Epiſcopos & ſacerdotes. Adeo uidere licet, quod mutuo ſibi cohæreat utraque dignitas, Regalis & ſacerdotalis, ruere ut altera non poſsit, quin eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & principum fama libellis, quos famoſos uocant, proſcindendis magis audaces eſſe, quam qui prius in laceranda pontificum, & ſacerdotum exiſtimatione calamos ſuos, & linguas exacuerunt, dubium erit nemini, ſi modo rē diligentius explorare uelit. Hi ſunt præclari ſcilicet fructus iſtius, quemadmodum ipſi uocant, Euangelii. Si Turcæ Germaniam quamlibet numeroſo exercitu peruaſiſſent, maiorem cladem, & exitium afferre non potuiſſent, quam quantum cacangelium iſtud attuliſſe uidemus. Cognitos habebat iſtorum mores Eraſmus Roterodamus, ut qui complures annos inter eos fuerat commoratus. Is in libro, quem ſcripſit in hos pſeudeuāgelicos, hoc de illis præbet teſtimonium. At iſte, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur deteſtabilis, quem ait ſeditioni natum, Quos ſubinde tumultus excitat? quoties, quam leuibus de cauſis procurrit ad arma? ne ſuis quidem Eccleſiaſtis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus, profligandi etiam, ſi liberius in uitam eorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Initio tantum non Deus erat illis Lutherus, nunc iiſdem prorſus delirat, quod nouum de Euchariſtia dogma non recipiat. Nouam uero libertatem Euangelicam, impune facere ſentire, quod cuique libitum eſt. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, ut, rupta acie ordinata, perturbationem inducat, ut fiat illud, quod ſcriptum eſt

Iudic. 17 in libro Iudicum: In diebus illis non erat rex in Iſrael, ſed unuſquiſque, quod ſibi rectum uidebatur, hoc faciebat. Vult ut ſimus ſine lege, ſine rege, ſine ſacerdotio, ſine ſacrificio: quod cum perfecerit, ſimul & illud nullo negotio perfecerit, ut ſimus ſine Deo. nam ubi non eſt ſacerdos & ſacrificium, ibi nullus Deus agnoſcitur: ſicut antea quoque copioſius de eo diſſeruimus. Ac ſatis iam planū feciſſe uidemur, quandoquidem eſt Dei cultus in eccleſia, eſſe in ea ſacerdotium, eſſe & ſacrificium. Quod uero iſti dicunt, nuſquam reconciliationis miniſtros in libris noui Teſtamenti ſacerdotes appellari, ſed presbyteros tantum, demus hoc illis. fieri enim poteſt, quamdiu durauit ſacerdotium Iudæorum, ut ne quid cum illis habere commune Chriſtiani uiderentur, quod ſuos appellari ſacerdotes noluerint, ſed presbyteros, hoc eſt antiquiores, ſiue digniores, ut auguſtius quoddam Chriſtianorum quam Iudæorum ſacerdotium eſſe demōſtrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquū foret. hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini uoc āt antiquius. Quod autem hoc eſt collectionis genus? miniſtros reconciliationis, ſiue presbyteros non reperimus in nouo Teſtamēto uocari ſacerdotes, ergo non ſunt ſacerdotes? Nonne ad eundem modum argumentari uiciſsim licebit? Nomē perſonæ nō modo in noui, ſed ne in ueteris quidē Teſtamēti libris de Deo dictū reperimus, non ſunt ergo tres perſonæ Deus unus. Quin & ipſum trinitatis nomen in ſcripturis nuſquā inuenitur, non eſt ergo ſancta Trinitas? Quis nō uidet, quā hæc abſurda ſint? Sit ita: nō fuerit appellatio ſacerdotū inter Chriſtianos ante euerſā Hieroſolymā, & prorſus abolitū Iudæorū ſacerdotiū: at ſimul ut illuc eſt deletum, ſtatim a Clemēte Petri ſucceſſore, a Dionyſio Areopagita Pauli diſcipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus aliis ad hæc uſque noſtra tempora ſacerdotum nomē

in Eccleſia frequentari cœpit. Cum autem Eſaias futurum prædixit, ut ex gen- *Eſa.66*
tibus aſſumeret dominus ſacerdotes & Leuitas, qui quo modo ſolebãt filii Iſrael,
dum eorum ſtaret religio, & templi cærimoniæ ſeruarentur, offerrent uictimas
cũ Pſalmis in domo domini, nonne clare de Chriſti ſacerdotibus eſt locutus? Ve- *Iudic.17*
rum quorſum attinet de uocula diſceptare? Vbi fuit ſacrificium, ibi ſacerdotium
quoque fuiſſe nemo ſanus dubitat: nam hæc duo ſic inter ſe coniuncta ſunt, ut ab
inuicem ſeparari non poſsint: neque ſacerdos ſine ſacrificio, neque ſacrificium
eſſe poteſt ſine ſacerdote. Fuiſſe autem ſacrificium Apoſtolorum temporibus ſi
quis ambigit, uel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, ubi ſcri-
bitur: Sacrificantibus illis domino, & ieiunantibus, dixit illis ſpiritus ſanctus, *Actor.13*
&c. Quamuis enim uulgata interpretatio habeat miniſtrantibus, Eraſmus tamẽ,
quod eſt in Greco, λειτουργούντων, ſignificantius uertit, cum ſacrificarent. ſi qui-
dem λειτουργὸς nõ ſimpliciter ſonat miniſtrum, ſed plerumque ſacrorum miniſtrũ,
& qui fungitur officio ſacerdotis pro aliis, & λειτουργεῖν non ſimpliciter miniſtrare,
ſed ſacrum miniſterium peragere, ſacris operari ſiue ſacrificare: & λειτουργία non
quoduis miniſterium, uerum illud uocatur, quod nos Miſſam uocamus. Hinc eſt,
quod Baſilius & Chryſoſtomus Miſſas ſuas inſcripſerunt λειτουργίας. ſic autem appel
latur Miſſa κατ' ἐξοχὴν, tanquam unum omnium excellentiſsimum, Deoq. gra-
tiſsimum miniſterium. qua ratione Tullius orator, Ariſtoteles philoſophus, Pau
lus uocatur Apoſtolus: ad hunc modum ſacerdos quoque miniſter, & ſacrificium,
quod offert, uocatur miniſterium: non quod alii quoque non recte miniſtri dicã
tur: nam & principes, Dei ſunt, & Eccleſiæ miniſtri: ſic enim de illis Paulus loqui-
tur: λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν, εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες: hoc eſt, miniſtri enim Dei ſunt,
in hoc ipſum ſeruientes: ſed quod illud longe præſtantiſsimum omnium eſt mini-
ſterium, quo funguntur ſacerdotes. Quod autem λειτουργία ſacrum miniſterium ſi-
ue ſacrificiũ ſignificet, indicat ille locus apud Lucã, ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουρ- *Luc.1*
γίας αὐτοῦ: hoc eſt, ut impleti ſunt dies officii eius. λειτουργίας tranſtulit interpres
officium, nihil aliud intelligere uolens, quam ſacrificium. loquitur enim de Za-
chariæ ſacerdotis officio. Põtifices autem & ſacerdotes ex hominibus aſſumptos *Heb.15*
pro hominibus conſtitutos ueteri lege fuiſſe in his, quæ ſunt ad Deum, ut offer-
rent dona & ſacrificia pro peccatis, cum a Paulo ſcriptum ſit, nemo eſt tam pro-
terue improbus, qui negare audeat (quanquam illud temere nonnulli negant)
ad noſtri quoque temporis ſacerdotes hæc Pauli uerba recte referri poſſe. Cete-
rum apte atque appoſite admodum etiam nunc ſacrificium uocatur officium. ſic
enim dici ſolet, celebratur nunc officium. Nam cum officium recte factum dica-
tur, nos autem nulla recte facta proferre poſsimus, quæ quatenus noſtra ſunt, ad
iram Dei placandam, & remiſsionem peccatorum obtinendam ſufficere nobis
queant; proferimus illud, quod omnium rectiſsime factum eſt a ſaluatore noſtro
pro peccatis noſtris abolendis; proferimus corpus illius, & ſanguinem, qui fa-
ctus eſt nobis iuſtitia & ſanctificatio, & redemptio, factus pro nobis obediens pa *1.Cor.1*
tri uſque ad mortem, mortem autem crucis: ſimul ſupplices deprecamur, ut auer *Philip.2*
tat faciem ſuam a peccatis noſtris, & reſpiciat in faciem Chriſti ſui, pro nobis in *Pſalm.50*
cruce pendentis & morientis: ut non faciat nobis ſecundum peccata noſtra, non *Pſalm.83*
iudicet nos ſecundum actus noſtros, non retribuat nobis ſecundum iniquitates
noſtras, ſed faciat nobis, iudicet nos, retribuat uobis ſecundum iuſtitiam filii ſui,
quam ille luens obedientia ſua, peccatum inobedientiæ noſtræ, pro ſua ineffabili
miſericordia nobiſcum communicare, nobis impartiri, & noſtram facere digna-
tus eſt, poſteaquã ſemel ipſum per fidem & baptiſmum induti ſumus. Eſtne quod
officii nomine rectius appellari queat, quam unum hoc? Quæ enim ſunt offi-
cia? quæ ſunt recte facta noſtra? quæ coram oculis Dei & domini noſtri proferre,
quibus illum, qui iuſte peccatis noſtris iraſcitur, propitium nobis & placatum

reddere poſsimus? Certe niſi uni illi officio, quod ille nobis pro ſua immenſa bonitate, in cruce moriens præſtitit, innitantur, nulla ſunt. Qui igitur ſunt iſti tã impii, tam a Chriſto auerſi, qui nobis hoc, quod ſolum uere dici meretur officiũ, eripere conantur? qui alii, quam iurati Satanæ miniſtri, quorum omne ſtudium una hac in re conſumitur, ut immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium, in quo ſolo confidimus, in quo ſolo gloriamur, ſempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis uero extrema quæque perferre prius contingat, quã ut tãtum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne ſol quidẽ ipſe æquis oculis aſpicere poſſit. Verum iuſto dolore commoti ab inſtituto ſumus nonnihil digreſsi. nunc eo, unde cœpit, redeat oratio. Illud enim orſi eramus dicere, quandoquidem ſacrificaſſe conſtat Apoſtolos, quemadmodum clare liber Actorum docet, ſacerdotes re ipſa fuiſſe, etiam ſi detur illud, quod propter diſcrimen ſacerdotum legis, ante euerſam Hieroſolymam & extinctum Iudæorum ſacerdotium, presbyteri, quã ſacerdotes, appellari maluerint. Obiter autem explicauimus, quid ſibi uelit Liturgiæ nomen: ſignificare enim miniſterium ſiue officium per excellentiam quandã, id quod nos Miſſam uocamus, ſiue ſacrificium, unde & ſacerdotes alicubi uocari officiantes audimus, quod illorum proprium eſt munus, & officium ſacris operari, hoc eſt Miſſas celebrare, quod ante mille quoque trecentos annos his uerbis teſtatur Fabianus martyr, & Pontifex: Sacerdotes dominus ſibi elegit ut ſacrificent ei & offerant oblationes domino. In quam ſententiam ſcripſit etiam pleraque Chryſoſtomus, epiſtolam ad Corinthios explicans. Nam etſi prædicare quoque præclarum ſit, ac Deo maxime gratum officium, non tamen hoc ſacerdotum quondam proprium fuiſſe uidetur: quod ex Poſsidonio colligi poteſt: qui cũ fuiſſet auditor Auguſtini, uitam illius cõſcripſit. Narrat is, Valerium Hipponenſem Epiſcopum, ordinato in presbyterum Auguſtino, exultaſſe, & Deo gratias egiſſe, ſuas exauditas a domino fuiſſe preces, quas frequentiſsime fuderat, ut ſibi diuinitus homo concederetur talis, qui poſſet uerbo Dei & doctrina ſalubri Eccleſiam Dei ædificare, cui rei ſe, homo natura Græcus, minusq. Latina lingua & literis inſtructus, minus utilem præuidebat. Dedit igitur poteſtatem eidem Auguſtino presbytero coram ſe in Eccleſia Euangelium prædicandi ac frequentiſsime tractandi, contra uſum quidem & conſuetudinem Africanarum eccleſiarum, unde etiam ei nonnulli Epiſcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria, cauſam etiam explicans, quamobrem uerbi miniſterio presbyteris fungi non liceret. Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur uerbi miniſterium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arius Eccleſiam turbauit. Ex his Poſsidonii & Socratis uerbis cernere licet, quam craſſa ſit iſtorum inſcitia, qui putant ad hoc ordinari potiſsimum presbyteros, ut ſint uerbi miniſtri, cum uerbi miniſterium proprium olim fuerit in multis eccleſiis Epiſcoporũ, ad quod ſacerdotibus aſpirare non licuerit: non quod maior in eo ſit dignitas, quam in altaris miniſterio, quod omnia alia excellere, ſatis iã docuiſſe uidemur: uerum quod ad prædicandi munus non æque quiuis eſt idoneus, atque ad ſacrificandum. nam in ordinando Sacerdote non tam ſpectabatur excellens doctrina, quam pietas & uitæ ſanctimonia. In eligendo autem Epiſcopo minime ſufficere uiſum eſt, ſi uitæ eſſet inculpatæ, ſi ætatem ſuam omnem ſine crimine tranſegiſſet: ſed requirebatur præterea, potens ut eſſet exhortari in ſana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotũ officio dicta ſufficiant. Quod autem ordo Sacerdotii ſacramentum ſit, uel ex eo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quod quæ requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipſi deeſt nihil. eſt enim ſacræ rei ſignum, & quidem efficax, eſt uiſibile ſignum inuiſibilis gratiæ. Signum aut elementum uiſibile, ſiue quis materiam dicere malit, eſt manuum impoſitio: neque tamen ea ſola: præcedit enim illam benedictio & inunctio, ſequitur

Epiſt. 2. ad orientales Epiſ.

In. 2. ad Corin. Hom. 13

Poſsid. ca. 5. de uita Auguſtini.

Socr. li. 5. c. 22

1. Timo. 3

quitur autem calicis porrectio. Præcipuum tamen in hoc ſacramento ſignum eſt, manuum impoſitio: nam per benedictionem ordinandus diuinis officiis mancipatur: per unctionem ad Chriſti corpus tangẽdum idoneus redditur: per calicis porrectionem officii miniſteriiq. ſui admonetur: per impoſitionem uero manuũ, omnis ei gratiæ plenitudo confertur accedente uerbo, quod profertur ab Epiſcopo ordinãte, quæ eſt forma huius ſacramenti. Nam ſimul ut accedit uerbum ad elementum, fit ſacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, ut quæcunque pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi poſsit omnia. Hinc eſt, quod non in conferendis modo ſacramentis efficax eſt Sacerdotis miniſterium, uerum etiam ſi quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamẽ eius magis efficax creditur, quam cuiuſuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit uitæ integritate præditus. Etſi autem nulla ſit in libris noui Teſtamẽti in unctionis mẽtio, ſed ſolius manuũ impoſitionis, nõ ideo tamẽ exiſtimandũ eſt recens hoc inuentum eſſe, ut ordinãdi Sacerdotes oleo inungantur. Apoſtolorum hanc eſſe non ſcriptam traditionem teſtis eſt Anacletus Petri ſucceſſor. Ordinationes, inquit, Epiſcoporum auctoritate Apoſtolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint, Epiſcopis ſunt celebrandæ, qui ſimul conuenientes, ſcrutiniũ diligenter agant, ieiuniumq. cum omnibus celebrent precibus, & manus cum ſanctis Euangeliis, quæ prædicaturi ſint, imponentes, dominica die hora tertia orantes, ſacraq. unctione, exemplo Prophetarum & regum capita eorum, more Apoſtolorum & Moyſi ungentes, quia omnis ſanctificatio conſtat in ſpiritu ſancto, cuius uirtus inuiſibilis ſancto Chryſmati eſt permixta: & hoc ritu ſollemnem celebrent ordinationem. Clemens quoque, Omnis, inquit, Pontifex ſacro chryſmate perunctus & in ciuitate conſtitutus, ſcripturis ſacris eruditus, carus, & pretioſus hominibus oppido eſſe debet: quem quaſi Chriſti locum tenentem honorare omnes debent, eiq. ſeruire, & obedientes ad ſalutem ſuã fideliter exiſtere: ſcientes, quod ſiue honor, ſiue iniuria, quæ ei defertur, in Chriſtũ redundet, & a Chriſto in Deum. Scripſit de eo copioſe Pauli diſcipulus Dionyſius Areopagita: ſcripſit & Cyprianus in libello de chryſmate edito: meminit Tertullianus. Neque quiſquam eſt ueterum pene ſcriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Quo minus ferendi ſunt, qui noſtro hoc æuo ſine quadã ſubſannatione ſacri huius unguẽti meminiſſe non poſſunt. Quod ſi propterea putãt eſſe reiiciendum, quod Iudæorum quondam fuerit cærimonia genus hoc ungendi, reiiciant & manuum impoſitionem, quæ & ipſa traxiſſe uidetur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cum aliquid commendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filiis Ioſeph. Eodẽ ritu Moyſes ordinat Ioſue ad populi Dei gubernationem. Eodem ritu Chriſtus benedicit pueris. Ad eundem modum & ſuper caput hoſtiæ immolandæ manus ponebatur. Verum hæc de ſacramento ordinis dicta ſufficiant, quod miniſtrantium eſt, nam pertinet ad miniſterium reconciliationis. Quatenus autem hæc recõciliatio docendo fit aut prædicando, recte referri poſſe uidetur ad eam uirtutem, quæ prudentia dicitur: quandoquidem ſcriptum eſt, quod labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Euangelio uocat dominus ſeruum fidelem & prudentem, quem conſtituit dominus ſuus ſuper familiam ſuam, ut det illis cibum in tempore. Hoc eſt, quod Dionyſius quoque ſacerdotum ordinem uocat illuminatiuum & lucidum: quod eorum proprium eſt munus, luce doctrinæ per ſalutis iter ducere proximos.

Epiſt. 2

Epiſ. 2. ad Iacobum fratrẽ domini.

Eccl. Hier. ca. 4

De carnis reſurrectione.

Gen. 48.

Leuit. 1

Num. 27

Matth. 10

Malach. 2

Matt. 24

Eccl. Hier. ca. 5

De miniſtro huius Sacramenti. *Cap.* LIIII.

MINISTER huius ſacramenti eſt Epiſcopus: cuius hoc ſolius proprium eſt munus ordinare. Eſt autem Epiſcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo ſacramentum eſt, uerum dignitatis & officii. nam quemadmodum paulo ante commemorauimus, ex presbyteris, qui multi erant in una aliqua eccleſia, unus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quam ipſorum etiam presbyterorum curam gereret. Ac in ſacramentis quidem conficiendis & miniſtrandis, excepta ordinatione, & confirmatione, nihilo maior eſt Epiſcopi, quam ſacerdotis au&oritas, niſi quod ligandi ſoluendiq. poteſtas tanto maior eſt penes Epiſcopum, quanto plus ad eam rem doctrinæ iudiciiq. requiritur: quibus præ ceteris Epiſcopum abundare præſumitur, qui uel ipſa reliquis rebus iis præſtat, uel adiunctos habet ſaltem lateri ſuo uiros eruditione iudicioq. præſtantes, ut, quod uulgus ſacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non poteſt, quid ligandum quid ue ſoluendum ſit, facile diſcernere queat. Inde eſt illa caſuum, ut uocant, reſeruatio: quorum nonnulli ad ordinarii cuiuſuis, alii uero, qui ſunt grauiores, non niſi ad ſummi Pontificis iudicium ſpectant. Quod ad reliqua attinet, æque baptizat, æque conſecrat, æque ſacerdos abſoluit ut Epiſco-
Rom. 12 pus. in hoc ergo pares ſunt Epiſcopus & ſacerdos. Ceterum quod in humano cor
1.*Cor.* 12 pore fieri uidemus, ut ſit corpus quidem unum, membra uero multa, omnia autem non eundem actum habeant, idem & in Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, cernere licet. Multi namque corpus unum ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alte
Epiſt. 84 rius membra. Hæc connexio totius corporis unanimitatem requirit, ſed præcipue concordiam exigit ſacerdotum, quibus, ut a Leone Pontifice uere maximo ſcriptum eſt, etſi dignitas non eſt communis, eſt tamen ordo generalis: quoniam & inter beatiſsimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris, fuit quædam diſcretio poteſtatis: & cum electio par eſſet omnium, uni tamen datum eſt, ut ceteris præemineret. De qua forma Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne omnes ſibi omnia uindicarent, ſed eſſent in ſingulis prouinciis ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia: & rurſus quidam in maioribus urbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad unam Petri ſedem uniuerſalis Eccleſiæ cura conflueret, & nihil umquam a ſuo capite diſsideret. Ex quibus uerbis, quæ apud Iulium quoque Papam in epiſtola ad Orientales ſcripta reperiuntur, illud diſcimus, qui non diſſenſionis, uerum pacis & dilectionis Deus eſt, eum, ut pax & unitas in Eccleſia ſua retineri poſsit, hanc rationem conſtituiſſe, ut non modo diſcretus eſſet ordo ſacerdotum ab ordine laicorum, uerum & inter ipſos etiam ſacerdotes & Epiſcopos, quamuis ordo generalis non eſſet, tamen dignitas communis. Non eſt enim alius Epiſcoporum, quam ſacerdotum ordo, uerum dignitas maior eſt Epiſcoporum. Inter Epiſcopos autem honoris quidem eſt ſimilitudo, uerum diſcretio poteſtatis. Idem honos, eadem eſt dignitas Epiſcopi, qui infimo loco ſedet, atque uel Archiepiſcopi, uel Patriarchæ, uel ſummi etiam Pontificis, qui Papa, hoc eſt pater patrum appellatur, qui non magis eſt Epiſcopus, quam quiuis alius ex aliis, qui ſunt extremo loco. Hoc tantum differt ab aliis, quod illi in partem ſunt uocati ſolicitudinis, penes hunc uero eſt plenitudo poteſtatis. nam ſi ex æquo poſſent omnes omnia, retineri unitas non poſſet. Quare, ſicut antea docuimus, a Chriſto fuit inſtitutum, ut de maioribus fidei præſertim cauſis, ad unum illum, qui ſedet in Petri cathedra, Pontificem Romanum referretur, quod ab Apoſtolorum temporibus ad hæc uſque noſtra ſemper quidem a catholicis, ſæpe etiam fuit ab hæreticis obſeruatum. Si quis autem ſecum diligentius expendat, quam admirabili conſilio hic in Eccleſia ſit ordo
Pſalm. 117 conſtitutus, facere non poterit, quin dicat, a domino factum eſt iſtud. neque

enim

enim humani ingenii, uerum diuinæ res eſt ſapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res ſacras non oportere niſi reuerenter tractari. quæ autem adhiberi poterit reuerentia, ſi promiſcue cuiuis e fece uulgi ad tractandas illas aditus patebit? ſi baiulis & zonariis, ſi carnificibus etiam, quod apud iſtos factum uidemus, qui uolunt ordinem ex Eccleſia ſublatum, ſi denique feminis, quas ne loqui quidem in Eccleſia permittit Apoſtolus, uerbum Dei prædicare, baptizare, abſoluere, conſecrare licebit? De Marcione ſcribit Epiphanius, quod is mulieribus fecerit poteſtatē baptizādi: mox ſubdit: Apud ipſos enim omnia ſunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud ſunt apud iſtos quā ludibria ſacramēta omnia, diuinaq. omnia dū ita peruulgantur, ac profanātur, quæ non niſi maxima cū reuerētia tractari oportebat. Ac recte de hoc genere hæreticorū ſcripſit Tertullianus. Ipſæ mulieres hæreticæ quam procaces? quæ audeant docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. ordinationes eorū temerariæ, leues, inconſtantes. nunc neophitos collocant, nunc ſæculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, ut gloria eos obligent, quia ueritate non poſſunt. Nuſquam facilius proficitur quam in caſtris rebellium, ubi ipſum eſſe illic, promereri eſt, & laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem ſumma quadam, neque humana ſed diuina ratione inſtitutum eſt, ut Eccleſiæ miniſtrorum ordo diſtinctus eſſet a laicis. Iam inter ipſos Eccleſiæ miniſtros & hoc prudenter admodum eſt excogitatum, ut ne de repente cuiuis ad ſacerdotii gradum proſilire liceret. Prius in minoribus exercebatur, ad oſtia ſtabat aliquandiu, quo munere cum recte functus eſſet, dabatur ei poteſtas legendi prophetias, ac paulo poſt dæmonia expellendi. In quibus officiis cum diligenter uerſatus fuiſſet, iam admittebatur intra cancellos ubi myſteria peragebantur, non excludebatur cum ceteris: quin Epiſcopis & presbyteris præſto ſemper aderat, & eos continue ſequebatur, qua etiam ex cauſa acoluthos dictos exiſtimant. Poſteaquam uero ex diuturna cum ſacerdotibus conſuetudine, ritum ſacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouiſſe uiſus eſt, tum primum ad ordines, qui ſacri uocantur, promoueri licebat. Neque ſic tamen ſtatim ſacerdos ordinabatur, uerum Subdiacono facto, dabatur ei tantum poteſtas uaſa ſacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad ſacerdotis uſum ferendi, ac epiſtolam cantandi. ad Euangelium uero cantandum & prædicandum non admittebatur, niſi prius Diaconus eſſet ordinatus. Cum uero Lector in ſcriptis Prophetarum, Subdiaconus in epiſtolis Apoſtolorum, Diaconus autem in Euangeliis legendis iuſtum tempus poſuiſſet, ac per ſupraſcriptos gradus omnes ritum omnem ſacrorum peragendorum diligenter inſpexiſſet, tum primum ad conficiendum & offerendum Chriſti corpus & ſanguinem, ad uerbum eius annunciandum, & ad ſacramenta fidelibus miniſtranda admittebatur. Atque ita omni ex parte perfectus tandem eſt ordo, quatenus eſt ſacramentum, nondum tamen perfectus eſt, quatenus facit ad unitatē Eccleſiæ tuendam & conſeruandam, quæ ſine ordine conſtare non poteſt. nam ſi par eſſet ſacerdotum omnium auctoritas & poteſtas, effugere ſchiſma non liceret. futurum enim eſſet, quod hoc infelici ſæculo noſtro eueniſſe uidemus apud eos, qui ſemet ipſos ſegregantes, Euangelici quam Chriſtiani dici maluerunt, ut ſecundum ſuum quiſque ſenſum ſcripturas interpretaretur, ſuo quiſque iudicio atque arbitrio ſacrorum peragendorum ritus ueteres abrogaret, ac nouos inſtitueret, atque ita non eſſet iam Eccleſia terra unius labii & ſermonum eorundem, ſed futura eſſet Babylon quædam, confuſis prædicantium linguis, ut non audiat unuſquiſque uocem proximi ſui, qualis reuera eſt apud eos, apud quos omnis Epiſcoporum iuriſdictio & auctoritas eſt abrogata. Miſerandam ibi uideri licet Eccleſiæ faciem, non ſolum quod ſecus in una ciuitate docetur quam in alia, quodq. fidibus luditur, non fides ulla retinetur, uerum etiam quod in una & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille e loco ſuperiore detonat: huic ille

Suermerus,

1. Cor. 14
1. Tim. 2
Lib. 1. hære. Hæreſi. 42
De præſcriptione aduerſus hæreticos.
Gene. 11

Suermerus, ille contra huic hæreticus eſt: atque ita præclarū iſtud, ſi diis placet, Euangelium ſecum ipſum pugnat. Interea uero, ſcinditur incertum ſtudia in cōtraria uulgus. Hic dicit, ego ſum ſancti Lutheri: alius, ego uero ſancti Zuinglii: alius, ego uero ſancti Caluini: alius, ego uero ſancti Balthaſaris Anabaptiſtæ: alius, ego uero ſancti Schuenckfeldii: alius, ego uero ſanctorum omnium Suermerorum. Sic huic ſanctum uidetur quod Lutherus, illi, quod Caluinus, uel alius quiſquam hæreticorum ſcripſit, neque minus habere id uult auctoritatis, quam ipſum Apoſtolorum ſymbolum: neque iam ſcripturarum canonicarum, ſed alicuius ex hæreticis auctoritate ſententiam ſuam confirmare conatur. Quid hic aliud

Luc. 11 expectandum eſt in hac ipſorum inter ſe, qui ſe a Chriſti corpore auulſerunt, di-

Oſeæ 10 micatione? quam quod a Propheta dictum eſt? Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem ſaluis iis qui errauerunt, primo quoque tempore error ipſe intereat. Huius itaque generis ſchiſmata ne orirentur in Eccleſia, aut ſi quæ

Actor. 20 orta eſſent, ut priuſquam radices altius agere cœpiſſent, extirpari tempore poſſent, prouidere uolens Spiritus ſanctus, poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo: qui ex eo nomen ſortiti ſunt, quod omnes inſpiciant, cunctaq. ſpeculentur, ac diligenter attendant non modo de populo, uerū etiam de clero, quo modo uitam quiſque ſuam inſtituat: ac in primis de doctrina cuiuſque accuratius inquirant, quæ ſi ſana non ſit, nihil uita proderit quamlibet laudata. nam ſicubi fidei firmum & ſtabile fundamentum iactum non eſt, quidquid ſuperſtruxeris, corruet. Quamobrem hæc prima & præcipua Epiſcoporum cura eſt & eſſe debet, ſana ut in Eccleſia doctrina conſeruetur, neque fas cuiquam ſit ſomnia ſui capitis pro Euangelio populo uenditare. Planum id antea fecimus, uerbi miniſterium peculiariter ad Epiſcopos pertinere. quare non eſt cuiquam licitū illud ſibi ſumere, niſi mandatum ab Epiſcopo fuerit. neque enim alicuius profani magiſtratus munus eſt, arbitratu ſuo uerbi ſacrorumq. miniſtros inſtituere, multo minus autem uulgi: de quo præclare ſcripſit quidā, quod nō eſt in eo conſilium, non ratio, non diſcrimen, non diligentia: ſemperq. ſapientes eā quæ feciſſet populus ferenda, non ſemper laudanda duxerunt. Ad ſolos Epiſco-

Tit. 1 pos ea cura proprie pertinet. Legimus Timotheum & Titum a Paulo conſtitutos Epiſcopos, Tito uero mandatum ab illo fuiſſe, ut ipſe, non ut populus, qui docendus, non ſequendus eſt, aut profanus magiſtratus aliquis conſtitueret per ciuitates presbyteros. Legat qui uolet & Acta, & Epiſtolas Apoſtolorū omnium: nuſquam reperiet, quod quidquam in hac parte ſibi iuris uel populus, uel profanus magiſtratus uſurpauerit. Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit, uerum hoc numquam fuit, ut ipſe ſibi conſtitueret ſacerdotem, aut Epiſcopum oſtendebat quidem quem ſibi dari uellet, uerum inſtitutio ſacerdotis non fuit niſi penes Epiſcopum, Epiſcopi uero penes Romanum Pontificem. Meminit

Lib. 3. de ſacer. Chryſoſtomus electionis, quæ fiebat per populum, uerum ita, minime ut laudandam, quin reprehendendam potius exiſtimet: his enim uerbis utitur. Ito iam hinc, ac publica feſta ſpectato, ea dico, in quibus dignitatum Eccleſiaſticarum electiones de more fiunt, & tam multis uidebis ibi criminationibus lacerari Epiſcopum, quanta eſt tota illa ſubditorum multitudo, quibus eligendi poteſtas cōceſſa eſt. Hos omnes tam in multas factiones ſcindi, neque inter ſe conſentire, neque cum eo, cui forte Epiſcopatus delatus eſt, conuenire uideas: ſed unuſquiſque a ſuis unius partibus ſtat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei cauſa hæc eſt, quod id ipſum non ſpectant, quod ſolum ſpectandum fuerat, nempe animi uirtutem, ſed aliæ ſunt cauſæ, quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quod claro genere natus ſit, in Epiſcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quod opibus abundet, neque indigeat alimentis ex Eccleſiæ prouentibus quæſitis: alius quod ab aduerſariis ad nos transfugerit: alius ſibi genere propinquum ac neceſſarium, alius adulatorem ceteris anteponere mauult: nemo eſt, qui eū,

qui

qui idoneus ſit, ſpectare uelit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud
orientales eligendi per populũ ratio Chryſoſtomi temporibus. A qua non diuerſa *Li.2.cõt.Iouin.*
fuit ea, de qua ſcribit Hieronymus cum dicit. Nonnunquam errat, inquit, plebis
uulgiq. iudicium, & in ſacerdotibus comprobandis unuſquiſque ſuis moribus
fauet, ut non tam bonum, quam ſui ſimilem quærat præpoſitum. Non diſsimilia
in laudatione Baſilii & Athanaſii ſcribit Gregorius Nazanzenus. Et in libro de ſa
cerdotali dignitate Ambroſius cap. 5. Similiter errabatur & in Africa: qua etiam
ex cauſa faciendum putauit Auguſtinus, ut quemadmodum ipſe non ſucceſſerat, *Epiſt.110*
ſed acceſſerat Valerio, ſic uiuens eccleſiæ ſuæ de ſucceſſore prouideret, quod ſci
ret per ambitioſos & contentioſos homines eccleſias perturbari ſolere. Neque
uero fecit hoc ſine exemplo. Nam & Alexander Alexandrinus Epiſcopus Athana *Hæreſi.68*
ſium, ſicut Epiphanius, & ex Apollinario Sozomenus, et Athanaſius Petrum ſibi *Lib.2.cap.17*
ſucceſſorem delegit, ſicut Ruffinus & Theodoritus tradiderunt. Idem Alexan- *Lib.2.cap.3*
drum Conſtantinopolitanum, de Paulo Sozomenus, & aliquanto ante Theotec- *Lib.4.cap.2*
num Cæſarienſem, de Anatalio feciſſe ſcribit Euſebius. Quin & eadem ex cauſa *Lib.3.cap.3*
conſtitutum fuiſſe uidetur ſub idem tempus in Laodicenſi Synodo, Non eſſe per- *Lib.7.cap.32*
mittendum turbis, electiones eorum facere, qui altaris miniſterio ſunt applican *Cap.13*
di. Quod idem in capitulis Græcarum Synodorum, repetitum poſtea legimus, & *Cap.1*
in 8. Synodo Conſtantinopolitana. In quadam ad Cornelium epiſtola Cyprianus *Lib.1.epiſt.3*
de Epiſcopi electione mentionem faciens, diuini primum iudicii, deinde populi
ſuffragii, poſtremo coepiſcoporum conſenſus meminit. In ea uero quæ proxi-
me ſequitur, de uniuerſæ fraternitatis ſuffragio, deq. Epiſcoporum qui in præ-
ſentia cõuenerant iudicio, Sabino delatum Epiſcopatũ ſcribit. Extat apud Theo *Lib.4.cap.22*
doritum Epiſtola Petri Alexandrini de Lucio, qui mercatus erat Epiſcopatum.
Non hunc, inquit, conſtituerat conuentus orthodoxorum Epiſcoporum, non
uerorum clericorum ſuffragia, non populi poſtulatio, quemadmodum Eccleſia-
ſticis iubetur ſanctionibus. Neque dubium eſt, quin quo tempore uigebat perſe-
cutio Chriſtianorum, cum epiſcopatum deſiderare nihil tum fuerit aliud, quam
uelle martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maiór fuerit populi graui
tas & conſtantia. Poſteaquam uero ſecundis Chriſtianorum rebus paulatim irre- *Ad Ro. Ar-*
pſit ambitio, corrupto iam Eccleſiæ ſtatu, commutata fuit ea ratio, ita ut ſacer- *chiep. Rauẽ.*
dotum quidem electio, fidelis uero populi conſenſus tantum adhiberetur, quem *Nico.ad Io. Ra*
admodum ex Stephani, & Nicolai Pontificum epiſtolis docemur, ita tamen, ut *uennat. Archi.*
penes Pontificem Romanum, aut certe Metropolitanum, conſtituendi epiſcopũ
poteſtas eſſet: qui niſi quid impediret, non inuitus cleri, plebiſq. conſenſum &
deſiderium ſequebatur. Morem hunc deſcribit Leo Pontifex his uerbis. Vota, *Epiſto.84*
inquit, ciuium, teſtimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clerico
rum in ordinationibus ſacerdotum conſtituantur. Origenes requiri ſcribit in or *Hom.6.in Leu.*
dinando ſacerdote & præſentiam populi, ut ſciant omnes & certi ſint, quia qui
præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, ſanctior, qui in omni uirtute emi-
nentior, ille eligitur ad ſacerdotium, & hoc aſtante populo, ne qua poſtmodum
retractatio cuiquam, ne quis ſcrupulus reſideret. Sic in ueteri quoque lege co- *Num.8*
ram omni ſynagoga iubet Deus conſtitui ſacerdotem. Hoc, inquit, Cyprianus, *Epiſt.4.lib.1*
inſtruit & oſtendit, ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi aſsiſtentis con-
ſcientia fieri oportere, ut plebe præſenti uel detegantur malorum crimina, uel
bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio iuſta & legitima. Quamuis autem
hoc noſtrum ſæculum ſit longe corruptiſsimum, obſeruari tamen etiam nunc ui-
demus, ut ordinationes fiant præſente populo, cuius etſi ſuffragia non requirun
tur, admonetur tamen is, ut ſi quid habeat quod obiicere poſsit contra ordinan
dum, dicat intrepidus. quod ſi tacuerint, omnes conſenſiſſe iam in ordinandum
uidentur. Quod autem attinet ad aliquem huic uel illi eccleſiæ præficiendum,
non tam imperitæ multitudinis, quam patronorum uoluntatis & deſiderii ratio

nunc habetur. Hi, quem dignum eſſe cenſuerint ad gerendum in eccleſia ſacer-
dotium, offerunt Epiſcopo: qui ſi cognouerit idoneum, nihil iam impedit, quo
minus ipſius auctoritate eccleſiæ illius miniſterio fungatur. Sic fieri uidemus, nt
de minoribus eccleſiæ miniſtris penes Epiſcopos, de Epiſcopis nero conſtituen
dis indicium & poteſtas penes enm ſit, qui pater eſt patrum, Romanum Pontifi-
cem. Sic unitas in Eccleſia retinetur: ſic ſchiſmatibus obuiā itur: ſic ut id ipſum
ſapiant, id ipſum dicant, idem ſentiant omnes, prouidetur: dnm nnius diœceſe
os nnus eſt Epiſcopns, cui tamquam patri non reliqnus modo grex a Deo ipſi con
creditus, nerum & ſacerdotes omnes dicto ſunt audientes. Omnium autem Epi
ſcoporum in omnibns totins orbis Chriſtiani prouinciis, unus tamqnam commu
nis pater eſt Romanus Pontifex, ex qno pendent, cuius anctoritatem ſequun-
tur, ad quem de cauſis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione niſum
eſt Spiritui ſancto concordem in Eccleſia Dei doctrinam conſeruare. Nam ſi nel
magiſtratui, uel populo cuiuſcnmque cinitatis, ant oppidi, iudicio ſuo, non re-
lata prins re ad Epiſcopnm, citra ipſins auctoritatem conſtituere ſibi presbyte-
ros liceret: tot eſſent ſchiſmata, quot ſacerdotes: ad ſua quiſqne deſideria coa-
ceruarent ſibi magiſtros prurientes auribus: cum præſertim idem nnnc de pleriſ
2.Tim.4 qne in pronincia hac noſtra dici poſsit, qnod de Athenienſibus in Actis Apoſtolo
Actor.17 rum ſcriptum legimns, qnod ad nihil aliud uacant, quam ant dicere, aut audire
aliqnid noui. Iudicinm itaque de nerbi miniſtris, deq. doctrina eorum, non alio
Matth.11 rum eſſe quam epiſcoporum, adeo certum eſt, & indubitatum, nt illi ipſi, qui
Pſalm.2 non tam eorum, qnam Chriſti ſuaue iugum per eos Eccleſiam ſuam regentis ex-
Lib.2.cap.40. cuſſerunt, in confeſsione ſna Auguſtana diſerte ſcripſerint, Hanc Epiſcoporum
conſt. Apoſt. eſſe iurisdictionem de doctrina cognoſcere, & doctrinam ab Euangelio diſſentiē
tem reiicere, ſimul etiam impios, quorum nota eſt impietas, exclndere a com-
mnnione Eccleſiæ. Tanta eſt uis ueritatis, nt, uel inuitis etiam & repngnantibns
iis, qui eam oppreſſam cnpiunt, per ipſorum nihilominus iugulnm erumpat.
Quamobrem nerisſime ſcriptum fuit a Clemente, Petri ſucceſſore, quod ſolis
ſacerdotibns conceſſum eſt, ut iudicent, quoniam dictum eſt eis, iuſtum iudiciū
iudicare. Et rurſum: Eſtote trapezitæ probati: nobis enim laicis permiſſnm non
eſt, immo contra iis, qui indicandi poteſtate carent, dictum eſt, Nolite indica-
re, & non iudicabimini. Verum hic iſti cauſificātur, eſſe pleroſque indoctos Epi
ſcopos, ut de ſana doctrina iudicare non poſsint. Quid ſi cauſificatores iſti nihil
non ſuo indicio tribuentes, multo ipſi ſint indoctiores? neque enim neſcimus,
qui ſint iſti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeo litterarum omnium
rudes plerique omnes, ut uix etiam paulum aliquid ultra prima elementa pro-
greſsi uideantur. Eſt autem Deo gratia, cuius hoc eſt ſolius beneficium, quod
nullnm fuit umquam tempus, ex quo lux Euangelii nobis affulſit, qno non ha-
buerit Epiſcopos hæc noſtra prouincia uiros & prudentia, & doctrina inſignes.
Verum demus hoc illis, reperiri nonnumquam inter eos aliquem non doctiſsi-
mum: atqui prouidit huic quoque rei Spiritus ſanctus: magna enim ex parte ita
uidere licet eccleſias dotatas, ut minime deſint Epiſcopis facultates, quibus ui-
ros doctos in comitatu ſuo alere queant. Deinde uero ſunt in unaquaque Cathe-
drali eccleſia ſacerdotum collegia conſtituta, quos Canonicos nocant, qui ſnnt
a conſiliis Epiſcoporū, in quibus & ipſis reperiuntur ſæpe non pauci doctrina præ
Exod.18 ſtantes. Qnamobrem ſicut Moyſes, cum ſolus haberet poteſtatem præeſſe popu
lo, ſeptuaginta presbyteros elegit, quibuſcum populum iudicaret: ſic Epiſco-
pus, qnamuis principem in eccleſia locum teneat, adſciſcit tamen & ipſe presby
teros, quoties de re aliqua grauiore ſuſcipi deliberationem oportet, ſine quo
In c.5. epiſt. rum conſilio etiam nihil agi fuiſſe ſolitum in eccleſia ſcribit Ambroſius. Sed tan-
ad Timoth. ta nunc eſt morum in quibnſdam peruerſitas, ut cuiuſuis potins, quam Epiſcopi
Prouer.9 ſui, iudicium de doctrina requirant. aquæ furtiuæ dulciores, & panis abſcondi-
tus

tus illis eſt ſuauior. Sit alius quiſpiam neque doctus, neque uirtute ulla præditus, quin ex omni uitiorum genere conflatus, modo noui proferat aliquid, quod cũ ſanctæ catholicæ Eccleſiæ recepta doctrina pugnet: ſtatim audiunt, & in oculis ferunt quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Auguſtana confeſſio, quam iſti ſe tamquam Chriſtianam amplecti non obſcure ferunt, & in eam ſe nõnulli conceptis uerbis iuraſſe profitentur: quæ certe iuriſdictionem concedit Epiſcopis de doctrina cognoſcendi, & doctrinam ab Euangelio diſsidentem reiiciẽdi. Atque hic neceſſario & iure diuino debere dicit eis Eccleſias præſtare obedientiam, iuxta illud: Qui uos audit, me audit. Verum diſsidet, aiunt, Epiſcoporum doctrina ab Euangelio. Quam autem ſibi iſti non conſtant, quamq. ſecũ ipſi pugnant. Docent Epiſcopis iuriſdictionem cõpetere de doctrina cognoſcendi, & interea doctrinam eorum, tamquam ab Euangelio diſsidentem, reiiciunt & condemnant. Eſt ne hoc, de doctrina iudicium Epiſcopis permittere, ac non tibi potius hanc auctoritatem arrogare, tu ut iudices illum, cuius te iudicio ſubiectum, quem haud aliter quam ſe ipſum te Deus audire uoluit? Inde antẽ ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Epiſcopus, qui unus eſt, & eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic eſt ſuperbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem ſuam præpoſitos & ſacerdotes uocare: ac niſi apud te purgati fuerimus, & ſententia tua abſoluti, per te iam ſex annis nec fraternitas habuerit Epiſcopũ, nec plebs præpoſitum, nec grex paſtorem, nec eccleſia gubernatorem, nec Chriſtus antiſtitem, nec Deus ſacerdotem? Subueniat Puppianus & ſententiam dicat, & iudicium Dei & Chriſti in apertum referat; ne tantus fidelium numerus, qui ſub nobis accerſitus eſt, ſine ſpe ſalutis & pacis exiſſe uideatur; ne nouus credentium populus nullam per nos conſecutus eſſe baptiſmi & Spiritus ſancti gratiam iudicetur; ne tot lapſis & pænitentibus pax data, & communicatio noſtra tui examinatione conceſſa iudicii auctoritate ſoluatur. Annue aliquando, & dignare pronunciare de nobis, & Epiſcopatum noſtrum cognitionis tuæ uigore firmare: ut Deus & Chriſtus eius agere tibi gratias poſsint, quod per te ſit antiſtes & rector altari eorum pariter & plebi reſtitutus. Apes habent regem, & ducem pecudes, & fidem ſeruant latrones mancipi, cui obſequio plenæ humilitatis obtemperant. quanto ſimpliciores & meliores uobis ſunt brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? præpoſitus illic agnoſcitur & timetur, quem non ſententia diuina conſtituit, ſed in quem factio perdita & nocens caterua conſenſit. Quod Puppiano ſanctus Pontifex & martyr Cyprianus, hoc ſibi quoque dictum iſti putent, in quibus tantus eſt ſuperbiæ tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, ut ad cognitionem ſuam Epiſcopos uocare audeant, ac niſi apud eos purgati, ac eorum ſententia ſint abſoluti, non ſex, quemadmodum ſcribit Cyprianus, ſed ſexcentis annis, neque ſacerdotes, neque Epiſcopos, neque ſanam Euangelii doctrinam Polonia habuerit, neque Chriſtum umquam agnouerit. Non fuerit Epiſcopus Adalbertus, non fuerit Staniſlaus, qui Chriſti Euangelium ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quam quod ſucceſſores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirum de quo initio ſcripſimus, Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum? Hunc non modo ſermonibus & ſcriptis, uerum & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & actione, uariiſq. cærimoniis, denique omni quacumque fieri potuit ratione, non tantum animis fidelium infigere, uerum & rudium oculis ingerere conati ſunt, ut ſi quis mente comprehendere non poſſet, uel manibus ei contrectare liceret. Iſtorumne doctrina diſsidet ab Euangelio, ac non ueſtra potius? qui, ſicut antea per nos fuit demonſtratum, Chriſti crucifixi memo-

Luc. 10

Lib. 4. epiſt. 9

1. Cor. 1

memoriam omnem ex omnium animis euellere, ſempiternaq. obliuione obrue-
re nixi eſtis, externis illis ſignis, quibus ea rudiorum animis inſculpebatur, abo
lendis: uude etiam anſa data eſt aliis, quandoquidem externa omnia in contem
ptum adduxiſtis, externum etiam uerbi miniſterium abrogandi. Quid autem
aliud eſt, ab Epiſcopo ſe ſegregare, nouamq. ſibi cathedram conſtituere, quam
a Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, ſeparari? Recte enim præclarus idem ponti-
Lib.4.epiſt.9 fex & martyr Cyprianus, Illi ſunt, inquit, Eccleſia, plebs ſacerdoti adunata, &
paſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes, Epiſcopnm in Eccleſia eſſe, & Ec-
cleſiam in Epiſcopo, &, ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe. Cete
rum quam graue ſit crimen, ab Epiſcopo ſe uelle ſecernere, docet idem alio lo-
Tract. de ſimp. prælatorum co Cyprianns: (libenter enim ſanctiſsimi martyris ntimur teſtimonio) cuius hæc
uerba ſnnt: Auerſandus talis, inqnit, atqne fugiendns, quiſquis fuerit ab Eccle
ſia ſeparatus. Peruerſus eſt huiuſmodi, & peccat, & a ſemet ipſo damnatus. An
Tit.3 eſſe ſibi cum Chriſto uidetur, qni aduerſus ſacerdotes Chriſti facit? qui ſe a cleri
eius nel plebis ſocietate ſecernit? Arma ille contra Eccleſiam portat, contra
Rom.13 Dei diſpoſitionem repugnat. Hoſtis altaris aduerſus ſacrificium Chriſti rebellis,
pro fide perfidus, pro religione ſacrilegus, inobſequens ſeruus, filins impius,
frater inimicus, contemptis Epiſcopis & Dei ſacerdotibus derelictis conſtitue
re audet aliud altare, precem alteram illicitis uobis facere, dominicæ hoſtiæ ueri
tatem per falſa ſacrificia profanare, nec ſcire, quoniam qui contra ordinatio-
nem Dei nititur, ob temeritatis andaciam diuina animaduerſione punitnr. Sic
Num.16 Chore, & Dathan, & Abiron, qui ſibi coutra Moyſen & Aarou ſacerdotem ſacri-
ficandi licentiam uindicare conati ſunt, pœnas ſtatim pro ſuis conatibus pepen-
derunt. Terra compagibus ruptis in profundum ſinum patuit, ſtantes atque ui-
uentes recedentis ſoli hiatus abſorbuit. Nec tantum eos, qui auctores fuerant,
Dei indignautis ira percuſsit, ſed & ceteros dncentos quinquaginta participes
eiuſdem furoris & criminis, qui coagulati cum iiſdem ſimul ad audaciam fue-
rant, exiens a domino ignis properata ultioue conſumpſit, admonens ſcilicet &
oſtendens contra Deum fieri, quidquid improbi fuerint ad deſtruendam ordina-
tionem Dei hnmana uoluntate conati. Sic & Ozias rex, cum thuribulum ferens,
2.Para.26 & contra legem Dei ſacrificium ſibi uiolenter aſſumens, reſiſtente ſibi Azaria ſa-
cerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confuſus, & lepræ
uarietate in fronte maculatus eſt, ea parte corporis notatus, offenſo domino,
De baptiſmo cō tra Donat. lib. 2.cap.3 ubi ſignantur, qui dominum promerentur. Auguſtinus grauius eſſe cenſet ſchiſ-
matis quam idololatriæ crimen: iude argumento ſumpto, quod multo de ſchiſ-
maticis ſumptum eſt ſupplicium atrocius, qnam de quibuſcumqne aliis, quibuſ-
Exod.32 cumque tandem flagitiis & ſceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo do
minus priora delicta receutibus pœnarum exemplis cauenda monſtrauit, & ido-
Hierem.36 lum fabricatum atque adoratum eſt, & propheticus liber, ira regis contempto-
Num.16 ris incenſus, & ſchiſma tentatum, et idololatria gladio punita eſt, exuſtio libri
bellica cæde, & peregrina captinitate, ſchiſma hiatu terræ, ſepultis auctoribus
uinis, & ceteris cæleſti igne conſumptis. Quis iam dnbitauerit hoc eſſe ſcelera-
tins cōmiſſum, quod eſt granius uindicatum? uel hinc diſcant, quanto ſe ſcelere
obſtringant, quamq. grauiorum ſuppliciorum ſe debitores cōſtituant, qui diſceſ
ſione facta a paſtore ſuo, & a reliquo grege illi adhærente, altare contra altare
erigere, nouamq. ſibi cathedram conſtituere conantur. Verum hic dicet aliquis:
Quid tn? numquid Epiſcopos non eſſe putas homines, qui & errare poſsint, &
docere nonnumquam, quæ cum Euangelio palam pugnare uideantur? Quam mul
tos autem uou tantum Epiſcopos, uerum & primi nominis patriarchas comme-
morare licet, qui in hæreſim lapſi diſceſſerunt a fide? Nonne hoc Conſtantinopo
litano, nonne Hieroſolymitano, nonne Antiocheno, nonne Alexandrino patriar
chis eueniſſe legimus? Num igitur, ſi quis talis contingat Epiſcopus, eius mihi
nihilo-

nihilominus error ſequendus, num eius doctrinæ adhærendum eſt? Eſt ita ut dicis, homo eſt Epiſcopus, eadem infirmitate, qua ceteri mortales, præditus, ut & errare ipſe, & alios in errorem inducere poſsit. Ac uidimus noſtra quoque ætate quoſdam Epiſcopos a fide diſceſsiſſe. Verum, quod antea demõſtrauimus, non ſine cauſa conſtituta ſunt collegia ſacerdotum, ad quæ de doctrina, ſi quæ parum ſana propagari uidetur, referre licet, quæ uidemus alicubi puram Euangelii doctrinam retinuiſſe, quam Epiſcopus fraudibus hæreticorũ ſeductus deſeruerat. Dein de ſunt ſynodi diœceſanæ, eſt Metropolitanus Epiſcopus, quem Archiepiſcopum uocant, ſunt ſynodi prouinciales, eſt poſtremo pater patrum omnium Romanus Pontifex, ſunt concilia œcumenica: adeo multa remedia Deus inſtituit ad quæ confugere liceret, ſi doctrina Epiſcopi alicuius ſuſpecta haberetur. Ceterum ut tu ad cognitionem tuam uoces Epiſcopum, ut de doctrina illius iudices, ut eam priuato tuo iudicio condemnes, teq. ab illo propria tua auctoritate ſegreges, ſacrilegæ cuiuſdam temeritatis inſolẽtiſsimæq. ac minime ferendæ eſt inſaniæ. Sed hic iterum uſitata illa cãtilena nobis occinitur: Non fungi officio ſuo Epiſcopos, & ſacerdotes: eſſe mores illorum perditos: eſſe uitam omni uitiorum genere contaminatam. Atque utinam quam eſt uſitata, tam eſſet falſa cantilena hæc: uerum, proh dolor ueriora ſunt & omnium oculis teſtatiora in pleriſque, quam ut negari poſsit. Declinatum eſt ab officii religione, deflexum eſt de recto uitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti ſumus: Deq. eo ordine, qui unus eſt omniũ nobiliſsimus atque excellentiſsimus, recte dici poteſt, Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus. Neque tamen hæc iuſta cauſa eſt, ſicut antea docuimus, propter uitia eorum, qui præſident, Eccleſiæ communionem deſerere uelle. Ac reſponſum quidem eſt his, ubi de Eccleſia tractauimus: uerum hic quoque non noſtris, ſed ueteruſtiſsimorum eorumq. & doctrina & pietate excellentiſsimorum uirorum, Origenis & Ioannis Chryſoſtomi uerbis reſpondere uiſum eſt. Quorum ille in Ezechielem ſcribens ita loquitur, explicãs illum locum: Accepiſti ueſtimẽta uaria, & operuiſti idola. Varia ueſtis, inquit, eſt, & hic unus in ſcripturis locus, quo induimur aſſumentes uiſcera miſericordiæ, benignitatis, manſuetudinis, longanimitatis ad ſufferendum inuicem. Has uarias ueſtes & pulchros amictus, quos nobis largitus eſt Deus, ſi laceramus atque conſcindimus ac circundamus falſæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium eſt quin uariis ueſtibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, ſi rem ipſam manifeſtius deſcribamus: Vide mihi aliquem Marcioniſtã, ſiue diſcipulum Valentini, aut certe cuiuſlibet hæreſis defenſorem: & conſidera, quo modo idola ſua, ideſt, figmenta, quæ ipſe compoſuit, manſuetudine & caſtitate ueſtiat, ut in aures audientium facilius ex uitæ bonitate ornatus ſermo ſubrepat: & cum hoc fecerit, intellige eum aſſumpſiſſe ueſtem uariam morum, & cõuerſationis optimæ, & idolis ſubieciſſe, quæ ipſe conſtruxit. Ac iuxta mei quidẽ animi ſenſum, multo nocentior eſt hæreticus bonæ uitæ, & plus in doctrina ſua habet auctoritatis, eo qui doctrinam conuerſatione maculat. Qui enim uitæ peſsimæ eſt, non facile homines ad falſum dogma ſollicitat, nec poteſt per umbram ſanctitatis audientium decipere ſimplicitatem: qui uero ſermone peruerſus eſt, & diſciplinis ſaluti contrarius, mores autem compoſitos & ornatos habet, nihil facit aliud, niſi accipit indumenta uaria inſtituti boni & conuerſationis quietæ, & circũdat ea idolis ſuis, ut magis decipiat audientes. Iccirco ſollicite caueamus hæreticos, qui conuerſationis optimæ ſunt, quorum forte uitam non tam Deus, quam diabolus inſtruxit. Nam quo modo quaſdam illecebras eſcarum aucupes proponunt, ut facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, ſic, ut audacius dicam, eſt quædam caſtitas diaboli, ideſt, decipula humanæ animæ, ut per iſtiuſmodi caſtitatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam, poſsit facilius capere, & falſis ſermonibus irretire. Diuerſis diabolus pugnat inſidiis, ut miſerum

Psal. 13
Psal. 48
Homil. 7
Ezech. 16

S per-

perdat hominem, & bonam malis tribuit uitam ad decipiendos uidentes, & ma-
lam bonis induit conſcientiam. Mihi ipſi, qui in Eccleſia prædico, laqueos ſæpe tē
dit, ut totam Eccleſiam ex mea conuerſatione confundat: & ideo plus ii, qui ſunt
in medio, oppugnantur ab inimico, ut ruinam unius hominis, quæ celari non po-
teſt, omnibus ſcandalum fiat, & impediatur fides per conuerſationem peſsimam
clericorum. Omnia ut diximus diabolus operatur, & ea quæ uidentur eſſe bona
nec ſunt, & ea quæ per naturam ſuam mala ſunt, omnia aduerſus humanam com-
mentatur animam. Vnde qui curam habet uitæ ſuæ, neque manſuetudine hære-
ticorum capitur ad conſentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis, qui ui-
deor in Eccleſia prædicare, ſcandalizabitur, ſed ipſum dogma conſiderās, & per-
tractans Eccleſiæ fidem, me quidem auerſabitur, doctrinam uero ſuſcipier, ſecun
dum præceptum domini, qui ait: Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & pha-
riſæi: Omnia quæcunque uobis dicunt, audite & facite, iuxta opera autem illorū
Matth. 23 nolite facere: dicunt quippe, & non faciunt. Iſte ſermo de me eſt, qui bona do-
ceo, & contraria gero, & ſum ſedens ſuper cathedram Moyſi quaſi ſcriba & Pha-
riſæus. Præceptum tibi eſt o popule, ſi non habueris accuſationem doctrinæ peſ-
ſimæ, & alienorum ab Eccleſia dogmatum, conſpexeris uero meam culpabilem
uitam atque peccata, ut non habeas iuxta docentis uitā tuam inſtituere, ſed ea fa
cere, quæ loquor. Nullum imitemur, & ſi uolumus imitari quempiam, propoſi-
tus eſt nobis ad imitandum Chriſtus Ieſus, deſcripti ſunt actus Apoſtolorum, &
Prophetarum geſta de ſacris uoluminibus agnoſcimus: illud exemplar firmū eſt,
illud propoſitum ſolidum, quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur. Si uero quæ
rimus nobis culpabiles ad æmulandum, ut cum dicamus ille docet, & iis quæ do-
cet facit ipſe contraria, aduerſus præceptum domini facimus, qui mandauit do
ctrinas magiſtrorum magis conſiderari debere, quam uitas. Ioannes uero Chry
Hom. 1 ſoſtomus alteram ad Timotheum epiſtolam enarrans, Hoc nempe, inquit, eſt ma
lorum omnium cauſa, quod rectorum auctoritas periit, nulla illis reuerentia ha-
betur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpoſitis ueſtris, & ſubditi
eſtote illis. At nunc peruerſa & confuſa ſunt omnia. Neque hæc præpoſitorū gra
Heb. 13 tia dico. Quid enim illi de noſtro honore lucrantur, niſi inquantum obtemperan
tes habebunt, idq. pro utilitate noſtra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo ho
nore in futurum lucrantur, maioremq. damnationem inde ſuſcipiunt. Etſi patiā
tur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: immo & meritorū illis
accedit cumulus, atque defenſio. Noſtri denique cauſa cuncta illi faciunt. Nam
1. *Reg.* 2 ſiue honorantur a ſubditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodum dicebat Heli:
Aſſumpſit te de domo patris tui: ſiue iniuriis afficiantur: hoc in ſe Deus ipſe per-
petitur, ſicut ad Samuelem ait: Non te ſpreuerunt, ſed me. Itaque illis contume
1. *Reg.* 8 lia lucrum, honor uero onus eſt. Non ergo hæc illorum gratia, ſed ueſtri cauſa di
co. Qui honorat ſacerdotem, Deum quoque honorat: qui uero ſacerdotem ſper
nit, ad id ſenſum prolabitur, ut in Deum ipſum aliquando cōtumelioſus euadat.
Qui uos, inquit, ſuſcipit, me ſuſcipit. Et ſacerdotes, ait, eius in honore habete.
Matth. 10 Hinc Iudæi Deū aſpernari didicerunt, quia Moſen contempſere, quia lapidibus
Nu. 11. *et* 16 illum impetebant. Nam qui pie ſacerdoti afficitur, longe maiori pietate Deum
uenerebitur. Etſi enim malus fuerit ſacerdos quiſpiam, attendit Deus, quod ſui
cauſa illum etiā, qui dignus honore nō eſt, obſequiis foues, ipſeq. tibi præmia exol
uet. Si enim qui prophetā in nomine prophetæ ſuſcipit, mercedē prophetæ acci-
Matt. 10 piet: profecto & qui cedit & obtemperat ſacerdoti, mercede ſua non deſtituetur.
Nā ſi ubi de hoſpitalitate agitur tantū, ubi quē ſuſcipis ignoras, tantū præmiorum
accipis: ſi ei ſubiiciaris cui imperat Deus, non multo magis mercede donaberis?
Matt. 23 Super cathedrā, inquit, Moſi ſederunt ſcribæ & phariſæi: omnia ergo quæcunque
dixerint uobis facere, facite, ſecundum autē opera eorū ne faciatis. An ignoras
quid

quid ſit ſacerdos? Angelus utiqne domini eſt. Non ex ſe ipſo loquitur. Si deſpi- *Malach.2*
cis, non illum deſpicis, ſed Deum, qni illum ordinanit. Sed nnde, inqnies, cõſtat
Deum fuiſſe illius ordinationis anctorem? Nempe niſi tu hanc habeas opinionẽ,
ſpes tua inanis facta eſt. Nam ſi nihil per illum operatur Deus, neque lanacrum
habes, neque myſteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non er
go Chriſtianus es. Qnid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non o-
mnes qnidem ille ordinat, per omnes tamen ipſe operatur, ſalutem populi mo-
liens, non illorum intuens merita. Nam ſi per aſinæ os, ſi per Balaam ſceleſtũ ho *Num.22*
minem populi cauſa locutus eſt: multo magis loqnitur per ſacerdotẽ, plebis ſuæ
gratia. Quid enim non agit Deus ſalutis noſtræ canſa? quid non loquitur? per
quem non operatnr? Si enim per Indam operatus eſt, & per prophetas, quibus dĩ
cturus eſt: Non noui uos, diſcediet a me, qui operamini iniquitatem: perq. illos, *Matth.7*
qui dæmones in nomine ſno eiecerunt: non magis per ſacerdotes dinino miniſte
rio famulantes operabitur? Namque ſi præpoſitorum uitas diſcutere pergimus,
ipſi doctores noſtros ordinare contendimns, peruerſoq. ordine naturali, quæ ſu
pra ſunt infra eſſe uolumus, ut ſuperius pedes, inferius uero ſit caput. Audi quid
Paulus dicat: Mihi autem pro minimo eſt, ut a uobis indicer aut ab humano die. *1. Cor.4*
Et iterum: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quã- *Rom.14*
to minus magiſtrum? Nam ſiquidem hoc ſtatuit Deus, bene facis, peccasq. ni fa-
cias: ſin uero contraria præcipit, noli præſumere, neque ea coneris, quæ ſupra te
ſunt. Inſurrexernnt aduerſus Aaron, poſt uituli formatam effigiem, Core, Da- *Exod.32*
than, & Abirõ. Quid ergo? Nonne illi periere? Et ab urſis duobus 42. pueri Pro *Num.16*
phetæ Eliſeo illudentes, Deo uindice lacerantur: Quilibet, quæ ad ſe pertinent, *4.Reg.2*
ſolicite curet. Nam ſiquidem fidei dogma peruertat, etiam ſi angelns ſit, obau- *Gal.1*
dire noli: ſi in uero recta docet, noli uitæ ſed uerbis intẽdere. Habes Paulnm uer
bis te operibusq. moderantem. Non diſtribuit pauperibus, inquies, non bene
diſpenſat eccleſiæ res. Vnde tibi id cõſtat? Noli illnm culpare antequam diſcas.
Reatum caue. Plurima quippe ex ſimplici ſuſpicione iudicantur. Imitare Deum *Gene.18*
tuum, audi ipſum dicentem. Deſcendam & uidebo nerum clamorem qui uenit ad
me, opere compleuerint, an non eſt ut ſciam. Quod etſi didiciſti, & examinaſti,
& uidiſti, iudicem ſuſtine. Noli præripere Chriſti iudicis ordinem: illius eſt mu-
nus iſta diſcutere, non tuum. Tu ſeruns ultimus, non dominns es. Onis ipſe es,
paſtorem noli curioſe diſcutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quod il-
lum accnſare præſumis. Et quo modo, inqnies, id mihi dicit, quod ipſe non fa-
cit? Non tibi ipſe dicit. Nam ſi illi obtemperas, mercede prinaris. Chriſtus hæc
admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidem obedire oportet, ſi quid dixerit
proprium, ſi quid humanum, ſed Apoſtolo Chriſtum in ſe loqnentem circumferẽ
ti. Non igitur aliena iudicemus: ſua quiſque diſcutiat, uitãq. diiudicet ſuam. At *1.Cor.7*
debet ille, inquies, melior eſſe, quam ego. Cur obſecro? Qnia ſacerdos eſt. Et *2.Cor.13*
quid non habet ille amplius quam tu? non labores, non angores, non ærumnas?
Debet eſſe te melior? Quid ergo? niſi ſit melior, te ipſnm perdis ac perimis.
Sunt uerba iſta plena arrogantiæ. Vnde enim noſti illum te non eſſe meliorem?
Furatur, inquies, & ſacrilegus eſt. Vnde hoc noſti o homo? Cur te ipſum per præ
cipitia impellis? Nempe ſi quis dixerit, ille purpnram habet, quamuis id ſcias, au
rem obruis: & ſi arguere poſsis, protinus reſilis, teq. ſcire diſsimulas, nolens
gratis ſubire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minime neceſſarinm
ſuſcipis? Non carent reatu hæc uerba. Audi quid dixerit Chriſtns: Dico antẽ no- *Matt.12*
bis, quod omne nerbũ ocioſum, quodcunque loquuti fuerint homines, reddent
rationem de eo in die iudicii. Cnr teipſum quouis arbitratns eſſe meliorem? Cur *Luc.18*
non ingemiſcis magis, ac pectus tundis, atque in humũ reſpicis, imitando felicẽ pu
blicanum? Etſi enim melior ſis, tamen hac fœda exiſtimatione tna cuncta perdi-
diſti. Melior es, tace, ut perſiſtas eſſe melior. Quod ſi loquaris, omnia exi-

naniſti. Si te putas eſſe, deſiſti: ſi non putas, multum ſane profeciſti. Si enim qui peccator aduenerat ubi confeſſus eſt, iuſtificatus deſcēdere meruit, qui peccator non eſt & eſſe ſe putat, quid oro non lucrabitur? quantū ex ea humilitate ſuis adiiciet commodis? Vitam tuam diligentius diſcute. Fur non es? at rapis, at uiolas, at innumera eiuſmodi perpetras: Neque id, ut furtum probem, dixerim. Abſit: immo illud ualde execror, & eū qui eſt eiuſmodi defleo: nam dici non poteſt quā ſit ſacrilegium malum: ſed uobis parco. Nolo enim uirtutem ueſtram alios accuſando minuere. Quid, oro, publicano deterius? At cum eſſet innumeris peccatis obnoxius, Phariſæusq. id ſolum diceret, Non ſum ſicut publicanus iſte, omnia perdidit: tu de ſacerdote dicis, non ſum ſicut iſte ſacrilegus, & non omnia prorſus amittes? Iſta neceſſario dicere, ac plurimis uerbis proſequi cogor, non ſacerdotum tantum gratia, ſed ueſtri. Nam uereor ne hac elatione uirtus exhauriatur ueſtra, in iudiciumq. decidatis. Audi denique quid dicat admonens Paulus:

Gal.6 Opus autem ſuum probet unuſquiſque, & tunc in ſemet ipſo tantum habebit gloriam, & non in altero. Nam dic oro, ſi ſaucius proficiſcaris ad medicum, num omiſſa cura uulneris tui, ſtudioſe medicum percunctaris, uulnus ille habeat necne? An uero etſi ille ſit ſaucius, uulnus tuum iccirco non curas, dicisq. ſanum illum eſſe oportuit medicus cum ſit? Quando uero ſanus medicus non eſt, abſcedo, uulnus meum inſanabile referens. Nunquid enim, ſi ſacerdos malus ſit, inde ſolatium capiet ſubditus? Nihil minus. Ceterum dabit ille quidem ſcelerum ſuorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Etenim magiſter ſolum iam ordinem implet: Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neque dicent, Agnoſce dominum: Omnes enim agnoſcent me a minimo uſque ad

Ioan.16 maximum eorum. Cuius ergo rei gratia, inquies, præſidet? cur præpoſitus eſt?

Ier.3 Ne quæſo, doctores noſtros maledictis impetamus, ut ne noſmet ipſos lædamus. Noſtra, ut dixi, omnia diſcutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuerea

Eccle.31 mur diem illam, qua illuminati ab illis ſumus. Patrem qui habet, etſi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia conteget. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria, quam probrum eſt: Etſi ſenſum amiſerit, ueniam habe: Longe hæc magis in parte ſpirituali dicēda ſunt. Reuerere illum quod tibi diebus ſingulis diuina miniſtrat, ſcripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te uigilat, propter te uota perſoluit, pro te Deum precaturus adſtat, tui cauſa preces exoluit, pro te apud illum religio, cultusq. & obſequium eſt, pro te iſta omnia. Reuerere hæc ergo, atque conſidera, accede ad ea ſumma cum reuerentia. At malus ille eſt. Et hoc ad te quid? Nun-

2.Cor.6 quid enim qui malus non eſt, ipſe tibi magna iſta & diuina largitur? Abſit. Fides enim tua ad omnia ualet: neque tibi iuſtus quiſpiam proderit, niſi ipſe fidelis ſis:

1.Reg.6 neque nocebit malus, ſi fueris ipſe fidelis. Per uaccas in arca operatus eſt Deus, cum populum ſaluare uellet: num enim ſacerdotis uita, num uirtus tantum conferre potuiſſet? Nō poſſunt, quæ Deus ipſe largitur, ueluti ſacerdotali uirtute per

Matt.3 fici: omnia quippe diuinæ ſunt gratiæ. Huius tantum munus eſt aperire os, ceterum Deus cuncta operatur, ſymbolum iſte tantummodo implet. Intuere quantū inter Ioannem & Ieſum intereſt, & audi dicentem Ioannem. Ego opus habeo a te baptizari. Et, Non ſum dignus ſoluere ipſius corrigiā calciamenti. Sed tamen cum tantum intereſt, deſcendit ſpiritus, quem non habebat Ioannes, (de plenitudine enim, inquit, ipſius nos omnes accepimus) prius tamen quam baptizaretur, non ille deſcendit, neque Ioannes ipſum deſcendere fecit. Cur ergo iſtud fit? Vt

Ioan.1 ſcias, ſacerdotem ſymbolum implere tantummodo. Nemo homo tantum diſtat ab homine, quantum a Chriſto Ioannes. Deſcendit tamen ſpiritus, ut diſcas Deū omnia operari, Deū omnia facere. Volo quiddā adiicere plane mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid uero iſtud eſt? Sacra ipſa oblatio, ſiue illā Petrus ſiue illā Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadē eſt quā dedit Chriſtus ipſe

diſci-

diſcipulis, quamq. ſacerdotes modo quoque conficiunt. Nihil habet iſta, quam illa minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam ante ſacrauerat. Quemadmodum enim uerba quæ locutus eſt Chriſtus, eadem ſunt, quæ ſacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem eſt, eadéq. baptiſmi ratio eſt, adeo omnia in fide conſiſtunt. Cornelium ſpiritus repente repleuit, quia prius ipſe alacritatem uoluntatis oſtenderat, fidemq. pleniſsimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Chriſti corpus, & illud eſt. Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Chriſtum eſſe, qui nunc etiam adeſt atque operatur. Iſta uobis non abſque certa ratione diximus, ſed ut ſententiam neſtrã ſenſumq. corrigamus, cautioreſq. in poſterum faciamus. His Origenis & Chryſoſtomi uerbis abunde reſponſum eſſe uidetur iis, qui cũ aliud non habeant quod obiicere poſsint, plauſtris quibuſdam conuiciorum in uitam & mores ſacerdotũ & Epiſcoporum inuehuntur: quorum ueſana rabies pios mouere non debet, etiã ſi uera eſſent quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta ſunt & commentitia. Parendum eſt nihilominus etiam iis præpoſitis, quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. nam contemnendis illis Deus ipſe contemnitur, audiendis illis Deus ipſe auditur. Si mali ſunt præpoſiti, non uita ſed doctrina eorum eſt amplectenda, de qua nihil eſt quod arroget ſibi priuatus aliquis cognoſcendi poteſtatem, quæ propria eſt Epiſcoporum. Vna eſt in unaquaque diœceſi Chriſti cathedra, unde etiam Eccleſia cathedralis dicitur. ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum eſt. Contra hãc ſi quis nouam ſibi cathedram conſtituere ſit conatus, etiam atque etiam uideat, ne quæ Core, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & inuſitata ſupplicia maneant. Nullum enim facinus æque Deus ulciſcendum putauit unquam, atque hoc, quod eſt unum omnium atrociſsimum. Sed nos reliqua iam perſequamur.

Actor.10 *Oſe. 13* *Iob.34* *Luc.10* *Num. 16*

De ſacramento Matrimonij. Cap. LV.

DIXIMVS iam quemadmodum nati mundo, per lauacrum regenerationis felicius Chriſto renaſcimur in uitam quandam nouã, qua non iam ipſi uiuimus, uerum uiuit in nobis Chriſtus, quem in baptiſmo ſumus induti. Quod autem uiuimus deinceps in carne, in fide uiuimus filii Dei, qui dilexit nos & tradidit ſemet ipſum pro nobis: qua etiam de cauſa fidei ſacramentum baptiſmus uocatur. Simul & illud docuimus, poſteaquam in baptiſmo ſemel Chriſto deſponſi ſumus, non ad fidem otioſam, ſed ad pugnam periculoſam nos uocatos eſſe. Dolet enim Satanas ereptum ſibi bolum e faucibus, quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, ut a ſponſo noſtro, cuius pretioſo ſanguine ſubarrati ſumus, abſtractos, in ſuam nos rurſus redigat poteſtatem. Contra quem cũ perpetuo nos in acie ſtare oporteat; neque enim fruſtra ſcriptum eſt, Militia eſt uita hominis ſuper terram: quo ſimus in prælio gerendo fortiores, ſignamur in fronte ſigno crucis, & ungimur chriſmate ſalutis. quo ſigno datur nobis ſpiritus ſanctus, qui præſto nobis adſit, pugnantibus robur præſtet, fiduciamq. reſiſtendi ſuppeditet. Itaque uocatur confirmatio ſpei ſacramentum, quod per illud in bonam ſpem erigimur ex hoſtibus uictoriæ deportandæ. Oſtendimus poſtea, quandoquidem qui non modo uiuunt, uerum etiam pugnant, alimoniæ indigere uidẽtur, quod alioqui uires non eſſent ſuffecturæ, de hac quoque prouidiſſe nobis patrem miſericordiarum Deum. Qualis uita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in iis omnibus non eſt ſpirituale. Spiritus enim eſt qui uiuificat: caro non prodeſt quidquam. Quamobrem non ea carne, quæ uideri, quæ tangi, quæue ſenſu aliquo cõprehendi poſsit, ſed ea quam fide ſola cõplecti licet, ſua ipſius uera & uiua carne, ſuo ipſius uero & uiuo ſanguine nos reficere dignatur. Qua in re cum maxime ſit illuſtris illius in nos caritas, qua nos uiciſsim ad amandum illum

Galat. 2 *Galat.3* *Galat.2* *1.Pet.2* *Iob 7* *2.Cor.3* *Ioan. 6*

inflammamur, qui prior dilexit nos: recte dicitur Euchariſtia ſacramentum cari-
1.Ioan.4 tatis, per quod unum cum Chriſto capite, unum etiam ipſi inter nos corpus efficimur. Illud quoque demonſtrauimus, quādoquidem noſtra culpa fit, ut cum hoſtibus dimicantes aliquando ſuccumbamus, grauiterq. ſauciati proſternamur, hac quoque in parte de remedio nobis patrem noſtrum cæleſtem pro ſua ineffabili bonitate proſpexiſſe, pænitentiæq. medicinam cōceſſiſſe, qua ſanati reſurgere poſſemus. Quoniam uero non niſi noſtra culpa fit, ut uicti in noſtri hoſtis poteſtatem recidamus, merito nobis Deus iraſcitur, cui per hoc pænitentiæ ſacramentū reconciliamur: neque tamen iam omnino gratis ſicut, in baptiſmo, ſed requiritur deinceps a nobis, ſi redire cum Deo uelimus in gratiam, ut a peccatis ceſſe-
Pſal.50 mus, ut ea deteſtemur, & odio habeamus: ut corde contrito & humiliato, quod
Iſa.38 Deus non deſpicit, nō ſolum recogitemus in amaritudine peccata noſtra, uerum
2.Cor.5 etiam miniſtro reconciliationis ſacerdoti ea confiteamur, & abſolutionis ab eo beneficiū petamus: denique ut per ieiunia, orationes, eleemoſynas, & alia pia uitæ ſpiritualis exercitia, digna pænitentiæ opera ſatisfaciamus, non quidem pro pœna æterna, quæ merito Chriſti paſsionis & mortis per ſacramentum uel ſacramenti uotum una cum culpa nobis remittitur, ſed pro pœna temporaria, quæ nō
Ephe.4 tota ſemper, ut in baptiſmo fit, remittitur. Quare ſacramentum hoc ad eam uir-
1.Cor.3 tutem refertur, quam iuſtitiam uocamus. iuſtum enim eſt, ut qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritum ſanctum contriſtauit, & templum Dei uiolare nō eſt ueritus, non ſine aliqua ſatisfactione reconcilietur. Illud præterea planum fecimus, quod non alio tempore grauius & periculoſius certamen inſtat, quam cum graui morbo conflictatis ex hac uita migrandum eſt, quodq. ne tum quidem deeſſe nobis dignata eſt Dei benignitas, deditq. ſacramentum unctionis, quam extremam uocant, quo uires tam corporis, quam animi refocillari poſsint, ut ad congrediendum cum tam potenti aduerſario illius gratia adiuti non omnino im-
Ephe.6 pares eſſe poſſemus. Hoc ſacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars eſt perſeuerantia, quam huius unctionis beneficio cōſequimur, fortes in pugna perſeuerātes, ac, ſumpto ſcuto fidei, omnia tela nequiſsimi ignea extinguentes. Declaratum eſt & illud, quando ſine miniſtris uita conſtare non poteſt, etiam de illis Deum Eccleſiæ ſuæ prouidere uoluiſſe, non ſine quodam ordine, qui non ſolum ad decorem facit plurimum, uerum etiam ad concordiam & unitatem retinēdam. Dediſſe minores quoſdam, Oſtiarios, Lectores, Exorciſtas, Acoluthos: Dediſſe maiores quoque miniſtros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia
In epiſt. ad Ephe.ho. 20 uero, ſicut præclare dictum eſt a Chryſoſtomo, ubi honoris eſt æqualitas, aut omnes principatum gerunt, ibi nunquam poterit eſſe pax, quod iſta uerbotenus
Libr. 2. de monarchia. æqualitas, ſicut antea quoque fuit a Philone ſcriptum, inæqualitatem rerum pariat. nam æqualia dignitate imparibus tribuere, eſt inæqualitas, inæqualitas uero fons malorum, dediſſe quoſdam etiam qui cum quadam in eccleſia poteſtate uerſarentur, non ſolum cognoſcendi de iis, quæ ad forum Eccleſiaſticum pertinent, præcipue uero de doctrinæ genere, uerum etiam flagitioſos coercendi, & eos, qui doctrinam impiam ſectarentur, ab Eccleſiæ ſeptis arcendi, ac ex piorum
In epiſt. ad Ephe.ca. 4 cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulum ſignificatos putat Ambroſius, cum dicit, Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios uero Euangeliſtas, quoſdam uero paſtores & magiſtros ad conſummationem ſanctorū in opus miniſterii. Apoſtoli, inquit, Epiſcopi ſunt, prophetæ uero expla-
Act.8.21 natores ſunt ſcripturarum, Euangeliſtæ Diaconi ſunt, ſicut fuit Philippus, quamuis non ſint ſacerdotes, Euangelizare tamen poſſunt ſine cathedra, paſtores ſunt lectores, qui lectionibus ſaginent populū audientē, magiſtri uero exorciſtæ ſunt, quia in eccleſia ipſi cōpeſcunt & uerberāt inquietos. Refertur autē hoc ſacramē tum ad prudentiā: quandoquidē fidelem eſſe ſeruū & prudentē oportet, quē conſtituit dominus ſuper familiā ſuam, ut det illis cibū in tempore. Atque hæc quidē

dicta iam nobis ſunt. Quoniam uero, cum unius hominis ætas longa non ſit, bre- Matt. 24
ui defuturi erant, qui per baptiſmum renati, Chriſti ſe militiæ adſcriberent, etiam huic rei Deus remedium proſpexit, ac matrimonii ſacramentum ipſe paradiſo inſtituit, ex quo noui Chriſti milites conſcriberētur: ſi modo, quod fieri dubitandum non eſt, non alia uoluntate liberos parentes procrearent, quam ut per Gen. 1. 2
baptiſmum ex membris primi hominis in membra Chriſti trāſlati in eiuſdē Chriſti militum album referrentur, atque iis, qui uita functi eſſent, noui ſemper ſuccederent. De hoc itaque ſacramento nobis nunc dicendum eſt, quod antequā peccaſſet Adam, in officium tantum & miniſterium, poſt admiſſum uero peccatum, iam non in officium tantum, uerum etiam in remedium eſt inſtitutum. Quapropter ad eam uirtutem refertur, quæ temperantia dicitur, ut eſſet incontinentiæ remedium. De hoc ſacramento ſic ſcribit Paulus: Mulieres uiris ſuis ſubditæ ſint Ephe. 5
ſicut domino: quoniam uir caput eſt mulieris, ſicut & Chriſtus caput Eccleſiæ. ipſe eſt ſaluator corporis eius. ſed ut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres uiris ſuis in omnibus. Viri diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea, ut eam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ: ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi: ſed ut ſit ſancta & immaculata: ita & uiri debent diligere uxores ſuas ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem diligit, ſe ipſum diligit. Nemo enim unquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam; ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ: & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Verumtamen & uos ſinguli unuſquiſque uxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat: uxor autem timeat uirum ſuum. Nullum eſt e ſeptem, de quibus nobis nunc ſermo eſt, cui ſacramenti nomen in ſcripturis Canonicis tribui legamus, præter unum hoc: quod non modo ſacramentum, uerum etiam magnum ſacramentum uocat Paulus. Neque deſunt tamen, qui inter ſacramenta matrimonium numerari noluut. nam a Paulo, qui Græce ſcripſit, non ſacramentum ſed myſterium uocari dicunt. Quaſi uero aliud ſonet Græcis myſterium, quam quod Latini uocant ſacramentum. Cyprianus, Cyrillus, Chryſoſtomus, Euchariſtiam ſæpe uocant myſterium, nunquid ideo ſacramentum non eſt? Ac late quidem patet myſterii nomen, ſicut & ſacramenti, uerum & ea ſignificatione, qua nunc utimur, ſacramentum appellari matrimonium a Paulo dubitandum non eſt, quandoquidem ita multis & diſertis uerbis omnia illi competere oſtendit, quæcunque ad ſacramenti rationem (quo modo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid eſt enim aliud ſacramentum, niſi ſacræ rei ſignum? Docuimus autem antea tria eſſe ſignorum genera: nam & præteritarum, & præſentium & futurarum rerum per ea admonemur. Omnium harum rerum nos admonet ſignū huius ſacramenti, ſiue quis materiam aut elementum uocare malit: quæ eſt uiſibilis illa coniunctio, quæ fit ſtipulatione uerborum, data arra, iunctis dextris, aliiſq. ſollemnibus cærimoniis. Primum admonet præteritæ myſticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Chriſti ſponſi & Eccleſiæ ſponſæ: quo modo do- Ioan. 16.
minus noſter Ieſus Chriſtus reliquit quodam modo patrem ſuum Deum, poſtea- Phil. 2
quam exinaniuit ſemet ipſum formam ſerui accipiens: reliquit matrē ſuam ſynagogam, ex qua ſecundum carnem natus eſt: reliquit domum ſuam, dimiſit hereditatem ſuam: dedit dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum. Quam Hierem. 12
tandem ob cauſam? Vt adhæreret uxori ſuæ Eccleſiæ, quam ex gentibus ſibi copulauerat: ut quam fœdam inuenerat, ac omni turpitudinis genere pollutam, eā ſanguine ſuo ablutam ſanctificaret, ac exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, nō habentem maculam, neque rugam. Huius præteritæ rei futuros coniuges, primū Ephe. 5
admonet ſignum iſtud uiſibile, admonet autem non in hoc tantum ut mirentur,

uerum etiam ut imitentur: ut uiri diligant uxores ſuas, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam: ut neque patris neque matris amorem illius amori anteponendum eſſe putent: ut ſicut Chriſtus tradidit ſemet ipſum pro ſponſa ſua Eccleſia, ita uir pro uita, pudicitia, fama uxoris ſuæ non dubitet uitæ quoduis diſcrimen adire. Sicut Chriſtus adamauit immundam, & acerbiſsima quæ que paſſus eſt, ut mundam & incontaminatam redderet: ſic & uir, ſi non uſquequaque munda ſit uxor, ſi qua ſit uel animi infirmitate prædita, non ſtatim abiiciendam exiſtimet, uerum infirmus infirmam toleret, atque omnia prius & facere & pati in animum inducat, quo uel corporis uel animi illius morbo mederi poſsit. Huius rei, coniunctionis Chriſti ſponſi cum ſponſa Eccleſia, ſic ſignum eſt uiſibilis coniunctio uiri cum femina, ut eius admoneat tantum, non autem eam efficiat. Ceterum admonet præterea præſentis rei, præſentis gratiæ, quam in hoc ſacramento confert Deus: qui quod iubet non modo uerbo, uerum etiam exemplo, idem etiam dat pro ſua bonitate. ſiquidem uiſibilis iſta copulatio, quæ ſit datis arris, iunctis dextris, admonet inuiſibilis gratiæ quam largitur Deus. Nam ſimul ut ad elementum uiſibile acceſſerint uerba, quæ præeunte ſacerdote profert uterque coniux, fit ſacramentum, per quod peculiare donum ſpiritus infunditur: quo & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robuſtiores ad pariter toleranda huius uitæ incommoda, & inſtructiores ad ſobolem piis moribus educandam. Quod quidem donum ſic demum infunditur, ſi quemadmodum oportet ita ſacramentum hoc ſuſceptum fuerit. Nam ſi ſecus factum ſit, ſicut in aliis ſacramen-

Gene. 3 tis, ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promiſit hoc ita futurum, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ. Quod ſacramentum etſi in uiro quoque & in muliere eſſe dicit Paulus, maius tamen eſſe uult in Chriſto & in Eccleſia. Quod autem ad uirum quoque & mulierem pertineat myſterium hoc ſiue ſacra-

Sermone 20 mentum, teſtatur Chryſoſtomus, eum locum enarrans, his uerbis: Reuera, namque, reuera, inquam, myſterium eſt, & magnum myſterium relicto parente, eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miſere & cum labore parturiit, illis uidelicet deſertis qui tanta beneficia præſtiterunt, quibus cum conſuetudo tracta eſt, adhærere uirum illi quæ antea neque uiſa ſit, neque aliquid commercii cum illa habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Vere myſterium eſt. Et parentes etiam, cum iſta fiunt, non offenduntur, ſed magis offenduntur ac dolent cum non fiunt, expenſis quoque pecuniis ac ſumptu facto lætantur. Magnum reuera myſterium & ineffabilem quandam ſapientiam habens. Iſtud ſupra præfatus dixit, in Chriſto & in Eccleſia. Verumtamen non propter ipſum ſolum ita dictum eſt. Sed quid? Vt uxorem ſcilicet tamquam propriam carnem foueat, quemadmodum & Chriſtus Eccleſiam: uxor uero ut reuereatur uirum. Ne-

De nuptiis et cõcupiſcentia, lib. 1 cap. 10 que diſsimilia ſcribit Auguſtinus quoque: cuius hæc ſunt uerba. Quoniam non tantum fœcunditas, cuius fructus in prole eſt, nec tantum pudicitia, cuius uinculum eſt fides, uerum etiam quoddam ſacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, unde dicit Apoſtolus, Viri diligite uxores ueſtras, ſicut &

Ephe. 5 Chriſtus dilexit Eccleſiam: huius proculdubio ſacramenti res eſt, ut mas & femina connubio copulati, quãdiu uiuunt, inſeparabiliter perſeuerẽt, nec liceat, exce-

Matth. 5. 19 pta cauſa fornicationis, a cõiuge coniugẽ dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, ut uiuens cum uiuente in æternum nullo diuortio ſeparetur. Cuius ſa-

Pſalm. 47 cramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, hoc eſt in Eccleſia Chriſti, quibusque fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, ut cum filiorum procreandorum cauſa uel nubant feminæ, uel ducantur uxores, nec ſterilem coniugem fas ſit relinquere, ut alia fœcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fece-

Matth. 19 rit, non lege huius ſæculi; ubi interueniente repudio ſine crimine conceditur cũ

Deut. 24 aliis alia copulare connubia, quod etiam ſanctum Moyſen Dominus, propter du-

ritiam cordis eorum, Iſraelitis permiſiſſe teſtatur, ſed lege Euangelii reus eſt
adulterii: ſicut etiam illa, ſi alteri nupſit. Et uſque adeo manent inter uiuentes ſe
mel inita iura nuptiarum, ut potius ſint inter ſe coniuges, qui ab alterutro ſepa-
rati ſunt, quam cum iis, quibus alias adhæſerunt. Ac aliquanto poſt, adducens *Cap.21*
illa uerba, Relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum ſacramentum di-
cit Apoſtolus in Chriſto & in Eccleſia. Quod ergo eſt in Chriſto & in Eccleſia ma *Gene.2*
gnum, hoc in ſingulis quibuſque uiris atque uxoribus minimum, ſed tamen con- *Ephe.5*
iunctionis inſeparabilis ſacramentum. Ad eundem modum ſcripſerunt Ambro- *In epi.ad Ephe.*
ſius quoque, Theophylactus, Leo Pontifex, & alii nonnulli, qui omnes eadem ra *Theo. ibidem.*
tione, qua ſeptem reliquis, huic quoque ſacramenti nomen tribuunt. Dupli- *Leo epiſt.92*
cis itaque rei ſignum eſſe docuimus hoc ſacramentum, præteritæ coniunctionis
Chriſti cum Eccleſia, & præſentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non admo-
net modo, uerum etiã cauſa illius eſt, & eam efficit hoc ſacramentũ. Eſt etiam ter
tiæ rei ſignum: admonet enim iſta coniunctio uiſibili matrimonio copulandos
futuræ coniunctionis cum ſponſo noſtro Chriſto, qnandoquidem per uas ſuum *1.Tim.2*
electum locutus eſt Spiritus ſanctus, quod ſaluabitur mulier per generationem fi
liorum, ſi permanſerit in fide & dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate. Fue
runt apud gentes quoque matrimonia, qui lege quadam naturæ menti diuinitus
inſita ſanctam eſſe rem matrimonium, & magis quiddam, quam ut humanum in-
uentum exiſtimari poſſet, intelligebant, atque ideo uagos concubitus arcebant,
ac de iis, qui ſtuprum aut adulterium commiſiſſent, pœnas capitis legibus ſume-
bant, matrimonii tamen ſacramentum apud eos non fuit, cum liceret eis etiam
nulla cauſa matrimonium reſcindere. Sed neque apud Iudæos, apud quos maior *Deut.24*
etiam fuit matrimonii ſanctitas, fuit matrimonii ſacramentum, eadem illa ratio *Matth.19*
ne, qua apud nos ſacramentum eſt, quibus & ipſis ob duritiam cordis permiſſum
erat uxores dimittere quamuis leuem ob cauſam. Solum ergo Chriſtiannm matri
monium ſacramentum recte dicitur, & eſt. Cuius cum tria bona recenſeat Augu
ſtinus: primum dicit eſſe fidem, ſecundum prolem, tertium ſacramentum. In fi- *De gen.li.9.c.7*
de attenditur ne præter uinculum coniugale cum altero uel altera concumbatur. *De bono coniu-*
Vxor enim non habet poteſtatem ſui corporis, ſed uir: ſimiliter & uir non habet *gal.ca.24.et de*
poteſtatem ſui corporis, ſed mulier. In prole ut amanter ſuſcipiatur, benigne *pec.origin.con.*
nutriatur, religioſe educetur. Huius enim potiſsimum gratia contrahi debet *Pela.li.2.c.34*
matrimonium: ita enim dicit Apoſtolus: Volo iuniores nubere, filios procrea- *1.Corin.7*
re, matres familias eſſe. In ſacramento autem, ut coniugium ne ſeparetur, & *1.Tim.5*
dimiſſus aut dimiſſa ne prolis cauſa alteri coniungatur. Hoc enim eſt Chriſti uer- *Matth.5*
bum: Dictum eſt, quicumque dimiſerit uxorem ſuam, det illi libellum repudii.
Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiſerit uxorem, excepta fornicationis
cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Et rurſus: Quod *Matth.19*
Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et ſecutus magiſtrum ſuum Paulus: His, in *1.Corin.7*
quit, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed dominus: uxorem a
uiro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconci-
liari. Quæ & Chriſti & Apoſtoli uerba, non alio ſenſu acceperunt, Ambroſius, *In 1.Cor.7.&*
Hieronymus, Auguſtinus, & ante eos Origenes & Chryſoſtomus, ac qui ſectator *li.8.in Lucam.*
ipſius eſt Theophylactus, aliiq. ſancti doctores, quam quod per ea ſignificari exi *Hier.ad quæſti.*
ſtimarent tanti ſacramenti rem, eſſe fœdus illud initum nuptiale, ut nec ipſa ſepa *Amãdi presby*
ratione irritum fiat: quandoquidem uiuente uiro, a quo relicta eſt, mœchatur, *teri, & in epita*
ſi alteri nupſerit. Neque diſpar eſt cauſa uiri, quem non oportet eſſe meliore con *phio Fabiolæ.*
ditione, quam ſit mulier. Magna itaque eſt firmitas uinculi coniugalis, quam nõ *Auguſt. de con*
deſignat modo, uerum etiam efficit, accedente uerbo, uiſibilis illa, quæ fit per ſa *iugali.cap.7*
cerdotem, copulatio. Confertur enim per illam donum perſeuerantiæ peculiare, *Or.in Mat.hõ.7*
modo quis animum præbeat capacem, & eo quo debet affectu ad ſacramentum *Chry. hom.17.*
hoc accedat. Qui qualis eſſe debeat, docet nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ *in ca.5.Matth.*
matri- *Tobiæ 3*

matrimonium ſuſceptura ſic orauit: Tu ſcis domine, quia nunquam concupiui ui rum, & mundam ſeruaui animam meam ab omni concupiſcentia. Nunquam cum ludentibus miſcui me, neque cum iis qui in leuitate ambulant me participẽ præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere. Contracturus matrimonium concipere debet animo, quantum ſit hoc ſacramentum, nempe quod Deo auctore copulatur, neque aliter affectus eſſe, quam ſi præſentẽ Deum uideat, uxorem ſibi copulantem. Miniſterium enim ſacerdotis eſt, Deus autem eſt, qui nexu quodam inſolubili coniungit, iuxta illud quod dictum eſt: *Matt.19* Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Debet etiam animo ſecum reputare, quanta ſit ſigni maieſtas, quod ſimilitudinem refert coniunctionis Chriſti ſponſi *Rom.2* cum Eccleſia ſua ſponſa. Hoc affectu qui acceſſerit, dubitare nõ debet, quin gratiæ quæ confertur in hoc ſacramento, ſit particeps futurus. Qui uero profano affectu ſacramentum hoc percipiunt, tantum abſunt a gratia percipienda, ut iram etiam ſibi theſaurizent in die iræ. Neque enim aliis ex cauſis contrahẽdum eſt matrimonium, quam propter ſanctam ſocietatem, religioſæ poſteritatis amorem, ac fornicationis odium ac deteſtationem: ut dicere poſsit uxorem ducturus cũ ſan*Tobiæ 8* cto Tobia: Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio ſororem meam coniugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in ſæcu*Tobiæ 6* la ſæculorum, amen. Nam ſi qui coniugium ita ſuſcipiunt, ut Deum a ſe & a ſua mẽte excludant, & ſuæ libidini ita uacent ſicut equus & mulus, quibus non eſt intel*Pſal. 31* lectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos, ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod ſeptem illis uiris, qui cum luxuriæ cauſa Saram uxorem ducere uoluiſſent, ordine omnes prima ſtatim nocte propter incontinentiam ſuam a dæ*Epiſt.1* monio ſunt ſuffocati. Libet hic adſcribere ſancti Pontificis & martyris Euariſti uerba, de eo, quo ritu legitimum matrimonium contrahi oporteat. Legitimum, inquit, ut a patribus accepimus, & ſanctis Apoſtolis eorumq. ſucceſſoribus, non eſt matrimonium, niſi ab his qui ſuper ipſam feminam dominationem habere nidentur, & a quibus cuſtoditur, uxor petatur, & a parentibus, propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter ut mos eſt, cum precibus & oblationibus a ſacerdote benedicatur, & a paranymphis, ut conſuetudo docet, cuſtodita & ſociata a proximis tempore congruo petita legibus detur, & ſollemniter accipiatur, & biduo uel triduo orationibus uacent, & caſtitatem cu*Tob.6* ſtodiant, ut bonæ ſoboles generentur, & domino ſuis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non ſpurios, ſed legitimos atque hereditabiles generabunt.

De impedimentis Matrimonij. Cap. LVI.

SVNT quædam de eſſentia matrimonii, ſunt alia quæ ſicut in ceteris ſacramentis, ita & in hoc magis ad ſollemnitatem quandam pertinent. Quæ ſunt poſterioris generis, contrahendum quidẽ impediunt matrimonium, ſed nõ dirimunt contractum: quæ uero prioris, non ſolum impediunt contrahẽdum, uerum etiam dirimunt contractum. De utriſque, quo facilius memoriæ cõmendari poſſent, hos uerſiculos, ante aliquot ſæcula conſcriptos, legimus:

Eccleſiæ uetitum, nec non tempus feriatum
D.Thom.4 *Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.*
Sent.diſt.34 *Error, conditio, uotum, cognatio, crimen,*
Cultus, diſparitas, uis, ordo, ligamen honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis:
Hæc ſocianda uetant connubia, facta retractant.

Nobis de duobus tantum dicere nunc eſt propoſitum, de quibus hoc tempore controuerti maxime uidemus, de uoto & de ordine. Venerem notæ fuiſſe incontinentiæ feminam, adeo peruulgatum eſt apud omnes, ut inde nomen etiam traxerit

xerit omnis obſcenitas & libido. Hæc prima fuiſſe dicitur in Cypro au&or mulieribus, ut uulgo quæſtum corpore facerent. quod ideo ſcribit eam imperaſſe Lactantius Firmianus, ne ſola præter alias mulieres impudica, & uirorum appetens uideretur, quam tamen inter numina ſua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Martini, quo & ipſi poſſent inter hæreticorum numina referri, numinis huius œſtro perciti, uiolato iureiurando, quod præſtiterunt, ut inceſtam libidinẽ ſuam explerent, non quibuſuis mulieribus, uerum eiuſdem, cuius & ipſi fuerant, ordinis, hoc eſt, Nonnis: ſiue quis Sanctimoniales appellare malit, quaſi matrimonio coniuncti, auctores fuerunt omnibus, qui corpora ſua domino cõſecraſſent, & perpetuam profeſsi continentiam, ſe uoto caſtitatis obſtrinxiſſent, quo & ipſi contra iuriſiurandi ſui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ clauſtris, eadem ſe nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autem non par crimen, non omnino tamen diſsimilis cauſa fuiſſe uidetur imperatoris Valentiniani: qui cum alteram uxorem duxiſſet priore ſuperſtite, nec repudiata, quo lenius uideri poſſet facinus a ſe patratum, ſi plures eiuſdem culpæ affines facti eſſent, legem tuliſſe, ac eam promulgari paſsim iuſsiſſe legitur, per quam cuiuis ſimul duas uxores habere liceret. Martinorum itaque ſacrilega audacia factum eſt, ut in dubium illud reuocari cœptum ſit, liceat ne uoto ſe caſtitatis obſtringere, aut, ſi quis obſtrinxiſſet ſe, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholicæ fidei eſt, dubium ſit, quin & licitum ſit uouere caſtitatem aut continentiam, & quod ſemel quis uouerit, id ab eo præſtari oporteat, quo tamen magis id perſuaſum eſſe queat etiam iis, qui uacillare non nihil uidentur, paucis de eo diſſerendum eſſe putauimus. Quod & uouere pium, & quod uoueris, præſtare neceſſarium ſit, apertiora ſunt ſcripturæ teſtimonia, quam ut negari poſsit. Sic enim per prophetam Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo ueſtro. Et iterum: Cum uotum uoueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quod autem cælibatus uotum, pium Deoq. gratum ſit, uel ex eo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quod & a Chriſto laudantur eunuchi, qui ſe propter Dei regnum caſtrauerunt. Et apud Eſaiam ſempiternum ſe illis daturũ nomen Deus promiſit, quod non peribit. Et de uirginibus conſilium dat Paulus: qui ſimul indicat ad Timotheum ſcribens, quod quæ uiduæ ex Eccleſiæ ſtipe alebantur, uoto ſe perpetuæ continentiæ obſtringebant. Et Philo teſtatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apoſtolorum æqualis, fuiſſe tum inter Chriſtianos, qui ſuã Deo caſtitatem deſponderent. Quamobrem quod aſſerunt caſtitatis hoſtes & cõtinentiæ, notum cælibatus fieri contra mandatum Dei, tam aperte uanum eſt, ut refellere neceſſe non ſit. nullum enim Dei mandatum proferre poſſunt, de non uouendo continentiam, quam Deo gratam & acceptam eſſe, tot locis non obſcure ſcriptura teſtatur. Sed hic illi aliam æque friuolam rationem afferunt, qua uotum cælibatus parum eſſe pium demonſtrent. Diſplicere, aiunt, Deo infidelem & ſtultam promiſsionem: eſſe autem infidelem, & ſtultam promiſsionem, uouere quod præſtare non poſsis: cuius generis eſſe uolunt continentiã. de qua non dubitauit alter ex eis dicere, æque non eſſe arbitrii ſui, ut ſe a feminæ commixtione ſeruaret, quam non arbitrii ſui, mas ſit an femina. Adeo nihil puduit impudens iſtud os, orbi toti ſuam incontinentiam teſtatam facere. Quis autem non uidet, ſi nihil uouendum ſit, quod a nobis tamquam a nobis præſtari non poſsit, omnem iam uouendi rationem prorſus eſſe ſublatam? Nam non modo facere, uerum ne cogitare quidem aliquid ex nobis tanquam ex nobis idonei ſumus, ut recte in altero concilio Arauſicano ante mille & centum annos habito ſcriptum ſit: Nemo quidquam domino recte uouerit, niſi ab ipſo acceperit, ſicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Quod, ſi quia periculum eſt in uouendo, nouendum non eſt, ergo nemo militet, inquit Ambroſius, ne aliquando uincatur, nec pedis utatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio

Libr.1.cap.19

Socr.li.4.c.31

Pſal.75

Deut.23

Matt.19

Eſa.56

1.Cor.7

1.Tim.5

In libro de uiris Apoſtolicis.

Eccle.5.

1.Cor.3

Cap.11

1.Par.19

De uiduis.

Pſal.75 officio qui concupiſcentiæ timet lapſum. Locum illum ex Pſalmis enarrans Augu
Aug. li. 1. cap. ſtinus; Vouete & reddite: monet ut quiſque, quod poteſt, uoueat & reddat. Non
24. de adulteri- ſitis, inquit, pigri ad uouendum. non enim uiribus ueſtris implebitis: deficietis,
nis coniugijs. ſi de uobis præſumetis, ſi autem de illo cui uouetis, uouete ſecuri, reddetis. Quo
in loco cum de aliis uotis, tum de uoto caſtitatis, & continentiæ, tamquam pio
Deoq. grato copioſe differit. Quod etiam ad Pollentium ſcribens inter ea numerat, quæ rectiſsime uouētur. Ac inter cetera, Nō eos, inquit, terreat ſarcina cō
Matt.11 tinētiæ. Leuis erit, ſi Chriſti erit. Chriſti erit ſi fides aderit, quæ impetrat a iubēte
quod iuſſerit. Non eos frangat quod uidetur eorum coutiuentia neceſsitatis eſſe, non uoluntatis, quia & illi, qui eam uoluntate delegerunt, fecerunt eam eſſe neceſsitatis, quoniam uani ſine damnatione ab ea deuiare uon poſſunt, & qui in eam neceſsitatem contruſi ſunt, faciunt eam eſſe uoluntatis, ſi non de ſe ipſis, ſed
Iac.1 de illo, a quo eſt bonum omne, confidunt. Qui etiam iu confeſsiouum libris ad
Deum orationē conuertens, ait: Tota ſpes mea iu magna ualde miſeratione tua:
Lib. 1. cap.19 Da quod iubes, & iube quod uis. Imperas nobis continentiam. Et cum ſcirem,
Sapien.8 ait quidam, quia nemo poteſt eſſe contiuens niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire cuius eſſet hoc donum, adii dominum, & deprecatus ſum illum. Quā obrem non modo non impoſsibile, uerum etiam facile, iucundum, ſuaue nobis
Mat.11 futurum eſt continere, illo adiuuante, qui dixit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus
Ho. 64. ad po- meum leue. Verum eſt quod dixit Comicus: Nihil eſt tam facile, quin difficile
pulum Antio- fiat, ſi inuitus facias. Sed & illud uerum eſt, quod a Ioanne Chryſoſtomo ſcriptū
chenum. eſt: Nihil eſt quod non ſuperet amor cum deſiderio: neque poteſt tam eſſe quidquam difficile, tam durum, tam moleſtum, quod non facile, iucundum, & ſuaue ſit amanti. Sicubi uera eſt fides, non illa ſola, quæ triginta his annis prædicari cœ
Iacobi 2 pta eſt, quam Iacobus uocat mortuam, ſed illa de qua dicit Paulus, quæ per cari
Gal.5 tatem operatur: nihil credenti & amanti difficile, atque adeo nihil non erit cum primis leue & ſuaue. Qui Pythia cantat, ſcripſit quidam, abſtinuit Venere & Baccho. Deinde uero, qui ferarum capiendarum deſiderio tenentur, eorum quanta ſæpe ſit abſtinentia, uel Hippolyti docemur exemplo. poſtea uero quam iidem in frigore & æſtu perferendo patientes ſunt, quæ non adeunt uitæ pericula? ab equis, a foſsis, a præcipitiis, a fluminibus, a feris, quibus aliquando temere ſeſe committentes, immaturam quandoque mortem obeunt, nullam tamen ex eo ſentiunt moleſtiam, quin magis uoluptatem maximam. Quem uero faciendæ rei tenet ſtudium, dum

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes,

nonne & illius uidere ſæpe licet abſtinentiam ſingularem? qui plurimis præterea uitam ſuam exponit periculis, & moleſtiis. Si tātum poteſt amor & deſiderium ferarum capiendarum, ſi tantum poteſt amor & deſiderium pecuniæ cumulandæ, quam tamen relinquat homo neceſſe eſt, cum ex hac uita migrauerit, ſicut ſcri
Pſal.75 ptum eſt: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt uiri diuitiarum in manibus ſuis: non multo poterit amplius amor & deſiderium illius, qui uita noſtra
Ioan.14 eſt, & quidem uita ſine fine beata. Quo cum eſſent inflammati ſancti Apoſtoli &
Col.3 martyres, non ab uxorum complexu tantum abſtinuerunt, uerum etiam cum cæſi
Act.5 eſſent, ibant gaudentes a conſpectu concilii, quia digni habiti ſunt pro nomine
Ieſu contumeliam pati. Quibus uſque eo durum non fuit, aut, quod iſti uolunt,
Mat.11 impoſsibile, ſuaue iugum Chriſti iu continendo, ut non modo carnis concupiſcē tias frenarent, uerum etiam ultro pro Chriſto mori expeterent. Sic Andreas cū crucem ſibi paratam eſſet conſpicatus, exclamaſſe legitur: O bona crux diu deſiderata, & iam concupiſcenti animo præparata, ſecurus & gaudens uenio ad te, ita & tu exultans ſuſcipe me, diſcipulum eius, qui pependit iu te. Sic Laurentius ultro Sixto commori cupiens, Quo progrederis, inquit, ſine filio pater? quo ſa-

cerdos ſine miniſtro properas? cumque extrinſecus arderet beatus martyr in cra
ticula poſitus tyranni ſæuientis incendiis, maior eum intrinſecus Chriſti amoris
flamma torrebat: & quamuis rex improbus ligna ſubiiceret, ac grauioribus incē
diis cruciaret, tamen ſanctus Laurentius has flammas fidei calore non ſenſit, &
dum Chriſti præcepta cogitat, frigidum eſt ei omne quod patitur. Sic Paulus, cū *2. Cor. 11*
quinquies quadragenas a Iudæis accepiſſet, ter uirgis cæſus, ſemel lapidatus eſ-
ſet: Quis ergo nos, inquit, ſeparabit a caritate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, *Rom. 8*
an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius, Sicut ſcriptum eſt, *Pſal. 43*
quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis: Sed
in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia
neque mors, neque uita, neque Angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque
inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, ne-
que creatura alia poterit nos ſeparare a caritate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu do-
mino noſtro. Hic mihi reſpondeāt iſti delicati martyres, qui ſiue animi, ſiue cor-
poris aliquo morbo laborent, nullum ſciunt aliud remedium, præter femineas
carnes, aut quadrupedum & uolatilium: utrum ſit difficilius, utrum ab homine
præſtari minus queat, carnis ut ſtimulis reſiſtat, an imminentis mortis terrorem
ſuperet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia ſanctorum mar-
tyrum, etiam ex fragili femineo ſexu tanta animorum alacritate legimus pertu-
liſſe? Certe ceſſare ſtimulos carnis fateamur neceſſe eſt, ubi uel metus tātum gra
uioris alicuius periculi impēdet: adeo motus huius eſt & impulſio uehementior.
Et tamen potuerunt illi, quæ ſunt multo grauiora, potuerunt non ſolum uiri, ue
rum etiam feminæ & ſexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui con-
fōrtat omnes in ſe ſperantes, Chriſto. Qui cum uiuat in nobis, cum operetur in *Phil. 4*
nobis & uelle & perficere, quid eſt quod, illo faciente ut faciamus, facere non poſ- *Philip. 2*
ſimus? Ipſe enim eſt qui in pugna noſtra congreditur. Conſidera, inquit Chryſo- *Tom. 3. in ſer.*
ſtomus, præſente Deo te cum hoſte pugnare: fauet ille ut uincas, fauet ut obti- *de martyr.*
neas. Ac paulo poſt: In tua pugna dominus congreditur, dominus dimicat, domi *Exod. 14*
nus præliatur, & uictoria tibi adſcribitur: certamen tuum, Dei certamen eſt:
prælium tuum, Chriſti prælium eſt. Quid trepidas? Quid formidas? quaſi tua uir
tute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter dimica, ut dimican-
ti adſit ille qui uinci non poteſt. Quem ſecutus Auguſtinus: Non enim, inquit, *Ho. 43. de uer-*
non habes unde pugnes. Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus datus eſt tibi, ſpiritus *bis domini.*
Dei eſt, qui pugnat in te aduerſus te, aduerſus illud quod eſt in te contra te. Hoc *Luc. 11*
eſt quod de Antonio ſcribit Athanaſius: Adiuuabat ſeruum ſuum dominus, qui
noſtri gratia carnem ſuſcipiens, uictoriam corpori contra diabolum largitus eſt,
ut ſingulis ita certantibus, apoſtolicum liceret proferre ſermonem, Non ego au *1. Cor. 15.*
tem, ſed gratia Dei mecum. Hanc igitur cum habeamus quæ adiuuet infirmita- *Rom. 8*
tem noſtram, confidenter dicat quilibet homo Chriſtianus, claraq. uoce pronun- *Phil. 4*
ciet: Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Continentiam iubes Chriſte? da
quod iubes, & iube quod uis. Iubes ut nōn modo carnis, uerumetiam oculorum
concupiſcentiam ſuperem? da quod iubes, & iube quod uis. Iubes ut a faſtu quo *Matt. 5*
que me contineam? da quod iubes, & iube quod uis. Iubes ut cruciatus pro tuo
nomine perferam, ut uitam etiam cum ſanguine profundam? da quod iubes, &
iube quod uis. Pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet cōtra me. Si conſiſtāt *Iob. 17*
aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me prælium, *Pſal. 26*
in hoc ego ſperabo. Omnia poſſum in te, qui confortas me. Sic dicat, ſic faciat *Phil. 4*
ſtrenuus Chriſti miles, neque cum in acie fuerit contra hoſtem collocatus, ſimul
ut leuis aliqua impreſsio facta fuerit, abiecto fidei ſcuto, ſtatim fugiat & clamet: *Ephe. 6*
Non poſſum, non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in prælium euntem, *Plutarchus in*
dato illi clypeo, ſic adhortata legitur: Fili, aut hunc, aut ſuper hunc; Laconica *Apophthegm.*
breuitate filium inſtruens, ita rem in bello gerendā, ut aut uictor clypeū referret,

aut mortuus in eo domum reportaretur. Hoc ſibi quoque Chriſti miles, contra
carnem, contra mundum, contra diabolum prælium initurus, dictum exiſtimare
debet, ut aut cum fidei ſcuto uincat hoſtes, aut in fide moriatur intrepidus: ne-
que dicat, non poſſum, ſed Chriſto dicenti credat, Omnia poſsibilia ſunt creden
Mar.9 ti: & iterum atque iterum repetendo dicat cum Paulo, claraq. uoce pronunciet,
Phil.4 omnia Poſſum in eo, qui me confortat. Neque diſpiciat in qua re confortetur a
Deo, qua non. impium eſt hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons eſt to
tius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æque confortare, aut non poſ-
ſit, quem omnipotētem in fidei noſtræ ſymbolo profitemur. Omnibus ad omnia
1.Cor.7 ſemper præſto adeſt gratia Dei Saluatoris noſtri, qui dat donum caſtitatis coniu-
gibus, qui confortat eos, ut quo ſe ſacramento inuicem obſtrinxerunt, id inuio-
latum obſeruent, etiam ſi uel per abſentiam, uel per aduerſam ualetudinem alter
alterius corporis poteſtatem habere non poſsit: idem & cælibatum profeſsis cō-
tinentiæ donum dat, & aduerſus carnem pugnantes confortat, modo poſtulent
ab eo, qui dat omnibus affluenter: poſtulent autem in fide nihil hæſitātes. Quod
Iacob.1 ſi non impetrant, non Deo culpam aſsignent, quaſi uel noluerit is, uel non potue
rit, cum & uelit omnia noſtra cauſa, & poſsit omnia, ſed ſe potius non eam fidem
1.Cor. 7 ad poſtulandum attuliſſe putent, quæ potuerit impetrare. Paulus cum hanc ma-
teriam tractaret, noluit dicere, Qui non poſſunt continere nubant, ſed qui non
Matt.19 continent: idq. Chriſti exemplo, qui & ipſe non dixit: Non omnes poſſunt ca-
Tra.7.in Ma. pere: ne quis fati rem eſſe putaret, ſicut Origenem ſecuti Hieronymus & Chry-
Hiero.lib.3.in ſoſtomus annotarunt: Sed non omnes capiunt uerbum hoc. Poſſumus enim in eo
Matth. qui nos confortat, ſed non uolumus omnes: non adhibemus illud ſtudium quod
Chry.hom.63 oportet, non accedimus ea fide, qua oportet, ad eum precandum, cuius hoc miſe
in Matt. ricordia poſſumus. Non enim ſumus ſub lege bonum quidem iubente, non tamē
Aug. de conti- dāte, ſed ſumus ſub gratia, quæ id quod lex iubet faciens nos amare, poteſt liberis
nentiae. 3 imperare. Gregorius Nazanzenus explicans illum locum, Non omnes capiunt
Naz.ora.31 uerbum hoc, ſed quibus datum eſt, Cum audis, inquit, quibus datum eſt, adde,
Rom.6 datum quidem his qui uolunt, & qui aſſeutiuntur. Quem præceptorem ſuum ſe-
Matt.19 cutus Hieronymus, datum eſt, inquit, his qui petierunt, qui uoluerunt, qui ut
Matt.7 acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet,
& pulſanti aperietur. Omni, inquit, petenti non coniugato tantum, ſed &
cælibi, cuiuſcumque ſexus, cuiuſcumque ſit ordinis, omni petenti dabitur.
Ac ne quis putaret hoc aut illud petenti datum iri, dicit alio loco: Quodcum-
que uolueritis, petetis, & fiet uobis. Quodcumque petieritis patrem in nomi-
Ioan.15 ne meo, dabit uobis. Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipie-
tis, & euenient uobis: nihil prorſus excludendo, cum omnia quæ habemus dona
Mar.11 ſint illius, neque boni quidquam niſi dono illius habere poſsimus. Ioannes Chry
De uirginitate ſoſtomus. Non dixit, ſi quadam libidinis ui cogantur, ſi tranſuerſe agantur, ſi nō
ca.39 poſſunt. Nihil omnino poſuit eiuſmodi, quod aut uim allatam oſtendat, aut ue-
nia dignum ſit. Verum quid is inquit? Si uero ſe nō continent, nubant: quod eo-
rum uoluntati tribuendum eſt, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demon
1.Cor.7 ſtrat enim, ipſos rei facultatem habentes, ob id minus eam perficere, quod la-
borem defugiunt. Etiam pudicitiam cōiugalem Dei donum eſſe beatiſsimus Pau
lus oſtendit, ubi de hac re loquens, ait: Volo autem omnes homines eſſe ſicut me
ipſum, ſed unuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius ue
De nupt. et con ro ſic. Ecce & hoc, inquit Auguſtinus, donum eſſe dixit a Deo, & ſi inferius quā
cupiſcentia ad illa continentia, in qua nolebat omnes eſſe ſicut ſe ipſum, tamen donum a Deo.
Valerium lib.1 Vnde intelligimus, cum hæc præcipiuntur ut fiant, nihil aliud oſtendi, quam ineſ-
Et de bono per- ſe nobis oportere, ad hæc accipienda & habenda, etiam propriam uoluntatem.
ſeuerātiæ,c.14 Non ſolum carnis deſideria frænare, ſed oculorū etiam cōcupiſcentiam domare,
faſtū quoque calcare, denique a quocunque alio crimine abſtinere Dei donū eſt.

Quid

Quid ergo? non poſſe me dicam, quia non eſt mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, ſed penes Deum, qui mihi donum hoc non eſt impertiri dignatus. Huc tandem impietatis prolapſi ſunt iſti, ut Deum malorum auctorem, quin etiam im pulſorem facere non dubitent, dum nihilo plus in nobis libertatis eſſe aſſerunt; quam in ſtipite uel in trunco. Quorum etiam hæc eſt blaſphema uox, Non minus proprium opus eſſe Dei Iudæ proditionem, quam Pauli uocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa uetus ac pridem iam ſopita Simonis hæreſis & Manichæi reſuſcitatur. Interea tamen qui hæc tam impia dicere ueriti non ſunt, tanquam idola quædam coluntur a multis, & quod ſcriptum ab illis eſt, quamlibet pugnet cum Euangelio, Dei tamen uerbum & Euangelium uocatur, neque alio iam loco, quam quo ſcriptura Canonica, habetur: adeo ſunt, proh dolor, mentes hominum excæcatæ. At non ita nos docet Chryſoſtomus. Omnium, inquit, facillima uirtus eſt, ſi uelimus & in cælum aſcendere, uelle tantum oportet, & omnia ſequentur. Neque enim cuique dicere fas eſt, non poſſum & cõditorem accuſare. Nam ſi tales nos creauit, ut non poſſemus, & deinde præcipit, ipſius eſt hæc accuſatio. Sed qui fit, ais, quod multi non poſſunt, quia multi nolunt. nam ſi uoluerint, omnes poterint. Propterea quod Paulus dixit, Volo omnes homines eſſe ſicut me ipſum. Quandoquidem ſciebat quod omnes poterant eſſe ſicut ipſe. neque enim ita dixiſſet, ſi foret hoc impoſsibile. Vis fieri ſicut fuit Paulus, incipe modo, & opus ipſum aggredere. Dic mihi quam artem aſſequi cupimus, nũ nobis uelle ſufficit, an rem etiam ipſam aggredimur? ac nonnullis interiectis, ſic & in omnibus aliis, non ſufficit uelle tantum, ſed oportet opus ipſum aggredi. Cum enim cælum ingredi uelis, nihil aliud quam uelle te dicis. At inquis, paulo ante dixeras, quod ſufficit uelle. ſufficit inquam uelle, ſed cum opere, quando quis laborat ut rem ipſa aggrediatur. Habemus quippe adiutorem & cooperatorem Deum, modo ut rem aggrediamur, modo ad opus accedamus, modo ſoliciti ſimus, modo animum aduertamus, & omnia ſequentur. Si uero dormierimus, & ſtertentes putauerimus nos ingredi cælum, nunquam regni cæleſtis hereditatem aſſequi poterimus. Chryſoſtomus Homilia 16. cap. 9. ad Hebræos. Sed nos ad inſtitutum redeamus. Planum iam feciſſe uidemur, neque aduerſari Dei mandato uotum cælibatus, nec eſſe eiuſmodi, quod hómo Deo fretus præſtare non poſsit. Eſt quidem ita, ſi noſtras ipſorum ſpectemus uires, nos non poſſe: ſed poſſumus, ſi fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior eſt ad præſtandum, quam ſimus nos ad petendum cum uera fide. Quem autem offendit, quod continere facile, iucundum, & ſuaue eſſe dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, ſi Chryſoſtomi locum illum inſpexiſſet, ubi contra eos declamans, qui ſimiliter concubitum, uoluptatis quiddam habere, continentem autem uoluptatem habere nõ poſſe, ut qui bellum cum naturæ tyrannide ſine intermiſsione gereret, uociferabantur? Immo contra, inquit, res eſt? uiolentia, namque, & turba penes impuros eſt maior, tumultus ingens & qualibet tempeſtate ſæuior, ſic ille habet, ut nunquam ad cupiditatis congreſſum conſiſtat, nictus aſsidue cadat, quemadmodum dæmoniaci malignis ſpiritibus agitati. Continens autem ille, prælio uictor, hanc aſsidue proſternit, nobiliſsima & infinities præſtantiore uoluptate potitur, ſimul ipſa uictoria & conſcientia bona & ſplendidiſsimis trophæis perpetuo fulgens. Itaque dici non poteſt, quanta continentium hominum uoluptas ſit, ut qui coronam ſibi ipſis concinent, & præmia conſuetudinem angelorum, & toto orbe terrarum præconium, libertatem, ſpem certam & immortalem. Certe quod cum tanta uoluptate coniunctum eſt, id non poteſt eſſe non facile, iucundum, & ſuaue. Quid diceret ſi Baſilium legiſſet his uerbis ea de re diſſerentem? Ne dixeris, quo modo aſcendam in cælum, ut uirginitatis meæ integritatem inde deducam, aut quo modo deſcendam in abyſſum, ut eam dudum a Diabolo corruptam mihi ipſi recuperem? Sed quid prope te eſt, inquit, &

In priorem ad Corint. hom. 37

In libr. de uera uirginitate.

Rom. 10

ſecundum naturam tibi ingeneratur uirginitas. Neque igitur maria trãsfretare, ut eã acquiras tibi opus eſt, neque aerẽ immenſum peruolare, neque terrarũ tractus hanc inueſtigando circuire, aut e terris euolare, cælumq. pro ea inuenienda luſtrare: ſed omiſſa cura ſuperflua locorum ſpatia & interualla peragrandi, teipſam ut te habeas diligentius inſpice, atque hanc in te per naturam opertam abditamq. reperies. Quod ſecundum naturam eſt, ſicut ſcribit Baſilius, quid in eo
Rom.8.5 difficultatis, quid eſſe poteſt laboris & moleſtiæ? quid nõ uoluptatis potius? Nos tamen quidquid eſſe facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem noſtram: qui ſimul ut ſui caritatem diffuderit in cordibus noſtris, nihil poteſt eſſe tam difficile, quod non facile etiam ſtatim fiat, iucundum &
Caſſ. in collationibus patrum col.12.c.15 ſuaue: quam facilitatem qui nondum eſt conſecutus, extat apud Caſsianum Ioãnis Chryſoſtomi diſcipulum, Cheremonis conſilium, quemadmodum ad eam peruenire poſsit: id ſequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tẽpore poſſit acquiri & perfici caſtitas, Temerarium eſt, inquit, ſuper conſummatione caſtitatis, in tanta præſertim uel uoluptatum diuerſitate uel uirium, certam temporis definire menſuram, rationem tamen obſeruanti & temporis modum quo modo eius poſsibilitas agnoſcatur, conſtãtiſsime poſſumus præfinire. Quiſquis abſtractus a cunctis otioſis confabulationibus, & mortificatus ab omni ſolicitudine, curaq. mundana, duobus tantum paximaciis fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ ſacietate ſubtracta, quietem ſomni trium, uel, ut alii ſtatuerunt, quattuor horarum ſpatio terminauerit, nec tamen laborum aut continentiæ huius merito, ſed miſeratione domini eam ſe crediderit adepturum, quia ſine hac fide uana eſt omnis laboris humani intentio, non amplius quam ſex menſibus perfectionem ipſius impoſsibilem ſibi eſſe cognoſcat. Sed & ante Cheremonem
Hom. in Leuit. Origenes; Nutrimenta ſpiritus ſunt, diuina lectio, orationes aſsiduæ, ſermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualeſcit, his uictor efficitur. Quod quia non facitis, nolite queri de infirmitate carnis: nolite dicere quia uolumus, ſed nõ poſſumus, uolumus continenter uiuere, ſed carnis fragilitate decipimur, & impugna
Gal.5 mur ſtimulis eius. Tu das ſtimulos carni tuæ, tu eam aduerſus ſpiritum tuum armas, & potentem facis, cum eam carnibus ſatias, uino nimio inundas, omni mollitie palpas, & ad illecebras nutris. Verum adduci multi creduntur, ut ſe uoto cælibatus implicent, non ut quod uouerint præſtent, ſed ut, cuius rei cauſa uoue-
Hier.17 rint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re ſolius Dei iudicium eſt, qui ſcrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi ſint, de quibus id non uerius quam Eccleſiæ expedit, exiſtimari poſsit. Vetus eſt autẽ illa Dei querela, quod
Malach.1 nemo uel oſtia claudat, uel incendat altare gratuito. Quin & quo tempore quot
Philip.2 Epiſcopi & presbyteri, tot fuerunt prope martyres, a Paulo ſcriptum ad Philippenſes legimus his uerbis. Spero, inquit, Timotheum me cito mittere ad uos, ut & ego bono ſim animo cognitis, quæ circa uos ſunt. neminem enim habeo tam unanimem, qui ſincera affectione pro uobis ſolicitus ſit. omnes enim quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Quod ſi uere dictum eſt illo tempore, noſtro ſæculo multo uerius dici poteſt, quo mercenarios multos, raros admodum paſto
Ioan.10 res uidere licet. Apud eos etiam, qui Euangelici malunt appellari, quam Chriſtiani, quotumquenque reperire licet, qui gratis prædicet Euangelium? Quorũdam ex his tanta fuiſſe fertur cupiditas, ut expleri non poſſet, quam inflammauit magis uxorum, & qui ſunt ex inceſto coniugio procreati liberorum frequentia, ut inter alias cauſas, quamobrem interdicta ſunt ſacerdotibus matrimonia, uideri poſsit hæc non poſtrema, ne magis etiam accenderetur auaritia. Ceterum quo quis animo ſacerdos fieri uelit, aut uoto ſe cælibatus obſtringat, Dei ſolius eſt iudicium, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia: homo uidere non poteſt, niſi ea
Heb.4 quæ patẽt, dominus autẽ intuetur cor. Verũ ut demus hoc, eſſe non neminẽ, qui
1.Reg.16 dum furiis ambitionis actus ad ſacerdotium aſpirat, hac ſola de cauſa cælibatum

uouerit

uouerit, num ideo tollendus eſt cælibatus? Etiã ad matrimonium accedunt multi
longe alia affectione, quam qua ſuſcipi tautum hoc ſacramentum oporteret. Nã
quotumquemque reperire licet, qui illud ſpectet in matrimonio contrahendo,
quod ſpectari ſolum debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocumque po
tius reſpiciat: num ideo dicemus, ne ſit matrimonium? Sed nequit, aiunt, præſta
re quod uouit. Hoc dicere, Simonis eſt, & Marcionis, ac Manichæi hæreſim pro-
fiteri: Chriſtiano dicere fas nõ eſt, niſi quod dixit Chriſtus, Omnia poſsibilia ſunt *Mar. 9.*
credeuti: quod dixit imitator eius Paulus, Omuia poſſum in eo, qui me confor- *Philip. 4*
tat: quod dixit Auguſtiuus, Leuis erit ſarciua continentiæ, ſi Chriſti erit: Chriſti
erit ſi fides aderit, quæ impetrat a iubente quod iuſſerit. Verum non præſtãt mul-
ti. Nũquid in baptiſmo quoque Satanæ & pompis eius non abreuunciamus? Præ-
ſtatur ne id ab omnibus? an ideo abroganda erit hæc Apoſtolorum traditio, quæ *Rom. 10*
mille quiugentis annis in Eccleſia duraſſe uidetur? Moyſi legem nunquid omnes
obſeruabaut Iudæi? num ideo fuit abroganda, quia præuaricatores eius erãt plu
rimi, priuſquam ueniſſet finis legis Chriſtus? An ideo tollemus præceptum de non *Exod. 20*
concupiſcendo, quod magis uidetur accendere concupiſcẽtiam, quam extiugue
re, ſi Dei ſimus auxilio deſtituti? Non ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit, *Rom. 7*
ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum: ſic & cælibatus lex ſancta eſt, *Rom. 16*
iuſta eſt, bona eſt, etiam ſi neque ſancti, neque iuſti, neque boni ſunt, qui profeſ- *Philip. 3*
ſi cælibatum, uentri nihilominus & libidini ſeruiunt. Præclare Ioanues Chryſo- *Hom. 1. & 71.*
ſtomus, Calumniantur, inquit, ebrioſi fructum a Deo factum, dicentes: non ſit *ad populũ An-*
uinum. At nos ipſis dicamus: non ſit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem *tiochenum.*
Diaboli opus eſt. Nou uinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuſes, ſed *Et Hom. 58. in*
conſerui inſaniam argue. Totidem uerbis reſpõdere licet his qui dicunt: non ſit *Matth.*
uotum cælibatus, ut dicamus illis: non ſit ſcortatio, nou ſint inceſtæ nuptiæ. Vo
tum enim cælibatus, Dei: ſcortatio & inceſtæ nuptiæ Diaboli opus eſt. Non uo-
tum cælibatus ſcortationem facit, ne quod a Deo laudatum eſt accuſes: uerum
illius iuſaniam argue, qui quod promiſit non præſtat, non quia non potuit, ſed
quia noluit: quia non ea qua oportuit fide Deum precaturus eſt, ut ſibi contineu-
tiæ donum impertiret. De quo Paulus quoque teſtatur: Quod fidelis eſt Deus, *1. Cor. 10*
qui non patietur nos teutari ſupra id quod poſſumus, ſed faciet etiam cum tenta
tione prouentum, ut poſsimus ſuſtinere. Non ſunt laudandi qui ſe temere uotis
obſtringunt: præſtat euim longe non uouere, quam quod ſemel uoueris, in eo nõ
perſiſtere: ſed cum animi cuiuſque coniectura ſit difficilis, etiam ſi quis anteacto
uitæ ſuæ tempore parum ſit continenter uixiſſe uiſus (quamuis haberi delectum *2. Pet. 2*
oporteat, ut ne cito manus cuiuis imponatur, ne peccatis alieuis communice- *1. Tim. 5*
tur) prohiberi tameu uix poterit, quo miuus quod ſanctum eſt uoueat, neſcit *Luc. 5*
enim tarda molimina ſpiritus ſancti gratia. Vno momento ex publicano Euan- *Actor. 9*
geliſtam, ex perſecutore Apoſtolum, ex meretrice uas electum, ex latrone para- *Luc. 7*
dyſi ciuem factum eſſe legimus. Hæc eſt mutatio dextræ excelſi. Optandum tamẽ *Luc. 23*
foret, ut quæ regula præſcripta eſt ab Apoſtolo in cõſtitueudis Epiſcopis & præſ- *Pſal. 76*
byteris, ea ſeruaretur. Eſt autem Chriſtianæ caritatis, non cogitare malum, nec *1. Tim. 3*
temere ſecus aliquid de proximo ſuſpicari. Vere dictum eſt a quodam ethnico, *Tit. 3*
& a Gregorio Nazanzeno repetitum: quod ut quiſque optimus eſt, ita difficilli- *1. Cor. 13*
me alium improbum eſſe ſuſpicatur. Contra uero ſcriptum a Sapiente legimus: *Cice. epiſt. 1. ad*
Iu uia ſtultus ambulans, cũ ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat. Ex ſuis quiſ- *Qu. fratrem.*
que mori bus libenter fingit alios. Sic Nero ſcribitur, cũ unus eſſet omniũ impu- *Naz. in ora. fu*
riſsimus, animum inducere non potuiſſe, ut quemquã pudicũ eſſe crederet. Ve- *nebri in Atha-*
rum utcunque res ſe habeat, reperiri uidemus non paucos, qui cũ ſe uoto cæliba *naſium.*
tus obligauerint, non præſtent tamen. In hos iuxta Canouum præcepta potius a- *Eccl. 10*
nimaduertẽdum foret, quam ut ſancta lex propter homines uon ſanctos autiqua *Sueton. in Ne-*
retur. Sed hic a Bucero Cypriani nobis auctoritas obiicitur, qui ſcriptum alicubi *rone.*

reliquerit cum de uirginibus Deo dicatis loqueretur: Si perſeuerare nolunt aut non poſſunt, melius eſt ut nubant. Fingamus hoc, ſicut iſti uolunt, ſenſiſſe Cyprianum. Quod autem eſt iſtud ſingularitatis ſtudium, uelle ſolitariam alicuius opinionem ſequi potius, quam totius Eccleſiæ catholicæ ſenſum & conſenſum? Congregatum fuit unius omnium ſanctiſsimi, doctiſsimi, grauiſsimiq. Pontificis Leonis auctoritate Chalcedonenſe Concilium, ſexcentorum triginta Epiſcoporum, aliquanto poſt, quam ad Chriſtum Cyprianus migrauerat, quod inter quattuor illa numeratur, quæ nec ab ipſis noſtri temporis hæreticis reiiciuntur, a catholicis uero non aliter quam ſicut quattuor Euangelia recipiuntur: in eo diſertis uerbis contrarium eſt ſancitum. Nonne totius orbis Chriſtiani potius quã unius alicuius ſequi ſententiam oporteret? Quem tamen & ipſum exiſtimandũ non eſt id ſenſiſſe, quod iſti uolunt, ut quæ uotum continentiæ ſollemniter eſſet profeſſa, Deo dicatæ uirgini nubere licitum exiſtimaret. Sed ſcripſit is de Deo dicata. Scripſit: ſed quo ſenſu ſcripſerit uideamus. Poſtulauerat a Cypriano Pomponius, ut ſibi reſcriberet, quid ei de uirginibus his uideretur, quæ cum ſemel ſtatum ſuum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ ſunt poſtea in eodẽ lecto pariter manſiſſe cum maſculis, ex quibus unus fuerit diaconus. Quid huic reſcribens Cyprianus, numquid ait nubant? Nihil minus: uerum conſulte feciſti, inquit, abſtinendo diaconum: uirgines autem inſpiciantur ab obſtetricibus diligenter, & ſi uirgines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad Eccleſiam admittantur: ſi autem de iis aliquæ corruptæ fuerint deprehenſæ, agant pænitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admiſit, non mariti, ſed Chriſti adultera eſt, & ideo æſtimato iuſto tempore, poſtea exomologeſi facta, ad Eccleſiam redeant. Quod ſi obſtinate perſeuerant, nec ſe ab inuicem ſeparãt, ſciant ſe cum hac ſua impudica obſtinatione, numquã a nobis admitti in Eccleſiam poſſe. Hoc eſt reſcriptum Cypriani. Quæ uero interiecta ſunt, doctrinam quandam in ſe cõtinent, quemadmodum aſſeruari uirgines oporteat: ibi inter cetera uerba ſunt hæc: Si perſeuerare nolunt, uel non poſſunt, melius eſt ut nubant. Quæ nequaquam ita accipienda ſunt, tamquam eis poſteaquam ſe ſemel Deo deſpondiſſent, nubere licere uellet, ſed retro potius trahenda ad id tempus quo nondum ſe Deo dicauerant, ut idem dixiſſe uideatur Cyprianus, quod poſt eum ſcripſit Hieron. Rectius fuerat homini ſubiiſſe coniugium, ambulaſſe per plana, quam ad altiora tendentẽ in profundum inferni lædere. ad Euſtochium de cuſtodia uirginum. Vt hic ſit ſenſus uerborum Cypriani. Si dicauerunt ſe Chriſto, perſeuerent, & reſiſtant fortiter libidini. Si uero non habent animum perſeuerandi, non dicent ſe, ſed nubant potius. Non enim uetabantur nubere, ſi ſe continere non poterant. Quod uel ſequentia quæ iam commemorauimus eius uerba manifeſte declarant, ubi Chriſti ſponſam Deo dicatam uirginem, ſi cum uiro reperta fuerit, non hominis mariti, ſed Chriſti uocat adulteram. Eſt ne autem credibile in hunc errorẽ tam impium lapſum eſſe Cyprianum, ut uirgini Deo dicatæ permittendum adulterium eſſe cenſeret? Deinde uero ſi quæ nupſit homini marito, fas non eſt ut alii nubat: quo modo fas eſſe poterit ei cum aliquo mortalium nuptias contrahere, quæ ſemel Deo nupſit immortali? Certe prius illud Auguſtinus non matrimoniũ quod eſt cum altero ſuperſtite priore marito contractum, ſed adulterium appellat, ſicut a nobis paulo ante commemoratum eſt: quanto magis adulterium dici meretur, & quidem longe grauiſsimum adulterium, quod a Chriſti ſponſa committitur, ubi non homini mortali, ſed deo Data fides immortali uiolatur? Quãobrem longe ab ea ſententia Cyprianus abfuit, ut uirginibus Deo dicatis nubere licitum eſſe uellet. Quin ille potius non diuerſum ea de re ſenſiſſe credendus eſt ab eo, quod Hieronymum & Ambroſium Latinos, Baſilium & Chryſoſtomum Græcos, aliosq. qui ſecuti ſunt eum, ſanctos doctores ſcripſiſſe legimus: qui quæ uirgines poſt conſecrationem nupſiſſent, eas non uxores legitime iunctas, uerum adulteras

Actio.14.c.16

2.Corin.11

De nuptijs & concupiſcenti. lib.1.ca.10

adulteras & inceſtas eſſe dixerunt. Paulus uiduas continentiam profeſſas, quæ
tantummodo uellent nubere, damnationem habere ſcribit: & eſt ueriſimile Cy- *1.Tim. 5*
prianum, contra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis uirginibus nuptias ad æternã
earum damnationem permittere noluiſſe? Nihil itaque ſuffragatur iſtis Cypriani
quod afferunt teſtimonium. Vtrum autem diſpenſari poſsit uotum cælibatus
necne, nihil eſt quod in præſentia uerba multa faciamus. Thomæ quidem Aqui-
natis, quem pro ſua ſententia confirmanda teſtem citant nonnulli, uerba ſunt
hæc: In uoto ſollemnizato per profeſsionem religionis, non poteſt per Eccleſiam
diſpenſari. Et rationem aſsignat decretalis, quia caſtitas eſt annexa regulæ mo- *22. quæſt. 88.*
nachali. Atqui tale eſt uotum uirginum ſollemniter Deo dicatarum. Sed non eſt *art. 11*
præſentis inſtituti, poſsit necne diſpenſari, de eo diſſerere: ſatis fuerit illud ſci-
re, quod per ſe licitum eſt, diſpenſationis non egere. Verum hæc de uoto dicta
ſufficiant. Quod autem ad ordinem attinet, eum non repugnare matrimonio,
quatenus utrunque ſacramentum eſt, a ſanctis patribus didicimus: ceterum quæ
fiunt a matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari non poſſunt, ea cum ſa-
cerdotio pugnare uehementer, ab Origine, Ambroſio, Hieronymo, Beda, cete-
riſq. uiris non doctrina magis quam pietate præditis excellenti, docemur. Ne-
que uero mirum id alicui uideri debet, ſi matrimonii ſiue nuptiarum bonum a ma
lo concupiſcentiæ diſcernimus: quod aliquando feciſſe Auguſtinum Pelagius, Iu- *De nu. & con-*
lianus, Cæleſtius hæretici reprehendebant: Ceterum is, non ſolum ratione ſub- *cu. ad Valeriũ.*
tili, uerum etiam uulgatiſsimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus *lib. 1. ca. 7*
apparuit, hodieq. tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud diſcerni docuit.
Quod enim, inquit, illi poſtea propagatione fecerunt, hoc eſt connubii bonum:
quod uero prius confuſione texerunt, hoc eſt concupiſcentiæ malum. Proinde
nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur: quia uero ſine il-
lo fieri non poteſt, erubeſcunt. Tamquam ſi quiſpiam pede uitiato ad aliquid bo
num etiam claudicans perueniat. nec propter claudicationis malum, mala eſt il-
la peruentio, nec propter illius peruentionis bonum, bona eſt claudicatio: ita
nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonũ
libidinem laudare debemus. Bonæ ſunt itaque nuptiæ, ſed, ſine qua bonũ nuptia
rum fieri non poteſt, mala eſt libido. Atque hæc eſt, cui repugnat ordo, quæ tam
turpis eſt, ut eam etiam ipſi turpes turpitudinem uocent. cuius licet ſint amato-
res, oſtentatores eſſe non audent. cuius tanta eſt fœditas, ut etiam copulatio
coniugalis, quæ ſecundum matrimonalium præſcripta tabularum procreandorũ
fit cauſa liberorum, latebras ad ſubterfugiendum hominum conſpectum, & remo
tum ab arbitris cubile conquirat. Certe non qui bene, ſed qui male agit, odit lu- *Ioan. 3*
cem, dicit Chriſtus: Omnia uero recte facta in luce collocari uolunt. Hæc igitur
opera tenebrarum pugnant cum ſacerdotio maxime, cuius opera in luce colloca
ri uolunt. Quod ſi illa ſic exerceri poſſent, quemadmodum ante peccatũ ea pri-
mi noſtri parentes exercuiſſent in paradiſo, nihil ut aliud quam liberorum pro-
creatio ſpectaretur, cum ſacerdotio non pugnarent. Nunc illorum peccato factũ
eſt, ut ſine peccato (quod tamen niſi modum excedat non imputatur) opera nu-
ptiarum exercere non liceat. Et hoc eſt illud peccatum quod uocatur originis:
de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in pecca- *Pſalm. 50*
tis concepit me mater mea. Qui uero ſecutus eſt Auguſtinum Fauſtus, Ordina *Lib. 1. de libe-*
tio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in *ro arbitrio. c. 2.*
paradiſo a creatore conceſſum, & earum uſus extra paradiſum iam ſumpſit exor-
dium. Peccatum in medio fuit inter generationem & concupiſcentiam. Quid-
quid præceptio diuina cõſtituit, hoc laudo: quidquid humana præuaricatio adie-
cit, hoc reprobo. Quomodo ſi aliquis atro inquinamento cãdorem ueſtis aſper-
gat, non diſplicet factura: ſed macula ueſtimenti non amiſit uſum, etſi perdidit
dignitatem: futura enim erat indubitanter caſta & ſyncera generatio, ſi non in-

terceſsiſſet inimica tranſgreſsio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni ad-
Heb.13 dicta maculauit, & per ſuperbiæ ſpiritum, ſimplicem corrupit affectum; & ſicut
immortalitatis priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam uo-
catur nuptialis gratia, ſed obſcenæ paſsionis iniuria. Non aurum in culpam ue-
nit, ſed quidquid auro obriſo adulterinum fraus iniquitatis admiſcuit. Quod ſi
ſacerdotem eſſe nihil eſſet aliud quam prophetam eſſe, uerbiq. miniſterio fungi,
ne ſic quidem licitum illi futurum exiſtimat Epiphanius, ut mariti officio funga-
Hær.78 contr. tur: ſic enim ille ſcribit: Nunquid inhoneſtæ ſunt nuptiæ? num impurum cubile?
Antidicomari- at a prophetis & Pontificibus prohibetur propter maius miniſterium. Nam poſt
anitas, quam prophetauit Moyſes, non amplius uxori coniunctus eſt, non amplius libe-
ros genuit, non amplius gignit talis: habebat enim uitam domino uacantem: ua-
care autem domino non poteſt, qui mariti officio fungitur. Multo minus licitum
eſſe uidetur ei, qui ſacrificium indeſinẽs oblaturus eſt, quod impediri certum eſſe
ſcribit Origenes his, qui cõiugalibus neceſsitatibus ſeruiũt. Ac uidetur ei quod
Homil. 23. in illius ſolius eſt offerre ſacrificium indeſinens, qui indeſinenti & perpetuæ ſe de-
Num. Hiero. uouerit caſtitati. Si laicus & quicunque fidelis, dicit Hieronymus, orare non po-
cont. Iouin.li.1 teſt, niſi careat officio coniugali; ſacerdoti cui ſemper pro populo offerenda ſunt
1.Cor.7 ſacrificia, ſemper orandum eſt: ergo ſemper carendum matrimonio. Nam & in
ueteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolum in domibus ſuis non e-
rant, ſed purificabantur ad tempus ab uxoribus ſeparati: & uinum & ſiceram non
bibebant, quæ ſolẽt libidinem prouocare. Et alio loco. Quod ſi indigne, inquit,
Leu.10 accipiunt mariti, nõ mihi iraſcantur, ſed ſcripturis ſanctis, immo Epiſcopis, preſ-
Num.6 byteris, & diaconis, & uniuerſo choro ſacerdotali & leuitico. qui ſe nouerunt ho
Hier. in apolo- ſtias offerre non poſſe, ſi operi ſeruiant coniugali. Sic & Ambroſius enarrans illa
gia, pro libris uerba: Diaconi ſint unius uxoris uiri. Veteribus iccirco cõceſſum eſt leuitis aut
aduerſus Ioui. ſacerdotibus uxores ad uſum habere, quia multum temporis otio uacabunt a mi
ſcriptis. niſterio aut ſacerdotio: multitudo enim erat ſacerdotũ, & unusquiſque certo tẽ-
Amb.in.1.epi. pore ſeruiebat diuinis cærimoniis. Nunc autem ſeptem diaconos eſſe oportet,
ad Tim.cap.3 aliquantos presbyteros, ut bini ſint per eccleſias, & unus in ciuitate Epiſcopus:
ac per hoc omnes a conuentu feminæ abſtinere debere: quia neceſſe eſt eos quo-
tidie præſto eſſe in eccleſia, omni enim hebdomada offerendum eſt, etiam ſi non
quotidie peregrinis, incolis tamen uel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus
1.Cor.7 orationis cauſa abſtinere ſe præcipit, ut uacent orationi: quanto magis Leuitis
aut ſacerdotibus, quos die nocteq. pro plebe ſibi commiſſa oportet orare? Mun
diores ergo eſſe debent ceteris, quia actores Dei ſunt. Eadem in fine primi libr.
officiorum repetit. In eandem ſententiam ſcribit, qui eius fuit æqualis Syritius
epiſtola 4. cap. 9. Beda quoque uenerabilis: Vicis ſuæ tempore Pontifices tem-
In 1.ca.Lu. pli tantum officiis mancipati, non ſolum a complexu uxorum, ſed ab ipſo quo-
que domorum ſuorum abſtinebant ingreſſu: ubi noſtri temporis ſacerdotibus,
quibus ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuo ſeruandæ caſtitatis exemplum da
tur. Quia enim tum ſacerdotalis ex ſtirpe Aaron ſucceſsio quærebatur, neceſſa-
rio tempus ſubſtituendæ ſoboli procurabatur: at quia nunc non carnalis ſucceſ-
ſio, ſed perfectio ſpiritualis inquiritur, conſequenter ſacerdotibus, ut ſemper
queant altari aſsiſtere, ſemper ab uxoribus continendum, ſemper caſtitas obſer
uanda præcipitur. Non pugnat igitur eſſe maritum & ſacerdotem: ſed pugnat in
ter quotidianos uxoris amplexus uerſari, & cæleſtia myſteria tractare: cum præ-
1.Cor.7 ſertim ſui corporis maritus poteſtatem non habeat, ſed uxor: quam quoties id
exigit, ei fraudare fas non eſt. Porro diuina myſteria liberum hominem requi-
runt, qui ſuæ ſit, non alienæ poteſtatis. Quamobrem non apud oriẽtales modo,
uerum & in noſtra hac occidentali eccleſia nihil impedit, quominus qui maritus
eſt, fiat idem ſacerdos; modo conſentiente uxore, ac ſe quoque ipſa Deo deuo-
uente, quæ mariti ſunt, eà præſtare deſinat: his enim præſtandis ita totus ani-
mus

mus & corpus impenditur, ut ſubmergi mens,& caro tota fieri uideatur: ſicut ab
Auguſtino quoque legimus annotatum, Corpus autem Chriſti quod ſacerdos cõ *Lib.4.cõt.Iuli.*
ficit, cum ſit ſpirituale, nihil eſt quod magis refugiat quam carnem. Quod uel il- *cap.14.& de ci*
la Dei uerba ſatis indicant: Non permanebit ſpiritus meus in homine quia caro *uita.Dei.li.14.*
eſt. Qui ſemel uxorem duxit, quoad illa uixerit, etiam ſi diuortium factum ſit, *cap.16*
maritus tamen illius eſſe numquam deſinit: Caro uiri, caro ſemper uxoris eſt: ca- *Gene.6*
ro uxoris, caro uiri eſt: neutrius ut poteſtatem tertius aliquis habere poſsit. Sed
ſi ceſſerit ultro coniunx iure ſuo, quod habet in uiri carnē, ac ſuam quoque Deo
carnem conſecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum ſe Deo dicare ſa
cerdotioq. fungi. Sic Petro non fuit uxor impedimēto, quo minus Chriſti fierēt
Apoſtolus: ſed quod eam tamen reliquerit Chriſtum ſecutus, uel hæc ipſius uer-
ba teſtantur, cum dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid er
go erit nobis? Clarius autem id ex reſponſo Chriſti colligitur: Omnis, inquit, *Matth.19*
qui reliquerit domum, uel fratres, uel ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxo
rem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apoſtoli con
iuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non eſt, uidetur Hieronymo uériſi *Lib.1.cõt.Ioui.*
milius eſſe quod non habuerint. Quod autem eſt nouum hoc Apoſtolorū genus,
qui, cum ueri Chriſti Apoſtoli ductas uxores reliquerint, Euangelii ſtudio, nec du
xerint, cum nulli fuerit interdictum; non putant ſe ſuum Euangelium profiteri
poſſe, niſi contra Eccleſiæ interdictum uxores duxerint? Inter ſeptuaginta diſci-
pulos, maritos fuiſſe nonnullos credibile eſt, quos tamen & ipſos, poſteaquā Chri
ſti diſcipuli facti ſunt, Petri exemplo, cum uxoribus commercii deinceps nihil ha-
buiſſe dubitandum non eſt. Ea res occaſionem dedit Corinthiis ex Paulo ſciſci-
tandi, quandoquidem uidebant Chriſti diſcipulos uxores ſuas relinquere, neque
deerant, qui id ab omnibus in Chriſtum credentibus fieri oportere dicerent, nū *1.Cor.7*
ſibi quoque relinquēdæ uxores eſſent poſteaquam ſemel in Chriſtum credere cœ-
piſſent. Inter cetera dicit Hieronymus Corinthii per litteras quæſiuerant utrum
poſt fidem Chriſti cælibes eſſe deberent, & continentiæ cauſa uxores quas habe-
bant dimitterēt, an ſe uirgines crediſsent inirent matrimonium. libr.1. Contra
Eunomianum. Quibus reſpondens Paulus: De quibus, inquit, ſcripſiſtis mihi,
quærentes an ad fidem conuerſis cum uxoribus commercium habere maritis li- *Lib.1.con.Iou.*
ceret: bonum eſt homini mulierem non tangere, hoc eſt ab uxore abſtinere, pro- *Ter.in li. de mo*
pter fornicationem autem unuſquiſque habeat uxorem ſuam, & unaquæque ui- *nogamia. Am.*
rum ſuum. Non dixit, ait Hieronymus, unuſquiſque ducat, ſed unuſquiſque ha- *in Paulum.*
beat uxorem ſuam: ſuam inquit, habeat, ſua utatur, quam habebat antequam cre *Au.in epi.100*
deret. Neque ſolus Hieronymus, uerū & ante eum Tertullianus, & æquales Hie- *et in li.1 .de ſer.*
ronymi, Ambroſius & Auguſtinus,& qui ſecuti ſunt uno & altero poſt ſæculo, Gre *dom.in monte.*
gorius & Fulgentius latini, tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chryſo- *Greg.li.6.c.1.*
ſtomus, Epiphanius, Theodoritus, Oecumenius, Theophylactus græci, Pauli lo- *in li. Reg.1.*
cum hunc de coniugatis intelligunt. Libet autem adſcribere uerba Sixti, in libro *Cle.l.3.ſtroma.*
de caſtitate, quemadmodum a Franciſco Torrenſe in ſecundo libro dogmatico- *Chry.in cõmēt.*
rum characterum uerbi Dei, hoc ipſo anno 61. ab illo edito, producuntur. Is *Epiph.Hær.78*
itaque cum adduceret illa uerba, Bonum eſt homini mulierem non tangere, Sed *Theod. in Epi-*
de qua, inquit, muliere illud dixiſſe credendum eſt? De aliena, non puto. neque *tome decret.*
enim Corinthii tam uecordes erant, ut hoc Apoſtolum interrogarent, an aliena *Oecum.in cōm.*
eis liceret matrimonia uiolare, quod citra ullius diſciplinæ interdictum, etiam *Theoph. ibidem*
ipſa natura damnabat. Deinde ſubiungit, quaſi in Euangelicos iſtos, & in eorum *Fulge.epiſt.2.*
ſimiles intuens. Hoc propter eos dixi, qui nimio ardore libidinis, ſcripturarū ue- *ad Gallū de ſta*
ritatē, peruerſa nitūtur interpretatione ſubuertere. Si ergo ratio non concedit, *tu uidu. Et in ea*
ut de aliena dixerit, reſtat ut de propria dixiſſe credatur. Quod inde etiam pro- *quæ proxime ſe*
batur, quod in ſecunda parte ait. Dico autem non nuptis & uiduis. Quibus ſi iam *quitur ad Pro-*
ſuperius fuerat locutus, ſuperuacaneū fuit iterare ſermonem. In tertia autem de *bum de uirgini.*
uir-

uirginibus. Deinde ſubiungit. Sed reuertamur ad primam, in qua non uiduis &
uirginibus, ut quidem imperiti exiſtimant, ſed matrimonio iunctis proprie ſcri-
pſiſſe manifeſtum eſt: Bonum eſt homini mulierem nō tangere. Non dixit: Bonū
eſt homini non ducere, qui de iis qui iam duxerant diſputabat. Hactenus Sixtus.
Sed momenta rationum, ait quidam, pluris facimus in diſputando, quam auctori-
tates. Quaſi uero fuerint iſta tot tam præclara totius orbis Chriſtiani lumina ra-
tionibus deſtituta: ac ſolus tu ſis, qui momenta rationum afferas. Quis eſt hic
ſuperbiæ tumor? quæ arrogātia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipſum uerba ſua
1.Corin.7 Paulum explicantem audiamus. Cum enim dixiſſet, propter fornicationem unuſ-
quiſque habeat uxorem ſuam, & unaquæque ſuum uirum habeat: ut ne cui dubiū
eſſe poſſet quid ſibi uellet dicens, habeat uxorem, habeat uirum, ſtatim ſubiun-
git: Vxori uir debitum reddat, ſimiliter autem & uxor uiro. Quaſi diceret. ſi nō
intelligis quid ſit, habeat uir uxorem, habeat uxor uirum: ecce dicam clarius,
uxori uir debitum reddat, & uxor uiro. Quo minus autem ambigi queat de quo
debito dicat, ſubdit e ueſtigio: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uir
ſimiliter & uir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare
inuicem. Dic cedo quiſquis es, qui te ſolum ſapere, te ſolum uidere putas, cæ-
lebs habeat ſui corporis poteſtatem nec ne? Tum autem, quem fraudet cælebs,
ſi non faciat alteri ſui corporis poteſtatem, cum eius rei nemini ſit debitor? Vel
cæco appareat, non de aliis hæc uerba dici quam de coniugibus? hic ut ſit germa
nus Pauli uerborum ſenſus: Commodum quidem illud foret, quandoquidem tē-
pus breue eſt, neque procul iam dies ille ſupremus abeſt, ut aut relinqueretis
uxores Apoſtolorum exemplo, aut eas haberetis tamquam non habentes, nec
1.Corin.9 alio quam quo ſorores eſſent apud uos loco: ita ut in totum ab earum carnali cō
mercio uobis temperaretis: quoniam uero periculum eſt, ne qua detur occaſio
fornicandi, unuſquiſque maritus habeat, hoc eſt, retineat uxorem ſuam, non di
mittat illam, utatur ea, reddat ei quod ex lege coniugii debet: neque enim ha-
ctenus eſt ſui corporis dominus, ut quod ad uſum coniugalem attinet, eius copia
fraudare poſsit uxorem. Ad eundem modum unaquæque uxor habeat, hoc eſt,
retineat uirum ſuum, non diſcedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex
iure matrimonii. Nam quod ad uſum pertinet matrimonii, ius uxorii corporis
penes maritum eſt, non penes uxorem, quæ ſui copiam negare marito non debet.
Ex eo uidere licet, quanta ſit illorum cæcitas, qui ex his Pauli uerbis longe diuer-
ſam ſententiam colligere conantur, quaſi præcipiat is omnibus, qui ſunt cælibes,
ut uxores ducant: cum tamen etiam Eraſmus ipſe Roterodamus, quamuis cum
primis iniquus cælibatui, paraphraſi locum hunc explicans, de coniugatis eum
interpretetur. ſic enim ſcribit: Ad quæſtiones de quibus me per litteras conſu-
luiſtis, paucis reſpondebo, quid faciendum iis qui matrimonio ſunt irretiti, quid
iis qui in cælibatu degunt, & uiduis, item quid iis, qui matrimonio ſunt moleſto
aut impari impliciti: poſtremo quid uirginibus elocandis aut nō elocandis. Quā
obrem, quo quaſi fortiſsimo telo uſi ſunt rerum nouandarum cupidi ad cæliba-
tum oppugnandum, id magis adeo contra ipſos facere manifeſtum eſt. Tantum
enim abeſt, ut iis Pauli uerbis nocentur cælibes ad nuptias, ut ne iis quidem, qui
matrimonio iam irretiti ſunt, uſquequaque liberum eſſe uelit Paulus quouis tem-
pore præſtare, quæ debent inuicem ex lege matrimonii, ſeq. magis indulgere quā
præcipere ſcribat, ut mutuum ſibi præſtent debitum. Sic enim loquitur: Nolite
1.Corin.7 fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut uacetis orationi, & ite-
rum reuertimini in id ipſum, ne tentet uos ſatanas propter incontinentiam ue-
ſtram. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Quæ
uerba non ita ſunt intelligenda, quaſi permittat, ut ne precum tempore ſeſe con
iuges attingant, ſicut quidam ſomniat, non intelligens neque quæ loquatur, ne-
1.Tim.1 que de quibus affirmet: ſed hoc (ait) dico per indulgentiam, ut exacto precum
tempore,

tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, ſed ad intermiſſum uſum coniugii reuertamini. Non hoc dico præſcribens aut præcipiens, cum aut carere uos prorſus uxoribus, aut eas loco ſororum habere cupiam: ſed dico hoc infirmitati ueſtræ condeſcendens. Quamobrem ex his uerbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiam uocari debere, non præceptum. Auguſtinus uero, Poſſet, inquit, putari, non eſſe peccatum miſceri coniugi non filiorum procreandorum cauſa, ſed carnalis etiam uoluptatis, niſi addidiſſet: Hoc autem dico ſecundum ueniam, non ſecundum imperium. Quis autem iam eſſe peccatum neget, cum dari ueniã facientibus, Apoſtolica auctoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Auguſtinus, Pauli locum hunc adducens: Euidenter, dum tribuit ueniam, denotat culpam. Et contra Iulianum iiſdem uerbis citatis, Notatur, inquit, in iis, etſi ignoſcitur culpa. Et contra eundem ſcribens: Apoſtolus tempora præſcribit orandi temperantiæ coniugali, & ſecundum ueniam concedit non utique illum prolis, ſed qui fit uoluptatis intentione concubitum. Hunc audiant fideles Chriſti qui ſunt connubio alligati, ut ex conſenſu temperent, quo uacent orationi, & cum ad id ipſum redeunt propter intemperantiam ſuam, nouerint etiam inde dicere Deo, Dimitte nobis debita noſtra. Quod enim ſecundum ueniam, nõ ſecundum imperium a tanto doctore dicitur, utique ignoſcitur, non iubetur. Nec diuerſum eorum uerborum ſenſum afferunt Oecumenius & Theophylactus. Anſelmus uero, Dico, inquit, ut in id ipſum reuertamini, ſed hoc ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Quia hoc nobis indulgetur, non præcipitur, & ideo non peccat qui aliter agit, immo peccat qui ſic agit, ſed leuius. non enim ſine uitio eſt quod ignoſcitur, & non præcipitur, ſed cum in dubiis conſtringimur, utiliter in minimis ſubdimur, ne in magnis peccemus. Culpa quippe eſſe innuitur quod indulgeri perhibetur, ſed quæ tanto citius relaxatur, quanto non per hanc illicitum quid agitur, ſi hoc quod eſt licitum ſub moderamine non tenetur. tunc enim ſolum coniuges ſine culpa ſunt in admixtione, cum non pro explenda libidine ſed pro ſuſcipienda prole miſcentur. Sed tamen & alia commixtio, quæ fit pro ſola uoluptate, ueniam accipit propter nuptias. Sed nemo nodum hunc melius explicat, quam Thomas Aquinas. Dico, inquit, quod iterum poſt continentiam determinati temporis reuertamini in id ipſum. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, ideſt, parcens infirmitati ueſtræ, non ſecundum imperium. Sed uidetur, inquit, Apoſtolus inconuenienter loqui. Indulgentia enim non eſt, niſi de peccato. Per hoc ergo quod Apoſtolus ſecundum indulgentiam ſe dicit matrimonium conceſsiſſe, uidetur exprimere quod matrimonium ſit peccatum. Sed ad hoc poteſt reſponderi dupliciter, Vno modo, ut indulgentia ſumatur hic pro permiſsione. Eſt autem duplex permiſsio Vna quidem de minus malo, ſicut Moyſes permiſit Iudæis dare libellum repudii ad uitandum uxoricidium, ad quod erãt proni. Talis permiſsio non fit in nouo teſtamẽto propter ſui perfectionem. Alia eſt permiſsio de minus bono, cum homo præcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apoſtolus hic indulget, hoc eſt, permittit matrimonium, quod eſt minus bonum quam continentia, quæ non præcipitur, quæ eſt maius bonum. Alio modo poteſt accipi indulgentia, prout reſpicit culpam, & ſecundum hoc indulgentia refertur ad actum coniugalem, ſecundum quod habet annexam culpã, uenialem tamen propter bona matrimonii, ſine quibus eſſet mortalis. Perſequitur hæc poſtea pluribus uerbis, quæ ne longiores eſſemus prætermittenda putauimus. Ex his omnibus liquere ſatis poteſt quod iis uerbis, Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, datur uenia reddendi debitum, nõ abſtinendi. Quamuis enim uel prolis procreandæ, uel ſtupri uitandi cauſa rectum ſit uxorem ducere, & ea uti, rectius tamen eſt, ſine periculo peccati grauioris uel relinqui uxorem, uel cum ea tamquam ſorore habitare. Et hoc eſt quod monet Paulus cum dicit: Tempus breue eſt: reliquum eſt, ut qui habent uxores tamquam non habentes ſint.

Li. 1. cont. Ioui. *In Enchiridio. cap. 78* *De peccato originali cont. Pelag. & Cæleſt. li. 2. ca. 38* *Lib. 2* *Li. 5. ca. 7* *In epi. Pauli ad Corint. ca. 7* *1. Cor. 7*

Nam

Nam & abſque uſu coniugali conſtare poſſe matrimonium, non ſolum Ambroſius & Chryſoſtomus Chriſtiani, uerumetiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio uirginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis. Denique cum iungitur puella, coniugium eſt, non cum uiri admixtione cognoſcitur. Niſi forte non fuit inter Mariam & Ioſeph coniugium, ubi nihil interceſsiſſe carnalis commer-
Libr. 5. contra Iul. c. 7. De ſer. dō. in monte li. 1 cii certum eſt. Negabat quidem coniugium id fuiſſe Pelagii ſectator Iulianus, ſed cum ueritatis Euangelicæ apertiſsimo teſtimonio confutauit Auguſtinus. Qui non dubitauit etiam dicere, quod beatiora coniugia iudicanda ſunt, quæ ſiue fi-
Matt. 19 liis procreandis, ſiue etiam iſta terrena prole contempta, continentiam inter ſe pari conſenſu ſeruare potuerint: quod neque contra illud præceptum fit, quo do minus dimitti coniugem uetat: Non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter,
1. Cor. 7 ſed ſpiritualiter uiuit: & illud ſeruatur, quod per Apoſtolum dicitur: Reliquum eſt, ut qui habent uxores, quaſi non habentes ſint. Ad huiuſmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per uxores licuerit: quibus ut reddatur debitum permittit, maioris peccati uitandi cauſa. Verum ut unde deflexit eo redeat oratio: Non eſſe pugnantia docuimus matrimonium & ſacerdotium: ſed eſſe pugnātia reddere debitum uxori, & reddere debitum Deo, iuge ſacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per uxorem fuerit remiſſum, ei & fuiſſe ſemper & eſſe nunc etiam licitum non in orientali modo, uerum & in hac Eccleſia noſtra ſacerdotio fungi. Obſeruatum autem hoc fuiſſe legimus & in orientali Eccleſia, ut maritus cum ſacerdos eſſet factus, aſſentiente uxore, mariti officium facere deſineret: adeo uiſum id eſt ex diametro, quod aiunt, cum ſacerdotis officio pugnare. Quod hoc ita ſit, docet Hieronymus, cum de Vigilantio loquitur, his uerbis: Proh nefas, Epiſcopos dicitur ſui ſceleris habere conſortes, ſi tamē Epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinant Diaconos, niſi primum uxores duxerint, nulli cælibi credentes pudicitiam, immo oſtendentes quam ſancte uiuant, qui male de omnibus ſuſpicantur, & niſi prægnantes uxores uiderint clericorum, infanteſq. de ulnis eorum uagientes, Chriſti ſacramenta non tribuunt. Quid facient orientis Eccleſiæ? quid Aegypti, aūt ſedis Apoſtolicæ? quæ aut uirgines clericos accipiunt, aut continentes, aut, ſi uxores habuerint, mariti eſſe deſinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini fræna permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adoleſcentia plerunque ferueſcit, ſuis hortatibus duplicans, immo extinguens coitu feminarum, ut nihil ſit quo differamus a porcis, quo differamus a brutis animantibus, quo ab equis, de quibus ſcriptum eſt: Equi inſanientes in feminas
Hierem. 5. Socrat. li. 5. ca. 22 eccl. hiſt. facti ſunt mihi. Docet, qui uidetur æqualis Hieronymi fuiſſe, Socrates quoque Græcus. Si quis, inquit, in Theſſalia clericus factus cum uxore, quam ante clericatum legitime duxit, dormierit, abdicator, cum omnes qui præclari ſunt in oriente abſtineant, præcipue uero in Theſſalia, Macedonia, & Hellade. Cui ſuffragatur
Leo. ep. 48 ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum ſcribens Leo Pontifex. Cum extra clericorum, inquit, ordinem conſtitutus nuptiarū ſocietati & procreationi filiorum ſtudere ſit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, ne ſubdiaconibus quidē carnale connubiū conceditur, ut & qui habent ſint tamquam non habentes, & qui non habent permaneant ſingulares. Quod ſi in hoc ordine, qui quartus a capite eſt, dignum eſt cuſtodiri, quanto magis in primo, ac ſecundo, aut tertio ſeruandum eſt, ne aut leuitico miniſterio, aut presbyterali honore, aut epiſcopali excellentia quiſquam idoneus exiſtimetur, qui ſe a uolu-
Hæreſ. 59 ptate uxoria necdum frænaſſe detegitur. Clarius autem Epiphanius, Conſtantiæ
1. Tim. 3 Cypri Epiſcopus, qui adducto eo loco, Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris uirum: Reuera, inquit, non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum eos, qui a nuptiis mortua ipſorum uxore ſecundis nuptiis coniuncti ſunt propter excellentem ſacerdotii honorem ac dignitatem. & hæc certe ſancta Dei Eccleſia cum ſinceritate obſeruat. Sed & adhuc uiuentem & liberos

gignentem

gignentem unius uxoris uirum non ſuſcipit: ſed eum, qui ſe ab una continuit, aut in uiduitate uixit, diaconum & presbyterum, & epiſcopum; & hypodiaconum: maxime ubi ſynceri ſunt canones eccleſiaſtici. At dicis mihi, omnino in quibuſdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, diaconos, & hypodiaconos: At hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit; & propter multitudinem cum non inueniretur miniſterium. Quamobrem etiam apud orientales, ubi ſynceri fuerunt Canones eccleſiaſtici, fuiſſe legimus obſeruatum, ut ſacerdotes mariti deinceps a maritorum officiis abſtinerent. Quod uero ſcripſit alicubi Stephanus Papa, orientalium ſacerdotes matrimonio copulari, id ibi factũ intelligi debet, ubi ſynceri Canones non ſunt. Et quamuis rideat Philippus gloſſatorem, quod is interpretetur copulantur, ideſt, copulato utuntur, hunc tamen, quem gloſſator uult, Stephani uerborum ſenſum eſſe, certum eſt & indubitatum. Quamuis enim cuius Papæ Stephani uerba ſint hæc, quæ in Decretorum librum retulit Gratianus, non ſatis liqueat, (nouẽ enim eius nominis fuiſſe conſtat) neque reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius epiſtola libris Conciliorum eſt inſerta, nequaquam tamen credendum eſt, quicunque tandem fuerit iſte Papa Stephanus, adeo rudem eum & rerum omnium imperitum fuiſſe; ut illud ignoraret, in nulla unquam orbis Chriſtiani parte matrimonia contrahere ſacerdotibus licuiſſe. Ac ex aliis nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuius manifeſtum eſſe poteſt, copulantur, hoc loco aliter accipi non poſſe, quam ſicut intellectum eſt a gloſſatore, nimirum copulato utuntur: ac lege matrimonii, quod pridem initum eſt, carnaliter commiſcentur. Affertur ab eodem Gratiano reſcriptum Nicolai pontificis ad Salonitanum Epiſcopum: cuius hæc uerba ſunt. Noſſe deſideras, utrum mulier, quæ uiri filium ex alia femina genitum de ſacro fonte leuauit, poſtmodum poſſit cum eodem uiro copulari. Quis non uidet, copulari hoc loco, nõ pro eo accipi, quod eſt matrimonio iungi, quod iam pridem factum fuiſſe uerborum ſequentium contextus indicat, ſed carnaliter miſceri. Qua ſignificatione uſus etiam eſt uerbo copulationis Auguſtinus dicẽs: Copulatio maris & feminæ generandi cauſa bonum eſt naturale nuptiarum: ſed iſto bono male utitur, qui beſtialiter utitur, ut ſit eius intẽtio in uoluptate libidinis, non in uoluntate propaginis. Et eum ſecutus Gregorius. Poſtquam copulatione coniugii uiri atque mulieris unum corpus efficitur, non poteſt ex parte conuerti, & ex parte manere in ſæculo. Et alio loco. Dum unum utrorumque corpus coniugii ſit factum copulatione, incongruum eſt partem conuerti, & partem in ſæculo remanere. Ad eundem modum Anianus interpres Chryſoſtomi. Habitare cum ſponſis nondum ſibi copularis lege coniugii. Certe copulatio & copulari, in his locis nõ contractum, ſed uſum ſignificant matrimonii: quod etiam illa uerba cõcilii Aurelian. declarant, ubi uis dictionis eius, copuletur, ſic eſt explicata: Nec ipſi adultero unquam in cõiugio copuletur, hoceſt, ne propriæ uxori ſibi liceat reddere debitum, quam ſibi reddit illicitam, ſororem eius cognoſcendo. Nonne manifeſte hic oſtenditur, coniugio copulari non aliud eſſe, quam reddere debitum? Sed fit non raro, quod, quæ non intelligunt, rident imperiti. Hic itaque germanus eſt uerborum Stephani ſenſus, quod orientalium ſacerdotes maritorum officiis funguntur, & præſtant uxoribus ea quæ debent ex lege matrimonii, occidentalium uero, nequaquam: uerum ſi qui ſint etiam, quos uxores habere contingat, ſunt iuxta Pauli conſilium tanquam non habentes, neque deinceps quicquam eis cum uxoribus eſt commercii. Quod illis uerbis indicatur, Occidentalium ſacerdotum nullus licentiam habet coniugium ſortiendi. Nam coniugium eo loco ſignificat coniũctionem carnalem, quam uulgo copulam uocant; quemadmodum in Synodo Turonenſi ſecundam. Quoſdam dicit canon, inhibita coniugia, id eſt, coniunctiones corporum uetitas repetiiſſe comperimus. Non habet itaque licentiam coniugium ſortiendi, idem eſt, ac ſi diceret, non habet

20. queſt. 1 Noſſe.

De nupt. & cõcup. li. 1. ca. 4

Li. 9. epiſt. 44

1. Cor. 6

Idem li. 5. epiſ. 149

In hom. 4. in Matth.

27. quaſt. 2 Qui dormierit.

1. Cor. 7

Canon. 12

licentiam carnalem cum ea conſuetudinem habendi, nec aliter ſacerdotis offi-
cio fungi poteſt, quam ſi Deo continentiam illa ſuam uouerit, & in monaſterio
reliqnnm uitæ tempus tranſegerit. Hic ſanus cum ſit Stephani nerborum intelle-
ctus, facile apparet, quam nihil Philippum hic locns adiuuet, quo probare niti-
tur, ſacerdotibus aliquando matrimonium contrahere licuiſſe, cum etiam Apo-
ſtolorum canonibus id uetitum eſſe legamus. extat enim inter alios hic quoque,
Canon.25 Qui cum cælibes eſſent clerici facti ſunt, ex his ſolis lectoribus & cantoribus, ſi
modo ſic eis uiſum ſit, matrimoninm contrahere licere uolumus. Quo canone
quid aliud ſtatuitur, quam quod hypodiaconis, diaconis, & presbyteris, poſtea-
Conſt.ſyn. quam ordinati fuerint, uxorem ducere fas non eſt? Tales enim nuptias, uocant pa
Canon.3 tres ſub Iuſtiniano Imperatore in Trullo regii palatii Conſtantinopoli congrega-
ti ducenti uiginti ſeptem, illegitimas, & illegitimum eiuſmodi coutubernium ſol
Diſt.28.c.preſ- ui iubet. Qua ſynodo ante annos prope noningentos habita, cum poſterior fuiſ-
byterú & 31. ſe uideatur Stephanus hic Pontifex, quicunque tandem is fuerit (nam primum
Quoniá et 32. non fuiſſe liquet) eſt ne ueriſimile eum aut canonem Apoſtolicum, aut iſtorum pa
Diſt.ca. Si quis trum decretum ignoraſſe? Quorum ſynodum, ſextam quidé ſynodum uocat Gra
Nic.2.ſyn. tianus, cum eius decreta nonulla producit, ſed ex Nicæna ſecunda ſynodo, tum
Actio. 6. to. 1 ex actis quoque Florentini concilii, & ex præfatione Anaſtaſii Abbatis in octauá
Flor.conc. Seſ- ſynodum, liquere poteſt, quod quatuor aut quinque poſt annis fuerit congrega-
ſione 5 ta. Quam cum præceſſerint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epipha
nius, Leo, qui non uxores modo ducere, uerum etiam cum his, quas duxiſſent an
te ſuſceptos ſacros ordines, rem habere ſacerdotibus etiam orientalibus licitú
non eſſe ſcripſerunt: non poteſt oſtendi tempus ullum, quo uel orientalium, uel
quarumcunque aliarum eccleſiarum ſacerdotibus matrimonium inire fas fuerit:
ficulneum ut plane ſit præſidium hoc Philippi, quo nititur ad inceſtas magiſtri ſui
33. quæſt.2.la nuptias defendendas. Iam illud quam ridiculum, quam ineptum, quam prorſus
torem. puerile, quod affertur ex Nicolao Papa de matricida quodam: cui dum pæniten-
tia præſcribitur, a propria & legitima coniuge non ſeparari iubetur: quem fuiſſe
ſacerdotem ex eo colligere uolunt, quod oblationes facere prohibetur. Quaſi
uero ſoli ſint ſacerdotes, qui oblatioues offerant: aut quaſi non ſit alia oblatio
præter eam, de qua ſupetius ſcripſimns, qua ſemet ipſum in ara crucis Chriſtus
obtulit, cnins repræſentatio fit per ſacerdotem in altari. Poterat iſte Theologus,
inris utriuſque conſultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Aliptes,
Augur, Schænobates, & quid non? poterat ex illo ipſo decretorum libro, in quo
tam diligenter uerſatus eſſe uideri uult, hoc quoque legiſſe, quod profert Gra-
De conſe. di.1. tianus ex Gregorio: Quod omnis Chriſtianus procuret ad Miſſarum ſollemnia a-
Omnis.Exo.34 liquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moſen dixit: Non ap
parebis in conſpectu meo uacuus: atque inde diſcere, ſuas etiam laicos oblatio-
Cap.4 nes habere, quas offerant ad altare: quas etiam apud Catholicos nunc offerri ui-
demus: & fuit hic uſus offerendi antiquiſsimus. quod etiam canones Apoſtolo-
rum indicant. Ab hoc genus oblationibus offerendis, repellebãtur pænitens, qua
cap.93 lis fuit iſte matricida: repellebãtur, ex decreto Concilii Carthaginẽſis quarti fra
tres diſsidentes, tum qui pauperem oppreſsiſſent, qui ſacrilegium commiſiſſent,
Lib. 3. conſtit. & qui ſeruum ſuum ad eccleſiam profugum extraxiſſent: raptores, uſurarii, mere
Apoſt.ca. 8. et trices, & aliorú atrocium criminum affines, quemadmodũ XC. diſtinctione, mul-
lib.4.cap:6 tis canonibus allegaris, gloſſator indicat. Apparet etiã ex Clemente, qui negat a
Ca.Oblationes. certis hominibus oblationes aliquas accipiẽdas eſſe. Non ergo ſtatim ſacerdos
eſt ſi quis oblationẽ offert, quod nó uiris magis, quã feminis licet, modo ne ſint ex
earú numero, quarũ oblationes recipere uetitum eſt. Hinc uidere licet quã anxie
quærendo, quã nihil inuenire poſsint nouatores iſti, quo demonſtrẽt, aliquando ſa
cerdotibus matrimonia cõtrahere licuiſſe. Quanta eſt autẽ iſta temeritas, quod

per mille quingentos annos nunquā in Eccleſia catholica licuiſſe legitur, id nunc
demū licitum ut ſit ſacerdotibus, cōtendere? cum tempus multo iam ſit breuius,
quam fuit illud, quo Paulus etiam eos qui haberent uxores uoluit eſſe tamquam
non habētes. Manifeſtum ergo iam eſt, ſacerdotibus in Eccleſia catholica neque
licuiſſe umquam, neque nunc etiam licere matrimonia coutrahere. Quod uero
affertur ex Paulo, oportet Epiſcopum unius uxoris eſſe uirum, id ad excludendos
bigamos a ſacerdotio, dictum eſſe ſancti patres omnes uno ore teſtantur, quem-
admodum apud Tertullianum, Origenem, Chryſoſtomum, Epiphanium, Hiero-
nymum, Ambroſium, Auguſtinum, Leonē, Theophylactum, & alios uidere licet.
Illud autem perridiculum, quod ex his Pauli uerbis colligere uolunt, non fuiſſe,
ſed eſſe oportere Epiſcopum unius uxoris uirum, atque eum liberos etiam actu
habentem, ut, niſi ſe ſtrenuum uereq. maſculum in illis procreandis præſtiterit,
parum ſit idoneus qui Epiſcopi munus obeat. Quorum ſi ſenrentiam recipimus,
non erit ſacerdos & Epiſcopus Chriſtus, non Paulus ipſe qui hæc ſcripſit, non Ioā
nes Euangeliſta, de quo indubitatum eſt uirginem fuiſſe, non alii quidam Apoſto
li, qui cælibes fuiſſe leguntur, non Titus, non Timotheus, non Dionyſius, non
Ignatius, non Baſilius, non Chryſoſtomus, non innumeri alii ſacerdotes & Epi-
ſcopi, quos omnes, ut aliarum uirtutum, ita caſtitatis & continentiæ laude cum
primis celebres fuiſſe legimus. Quid hac una re dici poteſt abſurdius? Reclamāt
huic ſententiæ omnes omnium ætatum uiri doctiſsimi ſanctiſsimiq. non Latini
magis quam ipſi Græci, ac primum Euſebius. Oportet enim, dicit ſermo diui-
nus, Epiſcopum unius uxoris uirum eſſe, ueruntamē eos, qui ſacrati ſunt, atque
in Dei miniſterio occupari, continere deinceps ſe ipſos ab uxoris commercio de
cet. Epiphanius contra Moutaniſtas ſcribens, Vnas, inquit, nuptias honorat Ec
cleſia, etiam ſi maxime ſacerdotii dona per eos, qui ab unis etiam nuptiis ſe con
tinuerunt, & in uirginitate uitam degunt, ſe ornaſſe præexpreſsit, uelut etiā A-
poſtoli ipſius eccleſiaſticam ſacerdotii regulam ordinate ac ſancte conſtituerunt.
Et alio loco, Vertex autem horum omnium aut mater, ut ita dicam, eſt ſanctum ſa
cerdotium ex uirginibus quidem ut plurimum procedens: ſi uero non ex uirgini-
bus, ad ſolitariam uitam degentibus: ſi uero non ſuffecerint ad miniſterium ſolita
riam uitam degētes, de his qui continent a propriis uxoribus, aut ab unis nuptiis
uiduitatem ſeruantibus, nam eum, qui ſecundas nuptias contraxit, non licet ad
ſacerdotium ſuſcipere. Ioannes Chryſoſtomus: Tito dicit Paulus, conſtitue Epi
ſcopos, ſicut ego diſpoſui tibi, ſi quis eſt ſine crimine, & unius uxoris uir: non ea
ratione, quod id nunc in Eccleſia obſeruetur: oportet enim omni prorſus caſtita
te ſacerdotem ornatum eſſe. Idem in epiſtolam ad Timotheum: Non hoc uelut
ſanciens dicit Apoſtolus, quaſi non liceat abſque uxore Epiſcopum fieri, ſed rei
modum conſtituens. In eandem ſententiam Græcus ille ſcholiaſtes: unius u-
xoris uirum. Non de hoc legem fert, ut uxorem omnino habeat Epiſcopus: ſed
ſi ſit, inquit, ex mundanis, ne ſit tamen is, qui ſecundis ſe nuptiis implicauerit,
uel ut nouerit unam uxorem eſſe legitimam ad ea præſtanda, quæ debent inuicem
coniuges iure matrimonii. Poſteaquam uero uocatus ad Epiſcopatum fuerit, il-
lud impleat quod a Paulo ſcriptum eſt, ut ſint qui habent uxores tamquam non ha
bentes. Et, Volo omnes eſſe, ſicut & ego. Neque diſsident ab his Theophylactus.
Quinetiā ducenti uiginti ſeptē patres, de quibus paulo ante meminimus, qui in
Trullo regii palatii ſub Iuſtiniano conuenientes, Canones ediderunt, inter cete
ros hunc etiam cōſcripſerunt: Vxor eius qui ad epiſcopalem dignitatem promo
tus eſt, ſimul ut is electus & conſecratus fuerit communi ſui uiri cōſenſu prius ſe-
parata, poſtquā in Epiſcopū ordinatus eſt ac cōſecratus, monaſteriū ingrediatur,
quod ab ædibus Epiſcopi procul abſit. Quid hi tot ſancti patres, tā excellēti do-
ctrina præditi, numquid Pauli locum hunc, de eo quod Epiſcopus unius uxo-
ris uir ſit, non intellixiſſe iudicandi ſunt? per quos nulli umquam Epiſcopo eſſe

1.Cor.7
1.Tim. 3
Libr. priore ad uxorē de exhortat. caſtitatis, & de monogamia.
Orig. hom. 17. in Luc.
Chry. hom. 10 ad Tim. & Titum.
Epiph. hær. 59
Hiero. li. 1. cōt. Ioui. & ad Titum.
Amb. libr. 1. de officiis cap. 50. & epi. 82
Leo ep. 45. & 49
Theoph. in 1. Tim. 3
Euſeb. Demon. Euan. li. 1. c. 9
Epiph. Hæ. 48
In compendiaria doctrina de fide catholica.
Chry. hom. 2. de patien. 1. 12
Idem hom. 10 1. Tim. 3
1. Cor. 7
Conſt. conc. cano. 48.

licuit niſi aut uirgini, aut cuius uxor communi conſenſu Deo continentiā ſuam
dicaſſet: quod etiam num apud Græcos & Ruthenos obſeruari uidemus, qui quā-
uis plus aliquid ſacerdotibus permittāt, neque eos ab uxoribus ſuis ſeparēt, quas
ante ſacerdotium duxerunt, tamen Epiſcopos non ordinant, niſi uel uirgines,
uel continentes. Quorſum autem attinet Latinorum quoque ſuper hunc Pauli
locum interpretationes adducere? quos nūquam eum aliter intellexiſſe recepta
totius Eccleſiæ conſuetudo manifeſtum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex
Epi.4 multis paucorum teſtimonia proferemus. Extat epiſtola Syritii, ante annos mil-
le ducentos prope ſcripta, cuius hæc uerba ſunt: Forte quæritur, quia ſcriptū
1.Ti.3 eſt unius uxoris uirum: non permanenti in cōcupiſcentia generandi dixit, ſed pro
pter continentiam futuram: neque enim integros non admiſit qui ait, uellem au
1.Cor.7 tem omnes ſic eſſe ſicut & ego. Quæ uerba repetit ad Exuperium ſcribens, qui
Ep.3. Hier.li.1 poſt Anaſtaſium Syritio ſucceſsit, Innocentius. Hieronymus quoque: Non dicit
contra Iouinia- Apoſtolus Paulus, Eligatur Epiſcopus qui ducat unam uxorē & filios faciat, ſed
num. qui unam habuerit uxorem. Et aliquāto poſt: Vnius uxoris uirum, qui unam uxo
Ep. 82 rem habuerit, non habeat. Et Ambroſius ad Vercellenſem ſcribens Eccleſiam,
1.Ti. 3 Vnius uxoris uirum eſſe præcipit Epiſcopum, non quo exortem excludat coniu-
gii, nam hoc ſupra legem præcepti eſt, ſed ut coniugali caſtimonia ſeruet ablutio-
nis ſuæ gratiam, neque iterum ut filios in ſacerdotio creare Apoſtolica inuitetur
au&oritate: habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apoſto-
licam hanc eſſe traditionem, continentes ut ſint ſacerdotes, præſertim autem
Epiſcopi; ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in uniuerſa totius or-
bis Chriſtiani Eccleſia obſeruatum fuiſſe. Quis igitur dubitauit, qui quidē ſanæ
ſit mentis, quin totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequatur potius, quam ut
Martinos audiat, uentris & Veneris impudentiſsimos patronos? qui dum ſuos
inceſtos ac nefarios concubitus, omni religione ſpreta & cōculcata, defendere
moliuntur, ne ipſi impietatem peccaſſe uideantur, in idem, in quod ſe præcipita
uerunt, impietatis baratrum reliquos etiam quos poſſunt omnes remis, uelis,
manibus ac pedibus obnixe pertrahere conātur. Verum affertur aliud ex Paulo
telum. Qui non continent nubant: melius eſt enim nubere quā uri. Sed hoc quo-
1. Cor.7 que, modo ſanus adſit uerborum intelle&us, facile retunditur. Proferebat enim
idem ante mille ducentos annos monachus quidam, ad quem ſcribens beatus
Ephrem, ſicut citatur a Franciſco Torrenſi in ſecundo libro eorum quos inſcri-
pſit de dogmaticis chara&eribus uerbi Dei: Audi, inquit, Apoſtolum dicentem:
Volo omnes homines eſſe ſicut ego ſum. Sed unuſquiſque proprium donum ha-
bet a Deo, alius quidem ſic, alius uero ſic. Scilicet diſtinxit duos ordines homi-
num, βιωτικοῦς, καὶ ἀποτακτικοῦς, ideſt ſæculares & renunciantes, cū dixit, unuſquiſque
proprium donum habet a Deo alius quidem ſic, alius uero ſic, βιωτικοῖς quidem, id
eſt ſecularibus, permiſit, quod ait, Propter fornicationem autem unuſquiſque
Heb.13 uxorem ſuam habeat. Et rurſus: Honorabile cōiugium & thorus immaculatus.
1.Cor.9 ἀποτακτικοῖς uero, ideſt renūciantibus, mādat illud. Omnis qui in agone cōtendit,
ab omnibus ſe abſtinet. Ac paulo poſt. Sæcularibus quidem permittit nubere le-
gitime, renunciantibus uero mandat continere. Duos itaque ordines demōſtra-
Luc.19 uit Apoſtolus, tu autem monache, uide in utro ſis poſitus, & quod ſignum aut no
1. Cor. 7 tam indueris, quæ uota feceris, quæ pa&a cum deo conſtitueris. Secundum enim
Matt. 19 pa&iones & ſponſiones, rationem repoſcet deus, ſicut ipſe dixit. Ex ore tuo te iu
dicabo. Deinde ſubiungit. Quod ſi omnibus permiſiſſet illud, Melius eſt nube-
re quam uri, nemo unquam uirtutem caſtitatis coluiſſet. Non Elias, non Eliſeus
non Ioannes, non ceteri omnes, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum,
Ad uirginē lapſam, cap.5 neque Apoſtolus continens fuiſſet, niſi in præmium aſpexiſſet. Ambro-
ſius uero. Hoc di&um ad non pollicitam pertinet ad nondum uelatam. Cete-
De uirginitate, cap.39 rum quæ ſe ſpopondit Chriſto, & ſan&um uelamen aſſumpſit, iam nupſit, iam
immortali

immortali iuncta eſt uiro, & iam, ſi uoluerit nubere communi lege coniugii, adul
terium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Chryſoſtomus autem, uiduæ omnino,
ſi uoluerit, poteſtatem nubendi facit: at eam quæ coniuge mortuo ſe in reliquũ *1. Tim. 5*
tempus Deo caſtam fore promiſerit, ſi poſtea nupſerit, uehementer accuſat, ut
quæ fidem, quam Deo dediſſet, fefellerit. Non iis ergo, ſed illis dixit, Si ſe non cõ
tinent nubant: melius eſt enim nubere quam uri. Photius enarrans illud: Si nupſe
rit uirgo, non peccat: Virginem, inquit, hic intelligit, non illam Deo conſecratã,
ſed innuptam puellam: illa enim quæ Deo iam conſecrata ſit, ſi nupſerit, adulte-
rum introducit Chriſto, cui nupta eſt. Ad eundem modum hæc Pauli uerba inter-
pretati ſunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atque Auguſtinus *Epiph. her. 61*
Latini, ut ad ſacerdotes & eos, qui continentiam ſuam Deo uouerunt, minime *Hiero. li. 1. con*
referri poſſint. Cum dixiſſet, inquit Auguſtinus, quod, ſi ſe nõ continet, nubat: *tra Iouinianũ.*
melius eſt enim nubere quam uri: non dixit; melius eſt mœchari, quam uri. Mœ- *Au. de bono ui*
chatur autẽ, quiſquis poſt uotum factum continentiæ ducit uxorem. Quamobrẽ *duitatis, cap. 8*
neceſſe eſt, ut alia quærant remedia, nimirum ea quibus uſus eſt Paulus, qui caſti *et ad Pollentiũ*
gauit corpus ſuum, & in ſeruitutem redegit, neceſſe eſt ut occaſiones omnes fu- *de adulterinis*
giant, ut uigiliis, ieiuniis, laboribus carnẽ atterant. Poſtquã uero fecerint omnia, *coniugiis, libr. 1*
quæ ad frenanda carnis deſideria pertinere uiſa fuerint, nihil ſibi tribuant, uerũ *cap. 15*
omnem de ſuis uiribus fiduciam prorſus abiicientes, in eo ſolo ſpem ſuam poſitã *Au. l. 2. de adul*
& defixam habeant, cuius hoc donum eſt, de quo cum ſcripſit Propheta: Quod *terinis cõiugiis.*
prope eſt omnibus inuocantibus ſe, cum ipſe etiam dixerit: Petite & dabitur uo *cap. 12*
bis: omnis qui petit accipit: quoniam impoſsibile eſt mentiri Deum: accedant *1. Cor. 9*
cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eum ſupplices in fide nihil hæſitã- *Pſal. 144*
tes: facere nõ poterit benignus & miſericors Deus, quin ita precantes exaudiat. *Luc. 11*
Sic feciſſe Paulum legimus, cui & ipſi cum datus eſſet ſtimulus carnis, qui eum cõ *Heb. 6*
laphizaret, non ad nuptiarum remedium ſibi confugiẽdum eſſe putauit, ſed cum *Heb. 4*
ter eſſet dominum deprecatus, poſteaquam audiuit, ſufficit tibi gratia mea, nam *Iacob. 1*
uirtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra ſtimulum car- *2. Cor. 12*
nis pugnauit, & in ea pugna ſuperior euaſit. Sic Hieronymum, ſic Benedictum,
ſic Bernardum, ſic ſexcentos alios, quos enumerare longum foret, feciſſe nobis
narrant hiſtoriæ. Quamobrem non hoc ſolum remedium datum eſt iis, qui
tentantur libidine, ſtatim ut uxores ducant. Quid enim ſi, quam ſemel duxerunt,
eius propter diuturnam & inſanabilem ægritudinem nullus ſit uſus? Quid ſi lon-
gius maritus abeſſe cogatur, uel quod legatione fungatur, uel militiæ, uel mer-
catus gratia, uel captiuitate ſeparatus, uel quacumque tandem alia ex cauſa,
num ſtatim ſibi dictum putabit, melius eſt nubere quam uri, & ad quamcumque ci
uitatem peruenerit, aliam atque aliam uxorem ducet? Quid ſi illicita animoſita- *De fide contra*
te uxor continere uoluerit, qualem fuiſſe ſcribit Auguſtinus Maximillam regis *Mani. cap. 5*
Egerii uxorem, numquid erunt admittenda incontinentium murmura, & permit
tenda adulteria? Scimus hoc permiſſum ab iſtis inceſtarum nuptiarum auctori-
bus, & propugnatoribus, a quibus etiam libelli ſcripti ſunt, polygamiam appro-
bantes. Verum ea res in Eccleſia Chriſti magnæ ſemper fuit abominationi. Cere *Phil. 3*
rum quorum Deus uenter eſt, & qui diligenter colunt, quæ ſub uentre ſunt, nihil
penſi habent: non eos religio, nõ eos honeſtatis publicæ ratio mouet quidquam,
dummodo libidinem ſuam inceſtam expleant. Fuerũt Auguſtini temporibus qui
dicerent: Si qui dimiſiſſet uxorẽ cauſa fornicationis, licere ſibi ſuperſtite illa aliã *Lib. 2. ad Pol-*
ducere, quod melius foret nubere quam uri. Ceterum Auguſtinus nequaquã id li- *lentium de adul*
cere cõtendit, & eiuſmodi nõ eſſe coniugia, ſed adulteria dicit. Quamobrẽ nõ *terinis cõiugiis,*
uult, ut nuptiis incontinentiæ ſuæ medeatur, ſed ſuadet, ut uoto potius cõtinen- *ca. ultimo.*
tiæ facto, ſupplicent Deo, quo donũ eis præſtet cõtinentiæ. Neque carnalis infir
mitatis excuſationẽ admittit, ſed muliebrẽ illis caſtitatẽ imitandã proponit; quæ
cum æque carnẽ habeãt ut uiri, tale tamẽ aliquid illis uiri licere nolunt. Cũ, inquit,

a feminis utique carnem habentibus tantam flagitant caſtitatem, ut quando ab
uxoribus diutiſsime peregrinantur, uelint eas ab adulterino concubitu in conta
minatas feruorem tranſire iuuentutis, & plurimæ pudiciſsimæ tranſigunt, & ma-
xime Syræ, quarum mariti negotiandi quæſtibus occupati, iuuenes adoleſcentu-
las deſerunt, & uix aliquando ſenes ad aniculas reuertuntur: eo ipſo euidentius
conuincunt, non eſſe impoſsibile, quod ſe non poſſe cauſantur: Si enim hoc non
poſſet infirmitas uirorum, multo minus id poſſet ſexus infirmior feminarum. Vn-
de iſtos, qui uirilem excellentiam non putant niſi peccandi licentiam, quãdo ter-
remus ne adulterinis coniugiis hærendo pereant in æternum, ſolemus eis propo-
nere etiam continentiam clericorum, qui plerunque ad eandem ſarcinam ſubeũ
dam capiuntur inuiti, eamq. ſuſceptam uſque ad debitum finem domino adiuuã-
te perducunt. Dicimus ergo eis: Quid ſi & uos ad hoc ſubeundum populorum
uiolentia caperemini? nonne ſuſceptum caſti cuſtodiretis officium? Sed hic quæ-
ritur ab iſtis, utrum ſit melius, alligatum uoto continentiæ fornicari, an matri-
monium contrahere. Quaſi uero ubi utrumque malum eſt, ibi poſsit alterutrum
eſſe melius, aut quaſi non multos uidere liceat, qui cum alligati uoto continen-
tiæ matrimonium contraxiſſent, nihilo continentiores fuerunt, quam uidere nõ
nullos licet in catholica cælibatu profeſſos. Poſſemus nos quoque non pauca iſto
rum incontinentiæ exempla producere, ſed, qui uixit inter eos, Eraſmi Rotero-
Heb.13 dami teſtimonium aſſerre malumus. Sic enim ille loquitur ſcribens ad fratres in-
ferioris Germaniæ. Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatum, ſed
innui nonnullos Euangelicos (nam in genere locutus ſum) nihilo caſtius colere
coniugium quam catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cum uul
go narrentur? Negat eſſe notiſsima cum falſa ſint, & tamen ipſe fatetur de duo-
bus. Ego noui monachum qui pro una duxerit tres: noui ſacrificum, uirũ alioqui
probum, qui duxit uxorem, quam poſt comperit alteri nupſiſſe. Similia permulta
de monachorum & monacharum coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt
eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini;
an minus ſit adulteriorum? Quid Argẽtorati fiat neſcio: quid alibi cõpertum ſit,
mecum nouit populus. Iam ut donemus iſtis Euangelii præconibus, eſſe fas uxo-
res ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi deſtinatas, nihil in hoc
mundo quærentes præter Chriſti gloriam, tot curis diſtrictos, tot afflictionibus
obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tum miſerum, tum graue, nõ poſ-
ſe uiuere ſine uxoribus, quas tam multi ob leuiores cauſas aut non ducunt, aut
ductas nollent. At iſtis omnis tragœdia exit in cataſtrophem comicam: Vbi con-
tigit uxor, occinitur, ualete & plaudite. Quæ malum eſt iſta tãta ſalacitas, quam
tot mala non poſſunt excutere? Vnde tanta rebellio in his, qui ſe iactant agi ſpiri
tu Chriſti? Hæc Eraſmus. Reprehenditur a Philippo Pighius, qui non uere magis
quam pie ſcriptum reliquit: Minus peccare ſacerdotem, qui ex infirmitate car-
nis in fornicationem ſit prolapſus, quam qui nuptias contraxit. Turpis illi uide-
tur hæc oratio: contra catholicis honeſtiſsima. Probat autem hoc Pighius uer-
bis his a ſimili: Tu uide, inquit, quis peior ſeruus eſt, an qui grauatus ſeruitio for
taſſe negligentius aut incautius agens cadit ſub onere, an qui iugum in totũ proii
cit? Quis peior diſcipulus, an qui ex præſcripto ediſcit non quidem uniuerſum,
quod forte potuiſſet, niſi crapulæ & ſomno ſecurius indulſiſſet, tamen partem: an
qui ſcholam prorſus deſerit? Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius
& honeſtum? Non dicit Pighius, Bonũ eſt fornicari: quod ſi diceret, turpis eſſet
oratio: ſed dicit, minus malũ eſſe, quam ſpreta & conculcata iuriſiurandi religio-
1. Tim.5 ne nubere. Quod non modo Pighio, ſed Paulo etiam Apoſtolo tam graue uiſum
eſt flagitium, ut non modo nubere, uerum & uelle nubere uoto obligatis damna-
bile eſſe diceret. Quid reſtat igitur aliud, quam ut Pauli orationem turpem eſſe
dicat Philippus, qui, quod iſti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorũ
docuerit,

docuerit, docens non modo nubere, uerum etiam uelle nubere, contra fidem iure *1.Tim.4*
iurando interpoſitam, eſſe damnabile? Sed quid in re ſit de qua agitur, uideamus.
Quærunt, plus ne mali ſit in nuptiis, an in fornicatione eorum, qui ſe uoto conti
nentiæ alligarunt? An iſtis non rectè comici uerbis reſponderi poterit? Quas cre
dis eſſe has, non ſunt ueræ nuptiæ: Sunt inceſta adulteria. ſic a Cypriano, ſic ab
Hieronymo, ſic ab Ambroſio, ſic a Baſilio, Chryſoſtomo, Photio, ſic ab aliis ui-
ris piis & doctis uocari legimus. Quam igitur boni rationem habere poteſt ince
ſtum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla eſt uoti religione obſtrictus, liben
ter cum Paulo dicemus, honorabile connubium & thorus immaculatus: Sed ſi cō *Heb.13*
trahat ſacerdos aut monachus, quid aliud rectè dicere poſſumus, quam abomina
bile adulterium, & thorus inceſtu contaminatus? ſic enim appellant eiuſmodi nu
ptias ſancti doctores, quorum ſupra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, li-
bet etiam eorum uerba ſubſcribere. ac Cypriani quidem, Ambroſii, Photii, iam
commemorauimus: Hieronymi uero uerba ſunt hæc: Virgines quæ poſt conſe- *Libr. 1. contra*
crationes nupſerunt, non tam adulteræ ſunt, quam inceſtæ. Baſilius uero pluri- *Iouinianum.*
bus ea de re uerbis diſſerit, quæ uel ob hanc cauſam huic libro uiſum eſt inſerere, *De uera uirgi-*
ut planum omnibus fieret, quod fuerit ſanctorum patrū de Martinorum nuptiis *nitate.*
iudicium. Horrendum uocat ille ſacrilegium, ſi quis ſub miniſtri nomine & habi-
tu, Chriſti ſponſæ adulter efficitur. Cum enim, inquit, uirginitatem domino pro
feſſæ ſint, carnali poſtmodum uoluptate male blanda delinitæ ac deuictæ, ſtupri
ſcelus honeſto coniugii nomine obtegere cupiunt. Non ignorāt huiuſmodi, quæ
ſponſi dextram & fœdera præuaricata ſit, eam nec illius ultra eſſe ſponſam, quem
nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius uxorem per ullas leges dici poſſe, cui
ſe deſerto ſponſo libidine incitata coniunxit. Ac paulo poſt. Nō ſe fallat, inquit,
qui a uirginitatis curriculo ad carnis uitia deflexit: coniugium quippe illi in pec-
catum reputabitur: primum quidem, quia peſſimum huius coniunctionis funda-
mentum uoluptatem iecit præuaricationisq. malum: deinde, quia cauſa non eſt li
bera, neque eſt enim mortuus uir eius ut cuiuis nubat, uiuente immortali uiro,
merito cenſetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis uitia domini thala- *Rom.7*
mis intulit. Nam quod ſollemne legitimumq. connubium ſponſus ille occuparit,
& uirginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & præterea proceſſus ip-
ſe teſtatur, huiuſmodi quippe nobilitata uiro proceſſit in publicum. Porro ſi cō-
nubium iſtud & proceſſu, & teſtibus, cunctis denique iudiciis illuſtre & apertum
eſt, nec eſt uir eius mortuus, mœchatur quæ huiuſmodi admittit ſcelus, uiuente
uiro ſemper adultera. Nec ſane uideo qua ratione, immo quo ſacrilegio ipſa pro
immortali uiro Dei filio mortalem hominem in malum ſuum ambire præſumat,
ante uiri oculos in ipſum impuris ac nequiſſimis ſemper amplexibus impia: quo
item furore homo ille cubile domini conſcendere, ac uiolare non metuat: nem-
pe ex rebus humanis eorū, qui ſic delinquunt, pœnas coniectare poſſumus. Quæ-
ſo, quo cruciatu digna cenſeretur mulier, quæ nobili coniuncta uiro, ſeruo ſuo
ſe ipſam uiolandam impudice ſubſterneret, ac ſeruum inſidioſe nequiterq. domi-
ni thoris inueheret? Qua uero pœna dignus eſt ſeruus, qui in dominam ſuam do-
miniq. cubile ſe ipſum petulanter immiſit? Sed enim uafræ iſtæ quid faciunt, quæ
tantum impietatis contra ſe ipſas per carnis flagitia admittere non metuerunt?
Non modo non lacrymantur, aut ingemiſcunt, ut uel lacrymis remittant pec
catum ſuum lenioresq. ſuſcipiant pœnas, uerum uirginitatem inſuper, quam an-
tea profeſſæ fuerant, abnegant, quippe uirginitatis limites tranſgredi, ut uolu-
ptatibus inſeruiatur, turpiſſimum eſſe, plenumq. dedecoris non ignorantes hu-
iuſmodi negatione, maiore ſcilicet ſcelere, uirginitatem ſolari ſeſe arbitrantur
amiſſam, homines miſere & infeliciter eligunt, ſub quibus ad excuſationem præ
uaricationis abnegent, quod fuerant ante pollicitæ, nec dominum metuunt, cum
quo fœdera caſtitatis inierant, cuiq. dederant dextras, eo quod in malorum pro-

Pro.18 funda deciderint. Ignoraut miſeræ, quia apud Deum & apud homines contra ſe crimen exaggerant, cum hi quidem ex præcedente cunctiſq. cognito uirginitatis iuſtituto, quod ſe illæ profeſſas eſſe negant, ueſaniam ſummamq. impudentiã auerſentur atque oderint: Chriſtus uero præter uiolata uirginitatis fœdera huiuſmodi negationem, quam uice pœuitentiæ patrociniũ criminis ſumuut, acrius ac ſeuerius ſuo illo iudicio uindicet. Itaque ne ſpecioſo caritatis nomine uirgo in hoc peccati baratrum corruat, caritatem puram omniq. mortali affectione liberam ſumat. Neque enim prolapſæ ad uoluptatem, quidquam ad excuſationem proderit umbra ſolatiumq. connubii, neque uiuentem uirum ſub prætextu coniugii non ſoluta circumueuire aut fallere poterit, cui mortalem hominem poſt eximios illos, quos ab illo perceperat, honores, impie per adulterii neſas in honore prætulerit. Nec ſane incongrue his, qui ſunt eiuſmodi, illud apoſtolicũ aptari

1.Tim.5 poteſt: Quoniam cum fornicatæ a Chriſto fuerint, uubere uolunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non coniugium, ſed adulterium male conſummantes. Nullus itaque ſeruus ad id impietatis erumpat, ut ſponſam domini contingere audeat: nullus adeo inſanus ac ſacrilegus ſit, ut immaculatam hoſtiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatiſq. proſiliat, ut eiuſmodi ultionem ſacrilegis impendere conſiderans, non uaſa inanima ex auri argentiq. materia elaborata, ſed animata ipſa & uiua donaria latronis more profanis manibus temerare atque inceſtare præſumat. immo uero nullus adeo impius, atrox, impurusq. ſit, ut non inanimata templi uaſa, ſed ipſum domini templum, uirgineum ſcilicet corpus, ipſamq. omnium pretioſiſsimam animam in templo Dei ſacratiſsimi donarii uice locatum, libidinis facibus barbarica immauitate ſuccendat. Verum & ſi ſponte ſua ſe uirgo ſponſi fœdera tranſgreſſa ſubſternat, cunctaq. ſimul & templum, & donaria, & caritatem ſponſi, communionemq. ac ſocietatem regni, pernicioſæ uoluptatis gratia confunde re atque calcare nitatur, uoli huiuſmodi ad ſcelus uti, neque te peccati communione commacules. Quod ſi te renuente alii ſe uirgo in matrimonii conſortium tradiderit, ille pœnas ſceleris luat, tu te mundum, atque integrum ſerua, ne ſce

Matt.26 leris impii in dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: Ve autem illi per quem tradetur, utile illi eſſet ſi natus non fuiſſet. Nonne de illa pari ratione iudicabitur, quæ uirginitatem ante profeſſa, poſtmodum pœuitens, frueudæ uoluptatis gratia mortali ſe uiro immũda coniunxit? Et ſi dixerit, oportet me uiro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, uerum uæ illi per quem illa ſponſi fœdera tranſgreſſa, ſuam impleuerit impura libidinem, utilius fuerat (audeo dicere) homini illi non eſſe natum, quam ſocium

Matt.19 tanti in dominum flagitii damnari. Non audis, quoniam qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Etſi enim, inquit, pro culpa dimiſſa eſt, uiuit tamen uir eius. Quid ergo dimiſſam perturbas? cur illi ſpatium non das, ut & de his agat pœnitentiam, quorum gratia dimiſſa eſt, & uir a ſe dimiſſæ pœnam emendationemq. miſeratus, ad ſe rurſus proprium reuocet membrum? Quid emendandi ſe ſpatium præripis uiueute uito ſic dimiſſam ducens? Permitte aut ad uiuentem uirum remeare meliorem factam mulierem, aut certe, cum neque uidua, neque uxor ſit, pro remiſſione culpæ, qua peccauit in uirum, ſemper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum ſuum, pro quo dimiſſa eſt, plane intelligere poſsit, eam ad coniugium rapiẽs, impudentiorem ad ſcelera deinceps facis? Nempe uiueute uiro alienam adulteras coniugem, facilemq. illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimiſſam a mortali uiro ducit, adulter atque impius eſt, qui immortalis uiri ſponſam numquam dimiſſam uiolare præſumit: multo profecto funeſtius adulter atque impius erit. Hæc aduerſus Martinos Baſilius, ac plura etiam, niſi quod lõgum eſſet omnia adſcribere: quæ ideo pluribus uerbis in hunc locum tranſcribenda duximus, ut, quæ fuerit ſanctorum patrum de inceſtis eiuſmodi nuptiis

ſententia

ſententia, cunctis conſtaret: ſimul illud planum omnibus fieri poſſet, non primum fuiſſe Pighium, qui tolerabilius eſſe peccatum dixerit, uoto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quam nuptias contrahere: cum hoc expreſsis uerbis a Baſilio dictũ uideamus, qui maius eſſe ſcelus dicit, negationem uirginitatis, nuptiasq. contractas, quam lapſum uirginis. Sed Ioanem quoque Chryſoſtomum eadem de re differentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipſe confiteor. Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam ſeruare non conuenit priuilegia nuptiarum. Angelorum enim ſocietate ſemel iunctum, illud relinquere, & uxoris laqueis implicari, adulterii crimen incurrere eſt. quamuis frequenter hoc ipſum nuptias uoces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque ullus tibi forte perſuaſerit dicens, nihil de non accipienda uxore dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quod adulterium interdixit, non nuptias uetuit: uerum in te adulterii nomen accipiet, ſi uolueris unquam, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mirum ſi nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? maius longe audies. Homicida iuſtorum laude donatur, & miſericors pluſquam homicida punitur: quoniam hoc uetante fit domino, illud uolente. Et Phinees quidem ad iuſtitiam reputatum eſt, quod impudicum cũ turpi femina uirum uno gladio percuſsiſſet: Saulem autem Samuel ſanctus Dei, in luctibus, lacrymis, precibusq. pernoctans, damnatione, cui illũ addixerat Deus, liberare non potuit, quando hoſtium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo. Cum hæc ita ſint, ſtupere deſiſte, ſi nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Chriſtus offenditur. Hæc Chryſoſtomus ad Theodorum ſcribens, qui monachus cum eſſet, cuidam ſe feminæ copulauerat; quam copulã, matrimonium uideri uoluit. Sed idem poſteaquam hanc legit epiſtolam Chryſoſtomi, nuptiis uale dixit, deque ſuo peccato pænitentiam egit, quemadmodum a Sozomeno ſcriptum eſt li. 8. ca. 2. Eccl. hiſto. & habetur in bibliotheca Vaticana epiſtola, qua Chryſoſtomo reſpondet, deque admonitione gratias agit. Sic Apoſtolus Matthæus apud Abdiam, cum de laudibus matrimonii multa dixiſſet, tandẽ conuerſus ad Hirtacum regem qui cupiebat uirginem a ſe uelatam Iphigeniã uxorem ducere: Si hodie, inquit, deſponſatã regi, ſeruus regis uſurpare audeat; non ſolum offenſam, ſed etiam crimen tam grande incurriſſe dignoſcitur, ut merito uiuens tradatur flammarum incendiis: non ideo quidem quia duxerit uxorẽ, ſed quia ſponſam ſui regis accepit. Ita etiam tu fili, ſciens Iphigeniam filiam regis deceſſoris tui, ſponſam regis cæleſtis effectam & ſacro uelamine conſecratam eſſe, quo modo quæſo poteris ſponſam potentioris tollere, & eam tuo matrimonio copulare? Sed Auguſtinus, aiunt, uitæ ſanctitate & doctrina iſtis minime inferior, nec adulteros uocari uult, qui poſt uotum nupſerint, & qui tales diuidant, grauiter peccare aſſerit. Cuius hæc uerba proferuntur non ſicut ab illo ſcripta, ſed ſicut a Gratiano ſunt in decretorum librum relata, qui citat hæc uerba ex Auguſtino de bono coniugali: Quidam nubentes poſt uotum aſſerunt adulteros eſſe: Ego autem dico uobis, quod grauiter peccant, qui tales diuidunt. Quid ſi in eo libro ſcripta non reperiuntur? Quid ſi ne in libro quidem de bono uiduitatis his uerbis? Quid ſi is liber de bono uiduitatis Auguſtini non eſt, uerum Iuliani potius, quemadmodum annotatum ab Eraſmo legimus? Quid ſi palam Auguſtini ſententiæ aduerſatur locus hic? cuius hæc uerba alibi leguntur: Virgo, quæ ſi nuberet non peccaret, ſanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Nunquid ipſe ſibi contradicit Auguſtinus? nunquid unius huius, quam omnium aliorum, quam etiam ſua ipſius alio in loco, plus ualere debet auctoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuſcunque ſit auctoris liber hic, ut parem tamen, ac ſi ab Auguſtino ſcriptus eſſet, auctoritatem & pondus habeat, modo ut uerba illius non truncatim excerpta, ſed quo melius cognoſci ſententia poſsit, paulo

Ep. 6. ad Theodorum monach.

Heb. 13

Num. 25

1. Reg. 15. & 16

Ab. de uiris Apoſt. lib. 7

27. diſt.

In Pſal. 83

paulo altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedenti capite:
Cap.8 Quæ ſe non continent, nubant, antequam continentiam profiteantur, antequã Deo uoueant, quod niſi reddant, iure damnãtur. Alio quippe loco de talibus dicit: cum enim in deliciis egerint, in Chriſto nubere uolunt, habentes damnatio-
1.Tim.5 nem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, ideſt, uoluntatem ad nuptias a propoſito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quam prius uouerant, quod perſeuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proxime ſequenti capite: Quoniam, inquit, ſicut ait dominus, non omnes capiunt
Matt.19 uerbum hoc: quæ poteſt ergo capere, capiat: quæ ſe non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggreſſa eſt, perſeueret: nulla aduerſario detur occa-
1.Cor.7 ſio, nulla Chriſto ſubtrahatur oblatio. In coniugali quippe uinculo ſi pudicitia cõ ſeruatur, damnatio non timetur. Sed in uiduali & uirginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa & uoti debito oblata, iam non ſolum non capeſſere nuptias, ſed etiam, ſi non nubatur, nubere uelle damna-
1.Tim.5 bile eſt. Nam ut hoc demonſtraret Apoſtolus, non ait, cum in deliciis egerint in Chriſto nubunt, ſed nubere uolunt, habentes, inquit, damnationem, quoniã primam fidem irritam fecerunt, etſi non nubendo, tamen uolendo, non quia ipſæ nuptiæ uel talium damnandæ iudicãtur, ſed damnatur propoſiti fraus, damnatur fracta uoti fides, damnatur non ſuſceptio a bono inferiori, ſed ruina ex bono ſuperiori: Poſtremo damnantur tales, non quia coniugalem fidem poſterius inierũt, ſed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt: quod ut breuiter inſinuaret Apoſtolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ poſt amplioris ſanctitatis propoſitum nubunt, non quia non damnentur, ſed ne in eis ipſæ nuptiæ dãnari putarentur: ſed cum dixiſſet, nubere uolunt, continuo addidit habentes damnationem, & dixit quare: quoniam primam fidem irritam fecerunt, ut uoluntatem, quæ a propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam, ſiue ſubſequantur
Cap.11 nuptiæ, ſiue deſint. Ac paucis interiectis. Quapropter non poſſum quidem dicere a propoſito meliore lapſas feminas, ſi nupſerint, adulteria eſſe, non coniugia: ſed plane non dubitauerim dicere, lapſus & ruinas a caſtitate ſanctiore, quæ uouetur Deo, adulteriis eſſe peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum eſt, ad offenſionem Chriſti pertinet, cum membrum eius fidem non ſeruat marito, quanto grauius offenditur in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuſcunque tandem ſcriptoris uerba pro te faciunt? qui falli putas eos, qui talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum, ut a maritis ſeparentur uxores. Demus hoc Gratiano, ut quamuis hæc Iuliani potius, Pelagii ſectatoris contra quem ſcripſit Auguſtinus, quam Auguſtini cenſeri poſſint, non minus tamen auctoritatis habere patiamur, quam ſi citra dubitationem ullam ab ipſo Auguſtino eſſent prolata. Da tu uiciſsim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo teſtem citas, ut quo ille ſenſu hæc dixiſſe uult Auguſtinum, eo accipi uelis, & erit omnis controuerſia ſublata. Sic autem prolatis in utrãque parte auctoritatibus
Diſtin.17 nonnullis loquitur Gratianus: Hic diſtinguendum eſt quod uouentium alii ſunt
Presbyt. ſimpliciter uouentes, de quibus Auguſtinus & Theodorus locuti ſunt: alii ſunt quibus poſt uorum benedictio accedit cõſecrationis, uel propoſitum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Caliſtus ſcripſerunt. Neque uero ſolus Gra
Lib.4.ſen. tianus, uerum & Petrus Lombardus, quem omnis poſtea Theologorum eſt ſcho
diſt.38.c.1 la ſecuta, hoc inter ſimplex ſiue priuatum, & ſollemne uotũ diſcrimen poſuerunt, ut hoc matrimonium contractum dirimeret, illud uero non. Vides igitur, quod qua tu uis ex parte, nihil hæc uerba pro te faciunt? Vbi uero dicitur, lapſus & ruinas eiuſmodi eſſe adulteriis peiores, aperte Pighii ſententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clariſsima Dei ciuitatis lumina ſub illius nomine lacerare, & quæ ſectari fideliter debebas, ea nõ dubitas hoſtiliter inſectari, dum

non

non contentus cum Philippo turpem hanc eſſe Pighii orationẽ dicere, minus malum eſſe ſi fornicetur alligatus uoto continentiæ, quam ſi nuptias cõtrahat, blaſphemam inſuper uocas. Scilicet, blaſphemi ſunt Cyprianus, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Baſilius, Chryſoſtomus, de quibus nõ doctrinæ magis, quã ſanctimoniæ tam excellens eſt apud omnes opinio, quam late patet orbis Chriſtianus. His tu talibus uiris ore blaſphemo tam horribile crimẽ obiicere audes? Fortaſſe uim uocis huius ignoras? Si ſcholam Xenocratis, ſicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus intraſſes, non tanta, quanta in iſto cætu tot ſanctorum deberes uerecundia coerceri. Hic enim certe tanto maior debet eſſe uerecũdia, quanto uerior addicitur ſapientia. Tanto amplius reuerendi ſunt tot uenerabiliũ Epiſcoporum, quam unius Xenocratis uultus, quanto Platone, Xenocratis doctore, doctor iſtorum maior eſt Chriſtus. Nunc tu uide, quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quam inſano conuicio turbulentus eos plaſphemos uocare non uereris, in quibus Chriſtum ipſum loqui dubitandum non eſt. Neque enim Pighii, uerum iſtorum eſt, quam tu blaſphemam uocas, ſentẽtia, qui iam inde a mille & amplius annis pro columnis Eccleſiæ ſunt habiti: ipſi ſunt qui nuptias eorum, qui continentiæ uoto ſunt alligati, & adulteria uocant, & adulteriis eſſe peiores affirmant. Quis autem eſt qui non grauius eſſe crimen iudicet adulterii, quam fornicarionis? Sed fac utrumque eſſe adulterium, ſiue ducat uxorem alligatus uoto continentiæ, ſiue fornicetur. nunquid non grauius eſt quod quis ex propoſito dataq. opera committit, quam in quod ex humana fit infirmitate prolapſus? nunquid quod perpetuum, quam quod intermittitur tamen, magis flagitioſum non eſt? Non ſumus ii, qui ſacerdotum & monachorum incontinentiæ patrocinari uelimus: procul a nobis abſit hæc tam impura cogitatio: quin eos diſciplina ſeueriore iuxta ſanctorum Canonum ſanctiones coercendos eſſe cenſemus. Quæ quidem diſciplina per iſtud nuper natũ Euangeliũ ſic eſt multis in locis abolita, uix ut ullum iam illius ueſtigiũ appareat. Quamobrem clara uoce pronunciamus, ingens eſſe flagitium, & graui animaduerſione puniendum, fornicationes & concubinatus ſacerdotum & monachorum. Sed interea tamen, non poſſumus Auguſtini, Baſilii, Chryſoſtomi, ac aliorum ſanctorum doctorum ſententias non probare, qui nuptias iſtorum eſſe multo ſceleratiores affirmant. Nam qui peccat prolapſione carnis, agnoſcit perſæpe peccatum ſuum, & eius admiſsi pænitet: quo fit, ut a patre miſericordiarum, qui non uult mortem peccatoris, ſed magis ut conuertatur & uiuat, facilius miſericordiam impetrare poſsit. At qui ducit uxorem, tantum abeſt, ut ſe peccaſſe confiteatur, ut aliquem ex eo dolorem animo concipiat, ut etiam tanquam Sodoma prædicet peccatum ſuum, ut glorietur in malitia qui potens eſt in iniquitate, ut uirtutis etiam nomine palliare conetur. Niſi forte non palliat ſuum flagitium uirtutis nomine, qui, quod præclara illa ciuitatis Dei lumina non modo adulterium, uerum & inceſtum & ſacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimeſcunt. Quid eſt hoc aliud, quam cũ his, quibus Propheta uæ ſempiternum comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem. Quid eſt hoc aliud, quam in ſpiritum ſanctum peccare, quod peccatum etiam ipſe Chriſtus tam graue eſſe dicit, ut nec in hoc, nec in futuro ſæculo remittatur? Sed excutiamus adhuc rem diligentius. Quærunt quid mali ſit in nuptiis, quibus ipſe Chriſtus etiam intereſſe, & eas primo edito miraculo honeſtare dignatus eſt, quibus tot tã præclara Paulus tribuit elogia? Viciſſim ab eis quæramus licet: Quid eſt mali in ſalutando? cum hic communis uſus ſit gratiæ, & tamen dixit Chriſtus: Neminem ſalutaueritis in uia. Non hic ſalutationis officium & ſedulitas aufertur, inquit Ambroſius, ſed obſtaculum impediendæ deuotionis amonetur, ut quando diuina mandantur, pauliſper ſequeſtrentur humana. Pulchra eſt ſalutatio, ſed pulchrior quo maturior diuinorum executio,

Ezech. 18 — *Eſai.* 3 — *Pſal.* 51 — *Eſa.* 5 — *Matt.* 12 — *Luc.* 10 — *Libr.* 7. *in Luc.*

quæ

quæ per moram ſæpe traxit offenſam. Ideo antè & honeſta prohibentur, ne ſollemnis gratia obrepat officii, & impediat miniſteriũ, cuius mora culpa fit. Quod de ſalutatione dixit Ambroſius, hoc totidem uerbis de nuptiis dici poteſt. de quibus ita loquitur Auguſtinus, De quæſtionibus noui & ueteris teſtamenti quæſtione ultima, tomo 4. Si licet, & bonum eſt nubere, cur ſacerdotibus non licet uxores habere: id eſt, ut ordinatis iam non liceat conuenire? Quis neſciat unum quodque ſuam legem habere? Eſt enim quod omnino generaliter omnibus non licet, eſt item quod aliis licet, & aliis non licet, & eſt quod aliquando licet, & aliquando non licet. Fornicari omnibus ſemper non licet: negotiari uero aliquando licet, aliquando non licet. antequam enim eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negotiari: facto iam, non licet. Et Chriſtiano cum uxore ſua conuenire aliquando licet, aliquando uero non licet. Propter dies enim proceſsionis aliquando non licet conuenire: quia etiam a licitis abſtinendum eſt, ut facilius impetrari poſsit quod poſtulatur. Vnde Apoſt. Ex conſenſu, ait, abſtinendũ ad tempus, ut uacetur orationi. Nam ſecundum legem in ieiunio cædi & iurgari non licet, poſtea licet: quia maior reuerentia debetur Dei cauſis. Nunquid omne, quod ante ceteros licet, ante imperatorem licet? quanto magis in Dei cauſis? Ac per hoc antiſtitem eius puriorem ceteris eſſe oportet. ipſius enim perſonam habere uidetur: eſt enim uicarius eius: ut, quod ceteris licet, illi non liceat, quia neceſſe habet quotidie Chriſti uicem agere; aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et non ſolum huic concubitus non licet, uerum etiam & miniſtro eius: quia ipſe mũdior debet eſſe: quia ſancta ſunt, quæ miniſtrat. Nam ſicut ad comparationem lucernæ tenebræ non tantum obſcuræ, ſed etiam ſordidæ ſunt; ad comparationem autem ſtellarum, lucerna caligo eſt; ad ſolis uero comparationem ſtellæ nebuloſæ ſunt, ad Dei autem caritatem ſol nox eſt: ita & quæ ad nos licita & munda ſunt, ad Dei dignitatem quaſi illicita & immunda ſunt: quãquam enim bona ſunt, Dei tamen perſonæ non competunt. Numquid non tunica mediocris hominis, quamuis munda, imperatori tamen ſordida & illicita eſt? Ac per hoc antiſtites Dei puriores eſſe debent, quam ceteri: quia & Chriſti habent perſonã, & miniſtros Dei mundiores eſſe oportet. nemo enim imperatori miniſtrat, niſi ueſtimentis claris & mundis indutus. Deus autem quia natura clariſsimus eſt, miniſtros eius natura magis, quam ueſtibus mundos eſſe oportet. Hæc ille in ipſo calce quæſtionum ueteris & noui teſtamenti. Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca ſuſtentanda, quæ minari ruinam uiſa eſt: an non pietatis id potius uideri poterat? & tamen qui ſuſtentauerat Oza, indignante domino, multatus eſt. Sic quod natura ſua pium erat, ratione perſonæ factum eſt impium. Quid mali eſt in adolendo incenſo? Certe ſcribens ad Demophilum Dionyſius, nihil inconueniens feciſſe regem, exiſtimat: & tamen, qui facere id aggreſſus erat Oſias rex, cum, quod ſacerdotum munus erat proprium, id uſurpare ſibi conaretur, lepra percuſſus moritur. Quid mali eſt in ſacrificando? Proprius hic eſt Dei cultus, & illi ſoli debitus: Core tamen, Dathan, & Abiron, cum id facere ſeorſum tentaſſent, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit eos cum tabernaculis ſuis, & uniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntq. uiui in infernum operti humo: quin & ignis egreſſus a domino interfecit ducẽtos quinquaginta uiros, qui offerebant incenſum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Baſilius. Fieri poteſt, ut ſit aliquid propria ſua ratione, & uoluntas Dei, & bonum; quando uero præter perſonæ uel temporis rationem uſurpatur, iam Deo acceptum non ſit. ut exempli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incenſum offerre Deo: uerum acceptum illi non erat, cum fieret a Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca ſuſtentanda, nihil in adolendo incenſo, nihil in ſacrificando mali fuit: ſed quoniam nõ ab iis fiebat, a quibus factum oportuit, quoniam in diuiſione fiebat, quæ per ſe bona, quæ ſancta fuit res, quia non bene facta eſt, mala facta eſt, & in perniciem ceſsit iis, a quibus

1.Corin.7 — *2.Reg.6* — *Epiſt.8* — *2.Para.26* — *Num.16* — *In reg. contractioris qu. 176*

quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ ſunt: ſed bonum quoque malum fit, ſi non bene fiat, ſi fiat ab iis, a quibus fieri non oportet. Quod ſi uerum eſt, quod a Gregorio ſcriptum legitur, quod peccata carnalia maioris quidem infamiæ, ſed minoris culpæ ſunt, quam ſpiritualia: quod adeo uerum eſſe credit Auguſtinus, ut audeat dicere, quod ſuperbis continentibus expedit cadere, ut in eo ipſo, in quo ſe extollunt, humilientur: Chryſoſtomus autem inuidum ſcortatore, fure, homicida deteriorem eſſe ſcribat: quis dubitabit affirmare, plus in nuptiis eorum eſſe culpæ, qui uoto continentiæ ſunt alligati, quã in fornicatione? hoc enim carnis tantum eſt uitium: ibi uero carnis uitio ſimul adiunctum eſt illud, quod e ſpiritus uitiis unum eſt omnium grauiſsimum, nimirum arrogantia: ſiquidem abominatio Domino eſt omnis arrogans. Quæ maior autem eſſe poteſt arrogantia, quam ſi quis hoc ipſe ſibi tribuat, ut ſe plus intelligere putet, quã omnes omniũ ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore, quo Chriſtus homo fieri dignatus eſt, quibus uiſum eſt unanimiter omnibus, neque licere ſacerdotibus uxores ducere, neque deeſſe alia præter nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogantia una omnium maxime eſt Deo abominabilis. hæc primum hominem de paradiſo deiecit: neque enim guſtando pomo grauiſsime peccauerat, ſed in hoc erat crimen maximum, quod contra Dei præceptum uenerat, quod eſſe ſicut Deus uolebat, quod ſerpentis conſilium ſecutus, quid e re ſua foret, ſe melius quam Deum intelligere ſibi perſuadebat. Hæc Luciferum quoque de cælo deturbauit. neque enim ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtũ deiectus eſt de cælo, ſed ſuperbia illum inde præcipitauit infra ipſam abyſſum: cuius hæc uerba ſunt: Aſcendam, & ponam ſolium e regione Dei, & ero æqualis altiſsimo. Et ob hæc uerba deiectus eſt, inquit Athanaſius, ignisq. æternus eius hereditas & portio factus eſt. Hæc eſt, quæ ſchiſmata ſemper generauit, & nunc generat. Huius fons eſt cæcus amor ſui, quando quis ita ſe, ita ſua idola, hoceſt, commenta ſuarum opinionum amat, ita ſibi ipſi placet, ut, contemptis patrum ſanctorum theorematibus, ſua illis theoremata non dubitanter anteponat. Hinc hæreſes & ſchiſmata oriri Petrus etiam indicat, cum dicit eos eſſe maxime cruciandos, qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationemq. ſiue poteſtatem contemnunt, audaces, inquit, ſibi placentes, ſectas non metuunt introducere. Cum enim ſibi placeant, cum adeo ſe ipſos amẽt, ut nihil niſi quod ipſi ſentiunt rectũ eſſe putent, ita fiunt in ſententia ſua pertinaces & præfracti, ut ab eo quod ſemel in animum induxerunt, nulla ratione deduci poſſe uideantur. Hinc exiſtunt poſtea ſectæ: ſequuntur enim qui ſunt hoc ingenio præditi, non quod uniuerſæ Eccleſiæ, ſed quod ſuo capiti uidetur. Hinc ædificatur Babylon, quam ædificat, ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt, amor ſui. nam dum quiſque opinionẽ ſuam ſolitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri ſe de ea patitur, fit Babylon, fit confuſio linguarum & opinionum tanta, quantam nunc uidere licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur plus ne uitii ſit in nuptiis, an in fornicatione uoto continentiæ alligatorum, illud in quæſtionem uenire uidetur, maior ne ſit ſchiſmatis, an fornicationis culpa: neque dubitandum eſt, quin multo maior ſit in ſchiſmate: quod Cyprianus tam graue crimen eſſe ſcribit, ut ne ſanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, utrumque tamen crimen remiſſum eſt illi, ſimul ut confeſſus eſt. De Core, Dathan, & Abiron, nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuiſſe leguntur: quin ut ſcribit idem Cyprianus, eundem cum ſacerdote Aaron & Moſe Deum nouerant pari lege & religione niuentes, unum & uerũ Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant: ob hoc ſolum facinus quod ſeorſum ſacrificabant, quodq. loci ſui miniſterium transgreſsi, contra ſacerdotem Aaron & Moſen inſurgentes, ſe ab illis ſegregauerant, diuinitus percuſsi, pœnas ſtatim pro illicitis conatibus pependerunt. Itaque quod olim Donatiſtis

Ser. 52. de uerbis dom. — *Homil. 36. in Ioan.* — *Prouerb. 16* — *Gen. 3* — *Eſa. 14* — *In lib. de uirginitate.* — *2. Petr. 2* — *In lib. 14. de ciuitate Dei cap. ult.* — *De ſim. prælatorum.* — *2. Reg. 11.* — *Num. 16* — *Idẽ lib. 1. epi. 6*

X dixit

Contra epiſt. dixit Auguſtiuns: Non in ſacramẽtis,ſed iu præciſione uitium eſt hoc: & nos iſtis
Parmeni ani. recte dicere poſſumus: non tantum in nuptiis uoto contineutia alligatorũ, quan
lib.2.c.13 tum in ſeparatione crimeu eſſe, quando quis ſeipſum ſeparat a Chriſto: Separat
autem ſe ipſum a Chriſto, quiſquis ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ſe ſegre-
gat. Etenim totus Chriſtus, quemadmodum ab eodem Auguſtino ſcriptum legi-
Idem de unita- mus, caput & corpus eſt. caput eſt unigenitus Dei filius, corpus eius Eccleſia:
te Eccleſia, c.4 ſponſus & ſponſa, duo in carne una. Quicumque de ipſo capite a ſcripturis ſan-
Eph.5 ctis diſſentiunt, etiam ſi iu omnibus locis iuueniantur in quibus Eccleſia deſigna
ta eſt, non ſunt in Eccleſia. Et rurſus: Quicumque de ipſo capite ſcripturis ſan-
ctis conſeutiunt, & unitati Eccleſiæ non cõmunicant, non ſunt iu Eccleſia: quia
de Chriſti corpore quod eſt Eccleſia, ab ipſius Chriſti teſtificatioue diſſentiunt.
Verbi gratia: Qui nou creduut Chriſtum in carne ueniſſe de uirgine Maria ex ſe-
miue Dauid, quod apertiſsime ſcriptura Dei loquitur, aut iu corpore ipſo reſur
rexiſſe, iu quo crucifixus & ſepultus eſt, etiam ſi per omnes terras inueniantur,
per quas eſt Eccleſia, nou utique ſuut in Eccleſia, quia ipſum caput Eccleſiæ non
teuent, quod eſt Chriſtus Ieſus: nec in aliqua diuinarum ſcripturarum obſcurita-
te falluutur, ſed notiſsimis & apertiſsimis earum teſtimoniis cõtradicunt. Item
quicumque credunt quidem quod Chriſtus Ieſus ita, ut dictum eſt, iu carne ue-
nerit, & iu eadem carne, in qua natus & paſſus eſt, reſurrexerit, & ipſe ſit filius
Dei, Deus apud Deum, & cum patre uuum & incommutabile uerbum patris, per
quod facta ſunt omnia, ſed tameu ab eius corpore, quod eſt Eccleſia, ita diſſen-
tiunt, ut eorum communio non ſit eum toto, quacumque diffunditur, ſed in ali-
qua parte ſeparata iuueniatur, manifeſtum eſt eos nou eſſe in Eccleſia. Ex his Au
guſtini uerbis diſcimus, quod quiſquis unitati Eccleſiæ uon cõmunicat, Chriſto
non cõmunicat: quod a Chriſto ſe ſeparat, quiſquis ab eius corpore ſancta catho
lica Eccleſia ſe ſeparat. Numquid autem is communicat unitati Eccleſiæ, qui,
quod uno ore affirmant omnes iam inde a mille quiugentis annis, cõtineutiæ uo-
to alligatis nuptias cõtrahere fas nou eſſe, contra id uenire, & contrarium aſſere-
re audet? Numquid non aperte a Chriſti corpore ſe præcidit, qui, quod tam con
ſtanter Chriſti membra ſancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot ſæculis
docuerunt, id oppugnare nou dubitat? Eſt nõ nemo, qui propterea miuus pec-
care putat ſacerdotem, ſi ducat uxorẽ, quod uon in aliud peccet, quam in legem
26. queſt. 2 Eccleſiæ. et citatur Auguſtinus, qui dixerit, Gratiano referẽte: Copulam ſacer-
Sorſ. dotalem uel conſanguineorum, nec legali, nec Euangelica, uel Apoſtolica aucto
ritate prohiberi: cũ tamen neque ſcripſerit hoc alicubi Auguſtinus, ueque ex Au
guſtini, uerum ex ſua ipſius ſententia hæc uerba proferat Gratianus. Sed nos, ſi
quis dixerit Eccleſiaſtica lege copulam ſacerdotalem interdici, cum eo tria uer-
ba uon cõmutabimus. Numquid autem, qui contra legem eiuſmodi uenit, ideo
minus peccat, quia non in aliud, quã in Eccleſiæ legem peccat? Vis audire quan
tum cõmittat flagitium? Audi uou Auguſtinum, non Hierouymum, non homi-
num quemquã, ſed ipſum Deum & homiuẽ Chriſtum, huius peccati grauitatẽ de-
Matth.18 monſtrantẽ. Si nou audierit, inquit, Eccleſiã, ſit tibi tamquã ethnicus & publica
uus. Numquid leue tibi uidetur crimen, ethnicũ eſſe? numquid uõ multo grauius
quã foruicatorẽ aut adulterum eſſe? Quid eſt autẽ ethnicũ eſſe, niſi iuſidelẽ eſſe?
in Chriſtum non credere? Poteſt autẽ extra Chriſtum ſpes eſſe ſalutis ulla? Certe
Trac.89.in Io. peccatũ infidelitatis tantũ eſſe uult Auguſt. ut ſub hoc uno, quaſi generali nomi-
Cõtra duas epi ne, putet peccata omnia cõtineri. Et ſicut cũ dicimus, Apoſtolus, etiã ſi nõ ex-
ſtolas Pelagio primatur quis Apoſtolus, non intelligitur tamẽ niſi Paulus: ita cũ dicimus, pecca-
norum, lib. 3. tũ, etiã ſi non exprimatur quod peccatũ, non intelligitur uiſi infidelitatis. Quod
cap.3 etiã illa Chriſti uerba uidẽtur indicare, cũ dicit de Spiritu ſancto: Ipſe arguet mun
dũ de peccato. Ac mox quaſi exponens: De peccato quidẽ, quod nõ crediderunt
in me. Itaque tantũ eſſe crimen iuſidelitatis uult Auguſt. ut etiã quæ boua uideu-
tur

tur opera, ſi fiant ab infideli, peccata eſſe doceat, quod omnis infidelium uita peccatum ſit. Quod cum ita ſit, cum Eccleſiam non audire ſit ethnicum & infidelem eſſe, numquid eſſe dubium cuiquam poterit, quin multo ſit flagitium grauius, in Eccleſiæ contemptum, continentiæ uoto alligatis nubere quam uri? Certe nullum eſt uitium hæreſi, ſchiſmate, infidelitate deterius. Congerantur, inquit Eraſmus, in unum ſacerdotem luxus, libido, ambitio, auaritia, & ſi quid præterea criminum eſt: omnẽ hanc uitiorum lernã una ſuperat hæreſis. Eadẽ eſt & ſchiſmatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cum de traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit uberior. Nunc illud ſcire ſufficiat, honorabile connubium & thorum immaculatum nos cum Paulo prædicare, ſed Eccleſiæ contemptum, ſed ſchiſma, ſed infidelitatem ſiue ethniciſmum execrari. Quare, quicunque non ita credit ſanctam catholicam Eccleſiam, ut eam tamquam parentem audiendã, ut eius legibus tanquam a ſpiritu ſancto latis obtemperandum eſſe putet, ſchiſmaticus eſt, hæreticus eſt, ethnicus eſt & publicanus. Nec eſt, quod exiſtimet, non in aliud ſe peccare quam in legem Eccleſiæ. peccat in Chriſtum ipſum. neque enim ſponſus a ſponſa ſua, neque caput a corpore ſuo diſiungitur. Qui uos audit, dicit Chriſtus, me audit: qui uos ſpernit, me ſpernit. A Chriſto itaque ſeparatur, quiſquis ab eius corpore ſeparatur: & quantumlibet laudabiliter uiuere ſe exiſtimet, hoc ſolo ſcelere, quod a Chriſti unitate diſiunctus eſt, non habebit uitam, ait Auguſtinus, ſed ira Dei manet ſuper eum: contra, qui permanet in Eccleſiæ unitate, quamlibet grauibus ſit flagitiis coopertus, quacunque tamen hora ingemuerit, nihil eſt quod dubitet, quin, poſteaquam ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remiſsionem peccatorum conſecutus, ad uitam peruenire poſsit æternam. neque enim eſt alibi remiſsio peccatorum & æternæ uitæ conſequendæ ſpes, quam in ea, quæ corpus eſt Chriſti, ſancta catholica Eccleſia.

Ad fratres inferioris Germaniæ.

Luc. 10

Epiſt. 150

De iis, quæ reſtant ex Symbolo, peccatorum remiſſione, carnis reſurrectione, & uita æterna. Cap. LVII.

Atque hæc eſt cauſa quamobrem in ſymbolo, poſteaquam credere nos profeſsi ſumus ſanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum communionẽ, mox ſubiungimus, peccatorum remiſsionem, carnis reſurrectionem, & uitam æternam. Nulla eſt uitæ æternæ ſpes, niſi remiſsis peccatis, ſine quibus nemo naſcitur mortalium: quibus cum inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare poſsit in illam ciuitatem, in qua eſt uita æterna) neceſſe eſt inquinamentis eiuſmodi mundari per peccatorum remiſsionem: quam aſſequi non licet, niſi in ſancta catholica Eccleſia, idque per ſanctorum, hoc eſt ſacramentorum cõmunionem. Remiſsis autem peccatis, non eſt dubitandum homini Chriſtiano, quin ſit compos futurus uitæ æternæ. Atque hic eſt ſcopus ad quem omnes tendimus, hic eſt finis, propter quem omnia illa credimus, quæ ſunt in hoc libro commemorata. Quoniam uero totum Deus hominem ſaluandum ſuſcepit, conſtat autem homo ex anima & corpore, ex eo factum eſt, ut carnis prius, hoc eſt corporum reſurrectionem, poſteriore uero loco uitam æternam nos credere profiteamur. Quæ carnis reſurrectio cum in Chriſto præceſſerit, licet ſperare corpori, quod præceſsit in capite. Caput Eccleſiæ Chriſtus eſt, Chriſti corpus Eccleſia, caput noſtrum ſurrexit, in cælum aſcendit. ubi caput, illic & membra. Carnis autem nomine, corpus humanum, reſurrectionis, reuiuiſcentia intelligitur, de qua nemini Chriſtiano dubitandum eſt, quandoquidem, ut a Ioãne Chryſoſtomo ſcriptum eſt, qui docendus eſt eſſe reſurrectionem, is profecto non eſt Chriſtianus. Quamobrem incõcuſſa fide tenẽda eſt. cuius fidei magna eſt utilitas. nam & piis in hoc mundo afflictis præcipuum ſolatium, & impiis terrorem affert, qui ſine modo in omnia collaberentur uitia, ſi poſt hãc uitã nõ ſua cuiuſque factis merces tri-

Apoc. 21

Hom. 44. in Io.

Cathe. ult. buerettur. Præclare Cyrillus Hieroſolymitanus. Radix omnis bonæ operationis, eſt reſurrectionis ſpes. Nam expectatio retributionis, attrahit mentem hominis ad bene operandum. Paratus eſt enim omnis operarius ad perferendos labores, cum perſpexerit, laborum ſuorum mercede ſe fraudatum non iri. Hæc eſt baſis totius fidei noſtræ, quam ſolidam eſſe oportet: quæ ſi uacillet, reliqua pene fruſtra creduntur. Cur autem uacillet, cauſa non eſt, quandoquidem reſurrectionem hãc uel reuiuiſcentiam quotidie uidemus in ſeminibus, quæ ſpargimus in terram, a

1. Cor. 15 quorum ſimilitudine probat etiam Paulus carnis reſurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo reſurgent mortui? Quali autem corpore uenient? Inſipiens tu, quod ſeminas, non uiuificatur, niſi prius moriatur. Et quid ſeminas? Non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus ſicut uult, & unicuique ſeminum proprium corpus. Stultum uocat Paulus eum, qui miretur ſemel id poſſe præſtare Deum in reſuſcitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo ſemine. Tu, inquit, ſemen aridum aut mortuum conicis in terram, ibi rurſus putrefactum interiiſſe uidetur, atque ita demum exiliens e terra uelut renaſcens & reuiuiſcens, nec aliter reuiuiſcit granum frumenti, niſi cadens in ter-

Ioan. 12 ram mortuum fuerit, ac alia multo ſpecie renaſcitur, quam in ſcrobe conditum fuerat. Puſillum uile, nigrum, ac ſiccum granulum infoditur humo, id putrefactũ in limo, ſuo tempore uelut reuiuiſcens in teneram herbam erumpit, mox culmi, dein ariſtæ. At nihil horum apparebat in illo granulo, quod terræ tradidiſti. Sua cuique ſemine uis ineſt, ea ſe profert, ubi rurſus emerſerit, ut iam aliud omnino uideatur cum idem conſpicias, ſed renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam uides? quod ſtirpis robur? quæ radicis ambages? quam late ſparſi rami? quæ pompa frondium? quæ florum amenitas: quæ fœtuum ubertas. Nihil horum erat cum tu uile illud ac minutum granum inſepelires humo, & tamen hæc omnia audebas ſperare naturæ uiribus fretus, & non audes idem a Deo ſperare fretus illius omnipotẽtia? Hac ſimilitudine carnis reſurrectionem probat Paulus, quæ euidentior eſt, quam ut de ea dubitari debeat. Eſt

Ioan. 15 autem duplex reſurrectio. Nam procedent qui bona egerunt in reſurrectionem

Dani. 12 uitæ: qui uero mala fecerunt, in reſurrectionem iudicii, id eſt condemnationis. Quod & Daniel teſtatus eſt dicens: Tunc reſurgent, qui ſunt in terræ puluere, ii quidem in uitam æternam, ii autem in opprobrium, & confuſionem ſempiternam. Vnde Athanaſius ita ſymbolum ſuum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem: et qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam, qui uero mala, in ignem æternum. In Apoſtolorum autem ſymbolo, neque ignis, neque opprobrii, neque iudicii fit ulla mentio; ſed poſt carnis reſurrectionem mox concluditur, & uitam æternam. Etſi autem animæ impiorum æque uitam æternam habebunt atque piorum, impiorum tamen immortalitas mors potius æterna, quã uita æterna in ſcripturis dicitur. Moriuntur enim uitæ, morti ſine fine uicturi. Sicut præclare dictum eſt ab Euſebio Emiſſeno, uel ſi mauis ab Auguſtino: nam in utriuſque ſermo

Rom. 7 ne hæc uerba reperiuntur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei uita æterna. Neque unquam in ſcripturis uita æterna niſi in bonam partem accipitur: in qua quid non ſit, quam quid ſit, dicere facilius eſt. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt laſsitudo, non eſt infirmitas, non eſt fames, non ſitis, non æſtus, non corruptio, non indigentia, non triſtitia. Vis noſſe quid

Eſa. 64 ibi ſit? Dicit Eſaias: Nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽ

1. Cor. 2 dit. Si in cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat. Mundetur cor ab omni immunditia, ut poſsit eum uidere qui eſt uita æterna. Hæc eſt autem uita

Ioan. 17 æterna, dicit dominus, ut cognoſcant te ſolum uerum Deum, & quem miſi-

2. Cor. 3 ſti Ieſum Chriſtum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi conſummabitur cum

reue-

reuelata facie gloriam domini ſpeculabimur. Quod ut nobis contingat gratia & miſericordia domini uoſtri Ieſu Chriſti, dicamus omnes, Amen.

De ſpe. Cap. LVIII.

PORRO ad Deum pie colendum non eſt quod quiſquam exiſtimet ſolam fidem ſufficere. hæc eſt enim, qua credimus. credimus autem non modo promiſsionibus, uerum etiam comminatiouibus Dei. Quoniã uero peccatorum noſtrorum uobis conſcii ſumus: fieri non poteſt, quin ea nobis timorẽ incutiant, qui tum ſalubris eſt, quando ſpe miſericordiæ ſuſtentatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes eſſe debet. Hæc eſt enim, quæ accipit, quod fides credit. Adeo ſunt hæc duo ſibi inuicem coniuncta, ut altera ſine altera ſtare non poſsit. nam quemadmodum a Chryſoſtomo præclare ſcriptum eſt, fides gloriam inchoat, ſpes ſuſtinendo conſummat. Illa fundamentum ponit, hæc ipſum hominem conſtruit. Illa dat principium, hæc Chriſtianum perducit ad ſummum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad conſummationem uirtutis meditatur. Illa quod promittitur, credit: hæc quod ſperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apoſtolus, per ſpeculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quiſquã poterit fidei fructum percipere, niſi qui ſpei gloriam uoluerit cõſummare. Vt enim ſine fide non habet firmitatem ſpes, ita ſine ſpe fides non habet mercedem. Hæc eſt quæ filium prodigum ad pænitentiam erexit. De hac per Prophetam dicit dominus: Quouiam ſperauit in me, liberabo eum. De hac ſcripſit Paulus: Spe ſalui facti ſumus. Hanc uocat galeam ſalutis: quod quemadmodum galea præcipuũ corporis noſtri membrum tuetur & conſeruat, dum caput circumdat & undique tegit, ita & ſpes cogitationẽm noſtram non ſinit concidere, ſed capitis inſtar erigit, uihil extraneum in illã incidere permittens. Hanc alibi comparat anchoræ, quod ſicut anchora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licet innumeri uenti commoueant, ſed iactam fixam reddit & immobilem, ita ſpes fixam reddit animam in Deo, quantiſcunque tentationum procellis ac tempeſtatibus ea iactetur atque agitetur. Hæc eſt, quæ nos petere facit ut accipiamus. Neque enim ſatis eſt credere daturum Deum quæ promiſit, ſed oratione contendendum eſt, ut accipere queamus. Orandi autem formulam præſcripſit nobis magiſter noſter, dominus noſter Ieſus Chriſtus: cuius explicationem non ita multo poſt ex Cypriano ſubiungemus. Verum ita Deus a nobis orandus eſt, nihil ut hæſitemus, ac plenam iu eo ſpem ac fiduciam collocemus. Cum enim pater noſter ſit, proculdubio non committet unquam, aliquid ut neget a ſe petentibus iis, qnos nimia caritate iu filios adoptauit: cum præſertim Chriſti promiſſum habeamus dicentis: Petite, & accipietis. Et: Si quid petieritis patrem in uomine meo, dabit uobis. Impoſsibile autem eſt mentiri Deum, qui ueritas eſt. Deinde cum ſit omnipotens, nihil eſt quod dubitemus, quin præſtare queat, quæ petiuerimus. Quando itaque certo nobis conſtat, quod & uult, & poteſt ea præſtare nobis omnia, quæ precati fuerimus; accedendum nobis eſt ad thronum gratiæ & miſericordiæ eius, indubitata ſpe certaq. fiducia quæ petiuerimus obtinendi. Quo plures autem acceſſerimus, hoc facilius impetrabimus. uere enim ſcripſit Hieronymus, quod impoſsibile eſt multorum preces non exaudiri. Quamobrem non ipſi modo Deum deprecemur, uerum etiam, ſicut Iob admonitum legimus, ut conuerteretur ad aliquem ſanctorum; ſicut Paulum quoque non ſemel feciſſe uidemus, ut ſe fratrũ orationibus peteret adiuuari; ſic & nos adiuuari nos ſanctorũ interceſsionibus poſtulemus, non eorum tantum, qui iu hac lacrymarum ualle nobiſcum degunt, ſed magis etiã illorum, qui cũ Chriſto feliciſsime uiuunt. nã qui corpus hoc mortis circũferunt, cũ & ipſi non ſint abſque peccato, ut neceſſe habeãt nobiſcũ una dicere, Dimitte nobis debita noſtra, nõ poſſunt ipſi de ſe quoque nõ eſſe ſoliciti. quare fieri nequit, ut pari ſint erga nos affectione, ſimiliterq. res illis noſtræ curæ

Tom. 4. iuxta finem. Hom. de fide, de ſpe & caritate *1. Cor. 13* *Luc. 15* *Pſalm. 90* *Rom. 8* *1. Theſſ. 5* *Heb. 6* *Matt. 6* *Ioan. 1* *Matt. 7* *Ioan. 15* *Heb. 6.* *Ioan. 14* *Heb. 4* *Hier. in ca. 18. Matt.* *Tob. 5* *Rom. 15* *Coloſſ. 4*

ſint, atque iis, qui cum ſint abſque macula iam & ruga, omni cura & ſolicitudine de ſe uacui, ea iam, ad quam nos anhelamus, cæleſti patria ſunt potiti. Qui cum fratres noſtri, cum eiuſdem cuius nos corporis membra ſint, atque ideo nos non diligere non poſsint, cum præſertim fides & ſpes ceſſatura ſint in patria; caritas autem non modo non ceſſatura, uerum etiam tum demum perfecta ſit futura; facere nulla ratione poterint, ut ſalutis noſtræ cura non tangantur. Preces autem eorum tanto plus apud Deum ponderis obtinere dubium non eſt, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia ualere plurimum: quod de iis certo ſciri uix poteſt, qui nondum ſunt de corpore mortis huius liberati. Quapropter ferendi non ſunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem Eccleſiæ iudicio condemnato, quod, dum uiuimus, mutuo pro nobis orare poſſumus; poſteaquam uero mortui fuerimus, nullius pro alio exaudienda eſt oratio. Nam, ſicut uere ſcriptum eſt ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo, Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro ceteris, quando pro ſe debent adhuc eſſe ſoliciti: quãto magis poſt coronas, uictorias, & triumphos? Si pie dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominum: cur impius habeatur, qui totidem uerbis eum nunc appellet in cælis agentem? Verum nec eos audiamus, qui mortuorum hanc uocant inuocationem: quin ipſum potius Christum, ueritatis magiſtrum, audiamus dicentem: Deus Abrahã, Deus Iacob, Deus Iſaac, non eſt mortuorum Deus, ſed uiuorum. Scilicet eos mortuos recte dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur, & qui mortui ſunt, uitæ reſtituuntur? Noſtra hæc, mors potius, quam uita dicenda eſt: nam quotidie morimur, neque eſt hora ulla, qua non fiat aliqua uitæ noſtræ diminutio: illorum autẽ uita ſempiterna cum ſit, nulli iam eſt morti deinceps obnoxia: nos ut præ illis uere mortui dici poſsimus. Iam uero quod dicunt, inuocatione ſanctorum Chriſti gloriam obſcurari: tantum abeſt, ut ita ſe res habeat, magis etiam ut illuſtretur, quando non in alium tota fiducia, quam in Chriſtũ transfertur. Niſi forte, ſi quis parum ſibi bene conſcius, atque adeo regis conſpectum ueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum eſſe gratioſos exiſtimet, is, quoniam ipſe nõ adiit, regis gloriæ detraxiſſe ſit putandus. Certe & pudor hominis, quo cum ſuã indignitatem agnoſcit, tum regis magnitudinem reueretur, adeo non offendit regem, ut reddat illum ei commendatiorem. Et fit non raro, ut princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum ſi qui ſunt, quibus gratiam & auctoritatem apud populum hoc pacto uelit conciliare. quod facere nonnunquam ipſum etiam regem regum, & dominum dominantium non eſt incredibile: qui uſque adeo ſuæ gloriæ iacturam nihil metuit, ut diſcipulis ſuis dicere non dubitauerit: Amen amen dico uobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet. Sic uiſum eſt illi gloriam ſuam communicare cum iis, quibus dignatus eſt communicare regnum ſuũ, quorum non eſt dedignatus fieri miniſter: quos ut naturæ ſuæ diuinæ conſortes faceret, ideo non exhorruit formam ſerui ſuſcipere, carnem noſtram indutus. Neque uero non præſtitit, quod credentibus in ſe pollicitus eſt. Contactu fimbriæ Chriſti ſanata eſt mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: ſed maius illud, quod umbra Petri ſanabat ægrotos: quod ſudariis & ſemicinctis, quæ Pauli corpus contigiſſent, a dæmoniis plerique liberabantur. Quæ res tantum abeſt ut aliquid Chriſti gloriæ detraxerit, magis etiam ut illuſtrem eam reddiderit. Neque enim ad alium, quam ad ipſum Chriſtum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apoſtolis miracula fiebant. Sed hic obiicitur nobis Dei uerbum. Scriptum eſt, aiunt, Gloriam meam alteri non dabo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: Quamobrẽ impie faciunt, qui contra Dei uerbũ ita clarum & manifeſtum, Deo debitum cultum in homines transferunt. Scriptũ eſt o Satana: ſed non hoc eſt Dei uerbum, quod tu perſuadere mẽbris tuis conaris. Neque

Matt. 22 · *1. Tim.* 6 · *Ioan.* 14 · *2. Pet.* 1 · *Phil.* 2 · *Matt.* 9 · *Actor.* 5 · *Actor.* 19 · *Eſa.* 42 · *1. Tim.* 1 · *Deut.* 6 · *Matt.* 4 · *Rom.* 2

Neqne enim ſecum ipſe pugnat Dei ſpiritus, qui per Paulum alibi locutus eſt: *Geneſ.33*
Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco: nõ enim eſt ac- *Iud.10*
ceptio perſonarum apud Deum. Scriptum eſt & illud, quod Iacob adorauit ſe- *3.Reg.1*
pties obuiantem ſibi fratrem, quod Iudith Holofernem in conopæo ſedentem: *Daniel 4*
quod Nathan, quod Berſabeæ regem Dauid: quod Nabuchodonoſor Danielem: *Gen.19*
qnod Abrahã & Ioſue angelos adorauerunt. Audebis ne ſanctos hos Patriarchas *Ioſue 5*
& Prophetas idololatriæ reos pronunciare? andebis ne, quod Paulns ipſe ſibi cõ-
traria ſit locutns, affirmare?. Qui cum dixerit uno loco, Soli Deo honor & glo-
ria, dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de uerbo
Dei, uon de ſcriptura controuerti inter nos, ſed de eo, quemadmodũ quod Dei *1.Cor.8*
digito ſcriptum eſt intelligi oporteat. Abſit opinio ſcientiæ, quæ inflat: adſit ca-
ritas quæ ædificat: non deerit nobis, ſicut aliarum, ſic & harum ſcripturarum ſa-
nus intellectus. Quod ſi uerba captioſe ſerutatus fueris, cum dicitur: Dominum
Denm tunm adorabis & illi ſoli ſeruies, nunquam ex illis colliges, ſolum Deum eſ-
ſe adorandum, uerum illud potins, ſoli Deo eſſe ſeruiendum. Ex quo conſequens
illud erit, hominem homini ſeruire non debere. Nullus ergo ſeruiet alteri, niſi
qui uelit idololatriæ rens pronunciari. Atqui Paulus adeo non prohibet hominẽ
homini ſeruire, ut etiam de eo, quemadmodum ſeruire oporteat, præcepta dede *Ephe.6*
rit: Serui, inquit; obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimpli-
citate cordis ueſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus
placentes, ſed ut ſerui Chriſti. Tam longe Paulus ab eo abſuit, ut ſeruire homini-
bus prohiberet, ut haud aliter etiam ſeruos dominis carnalibus qnam ipſi Chri-
ſto uoluerit obedire. Quæ uerba ſi quis inflatus ſenſu carnis ſuæ remota caritate
interpretari noluerit, quid aliud ex illis, qnam idololatriam, docuiſſe Paulum col
liget? qui uon alio loco dominos a ſeruis haberi uoluerit, quam quo Chriſtnm
ipſum. Verba ſnnt clara & aperta: ſed nunquam id uel cogitare Paulo in mentem
uenit, ut diuinum honorem ad homines trãſlatum uellet. Quid igitur dicemus?
patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aſpergi infamia, qua nũc
Eccleſiam uniuerſam ab his, qui ſegregauerunt ſemet ipſos, aſperſam nidemus?
quæ uel errare cum Paulo ſatius dncit, quam cum iſtis recte ſentire. Certa enim
eſt, quod neque Paulus errare, neque poſſunt iſti recte ſentire, qui ſe a compage
Chriſti corporis auulſerunt, atque ita ex membris Chriſti facti ſunt membra dia- *Ioan.8*
boli, qui mendax eſt, & pater eius. Qui, quemadmodum iam ante docuimus, quo
facilius incautis ouibns obrepat, ſeſe diuinæ legis ſententiis, uelut quibſdam uel
leribus, obnoluit, ſubinde uociferans, ſcriptum eſt enim. Sed de eo quid ſcriptũ
ſit, non eſt ulla nobis dubitatio: de eo uero, quemadmodum quod ſcriptum eſt
accipi oporteat. controuertitur. Rident iſti, qui nihil ſibi non arrogant, nihil
Eccleſiæ non detrahunt, tanquam a ſcholaſticis Theologis inuẽtum, quod de du
plici cultu, ſiue adoratione, ſen ſeruitute, traditum ab illis legimus: cum tamen
id non trecentis his annis, quod iſti uolunt, ab illis excogitatum, ſed ante mille
prope dncentos annos ab Auguſtino literis mandatum eſſe legamus. Ac niſi diſtin *Lib. 8. de ciui.*
ctionem hanc ad lucem ſcripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defen *Dei, ca.27. &*
di poſsint, quin ipſæ ſibi contradicant, inueniri ratio uix poterit. In ſcholis *li.10. c.1. et 3.*
itaque Theologorum hæc a priſcis per manus tradita didicimus, neque fuit fere
quiſqnam liberalius educatus, cuius anres his uocibus non perſonuerint, eſſe
duplicem cultum, adorationem, ſeruitutem: unam latriæ, duliæ alteram: illã ſo-
li Deo deberi, hanc etiam homiuibus recte tribui. Hanc ſeruitutem, hunc hono *In epiſ. Taraſii*
rem duliæ Paulus hominibus præſtari uoluit, latriæ uero neqnaquam. De quo *et uniuerſæ ſan*
duplici cultu in ſecunda Nicæna ſynodo multa ſcripta ſunt, ubi inter cetera etiã *ctæ ſynodi ad*
hæc leguntur: Cum crucem uiuificã ſalutamus, conuenienter canimus: Crucem *Imperatores,*
tuam adoramus domine: quæ ſane adoratio nihil aliud eſt quam ſalutatio, ſiue *quæ eſt in fine 7*
amplexum malis dicere., & eſt uox multæ ſignificationis. Adoratio enim eſt cum *actionis.*
uenera-

Gen.33 ueneratione, deſiderium, & timorem ſignificamus. Ita nos ueſtrum uictorio-
Gen.23 ſum & placidiſsimum imperium adoramus. Eſt adoratio quæ tantummodo timo
rem ſignificat, quemadmodum Iacob adorauit Eſau: eſt quæ gratiam notat, quo
modo Abraham pro agro, quem accepit a filiis Heth in ſepulcrum Saræ uxoris
ſuæ, adorauit illos. Rurſus qui ſperāt beneficium ſe accepturos a potentioribus,
Gen.42.43 eos adorant, quemadmodum fratres Ioſeph adorauerunt eum. Sumitur etiam
pro cultu adorationis in ſpiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina ſcriptura dicēs,
Deum tuum adorabis, & illi ſoli cultum exhibebis. quod Græce eſt λατρέυσεις. A-
dorabis, abſolute ponit, neque adiicit ſoli, ut ſignificetur uox diuerſæ notionis
& æquiuoca. cultum autem exhibebis ſiue ſeruies, quod græce eſt λατρέυσεις, ſoli
adiicit, quam ob cauſam latriam ſoli Deo tribuimus, ad illumq. referimus. Et in
ſecunda actione: Qualis uero eſt iſte adorationis honor? profecto non alius quā
is quo nos peccatores quoque inuicē proſequimur, ſalutantes nos inter nos per
honorationem & dilectionem. Sunt autem uerba Stephani Epiſcopi Boſtrorum.
Et in ea epiſtola, quam præpoſuit actis ſynodi Taraſ. Soli Deo latriam exhibeu-
tes, poſcimus interceſsionem intemeratæ dominæ noſtræ ſanctæ Deiparæ, ſancto
rū item angelorū, omniumq. ſanctorū. Extant autē tres libri Ioannis Damaſceni
aduerſus eos, qui ſanctis imaginibus & ſanctorū inuocationi detrahūt, ſcripti, in
quibus adorationis modi diligenter explicantur: & quæcunque uel cōtra imagi-
nū, uel contra ſanctorum uenerationē obiiciuntur, præclare diluūtur. Libet autē
Ho. de ſymbolo & Euſebii Emiſſeni ſententiā ea de re adſcribere. Sanctos, inquit, non tā pro Dei
parte, quam pro Dei honore ueneramur. Non ſunt ſancti pars illius, ſed ille pro-
batur pars eſſe ſanctorū. Quare? Quia, quod ſunt, de illuminatione & de ſimilitu
dine eius accipiunt: In ſanctis autē res Dei nō pars Dei eſt. quicquid enim Deo
participant, diuinæ eſt gratiæ, non naturæ. Colamus in ſanctis timorem & amorē
Dei, non diuinitatē Dei. Colamus merita, nō quæ de proprio habēt, ſed quæ ac-
cipere pro deuotione meruerunt. Digne itaque uenerandi ſunt, dum Dei nobis
cultum, & futuræ uitæ deſiderium contemptu mortis inſinuant. Verum ut res o-
mnis uel cæco perſpicua eſſe queat, neque ſit quiſquam, qui non intelligat, quam
falſo iſti, qui quod ne milites quidem impii, qui Chriſtum in crucem egerunt,
Ioan.19 facere auſi ſunt, Chriſti tunicam inconſutilem in tot iam particulas conſciderūt,
unam ſanctam, catholicam, apoſtolicam Eccleſiam idololatriæ unius omnium gra
uiſsimi criminis inſimulent, propter eum quem ſanctis tribuendum eſſe docet ho
norem, libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines recte trāsferri queat,
paucis diſſerere. Triplicem Deo cultum deberi, mater nos Eccleſia docuit, imita
Seneca. tionem, honorem, & inuocationem. Ex iis præcipuus & Deo gratiſsimus cultus
Lib.8. De ciui- eſt imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deo propiciari, bonus
te Dei ca.17 eſto. Satis illos coluit, quiſquis imitatus eſt. Auguſtinus uero ſummam religio-
nis eſſe dicit, imitari quem colis. Huc adeo requirit a nobis Deus, ut filium ſuum
unigenitum de cælo deſcendere, & in terris cum hominibus uerſari uoluerit, quo
in illo homine facto, quemadmodum nos imitari Deum oporteret, diſceremus.
Neque enim propterea tantum incarnari Chriſtus uoluit, ut eſſet uita noſtra, ue-
rum etiam ut eſſet uia, per quam ad uitam peruenire nobis liceret. Non ideo tā-
tum homo factus eſt, ut (quod ſolum urgeri uidemus hoc tempore) pro peccatis
noſtris ſatisfaceret, mortemq. noſtram moriendo deſtrueret, uerum etiam ut ſe
ipſum uiam nobis & exemplum uiuendi proponeret: ut ſicut ipſe ambulauit, &
nos ambularemus, neque ſatis eſſe putaremus, ſi crederemus quod uita noſtra fa-
ctus eſt, quodq. ſatisfaciendo pro peccatis noſtris, nos a morte liberauit; at-
que ita omni cura ſoluti, in utranque, qu od ainnt, aurem dormientes, otio iam,
Heb.12 & uoluptati uacaremus, uerum ut aſpicientes in auctorem fidei, & conſummato
rem Ieſum, eadem, qua ille, uia incederemus, ſi ueritate cognitam uitam conſe-
Geneſ.2 qui uellemus. Condiderat Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam:
hanc

hanc ille cum propemodũ amiſiſſet uitio ſuo, Deus homo fieri dignatus eſt, ut eã
ſic de formatã in nobis, ut amiſſa uideretur, reſtauraret. Quãtum igitur eum eſ-
ſe cultum exiſtimare debemus, propter quem Deus de cælo deſcendere, & in hac
lacrymarum ualle carnem noſtram indutus cum hominibus uerſari dignatus eſt.
Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens: Eſtote imitatores Dei, ſicut filii ca- *Epheſ.* 5
riſsimi, & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus dilexit nos. Inuitat Petrus ita
ſcribens: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens uobis exemplum, ut ſequami-
ni ueſtigia eius. In uitat Ioannes cum ait. Qui dicit ſe in deo manere, debet ſicut 1. *Pet.* 2
ipſe ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipſe, qui uia noſtra, qui ſimul & oſtiũ
& oſtiarius noſter fieri dignatus eſt, dominus Ieſus Chriſtus. ſic enim loquitur. 1. *Ioan.* 2
Si quis uult poſt me uenire, abneget ſemet ipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequa-
tur me. Ac rurſus alio loco. Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabi-
tur. Quid igitur? Nunquid nefas eſſe putabimus, præcipuum cultum hunc, pro- *Ioan.* 14
pter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipſe per ſe, & per Apoſtolos ſuos *Matt.* 16
nos inuitare dignatus eſt, ad homines transferre? Hoc ſi nefas eſt, nefarium ſce- *Ioan.* 10
lus commiſit Paulus, qui dixit: Volo autem omnes uos eſſe ſicut me ipſum. Ac rur
ſus clarius in eadem epiſtola repetitis uicibus. Imitatores mei eſtote. Et in alia: 1. *Cor.* 7
Eſtote ſicut ego. Quid ais, o Paule? Chriſtus ideo uenit in mundum, ut imaginẽ 1. *Cor.* 4
& ſimilitudinem Dei, quam inobedientia ſua primus parens noſter propemodum *Galat.* 4
amiſerat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis reſtauraret. Chriſtus
dicit: Ego ſum uia. ego ſum oſtium: qui uult uenire poſt me, ſequatur me: non
Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciſcum: & tu dicis, Eſtote ſicut
ego; Volo omnes eſſe ſicut me: Imitatores mei eſtote. Quem temet ipſum facis?
Nunquid tua in nobis imago reſtaurari debet? nunquid tu es uia noſtra, qua no-
bis incedendum? nunquid tu es oſtium noſtrum, per quod nobis ad uitam ingre-
diendum eſt? Quid eſt, ſi hoc non eſt Dei ſibi gloriam uendicare? ſoli Deo debitũ
cultum in ſe transferre uelle? qui præcipuus, Deoq. multo gratiſsimus in imita
tione conſiſtit. Hic facile quiuis perſpicit, ſi quis uerbo urgeat (quod hoc tem-
pore fieri, proh dolor, uidemus) a nefario ſcelere defendi Paulum non poſſe. Sed
non ita ſoli Deo debetur imitatio, ut non recte hominem etiã imitari liceat. Non
itaque tranſtulit in ſe Dei gloriam Paulus, neque ſoli Deo debitum ſibi cultũ ar-
rogauit, quin potius, quemadmodum hanc, ad quam inuitat, imitationem ſui uel
let intelligi, declarauit, cum poſt ea uerba, Imitatores mei eſtote: ſtatim ſubiun
xit, ſicut & ego Chriſti. Hactenus imitari ſe quemque uoluit, quatenus ipſe Chri
ſtum imitatus eſt: non quatenus fuit perſequutor, blaſphemus, contumelioſus,
uerum quatenus miſericordiam Dei conſequutus: non ipſe iam uiuebat, ſed in
ipſo Chriſtus, quatenus ipſi mundus, & ipſe mundo fuit crucifixus: ut imitari Pau 1. *Tim.* 1
lum, nihil aliud fuerit, quã Chriſtũ in Paulo uiuentem imitari. Vides igitur quod *Galat.* 2
recte cultus hic ſanctis tribuitur, quos cum imitari iubemur, nihil aliud quam *Galat.* 6
Chriſtum in ſanctis imitari iubemur, omnis ut honos ad ſolum illum, qui uia no-
ſtra, qui oſtium noſtrum eſt, dominũ Ieſum Chriſtum redundare uideatur. In illo
perfectiſsimum nobis pietatis exemplar editum eſt. Sed quoniam dicere poſsit
aliquis: Quid eſt homo, ut poſsit ſequi regem factorem ſuum? Quomodo præ- *Eccle.* 2
ſtare poſſum ego puluis & cinis, ut incedam ueſtigiis creatoris mei? Vt ne quis *Geneſ.* 18
exiſtimaret ſibi non eſſe poſsibile, quod propter nos homini facto Deo fuit poſsi
bile, pari proponuntur homines, ut in illis Chriſtum uiuentem & operantem imi
temur, neque deſperemus ea nos præſtare poſſe, quæ eadem qua nos infirmitate
præditi uiri ſancti quandoque præſtitiſſe commemorantur. Sic a Baſilio ſcriptũ *Ser.* 2. *de baptiſ*
legimus: Reſpicientes igitur in Chriſtum, animi noſtri alacritatem glorioſo imi- *mo.ca. ultimo.*
tandi ſtudio intendamus. ubi uero ſanctos conſyderamus, docemur ſtudium hoc
imitandi Chriſti non eſſe impoſsibile, ut per illorum conſyderationem alacriores
facti, ſyncerum & immaculatum omne mandatum Domini, ad mortem uſque

ſerue-

ſeruemus, atque in uitam æternam ingrediamur, regnum cælorum hereditate poſsideamus, quemadmodum pollicitus eſt, qui mentiri neſcit dominus ac Deus noſter Ieſus Chriſtus unigenitus Dei uiuentis filius. Nihil ergo detrahitur perfectiſsimo exemplari, quod eſt in Chriſto Ieſu, ſanctis imitandis: ac augetur potius illius gloria, quam minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta ſufficiant. Secundum genus in honore conſiſtit ac ueneratione. Dicit itaque Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operāti bonum. Nunquid ipſe ſibi contradicit? Minime gentium. Non adeo fuit hebes Paulus, ut ignoraret ſummum illum cultum & gloriam omnem ſoli Deo deberi, atque ad ſolum illum eſſe referendum: ſed non propterea ſua quoque gloria & honore fraudandos eſſe putabat eos, qui bonum eſſent operati, per quos nomen *Ezech. 36. & Rom. 1* Dei ſanctificabatur, ſicut contra per eos, qui perperam agunt, quiq. nequiter uiuunt, nomen Dei polluitur & blaſphematur. Quid autem aliud honoramus & ueneramur in ſanctis niſi Dei dona, niſi Chriſtum ipſum uiuentem & operantem *In ora. in Atha.* in illis? Athanaſium laudans, dicit Gregorius Nazanzenus, uirtutem laudo: uirtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namque donum eſt uirtus omnis, a quo *Iacobi 1* proficiſcitur omne datum optimū, & omne donum perfectum. Qui honorat Do*Epipha. hær. 26* minum, inquit Epiphanius, honorat etiam ſanctum: qui uero ignominia afficit *In 40. martyr.* ſanctum, ignominia afficit etiam ipſum Dominum. Ad eundem modum Baſilius: Honos erga bonos conſeruos (ſanctos intelligit uita iam functos) collatus, bene uolentiæ ſignificationem apud communem Dominum habet. Quod totidem pro *Dama. li. 4* pe uerbis & a Ioanne Damaſceno, & in decretis ſynodi ſanctæ ſecundæ Nicænæ re *Actione 4* petitum legimus. Neque diſsimiliter Auguſtinus, Oſtendatur, inquit, mihi Ro*Au. in Pſal. 44* mæ in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi oſtendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, niſi ille defunctus pro nobis? Sumus enim Chriſtiani, non Petriani. Tolle a Petro, tolle a Paulo, tolle ab Adalberto & Staniſlao, quod Apoſtoli, quod martyres, quod imitatores Chriſti fuerunt; non plus illis honoris debetur, quam uel Ariſtidi iuſto, uel Photioni, uel Zenoni, quorum uitæ ſanctimoniam ab iis, qui Græcorum hiſtorias conſcripſerunt, plurimum eſſe legimus commendatam. Chriſtus igitur in ſanctis honoratur, ac tantum abeſt, ut honorandis illis obſcuretur Chriſti gloria, nihil ut magis ad eam illuſtrandam pertinere uideatur, quā ea quæ ſanctis præſtatur ueneratio. Sed hac de re, dicūt iſti qui ſegregauerunt ſemet ipſos, non eſt nobis uobiſcum controuerſia, de inuocatione concedimus, quam ſoli Deo deberi cenſemus: atque ea, qua iungimur, uſurpata nobis auctoritate, ſi quis inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ uenerationis, eadem & inuocationis ratio. Si nullum eſt crimen in imitandis ſanctis, cum ſe Chriſtus non Petrum, non Paulum ſequi iuſſerit, ſe, non ſanctorum aliquem, uitam & oſtium eſſe docuerit: ſi nullum eſt crimen in glorificandis illis, cum disertis uerbis Deus dixerit, Gloriam *Eſai. 42* meam alteri non dabo: quid eſſe criminis poterit in illis inuocandis? non tanquā largitoribus, hoc enim ſolius Dei proprium eſt, ſed tanquam deprecatoribus. Quo modo inuocabunt, aiunt, in quem non crediderunt? In ſanctos autem non *Rom. 10* credimus. Quid ſi in illos quoque recte credi docet Paulus? Verba ſunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in domino Ieſu & in omnes ſanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt recte in ſymbolo dici poſſe: Credo in ſanctam catholicam Eccleſiam. Quo genere loquendi uſus eſt Hieronymus quoque dicens: Cū ſollemne ſit in lauacro, poſt Trinitatis cōfeſsionem interrogare, credis in ſanctā *Aduerſus Luciferianos.* Eccleſiam? In quam Eccleſiam crediďiſſe eum dicis? In Arianorum? Sed non habent. In noſtram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere quam ne *In epiſ. ad Philemonem.* ſciuit. Qui etiā Pauli locum hunc exponens, affert illud, quod eſt in Exodo ſcriptum: Credidit populus Deo & Moyſi ſeruo eius. Vna, inquit, atque eadem cre*Exod. 14* dulitas in Moyſen refertur & in Deum, ut populus, qui credebat in dominum,

æque

æque credidiſſe dicatur in ſeruum. Hoc autem non ſolum in Moyſe, ſed in omnibus eius ſanctis eſt, ut quicumque credidit Deo, aliter fidem recipere eius nequeat, niſi credat & in ſanctos eius. Non eſt enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in miniſtros eius odio & infidelitate tenuatur. Sed & Chryſoſtomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignitatem, quod ei coniunctus eſt Moyſes: coniunctus eſt enim, inquit, non ut honore par Deo, ſed ut miniſter Dei. Origenes quoque, recitante Pamphilo in apologia eius, Eſt, inquit, fides noſtra, primo quidem omnium in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, conſequenter uero etiam in omnes ſanctos, Patriarchas, uel Apoſtolos Chriſti. Si ergo recte credimus in ſanctos, recte etiam inuocamus ſanctos. Quemadmodum autem aliter in ſanctos credimus quam Deum, ſic aliter etiam eos inuocamus quam Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæſumus, da quæſumus, præſta quæſumus, largire quæſimus, tribuæ quæſimus: Sanctos in uocantes nihil aliud dicimus, quam, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione noſtra in cælis cum Chriſto triumphantibus, quam cuiuis e fratribus in terris nobiſcum adhuc militantibus. Quæ, malum, igitur intemperiæ agunt iſtos, qui ſoli Deo debitum honorem in mortuos homines a nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas eſt, ora pro nobis ſancte Dei genite? Eſt quidem ita. quod aduocatus noſter Chriſtus etiã nunc ad dexterã ſedens patris interpellat pro nobis: uerũ hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Chriſtum inuocauit umquam, ne cum Ario creaturam eſſe Chriſtum ſentire, aut aliquid eius poteſtati detrahere uideretur, quaſi non æque largitor ipſe ſit ut pater, aut ſpiritus ſanctus. Etenim quatenus eſt homo, Pontifex eſt noſter pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis eſt patri, non tam preces fundit, quam precantes exaudit. Cum enim ſit unus ex diuerſa ſubſtantia, ipſe eſt, inquit Claudianus, qui quodam modo petit, ipſe eſt qui ſe quodam modo pro nobis exandit. Quamobrem ut omnibus manifeſtum faceret mater Eccleſia, nullum ſe diuinum honorem in ſanctos transferre, in illa ſollemni ſupplicatione, quam Litaniam uocant, quid creatori, quidq. creaturæ tribnendum ſit, diſerte docet, dum aliter Deum unum iu ſubſtantia, trinum in perſonis, qui creator eſt omnium, aliter ſanctos, qui Dei creaturæ ſunt, inuocat. ad Deum enim ita loquitur: Pater de cælis Deus, miſerere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miſerere nobis. Spiritus ſancte Deus, miſerere nobis. Ad ſanctos ubi uentum eſt, non miſericordiam, ſed interceſsionem tantum ab illis poſtulat, ſicut ab aliis in hoc ſæculo nobiſcum degentibus. Hoc eſt quod a beato Ephrem ſcriptum legimus, Sanctorum eſſe pro peccatoribus intercedere, Dei uero miſericordiam impartiri, ubi ſe ipſum reprehendit, & peccata ſua confitetur. Sic enim illos alloquitur. Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Sic in concilio Toletano octauo, quod ſecundam Nicenam ſydonum præceſsit, ubi forma præſcribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore ſuo adorato, inuocet ſanctos, ut pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinam dignentur. Vides iam quiſquis es, qui cum Saulo Chriſtum in membris ſuis perſequi, quam eorum, quæ pro nobis ſolicita ſunt, ad Chriſtum interceſsione cum Paulo uti mauis, quod nullus diuinitati proprius honos in litania ſanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum ſedes translatis, quam ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Sed in hoc, ais, Chriſti gloriæ derogatur, quod alius a Chriſto mediator quæritur, dum a ſanctis interceſsio poſtulatur. Derogabat igitur Chriſti gloriæ Paulus, quem toties ad ſanctorum interceſsionem confugiſſe legimus. Alios ſcilicet præter Chriſtum mediatores agnoſcebat? Quid magis abſurdum dici poteſt? Sciebat uero Paulus, quod ab eo docta confitetur Eccleſia, unum eſſe mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum: ſed tantum abfuit, ut propterea ſanctorum inuocationem eſſe putauerit excludendam, ut in eo ipſo capite, ubi mediatoris unius facit mentionem

Tomo. 3. in ſer de fide & lege naturæ.

1. Ion. 2

De ſta. animæ, li. 1. Cap. 3

Cap. 7

Rom. 15
2. Cor. 1
Coloſ. 4
1. Theſſa. 3

1.Tim. 2 tionem, pro regibus & pro omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, obſecrationes fieri uoluerit. Quid eſt autem obſecrare pro aliquo, niſi mediatorem inter eum eſſe, quem petis, & eum pro quo petis? Qualem ſe fuiſſe Moyſes teſtatur in-
Deut. 5 ter Deum & populum Iſrael, cum dicit: Ego medius & ſequeſter fui. Talem ut mediatorem non eſſe niſi ſolum Chriſtum diceret, numquam ne cogitare qui-
Li. 12. theſau. dem in mentem uenit Paulo. Sed audiamus Cyrillum ea de re loquentem: Media-
Cap. 10 tor, inquit, Dei & hominum, Ieſus Chriſtus eſt, non ſolum quia reconciliauit homines Deo, uerum etiam quia naturaliter & ſubſtantaliter & Deus & homo in una ſubſtantia eſt. hoc enim modo naturam noſtram ſibi Deus reconciliauit: Nam aliter quo modo unum mediatorem Chriſtum Paulus dixiſſet? multi enim ſanctorum mediationis miniſterio uſi ſunt, & ipſe Paulus clamat: Rogamus pro Chriſto, recõciliamini Deo. Moſes quoque mediator fuit, miniſtrauit enim filiis Iſraël legem datam a Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipue quando clamabat ad Deum: Recordare mei ſtantis coram te, ad loquendum pro ipſis bona. Quid multa? ſinguli Prophetarum mediatores fuerunt, Apoſtolorum quoque ſinguli. Quo modo igitur unicus mediator Dei & hominum Chriſtus? niſi noua inauditaq. in aliis mediatio ſua ſit. Sed modum quoque perſtringere non alienum eſt. Quod igitur duo quædam ſicut medium coniungit, ab utroque neceſſario tangitur, & hoc modo diuerſa per medium coniunguntur. Eſt autem Chriſtus mediator Dei & hominum, quia in eo uno Deus & homo coniungitur. Verum & ipſe Paulus qualem unum & ſolum mediatorem Chriſtum intelligi uellet, mox explicauit poſtea uerba: Vnus eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: mox illa ſubiiciens: Qui dedit redemptionẽ ſemet ipſum pro omnibus. Vides nullam hic interceſſionis, uerum ſolius redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui pretioſo ſanguine ſuo nos redemerit, non eſt niſi ſolus
Ser. 12 de paſ- dominus noſter Ieſus Chriſtus. Sic enim docti ſumus a Leone pontifice, quod
ſione domini. quamuis in conſpectu Domini multorum ſanctorum pretioſa ſit mors, nullius ta-
Epipha. in lib. men inſontis occiſio propitiatio fuit mundi. Acceperunt iuſti, non dederunt co-
Ancorato. ronas, & fidelium fortitudine exempla nata ſunt patientiæ, non dona iuſtitiæ: Singulares quippe in ſingulis mortes fuerunt, nec alterius quiſquam debitum ſuo funere ſoluit: cum inter filios hominum ſolus dominus noſter Ieſus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes etiam ſunt ſuſcitati: de quibus ipſe dicebat: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me ipſum. Sic &
Li. 11 in Ioan. ante Leonem a Cyrillo ſumus inſtituti, quod unum mori oportuit, ſufficientem
c. 34 pro uita omnium redemptionem, ut & mortuorum & uiuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum uerum eſſe putaret, Apoſtolorum mortem ad deſtru-
Ad Bonifacium ctionem interitus aliquid contuliſſe: Cum liberatis enim ab interitu etiam Apo-
lib. 4 ſtoli iure connumerantur: unius enim nobiſcum illos naturæ fuiſſe cõſtat, in quos
Cap. 4 imperium mors ſuum exercuit. Sic æqualis eius Auguſtinus: Solus Chriſtus pro
Tract. 84. in nobis ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, ut nos per illum ſine bonis meritis con-
Ioan. ſequeremur gratiam. Et rurſus: Etſi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remiſsionem nullius martyris ſanguis funditur, quod fe-
Ca. 14. in Mat. cit ille pro nobis. Sic & qui præceſsit hos Hilarius, Domino, inquit, ſæculi motus tempeſtateſq. calcanti, non eſſe quiſquam paſsionis particeps poterat: ſolus enim paſſurus pro omnibus, omnium peccata ſoluebat, nec ſocium admittit quidquid uniuerſitati præſtatur ab uno: ita cũ eſſet ipſe redemptio uniuerſorum, erat etiam Petrus ante redimendus ad redemptionis iſtius fidem, cum in Chriſti
Li. 1. Sent. diſt. martyrem reſeruatur. Sic poſt hos quoque aliquot ſæculis docuit Petrus Lonbar-
uli. dus: quem auctorem quadringentis his annis ſecuti ſunt, quotquot ſacræ Theologiæ profeſſores dici & eſſe uoluerunt. Chriſti paſsio cauſa eſt noſtræ ſalutis, quod non eſt paſsio alicuius ſancti. nullius enim paſsione redempti ſumus niſi Chriſti. Profuerunt quidem non modo iis, qui paſsi ſunt, uerum etiam aliis fidelibus ipſo-

rum

ipſorum paſsiones, uerumtamen noſtra redemptio non ſunt, hoc enim paſsio illius ſola potuit, qui Deus eſt & homo. Ambroſius libr. 7. in Lucam. Nullius ſanguis profuit, ſicut ſanguis Chriſti, neque enim redimere potuit ſanguis prophetarum. Neque redemit nos Petrus aut Paulus. Chriſti ſolius paſsione redempti ſumus, ſolus ille nos redimere morte ſua potuit, qui & Deus eſt & homo: quod qui purus homo fuiſſet, preſtare numquam ualuiſſet: Vtcumque ſanctorum quoque paſsiones uobis, uerum iam redemptis proſunt: Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem eum, numquam agnouit alium una, ſancta, catholica, apoſtolica Eccleſia, quam unum & ſolum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in cruce pro nobis mortuum: a quo docta, ut in ipſius nomine patrem peteret, ſimul a Paulo admonita, ut per Chriſtum hoſtiam laudis offerret Deo, omnes orationes ſuas quas collectas uocant, ad patrem fere dirigens, concludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quempiam ſanctorum, ſed per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: per ſolius illius paſsionis & mortis meritum, qua nos redemit, quæ petit, omnia concedi ſibi poſtulat. Vides ergo Satana, quod non ignorat mediatorem Chriſtum Eccleſia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ perſuadere conatus es: quodq. iuxta ſanã Pauli doctrinam non alium redemptorem agnoſcit, & confitetur, quam dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, etiamſi cum eodem Paulo ſanctorum ſibi putat interceſsionibus utendum. Sed Paulus, inquit, ad uiuorum non mortuorum interceſsiones confugit. Atqui Deo uiuunt illi, cuius cõſpectu fruuntur, præ quibus nos recte mortui eſſe cenſeri poſſumus. Tum autem, ubi Paulus, ubi ſcriptura aliqua, ſanctos cælo iam potitos inuocare, & eorum interceſsione uti prohibet? Sed nuſquam id faciendum eſſe præcipit, neque ullum eius rei in ſcripturis extat exemplum. Non præceperit: Verum ille tamen ſcripturæ locus, quo benedicens Iacob filiis Ioſeph, ait: Inuocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Iſaac: quid aliud quam ſanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam ſunt, inuocationem cõfirmare uidetur? A qua non abhorret etiam illud, quod a Moſe dictum eſt: Quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper malitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iacob, ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temet ipſum dicens, &c. Quodq. dixit apud Danielem Azarias: Ne auferas a nobis miſericordiam tuam domine Deus noſter, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iacob ſanctum tuum. Chryſoſtomus diuinæ humanitatis exemplum adducens, Quãdo, inquit, inter uiuos homines quibus loquendi fiducia fit, quiq. peccatores reſtituere poſsit, nullos prorſus inuenerit, tunc uero ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto. Quo modo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipſe gratia tutor urbem, Dauid etiã filii mei cauſa, qui ab hac iampridem uita diſceſsit. Aſpice, ſanctorum quãta ſit uirtus. Neque enim ſua uerba tantũ aut corpora, ſed ipſa etiã corporũ tegmina ſemper omni poſſeſsione ſunt auguſtiora. Heliæ ſiquidem leonina pellis Iordanẽ diſcindere fecit: Trium puerorũ calcei per ignes ambulauerunt. Heliſæi lignũ potuit undarum mutare naturã, quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrum ſuſtinere coegit: Moſis uirga mare rubrũ dehiſcere iuſsit, petram diſrumpere ualuit: Pauli ueſtes morbos fuderunt: Petri umbræ mortẽ fugarunt: ſanctorũ martyrũ cinis improbos dæmones expulit. Non deſunt itaque ſcripturæ teſtimonia, quibus & intercedere pro nobis ſanctos, & ad eos recte nos confugere doceri poſsit. Verũ fac ita eſſe, quod nuſquã id ſcriptũ ſit. At ſi nihil quod ſcriptũ eſt, recipiendum putaueris, ne Symbolum quidem recipi debebit, quod in ſcripturis nuſquã continetur. Enumerauimus autem iam antea pleraque de uoce homouſios, de diuinitate ſancti Spiritus, de perpetua Mariæ uirginitate, de baptiſmo paruulorum, deq. aliis nõnullis, quæ Arius, Macedonius, Eluidius, Donatus,

Ioan. 15 *Hebr. 13* *Geneſ. 48* *Exod. 32* *Daniel. 3* *Hom. 5. in homi. de uirtutibus & uitijs.* *4. Reg. 20* *4. Reg. 2* *Daniel. 3* *4. Reg. 6* *Exod. 14* *Exod. 17* *Actor. 19* *Actor. 5*

reiicienda eſſe putauerunt, quod e ſcripturis probari nō poſſent. Namquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus iſtud collectionis, Non eſt ſcriptū, igitur amplectendū non eſt, cum ipſis illius auctoribus hæreticis, quorum ſemper proprium fuiſſe uidetur, explodemus, & quod Paulus admonet, non ſcriptas etiā traditiones uetuſtate cōſecratas, ac totius Eccleſiæ perpetuo conſenſu comprobatas, mordicus retinebimus. Non eſt quiſquam fere ſanctorum Patrū, qui a Chriſto in cælum tranſlato ad hæc uſque noſtra tempora uixerunt, cuius calculo ſanctorū cum Chriſto triumphantiū interceſsio non fuerit approbata. Neque fuit illis inuſitata hæc interpellandi formula, qua nos in litaniis utimur. Origenē longe uetuſtiſsimū ita legimus orantem: O beate Iob, uiuens in perpetuum, & uictor permanens in conſpectu regis Domini, ora pro nobis miſeris. Et alio loco: Incipiā me gentibus proſternere & inuocare omnes ſanctos, ut mihi, non audenti petere Deum, propter nimietatē peccati, ſuccurrant. O ſancti Dei, uos lacrymis & fletu pleno dolore deprecor, ut procidatis miſericordiis eius pro me miſero. Beatus Ephrem Ediſſenæ Eccleſiæ diaconus, ante mille trecentos annos in ſermone de laudibus ſanctorū martyrū: Precamur, inquit, beatiſsimi martyres, qui pro Domino tormēta ſubiiſtis, atque ideo familiarius Domino coniuncti eſtis, ut pro nobis miſeris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno, Mariā alloquens: Eſto, inquit, noſtra cōciliatrix & aduocatrix in hora iudicii, libera nos a futuro igne & tenebris: Tu nāque es ſpes apud Deum Chriſtianorū. Gregorius quoque Nazanzenus, quē Theologum Græci uocant: Tu autē, inquit, Baſili ſacrū ac diuinum caput ex alto nos reſpice, & carnis ſtimulum, inſtructionē noſtram a Deo nobis datā, aut tuis ſiſte precibus, aut fortiter nos ferre perſuade. Et alibi Cyprianum alloquens. Tu nos, inquit, ab alto propitius reſpice, noſtrumq. ſermonē ac uitā dirige, & ſanctum ouile hoc paſce aut una rege, In oratione in Cyprianum. Et Athanaſius, Si adoras hominem Chriſtū, eo quod tibi inhabitet Dei uerbum, una opera adora quoque ſanctos, ob Deum, qui in illis domicilium habet. De incarnatione uerbi Dei. Et eius diſcipulus Hieronymus. Vale, inquit, o Paula, & tui cultoris ultimam ſenectutē orationibus iuua: Fides & opera tua Chriſto te ſociant, præſens faciliusquod poſtulas impetrabis. Ac ſynchronus, huius Auguſt. Orate dominū, orate piiſsimi, orate omnia agmina ſanctorū: Et qui ſecutus Auguſtinū eodem uixit ſæculo, Victor. Deprecamini Patriarchæ, de quorū ſtipe nata eſt, quæ nunc laborat in terris Eccleſia, orate ſancti Prophetæ cognoſcētes afflictā, quā antea uaticinantes præconio ceciniſtis. Eſtote Apoſtoli ſuffragatores eius, quā ut congregaretis, uniuerſum orbē, aſcendente in uobis Domino, uelut equi uelociſsimi curſitaſtis, præcipue tu Petre beate, tu ſancte Paule gentiū magiſter, uniuerſiq. ingemiſcite ſancti ſimul pro nobis Apoſtoli: Sed ſcimus quia indignū eſt uobis pro nobis orare, quia iſta quæ uenerunt nobis, non ad probationē quo modo ſanctis, ſed malis meritis ſupplicia debebātur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia & Chriſtus orauit pro inimicis Iudæis: proſtrati rogamus, ut nō ſpernatis ueſtros miſeros peccatores, per eum, qui uos ad Apoſtolicum culmen prouexit humiles piſcatores. Et æqualis eius Antonius Epiſcopus Cōſtantienſis ad Arcadium ſcribens: Qualis eris, inquit, cum Petrū & Paulum, quos rogare ſolebas ut patronos, habebis amicos? Et qui præceſsit hos Prudentius, ad Laurentium uerba faciens; O Chriſti decus, inquit, audi poetam ruſticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentē ſua: Indignus, agnoſco & ſcio, quē Chriſtus ipſe exaudiat: Sed per patronos martyres, poteſt medelā conſequi. Et Paulinus Celſum alloquens. Sed tamen & nobis poterit tua gratia longum uiuere, ſi noſtri ſis memor ad Dominum. Et paucis interiectis: Celſe iuua fratrem ſocia pietate laborans, ut ueſtra nobis ſit locus in requie. Porro Baſilius adeo non reprehendendam putat

Lib. 2. in beatum Iob.
In lamenta.
In Monodia Baſilij.
In Epitaphio Paulæ.
In medita. c. 23
Vict. l. 3. de perſecut. Vandalica.
In panegyrico de obitu Celſi.

putat ſanctorum inuocationem, ut ſcribens de quadraginta martyribus dicat:
Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugiat: qui rurſus lætatur, hos oret: il-
le ut a malis liberetur, hic ut duret in rebus lætis. Quos etiam ipſe poſtea inuo-
cat. Quem imitatus Gaudentius, de iiſdem & de aliis nonnullis ſcribens, Sup- *In ſer. quem ha*
plices, inquit, ad eorum ueſtigia concurramus, ut ipſis intercedentibus uniuer *buit in dedica-*
ſa quæ poſcimus, adipiſci mereamur. Et Ambroſius: Vt efficax hæc mea ſit pre- *tione Baſilicæ*
catio, beatæ Mariæ uirginis ſuffragia peto, Apoſtolorum interceſsionem implo- *concilij ſancto-*
ro, martyrum preces deprecor, Confeſſorum orationes expoſtulo: talium domi *rum.*
ne Deus preces numquã ſpernis. In precatione ſecunda præparanti ad Miſſam.
Sic & Ioannes Chryſoſtomus in laudibus ponit Imperatoris, quod is purpura in- *Hom. 66. ad po*
dutus, accedit martyrum ſepulcra complexurus, & faſtu depoſito ſtat ſanctis *pulũ Antioch.*
ſupplicaturus, ut pro ſe apud Deum intercedant: & ſcenarum fabrum, & piſcato-
rem etiã mortuos ut protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid
ergo, dicemus idololatras fuiſſe Origenem, Baſilium, Gregorium Nazanzenũ,
Ioannem Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, beatum Ephrem, Pruden
tium, Athanaſium, Ambroſium, Gandentinm, Paulinum, Antonium, Victo-
rem, qui ad ſanctorum interceſsionẽ & confugerunt ipſi, & aliis, ut confugerent,
auctores fuerunt? Nos uero multo rectius eos idololatras eſſe cenſebimus, qui
commenta opinionum ſuarum ſic adorant, & quod ſemel in animum induxerunt,
id mordicus adeo tuentur, ut Eccleſiæ totius conſenſum, quæ columna eſt & fir-
mamentum ueritatis, pro nihilo ducant, & ei ſui cordis uiſiones anteponant:.
Cui cum reſiſtunt, non hominibus reſiſtunt, ſed ipſi Spiritui ſancto, qui cum ea
manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem ueritatẽ, ac relicto Deo,
qui uult in ſanctis ſuis coli, ſequuntur deos alienos: ſic enim in ueteri Teſtamen *Hier. 3*
to nouas & peregrinas atque alienas ab Eccleſia doctrinas legimus appellari; *Oſee 3*
quod non ſecus ab hæreticis ipſorum commenta quam ab ethnicis dii ſui obſer-
uentur. Tanta fuit priſcis illis ſæculis ſanctorum, & eorum reliquiarum uenera-
tio, ut ad martyrum ſepulcra non niſi cum tremore quodam & horrore homines
accederent. Quemadmodum cum aliis in locis, tum ubi uitã beati Babilæ perſe
quitur, a Chryſoſtomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiam in alio quo- *Tomo 3. in de-*
dam loco uerba ſunt hæc: loquitur autem de ſanctis: Qui ducebantur & cir- *mon. aduerſus*
cumducebantur: qui contempti erant & uincti: qui innumera patiebantur dum *gent. quod Chri*
uiuebant, ubi defuncti ſunt, regibus ipſis erant magis uenerabiles. Etiã Romæ, *ſtus ſit Deus.*
quæ urbium eſt regaliſsima, relictis omnibus, ad ſepulcra piſcatoris & pellio-
nis currunt & reges, & præſides, & milites. Et in Conſtantinopoli reges noſtri
magnam gratiam putant, non ſi prope Apoſtolos, ſed ſi uel extra eorum ueſtibu-
la corpora ſua ſepeliantur, fiantq. piſcatorum oſtiarii reges: neque hinc in mor-
te confunduntur, ſed honeſtantur & ipſi & eorum nepotes. De Theodoſio nar-
rat Ruffinus, quod is contra Eugenium prœlium initurus, circumibat cum ſa- *Libr. 2. c. 32.*
cerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & Apoſtolorum the *eccl. hiſt.*
cas iacebat, cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida ſanctorum interceſsione poſce
bat. De reliquiis Geruaſii, Protaſii, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fue-
rit hominum concurſus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, ſcribit
Auguſtinus. Quo etiam in loco moris fuiſſe ſcribit, ut recitaretur in templo, *Lib. 21 de ciui-*
quid quiſque beneficii accepiſſet. Euſebius uero Emiſſenus grauiter eos redar- *tate Dei, c. 28*
guens, qui negant uenerationem deferendam reliquiis martyrum, dum ſanctæ
Blandinæ hiſtoriam perſequitur, Subiiciuntur, inquit, ignes, ſed ad hoc tamen
ualere cognoſcuntur ut conſecrent: mitigantur beſtiæ, ſed ad prædam ſuam feri-
tas impaſta miratur. Dilacerata uario tormentorum genere membra ſanctificant
flammæ dum paſcere neſciunt, honorant beſtiæ, dum ſæuire non norunt. Vbi
ſunt qui dicunt, uenerationem ſacris martyrum deferendã nõ eſſe corporibus?
Ecce cruentæ feritatis immanitas, quæ religionis non recipit ſenſum, defert

Y 2 uenerationis

uenerationis obſequium, & quæ diſcretionem rationis ignara non recipit, ad malorum tamen damnationem, quid honoris ſanctis debeatur agnoſcit: ac ſic ſupplicii miniſterium uel inſtrumentũ, miro modo meritorũ efficitur teſtimoniũ, & dum pietati reuerentiam præſtat, profert tacitam de impietate ſententiã. Suo

Lib.8.de curatio.Græ.affect. quoque tempore factum eſſe refert Theodoritus, ut notorum rei dona perſoluerent, atque alii oculorum, alii pedum, alii manuum ſimulacra ſuſpenderent, ex auro argentoue confecta. Denique ſub ipſa propemodum Apoſtolorum tempora tantus fuit honor ſanctorum martyrum reliquiis habitus, ut beati Polycarpi corpus Chriſtianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctũ illum pro

Lib.4.c.15.eccl. hiſt. Deo colerent, quemadmodum ab Euſebio memoriæ proditum legimus. Itaque non eſt nouum hoc, quod infelici æuo hoc noſtro fieri uidemus ab hæreticis, ut qui Chriſtum in ſanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ

Cont.Fauſt.lib. 21.cap.21 inſimulentur. Iam inde a multis ſæculis factitatũ id eſſe narrat Auguſtinus, cum a Fauſto Manichæo, tum a Maximo Madaurenſi, tum ab aliis nonnullis; qui idololatriæ Chriſtianos affines eſſe dixerint, propter ſingularem cultũ, quo ſanctos martyres proſequi uidebantur. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſsiſtens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: ut ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam caritatem, & in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adiuuante poſſumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac uita coluntur ſancti Dei homines; ſed illos tanto deuotius, quanto ſecutius poſt incerta omnia ſuperata: quanto etiã fidentiore laude prædicamus iam in uita feliciore uictores, quam in iſta adhuc pugnantes. At illo cultu qui Græce latria dicitur, Latine uno uerbo dici non poteſt, cum ſit proprie quædam diuinitati debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus niſi unũ Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificii, unde idololatria dicitur eorum qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, uel offerendum præcipimus, uel cuiquam martyri, uel cuiquam ſanctæ animæ, uel cuiquam angelo. Numquid non perſpicue ſatis declarauit Auguſtinus hoc loco, qui cultus, quæue ſeruitus proprie diuinitati debeatur, quæ contra mortalibus quoque tribui recte poſsit? Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, uerum non ita proprie, ut non etiam ad homines recte transferri poſsint. Ceterum offerre ſacrificium ita eſt proprie diuinitati debita ſeruitus, ut qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere non poſſit. Sicut etiam ex quarta & ſexta actione ſecundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hæc ſeruitus non tribuitur in Eccleſia niſi ſoli Deo. Imitari uero ſanctos, honorare ſanctos, dicere ſancte Petre ora pro nobis, & licuit in Eccleſia Dei ſemper, & licebit: Neque alii ſunt, qui cultum hunc deberi ſanctis negant, quã qui ſacrificium proprie diuinitati debitam ſeruitutem ex Eccleſia ſublatum prorſus eſſe cupiunt. Sic ſuum prius miniſtris uel amicis, aut filiis potius Dei honorem auferre conantur, quo facilius poſtea, qui ſoli Deo cultus debetur, ſacroſancti corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium abrogare queant, ut omni ſacrificio atque ſacerdotio ſpoliatos nos abſque Deo eſſe faciant. Et hoc eſt quod paulatim Satanas molitur, primũ ut amicos filioſq. Dei, & membra Chriſti corporis, deinde ut Deum ipſum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorum eius memoriã ſempiterna quadam obliuione obruat. Verũ hoc aiunt eſt diuinum honorem in homines transferre: quod ſolius Dei propriũ eſſe uidetur qui dixit, Ego Dominus ſcrutãs corda, & probans renes, id hominibus tribuere, quaſi poſsint aut audire ſancti petitiones noſtras, aut motũ cordis eius qui precatur, iudicare. Ceterũ ſi quis ne

Hier.17 fas eſſe putat hoc homini tribuere, ſcripturã arguat, quæ tribuit Eliſæo, quod is

4.Reg.6 abſens cognouerit, quæ Gieſi diſcipulus eius fecerat, cũ a Nahamã Syro munera accepiſſet:

accepiſſet: quod omnia uerba quæcumque locutus eſſet in conclaui ſuo Syriæ rex, *4. Reg. 5*
cognita habuerit: nec illud ignorauerit, miſſum eſſe ab rege Iſrael, qui caput
ſuum præcideret. Tribuit eadem & Petro, quod ſciuerit is Ananiam & Saphiram *Actor. 5*
fraudaſſe de pretio agri. Quod ſi diuini latine uocantur, qui uel præterita uel fu-
tura cognoſcunt, cur hoc diuinitatis genus non recte tribuatur ſanctorum ſpiriti
bus, quando corpus etiam Eliſæi mortuum oſſa Ioſeph quæ uiſitata fuerant, poſt *Eccl. 48*
mortem prophetaſſe legimus. Quid autẽ aliud eſt prophetia, quam quod a Caſ- *Eccl. 49*
ſiodoro ſcriptũ eſt, inſpiratio, ſiue reuelatio diuina? Eſt ne autẽ ueriſimile, quod
pleraque reuelata ſunt Eliſæi cadaueri reuelatā ſunt oſsibus Ioſeph, reuelata ſunt
Eliſæo, reuelata ſunt Petro, reuelata ſunt aliis quoque ſanctis in terris adhuc agen
tibus, & non reuelabitur eorundẽ, aut aliorum etiam ſanctorũ ſpiritibus, in bea-
torũ ſedes receptis, quid a ſe petant, quæ degunt adhuc in hac uita mẽbra corpo-
ris eiuſdem, de quorũ ſalute cum primis illos conſtat eſſe ſolicitos? Sepultus in in- *Luc. 16*
ferno diues, quid ſui fratres agerent, quos in hoc ſæculo reliquerat, non ignora-
bat: & ignorabunt ſpiritus cæleſtes, quid agant, quid a ſe precentur fratres corru
ptibile corpus hoc adhuc circumferentes? eruntq; meliore cõdicione dæmones,
quos non omnino latere cordis noſtri cogitationes, & ſingulari quadã rerũ ſcien-
tia pollere (unde etiam nomen traxerunt) Auguſtinus, & apud Caſsianum Sere- *Lib. 9. de ciuit.*
nus memoriæ prodiderunt, quam animæ beatorũ ſuauiſsimo Dei cõſpectu fruen *Dei cap. 20. &*
tium? Ipſam animarum uim ſubtilitate ſua pleraque præuidere maxime cum a ſen *22.*
ſibus corporis abſtrahuntur, Gregorius & ante eum Auguſtinus teſtantur. Quan *Caſs. Collat. 7.*
to plura præuiſuros certum eſt, cum eum uidebunt, qui uidet omnia in quo uide- *cap. 1*
bunt omnia, quæcumque Deo uiſum fuerit eis reuelare? Quod ſi uerum eſt, *Greg. lib. 4. dia*
quod dixit ueritas, quæ mentiri neſcit, quod in reſurrectione erimus ſicut ange- *log. cap. 25*
li in cælo: angelos autem non modo ſcire quid precentur in hoc ſæculo degentes, *Aug. de gen.*
uerumetiam Deo preces eorum offerre manifeſte ſcriptura docet, quid eſt quod *ad lit. libr. 12.*
iam dubitet quiſquam, quin animæ piorum deſideratiſsimo Dei conſpectu fruen *cap. 26*
tes, non ignorent quid a ſe petant fratres in terris agentes, ſiue reuelantibus an- *Matth. 22*
gelis, quod Dionyſio uiſum eſt: ſiue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam *Zachar. & To-*
percipiendi, cum ſimiles angelis facti ſint: ſiue quia uidentes uidentem omnia, in *bie 12. & A-*
eo & per eum uident omnia. Quid enim eſt, inquit Gregorius, quod ibi ſancto- *po. 5*
rum animæ neſciant, ubi ſcientem omnia ſciunt? Quis ibi aliquid neſciat, ait *Dion. cap. 4*
ante Gregorium Dionyſius, ubi omnes fontem ſcientiæ Deum uident? Certe qui *celeſt. Hie.*
intus omnipotentis Dei claritatem uident, nullo modo credendum eſt, quia fo- *Hier. contra Vi*
ris aliquid ſit quod ignorent: Quærit Athanaſius. An Memoriam noſtri habeant *gilant.*
abeuntes animæ? Et reſpondet, Animæ quidem ſanctorum omnino, peccatorum *Greg. lib. 4. dia.*
uero, nequaquam. Et æqualis eius Prudentius, de Hymetrio & Chelydonio mar- *cap. 32. & lib.*
tyribus ſcribens. Non ſinunt inane ut ullus uoce murmur fuderit. Audiunt, ſta- *12. moral. c. 13*
timq. ad aurem regis æterni ferunt. Verum, ut qui ſemel a uia recta deflexerunt, *Dion. cap. 11.*
eos in alium atque alium errorem incurrere uidere licet, ſic in iis, qui a uero ſe- *celeſt. Hie.*
mel aberrauerunt, error alius alium trudit: Neque enim deſunt, qui cum falſam *In quæſtio.*
opinionem ſuam de non inuocandis ſanctis alia ratione confirmare non poſsint, *quæſti. 32.*
eo tandem audaciæ atque amentiæ prorumpant, ut aſſeuerare nõ dubitent, non- *In libr. Periſt.*
dum eſſe potitos ſanctos eius conſpectu ſuauiſsimo, in quẽ angeli proſpicere de- *Ode 1.*
ſiderant, ſed adhuc in abditis quibuſdam receptaculis, extremum expectare ge- *1. Petr. 1*
neralis iudicii diem: in quo redditurus unicuique ſit Deus iuxta opera ſua: Hoc
uero eſt mediatorem Chriſtum negare, hoc eſt alium cum Iudæis Meſsiam expe-
ctare, qui de nouo quodam limbo defunctorum animas iterum educat: hoc eſt di
cere, Ergo Chriſtus gratis eſt mortuus. Nam ſicut ſuperius a nobis dictum eſt, *Galat. 2*
quis erit fructus paſsionis & mortis Chriſti, ſi non melior nunc eſt noſtra condi-
cio, quam fuit patrum, qui Chriſti paſsionẽ & mortem præceſſerunt? Si æque ut
illis, clauſa nobis adhuc eſt cæli ianua, quam nos illius morte nobis apertam eſſe

perſuaſum habemus? Quæ autem fuit cauſa quamobrem uel illi tantopere deſide
rarent uenturi Meſsiæ incarnationem, uel nos de eo, quod is tandem aduenerit,
una cum illis adeo lætaremur, ſi carendum nihilominus, & illis, & nobis eſt eius
uiſione, neque prius ea perfruendum, quam extremus ille generalis iudicii dies
aduenerit? Quid autem? numquid non huic iſtorum inſaniæ manifeſte ſcriptura
reclamat & ueteris & noui Teſtamenti, quæ ſimul ut homo fuerit mortuus, uel pœ
nas eum debitas perſoluere, uel ſi nihil in eo ſit, quod purgandum reſtet, eueſti-
Iob 21 gio cæleſtis regni præmia conſequi docet? Ducunt inquit, in bonis dies ſuos, & in
puncto ad infernum deſcendunt. Mortuus eſt diues, ait Chriſtus & ſepultus eſt in
inferno. Latroni contra in cruce pendenti dicit ipſe quoque cruci affixus: Ho-
Luc.16 die mecum eris in paradiſo. Rurſus alibi ſcriptura loquitur: Vincenti dabo ede-
Luc.23 re de ligno uitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei. Porro Paulus cũ dixiſſet: Id quod
Apoc.2 in præſenti momentaneum eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſubli-
2.Cor.4 mitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis
quæ uidentur, ſed quæ non uidentur. Quæ enim uidentur, temporalia ſunt: quæ
autem non uidentur, æterna: Subiungit ilico: Scimus autẽ quoniam ſi terreſtris
domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quod ædificationem ex Deo habe-
mus, domum non manu factam, ſed æternam in cælis. Quibus uerbis an non cla-
re indicat, quod ſimul ut ex diuerſorio corporis huius anima migrauerit, ad æter
nam illam cæleſtem domum eueſtigio transfertur? Quod ſi quis contenderit, ſpe
tantum id fieri tum, non autem re, quid aliud ex eo conſequetur, quam quod ni-
hilo melior futura ſit animæ condicio iam a corpore ſeparatæ, quam eiuſdem ad-
huc in corpore permanentis? Quorſum igitur attinebat dicere: Si terreſtris do-
mus noſtra huius habitationis diſſoluatur: quandoquidem etiam illa non diſſolu-
ta, per æque ſperare nobis domũ illam cæleſtem licet? qui (quod ab eodem Pau-
Rom.8 lo dictum eſt alibi) ſpe ſalui facti ſumus. Verum & hunc ſcrupulum exemit nobis
Paulus & omni prorſus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis, ita lo-
2.Cor.5 quitur: Audentes igitur ſemper & ſcientes quoniam dum ſumus in hoc corpore
peregrinamur a domino: Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem: au-
demus autem, & bonam uoluntatem habemus magis peregrinari a corpore, &
Iob.7 præſentes eſſe ad Dominum. Quid magis dilucide dici potuit ad id, quod nolu-
Pſal.41 mus, oſtendendum? Sicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui: ſicut deſide-
rat ceruus ad fontes aquarum, ſic ſitiebat anima Pauli ad Deum fontem uiuum,
atque ideo cupiebat ab iſto corpore peregrinari, ut illius præſentia frui poſſet,
Philip.1 quem tanto ardore uidere geſtiebat. Hoc eſt quod alio quoque loco dixit: Habe-
re ſe deſiderium, diſſolui & eſſe cum Chriſto. Quorſum autem peregrinari a cor-
pore, quorſum diſſolui cupiebat, ſi nihilominus tam deſiderato Chriſti aſpectu
fruendum illi non erat? ſi diſſolutione facta, fuit nihilominus expectandus extre-
mus generalis iudicii dies, quo primum ei uidendi Chriſti poteſtas fieret? Quis
non uidet, quam inepta, quam abſurda ſit hæc opinio, etiamſi Græci quidam non
ignobiles in ea fuiſſe uideantur. Quamuis Cyrillus contrarium non obſcure ſenſe-
rit, ſic ſcribens ad reginas libro ſecundo de recta fide: Olim, inquit, liberatæ a cor
poribus animæ hominum in ſubterranea receptacula demittebantur, implentes
mortis promptuaria, ubi autem Chriſtus ſpiritum ſuum patri cõmendauit, etiam
hanc nobis præparauit uiam: non enim ingredimur in infernum, abſit, ſequemur
autem potius, ſecundum hoc ipſi & fideli conditori noſtras commendatas ani-
De ſpir. ſancto mas in bona ſpe, ſuſcitabit enim omnes Chriſtus. Itidem & Baſilius: An non ex-
ad Amphilo. tremi ſtuporis eſt, inquit, ſanctos fateri cum Chriſto non eſſe, quandoquidem
Paulus peregrinans a corpore præſens eſt apud Dominũ, & reſolutus iam eſt cum
Chriſto: iſtos uero non concedere ſpiritui ſancto quantum in ipſis eſt, ut uel eo-
dem modo, quo homines, cum Chriſto ſit. Verum hic iſti quærunt, quis genera-
lis iudicii ſit uſus futurus ſi ante illud mercedem quiſque ſuam recepturus eſt?

Reſpondet

Reſpõdet huic quæſtioni Gregorius, quod hoc animabus creſcit in iudicio, quod nunc animarum ſola poſtmodum uero etiã corporum beatitudine perfruuntur, ut ipſa quoque carne gaudeãt, in qua dolores pro Domino cruciatusq. pertulerunt. Pro hac quippe geminata earum gloria ſcriptum eſt, in terra ſua duplicia poſsidebunt. Hinc etiã ante reſurrectionis diem de ſanctorũ animabus ſcriptum eſt: Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictũ eſt illis, ut requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus conſeruorũ, & fratrum eorũ. Qui itaque nunc ſingulas acceperunt, binas in iudicio ſtolas habituri ſunt: quia modo animarũ tantum, tunc autem animarum ſimul & corporum gloria lætabuntur. Creſcit & illud in iudicium, ſicut Chryſoſtomus docet, explicans illum Pauli locum: Non acceperunt repromiſsionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut non ſine nobis conſummarentur, quod augetur electorum gaudium & glorificatio, cum fratres quoque ſuos coronari ſimul uident. Si enim corpus unum omnes ſumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cum ſimul & communiter coronatur, & non per partes. Quod etiam uberius tractatur ab Origine in Leuiticum ſcribente, & a Bernardo in lib. de diligendo Deo. Extat præclarus quidã ſermo Theodoriti, in quo docet: Quandoquidem in certamine, quod in hac uita ſuſtinuit anima, ſocium corpus habuit, non eſſe rationi conſentaneum, ut uel ſi uicerit, ſola coronetur, uel ſi non ſit uictoriam conſecuta, ſola puniatur. In quo ſicut animam hominis damnati quærentẽ de carne inducit, cum illius impulſu peccauerit, ut ſocium illud habeat in cruciatu poſtulantem: ſic uiciſsim carnem iuſtum illum iudicem deprecantẽ: quandoquidem illa miniſtra uſa eſt anima in iis omnibus faciendis, quibus æternam beatitudinem eſt aſſecuta, ut ſicut laborum, ſic etiam eſſe gloriæ particeps. Nec minus eleganter ea de re diſſerit Euſebius Emiſſenus ita ſcribens: Quid neceſsitatis eſt, ut quæ nihil per ſe agere potuit, rurſum ſuſcitetur in uitam? uideamus cariſsimi ſi nihil in hoc ſæculo egerunt, uel agunt iuncta ſpiritui ſuo carnis officia, utriuſque hominis inter ſe opera conferant, ut dicat fidelis ſpiritus in die reſtitutionis auctori & reparatori ſuo: Suſcipe Domine geminum animæ carnisq. ſeruitium. Te iubente & adiuuante in illo ſæculo communem hoſtem communi intentione deuicimus: habet itaque Domine ſpeciales fructus & fragilitas corporis mei. Ego intellectu, diſcretione, conſilio ſpiritualiter contra aduerſarios ſteti: caro hæc corporaliter, operis ſudore, ſobrietate, & ieiuniis dimicauit. Ad me pertinuerunt ſacrificia & ſupplicationes: ad hanc ſtudia & merita caſtitatis. Ego quidem huic fidem quam dederas tradidi: ſed contra impugnantia blandimenta, uirtutem de eius abſtinentia & contritione mutuata ſum. Dicat adhuc anima ad Deum ſuum pro emundatione carnis ſuæ: Domine Deus, dignante prouidentia tua caro hæc per me quidem animata atque uegetata eſt, ſed ſola ipſa, pro originali & communi debito, uim mortis experta eſt: utriuſque tranſgreſsio unius eſt facta damnatio: pro iure factoris ac reparatoris, ad me uiuificatio, ad illam pertinuit correctio. Tu hanc carnem, dum in ea ſaluti publicæ militas, honoraſti: tu quidem intus in anima faciem ſimilitudinis tuæ nobilitate decoraſti: ſed in huius ſubſtantia, fel, acetum, ſpinas, clauos, lanceam pertuliſti. Tu quantum ad condicionem meam ſpectat, quam ex homine ſuſcepiſti in carnis huius uulneribus de Diabolo triumphaſti. tu non de mea, ſed de eius participatione, ſacrum pro hoc mundo ſanguinem profudiſti. Te in ea Apoſtolus Thomas perfoſſum conſpiciens, latus, & per clauorum ſigna carnalia, Deum eſſe teſtatus eſt. Tu in Deitate tua, per huius agnitus cicatrices in ſuo hominem corpore reparandum & inſtaurandum eſſe docuiſti: ego autem, niſi eam te ſuſcitante recuperaſſem, ex inferis non rediſſem. In omnibus mandatis tuis ego imperium prætuli, illa famulatum. In commune laborauimus, ſit commune quod tribues, quia ſine illa non patitur me iuſtitia tua recipere quod promittis. Agnoſcamus ergo fratres, cauſas quibus anima iam in paradiſi beatitudine conſtituta, re

Libr. 4. dialog. cap. 24

Apoc. 6

Homil. 28. in epiſt. ad Heb.

Hom. 7.

Theo. de prouidentia ſer. 9

Serm. 1. de aſcenſione.

ſumere

ſumere proprii corporis deſideret indumentum, ut qui ſimul deſudauerunt in ſæculi huius peregrinatione, ſimul illic glorificentur in requie. Sed hæc ad probandum ſanctorum inuocationem, ſimul ad oſtendendum, quod orationes noſtras ſancti cognoſcant, dicta ſufficiant. Nunc Cyprianum orationem dominicam explicantem audiamus: cuius hunc librum commendans Auguſtinus, hortatur ut eum diligenter legant, & quantum Dominus adiuuerit intelligant, memoriæq. commendent.

De gratia, & libero arbitrio, cap. 13

Expoſitio dominicæ orationis, auctore beato Cypriano martyre, quam ita deſcribi fecimus, quemadmodum in exemplari quodam peruetuſto & ualde caſtigato ſcripta reperimus, quod communicauerat nobiſcum amicus ille noſter Gabriel Faernus, uir non magis doctrina, quam probitate, inſignis. . Cap. LIX.

EVANGELICA præcepta, fratres dilectiſsimi, nihil ſunt aliud, quã magiſteria diuina, fundamenta ædificandæ ſpei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præſidia obtinendæ ſalutis: quæ, dum dociles credentium mentes in terris inſtruunt, ad cæleſtia regna perducunt. Multa & per prophetas ſeruos ſuos dici Deus noluit, & audiri: ſed quanto maiora ſunt, quæ filius loquitur, quæ Dei ſermo, qui in Prophetis fuit, propria uoce teſtatur? non iam mandans, ut paretur uenienti uia, ſed ipſe ueniens, & uiam nobis aperiens & oſtendens, ut qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati, iter uitæ duce & rectore Domino teneremus. Qui inter cetera ſalutaria ſua monita & præcepta diuina quibus populo ſuo cõſulit ad ſalutem, etiã orandi ipſe formam dedit, ipſe, quid precaremur, monuit, & inſtruxit. Qui fecit uiuere, docuit & orare, benignitate ſcilicet, qua & cetera dare & conferre dignatus eſt, ut dum prece & oratione ea, quam filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horam uenire, quando ueri adoratores adorarent patrem in ſpiritu & ueritate, & impleuit quod ante promiſit, ut qui ſpiritum, & ueritatem, de eius ſanctificatione percepimus, de traditione quoque eius uere & ſpiritualiter adoremus. Quæ enim poteſt eſſe magis ſpiritalis oratio, quam quæ a Chriſto nobis data eſt, a quo nobis & ſanctus ſpiritus miſſus eſt? Quæ uera magis apud patrem precatio, quam quæ a filio, qui eſt ueritas, de eius ore prolata eſt? ut aliter orare, quam docuit, nõ ignorantia ſola ſit, ſed & culpa, quando ipſe poſuerit & dixerit: Reiicitis mandatum Dei, ut traditionem ueſtram ſtatuatis? Oremus itaque fratres dilectiſsimi, ſicut magiſter Deus docuit. Amica & familiaris oratio eſt Deum de ſuo rogare, ad aures eius aſcendere Chriſti orationem. Agnoſcat pater filii ſui uerba, cum precem facimus, Qui habitat intus in pectore, ipſe ſit & in uoce. Et cum ipſum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis noſtris, quando peccatores pro delictis noſtris, petimus, aduocati noſtri uerba promamus. Nam cum dicat: Quia quæcumque petierimus a patre in nomine eius dabit nobis, quanto efficacius impetramus, ſi, quod petimus in Chriſti nomine, petamus eius oratione? Sit autem orantibus ſermo, & precatio cum diſciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos ſub conſpectu Dei ſtare. Placendum eſt diuinis oculis & habitu corporis & modo uocis. Nam ut impudentis eſt clamoribus ſtrepere, ita contra congruit uerecundo modeſtis precibus orare. Denique magiſterio ſuo Dominus ſecreto nos orare præcepit, in abditis & ſecretis locis, in cubiculis ipſis, quod magis conuenit fidei, ut ſciamus Deum ubique eſſe præſentem, audire omnes, & uidere, & maieſtatis ſuæ plenitudine addita quoque & occulta penetrare, ſicut ſcriptum eſt: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo non uidebo eum? Nonne cælum & terram ego impleo? & iterum: In omni loco oculi Dei ſpeculantur

Matth. 15

Ioan. 16

Hier. 23

Prou. 15

tur bonos & malos. Et quando in unum cum fratribus conuenimus, & ſacrificia diuina cum Dei ſacerdote celebramus, uerecundiæ & diſciplinæ memores eſſe debemus: non paſsim uentilare preces noſtras incouditis uocibus, nec petitionem, commendandam modeſte Deo, tumultuoſa loquacitate iactare: Quia Deus non uocis, ſed cordis auditor eſt. Nec admonendus eſt clamori- *Luc. 5*
bus, qui cogitationes uidet, prouocante Domino & dicente, Quid cogitatis *Hier. 17*
nequam in cordibus ueſtris? & alio loco: Et ſcient omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renis & cordis. Quod Anna in primo libro regnorum Eccleſiæ typum portans cuſtodit & ſeruat, quæ Deum non clamoſa petitione ſed tacite & modeſte intra ipſas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, ſed manifeſta fide: loquebatur non uoce, ſed corde, quia ſic ſciebat Deum audire, & impetrauit efficaciter quod petiit, quia fideliter poſtulauit. Declarat ſcriptura diuina quæ dicit: Loquebatur in corde ſuo, & labia *1. Reg. 1*
eius mouebantur, & uox eius non audiebatur, & exaudiuit eam dominus Deus. Item legimus in Pſalmis. Dicite in cordibus & in cubilibus ueſtris & compun- *Pſalm. 4*
gimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem ſpiritus ſanctus ſuggerit & docet, di *Hier. 29*
cens: In ſenſu autem uerbi debet adorari dominus. Adorans autem fratres dilectiſsimi nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Pharisæo & publicanus orauerit, non alleuatis impudenter ad cælum oculis, nec manibus inſolenter erectis, ſed pectus ſuum pulſans, & peccata intus incluſa conteſtans, diuinæ miſericordiæ implorabat auxilium: et cum ſibi Phariſæus placeret, ſanctificari hic magis meruit, qui ſic rogauit, qui ſpē ſalutis non in fiducia innocentiæ ſuæ poſuit cum innocens nemo ſit, ſed peccata confeſſus humiliter orauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoſcit. Quod Dominus in Euangelico ſuo ponit & dicit, Homines duo aſcenderunt in templum orare, unus Phariſæus & alter publicanus: Phariſæus autem cum ſtetiſſet, talia apud ſe precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non ſum ſicut ceteri homines, iniuſti, raptores, adulteri, quo modo & publicanus iſte: ieiuno bis in ſabbato, decimas do omnium quæcumque poſſideo. Publicanus autem de longinquo ſtabat, & neque oculos uolebat ad cælum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico uobis, deſcendit hic iuſtificatus magis in domum ſuā quam ille Phariſæus. Quia omnis qui ſe extollit humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur. Quæ nos fratres dilectiſsimi de diuina lectione diſcentes, poſtquam cognouimus qualiter ad orationem accedere debeamus, cognoſcamus, docente Domino, & quid oremus. Sic, inquit, orare: Pater noſter qui es in cælis, Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua ſicut in cælo & in terra. Panem noſtrū quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris: & ne patiaris induci nos in tentationem, ſed libera nos a malo, Amen. Ante omnia pacis doctor atque unitatis magiſter ſingulatim noluit & priuatim precem fieri, ut quis cum precatur, pro ſe tantum precetur. Non dicimus, pater meus qui in cælis es, nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti ſibi tantum unuſquiſque debitum poſtulat, aut ut in tentationem non inducatur, atque a malo liberetur, pro ſe ſolo rogat. Publica eſt nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro uno, ſed pro toto populo oramus, quia totus populus unum ſumus. Deus pacis, & concordiæ magiſter, qui docuit unitatem, ſic orare unum pro omnibus uoluit, quo modo in uno omnes ipſe portauit. Hanc orationis legem ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonantes in prece, & ſpiritus conſenſione concordes. Quod declarat ſcripturæ diuinæ fides, & cum docet, quo modo orauerint, & tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, ut tales eſſe poſsimus. Tunc illi tres, inquit, quaſi ex uno ore, hymnum canebant, & benedicebant Deum, loquebantur quaſi ex uno ore, & nondum illos Chriſtus orare docuerat, & iccirco orantibus fuit impetrabilis

petrabilis & efficax ſermo, quia promerebatur Deum pacifica, & ſimplex, & ſpi
Actor.1 ritualis oratio. Sic & Apoſtolos cũ diſcipulis poſt aſcenſum Domini inuenimus oraſſe: Eranr, inquit, perſeuerantes omnes unanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Ieſu, & fratribus eius. Perſeuerabant in oratione unanimes; orationis ſuæ inſtantiam ſimul & concordiam declarantes. Quia
Pſal.67 Deus, qui inhabitare facit unanimes in domo, non admittit in diuinam & æternam domum, niſi apud quos eſt unanimis oratio. Qualia autem ſunt fratres dilectiſsimi orationis dominicæ ſacramenta, quam multa, quam magna, quam breuiter in ſermone collecta, ſed in uirtute ſpiritaliter copioſa? ut nihil omnino prætermiſſum ſit, quod non in precibus atque orationibus noſtris cæleſtis doctrinæ compendio comprehendatur. Sic, ait, orate. Pater noſter, qui es in cælis. Ho-
Matth.6 mo nouus renatus, & Deo ſuo per gratiam eius reſtitutus, Pater, primo in loco
Ioan.1 dicit, quia filius eſſe iam cœpit. In ſua, inquit, propria uenit, & ſui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis poteſtatem, ut filii Dei fierent, iis qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus eſt Dei filius, hinc iam debet incipere, ut & gratias agat, & profiteatur ſe Dei filium, dum nominat patrem ſibi eſſe in cælis Deum, conteſtetur quoque inter prima ſtatim natiuitatis ſuæ uerba renunciaſſe ſe terreno & carnali patri, &
Deut.33 patrem ſolum noſſe, & habere cœpiſſe, qui ſit in cælis, ſicut ſcriptum eſt: Qui dicunt patri & matri, Non noui te, & filios ſuos non agnouerunt, hi cuſtodie-
Matt.13 runt præcepta tua, & teſtamentum tuum ſeruauerunt. Item dominus in Euange-
Matt.8 lio ſuo præcepit, ne uocemus nobis patrem ſuper terram, quod ſcilicet ſit nobis unus pater, qui eſt in cælis. Et diſcipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, reſpondit: Sine, ut mortui ſepeliant ſuos mortuos: dixerat enim patrem ſuum mortuum, cum ſit credentium pater uiuus. Nec ſolum fratres dilectiſsimi animaduertere & intelligere debemus, quod appellemus patrem, qui ſit in cælis: ſed coniungimus & dicimus, Pater noſter, id eſt eorum qui credunt, eorum qui per eum ſanctificati, & gratiæ ſpiritalis natiuitate reparati, filii Dei eſſe cœperunt. Quæ uox etiam Iudæos perſtringit & percutit, qui Chriſtum ſibi per Prophetas annunciatum, & ad ſe prius miſſum non tantum ſpreuerunt
Ioan.8 infideliter, ſed & crudeliter necauerunt. Qui iam non poſſunt patrem Deum uocare, cum Dominus eos cõfundat & redarguat, dicens: Vos de diabolo patre eſtis, & concupiſcentias patris ueſtri uultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in ueritate non ſtetit, quia ueritas non eſt in illo. Et per Eſaiam Prophetã
Eſa.1 Deus clamat indignans: Filios genui & exaltaui, ipſi autem me ſpreuerunt. Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Væ genti peccatrici, populo pleno pecca-
Ibidem tis, ſemini nequam, filiis ſine lege. Dereliquiſtis Dominum, & in indignationem miſiſtis ſanctum Iſrael. In quorum exprobrationem Chriſtiani quando oramus, Pater noſter primo in loco dicimus, quia noſter eſſe cœpit, & Iudæorum, qui eum reliquerunt, eſſe deſiit: nec peccator populus poteſt eſſe filius, ſed quibus remiſſio peccatorum datur, eis filiorum nomen adſcribitur, eis æternitas repromitti-
Ioan.8 tur, Domino ipſo dicente: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: quanta autem eſt Domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis ubertas, qui ſic nos uoluerit orationem celebrare in conſpectu Dei, ut dominum Deum patrem uocemus, & ut eſt Chriſtus Dei filius, ſic & nos Dei filii nuncupemur. Quod nomen nemo noſtrum in oratione auderet attingere, niſi ipſe nobis ſic permiſiſſet orare. Meminiſſe itaque fratres dilectiſsimi & ſcire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quaſi filii Dei agere debemus, ut quo modo nos nobis placemus de Deo patre, ſic ſibi placeat & ille de nobis. Conuerſemur quaſi Dei templa, ut Deum in nobis conſtet habitare. Nec ſit degener actus noſter a ſpiritu, ut

ritu, ut qui ſpiritales & cæleſtes eſſe cœpimus, non niſi ſpiritalia, & cæleſtia cogitemus & agamus, quia & ipſe Deus dixit. Eos qui clarificant me, clarificabo: & qui me ſpernit, ſpernetur. Beatus quoque Apoſtolus in epiſtola ſua poſuit: Non eſtis ueſtri, empti enim eſtis pretio magno, clarificate & portate Deum in corpore ueſtro. Poſt hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo, ut ſanctificetur orationibus noſtris, ſed quod petamus ab eo, ut nomen eius ſanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum, ideo petimus & rogamus, ut qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus, perſeueremus, & hoc quotidie deprecamur. Opus eſt enim nobis quotidiana ſanctificatione, ut qui quotidie delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſidua repurgemus. Quæ autem ſit ſanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apoſtolus prædicat, dicens: Neque fornicarii, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum appetitores, neque fures, neque fraudulenti, neque ebrioſi, neque maledici, neque raptores regnum Dei conſequentur. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Hæc ſanctificatio ur in nobis permaneat, oramus. Et ut quia dominus & iudex noſter ſanato a ſe & uiuificato comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus poſtulamus, ut ſanctificatio & uiuificatio, quæ de Dei gratia ſumitur, ipſius protectione ſeruetur. Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei repræſentari nobis petimus, ſicuti & nomen eius, ur in nobis ſanctificetur poſtulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & ſemper fuit, & eſſe non deſinit? Noſtrum regnum petimus aduenire a Chriſto nobis repromiſſum, Chriſti ſanguine & paſſione quæſitum, ut qui in ſæculo ante ſeruiuimus, poſtmodum Chriſto dominante regnemus, ſicut & ipſe pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod uobis paratum eſt ab origine mundi. Poteſt uero fratres dilectiſsimi & ipſe Chriſtus eſſe regnum Dei, quod uenire quotidie cupimus: cuius aduentus ut cito nobis repræſentetur optamus. Nam cum reſurrectio ipſe ſit, quia in ipſo reſurgimus, ſic & regnum Dei poteſt ipſe intelligi, quia in illo regnaturi ſumus. Bene autem regnum Dei petimus, id eſt, regnum cæleſte, quia eſt & terreſtre regnum. Sed qui renunciauit iam ſæculo, maior eſt & honoribus eius & regno, & ideo ſoli ſe Deo & Chriſto dicat, non terrena, ſed cæleſtia regna deſiderat. Continua autem oratione & prece opus eſt, ne excidamus a regno cæleſti, ſicut Iudæi, quibus hoc promiſſum prius fuerat, exciderunt, domino manifeſtante & probante: Multi, inquit, uenient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob, in regno cælorũ: Filii autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & ſtridor dentiũ. Oſtenditur quia ante filii regni Iudæi erant, quando & filii Dei eſſe perſeuerabant. Poſtquam ceſſauit circa illos nomen paternum, ceſſauit & regnum. Et ideo nos Chriſtiani, qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, & nos ut regnum Dei nobis ueniat oramus: addimus quoque & dicimus: (Fiat uoluntas tua ſicut in cælo & in terra) nõ petimus ut Deus faciat quod uult, ſed ut nos facere poſſimus, quod Deus uult. Nam Deo quis obſiſtit, quo minus quod uelit faciat? Sed quia nobis a diabolo obſiſtitur, quo minus per omnia noſter animus atque actus Deo obſequatur, oramus & petimus, ut fiat in nobis uoluntas Dei, quæ ut fiat in nobis opus eſt Dei uoluntate, id eſt, ope eius & protectione, quia nemo ſuis uiribus fortis eſt, ſed Dei indulgentia & miſericordia tutus eſt. Denique & Deus infirmitatem hominis quam portabat, oſtendens ait: Si fieri poteſt, tranſeat a me calix

1.Reg.2 *1.Cor.6* *Leuit.20* *1.Cor.6* *Matth.25* *Matth.8*

Matth.20 calix iſte. Et exemplum diſcipulis ſuis tribuens, ut non uoluntatē ſuam, ſed Dei faciant, addidit dicens: Veruntamen nō quod ego uolo, ſed quod tu. Et alio loco dicit: Non deſcendi de cælo, ut faciam uoluntatem meam, ſed eius qui me miſit. Quod ſi filius obaudiuit, ut faceret patris uoluntatem, quanto magis ſeruus obaudire debet, ut faciat domini uoluntatem? ſicut in epiſtola ſua Ioan-
1 Ioan.2 nes quoque ad faciendam uoluntatem Dei hortatur & inſtruit dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis dilexerit mundum, non eſt caritas patris in illo, quia omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſæculi, quæ non eſt a patre, ſed ex concupiſcentia mundi: & mundus tranſibit & concupiſcentia eius. Qui autē fecerit uoluntatem Dei, manet in æternum. Qui in æternum manere uolumus,
Voluntas Dei. Dei, qui æternus eſt, uoluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei eſt, quā Chriſtus & docuit, & fecit, Humilitas in conuerſatione, ſtabilitas in fide, uerecundia in uerbis, in factis iuſtitia, in operibus miſericordia, in moribus diſciplina, iniuriam facere non noſſe, & factam poſſe tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod pater eſt, timere quod dominus, Chriſto nihil omnino præponere, quia nec nobis ille quidquam præpoſuit, caritati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter aſsiſtere, quando de eius nomine & honore certamen eſt, exhibere in ſermone conſtantiam, qua confitemur, in quæſtione fiduciam, qua congredimur, in morte patientiam, qua coronamur: hoc eſt, cohæredem Chriſti uelle eſſe, hoc eſt præceptum Dei facere. hoc uoluntatem patris implere. Fieri autem petimus uoluntatem Dei, ut in cælo & in terra, quod utrumque ad conſummationem noſtræ incolumitatis pertinet & ſalutis. Nam cum corpus e terra, & ſpiritum poſsideamus e cælo, ipſi terra & cælum ſumus, & in utroque, id eſt, & corpore & ſpiritu, Dei uoluntas fiat oramus. Eſt enim inter carnem & ſpiritum colluctatio, & diſcordantibus aduerſus ſe inuicem quotidiana congreſsio, ut non quæ uolumus, ipſa faciamus, dum ſpiritus cæleſtia, & diuina quærit, caro terrena & ſæcularia concupiſcit: & ideo petimus inter duo iſta ope & auxilio Dei concordiam fieri, ut dum & ſpiritu & carne uoluntas Dei geritur, quæ per eum renata eſt, anima ſeruetur.
Galat.5 Quod aperte atque manifeſte Apoſtolus Paulus ſua uoce declarat: Caro, inquit concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur ſibi, ut non quæcumque uultis, ipſa faciatis. Manifeſta autem ſunt facta carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, ſpurcitiæ, idololatria, ueneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, prouocationes, ſimultates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico uobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non poſsidebunt. Fructus autem ſpiritus eſt caritas, gaudium, pax, bonitas, magnanimitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas. Et iccirco quotidianis, immo continuis orationibus hoc precamur, & in cælo, & in terra uoluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc eſt uoluntas Dei ut terrena cæleſtibus cedant, ſpiritualia & diuina præualeant. Poteſt etiam ſic intelligi fratres dilectiſsimi, ut quoniam mandat & monet Dominus etiam inimicos diligere, & pro iis quoque qui nos perſequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc in terra ſunt, & necdum cæleſtes eſſe cœperunt, ut & circa illos uoluntas Dei fiat, quam
Matth.5 Chriſtus hominem conſeruando & redintegrando perfecit. Nam cum diſcipuli ab
1.Cor.15 eo non iam terra appellentur, ſed ſal terræ, & Apoſtolus primum hominem uocet de terræ limo, ſecundum uero de cælo, merito & nos qui eſſe debemus patri Deo ſimiles, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, ſic Chriſto mouente oramus & petimus, ut precem pro omnium ſalute faciamus, quo modo in cælo, id eſt, in nobis per fidem noſtram uoluntas Dei facta eſt, ut eſſemus de cælo, ita & in terra, hoc eſt in illis non credentibus

fiat

fiat uoluntas Dei, ut qui adhuc ſunt prima natiuitate terreni, incipiant eſſe cæleſtes ex aqua & ſpiritu nati. Procedente oratione poſtulamus & dicimus: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Quod poteſt & ſpiritaliter & ſimpliciter intelligi, quia & uterque intellectus utilitate diuina proficit ad ſalutem. Nam panis uitæ Chriſtus eſt, & panis hic omnium non eſt, ſed noſter eſt: & quomodo dicimus pater noſter, quia intelligentium & credentium pater eſt, ſic & panem noſtrum uocamus, quia Chriſtus noſter, qui corpus eius contingimus, panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abſtenti & non communicantes a cæleſti pane prohibemur, a Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante & monente: Ego ſum panis uitæ, qui de *Ioan.6*
cælo deſcendi. Si quis ederit de hoc pane, uiuet in æternum. Panem autẽ, quem ego dedero, caro mea eſt pro ſæculi uita. Quando ergo dicit in æternum uiuere, ſi quis ederit de eius pane, ut manifeſtum eſt eos uiuere, qui corpus eius attingunt, & Euchariſtiam iure communicationis accipiunt, ita contra timendum eſt & orandum, ne dum quis abſtentus ſeparatur a Chriſti corpore, ſeparatus remaneat a ſalute, comminante ipſo & dicente: Niſi ederitis carnem filii hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis uitam in uobis. Et ideo panem noſtrum, *Ibidem.*
id eſt, Chriſtum dari nobis quotidie petimus, ut qui in Chriſto manemus & uiuimus, a ſanctificatione & corpore eius non recedamus. Poteſt uero & ſic intelligi, ut qui ſæculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fidei gratia ſpiritalis abiecimus, cibum nobis tantũ petamus & uictum, cum inſtruat Dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus, quæ ſunt eius, non poteſt meus diſcipulus eſſe. Qui autem Chriſti cœpit eſſe diſcipulus, ſecundum uocẽ magiſtri ſui renuncians *Luc.14*
omnibus, quæ poſsidet, diurnum debet cibum petere, nec in longum deſideria petitionis noſtræ extendere, ipſo iterum Domino præſcribente & dicente: Noli te in craſtinum cogitare: craſtinus enim dies ipſe cogitabit ſibi: ſufficit diei malitia ſua. Merito ergo Chriſti diſcipulus uictum ſibi in diem poſtulat, qui de craſtino cogitare prohibetur, quia & contrarium nobis eſt & repugnans, ut quæramus in ſæculo diu uiuere, qui petimus regnum Dei uelociter aduenire. Sic & beatus Apoſtolus monet, formans & corroborans ſpei noſtræ ac fidei firmitatem: *Matth.6* *1.Tim.6*
Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, uerum neque auferre quid poſſumus. Habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti ſimus. Qui autem nolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & muſcipulas diaboli, & deſideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes naufragaue runt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Docet non tantum cõtemnendas, ſed & periculoſas eſſe diuitias, illic eſſe radicem malorum blandientium, cæcitatem mentis humanæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem ſtultum ſæculares copias cogitantem, & ſe exuberantium fructuum largitate iactantem redarguit Deus dicens: Stulte hac nocte expoſtulatur anima tua: quæ ergo paraſti, *Luc.12*
cuius erunt? Lætabatur ſtultus in fructibus nocte moriturus, & cui uita iam deerat, uictus abundantiam cogitabat. Contra autem Dominus perfectum & conſummatum docet fieri, qui omnibus ſuis uenditis, atque in uſum pauperum diſtributis, theſaurum ſibi condit in cælo. Eum dicit poſſe ſe ſequi, & gloriam Dominicæ paſsionis imitari, qui expeditus & ſuccinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, ſed ſolutus ac liber, facultates ſuas ad Deum ante præmiſſas ipſe quoque comitatur. Ad quod ut poſsit unuſquiſque noſtrũ parare ſe, ſic diſcit orare, et de orationis lege qualis eſſe debeat noſcere Neque enim deeſſe quotidianus cibus poteſt iuſto, cum ſcriptum ſit: Nõ occidet Dominus fame animã iuſti. *Matth.19* *Prou.10*
Et iterum: Iunior fui et ſenui, et non uidi iuſtũ derelictũ, neque ſemen eius quærens panem. Item Dominus promittat et dicat: Nolite cogitare dicentes, quid *Pſal.36* *Matth.6*

edemus, aut quid bibemus, aut quo ueſtiemur? hæc enim nationes quærunt.
Scit pater ueſter, quia horum omnium indigetis. Quærite primum regnũ & iu-
ſtitiam Dei, & hæc omnia apponentur uobis. Quærentibus regnum & iuſtitiam
Dei, omnia promittit apponi. Nam cum Dei ſint omnia, habenti Dominum ni-
*Dan.*14 hil deerit, ſi Deo ipſe non deſit. Sic Danieli in leonum lacu iuſſu regis incluſo,
prandium diuinitus procuratur, & inter feras eſurientes & parcentes homo Dei
3.*Reg.*17 paſcitur. Sic alitur Helias in fuga, & in ſolitudine coruis miniſtrantibus, & uolu
cribus cibum ſibi apportantibus in perſecutione nutritur. Atque o humanæ ma-
litiæ deteſtanda crudelitas: feræ parcunt, aues paſcunt, homines inſidiantur &
ſæuiunt. Poſt hæc & pro peccatis noſtris deprecamur dicentes: Et remitte nobis
debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Poſt ſubſidium cibi,
petitur & uenia delicti, ut qui a Deo paſcitur, in Deo uiuat, nec tantum præſen-
ti temporali uitæ, ſed & æternæ conſulatur, ad quam ueniri poteſt, ſi peccata
*Matth.*18 donentur, quæ debita Dominus appellat, ſicut in Euangelio ſuo dicit: Remiſi ti-
bi omne debitum, quia me rogaſti. Quam autem neceſſarie, quam prouidenter
& ſalubriter admonemur, quod peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare com
pellimur, ut dum indulgentia de Deo petitur, conſcientiæ ſuæ animus recorde-
tur. Ne quis ſibi quaſi innocens placeat, & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur
& docetur ſeſe peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic
denique Ioannes in epiſtola ſua ponit dicens: Si dixerimus, quia peccatum non
habemus, nos ipſos decipimus, & ueritas in uobis non eſt. Si autẽ confeſsi fue-
rimus peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt Dominus, qui nobis peccata dimittat.
1.*Ioan.*1 In epiſtola ſua utrumque complexus eſt, quod & rogare pro peccatis debeamus,
& impetremus indulgentiam, cum rogamus. Ideo & fidelem dixit Dominum ad
dimittenda peccata fidem pollicitationis ſuæ reſeruantem. Quia qui orare nos
pro debitis & peccatis docuit, paternam miſericordiam promiſit & ueniam ſecu
turam. Adiunxit plane & addidit legem, certa nos condicione & ſponſione con-
ſtringens, ut ſic nobis dimitti debita poſtulemus, ſecundum quod & ipſi debito
ribus noſtris dimittimus, ſcientes impetrari non poſſe quod pro peccatis peti-
*Matth.*7 mus, niſi & ipſi circa debitores noſtros paria fecerimus. Iccirco & alio loco di-
*Ibid.*18 cit: In qua menſura menſi fueritis, in ea remetietur uobis. Et qui ſeruus poſt di-
miſſum ſibi a Domino omne debitum, conſeruo ſuo noluit ipſe dimittere, in car
cerem relegatur. Quia indulgere conſeruo ſuo noluit, quod ſibi a Domino in-
*Matth.*11 dultum fuerat, amiſit. Quæ adhuc fortius Chriſtus in præceptis ſuis maiore cen
ſuræ uigore proponit. Cum ſteteritis, inquit, ad orationem remittite, ſi quid
habetis aduerſus aliquem, ut & pater ueſter qui in cælis eſt remittat peccata uo-
bis: ſi autem uos nõ remiſeritis, neque pater ueſter qui in cælis eſt remittet pec-
cata uobis. Excuſatio tibi nulla in die iudicii ſupereſt, cum ſecundum tuam ſen-
tentiam iudiceris: & quod feceris, hoc & ipſe patiaris. Pacificos enim & concor
des atque unanimes eſſe in domo ſua Deus præcepit, & quales non fecit ſecunda
natiuitate, tales uult renatos perſeuerare, ut qui filii Dei eſſe cœpimus, in Dei
pace maneamus: & quibus ſpiritus unus eſt, unus ſit animus & ſenſus. Sic nec ſa-
crificium Deus recipit, diſsidentes & ab altari reuertentem prius fratri reconci-
liari iubet, ut pacificis precibus Deus poſsit eſſe pacatus. Sacrificium Deo ma-
ius eſt pax noſtra, & fraterna concordia, & de unitate patris & filii & Spiritus ſan
cti plebs adunata. Neque enim in ſacrificiis, quæ Abel & Cain primi obtulerunt
munera eorum Deus, ſed corda intuebatur, ut ille placeret in munere, qui pla-
*Gen.*4 cebat in corde. Abel pacificus & iuſtus, dum Deo ſacrificat innocenter, docuit
& ceteros quando ad altare munus offerunt, ſic uenire cum Dei timore, cum ſim
plici corde, cum lege iuſtitiæ, cum concordiæ pace. Merito ille dum in ſacrificio
Dei talis eſt, poſtmodum ſacrificium Deo factus eſt, ut martyrium primus oſten-
dens, initiaret & ſanguinis ſui gloria Dominicam paſſionem, qui & iuſtitiam Do
mini

mini habuerat, & pacem. Tales denique a Domino coronantur, tales in die iudi
cii a Domino uindicabuntur. Ceterum diſcordans & diſsidens, & pacē cum fra-
tribus non habens, ſecundum quod beatus Apoſtolus & ſcriptura ſancta teſtatur,
nec ſi pro nomine Chriſti occiſus fuerit, crimē diſſenſionis fraternæ poterit eua-
dere, quia ſicut ſcriptū eſt: Qui fratrē ſuum odit, homicida eſt, nec ad regnum *1.Ioan.3*
cælorum peruenit, aut cum Deo uiuat homicida. Non poteſt eſſe cum Chriſto,
qui imitator Iudæ maluit eſſe, quam Chriſti: Quale delictum eſt quod nec bapti-
ſmo ſanguinis poteſt ablui? Quale crimen eſt, quod martyrio non poteſt expia-
ri? Illud quoque neceſſario admonet Dominus ut in oratione dicamus: Et ne pa
tiaris nos induci in tentationem. Qua in parte oſtenditur nihil contra nos aduer
ſari poſſe, niſi Deus ante permiſerit, ut omnis timor noſter & deuotio atque ob-
ſequium ad Deum conuertatur, cum in tentationibus noſtris nihil malo liceat,
niſi poteſtas inde tribuatur: probat ſcriptura diuina, quæ dicit, Venit Nabucho
donoſor rex Babyloniæ in Hieruſalem, & expugnabat eam, & dedit eam Domi- *2.Reg.24*
nus in manu eius. Datur autem poteſtas aduerſus nos malo, ſecundum noſtra pec
cata, ſicut ſcriptum eſt: Quis dedit in direptionem Iacob & Iſrael eis, qui præ- *Eſa.42*
dantur illum? nonne Deus cui peccauerunt, & nolebant in uiis eius ambulare, ne
que audire legem eius, & ſuperduxit ſuper eos iram animaduerſionis ſuæ? & ite-
rum: Salomone peccante, & a præceptis, & a uiis Domini recedente ſic poſitum *3.Reg.11*
eſt: Excitauit Dominus Satan ipſi Salomoni. Poteſtas uero aduerſus nos duplici-
ter datur, uel ad pœnam, cum delinquimus, uel ad gloriam, cum probamur: ſi-
cuti de Iob factum uidemus, manifeſtante Deo & dicente: Ecce omnia quæ- *Iob 1*
cumque habet, in manus tuas do, ſed ipſum, caue ne tangas. Et Dominus in *Ioan.19*
Euangelio loquitur tempore paſsionis: Nullam haberes aduerſum me poteſta
tem, niſi datum tibi eſſet deſuper. Quando autem rogamus, ne in tentationem
incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus,
ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbe atque arroganter aliquid aſſu
mat, ne quis aut confeſsionis, aut paſsionis gloriam ſuam ducat, cum Domi-
nus ipſe humilitatem docens dixerit: Vigilate & orate, ne ueniatis in tentatio- *Marc.14*
nem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma: ut dum præcedit humi
lis & ſummiſſa confeſsio, & datur totum Deo, quidquid ſuppliciter cum timore
& honore a Deo petitur, ipſius pietate præſtetur. Poſt iſta omnia in conſumma-
tione orationis uenit clauſula, uniuerſas petitiones, & preces noſtras collecta
breuitate concludens. In nouiſsimo enim ponimus: Sed libera nos a malo: Com-
prehendentes aduerſa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à
quibus poteſt eſſe fida & firma tutela, ſi nos Deus liberet, ſi deprecantibus atque
implorantibus opem ſuam præſtet. Quando autem dicimus: Libera nos a malo,
nihil remanet, quod ultra adhuc debeat poſtulari, cum ſemel protectionem Dei
aduerſus malum petamus, qua impetrata, contra omnia, quæ diabolus & mun-
dus operantur, ſecuri ſtamus & tuti. Quis enim ei de ſæculo metus eſt, cui in ſæ-
culo Deus tutor eſt? Quid mirum, fratres dilectiſsimi, ſi oratio talis eſt, quam
Deus docuit, qui magiſterio ſuo omnem precem noſtram ſalutari ſermone bre-
uiauit? Hoc iam per Eſaiam Prophetam fuerat ante prædictum, cum plenus Spi- *Eſa.10*
ritu ſancto de Dei maieſtate ac pietate loqueretur: Verbū conſummans, inquit,
& breuians in iuſtitia, quoniam ſermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe
terræ. Nam cum Dei ſermo dominus noſter Ieſus Chriſtus omnibus uenerit, &
colligens doctos pariter & indoctos, omni ſexui atque ætati præcepta ſalutis edi
derit, præceptorum ſuorum fecit grande compendium, ut in diſciplina cæleſti di
ſcentium memoria non laboraret, ſed quod eſſet ſimplici fidei neceſſarium, ue-
lociter diſceret. Sic cum doceret, quid ſit uita æterna, ſacramentū uitæ, magna
& diuina breuitate complexus eſt dicens: Hæc eſt autem uita æterna, ut cogno-
ſcant te ſolum uerum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Item cum de lege *Ioan.17*

Deut. 6 & Prophetis præcepta prima maiora decerperet: Audi, inquit, Iſrael, dominus
Deus tuus, Deus unus eſt, Et diliges dominum Deum tuum de toto corde tuo,
& de tota anima tua, & de tota uirtute tua: hoc eſt primum: & ſecundum ſimile
huic: Diliges proximum tuum tamquam te. In his duobus præceptis tota lex pen
Marc. 7 det & prophetæ. et iterum: Quæcumque uolueritis ut faciant uobis homines bo
na, ita & uos facite illis. Hæc enim lex & prophetæ. Nec uerbis tantum, ſed &
factis orare nos Dominus docuit ipſe orans frequenter & deprecans, & quid face
Luc. 9 re nos oporteret exempli ſui conteſtatione demonſtrans, ſicut ſcriptum eſt: Ipſe
Matth. 14 autem fuit ſecedens in ſolitudinem & orans. & iterum: Exiuit in montem ora-
Marc. 6 re, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quod ſi ille orabat, qui ſine peccato erat,
quanto magis peccatores oportet orare? Et ſi ille per totam noctem iugiter uigi
lans, cõtinuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione de-
bemus nocte uigilare? Orabat autem Dominus & rogabat nõ pro ſe (quid enim
pro ſe innocens precaretur?) ſed pro delictis noſtris, ſicut & ipſe declarat, cum
Luc. 22 dicit ad Petrum. Ecce Satanas expetiuit, ut uos uexaret quo modo triticũ, ego
autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et poſtmodum pro omnibus patrem
Ioan. 17 deprecatur dicens: Non pro his autem ſolis rogo, ſed & pro illis, qui credituri
ſunt per uerbum ipſorum in me, ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me & ego
in te, ut & ipſi in nobis unum ſint. Magna Domini propter ſalutem noſtram beni
gnitas pariter & pietas, ut non contentus, quod nos ſanguine ſuo redimeret,
adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem deſiderium uidete quod fue
rit, ut quo modo unum ſunt pater & filius, ſic & nos in ipſa unitate maneamus:
ut hinc quoque poſsit intelligi, quantum delinquat, qui unitatem ſcindit & pa-
cem, cum pro hoc & rogauerit Dominus, uolens ſcilicet plebem ſuã uiuere, cum
ſciret ad regnum Dei diſcordiam non uenire. Quando autem ſtamus ad oratio-
nem, fratres dilectiſsimi, uigilare, & incũbere ad preces toto corde debemus.
Cogitatio omnis ſæcularis & carnalis abſcedat, nec quicquam tunc animus, quã
id ſolum cogitet quod precatur. Ideo & ſacerdos ante orationem præfatione præ
miſſa, parat fratrum mentes dicendo: Surſum corda, ut, dum reſpondet plebs,
Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud ſe quam Dominum cogitare de-
bere. Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem
Dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter, & penetrat, &
ſubtiliter fallens preces noſtras a Deo auocat, ut aliud habeamus in corde, aliud
in uoce, cum intentione ſincera Deũ debeat non uocis ſonus, ſed animus & ſen-
ſus orare. Quæ autẽ ſegnitia eſt alienari, & capi ineptis cogitationibus & pro-
fanis, cum Deum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quam
id quod cum Deo loqueris? quo modo te audiri a Deo poſtulas, cũ te ipſe nõ au-
dias? Vis eſſe Deum memorem tui cum rogas, cum tu ipſe memor tui non ſis?
hoc eſt, ab hoſte in totum non cauere: hoc eſt, quando oras Deum, maieſtatem
Dei negligentia orationis offendere: hoc eſt, uigilare oculis, & corde dor-
Cant. 5 mire, cum debeat Chriſtianus & cum dormit oculis corde uigilare. Sicut ſcri-
ptum eſt ex perſona Eccleſiæ loquentis in Cantico canticorum. Ego dormio &
Coloſ. 4 cor meũ uigilat. Quapropter ſolicite & caute Apoſtolus admonet dicens: Inſtate
orationi uigilantes in ea: docens ſcilicet & oſtendens eos impetrare quod po-
Matth. 3 ſtulant de Deo poſſe, quos Deus uideat in oratione uigilare. Orantes autem nõ
infructuoſis nec nudis precibus ad Deum ueniant. Inefficax petitio eſt, cum pre
catur Deum ſterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum excida-
tur, & in ignem mittatur, utique & ſermo non habens fructum, promereri Deũ
non poteſt, qui nulla eſt operatione fœcundus. Et ideo ſcriptura diuina inſtruit
Tobiæ 12 dicens: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Nam qui in die iudicii præ-
mium pro operibus & eleemoſynis redditurus eſt, hodie quoque ad orationem
cum operatione uenienti benignus auditor eſt. Sic denique Cornelius Centurio
cum

cum oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemoſynas in plebem,& ſemper orans Deum. huic circa horam nonam oranti, aſtitit angelus teſtimonium reddens ſui operis & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemoſynæ aſcenderunt ad memoriam coram Deo. Cito orationes ad Deum aſcendunt, quas ad Deum merita noſtri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobiæ oranti ſemper, & ſemper operanti teſtis fuit dicens: Opera Dei reuelare, & confiteri honorificum eſt. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis ueſtræ in conſpectu claritatis Dei. Et cum ſepelires tu mortuos ſimpliciter, & quia non es cunctatus exurgere, & derelinquere prandium tuum, & abiiſti, & condidiſti mortuum, & miſſus ſum tentare te. Et iterum: Me miſit Deus curare te, & Saram nurum tuam. Ego enim ſum Raphael unus e ſeptem angelis iuſtis, qui aſsiſtimus & conuerſamur ante claritatem Dei. Per Eſaiam quoque Dominus admonet & docet ſimilia conteſtans: Solue, inquit, omnem nodum iniuſtitiæ, reſolue ſuffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quaſſatos in requiem, & omnem cogitationem iniuſtam diſsipa. Frange eſurienti panem tuum, & egenos ſine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum, ueſti, & domeſticos ſeminis tui non deſpicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuū, & ueſtimenta tua cito orientur, & præibit ante te iuſtitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adſum. Adeſſe ſe repromittit, & audire & protegere ſe eos dicit, qui iniuſtitiæ nodos de corde ſoluentes, & eleemoſynas circa domeſticos Dei ſecundum eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri, ipſi quoque a Deo merentur audiri. Beatus Apoſtolus Paulus in neceſsitate preſſuræ adiutus a fratribus, opera quæ fiunt, ſacrificia Dei dixit eſſe. Saturatus ſum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quæ a uobis miſſa ſunt, odorem ſuauitatis, ſacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miſeretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat minimis, Deo donat, ſpiritaliter Deo ſuauitatis odorem ſacrificat. In orationibus uero celebrandis inuenimus obſeruaſſe tres cum Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate uictores horam tertiam, ſextam, nonam, ſacramento ſcilicet trinitatis, quæ in nouiſsimis temporibus manifeſtari habebat. Nam & prima hora in tertiam ueniens conſummatum numerum trinitatis oſtendit: Itemq. ad ſextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem. Et quando a ſeptima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum ſpatia iam pridem ſpiritaliter determinantes adoratores Dei, ſtatutis & legitimis ad precem temporibus ſeruabant, & manifeſtata poſtmodum res eſt, ſacramentum olim fuiſſe, quod ante ſic iuſti precabantur. Nā ſuper diſcipulos hora tertia deſcendit ſpiritus ſanctus, qui gratiam dominicæ repromiſsionis impleuit. Item Petrus hora ſexta in tectum ſuperius aſcendens ſigno pariter & uoce Dei monentis inſtructus eſt, ut omnes ad gratiam ſalutis admitteret, cum de emundandis gentibus ante dubitaret. Et Dominus hora ſexta crucifixus, ad nonam peccata noſtra ſanguine ſuo abluit, & ut redimere & uiuificare nos poſſet, tunc uictoriam ſuam paſsione perfecit. Sed nobis fratres dilectiſsimi præter horas antiquitus obſeruatas orandi, nunc & ſpatia & ſacramenta creuerunt. Nam & mane orandum eſt, ut reſurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus ſanctus deſignat in Pſalmis, dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam adorabo Domine mane, & exaudies uocē meam. mane aſsiſtam tibi, & contemplabor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus, Diluculo uigilabunt ad me, dicentes. Eamus, & reuertamur ad dominum Deum noſtrum. Recedente item ſole ac die ceſſante, neceſſario rurſus orandum eſt. Nam quia Chriſtus ſol uerus eſt, & dies uerus ſole ac die ſæculi recedente, quando oramus & petimus, ut ſuper nos lux denuo ueniat, Chriſti precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Chriſtum autem diem dictum, declarat in Pſalmis Spiritus ſanctus: Lapis, inquit, quem

Tobiæ 12 · *Eſa. 54* · *Eſa. 58* · *Philip. 4* · *Pſalm. 5* · *Pſal. 117*

reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: a Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Iſte eſt dies, quem fecit Dominus, ambulemus & iucundemur in eo. Item quod ſol appellatus ſit, Malachias Propheta teſtatur, dicens: Vobis autem, qui timetis nomen Domini, orietur ſol iuſtitiæ, & in alis eius curatio eſt. Quodſi in ſcripturis ſanctis ſol uerus & dies uerus eſt Chriſtus, hora nulla a Chriſtianis excipitur, quo minus frequenter ac ſemper Deus debeat adorari, ut qui in Chriſto, hoceſt in ſole, & in die uero ſumus, inſiſtamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens uicibus alternis nox reuoluta ſuccedit, nullum de nocturnis tenebris eſſe orantibus damnum poteſt, quia filiis lucis & in noctibus dies eſt. Quando enim ſine lumine eſt, cui lumen in corde eſt? Aut quando ſol ei & dies non eſt, cui ſol & dies Chriſtus eſt? Qui autem in Chriſto, hoceſt, in lumine ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Sic Anna uidua ſine intermiſsione rogans ſemper & uigilans, perſeuerabat in promerendo Deo: ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Non recedebat, inquit, de templo, ieiuniis & orationibus ſeruiens nocte ac die. Viderint uel gentiles, qui nec dum illuminati ſunt: uel Iudæi, qui deſerto lumine in tenebris remanſerunt. Nos uero, fratres dilectiſsimi, qui in Domini luce ſemper ſumus, qui meminimus & tenemus, quid eſſe accepta gratia cœpimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus ſemper in lumine: non impediamur a tenebris, quas euaſimus. Nulla ſint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua diſpendia. Per Dei indulgentiam recreati ſpiritaliter & renati, imitemur quod futuri ſumus, habituri in regno ſine interuentu noctis ſolum diem. Sic nocte quaſi in lumine uigilemus, oraturi ſemper & acturi gratias Deo, hic quoque orare & gratis agere non deſinamus.

Malach. 4 — *Luc. 2* — *Alias: ſolem et diem.*

Explicatio ſalutationis Angelicæ. Cap. LX.

Sic moribus receptum eſt in ſancta Catholica Eccleſia, neque recens fuiſſe uidetur hoc inſtitutum, ut orationi dominicæ uirginis Mariæ ſalutatio ſubiungatur: quam etiam in Liturgia ſua Ioannes Chryſoſtomus non ſine præfatione quadam inſerendam eſſe putauit. his enim uerbis Mariam affatur: Vt uere dignum & iuſtum eſt, glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſsimam, & penitus incontaminatam Dei noſtri matrem: honoratiorem Cherubin, & glorioſiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperiſti, uere Deiparam te magnificamus. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui, quoniam ſaluatorem animarum noſtrarum peperiſti. Quid ni glorificemus autem? quid ni magnificemus eam? quam electam a ſæculo, quam ab altiſsimo præcognitam, ſibiq. præparatam, quam longe ante patribus noſtris cælitus promiſſam, quam typis myſticis adumbratam, quam prophetarum oraculis uidemus eſſe prænunciatam? Hæc eſt enim illa, de qua in ipſis aduc rudis mundi primordiis conditor ipſe primum edidit uaticinium: olim fore mulierem, quæ calcaneo lethiferi ſerpentis caput protereret. Hæc eſt noui Adæ noua Eua: non nouerca, quod illa netus, quæ ſuos fœtus, prius etiam quam pareret, extinxit: ſed mater: neque mater morientium, quod illa, ſed reuiuiſcentium: quæ myſterio quodam ineffabili, quod nulla poſsit humana mens comprehendere, de cuius oſſe genita fuerat, eum ipſa de ſua carne uiciſsim genuit, nec ab alio fœcundata, quam quem peperit: ut inextricabili quodã ænigmate, ſimul eadem fuerit & filia, & ſponſa, & mater. Quid autem nobis aliud illa uirga ſacerdotalis adumbrabat, quæ ſine radice germinauit, quam huius uirgineam fœcunditatem, quæ neque mortali manu conſita, neque terreno ſucco irrigata, & cœlitus concipiendo floruit & ſine cruciatu pariendo uiuificum fructum edidit? Iam & niueum illud Gedeonis uellus, quod in areæ ſiccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat ſimulacrum, niſi Mariæ?

Gen. 3 — *Num. 17* — *Iudic. 6*

riæ? quæ procul quidem a carnis contagio ſemota, uerum cæleſti rore ter completa, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa eſt, pura poſt editum partum permanſit. Cuius obtineat imaginem, niſi Mariæ diuini natis inſignis illa porta, non ad Aquilonem, unde panditur omne malum, ſed ad exortum ſpectans, unde ſol oritur nouus, & nouator omniũ? cuius integritatis clauſtra Princeps pacis non modo non uiolauit uel ingrediens, uel egrediens, uerumetiam conſecrauit? Verba Prophetæ ſunt: Porta quæ proſpiciebat ad orientem, clauſa erit, & uir non tranſibit per eã, quoniã dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eã, eritq. clauſa. Clauſa fuit in Maria uirginitatis porta, per quam intrauit dominus Deus Iſrael, & per ipſam proceſsit, & in æternũ porta uirginis clauſa ſeruata uirginitate permanſit. Hanc denotabat ſignum illud magnum, quod in cælo ſcribit apparuiſſe Ioannes: Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tamquã ueſtimento, fuit induta iuſtitiæ ſolem, cum de quo ſcribit Apoſtolus: Induimini dominum Ieſum Chriſtum: in illo manebat, & ipſe in ea: ueſtiuit illum, & ueſtita eſt ab illo: ueſtiuit illum ſubſtantia ſuæ carnis, & ueſtita uiciſsim eſt ab eo gloria maieſtatis eius: ueſtiuit nube ſolem, & eſt ipſa ueſtita ſole. Certe ſignum hoc magnum eſt, mulier illæſa manens amicta ſole: ſed non eſt hæc mulieris potentia, non modo non humana, uerum ne angelica quidem, ſed ſublimiore quadam uirtute factum eſt, ea nimirum de qua dixit angelus: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. Quoniam uero poterat reſpondere: Spiritus Deus eſt: Deus autem noſter ignis conſumens eſt: quaſi occurrens ait: Virtus non mea, non tua, ſed uirtus altiſsimi obumbrabit tibi: Nihil ut ſit mirum, ſi ſub tali umbraculo talis a muliere ſuſtineatur amictus. Myſticus quoque Moſy rubus flagrare uiſus, prægnantem huius uirginitatem portendebat, quæ ſola mortalium nomen eſt puerperæ promerita, cum uxoris officium numquam præſtitiſſet. Hanc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodam & inaudito miraculo, zona ſui corporis illibata, uirum circundedit citra uirilem operam. Siquidẽ Ieſus Chriſtus, ante Luciferum genitus, ex hac ſumpſit carnis initium, & quem cæli cælorũ non capiunt, qui implens omnia, cum ſit in omnibus, ab iis tamen non capitur, nec tenetur, is intra uirginis huius uiſcera claudi dignatus eſt. Reuera nouum & inauditum, ait Cyprianus, quod in uteri materni anguſtia circumdedit intra ſe fragilis caro uirtutem altiſsimi, & ordinem rerum, curſumq. naturæ mutauit ſapientia Dei, & ubique eſt dilatata, plenitudinem ſui uaſi infundens exiguo: ſic eſt circundata utero muliebri, ut tamen uniuerſa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra ſe omnia continens, extra uniuerſa complectens. Mons etiam ille magnus, quem uidit Daniel, unde ſine manibus exciſus eſt lapis, lapis angularis ille, qui fecit utraque unum, cui nititur omnis ædificatio, non ceſſura tempeſtatibus huius ſæculi, in quem quiſquis ceciderit, collidetur: mons, inquam, ille magnus, cuius niſi Mariæ typum gerebat? quam præ ceteris Eſaias quoque, nunc de radice Ieſſe uirgam orituram, nunc euidentius uirginem parituram eſſe prædixit. Quam & Salomon requirere uiſus eſt, cum diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat uir ille ſapiens, quanta ſexus huius eſſet imbecillitas, quam fragile corpus, quam lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promiſiſſe legerat, & ita congruere uidebat, ut qui per feminam uicerat, per feminam uinceretur, cum ſtupore quodam & admiratione prorumpit in hæc uerba: Mulierem fortem quis inueniet? quaſi diceret: Si de manu feminæ ſic pendet & ſalus noſtra omnium, & innocentiæ reſtitutio, & de hoſte uictoria, cumprimis eſſe fortẽ oportet, quæ tantum ad opus hoc eſſe queat idonea. Quam ergo ſic & oracula Prophetarũ præcinuiſſe, & myſticæ Synagogæ typicas imagines declinaſſe, & facundos Eccleſiæ doctores ſuis poſtea uirtutibus exornaſſe, ſuiſq. coloribus depinxiſſe uidemus, quid ui laudes illius decantemus? quid ni, quoties uſus

Ezech. 44 · Apoc. 21 · Eſai. 9 · Ezech. 44 · Apoc. 12 · Pſal. 103 · Rom. 13 · Luc. 1 · Ioan. 4 · Deut. 4 · Exod. 3 · Hier. 3 · Pſal. 109 · 2. Paral. 2 · Serm. de natiuitate Chriſti. · Daniel. 2 · Eſai. 11 · Eſai. 7 · Prou. 13

uſus uenerit, ſupplices opem illius imploremus? Quod ſi qui ſunt, qui nobis ob
Bernardus in ſtrepant, dicentes: Numquid non ſufficit unus Chriſtus? Reſpondet illis unus ex
ſermone de uir- præcipuis huius uirginis amatoribus: Sufficere poterat Chriſtus, ſiquidem o-
gine Maria. mnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt, ſed nobis bonum non erat, hominem eſſe ſo-
2. Cor. 3 lum: congruum magis ut adeſſet reparationi noſtræ ſexus uterque, quoniam cor-
Geneſ. 2 ruptioni neuter defuiſſet: Fidelis plane & potens mediator Dei & hominum ho-
1. Tim. 2 mo Chriſtus Ieſus, ſed diuinam in eo homines reuerentur maieſtatem, Deus au-
Heb. 11 tem noſter ignis conſumens eſt. Quid ni uereatur peccator accedere, ne quemad
Pſal. 57 modum fluit cera a facie ignis, ſic pereat ipſe a facie Dei? Opus eſt itaque media
Geneſ. 3 tore ad mediatorem iſtum, nec alius nobis utilior quam Maria. Crudelis nimi-
rum Eua, per quam ſerpens antiquus peſtiferum etiam ipſi uiro uirus infudit,
ſed fidelis Mariæ, quæ ſalutis antidotum & uiris & mulieribus propinauit. Illa mi
nistra fuit ſeductionis, hæc propitiationis: Illa ſuggeſsit præuaricationem, hæc
De natiuitate iniecit redemptionem. Ac in alio ſermone. Quidquid illud eſt, quod offerre
Mariæ uirg. Deo paras, Mariæ commendare memento, ut eodem alueo ad largitorem gratiæ
gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & ſine hoc aquæ
ductu infundere gratiam prout uellet, ſed tibi uehiculum uoluit prouidere. For-
te enim manus tuæ aut ſanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quod non eas ab
omni munere excuſsiſti, ideo modicum illud, quod offerre deſideras, gratiſsimis
illis, & omni acceptioni digniſsimis manibus offerendum tradere cura, ſi non uis
ſuſtinere repulſam. Neque uero ſolus hoc Bernardus ita ſenſit. Nã & multis ante
ſæculis beatus Ephrem Deiparam uirginem, conciliatricem, & aduocatam uo-
cat. Andreas quoque Hieroſolymitanus, qui uixit ante annos prope mille, in ſer
mone, quem ſcripſit in hanc ipſam ſalutationem Deiparæ uirginis, uocat eam di
uinam cum hominibus reconciliationem. Et qui fuit proximus Apoſtolorum
Libr. 5. contra temporibus Irenæus, Quemadmodum Eua per angelicum ſermonem, inquit,
hæreſ. ſeducta eſt, ut effugeret Deum præuaricata uerbum eius, ita Maria per ange-
licum ſermonem euangelizata eſt, ut portaret Deum, obediens eius uerbo. Et
ſicut illa ſeducta eſt, ut effugeret Deum, ſic hæc ſuaſa eſt, obedire Deo, uti uir-
ginis Euæ uirgo Maria fieret aduocata. Et quemadmodum adſtrictum eſt mor-
ti genus humanum per uirginem, ſoluatur per uirginem, æqua lance diſpoſita
Lib. 1 uirginalis inobedientiæ per uirginalem obedientiam. Quæ poſtrema uerba ci-
tantur etiam ab Auguſtino contra Iulianum ſcribente. Quin & alii plerique ſan-
cti patres Deiparam uirginẽ & inuocantur ipſi, & ceteris ut inuocarent auctores
fuerunt, quemadmodum ubi nobis de ſanctorum inuocatione ſermo fuit, pluri-
bus uerbis demonſtratum eſt. Vnius tantum Athanaſii locum hic adſcribemus,
qui ſic uirginem hanc alloquitur, Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſsima
In Euangelium uirgo, quæ etiam a partu uirgo permãſiſti, & retribue nobis pro exiguis iſtis elo-
de ſanctiss. Dei quiis magna dona ex diuitiis tuarũ gratiarum, tu quæ gratia plena es. Nam ideo
para. his uocibus, ut ex re ipſa deſumptis, & natura laudationis præcipue in tuum en-
comium utimur, ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi ſiue a nobis, ſiue ab uni-
uerſa creatura effertur. Tibi, inquam, gratioſæ dominæ noſtræ reginæ, heræ,
matri Dei, arcæ ſanctuarii. Ac interiectis nonnullis, Ab iſtis, inquit, hierarchiis
cæleſtibus, deinde nos hierarchiæ terreſtres exaltationes Dei in gutture feren-
tes, ſiue quod didicimus, ſiue quod mutuo hæc uerba ſumpſerimus, exaltamus
te magna & canora uoce, dicentes, Aue gratioſa, Dominus tecum, intercede he
ra & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Ceterũ ſi quis alius, certe Ber-
nardus is fuiſſe uidetur, qui cum aliis in rebus, quod illi ipſi confitentur, qui ſe-
gregauerunt ſemet ipſos, tum quod ad honores attinet uel Deiparæ uirgini, uel
Epiſt. 172 ſanctis tribuendos, præclaro ſemper uſus fuerit indicio. Indicat hoc uel epiſto-
la, quam ſcripſit ad canonicos Lugdunenſes, uel Sermones, quos de ſanctis non
paucos edidit, in quibus omnibus adeo non transfert in homines Dei gloriam,
ut minus

ut minus etiam uirgini Deiparæ tribuere uideatur, quã a multis tribui uidemus. Quamobrem nihil eſt quod huius auctoritatem quiſquam ſequi dubitet in re præſertim tam uetuſta, receptoq. totius Eccleſiæ more confirmata. Si qui diuos colit, Chriſtum in diuis colit; qui ſanctos laudat, Chriſtum laudat in ſanctis; qui ſanctos inuocat, Chriſti per ſanctos auxilium inuocat; qui ſanctos imitatur, Chriſtum imitatur in ſanctis; qui ſanctos adorat, Dei dona in ſanctis adorat: quanto magis idem quiſque facere credendus eſt in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius utero proceſsit is, per quẽ ſancti ſunt, quotquot ſancti ſunt? Affectus in matrem, pietas eſt in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium ueneramur, ut omnis honos matri præſtitus, in ipſum redundet filium. Hic eſt enim in omnibus & ſuper omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quæ quidem omnia ſi ſuo modo quodam ſanctis tribuantur, manet nihilominus Deo ſua gloria, nulli communicabilis. Verum nos ad ſalutationem Angelicam, de qua nobis initio ſermo fuit, redeamus: quæ tanto nobis debet eſſe commendatior, quod non ab hominis ingenio profecta, uerum de cælo per angeli præconium in terras eſt delata: tum autem, ita breuis eſt & ſuccincta, ut in ea ediſcenda nihil eſſe queat negotii, & uerborum in ea numerum, ſententiarum ſuperet ubertas. Huc accedit, quod quoties hac utimur ſalutatione, felicis illius horæ ſtatim admonemur, quæ prima poſt infelicem parentis noſtri caſum humano generi læta cumprimis illuxit, qua Deus afflictionem populi ſui miſeratus, miſſo angelo, feminam ſibi delegit, cuius miniſterio, quam per feminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamq. uita ſempiterna commutaret. Sed iam ipſum angelum loquentẽ audiamus. Is ad Mariam uirginem ingreſſus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hæc tum fuit ſalutandi formula, quam in omni ſcriptura negat Origenes ſe inuenire potuiſſe. Græ- *Hom.6.in Luc.* ca uox, quæ legitur apud Lucam, non ſaluere tantum uel auere, uerumetiam gaudere ſignificat & ualere. Nec ulla potuit Angelus uti uoce magis apta & appoſita. Siquidem quæ ueræ uoluptatis auctorem conceptura, & quem Eua miſeris mortalibus mærorem ingentem inuexerat, eum erat ſempiterno gaudio commutatura, quonam alio quam gaudii uocabulo ſalutatam eam oportuit? Quam- *Ser. 140* obrem recte Chryſologus, In hac uoce, inquit, oblatio eſt, oblatio muneris, non *Luc.2* ſimplex ſalutationis officium. Quod munus nato Chriſto paſtoribus obtulerat Angelus dicens: Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt uobis hodie Saluator: idem hoc munus, idem gaudium obtulit tũ uirgini Mariæ, cum ex ea natum iri Saluatorem renunciauit. Legimus autem & *Actor.6* de Stephano, quod fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptiſta, de Elizabet, de Zacharia: de Apoſtolis dicit ſcriptura, quod repleti fuerunt Spiritu ſancto: neque tamen propterea credendum eſt, quod ſimiliter ut Deipara, gratia uel Spiritu ſancto repleti fuerint: Nam neque conceperunt illi de Spi- *Luc.1* ritu ſancto repleti fuerint: nam neque conceperunt illi de ſpiritu ſancto, ſicut *Act.2.& 4* Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter quemadmodum in Maria, cui quæ per partes aliis eſt præſtita ſingulis, totam ſe ſimul infudit gratiæ plenitudo, quæ deſcendit in eam ſicut pluuia in uellus. Vellus cum ſit de corpore, neſcit corporis paſsiones, ita uirginitas cum ſit in carne, carnis ignorat uitia. Cæleſtis igitur imber in uirgineum uellus Mariæ placido ſe fudit illapſu, & tota diuinitatis unda bibulo ſe noſtræ carnis celauit in uellere, donec per patibulum crucis expreſſum, terris omnibus pluuiam ſalutis effunderet. Hac igitur ratione, plena gratia dicitur quod ſola eſt Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorſus, cum de peccatis agitur, haberi quæſtionem, non modo Augu- *De natu. &* ſtinus, uerumetiam uniuerſa uoluit Eccleſia: quod uel inde ſciri poſsit, ad uin- *gra.cap.36* cendum ex omni parte peccatum plus ei gratiæ collatum eſſe, quia concipere & parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Etenim hac una uirgine

excepta

excepta, ſi ſanctos alios omnes & ſanctas cum hic uiuerent, congregare licuiſſet & interrogare, num fuerint abſque peccato, quantalibet fuerint in iſto corpore
1.Ioan.1 excellentia ſanctitatis, incunctanter una uoce cuncti clamaſſent: Si dixerimus, quia peccatũ non habemus, ipſi nos ſeducimus & ueritas in nobis nõ eſt: Nec humilius id quã uerius reſpondiſſent. Plenior itaque gratia fuit Maria, quã omnes alii, cum ſola ſit, quã omni peccato fuiſſe uacuã, perſuaſum habemus. Scriptum
1.Ioan.1 autem eſt de Chriſto quoque, quod ſit plenus gratia & ueritate: uerum ab hac plenitudine tanto longius abfuit Maria, quam abfuerunt a Mariæ plenitudine ſancti reliqui, quanto maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum diſcrimen & immortalem. Siquidem Chriſtus ipſa eſt plenitudo, Maria ſicut alii ſancti, ſed plus tamen quam alii ſancti, quidquid habet gratiæ,
Libr.5.epiſt.1. de Chriſti plenitudine accepit. Petrus Abbas Cluniacenſis, gratiam qua plena fuit Maria, caritatem uult intelligi, qua ſcribit illam præ cunctis aliis excelluiſſe. Poſteaquam Angelus Mariam gratia plenam ſalutauit: ſubdit DOMINUS TECUM. Quid autem aliud angelus, quã a Domino miſſus eſt nuncius? Erat ergo cum uirgine, qui miſit ad uirginem: præceſsit nunciũ ſuum Deus, ſed a Deo non receſsit. Locis teneri non poteſt, qui locis habetur in omnibus, & ubique
Iudic. 6 totus eſt, ſine quo nihil totum eſt. Gedeonẽ quoque legimus iiſdem uerbis ab angelo ſalutatum: Sic enim eſt eum allocutus: Dominus tecũ uirorum fortiſsime: uerum aliter cum Gedeone fuit Dominus, aliter cum uirgine Deipara. Gedeo-
1.Ioan.2 nem elegit Dominus, ut eſſet ſaluator Iſraelis de manu Madiam: Mariam elegit ut non Iſraeli tantum, uerum orbi ſaluatorem ederet uniuerſo, qui eſſet propitiatio totius mundi; qui nos morte ſua reconciliatos, ac de Satanæ poteſtate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filiis, Dei patris ſui filios & hæredes faceret. Hunc talem uirgo ſacratiſsima uirginali utero ſuo complexa, cælo maior, terra fortior, orbe eſt latior. Quem enim non modo terrarum orbis uniuerſus, ſed ne cæli quidem cælorum capiunt, eum ſola clauſum intra uiſcera ſua geſtare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cum in omnibus quæ ſunt, quatenus ſunt, Dominus ſit, ſoli tamen boni ſunt, in quibus ita eſt Dominus, ut etiã cum eis ſit propter concordiam uoluntatis. Ceterum cum uirgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quam cum ſanctis aliis omnibus, cum qua tanta fuit conſenſio, ut eius non modo uoluntatem, uerum & carnem ſibi copularet, ac ſi de ſua, deq; uirginis ſubſtantia Chriſtũ unum efficeret, uel potius Chriſtus unus efficeretur, qui etſi nec totus de Deo, nec totus de uirgine, totus tamen Dei, & totus uirginis eſſet, nec duo filii, ſed unus utriuſque filius. Subdit angelus, quæ uerba repetiuit etiam Elizabeth, eodem ſpiritu ſancto repleta, BENEDICTA TU IN MULIERIBUS. Quæ uero ſequuntur, ET BENEDICTUS
Pſal.20 FRUCTUS VENTRIS TUI: non iam ab angelo, ſed a ſola dicta ſunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideo benedictus fructus uentris tui; ſed quoniã ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Fructus uentris tui uere benedictus, in quo benedictæ ſunt omnes gentes, de cuius
Gen.22 plenitudine tu quoque benedictionẽ accepiſti cum ceteris, etſi differentius a ceteris. Ac propterea benedicta quidẽ tu, ſed in mulieribus: ille uero benedictus, nõ in hominibus, non inter angelos, uerũ, ut ait Apoſtolus, ſuper omnia benedi-
Rom. 11 ctus in ſæcula. Vere itaque benedictus, qui fons eſt benedictionis, & auctor omnis gratiæ, fructus eſt uentris tui, qui te ſuæ benedictionis ita fecit participem, nullus ut mortalium ſimiliter, ut tu, fuerit benedictus. Siquidem ſola maledictio-
Gen.3 nem illam generalem effugiſti, de qua dictũ eſt: In triſtitia paries filios: Et aliam, de qua ſcriptum eſt, Maledicta ſterilis in Iſrael: & es benedictionem conſecuta ſingularẽ: ut quamuis eſſe uirgo, & propterea ſterilis elegeris, ſalua tamen uirginitate, neque ſterilis permaneres, neque cũ dolore pareres. Ac nõ ipſa modo maledictionem effugiſti, uerum & a nobis eam repuliſti, edito in lucem fructu uentris tui, qui nos redemit a maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Fructus autem

rem iſtius nomen non expreſsit Elizabeth, uerum addidit Eccleſia IESVS CHRI- *Gal.3*
STVS. Ieſus, quoniam ipſe ſaluum fecit populum ſuum a peccatis eorum. Chri *Matth.1*
ſtus quoniam cum ſit rex noſter & pontifex noſter, unctus eſt a Deo, non oleo
communi, ſed oleo lætitiæ: nec ſicut participes ſui, ideſt, illi, qui in imagine præ *Pſal.44*
ceſſerunt, ſed præ participibus ſuis, uirtute ſpiritus cæleſtis conſecratus. Cu-
ius unctionis nos quoque facti participes, a Chriſto Chriſtiani uocamur. Nam
qui rex & ſacerdos noſter eſt, qui, quæ numquam ſatis eſt prædicanda bonitas il
lius, non ſua tantum omnia nobiſcum communicare, ſed ſe etiam ipſum nobis
eſt impendere dignatus, poſteaquam nos redemit in ſanguine ſuo ex omni tribu, *Apoc.5*
& lingua, & populo, & natione, fecit nos quoque regnum & ſacerdotes Deo, ut
regnantes ſuper terram, & animi noſtri cunctis affectionibus imperantes, exhi-
beremus noſmetipſos hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem in odorem *Rom.12*
ſuauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in ſæcula ſæculorum,
Amen. Quod ſi quis diligentius explicatam uidere uoluerit, horum nominum
rationem IESVS CHRISTVS, legat Euſebium in libris Euangelicæ demon- *Lib.4.cap.15.*
ſtrationis, & Cyrillum Hieroſolymitanum, qui præ ceteris accuratius id feciſ- *& 16.*
ſe uidentur. *Cyril. Catec.10*

De Caritate, ac in primis de eo, quod iuſtitia noſtra non ſit ſola fides. Cap. LXI.

POſteaquam de fide deq; ſpe ſatis multa iam a nobis dicta ſunt, nunc de ca *1.Cor.1*
ritate dicendum reſtat. Quæ cum ad fidem & ſpem acceſſerit, iam abſo-
luta eſſe uidetur ea noſtra iuſtitia, qua ſola recte colitur, qui factus eſt no-
bis iuſtitia dominus noſter Ieſus Chriſtus. Quam qui ſolam eſſe fidem arbitrati
ſunt, eorum ab una, ſancta, Catholica, & Apoſtolica Eccleſia, iampridem eſt ex
ploſa ſententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos fuiſſe ſcribun-
tur Anomœi quidam hæretici, quorum principes commemorantur Aetius & Eu- *1.Cor.1*
nomius: qui nihil aliud a nobis requirere Deum docuerunt, quam ut ipſum ſo-
lum cognoſceremus: cuius etiam adeo ſibi notitiam arrogarunt, ut non ſibi ſe
magis eſſe notos dicerent, quam ipſi Dei naturam perſpectam, & exploratam ha
berent: Ac tantum illi, cuius auctores ipſi fuerunt, fidei tribui uolebant, ſi quis
eam eſſet amplexus, etiã ſi grauiſsima quæque ſcelera patraſſet, ac non modo pa
trare non intermitteret, uerũ ſubinde grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo
detrimenti foret accepturus: Quemadmodum ab Epiphanio & Auguſtino memo *Lib.3.hære.36*
riæ proditum legimus. Quin multo etiã ante, cum adhuc eſſent Apoſtoli ſuper- *Aug. de hær.*
ſtites, fuiſſe refert Auguſtinus, qui nõ intelligentes, quod ait Apoſtolus: Arbitra *hære.54*
mur iuſtificari hominẽ per fidem ſine operibus legis: putauerunt eum dicere, ſuf *Rom.3*
ficere homini fidem, etiamſi male uiuat, & bona opera non habeat: cũ ut hæc ſen- *De gratia & li*
tiret, ei, qui uas fuit electionis, ne in mentem quidem uenerit umquam: Qui *bero arb. cap.7*
non aliud his uerbis intelligi uoluit, quam ut ſe per fidẽ iuſtificari quiſque ſciret, *et de fide et ope*
etiam ſi legis opera nulla præceſsiſſent. Hoc eſt quod alio loco dicit, quod magno *rib. cap.14*
cum applauſu audiri a nonnullis uidemus: Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc *Epheſ.2*
non ex uobis: Dei enim donum eſt: non ex operibus, ut ne quis glorietur. De
quibus nos recte dicere poſſumus, quod a Cypriano ſcriptum legimus: Corru- *Cyp. de ſimplici*
ptores Euangelii, atque interpretes falſi, extrema ponunt, & ſuperiora præter- *tate prælatorũ,*
eunt: partim memores, & partim ſubdole corrũpentes: ut ipſi ab eccleſia ſciſsi *ſiue de unitate*
ſunt, ita capituli unius ſententiam ſcindunt. Niſi quod ipſi ſuperiora ponunt, & *eccleſiæ.*
quæ proxime inſequuntur, prætereunt. Nam, quemadmodum Auguſtinus quo- *De gratia & li*
que monuit: uidit Apoſtolus, putare poſſe homines hoc ita dictum, quaſi neceſ *bero arb. cap.8*
ſaria non ſint opera bona credentibus, ſed eis fides ſola ſufficiat: quod iſtis tam
perſuaſum eſt, quam quod maxime. Quam etiam ob cauſam, cantando toties il-
lud

lud ingeminant: Non ex nobis: non ex operibus: ut in eam opinionem homines adducant, nullum eſſe bonorum operum fructum. Vidit hoc ſpiritu ſancto plenus Apoſtolus: uidit ſimul & hoc, poſſe homines de bonis operibus extolli, uelut ad ea facienda ſibi ſufficiant: Itaque mox addit, quod iſti ſilentio prætereunt: Ipſius enim ſumus figmentũ, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Quid eſt hoc, inquit Auguſtinus, quod, cum Dei gratiã commendans dixiſſet: Non ex operibus: ne forte quis extollatur, cur hoc dixerit, rationem reddens, Ipſius enim ſumus, inquit, figmentum, creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis. Quo modo ergo non ex operibus, ne forte quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictum, tamquam tuis, ex te ipſo tibi exiſtentibus, ſed tamquam iis, in quibus te Deus finxit, ideſt, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipſius enim ſumus figmentũ, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti ſumus, ſed ea, de qua ille dice-

Pſal.50 bat, qui utique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit

2.Cor.15 Apoſtolus: Si qua ergo in Chriſto noua creatura, uetera tranſierunt, & ecce facta ſunt omnia noua. Fingimur ergo, ideſt, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, ſed præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Itaque, cariſsimi, uita noſtra bona, nihil aliud eſt, quam Dei gratia: ſine dubio, &

Rom.2 uita æterna, quæ bonæ uitæ redditur, Dei gratia eſt: & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia eſt, hæc autẽ, quæ illi datur, quoniam præmiũ eius eſt, gratia eſt pro gratia, tamquã merces pro iuſtitia, ut uerum ſit, (quoniam uerũ eſt) Quoniã reddet unicuique Deus ſecundũ opera eius. Ex his Auguſtini uerbis facile perſpeximus, quæ ſint opera, quæ Paulus a iuſtificatione uoluerit excluſa: nimirũ ea, quæ fiunt extra fi-

Heb.11 dem: quæ etſi diſponere nonnihil ad iuſtificationis gratiã uidentur: quoniã ta-

Rom.11 men ſine fide impoſsibile eſt placere Deo, mereri primã gratiã non poſſunt: quæ propterea gratia uocatur, quia gratis datur, nullis præcedẽtibus meritis. Si enim

Pſal.50 gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus; alioqui gratia iam nõ eſt gratia. Nul

2.Cor.5 la igitur merita noſtra præceſſerunt, ſed ſola Dei beneficia iuſtificationẽ noſtram præuenerunt. Quamobrẽ non ad ea opera, quæ præparauit Deus, ut ambularemus in illis, poſtquam cor mundum creauit in nobis, poſtquam nouæ creaturæ facti ſumus: uerum ad ea, quæ nondum exuto ueteri homine fecimus excludenda

De fide & operib. cap. 14 hæc a Paulo dicta interpretatus eſt Auguſtinus. Qui etiam ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati ſumus in Chriſto Ieſu, reiicere uoluiſſe Paulũm exiſtimabant, alios Apoſtolos, Petrum, Ioannem, Iaco-

2.Pet.3 bum, Iudam, epiſtolas ſuas ſcripſiſſe putat: quodq. meminit Petrus, eſſe quædã in epiſtolis Pauli difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & ceteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem; id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iuſtitia tractat, referendum eſſe putat: quod numquã ea Pauli mens fuerit, quam iſti corruptores Euangelii fuiſſe uolunt, nihil ad iuſtitiam, nihil ad ſalutem conſequendam opera bona facere. Sunt enim uel ipſa luce clariora, quæ

Rom.8 huic errori aduerſantur Pauli uerba. Quod compati oportet, ſi conglorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare uolumus: quodq: non corona-

2.Tim.2 bitur, niſi qui legitime certauerit. Declarat autem ipſe Paulus alio loco, quam fidem intelligi uelit, qua uel iuſtificamur, uel coronam illam immarceſsibilem

Galat.5 aſſequimur. nam ad Galatas ſcribens, diſertis uerbis illud planum facit, quod non de qualicumque fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Chriſtũ eſſe remiſſa: ſed de ea, quæ per dilectionem operatur. Illam uero ſolam fidem, quam plerique cum ad iuſtitiam, tum ad ſalutem ſufficere uolunt, adeo nihil

1.Cor.13 prodeſſe aſſeuerat, ut non dubitantes dixerit: Si habuerit: Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil ſum. In

Iacob 2 quam ſententiam a Iacobo quoque dictum eſt: Quid proderit, fratres mei, ſi

fidem

fidem dicat quis ſe habere, opera autem non habeat, numquid poterit fides ſaluare eum? Quamobrem quam uolent iſti ſibi placeant, deq. ſola fide glorientur, quod ea iuſtitiam, quod ſalutem adferat: nobis illud certum & indubitatum eſſe debet, quod per organum ſuum Spiritus ſanctus loquitur: Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque ma- 1. Cor. 5
ledici, neque rapaces, regnum Dei poſsidebunt.

Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur. Cap. LXII.

VERVM hic iſti, quo rimam habere queant, per quam elabi liceat, fieri poſſe negant, ut hæc inſit fidem habenti, quam amitti mortali peccato quolibet aſſeuerant. Quod ſi ita eſt, cur igitur operarios iniquitatis uo- Matth. 7
cat Chriſtus eos, qui in ipſius nomine prophetabant, dæmonia eiiciebant, uirtutes multas faciebant? quæ tam eximia, ſine fide certe præſtare nō poterant. cur idem uiro ſtulto comparat eum, qui uerba ſua audiret, & ea non faceret: cum fides ex auditu ſit? Cur multos ex principibus in Chriſtum ait crediđiſſe ſcriptu- Matth. 7
ra, uerum eos magis hominum, quam Dei gloriam dilexiſſe? Cur alio loco dicit, Rom. 10
Seruus ſciens uoluntatem Domini, & nō faciens, plagis uapulabit multis? Cur Ioan. 12
a Iacobo ſcriptum eſt, Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatū eſt Luc. 12
illi. Quid autem eſt aliud ſcire uoluntatem Domini, ſcire bonum, niſi credere Iacob. 4
Spiritui ſancto, per amanuenſes ſuos Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas nos docenti, hanc eſſe Domini uoluntatem. Et cum hac tamen fide peccatum dicit eſſe ſcriptura, quando nō fit, quod creditur. Quare falſum eſt, quod ab iſtis aſſeritur, per peccatum fidem amitti, aut ſi remaneat, non eſſe ueram fidem: aut eum, qui fidem habeat ſine caritate, non eſſe Chriſtianum. Falſum eſt, quod ſolam incredulitatem eſſe peccatum, ſolam fidem eſſe iuſtitiam, tam peruicaciter aſſerunt. Nam ſi nullum eſt peccatum, niſi incredulitas: ſi nulla eſt iuſtitia niſi fides: quorſum igitur illud extremum erit iudicium? quod non eſſe futurum de infidelibus, illa Chriſti uerba non obſcure uidentur indicare. Qui non credit, iam Ioan. 3
iudicatus eſt. Futurum eſt ergo iudicium de fidelibus, quos non ideo collocatos a ſiniſtris, incorruptus ille iudex uiuorum & mortuorum, in ignem æternum ire iuſſurus eſt, quia non crediderunt, ſed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc eſt, quod a ſapiente dictum eſt: Omnis miſericordia faciet locum unicuique ſecundum meritum operum ſuorum. Hoc eſt, quod a regio Propheta ſcriptum, Matth. 25
& eſt ab Apoſtolo repetitum: Tu reddes unicuique ſecundum opera ſua. Ad Co- Eccl. 16
rinthios quoque ſcribens idem Apoſtolus ait: Omnes nos manifeſtari oportet Pſal. 16
ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis: non dicit, prout Rom. 1
credidit, ſed prout geſsit: ſiue bonum, ſiue malum. Sed & in Apocalypſi legi- 1. Cor. 5
mus: Ego uenio cito, & merces mea mecum eſt: reddere unicuique ſecundum Apoc. 22
opera ſua. Quin & ipſe Chriſtus, Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in reſurrectionem iudicii. Plena Ioan. 5
eſt ſcriptura hoc genus ſententiis, futuram eſſe retributionem, futurum eſſe iudicium, non ſecundum fidem, ſed ſecundum opera. Quorum autem opera? num infidelium? Minime gentium: nam ii, ueritate ipſa atteſtante, eo ipſo, quod non credunt, iam iudicati, iam condemnati ſunt. Fidelium igitur Ioan. 3
opera ea ſunt, ſecundum quæ retributio, ſecundum quæ futurum eſt iudicium. Cum autem fideles dicantur, qui fidem habent, infideles qui non habent, ſicut ab Auguſtino quoque legimus annotatum libr. decimotertio. de Trinitate cap. 2. Multos uero fideles reperire licet, uariorum criminum, etiam capitalium, reos: uel ex eo conſtare cuiuis poteſt, quod non ſtatim fides amitta-

tur, quando mortale peccatum admittitur. Quamobrem longe alia fidei & ſpei, alia caritatis, per quam fides operatur, eſt ratio. Hæc enim indiuidua co-
Prouer.8 mes eſt gratiæ, nec umquam ab illa deſtituitur. Sic enim loquitur patris æter-
Ioan 14 na ſapientia: Ego diligentes me diligo. Et alio loco: Qui diligit me, dilige-
1. Cor. 13 tur e patre meo. Quamobrem, quam ſunt inter ſe pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter ſe peccatum & caritas: fides autem & ſpes etiam iis ineſſe queunt, qui cum Deo non ſunt in gratia. Quemadmodum igitur, ſi quis furtum admiſit, excluſit is quidem caritatem, quæ non modo non concupiſcit aliena, uerumetiam pro eo, ut benigna eſt, libenter impertit ſua: ſed interim nihil impedit, quo minus in eo manet habitus caſtitatis: ita nulla eſt ratio, quæ impediat, quo minus qui fur eſt, idem, amiſſa caritate, fidei retineat habitum, & ſpei, quamuis & fides & ſpes, quarum uita eſt caritas, nullum habenti fructum ſint allaturæ, ſi uita ſua fuerint deſtitutæ. Sola igitur eſt hæreſis, aut apoſtaſia, per quam excluditur habitus fidei, ita ut ſi quis in uno aliquo articulo fidei diſcrepet ab unius ſanctæ, catholicæ, apoſtolicæ Eccleſiæ ſenſu & conſenſu, is habitum amiſiſſe fidei recte dici poſsit. Eſt igitur uera fides etiam in iis, qui peccatis aliquibus grauioribus obſtricti tenentur, ſi cũ alios articulos fidei, tum
2. Reg. 11 ſanctam credant Eccleſiam catholicam. Neque credendus eſt Dauid rex, poſtquam, adulterio commiſſo, cædem quoque patrauit, eueſtigio fidem ſimul amiſiſſe, ſiue qua reuelatis a Deo credimus, ſiue qua nobis eum propitium fore propter Chriſtum confidimus, quod tamen alterum ſpei magis, quam fidei eſſe uidetur. Nam niſi credidiſſet Dauid eſſe Deum grauem peccatorum ultorem, non ita grauiter animo perculſus fuiſſet, non tantum de ſceleribus patratis dolorem
Ioel. 2 concepiſſet. Rurſus, niſi benignum eundem & miſericordem, patientem & mul-
Pſal. 24 tæ miſericordiæ, ac præſtabilem eſſe ſuper malitia, perſuaſum habuiſſet, niſi cer-
Matth. 26 tam ſpem & fiduciam concepiſſet, fore, ut propter nomen ſuum, propter unige-
Amb. li. 10 In Lucam. nitum filium ſuum, propitiaretur peccato ſuo, numquam ad cinerem, ad lacrymas, ad ieiunium confugiſſet, numquam ſupplici prece placatum eum ſibi red-
Lomb. lib. 3. diſt. 24 dere ſtuduiſſet. Petrum negaſſe Chriſtũ legimus, non deſunt tamen, qui illo ipſo paſsionis tempore, fidem eum in Chriſtũ habuiſſe contendant: propter illa uerba
Luc. 22 Chriſti potiſsimũ, quæ non multo ante prædixit ueritas: Simon, ecce Satanas expetiuit uos, ut cribraret ſicut triticum, ego autẽ rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Non excluditur itaque per mortale peccatum uera fides, etiam ſi uiua fides cum eo conſiſtere non poſsit: quæ non propterea uera non eſt, quoniam a Ia-
Iacob. 2 cobo mortua uocatur: cum qui mortuus eſt, uerus homo dici nequeat. Nam ſi uerba Iacobi diligentius expendas, longe diuerſum reperies. Non enim dixit Iacobus, ſicut homo; ſed ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt. Eſt quidem ita, quod & homo moritur, extincto ſpiritu, & fides moritur, extincta caritate, per quam, qui uita noſtra eſt, Deus habitat in nobis, quæ ipſa eſt Deus: uerum fides habet ſe inſtar corporis, caritas inſtar animæ; eſt enim anima fidei caritas. Quamobrem ſicut, cum ex corpore migrauerit anima, uerum nihilominus corpus permanet, etiam ſi ſpiritu deſtitutum ſit: neque deeſt illi quicquam, quod ad eſſentiam ſpectet corporis & propietatem: ſic amiſſa caritate, remanet nihilominus uera fides, neque deeſt illi quicquam eorum, quæ ad rationem, ſubſtantiam, & proprietatem fidei pertinere uidentur: nimirum, ut Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, aſſentiatur Bernardus, producto illo Apoſtoli loco, Habitaturum Chriſtum per fidem in cordibus noſtris, Ex eo non incongrue intelligi poſſe docet, tam diu Chriſtum in nobis uiuere poſſe, quã diu uiuit fides. At poſtquam, inquit, fides noſtra mortua eſt, quodammodo Chriſtus mortuus eſt in nobis. Porro fidei uitam opera atteſtantur, ſicut ſcriptum eſt: Opera, quæ dedit mihi pater, ipſa teſtimonium perhibent de me. Nec diſcrepare

uidetur

uidetur ab hac ſententia qui fidem ſine operibus mortuam aſſerit in ſemet ipſa. Sicut enim corporis huius uitam ex motu ſuo dignoſcimus; ita & fidei uitam ex operibus bonis. Itaque uita quidem corporis eſt anima, per quam mouetur & ſentit: uita uero fidei caritas eſt, quia per illam operatur, ſicut in Apoſtolo legis. Fides, quæ per dilectionem operatur: unde & refrigeſcente caritate fides moritur, ſicut corpus anima recedente. Sermone ſecundo de reſurrectione Domini.

Quod Fides a Spe & Caritate, non modo uocabulo, uerum etiam rationabili differentia diſtinguatur. Cap. LXIII.

SVNT igitur diſtincta inter ſe fides, ſpes, & caritas, neque ita ſibi tres hæ uirtutes cohærent, ut ab inuicem ſeparari non poſsint, quas non modo uocabulo, uerum etiam rationabili differentia diſtingui, in Enchiridio ſuo docet Auguſtinus. Verum quis poteſt huius rei locupletior eſſe teſtis, quam ipſe Paulus: qui cum dixiſſet: Si habuero omnem fidem, caritatem autem non habuero, nihil ſum: nonne uidetur aperte fidem a caritate ſecreuiſſe? Nam quod hæc Pauli uerba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in ſcripturis nuſquam legimus. Gratia ſanitatum, donum linguarum legimus in ſcripturis: fides ſanitatum aut linguarum nuſquam reperimus. Verum de uerbo nihil eſt quod diſceptemus: ſcimus enim uno atque altero loco, ſignorum atque miraculorum fidei meminiſſe Ioannem Chryſoſtomum, & eo multo poſteriorem Bernardum. Sed quæ tandem eſt iſta fides, de qua Paulus loquitur? certe perfectior quam quæcumque alia: nimirum ea, qua non ſolum aſſentimur omnibus, quæ nobis tradita ſunt, ad ſalutem æternam conſequendam, neceſſaria, quaq. certam fiduciam de miſericordia Dei, deq. promiſsis eius concipimus: uerum etiam qua tanta ferimur in Deum, ut eam etiam ſigna ſequantur & miracula. Certe Origenes, Baſilius, Gennadius, Theophilactus de perfecta, deq. ſolida atque integra fide, Pauli uerba hæc interpretantur: quæ ſatis eſſe queat etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum eſt a Chriſto, Si habueritis fidem, & non hæſitaueritis, etiam ſi monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare: fiet. Quam idem Chriſtus alio loco ſinapis grano comparauit, nō propter exilitatem ſui, ſed propter uim & acrimoniam, qualem in modico ſinapis grano uidere licet. Certum eſt igitur, ibi Paulum loqui de uera, firma, & nihil hæſitante fide, qua non modo reuelatis a Deo creditur, uerum etiam certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omnino liberaliter conceſſurum. Ceterum quorſum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cum in extrema capitis eiuſdem parte, tria doceat eſſe diſtincta, fidem, ſpem, & caritatem: maiorem autem horum caritatem. Poteritne cuiquam eſſe dubium, quin loquatur de chariſmatibus, deq. ea fide, qua Chriſtiani ſumus? quæ ſi ſola fuerit, ea quæ uita ipſius eſt caritate deſtituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem iſtorum commentis reiectis, cum Auguſtino dicamus, quod ſine caritate fides poteſt quidem eſſe, ſed non & prodeſſe.

Cap. 8.
1. Cor. 13
1. Cor. 12
Hom. 29. in 1. & 23. in 2. ad Cor. & 13. in epi. ad Ephe.
Ber. in paruis ſerm. ſerm. 1
Orig. in tract. 4 in Matth
Baſil. in reg. de inſti. monachorum c. 4. in ſch.
Matth. 17.
Matth. 13
Aug. lib. 15. de Trin. c. 18. et in ſer. ſuper geſtis cum Emerito.
Tract. 6. in euágelium Ioánis.

Aa 2 Quod

Quod fidei, ut prodeſſe queat, ſpem & caritatem iungi neceſſe eſt. *Cap.* LXIIII.

CETERVM, quo prodeſſe queat, ſpes ut illi iungatur, neceſſe eſt: quam
quidem eiuſmodi eſſe oportet, nihil ut nobis ipſi fidamus, uerum ſpem
omnem & fiduciam noſtram in Deo poſitam habeamus: cuius unigeniti
filii paſsione & morte acerbiſsima, peccatorum noſtrorum remiſsionem conſe-
cuti ſumus. Ad hanc igitur domini noſtri Ieſu Chriſti paſsionem & mortem, quæ
prora, quod aiunt, & puppis eſt ſalutis noſtræ, confugiamus: per hanc remitti
nobis peccata noſtra, cum Deo patre nos reconciliari, ſimul æternæ uitæ conce-
di nobis hereditatem accedentes ad thronum illius gratiæ, ſupplices precemur.
Quæ tamen & ipſa ſpes una prorſus erit & inutilis, ſi non ad eam opera caritatis
acceſſerint. Nam fruſtra crediderit aliquis, peccata ſibi propter Chriſtum eſſe re-
miſſa, niſi iuſtum de patratis illis dolorem conceperit: niſi deteſtatus & confeſſus
Matth.3 illa fuerit: niſi dignos fructus, digna opera pœnitentiæ fecerit: quare coniuncta
ſint oportet, ſperare, & bene agere, uel ſaltem ſtudium aliquod ingens ad bene
Pſal.36 uiuendum adhibere. Cuius rei non uno in loco nos admonet ſanctus Dauid: Spe
Pſal.4 ra, inquit, in Domino, & fac bonitatem. Ac rurſus: Sacrificate ſacrificium iu-
ſtitiæ, et ſperate in Domino. Sic demum ſpes in Domino nobis eſt profutura, ſi
fecerimus bonitatem, ſi ſacrificauerimus ſacrificium iuſtitiæ, ſi per caritatẽ fi-
des in nobis fuerit operata. Sin autẽ nihil aliud, quã credere nos & ſperare pro-
feſſi, caritatis opera neglexerimus: & a iuſtitia longe remoti fuerimus, & ad illam
uitam nobis aditus non patebit, ad quam ſi uellemus ingredi, mandata ſeruare
Matth.19 iuſsi ſumus. Neque enim exiſtimare quiſquam debet, datũ nobis eſſe a Deo Chri
ſtum, ut redemptorem tantum cui fidamus, & non ſimul ut legislatorẽ, cui obe-
diamus. Aperta ſunt Eſaiæ uerba dicentis: Ex Syon exibit lex, & ſermo Domini
Eſa.2 ex Hieruſalem. Quæ in libro, qui inſcribitur de cognitione Dei, cuius auctor eſ-
ſe fertur Gregorius Niſſæ pontifex, ſic explicata legimus: Dominus, inquit, no-
ſter Ieſus Chriſtus, nunc in monte Syon ſedens & docens, nunc in ciuitate Hieru-
ſalem uerſans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neque enim de Moſai
ca lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat, cum ea non in
Syon, nec in Hieruſalem, ſed in monte Synai fuerit data multo ante, quam na-
tus eſſet Eſaias; quemadmodum Euangelica multo poſt ipſum Eſaiam tempore
promulgata fuit. Quapropter apposite dixit, Exibit: quoniam antiqua lex iam
Eſa.33 exierat. Apertius autem idem propheta Eſaias alio loco de Chriſto loquens:
Dominus enim iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus rex noſter, Do-
Hier.31 minus ipſe ſaluabit nos. Et per alium Prophetam dicit Dominus: Dabo legem
Iacob.4 meam in uiſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. Quin et Iacobus de
Chriſto, Vnus eſt, inquit, legislator et iudex, qui poteſt perdere et liberare. Do
Cyril. libr.3 cet hoc pluribus uerbis, ubi de Trinitate ſcribit Cyrillus, non redemptorem tan
tum uerum & legislatorem eſſe Chriſtum. Beatus Ephrem in oratione de transfi-
guratione domini, Ieſus eſt, inquit, Dominus non ſeruus, dominans & non pa-
rens imperio, legislator, & non is cui lex datur, filius, non uerna, natura & non
adoptione. Et alio loco. Quiſquis reliquerit legislatorem, & ipſe nihilominus
ab eo relinquitur. Si autem denuo pœnitentia ductus, ſe ipſum agnouerit, ita ut
legislatore ſuppliciter procidat & dicat: peccaui quod te Dominum meum & ma
giſtrum dereliqui. Protinus legislator cum ſit amator hominum pro ſua pietate
ſuſcipiet eum, & præſtabit ei intellectum bonum, ut agnoſcat infirmitatem & pec
cata ſua. De compunctione cordis. cap.5. Lactantius uero ſummus, inquit, Deus
cum religionem ſuam transferre uoluiſſet doctorem iuſtitiæ miſit e cælo, ut no-
uis cultoribus nouam legem in eo uel per eum daret. libr.4. cap.13. Et ante eos
omnes

omnes Clemens Petri ſucceſſor, Ezechiel, inquit, atque alii deinceps Prophetæ, ubique prædicant hunc eſſe Chriſtum, dominum, regem, iudicem, legislatorem. Et in ſequenti libro, obtemperemus Chriſto, ut legi, qui poteſtatem habet inducendi uarias leges, ac tamquam ſapiens legiſlator nouas ferens, ubique naturalibus, immobilibus conſeruatis. uide eundem paulo ſuperius, cap. 23 & lib. 7. cap. 36. Eſt quidem ita, quod is factus obediens patri uſque ad mortem, *Philip. 2* mortem autem crucis, factus eſt omnibus cauſa ſalutis æternæ. Numquid autem *Heb. 5* omnibus credentibus tantum in ſe: Non hoc dicit Paulus: Verum omnibus, inquit, obtemperantibus ſibi, omnibus legem ſuã cuſtodientibus: omnibus mandata ſua ſeruantibus. De iis uero, qui non obediunt Euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti, tantum abeſt, ut eis Chriſtum factum eſſe dicat cauſam ſalutis æternæ, ut non dubitet etiam affirmare, quod pœnas dabunt in interitu æternas. Errat igitur, ſi quis putat Euangelium eſſe nudam & abſolutam uitæ æternæ promiſsionem, ſine condicione mandatorũ obſeruationis. Cum recte dictum ſit ab Euſebio Emiſſeno, quod condicionaliter fit prædeſtinatio Dei, nihilq. ſine aliqua condicione prædeſtinatum eſt. Prædeſtinati ſunt omnes boni ad gloriam, ea tamen condicione ſi fidem tenuerint, ſi caritatem, ſi humilitatẽ, ſi ſapientiam, ſi miſericordiam & pietatem, & his ſimilia habuerint. Hom. feria 2. poſt. 1. Dominicam quadrageſimæ. Quamobrem, qui ſecus docent, omnis eorum ſententiæ ſcriptura reclamat. Compati nos oportere, ſi conglorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare nolumus: mouet Paulus: uerum apertius multo Chriſtus ipſe: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Et alio loco: Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. Quod ſi oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam, multo magis oportet pati nos, ut intremus in alienam, ſuper naturalem uidelicet, ac nobis indebitam, & longe meritis noſtris imparem. Præclare uir ille, ſingulari pietate præditus, nomine tantum idiota, regulas quaſdam deſcribens, uitam Chriſtianam complectentes, poſteaquam non minus laborioſam uitam docuiſſet, quæ eſt ſecundum mundum, quam ſit uia uirtutis: ſtultum eſſe, dicit, credere, ad cælum poſſe perueniri, niſi per pugnam aduerſus carnẽ, diabolum & mundum, quando quidem & caput noſtrum Chriſtus non aſcendit in cælum, niſi per crucem, nec debet ſerui condicio melior eſſe condicione domini. Quem ſecutus aliquot poſt ſæculis Bernardus. Non recti plane, ſed peruerſi eſt animi, ante quærere gloriam, quam exercere uirtutem, & uelle coronari, qui legitime non certauerit. Vanum eſt uobis, inquit, ante lucem ſurgere. Ita eſt. Fruſtra ad celſitudinem nititur gloriæ, quæ prius non claruit uirtute: fruſtra fatuæ uirgines ſponſo obuiam ſurgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideo uacuæ, quia uacuis gloriantur lampadibus, uirtutis oleum non habentes. Abſit mihi gloriari, niſi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine uultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt, & tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniam gloria uirtutis eorum tu es; pulchre non eorum, ſed uirtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim ſine uirtute eſt gloria, profecto indebita uenit, præpropere affectatur, periculoſe captatur: uirtus gradus ad gloriam, uirtus mater eſt gloriæ: Fallax gloria, & uana eſt pulchritudo, quã illa non parturiuit: ſola uirtus eſt, cui iure gloria debetur, & ſecure impenditur. Sed & Ambroſius, Tenera, inquit, corporis cura, luxuq. & laſciuiarum cupiditate mollitos, nequaquã cæleſtis aula ſuſcipit, ad quam duris laborioſæ uirtutis gradibus aſcenditur. Hi uero, quibus fluida deliciis membra ſoluuntur, regni cæleſtis extorres, intra mundi huius habitacula conſeneſcunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum ſcribens, Difficile, immo impoſsibile eſt, inquit, ut & præſentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hic uentrem, & ibi mentem impleat, ut de deliciis tranſeat ad delicias. Ante quẽ etiam Athanaſius: Qui habet requiem ſuam in hoc mundo, ne ſperet

Rom. 8
2. tim. 2
Matth. 19
Ioan. 13
Luc. 24
In natali ſancti Victoris, ſerm. 1
Pſal. 88
Lib. 5. in Luc.
De uirginitate.

ne ſperet æternam requiem ſe poſſe conſequi: Regnum enim cælorum nō eorum eſt, qui hic otiantur, ſed eorum, qui in multa tribulatione & anguſtia uitā tranſigunt. Non enim id gratis accipiunt, ſed cum ingenti labore & magnificis ſudoribus illud adepti ſunt quotquot eo digni habiti ſunt. Ad eundem modum Baſi- *In definitionib. latiorib. in proœmio.* lius quoque: Quo modo cum uitæ, ſecundum mandatum Domini inſtituendæ, eam, quæ uoluptatum eſt, præferamus, æternæ uitæ felicitatem & conuerſationē ei, quæ ſanctorum eſt, conformem, & angelica gaudia in facie Chriſti nobis pollicemur? Stolidi certe animi ſunt talia phantaſmata. Quo modo ero cum Iob, qui nec uulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione complector? Quo modo cum Dauide, qui erga inimicū nullo ſum lenitatis affectu præditus? quo modo cum Daniele, qui non aſsidua continentia & deprecatione ſedula Deum quæſiui? quo modo cum ſingulis ſanctis, qui ueſtigia illorum non ſum ſecutus. Quis athleta ita iudicii expers eſt, ut iiſdem uelit dignari coronis & uictorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem unquam ſpoliorum partē cum iis, qui uicerunt, eos uocauit, qui in pugna ne cōparuiſſent quidem? Bonus eſt Deus, *Pſal. 124* uerum & iuſtus. Iuſti uero eſt retribuere pro dignitate factorum, ſicut ſcriptum eſt, Bene fac Domine bonis, Declinantes autem in obliquationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Miſericors eſt, at & iudex, Diligit enim miſericordiam, inquit, & iudicium Dominus. Quapropter dicit, Miſericordiam *Serm 6. de uerbis Domini.* & iudicium cantabo tibi Domine. Similiter & Auguſtinus, Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate eſt uita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa ſic pugnare, ut tu relinquaris. Vita noſtra Chriſtus eſt. Chriſtum attende: pati uenit, ſed & glorificari: contemni, ſed etiam exaltari: mori, ſed etiā reſurgere. Opus te terret, mercedem uide. Quare uis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, niſi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno perueniſti. Si ad argentum tuum, quod quandoq. uel moriens amiſſurus es, nō perueniſti ſine labore, ad uitam æternam ſine labore uis peruenire? Et his omnibus *In pſal. 36* uetuſtior Origenes. Nemo poteſt in carne & in ſpiritu habere delicias, ſed ſi quis in carne deliciatur, ſicut ille diues, carebit gremio Abraham, & deliciis: qui uero in preſenti ſæculo pane afflictionis ueſcitur, ſicut & ille pauper, cum hinc abſceſſerit, in deliciis erit.

Quod nihil impoſſibile Deus præceperit. Cap. LXV.

VERVM hic iſti, Si nos ad mandata remittis, aiunt, ut niſi ea obſeruemus, eſſe iuſti non poſsimus, actum eſt de nobis: nam in hac uita, quæ præcepit Deus, implere poſsibile non eſt: in qua legi ſatisfacere nemo poteſt. Scilicet, ſi fidem iſtis habemus, impoſsibilia præcepit Deus. Poteſt autem dici quidquam, aut cogitari magis blaſphemum, quam hoc ſit? Quis præcipiat iis, qui ſibi ſubiecti ſunt, quod ab eis nullo modo præſtari poſſe uideat: niſi aut prorſus inſanæ ſit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui ſibi datam cupiat occaſionem, per quam ſuam in illos crudelitatem exprome re queat? Atqui talem iſti nobis Deum fingunt, præclari, ſi Diis placet, gloriæ Dei uindices, quem tot ſæculis obſcuratam, nunc demum aſſerere ſe, rudi plebeculæ perſuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blaſphe *Matth. 11* miæ ſcriptura? In euangelio ſuo dicit Chriſtus: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. In Cacangelio ſuo dicunt iſti: iugum Chriſti durum & acerbum, & onus eius eſt prorſus importabile. Ad quod ferendum Chriſtus inuitat, ab eo deterrent iſti, ne uenire quiſquam ad Chriſtum

audeat: qui legem tulerit, cui ſatisfacere poſsit nemo. Dicit Dei ſpiritus per
Ioannē: Mandata Dei grauia non ſunt. Dicit Satanæ ſpiritus per membra ſua: Man- *1 Ioan. 5*
data Dei non modo grauia, uerumetiam prorſus ad implendū impoſsibilia ſunt.
Nimirum hoceſt illud purum Euangelium, quod a zonariis, baiulis, figulis tan-
topere uidimus expetitum, cum ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Chri-
ſti pugnare uideatur, quo uirtutis omne ſtudium eneruatur, omnis faciendi man-
data Chriſti conatus impeditur. At non ita priſci Patres illi ſancti, qui, ſi quis im- *Hier. ad Dam.*
poſsibile aliquid homini a Deo præceptum eſſe blaſphemaſſet, eum anathema *in expoſi. sym-*
pronunciauerunt: quod impium eſſe dicerent, affirmare, quæ a ſpiritu Dei man- *boli.*
data profecta ſunt, ea eſſe credentibus impoſsibilia. Inter quos Ioannes ille, qui
iure merito Chryſoſtomus appellatur, adeo nihil impoſsibile mandaſſe Deum, *Hom. 8. de pæ-*
affirmat, multos ut fuiſſe dicat, qui plus etiam ultro præſtiterunt, quam a Chriſto *nit. ſer. de cari-*
mandatum eſt, tantum abeſt, ut eius mandata non impleuerint. Nam cum neque *tate & hom. 19*
uirginitatem, neque paupertatem Deus umquam mandauerit, minime tamen *in epiſt. ad He-*
defuerunt, qui iniuſsi ultro utrumque amplecterentur. Quid & illud non uno *bræos. Hom. 39*
in loco perſuadere populo conatur, multo grauius eſſe iugum ſæculi, quam ſit iu- *in Matt. et ho-*
gum Chriſti? quod illud iugum eſt ſeruitutis, iugum carnis & peccati: hoc uero *mil. 2. ad Phil.*
iugum eſt libertatis, iugum ſpiritus & gratiæ. Origenes, qui dicit, Implere non *Orig. in Ioſue,*
poſſum, quæ mandantur a Deo, quid tibi uidetur aliud, quam inter mulieres, *hom. 9.*
quæ nihil uirile poſſunt, eſſe numerandus? Locum illum enarrans Hilarius: Latū *Pſal. 118.*
mandatum tuum nimis. Et beatus Ephrem: Nullam in hac uia, quæ ducit ad cæ- *Zach. 5*
lum, reperies difficultatem. Dominus ipſe factus eſt uia uitæ uolentibus ad pa- *Pſal. 77*
trem luminum proficiſci, ubi beatitudines enumerat. Latum, inquit, manda-
tum Dei eſt, & in omnia ſpei noſtræ genera diffunditur, ut non difficile ſit, ſi uo-
luntas adſit, præcepto Domini obtemperare: cum & latum & diffuſum ſit ad pla-
cendum, officioſæ religionis uarietate: neque ſolum latum, ſed uehementer la-
tum. Etiam Prophetis longe grauiſsimum uiſum eſt onus iniquitatis, quam ſede-
re quidam ait ſuper talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoque dicens: Ini-
quitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue, grauatæ ſunt ſu-
per me. Quamobrem duriora multo ſunt, quemadmodum etiam a Baſilio ſcri-
ptum legimus, quæ uel inſanus amor, uel inexplebilis habendi cupiditas, morta-
libus imperat, quam quæ Chriſtus præſcribit. Vt non inepte dictum ſit a Ioanne
Gerſone, quod plures uidere licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum ac- *Parte quarta*
quirendum, & ad male agendum, quam requiratur pœna ad regnum paradiſi lu- *in ſer. de omni-*
crandum. Ante quem multis ſæculis Hieronymus, Quantis, inquit, ſudoribus hæ- *bus ſanctis.*
reditas caſſa competitur. Minori labore margarita Chriſti emi poterat. ad Nepo-
tianum de uita clericorum. Similiter Euſebius Emiſſenus de Epiphania ſerm. quin-
to. Non eſt itaque cariſsimi, cur interdum Domini noſtri famulatum intolerabile
pronunciemus, ſecundum uel leuitatem, uel duritiam morum noſtrorum. qua-
lem animum habuerimus, tale ſuper nos iugum Domini ſentiemus. Nemo ita-
que dominicum onus eſſe intolerabile conqueratur. Qui duri eſt animi, qui cor-
dis eſt aſperi, ipſe ſibi facit durum atque aſperum iugum Chriſti, & uere graui
premitur ſarcina mens ſubiugata peccatis: onus uero Domini, ſcit releuare, ne-
ſcit opprimere. Siue quis obſcœno ſit amore captus, ſiue rei faciēdæ ſtudio tenea-
tur immodico, ſiue miſera uexetur ambitione, quas non perfert moleſtias? quæ
non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus? ut non defue-
rint, qui mortē etiam indubitanter oppeterent, dum eo, quod amant potiri ſtu-
dent. At in Deo pie colendo, atque illius contemplationi uacando, quid tandem
eſt moleſtiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non uoluptas potius, cum ani-
mi ſumma tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cælis animæ piorum uita
beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in fragili corpuſculo, repræſentari
uidetur. Initia fortaſsis aliquid habent difficultatis & moleſtiæ: quo longius au-
tem

tem progreſſus fueris, hoc faciliora, iucundiora, ſuauiora ſunt omnia. Sic priſci populum inſtituebant: ſic de ſuperiore loco mentes eorum ad uirtutum ſtudia, quæ nos amplecti Chriſtus uoluit, oratione ſua inflammabant. a quibus, quid aliud iſti, quam deterrere prorſus uidentur? dum non difficilia modo, quod ferri tamen poſſet, uerumetiam prorſus impoſſibilia Deum præcepiſſe blaſphemant. Ex quorum hac impia doctrina, quam ipſi nihilominus uerbum Dei uocari uolunt, hoc eſſe conſecutum cernimus, nullo ut umquam tempore, quam hoc, magis
Matth. 24 reſtrixerit caritas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facile poſſit, ut aut eum Deum colat, quem impoſsibilia præcepiſſe perſuaſum habeat, aut ad ea præcepta animum adiiciat, quæ impleri non poſſe credat?

Quod non tam natura mandatorum, quam noſtra fiat ignauia, ut implere mandata non poſſimus, cum, quæ timori grauia ſunt, leuia ſint amori.

Cap. LXVI.

SED hic iſti nobis obiiciunt: Si tam leuia ſunt Chriſti præcepta, quam ea
Matth. 7 tu uideri uis, cur igitur dixit Chriſtus, quod anguſta eſt porta, & arcta uia, quæ ducit ad uitam, & pauci ſunt, qui inueniunt eam? Cur uias Do-
Pſal. 16 mini duras appellat propheta? Nos uero non noſtris, uerum eorum, qui totius orbis iudicio grauiſsimi, doctiſsimi, ſanctiſsimiq. ſunt habiti, uerbis ad hæc reſpondebimus. Ac primo quidem loco, quod laborioſa uia Dei, quod eius man-
Hom. 8. de pænit. Hom. 2. in epiſt. ad Phil. Hom 16. in ep. ad Hebr. data uidentur eſſe difficilia, dicit Ioannes Chryſoſtomus, non tam id fieri natura mandatorũ, quam noſtra ignauia. Quid enim eſſe poteſt melle dulcius? ægroto tamen amarũ perſæpe uidetur. Num quod natura tale ſit? Minime gentium, ſed eſt id morbi uitium. Ad eundem modum lex onerosa, non tam ſua natura, quam noſtra fit pigritia. Ac ut inſit etiam aliquid in ipſius legis natura difficultatis & moleſtiæ, tamen ſi nautis minaces pelagi fluctus, ſi tempeſtates & hiemes agricolis, ſi uulnera cædesq. militibus, ſi pugilibus ictus plagæq. grauiſsimæ leues adeo uidentur & tolerabiles, ut uoluntarii magna cum alacritate ſe diſcriminibus iſtis & difficultatibus offerant, ſpe temporalium cõmodorum, quæ mox perirura ſunt: quanto magis homini Chriſtiano uideri leue debet ac tolerabile, ſi quid etiam aduerſi ferendum ſit, cui præmium in cælo poſitũ eſt, non momenta-
1. Cor. 2 neum, ſed æternũ, cũ nec oculus uiderit, nec auris audierit, nec in cor hominis
2. Cor. 4 aſcẽderit, quæ præparauit Deus iis, qui diligunt eum? ut uere dictum ſit a Paulo. Quod in præſenti momentaneũ eſt, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternũ gloriæ pondus operatur in nobis, non cõtemplantibus nobis quæ uidentur, ſed quæ non uidentur: quæ enim uidentur, temporalia ſunt, quæ autem non uidentur, æterna. Leue Paulus uocat & momentaneum, quod eſt in præſenti tribulationis: at iſti non ſatis habent, ſi dicant eſſe difficile, uerum prorſum impoſsibile, prorſus uolunt eſſe onus importabile, cui ferendo nemo ſit mortalium. Interea tamen purum Dei uerbum haberi uolunt, quod iſti loquuntur & ſentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei uerbo pugnare uideatur.
Li. 5. de Muſi. Cap. 14. & ſermone 9. de uerbis Domini. In Pſal. 92. De nat. & gratia, cap. penult. & ultimo. & ſer. 48. de templo. & ſerm. 12. de Diuus Auguſtinus, cum & ipſe locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meũ ſuaue eſt, & onus meum leue: pluribus uerbis laborioſiorẽ eſſe docet huius mundi amorem. Et in pſalmos commentatus, Bonum opus, inquit, non multum laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex pſalmo: Propter uerba labiorum tuorum, ego cuſtodiui uias duras: Duræ ſunt, inquit, timori, leues amori. Omnia quippe ſunt facilia caritati, cui uni Chriſti ſarcina leuis eſt: quin ea potius eſt ipſa illa ſarcina, quæ leuis eſt. Itaque quæ dura ſunt laborantibus, eiſdem ipſis miteſcunt amantibus. Nam quæ ſæua ſunt etiam & immania, prorſus facilia & prorſus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis eſt, leuis efficitur caritati. Et

in libro

in libro de perfectione iuſtitiæ. Quis autem neſcit cum præceptum ſit generale caritas, quia finis præcepti eſt caritas, & plenitudo legis eſt caritas, non eſſe graue, quod diligendo fit, non timendo. Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta caritas foras mittit timorem, & facit præcepti ſarcinam lenem. Ac paucis interiectis, dicit: Caritati Dei non eſſe graue mandatum Dei, non humanæ uoluntati, cui plus dando quam oportet, ignoratur iuſtitia Dei. Et explicans illud ex Pſalmo 30. Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos: Certe anguſta, inquit, eſt uia: laboranti anguſta eſt, amanti lata eſt. Eadem quæ anguſta eſt, lata fit. In ſpatioſo, dicit, poſuiſti pedes meos, ne anguſtati pedes mei irent in ſe, & incurrendo in ſe, deiicerent me. Ergo quod ait, Poſuiſti in ſpatioſo pedes meos, plane feciſti mihi facilem iuſtitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc eſt, Poſuiſti in ſpatioſo pedes meos. Quem ſecutus Gregorius quoque loquens de præcepto dilectionis: Hoc eſt, inquit, præceptum Domini, hoc iugum eſt diuinæ ſuauitatis: Quid enim leuius, aut umquam gratius, quam amor, fertur? quid præterea graue non leuiter tolerat, qui amat? Quidquid enim diligitur, cum magna deuotione portatur. Poteſt hoc amor huius mundi, ut etiam quæ uidentur difficilia, facilia uideri faciat, & non poſsit multo magis, quo nihil eſt fortius, amor Chriſti. Quod ſi ſoli nos eſſemus, ſi noſtris ipſorum uiribus lex nobis implenda foret, fortaſſe noſtræ nobis imbecillitatis conſcii, de difficultate atque adeo impoſsibilitate ipſius non immerito queri poſſemus. Nunc autem qui uiuit in nobis Chriſtus, qui per fidem habitat in cordibus noſtris; ipſe eſt, qui operatur omnia in omnibus, ipſe eſt, qui operatur in nobis & uelle & perficere, ipſe eſt, qui facit in uobis, quod placeat coram ſe. Hoc eſt, quod cum ſcribens ad Corinthios, gloriatus fuiſſet Paulus, quod plus aliis omnibus laboraſſet, ne ſibi ſuæq. uirtuti bona tribuere uideretur, quæ per ipſum Deus operatus fuerat, ſubiunxit eueſtigio: Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Quæ tamen uerba nequaquam ita ſunt accipienda, quaſi cum dixerit, Non ego autem, hoc intelligi uoluerit, nihil prorſus ſe laboraſſe, nihil prorſus operatum eſſe: non enim adieciſſet Mecum, ſi præueniente gratia, ſubſequens liberum arbitrium non habuiſſet. Poterat dicere, per me, quemadmodum annotatum eſt a Bernardo: ſed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecū, præſumens ſe non ſolum operis eſſe miniſtrum per effectum, ſed operantis quodammodo ſocium per cōſenſum. Ac ſi diceret, abundantius laboraui, non ego, ſed & ego: In eo enim, quod ſolo Dei dono præuentus ſum, non ego: in eo autem, quod donum uoluntate ſubſecutus ſum, et ego.

uerbis apoſtoli Cap. 17

Lib. 9. cap. 2. in primum lib. Regum.

Epheſ. 3
1. Cor. 12
Philip. 2
Hebr. 13
1. Cor. 15

In lib. de gratia & libero arbitrio.

Quod operatur bona Deus in nobis, non ipſis nihil agentibus, uerum conſentientibus, & ſimul operantibus nobis. Cap. LXVII.

QVAMOBREM execrandus eſt eorum impius error, qui nihilo plus hominem aſſerunt in bonis agere, quam agat ſecuris in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium ſuum legem in credentibus implere docent, nihil ut agant ipſi. Quos etiam ad ea blaſphemiarum portenta deueniſſe tandem uidemus, ut eum, qui ſolus bonus eſt, de quo dicit Propheta: Non Deus uolens iniquitatem, tu es: eum etiam malorum auctorem faciant, neque bona magis, quam ipſa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quod haud aliter habere ſe dicant facinoroſos ad ea quæ patrant crimina, quam habet ſe gladius, quo iugulatur proximus. Neque minus eſſe proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionem, quam Pauli uocationem. Numquid potuit aliquid dici peſtilentius? Quid autem eſt aliud hoc docere, quam omnem ordinem, omnem bene agendi curam, omnem ſolicitudinem, prouidentiam, ac induſtriam, diſciplinam omnem euertere, religionem ex mor

Matth. 19

talium animis radicitus omnem euellere, denique proſcriptam ab hominibus uel-
le uitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam ſecuritatem ac li-
centiam introductam? Quorſum enim leges? quorſum magiſtratus? quorſum bo-
nis præmia malis conſtituta ſunt ſupplicia? Denique quorſum illud pertinet, quod
Deus etiam ipſe mercedem regni cæleſtis piis promittit, gehennæ uero pœnas
impiis cõminatur, ſi omnia, ſiue bona ſiue mala, ſine nobis operatur in nobis? ſi
abſoluta neceſsitate & ineuitabili patimur magis, quam agimus, aut, uelut ſerræ
quædam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præſentia refutare propoſitum
non eſt, a quo non aures modo, uerumetiam cogitationes piorum abhorrent o-
mnium, quod quæ facinoroſi patrant ſcelera, eorum ſit auctor Deus. De eo tan-
tum breuibus diſſerendum eſſe putauimus, quo modò bona Deus operatur in no
bis. Aperta ſunt ſcripturæ uerba, quod a Deo greſſus noſtri diriguntur, quodq.
Pſalm.36 omnia opera noſtra Deus operatur in nobis: qua quidem ſcriptura nihil eſt cer-
Eſa.26 tius. Verum interea non minus certum eſt & hoc, nos facere cum facimus quam-
uis ille faciat ut faciamus, præbendo uires efficaciſsimas uoluntati, qui dixit:
Faciã ut in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis, & facia-
Ezech.36 tis ea. Quem Prophetæ locum adducens Auguſtinus, Cum dicit, inquit, faciam
De gratia & li ut faciatis, quid aliud dicit, niſi auferam a uobis cor lapideum, unde non facie-
bero arbitrio. batis, & dabo cor carneum: unde faciatis? Et hoc quid eſt? niſi auferam cor du-
Cap.16 rum, unde non faciebatis, & dabo cor obediens, unde faciatis. Ille facit ut fa-
Pſal.140 ciamus, cui dicit homo: Pone Domine cuſtodiam ori meo: Quod beneficium
Pſal.38 Dei iam fuerat conſecutus, qui dixit: Poſui cuſtodiam ori meo. Quando igitur
Eſai. 26 legimus in ſcripturis quod omnia opera noſtra operatur Deus in nobis, quod o-
Philip. 2. peratur & uelle & perficere, quod operatur omnia in omnibus, quod facit in no-
1. Cor. 2 bis, quod placeat coram ſe: nequaquam in eo ſenſu accipiendum eſt ut ſic agi
Hebr.13 nos, cum agimur ſpiritu Dei, putemus, quemadmodum faber agit ſerram, ſed po
Vide Au.-3 tius, quemadmodum ſeſſor agit equum. Operatur quidem in nobis Deus, uerũ
Hypognoſticon. non otioſis nobis, ſed ipſis etiam & uoluntatem & conatum adhibentibus. Quam
quam ut uelimus ſine nobis operatur, inquit Auguſtinus: ab ipſo enim præpara-
De gratia & li tur uoluntas noſtra: cum autem uolumus, & ſic uolumus ut faciamus, nobiſcum
bero arbi. operatur, ſine illo tamen, uel operante ut uelimus, uel cooperante cum uolu-
Cap.12 mus, ad bona pietatis opera nihil ualemus. Et alio loco: Non ſolum, inquit,
De gratia Dei Deus poſſe noſtrũ donauit atque adiuuat, ſed etiam uelle & operari operatur in
contra Pelagiũ nobis: nõ quia nos nõ uolumus, aut nos nõ agimus, ſed quia ſine ipſius adiutorio
& Celeſtinum nec uolumus aliquid boni, nec agimus. Et in Pſal..30. Quidquid Deus operatur
lib.1.cap.25 per nos, nos uidemur operari. Poteſt ille multum & totum ſine nobis, & nos ni-
hil ſine ipſo. Et iterum in alio libro, Intelligant ſi filii Dei ſunt ſpiritu Dei ſe agi,
ut quod agendum eſt, agant, & cum egerint illi, a quo aguntur, gratias agant:
aguntur enim ut agant, non ut ipſi nihil agant. De correptione & gratia cap. ſe-
cundo. Præclare Guillielmus Pariſienſis. Opera, inquit, noſtra, opera ſunt
Lib.de meritis. etiam Dei, quæ ipſe operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidem tamquam
per organa quædam aut inſtrumentum: tunc enim nec ad laudem, nec ad uitupe
rium, nec ad culpam nec ad maritum imputanda eſſent nobis opera bona: Sicut
citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpam aut meritũ de citharizantibus & tibici
nantibus. In nobis igitur operarur Deus bona opera ſua & noſtra, nõ tam præſtan
do uirtutem, facultatẽ, & oportunitatem, quam etiã excitando, & foris doctri-
nis, & prædicationibus, & beneficiorũ conſolatione, flagellorum quoque ſtimu
lationibus, & interdum cõpulſionibus, & interius inſpirationibus, ac reuelatio
nibus, terroribus, & aliis modis multiplicibus, qui ſibi ſoli noti ſunt. Aequũ eſt
autem ut illius adſcribamus omnia diuinæ bonitati, non quod nihil agamus ipſi,
Iacob. 1 ſed quod nihil poſſumus, nihil uolumus, agimus aut ſumus, quod non illius bene-
1.Cor.3 ficio poſsimus, uelimus, agamus, aut ſimus, a quo ſolo proficiſcitur omne datum
optimum,

optimum, & omne donum perfectum. Neque enim ſufficientes ſumus, uel cogitare ſaltem aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Quemadmodum igitur a Paulo dictum eſt: Viuo autem iam non ego, uiuit autem in me Chriſtus: ita qui cum Paulo per fidem & baptiſmum eidem Chriſti *Galat.* 2
corpori ſumus inſiti, cuius etiam ſpiritu uegetamur, ſi, quod ſubinde nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quiſque noſtrum cum illo poterit: *1. Cor.* 4.11
uiuo autem iam non ego, uiuit autem in me Chriſtus: laboro autem iam non ego, laborat autem in me Chriſtus: operor iam non ego, meretur autem in me Chriſtus: modo ſanus adſit horum uerborum intellectus. Neque enim ea ſic oportet accipi, quaſi non uiuamus, non laboremus, non operemur, non mereamur ipſi quoque: quiuimmo, nos ſumus qui uiuimus, nos ſumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: ſed ut uiuamus facit uita noſtra Chriſtus: ut operemur, facit qui & uoluntatem inſpirat, & uires ad operandum ſuppeditat adiutor noſter Chriſtus: ut mereamur facit, qui merita ſua nobiſcum communicat, redemptor noſter Chriſtus. Sic Auguſtinus ab Bonifacium ſcribens: *Contra duas*
Nos quidem ambulamus, uerum eſt, nos obſeruamus, nos facimus, ſed ille *epiſt. Pelag. li.*
facit ut ambulemus, obſeruemus, ut faciamus. Hæc eſt gratia Dei, bonos facientis nos, hæc miſericordia eius præueniens nos. Et in alio quodam libro: *4. cap. 6* *De bono perſeuerant. cap.* 13
Nos ergo uolumus, ſed Deus operatur in nobis & uelle: nos ergo operamur, ſed Deus operatur in nobis & operari pro bona uoluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc eſt pium, hoc uerum, ut ſit humilis & ſubmiſſa confeſsio, & totum detur Deo. Quando itaque dicit homo Chriſtianus: Viuo autem iam non *Pſal.* 50
ego, uiuit autem in me Chriſtus: hoc dicere uidetur: uiuo autem ego, non iam *Ioan.* 3
ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus: *Galat.* 3
uerum qui ſum ex aqua & ſpiritu ſancto Dei filius renatus, qui ſum in baptiſmo *Rom.* 8
ueterem exutus, & nouum hominem indutus dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in cuius fide uiuo, cuius etiam agor ſpiritu: Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & uoluntatem impellit, & facultatem ſuggerit: hic efficit pro ſua inenarrabili bonitate, ut qui dum natura filius eſſem iræ, nihil mereri poteram, niſi gehennæ ſupplicia, factus per adoptionis gratiam Dei filius & heres, frater autem ipſius & coheres, iam deinceps mereri poſsim ea, quæ Dei filio & heredi, quæ Chriſtum induto debentur, ut quidquid mereor, non tam meo, quam ipſi[illegible]s, quem indui, Chriſti merito merear. Meum namque meritum quatenus pure meum, extra Chriſtum factum, non erat niſi meritum ſupplicii: poſtquam autem uiuo in fide filii Dei, iam illud qualecumque a me profectum, illius aſperſum ſanguine pretioſo, pretium ex eo mutuatur, ut fiat meritum cæleſtis præmii, non ſua quidem ipſius, uerum Chriſti uiuentis, operantis, & merentis in me uirtute dignitateque: qui, quæ eſt illius immenſa benignitas, merita mea, quæ ſunt ipſius dona, nō tamquā merita mea, ſed tamquam dona ſua coronat. Nam & ab ipſo manant, & ex ipſius morte pretium acquirunt. Hic ſanus eſt & pius horū uerborum intellectus. Nos ergo ſumus, qui uiuimus: nos ſumus, qui operamur: nos ſumus, qui uiuentes in fide filii Dei, legem implemus, qui quæ mandata ſunt ab eo perficimus: uerum non ſine eo, qui dicit: Sine me nihil poteſtis facere. Il- *Ioan.* 15
lius deſtituti gratia, nihil poſſumus: illius adiuti gratia, nihil non poſſumus: qua fretus, nemo eſt ex iis, qui credunt in Chriſtum, qui non confidenter dicere *Philip.* 4
queat: Omnia poſſum in eo, qui me confortat.

Quod

Quod ſemel iuſtificatum gratia ſua Deus non deſerat, ſi non ab eo deſeratur: quodq. caritati non modo non impoſſibile, uerum nec difficile quidquam ſit.

Cap. LXVIII.

De natura & gratia. cap. 26 & in confutatione articulorum, qui falſo ſibi ſunt impoſiti, articulo ſeptimo. et ſer. 88 de temp.

EST autem, quod ab Auguſtino quoque legimus annotatum, Dei tanta bonitas, ut quem ſemel iuſtificauit impium, gratia ſua numquam deſerat, ſi non ab ipſo deſeratur, nihil ut ei deſit, quo minus pie ſemper, iuſteq. uiuere queat. Quod etiam ab Ambroſio, aut quiſquis ille fuit auctor libri, qui inſcribitur de uocatione gentiũ, animaduerſum legimus. Qui certiſsimum eſſe uult, nullum fideliũ a Deo, non diſcedentẽ relinqui, neque cuiuſquã ruinam ex diuina eſſe diſpoſitione diſpoſitam, ſed multis, qui iam iudicio rationis utuntur, ideo liberũ eſſe diſcedere, ut non diſceſsiſſe ſit præmiũ, & ut quod nõ poteſt niſi cooperante ſpiritu Dei fieri, eorũ meritis deputetur, quorũ id potuit uoluntate non fieri. Verum teſtatur hoc etiã propheta, dicens: Dominus nobiſcũ, quia fuiſtis cum eo: Si quæſiueritis eum, inuenietis: ſi autẽ dereliqueritis, derelinquet uos. Sic ille fons totius bonitatis & miſericordiæ numquã uos deſerit, niſi prius

Ambr. lib. 2 cap. 4 a nobis deſeratur. Ceterum, ſi nobiſcũ & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod præſtare non poſsimus, illo per fidẽ in cordibus noſtris habitante, illo

2. Par. 18 uiuente in nobis, illo operante in nobis, ut uelimus, & cooperante, ut, quod recte

Rom. 8 uolumus, faciamus? Etenim a Domino præparatur uoluntas noſtra, quæ ſi magna eſt, caritas uocatur: Nulla namque uoluntas maior eſſe poteſt, quam ſit uoluntas caritatis, quæ tanta eſt, nihil ut ſit, quod ei reſiſtere queat: quandoquidẽ

Cant. 8 non ſolum fortis eſt, ut mors, dilectio, quemadmodum a ſapiente ſcriptum eſt, uerumetiam fortior ipſa morte: non ea re tantum, quia, quos diuidit mors, nõ diuidit caritas, uerumetiam quod, cum a corpore per mortem anima ſepara-

Rom. 8 tur, tum uero, quæ fuit in corpore mortis huius tantum inchoata caritas, fit per

Pſal. 43 fecta. Senſit nim huius magnæ uoluntatis ille, qui dixit: Quis nos ſeparabit a caritate Chriſti, tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius? Sicut ſcriptum eſt: Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus propter

Rom. 5 eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim, quod neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura ulla poterit nos ſeparare a caritate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Hæc igitur magna uoluntas, quæ caritas dicitur, in cuius corde diffuſa eſt per ſpiritum ſanctum, huic iugum Domini uere ſuaue, huic onus eius uere leue eſt. Quamlibet enim aſperum aliquid & durum eſſe uideatur, ſi tamen hæc magna uoluntas acceſſerit, non modo non impoſſibile, uerum ne difficile quidem, quin potius iucundum

De gratia & lib. arbit. c. 17 erit & ſuaue. Verum enim eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, Sarcina illa, quæ grauis eſt infirmitati, leuis eſt caritati. Documento ſunt tot tam ſæui terribilesq. cruciatus, quos tot millia ſanctorum martyrum, etiam ex fragili femineo ſexu, deinde tenerioris etiam ætatis, amore ſponſi ſui domini noſtri Ieſu Chriſti inflammati, non maiore conſtantia, quam animorum alacritate pertulerunt. qua iure ſe tales præſtiterunt, minus ut alacres ad epulas plerique, quam iſti ad uitam ſuam pro Chriſti nomine cum ſanguine profundendam feſtinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem tanto martyrii ſtudio flagraſſe

Euſe. lib. 6. c. 3 puerulum adhuc Eccleſiaſtica narrat hiſtoria, multum ut negotii mater habuerit

Ruff. lib. 2. c 5 in eo domi detinendo, ne uitam ſuam in apertum diſcrimen offerret. Vt mul-

Socr. li. 4. c. 18 tos etiam alios ſilentio prætereamus, unum in præſentia recenſuiſſe contenti eri

Theo. li. 4. c. 17 mus, quod in eadem hiſtoria legitur, Ediſſenæ mulieris exemplum, Quæ cum eſſet facta certior, ciuitatis Ediſſenæ præfectum, ad campum, in quem Chriſtiani

conuene-

conuenerant, proficiſci, poſteaquam uidit frequentiorem ſolito Chriſtianorum populum eo tendere, currere præcipites, ac feſtinare, tamquam uererentur, ne quis deeſſet ad mortẽ, & ipſa ſuis ex ædibus propere prorupit, cum nec oſtium clauſiſſet, nec, ut mulierum habitum decet, ſe diligentius operuiſſet, infantem quoque paruulum ſecum attrahens, ac rapido curſu, irrupto etiam officii agmine, feſtinauit. Quam cum ita feſtinantem præfectus uidiſſet, apprehendi, & ad ſe deduci iuſsit, ſimul percunctatus eſt, quonam infelix mulier tam feſtina properaret. Illa uero, Ad campum, inquit, quo catholicorum populus conuenit. Tum ille, Non audiſti, quod præfectus eo pergit, ut omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit mulier, & ideo feſtino, ut ibi inueniar. Et quo, inquit præfectus, paruulum iſtũ trahis? Vt & ipſe, ait illa, martyriũ conſequi mereatur. Tantum potuit amor Ieſu Chriſti, non ſolum apud uiros, uerum etiam apud feminas, ut non modo non cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarent res aſperas, nec ullos mortis terrores extimeſcerent, uerumetiam quam natura mortales omnes mortẽ fugiunt, ea ſit illis adeo non fugienda, adeo non horrenda uiſa, ut expetendam etiam ultro ducerent, nec magis dulce quicquam & iucundum eis accidere poſſet, quam, ſi cuius morte ſe ſalutem aſſecutos, & ab æterna morte liberatos eſſe meminiſſent, pro eius nomine mortem uiciſſim oppetendi facultas & occaſio daretur: cuius amore ſic inflammati plerique fuerunt, ut ſenſum etiam doloris omnem amitterent, & cum carbonibus incenſis nudis pedibus inſiſtere cogerentur, nihil affirmarent intereſſe, utrum per carbones illos, an per humi ſparſas roſas ſibi eſſet ambulandum. Cumq. flagris & neruis cæderentur, ut triticum, niſi bene exculcatum & purgatum in horreo, ſic animam in cælo, niſi ſic excuſſam & perpurgatã, digne ſtare non poſſe, dictitarent. Scilicet iis durũ fuit aliquid ex iis, quæ multitudinis iudicio ſunt multo duriſsima, quos ex ſummis corporis ſui cruciatibus uoluptatem quandam animi non mediocrem percepiſſe legimus. Iis ſuit aliquid impoſsibile, qui plus etiã ultro præſtiterunt, quam a Deo mandatum fuerat. Nam ut exigat hoc a nobis lex caritatis, qua Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente noſtra diligere iubemur, ut cum deprehenſi fuerimus, mortem prius, in eius nominis confeſsione, ſimus occumbere parati, quam ut eum negemus: hoc certe, quod ab iſtis factum eſt, non exigit, ut ultro ſe diſcrimini quiſquam offerat: quemadmodum ab Athanaſio in Apologia ad Conſtantinum, & in ea, quæ proxime ſequitur de fuga ſua, & a Gregorio Nazanzeno diligenter legimus animaduerſum. Quid autem eſt, quod præcipit nobis Deus? Quid aliud, quam id, quod ipſe eſt? Deus caritas eſt, dicit Ioannes. Caritas igitur caritatẽ nobis præcipit: & quod iubet, ipſe nobis præſtat Deus caritas. Prior ipſe diligit nos, ac ad ſe diligendum accendit nos: ſe ipſum impertit nobis, manſionem facit apud nos, ita ut nos in ipſo maneamus, & ipſe in nobis. Quamuis autem prior diligit, numquam tamen prior deſerit nos, niſi prius deſeratur a nobis. Quod nos deſerit, culpa noſtra: quod manſionem in nobis facit, ipſius ſit gratia: qui paratior eſt ad eam nobis impertiendam, quam ſimus nos ad recipiendam: tam eſt illius obuia bonitas, tam eſt noſtra ſupina negligentia.

Ioan 12

Deut. 6
Matth. 22

Ora. 6. in Monodia Baſil.
1. Ioan. 4

Ioan. 14

Quod Chriſtiana iuſtitia caritas eſt, ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Cap. LXIX.

VERVM (ut unde cœpit, eo redeat oratio) non ſola fides iuſtitia noſtra eſt, neque, ſi ſpes ad eam acceſſerit, abſoluta eſt iuſtitia noſtra. Dæ-
Iac. 2 mones quoque fidem habent, & contremiſcunt: neque enim non crede-
Matth. 8 bant, cum Chriſtum confeſſi dicerent: Quid nobis eſt & tibi Ieſu filii Dei? Hæretici quoque ſpem habent & fiduciam, neque ſoli Lutherani, uerum & reliqua fex hæreticorum, Sacramentarii, Anabaptiſtæ, ac quibuſcumque aliis nominibus appellantur, ſe certos eſſe gloriantur, ſibi propter Chriſtum eſſe peccata remiſſa, ſeq. eſſe apud Deum in gratia, ac citra dubitationem ullam, promiſſam ſibi regni cæleſtis hereditatem conſecururos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iuſtitiam tamen habe-
In ſerm. ſuper re dici non poſſunt, quæ extra caritatem haberi nequit. Tribuit Auguſtinus Do-
geſtis cum Eme natiſtis ſacramenta, non detrahit euangelium, non adimit fidem; ſed quemad-
rito tomo. 7 modum hæc illis ineſſe poſſe confitetur, ſic prodeſſe poſſe negat. Quid ita? Quia ſola caritas eſt, quæ facit, ut hæc prodeſſe queant: extra quam ſi quis habeat omnia ſacramenta, ſi prophetiam omnem, ſi ſcientiam omnem, ſi fidem omnem, ita ut montes transferat: ſi facultates ſuas omnes in uſum egentium diſtribuat, ſi corpus etiam tradat, ita ut ardeat: tantum abeſt, ut propterea iu-
1. Cor. 13 ſtus cenſeri debeat, ut eum nihil eſſe Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro Stromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergo caritate, cum, ſicut omnes alii hæretici & ſchiſmatici, deſtituti fuerint Donatiſtæ, (nam alioqui non diuiſiſſent unitatem) negat Auguſtinus, alia quæ ha-
Iacob. 2 bebant omnia, quicquam illis uel ad iuſtitiam uel ad ſalutem profuiſſe. Nam ce-
Matth. 22 tera fruſtra habet omnia, qui unam caritatem non habet: quicumque totã legem
Rom. 13 ſeruauerit, offendit autem in uno caritatis præcepto, factus eſt omnium reus,
1. Tim. 1 quia contra præceptum illud facit, in quo pendent omnia. Siquidem hæc eſt ple-
Coloſ. 3 nitudo legis: hic eſt finis præcepti: hoc eſt uinculum perfectionis: hæc uia Dei
Pſal. 83 ad homines: hæc uia hominum eſt ad Deum: per hanc e cælo deſcendit Deus in
Ioan. 12 terram: per hanc ex iſta ualle lacrymarum aſcendere nos oportet in cælum, ubi
Aug. tract. 32 Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens: ut ſit, ubi Dominus ibi & miniſter eius. Cari-
in Ioan. tatem habeto, dicit Auguſtinus, & cuncta habebis: quia ſine illa nihil proderit,
1. Pet. 4 quidquid habere potueris: extinguit delicta, & ab ea pendent uniuerſa. Sola eſt quæ uincit omnia, & ſine qua nihil proſunt omnia, & quæ ubicumque fuerit, ad ſe trahit omnia. Hæc omnium arx eſt uirtutum: hæc promiſſio regni: hæc præmium eſt ſanctorum: abſque hac nihil eſt quod ſe quiſquam bonum aut iuſtum fieri poſſe ſperet. Hinc eſt quod cum quæritur, utrum quiſquam ſit homo bonus,
Serm. 53. de non quæritur, dicit Auguſtinus, quid credat, aut quid ſperet, ſed quid amet.
tempo. in En- Nam qui recte amat, proculdubio recte credit & ſperat: qui uero non amat, ina-
chir. cap. 117 niter credit, etiamſi ſint uera quæ credit; inaniter ſperat, etiam ſi ad ueram felicitatem doceantur pertinere, quæ ſperat. Qui etiam alio loco, Interroget ſe
Aug. in Pſ. 64 quiſque, inquit, quid amet, & inueniet unde ſit ciuis: uerbi gratia. Amat aliquis mundum, & ea quæ ſunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, ciuis eſt Babyloniæ, nihil ei cum iuſtitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis eſt Hieruſalem, bonus eſt, iuſtus eſt, neque dubitare debet, quin redditurus illi ſit
2. Tim. 4 Deus in illa die coronã iuſtitiæ. Itaque propria piorum & bonorũ uirtus eſt caritas, ſine qua ceteræ uirtutes & bonis ineſſe poſſunt, & malis. Habere baptiſmũ,
Aug. tract. 7. & malus eſſe poteſt, habere prophetiã, & malus eſſe poteſt, accipere ſacramentũ
in epiſt. Ioan. corporis & ſanguinis Domini, & malus eſſe poteſt, habere nomen Chriſti, ideſt,

Chriſtianus

Chriſtianus uocari, & malus eſſe poteſt, habere ſacramenta omnia, & malus eſſe poteſt, habere uirtutes alias, & malus eſſe poteſt. Sola caritas eſt; quam habere & malus eſſe poteſt nemo. Hæc eſt proprius & ſingularis ille fons, cui nemo communicari poteſt alienus. ad ſolos hæc uirtus pertinet catholicos, quam ſi habere poſſent hæretici, hæretici eſſe non poſſent, neque enim ſcinderent unitatẽ, cuius uinculum eſt caritas. Ex quo facile perſpici poteſt, falſum eſſe, quod uulgo nonnulli perſuadere conantur hoc tempore, ſolam fidem inſtificare, quam æque
malis atque bonis ineſſe poſſe conſtat. Caritas enim, inquit Auguſtinus, ea eſt *De nat. & gra.*
qua una uere iuſtus eſt, quicumque iuſtus eſt. Et in eodem libro: Caritas, inquit, *cap. 38. Cap.*
ea demum uerisſima, plenisſima perfectisſimaq. iuſtitia eſt: Caritas inchoata, in- *42. & 70*
choata iuſtitia eſt: caritas prouecta, prouecta iuſtitia eſt: caritas magna, magna
iuſtiria eſt: caritas perfecta, perfecta, iuſtitia eſt. Qni etiam contra duas epiſto *Idem li. 3. ca. 7*
las Pelagianorum ſcribens, negat piun quemquam dubitare, quod quanto amplius diligimus in hac uita Deum, tanto ſumus iuſtiores, ac tnm demum piam ue
ramque iuſtitiam perfici, cum fuerit dilectio Dei perfecta. Bernardus, Timo- *Ber. epiſt. 107*
re, inquit, uocamur, amore iuſtificamur. Et paucis interiectis. Sic ad ortum Solis iuſtitiæ Sacramentum abſconditum a ſæculis de prædeſtinatis & beatificandis emergere quodammodo incipit ex abyſſo æternitatis, dum quiſque uocatur per timorem, iuſtificatnr per amorem, præſumit ſe quoque eſſe de numero beatorum. Audit ſe uocari cum rimore conuertitur, ſentit & iuſtificari cum amore perfunditur. Et poſt pauca. Si initium ſapientiæ timor Domini, in quo dicta eſt eſſe noſtra uocatio, qui niſi prouectus in ſapientia eſt amor Dei, is dumtaxat qui interim ex fide eſt, ex quo & noſtra ſit iuſtificatio. Quod pluribus etiam uerbis perſeqnitur in libro de perfectione iuſtitiæ. Omnium ſumma
uirtutum, & totius plenitudo iuſtitiæ de illo naſcitur amore, inquit Leo Ma- *In ſerm. de ſan.*
gnus, quo Deus proximusq. diligitur. Quærit Rupertus, cum & pater ſpiri- *Lau. Rup. lib. 1*
tus, & filius ſpiritus, & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit, quam ob cauſam *in Matthæum.*
uocabulum hoc, quod eſt Spiritus ſanctus, proprie adſcribitur perſonæ huic? Et mox reſpondet, nimirum quia tota perſonæ huius operatio, nihil aliud, niſi ſanctificatio eſt. Hæc operationũ diſtinctio diligenter animaduertenda, quia Deus pater omne quod factum eſt per filium fecit; & omne quod ſanctum eſt, per ſpiri
tum ſanctũ ſanctificauit. Quid enim eſt ſpiritus eius, niſi amor eius? & quo mo- *Ioan. 1*
do creatura rationalis aliter, niſi amando creatorem, potuit umquam uel poteſt ſanctificari? Igitur qnamnis & pater ſpiritus, & filius ſpiritus, & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit: recte tamen hæc ſola perſona ſpiritus ſanctus debuit nuncupari, cuius operatio proprie creaturæ ſanctificatio eſt: Sine quo nec angelus ſanctus, nec homo ſanctus eſt: Quem non habens Angelus, Diabolus eſt: quem nõ habens homo, Antichriſtus eſt, uel membrum Diaboli eſt. Hic ſanctificarionem,
quæ eadem iuſtificatio dici poteſt, Rupertus tribuit ſoli caritati. Cuins æqualis *Lib. 5. ep. 1*
Petrus Abbas Cluniacenſis, Hæc eſt, inquit, illa caritas, non tantum faciens, ſed omnino perficiens inſtitiam: ad quam ceteræ uirtutes iuſtitiæ cooperantes, uelut ad matrem filiæ reſpiciunt. De cuius radice exoriuntur, de cuius ſtipite, uelut fructuoſisſimæ arboris ramorum infinitas, ſpecioſa, dependent. Ibi caſtitas, ibi humilitas, ibi ueritas, ibi ſynceritas, ibi obedientia, ibi omnis iuſtitia. Caritatem autem cum dicimus, non eam hoc loco uolnmus intelligi, qua prior Deus per-
petuo dilexit nos, & miſerans attraxit nos: quæ cauſa noſtræ iuſtificationis eſt ef *Hier. 31*
ficens. Nos autem nnnc de formali loquimur, nimirum de ea, quam Paulus diffu
ſam eſſe ſcribit in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Da *Rom. 5*
tus autem nobis, nt habitet in nobis, tamquam in templis ſuis, non corporali- *1. Cor. 3*
ter, hoc eſt, non ſecundum ſubſtantiam ſuam: ſolus eſt enim Chriſtus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: uerum per fidem & caritatem, quam

Colo. 2 diffundit in cordibus noſtris. Quemadmodum etiam Hilarius teſtatur, dicens:
Hil. in Pſal. 131 Habitat enim Deus in religioſorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingreſſu, ut alibi non degens, illic tantum quo ſe intulerit inſiſtat: ſed ſpirituali uirtute, in uacua ſe a terrenis labibus corda permittit, ſeſeq. luminis modo, in patentibus innocentiæ foribus, mentes illuminaturus, infun-
Li. 10. cap. 14 in Ioan. dit. Sic & a Cyrillo ſcriptum eſt: Etiamſi habitauit in nobis uerbum, dictum tamen etiam hoc eſt, quod in Chriſto habitet omnis plenitudo diuinitatis cor-
Colo. 2 poraliter. Sed cum ſentimus, quod caro factum ſit, non eodem modo ſicut
Ioan. 1 in ſanctis habitare dicitur, & in Chriſto iſtam factam eſſe habitationem definimus: ſed quod ſecundum naturam unitum, non tamen in carnem conuerſum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proprio habere dicitur corpore. Quamobrem cum in omnibus iis quæ creata ſunt, quatenus & ſunt, & creata ſunt, per præſentiam, potentiam, & eſſentiam ſuam Deus eſſe dicatur, ſolæ ſunt mentes piorum, in quibus non ſolum eſſe, uerum etiam habitare per gratiam, ſolus autem eſt Chriſtus, in quo per unionem
Epiſt. 57. ad Darda. ſubſtantiæ eſſe dicitur. Hoc eſt quod ab Auguſtino ſcriptum legimus, Fatendum eſt, Deum ubique eſſe per diuinitatis præſentiam, ſed non ubique per habitationis gratiam. Deus enim qui ubique æqualiter totus eſt per ſuam ſim-
Hom. 3. ſuper, Miſſus eſt. plicem ſubſtantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis eſt, inquit Bernardus, quam in ceteris: & ipſarum aliter in bonis eſt, quam in malis, per efficaciam. Ita ſane eſt in irrationalibus creaturis, ut tamen non capiatur ab ipſis. a rationalibus autem omnibus quidem capi poteſt per cognitionem, ſed a bonis tantum capitur etiam per amorem. In ſolis ergo bonis ita eſt, ut etiam ſit cum ipſis propter concordiam uoluntatis. Tunc igitur uobis dari Spiritus ſanctus intelligitur, qui patris amor eſt & filii, quando ſui nos huius amoris reddit participes, ut quemadmodū ipſe cum patre & filio unus eſt Deus, una
1. Cor. 6 ſubſtantia, ſic nos adhærentes Deo, unus cum eo ſpiritus efficiamur. Atque hoc eſt, quod iuſtificari, quod iuſtum fieri dicimus. Neque enim id aliud eſſe uide-
Pſal. 72 tur, quam quod a Propheta dictum eſt: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt.
Pſal. 118 Deus eſt enim iuſtitia noſtra, ipſe iuſtus, ipſe iuſtificans nos, cui quanto magis
Rom. 8 adhæſerimus, tanto magis participes iuſtitiæ fuerimus. Hoc eſt, quod ab Augu-
Epiſt. 85 ſtino quoque ſcriptum legimus: Ea iuſtitia, quæ uiuit in ſe ipſa, proculdubio Deus eſt Sicut autem cum ſit in ſe ipſa uita, etiam nobis ſit uita, cum eius efficimur participes, ita cum in ſe ipſa ſit iuſtitia, etiam uobis ſit iuſtitia, cum ei co-
Tit. 2 hærendo iuſte uiuimus, & tanto magis minusue iuſti ſumus, quanto magis illi, minusue cohæremus. Adhæremus autem illi caritatis uinculo copulati. Quod
Lib. 10. c. 14. in Ioan. etiam Cyrillus teſtatur his uerbis: Voluntaria eſt noſtra cum Chriſto conglutinatio, & caritate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo noſtro conſiſtit, ueram Dei cognitionem efficiens, caritas uero mandatum eius ſeruare facit.
Ioan. 14 Qui enim me diligit, is, inquit, mandata mea ſeruabit. Qui ergo per fidem Chriſto ſolummodo coniunguntur, ſola illi confeſsione inhærentes, nec caritatis uimine ſe colligantes, palmites quidem ſunt, ſed non fructuoſi. Nam fides abſque
Ioan. 15 operibus mortua quædam res eſt. Huiuſmodi autem palmites agricolæ falx ſeuе
Luc. 3 riſsime amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuoſis arboribus fieri ſolet. Si igitur iuſtitia eſt, per quam adhæremus Deo: Deo autem per caritatem adhæremus: cui dubium eſſe poteſt, quin caritas noſtra ſit iuſtitia noſtra? quæ
Ho. 71. in Cant. quanto perfectior eſt, tanto perfectior erit iuſtitia noſtra. Qua de re ſic a Bernardo quoque ſcriptum legimus: Quis eſt, qui perfecte adhæret Deo, niſi qui in Deo manens, tamquam dilectus a Deo, Deum nihilominus in ſe traxit, uiciſſim diligendo? Ergo cum undique inhærent ſibi homo & Deus, inhærent autem undique intima mutuaq. dilectione inuiſcerati alterutrū ſibi: per hoc Deum in homine,

hominε, & hominem in Deo eſſe, haud dubie dixerim. Quamobrem diligendo *Prou. 8*
Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, ut ipſe uiciſsim diligat nos, qui *Ioan. 14*
dixit: Ego diligentes me diligo. Si quis diligit me, diligetur a patre meo, & ego
diligam eum, manifeſtabo ei me ipſum. Si quis diligit me, ſermonem meum ſerua
bit, pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum facie
mus. Porro ubi manſionem facit Deus, ibi neceſſe eſt remiſſa peccata, quorum
caritas multitudinem operit, ibi neceſſe eſt iuſtitiam omnem infuſam eſſe. Quæ *1. Petr 4*
enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? *2. Cor. 6*
Quod autem dicimus diligendo Deum effici, uiciſsim ut ipſe diligat nos; nequa-
quam ita uelimus accipi, quaſi priores nos dilexerimus Deum, quin cum Ioan- *1 Ioan. 4*
ne potius libenter profitemur, quod in hoc eſt caritas, non quaſi nos dilexeri-
mus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, ipſe elegit nos ante mundi con- *Eph. 1*
ſtitutionem: ipſe miſit filium ſuum propitiationē pro peccatis noſtris. Nam niſi *Rom. 3*
prior ille dilexiſſet nos impios, ut faceret pios: niſi dilexiſſet iniuſtos, ut faceret *1. Ioan. 2*
iuſtos: niſi dilexiſſet ægrotos, ut faceret ſanos: niſi nimia quadam noſtri carita-
te flagrans miſiſſet filium ſuum propitiationē pro peccatis noſtris, qui & immen-
ſis beneficiis præſtādis nos ad uiciſsim diligendum excitaret, & uerbo doceret,
& exemplo nobis præiret: nos eum diligere nequaquam poſſemus. Ipſius itaque *Pſal. 58*
miſericordia fit, ut diligentes uiciſsim ab eo diligamur. Ipſius miſericordia præ- *Pſal. 22*
uenit nos: ipſius miſericordia ſubſequitur nos. Hoc eſt quod ab Ambroſio quo- *De uocatione*
que ſcriptum legimus: Qui ueniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti *gentium libr. 2*
enim ſunt & dilexerunt, quæſiti ſunt & quæſiuerunt: & quod eos uoluit Deus *cap. 9*
uelle, uoluerunt. Præclara ſunt ea de re Bernardi uerba, quæ uiſum eſt adſcribe- *Epiſt. 107*
re. Nemo ſe, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor noſtrum,
quem præuenit, ſubſequitur. Nam quo modo redamare pigebit, quos amauit, &
necdum amantes? Amauit, inquam, amauit. Habes enim dilectionis pignus ſpi
ritum, habes & teſtē fidelem Ieſum, & hunc crucifixum. O geminum ipſumq. fir
miſsimū Dei erga nos amoris argumentū. Chriſtus moritur, & meretur amari.
Spiritus afficit, & facit amari. Ille facit cur ametur, iſte ut ametur: ille ſuā multā
dilectionē in nobis cōmendat: iſte & dat: in illo cernimus quod amemus, ab iſto
ſumimus unde amemus. Caritatis igitur ab iſto occaſio, ex iſto affectio. Quanta
confuſio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facile con-
tingit, ſi deſit ſpiritus. Nunc autem quia caritas diffuſa eſt in cordibus noſtris *Rom. 5*
per ſpiritum ſanctū, qui datus eſt nobis, amati amamus, amantes amplius ama
ri meremur. Eſt itaque iuſtitia noſtra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, *Rom. 13*
quæ uinculum eſt perfectionis, caritas. Caritas autē non nummi, ſed Dei; cari- *1. Tim. 1*
tas non terræ, non cæli, ſed eius, qui fecit cælum & terram: Caritas, ut eſt apud *Colo. 3*
Paulum, ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta. Quo loco, ſicut ani *1. Tim. 1*
maduerſum ab Auguſtino legimus, cōſcientiam pro ſpe poſuit: Ille enim ſperat, *Aug. in pſal. 31*
qui bonam conſcientiam gerit: quem uero pungit mala conſcientia, retrahit ſe
a ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem. Hæc igitur ubi adſunt, fides, ſpes,
& caritas, ibi demum perfecta eſt & abſoluta iuſtitia. Quod Paulus etiam ſigni- *2. Tim. 2*
ficare uiſus eſt, qui cum Timotheo ſuo dixiſſet, Sectare iuſtitiam, quaſi uolens
indicare, quibus in rebus iuſtitia ſita ſit, ſubiunxit mox, fidem, ſpem, & ca-
ritatem.

Quod per fidem, ſpem, & caritatem, quæ propemodum abſoluerat in nobis, imago Dei reſtauratur. Cap. L X X.

Gen.1 LEGIMVS hominem ad imaginem, & ſimilitudinem Dei factum eſſe: Quã quoad incontaminatam retinuit, iuſtus erat, ſimul ut uero poſt admiſſum peccatum hæc in eo imago non quidem prorſus abolita, uerum obſoleta tamen eſt & deformata, iuſtus eſſe deſiit, atque ſuam hanc iniuſtitiam, ex inobedientia contractam, in uniuerſam poſteritatem ſuam primus parens noſter propagauit, ac per eius unius delictum, diuinum iudicium proceſsit in o-
Rom.5 mnes homines in condemnationem. Eſt autem non ſecundum formam corporis ad imaginem Dei factus homo, ſed ſecundum rationem mente præditam. Quod cum alii plerique omnes, tum longe uetuſtiſsimus ille Philo in eo libro, quem ſcri-
In oratione adhortatoria ad gentes. pſit de opificio mundi, pluribus demonſtrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his uerbis indicat: Eſt enim Dei imago, eius uerbum & filius mentis germanum, diuinum illud uerbum, lucis lux exemplaris & archetypa. Verbi autem imago eſt homo, uera mens quæ eſt in homine, qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem propterea factus eſſe dicitur, quod prudentia quæ eſt in corde, diuino uer-
Ioan.4 bo aſsimilatur, & ea ratione uerbi rationiſq. particeps dicitur. Verum indicat hoc etiam ipſa ratio. Nam cum Deus ſpiritus ſit, non alibi conſentaneum eſt imaginem eius eſſe, quam in ſpiritu hominis. Sed ipſius etiam Apoſtoli declarat
Ephes.4 hoc auctoritas, cum dicit, Renouamini ſpiritu mentis ueſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt. Quod dixit, Induite nouum hominem, illius uidetur explicatio eſſe, quod ante dixerat, Renouamini ſpiritu men-
Colo.3 tis ueſtræ. Quod mox addit, Qui ſecundum Deum creatus eſt, id alio loco quaſi declarans, dixit, Ad imaginem Dei, cum aliis uerbis idipſum præcipiens, Expoliantes uos, inquit, ueterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, eum, qui renouatur in agnitionem Dei ſecundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi ſecundum Deum, hic uero ſecundum imaginem, inquit, eius, qui creauit eum, ut creatum eſſe ſecundum Deum, nihil aliud intelligi poſſit, quam eſſe creatum ſecundum imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam
Lib.12.de trinitate cap.2.& libr.12.cap.16 annotatum ab Auguſtino uidemus. Factus eſt igitur homo ad imaginem Dei in ſpiritu, quæ mens noſtra eſt: factus eſt autem ad imaginem totius Trinitatis: quod ex uoce, noſtram, colligit Auguſtinus. Quæ cum ſit pluralis numeri, non
Lib.12.de Trinit.c.6 libr.14 de Trin.c.8.& lib.15.cap.20. recte diceretur, ſi homo ad unius perſonæ fieret imaginem, ſiue patris, ſiue filii, ſiue ſpiritus ſancti. Habet itaque mens noſtra, ſicut ab eodem annotatum eſt, ſuam quoque Trinitatem. Eſt enim in ea memoria, eſt ratio ſiue intellectus, eſt & uoluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine ſana & integra, ut neque memoriam quidquam impediret, quo minus in recolenda Dei potentia, ſapientia, bonitateq. uerſari ſemper poſſet: nec rationi deeſſet aliquid ad diſcernendum inter bonum & malum, uerum & falſum, commodum & incommodum: nec eſſet, quod obſtaret uoluntati, quo minus quæ ſola eſt Chriſtiana iuſtitia, per caritatem adhærere Deo poſſet. Ceterum poſt infelicem eius caſum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipſius magis primi parentis noſtri, quã uniuerſæ poſteritatis eius memoria ſic eſt labefactata, ut in cuiuſuis alterius rei cogitatione cõſumeretur potius, quã cuius gratia a Deo facta fuerat. Ratio uero tanta demerſa eſt caligine, ut umbras rerum pro rebus ipſis, noxia pro ſalubribus, falſa pro ueris amplecteretur. Voluntas autem uſque eo a creatore ſuo auerſa, & ad
Gen.3 omnem uanitatem fuit conuerſa, ut non Deo, qui fecit cælum & terram, ſed ipſi
Gen.6 tantum terræ uiſa ſit adhærere: nihil ut aliud prope mens humana tota, quam terra, quam caro eſſe uideretur. Hinc illæ Dei uoces: Terra es, & in terram ibis. Et alibi, Terra, terra, terra, audi ſermonem Domini. Non permanebit ſpiritus meus

meus in homine in æternum , quoniam caro eſt. Quid multis? eo redacta fuit hu
mana mens, ut in qua fuerit imago Dei, quaſi pecudis imaginem in ea cernere li-
ceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicens: Homo cum in honore eſſet, non *Pſal. 48*
intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Tan-
tam hanc ſuæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & decoram nimirum ad
imaginem ſui fecerat, ferre non potuit pater ille miſericordiarum Deus, qui me- *2. Cor. 1*
mor miſericordiæ ſuæ, immemor culpæ noſtræ, rationem inuenit, qua ſic obſo- *Luc. 11*
leta imago Dei in homine renouari poſſet. Venit igitur a patre Dei filius, uerbum *Act. 15*
caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Poſt filium ſpiritus quoque ſan-
ctus miſſus eſt, per quem in cordibus noſtris caritas eſt diffuſa. quam qui habet,
ei munda ſunt omnia. Per hæc duo; fidem, & caritatem, ad patrem redeundi *Rom. 5*
ſpes facta eſt. Atque ita per hæc tria, purgata ſunt illa tria, quæ fuerant in mente *Luc. 11*
noſtra deformata. Fides illuminauit rationem, ſiue intellectum. Credite namque *Eſa. 7. ſecundū*
& intelligetis, dicit ſcriptura. Spes erexit memoriā, caritas purgauit affectū, ſiue *70. Interp.*
uoluntatē. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obſcurata, uix ut illum iam
illius ueſtigium appareret, renouari cœpta eſt: quæ renouatio ad iuſtitiam, quæ
nobis datur a Deo, pertinere uidetur. Tunc autē renouari dicimur, quando Dei
beneficio fit, ut qui prius portaueramus imaginē hominis terreni, portemus dein *1. Cor. 15*
ceps imaginē cæleſtis. Nam quemadmodū antea quoque dicere nos meminimus,
erant, qui iuſtitiam noſtrā non aliud eſſe putant, quā peccatorum remiſsionem: *Eph. 4*
quandoquidem non ſolum remittuntur nobis peccata, quando iuſtificamur, ſed *Rom. 13*
renouamur præterea ſpiritu mentis uoſtræ: induimur nouum hominem, illum, *Gal. 6*
qui de cælo uenit, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: in illius imaginem tranſ-
formamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quam alibi *Gal. 5*
dicit eſſe fidem, quæ per caritatem operatur. Nam quod dixerat, in Chriſto Ie-
ſu neque circumciſio ualet aliquid, neque præputium, ſed noua creatura: id in
proxime præcedenti capite, totidem prope uerbis dixit: In Chriſto Ieſu neque
circumciſio ualet aliquid, neque præputium, ſed fides quæ per caritatem opera-
tur: facile ut appareat, quod per nouam creaturam non aliud intelligi uoluerit
quam fidem non otioſam, non ſolam, ut noſtri temporis contendunt hæretici,
ſed quæ per caritatem operatur; per quam, quæ ſic obſoleta fuerat, ut nulla pro- *Pſal. 48*
pemodum eſſe uideretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclare Auguſtinus.
Vbi eſt fides, ubi eſt ſpes ueſtra, ubi caritas ueſtra, ibi habet Deus imagi-
nem ſuam.

Quod iuſtitia Dei iuſti ſumus, non qua Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit. Cap. LXXI.

CONSTITVTVM itaque iam eſt, quod iuſtitia noſtra caritas eſt ex corde
puro, conſcientia bona, & fide non ficta: per quam quæ deformata fuit
in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei nume- *1. Tim. 1*
rum cooptamur, & a filiis diaboli diſcernimur. Caritatem autem, Auguſtinum *1. Ioan. 3*
ſecuti, non eam intelligi uolumus hoc loco, qua nos ipſe diligit, ſed qua nos *De ſpiritu et lit*
facit dilectores ſui: qua nos amati a Deo, amamus Deum, & amantes amplius *tera cap. 32*
amari meremur: uſque eo uero ſemper hoc in eccleſia certū fuit & indubitatum,
ut inter publicas etiā illius preces legatur hæc oratio: Deus, quē diligere & ama
re iuſtitia eſt. Quamobrē audiendi non ſunt, qui iuſtitiā noſtram eſſe quidem ex-
tra nos affirmant: nihil ut in nobis eſſe uelint, unde iuſti dicamur: ſed ea ſola iu-
ſtitia nos iuſtos eſſe putent, qua Deus ipſe iuſtus eſt, non qua nos iuſtos facit: *In Dom. palma*
ea ſola caritate nos Deo caros & gratos eſſe, qua nos ipſe caros habet, non qua *rum.*
dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur. Quaſi dicat
aliquis, parietem album eſſe, non ea quæ ipſi parieti, ſed quæ mihi, uel meæ ue-
ſti inſit,

ſti inſit, albedine. Aquam feruentem calidam eſſe, non ea quæ ipſi aquæ, ſed quæ igni inſit, caliditate. Poteſtne dici quidquam abſurdius? Quis umquam ita deli rantem audiuit aliquem, ut alicuius rei formam eſſe diceret, quæ ipſi rei non ineſſet? Pugnat itaque cum ipſa ratione, ſi quis dicat iuſtitiam Dei, quæ nobis non ineſt, cauſam eſſe formalem iuſtificationis noſtræ: neque minus pugnat cum recepta tot ſæculis totius Eccleſiæ doctrina: quæ docuit nos quidem, quod iuſtitia Dei iuſti ſumus, ſed non hoc ſenſu, quaſi nihil ſit in nobis, quo iuſti ſimus: uerũ quod hoc ipſum, quod in nobis eſt, quo iuſti ſumus, non ex nobis eſt, uerum Dei donum eſt. Quod in libro de ſpiritu & littera, quem falſo pro ſe facere nouatores iſti contendunt, aliquot in locis inculcat Auguſtinus. Sed apertius etiam hanc ſententiam adſtruit, enarrans illud ex Pſalmo: In tua iuſtitia erue me. Eſt, inquit, iuſtitia Dei, quæ & noſtra fit, cum donatur nobis. Ideo autem Dei iuſtitia dicitur, ne homo ſe putet a ſe ipſo habere iuſtitiam. Et eadem uerba in alio pſalmo explicans, Cum ero iuſtus, inquit, tua Deus iuſtitia erit, quia iuſtitia mihi abs te data iuſtus ero: & ſic erit mea, ut tua ſit: ideſt, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iuſtitia Dei, non ſolum qua ipſe iuſtus eſt, ſed quã dat homini cum iuſtificat impium. Et iterum alibi: Ignorantes Dei iuſtitiam, ideſt, quam dat hominibus Deus, qui ſolus eſt iuſtus & iuſtificans; & ſuam uolentes conſtituere, ideſt, uelut a ſe ſibi paratam, non ab eo impertitam; iuſtitiæ Dei nõ ſunt ſubiecti. Et in alio quodam libro, loquens de uirga Aaron: Nunc, inquit, uirga Dei dicitur, quæ primum uirga dicta eſt Aaron, poſtea uero uirga Moyſi. Sicut dicitur ſpiritus Eliæ, qui eſt ſpiritus Dei, cuius particeps fuit Elias; ſic illa potuit dici. Dicitur etiã Dei iuſtitia, quæ noſtra eſt, ſed donata a Deo: de qua loquens Apoſtolus Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam conſtituere uolentes, tamquam a ſe ſibi paratam, contra quales dicit: quid enim habes, quod non accepiſti? Eundem etiam Pauli locum explicans alibi, Quid eſt hoc, inquit, iuſtitia Dei & iuſtitia hominis? Iuſtitia Dei dicitur, non qua iuſtus eſt Deus, ſed quam dat homini Deus, ut ſit iuſtus homo per Deũ. Et ad Bonifacium ſcribens, Non enim propterea iuſtitia Dei dicitur, quoniam Deus iuſtus eſt, ſed quia homini ex Deo eſt. Et producens illum ex pſalmo locum, Exaudi me Domine in tua iuſtitia, hoceſt, inquit, non in mea: Si diceret, Exaudi me in iuſtitia mea, tamquam meritum uocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & ſuam iuſtitiam, ſed ſic melius diſcernit, quia & ſuam quando dicit, datam dicit, quo modo dicimus, panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, quo modo noſtrum, quo modo da. Ne uero poſſet uideri negare merita, poſt interiecta quædam ſubiungit: Hinc cum exieris, recipieris pro meritis, & reſurges ad recipienda quæ geſſiſti, tunc Deus coronabit non tam merita tua, quam dona ſua. Atque iterum alio loco: Qui crediderit in eum, non habebit ſuam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, quamuis ſit bona lex, ſed implebit ipſam legem non ſua iuſtitia, ſed data ex Deo, ita enim non confundetur. Caritas enim eſt plenitudo legis. Et unde iſta caritas? Diffuſa eſt in cordibus noſtris, non utique a nobis, ſed per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Hic, quod aliis quoque locis ſemel & iterum fecit, iuſtitiam noſtram uult eſſe caritatem, non a nobis profectam, ſed per Spiritum ſanctum in cordibus noſtris diffuſam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cum dixiſſet, Noli nelle habere iuſtitiam tuam, Iuſtitia, inquit, ſit, ſed ex gratia ſit, a Deo tibi ſit, non tua ſit. Sacerdotes, inquit, tui induantur iuſtitia: ueſtis accipitur, non cum capillis naſcitur: pecora de ſuo ueſtiuntur. Hanc prædicat Apoſtolus Paulus. A Deo tibi ſit, geme ut impetres, plora ut impetres, crede ut impetres. Ac iterum poſt pauca, Totum, inquit, ex Deo, nõ tamen quaſi dormientes, non quaſi ut non conemur, non quaſi ut non uelimus. Sine uoluntate tua non erit in te iuſtitia Dei: Voluntas quidem non eſt niſi tua, iuſtitia non eſt niſi Dei, eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine uoluntate tua, ſed in te eſſe non poteſt, niſi per uoluntatem

De ſpiritu et littera, c. 9. 11. 18 & 31.
Pſal. 30
Pſal. 70
Lib. 14. de Trinit. cap. 12.
Rom. 10
Quæſt. ſuper Exod. cap. 25
Exod. 7
4. Reg. 2
Rom. 10
1. Cor. 4
Tract. 26. in Ioã.
cõtra duas epiſt. Pelag. lib. 3. cap. 7
Serm. 69. de tẽpore.
Pſal. 142
Matth. 6
Rom. 13
Rom. 5
Serm. de uerbis Apoſtoli.
Pſal. 131

uoluntatem tuam. Demonſtratum eſt quid agere debeas, iuſsit lex, non facias illud aut illud, fac hoc aut illud. demõſtratum eſt tibi, iuſſum eſt tibi, apertum eſt tibi, ſi tibi eſt cor, intellexiſti quid facias: roga ut facias. Et iterum paucis interiectis, Qui fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te: Ergo fecit neſcientem, iuſtificat uolentẽ: Tamen ipſe iuſtificat, ne ſit iuſtitia tua, ne redeas ad damna,
ad detrimenta, ad ſtercora. Inueniare in illo non habens iuſtitiam tuam, quæ ex *Philip. 3*
lege eſt, ſed iuſtitiam per fidem Chriſti, quæ eſt ex Deo, iuſtitiam ex fide, ad cognoſcendum eum & uirtutem reſurrectionis eius & communicationem paſsionũ eius, & ipſa uirtus tua erit. communicatio paſsionum Chriſti, uirtus tua erit.
Quid autem non erit in communicationibus paſsionũ Chriſti, ſi caritas non erit? Ac paulo poſt, Non poteris communicare Chriſti paſsionibus ſine amore: ſed
quæro, quo amore? Non ſit cupiditas, ſed ſit caritas. Si enim tradidero, inquit, *1. Cor. 13*
corpus meum ut ardeam, & caritatem non habeam, nihil mihi prodeſt. Vt proſit tibi communicatio paſsionum Chriſti, caritas adſit. Vnde tibi caritas, o mendicißima infirmitas, unde tibi caritas Dei? Vis oſtendi tibi unde ſit tibi? ipſum interroga horrearium dominicum. Si enim fuerit in te caritas Dei, communicabis Chriſti paſsionibus, & eris uerus martyr, in quo caritas coronatur, ipſe erit uerus martyr. Vnde ergo tibi? Habemus theſaurum iſtum in uaſis fictilibus, ait ip
ſe Apoſtolus, ut eminentia uirtutis Dei ſit, & nõ ex nobis. Ergo unde tibi cari *2. Cor. 4*
tas? niſi quia diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctũ, qui datus eſt nobis.
Ex his & aliis pleriſque locis hanc Auguſtini ſententiam eſſe cognoſcimus, quod *Rom. 5*
noſtra quidem iuſtitia iuſti ſumus, ſed ita noſtra, donata nobis ut ſit a Deo, nõ a nobis ipſis parata. Neque enim nati, ſed facti ſumus iuſti, facti autẽ non a nobis,
uerum ab eo qui creauit nos. Ipſe fecit nos, & non ipſi nos, ut non minus ipſius *Pſal. 99*
opus ſit, quod iuſti ſumus, quã quod homines ſumus. Melius enim eſt iuſtũ eſſe quam hominẽ eſſe. Quod ſi nos homines facit Deus, & iuſtos ipſi nos facimus, melius aliquid facimus nos, quã fecit Deus. Quod cum uel cogitare cumprimis abſurdum, ſit, tenendum eſt illud firmiter, quẽadmodum quod homines ſumus,
ita & quod iuſti ſumus, Dei donum eſſe. Ipſius opus eſt ut credamus: ipſius opus *Gal. 5*
eſt, ut amemus. Atque hæc eſt iuſtitia noſtra, fides quæ per caritatem operatur: hæc eſt renouatio noſtra: hæc eſt imaginis Dei, quæ fuit in nobis obſoleta, reſtauratio. Hanc & non aliam Auguſtini de iuſtificatione noſtra ſententiã eſſe, cũ ex his quæ per nos adducta ſunt, tum ex aliis nonnullis locis manifeſtius eſt, quam ut quiſquã inficias ire queat. Neque diuerſum ſentire uidetur, qui fuit æqualis
eius, Hieronymus: cuius hæc uerba leguntur. Hæc hominis eſt ſumma iuſtitia, *Lib. 1. contra*
quidquid potueris habere uirtutis, non tuum eſſe putare, ſed Domini, qui lar- *Pelagianos.*
gitus eſt. Quamobrem nemo ſe palpet, inquit Auguſtinus, de ſuo, Satanas eſt, *Tract. 49. in*
de Deo beatus eſt. Quid eſt enim de ſuo niſi de peccato ſuo? Tolle peccatũ quod *Ioan.*
eſt tuum, iuſtitia, inquit, de meo eſt: Quid enim habes, quod non accepiſti?
Nunc uideamus, num ſecus ea de re Græci ſenſerint. Neque uero neceſſarium *1. Cor. 4*
eſſe putamus, omnium proferre ſententias. Cyrilli maxime uiſum eſt auctoritate *Cyr. 121. The-*
niti, uiri longe doctiſsimi grauiſsimique, cui cum Arianis, Eunomianis, Neſto *ſau. c. 3. Euang.*
rianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum etiam hoc elogium ab Euagrio le- *Lib. 5. cap. 7.*
gimus, quod clariſsimus præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator de- *eccl. hiſt.*
cantetur atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui non nouerat pec- *2. Cor. 5*
catum, Deus pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iuſtitia Dei: Sicut, *Rom. 8*
inquit, unigenitus Dei filius in ſimilitudine carnis peccati factus ipſe peccatum eſſe factus dicitur: ſic & nos reformati ad ipſum per fidem, iuſtitia Dei dicimur facti, quæ proprie filius eſt: nos enim naturalium bonorum Chriſti per Spiritum ſanctum participes ſumus, ipſe autem rurſus in ſe ipſo humana ſuſcipit, ad diuinã
pulchritudinem naturam noſtram in ſe ipſo reducens. Ac non ita multo poſt: O- *Cap. 5*
mnia quæ naturaliter diuinæ inſunt naturæ, non poſſunt naturaliter ac proprie

creaturis

1.*Cor.* 4 creaturis ineſſe, ſed per gratiam innata ſunt. Quid enim habes, quod non accepiſti? Paulus clamat. Quare ſanctitas quoque ſoli Deo ineſt naturaliter, in aliis per gratiam. A Deo enim ſanctificata, quaſi a fonte ſanctificationem accipiunt, *Epheſ.* 5 & ideo ſanctificare non poſſunt: id autem Chriſtus facit: ſanctificauit enim Eccleſiam. Numquid non pulchre cum Auguſtino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quam negat natura nos eſſe iuſtos, negat naſci nos, uerum fieri dicit iuſtos, atque id non a nobis, uerum ab eo qui ſolus iuſtus eſt & iuſtificans: cui quod eſſe, hoc ipſum eſt iuſtum eſſe: ab eo qui factus eſt nobis ſapientia, 1. *Cor.* 1 & iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio, domino noſtro Ieſu Chriſto: in quo pleni- *Coloſ.* 2 tudo diuinitatis inhabitat corporaliter: de cuius plenitudine omnes nos accepi- *Ioan.* 1 mus: de plenitudine miſericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius. Ipſe eſt enim ita bonus, ut ſit ipſa bonitas: ipſe eſt ita iuſtus, ut ſit ipſa iuſtitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante eum *Lib.4.ca.1 cœleſtis Hier. & cap. 4. de diuinis nominibus.* aliquot in locis auctor eſt Dionyſius, ut omnibus ſe proponat, & frui ſe uelit omnes, prout ſinguli poſſunt, quod certe facit. Habitaturum enim ſe in nobis promittit, & nos in filios adoptaturũ. Ita ergo clemens & bonus eſt Deus, ut bonitas ſua per filium in Spiritu ſancto ad omnes transeat, & nemo a participatione 2.*Cor.* 6 ſuæ bonitatis repellatur. Patris uero participatio per filium in ſpiritu decenter & *Leuit.* 26 proprie fit: nam & ſole per ſplendorem, qui ex eo emittitur, nec ſine calore par- *Ioan.* 14 ticipamus, qui operationis Spiritus ſancti imaginem gerit. Et iterum alio loco: Bonus, ſanctus, ceteraq. huiuſmodi de hominibus quandoq. per participationẽ *Lib.7.Theſau. c.4* ueri boni & ſancti dicuntur. Ex his & aliis Cyrilli locis non dubie colligitur, quod nos ſumus, qui boni, qui ſancti, qui iuſti ſumus, uerum non natura, ſed per participationem tantum, hoc eſt, quatenus Dei participes efficimur, qui non tam bonus, quam ipſa bonitas, non tam ſanctus, quam ipſa ſanctitas, non tam 1.*Tim.*6 iuſtus, quam ipſa eſt iuſtitia. Ceterum ad hanc participationem Solis illius iu- *Luc.*1 ſtitiæ, qui lucem habitat inacceſsibilem, nos qui ſedebamus in tenebris, & in um- *Epheſ.* 1 bra mortis, uiribus ipſi noſtris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues eſt in miſericordia, dominus Deus noſter, non pro meritis noſtris, *Heb.*1 quæ nulla erant niſi mala, & æterno ſupplicio digna, ſed propter nimiam caritatem ſuam, qua dilexit nos, ut eum qui ſplendor eſt ipſius gloriæ, filium ſuum unigenitũ, e ſublimi cælo demitteret, qui carnis noſtræ particeps factus, & eam in- *Phil.* 2 duens, qua ratione ſuæ diuinitatis ipſo largiente participes fieri poſſemus, in hac *Bar.* 3 lacrymarũ ualle nobiſcum uerſatus, ac per omnia ſimilis nobis factus, illuminans *Heb.* 4 tenebras noſtras, ac ſplendore ſuæ lucis omnẽ ex animis noſtris caliginem depellens, nobis demonſtraret. Neque enim in hunc mundũ ueniendi ſola Chriſto cauſa fuit hæc, ut pro peccatis noſtris morte ſua ſatisfaceret, ac nos per hunc modũ patri ſuo cæleſti recounciliaret, uerumetiã ut quemadmodũ nos iam reconcilia- *Rom.* 6 tos, in nouitate uitæ ambulare, hoc eſt, in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus no- *Luc.* 1 ſtris Deo ſeruire oporteret, in corpore mortis noſtræ, ſe nobis exẽplum propone *Baſil. de uita ſolitaria, cap.* 1 ret. Quod quidem corpus propterea geſtauit, ſicut Baſilius quoque ſcriptũ reliquit, ut nos ipſius uitæ conuerſationem quantũ poſsibile eſt imitaremur. Præclare ſanctus ille monachus Macarius: Deus cum ſit infinitus, inacceſſus, & increatus per infinitam & increatam bonitatẽ ſuam ſe ipſum demiſit, induitq. membra corporis noſtri, atque, ut ita dicam, minuit ſe ab inacceſſa illa gloria, ac per clementiam & humanitatem mutata figura ſe ipſum corporeum reddidit, ut uniri poſſit creaturis ſuis uiſibilibus, nempe animis ſanctorũ atque angelorũ, ut ita participes eſſe poſſent uitæ diuinæ, poſſent in unitate uiuere, uitam mortales ſentire, *In libris de fide cont. Aria.c.* 3 & ad æternam gloriam peruenire. Hom.4. Factus homo, inquit Fauſtinus, obſeruare uoluit quodcumque docuiſſet, ut ceteros inuitaret, magis autem dixerim, ut ceteros ſubleuaret. Et alio loco: Ad hoc Deus apparuit in carne, ut humanam uitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret,

dimeret, reſurgendo repararet, libr. ſecundo moralium, capit. 6. Itaque uita
eius nobis uiuendi regula, mors a morte fuit redemptio. Illa uitam inſtruxit, *Oſee 13*
mortem iſta deſtruxit. Mors Chriſti, mors fuit mortis noſtræ: quoniam ille mor- *1. Pet. 2*
tuus eſt, ut nos uiueremus. Quemadmodum autem peccatis mortuos, iuſti-
tiæ nos uiuere deinceps oporteret, inter nos aliquandiu uerſatus exemplo ſuo
nos docuit. Iccirco namque in carne apparuit, dicit Gregorius, ut non ſo- *Paſtoral. cura,*
lum nos per paſsionem redimeret, uerum etiam per conuerſationem doceret, *lib. 1. cap. 3*
exemplum ſe ſequentibus præbens. Ante quem etiam Paulinus ad Seuerum
epiſt. 2. Ad hoc uenit, inquit, Chriſtus, ut uitam ſuam nobis in formulam & ſpe-
culum uitæ proponeret. Quod pluribus etiam uerbis in libr. diuinarum inſtitu-
tionum demonſtrauit Lactantius libr. 4. capit. 24. Quamobrem causa merito-
ria iuſtificationis noſtræ, morte ſua nobis factus eſt Chriſtus: omni autem uitæ
ſuæ genere, factus eſt cauſa noſtræ iuſtificationis exemplaris: ut uerisſime dica-
tur, ipſius nos iuſtitia iuſtos eſſe. Nam ſiue quis meritum ſpectet, mortis ipſius
merito fit ut iuſti ſimus. Niſi enim dediſſet ſemet ipſum pro nobis, ut nos redime
ret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bo-
norum operum, nos iuſti ſectatoresq. bonorum operum nullo modo eſſe potuiſ-
ſemus: Siue quis ipſam conſideret iuſtitiam, non eam aliunde, quã ab ipſo Chri *Tit. 2*
ſto habemus: qui niſi factus eſſet nobis iuſtitia, niſi nobis & uerbo & exemplo iu-
ſtitiæ uiam commonſtraſſet, nobis ad eam aſpirare numquam licuiſſet: in tene-
bris adhuc uerſaremur, omniq. prorſus orbi lumine, in uia iniquitatis errantes,
a uia iuſtitiæ procul abeſſemus, niſi nos paternæ ſplendor gloriæ Chriſtus illumi-
naſſet. Huius itaque ſplendoris, qui Chriſtus eſt, quiſquis particeps eſt, is demũ
iuſtus eſt: ut nihil ſit aliud iuſtum eſſe, quam Chriſti participem eſſe: quemad-
modum etiam a Paulo dictum eſt: Participes Chriſti facti ſumus: ſi tamẽ initium *Heb. 3*
ſubſtantiæ eius, uſque ad finem firmum retineamus: Quicumque in nouitate ui- *In Pſalm. 118*
tæ ambulauerit, dicit Hilarium ſecutus Ambroſius, quicumque tramitem iuſti- *ſerm. 8*
tiæ tenuerit, Chriſti particeps eſt. Chriſti autem participem eſſe, eſt, Chriſtianum
eſſe: a Chriſti enim participatione Chriſtiani uocamur. Porro fiunt, non naſcun-
tur Chriſtiani, ſicut a Tertulliano ſcriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus re- *In Apologet.*
petitum. Quanto magis autem aliquis Chriſti particeps fuerit, tanto magis Chri *Hilar. lib. 12.*
ſtianus, hoc eſt, iuſtus dici meretur. Præclara ſunt Leonis magni uerba: Crux *de Trinit.*
Chriſti quæ ſaluandis eſt impenſa mortalibus, & ſacramentum eſt, & exemplum: *Hier. in ep. ad*
ſacramentum, quo uirtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur *Letá Serm. 2.*
humana: quoniam captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præſtat redemptio, ut eam *de reſur. dom.*
ſequi poſsit imitatio. Nam ſi mundana ſapientia ita in ſuis gloriatur erroribus,
ut quem ſibi quiſque ducem elegerit, eius opiniones & mores atque omnia inſti-
tuta ſectetur: quæ nobis erit cõmunio nominis Chriſti, niſi ut ei inſeparabiliter *Ioan 14*
uniamur, qui eſt, ut ipſe inſinuauit, uia, ueritas, & uita? Via ſcilicet conuerſa-
tionis ſanctæ, ueritas doctrinæ diuinæ, & uita beatitudinis ſempiternæ. Sed & a
Saluiano recte ſcriptum eſt: Nihil prodeſt nomen ſanctum habere, ſine moribus: *Lib. 3. in fine.*
quia uita a profeſsione diſcordans, abrogat illuſtris tituli honorem, per indigno
rum actuum utilitatem. Et ante eum Cyrillus Hieroſolymitanus, Nihil enim pro- *Catecheſi 7*
derit nobis, inquit, Chriſtianorum poſſediſſe appellationem, ſi opera illam non
ſequerentur. Ne forte & illud nobis dicatur. Si filii Abraham eſſetis, opera Abra
hæ faceretis. Hoc eſt igitur Chriſtianum & iuſtum eſſe, Chriſti participem eſſe:
quod tum efficitur quiſque, quando Chriſtum induit. Quid eſt Chriſtianiſmus,
quærit Baſilius: ac mox reſpondet: Similitudo Dei, quoad eius humana capax eſt *In Hexamerõ,*
natura: Si Chriſtianiſmum amplexus es; ſtude ſimilis fieri Deo: indue Chriſtũ. *homil. 11*
Quo modo illum indues? Qui baptiſmum non accepit, quiq. ueſtem incorru- *Galat. 3*
ptionis non induit, ſimilitudinem Dei repudiauit. Ac paulo ſuperius: Aſſume ui
ſcera miſerationis, bonitatem & comitatem, ut Chriſtum induas. Quibus enim

modis

modis ſympathiam aſſumpſeris, iiſdem & Chriſtum indues, & per Chriſtl cogna
tiouem Deo quoque coniuuctus eris. Quem imitatus frater eius Gregorius Niſ-
ſenus, Suſcipe, inquit, uiſcera miſericordiæ, beneficium exerce, ut induas Chri
ſtum. Per quos enim miſericors & benignus es, per eos Chriſtũ induis, Chriſtiq.
neceſsitudine & cõiunctione cũ Deo cõiungeris & deuinciris. Ac paucis interie
ctis, Quoniã accepiſti ut eſſes Chriſtianus, operam da, ut ſis Deo ſimilis: indue
Chriſtum. Quo autẽ pacto illum indues, niſi eius ſigneris nota, niſi baptiſmũ ſuſci
Gen. 1 pias, niſi capias incorruptionis iudumentũ? Hæc ille, explicans uerba illa ſcriptu
ræ, Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtram. Et iterum Baſilius in
Aſceticis, Chriſtianiſmi, inquit, finis hic eſt, ut Chriſtum pro menſura incarna-
tionis, iuxta quod cuiuſque uocationi competit, imitemur. Quod idem pluri-
bus uerbis docet frater eius Gregorius Niſſenus, ad Olimpium monachum, per-
fecti hominis Chriſtiani formam deſcribens: quam nihil aliud eſſe uult, quam
Chriſti imitationem. Ex quibus Baſilii Gregoriiq. Niſſeni ſcriptis colligere licet
Lib. 5. de batiſ- quod ab Auguſtino quoque ſcriptum eſt: duobus modis nos Chriſtum induere,
mo paruulorũ, per baptiſmi ſuſceptionem, & per morum eius imitationem. De priore genere di
cap. 35 cit Apoſtolus ad Galatas ſcribens: Quotquot iu Chriſto baptizati eſtis, Chriſtũ
induiſtis. De poſteriore meminit, cum Romanos iam proculdubio credentes, &
Galat. 3 per baptiſmum Chriſtum indutos, hortatur, ut induantur dominum noſtrum Ie
Rom. 13 ſum Chriſtum. Priorem igitur iuſtitiam, credentes in baptiſmo, conſequimur,
Eph. 4 ubi complantati facti ſimilitudini mortis Chriſti, uetere ſimul homine crucifixo
nouum induimus, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate. Quo
quidem tempore uon ſolum peccata nobis omnia remittuntur, paſsionis & mor-
tis Chriſti merito, quod nobis credentibus in baptiſmo communicatur, haud ali
ter ac magis etiam quam ſi eadem ipſi pro peccatis uoſtris paſsi, atque ad eundẽ
modum mortui eſſemus: uerumetiã infunditur omne gratiarũ genus, ipſo gratia
rum largitore Chriſto per fidem in cordibus noſtris habitante: ut ſi quem, ſimul
aque lauacro regenerationis ablutus eſt & ſanctificatus, ex hac uita migrare ſta-
tim contigerit, dubium eſſe debeat nemini, quin is Chriſtum indutus, & quod
Chriſtus eſt uatura, per adoptationis gratiam filius Dei factus, hereditatem re-
gni cæleſtis eueſtigio conſequatur: etiam ſi non modo nulla bona, uerumetiam
opera multa mala baptiſmum eius præceſſerint. Ceterum, ſi poſteaquam fidem
eſt & baptiſmum conſecutus, aliquod ei uiuendi ſpatium Deus ſuppeditare ſit
dignatus, nequaquam ſuffecerit, quod per gratiam adoptionis, quam adeptus
aliquis eſt, credens & baptizatus, Chriſtum indutus, filiuſq. Dei factus eſt. Ne-
Eph. 3 que enim ſine cauſa dictum eſt a Ioanne, Cariſsimi, filii Dei ſumus, & nondum
apparuit quid erimus: fieri enim poteſt, ut qui per baptiſmum & fidem Chriſtum
1. Ioan. 3 indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus eſt, poſteaquam guſtauit ſemel
Heb. 6 donum cæleſte, participſq. factus eſt Spiritus ſancti, contriſtet uoluntarie pec
Heb. 10 cando Spiritum ſanctum quem accepit, & quod ipſe factus eſt, templum eius uio
Eph. 4 let, atque ita duplo quã autea gehennæ filius efficiatur: quod melius illi fuerat nõ
1. Cor. 3 cognoſcere uiam iuſtitiæ, quam poſt agnitionem retrorſum conuerti. Neſcimus
2. Pet. 2 igitur, inquit, quid erimus: ſed ſi conformes illi facti fuerimus, imaginem ipſius
1. Ioan. 3 hic portando, crucem eius ferendo, membra noſtra, quæ ſuper terram ſunt, mor
Rom. 8 tificaudo, cum apparuerit ſimiles ei erimus in gloria, ſi compaſsi illi fuerimus, &
conregnabimus. Hunc eſſe Ioannis uerborum ſenſum, uel ex eo colligi poteſt,
quod ſtatim ſubiungit: Omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut &
ille ſanctus eſt. Quod uerbũ diligenter eſt obſeruandum. Neque enim dixit Ioan
nes, Qui habet hanc ſpem, Deus illum ſanctificat, aut pro ſancto & iuſto habet,
non imputando ei peccata ſua, propter fidem & ſpem: nam non loquitur ibi de
Eph. 5 ſanctificatione & iuſtitia, quam ſuperne accepimus, mundati lauacro aquæ in uer
bo uitæ; ſed de ea qua ſanctificati iam & abluti per lauacrum, exercemus nos ad
omnem

omnem pietatem : & quem induti ſumus Chriſtum per ſacramenti ſuſceptioné,
cum induimus per uitæ ipſius imitationé : ut quemadmodum ei ſimiles eſſe cupi
mus in gloria, ſic prius ei pro modulo noſtro ſimiles eſſe contendamus in ſancti-
tate, & iuſtitia, ea iuſtitia, de qua ſcribit idem Ioannes alio loco. Qui iuſtus eſt, *Luc.1*
iuſtificetur adhuc. Tunc auté iuſtificatur, qui iuſtus eſt, cum qui per lauacrũ rege *Apoc. 22*
nerationis, non ablutus tantum a ſordibus peccatorũ ſuorum, uerumetiã iuſtifi *1.Cor. 6*
catus eſt & ſanctificatus, aſpiciens in auctoré fidei & conſummatoré Ieſum, quod, *Heb. 12*
cum baptizaretur, profeſſus eſt, omni genere uitæ ſuæ præſtat, ſacris Ieſu ueſti-
giis incedit, ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipſe quoque. Quam ad *1.Ioan.2*
rem hortarur nos Paulus, cum dicit, Eſtote imitatores Dei, ſicut filii cariſsimi,
& ambulate in dilectione. Hoc eſt igitur iuſtum eſſe, Chriſtum induere, Deiq. fi- *Eph.5*
linm fieri, non modo per ſuſceptionem ſacramenri, uerumetiam per imitatio-
nem illius uitæ ſanctiſsimæ, citra quam ſalui eſſe non poſſumus. Hoc eſt qnod a
Dionyſio quoque Areopagita ſcriptum eſt : Deus maxime deſiderat ſalutem no- *Capit.1. Eccl.*
ſtram, quæ nobis niſi deificatis contingere non poteſt. Deificatio autem eſt ad *Hier.*
Deum, quantum poſsibile eſt, & ſimilitudo & unitas, quæ quidem ſimilitudo red-
dit creaturam Deo amabilem & dilectam : ſiquidem ſimilitudo, cauſa dilectio-
nis, ſicut contra diſsimilitudo, cauſa eſt diſplicentiæ & diſiunctionis. Quid au-
tem eſt in quo Chriſtum imitari, in quo nos illi pro noſtro modulo eſſe uelle ſimi-
les oporteat? Numquid in uirtute, quam oſtendit iu faciendis miraculis? num
in ſapientia? nnm in potentia & maieſtate? Nihil horum dicit Paulus : uerũ quan
do Dei nos imitatores eſſe iubet : Ambulate, inquit, in dilectione, ſicut & Chri-
ſtus dilexit nos : ut omnis imitatio Dei, hoc eſt omnis iuſtitia noſtra non aliud eſ-
ſe uideatur, quam dilectio : Verum in hac quoque Deum imitari perdifficile eſt. *Eccl. 2*
Quid eſt enim homo, ut poſsit ſequi regem factorem ſuum? Infirmiores reuera
ſumus, quam ut exemplo Chriſti in dilectione ambulare, atque ita inſti eſſe quea-
mus. Verum data eſt tibi diuinitus poteſtas, inquir Chryſoſtomus, imitari Chri *Homil. 79. in*
ſtum pro uiribus & ſimilem fieri. Noli expaueſcere hoc audiens : Timendum enim *Matth.*
tibi potius eſt, ſi ſimilis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem noſtram Chriſti *Rom.8*
Spirirus, & ad omnia nos fortes ac ualidos reddit, ſimul ut ignem ſui amoris in
mentibus noſtris accenderit. Ex quo uidere licet, quam appoſite dictum ſit a Cy *Lib. 4. Theſau-*
rillo : quod iuſtitia, ſiue bonitas patris, per filium in Spiritu ſancto tranſit ad o- *ri cap.5*
mnes. Qui etiam alio loco ſanctificationem noſtram eſſe uult in ſpiritu partici- *Idem lib. 6. de*
pationem filii, quod exemplo quoque planum facit, dicens : Nam & ſole per *Trinit.*
ſplendorem, qui ex eo emittitur, non ſine calore participamus, qui opera-
tionis Spiritus ſancti imaginem gerit. Sol iuſtitiæ Deus pater eſt, ſplendor fi- *Rom.5*
lius, qui tenebras noſtras illuminauit, quique nobiſcnm in terris degens, uiam
iuſtitiæ nobis commonſtrauit : calor Spiritus ſanctus : qui ſimul ur caritatem
in cordibus noſtris diffuderit, & eius igne mentes noſtras inflammauerit, iam
ſumus iuſtitiam conſecuti. Et Cyrillo uetuſtior Athanaſius in epiſtola ad Sera-
pionem de Spiritu ſancto : Sicut ex patre per filium eſr gratia, quæ tribnitur,
ſic largitionis communio in nobis eſſe non poteſt, niſi in Spiritu ſancto. Hu-
ius enim compotes habemus patris caritatem, & filii gratiam, & ipſius Spi-
ritus communionem. Ex his cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quo modo Dei, *2. Cor. 13*
quo modo Chriſti, qno modo noſtra dicitur eſſe iuſtitia. Dei dicitur, quo-
niam a Deo proficiſcitur, a Deo nobis donatur. Deus eſt enim qui eam efficit,
qui eam operatur in nobis, qui gratuito nos abluit & ſanctificat : Chriſti di- *Philip.2*
citur, non ſolnm quia Chriſti merito fit, ut iuſri ſimus, qui niſi lauiſſet nos a
peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi nos per mortem ſuam Deo patri ſno cæle- *Apoc.1*
ſti reconciliaſſet, non modo nulla iuſtitia, ſed mera eſſet in nobis iniuſtitia, & *Rom. 8*
omne genus iniqnitatis abundaret : uerumetiam quia non aliter iuſti effici-

Heb. 1 ficimur, quam ſi ſplendoris illius paternæ gloriæ, qui Chriſtus eſt, participes red-
1. Tim. 6 damur. Cuius cum nobis lux eſſet inacceſſibilis, quæ bonitas illius eſt, & miſeri-
Ioan. 1 cordia numquam ſatis prædicanda, dignatus eſt ſe uobis exhibere uerbum in car
Ezech. 32 ne, ſolem in nube, lumen in teſta, cereum in laterna, quominus difficulter ſuſti-
2. Cor. 4 nere ſplendorē lucis illius poſſemus. Præclare ſcriptum eſt a Cyrillo Hieroſolymi-
tano. Cum nos ita ut ille erat, perſpicere aut frui illo nō potuimus, factus eſt ille
ſicut & nos, ut ſic illo perfrui poſſemus. Si enim ſolē qui die quarto factus eſt, per-
fecte intueri nequimus, quo modo ipſius factorē uidere poterimus? Similiter &
Catecheſi 12 Macarius: Si placuiſſet ei in pura diuinitate deſcēdere, quis ferre potuiſſet? quā-
obrem ex uirgine corpus accepit, & per organū illius locutus eſt hominibus, & in
Eph. 4 illo quemadmodum uita nobis inſtituenda ſit, exemplo nos docuit. Hom. 6. Por-
ro noſtra dicitur iuſtitia, quoniam cum a Deo nobis donatur, ſpiritu mentis no-
ſtræ renouamur, & non modo reputamur, ſed uere iuſti nominamur & ſumus, iu-
ſtitiam in nobis accipientes, de plenitudine iuſtitiæ, quæ Chriſtus eſt, pro modu
Aug. de gratia lo noſtro, quemadmodum dicit Auguſtinus, tamquam particulas noſtras: ſecun-
& lib. arbit. dum menſuram, quam Spiritus ſanctus partitur ſingulis ſicut uult, & ſecundum
cap. 9 propriam cuiuſque diſpoſitionem, & cooperationem, diffuſa in cordibus noſtris
1. Cor. 12 caritate, quæ quanto maior fuerit, tanto maior erit iuſtitia noſtra. Quæ quam-
Rom. 5 uis a Deo nobis infunditur per Chriſti merita, noſtra tamen eſt, quia nobis inhæ
ret, quia non ſine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præſertim adultis: quia
1. Cor. 6 poſteaquam ſemel abluti, ſanctificati, iuſtificati ſumus, nos etiam ipſi deinceps
Eph. 5 in Deo ſpem habentes, ſanctificamus nos & iuſtificamus, ambulantes in dilectio-
ne, ſicut Chriſtus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem uirtutem, omnem eſt
iuſtitiam conſecutus. Noſtra ergo eſt iuſtitia, non qua Deus iuſtus eſt, ſed qua
nos iuſtos facit. Neque enim propterea noſtra non eſt, quod ab illo donata eſt.
Niſi forte quis dicat & ueſtem propterea noſtram non eſſe, quod eam ab amico
Aug. in li. 50. donatam habemus. Noſtrum eſt, inquit, Auguſtinus, quod a nobis habetur: no
homi. hom. 14 ſtrum eſt & quod nobis donatur. Hoc eſt quod a Bernardo quoque ſcriptum legi-
Epiſt. 190 mus: quem nouatores iſti ſecum facere gloriantur. Iuſtum, inquit, me dixero, ſed
Rom. 10 illius iuſtitia. Quænam ipſa? Finis legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti: De
1. Cor. 1 nique qui factus eſt nobis, inquit, iuſtitia a Deo patre. Quæ ergo mihi iuſtitia
facta eſt, mea non eſt? Si mea traducta culpa, cur nō & mea indulta iuſtitia? Et ſa
Rom. 4 ne multo tutior donata, quā innata. Nam iſta quidem gloriā habet, ſed nō apud
2. Cor. 10 Deum: illa autē cum ſit ſalutis efficax, materiā gloriandi non habet, niſi in Domi
Iob 10 no. Nam etſi iuſtus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne uidelicet reſponſum ac-
1. Cor. 10 cipiam: Quid enim habes, quod nō accepiſti? quod ſi accepiſti, quid gloriaris
Coloſ. 3 quaſi non acceperis? Quid aliud his uerbis Bernardus, quam illud ipſum aſſerit,
quod ab Auguſtino, quodq. a Cyrillo ſcriptū antea retulimus? negat innatā, ſed
eſſe nobis donatā dicit iuſtitiam: negat naſci, ſed fieri dicit Chriſtianos, hoceſt
iuſtos. Non quia factus eſt mihi iuſtitia Chriſtus, ideo, inquit, iuſtitia mea non
Ioan. 11 eſt. Etiam uita factus eſt nobis Chriſtus. Sic enim loquitur Paulus, Cum Chriſtus
Ioan. 14 apparuerit uita ueſtra. Sic loquitur ipſe Chriſtus, Ego ſum uita & reſurrectio,
Actor. 17 Ego ſum uia, ueritas, & uita. numquid ideo noſtra nō erit uita? In Deo uiuimus,
mouemur, & ſumus. Numquid ea uita uiuimus, qua uiuit Deus, numquid eo
motu mouemur, quo mouetur Deus? ſi modo recte dici poteſt moueri Deum.
Poſſet ne dici quidquam abſurdius? Viuimus igitur uita, quæ eſt in nobis, uerum
quam Deus produxit in nobis. Sicut aer clarus eſt, non ea luce, quæ eſt in ſole,
ſed ea, quam accepit a ſole: ſicut aqua feruet, non eo calore, qui eſt in igne,
Mal. 4 ſed quem recipit ab igne, & ineſt illi: ſic & nos non ea iuſtitia iuſti ſumus,
Lib. 33. moral. quæ eſt in ſole iuſtitiæ Deo, ſed quā accepimus a ſole iuſtitiæ Deo & ineſt nobis.
cap. 2 Qua de re ſic a Gregorio quoque ſcriptum legimus: Iuſtitia noſtra dicitur, non

quæ

quæ ex noſtro noſtra eſt, ſed quæ diuina largitate fit noſtra. Sicut in Dominica *Matth.6*
oratione dicimus, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & no-
ſtrum dicimus, & tamen ut detur oramus: noſter quippe fit cum accipitur, & ta-
men Dei eſt, quia ab illo datur. Et Dei ergo eſt ex munere, & noſter fit ueraci-
ter per acceptionē. Hoc ego ſentiendum eſt de noſtra & de Dei, ſiue Chriſti iuſti-
tia, quod nos iuſtitia iuſti ſumus quæ eſt in nobis, ille uero eſt ipſa iuſtitia: nos
capaces tantum iuſtitiæ ſumus, ille, ſicut ex Didymo uertit Hieronymus: non *Lib. 1. de ſpiri-*
capax, uerum capabilis: Nam qua iuſtitia nos iuſti ſumus, eam ab illo accepi- *tu ſancto.*
mus: ille contra a ſemet ipſo habet quod iuſtus eſt, & eſt (quo uerbo libenter *Lib. 1. & 3.*
Victorinus utitur) fontana quædam iuſtitia. Quamobrem Chriſtianos & Ma- *contra Arium.*
carius ſimiles aliquatenus eſſe dicit lucernis habentibus in ſe oleum, hoceſt, *Lib. 8. cap. 17.*
fructus iuſtitiæ: ac niſi accendantur in eis lucernæ luminis diuini, nihil ſunt. *Luc.*
Deus, iuquit Ambroſius, uniuerſitate bonus eſt, nos ex parte. Deus, inquit *Lib. 18. mora.*
Gregorius, eſt iuſtitia iuſtificans: in nobis eſt iuſtitia iuſtificata. Nos iuſtitiam *cap. 33*
ſimilitudine tantum, Chriſtus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter in- *Coloſ. 2*
habitat plenitudo iuſtitiæ, nos non plenitudinem, ſed gratiæ portionem accepi- *Ioan. 1*
mus: mentes noſtræ de plenitudine acceperunt, mens Chriſti plenitudinem ipſam *Ioan. 3*
comprehendit: quin ipſe Chriſtus plenitudo eſt, nam hoc ei nomen Cyrillum tri- *Homil. 43*
buiſſe legimus. Siquidem homo non eſt capax omnium, inquit Chryſoſtomus. *Lib. 1. cap 3.*
ideo dicit Paulus: Num omnes Apoſtoli? num omnes Prophetæ? num omnes ha- *in Ioannem.*
bent dona ſanationum? In carne autem Chriſti omnia dona fuerunt ſecundum *In homil. 85.*
ſubſtantiam carnis. Cuius æqualis Baſilius, Filius, inquit, Dei iuſtitia uocatur, *ſancto & ado-*
nos uero participatione illius iuſtitiæ iuſti ſumus. Et eius frater Gregorius Niſſe- *ra. ſpiri. tomo 7*
nus: Vna & eadem eſt, quæ in Chriſto, & quæ in mentibus noſtris conſpicitur *1. Cor. 12*
puritas: ſed illa in fonte naſcitur, hæc inde manat, & in nos deriuatur. Quod *In lib. de perfe-*
ante patres hos ſic ab Origene ſcriptū eſt: Sicut participatione iuſtitiæ ſaluatoris *cti Chriſtiani ho-*
iuſti efficimur, & participatione ſapientiæ eius ſapientes, ita & participatione pa- *minis forma.*
tientiæ eius patientes efficimur. Eſt ergo uelut fons quidā perennis, de quo hau- *Pſal. 36. ho. 2*
rire poſſumus & patientiam, & ſapientiam, & iuſtitiam, & omnia quæcumque
ſunt uirtutis bona, ſi tamen bona, digna, & pura uaſcula noſtra deferamus ad
fontem. Et Cyrillus Hieroſolymitanus: Vere unus dicitur ſanctus, qui na- *In. 5. catecheſi*
tura ſanctus eſt. Nos uero ſancti, non natura, ſed participatione, & exercitio, *myſtagogica.*
& uoto. Et ante hos cum alibi, tum in libro de diuinis nominibus, idem fre- *Et Gre. in Iob,*
quenter inculcat Dionyſius. Alio uero loco Baſilius: Quemadmodum in igne *cap. 28*
eſt caliditas, quæ ſimul cum ipſo igne exiſtit, & quaſi conſubſtantialis illi eſt, *Baſil. hom. de*
eſt & caliditas, quam communicat aquæ, & alteri cuipiam conſimili: ſic & Spi- *ſpiritu ſanct.*
ritus ſanctus & in ſe uitam habet, & qui participes ipſius fuerint, uitam agunt
Deo dignam, uitam diuinam & cæleſtem conſecuti. Ac mox uirtutes omnes per-
fectas apud Deum eſſe docet, nihil in ipſo acquiſititiū, ipſum fontem eſſe bono-
rum omnium, ſpiritum ex Deo promanantem eiuſdem cum eo ſubſtantiæ: quæ
uero ex ſpiritu profluunt, ipſius eſſe operationes. Leo quoque magnus, Nemo *Epiſt. 93. cap. 5*
hominum ueritas, inquit, nemo ſapientia, nemo iuſtitia eſt, ſed multi partici-
pes ſunt ueritatis, & ſapientiæ, atque iuſtitiæ: ſolus autem Deus nullius partitipa-
tionis indigus eſt: de quo quidquid digne utcumque ſentimus, non qualitas eſt,
ſed eſſentia: Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia eſſe illi, quod
eſt ſempiternum, ſemper eſt proprium. Ante quem Ioannes quoque Chryſoſto-
mus, explicans illud ex pſalmo, Bonitatē feciſti cū ſeruo tuo Domine: Non aliun-
de docet aſcendere uirtutes, niſi a bonitate boni, nec aliam uult eſſe bonitatem
Chriſtianorum, niſi quam Deus infundit bonis, ut ex malis eſſent boni. Et ante *Pſal. 118*
Chryſoſtomum Origenes: Sola trinitatis ſubſtantia eſt, quæ nō extrinſecus acce- *Hom. 11. in Nu-*
pta ſanctificatione, ſed ſui natura fit ſancta. Omnis uero creatura, uel dignatione *meros.*
ſancti Spiritus, uel meritorum ratione ſanctificata, ſancta dicitur. Sic ergo & ſcri-

Leuit. 11 ptum legimus : Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum : Non continuo ſimilitu-
do ſanctitatis in Deo atque hominibus ponenda : de Deo enim dicitur, quia ſan-
ctus eſt : homines autem quaſi qui non ſemper fuerint, iubentur ut ſancti fiant.
Ac paucis interiectis. Manifeſtum ergo eſt, qnod qui ſanctificat, ſanctus eſt, quia
ſemper ſanctus eſt, qui autem ſanctificantur, non ſimpliciter ſancti, ſed ſanctifi-
cati, ſancti dicendi ſunt. Proſper etiam Aquitanicus diligens Auguſtini ſectator,
Leonis æqualis, ubi de libero arbitrio differit, Virtus, inquit, principaliter
1. *Cor.* 1 Deus eſt, cui non aliud eſt habere uirtutem, quam eſſe uirtutem, cuius cum par-
Eſa. 11 ticipes ſumus, habitat Deus in nobis, qui eſt Dei uirtus & Dei ſapientia, habitat
fides, ſpes, & caritas, continentia, intellectus, conſilium, fortitudo, ceteræq.
uirtutes : cum nero ab hoc bono recedimns, omnia nobis e contrario oriuntur
Pſal. 103 ex nobis : Diſcedente enim pulchritudine, quid ſuccedat niſi deformitas? abeun-
te ſapientia, quid reſideat niſi inſipientia? non regnante inſtitia, qnid domine-
tur niſi iniquitas? Virtutum itaque ſemina, quæ beneficio creatoris inſerta ſunt,
præuaricatione primi parentis euerſa ſunt : nec haberi queunt, niſi eo reſtituen-
te qni dedit : Reformabilis enim eſt natura humana formatori ſuo, & eorum bo-
norum, quæ habuit, capax eſt, ut per mediatorem Dei & hominum Ieſum Chri-
ſtum, in eo ipſo quod ei remanſit, poſsit recuperare quod perdidit : Remanſit au
1. *Tim.* 2 tem ei rationalis animus, qui non uirtus, ſed uirtutis habitaculum eſt. Ex parti-
cipatione enim ſapientiæ, & iuſtitiæ, & miſericordiæ non ſapientia, neque iuſti-
tia, neque miſericordia, ſed ſapientes & iuſti & miſericordes ſumus : Qnæ bona,
quamuis rationale noſtrum uitiis occupatum ſit, & præuaricantibus nobis Dei
Luc. 11 templum ſpiritus immundus inuaſerit, poſſunt tamen rurſum in ipſum rationale
Ioan. 12 confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, uaſa eius
rapit, fugatoq. mundi huius ſpiritu, dat ſpiritũ, qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ
1. *Cor.* 2 a Deo donata ſunt nobis. Et qui uidetur nõ multo fuiſſe poſterior Fanſtus, Cum
Lib. 11. *de libe-* Deus, inquit, iuſtus ac iuſtitia, miſericors ac miſericordia, pius & pietas ſit,
ro arbitrio, c. 7 homo iuſtus eſſe poteſt, iuſtitia eſſe non poteſt : miſericors eſſe poteſt, miſericor
dia eſſe non poteſt : pius eſſe poteſt, pietas eſſe non poteſt : quia non naturaliter
habet iſta, ſed largiter. Verbi gratia : Ille aurum eſt, homo autem deauratũ uas
uideri poteſt : & in homine gratia eſt, quod in Deo natura eſt : & in hoc creatum
eſt, quod in illo probatur ingenitum. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus,
non ea nos iuſtitia iuſtos eſſe, qua Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, dum
ſuæ iuſtitiæ participes reddit.

Quod non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed uere realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſimus. Cap. LXXII.

VERVM hic alios audire licet, qui nolunt nideri ſe prorſus negare, noſtrã
eſſe iuſtitiam, qua iuſti ſumus. Eſſe enim, aiunt, & Chriſti & noſtram :
Chriſti, quod in ipſo, non in nobis ſita ſit : noſtram antem imputatione
fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non uere nos iuſtos eſſe, ſed impntatio-
ne, uel non eſſe iuſtos, ſed pro iuſtis imputatione haberi, quatenus Chriſti inſti-
tiam per fidem poſsidemus. Hanc enim ſolam eſſe uolunt noſtram iuſtitiam,
non quatenus ea nobis a Chriſto communicatur, ſed qnatenus in Chriſto ipſo
reſidens, poſteaquam per fidem eam apprehendimus, nobis perinde, ac ſi noſtra
eſſet, imputatur. Docent igitur, nos reputari iuſtos, hoc eſt, acceptos, non
propter propriam qualitatem, hoc eſt, non propter gratiam, quam de ple-
Ioan. 1 nitudine Chriſti accepimus, ſed propter aliud extra nos, ſcilicet propter me-
1. *Tim.* 2 diatorem filium Dei per miſericordiam. Verum hæc quoque non minus quam
illa prior abſurda eſt opinio, & eodem propemodum recidere uidetur. Qnid e-
nim aliud affirmant hi quoque, quam quod ea, qua Chriſtus iuſtus eſt, non au-
tem ea, qua nos uere iuſtos facit, iuſtitia iuſti ſumus, quandoquidem extra nos
eſſe

eſſe uolunt id, quo iuſti ſumus? Quod ſi Paulus audiendus eſt, qui profanas uocum nouitates deuitare iubet, noua certe uox eſt, & his quæ nos præceſſerunt ſæculis inaudita, imputatiuæ iuſtitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iuſtitiam, beatum eſſe, cui non imputauit Dominus peccatum, propter Chriſtum non reputare nobis Deum delicta noſtra, legimus in ſcripturis: iuſtitiam uero Chriſti nobis ad iuſtitiam reputari, ac ſi noſtra eſſet, nec in Canonicis, nec in ueterum orthodoxorum libris temere quiſquam ſcriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffuſionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis nominibus uſi quandoq. patres reperiuntur: uerum imputatiuæ iuſtitiæ uox noua eſt, & catholicorum auribus hactenus inaudita. Neque uero eunt hoc inficias ipſi nouatores, nouam hanc eſſe uocem, nec a catholicis uſurpatam. Sed ſicut ueteres licere ſibi noluerunt eſſentiæ, perſonæq. nominibus uti, quamuis in ſcripturis ea non legantur, ſic iſti concedi ſibi poſtulant, ut imputatiuam uocent iuſtitiam, quamuis ab orbe condito, hoc præſertim ſenſu, quo ab ipſis profertur, hæc uox numquam fuerit a quopiam uſurpata. Vti ſe dicunt hoc locutionis genere, quo planioribus uerbis ediſſerãt ea, quæ captui noſtro in ſcripturis perplexa impeditaq. ſunt. interea tamen, quam ſibi dari poſtulant, eam catholicis ueniam non concedunt, a quibus ſimul ut aliquid prolatum fuerit, quod illis ipſis uerbis in ſcripturis non legitur, uſitato hæreticis collectionis genere, quia non eſt ſcriptum, reiiciendum eſſe cenſent. Noſtras autem aures uocis huius nouitas non offenderet, ſi quod iſti ſe facere uideri uolunt, ad explananda ea, quæ ſunt in ſcripturis abſtruſiora, illa neterentur. Verum tantum abeſt, ut per has nouas uoces ediſſerantur ea, quæ ſunt in litteris ſacris perplexa, contrarium ut potius illis afferatur. Aperta ſunt ſcripturæ uerba, per obedientiam unius Chriſti iuſtos conſtitui multos. An cum hac ſcriptura non pugnat, qui non conſtitui, ſed reputari tantum nos iuſtos aſſeuerat? Quid autem hoc eſt alind, quam Chriſti meritis derogare? quã gloriam illius imminuere uelle? Scilicet peccati tanta fuit uis, quod a primo Adam patratũ eſt, ut uere uos peccatores & iniuſtos conſtitueret: ut illius peccato, nõ ſolũ per imputationẽ damnemur, ac ſi alieni peccati exigeretur a nobis pœna, ſed ideo pœnã illius ſuſtineamus quia & culpæ rei ſumus. Et non erit ſecundi Adam Chriſti iuſtitiæ tãta uis, ut ea nos uere iuſtos cõſtituat? Vbi eſt igitur quod dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Et paulo ante. Sed non ſicut delictũ, ita & donũ. Si enim unius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donũ, in gratia unius hominis Ieſu Chriſti, in plures abundauit. Quid dicat confidenter homo Chriſtianus, quod a Bernardo ſcriptum ſupra cõmemorauimus: Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iuſtitia? Si peccato primi Adæ, non per ſolam imputationem damnor, ac ſi alieni peccati a me exigeretur pœna, ſed ideo pœnam illius ſuſtineo, quia & culpæ reus ſum: cur & iuſtitia ſecundi Adam, non per ſolam imputationem iuſtificor, ac ſi alienæ iuſtitiæ merces mihi daretur, ſed ideo præmium illius fero, quia iuſtitiæ particeps ſum, quæ mihi non innata, ſed per Chriſti meritum eſt a Deo donata? Dicat cum eo, qui multis ante ſæculis præceſsit Cyrillo. Abſurdum eſt, nos quidem heredes factos ſupplicii primi parentis, corruptione per inobedientiam immiſſa, non autem fieri participes iuſtitiæ ſecundi, qui ad uitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam. Eſtne autem ueriſimile, propterea Dei filium de cælo deſcendiſſe, propterea carnem indutũ, propterea factum eſſe patri obedientem uſque ad mortem, mortem autẽ crucis, ut nos imputatione tantum, non autem uere iuſtos faceret? Atqui cum eſſet ad mortem iturus, patrem pro ſuis diſcipulis, proq. omnibus qui eſſent in ſe credituri precatus, Pater, inquit, ſanctifica illos in ueritate. Iſti uero non ueritate, ſed imputatione ſanctificari nos dicunt & iuſtificari, non uere nos iuſtos eſſe, & ſanctos, ſed imputatiue, uel non iuſtos eſſe potius & ſanctos, ſed pro iuſtis & ſanctis imputatione haberi.

1. Tim. 6 — *Gen. 15* — *Rom. 4* — *Pſalm. 31* — *2. Cor. 5* — *Rom. 5* — *1. Cor. 15* — *Rom. 5* — *Libr. poſteriori ad reginas de recta fide.* — *Philip. 2* — *Ioan. 17*

Ioan. 8 Dicit idem Chriſtus, Si uos filius liberauit, uere liberi eritis. At iſti, non eritis,
aiunt, uere liberi, ſed hactenus tantū eritis a peccatis liberi, quod ea uobis non
imputabuntur. Sic dixit dilectus Chriſto diſcipulus: qui facit iuſtitiam, iuſtus
eſt. Iſti, ſi Diis placet, Euangelici, non qui facit iuſtitiam, aiunt, ſed cui im-
1. Ioan. 3 putatur Chriſti iuſtitia, iuſtus eſt. Dixit idem in eodem capite, Videte qua-
Ibidem lem caritatem dedit nobis Deus: ut filii Dei nominemur & ſimus. Iſti uero,
Non eſt uerum, aiunt, quod dicit ſpiritus Dei per Ioannem, non ſumus filii
Dei, uerum nominamur tantum, & reputamur. Niſi forte poſſunt eſſe filii
Dei, qui iuſti non fuerint. Atqui reclamat ſpiritus Dei per Paulum, dicens:
Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras?
2. Cor. 6 Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Idem Paulus cum recenſuiſſet fornica-
1. Cor. 6 rios, idolis ſeruientes, & aliis id genus criminibus infames: Et hæc quidem, fui-
ſtis, inquit, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis: Iſti autem fui
ſtis, aiunt, hæc & eſtis adhuc, niſi quod non imputatur uobis: iuſtitia autem Chri
ſti, imputatur uobis ad iuſtitiam. Nimirum hoc eſt planioribus uerbis ediſſere-
re, quæ ſunt perplexa in ſcripturis: hoc eſt purum euangelium docere, quæ cum
Chriſti & Apoſtolorum doctrina pugnant ex diametro, populo perſuadere cona
ri: hoc eſt Chriſti gloriam propagare, negare tantam fuiſſe uirtutem paſſionis &
mortis eius, ut per eam uere iuſtificati, uere ſanctificati, uere per eam abluti ſi-
mus, & a peccatis liberati, uere ex filiis iræ filii Dei facti. Deinde uero non intel-
ligunt iſti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Chriſti beneficia non
obſcurare modo, uerumetiam ex omni hominum memoria delere, & ſempiter-
na quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, iſti ſe pugnan-
Eſa. 59 tia dicere: Neque enim non legerunt, peccata noſtra eſſe, quæ diuidunt inter nos
Sap. 14 & Deum: odio eſſe Deo impium, & impietatem eius. qui igitur fieri poteſt, ut
non imputet, quod odio habet, cum ipſum etiam imputationis uerbum odium
quoddam ſignificare uideatur? Quamobrem explodenda prorſus eſt iſtorum, &
de manente quidem in nobis, ſed non imputato peccato, & de non inhærente no
bis, ſed imputata tantum iuſtitia, doctrina: pugnat enim cum uerbo Dei: qui nō
Eſa. 43 dixit: Ego ſum qui non imputo, ſed ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas pro
Ioan. 1 pter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et in euangelio loquitur de
Chriſto Dei ſpiritus: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit,
Pſal. 31 inquit, non qui non imputat. Verum a ſancto Dauid, aiunt, ſcriptum eſt: Beatus
uir cui non imputauit Dominus peccatum. Scriptum eſt, uerum nō eo ſenſu, quo
uolunt nouatores iſti, neque hoc uerbis iſtis Dauid ſignificare uoluit, peccatū,
quod quidem ueri peccati rationem habet, quodq. ſempiternæ mortis reum facit
hominem, eatenus tantum remitti, ut non imputetur, non autem ut non ſit.
Longe abfuit ab hac ſententia ſanctus ille Rex & Propheta: quin illud his uerbis
exprimere potius uoluiſſe uidetur: Beatum eum eſſe, in quo ſic peccatum dele-
tur, ut eius etiam omnis memoria prorſus extinguatur, quaſi nunquam admiſ-
Ezech. 18 ſum fuiſſet, ut fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: omnium iniquita-
In col. cum Tri tum, quas operatus eſt, non recordabor. Iuſtinus philoſophus & martyr, proxi-
phone Iudæo. mus Apoſtolorum temporibus, cum hunc ipſum locum adduxiſſet, quaſi perſtrin
gens noſtri temporis hæreticos, Beatus, inquit, cui non imputabit peccatū Do
minus: hoc eſt, cui pœnitenti peccata Deus remittet. Non, ſicut prædicatis, uoſ-
met ipſi fallentes, & alii quidā ueſtri ſimiles aſſeuerant, etiā ſi peccatores fuerint,
modo Deum norint, non imputabit eis peccata Dominus. Videtur autem Pro-
pheta quaſi gradus quoſdam conſtituere, quiddam ut amplius eſſe uelit, tegere
Lib. 4. in epiſt. peccata, quam remittere. Rurſus maius quiddam non imputare, quam tegere,
ad Roman. in quemadmodum a doctiſſimo Origene & ab Eutimio legimus annotatum. Tunc
pſal. 31 enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad
perfectum uenerit, ita ut omnis malitiæ radix ex ea penitus amputetur, eo
uſque,

uſque, ut nullum in eo ueſtigiũ poſsit reperiri nequitiæ. Hieronymus quoque Pſal
mum hunc enarrans, remitti dicit peccata per baptiſmum, tegi per caritatem, *1.Petr.4*
de qua ſcriptum eſt, quod operit multitudinem peccatorum, non imputari per
martyrium. Quibus uerbis non obſcure uidetur indicare, maius quiddam ſigni
ficari, cum non imputari, quam cum uel remitti, uel tegi peccatum dicitur.
Quamobrem cum legimus, non imputari nobis peccatũ, ſic accipere debemus,
cum puluiſculo, quod aiunt, ablatũ, nec uel ueſtigium ullum deinceps eius in no
bis reliquum eſſe factũ, perſuaſum habeamus De iuſtitia uero, Chriſto potius &
Apoſtolis eius fidem habeamus, qui uere nos ſanctos, uere liberos, uere iuſtos eſ-
ſe conſtitutos, ac filios Dei non modo nominari, uerumetiam eſſe dixerunt: quã
nouatoribus iſtis, per quos non aliam ob cauſam, hanc de ficta & imputata
iuſtitia, quam ipſe commentus eſt, Satanas doctrinam diſſeminauit, quam ut
homines ueræ iuſtitiæ prorſus expertes faceret. Veniſſe nunc reuera tempus il- *2.Tim.4*
lud uidetur, de quo ſcripſit Apoſtolus, in quod ſe quoque incidiſſe queſtus eſt olim *Libr. 10 de Tri*
Hilarius: Erit, inquit Apoſtolus, tempus, cũ ſanam doctrinã non ſuſtinebunt, ſed *nitate.*
ad ſua deſideria, coaceruabũt ſibi magiſtros prurientes auribus. Quid enim? nõ *Eſa.30*
uidentur nunc quoque dicere: Loquimini nobis placentia, quorum nimis aures
delicatæ ferre non poſſunt, ut retributio fieri dicatur ſecundum opera, ut refe-
rat unuſquiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonũ, ſiue malum: ſed nolunt
ut retributio fieri dicatur ſecundũ illa non quæ geſſerunt ipſi mala, ſed quæ geſsit *2.Cor.5*
Chriſtus in corpore ſuo bona, ut ſi ipſi probi nõ ſunt, ſufficiat Chriſtũ tamen pro-
bum fuiſſe. Quãuis de recens baptizatis, ſi ſubito ex hac uita eos migrare cõtin
gat, non abſurde dici queat retributionẽ futuram, ſecundum ea, quæ Chriſtus
geſsit in corpore ſuo bona: de his uero nequaquã, qui poſt baptiſmũ aliquandiu
ſuperſtites, in peccatorũ cœno ſunt uolutati. Fuitne tempus ullum, quo maior
eſſet magiſtrorum aceruus, auribus hominum ſeruientium, quam ſit iſtud, in
quod incidit ætas hæc noſtra? Niſi forte non titillat hoc aures noſtras, non eſt au-
ditu mortalibus uel maxime gratum & iucundum, cum dicitur: nulla noſtra ſed
ſola Chriſti iuſtitia nos iuſtos, ſola Chriſti iuſtitia nos ſaluos eſſe: quidquid ſit de
noſtris operibus, unumquemque certum eſſe debere, quod gratis propter Chri
ſtum peccata ſibi remiſſa, quodq. Deo acceptus & uitæ ſit heres æternæ. Ac uide
tur hic eſſe temporum horum ſtatus, haud facile ut quiſquam ſtatuere poſsit, in
magiſtris ne linguarum, an in diſcipulis aurium ſit pruritus ardentior. neque e-
nim in his audiendi, quam in illis placentia loquendi, maius eſt ſtudium: adeo ſe
ultro ingerunt auribus etiam auſcultare nolentium, ut uel inde facile quiſquam
perſpiciat, quod ex eorum numero ſunt de quibus Propheta ſcribit: Non mitte- *Hier.23*
bam prophetas, & ipſi currebant, nec loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Et
plane impletum eſt quod ab eodem Propheta ſcriptum eſt: Stupor & mirabilia
facta ſunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, ſacerdotes applaude- *Hier.5*
bant manibus ſuis, & populus meus dilexit talia. Quem autem fructum attulerit
hæc eorum doctrina, quam iſti parum ſani ſanam haberi uolunt, quamque ſub
ſpecioſo uerbi Dei titulo rudi populo uenditant, rerum exitus ipſe declarat.
Non eunt hoc inficias ipſi ſeruientes auribus magiſtri, ſuos uitam agere impro-
bam & contaminatiſsimam, nihiloq. meliores nunc eſſe quam ante receptum no
uum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiam maiore audacia ſequi mundum, &
eius cupiditates, omniaq. ſibi permittere. Qui bonam uitæ ſuæ partem inter eos
traduxit, qui malunt Euangelici, quam Chriſtiani uocari, Eraſmus Roteroda-
mus; Circumſpice mihi, inquit, ſodalitatem iſtam Euangelicam. quot habet *In epiſt. contra*
adulteros, quot temulentos, quot, aleatores, quot decoctores, quot aliis ui- *Pſeudoeuang.*
tiis infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix umquam
fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu uitiaretur. Ad bonos uerte ocu-
los. Fieri poteſt ut mea ſit hæc infelicitas: mihi adhuc neminem contigit noſſe,
qui

qui non uideatur ſe ipſo factus deterior. Et iterum paulo poſt: Euangelica pietas a minimis initiis paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quiſque ſe illi iungebat. Hanc doctrinam non fere niſi leuiſsimus quiſque amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ ſcribens, de quodam ſacerdote narrat, qui cum uirgis cæſus, & ex urbe eiectus eſſet, & in carcere, & extra portam, cum a carnifice dimitteretur, publice teſtatus eſt, ſe, poſteaquam illi ſe ſectæ addixerat, in omne flagitiorũ genus proruiſſe. Et in alio quodam libro, adeo per hoc, quod ipſi uocant euangelium, non corrigi ſcribit homines, ut potius uideantur deteriores: nec fieri, nt peccare deſinant, ſed ut peccent impunitius. Ac uere quidem ille. Quis enim non peccet impunitius, cum ab iſtis, hominum ſceleribus blandientibus, & ſeruientibus auribus magiſtris, non noſtris, in immenſum exagge-

Ioan.3 rari uim peccati originalis audiuerit? adeo ut etiam renati ex aqua & ſpiritu ſancto, non poſsimns non peccare: cum cuius impulſu fit ut peccemus, ab iſtis edoctus, fortiorem eſſe credit nnum dæmonem, quam omnes homines. Quaſi non contra fortior ſit unns Deus, qno adiuuante peccatum effugere poſſumus, quam omnes dæmones: quem tamen & ipſnm, quæ cacangelicorum iſtorum inſignis eſt & horrenda blaſphemia, peccati faciunt auctorem: ut ab eo nos ad peccatum agi blaſphement. Quis non peccet impunitius, cum nulla ſua, ſed ſola Chriſti iuſtitia, ſe ſalunm fore perſuaſum habuerit? Quis non peccet impunitius, ſi nullũ eſſe meritnm bonorum operum arbitrerur, etiam eorum, in quibus a Deo crea-

Epheſ. 2 ti ſumus? quæ Deus ipſe operatus eſt in nobis, quæ non aliunde pretium, non

Eſa.26 aliunde meritum habent, quam ex pretioſo Chriſti ſanguine, quo reſperſa ſunt,

Alb. Magnus quemadmodum a uiro quodam docto præclare ſcriptum eſt, quod iuſtitia merito

diſt.20.in.3.li. rum Chriſti fulget in uirtutibus ſanctornm, ſicut ſol in gemmis, quæ magis ruti-

ſentent. lant in præſentia ſolis, in abſentia aurem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cum omnem iuſtitiam & ſanctitatem noſtram, merum eſſe peccatum & rem damnatam crediderit? atque adeo nihil ualere bona opera ad diuinam gratiã demerendam, ut quo quiſqne turpior eſt, eo citius illi Deus gratiam impertiatur? Sed quorſum attinet aliunde quærere teſtimonia? modo non edita uoce clamat hoc res ipſa, quod ipſe quoque princeps & architectus huius temporis hæreſeon fatetur, ſe corruptiores expertum eſſe mores Germanorum, poſteaquam, quod ab eo traditum eſt, quintum euangelium acceperunt, quam fuerint ſub regno (ſic enim ipſe uocat) Romani pontificis, hoc eſt in Eccleſia Dei, quæ quat

1.Ioan.5 tuor rantum recipit euangelia, quæ tamen quattuor unnm ſunt. Qui etiam alio loco ſuos increpans, decies eos dicit Sodomitis eſſe peiores. Interea tamen, quæ miſeranda eſt iſtorum hominum cæcitas, Dei uerbum nocatur, quod ad omne genus nequitiæ feneſtram patefecit, quod ex bonis improbos, ex improbis multo reddit improbiſsimos. Nos uero aduerſus iſtorum uoces, tamquam Sirenum cantiones, dulces illas quidem, uerum certam perniciem adferentes, aures noſtras obturemus. Nam præterquam quod omne ſtudium uirtutis eneruant, dum ſi minus ipſi probi ſumus, ſufficere docent, quod Chriſtus probus fuerit, atque illius nos ſola iuſtitia contentos eſſe oportere, etiamſi minus ipſi iuſte uiuamus, nondum inter ipſos, qui de uia regia declinauerunt, hoc eſt, ab Eccleſiæ ſana doctrina aberrarunt, de ratione iuſtificandi ſatis conuenit, nec ipſi modo diſ-

Tit.3 ſident inter ſe & inuicem ſibi ſunt hæretici, ſeq. mutuo iudicio condemnant, ue

Oſiander in Ni rum etiam ſecum ipſi non raro pugnant. Annotauit hoc uir quidam doctus, quam

Ethicorace. uis ex eorum numero, qui ſegregauerunt ſemetipſos, Philippum Melanchthonẽ in iuſtificationis negotio quaterdecies nariaſſe. Sic iſtorum oratio, ſicut alicubi

Libr. 2. contra ſcribit Baſilius, uidetur neſcio quo modo, cum ſemel extra ueritatem deducta

Euno. ſit, ad multiplicia periculoſaq. inconuenientia, per quandam ſeductionis conſecutionem efferti. Nam qui ſemel de rectæ fidei, religioniſq. curriculo deflexerunt, haud aliter, atque ii, qui a recto itinere aberrarunt, alias ex aliis ſemitas ingre-

ingredientes uagantur & errant, nullum peritum regionis ducem ſecuti. Sic
iſti duce carentes Eccleſia, quam reliquerunt, alia ex aliis erroris & impietatis di *Eſa.19*
uerticula ingreſsi, nullum errandi finem faciunt. Miſcuit enim Deus in medio *2 Theſſ.2*
eorum ſpiritum uertiginis, & immiſit illis operatiouem erroris. Obſcnratum eſt *Rom.1*
inſipiens cor eorum, ut non intelligant, neque quæ loquuutur, neque de quibus *2.Tim.1*
affirmaut. Sic fit ubi ſuo quiſque præfidit ingenio, ſibiq. hoc arrogat, ut proprio
ſuo, non communi totius Eccleſiæ ſenſu, ſcripturas interpretetur: ut cteteros o-
mues, quamlibet pios & doctos uiros, talpis fuiſſe cæciores, ſe uero ſolum uide
re, ſe ſolum ſapere perſuaſum habeat. Quamobrem iſtos cum imputatiua ſua *De peccatorum*
iuſtitia miſſos faciamus, & Auguſtino credere potius animum inducamus: qui ue *meritis & re-*
re nos & realiter eſſe iuſtos docet, cum per illum, in quo omnes uiuificabuntur, *miſs.libr.1.c.9*
præterquam quod ſe ad iuſtitiam exemplum imitautibus præbuit, dari etiam di- *1. Cor.15*
cit ſui ſpiritus occultiſsimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruu-
lis: ſicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquam quod eis qui præceptum Do
mini uoluntate tranſgrediuntur, imitationis exemplum eſt, occulta etiam tabe
carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe uenientes. Ita- *Ibid.cap.10*
que iuſtificari iu Chriſto qui credunt iu eum, dicit Auguſtinus, propter occul- *1.Cor.6*
tam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, qua quiſquis adhæret
Domino, unus ſpiritus eſt. Hæret autem quiſque Domino per caritatem, qua u-
na, ſicut iu alio libro dicit idem Auguſtinus, uere iuſtus eſt, quicumque iuſtus *De nat.& gra.*
eſt. Cuius caritatis habitus ineſt etiam paruulis, ut, cum adulti fuerint, actu eam *cap.38*
exercere poſsint. Non igitur ſola peccatorum remiſsione, uerumetiam, cuius *2. Cor.4*
toties Paulus meminit, interioris hominis renouatione, noſtra conſtat iuſtitia:
quæ renouatio fit, quemadmodum ex Auguſtino iam docuimus, per occultam *Epiſt.83.lib.5*
quandam communicationem & inſpiratiouem gratiæ ſpiritalis. Quam etiam alio *c.8.*
loco uocat interioris hominis pulchritudinem, cum ſcribit ad Conſentium. Quid
eſt aliud iuſtitia in uobis, quam interioris hominis pulchritudo? Et alibi uolens *Euſebius de cor*
explicare, quid ſit iuſtificari, Natura, inquit, humana iu rebus creatis excellen- *pore & ſangui*
tiſsima, cum a ſuo creatore ab impietate iuſtificatur, a deformi forma in formo- *ne domini.*
ſam transfertur formam. Quibus uerbis innuere uidetur, quod iuſtificari ſit, a
deformi forma in formoſam formam transferri, hæc autem formoſa forma cari-
tas eſſe uidetur. Neque uero diſsidet ab Auguſtiuo Latino Græcus auctor Eu-
ſebius Cæſarienſis Epiſcopus, ſiue quis Emiſſenum eſſe malit, quod ex hoc libello
pleraque citant Petrus Lombardus & Gratianus ſub Emiſſeui nomine. Quamuis
non deſunt, qui ad Iſidorum auctorem referunt: ſicut apud Thomam Valdenſem
legimus de ſacramentis, cap. 67. Qui ubi docet quod nemini nouum & impoſsi-
bile uideri debeat, quod in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia, nimirum panis
& uinum, commutantur: Teipſum, inquit, qui iam in Chriſto renatus es, interro
ga, dudum alienus a uita, peregrinus a miſericordia, a ſalutis uia intrinſecus mor
tuus exulabas: ſubito initiatus Chriſti legibus, & ſalutaribus myſteriis innoua-
tus in corpus Eccleſiæ non uidendo, ſed credeudo tranſiſti, & de filio perditionis,
adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruiſti. Quod Auguſtinus, occultam com
municationem & inſpiratiouem gratiæ ſpiritalis, hoc Euſebius uocat occultam
puritatem. Sanctus uero monachus ille Macarius, arcana quædam ueſtimenta cæ
leſtis pulchritudinis appellat. Et mox ſubdit: In menſura uiſibili permanens,
maior factus es te ipſo inuiſibiliter, ſine quantitatis augmento: cũ idem atque ip-
ſe eſſes, multo alter fieri fidei proceſsibus meruiſti. In exteriore nihil additum
eſt, & totum in interiore mutatum eſt: ac ſic homo Dei filius effectus, & Chri-
ſtus in hominis mente formatus eſt. Sicut ergo ſine corporali ſeuſu, præterita ui
litate depoſita, ſubito nouam indutus es dignitatem: & ſicut hæc, quæ in te Deus
læſa curauit, infeſta diluit, maculata deterſit, non oculis, ſed ſeuſibus ſunt cre
dita; ita & cum reuerendum altare cibis ſatiandus accedis, ſacrum Dei tui cor-

pus

pus & ſanguinem fide reſpice, honore mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe, & maxime hauſtu interiori aſſume. Quam clare docet hic Euſebius, non imputatione iuſtitiæ nos iuſtos, Deique filios nominari & eſſe, ſed occulta qua-
1. Reg.10 dam puritate, ſed mutatione in uirum alium. Quemadmodum etiam ſcriptura
Lib. 4. cap. 4. dicit, Mutaberis in uirum alium. Quæ uerba Gregorius explicans, Amor, in-
in lib. Reg. quit, electæ mentis quid eſt aliud, quam immutatio uetuſtatis? Natura enim noſtra per lapſum primi hominis ſic damnata eſt, ut quotidie labendo deficiat, & deficiendo ueteraſcat. Sed qui in nobiſmet ipſis deficimus, cum in nos ille ſpiritus inſilit, renouamur: quia ſtatim, quod non eramus, efficimur. Tepidus erat quis, ſed repente uiſitatus a ſpiritu feruens efficitur: incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In uirum ergo alium mutatus eſt, quia eſſe cœpit, quod ante inſilientem ſpiritum in ſe eſſe non potuit. Extat homilia quædam diui Macarii, qua dicit quantā in homine Chriſtiano & renouationē faciat Chriſtus. Quem ideo ueniſſe ſcribit, ut naturam conuerteret, tranſmutaret & renouaret, Deum hanc animā propter tranſgreſsionem affectionibus inuolutam reformaret, contemperans eam cum ſuo ſpiritu diuino. Venit itaque ut nouam mentem, nouā animam, nouos oculos, nouā linguam, nouas aures ſpirituales, nouos homines ei credentes efficeret. Quæ pluribus perſecutus, Oportet, inquit, animam Chriſto credentem transferri, mutariq. ab hoc ſtatu peruerſo in alium bonum ſtatum, & ab hac abiecta natura in aliam naturam diuinam, ipſamq. denique uirtutem ſpiritus ſancti nouū effici, & hoc pacto poterit ad regnum cælorum pertingere. noſtrum eſt autem iſta conſequi qui credimus, qui uere diligimus illum, & in omnibus ſanctis mandatis eius conuerſamur. cum enim tempore Eliſei, lignum, quod eſt natura leue, miſſum in aquam extulit ferrum, natura graue: quanto magis Dominus mittit huc ſpiritum ſuum leuem, ſubtilem, bonum, & cæleſtem, quo animam in profundis aquis nequitiæ immerſam extollat, eleuet, ac enatare faciat ad alta cælorum, & tranſmutabit & conuertet eam a ſua natura, &c. Hom. 44. Vtrum autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remiſsionem, an ſequatur, curioſe magis quam fructuoſe quæritur. Scri-
Eccl. Hier. c. 3 bit quidem Dionyſius, quod quibus inſinuat ſe diuinitas, eorum animos purgat primum, deinde illuminat, poſtea conformat ad Deiformem perfectionem. Ceterum ſi quis hæc omnia ſimul, & eodem puncto temporis fieri dixerit, a uero nihil aberrauerit. Neſcit enim tarda molimina ſancti ſpiritus gratia: ac tria hæc non tam re ipſa, quam ratione diſtingui uidentur. Si quidem unus & idem actus, quatenus repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quatenus eam agnitione ueritatis illuſtrat, uocatur illuminatio: quatenus ueroſic amore Dei accendit, ut præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quamquam ſi cauſa prior eſt effectu ſuo, gratiæ communicatio prior eſſe uidetur, quam ſit culpæ remiſsio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, ſicut ſol per ſuos radios tenebras propulſat. Quamuis itaque natura ſit inſpiratio gratiæ poſterior, quod ea locum non habet, niſi propulſa ſint peccata: quoniam tamen cauſa eſt peccatorum propulſionis, prior eſſe dicitur: Sicut infuſio radiorum prior eſt effugatione tenebrarum: quamuis non prius incipiunt radii ſplendeſcere, quam tenebræ fuerint propulſatæ. Quamobrem anxia diſquiſitione omiſſa, præcedatne, an ſequatur gratia culpæ remiſsionem, an, quod ueriſimilius eſt, ſimul utrumque fiat: perſuaſum illud habeamus, eſſe in nobis iuſti-
Serm.16. de uer tiam. Quemadmodum etiam alio loco ſcriptum eſt ab Auguſtino: Si dixerimus,
bis Apoſtoli. inquit, quia peccatum non habemus, noſmet ipſos decipimus, & ueritas in no-
1. Ioan.1 bis non eſt. Item ſi dixerimus, quia iuſtitiæ nihil habemus, aduerſum Dei dona mentimur. Si enim iuſtitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: ſi autem fidem
Abac.2 habemus, iam aliquid habemus iuſtitiæ. Ipſum aliquid uis noſſe quantum eſt? Iu
Pſal.17 ſtus ex fide uiuit. Et paulo poſt. Beati prædicti ſumus: & de iuſtitia nihil habemus?

mus? Veuit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occiſus eſt: non uenit ad nos, & *Pſalm.17*
acceptus eſt. Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi: in auditu auris obediuit
mihi: nos ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Omuino habemus, grati ſimus ex *Col. 3*
eo, quod habemns, ut addatur quod non habemus, & non perdamus quod ha-
bemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis eum de ſola fide loqui putaret, Ad *Iac. 2*
fidem, inquit, quid pertinet credere. Sed ait Apoſtolus Iacobus. Et dæmones
credunt & contremiſcunt. Si tantum credis & ſine ſpe uiuis, uel dilectionem non *Matth. 16*
habes, & dæmones crednnt & contremiſcunt. Quid magnum eſt? Dicis Chri-
ſtum filium Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar Iona: hoc di- *Luc. 4*
xernnt dæmonia, & audierunt, Obmuteſcite, Ille beatus, dicitur ei, quia non
reuelauit tibi caro & ſanguis, ſed pater meus, qui in cælis eſt. Illi autem audiunt,
obmuteſcite, & hoc ipſum dicuut & repelluntur. Vna uox eſt, ſed Dominus radi- *Heb. 12*
cem interrogat, non florem. Vnde dicitur ad Hebræos, Ne qua radix amaritndi-
nis ſurſum germinans moleſtet, & per illam contaminentur multi. Prius ergo di
ſcerne fidem tuam a fide dæmonis. Vnde eam diſcernis? Dæmones hoc dixe-
runt timendo, Petrus amando. Adde ergo fidei ſpem: & quæ ſpes eſt, niſi de ali- *1. Tim. 1*
qua conſcientiæ bonitate? ſpeiq. ipſi adde caritatem. Diſcernite fidem ueſtram, *Rom. 8*
iam eſtis de prædeſtinatis, uocatis, iuſtificatis, Paulus Apoſtolus dicit: Neque cir *Gal. 5*
cumciſio aliquid ualet, neque præputium, ſed fides. Dic adhuc Apoſtole: adde,
diſcerne, quia & dæmones credunt & coutremiſcunt. Ergo adde, Dæmones enim *Pſal. 42*
credunt, & coutremiſcunt quod oderunt. Diſtingue Apoſtole & circumcide fidē
meam, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Plane diſtinguit, diſcernit,
circumcidit. Sed fides, inqnit, quæ per dilectionem operatur. Vnuſquiſque er-
go, fratres mei, inſpiciat ſe intus, appendat ſe, probet ſe in omnibus factis ſuis,
bonis operibns ſuis, quæ faciat cum caritate, non expectans retributionem tem
poralem, ſed promiſſum Dei, faciem Dei. Fides ergo quæ per dilectionem ope-
ratur, ſi eſt in nobis, iam pertinetis ad prædeſtinatos, uocatos, iuſtificatos. Ergo
creſcat in uobis. Quibus uerbis, quam his Auguſtini, potuit apertius demonſtra
ri, quod ſit in nobis inſtitia, quodq. ea iuſtitia ſit fides noſtra, non ſola, ſed quæ
per caritatem operatur?

Eorum confutatio, quæ contra uere & realiter inhærentem nobis iuſtitiam a quibuſdam producuntur. Cap. LXXIII.

VERVM hic iterum reclamant iſti, qui iuſti, & ſalui eſſe uolunt, iuſti-
tiam autem habere uolunt: Si nos ad noſtram remittis iuſtitiam, quo *Rom. 8*
nos alio quam ad gehennæ pœnas remittis? ſiquidem non ſunt condi- *Eſai. 64*
gnæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. Nos uero cum Propheta li-
benter profitemur quod facti ſumus, ut immundi omnes, & quaſi pannus men-
ſtruatæ uniuerſæ iuſtitiæ noſtræ: Omnes declinauimus, ſimul inutiles facti ſu- *Pſal. 13*
mus, non eſt qui facit bonum, non eſt uſque ad unum. Nam & magiſter noſter
nos docuit, Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt uobis, dicite, Serui inuti- *Luc. 17*
les ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hic & illud ex Pſalmo, *Pſal. 142*
Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo
omnis uiuens. Producitur & Auguſtini ſententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam *Li. 9. cōf. ca. 13*
laudabili uitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Gregorii quoque,
quamuis & Romani pontificis & monachi, hac in parte multum ualet auctoritas,
quo tamen Eccleſiæ præſidente, iam inde a mille propemodum annis extinctam
Euangelii lucem de uera fide, deq. ueris cultibus eſſe uolunt, quem etiam, quæ
eſt eorum ſacrilega audacia, manifeſtam ethnicorum idolatriam in Eccleſiam in-
troduxiſſe mentiuntur, neque dubitant ei uiro impietatis notam impii nefa-
riiq. hominis inurere, cuius pietas uitæq. ſanctimonia ſingularis, totius eſt orbis

Chri-

Chriſtiani teſtimonio cõprobata. Sed hic nihilominus plurimũ auctoriratis illi tri
Greg. lib. 8. moral. cap. 33. buunt, quod ſcriptum ab eo legarur: Quantalibet iuſtiria polleant, nequaquam
ſibi ad innocentiam uel electi ſufficiunr, ſi in iudicio diſtricte requiranrur. Et alio
Lib. 21. moral. cap. 15 loco, Omnis humana iuſtiria, iniuſtitia eſſe deprehenditur, ſi diuinitus diſtricte
iudicetur. Hic & alterius monachi Bernardi uox laudatur, Aeternam uitam nul-
Serm. de annunciatio. lis potes operibus promereri. Quod ante eum totidem prope uerbis ab Auguſti
Algerus lib. 2. de ſacrã. Euchariſtia, ca. 7. no ſcriptum legimus. Neque uero noua ſunr hæc, quæ ab iſtis obiiciuntur. Suo
quoque tempore quæſirum fuiſſe ſcribit Algerus, ante quingenros & amplius an
nos, qui fieret, quod æternitas felicitatis pœnæ, retribuarnr remporalibus meri-
Greg. libr. 4 dial. c. 44. tis, reatus uel iuſtitiæ. Ac reſpondet his uerbis, Gregorii & Auguſtini ſententiã
Au. epiſt. 44 ſecutus. Deus non temporalem actionem, ſed perpetuam boni uel mali remune
rat uel damnat uoluntarem, quæ ſi in æternum niueret, in æternum in ſuo pro-
Rom. 8 poſito maneret. Ideo inſte æternitatem retributionis æternitati uolnnraris ap-
pendit. Vnde etiam cum, ur ait Apoſtolus, paſsiones huius remporis non ſunr
condignæ ad futnram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia ſi ab initio mundi
uſque ad finem non modo quis pro Deo laboraret, ſed & pateretur, non ramen
eſſet condignum, ur hoc temporali commercio æternitarem mercaretnr: ne ta-
men malo diutius licerer peccare ad maiorem ſui pœnam: ne etiam bonos in
mundi exilio tæderet niuere, ſi nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit
Matth. 24 Deus humanæ uitæ dies propter electos: ne prauorum afflictione, uel nimio
ſuo labore deficerent: & ne minutio temporalis laboris, aliquod ærerni præ-
mii uideretur diſpendium. Ipſius præcurſoris ſui uitam, quo nemo maior,
Matth. 11 ipſo teſte, ſurrexit, triginta duorum & ſemis annorum eſſe uoluit: Suam etiam
ipſius, qui ſuper omnes eſt, eodem nnmero conſummauit: ut quia Dens non cu-
rar, ex quanto tempore, ſed ex quanto corde ſibi ſeruiatur: perfectionem meri-
ti non tempori adſcriberer, ſed uirtuti. In quam ſententiam præclare multa ſcri-
pta ſnnt a Bernardo quoque ad Abbatẽ Garinum Alpenſem epiſtola 253. Ante
Cap. 3 Algerum uero multis ſæculis Euſebius Emiſſenus, Totis licet animæ & corporis
laboribus deſudemus, licet obedientiæ uiribus exerceamur, nihil tamen condi-
gnum merito pro cæleſtibus bonis compenſare & offerre nalebimus. Non ualent
uitæ præſentis obſequia æternæ uitæ gaudiis comparari. Laſſeſcant licet membra
uigiliis: palleſcanr licet ora ieiuniis: non erunt tamen condignæ paſsiones huius
Rom. 8 temporis ad fururam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Pulſemus ergo cariſ-
ſimi in qnantum poſſumus: quia non poſſumus quantum debemus: futura beari-
tudo acquiri poteſt, æſtimari non poteſt. Niſi enim cum auiditate, niſi cum bo-
na uoluntate, cum lætitia opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Et
hoc eriam ueruſtior Antonins, ſicut eius uitam deſcribens narrar Athanaſius, cũ
hunc ipſum Panli locum produxiſſet: Omnis, inquit, terra ad infinitarem com-
parata cælorum, brenis ac parua eſt. Si ergo nec uniuerſo orbi renunciantes, di
gnum aliquid habiraculis poſſumus compenſare cæleſtibus, ſe unuſquiſque con-
ſideret, & ſtatim intelliget, paruis iugetibus agri & portionibus, uel modica por
tione auri contempta, nec gloriari ſe debere quaſi magna dimiſerir, nec tædere,
qnaſi parua ſit recepturus. Vr enim contemnit aliquis unam æream dragmam ad
centum aureas dragmas conquirendas: ira etiam qui totius orbis Dominium de-
Matth. 19 reliquir, centuplum de melioribus præmiis in ſublimi ſede recipiet. Ex his Euſe-
bii Emiſſeni & Algeri uerbis facile quiſque perſpexerit, in remunerando uel pu-
nieudo diſcurere Deũ quid quiſque uoluerit, non quid potuerit: nõ attendere fa
In pſal. 61. in pſal. 83. in pſal. 103. cultatem, ſed uoluntatẽ. Coronat Dens intus uoluntatem, inquit Auguſtinus, ubi
non innenit facultarem: Sola uoluntas eſt, quod etiam a Bernardo ſcriptum eſt,
quæ retributionem meretur. Cuius alio quoque loco, digna uox eſt quæ celebre-
Ber. de præcepto & diſpenſ. tur: Sola uoluntas, quoniam pro ſui ingenita libertate aut diſſentire ſibi, aut
præter ſe in aliquo conſentire nulla ui, nulla cogitur neceſsitate, non immerito
iuſtam

iuſtam uel iniuſtam beatitudine ſeu miſeria dignã ac capacem creaturam conſti- *Ber. de gratia*
tuit, prout ſcilicet iuſtitiæ iniuſtitiæ ue conſentit. Cuius æqualis etiam Petrus *& libero arbi-*
Abbas Cluniacenſis: Solus creaturæ rationalis affectus, creatoris gratia adiutus *trio.*
uel deſertus, ſemper aut remuneratur aut condemnatur. Et qui uixit iiſdem tem *Petrus de uene*
poribus, Anſelmus, Hauelburgenſis Epiſcopus: Intentio, inquit, bona ſiue mala, *ratione ſanctæ*
operi nomen imponit, & ſiue meritum, ſiue ſupplicium iuſtæ retributionis ac- *crucis.*
quirit. Auguſtinus quoque, Voluntas, inquit, omnium factorum meritorumq. *Anſel. lib. 1.*
menſura eſt. Ex qualitatibus quippe uoluntatem, non ex temporum ſpatiis ſiue *contrap. ca. 10*
recte facta, ſiue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arbo- *Ep. 49. quæſt. 4*
rem deiicere, quam hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus mul-
tis, hoc uno ictu, breuiſsimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam
grandi peccato, ſi perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cum
illo actum quam dignus fuerat diceretur: quamuis in ſpatio temporali longitudo
pœnæ cum breuitate facinoris nullo modo ſit comparanda. Et qui præceſsit hos *In pſal. 118*
omnes, Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuerſa ſemper Eccleſia docuit uniuſcu-
iuſque aut pœna, aut præmiis affici electionem. Falſo igitur ſibi perſuadent no-
uatores, quod cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Aeter *In Pſal. 118*
nam uitam nullis potes operibus promereri: quo tamen ſenſu dixerit, ex his
quæ proxime citata ſunt, uerbis liquere cuiuis poteſt. Non enim opus eſt quod
meretur, ſed uoluntas in credentibus, quæ ſi mala eſt, mortem æternam, ſi bo-
na eſt, meretur uitam æternam. Non uirtus, dicit Auguſtinus, ſed cauſa uirtutis *De temp. ſe. 59*
apud Deum mercedem habet. Hoc eſt quod Hugo quoque dixit, æqualis Bernar- *Lib. 2. de ſacra-*
di, ſententia in Auguſtini ſecutus, in quo tam diligenter uerſatus eſt, ut ſui ſæcu- *ment. parte. 14*
li Auguſtinus uocaretur: Totum, inquit, meritum in uoluntate eſt: quantum *cap. 6*
uis, tantum mereris. Si ergo magnum habere meritum uis, magnam habe uolun- *De libero arbit.*
tatem, magnam fiduciam. Tantum mereris, quantum uis. Poſſunt eſſe uolun- *lib. 1. cap. 14*
tate pares, qui ſunt facultatibus impares. Multum dedit Zachæus, qui diues *Et lib. 50. hom.*
erat & multum habebat: Vidua illa quæ duo minuta miſit, parum habuit, & pa- *hom. 8*
rum dedit: immo tantum dedit, quantum Zachæus: minores facultates ferebat, *Luc. 19*
ſed parem uoluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuerſa inuenies: ſi *Luc. 20*
attendas unde dederint, paria inuenies. Non autem penſat Deus, quantum de-
tur, ſed ex quanto detur: Si ergo ubi plus datur, & ubi minus, differens meritum
non eſt, ſi æqualis utrinque uoluntas habeatur: ergo ubi aliquid datur, & ubi ni-
hil datur, ibi differens meritum eſſe non poteſt, ſi æqualis utrinque uoluntas ha
beatur. Ideo dixi tibi, ut non deſperes. Si facultas deeſt, adſit bona uoluntas:
quantũ uis, tantum mereris. Fac ergo uoluntatem magnam, ſi uis habere meri-
tum magnum. Bene hoc ſciuit peccatrix illa, quæ quia multũ habuit quod dimit *Luc. 7*
teretur, non attulit ſubſtantiam magnam, ſed dilectionem magnam, multũ con-
tra multũ. Si multa pecunia magis, quam caritate multa, iniquitas multa redime
retur, feliciores diuites eſſent, quã pauperes: & ſecure peccare poſſent quandiu
uellent, & quantum uellent: in ipſis enim eſſet redemptio peccatorum ſuorum:
quando uellent, darent pecuniam, & haberent iuſtitiam. Nunc autem bene fecit
Deus, quia in eo poſuit redemptionem noſtram, ubi nullus, niſi ipſe uelit, ege-
re poteſt. Amare poſſunt æqualiter diues & pauper, etiam ſi pecuniam æqualiter
dare non poſſunt. Dilige multum, ſi uis ut multum tibi remittatur. Remittun-
tur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Hactenus Hugo, cuius
eadem uerba multa apud Bernardum quoque reperire licet. In libr. de interio-
ri domo, ca. 5. Et ante, multis ſæculis Ioannes Chryſoſtomus, explicans illum ex *Hom. 26. in*
Euangelio locum: Qui dederit calicem aquæ frigidæ: Non quia aliquid eſt, in- *Matth. cap. 10*
quit, quod dat, ideo habet mercedem, ſed ob id quia magnus eſt, propter quem
dat. Quid enim, ſi aliquis uoluit dare, & non potuit, numquid iuſtum eſt, ut

Dd ſecundum

ſecundum modicum anguſtetur larga noluntas? Melius eſt ergo ut opus extendatur ſecundum noluntatem, quam larga uoluntas anguſtetur ſecnudum opus. Ex his Hugouis & Chryſoſtomi quoque uerbis diſcimus, quod non tam operi,
Rom. 6 quam uoluntati merces tribuitur. quæ ſi mala eſt, a nobis eſt, & ſtipendium il-
Philip. 2 lius mors eſt: ſi bona eſt, a Domino præparatur, qui operatur in nobis & uelle &
Rom. 5 perficere: per quem diffunditur in cordibus noſtris caritas, atque huic retribu-
In Anago. de uerbo et hymno gloria partitione. 4 tio datur æternæ uitæ: nt recte loannes Gerſon admoneat, tenendum eſſe pro regula, quod qnalis eſt in cognoſcendo & amando Deum Chriſtianus, talis eſt ſibi in retribuendo Deus. Dilectus meus mihi, dicit ſponſus, & ego illi; & ad me conuerſio eius. Quamobrem nemo dicat, non habeo, non poſſum, caritas non
Can. 2 de ſacculo erogatur, dicit Auguſtinus, qnia qnidquid dicimus & quidqnid dixi-
Aug. in pſalm. 103. Clem. lib. 4. ſtromatum. mus, & quidquid dicere poterimus, uel nos, uel poſt nos, uel qni ante nos, finem non habet, niſi caritatem. Sic a Clemente quoque Alexandrino ſcriptum eſt, Quod eundem honorem conſeqnentur ii, qui uoluerunt, cum iis qui potuerunt, quorum eſt noluntas æqualis, etſi alii ſuperent facultatibus: Paulinus quo-
Epiſt. 4. ad Seuerum. que. Non ſacrificia, non munera ſumptuoſa, non duri labores eriguntur a nobis. In nobis eſt nnde ſoluamus. Res enim poteſtatis noſtræ eſt, noſter affectus Hunc Domino impendamus, & ſoluimus. Denique Dauid liberatus de manu omnium inimicorum ſuorum, pro ſalutis ſuæ plena ſecuritate non regni opibus,
Pſal. 17 ſed animi ſoluens, ait: Diligam te Domine uirtus mea. Addo etiam amplius, eum qui creditor eſt, debitorem fieri, ſi illi pretium bonitatis ſuæ, quam nobis indebitam præſtat, gratuita diligentes animo penſione ſoluamus. Quo magis autem intelligi poſsit, quæ de meritis operum, Eccleſiæ doctrina ſit, operæpretium nos facturos eſſe putauimus, ſi paucis ea de re diſſereremus. Primum igitur hoc ſemper in Eccleſia catholica docebatur, docetur, & docebi-
Libr. 2. in Zachar. cap. 8 tur, quod ab Hieronymo quoque legimus annotatum. Priuſquam fidem Chriſti quis recipiat, & in eo ſpiritus ſancti fundamenta iaciantur, nullum audire poſſe: Eſt merces operi tuo: Siue ille Iudæus ſit, ſiue hæreticus, ſiue gentilis, quidquid
2. Par. 15 boni operis fecerit, niſi in nomine Chriſti fecerit, mercedem eum ſui boni ope-
Hier. 31 ris non habiturum: poſteaquam uero conuerſus ad Chriſtum & templum eius effe-
1. Cor. 3 ctus aliquis fuerit, tunc eum ſtatim auditurum Apoſtolum proclamantem: Vnuſquiſque accipiet propriam mercedem iuxta opus ſuum. Proinde & illnd ſem-
De natura & gratia, cap. 68. per obſeruatum, obſeruatur etiam nunc, & deinceps obſeruabitur, quod Auguſtinus monuit: Si uolumus animos ad recte uiuendum frigidos & pigros Chriſtianis exhortationibus excitare & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Chriſtiani fiant, & eius nomini ſubiiciantur, ſine quo ſalui eſſe non poſſunt. Si autem iam Chriſtiani ſunt, & recte uiuere negligunt, uerberentur terroribus & præmiorum laudibus erigantur: Ita ſane ut non ſolum ad bonas actiones, uerumetiam ad pias orationes eos exhortari meminerimus, atque hac inſtruere ſanitate doctrinæ, ut & illi gratias agant, cum inſtituerint bene uiuere, quod aliquid ſine difficultate fecerint: & ubi difficultatem aliqnam ſentiunt, fideliſsimis & perſeuerantiſsimis precibus & miſericordiæ promptis operibus facilitatem a Domi-
Lib. 1. de libero arbitrio, ca. 5 no impetrare perſiſtant. Et eum ſecutus Fauſtus, difficultatem, qnæ eſt in Paulinis epiſtolis, ita demnm tolli poſſe docet, ſi perſonarum uel operum intellecta fuerit diſtinctio. Ad Indæos, inquit, dicitur: Non iuſtificabitur in conſpe-
Pſal. 142 ctu eius omnis caro. Ad Chriſtianos autem, iam in Chriſto renatos, ita inſtructionis ſermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque ſecus in Eccle-
Gal. 6 ſia fidelibus, ſecns eſt prædicatum infidelibus. His nihil eſt iuculcatum præ-
Heb. 11 ter fidem, extra quam impoſsibile eſt placere Deo, quamlibet multa in ſpeciem bona opera feceris. Quare ſiqnis eorum quæſiuiſſet: Quid me oportet facere ut ſaluus fiam? reſpondebatur ei: Crede in dominum Ieſum, & ſaluus eris

eris tu & domus tua. Illi contra ſunt admoniti, quandoquidem Chriſtianam
fidem iam ſemel eſſent profeſsi, ut ſe Chriſtianos eſſe, non tam uerbis quam
factis oſtenderent, neque lingua magis quam moribus & bonis operibus Chri-
ſtum confiterentur, quod fides ſine operibus mortua ſit. Itaque dicebatur ei: *Actuum 16.*
Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Quod uero ad ipſa opera attinet, diſcri- *Iac. 2*
men inter ea factum eſt, quod quædam eorũ præcedant, quædam ſequantur gra-
tiam. Gratiam autem uocare uiſum eſt, reconciliationem, ſiue amicitiam cum *Matth.19*
Deo, quæ fidelibus contingit per baptiſmi uel pænitentiæ ſacramentum. Hanc gra *Iac. 2*
tiam quæcumque præceſsiſſent opera, nullius apud Deum eſſe meriti. Quam-
obrem ne bona quidem ea uocare dignatur Auguſtinus, quamlibet recte lauda- *Tract. 86. in*
biliterq. facta uideri poſsint. Quid enim eſt, inquit, boni operis ante fidem? *Ioan.*
cum dicat Apoſtolus: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et iterum. Non *Rom. 14*
ſunt bona opera, niſi ex fide: Iuſtus enim ex fide uiuit: & omne quod non eſt ex fi- *De præd. ſanct.*
de, peccatum eſt: & ſine fide impoſsibile eſt placere Deo Et alio loco: Nemo *c. 10.*
computet bona opera ſua ante fidem: ubi fides non erat, bonum opus non erat. *Heb. 11*
Bonum enim opus intentio facit, intentionẽ fides dirigit. Non ualde attendas, *In pſal. 31*
quid homo faciat, ſed quid cum facit aſpiciat, quo lacertos optimæ gubernatio-
nis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iuſtificat impium, ut poſ- *Rom. 4*
ſint & bona opera tua, eſſe bona opera. Nam nec bona illa appellauerim quam-
diu de radice non bona procedunt. Et iterum, Per fidem etiam peccata ſoluun-
tur, quia iuſtus ex fide uiuit. Sine ipſa uero etiam quæ uidentur bona opera, in
peccata uertuntur. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et Ambro- *Abac. 2*
ſius. Sine cultu ueri Dei, etiam quod uirtus uidetur eſſe, peccatum eſt, nec place *De uocat. Gen-*
re Deo ſine Deo poteſt. Qui uero Deo non placet, cui niſi ſibi & diabolo placet? *tium lib. 1. c. 3*
Similiter & Hieronymus, Sciant, inquit, nullum abſque Chriſto uiuere, ſine quo *In epiſt. ad Gal.*
omnis uirtus in uitio eſt. Et Gregorius: Si non primo in corde fides gignitur, re- *cap. 33*
liqua quæque eſſe bona non poſſunt, etiamſi bona, bona uideantur. Et Auguſti-
ni Proſper: Non ſunt bona opera, niſi quæ per fidem & dilectionem fiunt. Et Pau *In ſent. ex Au*
linus Aquileienſis Epiſcopus, contra Felicem & Eliphandum ſcribens, Nihil eſſe *gu. collectis.*
boni docet omne quod uidetur bonum, ni fuerit ſuper fidei fundamentum firmi
ter radicatum. Et tamen alio loco dicit Auguſtinus: Ad ſalutem æternam nihil *De ſpiritu et lit*
proſunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoque: Abſque fide, quamuis *tera, cap. 28*
bona opera ſint, mortua computantur. Quid igitur dicimus? Num inter ſanctos
doctores parum hac de re conuenit? aut num ſecum ipſe pugnat Auguſtinus, qui
non diuerſis, uerumetiam eodem aliquando in loco, impii, hoc eſt, infide-
lis, & bona & non bona opera eſſe dicit? Nulla diſſenſio, nulla pugna eſt: uerum
quod alicubi dicit Aguſtinus: Vbi fides non erat, bonum opus non fuiſſe: nequa-
quam ſic intelligere uoluiſſe credendus eſt, quaſi, quod hæretici noſtri temporis
faciunt, opera omnia infidelium eſſe uere peccata iudicauerit. Quos huc etiam
demẽtiæ prolapſos uidemus, ut in omni bono quoque opere iuſtum peccare con
tenderent. Non hæc fuit Auguſtini ſententia: uerum ipſe declarat, quomodo in
telligere uoluerit, ea non eſſe bona, cum ait: Ea ipſa opera, quæ dicuntur, ante
fidem, quamuis uideantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi uidentur
eſſe, ut magnæ uires & curſus celerrimus præter uiam. Senſit igitur Auguſtinus, *Lib. 4. c. 3*
quemadmodum ipſe contra Iulianum ſcribens, pluribus uerbis explicat, eſſe qui
dem ea bona, hoc eſt laudabilia apud homines, non eſſe autem bona, hoc eſt,
eſſe inania, cum neque gratiam ſiue iuſtificationem, neque uitam æternam nobis
mereri poſsint. Solum enim hoc affirmat, ſe bonum opus dicere, per quod ſolum
homo poteſt ad æternum Dei donum regnumq. perduci. Quod eodem Pauli lo-
co allato: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: pluribus etiam uerbis de- *Rom. 14*
monſtrat Origenes, aut quiſquis fuit auctor cõmentariorum in Iob. Sic & Ioan *Lib. 1. in Iob.*

De ſide & lege nes Chryſoſtomus, Cornelii opera bona quidem uocat & admirabilia, ſed mor-
naturæ. tua tamen, eo quod fidem non haberent. Mittit igitur Deus, inquit, angelum,
Act.10 operibus ad acqnirenda præmia miniſtrantem, ita ut bene certando ob fidem co
ronari poſsit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ aſcenderunt in memoriam co
ram Deo. Si igitur exandita eſt petitio, & eleemoſynæ meæ acceptæ ſunt, quid
mihi deeſt ad iuſtitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accerſe Simonem, qui
agnominatur Petrus, qui ubi uenerit, loquetur tibi nerba, in quibus ſaluaberis
tu, & tota domus tna. Itaque non poterant opera ſalnare. Nam ſi his, quæ Pe-
trus prædicat, ſaluatur & ipſe & domus ſua, nondum habuit Cornelius ex operi-
bus ſalutem, donec operibus ſuis fides acquirendum præmium offerret. Quid
aliud his uerbis Chryſoſtomus quoque, quam quod Auguſtinus, ciuiliter quidem
bona fuiſſe, dicit, opera, bonitate moris, ut aiunt ſcholaſtici, quæ reprehendi
non poſſent, quin laudem potius apud homines mererentur, quoniam uero fi-
des non aderat, fuiſſe inania, ut quæ nihil ad ſalutem & uitam æternã conſequen
Rom.6.23 dam prodeſſent. Si quidem uita æterna, gratia, & ex gratia Dei eſt, hoceſt meri-
tis datur ex gratia Dei profectis: gratiam uero nulla præcedunt merita. Quoniam
uero legitur apud ueteres, non raro mereri peccatores iuſtificationem, mereri
peccatorum remiſsionem: inde natæ ſunt illæ ſcholaſticorum diſtinctiones, de
merito congrui, deq. merito condigni, quod in impiis, hoceſt, in iis, qui non-
dum per lauacrum regenerationis credentes abluti, uel iam abluti crimine ſe ali-
quo capitali contaminaſſent, meritum eſſe congrui dicerent, ſi feciſſent quod
in ſe eſt, hoceſt, ſi nihil eorum prætermiſiſſent, quæ ad conciliandam Dei gra-
tiam pertinere putaſſent. Non quod eorum opera fidem præcedentia digna eſ-
ſent, quibus Deus placaretur, ſed quod congrueret bonitati diuinæ, non prorſ-
ſus eos aſpernari & reiicere, qui tanto ſtudio demereri ſibi gratiam eius conten-
Actor.10 diſſent. Tale meritum, ſunt qui putent etiam in Cornelio fuiſſe: quem tamen in-
fidelem fuiſſe nonnulli negant, ſed implicitam fidem habuiſſe nondum manife-
ſtata ueritate. Quin ab Eraſmo quoque contra Lutherum ſcribente, meritum
iſtud congrui defenditur. loquitur enim ibi non de piorum, ſed de meritis im-
piorum. Neque tamen defuerunt uiri docti, qui meritum hoc, quod congrui uo
catur, prorſus reiiciendum eſſe putarent, ne quid habere cum Pelagianis com-
mune uideremur. In Tridentino Concilio diſertis uerbis illud eſſe ſancitum le-
gimus, iuxta patrum decreta, quod nihil eorum, quæ iuſtificationẽ præcedunt,
ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Veriſsimum
De fide & ope- enim eſt, quod ab Auguſtino dictum eſt, Sciat ſe quiſque per fidem iuſtificari,
ribus cap.14 etiamſi legis opera non præceſſerint: ſequuntur enim iuſtificatum, non præce-
dunt iuſtificandum. Quem ſecutus Bernardus ita Deum alloquitur. Non inuenis
merita, ſed præuenis. Quamobrem quæ præcedunt iuſtificationem, opera bo-
Epiſt.146 na, diſpoſitiones uel præparationes ad gratiam, quam qualiacumque tandem me
rita patres illi, qui fuerunt in concilio Tridentino congregati, uocare malue-
runt, ne quis mereri ſibi poſſe primam gratiam exiſtimaretur, cum pugnent in-
Rom.11 ter ſe gratia & meritum. Sicut Apoſtolus etiam ait, Si autem gratia, iam
non ex operibus, alioqui gratia iam non eſt gratia, non eſt enim quo intret gra
tia, ubi meritum iam occupauit. Explodendum igitur nonnullis uiſum eſt o-
mne meritum congrui, ſolumq. condigni meritum retinendum, quod iam fi-
delium eſt, & eorum, qui, crimine nullo capitali commiſſo, Dei uoluntatem a
ſe abalienauerunt, quiq. cum eo ſunt in gratia conſtituti, cui gratiæ tribui-
Cant.18 tur, quidquid eſt meriti, quod condignum uocatur. Hæc enim eſt iuſtitiæ prin-
cipium, hæc bonorum fons, & origo meritorum: hanc ſi excluſeris, nullum
erit meritum. Hoc eſt, quod in Canonibus, concilii Arauſicani ſecundi ſcri-
ptum reperitur: Debetur merces bonis operibus, ſi fiant, ſed gratia, quæ non
debetur,

debetur, præcedit ut fiant. Hoc eſt, quod Bernardum quoque dixiſſe legimus. *In ſermo.67.in*
Nolo meritum, quod gratiam excludit: horreo quidquid meũ eſt, ut ſim meus: *Cantica.*
niſi quod illud magis forſitan meum eſt, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi iuſtificatum gratis, & ſic liberatum a ſeruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, ſed excludit indignitatem, cum gratia ſit, quæ dignitatem operibus noſtris adfert, quæ in honorem ea adducit. quorum ſi naturam ſpe- *Rom.8*
ctes, nihil eſt eo uerius quod ait Apoſtolus: Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam. Neque eſt quod ſibi quiſquam hoc arroget miſer homuutio, Pauli ſententiam hanc ut probabiliter tueri uelit. Non opus habet ſpiritus ſanctus, ut quod ipſe per Paulum locutus eſt, id ſibi tuendum homo ſumat. Non modo probabili defenſione, uerumetiã quauis certiſsima demonſtratione certius eſt & uerius, quod ipſa dixit ueritas. Vnde igitur, dices, eſt iſta condignitas in operibus, ſiue paſsionibus noſtris? Vbi de baptiſmo ſermo nobis fuit, docere nos meminimus, quod non ex operum ipſorum natura ſed primum ex promiſſo Dei liberali, qui fallere neſcit, cuius tanta eſt bonitas, ut quæ natura ſua digna non ſunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio, deinde ex ea dignitate, quã regeneratis nobis, præter omne meritum noſtrũ, conferre dignatus eſt. Quæ autem eſt iſta dignitas? Quod Chriſtũ induimus, quod filii Dei facti *Gal. 3*
ſumus. Magna reuera dignitas eſt, eſſe Chriſtum, eſſe Dei filium. Numquid au- *Ioan. 1*
tem illam ulla merita noſtra præceſſerunt? Præceſſerunt, ſed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia eſſe merita potuerunt? Quãobrem quod per lauacrum regenerationis Chriſtum induimus, quod filii Dei facti ſumus, meræ gratiæ, meræq. bonitatis & liberalitatis eſt diuinæ. Hanc gratiã nulla merita præceſſerunt, niſi quis forte diſpoſitiones & præparationes ad illã uocare merita uoluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatem, quam ex ea conſecuti ſumus, nullum opus noſtrum, quantacumque laude & admiratione dignũ fuerit, futuræ gloriæ præmio dignum iudicabitur. Sed poſteaquam ſemel gratuita Dei bonitate dignitatem iſtam cõſecuti, Chriſtũ induti, filii Dei facti ſumus, dummodo, quod facti ſumus eſſe nõn deſierimus, iam incipiunt merita noſtra, iam digni cenſemur, qui uocẽ illam omnibus exoptandam audiamus, Gaudete & exultate, quoniam merces ue- *Matth.5*
ſtra copioſa eſt in cælis. Non quod quæ facimus opera, quatenus a noſtra uoluntate profecta ſunt, tanti ſint, ſed quod, qui uiuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, dominus noſter Ieſus Chriſtus, *Gal. 2*
unus eſt omnium digniſsimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur: cum *Phil. 2*
præſertim propter hoc ipſum paſſus ſit, & mortuus, ut ea quæ natura ſua tanti non ſunt opera paſsionesq. noſtræ, paſsionis & mortis ipſius merito tanti eſſe poſſent. Neque uero, quoniam operatur & meretur Chriſtus in nobis, ideo nõ operamur neque meremur nos. Dixit Chriſtus, Non enim eſtis uos, qui loquimini, *Matth.10*
ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Dixit Paulus: An experimentum *2.Cor.13*
eius quæritis, qui loquitur in me Chriſtus? De Stephano quoque ſcriptum legimus, quod qui cum eo diſputabant, non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui loquebatur: Numquid quia ſpiritus, quia Chriſtus in Stephano loquebatur, *Actor. 4*
& in Apoſtolis, ideo non ipſi loquebantur? Atqui legimus in eodem libro: Tunc repletus ſpiritu ſancto Petrus dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, & aliorũ Apoſtolorũ orationes multas ibidem inſertas uidere licet. Quid igitur? Pugnant hæc inter ſe? tu non loqueris, ſed ſpiritus? & Petrus locutus eſt plenus ſpiritu ſancto? Nequaquam pugnant: loquebatur enim ſpiritus ſanctus in Apoſtolis, uerum ſic, ut ſimul ipſi loquerentur obtemperantes ſpiritui. Quos cum non loqui dixit Chriſtus, non ideo dixit, quod nihil agerent ipſi, ſed quod ipſi non fuerint principales ſermonis auctores: quodq. quidquid efficaciter & cum audientium fructu loquebantur, id omne fuit illius qui dixit: Aperi os tuum & ego adimplebo illud: Cuius niſi præſens uirtus adfuiſſet, niſi per eorum ora ſpiritus ipſe Chriſti *Pſal.80*

locutus fuiſſet, numquam duodecim homunculi, omni humano præſidio deſtituti, tam breui temporis curriculo, tantam rerum orbis partem ſub imperium Chriſti ſubiunxiſſent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apoſtoli, quia Chriſtus loquebatur in illis: ita non propterea non operamur aut meremur nos quia Chriſtus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec uiuere diceremur nos, quia Chriſtus uiuit in nobis: cum tamen digito Dei ſcriptum ſit: Iuſtus ex

Abac. 2 fide uiuit. Operamur itaque nos: ſed quod fructum aliquem operum noſtrorum conſequimur, illo fit operante, illius paſsionis & mortis merito intercedente: qui ſi non operaretur, ſi non mereretur in nobis, opera noſtra, qualiacumque tandem eſſent, gehennæ ſtipendio digna eſſe poſſent, ad futuram gloriam condi-

Rom. 8 gna eſſe non poſſent. Quamobrem non tam noſtræ, quam ipſius paſsiones ſunt,

Matth. 5 quibus in cælo copioſa merces eſt repoſita: ut quod illius detrahitur, ipſi Chriſto detrahi uideatur. Ipſe enim eſt, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis, ipſe caput noſtrum eſt, nos membra ſumus eius, ipſe dolet in membris ſuis, ipſe gau-

1. Cor. 12 det in membris ſuis. Vis uidere, ubi doleat? ubi patiatur in membris ſuis? Quan

Act. 9 do Saulo dixit Chriſtus: Saule Saule, quid me perſequeris? numquid non patiebatur tum? numquid non dolebat in membris ſuis? Neque enim Chriſtū tum perſequebatur Paulus, ſed mēbra Chriſti: ſe tamen in membris pati Chriſtus interpretabatur. Ipſius ergo paſsiones, ſunt paſsiones noſtræ: quæ tamquam noſtræ, condignæ non ſunt, tamquā Chriſti paſsiones condignæ ſunt ad futurā gloriam. Neque quia Chriſti ſunt, propterea noſtræ non ſunt, ſed Chriſti ſunt, quoniā ipſe & præparat ad paſsiones uoluntatē, & confert illis dignitatem: noſtræ ſunt, quia

Ad Iul. ep. 143 nō fiunt niſi uolentibus nobis. Sic Auguſtinus cū de iuſtitia, continentia, pietate, caſtitate loqueretur: Hæc, inquit, Dei dona ſunt: & ueſtra quidem ſunt, ſed non ex uobis: haberis enim theſaurum iſtum in terrenis corporibus, & adhuc fra

2. Cor. 4 gilibus, tamquam in uaſis fictilibus, ut eminentia uirtutis Dei ſit, & non ex uobis. Ne miremini, quia dicimus, & ueſtra eſſe, & ex uobis non eſſe: nam & panē

Matth. 6 quotidianum dicimus noſtrum, ſed tamen addimus, da nobis, ne putetur eſſe ex nobis. Si cui uero reprehendendæ locutionis hoc genus eſſe uidetur, Chriſtus uiuit, Chriſtus operatur, Chriſtus loquitur in uobis: is quem alium quam ſpiritum ſanctum per Paulum loquentem reprehendit? Numquid autem ſicut recte dicimus, uiuere Chriſtum, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita recte dicere queamus, credere Chriſtum, amare Chriſtum in nobis? Scripſit ali-

In expoſitione quarundam propoſitionum in epiſt. ad Roma. c. 23. primi lib. retract. quando Auguſtinus: Dicit Apoſtolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus. Quod ergo credimus, noſtrum eſt: quod autem bonum operamur, illius eſt, qui credentibus in ſe dat ſpiritum ſanctum. Quem locum retractauit dicens: Profecto, inquit, ſic non dicerem, niſi ſcirem, etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet in te Deus, & amet ſe

Serm. 43. de uerb. dom. de te: ideſt, ad amorem ſuum moueat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Similiter Bernardus. Et Deus in ipſo amet uel approbet, quod amare uel approbare debet, ideſt, ſe ipſum. Lib. de amore cap. 4. Et cap. 7. Deum alloquens, Tu teipſum amas in nobis, & nos in te, cum te per te amamus, & intantum tibi unimur, inquantum te amare meremur. Ceterum cum dixit Paulus, Non ſunt condignæ paſsiones, uidetur dicere uoluiſſe, quod non ſunt æquales uel comparabiles. Quis autem eſt, qui hoc ire inficias audeat? inter paſsiones, ſiue merita noſtra, quatenus noſtra ſunt, & a libero arbitrio noſtro profecta, & futuræ gloriæ

2. Cor. 4 præmium, æqualitatem eſſe nullam? cum hæ leues & momentaneæ ſint: & propterea uocat eas Paulus, huius temporis: illud contra ſit æternum. Ceterum ſicut iuſtitiam duplicem eſſe legimus, ſic & æqualitatem eſſe duplicem intelligimus. Et iuſtitia commutatiua, eſt & iuſtitia diſtributiua. Illa eſt inter contrahentes, ut emptorem & uenditorem: hæc pendet ex liberalitate diſtribuentis. Illa

reſpicit

reſpicit æqualitatem arithmeticam, quæ eſt quantitatis: hæc geometricam, quæ
eſt proportionis. Si quis iuſtitiam ſpectet commutatiuam, certum eſt, neque iu
ſtum eſſe, neque dignum, ut pro paſsionibus huius temporis detur æterna glo-
ria: cum inter leues & momentaneos labores, & præmium illud æternum nulla ſit
æqualitas: ſitq. hoc, quã illud, infinitis partibus maius & præſtancius. Si quis ue-
ro ſpectet diſtributiuã, eſt aliqua tamẽ æqualitas, quæ uocatur proportionis, in-
ter opera, quæ caritate ſunt informata, & futuram gloriam, quæ merces eſt cari
tatis: quæ licet quantitate maius quiddam ſit, quã gratia & caritas, quibus mere
mur: nõ eſt tamen maius uirtute. quod uel exemplo planũ facere poſſumus. Se-
men arboris multo minus eſt, quam ſit arbor ipſa, ſi quantitatẽ ſpectes: ſi uirtu-
tem, minus non eſt: quandoquidem in uirtute ſeminis arbor tota continetur. Ad
eundem mod⁻m gratia ſancti ſpiritus, quã nunc habemus, quãuis actu uel quan
titate nõ ſit æqualis gloriæ, eſt tamen æqualis uirtute: quia ſicut in ſemine tota
eſt arbor uirtute, ſic in nobis per gratiam ſpiritus ſanctus, qui cauſa eſt efficiens
uitæ æternæ, cum ſit fons aquæ ſalientis in uitam æternam: & ideo uocatur a Pau-
lo piguus hereditatis noſtræ. Summa doctrinæ de operibus hæc in Eccleſia ſem *Ioan.* 4
per fuit, & eſt, & erit. Quodſi ſubſtantia ſpectetur operum uoſtrorum, ac ipſa *Eph.* 1
tantum in ſe conſiderentur, fieri poſſe mortem ut mereautur æternam, ut merea
mur uitam æternam, fieri non poſſe Quamobrem ut hanc mereri queant, illud
requiri neceſſario putauerunt, ut & a Chriſto proficiſcerentur, & ad Chriſtum re
ferrentur. Si uiuit Chriſtus in nobis, (uiuere autem non poteſt, uiſi & operetur
in nobis) ſi nihil ad oſtentationem, ſi ad illius gloriam referimus omnia, ſi illius
amore facimus, quidquid facimus: quæ ad hunc modum facimus, non poſſunt
non eſſe digna uita æterna: non propter ipſorum operum, ſed propter eius, qui
uiuit & operatur in nobis, dignitatem, & propter fiuem, ad quẽ referuntur, Chri-
ſtum: cum idem eſt & effector & finis eorum. Verum eſt enim, quod ab Augſti- *Libr. 4. contra*
no ſcriptum eſt: Non actibus, ſed finibus officia penſari. Et præclare ſcriptum eſt *Iulian. Max.cẽ*
a Maximo, quod non ad opera, ſed ad ſcopum operum, diuinum iudicium inten- *turia* 2.*c*.37.*et*
tos habet oculos, & in omuibus, quæ fiunt a nobis, actionibus, ſcopus apud Deũ *cẽturia* 3.*c*.48
quæritur, uum propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. *In li. de perfecti*
Quodq. ſcriptum eſt a Gregorio Niſſeno, quidquid non eſt ex fide, peccatum *hominis Chri-*
Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes plane poſſumus affirmare, quæcũ- *ſtiani forma.*
que non reſpiciunt Chriſtum, ſeu uerba, ſeu opera ſint, ſeu cogitationes, illa *Rom.* 14
omnia ad id omnino ſpectare, quod Chriſto aduerſarium eſt. Quamobrem admi
randa eſt iſtorum hominum cæcitas, qui tantopere bona opera impugnant, qui
negant Euangelium pati poſſe, ut prædicetur de illis, ouiculam Chriſti horrere, ubi
prædicari ea audit: fidem nullum opus bonum poſſe iuxta ſe ferre: eos qui bonis
operibus cooperti ſunt, uix poſſe cælum penetrare, quod ea iuſtificationem etiã
conſequentia impura ſint, cum opus optime factum peccatum ſit: peſtilentes eſ-
ſe magiſtros & radicẽ germinantẽ fel, qui in nouo Teſtamento operibns cõſcien
tias uexant: non eſſe in Eccleſia ſimul magiſtrũ fidei, & operam, Deũ non reſpice
re opera, non curare, non ualere, non placere corã Deo opera, nihil ea prodeſſe,
nec amari quemquã a Deo propter ea. Hæc tam abſurda qui docent, admirabilis
eſt eorũ cæcitas, quandoquidem de Chriſtianorũ operibus loquuntur, quod non
intelligunt, ſe non operibus noſtris detrahere, ſed illi a quo hauriuntur, illi ad
quem tamquã ad finem referuntur, domino noſtro Ieſu Chriſto, quem ſi tollas ex
operibus noſtris, re uera tamquam pannus menſtruatæ ſunt uniuerſæ iuſtitiæ no- *Eſa.* 64
ſtræ. Quandoquidem, ſicut ex Alberto paulo ante cõmemorauimus in ſanctorũ *In libr. 3. ſent.*
uirtutibus, non fulget niſi meritorũ Chriſti iuſtitia, ſicut ſol in gemmis, quæ ma *diſtin.* 20.
gis rutilant in præſentia ſolis, in abſentia autẽ contenebrantur. Chriſtus eſt, qui *Zach.* 6
uirtutes in nobis operatur: Chriſtus eſt, qui per eas in nobis coronatur. Sicut *Libr. 2. in Za-*
explicans illũ Zachariæ locum ſcribit Hieronymus, & eum ſecutus Rupertus. Ab *char.*
iſtis

iſtis ſumes argentum & aurũ, & facies coronas, & pones in capite Ieſu Ioſedech ſacerdotis magni. Quia uidelicet, inquit, per ſingulas uirtutes electorum ſuorum dominus coronatur, immo in illis omnibus coronatis ſaluator in ſingulis coronam accipit, quia uidelicet ipſius gratia, ipſius eſt opus, omnis omnium ſanctorum corona. Sed cum ſola ſit Eccleſia catholica, cui ſanæ intelligentiæ lux promiſſa eſt, non eſt adeo mirandum, ſi qui ſegregauerunt ſemet ipſos ab ea, per-
Deut. 28 cuſſi ſunt a Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, ut palpent in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & in ſumma errorum caligine uerſentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda non eſt, quod Eccleſiam Dei docuiſſe fingunt, propter opera noſtra, non autem propter Chriſtum remitti nobis peccata: propter opera noſtra, non autem propter Chriſtum donari nobis ui-
Eſa. 28 tam æternam. Nonne uidentur iſti quoque dicere: Poſuimus, mendacium ſpẽ noſtram, & mendacio protecti ſumus, qui cum iſta tam aperte falſa comminiſcuntur, non aliunde quam ex mendaciis & calumniis eſſe conflati uidentur? Vel unũ aliquem proferant ex Eccleſiæ doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Chriſtum facta, aut alio quam ad Chriſtum relata, uel remiſſionem peccatorum, uel uitam æternam nobis mereri: extra Chriſtum inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contra uel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando terebantur, quos hortulos animæ uocant, docere poſſumus, etiam nouiſſimis his temporibus, quibus iſti extinctam Euangelii lucem fuiſſe mentiuntur, non aliter in Eccleſia fideles inſtitutos fuiſſe, quam quod ea ſola opera prodeſſe nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deum refertur: cetera uero æternæ uitæ retributionem non mereri. Eſt in eo libello, qui hortulus animæ inſcribitur, quem pueri legebamus, modus confitendi deſcriptus. Enumerantur in eo ſpecies & filiæ peccati cuiuſque mortalis. Superbiæ quattuor ſpecies
Greg. lib. 27. mora. ca. 7 ex Gregorio recenſentur: Quarum prima eſt, ſi quis a ſemet ipſo ſe bonum habere iactat: ſecunda, ſi datum ſibi quidem deſuper eſſe credat, pro ſuis tamen hoc ſe meritis accepiſſe putet: Enumerantur & filiæ, inter quas recenſentur hypocriſis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quam iuſtitiam quam habemus, non eſſe nobis ex nobis, non eſſe uiribus noſtris partam, non eſſe meritis noſtris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla eſſe potuerunt, ſed ex mera gratia liberalitateq. Dei patris, per Chriſti meritum nobis communicatam, ut & acceptum referamus Deo quidquid boni agimus, & in agendo nihil aliud,
Matth. 5. & 6 quam Dei gloriam ſpectemus. Quod ſi ſecus a nobis factum ſit, ea ipſa quæ bona uiderentur, non eſſe nobis bona futura, ac mortem potius, quam uitam ſempiternam allatura. Numquid malum eſt habere bonum? quis uſque eo eſt ab omni mente deſertus, ut hoc exiſtimet? Et tamen ſi hoc ipſum, quod habet, bonum non ad auctorem Deum referas, qui mentem bonam donat ut recta conetur, & uires ut conata perficiat: ſi non Dei gloriam, ſed humanam laudem uel commodum aliquod ex eo uitæ degendæ quæſieris: iam hoc ipſum quod habebas bonũ, factum eſt tibi malum, factum eſt tibi crimen capitale. His ergo præceptis pueri ſumus imbuti: nõ propter ſe, ſed propter Chriſtũ, opera noſtra Deo placere: non propter operum noſtrorũ, quatenus a nobis proficiſcuntur, dignitatẽ, ſed propter Chriſtũ operibus noſtris uitam æternã donari: a quo cum auctore proficiſcuntur, cumq. non ad alium finem, quam ad ipſum pertendunt, quod leue &
2. Cor. 4 momentaneum eſt tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Sic docuit, ſic docet, ſic docebit ſemper una, ſancta, ca-
In Enchiridio cap. 107. tholica, Apoſtolica Eccleſia. Sic ab Auguſtino quoque ſcriptũ legimus, quod uita æterna merces eſt bonorum operum. Numquid autem hæc merces propter opera datur? minime gentium: datur quidem operibus: uerum propter Chriſtum,
Matth. 5 qui uiuens & habitans in nobis operatur ea propter Chriſtum, ad quem operan-
Ioan. 5 tes reſpicimus: propter Chriſtum, qui dixit: Merces ueſtra copioſa eſt in cælis:
procedent

procedent qui bona egerunt in reſurrectionē uitæ: propter Chriſtū, de quo ſæcu
lis iam aliquot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gentis lingua:
Quod niſi prognatus nobis puer ille fuiſſet, eramus omnes perditi. Nā niſi factus *Apocal. 1*
homo laniſſet nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi dediſſet ſemet ipſum pro *Tit. 2*
nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabi-
lem, ſectatorē bonorū operum, quid aliud eſſent uniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, niſi pan-
nus menſtruatæ? Quæ eſt igitur iſtorū hominū audacia? quæ tam perfrictæ frontis *Iſa. 64*
impudentia? qui populo perſuadere conantur, Eccleſiam tot ſæculis numquā do
cuiſſe de fide intuente non noſtram dignitatē, ſed mediatorem, & accipiente re-
miſsionē peccatorū & hereditatem æternæ uitæ propter Chriſtum. Quod, cum di
xerunt, Paulum iuſtū eſſe propter ſuas uirtutes, & afflatum diuinū, nihil addiderunt
de mediatore, de promiſsione ſiue Euangelio, & de fide ſeu fiducia mediatoris. *Sap. 2*
Aut iſti numquā Eccleſiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorū excæcauit, *Eſa. 6*
ut uidentes non uideant, & audientes non audiant, neque intelligant. Quis enim
umquam Theologorum, non iam dico ueterum, ſed eorum qui quadringentis his
annis floruerunt, qui ſententiarii ſiue ſcholaſtici uocantur, aliter docuit, quam
quod illa ſola opera Deo placent, ſolis illis merces datur æterna, quæ in fide me-
diatoris facta ſunt? Nonne pater ſcholiaſticæ Theologiæ fuiſſe uidetur Petrus
Lombardus? Atqui is ubi de fide tractat, quam diligenter illud inculcat, & Au- *Lib. 3. ſent. di-*
guſtini & Gregorii pleriſque ſententiis in medium productis, quod ſine fide me- *ſtinct. 25*
diatoris, nel ante uel poſt aduentum eius nullus mortalium ſaluus factus fuerit. *Epiſt. 157*
In quem cum commentati ſunt omnes fere, qui poſtea ſecuti ſunt Theologi, idē *Hom. 17. in*
uno ore ſcripſiſſe, ſenſiſſeq. cunctos, nemo, qui quemquam eorum legerit, dubi- *Ezech.*
tabit: apud quos etiam illas diſtinctiones de explicita, de implicita fide, deq.
uincibili & inuincibili ignorantia reperire licet: quodq. nullus mortalium remiſ-
ſionem peccatorum, ſalutem & uitam obtinuerit umquam, aut obtinere poſsit
niſi per Chriſti paſsionem & mortem, aut præmiſſam, aut exhibitam. Sed quo ma *Scholaſt.*
gis omnes intelligant, quanta ſit iſtorum hominum in his aſſerendis temeritas
& impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantum, quos Theolo-
giæ ſcholaſticæ principes fuiſſe conſtat, ut quæ fuerit eorum de meritis operum
ſententia, cuiuis perſpicuum eſſe queat. Ac primo quidem loco eum, qui cum
primis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos
prope trecentos in hanc ſententiam ſcripſiſſe legitur. Opera humana poſſunt con
ſiderari dupliciter, Vno modo ſecundum ſubſtantiam operum, & ſic non habent *In Ep. ad Rom.*
aliquid condignum ut eis merces æternæ gloriæ reddatur. Alio modo poſſunt cō- *cap. 4*
ſiderari ſecundum ſuum principium, prout ſcilicet ex impulſu Dei aguntur, ſe-
cundum propoſitum Dei prædeſtinantis: & ſecundum hoc eis debetur merces
prædicta ſecundum debitum, quia ut infra capitulo 8. dicitur, Qui ſpiritu Dei
aguntur, hi ſunt filii Dei. Si autem filii, & heredes. Et alibi. Opera enim non
ſunt cauſa, quod aliquis ſit iuſtus apud Deum, ſed potius ſunt executiones & ma
nifeſtationes iuſtitiæ. Nam nullus per opera iuſtificatur apud Deum, ſed per ha-
bitum fidei, non quidem acquiſitum, ſed infuſum. Et ideo quicumque ex operi-
bus iuſtificari quærunt ſub maledicto ſunt, quia per ea peccata non remouentur,
nec aliquis quo ad Deum iuſtificatur, ſed per habitū fidei caritate informatum.
Hæb. 11. Hi omnes teſtimonio fidei. &c. Et in Summa: Si conſideretur opus ho- *Prima ſecun-*
minis meritorium ſecundum ſubſtantiam operis, & quatenus ex libero proficiſci *dæ quæſt. 114.*
tur arbitrio, uita æterna dignum non eſt: Sin autem ſpectetur, quatenus proce- *Art. 3*
dit ex gratia Spiritus ſancti, dignum eſt, non propter ſuam, ſed propter Spiritus
ſancti dignitatem, mouentis nos in uitam æternam, ſicut ſcriptum eſt: Erit in
eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Addit & hoc: Attendi pretium operis
ſecundum dignitatem gratiæ, per quam homo diuinæ naturæ conſors factus, ad- *Ioan. 4*
optatur in filium Dei: cui debetur hereditas, ex ipſo adoptionis iure, iuxta illud *2. Pet. 1*

Pauli:

Rom.8 Pauli : Si filii & heredes. Scribit præterea: Deum ex promiſſo debitorem nobis
Th. quæſt. 3. fieri , quod ipſe bene agentibus præmium promiſit, ut mereri dicamur, quoniam
in 27. di. promiſit . Numquid hic de promiſsione tacuit , aut de fide intnente non noſtram
Petri Lombar. dignitatem , ſed mediatoris ? Qui cum reconciliauerit nos Deo patri per mortē
ſent. lib. 2 ſuam , factus eſt primogenitus in multis fratribus : & per eum adoptionem filiorū
Rom. 8 Dei cōſecuti , atque ita hereditate regni cæleſtis digni facti ſumus . Sed & præce-
Art. 3. q. 2. in ptor eius Albertus Magnus, an oblitus eſt mediatoris? cū dicit : Iuſtitia meritorū
29. diſtin. Petri Chriſti fulget in uirtutibus ſanctorū. Ante quē etiam Innocentius tertius Roma-
Lombar. lib. 2. nus pontifex , Quattuor, inquit, cruces purpnreæ, ſunt quattuor nirtutes politi-
ſent. Inno. my- cæ , iuſtitia, fortitudo, prudentia, temperantia . quæ niſi crucis Chriſti ſanguine
ſteriorum miſ- purpurentur , fruſtra ſibi uirtutis nomen uſurpant , & ad uerā beatitudiuis gloriā
ſæ lib. 1. c. 63 non perducunt . Aequalis autē Alberti Bonauentura , cum demonſtrare conatur,
Bon. articu. 3. quod nobis lapſis incarnato Chriſto maius gratiæ mnnns tribuitur, quam tributū
quæſt. 3. in 29. fuiſſet, ſi in ſtatu innocentiæ primus homo perınanſiſſet. Quia mediator, inquit,
diſt. Petri Lom & interceſſor pro nobis iuterpellat , quē in omnibus decet exaudiri pro ſua rene-
bar. ſent lib. 2 rentia : unde cum appareat uultni Dei ſemper ad interpellandnm pro nobis, & pro
Hebr. 5 nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie , ualde probabile uidetnr ,
Hebr. 9 quod maius munus grariæ tribuatur nobis , quā ſi non fuiſſet incarnatus , uel pro
Bona. li. 5. c. 15 nobis oblatus . Ac prærer ea quæ ſcribit copioſius , in uigeſimā ſeptimam diſtinct.
comp. theolog. ſecundi libri Petri Lombardi, in eo libro quē inſcripſir Compendium Theologicæ
ueritatis , octo cauſas enumerat , quamobrem ex condigno mereamur uitam æ-
ternam . Prima , inqnit, eſt efficacia doni Spiritus ſancti cooperantis in meritum.
Secunda , neritas Dei promittentis . Tertia , perſuaſibilitas liberi arbitrii couſen
tientis & finaliter perſeuerantis . Quarta difficultas ſtatus merendi. Quinta , di-
gnitas Chriſti noſtri capitis interuenientis, quod glorificari debet in mēbris ſuis.
Sexta , liberalitas Dei retribuentis , quem non decet parua reddere . Septima, ob
ſequium ſibi fideliter obtemperantis . Octaua , nobilitas operis , quod ex carita-
te procedit : qnod tantum ponderatur in conſpectu iudicis , quantum amor , ex
quo procedit, & ideo non poteſt ſufficienter , niſi a ſummo bono , remunerari .
Num & hic nullam Chriſti mediatoris , nullam promiſsionis fecit mentionem? Et
In libr. de meri- æqualis horum Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis : Diligens Deum & ſeruiens ei ,
tis. Deum ſibi facit re uera debitorem : non quidem ex uirtute uel bonitare huius a-
moris uel ſeruitii , ſed magis ex promiſsione diuina , qua ſe obligauit bene nego-
ciantibus in talentis ſibi commiſsis . Ac nonnullis interiectis: Noſtris meritis ſo-
lis Deum nobis in aliquo facere non poſſumus debirorem , ſed meritis noſtris, &
promiſsione ſua ſimul . Qui nero centum annis poſterior fuiſſe nidetur Guilhel-
In ratio. diuino mus Dnrandi : Quia in iuſtificatione plura & nobiliora ſunt a Deo ſeu a Chriſto :
rum officiorum tum quia etiam illud , quod a nobis eſt , potius haberet rationem mali quam bo-
lib. 4. c. 38 ni , uiſi quodam modo eſſet a Deo per gratiam præuenientem elicitum , regula-
Diſt. 17. lib. 1. tum , & acceptum . Et eius æqualis Ioannes Scotus , poſteaquam docuit , nullum
ſent. actum hominis , ſecundum ſtrictam iuſtitiam eſſe dignum æternæ beatitudinis
præmio , extriuſeca bonitate , quam habet ex ſuis principiis ; atque ideo re-
cte dici , quod Deus ſemper præmiat ultra meritum condigni , uniuerſaliter
quidem ultra dignitatem actus qui eſt meritum : demonſtrat ſimul , quo modo
actus aliquis condignum meritum cenſeatur : dicens , quod ille actus eſt condi-
gnum meritum , hoc eſt ultra meritum & bonitatem actus intrinſecam , ex me-
ra gratuita diuina acceptatione : ita ut omnis ratio meriti non aliunde magis
proficiſcatur , qnam ex ordinatione diuinæ uoluntatis illius actus ad præminm.
Lib. 2. diſt. 22 Qnem ſecutus Gabriel Biel parentū noſtrorum memoria , meritū condigui quid-
dam in eo, qui operatur, quiddam in ipſo opere , quiddam in eo requirere dicit , a
quo præmium expectatur . Iu eo qui operatur , ut ſit amicus requiri : nam inimi-
cus uon eſt dignus præmio , ſed pœna . Quamobrem quamdiu peccato fuerit ali-

quis

quis obnoxius, non eſt quod præmium expectet, ſed pœnam: eſt enim inimicus Dei, cum ſcriptum ſit, Similiter odio Deo ſunt impius & impietas eius. Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, ut referatur ad honorem Dei: nam ſi quis etiam in gratia exiſtens, alio referat opus, quam ad honorem Dei, præmiū non meretur. In eo qui dat præmium, requiritur acceptatio, ſiue ordinatio actus ſic eliciti, uel imperati ad tale præmium: ita ut præmium iuſtitiæ, in præmiante actum ex gratia procedentem tali præmio æterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinſeca, & principiis ſuis naturalibus, ſed diuinæ ordinationi: quæ eſt quædam conuentio, ſiue promiſsio, & pactum: debent autem pacta & promiſſa ſeruari. Quam Scotus ordinationem diuinæ uoluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponens Gabriel, promiſsionem uocat, ſiue conuentionem & pactum: ut quod opus ex ſe dignum non erat æternæ uitæ præmio, dignum fiat propter promiſsionem Dei, ſic illud ex liberalitate ſua tamquā dignum acceptantis: quemadmodum in libro Heſter legimus: Hoc honore dignus eſt, quemcumque Rex uoluerit honorare. Numquid & hic nullam fecit de promiſsione mentionem? Idem Gabriel Biel Miſſæ Canonem explicans, Nullum, inquit, foret noſtrum meritum, ſi non per Chriſti meritum fieret præmio dignū. Numquid hic Chriſti mediatoris oblitus eſt? Stephanus Brulepher Scoti ſententiam ſecutus ponit duas propoſitiones. Prior eſt hæc. Nullus actus elicitus ex caritate, & ſecundum inclinationem caritatis, quantumcumque bonus ſit, eſt dignus uita æterna ex natura rei. Probatur. Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item Chriſtus in Euangelio Lucæ, 17. Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt uobis, dicite, ſerui inutiles ſumus. Sed ſi homo faceret actus ex natura rei dignos æterno præmio, non eſſet ſeruus inutilis. Poſterior uero. Omnis actus elicitus ab habente caritatem, & ſecundum inclinationem caritatis, ſolum eſt dignus uita æterna propter paſsiuam acceptationem Dei. Quid ſit autem acceptare, Scotus explicat ipſe dicens. Acceptare eſt uelle aliquem ſecundum diſpoſitionem, quam nunc habet, eſſe dignum tali præmio quem prius non uoluit eſſe dignum. Verbi gratia, ſit aliquis granis peccator, non modo non dignus cæleſti præmio, uerumetiam digniſsimus, qui ſempiterno ſupplicio afficiatur: conuertatur is ad Deum, ſtudeat eum placare, ieiuniis, orationibus, eleemoſynis. quamuis hæc omnia natura ſua non ſint eiuſmodi, ut ſint cæleſti præmio digna, tamen ſecundum has diſpoſitiones acceptat Deus hominem ex gratuita ſua bonitate, & uult eſſe dignum tali præmio. Dionyſius uero Carthuſienſis, qui non ita multis annis Gabrielem præceſſit, his uerbis utitur: Actio uirtuoſa, ex motione actuali Spiritus ſancti, & ex ſupernaturalibus præſtantiſsimis gratiæ donis, & caritate procedens, talis eſt dignitatis, quod nullum temporale bonū poteſt eſſe condigna aut ſufficiens merces eius. Ideo ſecundum ualentiores doctores ſcholiaſticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam, & alios, immo & ſecundum Auguſtinum, Gregorium, Bedam & alios ſanctos, in omnibus promiſsionibus Moſaicæ legis, in quibus temporalia bona pro præmio actuum uirtuoſorum promittuntur, ſub promiſsionibus temporalibus intelliguntur ſpiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quæ habemus, ſint dona Dei: attamen, bene & laudabiliter uti eiſdem, eſt meritorium. Et quoniam quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt, & ipſe ſupergloriofiſsimus Deus omnia in ſapientia fecit, atque in cunctis operibus ſuis miſericordiam iuſtitiamq. ſuam contemperat: ipſemet ſic ordinauit, & ita inſtituit, ut rationalis creatura per uiam non ſolum miſericordiæ, ſed etiam iuſtitiæ ad ſummam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos de fide, ſpe, & caritate, & ad laborandum idonee, indefeſſe, & feruide, dignatus eſt hominibus ſuis dona beatifica ac diuina, non ſolum afferendo, ſed & promittendo, & iurando prænunciare, ſicq. ſe quodam modo

Sapien. 14
Sapien. 4
Heſter 6
In canonē miſſæ lect. 86
Lib. 1. diſt. 17
Luc. 17
Iſa. 1
Rom. 13
Pſal. 103

modo ad id agendum conſtrinxit, & debitorem conſtituit. Vnde ad Abraham lo-
Gen. 22 quebatur, Per memet ipſum iuraui, qnia feciſti hanc rem, benedicam tibi. Pro-
Luc. 1 pter quod Zacharias in Cantico ſuo depromſit, Iuſiurandum quod iurauit ad A-
Iacob. 1 braham patrem noſtrum, daturum ſe nobis. Hinc & Iacobus dixit Apoſtolus, Bea
tus uir, qui ſuffert tentationem, quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronã
uitæ, quam repromiſit Dominus diligentibus ſe. Irerumq. Apoſtolus Paulus,
Tit. 1 Quam promiſit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypſi etiam, Am-
Apoc. 3 bulabunt mecnm, inquit, iu albis, quoniam digni ſunt. Sicq. de condigno hoc
meruerunt, nihilominus totum originaliter, ex mera ſyncera bonitate & muni-
ficentia ſuperbeatiſsimi Dei fluxit. Hactenns Dionyſius. Numquid autem & hic
de promiſsione tacuit? Sed quorſum attinet aliorum omnium teſtimonia produ-
cere, quos uidere licet aut Thomã, aut Bonauenturam, ſiue Scotum eſſe fere ſe-
cutos? ut ab horum ſententia minime diſcrepare uideantnr. Libet nihilominus
De Alia in Pſ. 30 hic adſcribere uerba Petri Aliaci, & Ioannis Gerſonis, qui uixerunt ante centum
quadraginta annos. quorum ille ſic ſcribit, enarrans illa uerba: In iuſtitia tua
Rom. 11 libera me. Si attendis, inquit, ad iuſtitiam meam, damnas me: ideo in iuſtitia
1. Cor. 15 mea non liberas. Nam iuſtitia hominis eſt, quæ ſuis uiribus putat ſe iuſtificari,
non credens gratis ſaluari. Abſit a me Domine, abſit a me hæc iuſtitia, heu ue-
rius iniuſtitia, ſæuiſsima contra te fereus arma. Sit, ſit in me potius illa humilis
confeſsio: Gratia Dei ſum id quod ſnm. quare gratia? quia gratis data. quare
gratis data? quia merita mea uon præceſſerunt, ſed beneficia tua præuenerunt.
Nec inuenit in me gratia tua merita bonorum quæ coronet, ſed demerita malo-
rum quæ damnet. In hac ergo iuſtitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me:
quia hæc ſola liberat, dum iuſtificat impium a ſua impietate, & iniuſtum a ſua ini
De conſol. Theologiæ lib. 1 quitate conuertit. Ioannes uero Gerſon ſic. Spes, iuquit, ad certam beatitudinis
expectationem ſic ſe habet. Ponit ſibi per fidem, quod eſt aliqua talis beatitudo
Proſ. 4 iungit, quod ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab æteruo quoſdam præde-
ſtinat, & eligit: addit, quod ad conſecutionem eiuſmodi finalis beatitudiuis or-
dinauit media couuenientia uariis modis, ſine numero: inter quæ medium præ-
Rom. 6 cipuum eſt gratia, quæ ideo dicitur uita æterna, quia pignus eſt, uel arra. Hanc
1. Tit. 2 autem gratiam nulli daturus eſt, niſi per medium mediatoris Dei & hominum.
Quam gratiam pro omnibus meruit ad ſufficientiam, ſed non efficaciam, niſi in
corporatis ſibi per fidem habitualem, ut in parruulis, nel actualem & habitualem,
Gal. 5 quæ per dilectionem perſeuerauter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in
Idem in ſer. de uer. do. Prophetis tempore legis ſcriptæ, quam in Apoſtolis tempore gratiæ. Et alio lo-
co: Si obſiſtat fortaſsis antiquus ille aduerſarius, & caluniniabitur, iniuſtum eſſe
Venite ad me omnes parte 2 ut alienis precibus, & nou propriis operibns quiſquam ſaluetur, ad uerbum il-
lud, fateor, expaueſcerem, niſi magna merita mea recognoſcerem. Habeo au-
Pſal. 41 tem duo merita magna & ualida: & merito pro iis ingrediar in locum tabernacu
li admirabilis, nſque ad domum Dei. Et primum quidem eſt Domiui mei paſsio:
ſecundum nero, mei eſt & ipſius operatio: etiamſi uel minimum quid operatus
Ezech. 18 fuero, etiamſi uel unum in fine uitæ gemitum edidero: Quacumque, inquit, ho-
ra peccator ingemuerit, ſaluus erit. Primum opns operatus eſt Domiuus meus
pro me, & ſine me: & quia merito eius ipſe non eguit, mihi dedit. Secnndum
opus operatur mecum, & in me: & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo, &
Eſa. 26 præmium dabit. Atque ita uerum eſt, quod electi Deo dicunt, Omnia enim ope
ra noſtra operatus es in nobis. Primum meritum ianuam mihi regni cæleſtis reſe
Apoc. 5 rat, ſecundum in beatitudine ſedem collocat. De primo ſcriptum eſt, Occiſus
es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, & feciſti nos Deo noſtro regnum & ſa-
1. Pet. 3 cerdotes, & regnabunt ſuper terram. Item, Chriſtus pro peccatis noſtris mor-
Lib. 3. ſent. di. 18 tuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, ut nos offerret Deo. Et Magiſter Petrus Lombardus
in ſenteutiis, Non potuit patefieri regni aditus, & fieri ſalus, niſi per mortem
unigeniti,

unigeniti, cuius tanta fuit humilitas & patientia, ut merito eius, patuerit in eum cedentibus regni aditus. De ſecundo ſcriptum eſt, Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem. Et alibi, Cuius miſericordia locum unicuique tribuit, ſecundum meritum operum ſuorum, & ſecundum intellectum peregrinationis eius. Bene autem dicitur, ſecundum intellectum peregrinationis eius, quia ſecundum quam magis aut minus ſe hic peregrinum eſſe quiſquam intelligit, & iuxta intellectum ueram patriam inquirit, ſecundum hoc maius aut minus in regno claritatis habebit. Attamen qui uel ultimus erit in regno, utpote, qui illud ſibi conquiſierit uno ſolo gemitu, uel uno aquæ frigidæ potu, ſcimus quod tantam gloriam habebit, quantam nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Et iterum alio loco, loquens inimicis, animam in deſperationẽ inducere uolentibus, Nec opus eſt, inquit, ut mihi mea peccata commemoretis, inferentes hinc, me cæleſtibus præmiis eſſe penitus indignũ: id enim ſcio, Sed ſcio quod pius ille meus pater Ieſus Chriſtus meum debitum ſoluit, & mea omnia, quotieſcumque mihi diſplicuerint, delebit peccata, mihiq. ſuo pretioſiſſimo ſanguine cæleſti regnum lucrifecit, & emit, & hoc titulo, & nullo alio poſſeſsionem eius rei præſtolor. Et paulo poſt ad eoſdem. O nequã & deſperati, non quidem dico mihi hanc adeſſe fiduciam, ut abſque obſeruantia diuinæ legis ſaluari præſumam. eſſet hoc indubie non ſpes, ſed præſumptuoſa temeritas. Huiuſmodi ſunt quamplures, qui ſine pænitentia & correctione malæ uitæ Deum eos ſaluaturum arbitrantur, dicentes, non ideo eos Deum feciſſe, ut condemnet. Abſit ut ſic ſpem meam inſtituam. Quinimo ſumme cupio in melius reformari, & legem totam adimplere, ſine qua impoſsibile eſſe ſcio me ſaluari. Ad id autem faciendum mihi confido præſtari uires a Domino. Sit igitur hæc uobis mea reſponſio, quod cæleſtium bonorum retributionem peto, ſub titulo, & in ſpe mei glorioſi redemptoris Ieſu Chriſti, qui mihi ius in illis uendicauit, & ob id ſuam mihi impertiri miſericordiam precor, qua in primis a peccatis meis & mera ſua gratia ſuam auertat faciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exinde me faciat ſuæ legis factorem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerſon. Et qui fuit æqualis eius, Thomas Vualdenſis, dicunt, inquit, quo modo gloria Paradiſi datur promerentibus, ſi ipſam ex libertate arbitrii mereri nõ poſſumus? aut ſi totũ efficit gratia, ecquid merita requiruntur, quaſi non ſit qui reſpondeat. Si totã hanc domum ſolus fecit artifex, ad quid quærebatur ſecuris? Et ſi Chriſtus ſolus totũ hominem ſanum fecit in ſabbato, quid profuit claudo ſermo curãtis? ſed nouerint uitã æternam dari nobis pro meritis ſi eum meritis ipſis meremur. Et gratiam, ſine qua nec ipſa ſunt merita, quia nec Dei dona. Ac paulo poſt producto Auguſtini loco quondam, Ex hoc, inquit, Auguſtini libro, ſecundum fidem Apoſtoli, merita noſtra non coronat Deus, niſi quia gratiã ſuam coronat in meritis, & nihil de ſuo habent merita, ſed ex toto quod ſunt, gratia ſunt. libro primo de ſacramentalibus capite nono. Quoniam uero, ut ſupra diximus, hoc fere ſcholaſtici Doctores reliqui ſecuti ſunt, nec aliud ſcripſerunt, aut ſenſerunt omnes ſancti monachi, Dominicani, Franciſcani, Carthuſiani, & cuiuſcumque tandem alterius ordinis, quin & quotquot alii fuerunt ſcriptores, qui Petrum Lombardum ſecuti ſunt ad hæc uſque noſtra tempora: quis eſt incircumciſus iſte Philiſtæus, qui ſic audet faciei Dei uiuentis exprobrare, quaſi nihil in ea tot ſæculis de mediatore, nihil de promiſsione ſeu Euangelio, nihil de fide ſeu fiducia mediatoris dictum ſit? Videtur hic non modo Theologos non legiſſe umquam, ſed ne templa quidem Chriſtianorum ingreſſus aliquando. Vidiſſet in his Ieſu Chriſti mediatoris noſtri ſimulacra, per quæ templum ingredientes, ut in hoc uno mediatore ſpem noſtram omnem defixam habeamus, admonemur: & cum alia pleraque animaduertiſſet, de quibus initio libri huius ſcriptum eſt a nobis, tum illud audiuiſſet, quod in iis orationibus, quæ funduntur ad altare, (uulgo collectas uocant) preces

1. Cor. 3

Eccl. 16

Matth. 10

1. Cor. 2

Gerſ. de mendicitate ſpirituali, parte 2

Pſalm. 50

1. Rom. 12

omnes ad Deum patrem fere dirigimus, neque per alinm concedi nobis ea quæ pe
timus, poſtulamus, quam per unicum Dei & hominum mediatorem, dominum
1. Tit. 2 noſtrum Ieſum Chriſtum: Vt dicere, fuiſſe mediatorem orbi Chriſtiano tot ſæ-
culis ignotum, non ſit aliud quam dicere, Nil intra eſt oleam, nil extra eſt in nu-
ce duri. Verum iſti, qui dici nolunt (ſi diis placet) Euangelici, uerum an falſum
dicant, nihil ſua referre putant: dum quos Chriſtus pretioſo ſanguine ſuo colle-
git, eos diſpergere, & a corpore ipſius, quæ eſt Eccleſia, ſegregare, Satanæque
lncrifacere queant. Quam ad rem cũ non aliam eſſe uiam commodiorem intelli-
gerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot ſæculis fuiſſe mediatorem
1. Tit. 2 Dei, & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, qui dedit ſemet ipſum redemptio-
nem pro omnibus, nihil de promiſsionibus, nihil de beneficiis eius dictum eſſe,
uerum hoc actum potius, ut ea quammaxime obſcura eſſent omnibus. Atque in
terim hæc ab imperitis non leguntur modo magna cum admiratione, uerume-
Iſa. 30 tiam non minore leuitate creduntur. Sed iam quæ ſit Eccleſiæ ſententia de meri-
tis operum, & quam ſint ab omni ueritate longe remota, quæ matri noſtræ per
filios deſertores affinguntur, ſatis planum feciſſe uidemur. Ex his autẽ quæ iam
dicta ſunt, ad ea, quæ per iſtos obiiciuntur, facile fuerit reſpõdere. Nam & nos cũ
Paulo non inuiti fatemur, quod non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad
futuram gloriam. Quin & illud addimus: ſi fieri poſſet, quod a diuo quoque Ma
Rom. 8 cario legimus ſcriptum Hom. 15. ut quis ab eo die, quo conditus eſt orbis, ad
extremũ uſque iudicii diem uiueret, ac per omne tempus id non modo labora-
ret, uerumetiam extrema quæque ſupplicia pro Deo pateretur: nondum eſſent
labores illus & cruciatus digni, quibus æternæ uitæ præmium redderetur. Qua-
mobrem ipſa quidem operum natura, ſiue ſubſtantia, digna non eſt, uerum di-
Phil. 2 gnus eſt Deus, qui operatur ea in nobis, digna eſt Chriſti paſsio, per quam, quæ
indigna fuerant ex ſe, digna facta ſunt opera noſtra æternæ uitæ retributione,
digna eſt denique caritas, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſan-
Rom. 5 ctum, quæ cum finem neſciat, non eſt huius temporis, atque ideo nullum tempo
rale, ſed æternum præmium illi pro dignitate tribui poteſt. Sed nec illud imus in-
ficias, quod facti ſumus ut immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ uniuerſæ
Iſa. 64 iuſtitiæ noſtræ. Sed quid ſi ſanguis Ieſu Chriſti emundauit nos ab omni peccato?
1. Ioan. 1 ſi propterea dedit ſemet ipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate,
Tit. 2 & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum? num-
quid euacuabo crucẽ eius? nunquid mortis illius beneficium abolebo? numquid
non agam potius gratias infinitæ bonitati illius & miſericordiæ; per quam factum
eſt, quod iuſtitiæ meæ, quæ natura ſua tamquam pannus menſtruatæ fuerunt, ſan
guine illius ablutæ, factæ ſunt mundæ, factæ ſunt acceptæ Deo, factæ ſunt per hanc
illius acceptationem dignæ præmio uitæ æternæ, quod fulget in illis iuſtitia meri
torum CHRISTI, quæ ſi non adeſſet, ſi non fulgeret in illis, eſſent adhuc quales
Lib. 2 in Mat. fuerunt, tamquam pannus menſtruatæ. Sic a Ruperto Abbate ſcriptum legimus,
Pſal. 93 Quem tu erudieris Domine, ille ſcit, quod iuſtitia nulla ſit, quod omnis ex ope-
Ioan. 19 ribus iuſtitia uana ſit, niſi teſtimonium habeat ex fide huius filii hominis Ieſu Chri
ſti, cuius ſanguis cum aqua fluens de latere eius, niſi iuſtos omnes emundaſſet,
immundæ, & ſordidæ eſſent omnes iuſtitiæ. Confitemur & illud non magis humi
liter, quam & ueraciter & libenter, quod cum fecerimus omnia, quæ nobis præ-
Luc. 17 cepta ſunt, ſerui ſumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid ſi il
Ioan. 15 le iam non dicit nos ſeruos, ſed amicos? quid ſi non tantum amicorum, ſed
Rom. 8 etiam filiorum ſuorum honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure
cæleſtis regni debetur hereditas? quid ſi tanta liberalitas eius eſt, qui fons eſt
Aug. de uerbis perennis totius bonitatis, ut ultro ſe obliget: ut cui nos debitores ſumus, ip-
Apo. Hom. 16 ſe ſe nobis ex promiſsione debitorem conſtituat? Debitor enim factus eſt, in-
& in enarrat. quit Auguſtinus, non aliquid a nobis accipiendo, ſed quod ei placuit promit-
tendo.

tendo. Illo ergo modo poſſumus exigere Dominum noſtrum, ut dicamus: Redde quod promiſiſti, quia fecimus quod iuſsiſti: & hoc tu feciſti, quia laborantes iuuiſti. Et alio loco, Promiſſor Deus, debitor factus eſt, bonitate ſua, non prærogatiua noſtra, ſerm. 151. Quem ſecutus Fulgentius, Ecce qualis eſt, inquit, Dominus noſter, ut donando debeat: & quanto magis donat, tanto magis eum debitorem eſſe non pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur, nec eum poteſt aliquis debitorem habere, niſi in eo, quod ipſe dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Hanc igitur illius inenarrabilem beneficentiam numquid non obuiis ulnis amplectar potius, quam ut parum illi me gratum præſtem? Scio quod bonorum meorum non eget, ſcio me nihil habere, quod ab eo non acceperim, ſcio quod illius ſunt omnia, neque poſſum illi dare quidquam, quod de manu eius nõ acceperim. Scio ueriſsimum eſſe, quod a Philone ſcriptum eſt: cum ne parentibus quidem dignam referre ualeamus gratiam, multo minus poſſe nos Deo uicem reponere mutuam, qui omnia ex nihilo condidit, qui uirtutem omnem largitur. Scio quod illius munera ſunt, ſi quæ ſunt merita mea, ac ſi quid ualet opus aliquod meum, Chriſti paſsionis & mortis merito ualet, quod iuſtitia meritorũ eius fulget in uirtutibus meis, ſi quæ ſunt, omne meritum illius ut ſit proprium, neque debere mihi quidquam poſsit. Sed quid faciam illius immenſæ bonitati? Numquid oculus tuus nequam eſt, quoniam ille bonus eſt? Agnoſco quæ dicis omnia, uera eſſe confiteor, cum digito Dei ſcripta ſint. Sed quis ego ſum, qui modum ponam diuinæ benignitati, quæ tanta eſt, ut etiam pro iis, quorum nomine ipſe debeo, ſe mihi debitorem Deus cõſtituat, ut ſuis ipſe donis mercedem promittat, ut ſuis ipſe muneribus coronam tribuat: quæ mihi certe iam debetur non ex operis mei per ſe conſiderati dignitate, ſed ex immenſa promittentis Dei liberalitate. Quis umquam prædicare ſatis poterit admirandam hanc illius bonitatem? quam quanto mihi Satan magis inuidet, tanto magis de illa gloriabor, tanto maiores illius auctori gratias agam, tanto ſum in illa perpetuo prædicanda futurus diligentior: & cũ Propheta dicam: Miſericordias Domini in æternum cantabo. Qui cum & illud canam lubens: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Nam, quemadmodum etiam Ioannes Gerſon admonuit: aliter cum Satana loquimur, ſi quando ille nos in deſperationem adducere, aut ſi quando opera, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omnem meritum illis detrahere conatur, quo ſegniores nos ad bene operandum reddat: aliter agimus cum ſiſtendi ſumus in conſpectu diuinæ maieſtatis: tunc enim nos cum ſancto Abraham cinerem & puluerem eſſe recognoſcimus: tunc nos miſerrimos peccatores & omni ſuppliciorũ genere dignos profitemur: tunc qua ſumma poſſumus animorum noſtrorum ſubmiſsione ueniã deprecamur: tum quaſi ſuper terram ſtamus, alas ſubmittentes, quas in altercatione cum diabolo, quaſi in cælo uolantes, extenſas tenemus: ut ſemper & erecti coram Diabolo, & humiles coram Deo reperiamur. Quod etiam Bernardum feciſſe ſcribit Guilhelmus, qui cum extremum iam ſpiritum trahere uideretur, in exceſſu mentis ſuæ ante tribunal Domini ſibi uiſus eſt præſentari. Affuit autem, inquit, & Satanas ex aduerſo, improbis eum accuſationibus pulſans. Vbi uero ille omnia fuerat perſecutus, & uiro Dei pro ſua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait. Fateor, non ſum dignus ego, nec propriis poſſum meritis regnum obtinere cælorum: ceterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hereditate ſcilicet Patris, & merito paſsionis, altero ipſe contentus, alterũ mihi donat: ex cuius dono iure illud mihi uendicans non cõfundor. In hoc uerbo confuſus inimicus, cõuentus ille ſolutus, & homo Dei in ſe reuerſus eſt. Sed & Anſelmus Archiepiſcopus Cantuariẽſis interrogationes quaſdam præſcripſiſſe dicitur

Pſal. 109. In prologo librorum quos ad Monimum ſcripſit.

Pſal. 15

1. Cor. 4

1. Paral. ult.

Lib. 2. allegoriarum.

Matth. 20

Pſal. 80

Pſal. 142

Ser. ſuper uer. Chriſti, Venite ad me omnes.

Gen. 18

In uita D. Bernardi c. 12

infirmis in extremis conſtitutus: inter quas extrema eſt. Credis te non poſſe niſi
per mortē Chriſti ſaluari? Reſpondet infirmus, Etiā. Tum illi dicitur. Age ergo,
dum ſupereſt in te anima, in hac ſola morte fiduciam tuā conſtitue: in nulla alia re
fiduciam habe: huic morti te totum cōmitte, hac ſola te totum contege, totū im
miſce te in hac morte, totum confige: in hac morte totū inuolue. Et ſi dominus
Deus uoluerit te iudicare, dic: Domine, mortē domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio
inter me & tuum iudicium: aliter tecū non cōtendo. Et ſi tibi dixerit: quia pecca
tor es: dic: Domine, mortē domini Ieſu Chriſti pono inter te & peccata mea. Si
dixerit tibi, quod meruiſti damnationem, dic: Domine, mortem domini noſtri
Ieſu Chriſti obtendo inter me, & mala merita mea, ipſiusq. meritum offero pro
merito, quod ego debuiſſem habere nec habeo. Si dixerit, quod tibi eſt iratus,
dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti oppono inter me & iram tuam.
Quamuis aliorum etiam exempla ſanctorum commemorare liceat, qui cum iam
eſſent morti proximi, non omnino ſuis operibus diffidere niſi ſunt. Sic Ezechias
Eſai. 38 rex, cum dixiſſet illi dominus: Diſpone domui tuæ, quia morieris & non uiues:
conuerſa facie ſua ad parietem, orauit dominum & dixit: Obſecro domine, me-
mento quæſo, quo modo ambulauerim coram te in ueritate, & in corde perfecto,
2.Tim.4 & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cū de-
libaretur, & tempus reſolutionis eius iam inſtaret: Bonum, inquit, certamen
certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona
iuſtitiæ, quam reddat mihi Dominus in illa die, iuſtus iudex. Quibus uerbis eti-
am cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac uita migrarurum, uſum
In uita eius. fuiſſe ſcribit Hieronymus: Qui de Hilarione quoque narrat, quod cum iam mo-
dicus calor teperet in corpore, nec præter ſenſum quidquā uiui hominis ſuper-
eſſet, hæc uerba protulerit, Egredere, quid times? egredere anima mea, quid
dubitas? ſeptuaginta annis ſeruiuiſti Chriſto, & mortem times? atque in hæc uer
ba ſpiritum exhalauit. Sed quotum quemque reperire licet, his præſertim tem-
Matth. 24 poribus, quibus abundauit iniquitas, refrixit caritas multorum, qui ſic uitam
ſuam tranſegerit, ut peræque confidenter ut iſti loqui poſsit, ex diuerſorio cor-
poris huius æternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutius fuerit, ut
Iob 9 cum ſancto Iob uereamur omnia opera noſtra: cum non ſine cauſa uideamus in
Eccleſia Catholica ſemper obſeruarum, ut qui morti iam ſunt proximi, diligen-
ter admoneantur, etiā ſimulacro Chriſti crucifixi ante oculos poſito, quo pro-
priæ iuſtitiæ diffiſi, in una Chriſti iuſtitia ſpem ſuam & fiduciam omnē habeant
collocatam: illam patri cæleſti repræſentent, illi uni innitantur. Sic enim futurū
eſt, ut inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum auctorem & cōſummatorem
noſtræ iuſtitiæ Chriſtum profiteamur: & ipſius merita denuo nobis applicari pro-
mereamur, ad eas, quæ tunc occurrunt, tentationes ſuperandas. Accidit autem,
ut cum hæc tertia editio Antuerpienſis iam eſſet ſub prælo, ueniret in manus no
ſtras Hortulus animæ, quem pueri legebamus Pariſiis, ante annos quadragiuta
tres typis excuſſus, in quo illas ipſas interrogationes, quæ ſunt a nobis ex Anſel-
mo paulo ante productæ, uidimus, quas etiam habebanr fratres diui Franciſci de
obſeruantia, in cœnobio Tridentino in linguā Italicam trauslatas, unde cuiuis
perſpicere licet, qui mos fuerit in Eccleſia Dei tum etiam obſeruatus, quodq.
morti proximi, non alia in re, quam in Chriſti paſsionis, & mortis merito, ſuam
omnem ſpem, & fiduciam ut collocarent, admonebantur. Extat confeſsionis
priuatæ formula quæ beato Bernardo adſcribitur, in qua ſic Deum alloquitur:
Recordare Domine Ieſu, quia tuum non eſt perdere quidquam eorum, quæ pa-
ter tuus dedit tibi: quin tibi proprium eſt miſereri ſemper & parcere, neminem
perdere, ſed ſaluare. Nam pater tuus miſit te in mundum, non ut iudices mun
dum, ſed ut uitam habeamus per te, ut ſis propitiatio noſtra, & aduocatus noſter,
non

non contra nos. Quod enim debuimus, tu ſoluiſti: quod peccauimus, tu luiſti: quod neglexim̃us, tu ſuppleſti. Proficiat ergo nunc Domine, & in extremis meis plenaria immo ſuperflua ſatisfactio, amariſsima mors tua, & pretium inæſtimabile fuſi ſanguinis tui, commemoratio ſatisfactionis tuæ, uenerabile myſterium corporis & ſanguinis tui, quod tibi quotidie offertur in Eccleſia pro ſalute fidelium ſeruorum tuorum, in qua es tu ipſe ſacerdos & ſacrificium: ille qui offert pariter, & cui offertur. Sic Laurentium Medicem, cum eſſet morti proximus, precantem inducit Angelus Policianus. Obſecro te ſalutifer Ieſu, ut cum ante tribunal tuum conſtitero, quo me iamdudum citari plane ſentio, non mea fraus, non culpa plectatur, ſed tuæ crucis meritis condonetur. Valeat, ualeat in cauſa mea ſanguis ille tuus Ieſu pretioſiſsimus, quem pro aſſerendis in libertatem hominibus, in ara illa ſublimi noſtræ redemptionis effudiſti. Lib. Epiſt 4. Epiſt. 2. De Ambroſio ſcribit Poſsidonius, quod moriturus dixerit: Non ſic uixi, ut me pudeat inter uos uiuere: ſed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Quæ uerba ſenex Auguſtinus, tamquã elimata ac librata, ſit admiratus, ac uehementer laudauerit. Ideo enim eum dixiſſe: Nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: ne crederetur præfidens de ſuis purgatiſsimis moribus præſumpſiſſe. Quod uero præceſsit: Non ſic uixi, ut me pudeat inter uos uiuere: ad illud reſpicientem dixiſſe, quod homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino, quam de meritis, ſe dicit magis confidere. Vocem autem hanc Ambroſii non ſolum admiratus, uerum & imitatus eſſe uidetur Auguſtinus, cum contra Creſconium ſcribens ita loquitur: Ad exiſtimationem humanam magna teſtium qui me nouerunt ſuppetit copia, ad Dei uero conſpectum ſola conſcientia: quam contra ueſtras criminationes cum intrepidam geram, non me tamen ſub oculis omnipotentis iuſtificare audeo: magisq; ab eo effluentem miſericordiæ largitatem, quam iudicii ſummum examen expecto: cogitans quod ſcriptum eſt: Cum rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe a peccato? De Agathone narrat Dorotheus, quod dum eſſet iam prope moriturus, rogatus, a quodam cur timeret qui ſemper Deo ſeruiuiſſet, reſponderit ſe hactenus mãdata Dei pro uiribus feciſſe, ſed neſcire utrum, quod fecit, Deo placuerit: aliud enim eſſe iudicium Dei, aliud hominis: In lib. de humilitate. Quamquam illa Pſalmographi uerba, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens, non ita doctores ſancti accipienda putauerunt, ut negari per ea crederent, iuſtificari quemquam in extremo iudicio: Certum eſt enim, quod omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, quodq. iudicium ibi futurum ſit de operibus, ut referat unuſquiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonum ſiue malum. Quamobrem ſi nemo tum iuſtificaretur, ſi nemo referret propria corporis, prout aliquid boni geſsit, neque glorificaretur quiſquam, nec eſſent quibus recte dici poſſet: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum uobis regnum a conſtitutione mundi. Quæ uerba proferens Auguſtinus quærit, Quibus meritis? Et ſtatim ſubiungit: Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare, &c. Quem eundem locum adducens etiam Gregorius Niſſenus, Audio, inquit, quid ipſi reſpondeant Regi. Denique pro ſuis quemque meritis ornatum cerno: illis qui boni benigniq. fuerint, atque optime uitam egerint, ſumma & perpetua quies tribuitur in regno cæleſti: inhumanis autem & improbis ſupplicium ignis. Recte igitur Euſebius Emiſſenus ueras cælorum claues meritorum dicit eſſe uirtutes, hom. in natali Petri & Pauli Apoſtolorum. Erit igitur iudicium & retributio ſecundum opera: erit iuſtificatio ſecundum opera cuiuſque. Ibunt qui bona egerunt in reſurrectionem uitæ. Quamobrem locum hunc interpretans Hieronymus, Non dixit, inquit, non iuſtificabitur in conſpectu tuo quiſpiam uiuens, ſed omnis uiuens, ideſt, non iuſtificabuntur omnes; iuſtificabuntur uero aliqui. Ceterum expendamus Prophetæ uerba

De uita Aug. cap. 27

Contra Creſcõ. lib. 3. cap. 80

Prou. 20

Pſal. 142

2. Cor. 5

Eccl. 12

Rom. 3

Matth. 25

Serm. 49. de uerbis dom.

Ioan. 15

In oratione de pauperib. amandis.

Ioan. 5 diligentius. Non dixit ſimpliciter: Quia non iuſtificabitur omnis uiuens: uerum addidit, in cõſpectu tuo. Hoc itaque dixiſſe uidetur, quod in libro Iob ſcriptũ le-
Iob 4 gimus: Nnmquid homo, Dei comparatione iuſtificabitur, aut factore ſuo purior erit uir? Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem: quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habẽt fundamen
Iob 9 tum, conſumentur nelut a tinea. Et alio loco: Vere ſcio, quod ita ſit, quod non
Iob 25 iuſtificabitur homo compoſitus Deo. Et iterum alio loco: Numquid iuſtificari poteſt homo compoſitus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mnndæ in conſpectu eius: quanto magis homo pntredo & uermis, & filius hominis uermis? Quæ loca enarrans Grego-
Lib. 4. moral. cap. 26 rius, Humana, inquit, iuſtitia, diuinæ iuſtitiæ comparata, iniuſtitia eſt: quia & lncerna in tenebris lucere cernitur, ſed in ſolis radio poſita tenebratur. Et rur-
Idem lib. 9. Cap. 5 ſus: Homo quippe Deo non compoſitus iuſtitiam percipit, compoſitus amittit: qnia quiſquis anctori bonorum ſe comparat, bono ſe, quod acceperat, priuat. Numqnid negat Gregorius habere nos noſtram iuſtitiam? percipit, inquit, iuſtitiam non compoſitus, amittit compoſitus Deo. Quid aliud his uerbis, quam hoc indicare uidetur, quod non comparata Deo, eſt aliqua iuſtitia noſtra, comparata illi mera eſt iniuſtitia? Sicut eſt aliquis lucernæ ſplendor in renebris: ceterũ ſi ponatur in ſolis radio, meræ ſunt tenebræ. Quod iudicat etiam Origenes, ex-
1. Reg. 2 plicans illnd ex Annæ Cantico: Non eſt ſanctus, ſicut Dominus. Si ſcriptum eſſet, inquit, non eſt ſanctus, niſi Dominus, conſequens erat omnes nos renunciare nobiſmet ipſis ab hac ſpe ut ſancti efficeremur: nunc autem neceſſaria diſtinctione utitur, & dicit: Nõ eſt ſanctus ſicut Dominus: hoc eſt: Et ſi ſint ſancti multi, ſed nullus ita ſanctus eſt, ut Dominus. Poſſunt ergo multi ſancti fieri: ſicut & manda
Leu. 11 tum Dei dicit: Sancti eſtote, quoniã & ego ſanctus ſum: ſed quantũcumque quis in ſanctitate proficiat, quantumlibet puritatis & ſinceritatis acquirat, ita eſſe ſanctus homo non poteſt, ſicut Dominus: quia ille largitor ſanctitatis eſt, iſte ſuſceptor: ille ſanctitatis fons eſt, hic autẽ ſancti fontis potator: ille ſanctitatis lux eſt, hic ſanctæ lucis inſpector, & ideo non eſt ſanctus, ſicut Dominus. Hoc & ab Hila-
In pſal. 25 rio dictum aliqnot ante ſæculis his uerbis legimus: Quamquam uero eam eſſe infirmitatem humanæ naturæ meminerimus, ut ex comparatione diuinæ bonitatis bonus nemo ſit, ſed incomparabilis illa diuinitatis exceptio non interclusit bonitatis officium, ut ſecundum comparationem hominnm inter homines bo-
In pſal. 115 nus nemo ſit. Ad eundem modum Ioannes quoque Chryſoſtomus: Quemadmodum hora ueſpertina quis ſtellam aliis comparatam lucidam uocat, quam ſole fulgente lucidam nemo diceret, quod excellens ſplendor ſolis, fulgorem ſtellæ obtegit, ita & hominem ueracem ac bonum eſſe dicimus, quando eum cum aliis hominibus conferimus: ceterum quando eum cum Deo comparamus, non eſt uerax:
Lib. 3. cap. 11 Luc. Omnis enim homo mendax. Et qui fuit utroqne poſterior Beda presbiter explicans locum Euangelii, Vos cum ſitis mali, noſtris bona data dare hominibus: Apoſtoli, inquit, qui electiouis merito bonitatem generis humani mnltis exceſſerunt modis, ſupernæ bonitatis intuitu mali eſſe dicuntur, quia nihil eſt per ſemet ipſum ſtabile, nihil immutabile, niſi bonum, niſi Deitas ſola. Omnes uero creaturæ, ut beatitudinem æternitatis uel immutabilitatis obtineant, non hoc per ſuam naturam, ſed per creatoris ſui participationem & gratiam cõſequuntur. Non modo iuſtitiam non habere, ſed ne eſſe quidem dicimur comparati Deo: ſicut in li-
1. Reg. 2 bro de diuinis nominibus non uno loco docet Dionyſius: & poſt eum Origenes,
De perfectione iuſti. explicans illud ex Annæ Cantico: Non eſt præter te. Sed & Auguſtinus: Omnia quæ creata ſunt, quamuis ea Deus fecerit bona ualde, creatori tamen compara-
Gen. 1 ta, nec bona ſunt: cui comparata, nec ſunt. Quam qui diligenter ſecutus in omnibus eſſe uidetur Anſelmus, Tu ſolus, inquit, Domine es quod es: tu qui es. Qui Prophetæ locnm hunc adducens Auguſtinus in eodem libro, Hoc eſt, inquit,

quit, ne intres in iudicium cum ſeruo tuo: noli me iudicare ſecundum te, qui
es ſine peccato: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Quod
ait, non iuſtificabitur, ad illam perfectionem retulit, quæ in hac uita non eſt.
Et alio loco corpus tamquam homo exterior, quanto eſt hæc uita diuturnior
tanto magis magiſq. corrumpitur, uel ætate, uel morbo, uel uariis afflictioni-
bus: donec ueniat ad ultimam afflictionē quæ ab hominibus mors uocatur. eius
autem reſurrectio differtur in finem, cum & ipſa iuſtificatio noſtra perficietur
ineffabiliter. Tunc enim ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt.
Nunc uero quandiu corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & uita hu-
mana ſuper terram tota tentatio eſt, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis
uiuens in comparatione iuſtitiæ, qua æquabimur angelis, & gloriæ quæ reuelabi
tur in nobis .lib. 4. de Trinitate, cap. 3. Neque ſecus interpretatus eſt Arnobius, *In Pſal.*
qui centum plus minus annis Auguſtinum præceſsiſſe uidetur, Non intres, in-
quit, in iudicium cum ſeruo tuo. Hoc ergo uoluiſti dicere: iuſtitia tua eſt, ut Do
minus in iudicium intrare cum ſeruo contemnat: Quis enim ad cōparationem
tuam iuſtificabitur homo? quamuis ſanctum, & electum, & mundum, & laudabi-
lem in conſpectu tuo, id eſt, ad comparationem tuam, ſiue diuina iudicia, ſiue
humana probare non poſſunt. Omnis enim pulchritudo te præſente deformis
eſt, omnis fortitudo te præſente infirma, omnes diuitiæ te præſente mendicitas,
omnis iuſtitia te præſente iniuſtitia. Ad eundem modum Euthymius quoque, Nō
dixit ſimpliciter, inquit, non iuſtificabitur, ſed in conſpectu tuo non iuſtificabi-
tur, hoc eſt, ſi ad ſummam iuſtitiam tuam comparetur, & iuxta illam exquiratur.
Eandem interpretationem adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus, Caſsio- *De uerbis Eſa.*
dorus, Remygius, & alii Pſalmorum interpretes. Quo magis autem intelligi *ſerm. ſeptimo.*
queat, ita rem accipiamus: Eſt iuſtus Deus, eſt iuſtus Dei filius dominus noſter *Lib. 1. contra*
Ieſus Chriſtus, quatenus homo, ſunt iuſti Angeli, ſunt iuſti & alii Spiritus beato- *Pelagianos.*
torum in cælis degentium, ſunt iuſti & homines in terris agentes. Deus
ita iuſtus eſt, ut ſit ipſa iuſtitia: Chriſtus quatenus homo, plenitudo eſt iu-
ſtitiæ: In Angelis ceteriſq. ſpiritibus beatis eſt quidem perfecta iuſtitia, ſed quæ
longius abeſt a perfectione, ſi cum Dei iuſtitia comparetur. Nos autem in hac ui *Ioan. 1*
ta degentes de plenitudine Chriſti, ſi qui iuſti ſumus, accepimus omnes pro mo-
dulo noſtro, tamquam particulas noſtras perexiguas, quæ ſi examinentur, qua-
les ipſæ ſunt in ſe, certum eſt quod immundæ ſunt, quod nomen iuſtitiæ non me-
reantur, quod æternæ beatitudinis præmio dignæ non ſunt. Sed quoniam de ple-
nitudine Chriſti ſunt, quoniam opera manuum ipſius ſunt, quoniam illius pre-
tioſo ſanguine conſperſa ſunt, ex eo fit, quod acceptantur a Deo, tamquā æter-
næ beatitudinis præmio digna, totum ut ſit bonitatis & miſericordiæ diuinæ. Il-
la eſt quæ præuenit nos, illa eſt quæ ſubſequitur nos, illa eſt quæ nobis adhæret,
ſiue cum conuertimur, ſiue cum præliamur, ſiue cum coronamur, quemadmo-
dum a Dauide ſcriptum legimus, Miſericordia eius præueniet me. Et iterum: *Pſal. 78. 58*
Miſericordia eius ſubſequetur me. Præuenit nos eius miſericordia, quando, qui *Pſal. 22*
prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quæ per caritatem operatur, ſubſequi- *1. Ioan. 4*
tur nos, quando, quæ munera nullis noſtris meritis præcedentibus ex mera ſua *Gal. 5*
liberalitate largitus eſt, ea, quoniam non ſumus aſpernati, tamquam noſtra me
rita coronat. Coronat autem in miſericordia & miſerationibus. Huc reſpexiſſe *Pſal. 102*
uidetur Gregorius, dicens, Non bonitate noſtra, ſed Dei fit, ut homo terrenus *Li. 5 in. 1. Reg.*
bonis cæleſtibus perfruatur. Donum quippe Dei eſt, non ex nobis. Et alio loco, *cap. 2*
illam ſanctorum felicitatem miſericordiam eſſe dicit, Quoniam & ex hoc miſe- *In 7. Pſal. pæ-*
ricordia iure poteſt, inquit, nominari, quia pro illis operibus datur, quæ ſine *nitentialem.*
præuentu diuinæ miſericordiæ nemo aſſequitur, quia quibus miſericorditer tri-
buit, ut in hac uita bene operentur, eis miſericordius largitur, ut in æterna bea
titudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc eſt gratia quam pro gratia dan- *Matth. 13. 19*
dam

dam ſanctus Apoſtolus perhibet, ut quibus in hac nita dininitus datur gratia ſan-
ctificationis, eis in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Et tamen hæc ipſa bo-
Ioan. 1 nitas, hæc ipſa miſericordia Dei inſtitia eſt. Iuſtum eſt enim quod miſericordia
2. Cor. 1 motus per Prophetam dixit pater ille miſericordiarũ, & Deus totius conſolatio-
Ezech. 18 nis, in quacumque hora ingemueris, ſaluus eris, ut illud præſtet, promiſsiq. ſui
2. Cor. 1 memor, uel extremum peccatoris gemitum coronet in miſericordia in miſera-
Pſal. 102 tionibus ſuis multis. Quod etiam iu latrone præſtitit, propter facinora ſua in cru
Luc. 23 cem acto, qui ſimnl ut dixit, Memento mei Domine, cum ueneris in regnũ tuum,
ſtatim audire meruit, Hodie mecũ eris in Paradiſo. Atque hoc eſt fortaſsis, quod
Zach. 4 a Propheta ſcriptum legimus. Exæquabit gratiã gratiæ eius. Hoc eſt, quod Ioan-
Tract. 3. in Ioã nem. nem quoque dicere uoluiſſe ſcribit Auguſtinus, qui poſteaquam dixit, De pleni-
tudine eius accepimus omnes, mox adiecit, & gratiam pro gratia, pro gratia fi-
Ioan. 1 dei, ſpei & caritatis, in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, acce-
pimus iam ſpe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Pau-
Rom. 6 lus, Gratia autem Dei uita æterna. Quem ſecutus Rupertus, Prius, inquit, in
Lib. 2. in Apocal. hac uita gratiam dat, diuerſa credentibus in ſe tribuens cariſmata, & poſt in illo
ſæculo, de quo nunc ſermo eſt, pro gratia bene expenſa, retributionis æternæ
Serm. 5. de aſſumptione. præmia recompenſat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis uerba
explicans, Gratiam pro gratia, Triplicem, inquit, gratiam diuinitus accepimus.
Vnam qua conuertimur, aliam qua in tentationibus adiuuamur, tertiã qua pro-
bati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum eſt, ſecunda meritum, ter-
tia præmium. De prima dictum eſt, de plenitudine eius omnes accepimus, de
duabus reliquis dictum eſt, & gratiam pro gratia, ideſt, munera gloriæ æternæ
Lib. 5. epiſt. 1 pro merito temporalis militiæ. Et qui fuit eodem illo ſæculo Petrus Abbas Clu-
niacenſis, Perfacile, inqnit, erat gratiam a gratia, laborem a retributione, me-
ritum a beatitudine diſcreuiſſe. Quod autem dixi gratiam a gratia, laborem a re
tributione, meritum a beatitudine, hæc uerba non nunc primum a me proferun
tur, ſed in Euangelio Ioannis leguntur. Nosait omnes de plenitudine eius acce-
pimus, & gratiam pro gratia. Quid eſt gratiam pro gratia? Accipiunt enim ſan-
cti eius, geminam ab ipſo gratiam, ita ut ex præcedente gratia ſequatur & alia.
Primo enim hic accipiunt gratiam operationis, ac pro ipſa alibi gratiam retribu-
tionis. Primo hic accipiunt gratiam ſanctificationis, ac pro ipſa alibi gratiam glo
Ad Sixtum, Epiſt. 150 rificationis. Vocatur autem uita æterna gratia, non ob alind, ſicut ſcribit Augu
ſtinus, niſi quod gratis datur, nec ideo quia meritis non datur, ſed quia data ſunt
& ipſa merita quibus datur, ut cum Deus coronat merita noſtra, nihil aliud co-
ronet, quam dona ſua, quam ea, quæ non deſpicit opera manuum ſuarum. Cu-
Pſal. 137 ius etiam alio loco uerba ſunt hæc: Quia & ipſa uita æterna, quam certum eſt bo-
Augu. de corrept. et gratia, cap. 13 nis operibus debitam reddi, a tanto Apoſtolo gratia Dei dicitur, cum gratia non
operibus reddatur, ſed gratis detur: ſine ulla dubitatione confitendum eſt, ideo
gratiam uitam æternam uocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit
homini. Recte quippe ipſa intelligetur, quæ gratia in Euangelio legitur, gratiam
pro gratia, ideſt, pro his meritis, quæ contulit gratia. Qua de re ſicante Au-
De ſpiritu ſancto, cap. 16 guſtinum quoque ſcripſit Baſilius: Quis adeo rudis eſt, ut non audiuerit de
bonis quæ Deus præparauit dignis, ut ignoret, quod corona iuſtorum eſt ſpiri-
tus ſancti donum ſiue gratia: qnæ largiortum ac perfectior exhibebitur, cum
Rom. 8 iuxta proportionem recte factorum ſpiritualis gloria fuerit unicuique diſtribu-
ta. Neque hac una in re illuſtris eſt illius gratia & miſericordia, quod ſua do-
na coronare in nobis dignatur: magis etiam in hoc inſignis eſt. quod unigeni-
to ſuo filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: tradidit autem
ad illudendum, flagellandum, & morte turpiſsima condemnandnm: ut paſsionis
& mortis illius merito mereri nobis uitam æternam liceret. Atque hæc illa uide-
Libr. 9. confeſ. tur eſſe miſericordia, de qua dicit Anguſtinus: Væ etiam laudabili uitæ hominum,
ſi remota

ſi remota miſericordia diſcutias eam. Nam niſi Chriſti miſericordia interceſſiſ- *cap.13*
ſet, qui ſemet ipſum tradidit pro nobis oblationem & hoſtiam Deo: niſi ſanguis *Eph.5*
eius interpellaret, niſi uultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi ſuas oſten- *Hebr.9*
tans: uæ foret quamlibet laudabili uitæ noſtræ, ſi remota hac miſeticordia diſcu
tienda ueniret. Ad hanc igitur miſericordiā confugiamus, ſecundum hanc miſe-
ricordiam iudicari petamus: ut in illa die tremenda, quando cæli mouendi ſunt &
terra, non iudicentur opera noſtra qualia ſunt in ſe: (actū enim erit de illis, ſi ſe-
cundum naturam, ſiue ſubſtantiam ipſorum iudicium factū fuerit) ſed iudicen-
tur tanquam a Deo data, tanquam opera manuum illius, tanquam (quæ num-
quam ſatis eſt prædicanda bonitas illius & miſericordia) Ieſu Chriſti ſanguine re
ſperſa, & per eum in honorem adducta: ut iam non poſſint æternæ uitæ præmio
digna non cenſeri. Si quis nos tamquam Adæ ſpectet filios, ſi quis opera noſtra tan
quam ex nobis profecta conſideret, renera digni non ſumus, quibus tam excel-
lens præmium detur, & ſunt omnes iuſtitiæ noſtræ tanquam pannus menſtruatæ.
Sed quid ſi pater ille miſericordiarum dignos nos fecit in partem ſortis ſancto- *Iſa.64*
rum in lumine? quid ſi propterea filius eius unigenitus pati, crucifigi, mori digna *Coloſſ.1*
tus eſt, ut nos qui eramus inimici, & natura filii iræ, efficeremur ciues ſanctorum *Rom.5*
& domeſtici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur non amici modo, uerum *Epheſ.2*
etiam filii Dei, ſi filii & heredes, heredes quidem Dei, fratres autem & coheredes *1.Ioan.3*
Chriſti, ut quæ opera noſtra per ſe fuerunt immunda, ea ſanguine ipſius abluta, *Rom.8*
munda & grata redderentur in conſpectu Dei, æternæque beatitudinis præmio
digna. Præclare Athanaſius, Quemadmodum uerbum caro factum eſt, ſic & ho- *Lib.5. contra*
mo, quæ Dei ſunt, per uerbum accepit. Omnia enim quæ homo accepit, uerbum *Aria.*
dicitur accepiſſe, ut quamuis indignus ſit homo, quantum ad naturam eius per- *Ioan.1*
tinet, qui talia acciperet, tamen propter uerbum carnem factum accepiſſe mon-
ſtretur. Diſcutientur igitur in extremo iudicio opera noſtra, ſed non remota miſe
ricordia Chriſti, qui non ſolum auctor eorum & effector eſt, uerumetiam quæ na
tura ſua fuerunt immūda, ſanguine ſuo mundare dignatus eſt. Simul illud effecit,
ut quod illis deeſt, ſuæ paſſionis & mortis pretio compenſetur, ut recte cum Ber *Serm.1. in E-*
nardo dicere poſſimus, pauperes ſumus, parum dare poſſumus, attamen recon *piph.*
ciliari poſſumus pro paruo illo, ſi uolumus: Totum quod dare poſſum, miſerum
corpus iſtud eſt, id ſi dedero, ſatis eſt, ſi quo minus addo & corpus ipſius: nam *Eſa.9*
illud de meo eſt & meum eſt. Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt mi
hi. De te Domine ſuppleo, quod minus habeo in me. Cuius alio loco de meritis
hæc eſt ſententia. Sufficit ad meritum, ſcire, quod nō ſufficiant merita. ſed ut ad
meritum ſatis eſt, de meritis non præſumere, ſic carere meritis, ſatis ad iudi-
cium eſt: Porro infantium renatorum neminem carere meritis, ſed Chriſti ha- *Bern. in Canti-*
bere merita, quibus ſe tamen indignos reddunt, ſi ſua iungere non nequiuerint, *ca ſerm.68*
ſed neglexerint: quod quidem periculum iam adultæ ætatis eſt. Merita proinde
habere cures, habita data noueris, fructum ſperaueris Dei miſericordiam: & o-
mne periculum euaſiſti, paupertatis, ingratitudinis, præſumptionis. Periculoſa
paupertas penuria meritorum. Præſumptio autem ſpiritus, fallaces diuitiæ: &
ideo, Diuitias & paupertatē ne dederis mihi, ait Sapiēs. Felix Eccleſia, cui nec me *Prouer.30*
rita ſine præſumptione, nec præſumptio abſque meritis deeſt. Habet unde præſu
mat, ſed non merita: habet merita, ſed ad promerendum, non ad præſumendū.
Ipſum nō præſumere nōne promereri eſt? Ex quibus Bernardi uerbis colligimus,
alia eſſe merita paruuli, ſiue cuiuſcumque tandem alterius recens baptizati, alia
adulti, poſt baptiſmum aliquandiu ſuperſtitis. Ille non habet ſua, ſed ſola Chri
ſti merita, & ſecundum illa iudicabitur dignus uita æterna: adultus uero Chriſti
meritis iungit ſua quoque, quæ ſi bona ſunt, pronunciabitur & ille dignus in ex-
tremo iudicio, qui poſſideat regnum patris ab æterno ſibi præparatum, iuxta
merita ſua Chriſti meritis innitentia. Simul & illud perſpicuū eſt ex his Bernardi
uerbis,

uerbis,quod non merita, ſicut nouatores contendunt,ſed præſumptionem de me
Fauſt. lib. 1. de ritis excludere uidetur: ſicut & ille qui dixit: Quantum detrimentum eſt non la
libero arb. ca. 1 borare, tantum periculi de labore præſumere. Quam frequens autem illud eſt
Homil. 5. in apud Chryſoſtomum, ut ne aliis in rebus ullis, quam in bonis operibus, con-
Matth. fidamus? Sic in Matthæum ſcribens monet, ut unuſquiſque noſtrum nulla in
Chry. hom. 21. re ſpem ſuam, niſi poſt Dei miſericordiam, in ſanctitate morum conſtituat. Cu-
in Gen. ius in his quoque Commentariis, quæ in Geneſin edidit, hæc uerba ſunt. Habenda eſt ſalutis expectatio in omni uirtutis operatione, & neque in appellatione ſublime ſapere, neque in cognatione ſanctorum uirorum, neque in aliquo ſed in fiducia bonorum operum: immo neque in illis multum de ſe ſentire, ſed tunc magis humilem & modeſtum eſſe oportet, cum magnas uirtutum diuitias congerere poſſumus: ſic enim & ipſi collectas diuitias cuſtodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuero propter hoc & Chriſtus diſcipulis ſuis dicebat, Cum omnia feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus. Igitur in omnibus inflationes & faſtus noſtros humiliemus, & diſcamus modeſti eſſe, & non extolli in bonis operibus, & ſcire maximam uirtutum eſſe, in bonis operibus modeſte atque
Hom. 1. in Gen. humiliter ſe habere. Non reprehendit hic fiduciam operum Chryſoſtomus, qui
Hom. 43. in Ge ſuper eundem librum commentatus, opera multæ nobis fiduciæ eſſe fulcimenta
neſ. ſcribit. Et iterum: In propriis bonis operibus cum ſuperna gratia ſpem ſalutis no
Hom. 11. in Io. ſtræ habendam docet. Et in alio quodam libro, unum dumtaxat apud Chriſti tri-
Hom. 2. in po- bunal patrocinium eſſe dicit operum: quo qui caruerit, aliunde nuſquam, inquit,
ſteriorē ad Cor. ſaluti locus eſt. Et rurſum in Paulum ſcribens, Oramus, inquit, ut poſt baptiſmū
epiſt. etiam uitam honeſtam habeamus: tu contra ſtudes, ut hinc migres abſque bona uita? Quid autem refert, ſi iuſtus fias, ſed ſola fide? At nos optamus, & ut & ex benefactis habeas fiduciam. Ante quem etiam beatus Ephrem, nihil nobis prodeſſe poterit in illo extremo iudicii die, niſi conuerſatio ſancta & opera bona, quæ hinc detulerimus nobiſcum. De extremo iudicio, Cap. 1. Non reprehen-
Hom. 43. in dit igitur ſobriam operum fiduciam Chryſoſtomus: ſed ſicut ab eodem ſcri-
Matt. ptum eſt, aut quiſquis ille fuit auctor operis imperfecti: In omni re, ex ipſa re naſcitur, quod exterminet rem: ut puta in ligno, ex ipſo ligno naſcitur uermis, qui exterminat lignum: ex ueſtimento naſcitur tinea, quæ comedit ueſtimentum: ex oleribus naſcitur uermis, qui olera uniuerſa corrumpit. Sic & in ſpiritualibus, ex ipſo propoſito eorum ſpirituali, accipit occaſionem inimicus, unde eis retia texit: ita ut cum cetera uitia tantum in malefactis ualeant,
Ad Seuerum ſola ſuperbia etiam in recte factis cauenda ſit. Præclara eſt Paulini ſentētia, quod
Epiſt. 10 per uiam qua itur ad uitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas quam ſuperba iuſtitia. Nec diſsimilis eſt illa Optati: Meliora ſunt peccata cū humilitate quā innocentia cum ſuperbia, lib. 2. Superbiam igitur a nobis amoliri ſtudet his uer-
Homil. 3. in bis Chryſoſtomus. Quod apertius etiam alio loco demonſtrat, dicens: Satis cer-
Matth. et 38 tus theſaurus recte factorum obliuio. Quia ſicut aurum, ueſtemq. pretioſam cū
ad populum in publico ponimus, plurimos ad inſidias prouocamus: ſi uero ea recondamus,
Ant. atque occultemus domi, in tuto cuncta ſeruabimus: ſic ſunt etiam diuitiæ uirtutum, ſi eas in memoria, quaſi uenales, aſsidue portemus, armamus hoſtem, irritamus inimicum, & doloſum inuitamus ad furtum. Sin uero nemo alter id ſciet, niſi quem nulla occulta latere poſſunt, tutiſsimo in loco pretioſa conſiſtent. Et paucis interiectis, Caueamus de nobiſmet ipſis dicere glorioſe. hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et iccirco quanto maiora fecerimus bona, tanto de nobis minora dicamus. Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriam conſequemur, nec ſolum gloriam, quæ a Deo eſt, uerumetiam mercedem retributionemq. pleniſsimam. Noli ergo mercedem repoſcere, ut merearis accipere. Tu ſaluari te Dei gratia confitere, ut ſe ille tibi debitorem fateatur, nec modo pro operibus tuis, uerumetiā pro hac grata humiliq.

ſententia

ſententia. Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum proculdubio debitorem, quando uero nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quam propter opera ipſa, quæ facimus. Minimum itaque de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quam maximas res feciſſe. quod ſi non adſit, nec illæ poterint eſſe laudabiles. nam nos quoque famulos habentes, tum eos maxime com probamus, quando cum bona gratia in omnibus obſecuti, nihil ſe grande arbitrantur egiſſe. Itaque ſi bona tua magna uis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna eſſe non poſſunt. Sic enim Centurio dixit, Non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, & propterea dignus effectus, ſupraq. omnes Iudæos inre mirabilis. Sic etiam Paulus ait, Non ſum dignus uocari Apoſtolus, & omnium pri mus inuentus eſt. Sic & Ioannes, Non ſum, inquit, dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius, & iccirco amicus factus eſt, & manum Chriſtus, quæ indignam ſe calciamentis eſſe ducebat, a pedum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit. Sic etiam Petrus ait, Exi a me Domine, quia homo peccator ſum, & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim ſic eſt amicum Deo, quam ſi quis ſe minimis annumeret. hoc eſt enim caput totius Philoſophiæ atque faſtigium. Et iterum explicans illum locum ex libro Paralipomenon, Elatum eſt cor Oziæ, Nihil, inquit, perinde gignit ſuperbiam, ut bona conſcientia, niſi aduigilemus. Vnde Chriſtus ſciens, quod poſt benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis ſuis, Cum omnia feceritis, dicite inutiles ſerui ſumus. Cum enim hæc noxia beſtia parat inuadere uos, tunc, inquit, per hæc uerba fores illi occludite. Neque dixit, cum omnia feceritis, inutiles eſtis, ſed uos dicite, inutiles ſumus. Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero ſententiam. nam ſi tu te ipſum dixeris inutilem, ego te ut utilem coronabo. Et iterum alio loco, Non igitur in ſuperbiam intumeſcamus, ſed dicamus nos ipſos inutiles, ut in partem utilium tranſeamus. Si enim te laudandum eſſe dixeris, reprobus effectus es, etiamſi fueras ante landabilis. ſi uero inutilem te eſſe fatearis, factus es utilis, etiamſi fueras ante culpabilis. ſi quidem ex peccatoribus quoque iuſtos humilitas facit: cum tamen non ſit illud humilitas ſed uera confeſsio. Tunc enim iuſti ſumus, ſicut dicit Hieronymus, quando nos peccatores fatemur, dicente ſancta ſcriptura, Iuſtus accuſator ſui eſt. In principio ſermonis in lib. aduerſus Pelagium. Explicans eundem locum Fauſtus, qui non multo fuit Chryſoſtomo poſterior, Aduerte, inquit, quia non excluſit operis ſtudium, ſed operantis requirit obſequium: nec laborem ſeruitutis recuſat, ſed humilitatem mentis inſinuat. Vitium ergo, quod laborem imperitiſsime refugiendum putas, non in opere, ſed in corde conſiſtit. Totis ergo uiribus laboro, ſed quidquid de ſuperna largitate percepero, gratiæ, non induſtriæ deputabo. Beneficium uocabo, non pretium: donum teſtabor eſſe, non meritum: remunerationem, non retributioné. Ex his Chryſoſtomi & Fauſti locis uidere licet, quemadmodum quæ Chriſti uerba noſtri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, iis non modo non extenuari, uerum amplificari potius ea ſint interpretati, modo ut, quæ ſequi ſolet in recte factis, periculoſa nitetur arrogantia. Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit, Seruus ſum, & ſeruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, ſerue bone & fidelis. Et, Iam non dico uos ſeruos, ſed amicos, quin & pro ſeruis fratres appellat, & qui ſe uocant ſeruos inutiles, Deus appellat filios ſuos, atque ipſi, qui ſe nunc uocant ſeruos inutiles, audiunt a Domino, Venite benedicti patris mei: & audiunt cōmemorari ſua benefacta, quæ ipſi ſe feciſſe neſciebant. Quamobrem ante Chryſoſtomum recte monuit beatus Ephrem, Ne laborum tuorum fructus amittas, humilitatem cole. Hanc enim ſi reieceris; inter eos, qui fruſtra laborant, ipſe quoque numeraberis. In libello de recta uitæ ratione, cap. 28. Neque uero ſolus Chryſoſtomus, uerumetiam æqualis eius Baſilius, uſque eo non reprehendit fiduciam operum, ut diſertis etiam uerbis ſcriptum reliquerit: Mulcta ris,

Matth. 8
1. Cor. 15
Ioan. 1
Luc. 5
2. Par. 26
Chryſ. hom. 3
Chryſ. hom. 3 in Matth. & 38. ad populum Antiochenum.
Lib. 2. de libero arbitr, cap. 4
Matth. 24. 25
Ioan. 15. 20
Ioan. 1
Matth. 25
In ſerm. de gratiarum actione.

ris, ſed diuitiis cæleſtibus, & theſauro, quem per bona opera tibi repoſuiſti, in-
Baſil. in ſerm. tende. Et alio loco, Exhibe opera, & tum demum exige retributionem. Iterum
ad diuites. alio loco, hominem ſaluum fieri dicit per iuſtitiam operum. Et in Homilia, qnam
Idem de ſpiritu ſcripſit in initium Prouerbiorum: Omnes, inquit, qui uiam Euangelicam incedi
ſancto ad Am- mus, mercatores ſumus, per opera mandatorum nobis poſſeſsionem cæleſtinm
phi. ca. 24 comparantes. Quo ſenſu dictum etiam eſt ab Auguſtino: Auaritia te ad Indos mi
Aug. in ſerm. ſit ad deportandum aurum: ego tibi ante oſtium Chriſtum poſui, a quo emeres re
de uerb. Apoſt. gnum cælornm. Et alio loco: Venale eſt regnum cælornm. Dicis illi: Qnantum
In ſerm. 21 ualet? Pretium ipſius labor eſt. Et ab Ambroſio: Habemus plura ſubſidia, quibus
In Pſalm. 93. peccata noſtra redimamus: pecuniam habes, redime peccatnm tuum: non uena
De Helia & ie- lis eſt Dominus, ſed tu ipſe uenalis es, peccatis tuis uenundatus es: redime te
iunio, cap. 20. operibus tuis, redime te pecunia tua: Vilis pecunia, ſed pretioſa eſt miſericor-
Rom. 7 dia: Eleemoſyna, inquit, a peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio uiri diui-
Tob. 4 tiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite uobis amicos de mammona ini
Hom. 9. de pæ- quitatis. Et a Ioanne Chryſoſtomo: Pretium non appono, ne obiicias inopiam:
nitentia. quanti potes, tanti eme: habes denarium, eme cælum: non quod uenale ſit cælũ,
Matth. 10 ſed quod clemens eſt Dominus. Nou habes denarium, da calicem aquæ frigidæ:
inquit enim: Qnicumque dederit uni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ pro-
pter me, non perdet mercedem ſuã. Mercatura negotiatioq. cælum eſt, atque ip
ſi pigritamus: Da panem, & accipe Paradiſum: parua da, & magna ſuſcipe: da
Chry. hom. 12. corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et alio loco: Pro paucis iugeribus, &
in Matth. exiguis habitaculis non modo aurum, ſed proprium quoque ſanguinem frequen
ter impendimus: ut uero cælum nobis emamus ipſum, ne hæc quidem, quæ no-
ſtris uſibus ſuperant, erogamus: & hoc, cum & exiguo illud pretio emere poſsi-
Chry. hom. 78. mus, & in perpetuum poſsidere, ſi ſemel emerimus. Et iterum alio loco: Deus
in Matth. tibi pecuniam tradidit, ut cælum merceris. Et in Homiliis ad populum Antioche
Chry. hom. 36 num: Vide quanta ſit Dei miſericordia, temporalem redimere mortem tibi non
conceſsit, ſed conceſsit æternam mortem, Ne breuem, inquit, emas uitam
hanc, ſed uitam illam æternam, illam tibi uendo, non hanc, non illudo tibi.
Nazan. in ora In quam ſententiam & a Gregorio Nazanzeno, & a Petro Chryſologo plera-
tione de baptiſ- que ſcripta legimns. Extat etiam homilia quædam beati Macarii, in qua docet
mo. quod Chriſtianorum ſtatus mercaturæ, & fermentationi ſimilis eſt. hom. 24.
Serm. 8 Præclare autem Chryſoſtomus: Eme, inquit, cælum, non qnod uenale ſit cælum,
ſed quod clemens ſit Dominns: qnis enim neſcit, quod non ſunt condignæ paſ-
ſiones hnius temporis ad futuram gloriam? quodq. noſtris operibus, quatenus
noſtra tantum ſunt, ea comparari non poſsit? uerum tanta eſt Dei clementia, ut
quæ per ſe digna uon ſunt, ea intercedente filii ſui ſanguine, qno reſperſa ſunt,
pro dignis habeat, quibus regni cæleſtis præmium largiatur. Ceterum numiſma
noſtrum caritas eſt, quæ pretium imponit actibns noſtris: Per quam, ſicut a Io-
De uita ſpiritua anne Gerſone ſcriptum legimus, uon ex illorum dignitate, ſed ex digniſsima ſeu
li animæ, lectio dignatiſsima condeſcenſione Dei, mereamur cum eodem de regno cælorum, cũ
ne 3 fenore multo. Et qnamuis omnia, quæ damus, ſint de ſuo, & ſuſcepimus ea de ma
nu ſua, & ita dare proprie nequimus, quid pro quo: nihilominus ipſe totus deſi-
derabilis acceptat bona noſtra ualore huiuſmodi uumiſmatis, tamquã noſtra eſ-
ſent appropriate, & non ſua: reddit qnoque abſqne ulla commutatioue ciuili,
ſed emptione gratuita, uinum compunctionis, lac deuotionis, & immo & ſe ip-
ſum, & regnum cælorum. De hoc numiſmate caritatis ita ſcribit uetuſtiſsimus
In oratione ex- auctor Origenis præceptor, Clemẽs presbyter Alexandrinus: Ne ſi Pactolum qui
hortatoria ad dem, qui totus aureo, ut eſt in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro ſalute iu-
gentes. ſtum pretium numerauit. Ne uos ergo laboraſſe pigeat: licet uobis, ſi uelitis,
pretioſiſſimam ſalutem emere proprio theſauro, caritate, & fide uitæ: quod
quidem eſt inſtum pretium. Iuſtum pretium ſalutis eſſe dicit Clemens caritatẽ.

Cum

Cum autem dicit Ioannes Gerſon, numiſma noſtrum eſſe caritatẽ, cumq. multis
ante ſæculis iuſtum ſalutis noſtræ pretium eandem caritatem uocat Clemens Ale
xandrinus, non ita accipi oportet, quaſi ſola caritate, non autem ſimul operi-
bus ex illa procedentibus, regnum cælorum nobis comparemus. Ceterum quem-
admodum uis comburendi penes ignem quidem eſt omnis, non tamen effectus
ipſe combuſtionis, qui penes ignem eſt & materiam lignorum, ſic habere ſe ui-
detur caritas, tamquam ignis, quæ radix eſt merendi, opera uero ex illa proce-
dentia, ſunt tamquam ligna. De quibus & ipſum etiam Auguſtinum, qui præci- *In Pſalm.* 101
puus gratiæ fuit prædicator, ita diſſerentem audiamus. Nemo, inquit, habita-
bit in terra uiuentium, niſi per opera ſua, nemo glorietur ſe habitaturum ibi, ſi
dicit ſe ſeruum Dei, & opera non habet: Non enim habitabunt, niſi filii tui
te deducant ad terram promiſsionis, terram uiuentium, & non morientium.
Præcedant filii tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiſeris, talis & ſe-
queris. Audacius autem aliquanto Hieronymus, Dicerem, inquit, uobis quia
uado & præparabo uobis locum, ſi non manſiones multæ eſſent apud patrẽ, hoc
eſt, ſi non unuſquiſque manſionem ſibi non ex largitate Dei, ſed ex propriis ope-
ribus præpararet, & ideo non eſt meum parare, ſed ueſtrum, quia & Iudæ nihil
profuit paratus locus, quem ſuo uitio perdidit. Et Paulo poſt, Paratæ, inquit,
ſunt in cælo diuerſæ & plurimæ manſiones plurimis diuerſiſq. uirtutibus, quas
non perſonæ accipiunt ſed opera. Lib. 2. contra Iouinianum. Et iterum alio quo-
dam loco Auguſtinus. Nihil te adiuuabit, quod hic non feceris. Vnumquemque *Serm. 21. de*
opera ſua iuuabunt, aut opera ſua preſſura ſunt. Et ſermone 25 Da petenti, ut *uerbis Domini.*
poſsis accipere: Tribue pauperi, ſi non uis flammis exuri. Da in terra Chriſto,
ut tibi reddat in cælo. Et in Pſalmum 49. Quid tam uile, quid tam terrenum,
quam frangere panem eſurienti? Tanti ualet regnum cælorum. Et paucis interie
ctis. Tantum emit uidua duobus minutis, quantũ Petrus relinquens retia, quan-
tum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnũ Dei tanti ualet, quan-
tum habueris. Et in Pſalmum 110. Quid potentius, inquit, quam ut regnum cæ-
lorum non ſolum Zachæus emat dimidio rerum ſuarum, ſed & uidua duobus mi-
nutis, & tantumdem uterque poſſideat? Quid potentius, quam ut idem regnum
& theſauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi ualeat? Qui etiam enarrans il-
lud ex euangelio: Qui dederit calicem aquæ frigidæ &c. Regnum cælorum, in- *In lib. 50. ho-*
quit, uenale propoſuit, & pretium eius calicẽ aquæ frigidæ eſſe uoluit. Et æqua- *miliar hom.* 13
lis eius Paulinus, Salubriter, inquit, præſentium onerum decoctione feciſti, fra- *Epiſt. 6. ad Se-*
gilis ſubſtantiæ pretio, cælum Chriſtumq. mercatus. Scripſit ante mille & am- *uerum.*
plius annos libros quattuor contra auaritiam, quibus magna quadam oratio-
nis uehementia mortales ad impertiendam eleemoſynã accendit. Saluianus Epi-
ſcopus Maſſilienſis, ubi inter cetera ſic loquitur: Si opes non damus ob peccato-
rum redemptionem, demus ſaltem ad emendam beatitudinem: ſi non damus,
ne damnemur, demus ſaltem ut muneremur: ſi non habent ſancti quæ redimant,
habent tamen quæ emant. Atque hæc quidem ſecundo libro. In eo autẽ qui præ-
ceſsit, Neque homo, inquit, Deo præſtat beneficium, in his quæ dederit, ſed
Deus in his homini, quæ acceperit: quia etiam quod homo habet, Dei ac Domi
ni ſui munus eſt: ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non ſuum
reddit, Dominus ſuum recipit. Itaque cum offert Deo quiſquã facultates ſuas,
non offerat quaſi præſumptione donantis, ſed quaſi humilitate ſoluentis: nec ab-
ſoluere ſe peccata ſua credat, ſed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia,
ſed cum ſupplicationis officio: nec quaſi totum debitum reddens, ſed quaſi uel
paruum de magno reddere cupiens: quia etiam ſi tradat quod habet pro modo
rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. Videmus igitur,
quod non fiduciã omnem operum prorſus excludendam, ſed arrogantiam repel-
lendã, quæ ſequi ſolet in recte factis, ueteres exiſtimauerunt, qui meritis operũ

plurimũ tribuiſſe uidentur. Quamobrem immerito reprehenditur a quibuſdam
Lib. 3. ſentent. diſt. 26 Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi, Spes certa expectatio futuræ beatitudinis, ueniens ex gratia & meritis præcedentibus. Sine meritis enim ſperare, non ſpes, ſed præſumptio dici poteſt. Quæ tamen ſpei definitio, non Petri Lombardi, ſed Haymonis eſt, qui Petrum quadringentis & amplius annis præceſsit, uir
In præfatione. Pſalm. 38 minime uulgari doctrina præditus. Ante quẽ etiam his uerbis ab Auguſtino ſcriptum legimus. Ille ſperat, qui bonam conſcientiam gerit: quem uero pungit mala conſcientia, retrahit ſe a ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem. Vt ergo ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam, & ut habeat bonam conſcientiam, credat & operetur. Quia quod credit, fidei eſt, quod operatur, caritatis eſt. Item alio loco. Curramus dum lucem habemus, nec prætereuntia ſalutis tempo-
Euſebius Emiſ. hom. 3. de Epiphania. ra negligamus. Hinc extinguamus mortem moriendo peccatis: hic uitam uitæ meritis cõparemus. Quæ uerba etiam apud Euſebium Emiſſenum reperiuntur. Qui dicit etiam alibi: Iuſti reſurrecturi ſunt, ut percipiant, quæ meruerunt. Sed
Hilar. ante Auguſtinum Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Feci iudicium, & iuſticiam,
Pſalm. 118 non tradas me nocentibus me: Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit, ne nocentibus ſe tradatur, orat: opus merendi ante fertur, & dehinc meriti præmium poſtulatur: fit enim primum quod placeat, & tum dignatio eius,
Hilar. Cano. 4 cui per opera placetur, oratur. Idem in Matthæũ ſcribens: Diuinæ bonitatis præmium atque honos, præſentis, inquit, uitæ operibus eſt merendus: atque ita per hanc ſpiritus humilitatem, qua a Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, regnum cælorum erit noſtrum. Et in eo qui proxime ſequitur, Canone, Regnum, inquit, Dei, uitæ noſtræ ſtipendiis quæramus.
Canone 6 Et iterum: De noſtro eſt beata illa æternitas promerenda. Et iterũ enarrans pa-
Canone 13 rabolam de theſauro abſconſo: Per ſimilitudinem, inquit, theſauri in agro ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit, quia Deus in homine ſit repertus: in cuius pretium omnes ſæculi uendendæ ſunt facultates, ut ueſtitu, cibo, potuq indigen-
Catechesi 8 tium æternas cæleſtis theſauri diuitias comparemus. Et ante utrumque Cyrillus. Poterit ſane aliquis etiam per pecunias iuſtificari: Eſuriui, inquit, & dediſtis mihi manducare. Omnino id per pecunias. Et uis noſſe, quod bona, opes, poſſunt eſſe oſtium regni cælorum? Vende omnia quæ habes, inquit, & da pauperibus, &
In epiſt. de Gazophylacio. habebis theſaurum in cælis. Et Paulinus, Placet, inquit, Deo talis iniuria, ut nim regno ipſius inferamus, bonis operibus cæli clauſtra frangentes. Ad eundem mo-
Homil. 15 dum Ioannes Chryſoſtomus, aut quiſquis fuit auctor operis imperfecti: Sicut oleum, inquit, accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. Sed & Ambroſius, Opus eſt, inquit, ut creſcat in nobis fiducia bonis actibus parata. Baſilius epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ, in oratione de transfiguratione Domini poſt factã extremi iudicii mentionem, Huius, inquit, terrorẽ reputantes, mores mutemus, ante id tempus bonis
Serm. de laude Martyrij. actionibus fiduciã cõparemus, & ante tempus extremi iudicii meditemur defenſionẽ. Et beatus Ephrẽ: Beatus, & felix eſt, quem in extremo iudicio opera bona comitantur, illisq. operibus fretus eandem confidentiã habebit cũ Martyribus. Itaque nõ Petrũ Lombardũ, ſed Haymonẽ, ſed Auguſtinũ, ſed Ambroſium, ſed Hilariũ, ſed Cyrillum Hieroſolymitanum, ſed Chryſoſtomũ, ſed reliquum orthodoxorũ ſcriptorũ chorum omnẽ reprehendunt, qui ſpei definitionem hanc reprehendunt.

Quod præceptum caritatis, quæ eſt iuſtitia noſtra, in hac uita expleri poteſt. Cap. LXXIII.

HACTENVS ueterum orthodoxorum teſtimoniis demonſtratũ a nobis eſt, quod Dei quidẽ iuſtitia, ſed non ea qua ipſe iuſtus eſt, uerũ qua nos iuſtos facit, quodq. nõ ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed uere, & realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus, quæ quidẽ iuſtitia noſtra caritas eſt & dilectio, quã ſolam præcepiſſe nobis Chriſtus uidetur, ita ut omnia mandata ſint unũ caritatis

tatis mandatũ, Hinc pendet uniuerſa lex & Prophetæ. Ac hoc nno præcepto dile *Matth. 22*
ctionis impleto, nniuerſam omnino iuſtitiã impleri, ſcribit Auguſtinus, qui præ *De ſpiritu et lit*
ceptum etiam dilectionis, uocat præceptum iuſtitiæ: Ceterum ſunt, qui negant, *tera cap. 36*
in hac uita mandatũ hoc expleri poſſe. Quod qui nou dubitant affirmare, quid
aliud qnam impoſsibilia Denm præcepiſſe blaſphemant? Nos nero Chriſto potius
credamus dicenti: Omnia poſsibilia ſunt credenti. Et cũ Paulo quiſque noſtrum *Mar. 9*
glorietur, dicens: Omnia poſſum in eo, qui me confortat, Chriſto. Incredulis, *Philip. 4*
dubium non eſt, quin ea, quæ Chriſtus præcepit, factu ſint impoſsibilia: cete-
rum qui fidem habemus in Chriſtum, qui regenerati Spiritum ſanctum accepi- *Rom. 8*
mns, qni adiuuat infirmitatem noſtram: dicere, quod nihilominus explere Chri
ſti præcepta non poſſumus, quid fuerit aliud quam ſpiritum ſanctum imbecillita-
tis arguere? quam uirtuti paſsionis & mortis Chriſti detrahere? quaſi parum effi-
cax ea fuerit ad promerendum nobis ut poſsimus? Siqnidem hoc nobis præſtat re
demptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum a Leone magno ſcriptum *Serm. 2. de re-*
eſſe iam ante commemorauimus, ut eam ſequi poſsit imitatio. Præclare Baſili- *ſur.*
us. Non hoc nobis præcepiſſet bonus ac iuſtus Dominns, niſi ſimul & nires perfi
ciendi dediſſet. Teſtatur hoc Auguſtinus quoque, iuſtitiæ perfectionem etiam in *de ſpiritu & lit*
hac uita eſſe poſsibilem: quia omnia poſsibilia ſunt Deo: ſiue quæ facit ſola ſua *tera cap. 5*
uolnntate, ſiue quæ cooperantibus creaturæ ſuæ uoluntatibus a ſe fieri poſſe con
ſtituit. Qnamqnam illnd interea fateri neceſſe eſt, quoddam eſſe dilectionis ge-
nus, qnod in hac uita nõ poteſt expleri. Verũ non eſt ita crudelis Dens, ut exigat
a nobis quod præſtare nequimus: facile in eo acquieſcit, ſi, quod facultas noſtra
fert, faciamus. Eſt quædam perfectio uiæ, eſt alia perfectio patriæ. Cuius dupli-
cis perfectionis Ambroſius quoque meminit in iis libris, quos de officiis inſcri- *Lib. 1. cap. 48*
pſit: & enm ſecutus Auguſtinns in libris de doctrina Chriſtiana. Non requirit a *& lib. 3. cap. 2*
nobis Dens in his diebus peregrinationis uitæ noſtræ paruis & malis, eam iuſti- *Lib. 1. cap. 39*
tiæ ſiue caritatis perfectionem, quam habent ſpiritus beatorum in cæleſti patria *Gene. 47*
degentiũ, nbi eſt Eccleſia illa glorioſa, de qua Paulus meminit, ſine macula & ru- *Epheſ. 5*
ga. Nos quo ad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena ha *Sapien. 9*
bitatio deprimit ſeuſus noſtros multa cogitantes, non poſſumns ab officii religio
ne quandoq. non declinare, qnin ſæpe potius in mnltis offendimus omnes: at-
que ideo neceſſe habemus quotidie dicere, ſicut nos magiſter noſter docuit: Di- *Iacob. 3*
mitte nobis debita noſtra. Nam ſi dixerimus, qnoniam peccatũ non habemus, *Matth. 6*
ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis nõ eſt. Quamobrẽ ſicut ab Auguſtino ſcri *1. Ioan. 1*
ptnm legimus, etiã perfecta noſtra iuſtitia, imperfecta eſt: præcipue, ſi uel cnm *De peccat. mer.*
Dei, uel cum hominis Chriſti, uel cum ſpirituum beatorum in cæleſti patria *& remiſ. lib. 2*
commorantium inſtitia comparetur: neqne tamen propterea iuſti non ſumns, *cap. 13*
qnod peccato non caremus. Nullus ſanctus & iuſtus caret peccato, dicit Augu- *De Eccleſiaſt.*
ſtinus: nec tamen ex hoc deſinit eſſe iuſtus & ſanctus, cum affectu teneat ſanctita *dogmat. ca. 86*
tem. Siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Vſque adeo *Rom. 8*
prorſus omnia, qnemadmodum idem ſcribit Auguſtinus, ut etiam ſi qui horum *De gratia &*
deuient & exorbiteut, hoc ipſum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores *correcti. cap. 9*
redeunt atqne doctiores: Diſcunt enim, quod in ipſa uita inſti cum tremore de-
beant exultare, non ſibi arrogando tamquam de ſua uirtute fiduciam permanen
di, nec dicendo in abundantia ſua, non mouebor in æternum: propter quod eis
dicitnr: Seruite Domino in timore, & exultare ei cum tremore: ne quando ira- *Pſal. 29*
ſcatur Dominus: & pereatis de nia iuſta. Neque enim ait: Et ne ueniatis ad uiã *Pſalm. 2*
inſtam, ſed ne pereatis, inquit, de nia iuſta: quid oſtendens, niſi eos eſſe cõmo-
nitos, qui iam ambulant in uia iuſta, ut in timore Deo ſeruiant? ideſt, non al-
tum ſapiant, ſed timeant. Non ergo ſtatim inſtus eſſe deſinit, ſi quis paululum de *Rom. 11*
recto curriculo deflexerit. Sicnt de Ezechia ſcribit Hieronymus: Non ex eo *Hier. in Amos*
quod parua peccauit, iuſtitiæ nomen amiſit: ſed ex eo, quod mulra bona fecit, *2. c.*

Hier. lib. 2. aduerſus Pelag. iuſti uocabulum poſsidet: Septies in die cadit iuſtus, dicit ſcriptura. Iuſtum uocat etiam, cum ceciderit. Cum ceciderit, inquit, iuſtus, non collidetur: quia *Prou. 24* Dominus ſupponit manum ſuam. Præclare Hieronymus: Si cadit, quo modo iu- *Pſal. 36* ſtus? ſi iuſtus, quo modo cadit? Sed iuſti uocabulum, inquit, non amittit, qui *Hier. in epiſt. ad Ruſticum.* per pænitentiam ſemper reſurgit. Ad eundem modum Theonas quoque referen- te Caſsiano: Quid enim aliud eſt, inquit, cadere quam peccare? & tamen cum *Collatione 22. cap. 13* dicatur ſepties cadere, nihilominus prounnciatur iuſtus: nec iuſtitiæ eius præiudicat lapſus fragilitatis humanæ. Vbi poſteaquam quædam interpoſuit de eo, quantum interſit inter ſancti & hominis peccatoris lapſum: ſubiungit ad extremum: Nec enim ſanctus eſſe deſinit poſt ruinam, qui cum ſe fiducia operum ſuorum iuſtificari non poſſe cognoſcat, & a tantis peccatorum nexibus credat ſola Domini gratia liberandum, cum Apoſtolo proclamare non deſinit, Infelix *Rom. 7* ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ie- *Lib. 6. cap. 2 In. 1. Reg.* ſum Chriſtum dominum noſtrum. Gregorius quoque: Iuſtorum caſus, quodammodo ſtatus eorum eſt: quia aliquando permittuntur cadere, ut ſemper ualeant fortius ſtare: permittuntur ut in malis corruant, ne ſumma uirtutum dona per elationem perdant: Hi profecto, & ſi uerba Domini quandoq. non implent, a Domino non recedunt: quia ad tempus relinquuntur, ut æternaliter teneantur, & in modico deſipiunt, ſed poſt modicũ reſipiſcunt. Non igitur omni prorſus iuſtitia uacui ſtatim ſumus, etiam cum in leuiora peccata prolapſi ſumus, modo ne capitalis alicuius criminis affines ſimus. Quod ſi nec illud fortaſsis effugerimus, modo lapſi per pænitentiam reſurgamus, non ideo ſtatim iuſti nomen amittimus, & erit iuſtitia noſtra, ſi præſertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in ſuo nihilominus genere perfecta, etiam ſi collata cum iuſtitia ſpirituum beatorum, ualde futura ſit imperfecta, cum Dei uero iuſtitia comparata, mera *Lib. 1* erit iniuſtitia. Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos ſcribente uidere *pſalm. 7* licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit, Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam. Cum enim intelligeret eſſe iuſtitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantum abeſt ut ulla creatura poſsit exæquare, ut non modo non imitando, uerum ne cogitando quidem uim eius comprehendere queat, eſſe deinde iuſtitiam ſpirituum beatorum, ſiue ii ſint Angeli, ſiue ex hominum piorum cætu in ſedes beatorum recepti, ad quam & ipſam nulli mortalium ita accedere liceret, ut eam aſſecutus iudicari poſsit, uoluit neque ſecundum priorem *Pſal. 7* illam, neque ſecundum poſteriorem hanc iudicari, ſed Iudica, inquit, me ſecundum iuſtitiam meam, hoceſt, ſecundum eam iuſtitiam, quã humana natura per Dei gratiam adiuta, poteſt apprehendere. Addit deinde, Et ſecundum innocentiam meam ſuper me. Innocentiam interpretatur Baſilius, Pſalmum hunc enarrans, ſimplicitatem, inexperientiam, & ignorantiam eorũ, quæ neceſſaria ſunt *Prou. 14* cognitu, ſicut in Prouerbiis dicitur, Innocens omni uerbo credit. Quoniam itaque nos mortales per ignorantiam & inexperientiam noſtram in multis offendimus, rogat Propheta Deum ſuper innocentia ueniam, Iudica me, inquit, ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam in me exiſtentem, ideſt, ſecundum iuſtitiam humanæ fragilitatis, & ſecundum morum meorum ſimplicitatem. Quaſi diceret, Scio me parum eſſe conſideratum, neque ſatis in mundi negotio circumſpectum: quamobrem noli me iudicare ſecundum iuſtitiam tuam, hoceſt, qua tu iuſtus es. Nam ſi ſecundum illam iudicaueris, actum eſt de me: ſiquidem omnis humana iuſtitia, cum tua comparata, mera eſt iniuſtitia. Sed neque iudica me ſecundum iuſtitiam ſpirituum beatorum. nam & hanc, quo ad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas aſſequi non poteſt. (ac uere dictum eſt ab Auguſtino, quod etiam filii Dei comparati ſibi ipſis, quales in illa perfectione æterna futuri ſunt, ita boni ſunt, ut adhuc & mali ſint) ſed iudica me ſecundum iuſtitiã imbecillitatis & ignorantiæ humanæ, quæ non

non poteſt ab omni prolapſione prorſus eſſe libera, ita ut ſæpe cadere, ſæpe etiā reſurgere neceſſe habeamus. Sic fere locum hunc Pſalmi Baſilius interpretatur. Dicitur itaque iuſtus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriæ iuſtitiam, quæ uere perfecta eſt, ſed qui quo maxime poteſt ſtudio contendit & elaborat, ut ad eam quamproxime accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iuſtitiæ pluribus uerbis docet Auguſtinus: Qui negat etiam alio loco, iuſtum impedire peccata quædam uenialia, ſine quibus hæc uita non ducitur, quo minus ad uitam æternā peruenire queat. Eſt igitur perfecta iuſtitia, hoc eſt, perfecta caritas etiā in hac uita, ſed eo perfectionis genere, quod in hac uia requiritur. Quā uero perfectionem in cæleſti patria nos conſecuturos eſſe ſperamus, eam in hac peregrinatione noſtra Deus a nobis exigere nō uidetur. eſt quidē eadem numero uiæ caritas, quæ patriæ: ſicut idē numero eſt homo, qui cū puer fuerit, factus eſt poſtea uir: neque alius eſt factus uir, quam fuit puer: Sic & nos in hac uita degentes paruuli ſumus, loquimur ut paruuli, ſapimus ut paruuli, cogitamus ut paruuli, diligimus ut paruuli: quando autē facti fuerimus uiri, tunc euacuabimus ea, quæ erant paruulorū, & perficietur in nobis, quæ fuit in hac uita degentibus inchoata caritas. Quamobrē nihil impoſsibile præcipitur, cū ex toto corde noſtro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquiſiui te, ne repellas me a mandatis tuis. Et Ezechias rex, Memento, inquit, quo modo ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixiſſe legimus: Domine Deus, qui cuſtodis pactum & miſericordiam ſeruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo. Si tales nulli ſunt, pro quibus orat Salomon? aut numquid mētitos eſſe dicimus Danidem & Ezechiam reges, qui ſe exquiſiuiſſe Dominum in toto corde, & ambulaſſe in corde perfecto gloriantur? Quamobrem in hoc præcepto, quo iubemur diligere Deum ex toto corde noſtro, & ex tota anima noſtra, eſt quiddam, quod a nobis recte perfici poteſt, etiam in hac uia: eſt aliud, quod non poteſt, niſi cum ad patriam noſtram cæleſtem illam Hieruſalem peruenerimus. Nam ſi quis ita uerba hæc accipiat, ut illis præcipi putet, ſic Deum ut diligamus & colamus, ſic in eo ſpem & fiduciam noſtram omnem collocatam habeamus, ut nec partem ullam cultus & amoris illi ſoli debiti, in alienos & factitios Deos impendamus: quis eſt, qui non uideat hoc nullo negotio ab homine Chriſtiano præſtari poſſe? Atque hunc eſſe uerborū horum ſenſum, præter alia multa ſcripturæ loca, uel ex hoc uno ſatis colligi poteſt, ubi Samuel populum Iſraeliticum hortatus fuiſſe legitur his uerbis: Si in toto corde ueſtro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio ueſtri. Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cum nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis præter unum Deum alium conſtituimus ullum, nec in alio quoquam ſpem noſtram defixam habemus. Et hoc eſſe, quod a nobis hoc præcepto Deus exigit, uel ex eo Deuteronomii capite, quod proxime præceſſit, liquere poteſt, ubi prohibet Deus, ne faciamus nobis deos alienos, ne adoremus, neue colamus ſculptilia, ſed ſolū illum adoremus, ſoli illi ſeruiamus: quod credenti præſtare non modo non impoſsibile, uerū ne difficile quidem eſſe, quis eſt qui non intelligat? Ceterum ſi quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirum ſummus amor Dei comparatione rerum ceterarū: ut is diligat Deum ex toto corde, anima, & uiribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiā uitæ & morti: ſi caſus inciderit, ut aut ſit offendendus Deus, aut mors oppetenda: ne ſic quidem adhuc impoſsibile præcipitur aliquid, cū quod a tot myriadibus martyrū factum eſſe legimus, fieri adhuc a credentibus & amantibus Deū poſsit. Quod ſi uero quis hunc eſſe uerborū horum ſenſum uelit, ut præcipi nobis exiſtimet, qui ſic amore diuino inebriemur, ut obliti noſtri, factiq. nobis ipſis tamquā uas perditum, toti pergamus in Deum, & inhærentes Deo, unus cum eo ſpiritus efficiamur, ut cum Propheta dicere nobis liceat: Deficit caro mea & cor meū,

De ſpiritu & littera, cap. 28

Pſalm. 118

Eſai. 38

3. Reg. 8

1. Reg. 7

Pſalm. 30

1. Cor. 6

Pſalm. 72

Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum: hoc uero quin arduũ ſit & diffici
le, negari non poteſt. Te enim quodammodo perdere, tamquam qui non ſis, &
In lib. de dilig. omnino non ſentire te ipſum, & temet ipſo exinaniri, & pene annullari, cæleſtis,
Deo. inquit Bernardus, cõuerſationis, non humanæ res eſt affectionis: uidetur enim
id eſſe hominem exuere, & Deum induere. Nam quemadmodum exigua aquæ
gutta, multo uino infuſa, deficere in ſe tota uidetur, dum uini & ſaporẽ induit,
& colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens, igni ſimillimum fit, pri
ſtina propriaq. forma exuta: quemadmodum ſolis luce perfuſus aer, in eandem
transformatur luminis claritatem, adeo ut non tam illuminatus, quam ipſum
lumen eſſe uideatur: ſic in eiuſmodi hominibus humanam affectionem quodam
1. Cor. 15 ineffabili modo neceſſe eſt a ſemetipſa liqueſcere, atque in Dei penitus transfun
Coloſſ. 3 di uoluntatem: Alioqui quo modo omnia in omnibus erit Deus, ſi in homine de
homine quidquam ſupererit? Quamobrem fateri neceſſe eſt, cum primis id eſſe
magni negotii. neque tamen propterea uel ſemel in uita præſtari non poteſt.
Galat. 2 Niſi forte non fuit ab illo præſtitum, qui poſteaquam ſe Chriſto confixum eſſe cru
Phil. 3 ci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, uiuit autem in me Chriſtus:
Qui propter Chriſtum omnia detrimentum fecit, & arbitratus eſt ut ſtercora, ut
eum lucrifaceret: qui tanto in eum amore ferebatur, ut deſiderium haberet diſ-
Philip. 1 ſolui, & eſſe cum Chriſto: Mihi enim, inquit, uiuere Chriſtus eſt, & mori lu-
crum: qui denique quaſi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amo-
Rom. 8 ris, in has tandem uoces prorupit: Quis ergo nos ſeparabit a caritate Chriſti?
tribulatio, an anguſtia, an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? an
gladius? Certus ſum, quia neque mors, neque uita, neque angeli, neque prin-
cipatus, neque uirtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque
altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare a carita-
te Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Numquid aliquid huic defuit ad
iuſtitiæ caritatiſq. perfectionem, quæ a mortalibus, in hac lacrymarum ualle pe-
Lib. 4. Stroma regrinantibus, uel maxima requiri poteſt? Certe Clemens Alexandrinus, cum di
tum. xiſſet Paulus, Viuo autẽ iam non ego, uiuit autem in me Chriſtus, hoc eũ dicere
noluiſſe ſcribit: quod cũ eſſet in carne, ſic uiueret, ut in cælo uerſari uideretur, cæ
leſtemq. uitam in terris adhuc degens repræſentaret. Qua in re ne ceteri quidem
Apoſtoli multo uidentur inferiores fuiſſe, quorum etiam ſectatoribus hoc teſti-
In lib. de uita monium tribuit Philo Iudæus, quod uſque fuerunt diuinarum rerum contempla-
contempl. ſiue tioni dediti, ut abieciſſe curam carnis omnem ac reficiendi etiam corpuſculi per
de ſupplicibus. cõtinuos dies aliquot obliti prorſus eſſe uiderentur: uix ut quandoque ſexto aut
ſeptimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Chriſtus lumina
mundi conſtituerat, quiq. uniuerſum orbem diuinæ ſapientiæ ſale condire debe-
bant. Neque uero ipſi ſoli fuere diuinitatis cõtemplatores: ſed quos in fide Chri
ſti inſtituerant, eos quoque ſpiritualium donorum ſpeculatores eſſe cupiebant.
In Hom. 70. et Tales etiam ſuo tempore fuiſſe monachos narrat Chryſoſtomus, qui carnis illece
71. in Matth. bras reſpuentes, ab omni ſtudio mundanarum rerum auerſi, ſuos amores in cæ-
leſtibus optandis, ac in illa cum Deo gratia coniunctioneq. ponentes, nullis uel
carnis deſideriis, uel quaruncumque aliarum affectionum motibus perturbaren
tur, quæ ex mundanis curis excitari ſolent: ſed cæleſtium uitã in terra & in fragili
adhuc corpore repræſentantes, ad iuſtitiæ diuinæ ſimilitudinem quamproxime
accederent. Tales nullo umquam ſæculo defuiſſe, ac ne nunc quidem deeſſe cre
Rom. 7 dendum eſt. Verum hic dixerit aliquis: Si tantam iuſtitiæ perfectionem Paulo
tribuis, cur ergo queritur ille, quod uideat aliam legem in membris ſuis repugnã
tem legi mentis ſuæ, & captiuantem ſe in lege peccati, quæ eſt in membris
Philip. 3 ſuis? Cur ſe uocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio
loco negat ſe iam accepiſſe, aut ſe iam perfectum eſſe, ſed ſe ſequi tantum dicit, ſi
quo modo cõprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid ſi ueteres
orthodoxi

orthodoxi cõplures negent illic eũ loqui de ſe, ſed ſub ſua perſona de quouis homine, qni uictus a cõcupiſcentia, iam ſeruiat peccatis? Nec enim Apoſtolus, cũ hæc loqueretur, per legem erat mortuus: nec illi mandatum inuentũ eſt ad mortem, qui legis fuit obſeruãtiſsimus: neque carnalis erat, neque uenundatus ſub peccato, neque malum, qnod non uolebat, faciebat, neque erat infelix, ut optaret a corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet, uerum docendi gratia, peccatoris in ſe perſonam recepit, ut oſtenderet a peccatis neminem poſſe fieri liberum, niſi per gratiam Euangelii. Quid ſi iidem ueteres, non de peccato originis, quod omnes contraximus, ſed de conſuetudine peccandi, qua depranatnr hominis & ratio & uoluntas, uerba hæc Pauli interpretantur? ant ſi qnem locũ tribunnt peccato naturæ, maximam certe portionem adſcribunt aſſuetndini uitiorum, quam in Paulo fuiſſe, dici uere non poteſt. Verũ demns hoc
iſtis, ut (a qua ſententia non abhorruit Auguſtinus) ſub ſua perſona Paulus di- *Cont. duas ep.*
xiſſe credatur: Video aliam legem in membris meis repngnantem legi mentis *Pelagianorum*
meæ: non ideo tamen ab ea perfectione iuſtitiæ, ſiue caritatis, remotus fuiſſe *ad Bonifacium*
putandus eſt, quæ a nobis in hoc fragili corpore noſtro exigitur: quæ certe tanta *lib. 1. cap.* 10
non exigitur, ut perpetuo ſimns in ſolius Dei contemplatione defixi: nihil ut præterea cogitemus umqnam, nullam ut carnis noſtræ, nullam amicorũ noſtrorum, nullam rerum ad uitam hac ſuſtentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiuſquam cupiditate, ſeu deſiderio tangamur. Nam etſi dictum eſt: Non concnpiſces: quemadmodum tamen intelligi dictũ hoc oporteat, docet nos Paulus, dicens, Non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore, ut obediatis concupiſcentiis eius. Docet & Sapiens, cum ait, Poſt concupiſcentias tuas non eas. Non concupiſcere, non eſt noſtræ fragilitatis, qni dum ſumns in iſto corpore, peregrinamur a Domino, ſed eorum eſt, qui cæleſti iam patria potiti, præſentis e-
ius aſpectu fruuntur, in quem angeli proſpicere deſiderant. Ceterum non ire poſt *Exod.* 20
concupiſcientias, non obedire concupiſcentiis, noſtrũ eſt, & a nobis præſtari po *Deut.* 5
teſt, ſpiritu noſtram infirmitatem adinnante. Vt non concupiſcat aliquis, ad cæ *Rom.* 6
leſtis patriæ perfectionem pertinet: in hac uero lubrica uia, quam inſiſtere aut *Eccl.* 18
ingredi ſine caſu aliquo & prolapſione uon poſſumus, non alia perfectio requiri *2. Cor.* 5
tur a nobis, quam ut non eamus poſt concupiſcentias noſtras, ut non obediamus *1. Pet.* 1
illis. Quam etiam ob cauſam Paulus, cum nondum ſe perfectnm eſſe, panlo ante
dixiſſet, ſnbiunxit eneſtigio, Quicumque ergo perfecti ſumus, duplicem nobis *Philip.* 3
perfectionem inſinuans, nnam patriæ, quam ſe nondum accepiſſe confeſſus eſt,
alteram uiæ, quam ſibi cum aliis optimo iure uindicat. Oſtendit, inquit Auguſti *cont. duas ep.*
nus, ſecundum iſtius uitæ modum, eſſe quandam perfectionem, eiq. perfectio *Pelag. ad. Bo-*
ni hoc deputari, ſi ſe quiſque nouerit nondum perfectnm eſſe. Et in eodem libro: *nif. lib. 3. cap.* 5
Licet nõ immerito in aliquibus iuſtis pro huius uitæ capacitate iuſtitia perfecta *Cap.* 7
dicitur, parua tamen eſt ad illam maguam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter iſtam, quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Ac aliquanto ſuperius in eodem capite: Tunc eſt ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta iſta parua iuſtitia, quando etiam, quid ſibi deſit, intelligit. Ideoq. Apoſtolus & imperfectum & perfectũ ſe dicit: Imperfectũ ſcilicet cogitando, qnantum illi ad iuſtitiam deſit, cuius plenitudinem adhuc eſnrit & ſitit: Perfectum autem, quod & ſnam imperfectionem confiteri erubeſcit, & ut perueniat, bene procedit. Et in alio libro, Paulum dicit fuiſſe perfectũ uiatorem, etſi
nondum fuerit ipſius itineris perfectione peruentor. Qui fuit uero diligens ſe- *De peccat. me-*
ctator Auguſtini Fulgentius. Nunc enim diuinorum munerum (ut ita dicam) *ritis & remiſſ.*
nondum eſt perfecta perfectio, ntpote, ubi omnis perfectus perfectionis eſt in- *lib. 2. cap.* 13
digus. Namque ille, qui dixit: Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamns: *Lib. primo ad*
Idem dicit: Non qnod iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Fuit ergo perfectus *Monimum.*

ſpe futuræ glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum, multa cogitantem. fuit perfectus expectatione muneris, fuit imperfectus fatigatione certaminis. fuit perfectus, quod mente ſeruiebat legi Dei, fuit imperfectus quod carne ſeruiebat legi peccati. fuit perfectus, deſiderium habens diſſolui & eſſe cũ Chriſto, fuit autẽ imperfectus, quia quamdiu fuit in corpore, peregrinabatur a Domino. fuit perfectus, pleniſsime ſciens, quia Deus, quæcũque promiſit, potens eſt & facere, fuit autẽ imperfectus, quia Deus in ſanctis ſuis quædam nõdum fecit ex omnibus quæ promiſit. Scripſit autem Gregorius quoque Niſſenus orationẽ quandam de perfectione hominis Chriſtiani, quã ita concludit: Ea enim uera perfectio eſt, ut qui augetur in melius, numquã conſiſtat: numquã terminis ullis perfectionẽ exiſtimet eſſe cõcluſam. Sic in Euan-
Luc. 6 gelio perfectus dicitur diſcipulus, ſi fuerit ſicut magiſter eius: non quod quiſquã par ſit Chriſto, ſed quod in eodem uirtutis genere, quamuis longe impari ſucceſſu, uerſetur. Ibidem iubemur eſſe perfecti, ſicut pater cæleſtis perfectus eſt; non quod ullus hominum, aut etiam angelorum ad perfectionem Dei poſsit accedere, ſed quod in aliquo uirtutis genere nihil impedit, quo minus aliqua ex parte referre patrem cæleſtem queat: nimirum in benigne faciendo non amicis modo,
Lib. 1. cap. 6. in fine. uerumetiã inimicis. Clemens quoque presbyter Alexandrinus in Pædagogo ſuo Pauli locum hunc explicans: Ego me nondum exiſtimo comprehendiſſe, &c.
Phil. 3 Se ipſum, inquit, perfectum exiſtimat, quod a priore uita liberatus ſit, meliorem autem perſequitur, non tamquam in cognitione perfectus, ſed tamquam id quod perfectum, deſiderans, & ideo ſubiungit: Quicumque ergo perfecti, hoc ſentimus: perfectionem dicens renunciaſſe peccatis, & in fidem eius, qui eſt perfectus, eſſe regeneratos, poſteriorum peccatorum oblitos. Et ite-
Ibidem, ab initio. rum: Solum, inquit, credidiſſe & regeneratum eſſe, eſt in uita perfectio. Libet autem & Gregorii uerba adſcribere, ex quibus planum fieri poſsit, quis ſit
Lib. 5. c. 1. in lib. Reg. uerborum Pauli ſenſus: Explanans enim illa: Velle adiacet mihi, poſſe autem bonum non inuenio: non enim quod uolo bonum, hoc ago, ſed quod odi ma-
Rom. 7 lum, id facio: Quaſi dicat, inquit: uellem eſſe in carne non ea perfectione, qua perfectus in carne non perfectus eſt, ſed ſicut angeli Dei in cælo: ſed hoc poſſe non inuenio: quia quamdiu mors quoque peccati abſorpta in futura reſurrectione non fuerit, illud, quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Auguſtini ſententiam ſecutus, quam his uer-
Sent. 313 bis recitat Proſper: Iuſtitia, ſecundum quam iuſtus ex fide uiuit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, uera iuſtitia eſt: quæ licet non immerito in aliquibus iuſtis pro huius uitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illa, quæ iam inerat, perfectum, & propter iſtam, quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed plane minor iſta iuſtitia facit meritum: maior illa facit præmium. Vnde qui iſtam non ſequitur, illam non aſſequitur. Ex his facile cuiuis liquere poteſt, fuiſſe Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus eſt, non autem ea quam deſiderabat, qua Angeli in cælo perfecti ſunt. Ac ut ſenſerit aliquando Paulus legem in membris ſuis repugnantẽ legi mentis ſuæ, dubium tamen non eſt, quin adeo fuerit ab omni ſenſu eiuſmodi per ſæpe remotus, ut iam non ipſe uiueret, ſed uiueret in ipſo Chriſtus, in quem tota mẽte cunctiſq. animi ſui uiribus ferebatur. Quod ſi uel ſemel ab homine Chriſtiano fieri contingat, iam ad ſummam præcepti de diligendo Deo perfectionem perueniſſe uidetur. Cuius quidem præcepti non continuo trangreſſor exiſtimandus eſt, qui non ad plenum forte præſtitit, cum ſemper augendæ dilectioni ſupereſſe locus uideatur. Quod ſi nos, quod in nobis eſt, præſtamus, amplius a nobis Deus non exigit. Quamobrem audiendi non ſunt, qui mandatum hoc dilectio-
nis

nis in hac uita negant expleri poſſe. Nam quatenus præceptum eſt, expleri poteſt: quatenus autem expleri non poteſt, nobis adhuc a Domino peregrinantibus minime præceptum, uerum quo contendere, quoue currere nos oporteat, uia tantum eſt commonſtrata, quemadmodum in libro quoque de perfectione iuſtitiæ docet Auguſtinus. Certe grauis auctor Baſilius, adeo non impoſsibile putat, ut ne difficile quidem eſſe dicat, his qui uolunt, ſuſcipere dilectionem erga iuſtitiam & odium aduerſus impietatem. Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, ſicut amandi, ſic odio habendi utiliter dedit, ut ratione directi, uirtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, ubi proprie de hoc ipſo diligendi Deum præcepto tractat, Qui mandatū, inquit, diligendi Deum accepimus, iiſdem ſtatim in prima noſtri conſtitutione, & diligendi facultatem una nobis inſitam adepti ſumus. Vſque eo Baſilius non eſſe difficile uult præceptum hoc, ut naturæ maxime conſentaneum, & animis ab illa noſtris inſitum eſſe dicat. Quod pluribus uerbis in eo loco probare nititur. A cuius ſententia nec Hieronymus abhorrere uidetur, qui natura omnibus ineſſe dicit Dei notitiam, nec quemquam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & iuſtitiæ reliquarumq. uirtutum. Vnde multi abſque fide & Euangelio Chriſti, uel ſapienter faciunt aliqua, uel ſancte: uel parentibus obſequuntur, uel inopi manum porrigunt, non opprimunt uicinos, non aliena diripiunt, magisq. iudicio Dei obnoxii fiunt, quod habentes in ſe principia uirtutum & Dei ſemina, non credunt in eo, ſine quo eſſe non poſſunt. Vetuſtiſsimus quoque ſcriptor Iuſtinus, philoſophus & martyr, Quid eſt, inquit, tota legis iuſtitia? Diligere Deum pluſquam ſe ipſum, & proximum ut ſe ipſum. Quod dicit igitur non iuſtificari ex lege carnem ullam, non dicit, quia non poſſunt impoſsibilia, ſed quia nolunt poſsibilia. Voluntate enim ad poſsibilia utimur, non ad impoſsibilia. Et hoc uetuſtior Philo: Nihil a te Deus exigit graue, multiplex & arduum, ſed ſimplicia quædam & facilia, uidelicet ut eum tamquam bene meritum diligas, ſi non liber uereri ut principem ac dominum, utq. incedas per uias ei placitas, colasq. eum non obiter, ſed ex tota mente referta piis opinionibus, tū mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in pretio. Quamobrem etiam in hac uia præceptum hoc dilectionis perfici poſſe, perſuaſum habeamus, quamuis non ita plene ſicut in patria. Siquidem uiſio, ſicut a philoſopho quoque traditum legimus, amoris eſt cauſa. Porro nunc in terris degentes, non uidemus niſi per ſpeculum & in ænigmate: cum uentum erit ad cæleſtem patriam, uidebimus facie ad faciem. Quanto tunc eum plenius cognouerimus, tanto plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quandiu peregrinamur a Domino, imperfecta eſt dilectionis noſtræ perfectio, ut recte cum Propheta dicere queamus: Imperfectum meum uiderunt oculi tui Domine. Quamobrem recte dictum eſt ab Hieronymo, Quod cunctorum in carne iuſtorum imperfecta perfectio eſt, in libro 1. aduerſus Pelagium. Hoc eſt, quod a uenerabili quoque Beda ſcriptum legimus, Hæc eſt in hominibus ſola fidei perfectio, ſi omnibus, quæ præcepta ſunt, impletis, imperfectos eſſe ſe nouerint, & quandiu peregrinantur a Domino, ſemper ineſſe ſibi mala, quæ deficiant, ſemper meminerint deeſſe bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Videtur autem hæc ab Hieronymo Beda mutuatus, cuius hæc uerba ſunt. Hæc hominibus ſola perfectio, ſi imperfectos eſſe ſe nouerint. Et uos, inquit, cum omnia feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis eſt qui fecit omnia, quid de eo dicendum, qui explere non potuit? aduerſus Pelagianos ad Steſiphontē. Eſt igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: uerbi gratia: Si dux militibus, ut pugnent, imperet; quiſquis hoſtem pugnando uicerit, perfecte ducis imperium expleuit: huc enim ſpectabat dux, dum inire prœlium iuberet, ut pugnando miles uinceret. itaque plene per militem eius eſt imperio ſatisfactum. Si uero ſtrenue quidem

In pſal. 44

In Aſcet. ca. 2

In cap. 1. ad Galat.

Ad orthodoxos quæſt. 103

In libello de uictimas offerentibus.

10. Ethicorum.

1. Cor. 13

Pſal. 138

Beda lib. 5. in Luc. cap. 17

quidempugnauit miles, neque quidquam eorum, quæ ſunt artis & diſciplinæ militaris, prætermiſit, non eſt nihilominus quod cupiebat aſſecutus, ut hoſtem prælio ſuperaret, numquid is non expleſſe ducis mandatum exiſtimandus eſt? etiamſi per aduerſam fortunam, non per aliquam inertiam ſuam ad optatum illum finem, quem non modo dux, uerum ipſe miles etiam ſibi propoſitum habeat, non peruenit? Ad eundem modum recte dici poterit de dilectionis præcepto, quo uidetur a nobis exigi, ut unus cum Deo ſpiritus efficiamur, quod, quoad corpus iſtud mortis circumferimus, a nobis plene præſtari nequaquam poteſt. Nam ut omnibus curis aliis uacui, ſolius Dei contemplationi perpetuo uacemus, & in eum hac ratione quodammodo trāsformati, unus cum eo ſpiritus efficiamur, humana fragilitas noſtra nō permittit. Ceterum præclare ſcriptum eſt a Bernardo, quod indefeſſum proficiendi ſtudium & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Epiſtola 253. ad Abbatem Harimum. Hoc igitur ſtudium requirit a nobis, in hoc uel ſolo acquieſcit, nec plus, quam facultas noſtra tulerit, a nobis exigit. ſed ſi quem ſummum poſſumus conatum attulerimus, eum pro eo reputat, ac ſi perfeciſſemus. Si omnia fecerimus, ut quamproxime ad iſtam cum Deo cōiunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in iſto corpore. nam ut uere cum Deo coniungamur, & unus uere cum eo ſpiritus efficiamur, non in hoc, uerum in illo ſæculo futurum ſpera-
1. Cor. 15 mus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui tamen interea tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes: ac prout quiſque profecerit, ſic eum, poſteaquam ex hac uita migrauerit, coronat in miſericordia & miſerationibus ſuis multis.

Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo. *Cap.* LXXV.

HABEMVS ergo iam quæ ſit iuſtitia noſtra: Eſt enim fides, ſpes, & caritas: aut ſi quis compendio uti, & uno uerbo rem expedire malit, iuſtitia noſtra eſt caritas: quæ ubi eſt, quid eſt, quod poſsit deeſſe? ubi non eſt, quid eſt, quod poſsit prodeſſe? Nam fides haberi poteſt abſque caritate, cum dæmon credat, nec diligat: uenia quoque quamuis fruſtra, ſperari tamen poteſt ab
Iacob. 2 eo, qui non diligit: ceterum qui ex animo diligit, facere non poteſt, quin & credat, & ſpem atque fiduciam ſuā in eo collocatam habeat quem diligit. Cum autē iuſtitiam noſtram caritatem eſſe dicimus, quemadmodum antea quoque ſemel & iterum dicere nos meminimus, non eam intelligi uolumus, qua Deus diligit nos, ſed qua nos amati a Deo uiciſsim amamus eum, & amantes, amplius amari meremur. Illorum quoque iam eſt refutata per nos opinio, qui iuſtitiam hanc in hac
Rom. 8 uita expleri a nobis poſſe negant: Siquidem propterea Deus miſit filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, ut quod legi præſtare fuit impoſsibile, poſteaquam de peccato damnauit peccatum in carne, iuſtitia legis impleretur in nobis. Quo modo autem impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, non ſecundum carnem
Lib. 5. Stromatum. ſed ſecundum ſpiritum ambulantibus. Hoc eſt, quod dicit Clemens presbyter Alexandrinus, de Chriſto ſcribens: Non id quod erat, uiſus eſt iis, qui non potuerant capere propter imbecillitatem carnis. Cum ergo carnem accepiſſet ſenſibilem, uenit oſtenſurus hominibus ſufficientes eſſe eorum uires, ut poſsint obedire mandatis. Quem ſecutus Lactantius, Propterea dicit carne fuiſſe indutum Chriſtum, ut oſtenderet etiam carnem poſſe capere uirtutem. Lib. 4. cap. 24. Lex præcipere poterat: ceterum infirmior erat caro noſtra, quam ut quod ab illa præceptum fuit, præſtare poſſet. Indutus carnem noſtram Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobiſq. Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento eſſe poſſent, quo minus iuſtitia legis in nobis impleretur, quæ iam in nobis ex aqua & ſpiritu renatis impletur, Chriſto non modo & uerbis docente, & exemplo nobis præeunte, uerum etiam

etiam ipſo in nobis operante, ipſo faciente, ut iuſtitiam faciamus, ipſo diligente nos, ut uiciſsim eum, ipſius amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iuſtitia legis eſt una dilectio, & hoc uno præcepto continetur, quo diligere Deum iubemur ex toto corde noſtro, & proximum ſicut nos ipſos. Quod præceptum unum quidem eſt, ſed duo tamen in ſe complecti uidetur: iubemur enim Deum, iubemur & proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto corde, ex tota *Deut 6*
anima, ex omni mente, ex omnibus uiribus, ex omni uirtute & fortitudine noſtra, ita, ut præ illius amore poſt putemus omnia, neque ſit in hoc mundo res ulla, in quam pari noſtræ uoluntatis inclinatione propendeamus: non honores, *Matth. 22* *Marc. 12* *Luc. 10*
non aurum aut argentum, non poſſeſſiones, aut uineas, non pecora aut mancipia, non ulla ueſtium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, denique ne uitam quidem noſtram tanti faciamus, ut non & hanc & reliqua omnia ſimus alacri animo deſerturi propter Chriſtum, ſi forte uſus ueniat, quin ea potius ut ſtercora reputemus, modo lucrifacere Deum liceat. Deinde uero non alia ulla in re præſidium nobis conſtitutum, ſed in illo ſpem & fiduciam noſtram omnem poſitam habeamus. Non ſperemus in incerto diuitiarum, non in curribus & in equis, non in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus, uerum ex Dei ſolius benignitate toti pendeamus, inde ſalutem, inde rebus noſtris afflictis præſens auxilium expectemus. Poſtremo, contemplando illi toti uacemus, omnes ut ſenſus noſtri, cogitationesq. noſtræ non alio referantur, quam ad illius bonitatem, ſapientiam, maieſtatem perpetuo contemplandam. Hoc eſt, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus uiribus, ex omni uirtute & fortitudine Deum diligere. *Philip. 3* *1.Tim.6* *Pſal.19* *Pſal. 145*

Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationẽ ſiue intellectum noſtrum omnẽ captiuamus in obſequium Dei: ita ut non quod ratio noſtra dictat, nõ quod intellectus noſter aſſequitur, ſed quod in ſcriptura diuinitus inſpirata continetur, id ſolum uerũ, id ſolũ rectum eſſe perſuaſum habeamus: quamlibet etiam pugnare cũ ratione ſiue intellectu noſtro uideatur. Ex tota uero mente tum Deũ diligi, cum in memoria noſtra non alia res uerſatur magis, quam uel Deus ipſe, uel quod ad honorem Dei pertinet: ita ut in eius ſolius mediatione omnis noſtra cogitatio conſumatur. Ex tota uero anima, quando ſic uoluntas noſtra omnis citra cõtradictionem ullam Deo addicta eſt, ut ſumma cum alacritate iuſsis eius omnibus obtemperet: ut nec proſperis rebus elata, nec aduerſis fracta, committat unquam aliquid, quo uoluntas eius offendi poſſit: quin potius in eo tota ſit, ut eius mandata pro uirili ſua expleat. Meminimus in ſuperioribus nos de eo diſſerere, quemadmodum ad imaginem & ſimilitudinẽ Dei facti ſimus: quæ quidem imago, cum peccato primi Adæ deformata fuiſſet, uirtute ſecundi Adæ rurſus eſt in nobis reparata: ut ſicut portaueramus antea imaginem terreni, ſic portare deinceps poſsimus imaginem cæleſtis hominis. *1. Cor. 15*
Hanc autem imaginem in anima noſtra eſſe docuimus, ac ſicut in Deo, ſic in illa quoque trinitatem quandam. Deus unus eſt, tres perſonæ, pater, filius, & ſpiritus ſanctus. Sic anima cuiuſque noſtrum una eſt, tres autem uires, ſiue potentiæ, intellectus, memoria, uoluntas. Ex patre naſcitur filius, ex patre & filio procedit ſpiritus ſanctus. Ita ſuo modo ex intellectu naſcitur uoluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine ualde fuit, ut diximus, primi parentis noſtri uitio deformata: nam intellectus & memoria & uoluntas a Deo creatore ſuo uehementer auerſa fuerunt: ad quem uiciſsim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita ut & ratio illi noſtra tota ſubiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuo defixa, & uoluntas ad omnem illius nutum ſemper ſit conuerſa: nihil ut magis ex animo cupiat homo, quam omnia Dei mandata pro uirili ſua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obſoleta, & Deiformes efficimur. Eſt enim animæ ratione præditæ forma Deus: haud

haud aliter eam imprimi oportet, quam ſigillo, quod ſignatum eſt, imprimitur.
Hæc autem impreſsio non fit, niſi per caritatem, per quam ſolam Deo ſimiles effi
cimur, Caritatem autem perfectam erga Deum habere non poſſumus, niſi colle-
ctis in unum tribus his animæ uiribus, & a creatura auerſis, in ſolum autem Deũ
cõuerſis. Hæc ſi uidentur apud homines impoſsibilia, certe apud Deum nihil im-
poſsibile: modo prompta uoluntas adſit, ſpemq. noſtram omnem in Deo poſitam
habuerimus, ac deinde ipſi quoque manum admouerimus, &, quod in nobis eſt,
fecerimus: cito ſentiemus per gratiam eſſe facile, quod per naturam non modo
difficile, uerumetiam impoſsibile fore uidebatur. Eſt aliquo prodire tenus, ſi nõ
datur ultra. Nec ille tantum perfectus homo dicitur, qui tanta eſt mole corpo-
ris, quanta in homine eſſe maxima poteſt: quales aliquando Gigantes fuiſſe fe-
runtur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare
non poſsit, nihil tamen ei deeſt eorum, quæ hominis natura requirit. Eadem eſt
& dilectionis ratio: Si non poſſumus ad eam aſpirare, qua Gigantes ardent in cæ-
lo: (nam & caro noſtra, cum ſpiritu noſtro bellum gerit implacabile, ut non quæ
uolumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti eſſe queamus: in multis offendimus
omnes, & ſæculi domeſticarumq. rerũ curis impediti, cor in ſolum Deum intentũ
habere, & actu ſemper in eum ferri, & quod maxime propriũ dilectionis eſt, unus
cum eo ſpiritus effici non poſſumus) ſi igitur non poſſumus quod Gigantes in cæ-
lo, faciamus quod uel pumiliones ſaltem in terris: quanto minus nobis ſatisfece
rimus, tanto ſibi magis ille ſatisfactum eſſe iudicabit: etiamſi ſit minime ſatis-
factum. Porro proximum iubemur diligere, tamquam nos ipſos: ita ut Dei dile-
ctio ſuperet, proximi autem exæquet noſtram ipſorum dilectionem. Proximus
autem eſt omnis homo, fidelis præſertim: qui cum ſit imago Dei, quiſquis eum
Luc. 10 diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine ſua uel honoratur, uel cõtemni-
tur: ſic Deus in homine uel diligitur, uel odio habetur. Non poteſt hominem
odiſſe, qui Deum amat: non poteſt Deum amare, qui hominem odit: Scriptum
1. *Ioan.* 4 eſt enim: Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax
eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum, quem uidet, Deum quem non uidet quo
modo poteſt diligere? Quis honorat regem, & eius contemnit imaginem? aut
quis honorat imaginem, & auctorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dile
ctionis præceptum pendet ex altero, primum ut ſeruare nemo queat, niſi ſeruet
Rom. 13 ſimul & ſecundum. Quamobrem proximi dilectioni tantum tribuit Paulus, ut nõ
Gal. 5 dubitauerit dicere: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et in alia epiſtola:
Matth. 22 Omnis lex in uno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Di
xit autem hoc a magiſtro ſuo doctus: qui cum alicubi duobus in mandatis de dili-
Matth. 7 gendo Deo & proximo pendere legem uniuerſam & Prophetas affirmaſſet, alio
loco quaſi explicans, quid ſit proximum diligere, iis uerbis uſus eſt: Omnia quæ
cumque uultis ut faciant uobis homines, ita & uos facite illis. Ac mox addit:
Hæc eſt enim lex & Prophetæ. Vbi tantum tribuere uidetur uni huic, quantũ ali
bi utrique dilectionis mandato. ſiquidem unum abſque altero conſtare non po-
teſt: atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque cauſa
in ſuo effectu. Hinc enim apparet, quod Deum diligas, ſi propter Deum proximo
Pſalm. 10 bene uelis, & in eum ſuauiter ſis effuſus. Iubetur autem quiſque diligere proximũ
tamquam ſe ipſum. Porro qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Quemad-
modum itaque non diligit ſe ipſum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proxi-
mum, qui diligit iniquitatem in proximo. Duo igitur cum ſint in proximo, ho-
mo & peccator: diligendus eſt homo, odio habendus eſt peccator. Si bonus eſt
homo, diligendus eſt in eo Chriſtus cuius bonitate bonus eſt: Si malus eſt, corri
piendus eſt malus, ſed nihilominus diligendus eſt homo, uerum in hoc tantum,
ut conuertatur ad Chriſtum. Quiſquis aliud ſpectat in proximo, non diligit pro-
ximum, qui tum recte diligitur, cum propter Deum diligitur: ut in proximo
non

non niſi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio noſtra referatur. Sicut medicus cum diligit ægrum, non morbum diligit, quem uenit propulſare, ſed ſalutem, quam cupit reuocare: ſic cum diligere proximum iubemur, non peccatũ diligere iubemur, qui morbus eſt animi, qui modis omnibus propulſandus nobis eſt pro uirili noſtra, ſed ſalutem proximi, quam ille tunc adipiſcitur, quando Deo, qui ſalus noſtra eſt, coniungitur.

De præceptis decalogi. *Cap.* LXXVI.

NVNC uideamus quo modo lex in duobus his mandatis pendet uniuerſa. Duas legis tabulas, digito Dei ſcriptas, Moyſi datas eſſe legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quẽ ſcripſit de decalogo, & Ioſephus, quinque præcepta in una tabula, quinque in altera conſcripta referunt. Origenes autem, cu ius hanc ſectionem ſecutus eſſe uidetur Rupertus Abbas Tuitienſis, quattuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) ſex in poſteriore: (nam ultima duo uno comprehendit) Auguſtinus uero, quem ut in aliis fere omnibus, ita in hoc quoque ſequitur ſchola Theologorum, tria uult prioris, ſeptem autem poſterioris eſſe tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata ſpectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei, ſeptem uero tabulæ poſterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quemadmodum Auguſtinum ſecutus Petrus quoque Lombardus annotauit: Qui neque impleri, niſi per caritatem, neque ad alium finem præterquam ad caritatem, ea recte referri docet. Quamobrẽ in utriuſque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quã quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit, proficiſcatur, attẽditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duæ, caritatis una, quã plantat agricola Chriſtus: cupiditatis altera, quam plantat Diabolus. Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni naſcitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit ſemper ſancta catholica Eccleſia. Quæ, malum, igitur intẽperiæ iſtos agitant? qui eam inſimulare audent, quod tot ſæculis ſecundam tabulam tantum & opera politica ſit intuita, primam nihil curauerit, quaſi nihil pertineret ad rem, aut certe tantum externos cultus requiſiuerit, illam æternam legem, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorſus nõ conſiderauerit? Cum nõ obſcure falſitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulo ante commemorauimus, ſententia, quem auctorem ſecuti uidentur Doctores omnes, quos uulgo uocant ſcholaſticos. Etiam pueri didicimus in Eccleſia, non quid, ſed propter quid facimus aliquid, Deum attendere: adeo ut, ſi quid ex radice caritatis profectum non ſit, nihil ſit nobis utilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem uiam eſſe docet Apoſtolus, quæ per ſe ambulantes ducit ad patriam. Et ſicut ſine uia nullus peruenit eo quo tendit, ita ſine caritate non ambulare poſſunt homines, ſed errare. Hæc enim eſt ſumma bonarum actionum, ſalus morum, finis cæleſtium præceptorum, mors criminũ, uita uirtutum, uirtus pugnantium, palma uictorum, cauſa meritorum bonorum, præmium perfectorũ. Sine hac nemo Deo placuit: cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Auguſtini ſectaror, Proſper Aquitanicus, ubi de laude caritatis tractat, ſcriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei caritatem ſiue dilectionem referimus cetera præcepta omnia: adeo ut perſuaſum habeamus, proximos quoque diligendo, niſi propter Deum, & in Deo caros eos habeamus, non modo nos officio noſtro functos non eſſe, uerumetiam peccati grauis reos factos. Hoc eſt, quod a Thoma quoque ſcriptum Aquinate legimus: Quod omnium actuum humanorum regula lex eſt caritatis diuinæ. Sicut enim uidemus in artificialibus, quod unumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: ſic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum eſt & uirtuoſum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat:

Lib. 2. antiquitatum, cap. 6
Orig. hom. 8. in Exod.
Rupert. li. 3. in Exo. cap. 32.
Auguſt. ſuper Exo. quaſt. 71
Lib. 3. ſent. diſt. 37. diſt. 36. li. 3
1. Tim. 1
Libr. 3. de uita contempl. c. 3
Opuſculo 4

quando uero diſcordat ab hac regula, non eſt bonum, nec rectum. Præclare Auguſtinus: Non fuit caritas in Cain: & niſi eſſet caritas in Abel, non acciperet Deus ſacrificium eius. Cum enim ambo obtuliſſent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia Deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intendit Deus ad manus, ſed in corde uidit. Et quem uidit cum caritate offerre, ipſius ſacrificium reſpexit: quem uidit cum inuidia offerre, ab ipſius ſacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit niſi caritatem: opera uero mala Cain, non dicit niſi odium fraternum.

Tract. 5. in 1. epiſt. Ioan.

De primo præcepto. *Cap.* LXXVII.

PRIORIS tabulæ tria tantum ut eſſent præcepta, propterea uiſum eſt Auguſtino congruentius, quod trinitatem diligenter intuentibus inſinuare uidentur. Primum enim quod Deum unum colere iubemur, ad patrẽ; Secundum de iuramenti ueritate, ad filium: Tertium de ſpirituali uacatione, ad ſpiritum ſanctum pertinere uidetur: ita ut tribus his præceptis tres perſonas, uuum Deum colere iubeamur. Quoniam uero ſicut principes non ſunt iu terrorem bene operantium, ſed male: mittuntur enim ad uindictam malefactorũ, laudem uero bonorum: ita lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis & non ſubditis, impiis & peccatoribus, ſceleratis & contaminatis: eſt enim poſita, propter tranſgreſsionem: Deus autem quoniam cum iuſtum in terris reperiret neminem, & iniuſtos & omni uitiorum genere contaminatos curandos ſuſceperat: quod facere ſolet diligens agricola, ſi malis radicibus terram uidet occupatam, primum ut eas euellat, ad meliorem deinde plantationem terrã præparet, hoc ſibi quoque faciendum eſſe putauit, ut non prius caritatem præcipiendo in mentibus hominum inſereret, quam radicitus extirpaſſet omnia, quæcumque uidentur impedire, quo minus ea radices agere queat. Cum itaque de diligendo Deo præceptum tribus modis tranſgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiã præceptis tranſgreſsionem hanc prohibet. Primo eam, quæ fit corde, ſecundo quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo uno Deo legẽ tranſgredimur, ſi deos habeamus alienos, ſi faciamus nobis ſculptile, aut ſimilitudinem aliquã. Hæc tria primo præcepto Deus fieri uetat, dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt iu cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra, non adorabis ea neque coles. Cultus quem ſibi præſtari Deus uult, eſt illa, de qua iam ita multa dicta ſunt a nobis, dilectio, ſine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum ſibi cor hominis uindicat, nullam ut eius partem alicuius alterius amor occupet. Eſt enim dominus Deus noſter zelotes: non modo non præferri, ſed nec exæquari ſibi quicquam in amore patitur. Quod ab Eſaia dictum eſt: Coanguſtatum eſt ſtratum, ita ut alter decidat, & pallium breue utrumque operire nõ poteſt: de cordis humani ſtrato recte dici poteſt, quod tam anguſtum & arctum eſt, ut ipſum etiam Deum ſolum, pro eo, ut debet, capere non poſsit. Quamobrem excidit is e ueſtigio de ſtrato cordis noſtri, ſimul ut alius admiſſus fuerit. Hoc eſt, quod Apoſtolus dicit: non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini eſſe participes, & menſæ idolorum. quod a Chriſto quoque dictum eſt: Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ. Atque hac de cauſa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi ſculptile, aut aliquam ſimilitudinem. Sunt qui inter deos alienos & inter ſculptile diſcrimen hoc faciunt, ut ſpiritualẽ per illos & internam, per hoc uero craſſam & externam idololatriam ſignificare uelint. Eſt enim duplex idololatria, lapidum una, cordis altera. Ceterũ de utraque recte utraque uerba accipi poſſunt. Nam etiã uitia, ſiue peccata noſtra, nunc deos alienos, nunc idola uocari, uel ea Pauli loca planũ faciunt, ubi de iis, quorũ Deus uenter eſt, ubi de Deo huius

Super Exod. quæſt. 71

Rom. 13

1. Petr. 2

1. Tim. 1

Exod. 20

Eſa. 28

1. Cor. 10

Matth. 6

Philip 3

2. Cor. 4

2. Cor. 8

huius ſæculi, ubi de Diis, & dominis multis mentionem facit: denique ubi auari- *Gal.5*
tiam ſemel & iterum idolorum ſeruitutem uocat. Hinc eſt, quod ab Hieronymo *Epheſ. 5*
quoque ſcriptum legimus: Vnuſquiſque adorans uitia ſua atque peccata, Deum *In Amos cap.*
habere cœpit, a quo uictus eſt: dicente Petro Apoſtolo: A quo enim quis ſupe *2. Petr.2*
ratur, huius & ſeruus eſt. Auarus aurum, guloſus uentrem, libidinoſus penem *2.Tim.5*
& Beelphegor colit: laſciua mulier, quæ cum ſit in deliciis, uiuens mortua eſt, *Hier. in Zach.*
adorat Venereas uoluptates. Qui etiam alio loco non ea tantum, quæ manu *cap.13.*
fiunt artificis, de quibus ſcriptum eſt. Simulacra gentium argentum & aurum, *Pſalm. 113*
opera manuum hominum, recte uocari docet idola, uerum etiam hæretico-
rum peruerſam doctrinam: quæ quodcumque ſimulauerit, uertit in idolum,
& pro Chriſto facit adorari Antichriſtum. Illum quoque locum enarrans Eſaiæ: *Eſa.2*
Repleta eſt terra idolis, opera manum ſuarum adorauerunt, quod fecerunt digi-
ti eorũ: & incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt uir: idola interpretatur, dogma
ta ueritati contraria. Neque ſecus intelligi uult, quod ab Ozea ſcriptum eſt: Ar *Oſee 8*
gentum ſuum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola, ut interirent. Auguſtinus quo- *De uera religio*
que, poſteaquam de ſimulacris manu factis pleraque dixerat: Eſt, inquit, alius *ne cap.38*
deterior, & inferior ſimulacrorum cultus, quo phantaſmata ſua colunt, & quid-
quid animo errante, cum ſuperbia & tumore cogitando imaginati fuerint, reli-
gionis nomine obſeruant. De cuius generis phantaſmatibus, illum etiam Ioſue *quæſt.29 ſuper*
locum exponit, Auferte Deos alienos de medio ueſtri, & inclinate corda ueſtra *Ioſue.*
ad dominum Deum ueſtrum. Itidem & illum Ezechielis locum: De auro meo & *Ioſue 23*
de argento meo, feciſti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantaſmatum ſuo *Aug. lib. 3. de*
rum, cum quibus carnalis anima uolutari delectatur, conuertit omnia ſacramen *Baptiſ. contra*
ta, & uerba ſanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falſæ ſunt, pro- *Donatiſtas, ca.*
pterea & illa ſacramenta, & illa diuina eloquia ſic exhonoranda ſunt, ut illorum *ultimo.*
eſſe putentur, cum Dominus dicat, De auro meo & de argento meo, &c. Vincen
tius quoque Lyrinenſis aliena ab Eccleſia dogmata, uetus Teſtamentum Deos
alienos appellare ſcribit, quod ab hæreticis ipſorum opiniones haud aliter obſer
uentur, quã a gentilibus Dii ſui. Quod itaque legitur in Deuteronomio, ſi ſurre *Deut.13*
xerit in medio tui Prophetes, & prædixerit ſignum, atque portentum, & euene-
rit quod locutus eſt, & dixerit tibi, Eamus, & ſequamur Deos alienos, quos
ignoras, nõ audies uerba Prophetæ illius: Quia tentat uos dominus Deus ueſter,
ut palam fiat, utrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima ueſtra:
per deos alienos, extraneos errores dicit ſignificari, nouos quoſdam & inaudi-
tos, quos propterea ſpargi nonnumquam patitur Deus, ut probet conſtantiam
noſtram in diligendo ſe, & in adhærendo ſanæ doctrinæ. Quemadmodum etiam *1. Cor. 11*
a Paulo ſcriptum eſt, Oportet & hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant.
Ob hoc (ait Vincentius) hæreſeon nõ ſtatim eradicantur auctores, ut probati
manifeſti fiant, ideſt, ut, unuſquiſque quam tenax & fidelis & fixus Catholicæ fi-
dei ſit amator, appareat. Et reuera cum quæque nouitas ebullit, ſtatim cernitur
frumentorum grauitas, & leuitas palearum, tunc ſine magno molimine excuti-
tur ab aere, quod nullo pondere intra areã tenebatur. Namque alii prorſus euo-
lant, alii uero tantummodo excuſſi, & perire metuunt, & redire erubeſcunt,
ſaucii, ſemineces, & ſemiuiui: quippe qui tantam hauſerint ueneni quantitatem,
quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec uiuere ſinat. Ex his perſpi
cuum eſſe poteſt, quod non tunc ſolum peccatur contra præceptum hoc, quan-
do uel planetæ, uel aſtra, uel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cum ado-
rantur idola manu facta, uerum etiam cum adorantur idola uitiorum: multoq.
deteriorem eſſe ſimulacrorum cultum, quo ſua quis phantaſmata colit, & quo
ſuas impoſturas pro uerbo Dei populo uendirat, quam ſit is, quem ſuis gentes
præſtant ſimulacris. Nam quod primo hoc præcepto prohiberi quidam putant
ſanctorum inuocationem, & imaginum uenerationem: quandoquidem non alia

ratione ſancti, qui cũ Deo uiuunt, quã qua ii, qui conſtituti ſunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoceſt, non tamquam largitores, ſed tamquam interceſſores, quemadmodum ubi de ſpe diſſeruimus, pluribus uerbis planum fecimus, deinde uero qui tribuitur honos imagini, non alio, quam ad prototypum refertur, ſicut etiam a Baſilio legimus annotatum, cum nemo tam ſit lapis, ut lapidibus & lignis ineſſe putet ſenſum, nihil contra præceptum hoc peccatur, ſi ſanctis & eorum imaginibus debita ueneratio præſtatur, modo ne in homine, neue in ſtatua, depicta tabula aliqua, ſed in ſolo Deo ſpes omnis & fiducia collocetur. Vnde ſanctam Synodum ſeptimam exclamaſſe legimus, Quicumque ſententias ſacræ ſcripturæ de idolis contra uenerandas imagines adducunt, anathema. Qui uenerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quod imagines Chriſtiani ut Deos adorent, anathema. Quod ſimiliter in octaua factum reperitur. Ceterum hominis alicuius uerbum contra receptam Eccleſiæ totius doctrinam, pleraque omnia docentis, tamquam Dei uerbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo ſcriptum eſt, ſeq. coram eo incuruare: quæ eſt, ſi hæc non eſt, ipſiſsima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quã, quod ſcribit Hieronymus, pro Chriſto adorant Antichriſtum? Dicit Lutherus, Quod ego doceo, Dei uerbum eſt, & purum Euangelium: ſtatim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptiſtæ, dicunt alii quoque hæretici, mox hominis, uel Diaboli potius per hominem loquentis uerbum, pro Dei uerbo, proq. Chriſti Euangelio miſeri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc eſt idololatria, ac uelis, quod aiunt, remisq. fugienda. Quid enim ex eo conſequitur aliud, quã cum unaquæq. ſecta ſuum uerbum, uerbum Dei eſſe iactet, ut iſti tot Deos habeant, quot ſunt hæreſiarchæ? Quos uidere licet, neglectis ueterum orthodoxorum ſcriptis, in quibus cum doctrina certabat uitæ ſanctimonia, non aliunde iam fere, quam ex impuriſsimi alicuius hæretici libris opinionem ſuam confirmare, nec minore auctoritate, quæ ab illo dicta, quam quæ in Canonicis libris ſcripta ſunt, proferre. Huc idololatriæ cæcas hominum mentes, præſtigiis dæmonum adductas eſſe uidemus. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipſi ſua phantaſmata, & coli uolunt ab aliis, tamquã idola, & quod ipſi ſentiunt, Dei uerbum uocant, & Euangelium: ut ſic eueniat, quod a Propheta ſcriptum eſt, Vocauerunt in terris nomina ſua. Haud aliter enim iſti diuinitatis opinionem affectant, quam feciſſe ſcribit olim in Lybia Pſaphonam quendam Tyrius ille Maximus, qui quamplurimas aues cepiſſe dicitur, uocales & humani ſermonis dociles, easq. ſonare docuit hæc uerba, Magnus Deus Pſaphon, atque ita doctas emiſit in montes. illæ uero quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem ſonare docebant. Porro Lybes cum ignorarent commentum, credentes id diuinitus accidere, Pſaphoni rem diuinã facere decreuerunt, & eum in Deorum numerum retulerunt. Sic iſti, cupientes & ipſi in Deorum numerum referri, uerbo ſuo uerbi Dei titulum prætenderunt, atque, ut uerbum Dei uocaretur a rudibus, perfecerunt, a quibus iam pro Diis quibuſdam eos coli uidemus. Neque uero ipſi tantũ hæretici, ſed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tamquã Dei uerbũ amplectuntur, uiolati præcepti huius rei ſunt. Nobis uero propoſitũ non eſt, omnes modos, quibus cõtra præceptũ hoc uenitur, enumerando recenſere, quandoquidẽ non paucorũ extant de ea re cõmentarii, ab illis hæc peti poſſunt. Verũ hoc tamen ſilentio prætereundum non eſſe duximus, grauiſsime contra præceptũ hoc peccare, qui Miſſæ ſacrificiũ, propriæ diuinitati debitã ſeruitutẽ, ſicut ex Auguſtino docuimus, abrogare conantur quid enim iſti aliud quã Deum in ordinẽ cogere uolunt? ſiquidem omnes alii cultus, ſiue ii cõſtent imitatione, ſiue adoratione, ſiue inuocatione, non ita Deo proprie debentur, ut non etiã ad homines, quamquam diuerſo modo, ſicut alibi docuimus, recte transferri poſſint. Solus hic eſt, quo diuina ſeruitus ab humanis,

In lib. de ſpiritu ſancto ad Amphil. cap. 18

Syn. 7 actione 7

Synod. 8 actione 10

Pſal. 48

Serm. 19

nis obſequiis diſcernitur; neque poteſt alius ullus Deo præſtari gratior. Nã quod de Deo ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus diligendo præcipitur, id aut hic, aut nuſquam alibi, quatenus in hac peregrinatione fieri poteſt, perfecte præſtatur. Hic enim ſacerdos mentem ab omnibus aliis cogitationibus abſtractam, & in diuinorum beneficiorum contemplatione defixam habens, eorum recordatione prouocatus, tanto erga Deum amore inflammatur, ut ſui prorſus oblitus, in illum totus rapiatur. Ex quo fit, ut, cum agendis Deo gratiis pro hac immenſa illius beneficentia mentem ad eum cogitationemq. tollit, illico mentis hanc ad Deum ſublationem, uultus, oculi, manusq. ſequantur: ut, quod mens cogitat, idem uultus, oculi, manus, totum denique corpus actione repræſentet. Quibus rebus ad idem faciendum, qui præſentes adſunt, omnes inuitantur: quo & ipſi cum ſacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes uerſentur, ſimul patrem illum miſericordiarum ſupplices deprecentur, ut quod filius eius dilectus pro mundi totius dilectione, ſacroſancti corporis & ſanguinis ſui ſacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei fit in altari repræſentatio; eius in ſe fructum faciat redundare. Neque minus grauiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum
eſſe negant: cum & hic ſit cultus Deo longe gratiſſimus. Non enim qui dicit mi- *Matth. 7*
hi, Domine Domine, introibit, inquit, in regnum cælorum, ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Opera Deus
a nobis exigit, non uerba. Si filii Abrahæ, inquit, eſtis, opera Abrahæ facite. Ac *Ioan. 8*
dilectus illi diſcipulus: Filioli mei, non diligamus uerbo, neque lingua, ſed ope- *1. Ioan. 3*
re & ueritate. Quamobrem uocem Euangelii negant, qui Deum operibus colen
dum eſſe negant: cum a Paulo quoque ſcriptum legamus: Beneficentiæ, & com- *Heb. 13*
municationis nolite obliuiſci: Talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Etiam ab
ethnico quodam pie dictum eſt: Vis Deos propitiari? bonus eſto. Clamet aliquis *Seneca*
ad rauim uſque: Credo in Deum: ac non modo iactet habere ſe, uerum etiam
habeat re ipſa fidem, qua uel mõtes transferre queat: quin & tantam in Deo fidu- *Matth. 17*
ciam ſibi collocatam eſſe dicat, quanta maxima haberi poteſt: niſi dilexerit Deũ *1. Cor. 13*
in proximo ſuo, niſi dilectionem hanc ſuam non uerbo magis, quam opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo ſe Deum proſequi gloriatur.

De ſecundo præcepto. Cap. LXXVIII.

PRIMO loco, corde, ſecundo, prohibemur ore tranſgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit Dominus, Non aſſumes nomen domini Dei tui in uanum: nec enim habebit inſontem Deus eum, qui aſſumpſerit nomen domini Dei ſui fruſtra. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius niſi reuerenter, & cum quadam etiam honoris præfatione. Cum itaque præ cunctis aliis diligere nos, & colere Deum oporteat, committere non debemus, quin & ipſi ſumma cum reuerentia nomen eius uſurpemus: neque id in alios, quam tantam decet maieſtatem, uſus conferamus. Quod faciunt ii, qui necromantiis, incantationibus, ſortilegiis, diris deuotionibus, & id genus aliis rebus impiis Dei nomen, & ſanctæ ſcripturæ uerba ſeruire faciunt: qui per iocum Deum aliquando nominant: qui ſcripturis ioculariter utuntur: qui mendacii ſui teſtem
Deum nonnumquam citant. Is autem cum ſit ueritas, nulla poteſt ei fieri maior *Ioan. 14*
contumelia, quam ſi quis eum ſui mendacii teſtem inuocet. Quare prohibetur hic omne iuſiurandum, quod non uel Dei gloria, uel fratrum uſus neceſſario po-
ſtulet. Peccat igitur contra præceptum hoc, quiſquis uoluntarie iurat. Nam ſi *Hier. 4*
quis iuret exigente magiſtratu, ſibiq. iuramentum deferente, modo id faciat in *Matth. 5*
ueritate & in iudicio, & in iuſtitia, non peccat. Nam quod prohibuit Deus ne *De menda. c. 15*
iuretur, illud Auguſtinus prohibuiſſe uult intelligi, ne quiſquam, ſicut bonum, *Et de ſer. dom.*
appetat iuſiurandum, & aſſiduitate iurandi ad periurium per conſuetudinem de- *in monte lib. 1*

 labatur.

labatur. Quamobrem non eſt appetenda, ſicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tamquam mala, cum eſt neceſſaria. Cum igitur non in bonis, ſed in neceſſariis iuratio ſit habenda, refrenet ſe quiſque, quantum poteſt, ut ea non utatur, niſi cum neceſsitas poſtulauerit: ſi quando uidet difficiles homines ad credendũ, quod iis expedit credere, niſi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autẽ uel ad Dei gloriam, uel ad proximi utilitatem in ueritate, iudicio & iuſtitia iuſiurandum præſtatur, non modo contra præceptum hoc nihil fieri, uerum illud magis
Deut.6 impleri credendum eſt, quod in Deuteronomio ſcribitur: Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis.

De tertio præcepto. Cap. LXXIX.

DILIGERE Deum & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodũ id corde fiat & ore, quemadmodum etiam utroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam a nobis demonſtratũ eſt: reſtat, nunc, ut quemadmodum opere Deus diligendus & colendus ſit, breuibus de eo diſſeramus: Hac enim de re tertium hoc eſt mandatum, cuius hæc uerba ſunt: Memento ut diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptimo uero die ſabbatum domini Dei tui eſt: Non facies omne opus in eo tu & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Eſt in hoc præcepto quiddam quod ad cæremoniã, eſt quod ad mores quoque pertinet. Quod ſeptimus dies uacationi fuit aſsignatus, erat cærimoniæ: ſic enim loquitur Dominus: Videte ut ſabbatum meum cuſtodiatis,
Exod. 31 quia ſignum eſt inter me & uos in generationibus ueſtris. Quod autem in contemplandis Dei beneficiis, in hymnis, precationibus, & ſacrificiis dies ille conſumebatur, morale fuit: Sublata cæremonia, remanſit quod ad mores pertinet.
Galat. 4 Nos enim ne offendamus in id, quod uetat Apoſtolus, ne uideamur obſeruare cum Iudæis dies, annos, & tempora, non iam ipſa tempora, ſed res, quarum illa ſigna ſunt, obſeruamus. Repudiamus cum illo temporum obſeruationem, interea tamen temporalium ſignorũ intelligentiam cũ eodem Apoſtolo, ſicut Auguſti
Cont. Adimantum cap.16 nus quoque ſcribit, retinemus. Triplicem autem habebat Sabbatũ Iudæorum ſignificationem: Vnam, quæ ad mores pertinet, ceſſationem a peccatis, & ab iis omnibus, quæ ſunt impedimẽto, quo minus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere poſsit. Aliam, quæ ad allegoriam, quietem Chriſti corporis in ſepulcro.
Eſai. 1 Tertiam quæ ad anagogen, æternam requiem in cælo. Ac primum quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obſeruandum eſt, ut quieſcamus peruerſe agere.
Rom. 7 Secundum expletum iam eſt in Chriſto. Tertium expectatur & ſperatur a nobis, ut liberati de corpore mortis huius, ac ſoluti graui peccatorum onere, quo premimur in hoc mundo, poſt multas tribulationes & anguſtias, poſt uarios exantlatos labores, quo caput noſtrum Chriſtus præceſsit, ingrediamur & nos in re
Hebr. 4 quiem illam, in qua ſabbatum eſt ex ſabbato, Sabbatum delicatum & ſanctum
Eſai. 66 Domino. Cum igitur figuræ ſucceſſerit ueritas, quodq. fuerat externa Sabbati
Eſai. 58 obſeruatione ſignificatum, Ieſum Chriſtum dominum noſtrum & ſiti, & inedia, & multis moleſtiis grauiſsimiſq. corporis cruciatibus, quos ultro noſtra cauſa pertulit, uehementer fatigatum, ad extremum acerbiſsima, turpiſsimaq. morte confectum, die ſeptimo tandem in ſepulcro quieturum, id re ipſa ſit expletum: nihil fuit neceſſe figuram deinceps amplius obſeruari. Sicut enim adueniente ſole ceſſat umbra, ſic adueniente ueritate, ceſſare debet figura. Itaque ſeptimus dies in octauum eſt mutatus: nam pro Sabbato, diem feriatum agimus eũ,
Cant. 7 qui proxime Sabbatum ſequitur. Mutatus eſt autem Apoſtolorum auctoritate, ne quid habere commune cum Iudæis uideremur. Quemadmodum eorundem auctoritate conſtitutum eſt, ſi quis ante æquinoctium uernale ſanctæ Paſchæ diem cum Iudæis celebraret, Epiſcopus aut presbyter, ut abiiceretur. Quin

& illud

& illud cautum eſſe uidetur, quamdiu durabat ſacerdotium Iudæorum, ut qui mi
niſterio reconciliationis apoſtolorum temporibus fungebantur, non ſacerdotes,
uerum presbyteri tantum uocarentur. Quod etiam deinceps diligenter ſancti Pa
tres cauerunt ſemper, ne quid Chriſtiani Catholici non modo cum Iudæis, ſed
ne cum hæreticis quidem haberent commune. Sic Ioannes Chryſoſtomus gra- *Tom. 3. aduer-*
uiter eos reprehendit, qui ieiunarent iiſdem diebus, quibus a Iudæis ſolemniter *ſus Iudæos ora-*
ieiunabatur. Sic in Epheſino Concilio, cum Neſtorius Chriſtotocon, non autem *tione 1*
Theotocon eſſe Mariam uirginem aſſeueraret, ſub anathematis pœna fuiſſe legi-
mus interdictum, ne quis eam Chriſtotocon auderet appellare: non quod hoc no
mine recte uocari non potuerit aut poſsit: ſed quod obuiandum errori putaue-
runt, quo Neſtorius purum hominem Chriſtum, non autem Deum & hominem
peperiſſe Mariam uirginem contendebat. Sic in Toletano quoque quarto, pro-
pter uitandum ſchiſmatis ſcandalum, uel hæretici dogmatis uſum, decretum eſt,
ut ſimpla teneretur baptiſmi merſio: ne uiderentur, qui tertio mergunt, hæreti-
corũ approbare aſſertionem, dum ſequuntur & morem. Quod autẽ in octauum,
& non in alium, dies hic mutatus eſt, propterea factũ eſt, quod is præ ceteris mul
tis eſt Dei beneficiis inſignis: cuius præconia Leo pontifex his uerbis recenſet: *epi. 81*
Tantis eſt, inquit, hæc dies diuinarũ diſpenſationum myſteriis cõſecrata, ut quid-
quid a Domino eſt inſignius inſtitutũ, in huius diei dignitate ſit geſtũ. In hac mun *Mar. 19. &*
dus ſumpſit exordium, in hac per Chriſti reſurrectionem & mors interitum, & *Matth. 28*
uita ſumpſit initiũ: in hac apoſtoli a Domino prædicandi omnibus gentibus euan *Ioan. 20*
gelii tubam ſumunt, & inferendum uniuerſo mundo ſacramentum regenerationis
accipiunt: in hac, ſicut beatus Ioannes euangeliſta teſtatur, cum congregatis in
unum diſcipulis, clauſis ianuis ad eos Dominus introiiſſet, inſufflauit & dixit:
Accipite Spiritum ſanctum. In hac denique promiſſus a Domino Spiritus ſanctus *Act. 2*
aduenit. Tot igitur beneficia cum hoc die acceperimus, quem uocant Euangeli-
ſtæ unam ſiue primã Sabbati, merito recolẽdis illis ~~diligendus~~ cum aſsignauit Ec
cleſia. Magnũ fuit beneficium, quod creati ſumus, qui non eramus, ſed multo ma
ius illud, quod reſtituti ſumus, qui perieramus, per eum ipſum, per quem creati
ſumus, dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum. Quapropter merito diem hunc celebra
mus, merito Dominicũ appellamus, in quo uere ſe dominũ Chriſtus declarauit:
non ſolum quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus eſt, uerumetiã quan *Ioan. 10*
do reſurgens ex mortuis, manifeſtum fecit omnibus, quod poteſtatẽ haberet po *Pſalm. 117*
nendi animã ſuam, & ſumendi eam. Merito cantat in eo chorus Eccleſiaſticus: *Pſalm. 45*
Hæc eſt dies, quã fecit Dominus. Eſt quidem ita, quod nullo non die, quin po-
tius nulla non hora, nullo non temporis momento uacandum nobis eſſet tantorũ
Dei beneficiorũ contemplationi, ad quam ipſe nos inuitat, dicens, Vacate & ui
dete, quoniã ego ſum Deus: uacate a curis & ſæculi negotiis, & in ſancto otio &
quiete uidete, quod ego ſum, qui creaui uos: ego ſum, qui, cum uitio ueſtro,
quod eratis per me creati, perdidiſſetis, dato pro uobis in mortem filio meo, de *Galat. 6*
nuo per eum uos quaſi creaui, ut iam filio meo ſitis noua creatura: & ſicut portã *1. Cor. 15*
ſtis quondam imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem cæleſtis hominis,
neque ſitis iam deinceps Adæ filii, ſed ſitis mei filii, ſitis & uocemini filii Dei, fra
tres autem & coheredes Chriſti. Hæc tanta beneficia, per me uobis multis quidẽ
offenſionibus, nullis autem ueſtris meritis præcedentibus præſtita, uobiſcum re
cogitate, & a quo tantopere uos eſſe dilectos uidetis, me uiciſsim ex toto cor-
de ueſtro diligite. Quod igitur a nobis exigit ipſe Dominus, qui nos etiam labo
rantes, & oneratos ad ſe uenire iubet, quod in eo ſimus animabus noſtris requiẽ *Matth. 11*
inuenturi, hoc nobis numquam nõ faciendum, ac ne reſpirandum quidem toties,
quoties illius eſſet reminiſcendum. Nihil aliud mentem noſtram cogitare, nihil
aliud lingua ſonare, non alio cunctas animi noſtri uires, & ſenſus noſtros omnes
oportuit referri, quam ad uidendum & contemplandum Deum tam beneficum,

tam

ueſtris: modo ne ſic in harum rerum ſolicitudine toti ſitis occupati, ut nos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Poteſtis etiam in mediis laboribus ueſtris mei meminiſſe: poteſtis meum, non manuum ueſtrarum, beneficium agnoſcere, ſi quid recte proceſſerit: poteſtis mihi ſemper gratias agere. Cæterum ad recolendũ diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præſtandum, ſi uacare ſemper non poteſtis, tempus tamen aliquod ad eam rem ſepoſitum habetote. Sex dies conſumatis licet in iis, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum ſuſtentationem, quæ ad rem ueſtram familiarem tuendam pertinere uidebuntur, ſaltem ſeptimum quemque diem, uel ſi qui ſunt alii non ita multi feſti dies, mihi totos dicetis, ut in iis a mutuo congreſſu, & ab aliis quibuſcumque curis uobis temperetis: quo magis defæcatis animis ſacris precibus, ac cæleſtium rerum meditationi uacare queatis. Hoc ſi feceritis, erit mihi ſatisfactum. Quamobrem uel ex hoc præcepto ſatis liquet, quod antea quoque dictum eſt, nihil nobis impoſsibile Deum præcepiſſe: nec exigere, ut mandatum de ſe ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, ut, curis omnibus aliis reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuo mentes cogitationesq. noſtras occupatas habeamus: ſaltem præſtemus aliquando, quod præſtari iugiter a fragilitate noſtra non poteſt: ſaltem dies, huic rei propter imbecillitatem noſtram peculiariter dicatos, obſeruemus: denique uel ſemel in uita ſaltem, conuertamur ad dominum Deum noſtrum in toto corde noſtro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor noſtrum patiamur: ſiue is Deus uenter ſit, ſiue Mammona, ſiue quocumque tandem alio nomine uocetur. Si ſic conuerſi, nec a Deo noſtro poſt eiuſmodi conuerſionem auerſi poſtea, migrauerimus ex hac uita: etiamſi per omne uitæ præteritæ tempus deos alienos coluiſſemus, ſi uentri atque iis, quæ ſub uentre ſunt, ſi auaritiæ, ſi quibuſcumque uitiis aliis mancipati fuiſſemus, nihil nos ea res impediet, quo minus æterna gaudia conſequamur: illius gratia & miſericordia, qui dixit: Quacumque hora ingemueris, ſaluus eris: uel eo ipſo tempore ille nos impleuiſſe interpretabitur, quod a ſe de diligendo ſe mandatum nobis datum eſt: ut uel ex hoc perſpicuum cuiuis eſſe queat, falſum eſſe, quod a blaſphemis iſtis dicitur, præceptũ hoc ab homine Chriſtiano expleri non poſſe. Perpetuum Sabbatum fatendum eſt à nobis obſeruari non poſſe: uerum ut ſemel in hebdomada, uel ſemel in anno, uel ſemel in uita tantum obſeruemus, adiuuante ſpiritu infirmitatem noſtram, non eſt nobis impoſsibile. Ceterum ſempiterni iugisq. Sabbati obſeruatio non exigitur a nobis in hac peregrinatione noſtra: cum uentum erit ad cæleſtem patriam, ad manentem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit ſempiterna, ibi uacabimus, & uidebimus: uidebimus, & amabimus: & amabimus, & laudabimus abſque ullo faſtidio, abſque ulla fatigatione, eum, qui & legis, & deſideriorum noſtrorum finis eſt, dominum Deum noſtrum: ut ſit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apoſtolo ſcriptum eſt: & inter eos numerabimur, de quibus in Pſalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua Domine: in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Videmus igitur iam, quid ſibi uelit præceptum hoc de ſanctificando Sabbato. quod expediret quidem iuge ut eſſet, uerum infirmitati noſtræ largitur hoc Deus, ut qui cunctos non poſſe uidemur, certos tamen dies obſeruemus, quod ſanctificemus, hoc eſt, in ſanctis operibus tranſigamus, nec ullis Deo parũ dignis actionibus profanemus. Quæ autem ſint ſancta iſta opera, in quibus dies feſtos tranſigere nos oportet, ex Agathenſi concilio diſcimus: In quo cunctis præcipitur, ut populus Miſſas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem ſacerdotis egredi præſumat. Apoſtolorum quoque canonibus cautum eſt, ut communione priuentur, qui ſollemnibus ſacris non perſeuerauerint in oratione, uſque dũ Miſſa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Eccleſiam, & ſcripturas apo-

ſtolorum

Ezech. 18 — *Pſal. 45* — *1. Cor. 15* — *Pſal. 83* — *Can. 47* — *Can. 9*

ſtolorum ac euangelium audire iubentur. Hoc eſt igitur ſanctificare Sabbatum;
ſacrificiis, concionibus, & aliis diuinis officiis non corpore magis quam animo
intereſſe. Nam ſi mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, ſi quis corpore præ-
ſens adſit: illam itaque tunc Deo maxime uacare, beneficia illius recolere, &
pro illis gratias agere oportet. Atque hæc eſt cauſa, quamobrem aliis operibus
omnibus tum interdicitur: non quod per ſe malum ſit arare, ſeminare, rem fami
liarem curare: ſed quod quæ potiora ſunt, iis ut rectius uacari queat, ab aliis ope
ribus abſtinendum eſt, ne quid contemplationi noſtræ impedimenti adferant.
Maxime uero abſtinendum tum eſt ab omni opere ſeruili. Nulla autem grauior
eſt ſeruitus, quam ſit peccatum. Quare ſi quid per dies reliquos peccatum eſt, re-
cogitare debemus in amaritudine, cum dies feſtus aduenerit, & omnia facere,
ut reconciliari Deo poſsimus, atque ab omni denceps peccato cauere: ita ut ne-
que uentri ſeruiamus, neque mammonæ, neque cuiquam alii uitio. Nam qualia
nunc a multis Sabbata celebrantur, non ſanctificari, ſed profanari uidentur. Ne-
que enim ad potationes, ad choreas, ad luxus inſtituta ſunt Sabbata: cum recte
In pſal. 91 ſcriptum ſit ab Auguſtino: Melius eſt arare, quam ſaltare: nulla ſunt opera ma-
gis ſeruilia, quam ſint hæc: Sed ut tanto tranquilliori mente contemplando Deo
& beneficiis eius recolendis uacare queamus. Quamobrem ab iis, quæ uere ſer-
uilia ſunt opera, ſemper abſtinere oportet. Ceterum labores manuum fieri quan
doque poſſunt, etiam die feſto, ſi uel neceſsitas euidens poſtulet: ſicut Dominum
Matth. 12 excuſaſſe legimus diſcipulos euellentes ſpicas in Sabbato: uel Eccleſiæ commo-
Ibidem. dum: ſicut in Euangelio ſacerdotes feciſſe dicuntur omnia, quæ erant neceſſa-
ria in templo, in die Sabbati: uel proximi utilitas, ſicut Dominus curauit in die
Sabbati habentem manum aridam, & Iudæos, qui factum id reprehenderant, cõ
futauit exemplo adducto de oue: uel ſuperioris auctoritas: ſicut idem præcepit
Ioan. 7 Iudæis, ut circumciderent in die Sabbati. Extra hos caſus ſi quis manibus labo-
Part. 1. de pro rauerit, tranſgreſsi præcepti de ſanctificando Sabbato reus erit. Proſper Aquita-
miſsis & præ- nicus, Qui uotum, inquit, uouentes ſeſe offerunt Deo, eiusq. uerbo uacantes
dictionib. c. 36 ſpiritale Sabbatum obſeruant, ut Maria, quæ meliorem partem elegit: a quo de-
Luc. 10 clinantes in ſtrangulatione dum mundanis curis innodantur, morſu peſtifero ter-
tiæ plagæ Aegyptiorum læduntur in anima. Ex quibus uerbis etiam illos uenire
contra præceptum hoc de Sabbato ſanctificando manifeſtum eſt; qui cum ſemel
Deo ſe deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt:
cuius generis ſunt ſacerdotes & monachi: quibus non propterea nuptiis interdi
ctum eſt, quod male ſint nuptiæ, ſed quod cum perpetuum illis Sabbatum obſer-
uandum, & iuge ſacrificium ſit offerendum, ac in lege Domini die nocteq. medi
tandum, abſtinendum eſt eis ab iis omnibus, per quæ poſsint a continua Sabbati
obſeruatione auocari.

De quarto præcepto. Cap. LXXX.

EDOCTI ſumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieque colere
Deum, & ea fugere, quæ a uero ipſius cultu auocare poſſent, oporteat:
in poſteriore, quo modo ſit proximus diligendus, docemur. Proximum
In Pſalm. 14 autem exiſtimare debemus omnem hominem: ſicut præter alios a Baſilio quoque
legimus annotatum. Siquidem omnes inuicem proximi ſumus, omnes cognati,
fratres omnes, ex eodem patre prognati ſumus omnes. Si ſpiritualem quæris, pa
Matth. 9 ter noſter ille eſt, quem uno ore inuocantes dicimus omnes: Pater noſter, qui
es in cælis: Sin autem terrenam quæris originem, Pater noſter Adam, mater no
ſtra terra eſt: ex eodem luto fabricati ſumus omnes. Itaque natura fratres ſumus
ſecundum carnem: ſed & ſecundum ſpiritum fratres nati, uel potius regenerati
ſumus: eundem a primo homine ſanguinem ducimus, eandem a Domino gratiã
accipimus,

accipimus. Quæ cum ita ſint, non ea, quæ noſtra ſunt, ſinguli, ſed ea, quæ ſunt *Phil.2* aliorum, conſiderare, non quod nobis ipſis, uerum quod multis eſt utile, quærere debemus. Reputet homo ſecum, nomen ſuum unde traxerit: ab humo utique quæ nihil cuiquam accipit, ſed omnia largitur omnibus, non hominibus modo, *Lact. libr 2. c. 11. de Orig. erroris.* uerum & brutis, dum in uſum omnium animantium diuerſos fructus miniſtrat. Inde appellata humanitas, ſpecialis & domeſtica uirtus: quam uel ipſa nos docere debet noſtri corporis forma, membrorumq. uſus. Nam & nos omnes unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Sicut igitur ipſa *Rom.12* pro ſe inuicem ſolicita ſunt membra, ac non modo non lædit unum alterum, uerumetiam pro uirili ſua ſuccurrere læſo conatur: *1.Cor.12* ſic & nos alterum pro altero ſolicitos eſſe, ac quoties neceſsitas poſtulat, inuicem ſubuenire oportet. Omnes itaque diligendi ſunt: ſed quoniam copiæ ſingulorum paruæ ſunt, eorum autem, qui iis egent, infinita eſt multitudo; delectus habendus eſt eorum, quibus benigne facias. Nam ut quiſque nobis fuerit coniunctiſsimus, ita plurimum eſt in eũ benignitatis conferendum. Quapropter hanc probandam eſſe putat liberalitatem Ambroſius, ut proximos ſeminis tui ne deſpicias, ſi egere cognoſcas. Melius *Lib.1. offi c.30* eſt enim, inquit, ut ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab aliis ſumptum depoſcere, aut alicui poſtulare ſubſidium neceſsitati. Paulus quoque, Si quis, inquit, *1.Tim.5* ſuorum, & maxime domeſticorum curã non habet, fidem negauit, & eſt in fideli deterior. Inter ſuos autem & domeſticos iure ſuo primum locum ſibi parentes uindicant, per quos factum eſt, ut lucẽ hanc aſpiceremus. In nos ergo cum primis nos eſſe beneficos oportet, ut gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum eſſe declaremus. Et hoc eſt quod præcipit Dominus, dicens: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longæuus ſuper terram, quam dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non ſolum ut parentes debita ueneratione proſequamur, & eis dicto ſimus audientes, admonemur: uerumetiam, ſi quibus rebus opus habuerint, ut illis benigne ſuppeditemus, & eos uiciſsim alamus, quorum cura ſingulari nutriti ſumus & educati, iubemur. Honos enim in ſcripturis, quod annotauit etiam Hieronymus, non ille ſolum intelligitur, qui in ſalutationibus & officiis deferendis, *Hier. in Matth. cap.15* uerum & ille, qui conſiſtit in eleemoſynis ac munerum oblationibus: ut honorare ſit idem, quod liberalitate proſequi. Sic in prouerbiis legimus: *Prou.3* Honora Dominum de tua ſubſtantia. Et apud Tobiam: Cum ex *Tob.1* iis, quibus honoratus fuerat a rege, habuiſſet decem talenta. Et apud Paulum: *1.Tim.5* Viduas honora, quæ uere uiduæ ſunt. Ac paulo poſt: Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: hoc eſt, non ſolum illis debita ueneratio præſtari, uerumetiam uitæ neceſſaria debent ſuppeditari. Parentum autem nomine, non ii ſolum accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecundum carnem ſumus, uerumetiam omnes qui præſunt: ſiue ſint paſtores & Epiſcopi, ſiue Reges & Principes, *Rom.13* aut quicumque tandem alii magiſtratus. Omnis enim poteſtas a Deo eſt: & qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Quamobrem utrique poteſtati duplex hic honos debetur, & uenerationis & ſubſidii. Cui tributum, tributum, *Ibidem.* dicit Paulus: cui uectigal, uectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quidquam debeatis, niſi ut inuicem diligatis. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui uel decimas negant Epiſcopis & paſtoribus, uel tributis & uectigalibus principes ſuos fraudant, uel utriſque dicto audientes non ſunt: cum *1.Petr.2* etiam illis dyſcolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipſi modo non honorant, uerum & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant a quibus ipſos iudicatos oportuit: dum eorum exiſtimationi detrahunt: dum falſis etiam plerumque criminationibus famam eorum proſcindunt & lacerant: dum quidquid ab illis ſtatuitur, id ſecus interpretantur, & quæ non intelligunt, ea ſæpe reprehendunt: *Galat.6* neque ferre poſſunt, ſi qui cum poteſtate uerſantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: cum, ſi ipſi eodem loco eſſent, multo fortaſſe gra-

uiora

Rom. 14 uiora patrarent. Ferenda ſunt a ſubditis, eorum qui præſunt errata. Non eſt ab
oue iudicandus paſtor: diuino pleraque iudicio ſunt reſeruanda. Dominus enim
eſt, cui ſtat aut cadit. Multo grauiſsime uero peccant contra præceptum hoc, qui
eos, ex quibus interrogare ſunt iuſsi, de ſemitis antiquis, cum ipſi contemnunt,
tum in aliorum contemptum adducere conantur, quidquid ſancitũ ab illis, & tot
ſæculorum uſu in Eccleſia Dei receptum eſt, & approbatum, id uno traditionum
humanarũ nomine reiiciendum eſſe docent, ſanctos patres omnes pro nihilo du-
cunt, ſibi ipſis nihil non tribuunt, illis contra nihil non detrahunt. Rident ieiunia,
rident uota, rident ſacrificia, quin & ipſa ludibrio ſunt ſacramenta. Denique
quæcumque mille quingentis annis, & deinceps, per Apoſtolos, & eorum ſucceſ-
ſores, & per œcumenica Concilia pie ſunt inſtituta, cachinnis omnia proſequun
Deut 32 tur. Atqui non ita nos docet ſcriptura; Interroga, inquit, patrem tuum, & an-
Prou. 22 nunciabit tibi maiores tuos, & dicent tibi: Ne tranſgrediaris terminos, quos po
Eccl. 10 ſuerunt patres tui. Qui diſsipat ſepem, mordebit eum coluber. Quam grauiter
autem iſtos momordit coluber, qui diſsipare ſepem, hoceſt, omnia Eccleſiæ dog
mata, omnes inſtitutiones, ab Apoſtolis & Apoſtolicis uiris fundatas, conuelle-
re ſunt & labefactare conati, qui pleraque non aliam ob cauſam contemnunt &
reiiciunt, quam quod ita ſunt a ſanctis patribus, quamuis ſumma ratione, con-
ſtituta. Verbi gratia, uiſum eſt patribus, & ab ipſis etiam Apoſtolis inſtitutum,
ut ſextis feriis a carnibus abſtineretur, quo grata fieret eius rei recordatio,
quo modo uerbum caro pro nobis factum, ſexta feria graue crucis pertulit ſup-
plicium, & mortem acerbiſsimam oppetiuit. Illi in contemptum patrum, nulla
prorſus neceſsitate cogente, eo die carnibus ueſcuntur. Denique quidquid a ſan
ctis patribus, quacumque tandem de re, quamlibet pie conſtitutum eſt, contra
id omne pedibus & manibus obnixe uenire conantur. Quid eſt, ſi hoc non eſt gra
uiſsime contra præceptum iſtud peccare, quo patrem & matrem honorare iube-
mur? Audi fili mi, dicit ſpiritus Dei, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem
Prou. 1 matris tuæ. Pater noſter Deus eſt: huius diſciplinam ut audiamus, præcipit. Sed
numquid hoc ſatis fuerit, ſi nos diligere Deũ, ſi præceptis eius obtemperare, ſi di-
ſciplinam eius audire dicamus? Minime gentium. Mater noſtra Eccleſia eſt: hu-
ius legem ſi dimiſerimus, ſi morem illi non geſſerimus, ſi nos ab illius unitate ſe-
Eſai. 30 gregauerimus, fruſtra nos audiuiſſe patris diſciplinam gloriabimur. Erimus enim
Pſal. 17 ii, quos uocat Propheta filios deſertores: de quibus etiam alio loco ſcriptum eſt:
De ſimplicita- Filii alieni mentiti ſunt mihi. Nam ut alia omnia, ſic hoc quoque præclare Cypriã
te prælatorũ. nus: Eccleſia, inquit, eſt quæ nos Deo ſeruat, quæ filios regno, quos generauit,
aſsignat. Quiſquis ab Eccleſia ſegregatus adulteræ iungitur, a promiſsis Eccle-
ſiæ ſeparatur, nec pertinet ad Chriſti præmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti, alie
nus eſt, profanus eſt, hoſtis eſt. Habere iam non poteſt Deum patrem, qui Ec-
cleſiam non habet matrem. Sic igitur patrem noſtrum Deum honoremus, ut ſuo
matrem Eccleſiam honore non fraudemus. Sic patris noſtri diſciplinã audiamus,
ut matris quoque legem ne dimittamus: quam qui non audit, eum Deus habe-
Matth. 18 ri uult tamquam ethnicum, & publicanum, non agnoſcit eum pro filio, qui quã
ſibi ſanguine ſuo mundatam copulauit, ſponſæ ſuæ Eccleſiæ non obtemperat, cu-
Luc. 10 ius contemptus ad patris contemptum redundat. Sic enim loquitur Deus, Qui
1. Reg. 8 uos audit, me audit, qui uos ſpernit, me ſpernit. Et ad Samuelem, Non te ſpre-
uerunt, ſed me, ne regnem ſuper illos. Numquam a diſciplina patris lex matris,
numquam a lege matris diſciplina patris diſsidet. Non eſt Euangelium, ubi non
eſt Eccleſia: non eſt Eccleſia, ubi non eſt Euangelium: non quod ſcriptura non
haberi poſsit extra Eccleſiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius teſtimonio Diabo
lum & membra eius hæreticos & ſchiſmaticos ita frequenter uſos legimus, ut eam
eiuſque ſanum intellectum ſibi ſolis proprie uindicare conati fuerint: ſed quod
uerum Euangelium ipſa eſt Eccleſia, extra quã pelles haberi, ſiue cartæ poſſunt,
atramentum

atramentum haberi poteſt, litteræ ſiue characteres, quibus cōſcriptum eſt Euan
gelium, haberi poſſunt. ceterum ipſum Euangelium extra Eccleſiam non habe-
tur, nec haberi poteſt. Quæ cauſa eſt, quod Apoſtoli, Spiritu ſancto pleni, cum
ſymbolum tradidiſſent, nuſquam propoſuerunt: credo ſancta Biblia, aut ſanctū
Euangelium: ſed, credo, dixerunt, ſanctam Eccleſiam. In ea ſunt Biblia, in ea
eſt Euangelium, in ea ſanus eſt Euangelii intellectus: quin ipſa potius eſt Euange
lium ſcriptum non atramento, ſed Spiritu Dei uiui, non in tabulis lapideis, ſed *1. Cor. 3*
in tabulis cordis carnalibus. Hoc eſt illud uerbum Domini, quod Propheta ma- *Eſai. 40*
nere dixit in æternum: de quo Chriſtus loquitur: Cælum & terra tranſibunt, uer- *Luc. 21*
ba autem mea non tranſibunt. Nam quæ calamo ſunt in charta ſcripta, tranſire
poſſunt, poſſunt aliquo ca[illegible] perire: quemadmodum libros legis Dei combuſtos
legimus, quos tamen Eſd[illegible]s poſtea, qui eodem ſpiritu, quo ante ſcripti fuerant,
plenus fuit, reſtituit: ſicut Euſebius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, & alii *In Chronicis.*
memoriæ prodiderunt: quæ uero ſcripta ſunt Spiritu Dei uiui, non in tabulis *In op. imperf. in*
lapideis, uel in chartis papyraceis, aut pecorinis, uerum in tabulis cordis carna *Matth.*
libus, ea nulla ratione poſſunt interire. Quamobrem honoremus patrē noſtrum *Hom. 39. &*
Deum, honoremus & matrem noſtram Eccleſiam: utrique morem geramus: utri *hom. 8. in ep. ad*
que dicto ſimus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem noſtram induto, cor- *Hebr.*
pus unum Eccleſia mater noſtra facta eſt. Quare qui non audit hanc, Deum non *Aug. de mira-*
audit: Deo detrahit, quiſquis illi detrahit: ſiquidem duo ſunt in carne una, Chri *bil ſacræ ſcrip.*
ſtus & Eccleſia. Mentitur, quiſquis audire ſe patris diſciplinam iactat, ſi matris *lib. 2. cap. 33*
legem dimittit: nam niſi doctus a matre fuerit Eccleſia, quæ patris diſciplina ſit, *Beda de ratione*
ignorabit. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum eſt, & columna ueritatis, *temp. cap. 21*
neque cuiuſquam auctoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is ſibi cau- *Ephe. 5*
tus & prudens uideatur, quamlibet etiam multa ſcripturarum proferat oracula,
quæ non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtunt. Satanæ ſunt illæ uoces: De-
ponite quidquid armaturæ ſuppeditant orthodoxi ueteres, Theologorum ſcholæ,
auctoritas conciliorum & Pontificum, conſenſus tot ſæculorum, ac totius popu-
li Chriſtiani: nihil recipimus, niſi ſcripturas, ſed ſic, ut penes nos ſolos ſit certa
auctoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc ſenſit Spiritus ſanctus:
quod afferunt alii quamuis magni, quamuis multi, a ſpiritu Satanæ & alienata
mente profectum eſt: quod orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Eccleſiæ tra
didit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholæ defendunt, exitiabi
le uenenum eſt Satanæ: quod ego doceo, ſpiritus eſt uitæ. Credite in ſcripturis ni
hil prorſus eſſe obſcuritatis, uel quod egeat iudice: aut, ut omnes cæcutiant, ego
non cæcutio: nam conſcius mihi ſum me habere Spiritum Chriſti, quo poſſum de
omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed requiro obſequium. Neque
quemquam uel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas,
miracula, ſanctitas, Eccleſiæ ſanctorum. Omnes perierunt, ſi ſenſerunt ut ſcri-
pſerunt: niſi qui forte reſipuerunt ante ſupremum uitæ diem. Qui meis proba-
tionibus diffidunt, aut carent ſenſu communi, aut blaſphemiam committunt in
ſpiritum ſanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas locutus eſt, non conti-
nua quidem oratione, ſed ſparſim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ ge
nere referto libello De ſeruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Ger-
maniæ: quod ille ſentit, Dei uerbum & purum Euangelium uocatur.

De quinto præcepto. Cap. LXXXI.

QVEMADMODVM nihil eſt magis ſecundum naturā, quā ut homo homini,
quicumque ſit, ob eam ipſam tamen cauſam, quod homo ſit, conſultū ue-
lit: ſic e contrario, detrahere aliquid alteri, uiolare alterū, & hominē homi
nis incōmodo ſuū augere cōmodum, magis eſt cōtra naturam, quam mors, quam

paupertas, quam dolor, quã cetera quæ poſsint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incõmoda, quæ per hominẽ homini poſſunt importari, multo grauiſsimum habetur, & longe facinus atrociſsimum exiſtimatur, ſi quis alicui lucis huius uſuram eripiat, ſi quem uita priuet. Quamobrẽ recte primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictũ non ita late patet, ut minime nobis per id licere putemus animalia terræ, uolucres cæli, piſces maris, ac quæcumque tandem bruta animantia, quæ in uſum hominis creata ſunt, occidere. Nam ſi quidquid uiuit occidendum non eſt, uiuunt & herbæ, uiuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit uirgultum uellere, aut herbis etiam ueſci:
Gen. 9 cum tamen disertis uerbis ſcriptum ſit: Omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum: quaſi olera uirentia, tradidi uobis omnia: ut feras, & quaſcumque tandem beſtias, & pecora non alio loco habere debeamus, quam quo uel herbas,
1. Cor. 10 uel fructus alios. Cum præſertim à Paulo quoque ſcriptum ſit: Omne quod in macello uenit, manducate. Tantum autem abeſt, ut beſtias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipſum etiam ut hominem occidi iuſſerit: idq. in eiuſdem libri capite mox ſequenti: Qui percuſſerit, inquit, hominem uolens occidere, morte moria-
Exod. 21 tur. & proxime in ſequenti: Maleficos non patieris uiuere. Et rurſus in Leuiti-
Exod. 22 co: Qui precuſſerit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deutero-
Leuit. 24 nomio: Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdoti, ex decreto iudicis moriatur
Deut. 17 homo ille. Quod ergo dicit hoc loco, Non occides, ad priuatos homines pertinere uoluit. Nam ſicut præclare ſcriptum eſt a Clemente, non omnis cædes in malis habenda eſt, ſed ſolum illa prohibetur, quæ innocenti infertur: iuſta uero, magiſtratibus reſeruatur. Quare ſi, qui magiſtratu funguntur, ſupplicium capitis de nocente ſumpſerint, non ipſi hoc, ſed ille facere uidetur, qui di-
Deut. 32 xit: Ego occidam, & uiuere faciam. Ipſe enim eſt per quem reges regnant, & le-
Prouerb. 8 gum conditores iuſta decernunt. Quid enim aliud eſt rex, aut iudex quicumque, quam Dei miniſter, bonis in bonum? Si autem malum feceris, inquit Pau-
Rom. 13 lus, time: Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, & uindex in iram, ei qui male agit. Ipſius miniſterio Deus plectit ſontes, quos propterea uult occidi, ut uel metu adactus quiſque, quod de non occidendo præceptum eſt, tanto diligentius obſeruet. Quamobrem non modo non peccat iudex, cum de ſonte pœnas ſumit, uerumetiam ſi id facere intermittat, non minus in uitio eſt, quam ille ipſe qui facinus patrauit, cuius cauſa mortis reus erat pronunciatus. Homicida eſt, quiſquis iuriſdictionem ſibi datam habens, homicidam impunitum relinquit, ex quo cum debitas pœnas exegerit, non iam homicida, uerum Dei miniſter eſt, uindex in iram ei, qui male agit. Præclare quidam dixit, quãuis ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim ſpes, maxima eſt peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrenatus. Nõ igitur uiolati præcepti huius reus eſt iudex, ſi hominem occidi faciat, ſed qui priuata ſua & propria auctoritate occiderit hominem, is demum uiolaſſe mandatum hoc exiſtimandus eſt, non ſolum ſi manu id faciat, uerum etiam ſi ſit ex eorum numero, de quibus dicit
Pſalm. 56 ſcriptura, Filii hominum, dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare ſiue quis conſilium det alicui, ut occidat, ſiue prouocet aliquem ad interficiendum, uel accuſando proximum, uel detrahendo, ſiue quodcumque præſtet auxilium, aut aſſenſum ſuũ ſaltem ſuũ præbeat, reus erit huius præcepti uio-
Rom. 8 lati. Siquidem digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſen-
Prou. 24 tiunt facientibus. Conſentire autem uidetur & is, qui nõ obſiſtit, ſi poteſt: cum ſcriptum ſit: Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne ceſſes. Qui uidet igitur fame morientem, neque paſcit, ipſe occidiſſe iudicatur. Paſce fame morientem, dicit Ambroſius: ſi non paueris, occidiſti. Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, ſed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit Chriſtus, quod homicida

erat

erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem uenit. Verbum malum ſeminauit, inquit Auguſtinus, & occidit. Noli ergo puta re te non eſſe homicidam, quando fratri tuo male perſuades. Graue genus id eſt homicidii, ſi quis oratione ſua hominem ad peccandum inuitat, atque ita gehennæ reum facit, ſi doctrinis uariis & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur ab eo, qui uocauit nos in gratiam Chriſti. Graue eſt & illud homicidii genus, ſi quis uita ſua contaminata corrumpit alios, dum ſua in eos uitia infundit, ac plus etiam exemplo, quam peccato nocet, ſi præſertim ſit ex eorum numero, quibus dictum eſt, Vos eſtis ſal terræ, quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Vos eſtis lux mundi. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum, qui in cælis eſt. Qui ſi præierint aliis flagitioſe uiuendo, tot eos mortibus dignos eſſe ſcribit Gregorius, quot ad ſubditos ſuos perditionis exempla tranſmittunt. Quaobrem tanto diligentius cauere eos oportet, ut non modo crimine, uerumetiam ſuſpitione criminis uacare queant, quãto pluribus æternæ mortis auctores fiunt, cum ſua in illos uitia infundunt.

Tract. 42. in Ioan. — *Matth. 5* — *In paſtorali parte 3. admonitione 5*

De ſexto præcepto. Cap. LXXII.

GRAVE crimen eſt homicidiũ, ſed non minus graue, quod ſexto loco prohibet Deus, Non mœchaberis. Quamobrem non Romanorũ modo, uerum & Hebræorum & barbarorum legibus, in adulteros capitis pœna fuit conſtituta. Furti manifeſti reum, quadrupli, nec manifeſti, dupli pœna abſoluebat, ſcelus adulterii ſecuris expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabantur, quod id uiolaſſet, ſine quo populus non eſſet. Nec hoc contenta legum ſeueritas illud etiam permiſit, deprehenſum adulterum, ſine iudicio, ſine legibus confodere, nimirum id maritali donans dolori, quod grauatim concedit uim a capite propellenti, quaſi lædat atrocius, qui coniugem adimit, quam qui uitam. Nunc, proh dolor, apud Chriſtianos ludus ac iocus eſt adulterium. Qui ſemel furtum admiſit, non audet faciem attollere: qui multis adulteriis nobilitatus eſt, principem inter alios ſæpe locum obtinet. Atque adeo non pudet facti pleroſque, ut glorientur etiam in malitia ſua, lætentur cum male fecerint, & exultent in rebus peſsimis. Si quis ueſtem ſublegerit, in crucem agitur: ſi pudicitiam uxoris alienæ furatus, omni eam honeſtate ſpoliauerit, non modo nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus exiſtimatur, uerumetiam idoneus ducitur, cui honores mandentur. In uxore tantum crimen habetur adulteri, maritus etiam commendatiorem inde ſe fore perſuaſum habet. Quem tamen, ſicut ab Auguſtino ſcriptum legimus, tanto puniri grauius oportuit, quanto magis ad eum pertinet, & uirtute uincere feminam, & exemplo moderari. Caput mulieris eſt uir, itaque ducem illum, uxorem comitẽ eſſe decet. quo diligentius illi cauendum eſt ne illac eat uiuendo, qua, timet, ne ſequatur uxor imitando. Virum, ſunt qui putent a uirtute dictum, quod plus in eo, quam in femina, uirtutis inſit. Quod ſi ita eſt, æquum eſt, ut uirtutis exemplo præeat uxori, neque, quod illi nolit, ſibi licere uelit: prior ipſe præſtet, quam ab illa coniugii fidem exigit. Ceterum adulterii ſiue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus cõcubitus hoc præcepto prohibetur. Licitus autẽ cenſetur ſolus ille, qui eſt inter matrimonio iunctos. Ex quo manifeſtum eſt eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum eſſe negant, quod æternæ mortis reũ hominẽ faciat. Quãuis enim leuius peccatũ ſit ſimplex fornicatio, quã adulteriũ, utrũque tamen coniunxit Apoſtolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hereditatem in regno Chriſti & Dei. Nemo nos ſeducat inanibus uerbis;

Pſalm. 51 — *Prou. 2* — *De adulterinis nuptijs, libr. 2. cap. 8* — *Lact. de Opificio Dei, cap. 12* — *Heb. 13* — *Eph. 5*

Gal. 5 propter hoc eum uenit ira Dei in filios diffidentiæ. Et rurſus in alia epiſtola, fornicationem inter alia carnis opera recenſens. Prædico uobis, inquit, quoniã qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Certe quod peccatum excludit a regno Dei, mortis æternæ reum facit. Ridiculum autem eſt, quod hoc præcepto nonnulli ſanciri putant, & confirmari legitimum coniugium. Qui ſi hoc dicerent ſancire Deum, ut a lege matrimonii coniuges non diſcedant, neue quid in dignum committant honeſtate temperantiaq. coniugali, næ illi recte ſentirent. Vult enim Deus ut coniuges alter alteri coniugii fidem ſeruent inuiolatam. Ceterum hoc iſti perſuadere uelle uidentur, præceptum hic eſſe cunctis, ut uxores ducant: quæ ſcripturæ mens numquam fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem uitam agunt, quam ad eos, qui matrimonio ſunt irretiti, proprie dictum eſſe uidetur. His præcipitur, ut inuicem ſibi fidẽ ſeruent, uttorum immaculatum cuſtodiant, neue maritus alicui præterquam uxori, neue uxor alicui præterquam marito ſui corporis poteſtatem faciat. Ad uxorem autem ducendam nemo per hoc præceptum adigitur. Eſt quidem ita, quod inter alias inſtituti matrimonii cauſas & hæc recenſetur: quod hac ratione facilius, & fornicationem & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat. Sed ſi quis putat, unicum hoc eſſe uitandæ fornicationis remedium, is a uero longe aberrat. Multa millia uirginum, multæ myriades continentiũ fuerunt in eccleſia, qui aliis, quã cõtrahendi matrimonii remediis uſi, pudicè & caſte uitæ ſuæ tempus omne tranſegerunt. Scilicet quod potuerunt tot ſæculis tot myriades hominum,
Eſa. 59 hoc nunc uix quemquã poſſe dicemus? Non eſt abbreuiata manus Domini: idem nunc Deus eſt, qui fuit ſemper: neque cœpit umquã, nec idem eſſe deſinet: æque nunc potens, æque nunc benignus eſt & miſericors: non exaruit fons ille bonitatis: æque nunc etiam copioſus eſt, & redundans. Quamobrẽ qui negat recte dici
Marc. 9 hodie, nos Dei auxilio adiutos omnia poſſe, negat Euangelii uocẽ: Omnia poſ-
Philip. 4 ſibilia ſunt credenti: Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Quamobrem ſicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neque ſe ſubducit uocatione ſua contra Dei uoluntatem, ſi quis uitam cœlibem agere firmiter deliberatum habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit uir-
1. Cor. 7 ginem ſuam, bene facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergo, quod melius eſt, uocati ſumus omnes: cum per ipſum Chriſtum dicentem, Qui poteſt,
Matt. 19 hoc eſt, qui uult, capere, capiat: tum per Apoſtolum eius ad Corinthios ſcriben-
1. Cor. 7 tem: Volo autem omnes eſſe ſicut me ipſum. Hoc præcipue tempore, quod cum breue ſit, etiam qui habent uxores uult Apoſtolus eos eſſe tamquam non habentes: hoc eſt, ut neglectim eas habeant, & in Deo pie colendo potius occupati, quam rei ſint uxoriæ mancipati. Quare uocati ſumus ad ea quæ ſunt optima. Nã ſi Ethnicus ille dixit: Optimam uitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet conſuetudo: non eſt ueriſimile, non multo magis id uoluiſſe Deum: qui nos ad perpetuum quendam ſabbatiſmũ uocaſſe uidetur: ſed non ita tamen, ut non fecerit cuique poteſtatem, ſi dura illi uidetur & difficilis perpetua continentia: (ſicut natura ſua uirtus omnis eſt difficilis) quin quod proximũ eſt ſequeretur. Primã ſequentem, ſicut antea quoque diximus, honeſtum eſt in ſecundis & tertiis conſiſtere. Quin optima ſit uirginalis caſtitas, proxima cælibum continentia, nemo eſt tam proterue improbus, qui negare audeat. Sed ſi cui uitæ genus hoc arduum uidetur, bonum eſt & matrimonium inire: & ſecundas & tertias & quartas nuptias contrahere malum non eſt: uerũ ei qui nulla ſe uoti religione obſtrinxit. Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum uouet: ut maxime uerum ſit, contra naturam eum niti. Siquidem ſi quis naturam ſpectet corruptam, & uitio primi parentis deprauatam, non modo carnis, uerum & oculorum, & honoris concupiſcentia, maxime ſecundum naturam eſt. Omnes enim natura, & uoluptate frui, & diuitiis affluere, & honoribus potiri cupiunt.

Numquid

Numquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? numquid
Deum tentare putandus eſt, ſi quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc eſt mi-
litia noſtra. Militia enim eſt uita hominis ſuper terram. Quid aliud in baptiſmo *Iob 7*
factum eſt, quam quod Chriſto nomen dedimus, quam quod illi ſtipendia nos fa-
cturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiſcentiam for-
titer eſſe pugnaturos nos obſtrinximus? Neque propterea deſpondere nos ani-
mum ſtatim oportet, ſi uicti quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterum
pugnabit. Præclare Baſilius: Non angeli ſumus, inquit, ſed homines: & cadi- *In hom. de pæn.*
mus & reſurgimus, idq. ſæpe eadem hora. Ambroſius uero contra eos, qui pro- *Libr. 1. de ui-*
pter infirmitatem non eſſe putabant uouendam continentiam, ne quis forte non *duis.*
præſtet quod uouiſſet: Ergo nemo militet, inquit, ne aliquando uincatur: nec
pedis utatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat
officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. Quid? ipſi coniuges numquid omnes
caſtitatem obſeruat coniugalem? Etiam in ipſo cõiugio adulterium cómitti poſ-
ſe, uel illa Xiſti ſententia, ab Hieronymo & Auguſtino producta, nos docet: Adul *Lib. 1. cõtra Io*
ter eſt in ſuam uxorem amator ardentior. Quam multos autẽ reperire licet, qui- *uinian.*
bus quod eſſe debebat fornicationis remediũ, peccati grauioris fit occaſio, apud *Aug. lib. 2. con*
quos adulterium ludus & iocus eſt: numquid ideo malæ ſunt nuptiæ? numquid *tra Iulia.*
ab illis abſtinendum eſt propterea, quod alteruter, aut uterque coniugum non ra
ro illicito concubitu miſcetur? Et certe cum non diſpar ſit admiſſum, non par ta
men culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo ſanctior eſt res conin-
gium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam ſanctam adulterio teme-
rauerit. Non propterea tamen non eſt honorabile coniugium, & thorus immacu
latus: non propterea peccat, ſi quis fidem ſuam coniugi obſtringit, ſi corporis
ſui poteſtatem penes coniugem tantũ fore promittit: etiamſi nõ paucos reperire
liceat, qui quod promiſerint non præſtent. Quod ſi difficilius continet, qui con
iugis uti cõmercio conſueuit, ſi quo caſu longius abſit a coniuge, aut ſi nõ modi-
co temporis interuallo nullus illius propter diuturnam infirmitatem ſit uſus: num
quid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiſcentiam a natura ſibi in-
ſitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat, ſui corporis po-
teſtatem alteri facere noluerit? Scilicet ſi iſtos audiemus, ſuperſtite coniuge, quan
doquidem illius uſus eſſe non poteſt, ad ſecundas ac tertias aut quartas etiam nu
ptias tranſibit: ne, ſi continere uoluerit, Deum tentare uideatur, contra naturã,
quæ ab eo nobis indita eſt, nitendo. Quis non uidet, quanta ſit in his abſurditas?
Et tamen cati ſibi uidentur, qui hæc magno cum ſupercilio pronunciant: ſeq. pru
dentiores eſſe deierauerint, quam uel Apoſtolos ipſos, qui tam fuerunt rerum o-
mnium imperiti, ut ſimul atque Chriſtum ſequi cœperant, uxores relinquerent,
neque ſui corporis poteſtatem deinceps illis umquam facerent: uel eos, qui per
mille quingentos annos illos ſecuti ſunt omnes. Verum huc iſtos cæcitatis & de-
mentiæ perduxit mœchia ſpiritualis, quæ multo grauior eſt, quam illa carnalis.
Deſpondi uos uni uiro uirginem caſtam exhibere Chriſto, dicit Paulus. Per quem
qui locutus eſt, idem etiam per Prophetam multo ante dixerat: Et ſponſabo te mi
hi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & in iudicio, & in miſericor-
dia & miſerationibus. Sumus ergo ſponſæ Chriſti: quodq. ſtupendum maxime eſt, *2. Cor. 11*
& omnes una ſponſa, & ſinguli ſingulæ ſponſæ ſumus. Hactenus autẽ ſinguli Chri- *Oſee 2*
ſti ſponſæ ſumus, quatenus illius unius ſponſæ ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Ec-
cleſiæ membra ſumus. Sponſus noſter ille eſt, de quo ſcriptum eſt: Rex omnis ter
ræ Deus: ipſe ſponſus noſter totam tenet, quia totam emit. Vide autem quan- *Pſalm. 45*
ti emerit, ut intelligas quid emerit. Quod pretium dedit? Empti eſtis, dicit
Paulus, pretio magno. Sed quodnam eſt illud pretium magnum? Ediſſerit hoc *1. Cor. 6*
alius Apoſtolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti eſtis,
ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni immaculati Chriſti. Sanguinem ergo ſuum *1. Petr. 1*

fudit: ſanguinis ſui pretio nos emit. Vbi fudit ſanguinem ſuum? in paſsione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes
Pſalm.21 meos, dinumeraverunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meam miſerunt ſortem. Habet ergo ueſtem ſponſus noſter. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quod erat deſuper contexta per totum.
Ioan.19 Quid ea res niſi caritatem? quid ſignificat niſi unitatem? Hanc tunicam non diuiſerunt impii milites, Chriſti perſecutores: interea diuidunt Eccleſiam, qui uolunt haberi Chriſtiani. Ceterum quiſquis hanc diuidit, milites, qui Chriſtum in crucem egerunt, impietate ſua ſuperat. Quiſquis a toto, quiſquis a ſponſa Chriſti ſancta catholica Eccleſia ſemet ipſum ſegregat, is a ſponſo quoque Chriſto, a quo tanto emptus fuit pretio, ſegregatus eſt, atque illius eſſe ſponſa deſinit, tantoq. grauius mœchatur, quam qui coniugio irretitus alienum thorum inuadit, quanto maior eſt Chriſtus, Deus & homo, quam quiuis alius purus homo.
Lib. 6. Stromatum. De hoc genere mœchiæ ſcribit Clemens presbyter Alexandrinus. Eſt autē adulterium, ſi quis relicta Eccleſiaſtica & uera cognitione, & de Deo perſuaſione, acce
Libr. 5.ca.16. dat ad falſam, quæ non conuenit, opinionem. Et eum ſecutus Hieronymus Ezechielem enarrans, Eſt & alia, inquit, fornicatio ſpiritualis, quando deſerentes Eccleſiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar noſtrū in capite omnis uiæ.
Hier.6 Quibus præcipit ſermo diuinus, State in uiis & quærite ſemitas Domini ſempiternas, & uidete quæ ſit uia bona, & ambulate in ea: Moyſi uidelicet, Ieſu, Iudi
Ezech.16 cum, & Regum libris, Eſaiaq. & Hieremia & aliis Prophetis. In omnibus uiarum principiis fabricatur lupanar ſuum, qui ad peruerſitatem doctrinæ teſtimoniis male abutitur ſcripturarum, & dicit: Hæc ait Eſaias: hæc dicit Ozea, hoc locutus eſt Moyſes, hæc Daniel. Et pulchre, non in mediis uiis, nec in uiarum terminis ponit lupanar ſuum, ſed in principio. Si enim ad ſcientiam & profunda diuinorū uenerit librorum, errare non poteſt. Et paucis interiectis, Quidquid de Hieruſalem diximus, refer ad Eccleſiam, animaſq. credentium, quæ munera maritalia, aurum uidelicet in ſenſu, argentum in eloquio, & ueſtimenta, quibus fœditas noſtra, ac turpitudo uelatur, dant amatoribus ſuis, uel contrariis fortitudinibus, uel magiſtris dogmatum peruerſorum, quando aſſerunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter utendum, quia ad hoc facti ſunt ut ſumantur, & ce-
Ibidem. tera. Hanc fornicationem ita grauem eſſe dicit Hieronymus, ut exponens illum locum, Et poſt te non erit fornicatio, collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem exiſtimari debere dicat. Vocant eiuſmodi, Prophetæ, mulie-
Hier. 2 res adulteras, uocant & meretrices, ſicut apud Hieremiam legimus, In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. Hoc enim ingenio ſunt, qui ſemel a Chriſto ſponſo noſtro ſe diuiſerunt, & ſponſæ ipſius Eccleſiæ membra eſſe deſierunt, ut quando ſemel ei fidem datam fefellerunt, eam ſubinde mutent, ac ſimulac uiderint collem aliquem ſublimem, aut lignum frondoſum, hoc eſt, qui ſcientiæ habet opinionem, quæ inflat, quiq. uerbis ornatis & amplius ea quæ praua ſentit ediſſerere queat, ſtatim illi adhæreant. Ex quo fit, ut nunc huic, nunc illi ſectæ ſe tradant, dum nihil apud eos ſtabile eſt & diuturnum. Sed neque apud magiſtros eorum, ſectarumq. principes, conſtans eſt aliquid & perpetuum, cum quotannis ritus & dogmata ſua uarient. Pleroſque uidere licuit, qui cum nati uel renati potius fuiſſent Chriſtiani, facti ſunt Lutherani, deinde Sacramentarii, poſtea temporis cauſa finxerunt ſe Lutheri de Eucharistia dogma, quamuis falſum, amplecti, ut ne prorſus ueritatem Chriſti corporis ex Euchariſtia tollere uiderentur, ad extremum tamen mortui ſunt Sacramentarii. Alii uero Iconomachi, alii Anabaptiſtæ facti ſunt, & ſubinde nouum aliquod dogma ſecuti, nullus ut apud eos legitimus thorus, ſed uagi ſint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cumprimis cauendum eſt homini Chriſtiano: cui perſuaſum eſſe debet, ſpem ſalutis in diuiſione nullam eſſe. Quamobrem prius omnia & facere

cere & pati paratus eſſe debet, quam ut ab Eccleſia, quam ſibi ſponſam Chriſtus elegit, in cuius communione Chriſti ſponſa & ipſe efficitur, ſe diuelli quacumque tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne umquam ſe a ſponſo Chriſto ſeparet, & fidem ſemel illi datam inuiolatam ſeruet, quo poſsit ad præmia, quæ ſponſis ſuis Chriſtus pollicitus eſt, peruenire. Ne uero durius alicui uideatur, quod a nobis dictum eſt: Qui poteſt, hoceſt, qui uult capere, capiat: ueterum orthodoxorum interpretationem hanc eſſe ſciat. Nam & Gregorius Nazanzenus, & Ioannes Chryſoſtomus, ſæpe ſcripturam, poſſe, pro uelle, uſurpari docent. Libet autem Chryſoſtomi uerba adſcribere: qui enarrans illum Euangelii locum: Propterea non potuerunt credere: quia dixit Eſaias: Non potuerunt, inquit, hoceſt, noluerunt. Neque te admiratio capiat. *Nazan. libr. 4* Alibi enim inquit: Qui poteſt capere, capiat: ita nonnumquam poteſtate pro *Theologiæ Chr.* uoluntate utitur. Et iterum: Non poteſt mundus uos odio habere: me autem odio habet. *hom. 67. in Ioã.* Hoc & communi ſermone uſurpatum uidemus, cum quis dicit, Non poſſum aſperum hominem diligere: uehementiam uoluntatis poteſtatem appellans. Et iterum: Non poteſt ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Aethiops *Hier. 13* pellem ſuam, & pardus uarietatem ſuam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala. Non dicit, quod impoſsibile ſit ei bene operari: ſed quia nolunt, ideo non poſſunt. Et in Matthæum: Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt: *Homil. 63. in* Vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, nō ut forte datam neceſsitatẽ ſuſpiceris. *Matth.* His enim datum eſt, qui ſponte id eligunt. Quod ideo dixit, ut oſtenderet ſuperiore nobis auxilio opus eſſe: quod quidem omnibus paratum eſt, ſi uolumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit, non omnes poſſunt, ſed non omnes capiunt: ideſt: omnes quidem capere poſſunt, ſed non tamen omnes capere uolunt. Palma propoſita eſt: Qui concupiſcit gloriam, non cogitat de labore. Nemo uinceret, ſi omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoque ſententiā ſecutus Origenis, Matthæi locum eundem explicans, Non omnes capiunt uerbum iſtud, Nemo putet ſub hoc uerbo uel fatuum uel fortunam introduci, quod hi ſunt uirgines, quibus a Deo datum eſt, ſed his datum eſt, qui petierunt, qui uoluerunt, qui ut acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulſanti aperietur. Ad eundem modum interpretatur & Euthymius, explicans illa uerba, qui poteſt capere, capiat. Relinquit rem, inquit, in hominum uoluntate, dicens, qui poteſt capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neque diuerſa eſſe uidetur interpretatio Theodo *in Epitome di-* riti, qui priuſquam hunc ex Euangelio locum adferret, his uerbis utitur, Domi *uinorum decre-* nus Deus non tulit quidem leges de uirginitate, intellexit enim eſſe rem ſupra *torum ca. de uir* naturam, eam tamen laudibus proſequendo, eos qui uellent ad certamen adhor *gin.* tatus eſt. Auguſtinus quoque eundem, quem Chryſoſtomus, Ioannis locum ex- *Tract. 53. in* plicans, Sic dictum eſt, non poterant, ubi intelligendum eſt, quod nolebant, *Ioan.* quemadmodum dictum eſt de domino Deo noſtro, Negare ſe ipſum nō poteſt. De omnipotente dictum eſt, non poteſt. ſicut ergo quod Dominus ſe ipſum negare non poteſt, laus eſt uoluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere, culpa eſt uoluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum. Non omnes capiunt *De gratia & li* uerbum hoc, ſed quibus datum eſt. Quibus enim non eſt datum, aut nolunt, aut *bero arbit. ca. 5* non implent quod uolunt. quibus autem datum eſt, ſic uolunt ut impleant quod uolunt. Itaque ut hoc uerbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum eſt, & liberum arbitrium.

De

De ſeptimo præcepto. Cap. LXXXIII.

QVOD ſeptimo loco ponitur, Non furtum facies, uel hoc nomine non debet aliis leuius uideri, quod cum abſque ſatisfactione & pænitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior eſt, quam de aliis quibuſcumque ſatisfactio. Nam ſi quis cædem patrauerit, ſi thorum alienum inuaſerit, modo iuſtum animo dolorem concipiat, ieiunio, oratione, eleêmoſyna placatū ſibi Deum reddere, peccatiq. ſui ueniam impetrare poteſt. Ceterum ſi rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lacrymæ, nihil profuerint eleemoſynæ. Si non uult quadruplum cum Zachæo reſtituere, ſaltem id quod furatus eſt reſtituat oportet ei cui furatus eſt, ac poſteaquam reſtituerit, tum demū de ſuo det pauperibus. Neque enim gratæ Deo ſunt eleemoſynæ, quæ fiunt de alieno. Si uero fiant ex iis, quæ pauperibus erepta ſunt, nihil eſt quod magis
Eccl. 34 abominetur Deus. Nam qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperis, quaſi qui
Abac. 2 uictimat filium in conſpectu patris ſui. Hinc eſt quod Propheta quidam, ea quæ furto ſiue rapina congregata ſunt, uocat denſum lutum, dicens, Væ ei, qui multiplicat non ſua, uſque quo aggrauat contra ſe denſum lutum? Nam & grauant & polluunt ut lutum, & haud aliter morantur ac retardant hominē, quo minus euadere poſsit, quā profundum lutum eum, qui in ipſo hæſit. Non eſt autē exiſtimandum ſolum illud furti genus hic prohiberi, quod occulte fit, quin illud multo grauius eſt, ſi quis alicui per uim aliquid eripiat. Quamobrem furti nomine quam-
In quæſt. in uis alienæ rei illicitam uſurpationem intelligi uult Auguſtinus. Neque putandus
Exo. ca. 71. eſt, inquit, rapinam permiſiſſe, qui furtum prohibuit, quin a parte potius to-
Aug. de uerbis tum id ſignificare uoluiſſe uidetur, quod illicite de proximi rebus aufertur. Sed
Apoſtoli, hom. etſi quid inueniſti, inquit, & non reddidiſti, rapuiſti, quantum potuiſti, feciſti:
21. quia plus non potuiſti, ideo non plus feciſti. Qui alienum negat, ſi poſſet, & tolleret. Deus cor, non manum interrogat. Vſuram etiam ſi quis accipiat, furti uel rapinæ potius reus. quod etiā apud Ethnicos tam graue facinus exiſtimatum eſt, quam hominem occidere. Nec is a furto immunis eſt, qui rerum imperitum aliquem in negotiis & contractibus circumſcribit, aut pluris uendendo, aut iuſto uilius emendo ab iis, qui pretia rerū ignorant. Quacūque quis arte fuerit uſus in fallendis hominibus cōtrahendo, furtum cōmiſit. Qui nouis & inſuetis uectigalibus præter neceſsitatem ullam ſuos grauant, in eadem cauſa eſſe uidentur,
Eſai. 1 de quibus dicit Propheta, Principes tui inobedientes, ſocii furum: qui cum per rapinas, miſerorumq. lacrymas diuitias congregent, ſi minus fures, certe ſocii
Pſal. 49 furum recte uocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus ſcribitur: Videbas furem, & currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque uero, ſi ipſi non rapiant, crimine uacant: ſed ſi non prohibent eiuſmodi facinora, eiuſdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere poteſt eum, qui
In Gene. hom. iniuriam facit, & non prohibet, is non minorem, ſcribit Chryſoſtomus, luet
33 pœnam, quam qui iniuriam fecit. Contra uero qui Dominos ſuos debitis fraudant uectigalibus, & ipſi fures merito dicuntur. Vix ullum autem crimen eſt, quod latius quam hoc pateat. Nam & qui mercedem non ſoluit operario, non eſt alie-
Ioan. 10 nus ab hoc crimine. Deinde uero, qui non intrant per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendunt aliunde, hoc eſt, magiſtratus & honores, eccleſiaſticos præſertim, pecunia ſibi comparant, eos fures & latrones ipſe Dominus appellat. Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis, Eccleſiæ præſertim, bonis per luxum abutatur: ſi maiores quam pro cenſu ſumptus faciat: conſequitur enim neceſſario, ut omnes corradendæ pecuniæ rationes excogitet, non ſine magno eorum, quibus præeſt, grauamine. Ceterum inter omnia furti genera, multo pernicio-
Hier. 23 ſiſsimum illud eſt, cuius prophetas quoſdam arguit Dominus, qui furabantur uer-
Catecheſi 3 ba ſua. Quem locum enarrans Hieronymus, & ante eum Cyrillus Hieroſolymitanus,

nus: Semper, inquit, imitatur mendacium ueritatem, & niſi habuerit aliquam ſimilitudinem recti, decipere non poteſt innocentem. Quo modo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ atque dicebant, Hæc dicit Dominus: Et, Vidi Dominum: Et, Verbum Domini, quod factum eſt ad illum, ſiue illum: ſic hæretici aſſumunt teſtimonia ſcripturarum, de uetere & nouo Teſtamento, & furantur uerba Saluatoris, unuſquiſque a proximo ſuo, Prophetis & Apoſtolis & Euangeliſtis, & aſſumunt linguas ſuas ut cordis uenena ore pronuncient. Neque enim competit hæreticis ſcripturarum poſſeſsio, quam quoties inuadunt, ſyluam alienam cædunt, fontes alienos tranſuertunt, limites alienos commouent, in alieno ſeminant, & paſcunt, quemadmodum pluribus ea de re uerbis Tertullianus diſſerit. Et propterea recte dicuntur furari uerba Dei, quorum poſſeſsio non pertinet niſi ad Catholicos. Hinc etiam eſt, quod ſcriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas uocat, & panem abſconditum. *Lib. de præſcri. aduerſus hære.* *Prou. 9*

De octauo præcepto. Cap. LXXXIIII.

OCTAVO præcepto prohibetur omne genus mendacii, quẽadmodum etiã alio loco dicit ſcriptura: Noli uelle mentiri omne mẽdacium: Aſſiduitas enim illius non eſt bona. Quantũ autem ſit crimen mendacium, uel ex eo colligi poteſt, quod ab Auguſtino ſcriptũ eſt: Quo modo Deus pater genuit filiũ ueritatẽ, ſic Diabolus lapſus genuit quaſi filium mendacium. Quare qui ueritatẽ loquitur, Dei, qui ueritas eſt; qui uero mẽtitur, filius eſt Diaboli: qui, ſicut ipſa dicit ueritas, mendax eſt, & pater eius: intellige mendacii. Verum & ſcriptura, quã graue ſit hoc facinus, demonſtrat, dicens: Os, quod mentitur, occidit animã. Et rurſus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur quicũque mentitur. Cũ autẽ tria ſint mendacii genera: pernicioſum quod obeſt: officioſum quod prodeſt: iocoſum quod delectat: peccatur quidẽ omni genere, ſed eo grauiſsime quod perniciem adfert proximo: ſiue quis eum doctrinis uariis & peregrinis in aliud Euangelium transferre, Dei uerbũ adulterando, ſiue capitis aut fortunarũ, aut, quæ uita carior eſt, exiſtimationis ei periculum creare conetur, falſum contra eum teſtimonium dicendo. Quod ſi iuriſiurandi accedat religio, tunc uero duplicatur peccatum. Nullum enim eſſe poteſt facinus magis capitale, quam teſtem citare mendacii ueritatem. Quamobrem cum graue ſit crimen mendacium, longe grauiſsimum eſt periurium. In ueteri lege contra falſum teſtem pœnam hanc fuiſſe conſtitutam legimus: Cum diligentiſsime perſcrutantes, inquit, inuenerint falſum teſtem contra fratrem dixiſſe mendacium, reddent ei ſicut fratri facere cogitauit: & auferes malum de medio tui, ut audientes ceteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non miſereberis eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem uidetur falſo teſti pœna propoſita, quam aduerſus homicidas in Exodo ſancitam legimus. Neque enim leuius eſt, falſo teſtimonio, quam ferro, quemquam lædere. Videtur autem ſub hoc falſi teſtimonii titulo contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur: quæ nonnumquam eſt omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc ſcopulum detractores, Deo odibiles: qui quod Deus in hominibus amat præcipue, amorem inter eos, beneuolentiamq. mutuam euertere conantur. qui ſimiles eſſe uidentur ſerpentibus. quemadmodum enim illi occulte mordentes uenenum inſerunt, ſic iſti clam detrahentes uirus ſui pectoris infundunt in fratrem: cumq. lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis ſit creata, iſti eam ſerpenti faciunt ſimilem, dum uirtutibus eius in peruerſum abutuntur. Neque uero modo ipſi qui detrahunt alienæ famæ, uerum & ii qui detrahentibus aurem accõmodant, ad eundem lapidem offendunt, quos monet ſcriptua, dicens, Sepi aures tuas ſpinis, & lingua nequã noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus tuis. *Eccl. 7* *Tract. 42. in Ioan.* *Ioan. 8* *Sapient. 1* *Pſal. 5* *Deut. 19* *Exod. 21* *Rom. 1* *Eccl. 10* *Eccl. 28* *Prouer. 6*

Eccl. 28 tuis. Offendunt & ſuſurrones qui ſeminãt diſcordias inter fratres, qui multos tur
Pſal. 9 bant ſæpe pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in
Eſa. 5 deſideriis animæ ſuæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil nõ
Eſai. 3 loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta, Popule meus qui beatum te dicunt, ipſi te decipiunt. Offendunt & murmuratores, quibus numquam ſatisfieri poteſt. Offendunt, ut uno uerbo complectamur omnia, quicumque uel uitam proximi, uel exiſtimationem, uel fortunas lingua ſua uocant in diſcrimen,
Eccl. 28 quæ ſæpe muratas etiam diuitum ciuitates deſtruxit, ſicut dicit ille ſapiens, & domos magnatorum effodit, uirtutes populorum concidit, & gentes fortes diſſoluit: plures ut per linguam interiiſſe, quam in ore gladii cecidiſſe uideantur: ut recte eam Iacobus uniuerſitatem iniquitatis uocauerit, inquietum malum, plenam
Iacob 3 ueneno mortifero.

De nono & decimo præcepto. Cap. LXXXV.

HVMANARVM & diuinarum legum inter alia diſcrimen & hoc eſſe putatur, quod illis aut facta puniuntur, ut furta cædesque: aut dicta, ut conuitia & inſidæ aduocationes: aut ſcripta, ut falſa charta, & famoſi libelli: aut conſilia, ut coniurationes & conſcientiæ latronum. Ceterum cogitationis pœnam nemo patitur, modo ſui terminis ea ſit contenta. Deus uero de malis etiam cogitatis pœnas perſequitur. Apud quem, ſcripſit beatus Ephrem, cogitata non aliter ac facta cenſentur, & operis inſtar conſilium eſt: ubi tractat de linguæ mor
1. Reg. 16 bo & aliis uitiis. Siquidem homo uidet quæ foris ſunt, atque ea ſola punit quæ ui-
Heb. 4 det: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia, cor intuetur, cor non manum interrogat: Solaq. uoluntas eſt, ſicut ex Bernardo quoque docuimus antea, quæ quoniam pro ſui ingenita libertate, aut diſſentire ſibi, aut præter ſe in aliquo conſentire nulla ui, nulla cogitur neceſsitate, non immerito iuſtam, uel iniuſtam, beatitudine ſeu miſeria dignam, & capacem creaturam conſtituit,
Serm. 3. de re- prout ſcilicet iuſtitiæ iniuſtitiæue conſentit. Et alio loco: Quid enim odit, aut
ſurrect. domini. punit Deus præter propriam uoluntatem? Ceſſet uoluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille deſæuiet, niſi in propriam uoluntatem. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere diſponit antequam occidat, quaſi homicida habetur: & qui peierare paratus eſt, antequam peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere niſus eſt, antequam committat, iam adul
Hom. 46 ter eſt ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chryſoſtomus, non ex operibus indicat, ſed ex cogitationibus cordis. Voluntas eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autẽ teſtimonia ſunt uoluntatis. Hanc igitur uoluntatem, ut radicitus omne malum ex animis noſtris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis. Non concupiſces domum proximi tui: Nõ deſiderabis uxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt. Falluntur autem, qui prauam inclinationem fomitemq. peccati, qui primi parentis noſtri uitio nobis inſitus eſt, hoc loco prohiberi cenſent. Nam, ſicut antea quoque fuit a nobis demonſtratum, non exigit a nobis Deus, quod in poteſtate noſtra non eſt. Verum iſti nihil non comminiſcuntur, quo poſsint blaſphemam ſuam ſententiam de eo, quod impoſsibilia præceperit
Serm. 61. de Deus, confirmare. Nos uero cum Auguſtino dicamus, quod nec impoſsibile ali-
temp. quid potuit imperare, qui iuſtus eſt, nec damnaturus eſt hominem, pro eo quod non potuit uitare, qui pius eſt. Quamobrem primos illos concupiſcentiæ motus non prohibuit Deus, cum diceret, Non cõcupiſces. Fomes iſte nobis inſitus eſt a natura: quæ uero ſunt a natura, nec laudem nec uituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem eſt in renatis concupiſcentia. Siquidem ba-
Contr. duas epi. ptiſma, quemadmodum ab Auguſtino ſcriptum legimus, dat nobis omnium in-
Pelag li. 1 c. 13 dulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec ut omnium peccato-

rum

rum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, unde creſcant iterum reſecanda peccata. Sed uocat, aiunt, concupiſcentiam peccatum, Apoſtolus. Etiam Chriſtum uocat peccatum: numquid ideo Chriſtum aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quandiu non conſentimus illi, concupiſcentia peccatum tale non eſt, quod nos æternæ damnationis reos faciat. Nā dicere peccare aliquem ſine uoluntate, magnum eſſe deliramentum ſcribit Auguſtinus, & peccati reum teneri quemquam, quia non fecit quod facere nō potuit, ſummæ iniquitatis eſſe putat & inſaniæ. Vſque adeo enim peccatum, uoluntarium eſſe malum cenſet, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit uoluntariū. Quod itaque concupiſcentiam peccatū uocat Apoſtolus, non ideo ſic uocat, quod proprie peccati culpæq. alicuius rationem habeat, ſed uocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta eſt, cum iam in regeneratis non ſit ipſa peccatum. Sicut uocatur lingua, locutio quam lingua facit: & manus uocatur, ſcriptura quam manus facit: itemque ſic uocatur peccatum, quia peccatum, ſi uincit, facit. Sicut uocatur frigus pigrum, non quod a pigris fiat, ſed quod pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hic Deus, quam uitioſos affectus, ad quos accedit conſenſus: ut, non concupiſces, idem eſſe uideatur cum eo, quod alioloco dicit ſcriptura: Poſt concupiſcentias tuas non eas: quodq. dixit alibi idem Apoſtolus: Non regnet peccatum in neſtro mortali corpore, ut obediatis concupiſcentiis eius. Ioannes Chryſoſtomus aliud eſſe ulit concupiſcere, aliud uelle: Concupiſcere, inquit, paſsionis: uelle autem arbitrii eſt: frequenter enim concupiſcimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiſcentiæ non conſentit uoluntas, concupiſcentia ſola non damnat: magis autem glorioſiorem facit uirginitatis coronam. Qui diſertis etiam uerbis alio loco cōcupiſcentiam non eſſe peccatum affirmat. Quo magis autem intelligi res poſsit, illud ſcire oportet, Concupiſcentiam nonnumquā habere nomen fomitis, & eſſe quandam ad malum inclinationem: factum enim eſt peccato primi parentis noſtri, quod ſenſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua. Hanc Paulus uocat legē in membris noſtris, repugnantem legi mentis noſtræ. De hac ſcribit Iacobus: Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Hæc non ſolum peccatum non eſt, uerum etiam occaſio perſæpe coronæ. Beatus enim, qui ſuffert tentationem: quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ. Porro concupiſcentia hæc, cum conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem te iam offendimus, ſed lapſum tamen mortis nondum incurrimus. Eſt itaque iam hic ſecundus ſtimulus, qui & ipſe concupiſcentiæ uocatur. Nam primus eſt, leuis quidam punctus ſenſuum, & incentiuum uitiorum. Secundus eſt cogitatio, quæ concipit peccatum delectationis. Hos duos ſtimulos, quos Græci προπαθείας uocant, ſcribit Hieronymus Deum non punire: ſine quibus nullum hominum eſſe poſſe dicit. Ceterum peccatum, cum conſummatum fuerit, hoc eſt, cum quis facere decreuerit cogitata, aut cum opere perpetrauerit, tum demum generat mortem. Quos autem ſtimulos Hieronymus, eas affectiones uocat Proſper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affectiones habendo, ſed eis male utendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creaturam, qualitas bonam uel malam ſignificat uoluntatem: ac ſic motus ii, qui in hominibus affectiones ſunt, iidem ipſi in bene utentibus uirtutes, & male utentibus paſsiones, ſiue perturbationes, aut, ut quidam uolunt, ægritudines fiunt. Scribit diuus Bernardus ſermonem quendam de cute, carne, & oſsibus animæ. Et explicans illud pſalmi: Multæ tribulationes iuſtorum, ſed de omnibus his liberabit eos Dominus: Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, unum ex his non conteretur: His uerbis utitur: Ponamus uelut quandam animæ cutem cogitationem, carnem affectionem, ut conſequenter os eius intentionem poſsimus accipere. Sic enim erit in oſsis integritate

Rom. 7
1. Cor. 5
De duabus animabus contra Manich.
Idē de uera religione, ca. 14
Eccl. 18
Rom. 6
Hom. 52 oper. imper. in Mat.
Chry. hom. 13. in ep. ad Rom.
Gene. 8
Rom. 7
Iacob. 1
In cap. 18 Ezech.
Libr. 3. de uita contemplatiua, cap. 3

tate animæ uita, in carnis incorruptione ſanitas,in cutis ſpecie pulchritudo. Quæ ſunt ergo tribulationes iuſtorum, niſi quod interdum decoloratur cutis, cum uidelicet inutilis cogitatio in corde uerſatur. nonnumquam uero etiam caro uulneratur, quando ſcilicet ad hoc uſque cogitatio pernicioſa præcedit, ut delectatione corrumpatur affectio. Nam oſſa quidem iuſtorum omnino integra, atque illæſa cuſtodiuntur a Domino, ut numquam frangatur propoſitum cordis eorum, numquam ſalubris intentio conteratur, ut uidelicet concupiſcentiæ titillanti etiam detur aſſenſus. Sic enim peccati cogitatio decolorat, affectio uulnerat, ſic conſenſus omnino animam necat. Ex quibus omnibus colligere licet, quod concupiſcentia, quatenus uel urit, uel etiam delectat, nihil aliud quam bellum, quam pugna, quam rixa quædam eſt: in qua ſi quis uictor euaſerit, æternæ uitæ præmia meretur: ſin autem ſuperatus fuerit, ſtipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis eſt in eo, quod urimur, quod delectamur: ſed, ſi ſuccumbimus delectationi, tum demum peccati, tum æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: in eo nihil eſt peccati: nā & ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Suggerit caro, fac adulterium: ſuggerit ſpiritus, non fac. Luctam uideo, dicit Auguſtinus, uictum non uideo. Non autem certantem ſed uictum pœna conſequitur, ſicut idem alio loco docet Auguſtinus in cap. 5. ad Galat. Pugna eſt: concupiſcit caro aduerſus ſpiritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat. Sed ſpiritus ex aduerſo concupiſcit aduerſus carnem, delectat & caſtitas. Ergo uincat ſpiritus carnem, aut certe non uincatur a carne. Adulterium tenebras quærit, caſtitas lucem deſiderat. Quo modo uis innoteſcere, ſic uiue. Quo modo uis hominibus innoteſcere, etiam præter oculos hominum ſic uiue: Quoniam qui fecit te, & in tenebris uidet te. Quare laudatur caſtitas publice ab omnibus? quare non laudant adulterium nec adulteri? Qui ergo quærit ueritatem, uenit ad lucem. Sed delectat & adulterium: contradicatur, reſiſtatur, repugnetur: non enim non habes unde pugnes: Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus datus eſt tibi. Et tamen permittitur ipſa caro concupiſcere aduerſus ſpiritum, ſuggeſtionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat quod ait Apoſtolus: Non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore. Non dixit, Non ſit: Iam enim eſt ibi. Quod ideo peccatum uocatur, quia merito peccati contingit. Non enim in paradiſo caro concupiſcebat aduerſus ſpiritum, aut erat ibi iſta pugna, ubi pax erat ſola, ſed, facta tranſgreſsione, poſteaquam homo noluit ſeruire Deo, & donatus eſt ſibi, nec ſic donatus ſibi ut poſsit ſaltem poſsidere ſe, ſed ab eo poſſeſſus, a quo deceptus, cœpit caro concupiſcere aduerſus ſpiritum. Ceterum ſpiritus Dei eſt, qui pugnat in te aduerſus te, aduerſus illud quod eſt in te contra te. Quod autem aliud ſit concupiſcere, aliud uelle, explicans illa uerba Pauli, Vt non quæcumque uultis illa faciatis, docet Auguſtinus quoque. Velle enim dicit, hominem caſtum pacem, ut nulla omnino ſurgat in membris eius concupiſcentia aduerſaria caſtitati. Sed nihilo minus, uelimus nolimus, concupiſcentias habemus, uelimus nolimus, titillant, blandiuntur, ſtimulant, infeſtant, neque prius illis liberabimur, quam cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in uictoria? Tunc audientur uoces illæ triumphantium: Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Percuſsiſti, uulneraſti, deiecisti, ſed uulneratus eſt propter me, qui fecit me. O mors, o mors, uulneratus eſt propter me, qui fecit me, & de morte ſua uicit te. Voces illæ ſunt triumphantium: pugnantium uero uox eſt, Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum: ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt ualde: & tu Domine uſquequo? Hanc uocem emittebat & Paulus, cui & ipſi, ne magnitudo reuelationum extolleret eum, datus fuerat ſtimulus carnis, angelus Satanæ, qui eum colaphizaret: propter quod ter Dominum

Hom. 43. de uerbis Domini.

Ioan. 3

De uerbis Domini, ſerm. 43. ubi ſupra.

Pſal. 6

2. Cor. 12

num rogauit, clamans: Et tu Domine uſquequo? Et reſponſum accepit a Domino: Sufficit tibi gratia mea: uirtus in infirmitate perficitur. Vel ex his uerbis perſpicuum eſſe cuius poteſt, quod infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modo peccatum non eſt, uerum etiam facit ad uirtutis perfectionem: quodq. ea prohibita non ſit: neque enim prohibetur pugna, ſed ut ne cedatur in pugna. Non potes efficere, ut omnino nullæ ſint in te concupiſcentiæ carnis: fac quod potes, ut non regnet peccatum in tuo mortali corpore, ad obediendum deſideriis eius. Ecce quod nolo, mala deſideria ſurgunt: ſed noli obedire. arma te, ſume inſtrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua ſunt Si bene me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in neſtro mortali corpore: Quid eſt, non regnet? Non obediatis concupiſcentiis ſuis: Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid eſt obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid uis ut exponam tibi? fac quod audiſti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus poteſtatem per Spiritū ſanctum, ut membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato. Tene pedes ne eant ad illicita: tene manus ab omni ſcelere: tene oculos, ne male attendant: tene aures, ne uerba libidinis libenter audiant: tene totum corpus: tene latera: tene ſumma: tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit, cōcupiſcentias carnis ne habueritis? quia neceſſe eſt, ut habeamus illas. Quare non dixit, concupiſcentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cum concupiſcimus: Ipſum concupiſcere facere eſt. Sed ait Apoſtolus: Iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Ergo quid tibi cauendum eſt? hoc ſine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, ſuggeſſit, non audiatur: ardet, non ſe compeſcit, & uelles ut non arderet? & ubi eſt, ut non ea quæ uultis faciatis? Noli dare membra: ardeat ſine cauſa, & conſumit ſe. In te ergo fiunt ipſæ concupiſcentiæ: fatendum eſt, fiunt: ideo dixit, ne perfeceritis. Decreuiſti facere, perfeciſti: perfeciſti etenim, ſi decernas faciendum eſſe adulterium, & ideo non facis, quia locus non eſt inuentus, quia opportunitas non datur, quia forte illa caſta eſt, de qua uideris eſſe commotus. Ecce iam illa caſta eſt, & tu adulter es. Quare? quia perfeciſti concupiſcentias. Quid eſt perfeciſti? in animo tuo faciendum eſſe adulterium decreuiſti. Par enim eſt maleficium, inquit Philo, patraſſe cædem, & decreuiſſe. Quod pluribus etiam in Homilia quadam perſequitur Macarius, Hom. 26. Hæc eſt concupiſcentia, quæ prohibetur iſto præcepto. Si quis uratur, ſi quis delectetur, non eſt adhuc res præcepti huius uiolati Siquidem ſemina iſta cupiditatis, quemadmodum a Baſilio quoque ſcriptum legimus, primo motu cōpeſci nequeunt: quin etiam occaſio potius & materia ad Dei gratiam promerendam exercendamq. uirtutem exiſtunt: ut non ſine cauſa dixerit Origenes: Sicut caro, ſi ſale non aſpergatur, quamuis ſit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima niſi tentationibus aſsiduis quodammodo ſaliatur, continuo reſoluitur ac relaxatur. Si uero blandior aliquantulum in iis mora fuerit, humana tentatio, modo ne ſit moroſa delectatio. Ceterum ſi ad extremum certa ratione deliberationeq: firmentur, etiamſi in actū non prodeant, omnino letifera iam ſunt: tum enim demum uentum eſt contra præceptum Dei: Non concupiſces. Beatus uero Ephrem, conſenſus, inquit, pro factis iudicatur. Actionis enim uis & caput in ipſo conſenſu, & propoſito ſitum eſt, ubi ſeipſum reprehendit & peccata ſua confitetur. Sic & Anſelmus exponens illum Pauli locum, Non regnet peccatum. &c. Non ait, inquit, non ſit: ſed, ne regnet. Et ſi ſit peccatum, id eſt, fomes & delectatio peccati, tamen non regnet: id eſt, non faciat, quod illicite cūpit. Ineſt modo peccatum cum delectaris: regnat ſi conſenſeris. Sed quid Anſelmum commemoramus, uirum excellenti quidem doctrina præditum, ſed qui quingentorum annorum ætatem non exceſſerit? Etiam ante mille prope decentos annos,

Rom. 6

Galat. 5

Rom. 7

Baſil. in inſtit. illorum qui uitam cupiunt ducere perfectā.

Orig. hom. 71, in Numeros.

Rom. 6

ſic Pauli locum hunc enarrauerunt, ante Auguſtinum Chryſoſtomus, & poſt Auguſtinũ eius diſcipulus Primaſius, & qui promemodum fuit illius æqualis Petrus Chryſologus, poſt hunc Theophylactus, atque alii non pauci. Libet autem Petri *Chry. ſerm. 113* Chryſologi uerba adſcribere: Non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore. Non dixit, inquit, non ueniat ad uos: non dixit, nõ prouocet, non titillet: ſed non regnet, non dominetur. Confligat, ad uincentis gloriam: dimicet, & decidat, ad triumphum uictoris, & tandem ſe doleat impia peccati dominatio a ſeruis quondam ſuis tota ſecuritate calcari: & crudelis tyrannus ingemiſcat, ſubiectum ſe ſuorum pedibus captiuorum: & ad eorũ triumphum, de quibus diu triumphauerat, ſe ueteranus hoſtis perueniſſe deploret. Sed & uetuſtior omnibus his *In Pſal. 118* Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Non dominetur mei omnis iniuſtitia: Non, inquit, ut a ſe abſit, ſed ne dominetur ſui, orat: ſcit per tentationes ad gloriam perueniri. Ac paulo poſt: Dominationem iniuſtitiæ Propheta metuit, tentationem uero eius non recuſat. Gregorius uero Pontifex citans hæc eadem apoſtoli uerba, Nequaquam, inquit, peccatum in mortali corpore non eſſe, ſed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare poteſt, ſed non eſſe non poteſt. Hoc ipſum namque ei de peccato tentari peccatum eſt, quo quia quandiu ni uimus perfecte omnimodo non caremus, ſancta prædicatio, quoniam hoc explere plene non potuit, ei de noſtri cordis habitaculo regnum tulit, ut appetitus illicitus, & ſi plerumque bonis noſtris cogitationibus occulte ſe quaſi fur inſerit, ſal *Moral. lib. 21 cap. 31* tem ſi ingreditur non dominetur. Quæ malum igitur iſtos agitant intemperiæ? qui tanto priſcorum patrum conſenſui repugnare, ſuamq. opinionem, illorum ſententiæ anteponere audent. Nam quod Auguſtino & Primaſio in Africa, idem Ioanni Chryſoſtomo in Thracia, Origeni in Palæſtina, Hieronymo & Ephrem in Syria, Macario in Aegypto, Baſilio in Capadocia, Gregorio & Petro Chryſologo in Italia, Proſpero Aquitanico in Gallia, Theophylacto in Mœſia, Anſelmo in Anglia, & qui ſecuti hunc ſunt, reliquis deinceps omnibus, idẽ uiſum eſt in uariis orbis Chriſtiani partibus. Sed & ipſe ſenſus communis indicat, non prohiberi a Deo pugnam carnis: in qua ſi quis ſtrenue ſe geſſerit, coronam aſſequitur: ſed prohiberi, ne concupiſcentiæ carnis aſſentiamur, ne nos ab ea ſuperari patia *Iob 7* mur. Vita noſtra militia eſt: ſi premit nos hoſtis, in eo peccatum nullum eſt, modo ne opprimi nos ab eo ſinamus. Cum igitur prohibetur concupiſcentia, prohiberi uidetur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet: ut cum dicit lex: Non concupiſces, hoc uelle dicere credenda ſit: non diligas, quod diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod uel in Dei cedit iniuriam, uel in proximi detrimentum. Quãobrem omnis iniuſtitia prohibetur hoc uno uerbo, Non concupiſces. Nam etſi bona concupiſcentia quoque ſit, qua ſpiritus concupiſcit *Sapien. 6* aduerſus carnem, de qua ſcriptum etiam legimus, Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum, tamen cum non addicitur quid concupiſcatur, ſed ſola ponitur, *In pſal. 118 Concione 8* non niſi mala, ſicut ab Auguſtino traditũ eſt, intelligitur. Itaque non ſolum opere, quod non oportet ſi perfeceris, uerum etiam animum ad perficiendum ſi adieceris, contra legem hanc peccatum eſt. Siquidem non tam operi, quam uoluntati præmia ſunt a Deo uel ſupplicia conſtituta. Ex hac & iuſtitia noſtra & iniuſtitia pendere noſcitur. Quod ſi uoluntas magna eſt & bona, dilectio uocatur. Diligis quod oportet, iuſtus es: diligis quod nõ oportet, iniuſtus es. Dilectio eius quod non oportet, uocatur cupiditas, uel concupiſcentia, dilectio eius quod *1. Tim. 6* oportet, uocatur caritas. Hæ ſunt duæ radices, quas attendit Deus. Radix malorum omnium eſt cupiditas, radix bonorum omnium eſt caritas, Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiſcitur. hanc in bonorũ Chriſtus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus. Non attendit igitur Deus id, quod foris apparet, uerum radicem intuetur, utrum ex cupiditate an ex caritate facias, ſolum id ſpectandum eſſe putat: uſque eo etiam, ut homicidam laudatum, de eo uero qui miſe-

ricordia

ricordia ductus, abſtinuiſſet a cæde, pœnas expetitas eſſe legamus. Phinees uno *Num.* 25.
pugione duos confecerat, commendatus a Domino æterni ſacerdotii teſtamen- 1.*Mach.* 2
tum accepit: non quod ipſum bonum ſit per ſe homicidium, quod lege prohibitum eſſe ſcimus: ſed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita caritas rem per ſe malam, fecit eſſe bonam. Contra Saul non occidit Agag regem pinguiſsimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & ueſtibus, & arietibus, & uniuerſis quæ pulchra erant, pepercit, nec uoluit ea diſperdere. at 1.*Reg.* 15
in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, ut cum dies noctesq. precibus, & lacrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam ſibi conſtitutam euadere potuit, non quod malus eſſet affectus miſericordiæ, ſed quod contra Dei præceptum pepercit, deq. rebus Amalec concupiuit. Non eſt in Phinees laudatum homicidium, ſed caritas, ſed zelus. Non eſt in Saule damnata miſericordia, ſed concupiſcentia, partim laudis, partem rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupiſceret. qui radicem, non quod foris apparet, inſpicit, abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiſcitur: contra quidquid ex radice caritatis procedit, qualecumque ſit de eo mortalium iudicium, Deus tamen, qui cor non manum interrogat, grato cum primis animo id amplectitur. Porro caritatis radix in hominis corde plantari non poteſt, niſi prius eiecta ſit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cum dicit, ne concupiſcas, quo facilius inſerere poſsit radicem illam, ex qua naſcitur quidquid eſt rerum bonarum. Cuius meminit Chriſtus dicens, Diliges dominum Deũ *Deut.* 6
tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus uiribus tuis, & pro *Matth.* 22
ximum tuum ſicut te ipſum. Ex his colligere licet, quod antea quoque copioſe per *Marc.* 12
nos demonſtratum eſt, quod ſicut iniuſtitia noſtra cupiditas, ſic iuſtitia noſtra *Luc.* 10
non eſt niſi caritas. quam ſi iuſtitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non eſt. Quemadmodum enim ſcientia, ſicut a Philoſopho ſcriptum legimus, nõ habet inimicum niſi ignorantem, ſic non alii magis aduerſantur caritati, non alii plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quam qui ſunt omnis caritatis prorſus expertes, cuius generis omnes hæreticos & ſchiſmaticos eſſe iam ex Auguſtino docuimus. Poſſunt enim hæretici loqui linguis, poſſunt habere prophetiam, poſſunt habere myſteria omnia & omnem ſcientiam, poſſunt habere fidem, ita ut montes transferant, poſſunt non modo ſuas facultates omnes in cibos pauperum diſtribuere, uerumetiã tradere corpora ſua ita ut ardeant: ſola eſt caritas, quã ſi *Eph.* 4
habere poſſent, hæretici & ſchiſmatici eſſe non poſſent: ſola eſt caritas, quæ, ſicut 1.*Cor.* 13
Dei filios a diaboli filiis, ſic ſecernit catholicos ab hæreticis: ſola eſt caritas, per quam retinetur ſpiritus unitas in uinculo pacis. Hæc enim eſt, quæ non modo non inflatur, uerum etiam in mortalium animis eam parit modeſtiam, ut alteri ſe præferat nemo, quin alterum ſe quiſque præſtantiorem exiſtimet. Hac ſe deſtitutos eſſe negare non poſſunt, qui poſteaquam ſegregauerunt ſemet ipſos, inflati ſenſu carnis ſuæ, nihil ſibi non arrogant, nihil aliis non derogant: ſibi lumen & intelligentiam ſcripturarum, ſibi pietatem ſolis ita uindicant, ut qui tot ſæculis in ſancta catholica Eccleſia magna cum pietatis & conſtantiæ laude uixerunt, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes: qui aut nihil uiderint in tam clara ſcripturarum luce, aut agnitam ueritatem (quod extremæ cuiuſdam eſt impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui ſunt, nihil ab illo faciunt alienum, ſi quo ſe defici dono caritatis intelligunt, ei iuſtitiæ nomen tribui, ferre non poſſunt. Verum de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantum præſens tempus poſtulat, dixiſſe ſatis uidemur: ad ea, quæ de externo cultu dicenda reſtant, ſermonem noſtrum conuertamus.

De externo cultu. Cap. LXXXVI.

QVOD ſi nuda mens eſſet noſtra, nec ullo membrorum inuolucro irretita, ſatis iam de ratione colendi Dei dixiſſe uideri poteramus: nec erat quod plura ſcribendi laborem caperemus. quoniam uero iuncta eſt & implicata cum copore, ac illius adminiculo perſæpe mouetur, & nititur ad ſummum Deum: de eo quoque cultu paucis differendum nobis reſtat, qui corpore, quiq; rebus externis exhibetur. Sic enim a Baſilio quoque ſcriptum legimus: Si extra corpus conſtituti eſſemus, neceſſarium eſſet, ea tantum curare, quæ animæ ſoli optime conducerent. Quoniam uero geminus eſt homo, conuenit geminum eſſe uirtutum ſtudium, quod & corporis laboribus, & animæ exercitiis abſoluatur. Ac illud quidem homini Chriſtiani certum & indubitatum eſſe debet, quod omnis Dei cultus, omnis ueræ pietatis & religionis uis, per quam cum Deo re uera coniungimur, ac illius numini maieſtatiq. dediti ſumus, in mente & ſpiritu, & in ipſa inteſtina uoluntate conſiſtit. Quæ uoluntas cum bona & magna eſt, caritas uocatur: per quam adhærentes Deo, unus cum eo ſpiritus efficimur. Hac ſola coli Deus maxime gaudet: qui cum ſit ſpiritus, in ſpiritus & ueritate uult adorari. Nec eſt alia cauſa, quamobrem de ſublimi cælo filium ſuum in hanc lacrymarum uallem demittere, & hoc mortis noſtræ corpus indutum, in terris uerſari cum hominibus uoluit: quam, ut, ſicut ipſe nobiſcum una caro, & unum corpus fieri dignatus eſt, ſic nos uiciſsim eius, qui prior dilexit nos, & ſemet ipſum tradidit pro nobis, amore inflammati, ex illo toti pendentes, in illo acquieſcentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationeq. noſtra defixi, uoluntates & actiones noſtras omnes ad illum, tamquam ad ultimum finem, referentes, unus cum eo ſpiritus efficeremur. Hic eſt cultus, quem præcipue Deus a nobis exigit: quem quantum diligimus, tantum colimus. Nam, ſicut ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus: pietas Dei cultus eſt: nec colitur ille niſi amando: ceterum ubi uerus eſt amor, nequaquam ſic in ipſa mente reconditus & abſtruſus eſſe poteſt, ut non per ſigna quædam & indicia ſe foras proferat, ac ad ſpectantium oculos traducat. Hinc illæ ſublationes & deiectiones oculorum, pectorum percuſsiones, capitum inclinationes, genuum inflectiones, & hoc genus externæ geſtiones aliæ, quæ cærimoniæ uocantur: quæ, ſicut alia externa omnia, ita demum ad promerendam gratiam, & miſericordiam Dei momenti aliquid adferre uidentur, ſi ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum uoluntate proficiſcuntur, imitationes ut ſint, & ſimulacra animi uarios in ſe affectus erga Deum ſuſcipientis. Sin autem falſo & per ſimulationem uſurpata ſictaq. fuerit & ementita, uix eſſe poteſt ulla magis nefaria conſceleratæ mentis improbitas: cum in rebus huiuſmodi, ſicut ſummum bonum ueritas, ita ſummum ſit flagitium ſimulatio. Recte enim ab illo dictum eſt, Simulata æquitas, duplex eſt iniquitas. Quamobrem talia cenſentur apud Deum, qui ſcrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia, iſta, quæ foris aguntur, qualis eſt intus uoluntas hominis. Hanc inſpicit iuſtus ille rerum æſtimator, non ea ſola, quæ fiant externe: quæ ſi ſpiritu ſint & ueritate dilectionis deſtituta, & fucato fiant animo, plus adeo ad prouocandam, quam ad placandam iram Dei facere uidebuntur. Verum eſt enim quod a Propheta ſcriptum eſt: Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus uidet Chriſtus, intus amat, intus alloquitur: intus, quæ fiunt, uel punit, uel coronat. Extat de eo homilia diui Macarii: Quod non externa, ſed interna promouent, aut lædunt hominem.

De uita ſolitaria, cap. 5 — *1. Cor. 6* — *Ioan. 4* — *1. Ioan. 4* — *Epheſ. 5* — *Epiſt. 120. cap. 18. Et epiſt. 26* — *In pſal. 62.* — *Apoc. 3* — *Hebr. 4* — *Pſal. 44* — *Maca. hom. 24*

Cæri-

Cæremoniarum diuiſio. Cap. LXXXVII.

EST autem duplex ordo cærimoniarum. Quædam enim e ueritate mentis profectæ, in ipſo corpore ſtatim, & in iis quæ unita ſunt corpori, ſuſcipiuntur: cuius generis ſunt preces, Deiq. inuocationes, & ea quæ paulo ante recenſuimus: Quædam non magis a ueritate proficiſci, quam ad illam aſpirare uidentur: quales illæ ſunt, quæ in templis, ornatibusq. templorum in uarietate ordinum, in ritu quorundam ſacrorum, in cantibus, in ueſtibus, in feſtorum dierum celebratione ſitæ ſunt: Quas qui ſumptu ſuo inſtituerunt, ſi non alia re quam flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quam laudem illius & gloriam, finem ſibi propoſitum habuerunt, fieri non poteſt, quin hæc eorum præclara uoluntas, cum primis Deo grata ſit & accepta, ac ſuam apud illum mercedem habitura: ſin autem alio reſpexerunt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Chriſtus: Acceperunt mercedem ſuam. Omnis autem tractatio cærimoniarum harum, ad inſtructionem populi ſumpta præcipue uidetur. Eſt enim eorũ pars multo maxima, qui, cum ſenſibus magis, quam intelligentia, menteq. moueantur, ſuis ipſi cogitationibus ad pie Deum colendum, & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione proſequendam, non facile queunt excitari. Quamobrem fit non raro, rebus ut his externis, quæ in oculos incurrunt, quæq. ſenſibus offeruntur, pulſati ſæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Chriſtiano dignam ſuſcipiant Horum igitur utilitati, cærimoniarum hoc genus inſtitutione, proſpectum eſt maxime. Sumuntur autem cærimoniæ a perſona, re, loco, & tempore. Et ſunt quæ recta ad Deum ipſum referuntur, cui cultus exhibetur, ut ritus ſacrificii: ſunt quæ ad homines Deum colentes, ut ieiunia, eleemoſynæ, orationes, & eiuſdem generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur: ſunt rurſus alia, quaſi quædam inſtrumenta diuini cultus, ut ſacra uaſa, ſacræ ueſtes, chriſma, cereus, luminaria, & id genus alia. Nobis de ſingulis dicere, rationemue ſingulorũ explicare propoſitũ non eſt: uerum, quæ temporum iſtorum ratio poſtulare uidebitur, paucis de quibuſdam diſſeremus. *Matt.6*

De cærimonijs, quæ ſumuntur a perſonis. Cap. LXXXVIII.

QVAE ſumuntur a perſonis cærimoniæ, de iis, quo loco de ſacramẽto ordinis ſermo nobis fuit, cũ pleraque dixerimus, tanto nunc futuri ſumus breuiores. Neque enim omnibus in Eccleſia uiſa ſunt omnia cõuenire: neque fas eſſe putatum eſt, ut ſibi quiſque, quæ uellet, ſumeret, atq. legitime non uocatus, munus aliquod Eccleſiaſticum uſurparet. Verum, quod Paulus diligenter monuit, omni ſemper ſtudio laboratum eſt, ut non ſolum ordo, uerumetiam ordinis ornandi cura retineretur in Eccleſia, ut, quid perſonas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumſpiceretur. Non omnes uoluit Paulus Apoſtolos, non omnes Prophetas, non omnes eſſe doctores, non omnes ſacerdotes, non omnes Epiſcopos: non ut ſibi quiſquam honorem ſumeret, ſed ut uocaretur tamquam Aaron. Neque ſufficere exiſtimauit, ſi quis uocatus eſſet: manuum impoſitionem neceſſariam præterea iudicauit, de qua & ipſa nihil feſtinantius, minusq. conſiderate ſtatui præcepit. Cui uero manus eſſent impoſitæ, ſignum id erat, quod non iam uſurpauerit, uerum approbatione Eccleſiæ, & ſpiritu ſancto auctore delatum ſibi publicum in Eccleſia miniſtrandi munus acceperit. Præcedebant autem impoſitionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus gratiam per ea ſuam ordinandis largiretur: quem etiam nunc obſeruari morem uidemus. Neque enim ordines, quos maiores uocant, conferuntur, niſi poſt triduanum ieiunium: in quorum collatione ſollemnes etiam ritus precationum, chriſmatum, prælectionum, examinum, teſtificationũ & in- *1.Cor.14* *1.Cor.12* *Heb.5* *1.Tim.5* *Act.13*

dumentorum adhibentur. Quæ ſi minus eodem omnia modo factitata ſunt ab Apoſtolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quod ſi ſucceſſu temporis adiectum eſt aliquid ad ea, quæ temporibus Apoſtolorum in uſu fuerunt, factum id eſt, quo religioſiores & auguſtiores Eccleſiaſticæ functiones redderentur, atque ut ordini publico maieſtas quædam diuini ſpiritus adderetur: ne uel ii, qui manus imponunt, parum eſſent in legendis miniſtris circumſpecti: uel ii, quibus imponuntur, cum ſe tanta uident obſeruatione receptos, donum ſuum contemnerent, & parui facerent. Quod uero non admittuntur ad miniſterium Eccleſiæ niſi cælibes, non ideo fit, quod cælibatus pro cultu Dei habeatur, ſicut quoſdam hoc tempore ſomniare uidemus: nam & cælibes reperire licet cuiuis potius quam Deo ſeruientes: ſed quod qui ſe propter Dei regnum caſtrauerunt, multo ſunt ad colendum eum expeditiores, quam qui matrimonio

Matth.19 ſunt irretiti. Quamuis enim non eat quiſquam inficias, quin honeſta ſit res matrimonium: tamen ſæculi curis, quamlibet nolentem, innoluit hominem: qui-

1. Cor.7 bus quantum additur ſtudii, tantum ſacris rebus deciditur. Teſtatur hoc Apoſtolus quoque, cum orationes impediri dicit uſu coniugii. Quamobrē uult omnes eſſe ſine ſolicitudine. Qui ſine uxore eſt, inquit, ſolicitus eſt, quæ Domini ſunt, quo modo placeat Deo: qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quo modo placeat uxori, et diuiſus eſt. Et mulier innupta, & uirgo, cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quo modo placeat uiro. Quoniam igitur qui ſunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Chriſtus: dum ſic placere Chriſto ſatagunt, ut coniugi quiſque ſuæ, cui debet obſequium, non diſpliceat, cuius cauſa mundi curis implicari neceſſe habet: ideo factum eſt, ut cælibes tantum ad ſacerdotium admitterentur, quos nihil impedit, quo minus omni ſtudio in eam cogitationem incumbant, quo modo ſponſo ſuo Chriſto placere queant: nec eſt quidquam quod eos ab ipſius iugi cultu remoretur. Qua de re plnribus etiā uer-

In lib. de uita ſolitaria, cap. 1 bis in Aſceticis diſſerit Baſilius: ubi qui Chriſti militiæ nomen daturus eſt, eum a matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cælibem uitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modo coniugio interdicit ei, qui Chriſto ſtipendia facere decreuerit, uerum & priuatarum facultatum poſſeſſionē eum a ſe relegare, quin & uolnntati ſuæ propriæ renunciare, ſeq. in poteſtatem alterius tradere uult: ut ſic nudus nudum Chriſtum ſequatur, ac non modo nullas facultates, ſed ne uoluntatem quidem propriam habeat, quo ſic ab omnibus mundi curis liber, totus Chriſto ſponſo ſuo uacare queat, illiusq. poteſtati ſe, quantus quantus eſt, ſuaq. omnia ſubiiciat. Non eſt itaque cultus Dei cælibatus aut monachatus, ſed eſt ad colendum Deum uia quædam expeditior. Quamobrem impudens eorum cōmentum eſt, qui monachatū, cælibatū, uotaq. caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriā pertinere dicunt: cum non aliam ſequantur colendi Dei rationem monachi, cælibes, & uotis quæ iam recenſuimus obſtricti, quā reliqui Chriſtiani omnes. Vna cunctorū eſt religio, una fides, eadem fidei ſacramenta, eadem ſpes, eadem beatitudinis expectatio, eadem caritas, eadem orandi regula, idem miniſteriū: non alius ut ſit monachi, & cælibis cultus, quā coniugati, niſi quod magis ille continuus eſt, & minus habet interpellationis. Nam quacumque tandem in re uerum Dei cultum conſtitueris, non alius monachi quam laici, non alius erit cultus cælibis quam coniugati. Quod ſi fide, ſpe, caritate, recte coli Deum exiſtimaueris, non eſt alia monachi fides, alia coniugati, eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem ſperant, eundem ſperant, eundem diligunt. Sin autem in contemplando Deo, pſalmis, & canticis, hymnis & laudibus proſequendo, ſi in peccatorum agnitione, in corporis & ſanguinis Chriſti participatione, in eius ſeruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione, cultum Dei ſitum eſſe indicaueris: quidquid tandem illud fuerit, quo uere Deum coli dixeris,

ris, commune eſt monacho & laico, cælibi & coniugato. Quod uero hic uxoris uſu ſibi ipſe interdixit, ille uero præter hanc cælibatus, alias quoque ſibi nouas leges adſciuit, in quas uoluntaria primum animi inductione cum iuraſſet, earum poſtea ſeruandarum neceſsitate conſtringeretur, non alia de cauſa factum eſt, quam ut his tamquam arctioribus uinculis, in ſtudiis pietatis teneretur, atque curis aliis omnibus uacuus, tanto liberior & expeditior debitum Deo cultum præſtaret, reiectis omnibus iis, quibus ab eo retardari poſsit. Non eſt igitur alienus aliquis cultus cælibatus, aut monachatus: neque peccat contra primum præceptum quo Deos alienos habere prohibemur, ſi quis aut cælibatum, aut monaſticæ uitæ genus aliquod ſit amplexus. Nam hoc aſſeueranter dicere, quid aliud fuerit, quam uniuerſam Eccleſiam iam inde ab Apoſtolorum temporibus ad hæc uſque noſtra, idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Eccleſiæ luminibus, qui non aut monachus ipſe fuerit, aut in ſumma ueneratione monachos non habuerit? Sunt qui ipſos etiam Apoſtolos cænobiorum primos auctores fuiſſe dicant. Certe Caſsianus a Marco Euangeliſta monachos normam ſuſcepiſſe uiuendi ſcribit. cuius præceptor Chryſoſtomus eam ad Ioannem Baptiſtam refert. Verum ut nihil dicamus de Apoſtolis, nihil de iis, qui in Aegypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuere monaſticam profeſsi, nihil de Antoniis, Paulis, Hylarionibus, & multis aliis eorum ſectatoribus: certe beatum Ephrem, Baſilium, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium, & quamplurimos alios, qui nõ doctrinæ magis, quam ſanctitatis nomine cumprimis in Eccleſia celebres habentur, monachos fuiſſe dubium eſt nemini: qui uero alii monachi non fuerunt, monachos nihilominus recepiſſe, laudaſſe, ſuſpexiſſe. Ex quorum numero Athanaſius, quemadmodum a Gregorio Nazanzeno memoriæ proditum legimus, operæpretium ſe facturum eſſe putauit, ſi uitam Antonii monachi conſcriberet, quã nos etiam ab Euagrio quodam presbytero latinitate donatam, & in eorum Athanaſii librorum numerum relatam uidemus, qui coloniæ fuerunt impreſsi in officina Melchioris Noueſiani, anno M D X L V I I I. nam inter ea, quæ ſunt a Nannio uerſa, non reperitur. Ioannes uero Chryſoſtomus, præterquam quod in quibuſdam locis monachorũ inſtitutum in cælum uſque laudibus uexit, ac e ſuperiore templi loco ſuos, ut eorum inſequerentur ueſtigia, diligenter eſt hortatus, etiã tres libros aduerſus uitæ monaſticæ uituperatores edidit. Sed & ante Chryſoſtomum, uirtutum officinas, monaſteriũ uocauit Ambroſius, ac in monachorum laudem non pauca ſcripſit. Idem fecit Gregorius quoque Nazianzenus. Quid igitur dicemus? Numquid omnes hos idololatras pronunciabimus, ut monachos aliquot apoſtatas noſtri temporis, a periurii crimine, cuius rei ſunt, propter uotum, quo Deo ſe obſtrinxerunt, uiolatum, liberemus? Nos uero potius hæreticos eſſe cenſebimus, quos a tam ſanctis patribus, inſlatos ſenſu carnis ſuæ, tantopere diſſentire uidemus: qui ſuo ipſorum iudicio condemnati, quod ab Eccleſia factum oportuit, ut eos e cœtu piorum eiiceret, id priores ipſi fecerunt, ſeq. ultro a Chriſti corpore, a ſancta Catholica Eccleſia præciderunt. Qui uero peruerſas iſtorum hominum opiniones, tamquam Dei uerbum, ſuſpiciunt & adorant, atque eorum potius, qui ipſi inter ſe diſsident, prauum ſenſum, quam pium totius Eccleſiæ, tot ſæculorum conſenſum ſequuntur, quemadmodum ab idololatriæ crimine defendi poſsint, non uidemus. Verum nos hic monaſticæ uitæ propugnationem non ſuſcepimus. Cum igitur, quantũ præſens poſtulat inſtitutum, de cærimoniis, quæ ſumuntur a perſonis, ſatis multa dixiſſe uideamur, ad alia properabit oratio.

Lib. 2. ca. 5. de cænobiorum inſtitut. Hom. 1. in Marc. tom. 2

In pri. ad Tim. hom. 14. & ad popu. Antioch. hom. 56. & tribus ſequentib. & hom. 69. & 70. in Matt. et in Hom. de comparatione regis & monachi.

Amb. Epiſt. 82

Greg. in orat. de reconciliatione monachorum.

De cærimonijs, quæ ſumuntur a rebus. Cap. LXXXIX.

Rebus quoque ſumi cærimonias diximus: inter quas principem locum ob
A tinet ſacrificium: quæ uſque eo proprie Deo debita ſeruitus eſt, ut neget
Libr.10. de ci. Dei, cap.4 eſſe quenquam hominum Auguſtinus, qui dicere audeat, ſacrificium alii cuiquam deberi, quam Domino ſoli. Nam cum de diuino cultu multa ſunt uſurpata, quæ honoribus deferuntur humanis, ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera, ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeantur, qui dicuntur colendi & uenerandi, ſi autem eis multum additur, & adorandi: Quis, ait, umquam ſacrificandum cenſuit, niſi ei, quem Deum aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus eſt ſacrificium: nam quicumque Deo cultus alii deferuntur, cõmunes illi ſunt cum hominibus. Quæ cauſa etiam eſt, quod eum tantopere Satanas oppugnat: quod hac ſeruitute ſublata, ſublatum iri quidquid illud eſt ex rebus iis, quæ ſub aſpectum hominum cadunt, quo proprie Deus colitur, intelligit: nullus ut eximius ei præ mortalibus honos habeatur, neque maior illius, quam aliorum quorumcumque, qui dignitate præſtant inter homines, ratio ducatur. Etiam Auguſtini ſæculo perſuadere per ſua membra Satanas hominibus eſt conatus, uiſibilia ſacrificia iis aliis congruere: uero autem Deo tamquam inuiſibili inuiſibilia, & maiori maiora, melioriq. meliora, qualia ſunt puræ mentis, & bonæ uoluntatis officia. Ac uerum
Libr.10. de ci. Dei, cap.19 quidem eſt, quemadmodum ab Auguſtino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quod inuiſibilia maiora melioraq. ſacrificia Deo debeantur: ſed nõ propterea uiſibile ſacrificium excludendum eſt, quod ita ſignum eſt illorum inuiſibilium, ſicut uerba ſonantia ſigna ſunt rerum. Sicut enim orantes atque laudantes, ad eum dirigimus ſignificantes uoces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus offerimus: ita ſacrificantes non alteri uiſibile ſacrificiũ offerendum eſſe ſcimus, quam illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus: quod niſi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipſis uiſibile ſacrificium, quod offeri-
Libr.10. de ci. Dei, cap.6 mus, utilitatem adfert. Eſt enim uerum ſacrificium, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptum legimus, omne opus, quod agitur, ut ſancta ſocietate inhæreamus Deo. Quidquid igitur non eo animo agitur, ut Deo ſancta ſocietate adhæreatur, quantum ad hominem ſacrificantem pertinet, uerum Deoq. gratum ſacrificium non eſt. Cum autem ſacrificia multa ſint, quibus hoc agimus, ut,
Pſalm.72 quod ſibi ſolum Propheta bonum eſſe dixit, Deo adhærere queamus, nullo magis id efficitur, quam eo, quod Miſſæ ſacrificium uocatur. In quo cum exacta fiat, & accurata cum primis omnium Chriſti beneficiorum commemoratio, fieri non poteſt, quin eorum contemplatione mens hominis ardeſcat, & in eius ineffabilem incorporeumq. complexum, ſancto deſiderio feratur, a quo ſe tot & tantis beneficiis immerentem, quin extrema quæque ſupplicia merentẽ potius, affectam eſſe perſpicit. Quamobrem, celebraturus hoc ſacrificium ſacerdos, illud ante omnia curat, ut ſedato prorſus animo, cunctis perturbationibus & ſæculi curis omnibus uacuo, per ſummam quietem, ſabbatum agat ſpiritualê: quo uacare poſſit, & uidere, quoniam Chriſtus eſt ille Deus, qui oblato in ara crucis pretioſi corporis & ſanguinis ſui ſacrificio, nos cæleſti patri ſuo per mortem ſuã reconciliauit, ex impiis pios, ex inimicis amicos, ex iræ filiis Dei filios & heredes, fratres autẽ ſuos & coheredes effecit. Qua cogitatione accenſus, & ſe, & adſtantes omnes, quin & Eccleſiam uniuerſam, cuius ad altare ſtans perſonam gerit, tam bono, tamq. benefico Deo ſacrificium offert: atque ut ab eo tantopere amata, tantiſq. beneficiis affecta, uiciſſim illi per dilectionem adhærere, nec umquam ab eo ſeparari queat, ipſius, qui ſolus id præſtare poteſt, miſericordia perfici petit. Quo magis autem huic cogitationi tota mente uacare, & per eam adhærere Deo poſſit, mẽbra quoque corporis omnia per id tempus ut huic
uni

uni rei ſubſeruiant, procurat: ut mentis iudicio uoluntatiq. parentia & illius ue-
ritatem ac ſinceritatem conſequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu im-
pellantur, mentemq. tamquam dominam comitentur, ita, ut mentis motum
motio ſemper corporis aſſequatur, ut ſiue animus peccati & culpæ conſcius pro
ſternat ſe atque abiiciat coram Deo, corpus eundem geſtum, eundemq. actum
ſubeat, atque conficiat, ſiue agendis pro acceptis beneficiis gratiis mentem ad
Deum cogitationemq. ſuſtulerit, eandem ad Deum ſublationem, uultus, oculi,
manusq. ſequantur: ſiue quid quoquo modo ſtudeat animus, atque decernat,
quod quidem ad colendum Deum pertinere uideatur, repente tamquam in ſpe-
culo, ſic in corporis motu, illud inteſtinum animi conſilium uoluntasq. cernatur.
Sicut autem ſacerdos, ad eundem modum affectus etiam eſſe debet e populo qui-
uis, qui præſens adeſt, quoties tremendū hoc a ſacerdote ſacrificium peragitur:
ut & ipſe non aliis rebus uacet, quam iis, quæ per ſacerdotem aguntur, cōtemplan
dis: atque illius exemplo omnibus & animi & corporis motibus in Deū feratur:
cumq. uerba illa dicentem audierit, Surſum corda, non ore magis quam intimo
corde reſpondeat: Habemus ad Dominum. Admonentur enim his uerbis qui præ
ſentes adſunt, ut, quæ ſurſum ſunt, quærant, ubi Chriſtus eſt ad dextram Dei ſe-
dens; quæ ſurſum ſunt ſapiant, non quæ ſuper terram. Procul itaque tum faceſ- *Coloſſ.* 3
ſat ex cordibus hominum carnalis omnis & ſæcularis cogitatio, & in eo toti ſint,
ad quod ſacerdos inuitat, ut quod uerbo ſe facturos promittunt, re præſtent: ne
ſi quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habuerit, quod Ana-
niæ dixit Petrus, ſibi quoque dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuum, menti- *Act.* 5
ri te ſpiritui ſancto? Non enim es mentitus hominibus, ſed Deo: atque ita ma-
gis etiam Deus eum execretur, ſicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic *Eſa.* 29
labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me. Quamobrem quod lingua
profitentur, corda re ipſa ſurſum erigant: ubi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens,
ibi mens cuiuſque, ibi fixa ſit cuiuſque cogitatio, ut cum Paulo dicere poſſint: *Philip.* 3
Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt, unde ſaluatorem expectamus dominum
Ieſum Chriſtum. Ceſſent confabulationes, ceſſent curæ terrenarum rerum, in
eo ſint hominum animi defixi, quod a ſacerdote poſtea geri uident, qui populo
ad gratias Deo agendas inuitato, quid ſit illud pro quo Deo gratias agere debea
mus oſtendit, cum quemadmodum pro nobis paſſus, in crucem actus, mortuus
& ſepultus ſit, tertia die reſurrexerit, in cælum aſcenderit, non uerbis magis ex-
plicat, quam totius corporis actione repræſentat, ac ſub aſtantium oculos ſubii-
cit. In horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum eſſe
mentes hominum oportet, ut quod eſſe dignum & iuſtum fatemur, Deo pro illis
gratias agamus, neque uerbis modo gratam noſtram uoluntatem declaremus,
uerum etiam ſicut Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemet ipſum pro nobis, obla- *Epheſ.* 5
tionem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, ita nos eius hac tanta dilectione
prouocati, uiciſſim diligamus eum, & exhibeamus corpora noſtra hoſtiam uiuen- *Rom.* 12
tem, ſanctam, Deo placentem, ea mente, ut ſicut ipſe poſuit animam ſuam pro
nobis, & nos animas noſtras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & *Ioan.* 10
pati parati ſimus, quam ut umquam ab illius nos dilectione ſeparari permitta-
mus. Hoc animo qui præditus eſt, ſiue ſit ſacerdos, ſiue ſit aliquis ex iis, qui *1. Ioan.* 3
rei diuinæ præſentes interſunt, is demum in odorem ſuauitatis hoſtiam acceptā, *Philip.* 4
Deoq. placentem offert. Nam externæ cærimoniæ nullus eſt eam exercenti uſus,
ſi non ſit ex hac inteſtina uoluntate profecta. Falſum eſt enim, quod filii deſerto-
res de matre ſua quondam Eccleſia commenti ſunt, quaſi prædicatum in illa fue-
rit, ualere coram Deo ſacrificium ſacerdotis ex opere operato, ſine bono motu
utentis: cum Eccleſiæ doctrina cum iſto commento pugnet ex diametro. Nam
ualere ſacrificium ſine bono motu utentis, uel ſacerdotis, uel populi, non modo
docuit in Eccleſia nemo, uerum illud uno ore potius affirmarunt omnes, niſi quis

per

per fidem, animiq. deuotionem fructum illius in ſe transferre conatus eſſet, exitio potius illi futurum ſacrificium, quam utilitatis aliquid allaturum. Quorſum autem admoneret populum ſacerdos, nt corda ſurſum erigerent, ſi ualere ſacrificium ſine bono motu utentis perſuaſum haberet? Vt uel hinc perſpicuum cuiuis eſſe queat, quam ſint ab omni ueritate auerſi, quos iſta comminiſci non puduit; cum tamen auctorem huius commenti proferant neminem. At docuerunt ſcholaſtici, Miſſam ex opere operato ualere. Docuerunt, uerum illud nuſquam addiderunt, ſine bono motu utentis. Tum autem, longe alio ſenſu docuerunt, quam quem iſti ſibi confinxerunt. Quo magis autem dilucide cognoſci res queat, libet planioribus uerbis ediſſerere, qnid ſit illud quod Scholaſtici docnerũt, ut ſic omnibus iſtorum impia calumnia detegatur. Scholaſtici doctores, rerum quam uerborum ſtudioſiores, hoc habuiſſe propoſitum uidentur, ut, orationis ornatu neglecto, quo breuiſsimo poſſent uerborum compendio rem explicarent. Itaque cum de eo foret diſceptatio; num & mali ſacerdotis Miſſa ualeret: quoniam ad rem apertius intelligendam permultum lucis adferre diuiſio conſueuit: diſtinguendũ inter opus, & opus eſſe putauerunt; ut aliud eſſe dicerent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appellare placnit ſiue ſacerdotis actionem, quod

Anth.1 in par. ſummæ. Anthiſiodorenſi uiſum eſt: ſiue ſacerdotem ipſum ſacris operantem: (ſic enim loquitur Innocentius: Non ergo ſacerdotis iniquitas effectum impedit ſacramẽti, *Innoc.lib.3.myſteriorum Miſſæ, cap.5* ſicut nec infirmitas medici uirtutem medicinæ corrumpit: quamuis igitur opus operans aliquando ſit immundus, ſemper tamen opus operatum eſt mundum) opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cũ ſcribunt, Miſſam ex opere operato ualere? Quid aliud, quam, non eſſe perſonam aut actionem ſacerdotis attendendam, uerũ ipſam, quæ præſens eſt in altari, rem immolatam: ipſum uerum corpus Chriſti, quod pro nobis traditum eſt: ipſum uerum ſanguinem Chriſti, qui pro nobis fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorũ? huius enim corporis pro nobis traditi, huius ſanguinis pro nobis effuſi uirtute, non autem merito ſacerdotis, ant actione fieri, ut cum Deo reconciliationem, peccatorum remiſsionem, & ea quæ petimus omnia conſeqnamur. Quærit alicu

In epiſt. ad Heb. cap. 9 Lect.3 bi diuns Thomas: Numquid ſacerdos immundus poteſt mundare. Et reſpondet quod non, ſi ageret in propria uirtute, ſed agit uirtnte ſanguinis Chriſti, qui eſt ſicut cauſa prima. Potuit ne dici magis pium aliquid, aut ueritati Chriſtianæ magis conſentaneum? Quid enim? an non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in ſola Chriſti paſsione (hoc enim eſt ſacrificiũ quod offerimus)

Hier.17 collocari iubent: cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachium ſuũ: Benedictus uir qui cõfidit in Domino, & erit Do

1.Petr.1 minus fiducia eius. Nolunt nt quiſquam in ſanctitate, aut in externo ſacerdotis

Ioan.1 opere ſpem ſuã omnẽ defixam habeat, uerũ in agno illo immaculato, cuius pre-

Ioan.15 tioſo ſanguine redempti ſumus. Hic eſt, qui tollit peccata mundi: hic eſt in cuius

1.Ioan.2 nomine ſi quid petierimus patrẽ, dabit nobis: hic eſt unus aduocatus, mediator & recõciliator noſter. Homo ſacerdos, miniſter tantũ eſt reconciliationis: mini

2.Cor.5 ſterium enim reconciliationis dedit illi Deus, quẽadmodum a Paulo ſcriptũ legi

Pſal. 109 mus. Vera propitiatio pro peccatis noſtris: uerus ſacerdos in æternũ, ſolus ſan-

Hebr.5 ctus & immaculatus Pontifex, qni & exauditus eſt, & exauditur ſemper pro ſua re

Hebr.9 uerentia, & per quẽ exaudiuntur quotquot exaudiuntur, eſt ille qui per proprium

Rom.8 ſanguinẽ introiuit ſemel in ſancta: qui ſedens ad dexteram patris etiam nunc interpellat pro nobis, dominus noſter Ieſus Chriſtus. Cuius corporis & ſanguinis ſacramentum cum præſens adſit in altari: cumq. ſubiiciatur ſub oculos aſtantiũ,

Hebr.9 quemadmodum ille ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: in hu-

Cyp.7.ſerm.de cœna Domini. ius ſacramenti præſentia, ſicut a ſancto martyre Cypriano ſcriptum eſt, non ſuperuacue mendicant lachrymæ ueniam, nec umquam patitur contriti cordis holocauſtum repulſam. Hoc ſenſu dixernnt Scholaſtici, Miſſam ex opere operato

ualere,

ualere, non propter ſanctitatem, aut actionem ſacerdotis, ſed propter uictimã
illam ſalutarem, cuius tum fit immolationis repræſentatio. Quis autem eſt, qui
ſenſum hunc cumprimis pium eſſe negare audeat? Ne quis autem ita ſenſiſſe Scho
laſticos dubitare queat, ipſa eorum uerba ſubiungemus. Ac uentilant quidem
hanc quæſtionem, Vtrum ſacerdotis mali Miſſa tantundem ualeat, quantum bo-
ni, Thomas de Aquino, præceptor eius Albertus, Bonauentura, Ioannes Gerſon, *Parte 3.q. 64*
Gabriel Biel, & alii nonnulli. Quoniam uero lungum eſſet ſingulorum uerba re- *art.1.ad 2. &*
cenſere, breuitati ſtudentes, ex Ioanne tantum Scoto quædam adſcribemus. Miſ- *4.q.82.artic.6*
ſa non ſolum ualet, inquit, uirtute meriti, ſiue operis operantis, ſed etiam uirtu- *Alber. libr.4.*
te ſacrificii & operis operati: uel, non ſolum ualet uirtute meriti perſonalis ſacer *ſent. diſtin. 13.*
dotis offerentis, uerum etiã uirtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona *art.31.*
per miniſtrum cõmunem offertur ſacrificium. Alioqui, Miſſa mali ſacerdotis, qui *Bona.in.4.ſen-*
in illo actu non meretur perſonaliter, ſed demeretur, nulli ualeret in Eccleſia: *ten.diſt.13.q.4*
quod reputatur communiter inconueniens, & rationabiliter: iuxta illud Ioan- *Gerſon ſerm. 2*
nis: Panis quem ego dabo caro mea eſt, pro mundi uita. Quandocumque enim *de die mortuo.*
Chriſtus ut ſummus ſacerdos offert, panis quem dat, ideſt, caro eius, eſt mundi *Scot. in quodli-*
uita. Hactenus Scotus. Cum de ſacerdotio ſermo nobis eſſet, docere nos memi- *bet, quæſt.20.*
nimus, quod ſacerdos nihil aliud eſt, quam reconciliationis miniſter: fungitur *in expoſitione*
enim legatione, ſiue miniſterio pro Chriſto, & capite, & corpore. In conſecran *ſacri Canonis*
do ſiue ſanctificando, offerendo, diſtribuendo, manus, lingua, miniſterium ho- *Miſſæ Lect. 26*
minis eſt mortalis: uerum ipſa conſecratio ſiue ſanctificatio, oblatio, diſtributio, *Ioan.6*
denique uirtus omnis, & efficacia, non eſt niſi æterni ſacerdotis illius & immor
talis, domini noſtri Ieſu Chriſti. Hoc igitur in loco Chriſti capiti miniſtrum
agit. Cum uero precatur Deum, ut oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari
repræſentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, miniſtrum agit Chri-
ſti corporis Eccleſiæ. Scotus igitur hoc dicere uidetur iis uerbis, quæ paulo ante
per nos adducta ſunt. Siue ſacerdotem conſideres, tamquam Chriſti capitis, ſiue
tamquam Chriſti corporis miniſtrum, utroque modo ualet Miſſa. Nam quod ad
prius illud miniſterium attinet, non refert quo ſit uitæ merito ſacerdos. Chri-
ſtus eſt enim ſummus ille ſacerdos, qui ſemet ipſum offert, panis quem dat, ideſt,
caro eius, eſt mundi uita. Quamobrem non hominis ſacerdotis actio, uerum
Chriſti ſacerdotis oblatio, Chriſti caro, quam ſemel in ara crucis pro nobis in
mortem obtulit, illa eſt uita mundi, illa eſt, per quam ſalutem conſequimur: ho
minis autem ſacerdotis nihil aliud eſt, quam miniſterium. Virtus omnis penes
carnem illam eſt, quæ cum propter noſtram ſalutem in cruce pependiſſet, nunc
ad dexteram Dei collocata, pro nobis interpellare numquam intermittit. Recte
enim ab Auguſtino dictum eſt: Qui fuerit ſuperbus miniſter, cum diabolo com- *Tract.5.in Ioã*
putatur, ſed non contaminatur donum Chriſti: Quod per illum fluit purum eſt, *nem.*
quod per illum tranſit liquidum, uenit ad fertilem terram: puta quia ipſe lapideus
eſt, quia ex aqua fructum ferre non poteſt. Per lapideum canalem tranſit aqua ad
areolas, in canali lapideo nihil generans, ſed tamen hortis plurimum fructnm ad
fert. Spiritalis enim uirtus ſacramenti ita eſt ut lux: & ab illuminandis pura acci-
pitur, & ſi per immundos tranſeat, non inquinatur. Quod uero ſpectat ad poſte-
rius miniſterium, quo ſacerdos pro Chriſti corpore fungitur Eccleſia, cumpri-
mis id optandum foret, ut quibus illa miniſtris utitur ad iram Dei placandam, eſ- *Eſa.24*
ſent moribus inculpatis: ne, ſi ſicut populus, ita ſacerdos quoque factus ſit, re- *Oſee 4*
cte ad utrumque dici poſſit, quod a Propheta ſcriptum eſt: Iniquitates ueſtræ di *Eſai. 59*
uiſerunt inter uos & Deum ueſtrum, & peccata ueſtra abſconderunt faciem eius
a uobis, ne exaudiat. Certum eſt enim quod multum ualet deprecatio iuſti: ne- *Iacob.5*
que temere dictum eſt ab illo cæco nato, cui Chriſtus oculorũ uiſum reſtituerat:
Deus peccatores non audit. Ceterum in homine ſacerdote ſacris operante, ſi nul *Ioan.9*
la ſunt ipſius miniſtri merita, non deſunt tamen eius, cuius eſt miniſter, Eccleſiæ
merita:

merita: quæ uon a maiori quidem, ſed a meliore tameu ſui parte, ſancta dicitur: & regnum ſæpe cælorum a Chriſto uocatur. Quare cuius oratio priuata nullum
Prouer. 28 poudus habitura, ueque fructum erat ullum allatura, (ſcriptum eſt enim: Qui declinat aurem ſuam, ue audiat legem, oratio eius erit execrabilis) cum is orat in Eccleſiæ perſona, quæ in potiore ſui parte ſancta eſt, non poteſt eius oratio nō iis, pro quibus orat, eſſe fructuoſa, quãuis ipſi ſacrificanti ſit pernitioſa. Malitia euim miniſtri nou impedit bonitatem, ſiue bonum opus perſonæ, quæ boua eſt: ſicut ſi bonus aliquis Dominus per manus famuli ſui nequam, eleemoſynam tribuat, uon ideo perdit eleemoſynæ ſuæ meritum. Et hoc eſt quod orans dicit ſacerdos: domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis: pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis: quæſo, ne reſpicias peccata mea, ſed fidem Eccleſiæ tuæ. Videntur eiuſmodi non eſſe diſsimiles procuratoribus hoſpitalium aut captiuorum, quibus eorum coutemplatione, pro quibus petunt, large datur eleemoſyna: cum tamen ipſis pro ſe petentibus nihil daretur: fortaſsis etiam turpiter abigerentur: cum tamen ipſi nihilominus partem diſtributionis accipiant. Præclare ſcriptum eſt ab Hieronymo. *Lib. 1. contra Iouinianum.* Epiſcopus, presbyter, diacouus, uon ſunt meritorum nomina, ſed officiorum. Ante quē etiam Cyprianus. *In ſerm. de baptiſmo Chriſti.* Scribæ & Phariſæi in cathedra Moſi ſedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertineut, per omuia plenitudine poteſtatis utuntur, & officium uon uita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorciſtis. Chriſtum (inquiunt) ſcimus, & Paulum nouimus, & in uomine Chriſti quem Paulus prædicat adiurati egredimur: uos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine ſuo quæſtuarii nihil peragunt exorciſtæ, nec ſe eis deferre ipſi dæmones profitentur: ſed nomē Chriſti etiam per lucrorum ſectatores ſuæ gloriæ retinet poteſtatem: & fiunt iu talibus cauſis miuiſtri mercenarii, ſicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt inſtitores, quarum rectores potius eorum quos ducunt, pecuniis iuhiant, quã ſaluti. Et tameu mare ſæculi huius neceſſarios habet eiuſmodi tranſuectores: alioqui ceſſabūt cōmercia, nec ex tranſmarinorum copia aliorū inopia habebit ſubſidium: nec occurrent ſibi ſolatia regionum, ſi uehicula tollantur de iuuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippe ſæpe malorū miniſteria ſuffragantur. Hæc ille. Iam ergo quæ Scoti fuerit mens, iis uerbis, quæ per uos producta ſunt, planum ſatis feciſſe uidemur. Neque uero ſolum in hac ſenteutia fuiſſe Scotum aut Thomam exiſtimandum eſt.

Fuerunt etiã Auguſtini ſæculo, qui ſacramenta & ſacrificia ex dignitate miniſtrorum eſſe metienda putarent: quiq. mali Epiſcopi, aut ſacerdotis preces obeſſe potius, quam prodeſſe, pro quibus fierent, affirmareut. *Contra Creſc. lib. 3. cap. 6. contra ſecundã epiſt. Gaudentij lib. 2. cap. 9. cont. Donat. lib. 2. cap. 4. & ſequentib.* Quos, coutra Parmenianum, Greſconium, Gaudentium, contraq. Donatiſtas alios ſcribens Auguſtinus, pluribus uerbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum ex Eſaia: *Eſai. 66* Facinoroſus qui ſacrificat mihi uitulum, quaſi qui canem occidat: & qui ſimilaginem quaſi ſanguinem porcinum: & qui offert thus, quaſi qui beuedicat idolo. Sed hæc Auguſtinus cum de ſchiſmaticis multo congruentius dici docuiſſet, his deiude uerbis utitur. *Contra Parme. lib. 2. cap. 5* Si primis temporibus uon obfuerunt mali ſacerdotes, uel collegis bonis, ſicut fuit Zacharias: uel popularibus, ſicut fuit Nathanael, in *Ioan. 1* quo dolus nō erat: quanto magis uihil obeſt in unitate Chriſtiana Epiſcopus malus uel Coepiſcopis, uel laicis bonis: cum iam ille ſacerdos in æternum, ſecuudum ordinem Melchiſedech, & pontifex noſter, ſedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Nec illud bouis obeſt, ſed offerentibus malis, quod ueriſſime dictum eſt, Dona iniquorum non probat altiſsimus. Ac paulo poſt, cum obiectum eſſet ab eodem, Sacrificia impiorum execratio eſt Domino: Sacrificia, inquit, impiorum eis ipſis oberunt, qui offeruut impie. Nam unum atque idem ſacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & ſemper ſanctum eſt, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum acceſſerit. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Nō ait, aliis, ſed ſibi. Qui ergo

manducat

manducat digne & bibit, gratiam ſibi manducat & bibit. Quid aliud his uerbis
Auguſtinus innuit, quam quod aliis uerbis dictum eſt a ſcholaſticis, ex opere ope
rato, non ex opere operantis ualere ſacrificium ſiue ſacramentum? Certum eſt
enim, quod mali bona adminiſtrando, ſe tantummodo lædunt, ſicut fax accenſa
ſibi quidem detrimentum præſtat, aliis uero lumen in tenebris adminiſtrat, & un
de aliis commodum exhibet, inde ſibi diſpendium præbet. Cum uero idem Parme *Idem cap.* 8
nianus protuliſſet ex Euangelio, Deus peccatores non audit, An propterea di- *Ioan.* 9
cunt hoc, inquit, ut intelligatur malus Epiſcopus non exaudiri, cum pro popu-
lo rogat? Quod etſi ita eſſet, non ideo tamen populus, ſi bonus atque fidelis eſt,
ſolicitus eſſe deberet: ſecuros enim illos facit illa ſcriptura, quæ ait: Etſi quis
peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe 1. *Ioan.* 2
eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Cumq. poſuiſſet de Balaam exemplum, Non *Num.* 23
mirum eſt, inquit, ſi uerba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam ſi
a malis dicantur Epiſcopis, exaudiantur tamen, non pro peruerſitate præpoſi-
torum, ſed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quam quod poſtea
ſcriptum eſt aliis uerbis a Scoto: Sacrificium ſiue preces non ſolum ualere uirtu-
te meriti perſonalis ſacerdotis, uerum etiam uirtute meriti generalis Eccleſiæ,
in cuius perſona per miniſtrũ cõmunem offeruntur: cuius fidem, non peccata, mi
niſtri Deus reſpicit. Habemus igitur iam, quæ ſit ſcholaſticorũ ſententia, cum ex
opere operato ualere Miſſam dicunt: nimirũ eadem quæ quondam Auguſtini, ea-
dem quæ totius Eccleſiæ Catholicæ fuit, eſt, & erit ſemper. Qui uero ſenſum illis 1. *Tim.* 1
contrariũ affingunt, aut non intelligunt ipſi, neque quæ dicunt, neque de quibus
affirmant, aut extreme ſunt improbi: qui dum quãplurimos a Chriſti corpore,
quæ eſt Eccleſia, ſegregare ſtudent, quod ueritate non poſſunt, eiuſmodi confi-
cta calumnia perficere conantur: alienum prorſus & abſurdum, ac minime pium
illis ſenſum affingentes. Verum hæc eſt poteſtas tenebrarum, quibus in hanc cæ-
citatem adducuntur. Sed & ſi quis uiſus eſt eſſe de applicatione ſacrificii ſcrupu- *Luc.* 22
lus, an ea pro aliis fieri poſsit, per hæc, quæ dicta ſunt, iam ſublatus eſſe uidetur.
Cum enim iſti concedant, tantum propitiatoriũ Chriſti ſacrificium applicari poſ-
ſe pro aliis, hoc eſt illud, quod in Miſſa dicimus applicari. Neque enim ſacerdos
in Eccleſiæ perſona cuius miniſter eſt, ſuum cuiquam opus applicat, uerum ap-
plicat opus Chriſti: ſacrificium illud applicat in ara crucis peractum: paſſionem
applicat & mortem Chriſti, per quam cum patre cæleſti reconciliati, peccatorũ
noſtrorum ſumus remiſsionem conſecuti Huius fructum ut fideles adipiſci, pec
catorumq. remiſsionis & ſalutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queãt,
Deum patrem precatur, per eum ipſum, qui ſacrificium pro nobis factus, morte
ſua nobis hæc promeruit, dominum noſtrũ Ieſum filium eius unicum. Atque hoc
eſt, quod applicari dicitur, ſacrificium. Applicatur autem non uiuis magis, quã
mortuis, neque præſentibus modo, uerum & abſentibus: niſi forte pro uiuis tan
tum ſemet ipſum Chriſtus obtulit, & pro iis qui præſentes tum adfuerunt, & non
pro mortuis & abſentibus quoque. Atqui contradicit ſcriptura, quæ mundi to-
tius eum aſſerit propitiationẽ fuiſſe: & ex perſona Dei Propheta, Ero mors tua, 1. *Ioan.* 2
inquit, o mors, & morſus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quam Euangelii *Ozee* 13
uocem negant, qui cũ impio Aerio pro mortuis recte ſacrificium offerri negant?
Non enim aliam oblationem, ſed eandem quam Chriſtus obtulit, offert in Eccle
ſiæ perſona miniſter eius ſacerdos, neque pro aliis, quã pro quibus Chriſtus ob-
tulit, & oblatione ſua Domini mortem annunciat, qua redempti ſunt omnes:
cui oblationi participant omnes, qui ſunt in unitate corporis Chriſti myſtici, ſi-
ue ſuperſtites in hac uita, ſiue iam ex ea migrauerint, ſiue præſentes, ſiue ſint ab-
ſentes. Quod ſi non redemit Chriſtus morte ſua patriarchas, prophetas, & ſan-
ctos alios patres in ſe credentes, qui mortẽ eius præceſſerunt: non recte dicitur
pretium hoc redemptionis pro mortuis offerre ſacerdos. Sin autem redemit

omnes, quemadmodum certa fides eſt Eccleſiæ: qui ſunt iſti, qui cum eandem ſe lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, qnod Chriſtus obtulit in omnium redemptionem æque mortuorum atque uiuorum, id recte mortuis applicari? Sed iſti putant ſuum opus applicare ſacerdoté. Videntur Eccleſiæ myſteriorũ eſſe prorſus imperiti, ac ubiuis potius, quam in Catholica, de iis quæ pertinent ad fidem Catholicã, inſtituti. Repetendũ eſt igitur iterum atque iterum, & inculcandum, ut ne ſint neſcii. Non ſuum opus, non ſuam oblationem applicat ſacerdos, uerũ opus Chriſti, oblationem illam, qua ſemet ipſum obtulit Chriſtus in odorem ſuauitatis: cuius fructus ut perueniat cũ ad eos, qui nobiſcum adhuc in terris degunt, tum ad illos, qui nos præceſſerunt cũ ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis, Denm patrem per eundem Chriſtnm precatur. Quod uero ſeorſum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum eſt, qnin iam inde ab Apoſtolorum temporibus uſurpatum. Auguſtinus oblatum eſſe ſcribit pro matré ſua ſacrificium pretii noſtri. Cyprianns antiquior Auguſtino negat offerri pro eo, nec ſacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominaſſet. Vtroque uetuſtior Tertullianus, etiam anniuerſariorum meminit, de uxore dicens: Marito ſuperſtite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpoſtulet ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro. Iam repete apnd Denm, pro cuius ſpiritu poſtules, pro qua oblationes annuas reddas. Palinus uero rogat Amandum, ut pro fratre quodam, qni maluit ad Dominum debitor tranſire quam liber, oret, ut miſericors & miſerator Deus, qui facit omnia in cælo & in terra & in mari, & abyſsis, refrigeret animam eius ſtillicidiis miſericordiæ ſuæ, per orationem ipſius. Quia ſicut ignis, inquit, accenſus ab eo ardebit uſque ad inferos deorſum: ita proculdubio, etiam ros indulgentiæ eius, inferna penetrabit: ut roſcido pietatis eins lumine in tenebris ardentibns æſtuantes, refrigerentur.

Libr. 9. confeſ. cap. 12.

Cyp. li. 1. epi. 9

De monogamia

Tert. de exhortatione caſtitatis, Epiſt. 1

Ambroſius & trigeſimnm & quadrageſimum obitus diem obſeruari ſolitum ſcribit, atque utramque obſeruationem habere auctoritatem, qua neceſſarium pietatis impletur officium. Et beatus Ephrem cum trigeſimum diem compleſſet, ſui memoriam fieri petiuit. Et longe uetuſtiſsimus omnium Clemens, etiam orationes recitat pro qnieſcentibns in Chriſto. Et capite ſequenti, Peragatur, inquit, dies tertius mortuorum, in pſalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum, qui tertia die reſurrexit. Item nonus in commemorationem ſuperſtitum atque defunctorum, etiam quadrageſimis ſecundum ueterem formam. Moyſen enim hoc modo populus luxit. nec non anniuerſarium pro memoria ipſius, deturq. de illius facultatibus pauperibus in commemorationẽ ipſins. Quod igitur tanto conſenſu, tot ſæculis, quam late patet Chriſtianum nomẽ, obſeruatum ſemper ubique locorum fuiſſe uidemus, quid aliud quam Apoſtolorum hanc eſſe traditionẽ exiſtimare fas eſt? Sicut exiſtimaſſe iam ante docuimus Dionyſium Areopagitam, Ioannem Chryſoſtomum, & Ioannẽ Damaſcenum. Verum hæc de ſacrificio dicta nunc ſufficiant, quæ eſt una omnium præſtantiſsima, Deoq. longe gratiſsima cærimonia: cuius quaſi quædam ſunt inſtrumenta, ſacra uaſa, ſacræ ueſtes, chriſma, cereus, luminaria. Viſum eſt enim, ad honorem huius tanti ſacrificii pertinere, ut rei tam ſacræ etiam inſtrumenta ſacra eſſent: quorum quædam non niſi legitime conſecratis attingere liceret. Quod & ipſum nouum non eſt, quin ipſis etiam Hieronymi temporibus, & multo ante uſitatum. Sic enim ille ſcribit ad Theophilum Alexandrinum Epiſcopum: quæ epiſtola libris eius Paſchalibus annexa eſt, in Latinam linguam ab eo conuerſis: Diſcant qui ignorant, eruditi teſtimoniis ſcripturarum, qua debeant ueneratione ſancta ſuſcipere, & altaris Chriſti miniſterio deſeruire: ſacroſq. calices, & ſancta uelamina, & cetera, quæ ad cultum dominicæ paſsionis pertinent, non quaſi inanima & ſenſu carentia ſanctimoniam nou habere, ſed ex

conſortio

conſortio corporis & ſanguinis Domini conſimili, qua corpus eius, & ſanguis,
maieſtate ueneranda. Quæ tamen uerba non ita ſunt accipienda, quaſi res inani
mæ, uaſa & ueſtes, gratiam in ſe ſuſcipiant. quod in hominibus, qui conſecran-
tur, fieri dubium non eſt, ſed per conſecrationem tamen uel benedictionem il-
lud efficitur, ut magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum:
ſanctaq. propterea dicuntur, ſiue ſacra, quod poſteaquam ſemel Deo dicata, di-
uinoq. cultui deſtinata ſunt, iam deinceps in alios uſus quoſcumque ea conuer-
tere non licet. Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazanzenus, Ne ipſa *In Apologetico.*
quidem, inquit, indumenta ſacerdotalia, uel miniſterii uaſa, cuilibet continge
re ſaltem aut contrectare fas eſt Neque uero Hieronymi aut Gregorii ſæculo pri
mum ſacris uaſis & ueſtibus, calici præſertim, patinæ, & pallæ, hic honor eſt habi-
tus. prope centum annis ante, Stephanus Papa, idem & martyr, ad quẽ extant
Cypriani quoque martyris ſcripta, ad Hilarium ſcribens his uerbis uſus legitur.
Veſtimenta Eccleſiaſtica, quibus Domino miniſtratur, cultusq. diuinus omni
cum honorificentia & honeſtate a ſacerdotibus, reliquisq. miniſtris celebratur,
& ſacrata debent eſſe & honeſta, quibus aliis in uſibus, cum Deo eiusq. ſeruitio
conſecrata & dedicata ſint, nemo debet frui, quam Eccleſiaſticis & Deo dignis
officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, niſi a ſacratis hominibus, ne
ultio quæ Baltazar regem percuſſit, ſuper hæc tranſgredientes & talia præſumen *Dan.5*
tes ueniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ ultionis iuſtum flagellum ad ima.
Idem in epiſtola Soteris ad Epiſcopos Italiæ multo ante, idem a Sixto Papa, qui *Epiſt.2.*
fuit ſextus a Petro, ſcriptum legimus, cuius uerba hæc ſunt, In hac ſancta ſede *Epiſt.2*
Apoſtolica a nobis & reliquis Epiſcopis, ceterisq. Domini ſacerdotibus ſtatutum
eſt, ut ſacra uaſa non ab aliis quam a ſacratis, Dominoq. dicatis contrectentur
hominibus. Indignum enim ualde eſt, ut ſacra Domini uaſa, quæcumque ſint,
humanis uſibus ſeruiat, ut ab aliis, quam a Domino famulantibus, eiq. dicatis
tractentur uiris, ne pro talibus præſumptionibus iratus Dominus, plagam impo
nat populo ſuo, & ii etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia
perit iuſtus ſæpiſsime pro impio. Cereorum quoque & luminarium uſus uetuſtiſ-
ſimus eſt in Eccleſia. Cum accenderentur pro martyrum honore cerei, uiſum
eſt Vigilantio minime ferendum, quod ea res idolatriam quandam reſiperet.
Contra quem ſcribens Hieronymus, Cereos, inquit, non clara luce accendi-
mus, ſicut fruſtra calumniaris, ſed ut noctis tenebras hoc ſolatio temperemus,
& uigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quod ſi aliqui
propter imperitiam & ſimplicitatem ſæcularium hominum, uel certe religioſa-
rum feminarum, de quibus uere poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, *Rom.10*
ſed non ſecundum ſcientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde per-
dis? Cauſabantur quondam & Apoſtoli, quod periret unguentum: ſed Domini *Matth.26*
uoce correpti ſunt. Neque enim Chriſtus indigebat unguento, nec martyres lu-
mine cereorum: & tamen illa mulier in honorẽ Chriſti hoc fecit, deuotioq. eius
mentis recipitur: & quicumque accendunt cereos, ſecundum fidem ſuã, habent
mercedem: dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Idololatras ap *Rom.14*
pellas huiuſmodi homines. Non diffiteor omnes nos, qui in Chriſtũ credimus,
de idololatriæ errore ueniſſe: non enim naſcimur, ſed renaſcimur Chriſtiani. et
quia quondã colebamus idola, nunc Deũ colere nõ debemus, ne ſimili eum uidea
mur honore cum idolis uenerari? illud fiebat idolis, & iccirco deteſtandum eſt:
hoc fit martyribus, & iccirco recipiendum eſt. Nã & abſque martyrum reliquiis,
per totas orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium, accenduntur lu-
minaria iam ſole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum
lætitiæ demonſtrandum. Vnde & uirgines illæ Euangelicæ ſemper habent accen *Matth.25*
ſas lampades ſuas. Et ad Apoſtolos dicitur: Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucer- *Luc.12*

Ioan. 5 næ ardentes in manibus ueſtris. Et de Ioanne Baptiſta: ille erat lucerna ardens & lucens: ut ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua in pſalterio le
Pſal. 118 gimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Male facit ergo Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli ſecundum nos oſſa uenerãda, ſecundum te, uilem pulniſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Meminit cereorum & Prudentius in Hymno de beato Laurentio. De Melano uero ſcribit Zoſomenus quod inuentus fuerit lychnos Eccleſiæ tamquam extremus miniſter parans, lucernasq. portans. Lib. 6. cap. 31. Aquæ uero benedictæ uſus ab ipſis Apoſtolorum temporibus ortum habere uidetur: ſiquidem, qui fuit quintus a Petro pontifex Romanus Alexander, his uerbis illius meminit, Aquam ſale conſperſam populis benedicimus, ut ea cuncti aſperſi purificentur & ſanctifi
Heb. 9 centur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis uitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat, atque mundabat, multo magis aqua ſale aſperſa, diuinisq. precibus ſacrata, populum ſanctificat atque mundat.
4. *Reg.* 2 Et ſi ſale aſperſo per Eliſæum Prophetam ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis dininis precibus conſecrata, ſterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos ſanctificat, atque mundat & expurgat, & cetera bona multiplicat, & inſi
Matth. 9 dias diaboli auertit, & a phantaſmatis uerſutiis homines defendit. Nam ſi tactu fimbriæ ueſtimenti ſaluatoris ſaluatos infirmos eſſe non dubitamus, quanto magis uirtute ſacrorum eius uerborum diuinitus ſacrantur elementa, quibus ſanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas. Et qui præceſsit hunc Pontificem Clemens, formam & aquam & oleum benedicendi tradidit hanc. Domine Sabaoth Deus uirtutum, creator illarum, & dator olei, miſericors & benigne, qui dediſti aquam ad potum, & munditiem, oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lætitiæ, ipſe quoque nunc per Chriſtum ſanctifica hanc aquam, & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da uirtutem ſanctitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonum fugatricem, omnibus inſidiis aduerſariam, per Chriſtũ, qui eſt ſpes noſtra, quo cum tibi gloria honor & cultus cum
Lib. 5. *cap.* 21 ſancto ſpiritu in ſæcula. Amen. Sed Theodoricus in Eccleſiaſtica Hiſtoria ſcribit,
Hære. 30 Apameæ aqua benedicta dæmonem eſſe fugatum. Itidem de Ioſepho Scythopolitano ſcribit Epiphanius, quod inſanum hominem, aqua cõſperſum, ad ſanitatem reuocauit. Sed nobis hoc loco de ſingulis cærimoniis, quæ ſumuntur a rebus, dicere propoſitum non eſt: cum præſertim copioſe de iis multa ſint ab aliis perſcripta. Ante annos centum prope ſeptuaginta, ſcripſit octo libros ea de re Gulielmus Durandi Epiſcopus Miniacenſis, quibus titulum dedit, Rationale diuinorum: quem totidem annis præceſsit Rupertus Abbas Tuitienſis, cuius extant de diuinis officiis libri duodecim. Editus eſt etiam non ita pridem in lucẽ opera uiri pii & docti, Ioannis Cochlæi, liber Amalarii Treuerenſis Archiepiſcopi de officio miſſæ, ante annos ſeptingentos & amplius ſcriptus, in quo multa reperire licet ad hoc argumenti genus pertinẽtia. Scripſit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Iſidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officiis. Inter eas autem res, a quibus cærimoniæ ſumuntur, recenſeri poſſunt & ea quæ ad orationes, eleemoſynas, & ieiunia pertinent. Verum alio loco ſtrictim ea de re breuiterq. nonnulla dicemus: neque enim huius eſt inſtituti, omnia, quæ dici poſſunt, perſcribere.

De cærimonijs, quæ ſumuntur a loco. Cap. XC.

A loco quoque ſumuntur cærimoniæ: nam oraturi ad templa conueni-mus, quæ ſunt ædes, Deo ſollemni ritu conſecratæ. Quin & corpora noſtra, non niſi in templis, aut certe in cœmiteriis, quæ & ipſa cõſecrantur, ſepeliri uolumus. Præcipue uero tremendum illud ſacrificium alibi quam in æde Domino ſacrata, peragi, per ſanctorum patrum canones non licet. Neque uero nouum hoc inſtitutum: nam præterquã quod in ueteri quoque lege tabernaculi per Moyſen, ac templi per Salomonem conſtructi fuit uſus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hieroſolymitanum aſcendiſſe legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apoſtoli prædicabant, nominatim autem in Aſiæ, Syriæ, Aethiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipſos Antropophagos, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream, templa & quidem maxima conſtruxiſſe tradit Nicephorus: quos eadem illa cõſecraſſe quoque dubium non eſt, ut in alios uſus ea transferri fas non fuerit: etiã ſi primus Higinus referente Gratiano, & ante eum Iuone, templorum, uel, ut ipſe uocat, Baſilicarum conſecrationis mẽtionẽ facere uideatur: qui fuit octauus a Petro Pontifex Romanus, iuxta ſupputationem Euſebii in Chronicorum libro: ut Apoſtolicum hoc inſtitutum fuiſſe minime ſit ambigendum. De Conſtantino ſcribit Euſebius, quod is templum ſaluatoris extructum Hieroſolymis, conſecrandum curauit. Cuius rei meminit etiã Athanaſius in ſecũda Apologia lib. 4. de uita Conſtantini. De Baſiano narrat Ambroſius, quod is idem fecerit de baſilica quã condiderat Apoſtolorum nomine, libr. 1. Epiſt. 5. De Baſilio Ancyrano refert Zoſomenus, quod conuocaret ad conſecrationem Eccleſiæ quam ædificauerat, multos uicinorum locorum Epiſcopos. Lib. quarto cap. 13. Legimus apud Athanaſium quod in Beryto Iudæi conuerſi, rogabant Metropolitanum, ut ſynagogam ſuam eccleſiam conſecraret, in honorem ſancti Saluatoris mundi. Et ex tunc, inquit, per diuerſas orbis nationes mos inoleuit, ut baſilicas plurimas uel oratoria pontifices in honorem ſancti Saluatoris condere, & dedicare nõ deſinant. In libello de paſsione & imagine domini noſtri Ieſu Chriſti. Queritur idẽ Athanaſius, inter alia crimina ſibi obiectum fuiſſe, quod in magna eccleſia Synaxis habita ſit prius, quam dedicaretur, quodq. illegitimæ præces ibi fuerint conceptæ. In priore Apologia ad Cõſtantium. ex quibus uerbis facile cuiuis perſpicere licet, quæ fuerit opinio priſcis etiam illis temporibus de conſecratione ſiue dedicatione templorum, cum illegitimæ preces conceptæ putarentur in templis non conſecratis. Philo quoque, qui fuit Apoſtolorum æqualis, ſcribit hoc de uiris Apoſtolicis, quod habuerint ſacra domicilia, quæ ſemina ſiue monaſteria uocabant: in quibus manentes, honeſtæ ac ſanctæ uitæ myſteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quidquam eorum, quæ ad corporis ſuſtentationem neceſſaria ſunt, ſed leges & oracula Prophetarũ & hymnos, ac reliqua eiuſmodi, quibus ſcientia & pietas augeſcunt & cõſumantur. Ac illud quidem dubium non eſt, quantũ ad ipſum Deũ attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cum ſit corporis expers, nullis finibus circũſcribitur, nec loco clauditur ullo: quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus, Si cælum, inquit, & cæli cælorũ te capere non poſſunt, quanto magis domus hæc quã ædificaui tibi? Ceterũ quod in templis potius orationes, præſertim uero ſacrificia peraguntur, hominũ id cauſa conſtitutum eſt, quorũ ingenium eſt, eorum præſertim qui ſunt de uulgo, quæ peruulgata ſunt, minorẽ ut eorũ rationem habeant: quin ea deſpicatui ducunt. ſi quæ uero ſollemni ritu proprie diuinæ rei faciendæ dicata ſunt & conſecrata, neſcio quo modo maiore quadam habentur a multis in ueneratione. Sic uidemus ad regum & principum uenerationem permultum facere, ſi domos habitent, quam reliqua multitudo, magnificentiores, ſi ueſtes etiã

Exod. 26
3. Reg. 6
Act. 3
Lib. 2. c. 39. 40 et 41. Eccl. hiſt.
Grat. de conſecrat. lib. 1. cap. omnes. Iuon li. 3. decret.
Vide Euſeb. lib. 2. ca. 17. Eccl. hiſt.
3. Reg. 8

induti ſiut ſplendidiores. Viſum eſt igitur ad multitudinis maiorem erga Deum re
uerentiam excitandam, non parum intereſſe, ut ædes certæ couſtituerentur, in
quibus res alia nulla fieret, præterquam quæ ad colendum Deũ pertineret: quin
& uaſa, quemadmodum antea commemorauimus, & ueſtes, & miniſtri quoque
peculiates ei rei deſiguati ſunt. Deiude uero cum præcipuus Dei cultus, in eo ca-
ritate proſequendo couſiſtat, (nihil autem amatur, niſi cognitum, ſicut ab Au-
Lib.10. de trinitate, cap. 1 guſtino quoque ſcriptum legimus) omni certe ſtudio laboratum oportuit, ut cla
rum omnibus & illuſtre Dei uomen redderetur, ut ne quem latere poſſet, quan-
tis ille beueficiis mortaliũ geuus affecerit, quo, ſic illis cõmemorandis, ad colen-
dum, hoc eſt amandum Deũ, facilius homines accenderentur. Poſtulabat itaque
ratio, locus ut aliquis deſiguaretur, in quo beneficia Dei quammaxime clara te-
ſtataq. cunctis redderentur: cui rei uou alia domus uiſa eſt magis idonea, quam
ea ipſa, quæ rebus diuinis faciendis eſſet dicata, quarum non poſtrema pars eſt
uerbi Dei prædicatio. Neque dubitandum eſt quin gratiores Deo ſint preces, &
ad impetrandũ quod uelis efficaciores, quæ fiunt iu templo Deo conſecrato, nõ
3. Reg. 8 ſolum propter loci reuerentiã, ſicut Salomon quoque petiuiſſe Deũ legitur, Sint
oculi tui aperti nocte ac die ſuper domum, de qua dixiſti: Erit nomen meum ibi,
ut exaudias orationem ſerui tui, populi tui, Iſrael in loco iſto: uerum etiam quod
cum coit cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, cum quaſi manu facta precatio-
Tert. in Apologetico, cap. 19 uibus ambiunt orantes, grata eſt hæc uis Deo, ſicut ſcribit Tertullianus, quodq.
ſingulis petentibus negaturus forte fuerat, multorum unauimitati precantium
Lib. 5. in Lucã. fere tribuit. Fieri namque, dicit Ambroſius, Eccleſiæ contemplatioue, ut, quod
alicui Domiuus uegare poſſet, ignoſcat: certum ut ſit, quod maiore cum fructu
Deo ſupplicatur in Eccleſia, quam quouis in alio priuato loco. Quod his etiam
Ad popul. Antioch. hom. 79 uerbis teſtatur Ioaunes Chryſoſtomus. Et domi quidem orari poteſt, ſic autem
in Eccleſia non poteſt, ubi tanta patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unani-
miter emittitur. Nou ita, Dominum per te ſolus orans, audieris, ut cum fratri-
bus tuis. Hic enim maius aliquid eſt, puta, unanimitas, & conſonantia, carita-
tisq. uinculum, & ſacerdotum orationes. Propterea namque ſacerdotes propoſi-
ti ſunt, ut multitudinis orationes cum ſint infirmiores, hiſce potentiores adiun-
Act. 12 gentes, pariter cum illis in cælum aſcendant. Si namque Petrum Eccleſiæ adiuuit
oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quo modo tu ipſius potentiam con
Chry. hom. 3 temnis? Quin & alio loco, ubi tractat de incomprehenſibili Dei natura, fieri non
poſſe dicit, ut domi tam beue quis oret, quam in Eccleſia: quod pluribus etiam
De Baptiſmo ſerm. 2. ca. 8 uerbis inibi perſuadere conatur. Beatus quoque Baſilius, æqualis eius, eadem de
re diſſerens, Nobis quoque periculum eſt, inquit, male obiti mandati, ſi loci ra
tionem neglexerimus, maxime ſi ſacerdotii myſteria iu locis profanis celebra-
uerimus: propterea quod ea res indicium haberet coutemptus in celebrante, of-
fendiculum quoque generaret pro uarietate affectionum multifaria, propter ua
riam multorum in rerum diuinarum ſcientia infirmitatem. Si uero quiſquam obii
1. Tim. 2 ciat: Quid igitur eſt quod Apoſtolus dixit: Volo uiros precari in quouis loco,
Ioan. 4 ob id quod Dominus ipſe poteſtatem dedit orandi Deum in omni loco, ubi dixit:
Neque Hieroſolymis poſthac, neque in monte iſto adorabitur pater: hoc dicen
dum eſt, quod illud, in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis uſi-
bus, rebusq. immundis & profanis deputati ſunt, ſed dilatat ac deducit ad ora-
tionem Dei, ab arcto ac Hieroſolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum. His
uerbis indicare Baſilius uidetur, non ſic accipiendum illud eſſe, quod dicit Pau-
lus, in omni loco, quaſi paſsim in profanis quibuſque locis Deus adorandus,
Deoq. ſacrificia ſint offerenda, quod tamen ubique mente fieri poteſt: ſed quod
non ſolum in templo Hieroſolymitano, aut in monte Garizin, uerum in quouis
alio loco, ad colendum Deum proprie deſignato preces, ſupplicationes, & ſacri
ficia fieri poſsint, ut quod a Chriſto dictum eſt: Venit hora, quando neque in mon

te hoc, nec Hieroſolymis adorabitis patrem &: Veri adoratores, adorabunt patrem in ſpiritu &.ueritate, nequaquam per hæc uerba templa, Deo deprecando dicata, uideantur excluſa: ſed cum Iudæi contenderent, nuſquam adorari Deum oportere præterquam Hieroſolymis in templo, quaſi Deus alibi non audiret uota deprecantium: contra Samaritani negarent eum uſquam adorandum niſi in monte Garizin, quod is locus a Moyſe decretus eſſet, ubi Patriarchæ benedicerent populo ſeruanti mandata Dei, hoc dicere uoluiſſe Chriſtus intelligendus ſit, futurum non ita multo poſt, ut & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur, ac, antiquatis utriſque, pius & uerus cultus, nempe ſpiritualis, in eorum locum ſuccederet: quo non in hoc monte, quaſi concluſus in eo credatur, qui non ſolum huius montis, uerum etiam totius orbis Deus eſt & Dominus: nec Hieroſolymis, quaſi non alius ad orandum patrem ſit locus aptus & idoneus: uerum qnam longe quamq. late pateat orbis uniuerſus, in omnibus terrarum locis templa Deo pie colendo fabricarentur, in quibus ipſi pii templa Deo facti, non iam in externis tantum ritibus, quemadmodum a Iudæis eſt factitatum, uerum ſpiritu Denm & ueritate ſint adoraturi, nimirum fide nera, caritateq. non ficta: ut qnidquid externorum rituum adhibitum fuerit, ii nihil aliud, quam certa quædam indicia ſint huius fidei, caritatiſq. futuræ. Eſt quidem ita, quod in omni loco Denm adorare fas eſt, qui non locum, ſed mentem requirit feruidam: uere namque dixit Ambroſius: Non locus orationem commendet, ſed deuotus animus. In primum caput ad Romanos. Et aliquot ſæculis ante Clemens Petri ſucceſſor, ſi propter infideles, inquit, ad Eccleſiam ire non poteſt, domi cœtus congregabis o Epiſcope. Non enim locus ſanctificat hominem, ſed homo locum. Sic Hieremiam in cœno, ſic Danielem in lacu, ſic Iob in ſterquilinio iacentem, ſic Ionam in uentre ceti, ſic latronem in cruce pendentem, ſic Ezechiam in lectulo decnmbentem, ſic Paulum iu carcere clauſum, Deum deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed ſi illam ipſam mentem feruidam ad locum ſanctum, ad congregationem ſanctam attuleris, certum eſt & indubitatum, quod ex tali mente profectæ preces multo tum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futuræ ſint efficaciores. Quáobrem facere prorſus oportet hominem non Cyclopicum, ut uel feſtis ſaltem diebus templa Deo conſecrata ingreſſus, ad ſanctorū ſe cœtum aggeret, & cum illis pnras manus leuet, Deumq. cum ſibi, tum Eccleſiæ nniuerſæ propitium reddere conetur, ac quæ ſit illius uoluntas, ex ore ſacerdotis accipiat. Quam ad rem pluribus, hortatur Dinus Clemens Petri ſucceſſor his uerbis. Quo modo non hoſtis Dei habendus eſt is, qui in temporalibus diu, noctuq. eſt occupatus, æterna uero contemnit? ac balnea quidem, & caducum cibum quotidie frequentat, quæ uero perpetuo manent nō curat? Quo modo non dicet Dominus huic, Iuſtificatæ ſunt gentes ſupra nos: quemadmodum Iſraeli improperans dicebat, Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Nam ſi gentes de ſomno quotidie excitatæ concurrunt ad idola, nt illa uenerentur, & priuſquam opus actionemue aliquam inſtituant, illis ſupplicant, & a feſtis celebritatibusq. eorum ſe non ſubducnnt, ſed in iis ſnnt intenti non ſolum indigenæ, ſed etiam qui longe abſunt, atque in theatra tamqnam in Synagogas conueniunt: eodem modo qui fruſtra Iudæi nominantur, poſt ſex dierum ceſſationem, ſeptimo die in Synagogam conueniunt, & uacationis Synagogæq. ſuæ rationem habent, (qui tamen in ſua infidelitate uirtute uerbi ſunt priuati, præterea uero ipſius nominis, quo appellantur, uim proprietatemq. amiſerunt, Iudas enim confeſsio eſt, ii autem non ſunt confitentes Deo, cum Chriſti paſsionem per ſcelus effecerint, ut per pænitentiam ſalutem adipiſcantur) ſi igitur qui non ſaluantur in iis, quæ ſine fructu faciunt, ſnnt aſsidui, tu qua excuſatione uteris cum Deo, qui Eccleſiam eius derelinquis, nec genus imitaris, ſed eo derelinquis, uel quia te d. is ignauiæ, uel quia deficere cogitas, uel alicui malo ſtudes. In eandem ſententiam

Deut.11
Lib.8.conſtitu. Apoſt.cap. 40
Hier.38
Daniel 6
Iob.2
Ionæ 2
Luc.23
Eſa.38
Act.16
Lib.2.ca.64. conſti. Apoſt.
Matth.11

tentiam pleraque dicit & in eo quod præcedit, & iu eo quod ſequitur capite. Ne
que uero ſine cauſa, loca einſmodi Deo conſecrata, uocantur Eccleſiæ. Etſi enim
1. Petr. 2 quæ proprie dicitur Eccleſia, conſtat ex uinis lapidibus, ex hominibns in Deũ cre
dentibus (idem enim Græce ſonat uox hæc quod Latine cœtus uocatorũ) tamen
quoniam in eum locnm conueniunt, qui nocati ſunt ad ſpem cæleſtis hereditatis
conſequendæ, locum ipſum eodem nomine, quo cætnm in eo cõgregari ſolitum,
appellare uiſum eſt. Quiſquis igitur ex uocatis eſſe uult, ædes eas ut freqnenter
neceſſe eſt, in quas conuenire uocatos uidet: ut ad eandem uocationem ſe quo-
que pertinere teſtatum omnibus faciat. Quoniam uero non eſt quod quiſquam
ſperet fore, ut inter electos cenſeatur, qui non ſit e cœtu uocatorum, uel hoc ip-
ſo nomine facere quiſque debet, ut libenter in hoc uocatorum cœtu uerſetur,
quo poſsit in electorum numerum aggregari: cum præſertim cœtus hic in terris
adhuc militantium, ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus,
imago quædam ſit illius iucndiſsimæ, & eius quidem ſempiternæ conſolationis
beatorum ſpiritnum, in cælo triumphantium, & abſque ulla intermiſsioue Deũ
laudantium: ut qui ad eam peruenire uult, cœtum hunc in terris agentiũ frequen
tare opus habeat, atque hic illud incipiat meditari, quod erit illic ſine fine facien
dum. Porro congreſſus iſtos non exiſtimandum tantum ad Enangelium audien-
Matth. 21 dum fieri oportere, nt eo audito, ſubito quiſque e templo ſe proripiat, neque ſi-
bi quidquam prætere a in co negotii eſſe putet: ſed ſic Euangelium audiendũ eſt,
ut ſimnl orationi uacetur: cui rei magis etiam, quam audiendo Euangelio, tem-
pla dicata uidentur. Domns mea, dicit Dominus, domus orationis uocabitur:
non prædicationis aut auditionis. Hinc eſt quod Græci qnoque templa uocant,
προσευκτήρια: Latine dicere poſsis oratoria, non prædicatoria uel auditoria: ſi-
Lib. 7 c. ultimo cut apud Euſebium, Socratem, & Zoſomeum uidere licet: non quod non recte
*lib. 8. cap. 2. & * prædicetur & audiatur in illis Dei uerbnm, ſed quod orationibus Deo placando
lib. 9. cap. 10. proprie ſunt deſtiuata. Verum eſt, qnod a ueritate dictum eſt, quod unus eſt ma
Eccl. hiſt. & li. giſter noſter in cælis. Quos enim hic magiſter ſpiritus ſanctus intus non docet, in-
3. de uita Con- docti remanent. ſiquidem forinſecus magiſteria, ſicut ab Auguſtino ſcriptum le
ſtantini. Socr. gimus, auditoria quædam ſunt, & admonitiones: cathedram in cælo habet, qui
lib. 2. c. 16. li. 4 corda docet: qui niſi loquatur nobis intus, fruſtra foris uerba perſtrepunt, quæ
cap. 7, lib. 5. c. 7 haud aliter ſe habent ad mentem hominis, quam quemadmodũ ad arborem agri-
& 20. lib. 7. c. cola. Forinſecus is operatur, adhibet aquam, & culturæ diligẽtiam: uernm adhi
23. beat ille forinſecus quæcumque uelit, numquid poma format? numquid nudita-
Zoſomenus lib. tem lignorum ueſtit umbra foliorum? numquid tale aliquid intrinſecus agit? Sed
7. cap. 20. quis agit hoc? docet nos Apoſtolus dicẽs: Ego plantaui, Apollo riganit, ſed Deus
Matth. 23 incrementum dedit. Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incre
Aug. in epi. mentum dat, Deus. Cum itaque ſonos tantum uerborum ab homine magiſtro
Ioan. tract. 3 percipiamus, res autem ipſas ueritate intus docente cognoſcamns, quid aliud
1. Cor. 3 faciendum nobis reſtat, quam ut ad illum qui cathedram habet in cælo, confugia
mus, illum, ut nos intus doceat, precibus fatigemus, quo & coguoſcere uolnn-
tatem illius, & eam cognitam explere ſimul queamns? Quam autem cauſam eſſe
dicemus aliam, quamobrem parentum noſtrorum memoria multos uidere licue-
rit, non magis ad audiendum promptos, quam ad obtemperandum Dei manda-
tis paratos, cum nunc auditores plurimi, factores uero prope nulli reperiantur:
niſi quod illi, cum ſonum uerborum hominis a ſuperiore loco Dei uoluntatem
in Eccleſia annunciantis percepiſſent, uequaquam ea una re contenti fuernnt,
uerum, ſicut antea quoque commmemoratum a nobis eſt, ad eum qui cathedrã
in cælo collocatam habens intus docet, ſupplices confugerunt, eiuſque fidem im
plorarunt, ut & ſanum eorum, quæ a miniſtro nerbi dicta eſſent, intellectum præ
Lib. 10. confeſ. ſtaret, & ad explendam Dei uoluntatem uires ſuppeditaret, illud quod ab Augu-
cap. 29 ſtiuo in locis aliquot ſcriptum eſt, ſubiude repetentes: Da quod iubes, & iube
quod

quod uis. Atque ut alibi, quam in templo, preces ad Deum recte fundi poſsint, probanda tamen eſt illa Felicis Papæ ſanctio, ante mille annos lata, quod ſicut non alii quam ſacrati Domino ſacerdotes debent Miſſas cantare, nec ſacrificia ſu per altare offerre, ſic nec in aliis quam iu ſacratis locis Miſſas cantare, aut ſacrifi cia offerre licebit. Ac paulo ſuperius, Satius eſt, inquit, Miſſam non cantare, aut non audire, quam in illis locis ubi fieri non oportet: niſi, ut ſæpe dictum eſt, pro ſumma contingat neceſsitate: quoniam neceſsitas non habet legem. Vnde ſcriptum eſt, Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco quem uideris, ſed in loco, quem elegerit dominus Deus tuus. Quem qui præceſsit eiuſdem nominis pontifex prope ducentis annis: Mandamus, inquit, ut ſuper memorias martyrum Miſſæ celebrentur, ne memoria eorum a talibus extingui, aut ueneratio poſsit prohiberi. Quod in Concilio quoque Laodicenſi inter hos duos pontifices interiecto, ad eundem modum conſtitutum legimus: & poſtea in concilio Cabilonenſi, ubi eiuſdem Laodicenſis concilii fit mentio. In ſuis quoque contractioribus regulis Baſilius, Quemadmodum, inquit, ratio non admittit, ut commune uas in ſancta loca inferatur: ita neque permittit, ut ſacra in profanis ædibus celebrentur, ueteri inſtrumento aperte ex præcepto Dei nihil tale fieri permittente, Dominoq. dicente: Templo maius quid eſt hic: Et Apoſtolo: An domos nõ habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam uobis? Laudabo ne uos in hac cauſa? Non laudabo: & quæ ſequuntur. Nec commune conuiuium in eccleſiam inferendum, neque dominicam cenam in priuatis ædibus contemptui exponendam eſſe, ex his docemur: niſi quis in articulo neceſsitatis delegerit puriorem locum, aut domum tempore accommodo. Quamobrem qui nulla neceſsitate adacti in illis ipſis locis, ubi potatur ſæpe, ſaltatur, pergræcatur, ſacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iuſtam reprehenſionem effugere poſſunt. Qui ſi hunc honorem habendum Deo non putant, ut in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non alii rei, quam Deo placando ſacrata eſt, neque ſubmiſſum pii Centurionis illius animum imitari uolunt, qui ſe iudicabat indignũ, ſub cuius tectum Chriſtus intraret, ſed quaſi pro imperio Chriſtũ ad ſe uenire iubent, multo rectius facerent ſi ab audienda Miſſa abſtinerent, quæ profanari certe uidetur, cum in profanis ædibus extra neceſsitatẽ celebratur. Excuterent iſti pigritiam, faſtumq. ſuum abiicerent potius, ac quantacumque dignitate præditi ſint, ita tamen ſe ſuperiorem eſſe Deum ſibi perſuaderent, ut cum illo comparati ne ſint quidem, aut ſi quid ſint, cinis & puluis ſint. Qui hanc animi ſubmiſsionem ad orandum Deum non adfert, inane ſacrificium, inanis eſt illius omnis oratio. Ad quam ut inuitarentur homines, illud quoque moribus eſt receptum, & iam inde a multis ſæculis obſeruatum, ut pro foribus templorum eos qui uariis morbis confecti, membris etiam ſuis mutilati, ac ad extremam egeſtatem redacti ſunt, collocarent, qui quaſi communes quidam hominum præceptores eſſent, per quos ut nec ſecundis rebus efferrentur, nec aduerſis frangerentur, admoneri poſſent. Nihil æque Deus odit atque ſuperbiam: quam ſi ſecum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum abeſt, ut placatum ſibi Deum reddat, maiorem etiam ut illius indignationem prouocet. Aſsident igitur iſti foribus diuinarum ædium, ut cum oculos in eos noſtros defixerimus, admoneamur fragilitatis noſtræ; nos iiſdem quibus illos caſibus obnoxios eſſe recordemur. Placet ſibi quiſquam, quod ætate florenti, quod forma præſtanti, quod ualetudine ſit firma: cum in hos aſpexerit in ueſtibulis templorum iacentes: fieri non poteſt quin criſtas demittat illico; animo ſecum repetens, ex iis fuiſſe quoſdam, quos cum æque Deus iiſdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen ſqualidi ſint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miſerandum in modum oppreſsi. Tumet aliquis diuitiis & potentia: fortaſſe inter eoſdem reperiet aliquem, qui cum & ipſe locuples aliquando fuerit, neque ſecundas res moderate ferre potuerit, eo tandẽ calamitatis

Fel. 4. in Epiſt. ad omnes epiſcopos, cap. 1.

Deut. 12.

Fel. 1. epiſt. 2

Cap. 58

Quæſt. 310

Matth. 8

1 28

calamiraris recidit miſer, nr mendicare ſtipem cogatur. Itaque uiciſsitudinis rerum humanarum commonefactus, de faſtu ſuo permultum remittet, dum quod huic accidit, ſibi quoque euenire poſſe purabit. Atque hæc quidem doctrinæ cuiuſdam ſunt & admonitionis: ſed & conſolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter uoluntatem aliquid: at quam leue eſt illud, ſi cum iſtius caſu, ſtipem pro foribus templi mendicantis, conferatur. Non eſt eo loco quo uelis ualetudo tua: at huius miſeri morbus prorſus eſt incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquam iacturam feciſti: at huius eſt multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo uitam ſuſtentare queat, niſi tua beniguitate ſit adiutus: non murmurat tamen, non maledicit, non aliquod impatientis animi ſignum dat, ſed ærumnam ſuam æquo fert animo. Numquid ea res non magnam dolori noſtro leuationem adfert, ſi quem ex rebus contra uoluutatem noſtram fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat, qui quamuis pro paterno ſuo in nos animo caſtigandos nos eſſe putauerit, ſuæ tameu miſericordiæ non eſt oblitus, neque nos extrema illa calamitate afficere uoluerit, qua miſeros iſtos, pro foribus iacentes Eccleſiæ, premi uidemus. Admonet præterea nos calamitoſorum hic aſpectus, ut ipſi propenſo ſimus ad miſericordiam animo, & ſingularem Dei miſericordiam & benignitatem admiremur. Nam ſi Deus iſtos non aſpernatur, ueque pudet eum ipſorum, quod ſuæ domus ueſtibulis aſsident: multo minus te fas eſt caruem tuam & membra tua deſpicere, ueque eis qua poſsis ratione ſubuenire uelle. Simul conſidera, quam ſit longe dinerſa ratio eius, quam poſsidet rex mortalis, & eius aulæ, quam ſibi conſecratam habet immortalis, ille rex regum, & dominus dominautium. Illic omnia faſtus, hic humilitas omuia. Non licet illic uidere, niſi auro & gemmis ornatos, & pretioſis ueſtibus indutos: huius contra aulici pannoſi ſunt, ſitu, ſqualoreq. obducti, quornm ſedes & collectio modo non admonitio quædam eſt ad hominum genus, præclaram illam uocem edens: Nihil humana ſuut omnia, fumus & umbra ſunt. Si bonum eſſent diuitiæ, Deus ante ueſtibula ſua pauperes non collocaſſet: quos propter eam cauſam ibi collocaſſe uidetur, ut quemadmodum qui ad hominem regem adire uult, prius ſe in alicuius, qui ſit ex illius comitatu, familiaritatem inſinuat, & eum officiis, obſequiis, liberalitateq. ſua ſibi demereri conatur, quo per eum & aditus faciles, & aures principis benignas habere queat: ſic qui uult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo ſuam exaudiri, prius aulicos ipſius, qui pro foribus eius aſsident, ſibi conciliet, ac memor illius quod ſcriptum
Exod. 23 eſt, Non apparebis in conſpectu meo uacuus: eos muneribus deliniat: certo per
Matth. 25 ſuaſum habeus, quod ſibi factum Deus interpretatur, quidquid ex minimis iſtis
Hebr. 4 uni factum fuerit: ac delinitis illis tum primum accedat cum fiducla ad thronum
Matth. 5 gratiæ Dei, qui cum dixerit: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam cõſequentur: non poteſt quod promiſit non præſtare. Ceterum fruſtra miſericordiã expectat a Deo, qui prior in proximum uſus ea non fuerit: erga quem qualem ſe quiſque præſtiterir, talem Deum erga ſe uiciſsim experietur: qni miſericordiam ſe uelle, non ſacrificium, diſertis uerbis pronunciat. Quiſquis igitur quod uult
Oſee 6 Deus, Deo negat, quod ipſe deſiderat, a Deo ſibi uult negari. Eſt in cælis miſeri
Matth. 9 cordia, quemadmodum a Propheta dictum eſt: Domine in cælo miſericordia tua.
Pſal. 35 ad hanc non niſi per terrenas miſericordias peruenitur. Vocat igitur Chryſoſto-
In prima ad mus eos, qui pro foribus eccleſiæ ſedent, ſtipem a nobis mendicantes, medicos
Tim. hom. 14. uulnerum noſtrorum: non ſolum quod faſtui plerumque noſtro medentur, quod graue uulnus eſt animæ, quodq. ſi quem ex rebus aduerſis dolorem accepimus, ei conſolationem adferunt: uerum etiam qnod per eos peccatorm noſtrorum remiſſionem conſecuti, grauibus eorum morbis liberamur. Verba Chryſoſtomi hæc ſunt: Niſi eſſent pauperes, peccatorum difficile ſarcinam poueres: medici illi ſunt uulnerum tuorum, manus eorum tibi medicamenta præſtant. Non ita medi

cus, ut medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet, ſicut pauper, abs te ut accipiat, porrigens manum. Dediſti pecuniam & peccata ſimul exuiſti. Ad eundem modum Petrus quoque Chryſologus, Manus, inquit, pauperis eſt gazophylacium Chriſti: quia quidquid pauper accipit, Chriſtus acceptat. Da ergo homo pauperi terram, ut accipias cælum, da nummum, ut accipias regnum, da micam, ut accipias totum. Sed quid horum opus eſt proferre teſtimonia, quibus referti ſunt ſanctorum omnium libri? Dixit ipſe Chriſtus: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt uobis. Omnia, inquit Baſilius locum hunc enarrans, quæ per rapinam & auaritiæ ſtudium peccamus, & male agimus. Addit paulo poſt: Non quod per ſe iſta ad mundationē ſufficiant, cum principaliter opus ſit miſericordia Dei & ſanguine Chriſti: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, ſi in unoquoque dignos reſipiſcentiæ fructus fecerimus. Fructus autem reſipiſcentiæ dignos intelligi uult idem in eodem libro Baſilius, opera iuſtitiæ, peccato oppoſita. Verbi gratia, Rapuiſti aliena, non modo rapere deinceps deſine, uerum etiam cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Eſt igitur eleemoſyna cumprimis ad id quod uelis impetrandum neceſſaria. Scriptum eſt enim: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Oratio pulſat, ieiunium impetrat, eleemoſyna accipit. Hæc tria unum ſunt, ac ſibi inuicem uitā dant. Orationis anima, ieiunium: ieiunii uita eſt eleemoſyna ſiue miſericordia: ita ſibi connexa hæc ſunt, ut recte ſeparari non poſsint. Quamobrem reprehendendi merito ſunt, qui, per quos ad miſericordiam prouocamur, pauperes & calamitoſos homines, a templi, quæ domus eſt & aula Dei, foribus procul arcere conantur: cum non hanc ex illis utilitatem tantum capiamus, quod nos ad præſtandam miſericordiam, quam præſtari nobis a Deo uelimus, inuitant: uerumetiam & uicisſitudinis rerum humanarum, caſuumque, quibus ſubiecti ſumus, admonemur, & in rebus aduerſis non parum ex eorum aſpectu conſolationis capimus. Retinendus eſt igitur laudatus eccleſiæ mos, ut pro foribus domus Dei pauperes excubent, atque ibi miſericordiam ab iis qui Deū ſui miſereri cupiunt, expectent. Et quamuis recte quouis in loco preces ad Deum fundantur, recte tamen & illud creditur, quod quæ cum reliquo cœtu piorum in ſacris ædibus fiunt orationes, multo ſunt efficaciores. Recte & illud a ſanctis patribus conſtitutum obſeruatur, ut tremendum ſacrificium non alibi, quam in Deo ſacratis templis offeratur: ad quod celebrandum & homines & ueſtes & uaſa & locus requiritur ſacer, ut nihil ibi ſit, quod non uerbo Dei ſanctificatum ſit, quo ſic maiore in ueneratione ſacrificium inter omnia maxime uenerandum, a populo haberi poſsit. Eſt quidem ita, quod ubique Deus eſt: uerum non ubique tamen æqualiter operatur. Miſericordia Domini plena eſt terra: ſed in ſcripturis tamē legimus, quod certa loca ſuis operationibus delegerit, exauditioni templum Hieroſolymitanū, arcam miraculis, piſcinam probaticam ægrorum ſolatio. Templum quidem eo dignatus eſt honore, ut ſi quis etiam exul ad illud uerſa facie oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alii loco conceſſum eſſe legimus. Arcæ porro tantam uirtutem eſſe uoluit, ut ea præſente funderentur hoſtes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrorſum conuerteretur. Piſcinæ uero probaticæ prærogatiuam hanc fuiſſe nobis Euangelium indicat, ut qui primus in eam deſcendiſſet, quocumque tandem affectus eſſet morbo, ſtatim ab eo liberatus diſcederet. Numquid parē uim ad ſanādum aliæ quoque uulgares aquæ habuerunt? Sic Deus, cuius miſericordia pleni cæli, plena eſt & terra, nullo ut loco circumſcribatur, certa tamen loca eſſe uoluit, in quibus manifeſtius uirtutē ſuam declararet. In templo Deus olim reſponſa dabat, in templis angelos uidere licuit, quos inibi etiam habitare uel illud nobis eſſe documento poteſt, quod a Ioſepho memoriæ proditum eſt, cum iamiam Hieroſolymitanum excidium inſtaret, angelos auditos eſſe qui dicerent:

Serm. 8 — *Luc. 11* — *In regulis contract. quæ. 271* — *Quæſt. 4* — *Luc. 19* — *Tob. 12* — *Pſal. 32* — *3. Reg. 8* — *Ioſue 3* — *Ioan. 5* — *Ioſue 6* — *Ioſue 4* — *Ioan. 5* — *De bello Iudaico, lib. 7. c. 17*

rent: Recedamus ex his ædibus. Sed hæc dicet aliquis ueteris teſtamenti fuiſſe;
Ioan. 4 nec ad nouum pertinere quidquam, in quo Samaritanæ diſertis uerbis dictum le gimus: Mulier, crede mihi, ueniet hora, quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis patrem. Atqui ille ipſe qui hæc dixit, noui teſtamenti mediator & auctor, templo tantum honoris habuit, ut cum eiiceret ex eo uendẽtes & ementes, domum illud ſui patris uocauerit. Numquid non totus mun-
Matth. 21 dus domus eſt illius, qui dixit: Cælum & terram ego impleo: cælum ſedes mea,
Hier. 23 terra autem ſcabellum pedum meorum? Et tamen domum ſui patris peculiari mo
Eſa. 66 do quodam templum Chriſtus appellauit. Quin & in ipſis templis arcano quodam & imperſcrutabili Dei iudicio fieri uidemus hoc ipſo gratiæ tempore, ut ter
Epiſt. 137 ribiliora in uno ſint, quam in alio Dei opera. Sic ab Auguſtino factum legimus, cum quidam ex eius ſodalitio iuuenis graue quoddam presbytero crimen intentaſſet, nec res euidentibus argumentis aut refelli poſſet, aut coargui, quod iuſſerit ambos ad locum ſanctum (his enim uerbis utitur) peregrinari, nimirum eũ, ubi beati Felicis Nolenſis corpus conditum erat, ut ibi ad confeſsionem uel pœnæ miraculo uel timore compellerentur. Ac mox ea uerba ſubiicit Auguſtinus: Vbique quidem Deus eſt, & nullo continetur uel includitur loco, qui condidit omnia, & eum a ueris adoratoribus in ſpiritu & ueritate oportet adorari, ut in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet, & coronet: uerumtamen ad iſta quæ hominibus uiſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notiſsima eſt ſanctitas loci, ubi beati Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent apud memoriam ſanctorũ, Numquid, inquit, non & Africa ſanctorum martyrum corporibus plena eſt? & tamen nuſquam hic ſcimus talia fieri. Sicut enim, quod Apoſtolus dicit, Non o-
1. Cor. 12 mnes ſancti habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationem ſpirituum, ita nec in omnibus memoriis ſanctorum iſta fieri uoluit, qui diuidit unicui que propria prout uult. In uita Hilarionis ſcribit Hieronymus, certamen inter Palæſtinos & Cyprios fuiſſe, dum hi corpus, illi uero ſpiritum eius habere ſe iactatent. Et tamen in utriſque locis, inquit, magna quotidie ſigna fiunt, ſed magis in hortulo Cypri: forſitan quia plus illum locum dilexit. Quare minime nouum, ac iam inde a multis ſæculis in orbe Chriſtiano receptum eſt, quod propter admirabiliores Dei operationes, unus locus alio ſanctior habitus, & a piis hominibus magis eſt frequentatus. Qui ſcripſerunt Eccleſiaſticã hiſtoriam, Euſebius, So-
Libr. 6. cap. 11 crates, Sozomenus, Theodoritus, & alii ante mille ducentos, quin & ante mil-
Socrat. lib. 7. c. 47. le trecentos & amplius annos, & Hieroſolymam, & ad martyrum ſepulchra, religionis ergo peregrinationes etiam ex uoto ſuſceptas eſſe, memoriæ prodiderunt.
Sozo. li. 2. c. 14 & lib. 4. c. 5 Quas adeo non contemnendas putauit Ioannes quoque Chryſoſtomus, ut diceret, cum in uinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupiſſet: Vellem
Theod. lib. 8. de curatione græcarum affectionum. nunc locis in illis uerſari, quibus uincula illa manent, & cathenas uidere, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & angeli uenerantur. Si Eccleſiaſticis curis eſſem uacuus, corpuſq. robuſtum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recuſarem, quo cathenas ſaltem uiderem, & carcerem, quo Paulus
Chry. hom. 5. de beato Iob. uinctus eſt. Et in Homilia quinta ad populum Antiochenum, ſcribit in Arabiam quoſdam abire ſolitos fuiſſe, ut fimum, in quo ſederat Iob, cernerent, & terrã oſcularentur, quæ illius uictoris certamina & cruorem, omni auro pretioſiorem
Periſtephanon Ode 1. ſuſcepit. Prudentius de Himetrio & Chelidonio loquens, illitas, inquit, cruore ſacro nunc arenas incolæ confrequentant, obſecrantes, uoce, uotis, munere. Exteri nec non & orbis, huc colonus aduenit. Hieronymus uero, Adorare, ubi ſteterunt pedes Domini, partem fidei eſſe dicit, & quaſi recentia natiuitatis & crucis, ac paſsionis uidere ueſtigia. Idem de Alexãdro ſcribit Epiſcopo Cappadociæ, quod, ſede ſua relicta, profectus fuerit Hieroſolymam, facta loca uiſendi cauſa.

Plura uide in epiſtola eiuſdẽ ad Marcellum. Et æqualis eius Paulinus. Nõ aliter, inquit, affectus homines ad Hieroſolymã rapit, niſi ut loca, in quibus corporaliter præſens fuit Chriſtus, uideãt atque cõtingant, poſsintq. & de ſuo fructu dicere: *In epiſt. ad Macarium.* Introiuimus in tabernacula eius, adorauimus ubi ſteterũt pedes eius. Si ergo religioſa cupiditas eſt loca uidere, in quibus Chriſtus ingreſſus, & paſſus eſt, & reſurrexit, & unde cõſcendit, & aut de ipſis locis exiguum puluerẽ, aut de ipſo crucis ligno, aliquid ſaltem, feſtucæ ſimile ſumere & habere benedictio eſt. Ante annos plus minus ſeptingentos fuit Claudius quidã, qui peregre proficiſcentes ad ſepulchra ſanctorũ martyrum ridebat. eum in eorũ, quos de cultu ſcripſit imaginũ li. 3. grauiter cõfutauit uir doctus Ionas Epiſcopus Aurelianenſis. Verũ in hoc genere, non tam labor ipſe peregrinationis attenditur a Deo, quã affectus. Quemadmodum dicit ille, Affectus tuus operi tuo nomẽ imponit Si quis caritate erga ſanctum aliquẽ inflammatus, & uirtutum illius amore ardens, uiſat reliquias illius, & oſculetur, non poteſt hic affectus Deo gratus non eſſe. Sed hæc obiter. De *Lib. de ciui. Dei l. c. 27.* Chriſtianorum templis ſiue baſilicis, refert Auguſtinus, & in Eccleſiaſtica quoque hiſtoria ſcriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim *Sozo. eccl. hye. lib. 9. c. 9* illis honor habitus fuerit, ut quiſquis ad ea confugiſſet, is ab hoſtium inſultu liber eſſet. Nunc miſerandum in modum ea profanari paſsim cernimus, nec in horrea modo pleraque commutata, uerum & equorũ ex eis ſtabula facta, & in quoſcumque tandem uſus Deo dicatas domos conuerſas: quodq. etiam dictu horrendum eſt, neque facile creditura poſteritas uideatur, in eo ipſo loco, ubi tremẽdum Deo ſacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam uidere licuit, ab iis qui Euangelici, quam Chriſtiani dici malunt. Hi ſunt fructus præclari, ſi diis placet, iſtius Euangelii. Sed hoc fortaſsis offendit nonnullos, quod templa diuis eriguntur. Verum hi cui templa conſtituerentur, uel ex Innocentio tertio pontifice Romano diſcere potuerunt: Cuius hæc uerba ſunt: Duæ ſunt ſpecies ſeruitutis: una quæ debetur ſoli Deo creatori, & dicitur latria, & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramque ſpeciem determinat Dominus, dicens: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent, templa, altaria, ſacerdotia, ſacrificia, & huiuſmodi, quæ ſunt ſoli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio ſanctorum, magnus & metuendus ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt. Non enim ſanctis ad honorem Dei, ſed Deo potius ad honorem ſanctorum, dedicantur templa, conſecrantur altaria, ſacerdotia ſtatuuntur, ſacrificia offeruntur, ne forte ſi ſecus agatur, non theoſebia, ſed idololatria committatur. Quem qui multis præceſsit ſæculis Auguſtinus, cum ad eundem modum, ſicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Chriſtianos argui uideret, quod ad monumenta martyrum plerique omnes confugerent maximo concurſu, atque illorum interceſsione ſe facile, quæ petiuiſſent, impetraturos a Deo confiderent: Nec tamen, inquit, nos eiſdem martyribus templa, ſacerdotia, ſacra, & ſacrificia conſtituimus, quoniam non ipſi, ſed eorum Deus, nobis eſt Deus. Honoramus ſane memorias eorum, tamquam ſanctorum hominum Dei, qui uſque ad mortem ſuorum corporum pro ueritate certarunt, ut innoteſceret uera religio, falſis religionibus fictisq. cõuictis. Itaque uidere licet paſsim apud Auguſtinum, quod non alio fere martyrum templa, quam memoriarum nomine dignatur, cuius etiam hæc uerba leguntur alicubi: Nonne ſi templum alicui ſancto Angelo excellentiſsimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur a ueritate Chriſti, & ab Eccleſia Dei? qui creaturæ exhiberemus eã ſeruitutẽ, quæ uni tantũ debetur Deo. Sed quod nimia quadam religione dicere non fuit auſus Auguſtinus, dixit ante eũ Ioan. Chryſoſtomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixere qui fuerũt eius æquales Socrates, Sozomenus, nec ita multo poſterior Euagrius, ac alii multi: apud quos templa martyrũ, baſilicas Apoſtolorũ & martyrũ,

Innoc. de myſterijs Miſſæ, lib. 3 cap. 11

Pſalm. 88

Lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27

Contr. Maximinum, lib. 1

Chry. hom. 28. ad pop. Antioc.

Hier. ad Riparium, & aduerſus Vigilantiũ.

Socr. lib.1.c.16. eccleſiam Apoſtolorum, eccleſiam Theonæ, Eccleſiam Dionyſii, oratorium Tho
& ult. & lib.2 mæ, ſacrum Euſemiæ martyris templum, & aliorum ſanctorum legere licet.
cap.11. Quid igitur? num ignorabant iſti omues, quod ex diuino præcepto ſciebat Augu
Sozo. lib. 4.c.9 ſtinus, non eſſe creaturæ ſeruitutē eam exhibendam, quæ ſoli debetur creatori?
Et lib.3.c.6.et Minime gentium, æque illi hoc atque Auguſtinus ſciebaut, neque ſecus facie-
lib. 16.c.18 bant: ſed in uerbo nihil fuiſſe periculi iudicabant. Quis enim neſcit, etiam ſi
Euag lib.2.c.3 templum Petri & Pauli, uel cuiuſcumque ſancti tandem eſſe dicatur, non propterea Petro uel Paulo, ſed ſoli Deo dicatum eſſe, ſoliq. Deo ſacrificia in illo offerri, etiam ſi Petri, uel Pauli, uel alterius cuiuſquam ſancti fiat in eo memoria, ut recte Auguſtinus memorias martyrum, recte ceteri quoque templa, ſiue baſilicas, aut Eccleſias martyrum eiuſmodi loca uocauerint. Nam proprie quidem ſolius Dei templa ſunt: Quoniam uero uel ſunt in illis Apoſtolorum aut martyrum reliquiæ, uel eorum frequens fit commemoratio, recte martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa uocantur. Quanquam extat liber de Eccleſia
Cap.73 ſticis dogmatibus, qui Auguſtino inſcribitur, in quo hæc uerba leguntur: Sancto rum corpora, & præcipue beatorum martyrum reliquias, ac ſi Chriſti membra, ſinceriſsime honoranda, & baſilicas eorum nominibus appellatas uelut loca ſancta, diuino cultui mancipata, affectu piiſsimo, & deuotione fideliſsima adeundas credimus. Si quis contra hanc ſententiam uenerit, nou Chriſtianus, ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt ig tur, quemadmodum ex hoc Auguſtini loco licet colligere, baſilicæ, ſiue templa Dei, ſed appellantur tamen ſancto rum uomininibus, haud aliter, quam nos fideles, cum & ipſi templa Dei ſimus, ſuo tamen quiſque proprio nomine uocamur. Quamquam in eo quoque libro, qui ſine controuerſia Auguſtini eſt, quem inſcripſit de cura pro mortuis gerenda, his ille uerbis utitur: Marer filii defuncti corpus deſiderauit in baſilicam marryris poni. Fuit aute mille dncentos & amplius auuos Euſtathius quidam hæreticus, qui loca ſanctorum martyrum, uel baſilicas coutemnerer, & omnes qui illuc con uenirent & ſacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gaugrenſi
Gágr. Syn. c.20 Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc uerba pronuuciatū eſt: Si quis per ſu perbiam, tamquam perfectnm ſe exiſtimans, conuentus, qui per loca, & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt, uel accuſauerit, uel etiam oblationes, qnæ ibidem celebrantur, ſpernandas eſſe crediderit, memoriasq. ſanctorum contemuendas, anathema ſit. Hic quoqne dixere patres, loca & baſilicas ſanctorum. Similiter Baſilius, Paratum hic eſt Chriſtianis auxilium, Eccleſia uidelicet martyrum, In 40. martyres, & in Pſalmum 114. Dicatum, inquit, martyribus templum. De Conſtantino ſcribit Euſebius, quod is templum Apoſtolis dedicauit, credens hanc ſe memoriam animæ ſuæ ſalutarē & utilem facere, lib.4. de uita Conſtantiui.
Libr.8.cap.28. Sozomenus uero etiam ad honorem Stephani protomartyris, & in honorem Thyr
Eccl. hiſt. ſi matryris, & aliorum, ædificatas Eccleſias ſcribere ueritus non eſt. Nou quod neſciret ad honorem Dei conſtructas, qui ſacrificiis in illis Eccleſiis colebatur,
Lib.9.cap.2 ſed quod ſuus quoque honos in eis Stephano & Thyrſo tribueretur, dum & res ab eis geſtæ recitantur, & ad eorum imitationem homines accenduntnr, & Deo gratiæ aguntur, cuius dona fueruut ea omnia, quibus in hac uita excelluerunt. Neque uero Deo tantum precibus & ſacrificiis placando, uerum & corporibus hominum ſepelieudis templa ſuut & cœmiteria conſecrata, quod qui corpora ſua uiuentes Deo templa dicaſſent, eos mortuos, non niſi in ſacris locis recondi, æquum eſt putatum. Ac uerum quidem illud eſt, quod ubicūque ſepeliamur, Do
Pſal. 23 mini eſt terra & plenitudo eius, quodque ſepultura optima eſt, optima uita, ſi-
Homil. 84. in cut a Ioanne Chryſoſtomo traditum legimus: ſed interea tamen etiam antiqno-
Ioan. rum iuſtorum funera, officioſa pietate curata, exequias celebratas, ſepulturas
Gen.47.et 50. prouiſas, ipſosque, dum uiuerent, de ſepeliendis, uel etiā transferendis corporibus

bus, ſuis filiis mandaſſe legimus, Et Tobias ſepeliendo mortuos, Deum promeruiſſe, teſte angelo, commendatur. Ipſeque quoque dominus die tertio reſurrecturus, religioſæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumq. commendat, quod unguentum pretioſum ſuper membra eius effuderit, atque hoc ad eum ſepeliendum fecerit. Et landabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorifice tegendum ſepeliendumq. curarunt. Ioannes quoque Chryſoſtomus cum laude quadam commemorat, quod Conſtantinopoli reges magnam gratiam putant, non ſi prope Apoſtolos, ſed ſi uel extra eorum ueſtibula corpora ſua ſepeliantur: fiantq. piſcatorum oſtiarii reges, neque hic in morte confunduntur, ſed honeſtantur, & ipſi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam homilia, cum docuiſſet, quo modo ipſe, qui purpuram indutus eſt Imperator, accedit ſeruorum crucifixi complexurus ſepulchra, & faſtu depoſito ſtat ſanctis ſupplicaturus, ut pro ſe apud Deum intercedant: & ſcenarum fabrum & piſcatorem, etiam mortuos ut protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox ſubiungit. Audebis igitur quæſo eorum dominum appellare mortuum, cuius ſerui uel mortui terrarum orbis ſunt protectores? Nec hoc tantum Romæ quis fieri uiderit, uerũ & Conſtantinopoli. Nam & hic Conſtantinum magnum ipſius filius honore magno cenſuit haberi, ſi pro foribus piſcatoris paternum corpus collocaret, & quod in regiis ſunt ianitores regibus, hoc ſunt in monumento piſcatoribus reges. Neque diſsimilia ſcribit Auguſtinus ad Madaurenſes. Videtis, inquit, ſimulachrorum templa, partim ſine reparatione collapſa, partim dirnta, partim clauſa, partim in uſus alios cõmutata. Ipſaq. ſimulachra uel confringi, nel incendi, uel includi, uel deſtrui, atque ipſas huius ſæculi poteſtates quæ aliquando pro ſimulachris populum Chriſtianum perſequebantur, uictas & domitas, non a repugnantibus, ſed a monentibus Chriſtianis, & contra eadem ſimulachra pro quibus Chriſtianos occidebant, impetus ſuos legesq. uertiſſe, & Imperii nobiliſsimi eminentiſsimum culmen ad ſepulchrum piſcatoris Petri, ſubmiſſo diademate, ſupplicare. Sozomenus quoque nõ reprehendit mulierem quandam Euſebiam, quod iuxta eum locum, in quo reliquiæ quadraginta militum fuerunt conditæ, iuramenti religione obſtrictis monachis, ſe quoque condi curauit. A Paulino quoque religioſa quædam uidua Flora petiuiſſe legitur, ut in beatiſsimi Felicis confeſſoris baſilica, defuncti filii eius corpus poneretur, qui cum ea de re ad Auguſtinũ retuliſſet, hoc ab eo reſpõſum tulit. Prouiſus ſepeliendis corporibus apud memoriam ſanctorum locus, bonæ affectionis humanæ eſt erga funera ſuorum, quoniam ſi nonnulla religio eſſet, ut ſepeliantur, non poteſt nulla eſſe, quando, ubi ſepeliantur, attenditur. Sed cum talia uiuorum ſolatia requiruntur, quibus eorum pius in ſuos animus appareat, non uideo quæ ſunt adiumenta mortuorum, niſi ad hoc, ut dum recolunt, ubi ſunt poſita eorum quos diligunt corpora, eiſdem ſanctis illos, tamquam patronis ſuſceptos, apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere poſſent, etiam ſi talibus locis eos humare nõ poſſent. Sed non ob aliud uel memoriæ, nel monumenta dicuntur ea, quæ inſignita fiunt ſepulchra mortuorũ, niſi quia eos, qui uiuentium oculis morte ſubtracti ſunt, ne obliuione etiam cordibus ſubtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cum itaque recolit animus, ubi ſepultum ſit cariſsimi corpus, & occurrit locus nomine martyris uenerabilis, eidem martyri animam dilectam cõmendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis a fidelibus cariſsimis exhibetur, eum prodeſſe non dubium eſt iis, qui cũ in corpore uiuerent, talia ſibi poſt hanc uitam prodeſſe meruerunt. Nam quos peccata grauia deprimunt, non ad abſolutionem potius, quam ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Eccleſiis poni, ſcribit Gregorius. Non enim eos ſacra loca liberant, ſed culpa magis temeritatis accuſat: id quod productis etiam exemplis planum facit. Et propterea

Tob. 2. & 12. *Matth. 26* *Ioan. 19* *Tom. 5. homil. quod Chriſtus Deus eſt aduerſus gentes.* *Idem hom. 66. ad pop. Antioche.* *Epiſt. 42* *Lib. 9. ca. 2. Eccle. hiſt.* *De cura pro mortuis ca. 1 & 4* *Greg. 4 dialog. cap. 50. & aliquot aliis ſeq.*

pterea ſacris canonibus cautum, & in Eccleſia uidemus obſeruatum, quod qui
ſibi ipſi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem ſuam
auxerunt, qui ſine pænitentia ex hac uita exceſſerũt, qui uel cum graue ſcelus ali-
quod patraſſent, e cœtu piorum ſententia iudicis eiecti, atque a Chriſti corpore
præciſi ſunt, uel qui ſe ipſos ultro præciderunt, quales ſunt ſchiſmatici & hæreti
ci, eorum corpora in ſacris locis humari non permittuntur: quod, quemadmo-
dum ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopũ ſcribit uere magnus ille pontifex Leo,
Epiſt. 90. ca. 6 quibus uiuentibus non communicauimus, eis mortuis quoque cõmunicare non
poſſumus. Non eſt cum iis ne mortuis quidem commune quidquam habendum,
qui doctrinis uariis & peregrinis abducti, ſuo ipſorum iudicio ſunt condemnati,
dum quod iudicis fuerant ſententia paſſuri, id ultro ipſi fecerunt, ſeq. a Chriſti
corpore præciderunt & e cœtu fidelium exterminarunt, atque ab eorum commu
nione ſepararunt. Sed hæc de ſepultura, deq. ſepulchris dicta ſufficiant: Neque
enim omnia nobis perſequi propoſitũ eſt, quæ fuſius ab aliis tractata ſunt. Verũ
nec hoc nouum eſt quod in templis altaria conſtituuntur, quorũ uſum antiquiſsi
mum eſſe conſtat non ſolum ſub lege, uerum etiam tempore gratiæ. Laudat Ne-
potianum Hieronymus ad Heliodorum ſcribens, quod ſolicitus fuerit, ſi niteret
altare, ſi parietes abſque fuligine, ſi ſacrarium mundum, ſi uaſa luculenta. Sed &
multo ante Origenes ſcribit, Ad ornatum altaris uel eccleſiæ aliquid conferri ſo
litum fuiſſe. Homil. 10 in Ioſuam. Porro Socrates ſcribit quod inuerſum eccleſiæ
ſitum habuerit Antiochiæ Altare quidem non ad orientem, ſed ad occidentem
ſpectans. lib. 5. cap. 22. De Zenone uero narrat Sozomenus, quod is oratorium
ædificauerit, in quo illi altare conſtituerit, lib. 5. ca. 9. Quod quidem nihil aliud
eſſe, quam ſedem & corporis & ſanguinis Chriſti docet Optatus, cuius & hæc
uerba leguntur: Quid eſt tam ſacrilegum, quam altaria, in quibus & uos aliquan
do obtuliſtis, frangere, radere, remouere, in quibus uota populi & membra Chri
ſti portata ſunt quo Deus omnipotens inuocatus ſit, quo poſtulatus deſcendit
Spiritus ſanctus, unde a multis pignus ſalutis æternæ & tutela fidei & ſpes reſur-
rectionis accepta eſt lib. 6.

De cærimonijs, quæ ſumuntur a tempore. Cap. XCI.

TEMPORVM in Eccleſia primitiua magis anxia fuit & diligens obſeruatio,
quam uel hoc noſtro ſæculo, uel iis quæ proxime præceſſerunt. Documen
Vide Euſebium to eſt ingens & inſignis illa de tempore celebrandi feſti Paſchatis inter O-
lib. 5. cap. 25. rientis & Occidentis Eccleſias concertatio: Quæ uſque eo etiam progreſſa eſt,
Eccl. hiſt. ut qui tunc fuit Romanus Pontifex Victor, totius Aſiæ parœcias, una cum uicinis
Socr. li. 5. c. 25 Eccleſiis, tamquam aliena ſentientes, a communionis unitate præciderit. quod,
Niceph. libr. 4. ut monitis eius de feſto Paſchatis eodem cum occidentis Eccleſiis die celebran-
cap. 36. & ſeq. do parerent, adduci non potuiſſent. Ac non defuerunt quidam graues uiri, qui-
bus hæc tanta Romani Pontificis uehementia non probaretur: cum præſertim tra
ditum ſibi per manus ab ipſis Apoſtolis morem, obſeruare ſe Aſiæ Epiſcopi dice-
rent: neque tanti eſſe hæc feſti celebrandi diſcrepantia putaretur, ut illius gratia
Leo epi. 62 præcidendum ab Eccleſia quemquam exiſtimarent. Verum Leoni pontifici non le
uiter delinqui uiſum eſt, cum de feſto Paſchatis tractaret, ſi in principio ſacramen
ti ueritas & unitas ab uniuerſa Eccleſia non teneretur. Quod idem aliquanto an
te uiſum fuit Ambroſio, qui per patres cõcilii Nicæni quandam neceſsitatem ce-
lebritatis huius omnibus eſſe ſcribit impoſitam Chriſtianis, Epiſtola 83. cuius
Hæreſi. 50 etiam æquali celebri ſcriptori Epiphanio tam graue uiſum eſt, in hac obſeruatio
ne diei Paſchatis a more ceterarum orbis Eccleſiarum alios diſcrepare, ut non du
bitauerit in album hæreticorum eos referre, qui quarta decima luna Paſcha cele-
braſſent: quos quidem Quartadecumanos uocat. Ac inter alia multa, quæ præ-
Hæreſi. 69 clare geſta ſunt a Conſtantino Imperatore, hæc duo uel maxime laude omnium,
prædicationeq.

prædicationeq. digna eſſe cenſet, quod is congregato Nicæno concilio, & Arii dogma ſubuertendum, & diſcrepationē ac diſcrepantiam hanc de celebrando Paſchatis die de medio tollendam curauit. Fuitq. Nicænum concilium non magis propter eos habitum, qui in Aegypto dogmatis gratia diſsidebant, quā propter eos qui in Oriente in celebrando Paſchate diſcrepabant, conciliandos: quod etiā cum alibi tum in epiſtola, quam ſcripſit ad Epiſcopos Africanos, Athanaſius indicat. Decretum itaque fuit a trecentis decem & octo patribus, qui tum Niceæ cōuenerant, ut uno eodemq. die ſanctiſsimi Paſchatis feriæ peragerentur: utq. Orientis Eccleſiæ, quæ a Romana, & ceteris occidētis Eccleſiis diſsidere uiſæ ſunt, eundem, quem eæ, diem obſeruarent: idq. duplici de cauſa (ſicut ab Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptoribus memoriæ proditum eſt) Primum quod minime fas eſſet *Euſeb. lib. 3. de* Chriſtianis Iudæorum ſequi conſuetudinem: qui poſteaquam conſceleratas ma- *uita Cōſtantiæ.* nus ſuas nefaria Chriſti cæde contaminarunt, tanta ſunt animorum cæcitate percuſſi, ut uidentes non uideant, audientes non audiant, neque quod rectum, quodq. ſalubre ſit, intelligant. Deinde quod graue cumprimis & indecorum eſſe *Eſai. 6* putaretur, quandoquidem unum corpus, unus ſpiritus ſumus omnes, una uoca- *Ephef. 4* tionis noſtræ ſpes, unus Dominus noſter, una fides, unū baptiſma, unus eſt Deus & pater omnium, non uno eodemq. tempore, anniuerſarium redemptionis noſtræ diem ab omnibus & ſingulis eiuſdem corporis membris celebrari: ſed per eoſdem dies alios quidem ieiuniis exerceri, alios uero conuiuiis uacare, & hos quidem feriari & conquieſcere, illos uero corporis afflictionibus macerari: quēadmodum in ſua quadam ad Epiſcopos, qui ad Synodum Nicænam uenire non poterant, & ad omnes ubique locorum Eccleſias, epiſtola fuſius ab Imperatore Conſtantino, & in eo libro, quem aduerſus hæreſes conſcripſit, ab Epiphanio proditū legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priſcis fuerit, uel obſeruandi certa tempora, uel mutandi, duplex nimirum, una, ut ne quid uel cum Iudæis, quemadmodum de Paſchate, deq. ſabbato factum uidemus, uel cum gentibus commune haberemus: quæ cum ſextum hebdomadæ diem, tamquam Veneri ſacrum, in ludis, epulis, & omnibus nequitiis conſumere ſolitæ eſſent, uiſum eſt Chriſtianis, ut quem illi diem cumprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mærore & luctu traducerent, non ſolum acerbiſsimos cruciatus & mortem Chriſti turpiſsimam, uerumetiā, peccata ſua, quæ cauſam illis dederunt, deflentes. Altera, quod, ſicut a ſanctiſsimo Damaſo ſcriptū & a Leone repetitū legimus, non aliter unus grex, *Epi. 4. De Cho-* & unus paſtor ſumus, quam ſi, quod iterum atque iterū monet Apoſtolus, id ip- *repiſcopis.* ſum dicamus omnes: ſi perfecti ſimus in eodem ſenſu, & in eadem ſententia: ſi *Leo epi. 4. c. 2* eoſdem uno atque eodem tempore ritus obſeruemus. Fuit & hoc a priſcis obſer- *1. Cor. 11* uatum, ut a feſto Paſchatis, uſque ad feſtum Pentecoſtes, non niſi ſtantes orarent, & uocabantur ii ſtationum dies: de militari exemplo nomine ſumpto, ſicut a Tertulliano ſcriptum eſt. Quin & die dominico ieiunium, ut idem auctor *In libello de ora* eſt, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quo- *tione. De coro-* que concilii decretum interceſsit: quo cautum eſt, ut die Dominico & in diebus *na militis, c. 3* Pentecoſtes ne quiſquam genua flecteret, ſed ſtantes ad orationem nota Domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationem ut explicaret, dignum duxit Baſilius. Obſeruabantur ab iiſdem uigiliæ nocturnæ, quibus & a uino & a carnibus abſtinebatur, & aqua ſola potum præbebat, obſonium uero fuit panis cum ſale & aqua. In iis populus conſurgens, ut eſt apud Baſilium, antelucano tempore *De ſpiritu ſan-* domum precationis petebat: & curſitabatur ad ſepulcra martyrum a pueris, puel- *cto, cap. 27. ad* lis, uiris, feminis, omniſq. generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & *Amphil.* ſtationem, & uigiliarum nomen ſolum ſupereſt. Nam neque ſtantes oramus, ne- *Euſeb. lib. 2. c.* que nocturnas uigilias exercemus, quorum tamen utrumque apud Græcos adhuc *17. Eccl. hiſt.* in uſu eſt: ieiunamus tantum pridianis maiorum feſtorum diebus. Deinde uero ſanos priſci non baptizabant, niſi in Paſcha & Pentecoſte: qua de re Synodi quo-

que Romanæ decretum ante mille trecentos annos interceſsit. Contra quod cum
Cap.2.in epiſt. uentum a nonnullis fuiſſet, grauiter a Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo
ad Imer. ſanctiſsimus non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniorum baptizaſſent,
Leo epi.4. quod ſola diceret eſſe legitima baptizandi tempora Paſcha & Pentecoſten, ac
nullos alios dies eis miſcere licitum eſſe putaret. Quod ad eundem quoque mo-
Gel.c.12.in epi. dum a Gelaſio Papa poſtea fuit conſtitutum. Nunc quouis tempore baptizare
ad uniuerſos epi fas eſt. Vt uel ex eo perſpicuum eſſe cuiuis poſsit, obſeruantiores fuiſſe ueteres
ſcopos per Luc. temporum, quam ſit hoc noſtrum & proxima ſuperiora ſæcula. In ſolis ordinatio
4.Ibidem, c.13 nibus uetus Eccleſiæ mos obſeruatur. Neque enim fiunt, niſi quo tempore fieri
debere ſcripſit Gelaſius, quarti menſis ieiunio, & ſeptimi, & decimi, ſed etiam
quadrageſimalis initii, ac mediana quadrageſimæ die ſabbati. Quartum menſem
uocat Gelaſius Iunium, in quem fere ſabbatũ Pentecoſtes incidit, (ueteres enim
annum a Martio auſpicabantur) ſeptimum Septembrem, decimum Decembrẽ,
initium quadrageſimale, ſabbatum poſt inuocauit medianam, ſabbatum poſt Læ
tare, ac deinde ſabbatum ſanctum Paſchæ. Porro quod ad Euchariſtiæ ſacramen-
tum attinet, nullis id fuit aut eſt umquam temporum circulis circumſcriptum: ne
que eſt ullus dies anni, quo non ſit fas cuiuis uolenti ſacramentum Euchariſtiæ per
cipere: quod qui fuerunt æquales Apoſtolorum, aut eorum temporibus proxi-
mi, quotidie feciſſe uiſi ſunt. Nam cum quotidie mortem ſuis ceruicibus impen-
dentem expectarent, quo paratiores eſſent ad eam pro Chriſti nomine fortiter op
petendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad ſacram Synaxim acce
debant. Fuerunt poſtea, qui ſolis id diebus Dominicis facerent. Refrigeſcente
uero paulatim pietate, cum rarius homines accederent, ante mille centum & am
plius annos Agathenſis concilii decretum interceſsit, quo cautum eſt, ut ſæcula-
Cap.18 res, qui in natali Domini, Paſcha, & Pentechoſte non communicaſſent, Catholi
ci non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen prope ducentis
Lib.5.cap.17. ante annis, itidem a Fabiano pontifice ſancitum, Burchardus Epiſcopus Vorma-
Iuo lib.1.Grat. tienſis, Iuo Epiſcopus Carnotenſis, Gratianus, in ſuos decretorum libros retu-
de conſecr. diſt. lerunt. Qui uero ſub iiſdem temporibus, quibus habitum eſt Agathenſe conci-
2. Etſi non. lium, uixerunt, Ioannes Chryſoſtomus & Aurelius Auguſtinus, non obſcure in
ſuis ſcripturis indicant, quod ſuo quoque ſæculo ſic refrigeratus erat feruor ille
Chriſtianorum, ut uix, quo ſemel in anno, uel etiam biennio communicarent,
adducerentur: idq caſu magis & conſuetudine, ſiue lege, quam ex animo: quos
illi quidem hoc in nomine grauiter obiurgant. Communionis tẽpus, inquit Chry
In orat. de B. ſoſtomus, non eſt feſtum neque celebritas, ſed conſcientia pura, uitaq. a pecca-
Philog. Tom.3 tis repurgata. Quemadmodum enim, qui ſibi nullius mali conſcius eſt, hunc o-
portet ſingulis diebus accedere: ſic qui peccatis occupatus eſt, nec pænitet cũ,
nec in feſtis quidem accedere tutum eſt. Neque enim, ſemel in anno accedere, li-
berat nos a peccatis, ſi indigne acceſſerimus: quin hoc ipſum potius auget dam-
nationem, quod cum ſemel tantum accedamus, ne tum quidem pure accedimus.
Serm.28. de Ad eundem modum Auguſtinus quoque, Si quotidianus eſt panis, inquit, cur
uer. do. ſecun- poſt annum illum ſumas? quemadmodum Græci in Oriente facere conſueue-
dum Lucam. runt. Accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit: ſic uiue, ut quotidie me-
rearis accipere: qui non meretur quotidie accipere, non meretur poſt annum ac-
Libr.5. de ſacr. cipere. Quæ ſententia totidem uerbis reperitur apud Ambroſium. Sic ſancti Pa-
cap.4 tres, cum uiderent elanguiſſe pietatem hominum, hortabantur eos ad frequen-
tandum Euchariſtiæ ſacramentum: non quod reprehenderent, ſi quis id ſemel in
anno feciſſet: ſed quod, ut crebrius fieret, ſatius eſſe ducerent. Quod illa quo-
Hom.17. in epi. que Chryſoſtomi uerba non obſcure indicant, cum in hunc modum loquitur: Hæc
ad Heb. dico, non uno & annuo nos prohibens acceſſu, ſed uos ſemper ad ſancta acce-
dere uolens. Ac paulo ſuperius: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui
ſemel, an qui ſæpius, an qui raro accipiunt? Neque illos qui ſemel, neque qui
ſæpius,

ſæpius, neque qui raro, ſed eos qui cum munda conſcientia, qui cum mundo corde, cum uita irreprehenſibili. isti ſemper accedant: qui uero tales non ſunt, neque ſemel. Nec diſsimilia ſunt, quæ ſcribit hac eadem de re ad Ianuariũ Auguſtinus, Optandum quidem foret, ut quoties tremendum illud ſacrificium peragit ſacerdos, toties nõ deeſſent, qui cum eo corpus & ſanguinẽ Chriſti ſacramentaliter quoque manducarent: ſed ſi deſunt ſæpe, ſicut hoc ſæculo deeſſe uere uidemus; nõ propterea iuge ſacrificium hoc intermitti debet. Satis eſt, ſi qui præſentes adſunt, ſpiritualiter manducent, ſuo tempore ſacramentaliter quoque percepturi: ſatis eſt, ſi manducent corde, etiãſi non premant dente. Chryſoſtomi quoque ſæculo ſæpe quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret, quod his etiam uerbis ipſe teſtatur, non ſine quadam querimonia. Fruſtra habetur quotidiana oblatio, fruſtra ſtamus ad altare, nemo eſt qui ſimul participet. Planum etiam id fieri poteſt ex eo, quod in Agathenſi concilio, quod Chryſoſtomi ſæculo celebratum fuiſſe uidetur, ſicut paulo ante meminimus, ter in anno ut communicarent ſæculares, ſancitum eſt: cum tamen iiſdem ibi præceptum ſit, ut die Dominica Miſſas audirent. Ad ſumendam Euchariſtiam ter tantum in anno, ad audiendam Miſſam ſingulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergo quoties audiebant Miſſam, ſacramentaliter Euchariſtiã percipiebant. Quamobrem hortati quidem ſunt ſancti Patres ad crebram communionem populum, ſed neque cogendum quemquam, neque propterea ceſſandum a ſacrificio putabant, ſi nemo communicaſſet. Omnem Miſſam publicam eſſe dubium non eſt, cũ unicuique uolenti, modo ſit e cœtu fidelium, ei intereſſe, & cum ſacerdote celebrante Chriſti beneficia recolere, ac ſpirituale Deo ſacrificium offerre liceat. Sed ſi priuata Miſſa dicenda eſt, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas a mille & amplius annis in Eccleſiaſtica hiſtoria reperire licet. Mille prope anni interceſſerunt, cum Leontius epiſcopus Neapolis, inſulæ Cypri, ſeptimæ ſynodi, Nicænæ ſecundæ, teſtimonio comprobatus, poſt Ioannem & Sophronium ſcripſit Græce uitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter inſignem liberalitatẽ, qua uſus eſt in pauperes, uocatus eſt miſericors ſiue eleemoſynarius. narrat de hoc, quod cum ſacris operaretur, uideretq. populum lecto Euangelio e templo exiuiſſe, ac otioſis in cœmiterio fabulis uacare, exiuerit ipſe quoque, & cum turba conſederit: cumq. ſtupore affecti eſſent omnes, his uerbis eos affatus ſit: Filioli, ubi oues, illic & paſtor, aut intrate intro, & ingrediemur, aut manete hic, & ego quoque manebo. Ego propter uos deſcendo in ſanctam Eccleſiam, ita poteram facere mihi Miſſas in Epiſcopio. Sed & qui ducentis eum annis præceſſit Gregorius Nazanzenus, eum in paruo quodam oratorio ſacra celebraſſe, tripartita narrat hiſtoria. *Lib.9.ca.8* Gregorium uero ducentis aliis annis præceſsit Soter pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur a Gratiano, ut nullus presbyterorum Miſſarum ſollemnia celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus, ſibiq. *De conſecr.diſt. 1.c. Hoc quoque.* reſpondentibus: non dicit communicantibus, ſed præſentibus tantum. Ac ſi priuata Miſſa eſt, quæ duobus tantum præſentibus celebratur, ipſis etiam Apoſtolorum temporibus priuatæ Miſſæ uſus fuiſſe uidetur. Sed mouentur aliqui uerbis Anacleti dicentis: Perfecta autem conſecratione omnes communicent, qui *Epiſt.1* nolunt Eccleſiaſticis carere liminibus: ſic enim & Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia. Vtinam autem ualeret apud iſtos Anacleti auctoritas: Miſſam eſſe ſacrificium non negarent: ſic enim loquitur Anacletus: Epiſcopus Deo ſacrificans, teſtes ſecum habeat, & plures quam alius ſacerdos: In ſollemnioribus quippe diebus, aut ſeptem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induti ueſtimentis, in fronte & a tergo, & presbyteri e regione dextra leuaque, corde contrito & humiliato ſpiritu, ac prono ſtent uultu, cuſtodientes eum a maleuolis hominibus: & conſenſum eius præbeant ſacrificio. Ac deinde ſequuntur

tur illa uerba: Peracta conſecratione, &c. Mira eſt iſtorum hominum cæcitas.
Quod aperte ſcriptum eſt ab Anacleto, non uident, quod nos Miſſam uocamus,
id ab illo dici ſacrificium: uident id quod numquam neque ſcripſit, neque ſen-
ſit Anacletus. Neque enim fuit umquam hæc Anacleti ſententia, ut omnes præ-
ſentes communicarent, ſed ii tantum omnes, qui miniſtrant Epiſcopo: atque
ii non niſi in ſollemnioribus feſtis: quod ita certe fieri æquum eſt. Sed longe
diuerſum eſt Satanæ miniſtrorum ſtudium a ſanctorum patrum pia ſolicitudine.
Nam ii, cum iuge ſacrificium nullo umquam die cenſerent intermittendum, ut
Chriſti corpori & ſanguini frequentius communicarent, oratione ſua fideles in-
flammabant: illi contra, cum uideant refrixiſſe pietatem, nec eos adduci facile
poſſe, ut crebro communicent, non hoc agunt, ut refrigeratam in illis pietatem
accendant, uerum illud potius contendunt & elaborant; ut abolere poſſint o-
mne ſacerdotium & ſacrificium: quod ita fieri commode poſſe ſperant, ſi, quod
iuge debet eſſe ſacrificium, id ut eſſe iuge deſinat, ac paulatim in deſuetudinem
quandam abeat, perfecerint. Sicut enim non uno loco ſcriptum a nobis eſt an-
tea, nihil eſt quod minus ferre poſſit Satanas, quam tremendum hoc ſacrificiũ:
in quo Chriſti beneficia ſimul uniuerſa grata quadam recordatione recoluntur, &
ſub eorum oculos, qui præſentes adſunt, ſubiiciuntur: quæ ipſe modis omnibus
obliterata, & ex omni hominum memoria prorſus eſſe cupit ſublata. Quamobrẽ
nulla neceſsitate adiguntur, quoties ſacris operatur ſacerdos, hi qui præſentes
adſunt, ſemper ſacramentaliter communicare: etiamſi crebrius id ab eis fieri ex-
Cap.21 pediret. Verum illud neceſſarium iudicatum eſt in concilio Lateranenſi, in quo
cum alii complures Epiſcopi, ex uariis totius orbis Chriſtiani prouinciis, tum
Hieroſolymitanus, & Conſtantinopolitanus Patriarcha, præſentes adfuerunt: ut
omnis utriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis perueniſſet, omnia
ſua peccata confiteretur fideliter, ſaltem ſemel in anno proprio ſacerdoti, & in-
iunctam ſibi pænitentiam pro uiribus ſtuderet adimplere, ſuſcipiens ad minus in
Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum, niſi forte de conſilio proprii ſacerdotis, ob ali
quam rationabilem cauſam, ad tempus, ab eius perceptione duceret abſtinendũ,
alioqui uiuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceretur, & moriens Chriſtiana careret ſepul
tura. Non prohibetur iſta conſtitutione, quominus etiam quotidie, ſi quis uelit,
peccata ſua confiteatur, Euchariſtiæq; ſacramentum percipiat: ſed quoniam re-
perire pleroſq. licebat, qui uix ſemel in uita, ac ne ſemel quidem id facerent, pia
quadam ſolicitudine prouidendum eſſe ſancta Synodus in Domino congregata
putauit, ut ſi crebrius non poſſent, aut nollent, ſemel tantum in anno fideles &
peccata ſua confiterentur, & Euchariſtiæ ſacramentum perciperent. Sed negant
iſti quemquam ad bonum eſſe cogendum, neque enim placere Deo coacta ſerui-
Epi.204 tia. Vetus hæc eſt hæreticorum cantilena, & a Donatiſtis Auguſtini ſæculo multũ
uſurpata: quemadmodum ex iis quæ ſcripſit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad
Donatum, contra Creſconium, contra litteras Petiliani, & contra ſecundam
Gaudentii epiſtolam uidere licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Diſplicet tibi
quod traheris ad ſalutem, cum tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Nemi
1.Tim.3 nem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum. Attende quid Apoſtolus dixerit: Qui
Epiſcopatum deſiderat, bonum opus concupiſcit: & tamen tam multi ut Epiſco
patum ſuſcipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, pa-
tiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adſit uolũtas ſuſcipiendi operis boni: quanto
magis uos ab errore pernicioſo, in quo nobis inimici eſtis, trahendi eſtis, & per-
ducendi ad ueritatem uel cognoſcendam, uel eligendam, non ſolum ut honorẽ
ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſſime pereatis? Dicis Deum dediſſe liberum
arbitrium: ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergo illi, de
quibus ſupra dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo quod conſiderare non uis.
Ideo uoluntas bona miſericorditer impenditur, ut mala uoluntas hominis diriga
tur.

tur. Nam quis neſciat, nec damnari hominem, niſi merito malæ uoluntatis, nec liberari, niſi bonam habuerit uoluntatem? Non tamen ideo qui diliguntur, malæ ſuæ uoluntati impune & crudeliter permittendi ſunt, ſed ubi poteſtas datur, & a malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi uoluntas mala ſemper ſuæ permit- *In Exodo mul-* tenda eſt liberati, quare Iſraelitæ recuſantes & murmurantes tam duris flagellis a *tis locis.* malo prohibebantur, & ad terram promiſsionis compellebantur? Si uoluntas ma- *Act. 9* la ſuæ permittenda eſt libertati, quare Paulus non eſt permiſſus uti peſsima uoluntate, qua perſequebatur Eccleſiam? ſed proſtratus eſt, ut excæcaretur: & excæcatus eſt, ut mutaretur: mutatus eſt, ut mitteretur: miſſus, ut qualia fecerat in errore, talia pro ueritate pateretur. Si uoluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur pater in ſcripturis ſanctis, filium durum non ſolum uerbis corripere, ſed etiam latera eius tundere, ut ad bonam diſciplinam coactus & domitus dirigatur: Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum uirga, animam au- *Eccle. 30* tem eius liberas a morte. Si mala uoluntas ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, *Prou. 23* quare corripiuntur negligentes paſtores, & dicitur eis, Errantem ouem non re- *Ezech. 34* uocaſtis, perditam non inquiſiſtis? Et uos oues Chriſti eſtis, characterem dominicum portatis in ſacramento quod accepiſtis, ſed erratis & peritis. Non ideo uobis diſpliceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus uoluntatem Domini monentis, ut uos ad eius ouile redire cogamus, quã conſentiamus uoluntati ouium errantium, ut perire uos permittamus. Ad Boni- *Aug. epi. 50* facium uero ſcribens, Vbi eſt quod iſti clamare conſueuerunt, liberum eſt credere, uel non credere. Cui uim Chriſtus intulit? quem coegit? Ecce habent Paulum Apoſtolum, agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſtea docentem, prius ferientem & poſtea conſolantem. Mirum eſt autem, quo modo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus, intrauit, plus illis omnibus, qui ſolo uerbo uocati ſunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad caritatẽ, eius *1. Cor. 15* perfecta caritas foras miſit timorem. Cur ergo non cogeret Eccleſia perditos fi- *1. Ioan. 4* lios ut redirent, ſi perditi filii coegerunt alios, ut perirent? Quamuis etiam illos, quos non coegerunt, ſed tantummodo ſeduxerunt, ſi per terribiles, ſed ſalubres leges in eius gremium reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multo amplius, quam de his quos numquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam paſtoralem, etiam illas oues, quæ non uiolenter ereptæ, ſed blande leniterq. ſeductæ, a grege aberrauerint, & ab alienis cœperint poſsideri, inuentas ad ouile Dominicum, ſi reſiſtere uoluerint, flagellorum terroribus, uel etiam doloribus reuocare? Vbi uero ſcribit ad Vincentium, Suam quo- *Idem epi. 48* que primitus fuiſſe dicit ſententiam, neminem ad unitatem Chriſti eſſe cogendum: uerbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione uincendum: ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium uerbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota eſſet in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conuerſa eſt: quam nunc uidemus ita huius ueſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, ut in ea numquam fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur: ut ipſis rebus agnoſcerem etiam in hac cauſa recte intelligi poſſe, quod ſcriptum eſt, Da ſapienti occaſionem, & ſapientior erit. Quam multi enim, *Prou. 9* quod certo ſcimus, iam uolebant eſſe catholici, manifeſtiſsima ueritate commoti, & offenſionem ſuorum referendo, quotidie differebant: Quam multos non ueritas (in qua numquam præſumpſiſtis) ſed obduratæ conſuetudinis graue uinculum colligabat, ut in eis compleretur diuina illa ſententia: Verbis non emendabitur ſeruus durus. ſi enim & intellexerit, non obediet. Quam multi propterea *Prou. 29* putabant, ueram Eccleſiam eſſe partem Donati, quia eos ad cognoſcendam catholicam ueritatem ſecuritas torpidos, faſtidioſos, pigroſq. faciebat. Quam

multi

multi nihil intereſſe credentes, in qua quiſque parte Chriſtianus ſit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde diſcedere atque ad catholicam nemo tranſire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgādis reges ſeruiunt Domino in timore, ita profuit, ut nunc alii dicant, Iam hoc uolebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occaſionem præbuit, iamq faciendi & dilationum morulas amputauit. Alii dicant, Hoc eſſe uerum iam ſciebamus, ſed neſcio qua conſuetudine tenebamur. Gratias Domino, qui uincula noſtra dirupit, & nos ad pacis uinculum tranſtulit. Alii dicant: Putabamus quidem nihil intereſſe, ubi fidem Chriſti teneremus: ſed gratias Domino, qui nos a diuiſione collegit, & hoc uni Deo congruere, ut in unitate colatur, oſtendit. Sic Leo quoque magnus commendare uidetur principes, qui ſacrilegam amentiam Priſcillianiſtarum hæreticorum ira deteſtati ſunt, ut auctorem eius ac pleroſque diſcipulos legum publicarum enſe proſternerent, Et profuit, inquit, olim iſta diſtrictio Eccleſiaſticæ lenitati: quæ etſi ſacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit ultiones, ſeueris tamen Eccleſiaſticorum principum conſtitutionibus adiuuatur, dum ad ſpirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale ſupplicium. Sic & Chryſoſtomus, dum reſciuit in uicis aliquot adhuc ſpirare Marcionis peſtem, ſcripſit eius loci paſtoribus, ut ex Cæſaris Arcadii edicto, qui Marcionis dogma ſequebantur, aut reſipiſcerent, aut in exilium mitterentur. Contra litteras uero Petiliani ſcribens Auguſtinus, cum ille dixiſſet: Quod ſi cogi per legem aliquem uel ad bona licuiſſet, nos ipſi miſeri a nobis ad fidem puriſſimam cogi debuiſtis: Sed abſit a noſtra conſcientia, ut ad noſtrā fidem aliquem compellamus. Reſpōdet his uerbis: Ad fidem quidem nullus eſt cogendus inuitus, ſed per ſeueritatem, immo & per miſericordiam Dei, tribulationum flagellis ſolet perfidia caſtigari. Numquid quia mores optimi libertate uoluntatis eliguntur, ideo mores peſſimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen male uiuendi ultrix diſciplina præpoſtera eſt, niſi cum præcedens bene uiuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduerſus uos conſtitutæ ſunt, non eis benefacere cogimini, ſed male facere prohibemini. Nam benefacere nemo poteſt niſi elegerit, niſi amauerit, quod eſt in libera uoluntate. Timor autem pœnarum etſi nondum habet delectationem bonæ conſcientiæ, ſaltem inter clauſtra cogitationis coercet malam cupiditatem. Contra Creſconium uero: Reges cum in errore ſunt, pro ipſo errore leges contra ueritatem ferunt: cum in ueritate ſunt, ſimiliter contra errorem pro ipſa ueritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulo poſt: Fruſtra dicis: Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis, & in ſtupris, & in quibuſcumque aliis facinoribus, & flagitiis libero te arbitrio dimittendum eſſe proclamas? Quæ tamen omnia iuſtis legibus comprimi, utiliſſimum ac ſaluberrimum eſt. Dedit quidem Deus homini liberam uoluntatem, ſed nec bonam infructuoſam, nec malam uoluit eſſe impunitam. Contra Gaudentium uero ſcribens idem Auguſtinus. Quod autem nobis uidetur, inuitos ad ueritatem non eſſe cogendos, erratis, neſcientes ſcripturas, neque uirtutem Dei: qui eos uolentes facit, dum coguntur inuiti. Numquid enim pænitentiam Niniuitæ inuiti egerunt, quia hoc rege ſuo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei uniuerſæ ciuitati, eam triduo perambulans, prænūciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, ut humiliter ſupplicaretur Deo, qui non intuetur ora, ſed corda? niſi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, niſi territi poteſtate terrena. Iſta igitur inſſione regiæ poteſtatis, contra quam uoluntarius fit ueſter occaſus, multis ad ſalutem quæ in Chriſto eſt præſtatur occaſio, qui etſi uiolenter adducuntur ad cenam tanti patrisfamilias, & compelluntur intrare, intus tamen inueniūt, unde ſe lætentur intraſſe. Hæc nos ideo pluribus uerbis ex Auguſtino tranſcribenda duximus, ut cognoſceret lector, iam inde

Leo epi. 91 — *Lib. 10 cap. 5 hiſt. tripar.* — *Lib. 2. cap. 83* — *Aug. li. 3. c. 51* — *Idem li. 2. c. 17* — *Marc. 12* — *Ionæ 3* — *Luc. 14*

inde a mille ducentis annis, eorum ſententiam eſſe refutatam, qui nec ad ueritatem ab errore, nec ad unitatē a ſchiſmate, metu reuocandū, nec ad bonū opus ullum, quemquam eſſe cogendum affirmabant. Eſt quidem ita, quod, qui diligit hilarem datorem, non placent Deo coacta ſeruitia: ſed fit perſæpe beneficio Dei ſingulari, ut, qui coguntur inuiti, poſtea uolentes faciant: ſicut exemplo Pauli docet Auguſtinus: qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendum compulſus fuiſſet, plus omnibus poſtea qui ſolo uerbo uocati ſunt, in Euangelio laborauit: quemq. maior timor compulit ad caritatem, eius perfecta caritas foras miſit timorem. Eſt enim timor quaſi ſeruus quidam caritatis, & locum illi perſæpe præparat. Cum enim per timorem ſe continet aliquis, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus, & iam incipit homo iuſte uiuere: non quia timet pœnas, ſed quod amat æternitatem: ac niſi timore Deum incipiat homo colere, non fere peruenit ad amorem. Timor itaque medicamentum, caritas eſt ipſa ſanitas. Pietas, inquit Auguſtinus, timore inchoatur, caritate perficitur. Qui etiam alio loco: Sicut uidemus, inquit, per ſetā introduci linū, quando aliquid ſuitur, ſed niſi exeat, nō ſuccedit linū: ſic timor primo mentē occupat, nō autē ibi remanet timor, qui ideo intrauit, ut introduceret caritatem. Quaobrem non modo nō audiendi, uerum etiā ualde reprehendendi ſunt, qui nolunt omnem diſciplinam, omnem coertionem ex Eccleſia ſublatam: quæ tamen ea tamquam indulgens mater, admodum utitur moderate. Siquidem in hoc ipſo decreto Lateranenſis concilii, quanto cum iudicio, quanta eſt adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes, uerum tantum qui peruenerunt ad annos diſcretionis: ac ne ii quidem quomodocumque tandem affecti, ad Eucharistiæ perceptionem adiguntur uerum hoc tantum præcipitur, ut ne ſua uoluntate, ſuoq. iudicio ſe abſtineant: ſed ſi iuſtam aliquam eſſe cauſam exiſtimauerint, quamobrem a communione ſibi puteut abſtinendum, ad ſacedotem prius ea de re referant, neque niſi de conſilio illius quidquam ſtatuanr. Ceterum ſi durum hoc uidetur, quod qui ſemel in anno ſub feſtum Paſchatis Euchariſtiam non perceperit, is ab Eccleſiæ ingreſſu uiuens, a Chriſtiana uero ſepultura mortuus arcetur, certe nihilo mitior uidetur Elibertini, quod prope mille annis Lateranenſe præceſsit, quodq. non ita multo poſt ſubſecutum eſt, Agathenſis concilii ſanctio, qua decretum eſt, eum inter catholicos non habendum, qui non ſemel, ſed ter in anno non communicaſſet. Quid eſt autē catholicum non haberi, quam & ab ingreſſu Eccleſiæ uiuum, & a Chriſtiana ſepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non ſunt, eis ad catholicam Eccleſiam aditus patere non debet: quibus autem uiuentibus non communicamus, eis neque mortuis eſſe communicandum, iam a ſancto Leone didicimus. Itaque non modo non reprehendenda, uerum etiam ſummis præconiis efferenda eſt ſalubris hæc Lateranenſis concilii ſanctio. Nam quod monet ſcriptura, Diligenter agnoſce uultum pecoris tui, tuosq. greges conſidera: ſemper id quidem a paſtoribus fieri, aut certe frequenter expediret: ſed quoniam homines ſumus etiam paſtores, datū hoc eſt infirmitati noſtræ, quod fieri ſemper a nobis oportebat, ut uel ſemel tantum in anno facere teneremur Quo modo autem cognoſcet quiſque uultum ſui pecoris? quo modo conſiderabit greges ſuos? Dominus eſt qui cor intuetur. Ceterum homo non poteſt uidere, niſi ea quæ patent, quæ ſub aſpectum cadunt, quæ ſunt oculis mortalium ſubiecta. Quæ ſit & quanta fides hominis, ſoli Deo cognitum eſt: ſed ſunt interea quædam externa fidei ſigna, per quæ fideles, tamquā per teſſeras quaſdam, ab infidelibus diſcernuntur: atque ea præcipue ſunt ſacramenta: quemadmodum in iis, quæ ſcripta ſunt ſuperius, pluribus uerbis docuimus. Quæ ſi quis habet deſpicatui, nec Deum & Eccleſiam eius audit eorū uſum præcipientem, quo nobis habendus eſt alio loco, quam quo Chriſtus haberi præcepit eum, qui non audit Eccleſiam? nimirum ut ſit nobis tamquam ethnicus & publicanus.

2.Cor.9 · *De uera religione, cap.17.* · *Idem tract.9.in epi.Ioan.* · *De conſecr.diſt. 2.omnis homo, cap.18* · *Prou.27* · *1.Reg.16* · *Matth.18*

publicanus. Eſt aliquis qui communicare cum catholicis non uult, ne cenſeatur inter catholicos, nihil ei cum ſacris noſtris, nihil cum templis aut cœmiteriis Deo conſecratis uel uiuo uel mortuo ſit commune. Quid habet iniquitatis hæc tam ſalubris Lateranenſis concilii ſanctio? quid non ſummæ potius æquitatis? Niſi forte non eſt hoc æquiſsimum, ut qualis eſſe quiſque uult, talis cenſeatur: neque commune cum eo quidquam habeant catholici, qui cum Eccleſia catholica communicare recuſat. Fuit autem maiorum noſtrorum cumprimis laudatus ille mos, qui nunc a multis non perinde diligenter obſeruatur, quo non modo paſtores, quos parœcos, ſiue parochos uocamus, ſedulo uultum ſui pecoris agnoſcebant, uerum etiam paterfamilias quiſque ſuis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat, ac ſi qui uel a pænitentiæ, uel ab Euchariſtiæ ſacramento, præter ſuis ſacerdotis conſilium, ſub feſto Paſchatis abſtinuiſſent, eos e ſuis ædibus exigebat, nec uel cibum cum eiuſmodi ſumere dignabatur. Nunc quorſum res reciderit, quis eſt qui ſine lacrymis commemorare queat? Adeo diſciplina omnis in Eccleſia diſſoluta, adeo frena ſunt laxata: tanta permiſſa licentia dicendi quid uis, & impura lingua Chriſtum blaſphemandi: & cum alia quæ cuiusq. libido fert, blaterandi, tum ſanctiſsimi Chriſti corporis & ſanguinis ueritati detrahendi, mendaciiq. ueritatem ipſam arguendi: ut periculum ſit, niſi nos Deus oculis miſericordiæ ſuæ reſpexerit, aliamq. mentem eccleſiæ præſidibus, & eis qui rerum potiuntur inſpirauerint, ne ex Chriſtianiſmo redeatur ad paganiſmum. Sed eo unde deflexit oratio reuertatur. Sicut Euchariſtiæ ſacramentum quouis tempore percipere fas eſt, ſic & orare quouis tempore fas eſt. Docemur a Chriſto, quod oportet ſemper orare & non deficere: monemur & a Paulo, ut ſine intermiſsione oremus. Neque defuerunt qui Chriſti hæc & Pauli uerba ita accipienda putarent, ut nullum tempus a uocali oratione uacuum eſſe uellent: qui quidem propter perpetuum orandi uſum, Pſalliani, ſiue Euchitæ ſunt uocati: de quibus & Epiphanius, & Auguſtinus pleraque ſcripſerunt. Ceterum quis eſt, qui poſsit ita ſemper orare, & ſine defectu uel intermiſsione precibus inſiſtere, ut nec alimentum ſumendi, aut dormiendi tempus habeat? Quamobrem Auguſtinus, & eum ſecutus Anſelmus, ſic hæc Chriſti & Apoſtoli uerba accipienda putauerunt, ut nullo die intermitterentur certa tempora orandi: quæ ſi quotidie quiſquam obſeruaſſet, iam ſine intermiſsione orare diceretur. Peculiarius tamen ad orandum ſine intermiſsione adſtricti ſunt ſacerdotes & monachi, quorum proprium eſt officium, iuge ſacrificium iugesq. Deo preces offerre: non pro ſuis tantum, uerum etiam pro populi peccatis comedere dicuntur, quando ex eius uiuunt eleemoſynis. Sunt hi tanquam publici quidam totius eccleſiæ miniſtri, ut quod a ſingulis & uniuerſis præſtari ſemper non poteſt, eorum ſaltem expleatur miniſterio. Quid autem? Numquid non eadem infirmitate præditus eſt ſacerdos, aut monachus, qua quiſquam alius ex iis qui addicti ſæculo iudicantur? Eſt reuera. Et ille cibum quandoque capiat, & ille ſomno temporis nonnihil tribuat, & ille corporis ſui curam non prorſus abiiciat, neceſſe eſt. Quamobrem, & huius infirmitati proſpiciendum putauit pia mater Eccleſia: certas horas conſtituit, quas Canonicas uocant, quibus non alii rei, quam precationi uacaret: Has qui diligenter iuxta ritum Eccleſiaſticæ traditionis obſeruaſſet, eum ſemper orare, & non deficere, Beda uenerabilis interpretatur: ut cū Propheta dicere poſsit: Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Neque tamen ex traditione magis Eccleſiaſtica, quam e ſcripturis auctoritatem habere uidetur iſta certis temporibus orandi conſuetudo: quemadmodum id pluribus uerbis oſtendere conati ſunt Cyprianus, Baſilius, Hieronymus, & alii nonnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia perſequi non eſt præſentis iuſtituti. Nunc de ieiunio pauca diſſeramus, quo plurimum orationem adiuuari, uel illa Chriſti uerba documento ſunt, ubi genus quoddam eſſe dicit dæmoniorum, quod non

Prouer. 27 · *Luc. 18* · *1. Theſſ. 5* · *Epiph. hære. 80* · *Aug. hære. 57* · *Ibidem.* · *Anſel. in epiſt. Pauli.* · *Oſeæ 4* · *Beda in Lucā.* · *Pſal. 33* · *Cyp. in expoſi. Oratio. dom.* · *Baſil. in ſerm. Aſcbetico, et in Aſcheti. c. 37* · *Hier. ad Euſtachium & in 6. cap. Danielis.*

non eiicitur, niſi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac ſicut frater adiuuans fratrem, ambo conſolabuntur, ſic orationi ieiunium, Ieiunio multum adfert adiumenti oratio. Oratio uirtutem impetrat ieiunandi, ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium ſanctificat, & Domino repræſentat. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cælum facile perfertur: ieiunium & eleemoſynam. Ac præceptum quidem eſſe ieiunium in Euangelicis & Apoſtolicis litteris, uidere ſe ſcribit Auguſtinus: quibus autem diebus nō oporteat ieiunare, & quibus oporteat, *Epiſt. 86* præcepto Domini uel Apoſtolorū, non inquit, inuenio definitum. Itaque quod ad ſabbatum attinet, ab Ambroſio doctus, ad quamcumque uenerit Eccleſiam homo catholicus, eius morem eum obſeruare iubet, ſi non uult aut pati ſcandalum aut facere. Die uero dominico ieiunare, ſcandalum eſſe magnum putat: maxime poſtquam innotuit deteſtabilis multumq. fidei catholicæ ſcripturisq. diuinis apertiſsime contraria hæreſis Manichæorum: qui ſuis auditoribus ad ieiunandum iſtum tamquam conſtituerunt legitimum diem: per quod factum eſt, ut ieiunium diei Dominicæ horribile haberetur. Ex quibus Auguſtini uerbis colligimus, indifferens quondam ſabbati ieiunium fuiſſe: ſed poſtea tamen, quam late patet Eccleſia catholica, ſabbati ieiunium obſeruari cœptum eſt: Cuius cauſam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quod cum illo die ſepultus iacuerit redemptor noſter, recte lugubris dies hic habeatur. Eſt & alia ratio, *In epiſt. ad Decennium.* quod cum præcipue Iudæi ſabbatum habeant in honore, non eſt eccleſiæ uiſum, ut quidquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam prætere a rationem ſabbati ieiunium, eandem nimirum, quam pridiani feſtorum dies, quas uigilias uocamus: quibus ut ieiunaremus, propterea uidetur inſtitutum, quod rectum eſſe, decereq. cum primis exiſtimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & cōmemorationibus beneficiorum ſummi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata ſunt, ad eum nos diem præcipue caſtos & ſobrios accedere. ut exporrectiore & uigilanriore animo cogitemus, quantum ipſe de nobis meritus ſit, quarum agendarum & ferendarum gratiarum illi ſumus debitores. Poteſt & hæc aſsignari cauſa, quod cum feſtos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mæſtos ducimus, ut ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia non niſi per multas tribulationes peruenire nos poſſe: ſociosq. nos fieri paſsionum oportere, ſi conſolationis & lætitiæ participes eſſe uolumus. Sed ea de re Bernardi uerba *In Serm. 6. And.* adſcribemus. Is in ſermone, quem habuit in uigilia ſancti Andreæ. Sanctorum, inquit, feſta, præcipua patrum ſanxit auctoritas uotiuis præuenienda ieiuniis: Vtiliter plane, & non ad inſipientiā nobis, ſi adfuerit qui aduertat. Multa ſiquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: Nec tutum omnino eſt celebrandas ſuſcipere feſtiuitates ſacras, niſi prius abſtinentiæ purificatione præmiſſa: quo & digniores & capaciores inueniamur ſpiritualium gaudiorum: Sic enim iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Ac paucis interiectis: Diſcimus ex hoc, quænā uera ſit uia feſtiuitatis æternæ. Quid eſt enim, quod ieiuniis ſollemnia præuenimus, niſi quod per multas tribulationes oportet nos introire in regnū Dei? Indignus quippe ſollemni lætitia eſt, qui ſtatutā uigiliæ abſtinentiā non obſeruat. Plane, inquam, ſi renuis affligere animā tuam in uigilia, indignus iure cenſeris requie & exultatione feſtiua. Eſt autem uniuerſum præſentis pænitentiæ tempus uigilia quædam ſollemnitatis, magni & æterni ſabbati, quod præſtolamur. Ac iterū poſt pauca: Hodierni ieiunii, & eius, quam præſtolamur, ſollemnitatis, & lætitiæ cauſa eſt beata paſsio Andreæ Apoſtoli. Dignum eſt enim, ut ſi cum eo pendere non poſſumus, cum eo uel ieiunemus: nam & ipſum cum biduo penderet in cruce, etiam ieiunaſſe quis dubitet? Inueniamur ergo uel in exiguo communicantes paſsioni eius, & ſi non ſimul affixi patibulo, ſimul afflicti ieiunio: ut miſerante Deo etiam coronæ participes

Mm ſimus,

ſimus, & in præſenti quoque ſpiritualium ſocii gaudiorũ. Cur autẽ quartis & ſe-
Epi.86. xtis quoque feriis a carnibus abſtineatur, iam ante docuimus ex Auguſtino: An-
In cõpendiaria doctrina fidei catholicæ. te quẽ ab Epiphanio quoque cauſa eadem eſt allata. Quarta, inquit, & pro ſabba ro ieiunium ſtatutũ eſt. Nam illuceſcente quarta, traditus eſt Dominus, & pro ſab bato, hoc eſt ſexta feria, crucifixus eſt: & tradiderunt Apoſtoli, ut in iis diebus
Matth.9 ieiunium fieret: ita ut impleatur dictũ hoc: Cũ ablatus fuerit ab illis ſpõſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non ut gratiã aut beneficiũ exhibeamus illi, qui pro nobis paſſus eſt, ieiunium conſtitutum eſt: ſed ut confiteamur, ad noſtrã ſalutem factam eſſe Domini paſsionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit: & ut pro peccatis noſtris ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Fuit itaque longe uetuſtiſsimum hoc inſtitutum, quarta & ſexta feria ieiunandi, ut Apoſtolicum eſſe non dubitet Epiphanius: Ad cuius opinionem confirmandam plurimum ea facere uidentur, quæ de hoc ipſo ieiunio. Clemens Petri ſucceſſor, Libr. 5. conſtitut. Apoſto-
Epiſt.4 li, capite ultimo, & poſt eum Ignatius, qui tertius a Petro fuit Antiochenus
Hom. 10.in Leu. Epiſcopus: & poſt Ignatium Origenes. Theophilactus quoque propterea nos ie iunare ſcribit quartis feriis, quod concilium quarta feria conuenit, quo modo
In 14.c.Marc. per dolum comprehenſus occidi Chriſtus poſſet. Origenes multis ſæculis antea hoc ſcripſit his uerbis in cõmentariis in Marcum Euangeliſtam. Pridie, inquit, quam pateretur Dominus, conſilium inierunt de capiendo Ieſu: quo factum eſt, ut & quartæ in hebdomadæ ieiunium ſeruemus, eo quod dies illa Dominicæ paſ ſionis fuit initium. Ceterum quod ieiunium quattuor temporum uocatur, etſi non uidetur ab Apoſtolis inſtitutum, eſt tamen & ipſum uetuſtum cumprimis.
Epiſt.1.ad Bene. Nam cum aliquando ter in anno celebratum fuiſſet, uiſum eſt Calixto Papæ con uenientius, ante mille trecentos & amplius annos, ut per quattuor tempora ob ſeruaretur: ut ſicut annus per quattuor uoluitur tempora, ſic & nos quaternũ ſol lemnẽ ageremus ieiuniũ per quattuor anni tempora: quæ quidem ſunt, uer, æſtas, autumnus, hiems. quæ dicere uiſum eſt, ut a Dei immortalis honore auſpicare mur: ieiunium uernũ in quadrageſima: æſtiuũ in Pentecoſte: autumnale in menſe ſeptimo: hiemale in decimo (Sic enim appellat Leo Septembrẽ & Decembrẽ.) Ideo autem ipſa continentiæ obſeruantia quattuor eſt aſsignata temporibus,
Serm. 9.de ieiunio ſeptimi menſis. quemadmodum ab eodem Leone ſcriptum legimus, qui complures de ieiuniis quattuor temporũ ſermones conſcripſit: ut in idipſum totius anni redeunte de curſu, cognoſceremus nos indeſinenter purificationibus indigere: ſemperq. eſſe nitendum, dum huius uitæ uarietate iactamur, ut peccatum, quod fragilitate car nis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiuniis atque eleemoſynis deleatur. Exiſtimatum eſt præterea: Dei præceptum de perſoluendis Deo primitiis, hoc ie iunio quadantenus impleri. Nam cum quattuor ſint anni tempora, & in quoli bet tres menſes, nos in initio cuiuſque, tres dies ad gloriã trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuslibet primitias Deo perſoluimus, quemadmodum hæc & alia ple raque pluribus uerbis ab Innocentio tertio ſunt pertractata. Porro quadrageſi mæ ieiunium non ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum, nec ter rena cogitatione initiatum, ſed cæleſti maieſtate præceptum eſſe, tradidit, ante mille centum annos uir non doctrina magis, quam uitæ ſanctimonia clarus, Ma-
Serm. priori in die Cinerum. ximus Taurinenſis Epiſcopus: (niſi quis Ambroſio ſermonẽ hunc adſcribere ma lit: nam ei quoque legitur inſcriptus.) Non tam ſacerdorum, inquit, hæc præ
Amb.ſerm.36 cepta, quam Dei ſunt: atque ideo qui ea ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, ſed Chriſtum, qui in ſuo loquitur ſacerdote. Hieronymus aduerſus errores Montani ſcribens, quadrageſimæ ieiunium traditionem eſſe uult Apoſtolorum: de quo iti dem ut de quartæ & ſextæ ieiunio, uetuſtiſsimi meminerunt ſcriptores, Ignatius
Canon 68 & Origenes. Sed & Canon extat Apoſtolorũ his uerbis conſcriptus: Si quis Epi ſcopus, aut presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, ſacram quadra-
geſimam

geſimam Paſchæ, aut quartam feriam, aut Paraſceuen non ieiunauerit, deponi-
tor, Præterquam ſi imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus ſit, communio
ne priuator. Tribus antem ex cauſis ieiunium hoc in Eccleſia celebratur, & pro-
pter trinum exemplum: & propter diuiuum præceptum: & propter numeri my-
ſterium. Exemplum habemus Moyſis ante legem, Eliæ ſub lege, Chriſti poſt le- *Exod.34*
gem: quem nos, qui ab illo nomen ducimus, Chriſtianiq. uocamur, tamquam *3.Reg.19*
auctorem & inſtitutorem huius ieiunii ſequimur. Præceptum autem nobis eſt, ut *Matth.4*
ex omnibus decimas pendamus: Viſum eſt igitur, ut etiam anni temporis decimæ *Exod.22*
penderentur. Cum enim annus conſtet trecentis ſexaginta quinque diebus, ſi-
quidem triginta ſex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam abſolutam in die
Paſchatis cibum ſumpſerimus, iam totius anni dierum decimas perſoluimus: tot
namque ſunt dies quadrageſimæ, diebus Dominicis exceptis, ſi a prima Domini-
ca numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedunt dies quattuor,
ad imitationem quadragenarii ieiunii, quod Chriſtus in ſolitudine continens &
perpetuũ ſeruaſſe legitur, inſtituti ſunt Qua de re fuſius a Gregorio magno ſcri *Homil. 16. in*
ptum legimus. Ante quem etiam eandem materiam copioſe tractauit, ex abba- *Euang.*
tis Theonæ ſententia, Caſsianus, Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus. Deinde uero *Collatione 21.*
quadragenarium numerum hunc in triſtitia, & mæroribus, a ſcriptura fere ſem *cap.25. et ſeq.*
per adhiberi uidemus: itaque uocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœ *Lib.9.in Ezec.*
næ, ieiunii, luctus, & doloris. Sic pluuiæ diluuii quadraginta diebus orbi naufra- *& Amos.*
gium intulerunt, ſic in deſerto populus Iſrael annis quadraginta cõmoratus acer *Gen.7*
ba multa tulit, ſic nuncii Moyſis quadraginta diebus exploraſſe promiſſam terrã *Num.14*
leguntur, ſic quadraginta dierum ſpatio, qui fuerunt Niniuitis ad pænitendum *Num.13.*
præſcripti, ſubuerſam iri Niniuen Ionas prædicauit, ſic poſt finem quadraginta *Ionæ 3*
annorum congregatum iri qui diſperſi fuerant, Aegyptios, Ezechiel prædixit, *Ezech.29*
ſic ille totidem dierum ſomnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, ſic *Ezech.4*
quadringentis, hoc eſt decies quadraginta annis populus in Aegypto ſeruiuiſſe
nunciatur, ut uel ex iis antiquarum rerum exemplis & monumentis facile appa-
reat, hunc præcipue numerum comprimendæ corporis carniſq. luxuriæ, diuino
conſilio in primis quaſi conſecratum fuiſſe, ut iure is in ieiunium quadrageſima-
le relatus eſſe uideatur. Neque ſine ratione factum eſt, ut hoc anni tempore ieiu
nium hoc obſeruetur. Cum enim ſub hoc anni tempus propter humorum abun-
dantiam ad malum membra laxentur, uiſum eſt opportunum, ut per ciborum
abſtinentiam a malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et ſicut hoc tem-
pore per eſum illiciti cibi Adam in mortem deſcendiſſe creditur: ita per abſtinen
tiam liciti cibi Chriſtianus ad uitam aſcendat, cum patienti Chriſto prius com- *Rom.8*
paſſus fuerit: Oportet enim compati, ſi uolumus conregnare. Sic ab Hilario ſcri *C.5.in Matth.*
ptum legimus, de his, qui iuxta morem in Eccleſia tum obſeruatum in paſcha ba
ptizabantur. Venturi ad baptiſmũ prius confitentur credere ſe in Dei filium, &
in paſsione ac reſurrectione eius: & huic profeſsioni ſacramento fides redditur:
atque ut hanc uerborum ſponſionem quædam rerum ipſarum ueritas conſe-
quatur, toto in ieiuniis paſsionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Do
mino compaſsionis ſocietate iunguntur. Igitur ſiue ex ſponſionis ſacramen-
to, ſiue ieiunio, omne illud paſsionis Dominicæ cum Domino agunt tempus.
Sic a Chryſoſtomo ſcriptum legimus: Eccleſia ſimul ob gratiam ieiunat, Ieſu *Serm.de ieiu-*
opus agnoſcens, utpote cum crucifixo crucifixa, & ut dum patitur cum domi- *nio.*
no, & cum Domino glorificetur: non ut Dominum lugeamus. Viuit enim ui-
uentis filius, ſed diſpenſationis confiteamur beneficium: & ſi lugemus, quod
crucifixerunt ipſum, non propter ipſum, ſed propter audaciam eorum qui au-
ſi fuerunt. Ac paucis interiectis: Ieſus crucifixus eſt, immortalis Dei filius
pependit corpore in cruce, non propter ſe ipſum, ſed propter te occiſus eſt a
ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, poſuit corpus pro eo, quod

accepiſti, Concupiſcentia uictus es, fel bibit pro uoluptate, ne ſis alienus a regno, Noſti quod crucifixus eſt, noſti quod pro te mortuus eſt, confitere quod uiuit, pro uiuente, fac martyr ſis pro eo, qui pro te martyr fuit, morere pro eo, qui pro te mortuus eſt. Si autem ſic expoſcit mortem, paruum eſt ieiunium, Habes magna, largire parua. Cum gaudio ad feſta, cum lætitia ad ieiunium ueni. Deliciæ ſint ieiunium. Hieronymus quoque, Eccleſiæ conſuetudo, inquit, ad paſsionem Domini & reſurrectionem per humilitatem carnis uenit, ut ſpirituali ſaginæ ieiunio corporis præparemur. Habemus itaque iam, qua ratione, quæ nunc obſeruat Eccleſia, ieiunia fuerint ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus inſtituta, quæ quidem ex quo tempore Chriſtus terras reliquit, quã late patet nomen Chriſtianũ, tanto ſemper ſtudio ſunt ab omnibus obſeruata, hoc præcipue quadrageſimale, nulla ut fuerit orbis pars, in qua prædicatum non fuerit. Non inſula, inquit Baſilius, non terra, non ciuitas, non gens, non denique locus ullus tam deſertus eſt, ubi prædicatio de quadrageſima non fuerit audita: ſed & exercitus, & iter facientes terra marique, mercatores quoque, omnes ſimiliter audiunt, libenterq. ſuſcipiunt. Quod igitur tot ſæculis, tanto mortalium omnium conſenſu, quam longe lateq. Chriſtianus orbis diffuſus eſt uniuerſus, prædicatũ, receptum, ac tanta cura diligentiaq. ſemper ab omnibus fuiſſe uidemus obſeruatum, id ad unius aut alterius apoſtatæ nutum, qui nihil eſſe uoluerunt, quod inceſtam eorum libidinẽ, cui nomen coniugii prætexerunt, retardare poſsit, reiiciendum eſſe putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quam ut in hanc nos a Satana mentem impelli patiatur. Sed quas tandem illi rationes adferunt, quãobrem Apoſtolicas traditiones has a nobis reiici putent oportere? Quas alias; quam ueteres illas cantilenas, quas ante mille prope trecentos annos ab Aerio hæretico, cuius & Philaſter & Auguſtinus meminerunt, productas olim fuiſſe ſcribit Epiphanius: ſic enim inducit Aerium loquentẽ. Quid eſt Paſcha, quod apud uos perficitur? Iudaicis fabulis rurſus addicti eſtis: Nõ enim oportet Paſcha peragere: Paſcha etenim noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica ſunt, & ſub iugo ſeruitutis. Iuſto enim lex non eſt poſita, ſed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si uero omnino uolo ieiunare, qualemcumque eligam diem a me ipſo, & ieiunabo propter libertatẽ. Vnde apud ipſos ſtudium eſt, ut potius in die Dominica ieiunent: quarta uero & pro ſabbato (hoc eſt, feria ſexta) edant. Sæpe uero, etiam quarta ieiunant, non ex ſtatuto, ſed ex propria, ut inquit, uoluntate. In diebus autem Paſchatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorum eſus, preces, uigiliæ ac ieiunia, & omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones: ipſi a ſummo mane obſonãtur, carneq. & uino uenas ſuas explentes cachinnãtur, ridentes ac ſubſaunantes eos, qui ſanctũ hunc cultũ hebdomadis Paſchatis perficiunt. Vocat autem hebdomadam Paſchatis, ſanctam illam hebdomadam, quæ feſtum reſurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Manichæis quoque ſcribit Leo magnus: Dominicũ, inquit, diem, quẽ nobis ſaluatoris noſtri reſurrectio conſecrauit, exiguut in mœrore ieiunii: ſoli reuerentiæ hanc continentiã deuouentes, ut per omnia ſint a noſtræ fidei unitate diſcordes, & dies qui a uobis in lætitia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nonne autem hæc ipſa & uerba & facta audire & uidere licet apud eos, qui noſtro hoc infelici æuo contra quam ab Apoſtolis traditum legimus, & temporum & ciborum diſcrimen omne tollere ſunt & abrogare conati? non ut perpetua quædam eſſet abſtinentia, ſed ne quid impedimento eſſet, quo minus abdomini ſemper ſeruire, corporiſq. uoluptatibus perfrui liceret. Itaque bacchanalium apud iſtos uſus durat nihilominus: ceterũ qui perpetua uult eſſe bacchanalia, quadrageſimæ ieiuniũ Satanas ferendum eſſe nõ putauit. Sed iam, quas ab Aerio productas olim, noſtri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui

Hier. in Matth. cap. 9

Serm. poſteriore de ieiunio.

Hæreſi 75.

1. Cor. 5

1. Tim. 1

Epi. 91 c. 4.

ieiunantes uel ciborũ uel temporum delectum habemus. Ac, quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obſeruatis & menſes & tempora & annos: timeo ne forte ſine cauſa laborauerim in nobis: Dicat, inquit, aliquis, ſi dies obſeruare non licet & menſes & tempora & annos, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro uarietate regionum, diuerſa in honorem martyrum templa conſtituta. Ad quod quidem ſimpliciter dicit, Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe, quos noſtros: nos enim non azimorum paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis: nec ſeptem iuxta morem Iſrael numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed ſpiritus ſancti ueneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies aliqui conſtituti ſunt, ut in unũ pariter omnes ueniremus: non quod celebrior ſit dies illa, qua conuenimus: ſed quod quacumque die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui uero propoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, affirmat illud: omnes dies æquales eſſe, nec per paraſceuen tantum Chriſtum crucifigi, & die Dominico reſurgere, ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eum carne ueſci dominica, ieiunia autem & congregationes inter dies propter eos a uiris prudentibus conſtitutos, qui magis ſæculo uacant quam Deo, nec poſſunt, immo nolunt toto in Eccleſia uitæ ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificia. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca quæ ſtatuta ſunt, uel orandi tempora, uel ieiunandi ſemper exerceat? Itaque ſicut nobis licet uel ieiunare ſemper, uel ſemper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indeſinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas eſt omni tempore immolare agnum, Pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multo fuit Hieronymo poſterior, Leo magnus, Cum uos, inquit, ad quædam quæ etiam in ueteri teſtamento inſtituta ſunt, cohortamur, non Iudaicæ nos obſeruantiæ iugo ſubdimus, nec conſuetudinem carnalis populi uobis indicimus. Excellit ſuper illorum ieiunia continentia Chriſtiana, & ſi quid illis atque uobis commune eſt in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi nudipedália ſua, & in triſtitia uultuum oſtẽdant otioſa ieiunia: nos in nullo ab habitus noſtri honeſtate diſsimiles nec a iuſtis & neceſſariis operibus abſtinentes, edendi licentiam ſimplici parcitate cohibemus, ut in uſu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim unicuique noſtrum liberũ ſit uoluntariis caſtigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius nunc uero diſtrictius repugnantes ſpiritui carnales concupiſcentias edomare, quibuſdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium, & tunc eſt efficacior ſanctiorq. deuotio, quando in operibus pietatis totius Eccleſiæ unus animus, & unus eſt ſenſus. Et alio loco, Debebatur quidem, inquit, tantis myſteriis ita inceſſabilis deuotio, & continuata reuerentia, ut tales permaneremus in conſpectu Dei, quales nos in ipſo Paſchali feſto dignum eſt inueniri: ſed quia hæc fortitudo paucorum eſt, dum carnis fragilitate auſterior obſeruantia relaxatur, dumq. per uarias actiones uitæ huius ſolicitudo diſtenditur, neceſſe eſt de mundano puluere etiam religioſa corda ſordeſcere, magna diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, ut ad reparandã mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia caſta decoquerent. Ex his & Hieronymi & Leonis magni uerbis uidere licet, quod & ieiunandi & orandi certa tempora ſunt inſtituta, ad Iudaicas obſeruationes referri non poſſe, ſed cum ſemper nobis ieiunandum, & ſine intermiſsione ſit orandum, datum eſſe hoc fragilitati noſtræ, ut quod ſemper facere non poſſumus, certis tamen tẽporibus faciamus. Quemadmodum ab eodem quoque Leone ſcriptum eſt alibi.

Gal. 4

Serm. 4. de ieiunio ſeptimi menſis.

Leo ſerm. 4. de Quadra.

Idem ſer. 3. de ieiunio ſeptimi menſis.

Quia ſemper, inquit, habere poſſumus perpetuam, ſæpiusq. per humanam fragilitatem a ſupernis in terrena recidimus, iſtis ſaltē diebus, qui nobis ad ſaluberrima ſunt remedia præſtituti, mundanis nos occupationibus ſubtrahamus, & aliquid temporis, quod profit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Chriſtiano ſemper ieiunare, ſed qui ſemper non poſſunt, aut nolunt, iis certa tamen tempora ſunt præſcripta. Neque dubium eſt, quin multo ſit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Eccleſiæ præcepto ſimul celebratur ab omnibus, quam ſi quis, quod noſtri temporis Aeriani faciendum cenſent hæretici, qualemcumque diem eligat a ſe ipſo, & ieiunet propter libertatem. Si quidem publica, quemadmodum ab eodem Leone ſcriptum eſt, præferenda ſunt propriis, & ibi intelligenda eſt præcipua ratio utilitatis, ubi uigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam ſuam obſeruantiæ ſingulorum, & contra nequitiæ ſpiritalis inſidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cæleſtia quiſque arma arripiat. Sed Eccleſiaſticus miles, etiam ſi ſpecialiabus præliis poſsit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, ſi contra hoſtem palam in acie ſteterit, ubi non ſuis tantum uiribus certamen ineat, ſed ſub inuicti regis imperio, fraternis conſociatus agminibus, bellum uniuerſale conficiat. Minore enim diſcrimine plures confligunt cum hoſte, quā ſinguli: nec facile patet uulneri, quem oppoſito ſcuto fidei, non ſua tantum, ſed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti ſermone, Diuinarum, inquit, reuerentia ſanctionum, inter quaslibet ſpontaneæ obſeruantiæ ſtudia, habet ſemper priuilegium ſuum, ut ſacratius ſit, quod publica lege celebratur, quam quod priuata inſtitutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam ſibi quiſque proprio arbitrio indicit, ad utilitatem cuiuſdam pertinet portionis: ieiunium uero, quod uniuerſa Eccleſia ſuſcipit, neminem a generali purificatione ſeiungit: & tunc ſit potentiſsimus Dei populus, quando in unitatem ſanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, & in caſtris militiæ Chriſtianæ ſimilis ex omni parte præparatio, & eadem eſt ubique munitio. Ac paucis interiectis, Pleniſsima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Eccleſiæ una eſt oratio, & una confeſsio. Si enim duorum uel trium ſanctorum pio conſenſui omnia, quæ popoſcerint, Dominus præſtanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi unam obſeruantiam pariter exequenti, & per unum ſpiritum concorditer ſupplicanti? Magnum eſt in conſpectu Domini, ualdeq. pretioſum, cum totus populus Chriſti eiſdem ſimul inſtat officiis, & in utroque ſexu omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cum in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & una ſententia eſt: cum in operibus ſeruorum ſuorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicitur. Hinc uidere licet, quid ſpectauerit Dei ſpiritus in certis temporibus præſcribendis, quibus & ieiuniis & precibus, & quibuſcumque aliis pietatis operibus Deus propitius redderetur: hoc nimirum, ut quidquid eiuſmodi fieret a catholicis, quod nomen etiam ipſum ſonare uidetur, fieret ſimul ab uniuerſis, uno ore, uno animo, uno ſenſu & conſenſu. qui non poteſt Deo non eſſe gratus, non poteſt ad quiduis impetrandum non eſſe cumprimis efficax. Male habet Satanam conſenſus hic, quā nihil aliud magis laborat, quam ut ſegreget, ut ſpargat, ut diuidat. Sicut lupus ouem a grege ſecernere, ſicut accipiter columbam ab agmine uolantium ſeparare conatur: ſic ille, cum ſibi non ſatis eſſe uirium aduerſus omnes intelligat, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum. Quominus res bona ſit ieiunium, nō facile mortalibus perſuaderi poſſe uidet: cum ab ipſo Chriſto commendatum etiā eſſe legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre poteſt: uerum ut fructuoſum, ut ſit efficax ieiunium tuum, ferre non poteſt. Erit autem efficax & fructuoſum, ſi cū uniuerſis; minus utile, ſi ſolitarius ieiunes. Quamobrem uis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna ſolitarius: Elige tibi diem ipſe quem ieiunes: nō ieiuna catholice, non

Idem ſerm. de ieiunio ſeptimi menſis.

Matth. 18

Matt. 6. 17

non uniuerſe, non cum alii pii ieiunant omnes. Ieiunant omnes per uniuerſum
orbem feria ſexta, ieiuna tu (quod ſine offendiculo catholici fieri non poſſe pu-
tauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadrageſimam, quod hunc numerũ
in ſcripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus, ieiuna tu quinquageſimam,
qui numerus in ſcripturis hilaritati conſecratus eſt, animiq. remiſsioni. Illud
cumprimis diligenter obſerua, ne quid ex obedientia feciſſe, neue ulla in re cum
catholica conſenſiſſe uideare: non illa tibi, tu præſcribas illi: tuum iudicium illius
iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes &
doctos uiros, præ te caudices fuiſſe puta, qui non intellexerint, ſe, diebus & tem-
poribus obſeruandis, ad fabulas Iudaicas eſſe prolapſos. Videmus igitur, quod *Tit.* 1
ſancti ſpiritus in certis diebus præſcribendis, quod contra, Satanæ conſilium fue
rit in eiiſdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæſita eſt, & unani-
mitas, ut quidquid eius fieret, concorditer ſimul ab omn bus in unitate fieret &
caritate. Ab hoc nihil aliud quæritur, quam diſsidium, quam ut diſpergi poſsint,
quos pretioſo ſanguine ſuo Dei filius congregare dignatus eſt. Neque uero id in
hac re tantum, uerum etiam in aliis preriſque omnibus, ſicut de Euchariſtia quo-
que, cum tractaremus, paucis a nobis commemoratum eſt, quemadmodum per
membrum quoddam ſuum non ignobile Satanas aliquando dixerit: Si quo caſu
concilium ſtatueret, minime omnium nos uellemus utraque ſpecie potiri: immo
tunc primum in deſpectum concilii uellemus aut una, aut neutra, & nequaquam
utraque potiri: & plane eos anathema habere, quicumque auctoritate talis con-
cilii potirentur utraque. Non offendit Satanam alterius tantum ſpeciei uſus: ſed
hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex caritate, quod
unanimiter fit ab omnibus. Quamobrem ſi pii & catholici omnes utantur altera
tantum, cenſebit utendum utraque: ſi per catholicam ſit uſus utriuſque permiſ-
ſus, cenſebit altera tantũ utendum. Adeo ferre non poteſt, ut uniuerſe & catho-
lice fiat aliquid. Sed hæc de temporum diſcrimine dicta ſufficiant. Quod uero ad
ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quidquã
habemus: nos enim, ſicut dierum, ita ciborum quoque nullam, ſed ſobrietatis
tantum ac temperantiæ noſtræ, & erga ſummum Deum honoris rationem duci-
mus: cum illa Iudæorum diſcrimina nihil ad ſanctam & ſpiritualem hanc abſtinen *Leuit.* 11
tiam facere uideantur. Quid enim aut ſolidis animantium ungulis, aut multifidis
etiam, quid auibus rapacibus, quid ſquama non contectis piſcibus, cum ſpiritu,
cum ſanctitate, cum abſtinentia negotii eſt? Quæ ſi Iudæis uetita ſunt, ut in mo
ribus illi erudirentur, humanam redolent philoſophiam, non diuinam. Si uero,
quoniam inſalubria ſunt, iccirco fuerunt illis interdicta, quid aliud quam Aegy-
ptiorum fuiſſe artibus Moyſem imbutum indicant? Sin autem, id quod uerius eſt,
ſimulacra quædam illæ res fuerunt, & uelut argumenta quædam ac umbræ, ſicut
Paulus loquitur, futuræ ueritatis: inducta iam ueritate, ſimulacris & umbris am- *Coloſſ.* 2
plius non indigemus. Iudæi ergo in differentiis ciborum & temporũ inſiſtebant,
nos ad Deum & ad ſpiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abſtinendi uel ob-
ſeruandi genere ſequimur, quam ut noſtrorum laborũ interualla diuinorum bene
ficiorum commemorationi conſecremus: & ipſi nos domita carne noſtra, & ſub
rationis imperium ſubacta, ad eadem illa Dei beneficio recolenda, uigilantiores
ac paratiores per abſtinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de re *Serm. 4. de ieiu*
differentem audiamus. Non ideo negligendum eſt, inquit, quia de obſeruantia *nio decimi men-*
ueteris legis aſſumptum eſt, tamquam hoc de illis ſit, quæ inter diſcretiones ci- *ſis.*
borum, inter baptiſmatum differentias, & auium pecudumq. hoſtias eſſe deſtire
runt: illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ ſignificaue
re, finita ſunt: ieiuniorum uero utilitatem noui teſtamenti gratia non remouit,
& cõtinentiam corpori atque animæ ſemper profuturam pia obſeruatione ſuſce- *Matth.* 4
pit. Quia, ſicut permanet apud intelligentiam Chriſtianam, dominum Deũ tuum *Matth.* 22

adorabis, & illi ſoli ſeruies, & diliges proximum tuum ſicut te ipſum, & cetera ta lium mandatorum: ita quod in iiſdem libris de ieiuniorum ſanctificatione & curatione præceptum eſt, nulla interpretatione uacuatur. Quæ uero alia loca ex Apoſtolo per noſtri temporis hæreticos proferuntur, ea cum in Manichæos a catholicis olim torta fuiſſent, uiciſsim a Manichæis in illos retorta fuiſſe legimus.

Libr. 30. cõtra Fauſtum, c. 3. Sic enim Fauſtum loquentem inducit Auguſtinus. De uobis quid dicam, id eſt, de Chriſtianioribus apud uos, quorum nonnulli quidem porcina, plerique uero quadrupede omni, alii etiam cuncto animali penitus abſtinent, fertq. ob hoc in oculis eos omnis Eccleſia, & ſumma ueneratione ſuſcipiens, ſolum non deos exi

1. Tim. 4 ſtimat. Nec uidetis indociles, quia ſi hoc uerum, & ab Apoſtolo dictum teſtimonium eſt, dæmoniorum & ipſi ſunt ludificati doctrinis. Quid uero & de illo dicemus, quod ſane fruſtrari quis audeat, aut negare, cum conſtet hoc inter omnes, & æque per orbem terrarum quotannis omni cum ſtudio celebretur in conuentu catholico. dico autem quadrageſimam, quam qui inter uos rite obſeruandam putauerit, abſtineat neceſſe eſt omnibus his, quæ capitulũ hoc a Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum inſuper doctrinam uocat abſtinentiam prædictorum. Quid ergo & uos cariſsimi, rituue tunc dæmoniorum uiuitis, cum hæc a uobis paſsionis Chriſti celebrantur myſteria, & ſeductorii ſpiritus fraude decipimini, & in hypocriſi loquimini mendacium & cauteriatam habetis cõſcien

Idem li. 31. c. 2 tiam ueſtram? Ac rurſus, Vos uero, inquit, qua nunc excuſatione utimini, Pau

Tit. 1 lo clamante, nihil eſſe non mundum, & doctrinas dæmoniorum appellante ciborum abſtinentiam, & mente pollutos uocante, qui aliquid putauerint inquina-

1. Tim. 4 tum. Non ſolum abſtinetis, ut diximus, ſed etiam gloriam captatis exinde, & eo acceptiores uos creditis Chriſto, quo eritis abſtinentiores a cibis, ideſt, ſecundum hanc ſententiam, quo mentibus inquinati magis, & magis conſcientia

Lib. 30. contra Fauſt. cap. 5 polluti. Quibus Fauſti uerbis ad hunc modum reſpondit Auguſtinus. Audi ergo, quod confiteris te non uidere, qua mente & conſilio hoc aduerſum uos capitulũ proferamus, non quod a carnibus abſtineatis, nam & hoc primi patres noſtri fecerunt, ſicut commemoras, non tamen ea damnandi, ſed ſignificandi gratia, quod non intelligitis, & Chriſtiani, non hæretici, ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animã ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quod illa eſſe immunda credant, non ſolum a carnibus, uerum a quibuſdam etiã terræ fructibus abſtinent, uel ſemper, ſicut pauci, uel certis diebus atque tem-

Cap. 6 poribus, ſicut per quadrageſimam fere omnes. Vos autem ipſam creaturam ne-

1. Cor. 7 gatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulo poſt. Si ad uirginitatem ſic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apoſtolica doctrina, Qui dat nuptum bene facit, & qui non dat nuptum melius facit, ut bonũ eſſe nuptias diceretis, ſed me-

1. Tim. 4 liorem uirginitatem, ſicut facit Eccleſia, quæ uere Chriſti eſt Eccleſia, non uos ſpiritus ſanctus ita prænunciaret, dicens, Prohibentes nubere. Ille enim prohi-

Cap. 4 bet, qui hoc malum eſſe dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in

Tit. 1 proxime ſequenti libro, Omnia, inquit, munda mundis, ſecundum naturam in qua creatura ſunt, non tamen omnia ſecundum ſignificationem munda primo populo Iudæorũ, nec uobis omnia, uel propter ſalutẽ corporis, uel propter conſuetudinem humanæ ſocietatis, apta ſunt, ſed cum ſua cuique redduntur, & naturalem ordinem ſeruant, omnia munda ſunt mundis, immundis autem & infidelibus, quales præcipue uos eſtis, nihil eſt mundum. Eadem hac apoſtolica ſententia, qua notat hæreticos prohibentes nubere, a Iuliano quoque Pelagii ſectatore

Lib. 5. cõtra Iulianũ ſub finẽ. ſe perſtrictum fuiſſe ſcribit Auguſtinus, quaſi dixerit poſt aduentum Chriſti turpia eſſe coniugia, cum ipſe tamen nihil tale dixerit, neque coniugium, ſed concupiſcentiæ malum, ſine quo coniuges non copulantur, eſſe turpe ſcripſerit. Et

Cap. 14 contra Adimantum ſcribens, cum eadem Apoſtoli uerba produxiſſet, Hos, inquit, proprie deſignat, qui non propterea temperant a cibis talibus, ut aut concupiſcen-

cupiſcentiam ſuam refrenent, aut infirmitati alteriusparcant: ſed quia ipſas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum eſſe negant. Nos autem teneamus Apoſtolicam diſciplinam dicentem, quod omnia munda ſunt mundis: ſeruata moderatione Euangelica, ut non grauentur corda noſtra cruditate & uinolentia. Docet his uerbis Augnſtinus, quod alia fuit cauſa, cur abſtinerent Iudæi, alia cur Chriſtiani, alia cur hæretici Manichæi, Tatiani: & quicumque tandem alii. Iudæi ſignificandi gratia: Chriſtiani domandi corporis cauſa: Hæretici quod ipſam creaturam bonam uegarent: & immundam dicereut: Quos notare uidetur Apoſtolus, cum dicit. Venturos in nouiſsimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abſtinere a cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione. Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens, cum eadem Apoſtoli uerba per Iouinianũ obiicerentur: Reprobat, Iuquit Apoſtolus, eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abſtiuere, quos Deus creauit ad uteudũ cum gratiarum actione: ſed Marcionẽ deſignat & Tatianum, & ceteros hæreticos, qui abſtinentiam inducunt perpetuam ad deſtrueuda, contemneuda, & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omuem laudamus Dei, & maciem ſaginæ, abſtinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus ſaturitati. Similiter quoque Ioannes Chryſoſtomus, eundem Pauli locum enarrans: De Manichæis, inquit, & Encratitis, & Marcioniſtis, omniq. illorum officina hic loquitur. Ambroſius quoque, Marcioniſtas, Patricianos, & Manichæos iis uerbis notari ſcribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inſcipſit, Diuinorum decretorum epitome, A uino, inquit, & ab eſu carnium, & ab aliis eiuſmodi abſtinentiam, non ſimiliter ut hæretici amplectitur Eccleſia. Illi enim ab iis tamquam ab immundis abſtinendum eſſe cenſent: Eccleſia autem nihil horum decreuit. Ac poſt quædam interiecta: Encratitarum ergo errorem diuinæ litteræ pulchre conuincunt: Dei autem Eccleſia aduerſatur quidem fabulis hæreticorum, diuina uero decreta ſequitur. Et qui fuit uetuſtior his Cyrillus Hieroſolymitanus: Ieinnamus, inquit, a uino & a carnibus abſtiuentes, non quod oderimus hæc tamquam abominationes aliquas, ſed quod mercedem expectamus: ut cum ea quæ ſub ſenſum cadunt neglexerimus, fruamur ſpirituali menſa, quæ ſola poteſt mente comprehendi: & ut nunc ſeminantes in lacrymis, in futuro ſæculo cum exultatione metamus. Ante mille annos Iuſtinianum imperatorem feciſſe tradit Nicephorus, cum fames Byzantii increbuiſſet, ut ſecunda ſtatim ieiunii hebdomada carnes in foro uenales proponendas promulgaret: & hoc quidem ſic per uim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem ſibi conſectandam ſtatuiſſet, neque eas emebat, neque edebat: mortem ſibi potius adeundam eſſe cenſens, quã ut quidquam de patriis moribus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autẽ ſic loquitur Ioannes Chryſoſtomus: Quid difficilius, non iurare, uel per totum diem inediam pati, & aquæ potu, & tenui uictu ſiccari? Certum eſt, quod hoc illo grauius: ſed tamen conſuetudo res eſt tam facilis & expedita, quod aduenien te ieiunio, etiamſi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant uinum delibare, uel aliud quid ieiunii lege non conceſſum guſtare, omnia quis mallet pati, quam prohibitum tangere nutrimentum: & hoc cum non innite nos circa menſam habeamus, tamen propter conſuetudinem ex conſcientia omnia generoſe ferimus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia conſuetudo, ex qua ciuitate Chriſtianum nomen ſumpſit originem: nam ibi primum diſcipuli dicti ſunt Chriſtiani: neque dubium eſt, quin eam ab Apoſtolis per manus traditam acceperint: Nam & Theleſphorus, qui ſextus fuit a Petro Romanus pontifex, iam ſuo tempore ſtatutum fuiſſe ſcribit, ut ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes clerici in ſorte Domini uocati a carne ieiunent. Neque ſecus in Alexandria fuiſſe obſeruatum teſtis eſt Theophilus eius urbis Epiſcopus, Chryſoſtomi æqualis: qui grauiter eos inſectatur, qui clam uinũ bibebant, &

Tit. 1
Luc. 21
Lib. 2. contra Iouinianum.
Hom. 12. in priorem ad Ti. epiſt.
Cap. de abſtinẽtia.
Catech. 4
Lib. 17. Eccl. hiſt. cap. 32
Hom. 6. ad populum Ant.
Act. 11
Lib. 3. Paſchal.

& clauſis parietibus, carnibus, diebus quadrageſimæ, ueſcebantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo, ad eorum continentiam imitandam ſuos admonet, ac diligenter hortatur, ut ieiuniorum tempore a uino & carnibus abſtineant. Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuiſſe Ioannem Chryſoſtomū, qui tum uerbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuiſſe Theophilum Alexandrinum Epiſcopum? doctrinas dæmoniorum docuiſſe reliquos omnes totius orbis Epiſcopos, iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus: qui conſuetudinem hanc a certis cibis certis temporibus abſtinendi, non modo non reprehenderunt, uerum etiam ad mordicus eam obſeruandam, populum tam diligenter ſunt cohortati? Quid hoc eſſet aliud, quam uniuerſam Eccleſiam catholicam Sataniſmi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani noſtri temporis, quam ſæculorum omnium a Chriſto paſſo ad hæc uſque noſtra tempora, Chriſtiani. Qui non ignorabant omnia eſſe munda mundis, ac multo melius intelligebant, quos notaret Paulus, cum doctrinas dæmoniorum appellauit, prohibentes abſtinere cibis, quos Deus creauit, &c. quam qui noſtro ſæculo ſibi cornicum oculos confixiſſe uidentur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quod bonum eſſet etiam a licitis abſtinere, & cum caſtigatius uiuendum eſt, ita diſcernere cibos, ut uſus eorum ſemoueatur, non natura damnetur. Etiam ante Chry-
Cap. 13 ſoſtomum & Theophilum in Ancyrano concilio legimus conſtitutum, ut presbyteri & diaconi, qui a carnibus abſtinent, hoc eſt, ipſi ſibi a carnibus abſtinentiam indixerunt, non eas tamquam immundas contemnerent, uerum contingerent, & ita demum ſi uellent, abſtinerent: quod ſi in tantum eas abominarentur, ut ſi quando cum oleribus carnes eſſent coctæ, ab ipſis etiam oleribus abſtinerēt,
Cap. 2 ordine ſuo mouerentur. In Gangrenſi quoque concilio, ſi qui carnem edentem
Cap. 19 condemnaſſent, anathema ſunt pronunciati: in quo tamen ipſo cautū eſt. Si quis eorum, qui continentiæ ſtudent, abſque neceſsitate corporea, ieiunia communia totius Eccleſiæ putauerit contemnenda, perfectam in ſua ſcientia uindicans rationem, anathema ſit. Quod utrumque contra eos, qui ſequebātur Euſtathiū hæreticum, ſancitum uidetur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in Eccleſia contemnenda cenſuit, & nonnullos cibos carnium, tamquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum eſt obſeruantia comprobata. ut extra ieiunii tempus, carnium
Cap. 14. 32 eſus illicitus non eſſe putaretur. In Bracarenſi primo concilio decretum eſt poſtea: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in uſum hominum dedit, & non propter afflictionem ſui corporis, ſed quaſi immunditiam putans ita abſtineat ab eis, ut nec olera cocta cum carnibus prægustet, ſicut Manichæus & Priſcillianus docuerunt: anathema ſit. Ac ne quis putet priſcis tantū illis tempo
Ser. 66. in Cāt. ribus ita creditum & obſeruatum eſſe, etiam Bernardi ſæculo, qui uixit ante quadringentos uiginti quattuor annos, quo tempore Euangelici uolunt extinctam fuiſſe lucem Euangelii: fuerunt hæretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abſtinere a cibis, &c. quos ille grauiter inſectatur, dicens: Abſtinent, inquit, hi (ut prædixit ille) a cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoque hæreticos ſe probantes: non ſane quia abſtinent, ſed quia hæretice abſtinent: Nam & ego interdum abſtineo, ſed abſtinentia mea ſatisfactio eſt pro peccatis, non ſuperſtitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quod caſtigat corpus ſuum & in ſeruitutem redigit? Abſti-
1. Cor. 9 neo a uino, quia in uino luxuria eſt: aut ſi infirmus ſum, modico utor: iuxta con
Epheſ. 5 ſilium Pauli. Abſtineo a carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carnis
1. Tim. 5 nutriant uitia. Hæreticus aliter: Nempe horret lac, & quidquid ex eo conficitur: poſtremo omne quod ex coitu procreatur. Recte & Chriſtiane, ſi non iccirco quia ex coitu, ſed ne ad coitum prouocent. Ceterum quid ſibi uult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur, uitatur? Suſpicionem generat mihi abſtinentia iſta ciborum tam ſignanter expreſſa. Verumtamen ſi de regula medicorū

hæc

hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo umquam odio habuit, ſi tamen non nimia fuerit. Si de diſciplina abſtinentium, ideſt, ſpiritualium medicorum ſchola, etiam nirtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At ſi de inſania Manichæi præſcribis beneficentiæ Dei, ut quod ille creanit & donauit ad percipiendum cũ gratiarum actione, tu non modo ingratus, ſed & cenſor temerarius immundum decernas, & tamquam a malo abſtineas: non plane abſtinentiam collaudabo, ſed execrabor malitiam, & blaſphemiã: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æſtimator: quia nihil immundum, niſi ei qui immundũ quid putat: Immundis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia. Væ qui reſpuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traiiciatis in corpora ueſtra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præceſsit Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus, Agimnenſes hæreticos ſuo tempore feciſſe ſcribit, ut prohiberent nubere, & a cibis abſtinere iuberent. Quorſum autem attinet eos recenſere, qui poſtea ſecuti ſunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrenſem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui ſunt in Paulum cõmentati? quos omnes eundem ſenſum retinuiſſe conſtat: Vt miranda ſiteorum impudentia, qui fingunt Eccleſiæ fuiſſe præceptum, ut a certis cibis tamquam immundis homines abſtinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quam ut ullius confutationis indigeat, nihil eſt quod ſimus longiores. Producunt & illud ueteres ac noui Aeriani, quod a Paulo ſcriptum eſt: Iuſto lex non eſt poſita. Quin hoc digito Dei ſcriptũ ſit, quis eſt qui negare audeat? uerum interea quis eſt ille, qui ſe iuſtum audeat profiteri? Nos certe, qui a magiſtro noſtro docti ſumus orare: Dimitte nobis debita noſtra: non inuiti uerba ſancti Ioannis uſurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipſi ſeducimus, & ueritas non eſt in nobis. Dixit Chriſtus: Non ſe ueniſſe iuſtos ſaluos facere, ſed peccatores. Glorientur hi de ſua iuſtitia, quorum cauſa Chriſtus non uenit: nos peccatores & iniuſtos nos eſſe libenter agnoſcimus: atque ideo legẽ nobis eſſe propoſitam facile ferimus, qua & a peccatis prohiberi, & in officio cõtineri queamus. Sed eſt quædam tamen iuſtitia Chriſtiana, cui lex poſita non eſt: neque deſunt uiri iuſti & boni participes Chriſti facti, qui cum ipſi ſibi ſint lex, ea quæ legis Chriſti ſunt, ſponte faciunt, & a lege coerceri opus non habent. Scripſit ad Timotheum Paulus: Iuſto lex non eſt poſita. Da mihi Timotheos omnes? Tantum abeſt, ut eis abſtinentiæ legem aliquam Eccleſia ferendam eſſe putet, ut hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, ſed utimini uino modico. Sed quid ſi quam rariſsimi nunc Timothei, magna autem ex parte ſunt omnes Epicurei? quorum Deus uenter eſt, qui uitam hanc ſibi uitalem eſſe non putant, niſi quotidie uino ſe ingurgitent, niſi quotidie uentrẽ ſuum carnibus farciant: Qui, ſicut a Propheta ſcriptum eſt, mane conſurgunt ad ebrietatem ſectandam, & potandum uſque ad ueſperam, ut uino æſtuent. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & uinum in conuiuiis eorum. Quid hoc ingenio præditis facere debuit mater Eccleſia? Numquid ſineret eos ſuo arbitratu ferri, & ſua libidine frui permitteret? Non potuerunt hoc ferre piæ matris noſtræ uiſcera, nullius rei præterquã ſalutis noſtræ auaræ: Quin illa, quos ita uidebat epulis, uino, luxuriæ, ſe dediſſe, quibuſcumque potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad abſtinentiam & ſobrietatem adigendos eſſe putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & uera noſtræ fidei ratio, quæ in ſpiritus libertate, non quæ in carnis licentia poſita eſt, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare ſi quis Apoſtolorum temporibus nullam de ieiuniis deq. ciborum habendo delectu legem latam fuiſſe dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, ubi caritas plus ultro præſtabat, quam ulla potuiſſet lex impetare? Non a carnibus

1.Tim.1
Matth.6
1.Ioan.1
Matth.9
Rom.2
1.Tim.5
Philip.3
Eſa.5

bus modo, uerum etiam ab omni animantium eſu ſibi tum homines temperabāt. Teſtatur Philo, qui fuit Apoſtolorum æqualis, tantam fuiſſe temporibus illis abſtinentiam, ut nullus eſſet prandiorum uſus, neque, priuſquam ſol occidiſſet, cibum quiſquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alii quinto, ſexto demum die corpus alii cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua ſola, obſonium panis cum ſale & hyſopo. Quamuis autem hæc de Eſſæis tradere uideatur Philo, quaſi in laudem ſuæ gentis ſcribens, tamen non Euſebius modo, uerum & Hieronymus, & Suidas, & Beda a Chriſtianis, atque iis Marci diſcipulis hæc ita obſeruata fuiſſe tradunt. Vbi igitur ſuum quiſque corpus cum Paulo caſtigabat, & in ſeruitutem redigebat, ubi tota die mortificabantur, & facti ſunt tamquam oues occiſionis, ubi tantum carni detrahebant, ut in carne degentes, extra carnem conſtituti, & nihil aliud quam ſpiritus eſſe facti uiderentur, quid ibi lege, quid fuit opus conſtitutione, quæ uel ieiunii certum tempus, uel ciborum diſcrimen aliquod præſcriberet? Frenis illi magis, quam calcaribus indigebant, atque ut remitterent aliquid de rigore ſuo, utq corpori ſuo nonnihil indulgerent, admoneri neceſſe habebant, ſicut a Paulo Timotheum admonitum eſſe iam commemorauimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum refert Euſebius, qui cum uidiſſet Alcibiadem quendam eadem ex cauſa, qua ſe, nimirum quod Chriſtum confiteretur in uincula coniectum, eodem uti ſqualido uiuendi genere, quo cum liber adhuc a uinculis fuiſſet, uſus antea fuerat, nihil ut præter panem ederet, nihil præter aquam biberet, quoniam reuelatum illi fuerat, non recte agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non uteretur, & aliis præterea offendiculi occaſionem relinqueret, perſuaſit Alcibiadi, ut intrepide cuncta uſurparet, ſibiq. eum dicto audientem habuit. Hanc hiſtoriam recitat quidam ex hoſtibus ueræ doctrinæ, ad ciborum delectum abrogandum. Mirum autem, qua fronte ſcribat inibi, cum dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus auſtero uiuendi genere, rationem hanc additam eſſe, quod rudiores exiſtimarent hæc diſcrimina ciborum eſſe præſtantiorem cultum Dei, quem errorem taxari profit, non confirmari, cum nihil horum apud Euſebium legatur, qui non aliud meminit, quam quod offendiculi relinqueret occaſionem. Viſus eſt enim ceteris anſam dare ſuſpicandi, quod propter eam cauſam abſtineret, quaſi reliquos cibos immundos eſſe iudicaret, qui præter panem & aquam nullo uel cibi, uel potus genere uteretur. Sed eiuſmodi affingere, hoſtibus euangelicæ ueritatis nouum non eſt. Neque uero ſolus tum Alcibiades, uerum omnes fere, qui Chriſtiani cenſebantur, ut plurimum a carnibus abſtinebant: quod illa uerba Biblidis Gallicanæ martyris indicant, quæ cum in eodem Euſebii libro ſcripta ſunt, ſilentio tamen a ueritatis hoſtibus prætereuntur. Conabantur eam impii tormentis adigere, ut confiteretur, cuius tum criminis Chriſtiani falſo inſimulabantur, infantes ab illis edi: illa uero quamuis tormentis uicta, Chriſtum antea negauiſſet, in temperario tamen illo ſupplicio de pœna cogitans æterna, contra ſpem terroribus contradicens: Quo modo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus utuntur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abſtinebat, quam uel Attalus ipſe, uel qui uixerunt ſæculo illo Chriſtiani magna ex parte omnes. Verum cum Alcibiadis uita durior fuiſſet, qui ſolo pane & aqua contentus uiuebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, ut carnibus ueſceretur, uerum ut ne nimia hac abſtinentia ſibi uitæ periculum accerſeret, neue quibus uti ſocios cibis uideret eos auerſaretur. Verum ut unde deflexit, redeat oratio. Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apoſtolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterāt, ut contra quam eſſet moribus obſeruatum, cibum aliquem aut potum ſumerent: da quales Conſtantinopoli fuiſſe commemorauimus, qui mortem ſubire potius erant parati, quam ut in quadrageſima carnium aliquid imperatore cogente guſtarent:

De uita contēp. ſiue de ſupplicibus.
Lib. 2. c. 17 Eccl. hiſt.
1. Cor. 9
Rom. 8
Li. 5. Eccl. hiſt. cap. 3
Cap. 1

ſtarent: quandoquidem & ipſi ſibi fuerunt lex, & legis uim apud eos obtinuit conſuetudo: non modo non eſſe ducemus neceſſarium, legem eis aliquam poni, uerum etiam ſi feruore nimio progreſsi longius fuerint, magis etiam abſtinendo, quam eorum ualetudo ferre poſſe uidebitur, ultro monebimus, ut aliquid corpori tribuant: reprimendam, non autem prorſus opprimendam carnem eſſe meminerint. Sic Ioannem quoque Gerſonem ad quendam incluſum in monte Valeriani ſcripſiſſe legimus: Non multum refert ſi quodcumque appoſitum fuerit tibi comederis, ſeruata iuſtitutione eccleſiæ, & temperantiæ modeſtia moderata, qualiter expreſſa eſt. Qui uero cõtinentiam iure iurando profeſsi, contiuere ſe poſſe negant, qui perpetua uiuere uolunt Bacchaualia, quales noſtro ſæculo, pro dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam conſtriugi legum uinculis oporteret, ut pro perpetuis Bacchaualibus perpetuas agerent quadrageſimas. ſic enim, quoniam ſine Cerere & Baccho friget Venus, a licitis abſtinentes, facilius illicitis reſiſterent, nec impoſsibilitatem continendi cauſarentur. Quamobrem fieri poteſt, ut initio conſuetudo tantum fuerit, ieiuniorum temporibus a carnibus abſtinendi, quæ, cum nihil ea de re in generali concilio conſtitutum eſſet, non eadem ab omnibus obſeruabatur: Sed poſteaquam in deterius prolapſi ſunt mores hominum, factum eſt, iuxta uerus uetus uerbum, ut bonæ leges ex malis motibus procrearentur. Sic cum in Armenia ſabbatis tantũ & Dominicis diebus in quadrageſima ueſcerentur ouis & butyro, ſexta ſynodus Conſtantinopolitana ſub imperatore Iuſtiniano celebrata lege ſanxit: Si quis oua aut butyrum ediſſet in quadrageſima, ut clericus deponeretur, laicus excommunicaretur. Sic cum horrenda quorundam ingluuies in quadrageſima ne a carnibus quidem abſtineret, non multo poſt ſextam illam ſynodum in prouinciali concilio Toletano octauo hæc eſt edita conſtitutio: Quiſquis ſine ineuitabili neceſsitate atque fragilitate & euidenti languore, ſeu etiam impoſsibilitate ætatis, diebus quadrageſimæ eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolum reus erit reſurrectionis Dominicæ, uerum etiã alienus ab eiuſdem diei ſancta cõmunione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut ipſius anni tempore ab omni eſu carnium abſtineat gulam, quia ſacris diebus abſtinentiæ, oblitus eſt diſciplinæ. Illi uero quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſsitas arctat, non ante prohibita uiolare præſumant, quam a ſacerdote permiſſum percipiant. Non eſt ergo lex iuſto poſita: Nam ſi omnes iuſti eſſemus, nihil præſcripto legis opus haberemus, cum ſibi quiſque lex eſſet. Itaque quod ſcripſit Paulus: Iuſto lex non eſt poſita: idem cum eo uult eſſe Clemens Alexandrinus, quod a Socrate dictum fuit aliquando: Legem non eſſe factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cum ſpiritus fructus enumeraſſet, caritatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatẽ, manſuetudinem, fidem, modeſtiam, continentiam, caſtitatem: Aduerſus huiuſmodi, inquit, non eſt lex. Non quod etiã qui ſunt iis uirtutibus præditi, legi ſubiecti non ſint. nam ſi ſanctus ſanctorum dominus noſter Ieſus Chriſtus fieri ſub lege dignatus eſt, quis erit tam ſanctus qui ſubiectus eſſe legi recuſet? ſed quod qui iuſti ſunt, non terrore legis adacti, quod lege præſcriptum eſt faciunt, ſed ipſius potius recti, quod lege præſcriptum eſt amore: ſicut etiã a poeta quodam ſcriptum eſt: Oderunt peccare mali formidine pœnæ, Oderunt peccare boni uirtutis amore. Sic philoſophorum quendam, cum ex eo percunctaretur Dionyſius tyrannus, quid præ ceteris mortalibus eximium haberent Philoſophi; reſpondiſſe ferunt: ut etiã ſi omnes leges aboleantur, tamen æquabiliter uicturi ſint. Vulgus enim a peccando legum præſcriptis arcetur, Philoſophus rationem habet pro legibus: non ideo quod rectum eſt faciens, quia lex iuſsit, nec ideo temperans a ſcelere, quia lex uetuit, ſed quia nouit illud per ſe rectũ, hoc eſſe per ſe turpe. Atqui multo rectius hoc de Chriſtiana philoſophia dici poteſt: quã qui ſunt

Cap. 9 — *Lib. 4 Stromatum.* — *Gal. 5* — *Galat. 4*

amplexi, non ideo Deum unũ colunt, non ideo ſibi cauent, ne nomen eius in ua
nũ aſſumant, non ideo ſabbata ſanctificant, nõ ideo parentibus honorẽ habent,
non ideo a cæde, ab adulterio, a furto, a falſo teſtimonio, ab uxoris, aut rei alie
næ concupiſcentia abſtinent, qua lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus com
minatur, ſi ſecus aliquis faciat: uerum facit hoc in illis amor, quo feruntur erga
Deum & erga proximum, ut etiam ſi nulla de rebus iis lex interceſsiſſet, nihil ta-
men umquam commiſſuri ſint, quo uel Deus, uel proximus offendi queat. Cum
Lib.3.c.5.de of ficijs. de Gygis annulo mentionẽ feciſſet Ambroſius: Da, inquit, hunc annulum ſapien
ti, ut beneficio eius poſsit latere cum deliquerit, non minus fugiet peccatorum
contagium, quam ſi non poſsit latere. Non enim latebra ſapienti ſpes impunita-
tis, ſed innocentia eſt. Denique, lex non iuſto eſt poſita, ſed iniuſto. Quia iuſtus
legem habet mentis ſuæ, & æquitatis ac iuſtitiæ ſuæ normam. Ideoq. non terro-
re pœnæ reuocatur a culpa, ſed honeſtatis regula. Quamobem etſi conſilium le-
gis fortaſſe non fuit ſanctos compreheudere, qui nullius præceptionis aut admo-
nitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cum enim lex in uniuerſum pona
tur, nec fieri commode poſsit iſta diſtinctio, æquius eſt paucos ſanctos legi ſubii-
ci, quam uniuerſos abſque lege uiuere. Tenentur itaque legibus non diuinis ma-
gis quam humanis etiam ſancti, quamlibet illis præceptio legis eſſe ſuperuacanea
uideatur: neque debet quiſquam quantumuis iuſtificatus a mandatorum obſerua
tione ſe liberum eſſe putare. Probis enim & rectis non minus eſt neceſſaria uirtu-
tis exercitatio quam lubricis & inconſtantibus uitii interdictio. Tum autem præ
clarum eſt, ſi qui iuſtitia ceteros antecellunt, exemplo ſuo parendo legibus, eos
in officio contineant: Neque dubium eſt: quin qui ſpiritu Dei aguntur, quoniam
non elatione animi & arrogantia, ſed humilitate ſunt ſobrietateq. ſapientes, ma
gna animorum ſuorum alacritate ſubiecturi ſe ſub legis imperium, atque omnia
prius & facere & pati parati ſint futuri, quam ut cuiquã eſſe uelint offendiculo.
Neque ea res quidquam euangelicæ libertati obſtabit: quãdoquidem præclare di-
De gratia Chriſti cont. Pel. li. 1. cap. 13 ctum eſt ab Auguſtino, quod præceptum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille
rex & propheta qui dixerat paulo ante: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum
dilataſti cor meum: ſtatim ſubiunxit: Legem pone mihi Domine uiam iuſtifica-
Pſal.118 tionum tuarum. Adeo non dedignabatur ille, qui iam uiam mandatorum Domi-
ni cucurrerat, cui præclarum illud elogium a Domino tributum legimus: Inueni
Act.13 Dauid filium Ieſſe uirum ſecundum cor meum: adeo non dedignabatur legi ſubii
ci, ut ultro etiam ſibi legem poni peteret, quam ſciret intelligendo, faceret dili
gendo: in latitudine amoris, non in anguſtiis timoris. Qua de re ſic ex Abbatis
Collat. 21. c. 3 & 29 Theonæ ſententia ſcripſit aliquando Caſsianus: Iuſti quibus lex non eſt poſita, ſic
probantur non eſſe ſub lege, ut iuſtitias legis non ſolum implere, uerum etiam
ſuperare contendant: ſitq. deuotio eorum legali maior imperio: quæ obſeruan-
Epiſt.88 tiam cumulans præceptorum, uoluntaria addat ad debita. Sic Leo quoque ma-
gnus: Iuſto dicitur lex non eſſe poſita, quia normam præceptionis implet indicio
uoluntatis, cum uerus recti amor in ſemetipſo habeat & apoſtolicas auctorita-
De ſpiritu et litera, cap.10 tes & canonicas ſanctiones. Et ante eum Auguſtinus: Iniuſtus legitime lege uti-
tur ut iuſtus fiat: quod cum factus fuerit, ea iam non utatur, tamquam uehiculo
cum peruenerit, uel potius tamquam pædagogo, cum eruditus fuerit. Quo mo
do enim iuſto lex non eſt poſita, ſi & iuſto eſt neceſſaria, non qua iniuſtus ad iuſti
ficantem gratiam perducatur, ſed qua legitime iam iuſtus utatur? Idem alio loco,
Iuſto lex poſita non eſt, ideſt impoſita ut ſupra illum ſit. In illa eſt enim potius quã
ſub illa, quia non ſua uita uiuit, cui coercendæ lex imponitur. ut enim ſic dicam,
ſupra ipſam quodammodo legem uiuit, qui cum dilectione iuſtitiæ, iuſte uiuit,
non proprio ac tranſitorio, ſed communi ac ſtabili gaudens bono. In ca. 2. ad Gal.
Epiſt.11 Sed libet Bernardi quoque uerba adſcribere: Nec filii, inquit, ſunt ſine lege: niſi
forte aliquis aliter ſentiat, propter hoc quod ſcriptum eſt: Iuſto non eſt lex poſi-
ta.

ta. Sed ſciendum eſt quod alia lex eſt promulgata a ſpiritu ſeruitutis in timore, alia a ſpiritu libertatis data in ſuauitate: nec ſub illa coguntur eſſe filii, nec ſine iſta patiuntur. Vis audire quia iuſtis non eſt lex poſita? Non accepiſtis, inquit, ſpiritum ſeruitutis iterum in timore: Vis audire quod tamen ſine lege caritatis non ſiunt? Sed accepiſtis, ait, ſpiritum adoptionis filiorum. Denique audi iuſtum utrumque de ſe fatentem, & quod non ſit ſub lege, nec tamen ſit ſine lege: Factus ſum, inquit, his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem, cum ipſe non eſſem ſub lege: His qui ſine lege erant, tamquam ſine lege eſſem: cum ſine lege Dei nõ eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti. Vnde apte non dicitur, iuſti non habent legem, aut iuſti ſunt ſine lege, ſed iuſtis non eſt lex poſita: hoc eſt: non tamquam inuitis impoſita, ſed uoluntariis eo liberaliter data, quo ſuauiter inſpirata. Vnde & pulchre Dominus: Tollite, ait, iugum meum ſuper uos, Ac ſi diceret: non impono inuitis, ſed uos tollite ſi uultis: alioqui non requiem ſed laborem inuenietis animabus neſtris. Bona itaque lex caritas & ſuauis, quæ non ſolum leuiter ſuauiterq. portatur, ſed etiam ſeruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit: quas utique non deſtruit, ſed facit ut impleantur, dicente Domino: Non ueni legem ſoluere, ſed adimplere. Illam temperat, iſtam ordinat, utramque leuigat. Numquam erit caritas ſine timore, ſed caſto: numquam ſine cupiditate, ſed ordinata. Implet ergo caritas legem ſerui, cum infundit deuotionem: implet & mercenarii, cum ordinat cupiditatem: Porro timori permixta deuotio ipſum nõ annullat ſed caſtificat: pœna tantum tollitur, ſine qua eſſe non potuit, dum fuit ſeruilis: & timor manet in ſæculum ſæculi caſtus & filialis. Nam quod legitur, Perfecta caritas foras mittit timorem, pœna intelligenda eſt, quæ ſeruili, ut diximus, numquam deeſt timori, illo ſcilicet locutionis genere quo ſæpe cauſa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus. Ex cuius uerbis colligere licet, iuſtos quoque legibus etiam humanis eſſe ſubiectos: ac merito in concilio Viennenſi condemnatos fuiſſe Begardos & Beginas, qui eos qui ſunt in gradu perfectionis & ſpiritu libertatis, non eſſe dicebant humanæ ſubiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Eccleſiæ obligari: quod ubi ſpiritus Domini ibi ſit libertas. Arecte quidem Paulus, ſed non de libertate carnis, uerum de ea libertate intelligebat, quæ legem exequitur, non timore, ſed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi neceſſitate ſeruitur, ubi diligitur quod iubetur, ſicuta Leone dictũ legimus. Qui etiã alio loco de obſeruantia ieiunii quadrageſimalis neminem uult excipi. Quia nemo, inquit, tam ſanctus eſt, ut nõ ſanctior, nemo tam deuotus, ut nõ debeat eſſe deuotior. Ante quem etiã Lactãtius. Nemo inquit, tam iuſtus eſſe poteſt, ut numquam ſit ei pænitentia neceſſaria. In Homilia diuinarum inſtitut. Nihil igitur allatum adhuc ab iſtis uidemus, quamobrem tot ſæculis inueteratum in Eccleſia morem hunc a certis cibis, certis temporibus abſtinendi, rectum ſit abrogari. Ac intelligunt hoc ipſi quoque, quod ficulnea ſunt plane præſidia quibus nituntur, ſciunt nequidquam hæc a ſe produci, ſciunt conſuetudinem hanc maiorum ſanctam & ſalutarem eſſe, recteq. cum fide & humilitate cuſtodiri, quãobrem tolerari poſſe, quinetiam utilia eſſe fatentur exercitia: uerum ſuperſtitionem ferendam non eſſe, qua perſuaſum ſit hominibus, quod ritus hi cultus quidã Dei ſunt: ideſt, opera quibus Deus iudicet ſe honore affici. Quid autem? numquid & hoc a Fauſto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? numquid nõ hæc illis uerba fuerunt a nobis paulo ante producta? Non ſolum abſtinetis, inquit Fauſtus Manichæus, ſed etiam gloriam captatis exinde, & eo acceptiores uos creditis Chriſto, quo eritis abſtinentiores a cibis. Ac in proximo ſuperiore libro hæc illius uerba recitat Auguſtinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abſtinent, omnis eccleſia: & ſumma ueneratione ſuſcipens, ſolum non Deos exiſtimat. Quid igitur adfertur a noſtri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aerio prius, a Iouiniano, a Fauſto Manichæo

Rom.8 · *1.Cor.9* · *1.Tim.1* · *Matth.11* · *Matth.5* · *Pſal.18* · *1.Io.4* · *2.Cor.3* · *Serm.4. de ieiunio ſeptimi menſis, ſerm.2. de quadrag.* · *Lib.31. contra Fauſtum, ca.2* · *Cap.3*

fuerit ad eundem proríus modum productum? Qui non in hoc ſolū, ſed in aliis etiam ſuis dogmatibus nihil de ſuo deprompſerunt, ſed præteritorū temporū erroribus aceruatis, uniuerſos repente in eccleſia Dei renouauerunt: & bene ſopitos ignes ſuſcitantes, quæ totius orbis Chriſtiani conſenſu quodam admirabili pridē hæreſeos conuicta ſunt & damnata, ea pro ueris uulgo perſuadere conantur. Et hoc eſt præclarum (ſic enim uocant) euangelium, quod cum ſub ſcamno tot ſæculis delituerit, nunc tandem e tenebris erutum per ſe, & in lucem productū eſſe gloriantur. Quid igitur? Hoſtes Euangelii uocabimus Hieronymum, Auguſtinum, Ambroſium, Chryſoſtomum, Baſilium, Theophilum Alexandrinum, Epiphaninm, & alios omnes, quos tamquam clariſsima totius Eccleſiæ lumina orbis uniuerſus Chriſtianus ſumma ſemper admiratione laudeq. proſecutus eſt? Contra uero prædicatores Euangeli dicemus Aerium, Iouinianū, Fauſtum Manichæū, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta: quorum doctrinam iam inde a mille ducentis annis pugnare prorſus cū Euangelio indicatum eſt? Nunc autem eandem illam a tot ſæculis damnatam, ipſiſsimum Euangelium, ipſiſſimum eſſe Dei uerbum uulgo perſuadetur. Et tamen illi ipſi, qui ueterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, ueterumq. teſtimoniis utendum eis eſt, non Aerii, non Iouiniani, non Vigilantii, quorum dogmata tuentur, ſed Auguſtini, ſed Ambroſii, ſed Chryſoſtomi, ſed aliorum orthodoxorum patrum, quorum Euangelium oppugnant, auctoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo eorum ſæpe uerba ad ſuam ſententiam confirmandā pertrahere conantur. Sic ſuo ipſi iudicio, quos auctores ſequuntur, eos habent pro hæreticis: cum quorum uero doctrina pugnant, eos quamuis inuiti, citandis eorum teſtimoniis, catholicos eſſe confitentur, utcumque minime ferendo ſupercilio, non de illorum ſcriptis modo, uerumetiam de conciliorum decretis ſibi cenſuram arrogare non uerentur. Sed ſi poſſent de ſuo ſupercilio nonnihil demere, ſuumq. iudicium eccleſiæ iudicio ſubmittere, hæretici eſſe non poſſent. Verum, unde digreſſa eſt, eo redeat oratio. Doctrinam dæmoniorum eſſe iudicant hoſtes euangelii, ſi quis hoc decus tribuat uel ieiuniis, uel ritibus aliis, quod ſint cultus Dei: ideſt, opera quæ Deus approbet, ita ut ſe per ea indicet honore affici. Nunc nos, quæ fuerit ueterum orthodoxorum de ieiunio doctrina, uideamus. Dixit Ambroſius, quod ieiunium eſt culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, norma uirtutum, animæ purificatio, ſacrificium reconciliationis, & quod hoc ad Deū gradu citius peruenitur: Quid eſt autem aliud culpæ mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quā remiſsio peccatorum? quid aliud ſacrificium reconciliationis, quam cultus, quo non tantum honore Deus afficitur, uerum etiam offenſus placatur? Scribit idem ad Vercellenſem eccleſiam: Qui ſunt qui meritum excludant ieiunii? Nonne gentilium uox eſt, ita dicentium: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? Quo loco, ſuo quoque tempore fuiſſe demonſtrant, qui baptizatis nihil obeſſe dicerent comeſſationes, nihil uoluptatum affluentiam. inſipientes eos eſſe qui his careant: uirgines oportere nubere, filios facere: ſimiliter & uiduas iterare, quod ſemel male uirili admixtione expertæ ſunt, etiam ſi ſe continere poſſent: errare eas quæ nolunt iterare copulam. Atqui hoc eſt Euangelium, quod hæretici noſtri quoque temporis, e tenebris erutum per ſe, & in lucem eſſe reuocatum gloriantur. Quid autem ad hæc Ambroſius? Placet, inquit, ut hominem exuentes induamus pecudem? & expoliantes Chriſtum, ſuperueſtiamur amictum diaboli? Quod iſti uocant libertatem euāngelicam profiteri; hoc Ambroſius uocat exuere hominem, & induere pecudem: expoliare Chriſtum, & ueſtiri amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O ſtultum, inquit, Eliſeum, qui ſilueſtribus ramis & amaris paſcebat prophetas, immemorem ſcripturarum Eſdram, qui memoria ſcripturas reddidit inſipientem Paulum, qui gloriatur ieiuniis: ſi nihil proſunt

De Helia & ieiunio, cap. 3. 8 & 9

Idem epiſt. 82.

Eſa. 22

4. *Reg.* 4

ſunt ieiunia. Numquid autem ab Ambroſio diſcrepat Auguſtinus? cuius hæc uer- *2 Cor. 11*
ba ſunt: Nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia ieiunet. Et *Serm. 60*
alio loco: Quanto plures dies ſunt ieiunii, tanto maior eſt cauſa remedii: quan- *Serm. 69*
to prolixior abſtinentia, tanto redemptio copioſior eſt ſalutis. Qui etiam alibi *Serm. 230*
ieiunium & orationem, cum plena fide exercetur, pietatem uocat. Quid eſt au-
tem aliud pietas niſi cultus Dei? Hieronymus uero, cũ dixiſſet alicubi fundamen- *Ad Demetria-*
tum omnium uirtutum eſſe ieiunium: explicans illum Danielis locum, ubi rex *dem.*
miſſo Daniele in lacum, dormiuit incœnatus, & ſomnus receſsit ab eo. Si, inquit, *Dan. 6*
rex neſciens Deum, hoc facit pro altero, quem uult de diſcrimine liberari, quan
to magis nos pro peccatis propriis, inedia & uigiliis debemus Deum ad clemen-
tiam flectere. Et contra Iouinianum ſcribens, cum inter alios multos, qui Deũ
offenſum ieiunio ſibi conciliaſſent, ciuitatem quoque Niniue recenſeret, quæ *Ionæ 3*
imminentem iram Domini miſeratione ieiuniorum detorſerat: hæc uerba ſubie
cit: Quam & Sodoma placaſſet & Gomorra, ſi uoluiſſent agere pœnitentiam; &
lacrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Et qui præceſsit hos o-
mnes Cyprianus: Quotquot, inquit uiros uirtutum uidimus, ſine ieiunio non le *Serm. de ieiunio*
gimus aſcendiſſe, nec aliquid magni moliti ſunt, niſi prius abſtinentia præceſsiſ- *& tentat.*
ſet. Quoties aliquid obtinere a Deo conati ſunt ieiunio incubuere & lacrymis:
nec defuit prouentus. Et quem ille ſuum appellat magiſtrum Tertullianus: O- *In lib. de ieiunio*
mnium, inquit, erga uictus macerationem hæc eſt ratio, qua rurſus interdicto ci *contra Pſychi-*
bo, & obſeruato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur: ut homo per *cos.*
eandem materiam cauſæ, Deo ſatisfaciat, per quam offenderat. Et iterum: Nõ
modo naturæ mutationem, aut periculorum auerſionem, aut delictorũ oblitera-
tionem, uerum etiam ſacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merebuntur.
Et rurſus: Sicut primum uſu cibi, homo amiſit ſalutem, ita iam per eandem mate
riam, id eſt, abſtinentiam cibi, Deo ſatisfaciat: atque ſalutem æmulo modo re-
daccendat inedia. Paulo uero poſt: Delicta dicit expiari abſtinentia. Leo quo-
que magnus: Magna, inquit, diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, ut *Serm 4. de qua*
ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio me- *drag.*
deretur: in quibus aliorum temporum culpas & pia opera redimerent, & ieiunia
caſta decoquerent. Et alio loco: Curandis læſionibus trium maxime remediorũ
eſt adhibenda medicina: in orationis inſtantia, in caſtigatione ieiunii, in eleemo
ſynæ largitate. Quæ cum pariter exercentur, Deus propiciatur, culpa deletur,
tentator eliditur. Porro Bernardus, quem iſti, quoties agit de remiſsione pecca- *De oratione &*
torum, deq. iuſtificatione, ſuarum eſſe partium gloriantur, Quid eſt, inquit, cõ *ieiunio ſerm. 4*
donari commiſſa, niſi ieiunio breui ieiunia redimi ſempiterna? Gehennam enim
meruimus, ubi nullus umquam cibus eſt, conſolatio nulla terminus nullus, ubi
guttam aquæ diues poſtulat, & accipere non meretur. Bonum ergo & ſalutare ie *Luc. 16*
iunium, quo redimuntur æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modo peccata.
Non ſolum autem abolitio eſt peccatorum, ſed extirpatio uitiorum: non ſolum
obtinet ueniam, ſed & promeretur gratiam: non ſolum delet peccata præterita,
quæ commiſimus, ſed & repellit futura, quæ committere poteramus. Iam uero
illa duo orientis lumina Ioannes Chryſoſtomus & Baſilius Magnus, quibus præco *Hom. 31. in*
niis non affecerunt ieiunium, & a cibis abſtinentiam? Quorum ille cum ieiunium *Ioan.*
uocat purificationẽ animæ, cum ſcribit crapulã poſt terga ligare manus, uitiorum *Ser. aſce. c. 17*
tyrannidi, uelut cuidam prauæ dominæ ſeruos nos, captiuosq. reddere: ieiu-
nium uero, ſeruos exiſtentes nos atque ligatos inueniens uincula remittere, &
tyrannide liberare, priſtinamq. in libertatem reducere: Hic uero, cum con-
tinentiam a cibis, dicit eſſe peccati ablationem, abalienationem carnalium affe
ctuum, mortificationem corporis, & ipſorum quoque naturalium affectuũ & de
ſideriorum, initium ſpiritualis uitæ, conciliationem æternorum bonorum: num-
quid non eadem, quæ ſancti patres illi occidentis eccleſiæ dicunt? numquid non

 iſto-

iſtorum, qui Chriſtianæ libertatis aſſertores uideri nolunt, inſaniæ palam contra dicunt? Sed quorſum attinet ueterum ſententias omnium proferre, quorum plerosque editis etiam ea de re ſermonibus, maximis laudibus ieiunium in cælum tuliſſe legimus: Cui etiam tantum tributum ab illis uidemus, ut quoniam non ieiunauimus in paradiſo, eiecti inde ſimus, ieiunandū eſſe dicerent, ut unde ſumus eiecti, reuerti liceret. Potuerunt ne maius aliquid ieiunio tribuere, quam quod
De uirginitate. per illud aditum ad cælos patere docuerunt? Sic enim loquitur Athanaſius: Vt ob eſcam & inobedientiam proturbatus eſt Adam ex paradiſo, ita rurſum per ieiunium & inobedientiam in paradiſum qui uolet redibit. Et ſucceſſor eius Theophilus qui ieiunium, ideſt conuerſationem Angelicam per continentiā breui ac paruo labore magna ſibi & æterna conciliauit præmia, & multo plus accipiunt quam offerunt, & futuri temporis gloria, præſentes anguſtias mitigant. lib. paſchali 3. Age igitur, perfrica frontem Philippe, & hoſtes Euangelii fuiſſe, doctrinas dæmoniorum docuiſſe dic, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Cyprianum, Tertullianum, Leonem, Bernardum, Athanaſium, Chryſoſtomum, Baſilium, Theophilum, denique ueteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiunium eſſe culpæ mortem, excidium delictorum, purificationem animæ, redemptionem ſalutis, ſacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem: ieiunandum eſſe pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum eſſe placandum, ieiunio redimi æterna ſupplicia: te uero cum idolo tuo Islebiem ſi quod adoras, relicto Chriſto & corpore eius eccleſia, nunc demum Euangeliū, uerumq. Dei uerbum, tot ſæculis reconditum, in lucem protuliſſe. Verum ut ne quis erret, quæ fuerit hac de re ſanctorum Eccleſiæ doctorum ſententia, quidq. ſibi uoluerint, cum tantum ieiunio tribuerent, tantiſq. præconiis illud efferrent, mentes hominum ad abſtinentiam capeſſendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim exiſtimandum eſt, quod iſti uidere ſe putant, non uidiſſe ſanctos illos patres, qui uel ante mille annos, uel trecentis his annis uixere, quibus iſti extinctam Euangelii lucem fuiſſe uolunt. Iam ante docere nos meminimus, quod qui proprie dicitur Dei cultus, nō conſtat niſi mente & ſpiritu: nam
Ioan. 4 qui ſpiritus eſt Deus, ſpiritu coli, ſpiritu uult adorari. Ceterum uerus hic & proprius Dei cultus, qui conſtat ſpiritualibus exercitiis, fide, ſpe, & caritate, quamquam in ipſa mente reconditus eſt, & abſtruſus, fieri tamen non poteſt, quin per ſigna quædam & indicia ſe foras proferat, & ad ſpectantium oculos traducat. Ve-
Epiſt. 29 rum eſt, quod ſuperius ab Auguſtino dictum commemorauimus, quod nō colitur Deus niſi amando: ſed hic amor otioſus non eſt: & quamuis in uoluntate conſiſtat, externis tamen quibuſdam ſe prodit indiciis: quæ quidem nō perinde Deus attendit, atque illam ipſam, unde prodeunt indicia, uoluntatem. Quamobrem non quid adferatur a nobis ad colendum Deum, ſed qua mente adferatur, atten
Lib. 1. de officijs cap. 30 dit Deus. Affectus eſt qui pretium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambroſius, nomen imponit operi tuo, quo modo a te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Et alio
Idem libr. 7. in Lucam. loco, Dominus non obſequiorum ſpeciem, ſed puritatem quærit affectus. Sic ab Idiota quoque uiro cumprimis pio ſcriptum eſt, Quod non ieiunium, oratio, elee
Idem in contēp. de amore diuino cap. 17 moſyna eſt uia recta omnino, ſed amor & dilectio eſt uia rectiſsima abſque deuio, uia breuis abſque tædio. Cui ſubſcribens Bernardus, Non materia, inquit, nec exitus actuum, ſed intentionis propoſitum culpas diſcernit & merita. Ante quem
Epiſt. 69 etiam in eandem ſententiam pleraque ſcribit Ionas Aurelianenſis Epiſcopus,
Ionas lib. 3 ubi tractat de cultu imaginum. Quod adeo uulgo fuit etiam non ignoratum, ut in omnium ore paſsim fuerit uerſiculus ille uolutatus.

Quidquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Matth. 6 Quin & illa Chriſti uerba, Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fue
In Serm. Domini in mōte, li. 2 rit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit, ſi autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebroſum erit, ſic qui ſūnt poſterioris ætatis, Auguſtini,

Gregoriiq.

Lib.28. Mora. cap.13

Gregoriiq. ſecuti ſententiam, enarrauerunt plerique omnes, ut per oculum intentionem ſiguificari dicerent, per corpus actionem cuiuſque. Lucernam itaque corporis eſſe oculum, hoc eſt, per intentionem indicari manifeſtumq. fieri, cuiuſmodi ſit actio cuiuſqne. Nam ſi bona eſt intentio, quod agitur, bonum; ſi mala, quod agitnr, malum eſſe. Nec ſecus de lucerna locum hunc interpretatur Euſebius Emyſenus, cuius in explicatione loci huius hæc uerba ſunt. Sola intentio facit, ut opera noſtra uel bona, uel mala Domino appareant. Poteſt enim unum fieri & ſimile opus, ut non una intentione fiat. Palam enim eleemoſynas dare, bona & non bona intentione fieri poteſt. Si enim ideo das, nt ab hominibus uidearis, non eſt bona intentio; ſi uero ideo das, ut bonum exemplum aliis tribuas, & Deus inde glorificetur, bona intentio eſt. ſic igitur in omnibus ſola iutentio quærenda eſt. quæ ſi bona fuerit, totum corpus uirtutum, totaq. maſſa operationum lucida erit. Tantum igitur intentioni tributum a ſanctis doctoribus legimus, ut bonam noluntatem ſufficere dicerent ad meritum, actionem requiri ad exemplum. Qnamobrem non fuit quiſquam adeo rerum imperitus, nt ieiunium, per ſe conſideratum, hoc eſt abſtinentiam a cibis, Dei cultnm eſſe, ſiue opus quod Deus approbet, putauerit: per quod honore ſe iudicet affici, cui remiſsionem peccatorum tribuat. Quis enim neſcit, abſtinentiam eiuſmodi non modo ſine laude, uerum etiam uon ſine repreheuſione quandoque fieri, ut qnod ex ſe repreheudendum non eſt, ſi male fiat, peccati rationem habeat? Sex eorum genera, qui abſtinent, nno uerſiculo uiſum fuit ſuperiori ſæculo comprehendere.

Hom.3. in natali unius confeſſoris.

Abſtinet æger, egens, cupidus, gula, ſimia, uirtus.

Aeger abſtinet, uel quod faſtidit cibum omnem: adeo nt nec odorem illius aut aſpectum ferre poſsit: uel quod ratio naletudinis eius poſtulat, nt per abſtinentiam illi medeatur. Hæc abſtinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abſtinet egens, quia quod edat, non habet. Vtraque abſtinentia, etſi uitio caret, laudem tamen apud Denm non meretur. Abſtinet cupidns & auarus, ut ne quid in nictum impendere neceſſe habeat. Abſtinet guloſus, ut poſtridie tanto maiore cum apparatu, & maiore cum uoluptate cibum ſumat: ſi præſertim ad conuiuium ſit aliquod delicatius inuitatus. Abſtinet ſimia, hoc eſt, hypocrita, nt ab hominibns nideatur. Hæc tria abſtinentiæ genera, tantum abeſt, ut Deo grata ſint, ut peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abſtinent. Ex tot igitur generibus abſtinentiæ ſolum hoc fieri cum uirtute dicitur, ſi quis hoc ſolo nomine ieiunet, nt nel magis idoneum ſe reddat ad ſeruiendum Deo, uel pro peccatis ſuis ſatisfaciat. Sed iam ipſos monachos ea de re diſſerentes audiamus. Hos enim fuiſſe potiſsimnm dicunt hoſtes ueritatis, qui doctrinas dæmoniorum docuerunt, ieiuniis & aliis id genus corporalibus exercitiis nimio plus tribnentes: ſi modo corporalis exercitatio ieinnium dici poteſt, quod negat Ioannes Chryſoſtomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpns, quam nutrit. Ac primum quidem huius ipſius Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus, Caſsianus monachus, alterius monachi uel Abbatis Moyſi uiri cumprimis celebris hæc adfert uerba. Ieiunia, uigiliæ, meditatio ſcripturarum, ac priuatio omninm facultatum, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt, quia non iis conſiſtit diſciplinæ illius finis, ſed per illa peruenitur ad finem. Ac paulo ſnperins: ieiunia, uigiliæ, anachoreſis, meditatio ſcripturarum, propter principalem ſcopum, hoc eſt, puritatem cordis, quæ eſt caritas, nos conuenit exercere. Et iterũ, ex Abbatis Theonæ ſententia, inter ea quæ media ſnnt numerat ieiunium, quod ſicut non iuſtificat cuſtoditum, ita non condemnat interruptum: niſi forte præcepti tranſgreſsio, magis quam eſcarum perceptio puniatur. Ac paulo poſt, Nequaquam ieiunium principale bonum a Domino iudicari dicit, eo quod uon per ſe ipſum, ſed per alia opera bonum ac placitũ Deo fiat: rurſum ex accidentibus cauſis, non ſolum uanum,

Hom.12. in primam ad Tim.

Colla.1. cap.7

Colla.21. c.14

Hier.14 num, uerum etiam odibile cenſeatur: dicente Domino: Cum ieiunauerint, non exaudiam preces. Sed hic uetuſtior uideri poſsit, atque ideo minus abſurde de iis quæ foris ſiue externe geruntur, ſcripſiſſe. Nunc recentiores uideamus. Vixit ante quadringentos annos Anſelmus monachus, poſt, Cantuarienſis Archiepi-*Philip.3* ſcopus: is explicans illum Pauli locum, Quorum Deus uenter eſt: eos perſtringi ſcribit iis uerbis, qui mortem Chriſti non ſufficere dicerent ad ſalutem, ſine carnalibus legis obſeruationibus: qui eſcas, quæ uentris ſunt, Deum ſibi faciunt, dum dicunt eas homines iuſtificare, & ſalutem animæ putant in eſcis. Neque ſecus eadem illa uerba, qui fuit nō paulo poſterior, interpretatus eſt Thomas Aquinas. Ideo, inquit, hæc diſſeminant legalia eſſe obſeruanda, propter lucrum & gloriam propriam, ut ſatisfaciant uentri. Et paulo poſt adfert hæc gloſſæ uerba: Dei proprium eſt iuſtificare: qui ergo in cibis iuſtificationem ponebant, dicebant Deum uentrem. Quem in eiuſdem loci explicatione ſequitur eiuſ-*In ſermonibus ſerm.1 Dom. 23. poſt trinit.* dem ordinis monachus Hugo de Prato: Carnales, inquit, obſeruantias inducunt, quales erāt in lege ueteri: Superfluam afferunt crucem Chriſti, cum aliunde ſalutem expectant: Omnis autem ſalus in cruce exiſtit. Nihil autem eſt neceſſe aliorum etiam hac de re monachorum ſententias adſcribere, quos ab his nequaquam diſcrepaſſe certum eſt, qui non ab eſcis, uerum a cruce Chriſti ſalutem ex-*Tom.2* pectabant. Sed quoniam clarius præ ceteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoque uerba adſcribemus: Is quoniā fratres ſuos inſimulari cognouerat, quod ordini Cluniacenſi, qui minus habebat auſteritatis, detraxiſſent, apologiam quandam conſcripſit ad Guilhelmum Abbatem, in qua ſic ſuos inducit loquētes: Quo modo, inquiunt, regulam tenent, qui pelliciis induuntur, ſani carnibus ue-*Luc.17* ſcuntur. &c. Ac mox reſpondet: Regnum Dei intra uos eſt: hoc eſt, non externis ueſtimentis, aut alimentis corporis, ſed in uirtutibus interioris hominis: Vnde *Rom.14* Apoſtolus: Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia & pax, & gaudium in *1.Cor.4* ſpiritu ſancto. Et rurſum: Regnum Dei non eſt in ſermone, ſed in uirtute. De cor-*Matth.23* poralibus itaque obſeruantiis fratribus calumniam ſtruitis, & quæ maiora ſunt regulæ ſpiritualia ſcilicet inſtituta relinquitis: cameluniq. glutientes, culicem liquatis. Magna abuſio. Maxima cura eſt, ut corpus regulariter induatur, & contra regulam ſuis ueſtibus anima nuda deferatur. Cum tanto ſtudio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cur ſimiliter ſpiritui pietas & humilitas, quæ profecto ſpiritualia indumenta ſunt, non prouidentur. Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quaſi non melior ſit pellibus inuoluta humilitas, quam tunicata ſuperbia: Repleti deinde uentrem faba, mentem ſuperbia, cibos damnamus ſaginatos: quaſi nō melius ſit exiguo ſagimine ad uſum ueſci, quam uentoſo legumine uſque ad ructum exſaturari: & præcipue cum Eſau *Gen.25* non de carne, ſed de lente ſit reprehenſus: & de ligno Adam, non de carne dam-*Gen.3* natus: & Ionatas ex guſtu mellis, non carnis, morti adiudicatus ſit: econtra ue-*1.Reg.14* ro Elias innoxie carnem comederit, Abraham gratiſsime carnibus angelos paue-*3.Reg.17* rit, & de ipſis ſua fieri ſacrificia Deus præceperit. Ac paucis interiectis, Quid er-*Gen.18* go inquis? Siccine illa ſpiritualia perſuades, ut etiam hæc quæ ex regula habemus *Exod.29* corporalia damnes? Nequaquam. Sed illa oportet agere, & iſta non omittere. Alioqui, cum aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa, iſta potius omittenda ſunt, quā illa. Quanto enim ſpiritus corpore melior eſt, tanto ſpiritualis, quam corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergo cum de horū obſeruatione elatus, aliis eadem non obſeruantibus derogas, nonne te magis tranſgreſſorem regulæ iudicas? cuius *1.Cor.12.* licet minima quædam teneas, meliora denitas? De quibus Paulus: Aemulamini chariſmata meliora: Detrahendo quippe fratribus, in quo temet ipſum extollis, perdis humilitatem: in quo alios deprimis, caritatē: quæ ſunt proculdubio chariſmata meliora. Ac iterum poſt pauca: Non hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda ſint, aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideo ſpiritualis efficia-

tur;

tur: cum potius ſpiritualia, quamquam meliora, niſi per iſta, aut uix, aut nulla-
tenus, uel acquirantur, uel obtineantur: ſicut ſcriptum eſt: Non prius quod ſpi- *1.Cor.15*
rituale, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale: Sicut nec Iacob, niſi prius co *Gen.29*
gnita Lia, deſideratos Rachelis amplexus meruit obtinere: Vnde rurſus in Pſal-
mo: Sumite Pſalmum & date tympanum: quod eſt dicere: Sumite ſpiritualia, ſed *Pſal. 80*
prius date corporalia. Optimus autem ille, qui diſcrete & congrue hæc & illa ope
ratur. Hactenus Bernardus. Multo ante Bernardū quoque Beatus Ephraem. No
li exiſtimare in cingulo & ueſte longa uitam conſiſtere perfectam, aut in eo ſa-
lutē eſſe poſitam, quod manus habeas mundas & eloquens ſis, quod ſcripturas in
terpreteris, quod capite incedas raſo, aut comam nutrias: in uirtute, in bonis
operibus ſita eſt: Hæc autem dico, non ut habitui detraham: abſit: ſed ut oſtendā
habitus, mores, & opera debere congruere: habitus enim ſine operibus nihil eſt,
ubi eos corrigit qui cum uitioſe uiuant, honores petunt. Quid autem? An iſti
remiſsionem peccatorum, aut iuſtificationem carnalibus eſcarum aut ueſtium ob
ſeruationibus tribuunt? Tantum ab eo abfuit Bernardus, ut quæ foris ſiue exter
ne geruntur, his aliquid eiuſmodi tribuendum putauerit, ut de omnibus in gene
re operibus diceret, quod iis ſæpe incerta, & ob hoc perículoſa ſententia fertur:
cum multoties minus iuſtitiæ habeant, qui magis operantur. Caritatem eſſe di-
cit, cui debentur omnia: de qua exclamans: O quanta eſt, inquit, fiducia carita
tis, Alius operatur non amans, & alius amat nihil operans: ille quidem ſuum opus
perdit, illius uero caritas numquam excidit. Quamobrem cum idem dixit, ue-
teres orthodoxos ſecutus, ieiunio redimi æterna ſupplicia, dum remittuntur
hoc modo peccata: de eo ieiunio intellexit, quod ex caritate procederet, & non
alium, quam caritatis ſcopum ſibi propoſitum haberet. huic enim peccatorum
remiſsio, non ei quod externe fit tribuitur. Sicut etiam apud Lucam legimus de *Luc. 7*
Maria Magdalena, quæ cum ſtans retro ſecus pedes Chriſti, lacrymis rigaſſet,
capillis capitis ſui terſiſſet, oſculata fuiſſet, unguentoq. pedes eius unxiſſet: gra
ta quidem Chriſto fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Chriſtum gerebat,
amoris eius non obſcura quædam erant indicia: uerumtamen cū ad Simonem, in
cuius hæc domo gerebantur, dixiſſet: Quod remittuntur ei peccata multa: cau
ſam proferens, non ait: quia lacrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis ſui
terſit, quia oſculata eſt, quia unguento unxit: ſed remittuntur, inquit, ei pecca
ta multa, quoniam dilexit multum. Laudata eſt a Chriſto, inquit Bernardus, nō *In præfatiōe in*
quia unxit, ſed quia amauit. Adeo non quid fieret, ſed quo affectu fieret, conſi- *tract. de uita ſo*
derandum eſſe putauit. Caritatem, per quam fides operata eſt, non opera ipſa re *lit. ad fratres de*
muneratus eſt, cum ei remiſsionem tribuit peccatorum: quæ aliunde etiam quā *Monte Dei.*
a caritate proficiſci poterant. Ardor caritatis, rubiginem in ea peccatorum con *Prouer. 10*
ſumpſit. Siquidē uniuerſa delicta multitudinemq. peccatorū operit caritas. Hoc *1. Petr. 4*
eſt quod hiſtoriā hanc recenſens Paulinus quoque ſcribit, quod nō tam pretio mu *Epiſt. 4. ad Se-*
nerum, quam obſequii placuit affectu. Non enim unguentum in illa Dominus, *uerum.*
ſed caritatem dilexit. Quamobrem ut ceteræ omnes carnales obſeruationes, ſic
ieiunium quoque medium quiddam eſt, cuius etſi labor ſit idem, non idem tamē
fructus eſt, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum a Chromatio me- *In 6.c. Matth.*
moriæ proditum legimus. Longe enim differt ille, inquit, qui propter Deum ie
iunat ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede labo
ris compenſatio fit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritum glo-
riæ in futuro ſeruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemoſyna, hoc de ceteris omni
bus, quæ fiunt externe, dici poteſt: Siquidem omnis pulchritudo filiæ regis in-
trinſecus: neque quid foris fiat, ſed quid intus geratur, Deus attendit. Quam-
obrem, ſanctos alios patres ſecutus, monet Leo, ut prompta deuotione & alacri *Serm. 2. de qua*
fide ſuſcipiamus ſollemne ieiuniū, non in ſterili inedia, quā plerumque & imbecil *drag.*
litas corporis, & auaritiæ morbus inducit, ſed in larga beneuolentia celebrandum:

ut

Matth.5 ut ſcilicet ſimus de illis, de quibus ipſa ueritas dicit: Beati qui eſuriunt, & ſitiunt
Idem ſerm. 4. iuſtitiam, quoniã ipſi ſaturabuntur. Ac in alio ſermone. Non in ſola, inquit, abſti
de quadrag. nentia cibi ſtat noſtri ſumma ieiunii, aut fructuoſe corpori eſca ſubtrahitur, niſi
mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eun
Ad monachos dem modũ Euſebius quoque Emyſenus: Ieiunare & uigilare, & mores nõ corrige
hom.4 re, ſic eſt, quo modo ſi aliquis extra uineã, aut circa uineam extirpet, & colat: ui
neã autẽ ipſam deſertam atque incultã relinquat, ut ſpinas ac tribulos germinet:
quæ inſiſtente cultore, iucundiſsimos fructus ex ſe proferre potuiſſet. Agnoſcite
itaque cariſsimi, quod ad ſalutẽ perpetuã conquirendam abſtinentia corporalis
ſola non ſufficit, niſi animæ quoque ieiuniũ per abſtinentiam uitiorũ fuerit ſocia
tum. Quid enim iuuat, ſi quiſpiam ſit corpore caſtus & mente pollutus? Quem
malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quem ſuperbia omni
Dei gratia ſpoliat, quem mendaciis uel maledictis lingua commaculat, nonne ip-
ſe ſe fallit? nonne ipſe ſe irridet & decipit, ſi credat ſe ſolo ieiunio ſanctificandũ?
Et iccirco, dilectiſsimi, ita corpus exerceamus ieiuniis, ut mentem purgemus a ui
In oratione de tiis. Quid enim proderit, inquit Gregorius Nyſenus, ore carnem non attingere,
pauper. aman ſi maledicentia fratrem laceres? Quænam erit utilitas, ſi dum tua non comedis,
dis. ea quæ pauperis ſunt per iniuriam ſurripis? Quæ porro pietas iſta, ſi aquã bibens,
ſtruas fraudem, conſuas dolos, & ex improbitate ſanguinem ſitias? Ac paucis
interiectis: Quid confert ieiunium corporis, niſi mens pura mundaq. ſit? Nihil
enim proſit currum ualidum ac ſtrenuis quadrigis inſtructum eſſe ſi auriga inſa-
niat. Hæc ille. Neque tamen propterea non recte dicitur ieiunio placari Deum,
ieiunio tribui remiſsionem peccatorum, quod propoſito magis tribuitur ieiu-
nantis, quam ipſi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione, quod non recte
Luc.11 dixerit Chriſtus: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt uobis. Non re-
Eccl.3 cte dixiſſet ſcriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit pec
catis. Et rurſum: Eleemoſyna a morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleemoſy-
Tobiæ 12 na redime. quandoquidem non quod datur, ſed animum dantis reſpicit & remu-
Daniel 4 nerat Deus. Neque ſicut quidam ſomniant, cum hæc ita dicuntur, obſcuratur
lux doctrinæ de beneficiis Chriſti propriis, & de fide, cum non de infidelium, ſed
de fidelium, omnem ſuam fiduciam in Chriſti cruce collocantium, ieiuniis, elee-
Serm. 6. de qua moſynis, orationibus loquamur: Quæ ſi per ſe ſunt uilia, fides, inquit Leo, ea ef-
drag. ficit pretioſa, cum ſi fuerint ab infidelibus miniſtrata, etiamſi fiat magno ſumptu,
omni tamen iuſtificatione ſint uacua. Non ergo excluditur fides, non excluditur
mortis & paſsionis Chriſti meritum. Neque ieiunium, orationem, eleemoſynam
ita ad mundationem & remiſsionem ſufficere putamus, ut non principaliter opus
eſſe miſericordia Dei, & ſanguine Chriſti profiteamur, in quo peccatorum o-
mnium redemptionem habemus, ſi modo dignos pænitentiæ fructus fecerimus:
1.Tit.1 quemadmodum ex Baſilio nos docere antea quoque meminimus. Verum iſti non
In regulis con- intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, putant nos de
tractiori. reg.5 infidelium operibus dicere, quibus certum eſt remiſsionem peccatorum non tri
bui. Tantum autem abeſt, ut propria Chriſti beneficia per hanc doctrinam obſcu
rentur, magis etiam ut illuſtrentur. Chriſti enim paſsionis & mortis beneficium
eſt, ut ieiunia, ut orationes, ut eleemoſynæ, ut reliqua id genus pia opera noſtra
Deo grata ſint & accepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Chriſti benefi-
cio, ex Chriſti pendet merito. quod ubi fuerit ſublatum, ſimul erit actionum no
ſtrarum meritum omne ſublatum. Mortem enim ſuam & crucem, Chriſtus non
otioſis & nihil agentibus, ſed ieiunantibus, ſed orantibus, ſed in omni pietatis
genere nos exercentibus prodeſſe nobis uoluit. Quod uero negant iſti cultus eſſe
Dei, qui non ſint a Deo mandati, & idololatriam eſſe, ſine uerbo cultum inſti-
tuere, iam antea confutatum a nobis eſſe meminimus: quod Abel, Noe, Abra-
ham, & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatũ haberent, tamen & altaribus
ædificandis,

ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocauſtis, aliiſq. ſacrificiis offerendis
pie Deum coluerunt. Ac ut nihil dicamus de iis, de quibus ſcribit Paulus, quod *Hebr.11*
circuerunt in melotis, in pellibus caprinis, in ſolitudinibus errantes, in monti-
bus, in ſpeluncis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum habuerint de hoc in
ſtituto uiuendi Dei mandatum, niſi tamen fuiſſet illud Deo gratum, nequaquam
Paulus ita deſcripſiſſet: ut ſilentio prætereamus Rechabitas quoque, quos non
Dei immortalis, ſed patris ſui mortalis præcepto, cum ab aliis rebus nonnullis,
tum a uino ſic abſtinuiſſe legimus, ut ne iuſſi quidem a Ieremia propheta, ut ui- *Hier.35*
num guſtarent, adduci potuerint: quos non modo commendandos hoc nomine,
uerum etiam remunerandos eſſe Deus putauit: ut de Nazareis quoque tacea- *Num.6*
mus, qui cum nullo eſſent diuino mandato præ ceteris obligati, arctius tamen
quoddam uiuendi ſunt inſtitutum ſectati, ac uoluntario ſe uoto obſtringentes,
Deoq. conſecrantes: a uino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebant: ut mitta
mus Eliam & Eliſeum & ceteros prophetas, qui nullo Dei mandato obſtricti, &
cælibem uitam agebant, & uigiliis, ieiuniis, laboribus, humi cubationibus, ce
teroq. uictu & habitu duriore præ ceteris corpus ſuum macerabant: quod non fe-
ciſſent, niſi Deo gratum exiſtimaſſent. Quod ſpeciale mandatum habuit Samuel,
precibus Deum in Maſphat placaturus, ut aquam effunderet in conſpectu Dei, *1.Reg.7*
dieq. illa cum Iſraelitis omnibus ieiunaret? Quod Dauid, ut ſeptem dierum ieiu *2.Reg.12*
nio & fletu in terra decumbens, in cinere & cilicio ſe affligeret? Quod Ezechias, *Eſa.37*
ut ad impetrandam Dei miſericordiam, obſeſſus ab Aſſyriis, ueſtimenta ſua ſcin
deret, ſaccoq. operiretur? Quod Sara Raguelis filia, ut ſe triduano ieiunio affli- *Tob.3.*
geret? Quod fuit ſpeciale mandatum de ieuniis, quibus affligebat ſe populus,
cum Hieroſolymis Nabuchodonoſor excidium per Holophernẽ minaretur? deq.
eo, ut ſacerdotes ciliciis induerentur, & cinere caput aſpergerent? Sed quorſum
attinet enumerando ſingulos recenſere, Iudith, Heſter, Danielem, Niniuitas, *Iudith.4*
Machabæos, & complures alios, qui quoties offenſum ſuis, aut populi peccatis, *Heſter.14*
Deum propitium reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cili- *Daniel 10*
cia confugiebant. Et tamen in exterioribus & corporalibus his, quod antea quo *Ionæ 3*
que commemorauimus, proprium eſſe Dei cultum, nemo fuit etiam ex mona- *2. Mach. 13*
chis qui diceret: Sed ſunt hæc indicia mẽtis a peccatis auerſæ, deteſtantis ea, deq.
commiſſis illis ultionem ſumentis, ſingularemq. dolorem declarantis, ſimul ad
Deum iuxta prophetæ uocem conuerſæ dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio *Iohel 2*
& fletu & planctu: qua mente ſic ad Deum per amorem conuerſa, proprie Deus
colitur: Quæ uero fiunt externe, ſigna tantum quædam ſunt & indicia cultus inte
rioris. Atque ideo haud ſcio an quiſquam umquam monachorum dixerit, Ieiu-
nium eſt cultus Dei: cum tribus ex cauſis ieiunari, memoriæ prodiderint: uel ad
concupiſcentias carnis reprimendas, ſicut a Paulo dictum legimus, in ieiuniis, in *2.Cor.6.*
caſtitate, quod per ieiunia caſtitas conſeruatur, uel ad mentem liberius ad ſub-
limiorum contemplationem eleuandam, ſicut Danielem legimus poſt ieiunium *Daniel 10*
trium hebdomadarum, a Deo reuelationem accepiſſe: uel ad ſatisfaciendum pro
peccatis, quemadmodum per Iohelem admonet Dominus, ut conuertamur in
ieiunio ad ſe &c. Quamobrem non modo ieiunio uel ab ipſis etiam ſcholaſticis
doctoribus aliquid eiuſmodi tributum non eſt, ſed nec ipſa quidem adoratio, nec
oblatio, nec oratio, uociſq. prolatio, nec frontis uultuſq. demiſſio, ceruiciſq.
flexus, uera eſt ab illis Dei ſeruitus exiſtimata, quod hæc cõtraria animi uoluntate
ad ſimulatiõnẽ fallaciamq. cõuerti poſſunt: ſola credita eſt eſſe uoluntas, quæ ſi to
tam ſe Deo dediſſet, uerus illi cultus ueraq. ſeruitus per hæc etiã externa præſtare
tur. Itaque pertinere magis ad Dei cultum ieiunium uidetur, quã quod ipſe Dei
cultus eſſe putetur. Neque tamen eſt interea ieiunium, de quibus nullum expreſ
ſum mandatũ haberi, uere dici queat. Nam & in propheticis, & Apoſtolicis, & in
Euangelicis litteris præceptum eſſe legitur. Siquidem & Iohel, ut ieiunemus, mo- *Iohel 2*
net:

Rom.13 net: & Paulus cum a comeſſationibus, & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quã
Matth.6 ad ieiunium inuitat? Chriſtus autẽ ieiunandi modum etiã præſcribit, ac ſicut orationem & eleemoſynam, ita ieiunium appellatione iuſtitiæ dignatur. Quod ſi recte iuſtitia Deus coli dicitur, quandoquidem iuſtitiæ nomen ieiunio Chriſtus tribuit, non recte ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur. Verũ offendit iſtos neceſsitatis opinio, quodq. non mitis aliqua & moderata pœna adiecta eſt, ut prouidentia paſtorum, aut indulgentia lenitateq. parentum agi nobiſcum uideatur, ſed perinde ac ſi iactura noſtrarum animarum parui momenti ſit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cæleſtis, qui contrauenerit, punitur, dum iræ Dei æternæ reus pronunciatur. Nos uero quæ fuerit patrum hac de re ſententia uideamus. Conſtat duriores hac in parte Græcos quam Latinos fuiſſe, neque id hac noſtra modo, uel proxima ſuperiori ætate, uerum etiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminem prorſus mortalium ab obſeruatione
Serm.2.de ieiu. ieiunii uolebant exceptum: quod illa Baſilii uerba teſtantur dicentis: Nemo ieiu
pridie diei Cine nantium numero ſeſe ſubducat, in quo & generationes cunctæ, ſexus omnis, æ-
ris. tas, ordo includuntur. Angeli per ſingulas ſunt Eccleſias, eos qui ieiunant deſcribentes. Vide quæſo ne ob breuem ciborum delectationẽ plectaris: neue te reum & deſertorem aciei angelo deſcribenti conſtituas: Minus ſane periculum fuerit aliquem in acie ſcutum proiicere, quam arma ieiunii detrectare. Deinde quam graue periculum eſſe putauerint ieiunium uiolare, cum ex illis Baſilii uerbis, tum ex iis, quæ paulo ante produximus, Antiochenorum, & Conſtantinopolitanorũ exemplis, facile cuiuis liquere poteſt, qui numquam extrema quæque perferre parati prius fuiſſent, quam ut cibos ieiunii lege prohibitos guſtarent, niſi guſtatis illis multo ſe grauioribus affectos iri ſuppliciis perſuaſum habuiſſent. Ceterum Latini, maxime uero qui proximis ſuperioribus ſæculis uixerunt, minus hac in parte ſeueri, ualdeq. moderati fuiſſe uidentur. Siquidem hi non omnem ætatem nec mortales omnes ieiuniorũ legibus teneri uoluerunt: excipiebant enim pueros, uel quod indigent alimento multo propter caloris uim, quo facile cibus omnis conſumitur, humoris uero tenuitatem: uel quod natura eſſent imbecilliores, quam ut longioris temporis inediam ferre poſsint: ita ut cibo crebrius refici neceſſe haberent, qui non hoc tantum illis operatur, ut nutriat, uerum etiam ut augmentum præſtet. Quamobrem quamdiu eo ſtatu ſunt ut creſcant, quod fieri creditur uſque ad finem tertii ſeptennii, non fuit uiſum eos ieiuniorum legibus alligare: etiamſi conducere creditum eſt, ut intra hanc quoque ætatẽ, ſi non omnibus, certis tamen quadrageſimæ diebus, quo ad uires cuiuſque ferre non poſſent, in ieiunio & abſtinentia exercerentur. Idem cauerunt de prægnantibus mulieribus, quæ cum cibo refici neceſſe habeant, non ſua tantum, uerum & fetus nutriendi cauſa, exiſtimatum eſt ad hoc duplex alimenti genus minime ſufficere, ſi ſemel in die cibum ſumpſiſſent. Deinde uero ſæpe inordinato quodam deſiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atque id tam ardenter, ut niſi deſiderio ſuo ſatisfecerint, de fetu periclitari uideantur. Itaque nullum eſt illis ciborum genus interdictum: atque adeo ieiuniorũ legibus non tenentur, ut etiam peccare grauiter credantur, ſi nimis eas arcte obſeruantes, de ſalute fetus, quem in utero geſtant, minus fuerint ſolicitæ. Aegri quoque ſunt ad eundem modum legibus ieiuniorum ſoluti, nõ quod non plurimum proſit abſtinentia his, qui morbo aliquo conflictantur, ſed quod eorum ualetudini magis expedit, ut bis aut ter modico cibo, quam ſemel tantum in die utantur immodico. Eadem habita eſt ſenum quoque ratio, quando ſenectus & ipſa morbus eſt, quam cum naturalis calor plerumque deficiat, ad eum fouendum ſenes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant uictum oſtiatim eodem numero ſunt habiti, qui non quando & quantum uelint, ſed cum illis cibus a locupletioribus fuerit ſuppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque diſsimilis uiſa eſt eſſe peregre proficiſcentium

ratio, qui cum non ſemper eo tempore quo uellent in locum deſtinatum perueni
re queant, ieiunii tempus minime tenētur obſeruare: quin & oblatis quandoque
cibis uti coguntur, ſiquidem eorum quos eſuriales dies requirunt, poteſtas non
datur. Idem exiſtimatum eſt de iis, qui grauibus premuntur laboribus, quos ut
ſuſtinere facilins poſſent, quo minus bis in die cibum ſumerent, nulla uiſum eſt le
ge prohiberi. Qnamuis non alii nunc eſſe uideantur, qui quæ ſunt ab Eccleſia in
dicta ieiunio, diligentius obſeruent, quam illi, quorū grauiſsimis laboribus fit,
ut fames a ceteris mortalibus propellatur. Hinc uidere licet, quam clementer
cum ſuis liberis egerit occidentalis Eccleſia, quæ materna quadam pietate, æta
ti cuiuſqne, ualetudini, condicioni, & cuicumque tandem neceſsitati diligenter
prouideri curauit: atque id quidem non tam priſcis illis ſæculis, quibus maiorem
in hominibus duritiem & aſperitatem fuiſſe conſtat, uerum trecentis his annis
quibus rerum nouandarum ſtudioſi nimis duris legibus adſtrictos homines fuiſſe
queruntur. Legat qui uolet Vincentium Beluacenſem, & qui ſecnti ſunt eum, Tho
mam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & cō-
plures alios (quis enim hæc monachorum non tractauit?) ita rem habere com-
periet. Quin & illud apud eoſdem inueniet? numquam eorum fuiſſe ſententiam,
ut ſtatim reus æternæ mortis pronunciaretur, ſiquis indictum ab eccleſia ieiuniū
uiolaſſet. Sed ipſos potius ea de re diſſerentes audiamus. Viſum eſt autem eius
uerba potiſsimum adſcribere, qui ceteros ætate præceſsit Vincentii Beluacen-
ſis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum. Docet is, quatenus inſtitutum
eſt ab Eccleſia ieiunium, eſſe de iure poſitiuo: quo iure prohibentur, uel præci-
piuntur illa, quæ poſſunt alias uel bene, uel male fieri: Et ideo, inquit, legiſlato
ris intentio non eſt, uel eſſe non debet, in condendo ius aliquod poſitiuum, obli
gare homines ad illius iuris obſeruantiam, habentes cauſam legitimam & ratio-
nabilem non obſeruandi. Præcepta enim quæ per modum ſtatuti communis pro-
ponnntur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundum quod requiritur ad
finem, quem legiſlator intendit: cuius auctoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatu-
tum contemnat, uel hoc modo trāſgrediatur, quod impediatur finis quem legiſla
tor intendit, talis tranſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili
cauſa, quis præceprum non ſeruat, præcipue in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet,
non decerneret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſsio non conſtituit mortale pecca-
tum. Quæ totidem uerbis repetit in ſumma ſua Thomas Aquinas: cuius etiā alio
loco uerba hæc ſunt: Præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſla-
toris, quam ex ipſis uerbis: & ideo tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputan-
dus, qui obuiat intentioni legiſlatoris, quam qui deuiat in aliquo a legis ordina-
tione, ſecundum textum uerborum. Intentioni autem legiſlatoris obuiat, qui
ex contemptu uel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat. Qui ue
ro in caſu, in quo probabiliter credi poſſet, ſi legiſlator adeſſet, quod eum obli-
gare non uellet, a nerbis legis deuiat, intentioni legiſlatoris non obuiat: nec re-
putandus eſt ſtatuti tranſgreſſor. Et ideo non eſt neceſſarium, quod quicumque
diem aliquem ab Eccleſia ſtatutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: poteſt
enim hoc aliquando omnino ſine peccato cōtingere, aliquando ſine mortali cum
ueniali, aliquando etiam cum mortali: & hoc ſecundum diuerſas occaſiones, qui
bus homo inducitur ad ieiunium frangendum. In eandem ſententiam & Abbas Pa
normitanus, & alii plerique ſcripſerunt. Ex quibus colligere licet, quod non
aliud in Eccleſia proximis ſuperioribus ſæculis etiam monachi docuerunt,
quam qnod magiſter Eccleſiæ Chriſtus ipſe docuit, cum dixit: Non quod intrat
in os, coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, coinquinat homi-
nem: quia omne quod intrat in os, in uentrem uadit, & in ſeceſſum emitti-
tur: quæ autem procedunt ex ore, de corde exeunt: & ea coinquinant homi-
nem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. An non, aliis quidem

In Pantheol. c. 3. ubi tractat de ieiunio.
Hugo de tempore hiemali ſer. 33.
Alex. Part. 4. quæſt. 102
Vinc. ſpeculi moral. part. 10. diſt. 26
Tho. 22. quæſt. 147. artic. 3. ad 2. in. 4. ſent. diſtin. 15. q. 3. art. 1
Super 3. decretal. de obſer. ieiunij.
Matth. 15

uerbis, hoc ipſum tamen dicere uidentur, qui negant eum peccare, qui quoquo modo diem ab Eccleſia inſtitutum ieiunare omittat, ſed eum tandem capitalis criminis reum eſſe docent, qui contemptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putandi ſunt, quam non coinquinat te cibus qui intrat per os, ſed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua, qua te ſolum ſapere, ceteros omnes deſipere perſuaſum habes: contemptus iſte tuus, quo fit, ut auctoritatem Eccleſiæ, ut præcepta maiorum tuorum, quæ tamquam leges Apoſtolicas obſeruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demum ſunt, quæ coinquinant te. Quamobrem ſicut Adam non cibus, ſed prohibitus cibus perdidit: ſicut Eſau nepotem ſancti Abrahæ, non eſca, ſed uſque ad cõtemptum ſacramenti quod in primatu ſuo habuit concupita eſca damnauit: Sic te non caro quam ſumis, ſed Apoſtolicarum traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam quoque dixiſſe Matthæus Apoſtolus legitur. Neque uero manducare crimen eſt, ſed incongrue manducare peccatũ eſt & crimen. Denique ſi aliquis prius cibum carnalem accipiat, & poſtea ipſo die quo iam cibo naturali refectus eſt, cibum ſpiritualem præſumat, ex utroque cibo reus criminis & inhoneſtatis & præſumptionis efficitur: non ideo quia manducauit, ſed quia contra ordinem, & cõtra iuſtitiam, & contra regulam Dei cibo carnali primũ refectus eſt. Non ergo reum facit aliqua operatio hominum, ſed irrationabilitas eius operis ſuum damnat auctorem. Quamobrem nihil eſt, quod nobis obiiciant iſti, qui tanto rerũ nonandarum ſtudio tenentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non pie factum eſt? Sed Sozomenum ipſum audiamus hiſtoriam ſcribentem. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itinere quidam inſtante iam quadrageſima, qua ieiunium cũ domeſticis ſuis continuare, certoq. die cibum guſtare, ac intermediis diebus ieiunus perſiſtere ſolebat. Cum autem peregrinũ admodum delaſſatum cerneret: Age, inquit ad filiam, laua uiro pedes, apponeq. quod edat: Reſpondente uirgine, nec panem ſupereſſe, nec alphita, quod talia propter ieiunium parari non ſolerent: præmiſſa oratione petitaq. cõdonatione, iuſsit filiæ carnes porcinas, quas domi ſale conditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinũ una ſecum ad menſam ſedere fecit, appoſitisq. carnibus ueſci cœpit: uirumq. hortatus eſt, ut ſuo exemplo ederet & ipſe. Recuſanti, ac ſe Chriſtianum eſſe dicenti: Hoc minus, inquit, recuſare debes: Mundis enim omnia ſermo diuinus munda eſſe pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod non ad confirmationem potius, ab ipſis Apoſtolis nobis traditæ ieiunii quadrageſimalis obſeruationis pertineat, quam ut ex eo contemnendam eſſe doceri poſsit? Nam quod ieiunium cum domeſticis in quadrageſima continuare, quod certo die cibum guſtare, quod intermediis diebus ieiunus perſiſtere ſolebat, quod nec panis, nec alphita ſupererant, quoniam propter ieiunium talia non pararentur, numquid hæc omnia clare non indicant, Spiridionem Epiſcopum ſancte quadrageſimale ieiunium obſeruaſſe? Quod uero coctas carnes apponi peregrino de uia feſſo iuſſerit, id eum neceſsitate, quoniam, aliud præ manibus non habebat, feciſſe, neque ſolum neceſsitate, uerum etiam Chriſtiana quadam caritate, cui legum præſcripta cedunt: cum indignum putaret, itineris labore fatigatum hoſpitem ad ſe uenientẽ, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipſa in re illuſtris fuit eius pietas, qui non niſi præmiſſa oratione, petitaq. condonatione, carnes hoſpiti apponendas eſſe putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit ſemper, licet, & licebit in Eccleſia, ſi quis ardens erga proximum caritate peregre uenientem longiq. itineris labore feſſum, alium cibum quo reficere poſsit eſurientem, ad manum nõ haberet. Vſque adeo autem id licitum eſt, ut uitium eſſe dicat Proſper Aquitanicus, ſi ſecus aliquis faciat. Qui cũ de abſtinentia multa ſcripſiſſet: Verumtamen inquit, ſic abſtinere uel ieiunare debemus, ut non nos ieiunandi aut abſtinendi neceſsitati ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem uoluntariam faciamus.

In epiſt. ad Lucinium.
Gen. 3
Gen. 25
Lib. 7. de uitis apoſtol.
Lib. 1. c. 11. eccle. hiſt.
De uita contẽp. lib. 2. c. ult.

Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermiſſo reficio, non ſoluo ieiunium; ſed impleo caritatis officium: Ceterũ ſi propter abſtinentiam ſpirituales fratres, quos noui mea remiſsione delectari, contriſto, abſtinentia mea non eſt uirtus dicenda, ſed uitium: quoniam quidem ipſa abſtinentiæ ac ieiuniorum continuatio, niſi fuerit quando res exigit prætermiſſa, & me inflat, & fratrem meum, cui caritas iubet ſeruire, contriſtat, uel certe mihi nihil ineſſe caritatis fraternæ demonſtrat: cum ſine abſtinentia, quemlibet hominem catholicum caritas ſola perficiat; & omnes abſtinentia aut perdat ſine adinuentione caritatis, aut pereat.

Ante trecentos annos Bracharenſem Archiepiſcopum retuliſſe legimus ad Innocentium tertium pontificem Romanum de quibuſdam, qui diebus quadrageſimalibus, cum tantæ famis inedia ingrueret, quod magna pars populi propter inopiã annonæ periret; carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiam iniungendam cenſeret. Reſcripſit prudens & doctus pontifex: In tali articulo, non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis Domino & cum illis effundas, ne ipſis aliquatenus imputetur. Quia bonarũm mentium eſt ibi timere culpam, ubi culpa minime reperitur. Non ſubiacet ergo legi neceſsitas, ſed neque caritas; modo ne in locum caritatis ingerat ſe carnalitas. Numquam nefas eſt habitum etiam ob ſocietatem ieiunium ſoluere, uel propter infirmum conſolandum, uel propter peregrinum reficiendum, uel propter ſimilem cauſam aliquam. Thomas Aquinas ne monachum quidem peccati mortalis reum eſſe uult, ſi comedat carnes, niſi per inobedientiam id faciat, aut ex contemptu. Narrat Ioannes Gerſon de fratre quodam, qui cum ieiunaret, acceſsit domum quandam, cuius Dominus cenabat (libet autem uerbis illius uti) Orauit, inquit, hunc Dominus ob amorẽ Dei & caritatis, ut uellet cenare. Sic fecit, & comedit optime, plus quam hoſpes noluiſſet: quia remanſit hoſpiti parua pars. In diſceſſu dixit hoſpes fratri, qui excuſabat, ſe dicens caritatem comediſſe: redeas alias, inquit, ſed noli ducere tecum caritatem: quia eſt guloſa nimis. Nihil eſt ergo neceſſe Spiridionis exemplũ proferre, cum etiã proximis ſuperioribus & noſtro hoc ſæculo licuerit ſemper, & liceat etiam his, qui præ ceteris uidentur abſtinentiam profeſsi, cuius generis monachi ſunt, indictum ab Eccleſia ieiunium non obſeruare: non ſolum ſi qua neceſsitas urgeat, uerum etiam ſi poſtulet id fraterna caritas: ex qua quidquid proficiſcitur, tantum abeſt, iniquitatis aliquid, iuſtæq. reprehenſionis habeat, ut inter ea etiam, quæ cumprimis recte facta ſunt, numeretur. Contra, quidquid ex arrogantia, quidquid ex contemptu proficiſcitur, id etiam ſi ſpeciem aliquam pietatis habere uideatur, criminis tamen capitalis reum hominem conſtituit. Sic ieiunare, quod per ſe laudabile eſt, reprehenſione non caret, ſi fiat ex contemptu, quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoc eſt quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrenſi concilio ſancitum eſſe legimus: Si quis tamquã hoc continentiæ conuenire iudicans, die dominico ieiunauerit, aut in eiuſdem diei cõtemptum, anathema ſit. Sed & multo ante, quam id concilium habitum fuiſſet, Ignatius qui tertius a Petro fuit Antiochenus epiſcopus, Si quis dominico die ieiunaſſet, eum Chriſti uocat interfectorẽ: Non quod abſtinere die dominico tantum ſit nefas (cum recte ſcripſerit Origenes, liberum eſſe Chriſtiano per omne tẽpus ieiunare; quod in diebus pentecoſtes, & die dominico Paulum apoſtolum & cum eo credentes feciſſe ſcribit Hieronymus) ſed cum Manichæis, cum Aerianis cum Lutheranis, & cum aliis id genus hæreticorum portentis in contemptum Eccleſiæ die dominico ieiunare, non minus flagitium ſit quam Chriſtum interficere. Adeo uerum eſt, quod ait ueritas: Non quod intrat in os, ſed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, faſtus, arrogantia, hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Itaque & non ieiunare uirtutis, & ieiunare quandoque crimen eſt capitale, ſi uel hoc ex contemptu, uel illud fiat ex caritate uel neceſsitate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem nihil eſt

Lib. 3. decreta conſtitut. 140

Quodlibeto 1. art. 20

Tom. 4. in ſer. Dominicæ 1. quadrageſimæ.

Cap. 18

Epiſt. 4. ad Philip.

Hom. 10. in Leuiticum.

Ad Lucin.

Tit. 1

mundum: ſed inquinatæ ſunt eorum & mens & conſcientiæ. Qui caritatem ha-
bet, ei munda ſunt omnia: neque peccat ſi ea urgente nõ obſeruet indictum ab
Eccleſia ieiunium. Qui caritatem non habet, ne ea quidem quæ munda uidentur
Lib. 2. c. 4. in 1. Regum. ei munda ſunt. Sic a Gregorio ſcriptum legimus: Maioris enim eſt meriti cari-
tatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione ſuſcepto. Qui enim iuſſus
carnem reficit inuitus, ieiunii præmium deuotione promeruit: & ampliorem
mercedem obedientiæ manducando conquiſiuit. Quid igitur de iis dicemus,
qui non aliã ob cauſam in quadrageſima carnibus ueſcũtur, quam ut ea re ſancto
rum patrum ſanctiones, & quidquid magno totius orbis Chriſtiani conſenſu tot
ſæculis in Eccleſia Dei receptum, & ſingulari ſtudio fuit ſemper obſeruatum, id
1. Cor. 8 ſe contemnere & pro nihilo ducere teſtatum omnibus faciant? Quid aliud quam
Sataniana eſſe huiuſmodi non Chriſtiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si eſca
ſcandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem
meum ſcandalizem: iſti contra: Quoniam eſca ſcandalizat fratrem meum, man-
ducabo carnem in æternum, ut fratrem meum ſcandalizem. Numquid hoc non
eſt Satanam eſſe? Numquid hoc non eſt Chriſto, qui per Paulum loquitur aduerſa
ri? Niſi forte Chriſto non aduerſatur, qui quod ab eius corpore, quod ab una,
ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia, iam inde ab ipſis Apoſtolorũ temporibus,
tanto ſtudio uidetur fuiſſe ſemper obſeruatum, id ob hoc ipſum reiiciendum cen
ſet, quia tanto conſenſu uidet obſeruari. Vult catholica, nolo: Non uult catholi
ca, uolo: Citius diem Dominicum ieiunauerim, ne cum catholica reſurgente Chri
ſto gaudeam, quam ut cum catholica feria ſexta, ob illius crucifixi memoriam,
ſignum aliquod luctus & mæroris oſtendam: Quid eſt, ſi hoc non eſt Satanam eſſe:
Siquidem Satanam uocant Hebræi, quem aduerſarium Latini. Digna uox eſt Agu
Libr. 3. confeſ. cap. 8 ſtini quæ celebretur: Turpis eſt omnis pars, uniuerſo ſuo non cõgruens. Tu cum
te partem, cum Chriſti corporis membrum exiſtimari uelis, quæ tamẽ ab hoc uni
uerſo Chriſti corpore, quæ ab omnibus his, qui Chriſtiani, qui catholici, qui
orthodoxi cenſentur, quamlibet magnis & locorum & temporum interuallis in-
ter ſe diſiunctis, tam admirabili conſenſu obſeruari uides, ut neque temporum
diuerſitas, neque linguarum uarietas, neque locorum ingens intercapedo lædere
concordiam eorum potuerit, ſed ſimiles lyræ ſint ſemperq. fuerint, quæ mul-
tas quidem & diuerſas habet chordas, unam autem ſymphoniam & ſonorum con
centum unum emitit: Tu, inquam, cum hoc uniuerſo uſque eo non congruis, ut
in deſpectum uniuerſi Chriſti corporis contraria potius facias omnia. Quid eſſe
poteſt turpius; quid indignius homine Chriſtiano? aut quæ poteſt eſſe nota illu-
ſtrior, qua te non Chriſti colligentis, uerum Satanæ ſpargentis miniſtrũ eſſe cuiuis
Luc. 11 cõſtare queat? Si quis cũ ueſtem omnes in luctu mutaſſe uideret, purpura ſolus in
dutus, oſtroq. conſpicuus in medium prodiret, nonne pro inſano haberetur? Vir
bonus & doctus Sydodius Aruenus Epiſcopus quorundã ſui tẽporis uitia perſtrin
gens inter alia ſic in eos inuehitur. Procedũt, inquit, albati ad exequias, pullati ad
nuptias. Atqui nõ diſſimiles huic ſunt, qui cũ uideant uniuerſam Eccleſiam exter-
no quodam abſtinentiæ ſigno mærorem ſuum & dolorẽ indicare, quem de Chriſti
cruciatibus, quibus peccata ſua cauſam dediſſe intelligunt, conceperunt, eo ipſo
die, quo id tanto conſenſu fieri cernunt ab omnibus, ſibi crapulæ indulgendũ,
lætitiamq. præſeferendam eſſe putant. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flen
Rom. 12 tibus, dicit per Paulum Dei ſpiritus. Vides homines diem hilarem ſumentes in
memoriam Chriſti reſurgentis, gaude cum illis. Vides mæſtitiã præſeferentes in
memoriam eiuſdem paſsi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore
Chriſti, fac & ipſe: neque uelis cũ uniuerſo non cõgruere. Quamobrẽ pro pater-
na ſolicitudine noſtra, qua liberorum noſtrorum ſaluti proſpectum ex animo cu-
pimus, hortamur omnes & obteſtamur, ut modis omnibus eorum conſuetudinẽ
defugiant, quos non aliam ob cauſam, uel quadrageſimæ diebus, uel ſextis feriis,

aliiſue

aliiſue temporibus, quibus per uniuerſam Eccleſiam abſtinetur, carnibus ueſcentes uidere licet, quam ut hoc ſigno ſe nihil habere cum catholica commune planũ omnibus faciant, ut eos fugiant tamquam uiperas & baſiliſcos; ac certo perſuaſum habeant, qui cum uniuerſo per contemptum non congruunt, & indicta ab Eccleſia ieiuuia uiolant, eos reos eſſe mortis æternæ, & ad Satanæ Synagogam, non ad Eccleſiam Chriſti pertinere. Si quis autem aliqua ex cauſa earum quas paulo ante commemorauimus, ieiunium non obſeruauerit: maxime uero ſi morbus quominus ieiunet in cauſa ſit: quandoquidem Dominum habemus manſuetũ & miſericordem, & nihil ſuper uires noſtras a nobis exigentem: non eſt quod ſe propterea criminis alicuius affinem eſſe putet, modo id de utriuſque medici conſilio faciat. Deinde uero ſeruet illud, quod in ſermone quodam Auguſtino inſcripto legitur. Qui ieiunare non præualet, ſecretius ſibi ſoli; aut ſi eſt alius infirmus cũ ipſo, in domo ſua præparet quod accipiat, & eos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet: quia ſi hoc fecerit, non ſolum Deus, ſed etiam homines poſſunt intelligere illum non pro infirmitate non poſſe, ſed pro gula ieiunare non uelle. Sufficiat illi quod ipſe ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & ſuſpirio & animi dolore manducet, pro eo quod aliis ieiunantibus ille abſtinere non poteſt: Ac iuxta eiuſdem Auguſtini & Chryſoſtomi conſilium, Qui ieiunare non ualet, largiorem det eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquiis, in quibus corporis infirmitas nihil obſtare poteſt: inimicis reconcilietur, omne odium & uindictæ cupiditatem ex animo effuget. Quamquã quod ad ualetudinis tuendæ ratione attinet, ueriſsimum eſt illud quod a ſapiente ſcriptũ eſt: Propter crapulam multi perierunt, qui autẽ abſtinens eſt, adiiciet uitam. Hinc eſt quod medici quoque matrẽ ſanitatis uocant abſtinentiã. Nam unde pedum dolor? unde uertigo capitis? unde ſubitaneæ mortes? unde ceteri morbi plerique contrahuntur, niſi ex crapula? In paradiſo non erat uinum, neque carnium eſus, ac nec extra paradiſum quidem, ad ipſa uſque diluuii tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum uita producebatur: ut qui ſeptingentos aut octingentos annos uixiſſet, immatura morte deceſsiſſe uideretur: Poſteaquam uero carnibus ueſci, uinumq. bibere mortales cœperunt, facti ſunt dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Aegre nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centenariis uixiſſe legimus, qui carniũ uſum neſciebant. In deſerto fuit populus Iſrael quadraginta annis: donec manna tantum & aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Poſteaquam autem de carnium ollis, quibus alebantur in Aegypto, recordati, deſideriisq. ſuis in Aegyptum reuerſi ſunt, a terra promiſsionis eos Deus excluſit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit ſcriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſsit eum plaga magna nimis, uocatuſq. eſt ille locus ſepulcra concupiſcentiæ: ibi enim ſepeliuerunt populum qui deſiderauerat carnes. Neque uero tunc ſolum id ita factum eſſe legimus. Vidimus etiam nos, qui præter neceſsitatem in quadrageſima carnibus ueſcebantur, eos quoniam compati cum Chriſto noluerunt, ad reſurrectionis eiuſdem gaudia nõ perueniſſe, mortemq. prius cum uita commutaſſe, quam lætus ille paſchatis dies illuxiſſet. Contra uero de Daniele, deq. Anania, Azaria, Mizael diuina refert hiſtoria. quod cum curæ cuiuſdam traditi fuiſſent, ut eos delicatioribus cibis, qui ſuperfuiſſent de menſa regia, paſceret, ultro petiuerunt, ut in ſuos uſus quæ mittebantur a rege conuerteret, ipſos leguminibus tantum & palmulis aleret, ac ſi quid aliud præterea dare uellet inanime. nam ſe, faſtiditis aliis, cibos appetere tales. Cumq. præfectus eorum, cupere ſe quidem illis gratificari, dixiſſet, ſed metuere ne ſi rex deprehendiſſet maciem, corporibus eorum extenuatis decoreq.

Serm. 62. de tempore.

Ibidem.

Hom. 10. in Gen.

Eccl. 37

Pſal. 89

Num. 11

Pſal. 77

Daniel 1

Oo 3 uultus

uultus immutato, præcipue ſi collati cum his eſſent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis diſcrimen ueniret. Daniel ſimul ut in eo quod peteret concedendo minus eum fore difficilem animaduertit: fac, inquit, periculum per decē ſaltem dies: quod ſi nihilo deterius affecta fuerint noſtra corpora, perge nos iiſdem pulmentis reficere. Sin autem de priſtino uultuū noſtorum decore detractū erit aliquid, non recuſamus quin regis præcepto ſatisfacias. Fecit præfectus periculum: ac reipſa comperit, non modo nihil eos maciei contraxiſſe pulmentorum eſu, uerum etiam habitiores multo factos & nitidiores his, qui delicatioribus carnibus de menſa regia miſsis ueſcebantur. Sed quid opus eſt Danielem, treſue pueros illos commemorare? Videre nunc quoque licet, ex his præcipue qui monaſticam uitam agunt, pleroſque, cum non tantum quadrageſimæ diebus, uerum etiam per omne uitæ ſuæ tempus a carnibus abſtinuerint, habitiores multo nitidioreſque, quam qui perpetuo carnium eſu, uinoq. uenas diſtenderunt. Quamobrem & priſcos illos monachos recenſere ſuperuacaneum ducimus, qui cū admirabili quadam fuiſſent abſtinentia, ut alii ne panem quidem totis annis octoginta guſtauerint, alii ſeptem integros dies ieiuuando continuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes fere fuiſſe longæuos, ac ceteros in ſæculo degentes ætate longe ſuperaſſe in Eccleſiaſtica ſua hiſtoria narrat Theodoritus. *Lib. 6. cap. 38*

Quorſum autem attinet externa proferre, cum eius rei domeſtica multa producere liceat exempla? Quā religioſe noſtri maiores indicta ab Eccleſia ieiunia obſeruauerint, ex iis qui paululū ætate proceſſerunt, quiue ſanctæ illius iniquitatis adhuc reliquias uident, ignorat nemo. Atqui multo fuit eorum uita productior, multo ualetudo robuſtior, quam ſit iſtorum, qui diabolica fraude decepti, niſi carnibus in quadrageſima ueſcantur, ad Paſchalium feſtorum gaudia ſe pertingere non poſſe perſuaſum habent: plus in carnium eſu, quam in Deo, qui ſolus ſeruare poteſt, fiduciæ collocantes. Qui primus ex cariſsima Iagellonum familia regnauit in Polonia regis huius noſtri proauus Vuladislaus, cum annis prope quinquaginta regni gubernacula tenuiſſet, paulominus quam centum annos uixiſſe memoratur. Atqui tanta regem hunc abſtinentia fuiſſe noſtris proditum eſt annalibus, ut aquæ ſolius potu contentus, nec uinum, nec ſiceram per omne uitæ ſuæ tempus guſtauerit umquam. Sextis uero feriis omnibus pane ſolo contentus fuerit. Tantum abeſt, ut is, quæ ſunt Eccleſiæ conſuetudine recepta ieiunia uiolauerit, duriores ut ipſe ſibi ieiunandi leges ultro, quam quæ præſcriptæ ſunt, impoſuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, noſtri regis auus, nihil præter aquā bibebat. Qui cum & ipſe non minus quam pater Vuladislaus in obſeruandis Eccleſiæ ieiuniis religioſus fuiſſet, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cum ad regni gubernacula per annos quadraginta ſederit. Porro Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur, uir cum aliis uirtutibus cumprimis illuſtris, tum inſigni pietate, magnoq animi robore, & in priſca religione, fideq. catholica tuenda & conſeruanda conſtantia ſingulari præditus: num & ipſe nō admirabili quadam fuit abſtinentia? quem patris auiq. exemplo, nihil præter aquam potaſſe totis annis quadraginta, ac uix tandē affinis ſui Friderici Marchionis Brādenburgenſis, medicorumq. conſiliis adductum ſcimus, ut ſuæ ualetudinis tuendæ cauſa, prandii ſaltem & cenæ tempore, uino modico uteretur. Is uero quadrageſimā ceteraq. ab Eccleſia indicta ieiunia, præter ea, quæ ſibi ipſe imperauerat, tam ſancte obſeruabat, ut priuſquam ad ætatem decrepitam ueniſſet, ne medicis quidē ut obtemperaret perſuaderi ſibi facile paſſus fuerit, ſi quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum ueſci iuberent: quod ſolius Dei benignitate, ſi uiſum hoc illi fuiſſet, abſque carnibus etiam, ſe priſtinam incolumitatem recuperare poſſe confidebat. Quid autem? numquid hæc eum fefellit fiducia? numquid per hanc tam arctam ieiuniorum obſeruationem, uel de corporis robore, uel de uultus

decore,

decore, uel de uitæ curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeo nihil eorum factum eſt, ut illud potius acciderit, quod de Daniele, deq. tribus pueris paulo ante cõmemorauimus, quanto maior fuit in eis abſtinentia, tanto & facies auguſtior nitidiorque, & membra corporis robuſtiora, & ætas fuit prouectior: Regnauit anuis prope quadraginta duobus, uixit fere bis totidem: tot uictoriis clarus, tot rebus a ſe domi foriſq. feliciter geſtis illuſtris, ut earum laude uix ulli maiorum ſuorum, Poloniæ regum, fuerit ſecundus. Hæc nos non alte petita, ſed eorum tantum regum exempla, quorum ſtirpis adhuc ſupereſt, produximus: ut planum omnibus fieret, magis adeo ad augendum robur corporis, uitamq. lougius producendam, eorum quæ indicta ſunt ab Eccleſia ieiuniorum obſeruatiouem facere, quam ut aliquid adferre detrimenti ualetudini uideantur. *Exod.* 20 Neque uero id non iuxta promiſsionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longæuus ſuper terram. Nam ſicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, patris & matris nomine non ii ſolum accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecundum carnem ſumus, uerum etiam cum alii qui præſunt, tum hi præcipue, de quibus Paulus admonet, dicens: Obedite præpoſitis ueſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus ueſtris reddituri. *Hebr.* 13 Quiſquis igitur debitum eis honorem non præſtat, quiſquis eorum dictis audiens non eſt, quiſquis in eorum contemptum uel ieiunia, uel quæcumque tandẽ alia ſunt, admirabili quodam totius Eccleſiæ præpoſitorum conſenſu conſtituta, ſub uno traditionũ humanarum nomine, reiicienda putat, ad eum hæc promiſsio non pertinet, quæ ſolis illis recte facta creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo patri & Eccleſiæ matri dicto ſe filios præſtant audientes: quales fuerunt hi, quos iam commemorauimus, pientiſsimi reges noſtri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam eſſe uidemus ex illis prognatum Regem noſtrum, Sigiſmundum Auguſtum, qui nihil a maiorum ſuorum pietate deflexit. Qui cum honoret patrem ſuum, honoret matrem ſuam, ſeq. Dei patris & Eccleſiæ matris filium adeo præſtet obſequentem, ut nullius perſuaſionibus adduci ſe paſſus fuerit, quo uel interdicto carniũ eſu, præter neceſsitatẽ, ſanctæ quadrageſimæ diebus uteretur, uel a quibuſcũque tandẽ aliis Eccleſiæ matris noſtræ placitis diſcederet, ad eũ quoque pertinere promiſsionẽ hanc minime dubitamus, quod erit longæuus ſuper terrã, neque minus quam pater eius uitam aget felicem ac diuturnam. Quam ſpem noſtram ut ratam Deus eſſe uelit, pro ſui nominis gloria, proq. regni totius & Eccleſiæ tranquillitate ſedulo precamur. Quoniam ferendi ſunt, qui ne tam pii quidem regis exemplo mouentur, ut ſanctis maiorum ſuorum ueſtigiis incedant, nec ea ſibi contemnenda putent, quæ ſumma ratione ſunt ab illis inſtituta: quorum etiam ſi cauſas ignorarent, tantam tamen apud filios Eccleſiæ matris auctoritatem eſſe oportebat, ut ſemper decretis illius obediendum, non ſemper eorum quæ decreuiſſet, rationem eſſe flagitandam exiſtimarent. Verum de corrupta Eccleſiæ diſciplina, deq. ſublata prorſus omui per audaces & ſibi placentes homines obedientia queri, nou eſt præſentis inſtituti: eo unde deflexit oratio noſtra reuertatur. Illud nobis demonſtrare propoſitum fuerat, qui matris Eccleſiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa inſtitutam, uel quadrageſimæ, uel quibuſcumque tandem ſtatis aliis diebus ieiunaſſent, & ab interdicto carnium eſu ſibi temperaſſent, eos non modo nihil incommode ualetudinis ex eo contraxiſſe, uerumetiam robuſtiores factos, in multo longiorem ætatem uitam ſuam produxiſſe, quam quanta ſit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quam carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi ſe mederi poſſe perſuaſum habent. Ac non protulimus nos quidem exempla niſi regum, idq; eorum tantum, qui ſunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc ſtirps ſupereſt, ac regno feliciter præeſt. Quod ſi priuatorum, aut aliorum inferioris ſtatus exempla producenda putaſſemus,

finis

finis reperiri potuiſſet nullus. Vnum tamen commemorabimus. In oppido Srenſco, quod uiri fuit inſigni pietate præditi, Felicis a Srenſco Palatini & præfecti Plocenſis, qui non ita pridem in Chriſto obdormiuit, uita longiore dignus, cum catholicæ & orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit: in hoc igitur opido, memorabili quodam opere ſepulcrum conſtructum uidere licet, quod is auo ſuo paterno poſuit: teſtatur hunc inſcriptio ſepulcri, centum quadraginta annos uixiſſe: Quem Eccleſiæ ieiunia religioſe obſeruaſſe, nec ea carnium eſu contaminaſſe dubium eſſe debet nemini, cum non minor hac in parte maiorum noſtrorum religio fuerit, quam uel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chryſoſtomus, cum eſſet apud eos presbyter, uel regnante Iuſtiniano Imperatore Conſtantinopolitanorum. Id quod uel ex eo, quod noſtra factum eſt memoria, colligere licet. Cum enim ante annos plus minus quadraginta Eraſmus Vitellius Plocenſis Epiſcopus ex urbe rediens diploma Pontificium attuliſſet, quo libere omnibus poteſtas permittebatur feriis quartis carnibus ueſcendi, non eſt quiſquam in toto Poloniæ regno repertus, qui conceſſa ſibi poteſtate hac uti uellet. Tanta fuit etiam noſtræ ætatis hominum grauitas, tanta conſtantia, tanta religio in iis mor dicus retinendis, quæ a maioribus noſtris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc iſta de re iam dicta ſufficiant: Satis enim ex iis demonſtraſſe uidemur, quod ad ualetudinis tuendæ rationem attinet, prodeſſe magis ad eam rem certis temporibus carnis abſtinentiam, quam obeſſe. Ceterum demus illud, ſi quis a carnibus per quadrageſimam abſtineat, de corporis uiribus nonnihil detrahi. Verum ſi Plato, cum non eſſet neſcius, quam grauem aduerſarium carnem noſtram habeamus, Academiam Athenis in loco peſtilenti elegit, ut nimiam corporis ferocitatem uelut uitem palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille, quo liberius ei ſapientiæ uacare liceret, quæ ſtultitia eſt apud Deum: quanto magis faciendum nobis eſt, ut eo præſertim anni tempore, quo plus in carne noſtra fero citatis eſſe conſueuit, (cuiuſmodi uernum eſſe tempus creditur) non eis qui ſunt ſaluberrimi, quiq. maxime nutriunt, cibis utamur: quo caro noſtra facilius in officio contineri, neque ſpiritum impedire queat, quominus, quæ ſola eſt uera Philoſophia, diuinis beneficiis contemplandis uacare totus poſſit. Teſtantur autem hoc etiam ipſi medicorum libri, bonam ualetudinem quæ in ſummo eſt, fallacem & periculoſam eſſe, quod ſummis negatum eſt ſtare diu: ut qui in offenſo ualetudinis ſuæ curſu ad uirilem ætatem peruenerunt, eos poſteaquã aliquo non grauiſsimo morbo correpti fuerint, in extremũ uitæ diſcrimen adductos, uidere ſæpe licuerit non niſi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxii uidentur, qui ſubinde cum leuioribus morbis conflictantur: ut non omnino nolle debeamus, interpolata potius morbis, quam perpetua quadam incolumitate frui: quod hæc plerumque non ſolet eſſe diuturna. Sunt itaque longioris æui, quibus athletica illa ualetudo perpetuã non eſt. Quamquam Chriſtianum hominem corporis, quamminimam habere rationem oportet, cum quod illius incolumitati detrahitur, animi ſanitate penſetur. Cum enim qui foris eſt, noſter homo corrumpitur, is qui intus eſt, ſicut a Paulo ſcriptum legimus, renouatur de die in diem. Eum qui foris eſt hominem, corpus noſtrum: eum, qui intus eſt, animum Paulus intelligi uult: ut quantum illi detractum fuerit, tantum huic uirium accedat. Quid autem aliud eſt corpus noſtrum, quam carcer noſter: de quo educi animam ſuam Propheta petit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis curatũ & ſaginatum a nobis corpus fuerit, tanto duriorem nobis carcerem præparamus. Non ſunt igitur omnia corpori tribuenda, non eſt nimis delicate fouendus hoſtis noſter domeſticus, quo uix ullus uel periculoſior, uel nobis eſt infeſtior. Quin caſtigandum illud potius, & in ſeruitutem redigendum eſt: quemadmodum factitaſſe Paulum ſcimus, quominus rebellare ſpiritui queat. Verum hæc de ieiuniis, deq. cærimoniis dicta ſufficiant. Quoniam uero ſub uno traditionum humanarũ nomine

1. Cor. 1 (beside "berius ei ſapientiæ…") · *2. Cor. 4* (beside "bus athletica…") · *Pſal. 14* (beside "mam ſuam Propheta petit…") · *1. Cor. 9* (beside "taſſe Paulum ſcimus…")

nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duc i hoc infelici æuo noſtro uidemus, operæpretium eſſe duximus, ut, quid ſentiendum de illis ſit, breuibus explicemus.

De traditionibus. Cap. XCII.

SVI temporis ſtatum deplorans magnus ille Baſilius: Vnum, inquit, iam crimen eſt, quod uehementer punitur, ſi paternas quis traditiones diligenter obſeruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ ſplendorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium: ſed propter communem theſaurum, propter hæreditatem paternam, propter ſanam fidem, in acie ac certamine ſtamus. Domus precationum clauſæ ſunt, altaria cultu ſpiritali uacant: nulli amplius Chriſtianorum cœtus: nulla amplius doctorum præſidentia: ceſſarunt doctinæ ſalubres; ceſſarunt panegyres: hymnodiæ nocturnæ non habentur, neque ſupereſt beata illa exultatio, qua Domino credentium animæ in ſynaxi & communione ſpiritalium chariſmatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quod in hoc tempore non ſit neque princeps, neque Propheta, neque præſes, neque oblatio, neque incenſum, neque locus, in quo coram Domino poſsit offerri ſacrificium & miſericordia acquiri. Quæ ſint autem ex eo conſecuta, in ea quæ proxime præcedit epiſtola, narrat idem dicens: Interea rident nos infideles, nutant qui modicæ ſunt fidei, fides ipſa in ambiguū uocatur, ignorantia mentibus offunditur: propterea quod formā ad ſpeciem ueritatis prætexunt, qui ueritate ſermonē adulterant. Silent enim pie docentium ora, reſoluta uero eſt quæuis blaſphema lingua, prophanata ſunt ſacra, domos orationum fugiunt, utpote in quibus impia docentur. In ſolitudinibus uero degentes, manus ſuas ad Dominum de cælis cum gemitibus & lacrymis extollunt. Ac rurſus in alia epiſtola: Spreta ſunt patrum decreta, traditiones apoſtolicæ nihil ſiunt, recentiorum hominum adinuentiones ad gubernandas Eccleſias uſurpantur: ex artificio denique iam loquuntur homines, non theologice: Sapientia mundi primas obtinet, neglecta crucis gloria: pelluntur paſtores, ſubintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Chriſti diſcerpentes: ædes oratoriæ concionibus Eccleſiaſticis deſtitutæ, ſolitudines refertæ ſunt plangentibus: ſeniores lamentantur, uetera præſentibus conferentes: iuniores hoc ſunt miſerabiliores, quod quibus bonis priuati ſint, ignorant. Hæc ſunt & alia pleraque, quæ ſcribens ad ſuos in Italia & Gallia comminiſtros, grauiter deplorat Baſilius. Ceterum ſi miſer tunc fuit & calamitoſus Eccleſiæ ſtatus, non minus certe nunc infelix eſt & calamitoſus: neque magis illis, quam noſtris temporibus his hæc Baſilii deploratio conuenire uidetur. Graue piaculum uiſum eſt Baſilio quod clauſæ tum fuere domus orationum: at nunc partim priuatorū domicilia factas, partim in horrea & equorum ſtabula commutatas, partim prorſus euerſas: &, quod horrendum eſt dictu, uix etiam apud poſteros credibile futurum, crucem, in quam furti aut alicuius ſceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipſo loco uidere licuit collocatam, ubi crucis, qua redempti ſumus, & mortis Chriſti iugis repræſentatio recordatioq. fiebat. Altaria tum ſpiritali cultu uacabant: nunc diruta ſunt & cōfracta: ut in pleriſque locis ne ueſtigium quidem illorū ſuperſit ullum. Quod autem ſpirituali cultu altaria tum uacabant, non ideo factum eſt, quod eum improbandum quiſquā eſſe diceret: uerum ob eam potius cauſam, quod in graui Sacerdotum orthodoxorum perſecutione, non facile reperire licebat, qui ſpiritualem cultum hunc Deo præſtarent. At noſtro tempore, cultus ipſe ſpiritualis, quam proprie Deo debitam ſeruitutem uocat Auguſtinus, prorſus abrogatus in pleriſque locis eſſe uidetur. Neque dubitant blaſphemi homines, tremendum illud miſſæ ſacrificium, (hoc enim per ſpiritualem cultum intelligi uult Baſilius) horrendā abominationem & idololatriam appellare. Ac, quicumque tunc fuerit Eccleſiæ ſtatus, plangere

In epiſt. 70

Oſee 3

Epiſt. 61

Lib. 20. contra Fauſtum, c. 21

plangere tamen his, qui agebant in ſolitudine, Deumq. ſuis precibus citra cuiuſ-
quã interpellationem placatũ reddere licebat: nunc non alii ſunt qui perſecutio-
nem patiuntur grauiorẽ, quiq. magis hominũ ludibrio ſint ex poſiti, quam qui ſo
litariam uitam degentes, Deo pie colendo ſe totos dicaue runt. Quod ſi nunc Baſi
lius uiueret, ſi quod uix etiam immanes barbari facerent, in Chriſti crucifixi ſimu
lacra eos, qui Chriſtiani cenſeri uolunt; haud aliter ſæuire cerneret, quam fuit
olim a Iudæis in uiuentem Chriſtum ſæuitum: ſi Chriſti corpus & ſanguinem in
Euchariſtia conculcari; ſi horrenda alia patrari aſpiceret, quæ tandem illi lacry-
mæ? qui planctus? quæ lamentationes ad præſentem Eccleſiæ ſtatum deploran-
dum ſufficerent? Quod autem nobis quoque nunc obiicitur crimen grauius, quã
quod ille ſuo tempore piis obiectum eſſe queritur? Numquid non hoc ſolo nomi-
ne rei pronunciamur grauiſsimi criminis idololatriæ, quod paternas traditiones
retinemus, quod non temere diſcedere nos ab eis oportere perſuaſum habemus?
Ezech.20 Nonnẽ, quibus uerbis populum Iſrael per Prophetam Dominus olim eſt horta-
Exod.32 tus, ut ne in præceptis patrum ſuorum incederet, quorum cor poſt idola gradie
batur, cum ſibi quem adorarent, uitulum aureum in deſerto conflauiſſent, ea uer
ba, obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deter
rere conantur, quo maiores noſtri pie Deum ſunt proſecuti. Quorum nomine
ſi uolunt eos intelligi, qui ante ſexcẽtos annos in Polonia uixerunt, recte illi ſane.
Nam in illorum præceptis abſit ut incedamus. Certo enim ſcimus, quod illorum
cor poſt idola gradiebatur, a quorum cultu grauiq. Diaboli ſeruitute, nos per
Dei miſericordiam liberatos eſſe gaudemus, & eius hoc immenſum beneficium
non ſine ſingulari quadam grati animi teſtificatione, pleno, quod aiunt, ore li-
benter prædicamus: ſimul ſupplices clementiam eius precamur, ut agnita ſemel
2.Petr.2 ueritate, ne nos retrorſum conuerti ab eo quod nobis creditum eſt ſancto man-
Heb.13 dato, neue doctrinis uariis & peregrinis abduci, & a quattuor Euangeliis, quæ
unum ſunt, in quintum aliud, quod ignorauit hactenus Eccleſia Chriſti, transfer-
ri patiatur. Sin autem patrum nomine, uel Apoſtolos, uel eorum ſucceſſores ad
hæc uſque noſtra tempora, quorum nos, qui iam non carnis, uerum promiſsio-
Rom.9 nis filii ſumus, liberos eſſe gloriamur: ſi Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinũ,
Baſilium, Athanaſium, Gregorium Nazanzenum, ſi ſanctos martyres & Epiſco-
pos noſtros Adalbertum, & Stanislaum, qui Euangelium Chriſti, per longam ſa-
cerdotum & Epiſcoporum ſucceſsionem ſibi per manus traditum, ſanguine ſuo
ſignatum nobis reliquerunt, ſi hos patrum nomine uolunt intelligi, da Chriſtẽ,
ut in eorum ſemper præceptis incedamus, da ut ab eorum ueſtigiis numquã aber-
remus: da ut quorum cum admiratione quadam conuerſationis exitum intue-
Hebr.13 mur, eorum fidem imitemur, ac prius lucis huius uſuram, prius ea nobis omnia,
quæ ſunt cariſsima mortalibus, eripi uelimus, quam in hanc nos mentem impel-
li patiamur, ut in ſanctorum horum patrum noſtrorum præceptis non eſſe nobis
incedendum exiſtimemus. Quam nos iſti docuerunt idololatriam, eam facut per-
petuo retineamus. Verum non eſt illa idololatria, ſed eſt pia cumprimis, & ſalu-
taris doctrina, quam illi, quos uere patres noſtros agnoſcimus, a ſuis maioribus
acceptam, per manus nobis tradiderunt. Ea uero eſt ipſiſsima idololatria, quam
iſti tradunt impii, qui nos iubent ſequi Deos alienos, hoc eſt, noua quædam & alie
na ab Eccleſia dogmata. quæ ſi recepta ſemel fuerint, neceſſe eſt, ut fides beatorũ
patrum noſtrorum, aut tota, aut certe magna ex parte uioletur: neceſſe eſt, ut
omnes omnium ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, uirgi-
nes, omnes clerici, læuitæ & ſacerdotes, tot confeſſorum millia, tanti martyrũ
exercitus, tanta urbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ,
prouinciæ, reges, regna, gentes, nationes, totus poſtremo iam pene terrarum
orbis Chriſto capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo ſæculorum
tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, & idola coluiſſe pro

nuncietur.

nuncietur. Quæ eſt, ſi non hæc eſt ipſiſsima idololatriæ propagatio, cum tuum ipſe uerbum pro Dei uerbo rudi plebeculæ uenditas: cum tuarum opiuionum commeuta ſic incipis admirari, ut ea tamquam diuina quædam oracula, uelis ab omnibus adorari? ceteros omues deſipere, te ſolum ſapere: ceteros omues cæcos eſſe, te ſolum uidere perſuaſum habes? Profert ſenteutiam ſuam Lutherus: quo facilius imponat imperitis, aliquot eam ſcripturæ uerbis iu prauum ſenſum detortis, adſtruere conatur: uocat ſtatim Euangelium, uocat uerbum Dei: Profert ſuam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus: uocat eam & ipſe uerbũ Dei: Profert ſimiliter ſua ſomnia Balthazarus, aut quicumque tandem alius de grege Auabaptiſtarum, uocat uerbum Dei: Quid ſi (quod ne cogitare quidem ut in mentem ueniat, umquam homini Chriſtiano, prohibere dignetur Deus) nos Eccleſiæ catholicæ tæderet: ſi ab ea ſegregati, ſententias iſtorum uobis amplectendas eſſe putaremus: uumquid nou quot ſunt hæreticarum opinionum commeuta, tot uerba Dei: quot hæreticos, tot ſecuti Deos eſſe uideremur? In quam fraudem qui miſeros mortales inducere conantur, quid aliud exiſtimandi ſunt dicere, quam quod a pſeudo propheta dictum iu Deuterouomio legimus. Eamus & *Deut.13*
ſequamur Deos alienos, quos ignoramus, & ſeruiamus eis. Nobis uero prius omnia Deus eripiat, quam hanc mentem, qua ſemel nobis deliberatum eſt, omnia prius & facere & pati, quam ut ſequamur Deos alieuos, hoceſt, errores extraneos, nouos & iuauditos, quos hactenus iguorabamus, ut ſeruiamus, hoceſt, credamus eis. Quid Deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies uerba prophetæ illius, qui iubet ſequi Deos alieuos: unum Deum ſequemur, uni Deo ſeruiemus, uuius Dei uerbo credemus: eius qui multifariam multisq. modis olim *Hebr.1*
locutus in Prophetis, poſtea locutus in filio, locutus in Apoſtolis, locutus eſt deinceps ſemper & loquitur adhuc in una, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia: Quidquid ab illa tamquam Dei uerbum receptum eſt, ſiue ſcriptum, id eſt, ſiue traditum, tamquam Dei uerbum obuiis, quod aiunt, ulnis amplectemur, & qua ſumma poſſumus ueneratione proſequemur. Neque audiemus iſtos, qui ſi quid in ſcripturis non reperitur, etiam ſi totius Eccleſiæ quodam admirabili conſenſu receptum ſit & approbatum, ſub uno tamen traditiouum humauarum uomine, ſtatim reiiciendum eſſe cenſent: Verum Dei ſpiritum audiemus potius per Pau- *2.Theſſ.2*
lum loquentem: Itaque fratres ſtate & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue epiſtolam noſtram. Audiemus eundem ſpiritum per Athanaſiũ quoque monentem: Qui ea quæ ultra ſuas uires indagat, in præcipiti conſiſtit: *In principio 3.*
qui uero traditionibus iu hæret, extra periculum uerſatur. Suademus igitur, in *tomi de incarna*
quit, uobis, quod & uobiſipſis ſuademus, ut traditam fidem retineatis, & auer- *tione uerbi Dei*
ſemini profana nouitatis uerba, & idem reliquis præcipiatis, ut exhorreant tanti myſterii inquiſitionem. Sed uidere libet, quid ab iſtis tandem adferatur, quam obrem traditiones humanas reiiciendas puteut. Certe quod adducunt ex Ezechiele: In præceptis maiorum ueſtrorum nolite incedere, quid eo potuit profer *Ezech.20*
ri ineptius magisq. ridiculum, ad pios maiorum noſtrorum cultus euertendos? eorum dico quos ſexcentis his anuis, quibus in Polonia Chriſti receptum eſt Euãgelium, in fide & confeſsioue Chriſti nominis ex hac uita migraſſe conſtat. Quæ autem eſt iſtorum hominum cæcitas, qui nou uident, ſi quis uerbis uelit urgere, ſuis hoc, quos per quintum Euangelium genueruut, liberis, multo dici poſſe rectius. In præceptis patrum ueſtrorum nolite iucedere. Nos euim non tam in patrum, quam in auorum, proauorum, atauorum noſtrorum præceptis incedimus: qui mille iam & quingentis annis, eadem qua nos ratione Chriſtum coluerunt, eiuſq. colendi rationem partim ſcripto, partim traditionibus ad nos tranſmiſerunt. At iſtorum liberi (niſi mentem illis dederit Deus meliorem) in quorũ aliorum, quam in patrum ſuorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Niſi forte non habet ſua quoque præ-

præcepta, non habet ſuas quoque conſtitutiones iſta diſgregata congregatio, & undique diſſecta ſecta. Atqui præter alios quoſdam ſcribit de horum conſtitutio-
In epiſt. cont. pſeudo euang. nibus, is, qui uitam ſuam inter eos tranſegit, Eraſmus Roterodamus, his uerbis: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum: ſed ubi ſunt, qui ſubmiſerunt ceruicem ſuam ſuaui iugo Chriſti? Et interim conſtitutiones humanæ conſtitutionibus humanis, immo parum humanis mutantur. Titulus modo mutatus eſt: Vocantur enim uerbum Dei. ceterum res adeo nihil eſt mitior, ut com plures boni uiri præferant ultroneum exilium iſti magnifice decantatæ libertati. Atque adeo proceres & anteſignani iſtius factionis, cum nondum ad Epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiuſmodi ſpecimen de ſe præbent, ut ego me malim in Epiſcoporum, quam in horum poteſtatem, tradere, ſi detur optio; malimq. Cæſaris potentiſsimi ferre iugum, quam quorundam magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui ueſtro Euangelio ſubmittunt ceruices, magis uereor, ne plerique pro graui iugo hominum, portent grauius iugum Diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita, ut ne profanis quidem magiſtratibus pareatur.
Hæc ille de conſtitutionibus eorum, qui nunc Euangelici uocari malunt, quam Chriſtiani, quiq. tanto conatu conſtitutiones humanas euertere moliuntur, qui certe propheticum illud, In præceptis patrum ueſtrorum nolite incedere, ſuis poſteris multo uerius occinere poſſunt, quam nobis, qui traditiones Apoſtolicas retinemus. Ceterum quæ certa, ſtabilis & fixa futura eſt, religio, ſi numquã filiis in patrum ſuorum, qui catholicæ fuerint & orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Niſi forte hoc iſti uolunt, ut numquam eandem quam patres religionem filii, nec eoſdem ritus obſeruent: quo uel hac ratione ſe quiduis eſſe po-
Deut.32 tius quam catholicos teſtatum faciant omnibus. Verum aliud nos docet diuina
Eccl.8 ſcriptura, Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum. ipſi enim didicerunt a patri-
Prouer.22 bus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta patrum poſtponit, atque confundit: ſicut Alexander quartus a Petro pontifex Romanus in prima ſua decretali ſcribit epiſtola. Tunc autem a nobis fi-
Libr.3. Hypognoſtico. dei limes defenditur, inquit Auguſtinus, quando termini quos poſuerunt ſancti patres non transferuntur a nobis, immo obſeruantur & defenſantur. Sed habent interim iſti alia quoque ſcripturæ loca, quibus recte perſuaderi putant hominibus, ut ne traditiones patrum obſeruent. Adferunt magno ſuorũ applauſu, quod olim ab Arianorum Epiſcopo maximo productum fuiſſe legimus, cum aduerſus
Lib.1 cont. Maximin. Auguſtinum diſſerens, nihil ſe præter ſcripturas Canonicas recepturum eſſe diceret: Sine cauſa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne
Eſa.29 reſpondere quidem dignatus eſt Auguſtinus, quod nihil ad cauſam pertinere iudi-
Matth.15 caſſet. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Chriſtus ibi loquatur? nimirum de eo, quod aut leue prorſus eſt ac inutile, nec ad Dei cultum quidquam facit. quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tum ſermo fuerat: aut quod præceptis Dei palam aduerſaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Chriſtus meminit: Quicumque dixerit patri aut matri, munus quodcumque eſt ex me tibi proderit. &c. Quibus uerbis hoc ſignificare uelle uidebantur, in templo munus offerre ſatius eſſe, quam neceſsitati parentum ſubuenire: Quod aperte fuit
Exod.20 illi præcepro Dei contrarium: Honora patrem tuum & matrem tuam. Nihil ali-
In Ethicis deffin.12 ud his uerbis Chriſtus intelligi uult, quam quod adnotatum eſt a Baſilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obſequendum non eſſe. Hoc
Matth.15 illa ipſa Chriſti uerba ſatis indicant, cum dicit: Reſcindentes uerbum Dei per traditionem ueſtram, quam tradidiſtis. Atqui de quibus traditionibus paulo ante uerba fecimus, tantum abeſt, ut aut leues, aut inutiles, aut cum uerbo Dei ſint

pugnan-

pugnãtes, ut etiam ad cultum Dei promouẽdum facere plurimum uideantur. Cu
ius generis traditiones non modo non reiiciendas, aut etiam reprehendendas
eſſe Chriſtus putauit, uerumetiam quas ipſe obſeruaret dignas iudicauit. Encæ-
niorum feſtum non a Moyſe, qui Dei ſequeſter & interpres fuit, ſed a Macha-
bæis inſtitutum eſſe legimus: & tamen, quod recens adeo fuit inſtitutum, id ſua
præſentia Chriſtus honeſtare dignatus eſt: uſque eo ne recentes quidem tradi- *Deut. 5*
tiones ſiue conſtitutiones contemnẽdas eſſe duxit. Verum eſt & aliud quod pro- *2. Mach. 10*
ducunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, uobis euangelizauerit, præterquam *Galat. 1*
quod accepiſtis, anathema ſit. Quod antea productum a Græcis quoque, Petrus
Lombardus auctor eſt. & ex ea diſputatione quam habuit Anſelmus Hauelsbur- *Li. 1 diſt. 11*
genſis epiſcopus, æqualis Petri Lombardi, cum Nechita Archiepiſcopo Nico- *Anſ. li. 2. con-*
mediæ, manifeſtum eſt: tum in concilio Florentino, quo tempore de proceſsio- *trapoſitor. cap.*
ne ſancti ſpiritus controuertebatur, obiectum ab eiſdem fuiſſe, concilii eius acta *21. & 22*
teſtantur: fuitq. plane, Græcis etiam ipſis poſtea fatentibus, ficulneum in hac ſcri
ptura præſidium. Quoniam uero proprium ſemper hoc fuit hæreticorum axio-
ma, nihil eſſe recipiendum præter ſcripturas, dubium non eſt quin priſcis etiam
ſæculis, ad probandum illud, hæc Apoſtoli uerba detorſerint. Quamobrem il-
lum ex Euangelico locum enarrans Auguſtinus: Adhuc multa habeo uobis dice- *Tract. 98. in*
re, ſed non poteſtis portare modo: Admonitio, inquit, beatiſsimi Apoſtoli de *Ioan.*
ueſtris cordibus non recedat. Si quis uobis Euangelizauerit præterquam quod ac *Ioan. 16.*
cepiſtis, anathema ſit. Non ait, pluſquam accepiſtis, ſed præterquam quod ac-
cepiſtis: Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi præiudicaret, qui cupiebat uenire ad Theſ- *1. Theſſ. 3*
ſalonicenſes, ut suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui ſupplet, quod mi
nus erat, addit, non, quod inerat, tollit: qui autem prætergreditur regulam fi-
dei, non accedit in uia, ſed recedit de uia. Adhuc multa habeo uobis dicere,
ſed non poteſtis portare modo: adiicienda illis fuerant, quæ neſciebant, non,
quæ didicerant, euertenda. Quis non facile perſpicit ex his Auguſtini uerbis,
non eam fuiſſe Pauli mentem, ut his quæ per ſe tradita fuerant & annunciata, ni-
hil adiiciendum exiſtimaret, ſed hoc eum tantum cauere uoluiſſe, cum hæc ſcri-
beret, ne quid contrariũ iis reciperent, quæ prius a ſe tradita accepiſſent. Poſt
hanc ad Galatas ſcriptam epiſtolam, ſcripſit præclarum illud euangelium ſuum
Ioannes: numquid quotquot illud receperunt, eos, uel auctorem ipſum, anathe
ma Paulus eſſe uoluit? Quare uel cæco perſpicuũ eſſe poteſt, quã inepte collige
re conentur iſti ex hoc loco, nihil ſcripturis adiiciendum, nihil præter ſcripturas
recipiendum, nihil eſſe nouarum conſtitutionum aut ſanctionum edendum. In
quo tamen, non præterquam quod ſcriptum eſt a nobis, ſed præterquam quod
euangelizauimus uobis, præter id quod accepiſtis, traditum & annunciatum a
nobis, diſertis uerbis expreſſum eſt: ut magis ad traditionem, quam ſcripturam
referri queat. Quod etiam aperte declarant hæc Athanaſii uerba: Si quis præ- *Lib. 5. epiſt. 32*
ter hæc ex diuinis ſcripturis alium eſſe docet filium Dei, & alium, qui ex Maria ad *de incarnatione*
optatus eſt in filium ſicut nos. Vel, ſi quis domini noſtri carnem ſuperne dicat, & *Chriſti.*
non ex Maria uirgine: uel conuerſam diuinitatem in carnem, uel confuſam, uel
immutatã, uel paſsibilem domini deitatem, uel inadorabilem domini noſtri car
nem ut hominis: hunc anathematizat ſancta catholica Eccleſia: obtemperans in
hoc diuino Apoſtolo dicenti: Si quis uobis euangelizauerit, præter id quod acce-
piſtis, anathema ſit. Hic Athanaſius aperte quem locum Pauli contra traditiones
noſtri temporis hæretici producunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones,
dum hoc oſtendere conatur, etiam ſi quis e ſcripturis contrarium docere uelit,
ei quod in patrũ Conciliis definitum, per manus ab illis accepimus, eum non eſſe
audiendum, uerum in eo, quod accepimus, eſſe potius permanendum, quamli-
bet multa proferantur in contrarium ſcripturarum examina. Quem ſequutus *Ad Valen. im-*
Ambroſius ad Valentinianum de Auxentio ſcribens, Non eſt, inquit, neceſſe *pera. epiſt. 32.*

propter nnum tot Epiſcopos fatigari, qui etiamſi augelus de cœlo eſſet, paci ec cleſiarum non deberet præferri. Pacem eccleſiarum uocat, quod unanimiter a patribus in concilio Nicæno decretum fuerat & approbatum: ei negat quidquam præferendum eſſe, etiamſi angelus de cœlo ſecus euãgelizaret. Cum primis abſnr

Tert. de uelan. Virginibus. dum eſſe Tertullianns exiſtimat, ut, Diabolo ſemper operante, & adiiciente qno tidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit: cnm propterea paracletum miſerit Dominus, ut, quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplina, ab illo uicario domini, ſpiritu ſancto. Adhuc,

Ioan. 16 inquit, habeo multa loqui uobis, ſed nondum poteſtis ea baiulare. Quẽ ſecutus Vincentius Lirinenſis, Quis ille, inquit, eſt tam inuidns hominibus, tam exoſus Deo, ut nllum in Eccleſia Chriſti profectũ haberi uelit religionis? Sit ſane: uerũ ita, ut uere profectus ſit ille fidei, nõ permntatio. ſiquidem ad profectũ pertinet, ut in ſemetipſa unaquæque res amplificetur, ad permutationem uero, ut aliquid ex alio in aliud tranſuertatur. Creſcat igitur oportet, & multum uehementerq. proficiat, tam ſingulorum, quam omnium tam nnius hominis, quam totius Eccleſiæ ætatum ac ſæculorum gradibus, intelligentia, ſcientia, ſapiẽtia, ſed in ſuo dun taxat genere, in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eademq. ſententia. Imitetur animarum religio rationem corporum, quæ licet annorum proceſſu numeros ſuos euoluant & explicent, eadem tamen, quæ erant, permanent. Multũ intereſt inter pueritiæ florem & ſenectutis maturitatem: ſed iidem ipſi fiunt ſenes, qui fuerant adoleſcentes: ut, quamuis unius eiuſdemq. hominis ſtatus habitusq. mutetur, una tamen nihilominus eademq. natura, una eademq. perſona ſit. parua lactentium membra, magna iuuenum, eadem ipſa ſunt tamen: quot parnulorum artus, tot uirorum, & ſi qua illa ſunt, quæ æui maturioris ætate pariuntur, iam in ſeminis ratione proferta ſunt, ut nihil nouum poſtea proferatur in ſenibus, qnod non in pueris iam ante latitauerit. Anſelmus, Hauelsburgenſis Epiſcopus, in ea diſpntatione, qnam cnm Nechita, Archiepiſcopo Nicomediæ, habuit, quem librum in bibliotheca caſtri Heilsbergenſis, necdum quod ſciamus

Ioan. 16 typis mandatum, reperimus, adferens & ipſe hunc Euangelii locnm: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis ea portare modo: cum autem uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem: his uerbis utitur. Spiritus ſan-

Anſ. li. 2. contrapoſitorum, cap. 23 ctus procedens ab ore ueritatis, quæ Chriſtus eſt, Euangelium prius condidit: poſtea ſanctorum patrum conciliis auctor & doctor omnis ueritatis, ſicut promiſſus fuerat, interfuit: fidem quam ipſe idem in Euangelio breuiter condiderat, in conciliis ſanctorum patrum explanauit: & quæ filius adhuc dicere habnit, ipſe procedens a filio ueraciter edidit, & pleniter docuit: nt quam tunc ſoli Apoſtoli non potuerunt portare, eam nunc ſimul tota portet Eccleſia per uniuerſum mundũ diffuſa. Itaq. ſicut dixi, ſpiritus ſanctus, ſicut promiſſus fuerat, ut ueniens doceret tunc, & nunc, & ſemper omnem ueritatem, ſanctorum patrum conciliis interfuit, & tanquam doctor omniũ præfuit: fidem ſanctæ Trinitatis, quã tenemus inter impietatẽ Arii, qui diuinam ſubſtantiã ſeparauit, & impietatẽ Sabelli, qui perſonas confudit, docens paulatim omnes ueritatẽ, tradidit, ſacramenta eccleſiaſtica inſtituit: formã baptiſmi, quem dominus inſtituerat, cõnenienti moderamine ordinauit: & ritũ quem in cõſecratione corporis & ſanguinis domini tenet ſancta Eccleſia, diſpoſuit, patriarchas, Metropolites, Archiepiſcopos, presbyteros, diaconos, & alios inferiores ordines eccleſiaſticos in miniſteriũ diuinũ, & ad decorem domus Dei inſtaurauit: chriſmales unctiones, nec nõ ſacramentũ pœnitentiæ, & impoſitionis manũ, ordine ſacratiſſimo & bono diſtinxit: miſſarũ ſollemnia, & cetera diuina officia in laudẽ Dei appoſuit: per catholicos doctores, quaſi per organũ ſuum, ſacras ſcripturas ueteris & noui Teſtamenti nobis tamquã extrinſecus pluendo aperuit: arcana quoque diuina ſub ſigillo diuinarũ ſcripturarũ

myſteria-

myſterialiter clauſa, familiari inſpiratione nobis inſinuando, tamquã intrinſecus rorando innotuit: hæreſes paulatim ſuccreſcentes (quia uirtus altiſsimi eſt) potẽter diſsipauit: leges eccleſiaſticas, ad conſeruandam religionem Chriſtianam, per Apoſtolicos uiros dictauit: & ut ſingula ſub breuitate colligam, totam Eccleſiam in ſancta diſciplina eruditam, omnem paulatim docens ueritatem, lumine ueræ ſcientiæ illuſtrauit, & adhuc illuſtrat: & ſemper illuſtrabit. Ita quippe promiſit, qui non mentitur Deus: Dabo uobis ſpiritum, ut maneat uobiſcum in æternum. Et iterum: Ecce ego nobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſeculi, uidelicet per inhabitantem ſpiritus ſancti gratiam. Sed non quid (aiunt) lex Euangelii non eſt ſufficiens ad ſalutem, ut humanis præterea legibus opus ha- 3
beamus? Eſt reuera lex Euangelii ſufficiens ad ſalutem: Verum eſt enim quod a Io *Hom. 1. in epiſt.*
anne Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Omnia continet Euangelium, & præſentia & fu *ad Titum.*
tura, honorem, pietatem, fidem: ſimul omnia prædicationis uerbo concluſit.
Verum hæc ipſa lex Euangelii docet nos, ut Eccleſiam audiamus, ut parentes *Matt. 18*
honoremus, ut præpoſitis obediamus, ut quæ dicunt nobis in cathedra Moyſi, *Exod. 20*
cui ſucceſsit cathedra Petri, ſedentes, ea faciamus, etiamſi, quod fit non raro, nõ *Matth. 15*
faciant ipſi quæ dicunt. Atque hæc tam ſerio, tamq. graui cõminatione præcipit,
ut qui non audierit Eccleſiam, eum uelit haberi tanquam ethnicum & publica- *Heb. 13*
num: ut Chriſtum non audiri, Chriſtum ſperni dicat, ſi quis præpoſitum non au- *Matt. 23*
diat: ut apertis uerbis affirmet, damnationem acquirere, ſi quis poteſtati reſi- *Matt. 18*
ſtat. Quapropter ſcribens ad Magneſianos Ignatius, qui Ioannis Euangeliſtæ di *Luc. 10*
ſcipulus, & tertius a Petro fuit Antiochenus Epiſcopus: Dignum eſt, inquit, nos *Rom. 13*
obedire Epiſcopo ueſtro, & in nullo ei contradicere: terribile eſt enim tali con *Igna. ep. 2*
tradicere. non enim iſtum uiſibilem quis ſpernit, ſed illum inuiſibilem in eo con
temnit, qui non poteſt a quoquam contemni: hic enim non ab homine, ſed a Deo
habet promotionem. Dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius: Non te *1. Reg. 8*
ſpreuerunt ſed me. Hæc Ignatius etiam in aliis epiſtolis ſubinde pluribus uerbis
inculcat. Nam & ad Trallianos ſcribens, Epiſcopo, inquit, ſubiecti eſtote ſicut *Epiſt. 1*
domino, ipſe enim uigilat pro animabus ueſtris, tamquam rationem redditurus. *Heb. 13*
Sicut domino, ſic Epiſcopo uult obediri. Quorſum autem ut obediatur illi, monet, ſi nullam habet Epiſcopus præcipiendi facultatem? aut cum habeat, ſi nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa reſidebit? Continentur in Euangelio quæcumque ſunt ad ſalutem neceſſaria præcepta omnia, ſed tamquam in ſemine. multoq maxima pars Euangelii peruenit ad nos traditione, perexigua litteris eſt mãdata. Quamobrem & Chryſoſtomus nihil hic de ſcriptura, uerum de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi uelit, indicat ipſe cum dicit, Omnia uerbo prædicationis concluſit. Non quod atramento ſcriptum, ſed quod uerbo prædicationis traditum eſt, uocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Chriſtum eſſe prædicata, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria? Quod autem quæ prædicata ſunt, eadem ſcripta ſint omnia, quis eſt qui affirma-
re audeat? cum in extrema Euangelii ſui parte contrarium Ioannes docere uidea *Ioan. 21*
tur. Quod in Eccleſia docere mulieri fas non eſt: quod uir nudo, uelato capite *1. Tim. 2*
mulier orare debet: quod Epiſcopum unius uxoris eſſe uirum oportet, ut qui *1. Cor. 11*
duxerit alteram, ei iam Epiſcopo eſſe minime liceat, etiamſi non totos tres dies *1. Tim. 3*
cum ea uixerit: ubi fit ea de re ulla in Euangelio mentio? At horum tamen ſuo-
rum præceptorum adeo nullam adfert rationem Paulus, ut ſi quis contradicere ue *1. Cor. 11*
lit, ei ſolum hoc reſpondeat: Si quis autem uidetur contentioſus eſſe, nos talem
conſuetudinem non habemus. Non ſcripturas contradicentibus, non rationem
aliquã, ſed ſolam opponit cõſuetudinem. Et tamen alio loco ſcribit: Qui hæc ſper *1. Theſſ. 4*
nit, non hominẽ ſpernit, ſed Deum. Quod ſi nemini fas eſt cõſtituere quidquã,
præter id quod in ſcripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptiſta præ *Luc. 5*
ſcripſit ſuis diſcipulis certas preces, certaq. ieiunia? Cur Iacobus Hieroſolymorũ *Actor. 15*

Epiſcopus decreuit de ſuffocato, ſanguine, & immolato ſimulacris, quod nulla
ſcriptura geutibus præſcripſerat? Cur poſt hoc decretum auſus eſt dicere Paulus:
Tit. 1 Omnia munda mundis. Et: Omne quod in macello uenit, comedite? Cur idem
1.*Cor.* 10 Paulus non dubitauit quædam ſtatuere, quæ Dominns non uetuit? Cur adiecit
1.*Cor.* 11 poſtea quædam de ritu Euchariſtiæ? Quod ſi uero penes ſolos Apoſtolos hãc con
ſtituendi poteſtatem fuiſſe uolunt, cur illis ipſis auctoribus, qui ſegregauerunt ſe
met ipſos, uiri ac mulieres promiſcue cantant iu Eccleſia? Denique cuius hoc
eſt Apoſtoli inſtitutum, ut cantarentur Pſalmi redacti in rhythmos iu fine cõciuen
tes, mutatis etiam, quod eſt neceſſe, multis uerbis, cum id ipſimet ſcripturam
Deut. 4 12 prohibere dicant, cum ait: Non addetis ad uerbum quod uobis loquor, nec au-
Apoc. 2 feretis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omues enumera-
re longum foret? Scilicet ſibi fas eſſe nouas fingere, nobis uero licere uolunt ue-
teres patrum traditiones retinere? Quamobrem uihil impedit, quominus quæ-
dam conſtituantur ab Epiſcopis, & præſertim ab Eccleſia uniuerſa, quæ ſpiritu
ſancto numquam deſtituitur: etiamſi quæcumque nobis neceſſaria ſunt ad ſalutẽ,
ea plane ſunt in Euangelio conſtituta. Scripſit Bernardus præclarum opus de præ
cepto & diſpenſatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus homiuum præ-
ceptis obtemperare ſit ueceſſe, tum quatenus ea mutare liceat & diſpenſare, &
penes quos eius rei ſit poteſtas. In eo, Eccleſiaſtica inſtituta inuenta eſſe, dicit
(loquitur autem præcipue de monaſticis) non quod aliter uiuere nou liceat, ſed
quod ita magis expediat, nec plane ad aliud, quam ad lucrũ & cuſtodiam caritatis.
Quamdiu ergo caritatî militant, immobiliter fixa ſunt: Ac ſi econtrario contra
ria forte aliquando caritati uiſa fuerint, his dũtaxat quibus hoc poſſe uidere datũ
eſt, & prouidere creditũ eſt, nonne iuſtiſsimũ eſſe liquet, ut quæ pro caritate inuẽ
ta fuerint, pro caritate quoque, ubi expedire uidetur, uel omittãtur, uel intermit
tãtur, uel in aliud forte commodius cõmutentur? Sicut e regione iniquũ proculdu
bio foret, ſi ſtatuta pro ſola caritate, cõtra caritatẽ tenerentur. Tenent ergo fixã
firmãq. immobilitatẽ, etiam apud prælatos, quæ ex ſtabili neceſſario ſunt, ſed qua
Epiſtol. 28. *li.* 3 tenus caritati deſeruiunt. Præclara ſunt autẽ hac ipſa de re Petri Cluniacenſis, qui
fuit æquali Bernardi, uerba, quæ libuit adſcribere. Diuina mandata, inquit, par-
tim mobilia, partim ſunt immobilia. Diuina uero mandata diximus, uon ſolum
ea quæ per ſe ipſam in carne diuinitas apparens hominibus tradit, aut ea quæ per
Apoſtolos teueri conſtituit, ſiue illa quæ ante ſuſceptam caruem per patriarchas
uel prophetas mandauit, ſed etiam illa quæ poſt Apoſtolos apoſtolici uiri apoſto
lica ueſtigia ſecuti, unanimi multorum catholicorum conſenſu ſeruari præcepe-
runt. Idem enim diuinus ſpiritus, qui priorum patrum cordibus ſe infundens, hu
manæ ſaluti congruentia per eos dedit præcepta, per hos quoque qui receutio-
res uidentur, hominum ſalutem operari, ſalubria iubendo, non deſtitit. Per di-
uerſos igitur præcones Domini uerba edita, ueneramur, in diuerſis organis eiuſ-
dem ſpiritus ſtatũ aguoſcimus. Horum ergo præceptorum (ut diximus) quædã
pro ratione cauſarum & temporum mutantur: quædam ſe mutari nulla ratione
permittunt. Et, ut ea quæ ultima diuidendo fecimus (quia digniora ſunt) expo
nendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus eſſe (nam cuncta non
uacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei maudatum, ſecundum
quoque huic ſimile de proximi dilectione: ſed & humilitatis, caſtitatis, & uerita-
tis præcepta, quibus licet ſimilia multa ſiut alia, hæc tamen ad elucidandũ quod uo
lumus nobis ſufficere credimus. iſta nãque uulla inueniuntur ratione, nulla umquã
diſpenſatione immutata. Quis enim catholicorũ patrum, ne Deus ex toto corde,
ex tota auima, ex tota meute diligeretur, præcepit, uel parum quid mandato huic
detraxit? Quis proximum nou ut ſe ipſum a ſe diligendũ eſſe negauit? Quis uel in
modico ſuperbire indulſit? quis fornicari, quis mẽtiri, quis furari, quis rem proxi
mi cõcupiſcere umquã permiſit? Patet ergo hæc & multa talia eſſe prorſus immobi
lia. In-

lia. Inter illa uero quæ moueri diſpenſatiue poſſunt: patrū auctoritatē ſequētes, ea eſſe dicimus, quorum pleraque iu eccleſiaſticis canonibus inuenimus: quæ ſicut pro communi totius uel propria alicuius eccleſiæ utilitate, cum non exiſterent, inuenta ſunt: ſic rurſum pro communi totius uel propria alicuius aut gentis aut eccleſiæ ſalute, præuia in omuibus caritate, mutata ſunt. Et quia uec iſta omnia facile uumerari poſſunt, ſufficiant illa, quæ in ſuperiori huius opuſculi parte poſuimus. Quæ quoniam iam ſcripſimus, iterum ſcribere recuſamus. Nā qui noſſe uoluerit, ibi ſcripta reperiet. Ad hoc autem uos iſta pouere, legentes nouerint, ut oſtendamus ea regulæ decreta, quæ uos præuaricari dicitis, inter iſta quæ mobilia uocamus ponenda: atque ideo cum caritas præcipit, cui in omnibus obediendum eſt, abſque ullius præuaricationis timore mouenda. Quid enim coegit regulam de non transferendis Epiſcopis a præcedentibus patribus datam immutari, niſi melius prouideus Eccleſiis caritas? Quid hæreticos & criminoſos poſt condignam de criminibus pænitentiam, quod primi patres prohibuerant, eccleſiis Dei præfecit, niſi multorum ſaluti conſulens caritas? Quid presbyterorum filios epiſcopari, contra ſanctorum apoſtolicorum antiqua decreta aliquando iuſsit, niſi earundem perſonarum utilitatem Eccleſiæ utilem eſſe iudicans caritas? Quid Anglis coniugia indulſit, a quibus ceteros inhibuit, niſi nouellæ eorum fidei timens caritas? Quid multa in hunc modum uetuſta præcepta mutauit, quid noua inſtituit, quid nunc iſta, nunc illa mandauit, niſi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc ſpecialiter, ſemper tamen humanæ ſaluti ſolicite inſeruiens caritas? Cum igitur ſub iure caritatis omnia canonica mandata, immo ſecundum Domini ſententiam uniuerſa lex contineatur & prophetæ, quis ueſtrum dicere audebit, beati Benedicti regulam caritatis Domino non ſubiacere? Quo modo caritati regula ſubdita non eſt, a qua per ſanctum illum condita eſt? Si enim ſine caritate condita eſt, ſine Deo condita eſt. Deum uero eſſe caritatem, Ioannes Apoſtolus dicit: Deus caritas eſt. Sed etſi ſine Deo facta eſt, ſequitur, quia iam nihil eſt. Nam Deus Chriſtus ait: Sine me nihil poteſtis facere. Quod ſi hoc credere errare eſt, ſequitur ut caritati uelut doctrici regula cedat, ac ſe pro Dominantis arbitrio regi permittat. Nam ſi præter eam quidquam ſibi uendicare uoluerit, nihil iam ſe ſequentibus proderit. Sed forte adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam uos ſeruare uouiſtis, oportet ut uota reddatis. Ad quod nos. Si millies iſtud iterraueritis, id millies a nobis reſponſi accipietis. Regulam uouimus, caritatem a uoto non excluſimus. Si caritatem excluſimus, regula dici non poteſt quod uouimus. Si enim rectitudo regulæ deſit, regula iam conſtare non poterit. Rectitudo autem regulæ caritas eſt. Si ergo caritas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, reſtat ut tortitudo ſequatur. Si tortitudo ſequitur, neceſſe eſt ut regula deſtruatur. Simul quippe rectum & diſtortum conſiſtere nequeunt. Iam regula deſtructa, quid uos ſequi profiteamini, indicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut ſine rectitudine tortitudinem uos ſequi oportebit: ideſt, aut cum caritate regulam, aut ſine caritate nebulam retineri neceſſe erit. Sed ſicut uebulam impoſsibile eſt teneri, ſic ſine caritate patet regulam a nemine poſſe ſeruari. Vnde conſtat, quod quando non ficta caritate, quam Apoſtolus damnat, ſed uera, quam ipſe celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam abſque ullo errore ſequimur, quoniam aliter de ea ſentire, nihil eſt aliud quam errare. Nec regulam igitur ſine caritate, mouemus, nec eam ſine caritate, ut hac ratione probatur, tenemus. Et iterum poſt uaria inſtituta monaſtica commemorata: Sic, inquit, de ieiuniis, ſic de menſa abbatis cum hoſpitibus & peregrinis, ſic de ferramentis uel rebus monaſterii, ſic de uniuerſis, ut cuncta breuiter explicemus, quæ iu ſuperioribus obiecta ſunt, quibus & tunc latius reſpōdebimus, caritas per patres noſtros, prout

1. Ioan. 4

1. Cor. 13

temporibus & moribus ac locis cõgruere uidit, diſpenſanit: neque in his nolanta tibus uel uoluptatibus hominũ, ſed æternæ eorum ſaluti inſeruire ſtuduit. Hoc ſane uno ea quæ iuſta eſſe defendimus, iniuſta mõſtrare poteſtis: hoc uno nos uictos uobis uictoribus cedere compelletis, ſi quæ lege caritatis nobis defendimus, ad caritatem non pertinere rationibus certis oſtenderitis. In his enim omnibus (ut ſæpe iam diximus) ea ſolum protectrice tuti, hoſtibus cunctis inex-
Matth. 22 pugnabilis permanemus. Nam quia ſecundum dominum, hæc eſt, in qua uniuer-
Rom. 13 ſa lex pendet & prophetæ: & ſecundum Apoſtolum, plenitudo legis ac finis præ-
1 Tim. 1 cepti eſt: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc eſt, perfectum, ea diſpenſante exiſtere, quis catholico ſenſu audeat negare? Et iterum paucis interiectis. Vnum & ſolum caritatis, inquit, officium eſt, humanam ſalutem modis omnibus quærere: Hoc eius eſſe officium ipſe dominus, hoc Apoſtoli, hoc omnes ſancti eius clamant. Iuſtum eſſe quidquid illa præcipit, omnes (ut ſæpe iam diximus,) diuini libri teſtantur. Et quod maius argumentum? in ipſa uniuerſa legem & prophetas pendere dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem eſſe præcepti, Apoſtolus teſtificatur. De hac beatus Auguſtinus ait: Si hæc una deſit, inania ſunt cuncta: ſi hæc adſit, plena ſunt omnia. De hac & ipſe alibi. Fructus autem totus eſt caritas, ſine qua nihil eſt homo, quidquid aliud homo habuerit. Atque alio in loco: Habe caritatem, & fac quid uis. Igitur ut ſaluti humanæ conſulat, facit quidquid uult. Quod ſi ei licet quidquid uult facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria ſancto facta dicenda eſt, quia non ab alio mu-
Rom. 5 tata eſt, ſed ab ea, quæ diffuſa in corde eius per ſpiritum ſanctum, qui datus erat ei: ipſo in condendo regulam tamquam organo uſa eſt. Et quia non æmulatur, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, hi qui ea pleni ſunt, nihil horum ſciunt. Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari neſciunt. Iniuria ergo ſancto facta non eſt, quia ſuam caritatis regulam pro temporis illius congruentia fecit, ac poſtquam utile fore uidit, quod fecerat immutauit, quodq. ſeruari decuit de eadem regula reſeruauit. Sicut ergo non eſſet conſequens dicere, iniuriam, notario factam, ſi quod prius ſcripſerat, uel ab ipſo, uel ab alio immutari dictator certa de cauſa faceret, quam cauſam forte ipſe ſolus noſſet: ſic nec ſequitur beato Benedicto factam iniuriam, ſi uel cuncta, uel aliqua eorum, quæ per eum caritas ſcripſerat, uel per ipſum ſi ſic noluiſſet, uel per alium quia ſic uoluit, ratione præmiſſa mutauit. Sed nec indignum eſt ſan-
1. Ioan. 4 cto, caritatis uocari notarium. Ioannes enim in epiſtola ſua Deum caritatem uocat. Et Gregorius ſanctus in Homiliis ait: Spiritus ſanctus amor eſt. Amor uero caritas eſt, ergo ſpiritus ſanctus caritas eſt. Non eſt igitur ei indignum, ſpiritus ſancti eſſe notarium. Nam & eius notarii prophetæ omnes fuerunt. Non dedecet autem eum ſimilem eſſe prophetis. Si igitur ſancto illi, regula immutata, ab immutantibus iniuria facta eſt, & prioribus, quos ſupra memorauimus ſanctis a ſubſequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta eſt. Et ut maiora dicamus, legi ab Euangelio, Moyſi a Chriſto iniuria facta eſt. Quod ſi idcirco nec Moyſi, nec legi, nec canonicis ſtatutis, nunc alicui diuino mandato, nec his per quos ipſa mandata promulgata ſunt, aliqua eſt facta iniuria: quoniam per ſpiritum ſanctum, quem caritatem eſſe probauimus, quid ſaluti hominum per diuerſa tempora congrueret, prouiſum eſt: &, licet quædam in mandatis ſint mutata, ipſa mandata per mutantes ſint data, ipſe tamen mutatus non eſt, quia incommutabilis eſt: patet, quia regula ſancti Benedicti in quibuſdam ſuis capitulis, abſque ipſius iniuria uobis quamuis inuitis concedentibus, mutata eſt. Per cari-
Ioan. 1 tatem namque mutata eſt, per quam uerbum caro factum eſt, ut ait Apoſtolus. Propter nimiam caritatem ſuam, qua dilexit nos Deus, filium ſuum miſit in ſi-
Rom. 8 militudinem carnis peccati. Quia igitur mutata ſunt quædam in regula, caritas fecit: & quia abſque iniuria ſancti mutata ſunt, caritas fecit. Ex his itaque
Ber-

Bernardi & Petri Cluniacẽſis uerbis docemur, eum præcipuum ſit Chriſti præceptum caritas, ad quam reliqua referuntur omnia inſtituta Eccleſiaſtica nihil aliud eſſe, quam cuſtodes quoſdam & adminiſtros caritatis, & eatenus tantum eſſe fixa debere, quatenus ei, cuius cuſtodes & miniſtri ſunt, ſeruiunt caritati. Quiſquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quam ipſam conatur exterminare caritatem? Neque uero audiendi ſunt, qui per conſtitutiones Eccleſiaſticas, quæ ipſa per ſe nimis eſt anguſta porta, qua itur ad cælum, eam anguſtiorem etiam, ac ingreſſu magis arduam ac difficilem factam eſſe contendunt. Quin ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim ſpectant traditiones pleræque omnes, nec in alium ſunt finem inſtitutæ, quam ut per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ac expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, uicisſim in amorem eius rapiamur, a quo nos tot & tantis beneficiis affectos cernimus. Ad hunc finem ſexti, ſeptimiq. ieiunium, ad hunc finem dierum feſtorum obſeruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodiæ, ſacerdotum quando ſacris operantur ueſtitus, ad hunc finem eorundem cælibatus, tum & monaſtica quædam inſtituta referuntur: nimirũ, ut expeditius uacare ſoli Deo liceret. Intelligunt hoc iſti ipſi, qui perturbata uolunt omnia, atque ideo ipſa ui ueritatis adacti tantum abeſt, ut reprehendere audeant, ut non poſsint etiam pleraque inſtituta Eccleſiæ non laudare: uerum hoc in illis ferri negant oportere, quod penes quos inſtituendi poteſtas eſt, hi ſtatim iræ Dei ſempiternæ reos faciunt, ac perpetuis gehennæ ſuppliciis condemnant eos, qui contra conſtitutiones eiuſmodi uenerint. Ceterum non poteſtas hoc facit Eccleſiaſtica, uerum hoc ipſi faciunt, qui poteſtatem non audiunt, ut aditu regni cæleſtis excluſi, quæ pœnæ contumacibus debentur, eas non effugiant. Num quid quia mandata aliquid poteſtas, homo propterea mortis reus fit æternæ? Bonum fac, inquit Paulus, tantum abeſt ut fraudem tibi poteſtas aliquam inferat, habebis etiam laudem ex illa. Qui autem reſiſtunt poteſtati, non dicit, cauſa condemnationis eſt eis poteſtas, ſed ipſi ſibi damnationem acquirunt. Nõ eſt igitur quod in poteſtatem culpam conferas, quæ condendis legibus nihil aliud, quam ſaluti tuæ proſpectũ cupit: te ipſum accuſa, qui rebellione tua, & contumacia, quaſi tuo tibi ipſe iumento mortem accerſiueris ſempiternam. Falluntur autem, qui cum audiunt Paulum dicentem: Qui reſiſtunt poteſtati, ipſi ſibi damnationem acquirunt, eum de illa tantum damnatione dicere putant, qua temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autem de æterna, qua ſontes punit Deus. Nam quod Paulus de æterna loquatur, uel ea, quæ ſtatim ſequuntur uerba, planum faciunt, cum ait: Subditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiã. Quæ ſic enarrat Ambroſius: Recte dicit ſubiectos eſſe debere non ſolum propter iram, ideſt, ultionem præſentem: parit enim ira uindictam, ſed & propter futurum iudicium, quia ſi hic euaſerint, illic eos pœnæ expectant, ubi accuſante conſcientia ipſa punientur. Quapropter dubium eſſe debet nemini, quin legis humanæ præcepta, ſubiectos legi, ſecundum præcipientis mentem, obligent omnes, etiam in foro, ut dicitur, conſcientiæ: ita ut eorum trangreſsio ſine cauſa rationabili, reum faciat mortis æternæ: ſi præſertim ex contemptu fiat: qui non tam in hominem præcipientem, quam in ipſum Deum, a quo præcipiendi poteſtatem nactus eſt homo, recte refertur. Sic Samuel dixit Deus: Non te abiecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos. Et apud Lucam Chriſtus: Qui uos audit, me audit: & qui uos ſpernit, me ſpernit. Apud Matthæum uero, Quicunque non receperit uos, neque audiuerit ſermones ueſtros, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicii, quam illi ciuitati. Et apud eundem, Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Quid poteſt eſſe hiſce ſcripturæ locis euidentius, ad oſtendendum capitalis criminis reos fieri, qui ſiue ſpiritualibus, ſiue ſæcularibus magiſtratibus, modo

Matth. 7

Rom. 13

Rom. 13

1. Reg. 8

Luc. 10

Matth. 10

Matth. 18

modo inſta præcipiant, dicto audientes non ſunt? Neque mouere quemquam debet illud, quod a Gerſone ſcriptum quidam proferunt: Nulla tranſgreſsio legis naturalis aut humanæ, ut naturalis aut humana, eſt de facto peccatum mortale: Nam ſi Gerſonis hæc ſententia ſane fuerit intellecta, minime cum eo, quod a nobis dictum eſt, pugnare uidetur. Neque enim ſine cauſa addit, ut naturalis & humana: quia, ſicut paulo poſt ſubdit, eadem lex talis, ſæpe communicat cum diuina, quatenus inſta eſt. Alio uero loco uocem legis, dicit eſſe uocem Chriſti, paſtoris & Epiſcopi noſtri: Ac proprie quidem uocem Euangelicam, uocem eſſe Chriſti paſtoris noſtri, quæ ex ore altiſsimi prodiit, cuius eſt oues errantes regere, dirigere & formare: Sed eſſe nihilominus legem quoque canonicam, uocem Chriſti, per quandam analogiam & attributionem: quatenus uox eſt Chriſti uicarii, uox Chriſti corporis Eccleſiæ, uox eorum quibus dictum eſt: Qui nos audit, me audit. Quamobrem ut humana, certum eſt, quod nos capitalis criminis reos non faciat: ſed quoniam communicat cum diuina, quæ præcipit audiendam Eccleſiã, obediendum præpoſitis, ſublimioribus poteſtatibus eſſe ſubditos oportere, quibus qui reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: non pure humanam, ſed diuinam legem tranſgreditur quiſquis iuſtam legem, quamuis ab hominem latam, tranſgreditur: quæ ſi iuſta non ſit, neminem ligat: nam & lex eſſe non uidetur, dicit Auguſtinus, quæ iuſta non fuerit. Si uero ſint opera aliqua per ſe licita, quæ nec præcepta nec prohibita ſunt lege diuina, ſimul ut lex aut præceptum eius acceſſerit, qui cum poteſtate uerſatur: quæ præſtarentur nec ne, nihil prius intererat, ea poſteaquam iuſſa ſunt, ſine periculo non præſtari nequeunt. Verbi gratia: Rus ut colat, ut in forum eat, ut domum cuſtodiat, aut ſi quid aliud eſt eiuſdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur: ſed hæc ipſa nihilominus, ſolo præcepto patris intercedente, ueniunt in obligationẽ: ut ſi contumax filius eſſe uoluerit, non iam contra mortalem patrem, ſed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros eſſe iuſsit. Sic Auguſtinus cum ait: Aliud eſt grauare corda crapula & ebrietate, quæ ſemper malum eſt: aliud autem eſt modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium, quod certe cum ſit die Dominico, reprehenſionem non habet. Nonne manifeſte ſatis indicat, quod illicitum per ſe non eſt, modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium, hoc eſt, uel carnibus ueſci, uel bis in die cibum ſumere: id ſi fiat his diebus, quibus per interdictum Eccleſiæ non licet, malum eſſe, iuſtaq. reprehenſione nõ carere. Hoc eſt quod a Bernardo dictũ eſt: Licet ipſa per ſe iniũcti operis qualitas innoxia ſit, adiunctæ tamen auctoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumq. peccato facit obnoxium. Dicet hic aliquis: Quod ſi peccat, ſi quis etiam contra humanum præceptum uenerit, quis ergo iam poterit ſaluus eſſe? nam etiam diuinæ legi ſatisfacere non poſſumus: ſi præterea tot acceſſerint humanæ, quid aliud quam aditum nobis omnem ad regnum cælorum præcluſerint? cum præſertim ſcriptum ſit: Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Si reus eſt idololatriæ, qui non acquieſcit, quæ ſpes nobis erit ſalutis? qui etiam quod ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterum ſi quis hæc ſcripturæ uerba diligentius excutiat, facile perſpiciet, non quamuis inobedientiam eſſe capitalem. Neque enim dicit ſcriptura: quaſi ſcelus idololatriæ eſt non acquieſcere, ſed nolle acquieſcere: ut non ſimplex ipſa iuſsionis tranſgreſsio, ſed ſuperba uoluntatis contemptio, ſcelus idololatriæ reputetur. Non eſt enim idem, nolle obedire, &, non obedire: Hoc quippe nonnũquam erroris eſt, interdum & infirmitatis: illud autem odioſæ pertinaciæ, aut minime ferendæ contumaciæ: quod & ipſum repugnare & reſiſtere eſt ſpiritui ſancto: & ſi ad mortem uſque perdurauerit, eſt blaſphemia, nec in hoc, nec in futuro ſæculo remittenda. Non ergo qualiſcunque mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, ſed repugnare, ſed nolle obedire. Fortaſsis hoc Paulus quoque uoluit

Gerſ. de uita ſpirituali animæ, lect. 4. corol. 1

In collatione pro licẽtiatis in facultate decretorum.

Epi. 86

De præcepto et diſpenſatione.

1. Reg. 15

Iacob. 3

Matt. 12

Rom. 13

luit indicare, cum diceret: Qui reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, ſed qui reſiſtunt: hoc eſt, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui ſe contumaciter opponũt: ſicut ille qui dixit. Si quo caſu concilium ſtatueret, in deſpectum concilii cõtrarium facerem. Hoc eſt nolle acquieſcere, hoc eſt reſiſtere, hoc eſt idolatriæ ſcelus cõmittere, hoc eſt in ſpiritum ſanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginenſem epiſcopum ſcribens, teſtatur Damaſus, cum ait: Violatores uoluntarii canonum grauiter a ſanctis patribus iudicantur, & a ſpiritu ſancto, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnãtur, quoniam blaſphemare ſpiritum ſanctum non incongrue uidentur, qui contra eoſdem ſanctos canones, non neceſsitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proterue agunt, aut loqui præſumunt, aut facere uolentibus ſponte conſentiunt: Talis enim præſumptio, manifeſte unum eſt genus blaſphemiarum in ſpiritum ſanctum. Quamobrem recte Bernardus, Omnis quidem, iniquit, inobedientia eſt inexcuſabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, niſi quã remedium pænitentiæ non ſanat: nulla eſt lethaliter criminalis, niſi quæ contemptum ſuperbiæ non euitat. Magna igitur ſecuritas filiis obedientiæ, & reuera pax hominibus bonæ uoluntatis, quando in omni obedientia ſola damnatur impænitentia, quam neſcit qui diligit Deum: ſola uocatur in crimen ſuperbia, quam facile cauet qui timet gehennam. Non ipſa peccati ſpecies a Deo, ſed peccantis intentio ſpectatur. Sola uoluntas eſt, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per ſurreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpæ grauioris affinem: ſed ſi quis prudens & ſciens contra legem uenit, etiam humanam: ſi contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipſum, quod ab homine profecta uidetur, & ex eo contemptu non uult acquieſcere, ſed repugnat, reſiſtit, recalcitrat: is demũ eſt, qui longe grauiſsimi criminis idololatriæ reus tenetur: qui ſi uſque ad extremum uitæ ſuæ diem in hac ſua contumacia perſeuerauerit, peccatum in ſpiritum ſanctum, nec in hoc, nec in futuro ſæculo remittendum umquam, recte putatur admiſiſſe. Quamobrem obturemus aures noſtras ad peſtilentiſsimas eorum uoces, qui contra manifeſtum Dei uerbum docent eccleſiam non audire, poteſtati reſiſtere, parentibus non obtemperare, præpoſitis non obedire, quæ dicunt ſuper Moyſi cathedram ſedentes, uel ob hoc ipſum quia dicunt & præcipiunt, nõ facere. Quorũ hæc iniqua nefariaq. doctrina quos fructus attulerit, uidemus. Licet iam uidere nõ Eccleſiaſticam tãtum diſciplinam collapſam, ſed & ciuilium in multis locis magiſtratuum non maiorem rationem haberi: ſitq. iuſto Dei iudicio, quales ipſi ſe gerunt magiſtratus ciuitatum erga ſuos præpoſitos, ut uiciſsim quibus ipſi præpoſiti ſunt, eos erga ſe non diſsimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab iis obedientiam exigis, quam ipſe non præſtas iis, quos tibi Deus præeſſe uoluit, qui peruigilant pro anima tua tãquam rationem reddituri Deo? Procul itaque procul ab iis doctrinis dæmoniorum & aures & mentes noſtras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus: State & tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et in eo, quod proxime ſequitur, capite: Subtrahentes uos ab omni fratre, ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt a nobis. Qui ad Corinthios quoque ſcribens, Laudo uos, inquit, fratres, quod per omnia mei memores eſtis: &, ſicut tradidi uobis, præcepta mea tenetis. Neque uero cum ſcriberet modo, uerumetiam cum pertranſiret ciuitates, tradebat eis Paulus cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis. Nemo fuit ueterum orthodoxorum, qui ſiue cum hæretici refutandi forent, non ut ſcripturarum, ita traditionum uſus fuerit auctoritate: ſiue quæ fuerunt a maioribus præcepta, ea non ſancte putauerit obſeruanda. In ſynodo Ariminenſi congregati patres, ad Conſtantinum imperatorem ſcribentes,

In eodem lib. *2. Theſſ. 2.* *1. Cor. 11* *Actor. 15*

bentes, his uerbis uſi leguntur: Supplicamus tuæ humanitati, ut benignis auribus & ſereno uultu noſtros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, ſed nos ſinas in inſtitutis decretisq. maiorum permanere. Certe res nouæ quas iſti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt. Quos laudans Athanaſius: Quis non approbauerit, inquit, piam prudentiam horum epiſcoporum, qui tantum itineris laborem, tantaq. maris pericula ſuſtinuerunt, ut patrum traditiones integras conſeruarent? Quiſque enim eorũ ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum, occaſionem ſe daturum poſteris, ut quod egiſſent, ipſi reſcinderent. Quis autem non uituperaret temeritatem Eudoxii & Acacii, qui honorem patrum ſuorum Ariomanitarum ſtudio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant, aut quomodo eos, quibus ſucceſſere, patres ſuos appellabunt, quorũ ſententias ipſi culpant? quid docebunt populos ab ipſis inſtitutos? an patres ſuos lapſos eſſe? quo modo ipſi ueri apud diſcipulos ſuos habebuntur, quibus perſuadent præceptoribus credendum non eſſe? Quibus porro oculis intuebuntur monumenta patrum ſuorum, quos ipſi hæreticos nominant? aut quo iure ipſi epiſcopi eſſe poterunt, ſi ab hæreticis quos ipſi criminantur, conſtituti ſunt? Quod ſi illi male ſenſerunt: & ſcriptis ſuis orbem terrarum ſeduxerunt, ceſſet omnino eorum memoria, & ſcripta eorum abiiciantur. Ite ergo nos ipſi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, ut ab omnibus intelligatur, & eos fuiſſe ſeductores, & uos parricidas eſſe. Certe beatus Apoſtolus laudat Corinthios, quod ubique ſui memores eſſent, & quod traditiones, quas tradidiſſet illis, retinerent. Iſti igitur cum talia de ſuis anteceſſoribus cogitent, prorſus contraria ad populum non uerebuntur dicere: Non laudamus uos, quod memores eſtis patrum, ſed eo nomine potius uos commendamus, quod eorum traditiones non retinetis. In concilio quoque 12. Toletano ſic a patribus legimus eſſe dictum: Maiorum conſtitutionibus auſu temerario contraire, & ſanctorum patrum decreta conuellere, & ſuperiorum ſuorum effrenata libidine contra ſanctiſsimam Apoſtoli doctrinam ſanctionibus eniti, quid aliud eſt, quam uinculum ſocietatis Chriſti abrumpere & uſurpatæ præſumptionis licentia ſtatum eccleſiæ diſsipare? Et in 7 ſynodo uniuerſali: Si quis traditionem eccleſiæ ſiue ſcripto ſiue conſuetudine ualentem non curauerit, anathema. Grauiſsimus auctor idem & epiſcopus & martyr Cyprianus, Non minus ratum eſt, inquit, quod dictante ſpiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quam quod ipſe Chriſtus tradidit. Et eum, qui proxime per nos adductus eſt, locum enarrans Ioannes Chryſoſtomus, Hinc patet, inquit, quod non omnia per epiſtolam tradiderit, ſed multa etiam ſine litteris: eadem uero fide digna ſunt, tam illa, quã iſta. Itaque traditionem quoque eccleſiæ dignam fide putamus. Traditio eſt, nihil quæras amplius. Origenes uero, doctorum omnium iudicio ſemper habitus doctiſsimus, tantum traditioni tribuit, ut etiam ſi quis Chriſto ſe credere profiteatur, ſi tamen aliud de ueritate fidei Chriſtianæ credat, quam habet definitio traditionis Eccleſiaſticæ, eum hæreticum pronunciare non dubitet. Sed quid nos Cyprianum, Chryſoſtomum, & Origenem proferimus? Omnis orthodoxorum ſcriptorum cœtus, iam inde a mille quingentis annis, eodem prope loco quo ſcripturas, traditiones habendas exiſtimauit, eas præſertim, quarum conſuetudo confirmatrix, ut Tertulliani uerbis utamur, & fides eſſet obſeruatrix. Contra quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, ad hæc uſque noſtra, cum de uerbo Dei ſubinde gloriarentur, cum ad ſcripturas nunquam non prouocarent, cum ſibi ſolis earum intelligentiam uendicarent, ceteris omnibus detraherent, nihil maiore ſtudio, quam traditiones oppugnare ſunt conati. Hos itaque filios Belial, tamquam uiperas & baſiliſcos fugiamus, illorum uero quos Dei filios fuiſſe dubium non eſt, ſancta ueſtigia perſequentes, maiorum

In epiſt. de Synodis Arimini, & Seleuciæ celebratis.

Cap. 4

Sept. Syno. actio. 7

Cyp. in ſerm. de ablutione pedũ.

Ho. 4. in. 2. ad ad Theſſa.

In expla. 1. c. epi. ad Tit. ſicut citatur a Pamphilo martyr in Apol. Orig.

Tert. in lib. de corona militis.

rum decretis reuerenter pareamus, nec uel intentionem illorum diſcutiamus, uel ipſa præcepta diſcernamus. Sed Chryſoſtomum dicentem audiamus: Traditio eſt, nihil quæras amplius. Hoc unum bonum credamus, ut præceptis obediamus. Nam recte Gregorium ſequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ uoluntatis indicium eſſe ſcribit, ſeniorum ſtatuta ſtudioſius diſcutere, hærere ad ſingula, de quibuſq. rationem exigere, & male de omni præcepto ſuſpicari, cuius cauſa latuerit. Delicata ſatis, immo moleſta eſt huiuſmodi obedientia, diſputare, hoc eſt, in aſtu cordis, non in auditu auris obedire. Quod ſi nec unius patris alicuius in monaſterio præcepta diſcutere fas illi eſſe putauerũt, quãto minus id nobis licere uelle debemus de traditionibus & præceptis, tot ſæculis, tanto Chriſtiani totius orbis conſenſu receptis ab omnibus & approbatis? Nos uero quanto uetuſtiores traditiones uidebimus, tanto maiore cura ſartas tectas, quod aiunt, eas perpetuo conſeruare ſtudebimus. Hoc ut ita faciamus, ipſe nos per prophetam Deus admonet, dicens, State ſuper uias, & uidete, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit uia bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Quæ namque ſunt aliæ ſemitæ antiquæ, quam ſemitæ patrum noſtrorum, quam præcepta in quibus ambulauerunt, quam obſeruationes quas nobis, a ſuis maioribus acceptas, per manus tradiderunt, pari qua illi obſeruauerunt diligentia non modo retinendas, uerumetiam ad poſteros noſtros tranſmittendas? In his igitur ſtare nos iubet fixos & immobiles, ut ne uariis & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur, ut ne ſimus paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni uento doctrinæ, ne præbeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud ſimplices & imperitos admirationem ſui facere quærunt: ſed interrogemus de ſemitis antiquis, quæ ſit uia bona, per quam tot ſæculis ambulauerunt patres noſtri, quam oſtenderunt, quam ſanguine ſuo ſignauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confeſſorum, in ea confidenter ambulemus. Quod ſi dixerit nobis aliquis: Ecce hic Chriſtus, ecce illic: ecce in ſolitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Chriſtus eſt, ubi corpus eius eſt Eccleſia. Præclare locum hunc Euangelii tractans Origenes, Dicet, inquit, qui ſeducere uoluerit, & defendere contraria ueritati; Ecce hic Chriſtus: demonſtrans uerbi gratia hunc Euangelii locum. Alterius autem erroris auctor dicet, Ecce hic Chriſtus, adferens, exempli gratia, alterum textum, qui defendere uidetur illius mendacii uerbum, quod propoſuit uindicare: ſic ex lege & prophetis & Apoſtolis profert unuſquiſque, quæ mendacium illud defendere uidentur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt ſcripturas, quibus omnis Chriſtianus conſentit, & credit, dicere uidentur: Ecce in domibus eſt uerbum ueritatis: ſed nos illis credere non debemus, nec exire a prima & Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſsionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis. Et in proœmio Periarchon. Sicut multis apud Græcos & barbaros pollicentibus ueritatẽ, deſueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falſis opinionibus aſſerebant, poſteaquam credidimus filium Dei eſſe Chriſtum: ita cum multi ſint, qui ſe putent ſentire quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa a prioribus ſentiant, ſeruetur uero Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſsionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & uſque ad præſens in eccleſiis permanens: illa ſola credenda eſt ueritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione. Hanc igitur ſucceſsionem teneamus, ab hac nos auelli nũquam patiamur: quæcumque per eam nobis tradita ſunt & præcepta, firmiter obſeruemus: & quod contra Manichæum ſcribens dixit olim Auguſtinus, id contra eos qui noſtro hoc tempore ſegregauerunt ſemet ipſos, dicere ne dubitet, quicũque ſe catholicum orthodoxum eſſe profitetur. ſic autẽ ille loquitur: In catholica Eccleſia, ut omittam ſyncerißimam ſapientiam, ad cuius cognitionem pauci ſpirituales in hac uita perueniunt, ut eam ex minima quidem parte,

Li. 2. cap. 4. in li. Reg.

Ber. de præcepto & diſpenſatione.

Hierem. 6

Heb. 13

Ephe. 4

Matth. 24

Hom. 29. in Mat.

Contra Manichæos epiſt. quã uocant fundamenti, cap. 4.

quia

quia homines ſunt, ſed tamen ſine dubitatione cognoſcant: ceteram quippe turbam non intelligendi uiuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſsimam facit. Vt ergo hanc omittam ſapientiam, quam in Eccleſia eſſe catholica non creditis: multa ſunt alia, quæ in eius gremio me iuſtiſsime teneant: Tenet conſenſio populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, caritate aucta, uetuſtate firmata: Tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem dominus commendauit, uſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſsio ſacerdotum: Tenet poſtremo ipſum catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter multas hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, ut cum omnes hæretici ſe Catholicos dici uelint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum uel baſilicam ſuam, uel domum audeat oſtendere. Iſta ergo tot & tanta Chriſtiani nominis chariſsima uincula recte hominem tenent credẽtem in catholica Eccleſia: etiamſi propter noſtræ intelligentiæ tarditatem, uel uitæ meritum, ueritas nondum ſe apertiſsime oſtendat. Apud nos autem, ubi nihil horum eſt, quod me inuitet ac teneat, ſola perſonat ueritatis pollicitatio, &c. Aurea ſunt hæc Auguſtini uerba, digna quæ non legantur modo, uerumetiam ediſcantur, & in ore ſemper a catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil eſt eo tamen certius, quod aſſerit Auguſtinus, In Eccleſia catholica ibi demum ſynceriſsimã eſſe ſapientiam: In ea eſt enim uerbum Dei, quod iſti ſibi falſo arrogant. nam extra eam eſſe ſcripturæ poſſunt: Dei uerbum, hoc eſt ſcripturarum omnium uerus intellectus, eſſe non poteſt.

Cap. 13. in Matth. Etenim nauis illa, in qua ſedit Chriſtus, non eſt alia, ſi quid Hilario credimus, quam Eccleſia catholica: intra nauim hanc uerbum uitæ Chriſtus poſuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per miniſtros ſuos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui ſunt, & arenæ modo ſteriles atque inutiles adiacent, nullam diuini ſermonis capere poſſunt intelligentiam. Ad huius itaque ſapientiæ cognitionem *1. Cor. 13* pauci ſpirituales in hac uita perueniunt, in qua non licet eam uidere, niſi per ſpeculum & in ænigmate. Nam uidere ſicut eſt, in illa tantum uita dabitur, qua cum ſpiritibus illis beatis frui licebit ſempiterna. Nunc autem uiri ſpirituales ex parte tantum cognoſcunt, & quidem ex minima parte: Cetera uero turba, qui ſunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte ſynceriſsimam illam ſapientiam cognoſcat, tutam nihilominus, imo tutiſsimam illam facit, non *Epiſt. 102. ad Euodium.* intelligendi uiuacitas, ſed credendi ſimplicitas. Præclare idem Auguſtinus: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt, quæ ad fidem pertinent, diſcernere, pene fruſtra in Eccleſia laboramus. Nam quod initio quoque libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita neceſſarium eſt ad ſalutem, omnem habere ſcientiam, omnia noſſe fidei myſteria, ut, ſi quid eorum non penitus perſpectum habuerint, ſtatim de ſalute ſua ueniant in dubium. Non uocamur gnoſtici, non ſcientes, non ſapientes: uocamur fideles. Credendi ſimplicitas, non intelligendi uiuacitas, tutos nos facit, ſaluos nos facit. Si nihil ſcire *Rom. 4* nos iudicemus, nihil aliud prædicemus, quam Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, qui traditus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, etiam ſi propter intelligentiæ noſtræ tarditatem cetera non aſſequamur, *1. Cor. 13* modo caritatem habeamus, de ſalute ſecuri ſumus. Caritas omnia credit: omnia *1. Ioan. 4* quidem credit, ſed non omni homini credit. Scriptum eſt enim: Cariſsimi nolite omni ſpiritui credere. Cui ergo credendum eſt? Ecce docet nos aureis hiſce uerbis Auguſtinus: credendum eſſe conſenſui, credendum eſſe auctoritati, credendum ſucceſsioni, credendum eſſe poſtremo Catholicæ. Dicit aliquid pars, ſiue ſit ea Lutherana, ſiue Zuingliana, ſiue quocumque tandem alio nomine cenſeatur: uel ob hoc ipſum non credas, quia pars dicit: toti credas, uniuerſæ credas, catholicæ credas. At quænam tandem eſt iſta catholica? nam & hæretici ſe catholicos dici uolunt: Volunt quidem, ait Auguſtinus, uerum uſque eo non eſt obſcura

ra catholica, ut ſi quærat peregrinus aliquis, ubi conueniatur ad catholicam, ne ex ipſis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui baſilicam aut domum ſuam audeat oſtendere Neque enim ignorant ſuas Eccleſias, heri, quod aiunt, & nudiuſtertius natas eſſe: Quæ cauſa etiam fuit noſtri temporis hæreſeon architecto, quod ex Apoſtolorum ſymbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, uocem hanc ſuſtulit catholicam. De qua ſic Cyrillus Hieroſolymitanus. Catholica uocatur, inquit, quod per omnem diffuſa ſit orbem habitabilem, a finibus terræ uſque ad fines terræ: quod catholice, ſiue generatim, aut uniuerſe pleneq. doceat abſque ullo defectu omnia dogmata, quæcumque in notitiam hominum peruenire debent, tam de uiſibilibus, quam de inuiſibilibus: tam de cæleſtibus, quam de terreſtribus: quod omne genus hominum ſibi pie ſubiectum habet: tam eorum qui cum poteſtate uerſantur, quam eorum qui priuatam uitam agunt quod catholice ſiue generaliter & uniuerſe medetur omnium peccatorum generibus, ſiue quæ per animam ſiue quæ per corpus patrantur: quod in ea continetur omne genus uirtutis, ſiue ſit ea in operibus poſita, ſiue in ſermonibus, ſiue in quibuſcumque ſpiritualibus chariſmatibus. Et Auguſtinus: Catholicam dicit toto orbe diffuſam, quia diuerſorum hæreticorum Eccleſiæ ideo catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per ſuas quaſque prouincias continentur hæc uero a ſolis ortu uſque ad occaſum unius fidei ſplendore diffunditur. Non eſt igitur obſcura catholica, Non poteſt abſcondi ciuitas ſuper montem poſita, non poteſt ignorari mons qui impleuit uniuerſam faciem terræ. Sed ſi tam clara, tam illuſtris, tam eſt omnium oculis expoſita catholica, qui fit ut de ea controuertatur hodie, ut a nonnullis etiam ignorari uideatur? Nolite mirari, dicit Auguſtinus, quia ignoratur ab iis qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulant, & neſciunt quo eunt. quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum. Montem non uident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebræ excæcauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderunt Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excæcauerūt eum. Dicit hæc de Donatiſtis, Augu. qui ex toto mundo periiſſe, ac in ſola Africa, & ea quidem non tota, Eccleſiam remanſiſſe contendebant. Ac noſtro quoque ſæculo repullulauit in multis Germaniæ locis hæc Donatiſtarum hæreſis, quam qui ſequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptiſtæ. Ceterum non ſoli ſunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cum ſe primi noſtra memoria ſegregaſſent, tot ſectarum quot nunc uidere licet, auctores aliis fuerunt. Quid enim? Sectarū æui noſtri princeps, numquid non ſpirat in ſcriptis ſuis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipue cuius opera fit, ut fratres eſſe perſeueremus, ut unanimes in domo Dei habitemus. ut idipſum dicamus, idipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes: qui propterea unus uniuerſæ præficitur Eccleſiæ, ut ipſius miniſterio fidei poſsit unitas in ea retineri. Tolle ex libris eius cōuitia, ſcommata, læ dorias, maledicta, quibus & hunc, & ceteros minores pontifices, omnemq. ſacerdotum & monachorū uenerabilem cœtum incredibili quadam inſectatur petulantia, quantula tandem ſcriptorū eius pars ſupererit? Sed ipſum potius confidentē audiamus, quid maxime propoſitū habuerit, cum in uulgus noua ſua dogmata ſpargeret. Scribens ad Argentoratenſes, ita loquitur: Hoc diffiteri nec poſſum, nec uolo, quod ſi Carolſtadius, aut alius quiſpiam ante quinquennium mihi perſuadere potuiſſet, in ſacramento præter panem & uinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet. Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis me obtricare & expedire conatus ſum, cum probe perſpiciebam hac re Papatui ualde me incommodare poſſe. Vides quid ille ſecutus fuerit, peregrina ſua doctrina populo inculcanda? Certe non ut Chriſti gloriam propagaret, uerū ut eo qui unus

Cyril. in ult. catech.

Ser. 131 de tēpore.

Matth. 5

Hom. 1. in epi. Ioan.

Dan 2

1. Ioan. 2

in Eccleſia Iudex eſt ad tempus uice Chriſti, quibuſcumque fieri potuit artibus in
odium & inuidiam adducto, atque ita ſciſſa unitate, gubernatore ſubluto, atro-
cius atque uiolentius circa Eccleſiæ naufragia graſſaretur: cum odio ipſe excæ-
catus, eodem odio cæteros inflammaſſet, effeciſſetq. ut in tenebris ambulantes,
neſcirent quo irent, neque ciuitatem iſtam ſuper montem poſitam, quæ impleuit
uniuerſam faciem terræ, cernere poſſent. Cuius itaque mens tanta fuit infuſcata
maleuolentia, Chriſtum ut præſentem in Euchariſtia libenter fuerit negaturus,
dum modo Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo uideret is
Eccleſiam? quomodo Chriſti corpus agnoſceret, cuius ipſe membrum eſſe deſi
iſſet? Quare nihil eſt quod miretur quiſpiam, ſi quorum oculos obcæcauerunt
tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicā Eccleſiam uidere non poſſunt:
quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perſpicua, & manifeſta eſt, ut illo-
1.Cor.13 rum, qui non uident, cæcitatem ſatis mirari nequeant: Horum enim oculos nul
la perſtrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, ſed caritate flagrant po-
tius, quæ cū patiens & benigna ſit, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat,
omnia ſuſtinet: & eſt ei mortis inſtar ſeparatio. Quamobrē ſuffert omnia potius,
quam ut ſegregare ſe uelit: credit omnia, uerum ut diximus, non omni homini:
credit catholicæ: quam ibi eſſe non dubitat, ubi eſt conſenſio tot populorum, ubi
auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, caritate aucta, uetuſtate firmata,
ubi ſucceſsio ſacerdotum, ab ipſa Petri ſede uſque ad præſentem Epiſcopatum:
Has enim tres Eccleſiæ notas ponit Auguſtinus: quæ certe ita ſunt illius propriæ,
ut eas nulla ſibi hæreſis poſsit uindicare. Ac quod ad primam notam attinet, ſpā-
ta ſit apud nos non eorū tantum, qui nunc ſunt populorū in Chriſtum credentium,
uerumetiam qui multis retro ſæculis fuerunt, uel in dogmatibus, uel obſeruatio
nibus cōſenſio, quis eſt qui non uideat & obſtupeſcat? In quācumque terrarum or
bis Chriſtiani partem, ubi in præceptis patrum noſtrorū inceditur, ſiue ſit ea prin
ceps terrarū Italia, ſiue Gallia, ſiue Hiſpania, ſiue bona pars Germaniæ, qua non-
dum tot ſectarū noſtri tēporis peſtiferū uirus afflauit, ſiue quæ nuper eo unde exci
derat reuerſa Anglia, ſiue Hungaria, ſiue Scotia, ſiue noſtra Polonia, & quæcuque
ſunt illæ nationes aliæ ſubiunctæ, tātam populorum omniū conſenſionem uideas
licebit, ut nō modo nullum ſit in eis fidei religioniſq. diſsidium, uſu & ritus idē
ex magna parte, eædem obſeruentur cærimoniæ, una & eadem lingua ſacra pera
gantur omnia. Idem credūt omnes iiſdem tēporibus & ieiunant, & orant omnes,
Act.4 eodē ritu ſacris operantur omnes: ut facile quiuis perſpiciat, multitudinis creden
tium eſſe cor unum, & animam unam. Execratur enim uera confeſsio pietatis,
iuxta diuerſitates temporum uariari, ſicut nec ipſe uariari ueritatem admittit, de
Malach.3 quo eſt ipſa uera confeſsio, qui dicit: Ego ſum, & non ſum mutatus: quemadmo
Act.4 dum in epiſtola quadam ad Conſtantinum, quæ actis ſextæ ſynodi Conſtantinopo-
litanæ inſerta eſt, ſcribit Agatho. Nunc ad illos uerte oculos, qui ſe a catholica ſe
gregarunt, quantū inter eos & opinionū & animorū diſsidium? in quot miſeri ſe-
ctas ſunt diſſecti? quanto ardore pugnant & digladiantur ipſi inter ſe? Quod im-
Pſal.54 precatur talibus Propheta: Præcipita domine & diuide linguas eorum, quia uidi
iniquitatem & contradictionem in ciuitate, numquid iſtis non eueniſſe uide-
tur? Per humiles Apoſtolos congregatæ fuerunt linguæ, per ſuperbos iſtos Pſeu-
Act.2 do apoſtolos diuiſæ ſunt linguæ. Spiritus ſanctus congregauerat linguas, ſpiritus
ſuperbiæ diſperſit linguas. Cum deſcendiſſet ſupra Apoſtolos Spiritus ſanctus, om
nium linguis locuti ſunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuerſis orbis terrarum
partibus intellecti ſunt: & quæ diſperſæ linguæ fuerunt cum Babel ædificaretur,
in unum omnes congregatæ ſunt, nunc iſti ſe mutuo non intelligunt, & qui
fuerant ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus per diuerſitatem linguarum
multarum in unitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorum
diſpertias uidemus, ut eos agitari Satanæ ſpiritu dubitandum non ſit. Ac m-
tereſt

tereſt ſanæ Eccleſiæ, ut eorum, qui ſegregauerunt ſe, linguæ ſint diuiſæ. Volunt unam linguam habere? dicit Auguſtinus, redeant ad Eccleſiam: quia & in *In Pſal. 54* diuerſitate linguarum carnis, una eſt lingua in fide cordis. Primus fuit noſtra memoria Martinus Lutherus, qui cum a catholica ſemet ipſum ſegregaſſet, dogma ſuum rudi plebeculæ pro puro puto Euangelio, proq. ipſiſsimo Dei uerbo uenditauit. Fuit iuratus illi Carolſtadius: is non totos, duos annos in eadem cum eo ſententia permanſit: diſceſsioneq. facta, ſic eſt alter in alterum debacchatus, ut uterque ſit alteri factus plus quam hæreticus. Interea tamen uterque ſibi gloriam hanc uendicat, quod primus ueritatem Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epiſtola quadã ad Saxoniæ ducem ſcripta, ſe primum Euangelium in lucem produxiſſe, quod ipſe aliis auctor fuerit, non uerbo magis, quam exemplo, ut monachatum relinqueret. Quaſi uero, docere perfidiam, & ut uioletur iuſiurandum Deo præſtitum, hominibus perſuadere, id ſit Dei uerbum in lucem proferre. Potuitne dici quicquã imprudentius? Secuti ſunt Zuinglius, & Oecolampadius, ipſi quidem ab inuicem in multis rebus diſsidentes, ſed qui uoluminibus tamen aliquot Lutheri de Euchariſtia ſententiam grauiter oppugnarunt, & qui fuerant Lutheranæ factionis, eorũ non paucos in ſuam hæreſim pertraxerunt. Exortus eſt poſtea Balthaſarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamen. Primus hic ætate noſtra ueterem Donatiſtarum errorẽ retulit, ac non prodeſſe paruulis baptiſmum docuit, atque ideo rebaptizandos cenſuit. Extiterunt poſtea qui tollerent baptiſmum, qui de templis imagines eiicerent, qui nudis corporibus incedentes primos parentes noſtros referre conarẽtur. Nati ſunt & Sabbatarii: ſubſecutum eſt genus quoddam propheticum, uulgo Schuermeros uocant, qui reuelationibus niterentur. Quis autem ſingulos enumerando recenſere queat? Quotidie noua dogmata, noua uidemus exiſtere diſsidia: nec interea tamẽ quiſquam eſt inter hos omnes quamlibet dogmatibus diſcrepantes, qui ſibi Chriſti ſpiritum non uendicet, qui ſe purum putum Euangelium aſſerere non glorietur: quod tamen ab orbe condito nunquam impurius, nunquam obſcurius, quam ab iſtis factum eſt, fuiſſe conſtat. Quanquam ipſum quidem Euangelium nihilominus purum in Eccleſia catholica retinetur, cum nihil eo ſit impurius, quod extra catholicam docetur. nam ubi tanta eſt diſſenſio, nequaquam ibi catholica eſſe poteſt. Quis autẽ ita fuerit excors, ut non rectius exiſtimet cum Auguſtino conſentientem auctoritatem Eccleſiæ ſequi, quam iſtos ita diſsidentes ab Eccleſia, ut ipſi nihilo ſecius inter ſe grauiſsimis de rebus diſſentiant? Fingamus autem eſſe non neminem, qui dubitet ubi ſit catholica, quemq. tædeat huius Eccleſiæ, in qua pleraque cernere licet, quibus non poſſunt multorum oculi non offendi: cum uideat idem ex una ſecta complures in dies naſci, nunquid non tutius fecerit, rationibusq. ſuis melius proſpexerit, ſi, dum inter ipſos prius conueniat ſectarios, expectauerit, quam ut huic aut illi ſe addicat? cũ præſertim non ipſi modo inter ſe, ſed ne ſecum quidem ipſe eorũ aliquis perſæpe conſentiat. Indicant hoc loci quorundam communes, indicant & commentarii, quos quotannis fere nouos edunt, cum prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta eſt in dogmatibus etiam unius ſectæ uarietas & inconſtantia, ut crebro dictitare ſolitum ferant illuſtrem olim principem Georgium Saxoniæ ducem, qui fuit ad extremũ uſque uitæ ſuæ diem, catholicæ ſemper & orthodoxæ fidei tenaciſsimus: Scire ſe quidem quid hoc anno crederent uicini ſui Vitembergenſes, ceterum quid eſſent anno proxime inſequenti credituri, ſe neſcire. Neque mirum: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulo ante meminimus, ſcriptum eſt, quod nulla ueritate fundatum eſt, neceſſe eſt, ut erroris inconſtantia uarietur. Nam uera fides immutari non poterit, nec aliter tunc, aliter poſtmodum prædicari: *Iacob 5* Quia ſit ſermo ueſter, ut Apoſtolus docet, Eſt, eſt: non non: quod plus eſt, a *Matth. 5* malo eſt: Sola eſt Eccleſia catholica, ſicut a Taraſio dictum in Synodo ſecun- *Actione. 1*

da Nicæna legimus, in qua quæ ſunt hactenus tradita, non ſnut, etiam & non, ſed etiam tantum ſunt in ueritate; manentq; infracta, minimeq; ficulnea in æternnm tempus. Quamobrem, ubi tanta uarietas eſt, & inconſtantia, ubi ſubinde dogmata uariari, ſubinde ritus nouari uidemns, qui fieri poteſt, ut ibi catholica eſſe recte credatur? Aliam quaſi notam Eccleſiæ catholicæ ponit Auguſtinus auctoritatem miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidem adſtrueret: qua parte adeo ſunt deſtituti, qui ſe ueritatem Euangelicam, annis iam plus mille ſepultam, in lucem reuocaſſe gloriantur, ut ne clandum qnidem equum eorũ quiſquam adhuc ſanauerit. Econtrario quibns & qnantis miraculis inchoata ſit auctoritas Eccleſiæ noſtræ, non ex annalibus modo ſcriptis, uerumetiam ex tabellis, & cereis quibuſdam ſimulacris ad ſepulcra martyrum noſtrorum appenſis, uidere licet. Ceterum iſti, cnm nihil eiuſmodi proferre queant, eo ſnnt andaciæ & amentiæ prolapſi, ut non dubitent affirmare, miracula ſanctorum nihil aliud quam dæmonum præſtigias fuiſſe. De quibus ſic ſuperioribus ſeculis Guimundum, Archiepiſcopum Auerſanum, ſcripſiſſe legimus: Quod ſi miracula non recipiunt, hoſtes Eccleſiæ ſe declarant. Eccleſia enim miraculis quammaxime & propagata eſt, & adulta. Qnid denique eſt aliud, miracula caſſare, niſi Eccleſiam, quantum in ſe eſt, auferre? Tertiam commemorat ſucceſsionem ſacerdotum ab ipſa Petri ſede, uſque ad præſentem Epiſcopatũ. De qua & alio loco ſic ſcribit: Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumq; nideamus, dubitamus nos eius Eccleſiæ condere gremio, qnæ uſque ad confeſsionem generis humani, ab Apoſtolica ſede per ſucceſsiones Epiſcoporum fruſtra hæreticis circum latrantibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maieſtate damnatis, culmen auctoritatis obtinnit? Cui primas dare nolle, uel ſummæ profecto impietatis eſt, uel præcipitis arrogantiæ. Namſi nulla certa ad ſapientiam ſalutemq; animis uia eſt, niſi cũ eos rationi præcolit fides, quid eſt aliud ingratum eſſe opi atque auxilio diuino, quam tanto labore præditæ auctoritati uelle reſiſtere? Et ſi unaquæque diſciplina, quamquam uilis & facilis, ut percipi poſsit doctorem aut magiſtrum requirit: quid temerariæ ſuperbiæ plenius, quam diuinorum ſacramentorum libros & ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere, & incognitos nelle damnare? Hac iſti quoque cũ careant, nihil eſt quod minus ferre poſsint, qnam ut ad ordinariam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem eccleſia dicatur alligata. Contra uero non ſolum Auguſtinns, uerumetiam Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatns, & alii plerique omnes, qni catholici fuernut & orthodoxi, nõ aliam quã hanc notam, qua catholicam agnoſcere liceret, illuſtriorem eſſe iudicauerunt: quemadmodum ubi de Apoſtolica nobis Eccleſia ſermo fuit, pluribus uerbis planũ fecimus. Neque nero nouum hoc eſt, quod ordinem hunc ſucceſsionis impugnant hæretici. Deſcribens Augnſtinus peſtilentiæ cathedram, his uerbis utitur: Quoniam cathedram peſtilentiæ non eſſe de Dei ordinatione aſſeuerauimus, etiam eorum, qui extra Eccleſiam, uel contra Eccleſiam ſedes ſibi inſtituerunt, cathedram peſtilentiæ dicimus. Qui enim inconceſſa præſumit, reus eſt, quanto magis ſi & corrumpat traditionem eius, cuins ſedem uſurpat? Nam & ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum, & uſque ad hoc tempns per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatum, perturbant, ordinem ſibi ſine origine uendicantes, hoc eſt, corpus ſine capite profitentes: unde congruit etiam eorum ſedem cathedrã peſtilentiæ appellare. Nec enim ideo impune erit, quia ſub Dei nomine hoc agũt. Conſtat enim, ſuas illos cauſas ſnb Dei nomine agere: Non enim zelo Dei hoc agunt, ſed ſibi locum uolentes defendere: Cum ſciamus Core & ducentos quinquaginta uiros per præſumptionem Deo offerentes, hiatu terræ abſorptos eſſe: & Oziam regem, cum Deo illicite obtuliſſet, lepra in fronte percuſſum eſſe. Verum hic iſti dicunt: Ergo ne ad hominum commenta uis alligatam Eccleſiam? numquid

Lib. 3. de ueritate corporis et ſanguinis domini in Euchariſ.

Au. de utilitate credẽdi. c. 17 & contra epiſt. Manich. quam uocant fundament. cap. 4

In quæſtionibus ueteris & noui teſtamenti. Quæſt. 110.

Num. 16

2. Par. 26

numquid non multo nos rectius, qui ad ſcripturam pronocamus? qui ad Dei uer-
bum Eccleſiam eſſe uelimus alligatam. Atqui unde ſcripturæ? uude uobis, quod
ita frequenter iutonatis, Dei uerbum? Numquid uon a nobis? numquid non a
patribus noſtris? in quorum uos præceptis incedere nou oportere, falſo uobis
perſuadetis. Quorum ſi uos traditiones omues pntabitis eſſe reſpuendas, etiam
Euangelium neceſſario uobis erit reſpuendum. Cuius enim niſi patrum uoſtro-
rum traditio eſt Euangelium? Quis illud iucorruptum tot ſæculis aſſeruauit & ad
nos uſque tranſmiſit, pari fide per nos ad poſteros uoſtros trauſmittendũ? Num-
quid uou, a quibns uos ipſos priuata ueſtra libidine magis quã auctoritate ſegre
gaſtis, patres uoſtri? Quibus autem auctoribus, hoc Matthæi, illud Marcũ, aliud
Lucæ, Ioannis alind Euangeliũ, aut hoc demum quod ipſi ſeripſerunt, uon auté
quod uel Thomas, uel Nicodemus, uel Barnabas ſcripſiſſe putantur, a ſpiritu
ſancto profectnm eſſe cognouiſtis? an non illis ipſis, a quibus uos ſeparaſtis, pa-
tribus noſtris? Itaque ſcriptura noſtra eſt, neque nobis quidquam iuris in eam
uindicare poteſtis: uiſi prius a quibns diſceſsiſtis, ad nos patresq. uoſtros redea
tis. Quamobrem auferte iſta: Verbum Dei: Verbum Dei: Euangelium, Euan-
gelium. Nou eſt nobis cum uerbo Dei, uon eſt nobis cum Euangelio pugna, ſed
cũ interpretationibus & aſſeuerationibus ueſtris. Nam quod olim de Donatiſtis
dixit Auguſtiuns, quod contra Chriſtum portaut ſignum Chriſti & contra Euau- *Epi. 61*
gelium de ipſo Euangelio quod non intelligunt, gloriantur: quodq. idem de Pe-
lagiauis quoque cõmemorat, quod eorum dogma arma contra legem ſumit ex *In prologo Hyp*
lege, impugnat Enangeliũ ex Euangelio pugnãs, & in ſui perniciem de ueris men *pogn.*
dacia fingens: hoc totidem uerbis de uobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto
pectore ueneramur & oſculamur: ſed qnod aſſeueratis uos, hoe eſſe uerbum
Dei conſtanter negamus: et cum eodem Auguſtino dicimus, quod ab aliis antea *Idem tract. 18*
quoque dictum eſſe commemorauimus, quod non aliunde uatæ ſunt hæreſes, & *in Ioan.*
quædam dogmata peruerſitatis, illaqueantia animas & in profundum præcipitan
tia, niſi dum ſcripturæ bouæ intelliguutur uon bene: & quod iu eis uon beue in-
telligitur, etiam temere & audacter aſſeritur. Non pugnat ipſum ſecum Dei
uerbum, ſed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur:
deq. eo inter uos agitur, ntrum conſtantis animi ſit, deficere ab opinione, quam
tot uiri, doctrina, ſanctimouia, miraculis celebres, tanto conſenſu tradideruut:
defieere ab uniuerſæ Eccleſiæ decretis & animam unius alicuius fidei committe-
re, qui nuper cum paucis exortus eſt: cum nec ipſius congregatiouis proceres,
uel ſecum uel inter ipſos cõſentiant: immo cum nec ipſi quidem ſecũ perſæpe con
ſentiant, qui aliud plerumqne ſtautes, aliud ſedeutes loquuntur. Nos qui per dei
gratiam ſumus catholici, ſi minus omnes erudite, ſaltem timide eumq. reneten-
tia ſaeras litteras tractamus: ác qno magis eonſtare poſsit omnibns, nos eſſe ca-
tholicos, a Sapieute moniti, nõ innitimur prudentiæ noſtræ, non loqnimnr uiſio- *Prouer. 3*
nes cordis noſtri, non ſolitariam aut uoſtram, aut unius alicuins mortalis opinio
nem ſequimut: memores illius, quod ab eodem Sapiente ſcriptum eſt: Vidiſti ho *Prouer. 26*
minem, qui ſibi ſapiens uidetur? ſpes eſt de ſtulto, quam de eo, longe maior: ſed
orthodoxorum, qui nos præceſſerunt, ueſtigiis inhærentes iu eorum interpretatio
nibus aequieſcentes, ab eius, qnæ columua eſt & firmamentum ueritatis, Eccle
ſiæ decretis non tecedere cum primis teligioſnm ducimus, atque ita quod una-
nimiter uiſum eſt uniuerſis, hoc dicere ſcripturam, hoc eſſe Dei uerbum credi-
mus, nec ab eo nos ulla ratione dimoueri patimur, etiam ſi millies per membra
ſua Satauas occinat, quod ipſum aliquando Chriſto eeciuiſſe legimus: Scriptum
eſt enim. Vos coutra, uiolenter irrũpitis, ae, ſubmotis omnibus, quod uos uul- *Matt. 4*
tis, quodq. ueſtris dogmatibus eommodum eſt, hoc ſentire ſcripturam con-
tenditis. Deuique ſic rem geritis, quaſi non eſſe diſpenſatores, uerum domini
ſactæ ſcriptutæ poſtuletis. Hanc ueſtram tyrannidem ferre nou poſſumus: quodq. *1. Cor. 14*

dixit aliquando Paulus obſtrepentibus, id a nobis quoque contra uos rectè dici poſſe perſuaſum habemus: An a uobis uerbum Dei proceſsit? aut in uos ſolos peruenit? Vſque eo certe non proceſsit a uobis Dei uerbum, ut quidquid eius habere uos exiſtimatis, a nobis traditum, a nobis tanta fide cuſtoditum habeatis, ut ne iota quidem aut apicem unum in ſcriptura mutatum eſſe uere dicere poſsitis a nobis, inquam, & a patribus noſtris, a quibus uoſmet ipſos temere ſegregaſtis. Nam quod ſanctus Epiſcopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, ſed illi a nobis receſſerunt: id nos non minus uere, quam ille de Nouatianis, de uobis dicere poſſumus: Non enim nos a uobis, ſed uos a nobis receſsiſtis: quod ipſi, uelitis, noliris, fateri neceſſe habetis: A quo autem receſsiſtis, quando a nobis receſsiſtis? Receſsiſtis a noſtris & ueſtris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni interceſſerunt, cum eoſdem utrique patres agnoſcebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus: a quibus (o filii deſertores) uos certe, uos receſsiſtis. Receſsiſtis a tot millibus ſanctorum martyrum, Epiſcoporum, confeſſorum, ſacerdotum, qui quod nobis Chriſti tradiderunt Euangelium, id nos conſtanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quam ut ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Receſsiſtis, ut uno uerbo complectamur omnia, receſsiſtis a catholica. Cuius ergo niſi noſtrum proprium eſt Euangelium? cuius niſi noſtræ propriæ ſunt ſcripturæ? Nos enim patrum noſtrorum Apoſtolorum & Apoſtolicorum uirorum uera ſoboles, nos eorum legitimi ſumus heredes & ſucceſſores: ab illis noſtræ fidei traducem, ab illis noſtræ doctrinæ ſemina mutuati ſumus: ab illis Euangeliũ, ab illis ſcripturas nobis traditas poſsidemus. Nos eccleſiarum noſtrarum origines edere, nos Epiſcoporum noſtrorum ordinem euoluere poſſumus, ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex uiris Apoſtolicis, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem: ab iis in poſſeſsionem ſcripturarum & Euangelii miſsi ſumus. Vos autem qui eſtis? quando & unde ueniſtis? quid in noſtro agitis non noſtri? quo iure ſyluam noſtram cæditis? qua licentia fontes noſtros tranſitis? qua poteſtate limites noſtros commouetis? Noſtra eſt poſſeſsio: quid hic uos ad uoluntatem ueſtrã ſeminatis & paſcitis? noſtra eſt poſſeſsio: Olim poſsidemus: priores poſsidemus: habemus origines firmas ab ipſis auctoribus, quorum fuit res: Nos Apoſtolorum ſumus heredes: ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurarunt, ſicut per manus aliis tradiderunt, ſicut per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem, ad nos uſque tranſmiſerunt, ſic ſic tenemus: uos certe exheredauerunt ſemper & abdicauerunt, ut extraneos, ut inimicos. Ceterum, quod antea quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cum ad ſcripturas prouocant, cum eas ſibi tamquam proprias uindicant, cum earum poſſeſsione ceteros excludunt, cum ſibi ſolis eas interpretandi ius arrogant: idq. nouo more, contra quam a patribus noſtris intellectæ fuerint. Verum hoc illis ius per catholicos conceſſum fuit numquam: qui ſemper quidem ſcripturas tamquam diuinitus inſpiratas, reuerenter accipiebant, ſed ubi de ſenſu earum controuertebatur, ad patrum interpretationem prouocabant: quos iſti uſque eo aſpernantur & reſpuunt omnes, ut nihil ſe recipere dicant, niſi ſcripturas: ſed ſic, ut penes ſe ſolos certam eſſe uelint auctoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipſi, hoc ſenſiſſe uolunt ſpiritum ſanctum: quod adferunt alii quamuis magni, quamuis multi, a ſpiritu Sathanæ & ab alienata mente profectum eſſe blaſphemant. Nolunt ut fidamus ueteribus orthodoxis, quod nonumquam inter ſe uariant: cum inter iſtos paucos tanta ſit controuerſia de Prophetis, de imaginibus, de diſciplinis, de baptiſmo, de Euchariſtia, de iuſtificatione, deq. ceteris ad religionem pertinentibus: Et nolunt nihilominus credi ſuis dogmatibus, cum ea tamen quotidie noua expectemus. Quod ſi quæ fuiſſe uidetur inter ueteres

Matth. 5

Tract. de ſimplicitate prælatorum.

res diſſenſio, non de magnis ea, neque de neceſſariis rebus, uerum de iis fuit, quæ cum non ita magni eſſent momenti, liceret unicuique abundare in ſenſu ſuo: Stylo illi diuerſo, non fide diuerſa ſcripſerunt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionem noſtram pertinentes, adeo nulla fuit inter eos de illis controuerſa, ut cum iiſdem plerique temporibus uixerint, locorum interuallis diſiuncti & diſtracti fuerint, haud aliter tamen ſcriptam ſuam de illis ſententiam ad poſteros tranſmiſerint, quam ſi uno in loco de iiſdem collatis ſententiis, unum idemq. ſenſiſſe, & quaſi conſpiraſſe uiderentur. Quæ uel ſola res documento nobis eſſe poteſt, illos ab eo magiſtro, qui facit unanimes in domo ſua habitare, quæ ſcripſerunt excepiſſe, ut nulli ſit pio dubitandum, hoc ſenſiſſe ſpiritum ſanctum, quod illos eſſe legimus interpretatos: præſertim quoties in unam aliqua de re ſententiam conueniunt omnes. Nam ut labi ſinguli tamquam homines potuerint, certe ſi quid a pluribus receptum, & uſu totius Eccleſiæ poſtea fuit approbatum, in eo labi potuiſſe credendum non eſt. Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quam ad iſtos rectius prouocabimus, quorum iam inde a mille & amplius annis, in uniuerſa Eccleſia maxima ſemper fuit auctoritas? quã illis non doctrina magis excellens, quã admirabilis quædam uitæ ſanctimonia comparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas, neutra ut alteri concedere uelle uideretur. Si quibus cauſa eſt iudicio diſceptanda, nõne tales dari ſibi iudices optant, qui ſuæ uoluntatis nõ in hãc maiori quam in alteram partẽ inclinatione propendeant: neque, uel odiũ aliquod, uel amorem erga alterutrã præſeferant? quod affectiones iſtæ plerunque in cauſa ſunt, ut illis mens hominis impedita, quid uerum ſit haud facile perſpiciat. Qui poſſunt autem alii reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quam fuerunt ſancti patres noſtri: qui cum ante tot ſæcula mortalem hanc uitam cum beata illa & immortali commutauerint, litterarum monumenta reliquerunt, in quibus teſtatas & conſignatas animorum ſuorum ſententias de rebus hodie controuerſis ad nos tranſmiſerunt: nihil, uel gratiæ, uel odio tribuentes, cum tanto ſæculorum interuallo, inter quos hæc eſſet futura diſceptatio, ſcire tum non potuerint? Hos igitur ſi duces ſequemur, numquam aberrabimus: horum iudicio ſi cauſam noſtram permittemus dictum ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pugnare uidemur, & æquitatem & ueritatem inueniemus. Fecerunt hoc (ſicut iam non uno in loco demonſtrauimus) hi, quorum ueſtigiis libenter incedimus patres noſtri, non minus Eccleſiaſticæ traditioni, quam ſcripturis inhærentes. Præ cæteris Auguſtinus contra Iulianum ſcribens ad iſtos iudices prouocabat, tamquam ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, uacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Epheſi, quibus hoc catholiciſsimum, fideliſsimum, atque optimum factu uiſum fuiſſe narrat Vincentius Lyrinenſis, ut in medium ſanctorum patrum ſententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios confeſſores, omnes uero catholicos ſacerdotes fuiſſe & permãſiſſe conſtaret: ut ſcilicet rite atque ſollemniter ex eorũ conſenſu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blaſphemia condemnaretur. Libet autem ex Eccleſiaſtica quoque hiſtoria exẽplum eius rei proferre. Verum eſt enim quod dixit Sapiens: Nihil ſub ſole nouum, nec ualet quiſquã dicere: ecce hoc recens eſt, iam enim præceſsit in ſæculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreſes iſtæ, quæ nunc Eccleſiæ Dei tantum exhibent negotii, nouæ ſunt: cum eas ante mille & amplius annos confutatas uidere liceat: nec iſte deploratus noſtrorum temporum ſtatus, quin fuerit etiam olim deploratior, præcipue quibus tẽporibus Ariana uiguit impietas: quæ tam lõge tamq. late graſſata fuerat, ut non iam intra populares homines ſeſe contineret, ſed ipſos etiam Eccleſiarũ antiſtites implacabilibus odiis cõmitteret: nec ipſis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum ſtatu, fuiſſe ſcribit Socrates catholicum Imperatorem Theodoſium, qui tota mente in eam curam incubuerat,

Pſalm. 67

Lib. 2

Eccle. 1

Li. 9. *cap.* 19 *Eccl. hiſt.*

rat, ut motus in cauſa religionis concitati tranquillari, omneq. non opinionum magis, quam animorũ diſsidium ex Eccleſia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas reſtitui poſſet. Quamobrem congregata ſynodo, Nectarium Epiſcopum acceſſit: conſilium ab eo ſibi poſtulat, quemadmodum effici queat, ut ſedatis procellis & tempeſtatibus, quibus tum Eccleſiæ nauis uehementer iactabatur & agitabatur, ad optatum tandem aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem uideri, non alia uia cõmodius id fieri poſſe, quam ſi quæſtiones & controuerſiæ, quæ motibus iſtis excitandis cauſam dediſſent, diligentius excuſſæ forent. Hæc poſteaquã audiuit ex imperatore Nectarius, cumprimis anxius & ſolicitus, cum Agellio primum, deinde cum Siſinnio rem communicat. Erat Siſinnius egregia quadam dicẽdi facultate, & minime uulgari ſacrarum litterarũ cognitione præditus. huc acceſſerat ingenium ſollers, & rerum uſus, & experientia, quam fuerat non mediocrem conſecutus. itaque facile perſpiciebat, diſputationes non modo nihil ad ſanãdos motus iſtos momenti allaturas, uerum illud effecturas potius, ut res in maiorem contentionem exiret. Quaprupter hoc Nectario dat conſilium, ut omni ope contendat & elaboret, ne diſputare ſit neceſſe: ſed priſcorum tantum interpretationes in medium producantur: quibus prolatis, quærat ex hæreſiarchis Imperator, quo loco, quoue numero doctores illos habeant, quorum nomina, quam longe lateq. patet Chriſtianus orbis, cum primus celebria ſemper fuerunt: numquid ad Eccleſiam eos pertinere putent, an tamquam alienos a fide Chriſtiana reiiciendos cenſeant? Quod ſi, inquit, tamquam alienos reiecerint, audeant igitur eos anathemate damnare: quod ſi auſi fuerint, ſtatim a multitudine profligabuntur. Sin autem priſcos doctores minime ſe probare teſtati fuerint, noſtrum erit libros eorum proferre, quorum teſtimonio doctrina noſtra confirmatur. Hoc Siſinnii conſilium Nectario probatur. Itaque nihil cunctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: is cupide rem amplexus, accitis hæreſiarchis, percunctatur ex illis, an aliquã eorum doctorum Eccleſiæ habeant rationem, qui præceſſerant ipſorum hæreſim: num probandos eos, an reiiciendos cẽſeant? Illi, cum quorſum iret Imperator neſcirent, non alio loco, quam quo ſuos præceptores eos habere ſe reſponderunt. Quærit rurſus Imperator: Num eos tamquam fide dignos Chriſtiani dogmatis teſtes recipere uelint? Tum primum olfecerunt illi, quid ſibi uellet hæc Imperatoris interrogatio: cumq. aliter alii erga ueterum libros eſſent animati, ortum eſt inter eos diſsidium, cum alii recipiendos, alii minime recipiendos eſſe cenſerent. Atque ita quorum hactenus una tantum fuerat hæreſis, hi iam non a catholicis magis, a quibus diſceſſerant, quam ipſi a ſeipſis diſſentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quam ueterum olim Gygantum lingua diſperſa, ſimul turris eorum improbitatis eſt euerſa. Vel ex hac hiſtoria uidere licet, minime nouum eſſe, uel quod hæretici priſcorum patrum ſententias aſpernantur & reſpuunt, uel quod ad eas catholici libẽter prouocant. Eſt autem illud cumprimis admiratione dignum, quod eorũ tantopere ſentẽtias oppugnant noſtri tẽporis hæretici, quorum teſtimoniis, quoties ipſis commodum fuerit, libenter utuntur. Contra quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum uti teſtimoniis erubeſcunt. Nam non deeſt illis quoque ſua ſucceſsio, uerum non a ſede Petri, neque continuata, ſed interrupta ſucceſsio. Poſſemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem ſopitis, ac nunc demum hoc noſtro ſæculo reſuſcitatis planum facere: uerum uno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipſum eſſe perſuaſum habent, in præſentia contenti erimus, ut ſucceſsionem illius indicemus. Docet ille noſtrum arbitrium non eſſe liberum ſed ſeruum, & abſoluta
Actor. 8 neceſsitate euenire omnia. Numquid hoc a Simonis Petri ſede profectum eſt? &
Lib. 3. Recognitionum. non a Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduerſarius? Quem errorem, ſi quid Clementi credimus, ita Petrus Apoſtolus confutauit, ut in eo adſtruendo,

niſi

niſi centum annis interiectis, nullũ Simon habuerit ſucceſſorem. Nam poſt centum demum annos extitit Marcion hæreticus, qui nõ dubitauit hoc ipſum aſſerere. Sed exploſus eſt deinceps Marcion quoque, neque repertus eſt quiſquam intra centum alios & triginta annos, qui in falſo dogmate tuendo ſuccedere illi uellet: donec ad Manem uentum eſt, unde Manichæi nomen traxerunt. Verum & huius furorem ita compeſcuit Auguſtinus, ut octingentis & amplius annis nullus hanc illius inſaniam ſequutus eſſe legatur. Primum ante quadringentos annos exortus eſt Petrus Abaiardus, qui pridem ſepultum errorẽ hunc in lucem reuocauit: Qui a Bernardo ſic eſt conuictus, ut annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipſum, repertus non fuerit. Poſt quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vicleff, in Conſtantienſi & Baſilienſi Concilio condemnatus. Huic poſt annos cẽtum quadraginta ſucceſsit Martinus Lutherus. Atque hæc eſt non continuata, ſed ſæpius interrupta ſucceſsio, quod attinet ad hunc articulum Eccleſiæ Lutheranæ, in quo ille ſummam eſſe cauſæ ſue ſcribit. Primus aſſertor fuit Simon magus: Simoni poſt annos centum ſucceſsit Marcion: Marcioni centũ aliis & triginta interiectis Manichæus: Manichæo poſt octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo poſt ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff poſt centũ quadraginta annos, Martinus Lutherus: Cuius ſucceſsionis adeo pudet Lutherũ, & ſectatores eius, ut in ſui erroris huius impii defenſionem, nullum ex his auctorem citare audeat: Citius adeo, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodum uidetur, Auguſtini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quam ipſi ſcripſerunt, ſententiam detorto uſus fuerit teſtimonio. Sic ſuo ipſe tamquam ſorex perit indicio. Catholicos, uelit nolit, fateatur neceſſe eſt, quorum ſententiam oppugnat: quorum uero dogma tuetur, eos hæreticos fuiſſe negare non poteſt. Vnus eſt ex omnibus impii dogmatis huius aſſertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Eccleſiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis eſt audacia & impudentia) ob hoc ipſum, quod ab Eccleſia eſt damnatus, in ſanctorum album referre non dubitat. Sed quorum ſanctorum? quos iam enumerauimus, Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui ſi ſancti fuerunt, non fuit ergo ſanctus Petrus Apoſtolus, non alii multi, qui ſucceſſerunt ei, qui ſanguinem ſuum pro Chriſto fuderunt, non tot martyres, Epiſcopi, Doctores, qui a Petri ſede ſe numquam auelli paſsi ſunt, qui omnes uſque ad hæc noſtra tempora uno ore, liberum eſſe, non ſeruum arbitrium docuerunt. Atque hæc eſt ſucceſsio Sacerdotum & Epiſcoporum, quæ ſicut Auguſtinum olim, ſic & nos in Eccleſiæ catholicæ gremio iuſtiſsime tenet. Cuius quidem ſucceſsionis uſque eo nos non pudet, ut quos iſti nunc errores ſuſcitarunt, ſiue dum abſoluta neceſsitate fieri docent omnia, ſiue dum & ſacerdotium & ſacrificium abrogare, & modo non Deum ipſum e medio tollere conantur, ſiue dum ſolã fidem ad ſalutem ſufficere docent, ſiue dum ſanctos inuocandos negant, dum cælibatum ſacerdotum oppugnant, dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre ſacrificium prohibent, dum ieiunia, uel ciborum in illis delectum, dierumq. diſcrimen habendum non eſſe putant, dum imagines a templis eiiciunt, dum Chriſti corporis & ſanguinis ueritatẽ in Euchariſtia negant, dum ſemel baptizatos rebaptizandos eſſe cenſent, adeo nos nõ pudet ſucceſsionis huius, ut hos & quoſcũque tandem errores alios, quos enumerando recenſere longum foret, uel hoc ipſo nomine tanto uehemẽtius deteſtemur, quod eos his ipſis auctoribus de quorum ſucceſsione gloriamur ante tot ſæcula, Chriſtiani totius orbis applauſu uidemus eſſe cõdemnatos. Cõtra uero quæ didicimus, in iis tanto & libentius, & fidentius permanemus: quod ab iſtis magiſtris didicimus, quorũ tot ſæculis ſacroſancta ſemper in Eccleſia fuit memoria: quorum ſcripta publicitus leguntur in templis, & poſt diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ uel ipſi hæretici adeo non ſunt auſi prorſus reiicere, ut quoties id ſuo cõmodo facere poſſe

uidentur,

uidentur, uel obtorto collo (quod aiunt) ad ſuam ſententiam confirmandam ea pertrahere conentur: quod ea re ſuis quoque ſcriptis permultum auctoritatis acceſſurum eſſe perſuaſum habent. Adeo uel hoſtes etiam ipſi ueritatis, quos eſſe præcones intelligunt ueritatis, eorum teſtimoniis ad falſitatẽ ſuam adſtruendam uti gaudent. Et dubitamus adhuc ubi ſit catholica? Scrupulum hunc eximent nobis Chriſti uerba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Corpus Eccleſiam eſſe docet nos Paulus, & quidem corpus Chriſti. ſic enim loquitur ad Epheſios: Deus dedit Chriſtum caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Aquilas autem quos eſſe dicemus alios, quam, quorum iam fecimus mentionem, ſanctos illos Epiſcopos & doctores: quorum & excelſa uirtus, & ſublime fuit ingenium, & doctrina ſingularis: quorum plerique fuſo ſanguine ſuo, ueritatem eorum, quæ ſcripſerunt, comprobarunt. Quamobrem ubicumque uideris illas aquilas congregatas, ibi Chriſti corpus, ibi catholicam Eccleſiam eſſe non dubitaueris. Sicubi unam aliquam in ſententiam conuolant, ex uariis & longo locorum interuallo diſiunctis totius orbis Chriſtiani partibus ſanctæ illæ aquilæ, Dionyſius Areopagita, Clemens, Ignatius, Athanaſius, Baſilius, Gregorius Nazanzenus, Ioannes Chryſoſtomus, Theophilus Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius pōtifex, Beda, Iſidorus, Bernardus, & qui ſunt eos ſequuti, quos omnes enumerare longum foret, quin hæc Eccleſiæ catholicæ ſententia ſit, nihil eſt quod ambigas. Verum hic iſti contradicunt: numquid etiam hi, quamlibet docti & ſancti uiri, non aliquando ſpiritu Dei deſtitui potuerunt, ut ſuo pleraque, hoc eſt, humano ſpiritu ſcriberent? Potuit ſane ſeorſum eorum aliquis: at non in eo, in quo cum ceteris idem ſentit omnibus: non in eo, quod eſt tot ſæculorum conſenſu comprobatum. Quoniam uero de ſpiritu mentionem fecimus, neque noſtra hac ætate fere quiſquam eſt hæreticorum, qui ſibi Dei ſpiritum ita non uendicet, ut aliis detrahat omnibus, liber pro libri huius concluſione, quemadmodum dignoſci ſpiritus oporteat, paucis demonſtrare. Præclare monet Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta: Chariſsimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Cauſam cur ita moneat, addit dicens: Quoniã multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Reuera ſi fuit aliquando, nunc eſſe tempus illud uidetur quo probare ſpiritus cum primis eſt neceſſarium: qua una re uix quidquam eſſe poteſt difficilius: ut inter alia, quæ Paulus enumerat, non minimum Dei donum ſit, diſcretio ſpirituum. Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos ut ſpiritus probaremus admonuit. In hoc, inquit, cognoſcitur ſpiritus Dei: Omnis qui confitetur Ieſum Chriſtũ in carne ueniſſe, ex Deo eſt: & omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt. Hæc uerba Ioannis enarrans Auguſtinus, cuius interpretationem potiſsimum ſequi libet: Quaſi eriguntur, inquit, aures ad diſcernendos ſpiritus: & tale quiddam audiuimus, unde nihilominus non diſcernamus. Quid enim ait? Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe, ex Deo eſt. Ergo ſpiritus qui eſt apud hæreticos, ex Deo eſt: quia confitetur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe. Quære ab Arianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe: Quære ab Eunomianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe: Quære a Macedonianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe: Interroga Cataphrygas, confitentur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe: Interroga Nouatianos, confitentur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe. Omnes ergo iſtæ hæreſes ſpiritum Dei habent. Non ergo pſeudoprophetæ ſunt? Nulla eſt ergo ibi deceptio, nulla ſeductio? Certe Antichriſti ſunt, qui ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Quid ergo facimus? unde diſcernimus? Audiuiſtis quia dictum: Qui negat Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe, hic eſt Antichriſtus. Et ibi quæſiuimus, quis neget, quia nec nos negamus, nec illi negant: et inuenimus quoſdam factis negare, & adhibuimus teſtimonium de Apoſtolo, qui ait, confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.

Matth. 24 · *Ephe. 1* · *1. Ioan. 4* · *1. Cor. 12* · *1. Ioan. 4* · *In primam Canonicam Ioan. tract. 6* · *1. Ioan. 2* · *Tit. 1*

Quæramus igitur in factis, non in linguis. Quis eſt ſpiritus qui non eſt ex Deo.
Qui negat Christum in carne uenisse. Et quis eſt ſpiritus, qui ex Deo eſt? Qui con
fitetur Ieſum Christum in carne uenisſe. [illegible] frates, opera attendamus, non ſtre-
pitum linguæ. Quæramus quare uenerit in carne Chriſtus, & inueniemus, qui
cum negat in carne uenisſe. Nam ſi linguas attendas, multas hæreſes auditurus es,
confitentes Chriſtum in carne uenisſe, ſed conuincit illos ueritas. Quare uenit
Chriſtus in carne? Venit ut traderetur gentibus, ut illuderetur, ut flagellaretur, *Matth. 20*
ut conſpueretur, ut occideretur, uenit ut moreretur pro gente, & non tantum
pro gente, ſed ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum: Caritas il- *Ioan. 11*
lum de cælo detraxit: caritas carne ueſtiuit: caritas, ut acerbam & ignominioſam
crucis mortem oppeteret, impulit. Maiorem hac caritatem nemo habet, quam *Ioan. 15*
ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: poſuit ille pro inimicis. Quiſquis er
go non habet caritatem, negat Chriſtum in carne uenisſe. Nunc iam hæreticos
omnes interroga: Chriſtus uenit in carne? Venit: hoc credo, hoc profiteor. Im-
mo hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico. Immo ego conuinco quia ne- *Tit. 1*
gas. Dicis uoce, negas corde: dicis uerbis, negas factis. Quo modo, inquis, ne
go factis? Quia ideo uenit in carne Chriſtus, ut moreretur pro nobis. Ideo mor
tuus eſt pro nobis, quia caritatem multam habuit, per quam filios Dei, qui e-
rant diſperſi congregauit in unum. Tu non habes caritatem, quia non modo
non congregas, uerumetiam quæ pretioſo Chriſti ſanguine congregata ſunt, ea
diſpergis, & pro honore tuo diuidis unitatem. Ergo hinc intelligite ſpiritum ex
Deo, pulſate, tangite fictilia, ne forte crepauerint & male reſonent. Videte ſi
integre ſonant, uidete ſi eſt ibi caritas. Tollis te ab unitate orbis terram, diui-
dis Eccleſiam per ſchiſmata, dilanias corpus Chriſti. Ille uenit in carnẽ, ille mor- *Ioan. 11*
tuus eſt, ut filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in unum: tu ideo clamas,
ut congregatos diſpergas. Ergo ipſe eſt ſpiritus Dei, qui non negat Ieſum in car-
ne uenisſe: qui dicit non lingua, ſed factis, qui dicit non ſonando, ſed amando.
Ille autem non eſt ſpiritus Dei, qui negat Ieſum in carne uenisſe: negat & ipſe
non lingua, ſed uita, non uerbis, ſed factis. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex
Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus: Soluere, factis intelligitur. Ille uenit colli-
gere, tu uenis ſpargere: Quomodo non negas Chriſtum in carne uenisſe, qui diſ-
rumpis Eccleſiam, quam ille congregauit? Contra Chriſtum uenis, Antichriſtus
es. Hæc pluribus uerbis ex Auguſtino tranſſcribere uiſum eſt, ut qui ſit ex Deo, *Ser. 33. de uer*
qui non ſit ex Deo ſpiritus, cognoſci poſsit. Qui etiam alibi eadem uerba Ioan- *bis Apoſtoli.*
nis explicans. Quid eſt, inquit, negare Chriſtum factis? Superbire & ſchiſmata
facere. Ita factis negatur Chriſtus: unitatem quippe amat Chriſtus. Quam- *Tit. 1*
obrem nõ omnis ille ſpiritus, qui confitetur Chriſtum in carne uenisſe, qui confi *1. Tim. 2*
tetur, quod unus ipſe mediator Dei ſit & hominum: quod ſit propitiatio pro pec *1. Ioan 2*
catis totius mundi. quod nõ ſit aliud nomen ſub cælo datũ hominibus, in quo nos *Act. 4*
oporteat ſaluos fieri: nõ omnis, qui confitetur hæc, ſpiritus ex Deo ſtatim eſt, ſi
uoce tantum clamat non opere, ſi lingua confitetur, non factis, ſi non carita-
tem, per quam cum Chriſto congreget, ſed flagrans odio, quos congregauit Chri
ſtus, eos cum Diabolo diſpergit. Habeat Chriſtum in ore, quantum uelit, glorie
tur de uerbo Dei, iactet ſe de Euangelio, dicit Auguſtinus, quod eſt Antichri-
ſtus. Verum quid nos hæc Auguſtinum dicere dicimus? dicit hoc ipſa ueritas:
Qui non congregat mecum, ſpargit. Si congregat Chriſtus, tu quos ille ſangui- *Matth. 12*
ne ſuo congregauit, ſpargis, quid hoc eſt aliud quam Antichriſtum eſſe? Memini
mus hoc quoque uos iam ex Auguſtino docuiſſe, quod ſicut a Paulo traditum ac *De unitate eccl.*
cepimus, totus Chriſtus & caput eſt & corpus. Caput eſt unigenitus Dei filius, *cap. 4*
corpus eius eſt Eccleſia. Non ſatis eſt ſi de capite credas, quæcumque de eo ſan-
ctæ ſcripturæ nobis prodiderãt, ſi te ſegregas e corpore capitis huius, a ſancta ca-
tholica Eccleſia, ſi non communicas eius unitati, ſi contra eum, quem tot ſæcu-

lis

lis illa recepit ſenſum, ſcripturas interpretaris, ſi tibi ſoli plus, quam alii uniuerſæ credi uis, quid aliud, quã quãtũ in te eſt, ſolnis Ieſum, atque ita Antichriſtus es. Qui enim, uel Eccleſiã a capite ſuo Chriſto, uel ſeipſum ab Eccleſia, uel Eccleſiã in ſeipſa ſeparat & diuidit, is uere Chriſtũ ſoluit, & Antichriſtus uere dici meretur, quia ſciudit, quod Chriſtus unitum eſſe uult. Habemus ergo iam, qui ſit ex Deo
1.Cor. 8 ſpiritus, qui non ſit ex Deo. Quicumque ſoluit Ieſum, hoc eſt, qui diuidit corpus eius Eccleſiam, non eſt ex Deo, ſed eſt Antichriſtus. Non qui ſcientia, ſed qui caritate præſtat, is demum ex Deo ſpiritus eſt. Scientia enim inflat, caritas eſt quæ ædificat. nec aliud quidquam æque noxium, atque remota caritate ſcientia.
Ser. 53 de uerbis domini. Quamobrem recte monet Auguſtinus, Amate ſcientiam, ſed anteponite caritatem. Scientia ſola ſit, inflat, quia uero caritas ædificat, non permittit ſcientiam
Max. centuria 4. cap. 50 inflari, quam, ſi ſcientiæ coniunxerimus, futurum eſt, ſicut ſcribit Maximus, ut careamus omni ſuperba inflatione, erimusq. ſpirituales œconomi, cum nosmet ipſos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificantes. Ibi ergo inflat ſcientia ubi caritas non ædificat; ubi ædificat, ſolidata eſt. Non eſt ibi inflatio, ubi petra eſt fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc eſt elatio? utique [illegible] caritas deeſt. Et igitur abſque caritate cũprimis noxia ſciẽtia, quæ ſuperbos reddit & inflatos, cuiuſmodi ſunt dæmones, qui non aliunde nomen apud Græcos, quam a ſcientia traxiſſe creduntur. Qui ſicut ipſi ſuperbi ſunt & arrogantes, ob quod etiam uitium tamquam fulgur de cælo ceciderunt, ita quod ipſis ſcientiæ cau-
Luc. 10 ſa fuit, per id primis parentibus noſtris inſidias fecerunt, & ut ex paradiſo deturbarentur, in cauſa fuerunt. Quid enim promiſit illis dæmon, quo facilius per-
Gen. 3
Sap. 2 ſuaderet, ut contra diuinum edictum de ligno ſcientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, ſicut dii ſcientes bonum & malum. Videte inflantem ſcien-
Gen. 3 tiam, unde ad primos parentes noſtros, unde ad nos etiam eorum poſteros innu-
Rom. 5 meræ calamitates & miſeriæ redundarunt. Quod ſi, quod Paulus monet, noluiſ-
Rom. 11. 12 ſent illi altum ſapere, uel plus ſapere quam oportet ſapere, ſi contenti fuiſſent ſapere ad ſobrietatem, ſi non eſſe Deo ſimiles inflante ſcientia contendiſſent, ſi quod eis liberaliter a Deo conceſſum fuerat, in eo acquieuiſſent, nec illi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici ſtatu deturbati, in has tantas calamitates re-
Pſal. 48 cidiſſemus. Sed homo cum in honore eſſet, non intellexit, & ideo comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Sic etiam qui deturbatus eſt de
Ezech. 28 cælo, non ex ordine Seraphin, ſed ex ordine Cherubin fuiſſe dicitur. Sic enim loquitur Propheta. Peccaſti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te o Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum, & leuatum eſt cor tuum in decore tuo. perdidiſti ſapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciem regum dedi te, ut cernerent te. Quod quidem carere myſterio non uidetur. Significatur enim hac re, quod lapſus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris, uerum
Cherub. rum ſcientiæ ſuæ excellentia. Cherub enim plenus ſcientia, Seraph plenus amore
Seraph. interpretatur. Quid autem? qui nunc Eccleſiã conturbant, qui Chriſti corpus dilaniant, qui pro honore ſuo diuidunt unitatem, quanam alia reputamus eos ad id faciendum adduci, præterquam inflante ſine caritate ſcientia? Quid illis aliud ſuggerit diabolus, quam quod ſuggeſsit olim parentibus noſtris, dicens: Eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum. Numquid non ſe deos eſſe ſibi perſuadent, qui ſiue de ſanctorum patrum ſcriptis, ſiue de conciliorum decretis prolatum aliquid audiuerint, quod ſuis dogmatibus aduerſetur, illico tamquam hominum commentum reiiciunt: tamquam homines & ipſi non ſint? Cuius autem ea re ſe
Eſa. 14 filios eſſe declarant, niſi Cherub eius qui dixit. In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſsimo: qui poſtea in infernum detractus eſt, in profundum laci. Quicumque ſunt hoc ingenio præditi, quamlibet glorientur ſe certos eſſe, quod habent ſpiritum Dei, certum eſt quod non Dei, ſed ſatanæ ſpiritu aguntur. Non [illegible]

ex

ex dei ſpiritu quæ inflat ſcientia, ſed quæ per caritatē ædificat, ea demū eſt ex Dei ſpiritu: Ceterū quæ caritate uacua eſt, haud aliter ſe habet, atque cibus ſine digeſtione. Sicut enim cibus indigeſtus, cum non fuerit bene concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, non nutrit: ſic & multa ſcientia ingeſta ſtomacho animæ, ſi caritatis igne decocta non fuerit, quid aliud quam tumores parit & inflationes? Quamobrem recte monet Apoſtolus, ubi de ſcientia meminit inflante: Qui ſe exiſtimat aliquid ſcire, nondum ſcit quomodo oporteat eum ſcire: neſcit enim quomodo utendum ſit ſcientia, quod præſcribit ea, quæ non inflatur caritas. Quiſquis igitur ad ædificationē, non ad deſtructionem habere uult ſcientiam, primum ſeipſum ſcire ſtudeat. ſic enim futurum eſt, ut faceſſat omnis tumor & arrogantia. Porro ſpirituale ædificiū ſtare non poteſt, niſi ſtabile iactum ſit humilitatis fundamentum. Statuat itaque ſe ante faciem ſuam homo, ſuam ſecum reputet imbecillitatem, mox illud conſequetur, ut ſit non inter alta ſapientes, ſed inter humilibus conſentientes. Nihil aget per contentionem, neque per inanē gloriam, ſed in humilitatem ſuperiores ſe alios arbitrabitur, atque aliorū: præſertim uero maiorum plus quam ſuo ipſius iudicio retribuendum eſſe putabit: non modo non ſe præferet ulli, ſed ſibi potius ceteros anteponet. Siquidem ſicut qui per oſtium tranſit, cuius demiſſum nimis eſt limen, quanto ſe demiſerit magis, tanto facilius effugiet, ne impingat: quod ſi uel tranſuerſo digiti ſpatio ſe, quam oſtii menſura patitur, altius erexerit, e ueſtigio quaſſato capite collidetur. Ad eundem plane modum habet ſe mens hominis: quanto ſe demiſerit magis, tanto facilius cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, ſimul ut ſe uel paululum erexerit. Hoc eſt quod a Chriſto quoque dictum legimus: Confiteor tibi pater, domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et in Prouerbiis clamat ſapientia: Si quis eſt paruulus, ueniat ad me. Quiſquis ergo ſcire uult, diſcat quemadmodum eum ſcire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur caritas, ne uelit eſſe ſicut Deus, ne ſuper nubium altitudinem aſcendat, ne ſimilis eſſe contendat altiſsimo: ſed ſe cum ſui potius generis mortalibus comparet, ac non modo non ſe illis, uerum ſi bi potius illos anteponat: ſic ſecum ipſe reputet: Homines fuerunt, quibus hūc aut illum ſenſum hæc habere ſcriptura uiſa eſt: homo ſum & ego, non minus, ac fortaſſe magis etiam, quam eorum aliquis, errori obnoxius: ac ſi forte illi peccatores fuere, quanto ſunt maiores iniquitates meæ, quæ ſupergreſſæ caput meum, & ſicut onus graue, grauatæ ſunt ſuper me. Fieri poteſt ut halluciner, ut error ſit, quod mihi uerum nunc eſſe uidetur: quamobrem non committam, ut ab eo temere diſcedam, quod tanto omnium conſenſu, tot ſæculis receptum, quod ab iis etiam, qui ex uniuerſo orbe Chriſtiano, uiri doctrina & pietate præ ceteris inſignes, unum in locum hac ipſa de cauſa congregati fuerunt, unanimi uoluntate definitum eſſe uideo. Fortaſsis illi uiderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus uidere nunc non poſſum: fortaſsis ſi præſens in eorum conſenſu adfuiſſem, & quibus illi rationibus hoc ita ſtatuerunt, audiuiſſem, idem quod illi ſenſiſſem. Hoc ſpiritu qui præditus eſt, nihil dubitet, quin is ex Deo ſit, qui reſiſtit ſuperbis, humilibus autem dat gratiam.

[Margin: 1.Cor.8 · Rom.12 · Phil.2 · Matt.11 · Prouer.9 · Pſal.37 · 1.Pet.5]

Parænesis cum totius operis peroratione. Cap. XCIII.

HVNC ſpiritum dari ſibi poſtulent omnes, qui Chriſtiani & Orthodoxi eſſeri uolunt: quos in extrema operis huius noſtri parte, uiſum eſt nobis iiſdem uerbis affari, quibus Philippēſes olim Paulum eſſe legimus allocutū. Si qua, inquit ille, conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium caritatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua uiſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Scripſit hæc ad Philippēſes Paulus: a cuius ſanctitate quamuis ita lōge nos remotos agno- [Margin: Philip.2]

ſcamus, ut ne qui corrigiam quidem eius calciamenti ſoluamus, nos dignos ingenue fateamur: quibus tamen aliis, quam doctoris gentium, ex quibus nos ori ginē duximus, uerbis rectius alloqui poſſumus fideles omnes, quorū cura fidei noſtræ peculiariter eſt a Deo cōmiſſa: eos præſertim, quibus nihil quod receptū eſt,
Hebr. 13 placet: qui nouis quibuſdā & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiſcū in Chriſti pace, in Eccleſiæ catholicæ unitate, in fraterna caritate gaudere, ſed ab orbe ter rarū, quo Eccleſia catholica, ſecundū Prophetica & Euangelica promiſſa, diffundi
1. Cor. 1 tur, ſe dirimentes, in parte eſſe, & pars dici, quam a Catholica nomen ducere malunt: nec amant nobiſcum id ipſum, ad quod nos toties hortatur Apoſtolus, cum tamen eundem ſe dicant nobiſcum confiteri Chriſtum: quin altare contra al tare erigere, cathedram contra cathedram conſtituere conantur. Hos itaque præ ceteris ut Paulinis uerbis his admoneamus, cogit nos paterna cura & ſolicitudo noſtra, quam pro ſalute eorum gerimus: Si qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium caritatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua uiſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Quattuor ſunt, per quæ Paulus Philippenſes obſecrat. Primo loco, Si qua, inquit, conſolatio eſt in Chriſto. Non cuiuſuis, uerum eius, quæ eſt in Chriſto, conſolationis meminit: in Chriſto, qui pater eſt miſericordia-
2. Cor. 1 rum, & Deus totius conſolationis: qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: Ipſe enim ſolus eſt, per quem abundat conſolatio noſtra: ipſe ſolus eſt qui
Matth. 11 dicit: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Quærat qui uolet ex auro & argento, quærat ex amplitudine poſſeſsionum, quærat aut ex doctrina excellenti aut ex eloquē tia ſingulari, quærat ex quacumque tandem earum rerum conſolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cum primis eſſe uidentur expetendæ: nos extra Chriſtum moleſtias multas, conſolationem ſcimus nullam. Solus Chriſtus eſt cō ſolatio noſtra, pax, quies & tranquillitas noſtra. Sic enim ipſum iamiam ex hoc mū
Ioan. 16 do migraturū, ſuis dixiſſe legimus: In mundo preſſurā habebitis in me uero pacē.
Galat. 4 Quamob rē o filioli, quos iterum in Chriſto parturimus, ſi uultis in Chriſto pacē, ſi uultis in Chriſto conſolationē habere, quā ipſi cupitis obtinere, nobis eandem
2. Cor. 5 in Chriſto & propter Chriſtū conſolationē adferte. Cōſolemini nos, qui pro Chriſto legatione fungimur apud uos, ut uiciſsim Chriſtus cōſoletur uos: Conſolemini nos: implete gaudium noſtrum. Dicit ſecūdo loco Paulus: Si quod ſolatium caritatis. Nulla ex re maius eſſe poteſt, quam ex caritate ſolatium: ſiquidem ubi caritas eſt, ibi Deus eſt: Deus eſt enim caritas, Quapropter quod ex caritate,
1. Ioan. 4 hoc ex Deo ſolatium eſt. Si quod igitur eſt ſolatium, quod habet fraterna caritas, quæ triſtia pariter & læta facit communia, implete gaudium noſtrum. Addit ter tio loco: Si qua ſocietas ſpiritus. Societas ſpiritus aliud non eſt, quam coniunctio fidelium, quam efficit ſpiritus ſanctus: per quam unum corpus, unus ſpiri-
Ephes. 4 tus ſumus omnes. Hac ſocietate nulla eſſe poteſt neque firmior, neque incundior. De hac ſocietate ſi eſſe uultis, ſi ad corpus Chriſti pertinere, ſi membra eius eſſe cupitis, implete gaudium noſtrum, Subdit quarto & poſtremo loco: Si quæ uiſcera miſerationis. Si nondum obriguerunt ſenſus ueſtri, ſi piis ducuntur ad-
Matth. 5 huc affectionibus animi ueſtri, implete gaudium noſtrum. Beati miſericordes,
Matth. 7 quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Capiat itaque uos nunc noſtri miſeri cordia, ſi extremo illo die miſericordem iudicem habere uultis: nā qua menſura menſi fueritis, eadē remetietur uobis. Quare ſi qua ſunt in uobis uiſcera miſera tionis, implete gaudium noſtrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc, ante annos prope ſexcentos, & ad hæc uſque noſtra tempora continuatum: ſed proh dolor: proximis his annis ſuperioribus, eſt non leui triſtitia contaminatum. Quantam nos ex eo lætitiam accepiſſe putatis, quod cū iam a ſexcentis annis pro pe Chriſti receperit Euangelium Polonia, tantā in eo tuēdo gentis noſtræ cōſtan tiam uidere ſemper licuit, ut ab eo numquam in aliud ſe cuiuſuis, quam Chriſti

potius

potius Euangelium transferri paſſa ſit? Verum gaudium hoc noſtrum ualde eſt im minutum, poſteaquam paucis his ſuperioribus annis ab eo, quod nobis traditum eſt, ſancto Dei uerbo pleroſque receſsiſſe uidemus: quibus melius erat non 2.Pet.2
cognoſcere uiam iuſtitiæ, quam poſt agnitionem retrorſum conuerti. Curreba Galat.5.& 3
tis bene: quis uos faſcinauit non obedire ueritati, quam ſemel amplexi fueratis? Quare ſi qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium caritatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua uiſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum: Date operam, ut quod magna cum laude fuit a maioribus ueſtris inchoatum, & ab illis quidem conſtanter ad extremum uſque uitæ diem, a uobis autem aliquandiu continuatum, optato fine terminetis, & ſicut a maioribus accepiſtis, ad poſteros tranſmittatis. Quod ad nos attinet, qualeſcunque ſumus, indigni quidem, ſed miniſtri tamen Dei ſumus: pro Chriſto legatione fungentes, eorum loca tene- 1.Cor.4
mus, qui primi gentem hanc noſtram uoluntarie Deo genuerunt uerbo ueritа- 1.Cor.5
tis. Non ignoratis Apoſtolos ueſtros, Adalbertum, & Stanislaum, quorum ad- Iac.1
mirabilis uitæ ſanctimonia toti eſt orbi teſtata. Quod illi nobis Euangelium ſanguine ſuo ſignatum reliquerunt, quod miraculis propagarunt, quod ipſi ab Apoſtolis, quod nos ab ipſis per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſſionem accepimus, hoc, & non aliud, annunciamus uobis. Quod ſi uita noſtra longe diſsidet ab eorum uita, agnoſcimus peccata noſtra, ſed certe doctrina noſtra ab illorum doctrina non diſsidet. Nam quod ab illis creditum, non quod a nobis inuentum eſt, quod ab illis accepimus, non quod ipſi excogitauimus, hoc uobis tradimus. Res eſt non ingenii, ſed doctrinæ: non uſurpationis priuatæ, ſed publicæ traditionis: non a nobis prolata, ſed ad nos producta: quam ita ut producta eſt ad nos, adferimus ad uos: non inſtitutores ipſi, ſed ſectatores: non ducentes, ſed ſequentes: non auctores, ſed cuſtodes. Memores illius, quod uerum ueri Dei cultorem Paulus admonet: Depoſitum cuſtodi, deuitans pro- 1.Tim.6
phanas uocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ: quam quidam promittentes a fide exciderũt, quod apud nos ab his qui præceſſerunt nos ſanctis patribus fuit depoſitum, id iuxta Pauli monita, fideliter a nobis cuſtoditum nobis nunc reddimus. Quamobrem ſi nullas ad uos prophanas uocum nouitates ad ferimus, ſi a Paulo docti, quod a patribus depoſitum fuit apud nos fidei talentũ, id magna fide cuſtoditum uobis reddimus: iterum atque iterum rogamus uos, & obſecramus, implete gaudium noſtrum. Sed uos iampridem noſſe proculdubio cupitis, quanam tandem ratione gaudium noſtrum per uos impleri uelimus. Non eſt cur anxio ſitis & ſolicito animo: nihil difficile, nihil durum & moleſtum, nihil quod non cum uoluptate potius, quam cum labore coniunctum ſit, uobis præſcribemus. Neque enim aliter nos a uobis, quam ſicut magiſter noſter Paulus olim a Philippenſibus, impleri gaudium noſtrũ poſtulamus. Principio ut idem ſapiatis: omnes deinde ut eandem caritatem habeatis. Quid uobis uidetur? Phil.2.
Eſtne aliquid in hoc laboris & moleſtiæ? Numquid non dulce potius cumprimis & iucundum eſt, quod a uobis exigimus? Non ut maria tranſmittatis, non ut par Deut.30
tem aliquam terrarum orbis peruagemini, non ut opes abiiciatis, aut ſanguinem ueſtrum profundaris, aut aliquam corporibus ueſtris moleſtiam adferatis, nihil horum aut ſimilium præcipimus. Ac ſi quid tamen huius generis pro Chriſto legatione fungentes præciperemus, certe Chriſti cauſa non modo non detrectare, uerumetiã ſumma cum animorũ alacritate obire uos oporteret omnia. Nã ſi nullos nõ perfert labores & moleſtias agricola, nulla non adit pericula mercator, nul lis non diſcriminibus uitam ſuam obiicit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamen an ſint potituri certum adhuc non eſt, & ſi maxime potiti ſint, perſæpe tamẽ citius opinione ſua dimittant, neceſſe eſt: Si mox perituri commodi cauſa perferunt iſti tam acerba multa, tam alacriter, uos non multo maiore alacritate

eadem omnia laturi eſſetis, ut infinitum, nec ullo unquam tempore uobis peri-
turum theſaurum ibi conſequi licet, ubi neque erugo, neque tinea demolitur,
neque fures effodiunt aut furantur: ubi qua ſemel potiti fueritis uita beata, ea
Matth. 6 perpetuo frui licebit? Sed tamen nos nullum uobis grauius onus imponemus.
Mandatum quod nos pro Chriſto legatione fungentes præcipimus uobis hodie,
Deut. 30 non ſupra uos eſt, neque procul poſitum, nec in cælo ſitum, ut poſsitis dicere:
quis noſtrum ualet ad cælum aſcendere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus at-
que opere compleamus? neque trans mare poſitum, ut cauſemini & dicatis: quis
e nobis poterit transfretare, & illud ad nos uſque deferre, ut poſsimus audire &
facere quod præceptum eſt? Sed iuxta uos eſt ſermo ualde in ore ueſtro & in corde
ueſtro: ut faciatis illum. Breue uerbum eſt, & expeditum. Hoc tantum hortamur
uos, oramus & obſecramus, ut idipſum credatis, ut eandem caritatem habeatis.
Phil. 2 Quid eſt facilius, quam credere? quid dulcius, quam amare? Quid autem utro-
que fructuoſius? Videtis quam ſit expeditum, quod a uobis poſtulamus, modo
uoluntas adſit: dictum ac factum, gaudium noſtrum per uos erit impletum, Ne-
Phil. 2 que enim petentibus deerit eius auxilium, qui operatur in nobis & uelle & per-
ficere. Sed hic dicet ueſtrum aliquis: Quid hoc rei eſt? tamquam cum infidelibus
ita nobiſcum agitis. Numquid non credimus? Nobis uero, quin credatis, du-
bium non eſt, ſed minime ſufficere putamus, ſi quomodocumque tandem uos cre
dere profiteamini: uerum ſicut iubet Paulus, ita uos credere uelimus, ut idem
credendo ſapiatis. Non ut ſingularem ſiue ſolitariam quiſque ſuam, non ut VVir
tenbergenſes, non ut Tigurinam, nó ut Auguſtanã, non ut aliam quacumque (iam
enim proh dolor luditur fidibus, nó una fides retinetur) ſed ut catholicæ fidei cófeſ
ſionem Chriſtianam unanimiter omnes amplectamini. Quæ malum iſthæc eſt a-
mentia, cum olim unum Deum colentes, uno & eodem nomine Chriſtiani fueri-
mus appellati, quod nunc plerique tam præclarum nomen hoc faſtidiunt, & Euan
gelici quam Chriſtiani uocari malunt? Scilicet extra Chriſtum, Euangelium eſſe
poteſt? Quid eſt Euangelium? læta annunciatio. Poteſt autem extra Chriſtum
læta eſſe ulla annunciatio? Sempiterni uæ, & æternæ mortis annunciatio extra
Chriſtum eſſe poteſt, lætæ alicuius rei nuncius extra Chriſtum eſſe non poteſt.
Philip. 2 Quamobrem unde diſceſsiſtis, eo redeatis, neque nomen illud faſtidite, quod eſt
ſuper omnes nomen, quod ſolum præ nobis ferre, de quo ſolo gloriari nos opor-
tet. Nihil prædicari de nobis poteſt glorioſius, quam ſi quemadmodum qui præ
ceſſerunt nos omnes, ex quo tempore Chriſti ſemel Euangelium recepit Polonia,
Chriſtiani ſimus & nocemur omnes, Chriſtiani non ita pridem uocati eſtis, Chri-
ſtianis parentibus prognati, a Chriſtianis maioribus profecti, Chriſtiani, ſicut
initio, ſic deinceps etiam ſemper & eſſe & dici uelitis: neque uos ab illis præcida-
1. Cor. 1 tis, quos eſſe & fuiſſe Chriſtianos negare non poteſtis. Etiam atque etiam obſe-
cramus uos per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius nominis & ipſi commu-
nicatione gaudemus, & uos nobiſcum una maiorum noſtrorum exemplo gaude-
re cupimus, ut idipſum dicatis omnes, idipſum ſentiatis, idem ſapiatis, & non
ſint in uobis ſchiſmata: ſitis autem perfecti, in eodem ſenſu, & in eadem ſenten-
Galat. 5 tia. Memores libertatis, qua ſemel nos Chriſtus liberauit omnes: quotquot eſſe
& dici Chriſtiani uultis, nolite iterum iugo ſeruitutis cótineri: nolite effici ſerui
1. Cor. 7 hominũ. Homo eſt Lutherus, homo eſt Philippus, homo eſt Caluinus: quorum
alicuius opinionem cum ſequimini, quid aliud quam hominis opinionem ſequimi
Pſalm. 115 ni? Atqui mendacẽ omnem hominem eſſe, digito Dei ſcriptũ eſt. Nolite ſic eorũ
alicui uos addicere, ut præ eo, quod ipſi ſenſerũt, totius Eccleſiæ, quæ firmamen
tum eſt & columna ueritatis, ſenſum & cõſenſum poſthabendũ eſſe putetis. Iam ue
ro ſi uerbi Dei appellatione, quod nũc (proh dolor) nõ raro fit a multis, uerbũ ho
mini dignati fueritis, uidete, nũquid nõ germana ſit hæc idololatria. Fugite idola

per Deũ immortalẽ. Non eſt deus Caluinus, non eſt deus Lutherus, non eſt deus Bucerus, aut quicũque tandem alius ex illis, qui multo crudelius Chriſti corpus ſanctiſsimũ tractauerunt, quam illi ipſi qui Chriſtũ in crucem egerunt. Tunc enim uenerunt impii milites, & non fregerunt crura Chriſti: nunc uenerunt iſti ſpeciẽ pietatis habentes, uirtutẽ autem eius abnegantes, & diruperunt, ac in multas partes conciderunt totum corpus Chriſti, unam, ſanctam, catholicam, Apoſtolicam eccleſiam. Integrum Chriſti, corpus inter manus perſequutorum in cruce permanſit: & inter manus Chriſtianorum non eſt iam integrum corpus eccleſiæ. Quamobrem eorum ſectatores eſſe nolite, per quos tam nefarium ſcelus patratum eſſe uidetis; ſed ſpiritum ſanctum per ſuum uas electum, uos ut idem ſapiatis monentem, audite. Non ut ſuam quiſque propriam confeſsionem adferat, ſed ut qui uos eſſe Chriſtianos profitemini (libet enim receptum hoc nomen potius uobis tribuere, quo ſuperſtitibus etiam Apoſtolis Antiochiæ primum eorum uſi diſcipuli leguntur, quam nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiuſtertius a nouarum rerum ſtudioſis uſurpari cœptum) ut idem ſapiatis quod ueſtros, uel communes noſtros potius maiores, Chriſtianos citra dubitationem ullam, ſapuiſſe cernitis, qui nos præceſſerunt cum eodem ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. procul a uobis abſit hæc impietas, ut patres ueſtros, auos, proauos, atauos idola coluiſſe, & nunc demum Chriſtum prædicari cœptum eſſe, nunc demum ueſtris oculis Euangelii lucem affulſiſſe, hoſtibus ueritatis & inimicis crucis Chriſti credere animum inducatis. Quingenti iam ſunt octoginta ſex anni, ſicut annalibus noſtris memoriæ proditum legimus, cum per Chriſtum Deum noſtrum ab idolorum errore ſumus abducti, & ad ueritatis agnitionem perducti, qui poſtquam ſemel nos ab idolorum cultu reuocauit, quæ numquam ſatis eſt prædicanda bonitas illius & miſericordia, non permiſit deinceps unquam ſanguine ſuo nos ablutos, eodem luti uolutabro fœdari. Idem igitur ſapiatis, quod parentes, quod aui, quod proaui, quod ataui ueſtri, qui pie Chriſtum coluerunt, iam inde a ſexcentis annis prope ſapuerunt, quandoquidem & ipſi non diuerſum ab eo ſapuerunt, quod reliquus orbis Chriſtianus ab ipſis Apoſtolis receptum, & per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem ad nos uſque perductum ſapuit ſemper, & ſapit etiam nunc, & ſapiet deinceps uniuerſus. Non eſt Polona fides, non Lithuana, non Germana, quam ut firmiter teneatis, uobis perſuadere conamur: non eſt huius uel illius nationis aut prouinciæ, ut nationalis aut prouincialis dici queat, eſt & uocatur fides catholica, per uniuerſum terrarum orbem, quam late patet Chriſtianum nomen, diffuſa, neque triginta his aut quadraginta annis nata, ſed que ab ipſis primis parentibus noſtris ſimul ut orbis conditus eſt, initium habuerit. Fuit ante legem obſcurior, ſub lege figuris magis adumbrata, quã illuſtriotibus, aliquibus notis expreſſa: poſteaquam uero apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri omnibus hominibus, facta eſt in dies clarior & dilucidior, ut nihil iam ad eius perſpicuitatem deeſſe uideatur. Hanc igitur fidei catholicæ confeſsionem Chriſtianam uobis commendamus, ut quod audiſtis ab initio, id in uobis permaneat: quia ſi in uobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & uos in filio & patre manebitis, & ſocietatem habebitis nobiſcum, & ſocietas noſtra erit cum patre & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hanc & Paulus uobis commendat, cum, ut idem ſapiatis, monet. Quid enim eſt aliud, idem ſapere, quam catholicam fidem retinere? Qui catholicus eſt, idem ſapit. Qui ſchiſmaticus eſt aut hæreticus, diuerſum ſapit. Hoc eſt idem ſapere, ſapere ad ſobrietatem: hoc eſt diuerſum ſapere, ſapere plus quam oportet. Certe non oportet ſapere plus quam omnes ſapiunt: nam ſic ſapere, deſipere eſt: ſicut etiam dicit Paulus, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Credere ſanctam Eccleſiam catholicam, hoc eſt idem ſapere. Quiſquis hanc non credit, etiam ſi cetera credat omnia, quæ in ſymbolo continentur, inanis eſt fides eius: quando non ſapit idem, ſicut Paulus admo-

1. Cor. 10 — *Ioan. 19* — *2. Tim. 3* — *Act. 11* — *Phil. 3* — *Tit. 2* — *1. Ioan. 2* — *1. Ioan. 1* — *Phil. 2* — *Rom. 12* — *Rom. 1*

Rr 3 net,

1. *Cor.* 13 net. Non eſt ita neceſſarium ad ſalutem habere Prophetiam, noſſe myſteria omnia, & omnem ſcientiam, ut ſi quid alicui forte parum perſpectum ſit, de ſalute animæ ſuæ periclitetur. Vnum eſt neceſſarium, dicit Chriſtus: unum eſt ad ſalutem neceſſarium: quo ſi quis uno fuerit deſtitutus, nihil eſt, quod ſe ſalutem conſequi poſſe ſperet. Quid illud eſt? Subiungit mox Paulus dicens: Eandem caritatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum, aut Angelorum, ſi caritatem non habuerit, factus eſt uelut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Habeat Prophetiam, nouerit omnia myſteria, & omnem ſcientiam: habeat omnem fidem, ita ut montes transferat: ſi caritatem non habuerit, nihil eſt. Diſtribuat in cibos pauperũ omnes facultates ſuas: tradat corpus ſuũ ita ut ardeat: ſi caritatem non habuerit, nihil ei prodeſt. Sola eſt caritas, quam qui habet, nihil ei deeſt eorum quæ ad bene beateq. uiuendum pertinent: quam qui non habet, fruſtra habet cetera omnia. Fratres ſumus, unum Deum inuocamus, in unum Chriſtum credimus, unum Euangelium legimus, unum Pſalterium recitamus, unum Amen reſpondemus, unum Alleluia reſonamus, unum Paſcha celebramus: quid cauſæ eſt, quod uos foris eſtis, non intus ſumus? Quid cauſæ eſt, quod altare cõtra altare erigitis, quod cathedram contra cathedram conſtituitis? Quid cauſæ eſt, quod Paulum admonentem audire non uultis, ut idem nobiſcum, idem cum noſtris maioribus, idem cum uniuerſa Catholica Eccleſia ſapiatis, uerum ab orbe terrarum uos præciditis? Eadem ſacramenta nobiſcum, eaſdem ſcripturas habetis, hoc ſolum minus habetis, quod minus habet, qui caritatem non habet. Si eſſet caritas, nulla eſſet præciſio, nihil eſſet quod impediret, quominus idem ſaperemus omnes. Nulli ſchiſmata facerent, dicit Auguſtinus, ſi fraterno odio non excæcarentur. Ante quem Ambroſius quoque, Nouatianus, inquit, & alii non paruæ ſcientiæ fuerunt, ſed quia per zelum fœdera caritatis perdiderunt, in ſchiſma uerſi ad perditionem ſui, hæreſes creauerunt. Si caritas adeſſet, quandoquidem non inflatur caritas, numquam eo tumoris uentum eſſet a quibuſdam, totum ut orbem Chriſtianum deſipere, ſe uero ſolos ſapere, ſe ſolos uidere ſibi perſuaderent. Si caritas adeſſet, quandoquidem non cogitat malum caritas, numquam hanc de uobis opinionem nonnulli concepiſſent, quod ſecus quam intelligimus ipſi ſcripturas interpretemur, qua una nulla uel cogitari poteſt maior impietas. Si caritas adeſſet, cauſæ nihil eſſet, quamobrem idem non ſaperemus omnes. Obſecramus uos per Chriſtum, numquid non eundem uobiſcum in cælis patrem inuocatis? numquid inuocantes non eadem ab eius filio nobis præſcripta formula utimini, dicentes, Pater noſter qui es in cælis? Atqui pater hic noſter unam tantum coniugem habere uoluit. Qui patrem unum agnoſcimus, quare matrem etiam unam non agnoſcimus? Si primogenitus noſter frater diuiſus non eſt Chriſtus, cur ipſi diuidimur, cur ſegregamur, cur disiungimur? Si membra ſumus unius Chriſti corporis, cur ab eo uos præciditis? Iterum atque iterum per Deum uos obteſtamur, immortalem implete gaudium noſtrum: conſonate paci, cohærete unitati, acquieſcite caritati, cedite ueritati, quo lætari queamus de cõcordia ueſtra, & gratias agere Deo de ſalute ueſtra, quam non poteſtis habere, niſi in Eccleſia catholica. Extra Eccleſiam catholicam, (quid enim prohibet quominus Auguſtini uerbis utamur), omnia poteſtis habere præter ſalutem. Poteſtis habere honorem, poteſtis habere ſacramenta, poteſtis etiam cantare alleluia, poteſtis reſpondere Amen, poteſtis Euangelium tenere, poteſtis in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti fidem habere & prædicare: ſed nuſquam niſi in eccleſia catholica ſalutem poteſtis inuenire. Extra hanc haberi poſſunt omnia: ſola ea, quæ ſola ſalutem adfert, caritas extra Eccleſiam haberi non poteſt: neque enim diuidit unitatem quiſquis habet caritatem. Hæc eſt quæ facit unanimes: quales ut ſitis, cum Paulo uos hortamur: ut uno ſitis & eodem animo, quo ſumus nos, quo fuerunt olim noſtri & ueſtri maiores, qui pie Chriſtũ coluerunt: ut de uobis quoque dici

Marginal notes: *Luc.* 10 — *Phil.* 2 — 1. *Cor.* 13 — *De baptiſ. paruulorum contra Donatiſtas lib.* 1 *cap.* 11 — *Rom.* 10 — *Ambr. in epiſt. ad Cor. cap.* 3 — 1. *Cor.* 13 — *Malach.* 2 — *Matth.* 6 — *Rom.* 8 — 1. *Cor.* 1 — 1. *Cor.* 12 — *In ſerm. ſuper geſt. cum Emerito.* — *Phil.* 2

dici queat, quod de noſtris aliquando maioribus dictum legiſtis: Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum. Quam iucundum accidit auribus, & ſuaue, cum legitur: Egreſsi ſunt omnes filii Iſrael, & pariter congregati, quaſi uir unus. Stans omnis populus, quaſi unius ſermone reſpondit. Conuenit uniuerſus Iſrael ad ciuitatem, quaſi homo unus, eadem mente, uno conſilio. Congregatus eſt populns, quaſi uir unus in Hieruſalem. Vnum eſt ad ſalutem neceſſarium: unum hoc illa ipſa hora, qua iam traditurns erat ſemet ipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, petiuit a patre Chriſtus dicens: Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, ut ſint nnum ſicut & nos. Et paulo poſt: Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per uerbum eorum in me, ut omnes uuum ſint: ut ſicut pater in me & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint: ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus, ut ſint conſummati in unum. Neque uero petiuit hæc a patre modo repetitis uicibus, uerũ etiam hæc fuit cauſa potiſsima, ſicut a Ioanne ſcriptum legimus, quãobrem turpiſsima morte condemnari uoluit, ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum. Quæ cum ita ſint, cum ex hac uita migraturus ad patrem ſuum cæleſtem nihil aliud nobis teſtamento Chriſtus reliquerit quam pacem: cum non aliud ſit patrem precatus diligeutius, quam ut unum cum ipſo, unum & inter nos eſſemus: cum & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominioſæ, nou alia cauſa fuerit, quam ut diſperſos congregaret in unum: cur uos, quod nobis teſtameuto legatum eſt, id repudiatis? cur Chriſti precationem, ex incredibili quadam erga nos caritas profectam, nullum uobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantum ad uos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod antea diſperſum, poſtea ſanguine illius fuit pretioſo congregatum, id uos iterum diſpergere conamiui. Eſtne hoc Chriſtianos eſſe? eſtne hoc Euangelium Chriſti profiteri? Chriſtus ex duobus fecit unum: (Fecit enim utraque unum, dicit Apoſtolus) uos ex uno facitis duo, ac plura etiam quam duo. Altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram conſtituitis. Obſecramus uos, quid eſt hoc aliud, quam Antichriſtos eſſe? quam non Chriſti Euangelium, ſed Satanæ cacangelium propagare? Sicut enim Chriſtus eſt, qui congregat: ita Satanas eſt, qui ſpargit. Nolite chariſsimi, nolite ſpargere cum Satana, ſed congregare potius cum Chriſto: uel ſaltem, quod ſemel eſt pretioſo Chriſti ſanguine congregatum, id nec ipſi ſpargite, nec ab illis diſpergi patiamini. Sitis unanimes, ut quamuis corpora diuerſa ſint, eadem tamen in illis mens, idem animus, eadem uoluntas, idem ſeuſus omnium. Nolite ſuam quiſque propriam confeſsionem adferre, ſuam quiſque ſolitariam, aut unius alicuius ex his opinionem ſequi, qui ſicut propria ſua temeritate ſegregauerunt ſemet ipſos, ita iuſto Dei iudicio ſunt & ipſi a ſe inuicem ſegregati, & iu tot ſectas diſſecti, ut earum uix iam etiam numerum inire liceat. Verum non eſt niſi unum. Hoc unum retinete: ab omni ſectarum genere cauetote. Sitis, nt Paulus monet, unanimes, & id ipſum ſentientes: Nam hi demum ſuut unanimes, qui ſentiunt id ipſum. Sicubi uero Scinditur incertum ſtudia in contraria uulgus, ſicut (proh dolor) in hac noſtra prouincia fieri non ita pridem cœptum eſſe uidemus, ibi unanimitas eſſe non poteſt. Nihil eſt autem, quod uel ad Romanos, uel ad Corinthios, uel ad Philippenſes ſcribens, tam frequenter inculcet Apoſtolus, quam unum hoc, ut id ipſum dicamus, id ipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes. Quod igitur ille, uel Deus potius per illum toties tam diligenter præcipit, nolite committere, ut in eo parum ipſi dicto audientes fuiſſe uideamini. Vultis ædificare ciuitatem? Hieruſalem ædificate, non Babylonem. ſiquidem de Hieruſalem legitis, quod ædificatur ut ciuitas, cuius participatio in id ipſum. In Babylone contra, ſicut linguarum, ita & ſeuſuum & rerum omnium horrenda quædam confuſio. Ciuitas Hieruſalem unum

Act.4 *Pſal.132* *Iudic 20* *Ibidem* *Ibidem* *1.Eſdr.3* *Luc.10* *Ephe.5* *Ioan.17* *Sapient. 2* *Ioan.11* *Ioan. 14* *Ephe.2* *Phil.2* *Rom.15* *1.Cor.1.&* *2.Cor.13* *Philip.4* *Pſal.121* *Gene.11*

unum corpus eſt, non quadam corporum confuſione permixtum, ut inquit Hila
In Pſal. 121 rius, neque ſingulis per indiſcretum aceruum, & informem cumulum unitis: ſed per fidei unitatem, per caritatis ſocietatem, per operum uoluntatisq. concordiam, per ſacramenti unum in omnibus donum efficimur omnes una ciuitas Hiruſalem: efficimur unus cœtus ſanctorũ: efficimur uuum corpus Chiſti: A quo diſsideutes, & ſe peccatis ſuis præcipitantibus ſeparantes, participationem ſanctæ huius domus non habent: iu qua nõ facit habitate Deus, niſi unanimes: cum
Pſal. 67 ſit participatio ciuitatis huius in id ipſum. Quapropter ubi idem ſapiunt omnes,
Pſal. 121 eandem caritatem habentes, unanimes id ipſum ſentientes, ibi ciuitas Hieruſalem, ibi domus Dei uiui, ex uiuis lapidibus ædificata, ibi eſt una, ſancta, catho
1. Pet. 2 lica, Apoſtolica Eccleſia, firmamentũ & columna ueritatis. Hanc itaque ciuita
1. Tit. 3 tem ædificate chariſsimi, uel, ut ipſi potius hæc eſſe ciuitas queatis, elaborate. Fu
Hier. 51 gite uero, fugite de medio Babylonis, & ſaluet unuſquiſque animã ſuam. Neque
Eſai. 13 enim ignoratis, quam horrenda per Prophetas ſuas Deus Babyloni comminc-
Hier. 50. 51 tur. Quæ quidem non illi tantum, de qua proprie ſcripſerunt, uerumetiam ei,
Pſal. 136 quam illa ſignificauit, eueniſſe uidemus omnia. Aedificauit memoria noſtra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid ſupereſt malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ uentura prædixeruut, quod in ea iam non euenerit? Neque tamen eorum adhuc finis apparet ullus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam per Dei gratiam ædificatur iterum ut ciuitas, cuius participatio in idip-
Pſal. 121 ſum: Quibus non fuit regnum illud iactatum procellis & tempeſtatibus? quæ nou pertulit naufragia? quibus non eſt mactatum infortuniis, quoad in ea Babylon ædificabatur? Agite o fratres, quorum exitus perhorreſcitis, eorum imitari fa-
Matth. 12 cta ne uelitis. Non poteſt eſſe falſum, quod dixit ueritas: Omne regnum in ſeip
Luc. 11 ſum diuiſum deſolabitur. Sic ignis in ſtipites ſegregatus, extinguitur: domus in lapides diuiſa, corruit: nauis in tabulas diſciſſa, demergitur. Quamobrem tamquam peſtem unam omnium teterrimam, fugite diuiſionem, fugite ſchiſmata,
2. Cor. 11 fugite hæreſes. Nolite uos diuidere a nobis, qui patres ueſtri uocamur, & ſumus, ac pro paterna noſtra erga uos caritate nullius rei maiorem, quam ueſtræ ſalutis, curam & ſollicitudinem gerimus. Nolite uos dinidere a ſanctis ueſtris, & iiſdem maioribus noſtris. Nolite uos diuidere ab uniuerſo terrarum orbe, quam longe, quamq. late patet in eo Chriſtiana religio: ſed implete gaudium noſtrum, ut idem ſapiatis, eandem caritatem habentes, unanimes, id ipſum ſentientes.
Ceterum quo minus gaudium hoc noſtrum impleri poſsit, duo poti ſimum obſtare uidentur, a quibus ut uobis diligenter caueatis, cum Paulo noſtro paterne uos hortamur & monemus: qui ſtatim ſubiungit: Nihil per contentionem neque per
Phil. 2 inanem gloriam. Nihil eſt quod perinde obſtet, quominus homines idem ſapiant, eandem caritatem habentes, unanimes, idipſum ſentientes, atque contentio.
Petrus Cluniacen. li. 5. epi. 16 Quod etiam ille uidetur indicare qui dixit: Vnitatem aſſequi non meretur, quiſquis non ipſam, ſed quod uult ipſe tuetur. Hæc enim conteutio animos irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantam perſæpe caliginem oculis mortalium
1. Tim. 6 offundit, ut cæca mens, quod rectum eſt, uidere non poſsit. Quamobrem etiam alio loco Paulus pugnas legis, & uerborũ uitare iubet, quod ex his oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpitiones malæ, conflictationes hominum
Rom. 2 mente corruptorum, & qui ueritate priuati ſunt. Et iterum: His qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt ueritati, credunt autem iniquitati, ira, & indi
1. Cor. 11 gnatio, tribulatio, & anguſtia. Et ad Corinthios ſcribens: Si quis autem uidetur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque eccleſia Dei. Ad eundem modum & Iacobus, ubi zelus amarus habetur & contentiones
Iacob. 3 in cordibus, negat eam ibi reperiri ſapientiam, quæ deſurſum eſt, deſcendens a patre luminum, ſed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia & omne opus prauum. Quæ autem deſurſum eſt, inquit, ſapientia,

pientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia & fructibus bonis. Sectemini chariſsimi ſapientiam, quæ deſurſum eſt a patre luminum. Hæc enim eſt pudica, quoniam caſte intelligit: eſt pacifica, quoniam a proximorum ſocietate propter elationem ſe non diſiungit: eſt modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, quoniam nihil habet in ſe præfracti, ſed facile cedit ueritati. Contra uero, terrenam illam, animalem, diabolicam ſapiētiam, qua qui præditi ſunt, omnes alios præ ſe caudices eſſe putant, modis omnibus auerſemini: cum ipſi ueſtris oculis uideatis, ac modo non manibus etiam contrectetis, inconſtantiam & omne opus prauum, ubi zelus eſt & contentio. Quid enim apud illos conſtans, quid fixum & ſtabile cernere licet, apud quos altercationes iſtæ de fide uigent maxime? Satis iam a nobis eſt ſuperius indicatum, quemadmodum ſubinde uarient ſententiis, dogmata ſua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnumquam, aliud cras affirmant. Suo quoque tempore queritur Gregorius Nazanzenus, cum feruerent maxime diſputationes, *Lib. 1. Theol.* tum refrixiſſe maxime caritatem, refrixiſſe pietatem, quæ in credendo, in ſperando, in amando conſiſtit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod, ſicut ille dixit, Nimium altercando ueritas amittitur. Neque enim ullum adferri poteſt maius impedimentum ad ueritatem inueſtigandam, quam ſi ſupra quam ſcriptum eſt, unus pro altero infletur aduerſus alterum. Præclare Deū alloquens *1. Cor. 4* Auguſtinus, Veritas, inquit, tua nec mea eſt, nec illius, aut illius, ſed omnium *Lib. 12. confeſſ.* noſtrum: quos ad eius communionem publice uocas, terribiliter admonens, ut *cap. 25. & in* nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu ad *Pſal. 75* fruendum omnibus proponis, ſibi proprie uendicat, & ſuum uult eſſe, quod omnium eſt, a communi propellitur ad ſua, hoc eſt, a ueritate ad mendaciū: Qui enim loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Obſecramus uos, quod ab Auguſtino ſcri *Ioan. 8* ptum eſt, diligenter uobiſcum expendere uelitis. Non eſt, inquit Auguſtinus, huius aut illius ſed eſt omnium ueritas: omnes ad eius communionem uocauit Deus publice. Quod publicum eſt, nemo faciat priuatum, ne priuetur: quod omnium eſt per caritatem, nemo ſibi proprie uendicet, aut ſuum eſſe uelit per contentionem. Nam qui de ſuo loquitur, mendacium loquitur, non ueritatem, ſicut ipſa teſtatur ueritas. Atque hic eſt fructus contentionis, quod, dum ſuam quiſque uult eſſe ueritatem, quæ omnium eſt, amittitur ueritas: quam non alibi, quam apud omnes, hoc eſt, in eccleſia catholica reperire licet. Qui loquitur alio quā omnium, quam eccleſiæ catholicæ ſenſu, de ſuo loquitur, mendacium loquitur. Contentio materia eſt iracundiæ. Eſt autē iræ proprium quod facile fallitur fallitq. ita ut iracundorum fere neminem ueracem eſſe ſcribat Philo. Quare *Lib. 2. allegoriarum Epiſt. 60* fugite contentionem, quæ priuatum, quæ ſuum eſſe uult, quod publicum, quod commune eſt omnium. Cuius mater, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptum eſt, eſt ſuperbia & humanæ laudis auiditas. Quamobrem fontem ipſum tanti mali cum obruere uellet Apoſtolus, poſteaquam dixit, nihil per contentionem: adiunxit ſtatim, neque per inanem gloriam. Tolle gloriam inanem, ſublata ſimul erit omnis contentio: *Philip. 2* cuius non alia fere cauſa eſt, quam quod quæritur ab hominibus gloria. Vere namque dictum eſt a Sapiente: Inter ſuperbos ſemper iurgia. Atqui *Prou. 13* ſuperbiæ filia eſt inanis gloria, quæ plerumque facit e ſtultis inſanos. Ceſſabunt iurgia, faceſſent contentiones, ſimul ut faceſſet inanis gloria. Faceſſet autem inanis gloria, ſi fuerit illud obſeruatum, quod mox apud Paulum ſequitur: Sed in *Phil. 2* humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia, uultis lites, uultis contentiones effugere? fugite gloriam inanem, ſuccedat in locum eius humilitas: quæ ſtatim ut acceſſerit, faceſſat illa neceſſe eſt. Sicut mater hæreticorum ſuperbia, ſic mater piorum omnium eſt humilitas. Vultis audire loquentem ſuperbiam? Deponite, inquit, quidquid armaturæ ſuppeditant orthodoxi ueteres, theologorum ſcholæ, auctoritas conciliorum & pontificum, conſenſus tot ſeculorum

lorum ac totius populi Chriſtiani. Nihil recipimus niſi ſcripturas: ſed ſic, ut pe-
nes nos ſolos ſit certa auctoritas interpretandi: quod nos interpretamur hoc
ſenſit ſpiritus ſanctus, quod adferunt alii quamuis magni, quamuis multi, a ſpiri
tu ſatanæ, & alienata mente profectum eſt. Quod orthodoxi docuerunt, quod
auctoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtanus amplexus eſt, quod ſcho-
læ defendunt, exitiabile uenenum eſt Satanæ: quod ego doceo, ſpiritus eſt ui-
tæ. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis, uel quod egeat indice:
aut, ut omnes cæcutiant, ego non cæcurio. nam conſcius mihi ſum, me habere
ſpiritum Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium,
ſed requiro obſequium. Neque quemquam uel tantillum moueat multitudo,
magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, eccleſiæ ſanctorum: o-
mnes perierunt ſi ſenſerunt, ut ſcripſerunt, niſi qui forte reſipuerunt ante ſupre-
mum uitæ diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent ſenſu communi,
aut blaſphemiam committunt in ſpiritum ſanctum, & ſubuertunt Chriſtianiſmū.
Hæc eſt ſuperbiæ uox. Numquid autem hic hominem præ ſe quemquam iudicat?
Tantum abeſt, ut ſe ſuperiorem alium arbitretur, ut ceteros omnes præ ſe fungos
eſſe iudicet. Videatis autem, ut hic non omnium, ſed ſuam priuatam eſſe nult
ueritatem: ut quod omnibus ad fruendum Deus propoſuit, id ſibi proprie uen-
dicet, & ſuum eſſe uelit, quod eſt omnium. Itaque a communi propellitur ad ſua,
a ueritate ad mendacium: nam qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur. At nihil
Ioan. 8 tale humilitas, nihil priuatum, nihil uult habere ſuum: quod omnium eſt, quod
catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, in eo liben-
ter acquieſcit: id uerum, id rectum, id amplectendum eſſe cenſet: etiam ſi pro-
pter intelligentiæ tarditatem pleraque non aſſequatur, ſe tamen non intelligendi
uiuacitate, ſed credendi ſimplicitate fore tutam perſuaſum habet, ac non modo ſe
non præfert ceteris, uerum ſibi potius ceteros anteponit, ſe ceteros eſſe ſuperio-
res arbitratur, eos præſertim de quibus tot ſæculis tantā doctrinæ, tantam & ſan-
ctitatis opinionem fuiſſe uidet. Nil eſt quod uel unanimitati retinendæ, uel ueri
tati inueſtigandæ ſit æque noxium, atque laudis humanæ & inanis gloriæ cupidi-
tas. Hanc enim qui aucupantur, quidquid omnium, quidquid catholicum, quid-
quid commune cum multis eſt, id tamquam tritum iam ab aliis & uulgare, quodq.
nullam admirationem effecturum, nec aliquam excellentis alicuius ingenii uel
doctrinæ ſit opinionem allaturum, reiicit & aſpernatur: ſed ſingulares quoſdam
exquirit intellectus, inſolitos & hactenus inauditos excogitat ſenſus, nouas & ſo
litarias proferr opiniones, quo poſsit digito monſtrari, & dicere, hic eſt, hic il-
le qui nobis Euangelium, quod ita multis ſæculis ſub ſcamno iacuit, ingenii ſui fe
licitate nunc tandem in lucem protulit: qui uerum illius & germanum ſenſum a-
peruit, qui mentes noſtras poſt tantam, quæ iam diu noſtris oculis offuſa fuit,
caliginem nunc demum luce ueritatis illuſtrauit. Quod ita longo ſæculorum in
teruallo nemo uidit orthodoxorum, unus hic uidit, unus hic prope mille iam an-
nis ignoratum orbi Chriſtiano Chriſtum clare nobis demonſtrauit. Pape quam
longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic eſt ille, qui de cælo deſcendit,
qui nos iam tandem ab idolorum ſeruitute liberatos, Dei pie colendi rationem
cognoſcere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio, dum
quod Chriſti proprium eſt, id ſibi uendicare conatur, dum ſe pro Chriſto coli
uult, minime contentus eſt eo, ſi una aliqua de re ſingularem intellectum, & ſo-
litariam ſuam opinionem proferat, ſed cum in uno ſibi uidet ſucceſsiſſe, mox alia
ſimul peruertit omnia, quæ totius orbis iudicio ſunt approbata, ac orbis iudi-
Apo. 21. cio ſuum anteponit, cum eo qui ſedet in throno, dicens, Ecce ego noua facio
Ezech. 28. omnia. Videtis quanta ſit hæc peſtis inanis gloriæ. Hæc eſt, quæ Cherub ange-
lum, qui ceteris præſtare ſcientia uiſus eſt, de cælo deiecit: Hæc eſt, quæ primos
Gen. 3. parentes noſtros de paradiſo deturbauit: Hæc eſt, quæ nunc etiam non paucos
de

de regno cælorum, hoc eſt, de eccleſia Dei, in qua ſola ſunt paupêres illi ſpiritu, *Matth. 5*
quorum eſt regnum cælorum, præcipitat: Hæc eſt, quæ facit hæreticos: Hæc eſt,
quæ facit ſchiſmaticos, ac quos nunc ſeparat a cœtu piorum, hos poſtea ſepara- *De utilit. cred.*
bit ab eo, quod piis promiſſum eſt, regno cælorum. Sic enim hæreticum deſcri- *cap. 5. Hæreti-*
bit Auguſtinns. Hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maxime glo *cus quis.*
riæ principatusq. ſui gratia falſas & nouas opiniones uel gignit, uel ſequitur.
Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatē
amplecti iubet: qua qui præditus eſt, non modo ſe nulli, ſed ſibi potius anteponit
omnes: nec adduci poteſt ulla ratione, ſic ut de ſe magnifice ſentiat, ut orbem
Chriſtiannm totum cæcutiuiſſe, Chriſtum tot ſæculis ignoraſſe, idola pro Deo co
luiſſe credat, ſe uero ſolum uidere, ſe ſolum ſapere, ſe ſolum ueram ueri Dei co
lendi rationem tenere perſuaſum habeat. Vbi tanta eſt arrogantia, ibi nulla po-
teſt eſſe ueritatis agnitio. Verum eſt enim, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, eam, *Ser. 213. de tē*
qnam non inuenerit humilem, ueritas fugit mentem: Reſiſtit ſuperbis Deus, hu *pore.*
milibus antem dat gratiam. Excelſus Dominus & humilia reſpicit, & alta a lon- *Iacob. 4*
ge cognoſcit. Ad quem reſpiciam, inquit, niſi ad humilem, & quietum, tremen *Pſalm. 137*
tem ſermones meos? Vbi humilitas, ibi ſapientia: Vbi tumor & inflatio, ibi ſtul *Eſai. 66*
titia. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Abſcondit myſteria ſua *Prouer. 11*
Deus a ſapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei myſteria *Rom. 1.*
cognoſcere? Vultis ad ueram ſapientiam, uultis ad ſcripturarum intelligentiam *Matth. 11*
peruenire? Sitis in ocnlis ueſtris paruuli: ſitis non alta ſapientes, uerū humilibus
coſſentientes: ſitis conualles potius, quā montes. Nam in conuallibns emittit
Deus fontes gratiæ ſuæ. Nolite ſic de nobis, nolite ſic de ueſtris & noſtris maiori- *Pſalm. 103*
bns, nolite ſic de cunctis qui per orbem Chriſtianū ſnnt diffuſi, & Chriſti fidē pro
fitentur, exiſtimare: quod aut fnngi quidam & ſtipites ſint & fuerint omnes: aut
ſi quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta ſuerit eorum & noſtra ſit improbitas,
ut agnitam ueritatem profiteri, & præ nobis ferre nolimus, ac ſecus, quam intel-
ligamus ipſi, uos doceamus. Extremæ cuiuſdam arrogantiæ ne dicamus, an de-
mentiæ, an impietatis potius fuerit, hanc de piis omnibus tam impiam opinio-
nem concipere. Numquid quia uos cati uobis & prudentes uidemini, ideo ſtu-
pidi, bardi, trunci ſunt omnes, quotqnot a uobis ipſis inter uos diſsidentibus diſ
ſentiunt? Certe non ita uos Paulus docet: ſed in humilitate, inquit, ſuperio-
res inuicem arbitrantes. Non modo, inquit Paulus, nemo præ ſe ſtupidos, bar- *Philip. 2*
dos, truncos alios iudicet: uerum præſtantiores arbitratus, ſe potius pleraq. non
aſſecutum exiſtimet, atque ideo minus præfracte ſuam opinionem tueatur: ac
ſicubi nidet conſenſum omnium, ſicubi uidet unanimiter aliquid ab Eccleſia Ca-
tholica definitum, tanto ſæculorum interuallo conſtanter ab omnibus obſerua-
tum; ne uelit orbis totius iudicio priuatum ſnum anteponere: neque ſic ſibi ſoli
Dei ſpiritum uendicet, ut cni proprie promiſſus & miſſus eſt, eum Eccleſiæ detra
hat uniuerſæ. Quin illi ſe ſubmittat potius, illius placitis obtemperet, in capti
nitatem redigat intellectum ſuum, in obſequium Chriſti & capitis & corporis.
Hoc ubi fit, ibi fit ſimul quod monet Paulus, quod nos a uobis tanto ſtudio peti- *2. Cor. 10*
mus, nt idē ſapiant omnes eandē caritatē habentes, unanimes, idipſum ſentientes:
Fieri autem id alibi non poteſt, quam ubi præſto adeſt humilitas, animiq. mode- *Philip. 2*
ſtia. Hanc igitur Panlus præ ceteris diligenter commendare ſtudet omnibus: ac
quominus quemquam illius pudere poſsit, Chriſti proponit exemplum, quo li
bentius illius ueſtigiis incedamus. Hoc ſentite, inquit, in uobis, quod & in Chri *Philip. 2*
ſto Ieſu, qui cū in forma Dei eſſet, non rapinā arbitratus eſt eſſe ſe æqualē Deo,
ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem, hominum
factus, & habitu inuentus ut homo. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens uſ
que ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum,
& donauit illi nomen, qnod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu
flecta-

flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Vultis, inquit Paulus, ad ueram uitam, uultis ad ueram & eam ſempiternam gloriam peruenire? Chriſtum ducem ſequamini; quam uobis ille uiam præeundo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cum natura Deus eſſet, cum ſe factis etiam ipſis Deum eſſe declaraſſet, ut qui uel nutu mortuos uitæ reſtituebat, qui rerum elementa uertebat, qui uerbo morbos quoslibet propulſabat, qui uerbo tempeſtates quoque ſedabat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus aperte ſe Deum eſſe demonaſtrabat: hic itaque cum talis eſſet, numquid per contentionem, numquid per inanem gloriam ſibi uendicauit, ut haberetur æqualis Deo? Nihil minus, quin humiliauit ac deiecit ſemetipſum apud homines, a patre gloriam expectans, ut non per ambitionem, ſed per humilitatē aditum ad eam eſſe demonſtraret. Vſque eo autem ſe deiecit, cum eſſet ſummus omnium, ut non modo uelut homo uerſatus inter homines eſuriret, ſitiret, laſſeſceret, inopia laboraret, ac omnibus iniuriis, quibus ceteri mortales, oportunus fieret, uerumetiam ſerui ſpeciē in ſe, qui dominus eſt omnium, ſuſciperet, & quidem ſerui nocentis, cum ipſa eſſet innocentia. nam quod mali ſerui eſt, capi, alligari, flagris cædi, conſpui, id ipſe ſuſcepit in ſe. Nec eo ſe dimiſiſſe contentus fuit, uerum etiam ad mortis uſque ſupplicium ceu facinoroſus aliquis deſcendit,
Luc. 14 & quidem omnium probroſiſsimæ crucis mortis. Quid autem ex eo præmii conſequutus eſt? Quid aliud niſi quod ipſe dixit aliquando: Qui ſe humiliat, exaltabitur. nihil ſibi ipſe quidem apud homines uſurpauit, nec ante tempus maieſtatem ſuam iactauit, ſed quo ſe magis ipſe deiecerat, hoc eum euexit magis Deus pater in ſummam ſublimitatem; ac per humilitatem & ignominiam crucis illuſtrato, largitus eſt nomen quod excellit omnem humanam gloriam: nimirum, ut iā ad illius Ieſu conſputi & crucifixi nomen, ſeſe flectat ac ſubmittat omne genu, non ſolum eorum, qui ſunt in terris, uerumetiam eorum, qui apud inferos, uel apud ſuperos degunt in cælis: nec ulla ſit unquam lingua, ſiue hominum, ſiue angelorum, ſiue dæmonum, quæ non confiteatur Ieſum omnium rerum principem
Hebr. 12 ac dominum a dextris aſsidere Deo patri, ut regni communis gloriæq. omnis conſortem. Quotquot igitur eiuſdem gloriæ participes eſſe cupitis, in hunc aſpiciatis auctorem fidei & conſummatorem Ieſum: huius uobis exemplum ad imitandum proponite: ſanctis huius ueſtigiis incedite: per uitæ contemptum ad uitam, per inanis gloriæ deſpicientiam, ad gloriam æternam, per mortalia diſpendia ad immortalia cōpendia uiam affectate. Vultis ſimiles eſſe Deo? Pium & honeſtū, quod cupitis: nam propterea Deus factus eſt æqualis nobis, ut nos illum
Gen. 3 in terris uerſantē imitati, Deo uiciſsim ſimiles eſſe poſsimus. Sed ad hanc ſimilitu
Rom. 12 dinem, ne uelitis ea uia graſſari, quā oſtendit ſerpens primis parentibus noſtris,
Iſa. 14 nec ea, qua Cherub ingreſſus eſt: ut elatis animis pluſquam oportet ſcire & ſape
Prouer. 16 re, ac ſuper nubium altitudinem aſcendere, ac ſic demum eſſe ſimiles altiſsimo contendatis. Non hæc eſt uia, qua itur in cælum: non hæc eſt uia, qua peruenitur ad ueram gloriam: ad præcipitium hoc iter eſt. Contritionem enim, inquit ſa
Ioan. 14 piens, præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus. Viam uobis oſtendit is, qui uia noſtra fieri dignatus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus. humiliari ac deii
1. *Pet.* 5 ci prius neceſſe eſt, ut ſic tandem liceat exaltari. Hoc eſt quod nos Petrus monet.
Iob 22 Humiliamini ſub potenti manu Dei, ut uos exaltet in tempore uiſitationis. Hoc eſt quod a ſancto Iob quoque ſcriptū legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in glo
Prou. 18 ria: & qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur. Hoc & ſapiēs docet, dicens:
Prouer. 29 Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequam glorificetur, humiliatur. Et iterum: Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria.
Philip. 1 Non ſumus, ii qui nos, quominus ſcire contendatis, prohibere uelimus: uerum quod Paulus in hac ipſa epiſtola ſcribit, cuius uos uerbis ad idem ſapiendum nobiſcum

biſcum inuitauimus, illud uehementer optamus, ut caritas magis ac magis abun
det in omni ſcientia ueſtra. Priore loco poſuit Paulus caritatem, quā ſcientiam:
illam abundare uult in ſcientia. Nam qui ſe ſcire putāt, ſi caritas in eius abunda-
uerit ſcientia, ſublato per illam tumore, ſuperiorem ſe alium arbitratus, cum
cum recta præcipientem audiuerit, facile de ſuo ſenſu cedit. Ceterum qui uel a *1.Corin.14*
ſe uerbum Dei proceſsiſſe, uel in ſe ſolū perueniſſe perſuaſum habet, eiuſq. poſ-
ſeſsione ceteros excludit, adeo ſibi ipſi plerunque placet, uſque eo ſui cordis ui-
ſiones admiratur, totum ut orbem Chriſtianum erraſſe, blaſphemaſſe, quid cre-
deret, neſciuiſſe, citius exiſtimauerit, quam ut ſibi parum aliquid in ſcripturis
intellectum eſſe credat. Quamobrem ſcientiam nobis non inuidemus, ſed ut ni-
hil æque ſuſpectum habeatis, atque inflantem ſcientiam, etiam atque etiam dili-
genter, & monemus ut filios, & hortamur ut fratres. Hæc eſt enim, quæ ſegregat, *1.Corin.8*
quæ diuidit, quæ diſpergit: ſicut contra caritas eſt, quæ ædificat, quæ colligit,
quæ congregat. Et ſicut ex multis lapidibus architectus unam domum, ſic hæc ex
multis fidelibus unam facit Eccleſiam. Caritas hæc ſicut non conſeruatur niſi in
humilitate, ſic non tenetur, niſi in unitate. Non illam habent diuiſores: ſicut di
cit Iudas Apoſtolus: Hi ſunt, qui ſe ipſos ſegregant, animales, ſpiritum non
habentes. Qui ſeipſos ſegregant: quærit Auguſtinus: quare ſegregant? Quia
animales, ſpiritū non habentes. Ideo defluunt, quia coagulum non habent cari-
tatis. Ipſa caritate plena eſt gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humi *Aug.ſer.6.do-*
lians uocem ſuam, extendens alas ſuas. Quoties, inquit, uolui colligere filios *minica poſt a-*
tuos? Colligere, non diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ non ſunt ex *ſcenſio.Do.in fi*
hoc ouili, oportet me & ipſas adducere, ut ſit unus grex & unus paſtor. Merito *ne 10.tomi.*
non audiuit fratrem contra fratrem interpellantem, & dicentem: Domine dic *Matt.23*
fratri meo, diuidat mecum hereditatem. Domine, inquit, dic fratri meo Quid? *Ioan.10*
Diuidat mecum hereditatem. Et Dominus: Dic homo: Quare enim uis diuidere, *Luc.12*
niſi quia homo? Cum enim dixit alius: Ego ſum Pauli: alius autem, ego Apollo: *1.Cor.1*
nonne homines eſtis? Dic homo: Quis conſtituit me diuiſorem hereditatis inter
uos? Colligere ueni non diuidere. Ideo, inquit, dico uobis: Cauete ab omni cu- *Luc.12*
piditate. Cupiditas enim cupit diuidere, ſicut caritas colligere. Quid eſt autem,
cauete ab omni cupiditate, niſi impleamini caritate? Nos caritatem pro captu
noſtro habentes, interpellamus Dominum contra fratrem, ſicut & ille contra fra
trem, ſed non hac uoce, non hac poſtulatione. Ille enim dixit, Domine dic fra-
tri meo, diuidat mecum hereditatem: Nos dicimus, Domine, dic fratri meo,
teneat mecum hereditatem. Hæc recte quidem ab Auguſtino contra Donatiſtas
dicta ſunt: ſed a nobis quoque non minus recte poſſunt uſurpari contra uos, qui
diuiſionem hereditatis poſtulatis. Quamuis enim, ſicut illi quondam a patribus
noſtris, ſic uos a nobis diuidi, & unum nobiſcum caput Chriſtum confitentes, ab
eius corpore ſeparari cupiatis, fratres uos tamen noſtros agnoſcimus: Velitis,
nolitis, fratres noſtri eſtis. Tunc eſſe deſignetis fratres uoſtri, cum dicere de *Matt.6*
ſinetis Pater noſter. Adferens Prophetæ locum illum Auguſtinus quem ex Iſaia *Au.in Pſal.32*
citat Ambroſius, & eo uetuſtior Theophilus ad Autolicum ſcribens, & hoc *Amb.in c.14.*
adhuc uetuſtior Iuſtinus Philoſophus & martyr, qui uidetur eum ex Eſaiæ capi- *prioris ad Cor.*
te 66. producere: His qui dicunt uobis, non eſtis fratres noſtri, dicite, fratres *Iuſtinus in coll.*
noſtri eſtis: Circunſpicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de pa *cū Triphone Iu*
ganis? Non. neque enim dicimus eos fratres noſtros ſecundum ſcripturas, & Ec- *dæo.*
cleſiaſticū loquendi morem. Nunquid de Iudæis, qui in Chriſtū non crediderunt? *Rom.14*
Legite Apoſtolū, & uidete quia fratres quando dicit Apoſtolus ſine aliquo addita- *Cor.6.& 7*
mēto, nō uult intelligere, niſi Chriſtianos. Iſti ergo qui dicūt non eſtis fratres no-
ſtri, paganos nos dicūt. Ideo enim & rebaptizare nos nolūt dicētes nos nō habere
quod dāt. Vnde conſequēs eſt error ipſorū, ut negēt nos fratres ſuos eſſe. Vos etſi
Donatiſtarū exēplo rebaptizare nos nō uultis, tamē ſicut illi patres noſtros ſic uos
paganos & idololatras uos, a quibus uerū ueri Dei cultū acceperatis, appellatis.

Nos nihilominus, quandoquidē eadē ſacramēta celebratis, etſi non nobiſcum ea dē, unū Amen reſpondetis, etſi non nobiſcum unum Amen, eundem Deum patrē inuocatis, etſi non nobiſcū eundē patrē, pro fratribus uos noſtris libēter agnoſcimus, fratres nos noſtros appellamus, & ueſtram, tamquam fratrū noſtrorū ſalutē quærimus. Quamobrem precamur & nos dominū, ut dicat uobis, quo teneatis nobiſcū hereditatē. Vos uero fratres noſtros adiuramus per ipſa uiſcera caritatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane ſolidamur, per Chriſtum dominū noſtrum, per manſuetudinē eius adiuramus uos, ut ne petatis a domino, quo nos
1. Corin. 14 diuidere nobiſcū uelit hereditatem. Etenim dominus Deus noſter nō diuiſionis,
1. Corin. 3 non diſſenſionis Deus eſt, ſed pacis, ſed dilectionis: Sicut ipſe Chriſtus diuiſus non eſt, ſic hereditatem ſuam, Eccleſiam ſuā diuidi nō uult. Vultis ſcire quis eſt,
Ozeæ 13 qui diuidit? Diabolus eſt, de quo dicit Ozeas, quod ille inter frates diuidit. Fu
Matt. 23 gire per Deum immortalem, fugite diuiſorem iſtū, ad eum autē uos conuertite,
Ioan. 11 qui quemadmodū ſolicita gallina congregat pullos ſuos, fouetq. ſub alis ſuis, ſic
Ephes. 2 & ipſe, quos pretioſo ſanguine ſuo redemit, eos cōgregare conatur. Ipſe eſt pax noſtra, ipſe facit utraque unum, non duo de uno. Nolite maceriam iterū interponere uelle, quæ ſemel per ipſum pro nobis mortuum eſt ſublata. Si ſcripturas cōmuniter poſsidemus, ſi de eodē euāgelio gloriamur, quid cauſæ eſt, quaobrē & Chriſtū & corpus eius, hereditatē eius Eccleſiam nō itidē cōmuniter poſsideamus? Quid cauſæ eſt, quo minus idem ſapiamus omnes, eandē caritatē habētes, unanimes, idipſum ſentiētes? Verū hæc his dicta ſufficiāt, qui ſunt adeo diuiſionis, & ſegregationis cupidi, pro quibus Deū ſupplices precamur, ut caritatē in cordibus eorum diffundat, per quā ad Eccleſiæ redire poſsint unitatē. Qui uero nōdum quidē diſceſsiſtis, uerum, quod uos pleraque offendunt in Eccleſia, ideo uacillatis animis, ac foras proſpectare uidemini, oramus uos & obſecramus per
Ephes. 4 uiſcera miſericordiæ Dei, ne uelitis eſſe paruuli fluctuantes, ne ue circumferamini omni uēto doctrinæ, quodq. ſemel a maioribus ueſtris traditum accepiſtis,
Galat. 1 ab eo uos in aliud euāgelium transferri ne patiamini. Conſiſtite firmi in lapide an
Ephes. 2 gulari Chriſto, in quo ædificati ſumus in habitaculum Dei in ſpiritu ſancto. Con
Gen. 7 tinete uos in arca, ne pereatis regnāte diluuio. Manete in Petri nauicula, ne flu-
Marc. 6 ctus uos abſorbeant. Perſeuerate in ouili Eccleſiæ, ne fiatis prædæ lupis. Quod
Ioan. 10 ad doctrinam attinet, quam ad uos afferimus, non eſt ea priuata noſtra: nihil de noſtro loquimur: quod omnium eſt, quod catholicum eſt, quod orthodoxū eſt, quod Chriſtianum eſt, quod ab ipſis Apoſtolis per lōgam Epiſcoporū & ſacerdotum ſucceſsionē, per manus nobis traditum eſt, id uobis offerimus, ut ſine illa dubitatione recipere poſsitis. Si uero ſunt in moribus noſtris nōnulla quæ uos offendunt, ſi doctrinæ profeſsioniq. noſtræ uita non reſpondet, ita ut ſermones hominum effugere nō poſsimus, nihil ad nos aliena peccata pertinent, ſi modo diſpliceant: neque iuſtā propterea ſeparationis cauſam habetis. Sed quo maior ſit dictorum fides, non noſtris, ſed illius uerbis utendum exiſtimamus, cuius nō doctrina magis quā uitæ ſanctimonia, in toto terrarum orbe, quā late patet Chriſtiana religio, prædicatur ab omnibus: ſic enim ille loquitur, non temere Chryſoſto
Hom. 33. in Matt. mus appellatus. Sed lōge, inquies, a dignitate Apoſtolorum tu abes. Fateor, nec umquā negabo, non ſolum non illis, ſed ne umbra quidē eorum me dignum eſſe: ſed tamē ſi noſtrum officium uos cōſeruabitis, nullā iacturam hinc facietis: imo
Matt. 5 magnam etiam utilitatem cōſequemini. Nam cum uel erga indignos magna ſitis
1. Pet. 2 affecti caritate, cum ſingularem præſtetis illis obedientiam, maiora tunc præmia maiorq. nobis debetur retributio. Nō enim noſtra prædicamus, quoniā eſt nobis
Matt. 23 doctor in cælis: ſed quæ recipimus, ea tradimus: & tradētes ea, nihil aliud a uobis flagitamus, quā ut diligamur. Quod ſi etiā diligi ſumus indigni, ſed nos dilectione ac caritate ueſtra dignos cito facietis: quāuis mandatum ſit nō amicos ſolū, ue
Matt. 5 rum etiā inimicos diligere. Quis ergo ſic durus atque agreſtis eſt, ut cū huiuſmodi

mandata

mandata ſibi tradita ſint, nihilominus amicos auerſetur atque oderit, etiam ſi *Matt. 5*
mille uitiis mentem irretitam atque oppreſſam habeant? Communicamus eadẽ
menſa ſpiritali: communicemus & ſpiritali caritate. Nam ſi latrones, cum alteri
alteris ſale communicauerint, latrocinandi ferocitatem deponunt: quibus nos
rationibus excuſabimus Domini corpore communicantes, & latronum conſue
tudinem atrocitate ſuperantes? præſertim cum multis gentilibus, non quoniam
una menſa uterentur, ſed quoniam unius eſſent ciuitatis, ſatis ad amicitiam fue-
rit. nos autem, qui eiuſdem ſumus ciuitatis, una nobis domus eſt, eadem menſa,
eadem uia, ianua, radix, uita, quibus idem caput eſt, idem paſtor, idem rex,
unus & idem magiſter, iudex, conditor, pater, quæ omnia nobis æquali quadam
inſunt communitate, qua erimus ira digni, ſi mente diuiſi, alter alterum non di-
ligimus? Quæ ſuis olim Conſtantinopolitanis dixit uir ille præclarus, eadem a *Ioan. 15*
nobis quoque dicta uobis eſſe putate. Narrat ille, non ſolum Apoſtolis, ſed ne
umbra quidem illorum ſe dignum eſſe. nos uero plus etiam fatemur, quod mul-
to longius ab huius uiri ſanctiſsimi ſumus integritate remoti, quam ille fuit ab
apoſtolorum dignitate diſiunctus: ſed num propterea non audire nos, num pro-
pterea ſeparare uos a nobis debetis? Nihil eſt, quod minus eſſe faciendum exiſti
met Chryſtoſomus: quin quanto nos minus digni, tanto maiorem in cælis mer-
cedem uobis eſſe poſitam affirmat, qui non in perſonarum acceptione fidem ha *Iacob. 2*
beatis, neque qui ſimus nos, (eadem enim ſumus nos, qua eſtis uos, infirmitate
prædici) uerum quis & quantus ille ſit, pro quo legatione fungimur, dominus no *2. Cor. 5*
ſter Ieſus Chriſtus, attendendum, atque illi in nobis indignis loquenti parendũ
eſſe putetis. Præclare dictum eſt a Paulino: Quod etiam in malo ſeruo bonus *Epiſt. 1. ad Se*
dominus honoratur. Nihil eſt igitur quod metuatis, modo ſitis ipſi boni, quid- *uerum.*
quã obfuturos præpoſitos malos. Numquid obeſt palea frumentis? donec ue- *Matt. 3*
niat dominus areæ, ferens uentilabrum in manu ſua, ut mundet aream ſuam, fru-
menta recondat in horreũ ſuum, paleas uero comburat igni inextinguibili? Num
quid obfuit bonis tanta multitudo ſceleratorum, qui per Ezechielem Prophetã *Ezech. 9*
dicti ſunt, nimirum illis, qui gemebant & mœrebant facinora populi, que fiebãt
in medio eorum? ab ipſo etiam orbe condito, ſemper bonis mali permixti fue
runt: neque tamen illis quidquam obfuerunt. Vbi erat Moyſes & Aaron, ibi *Num. 16*
murmuratores ſacrilegi, quos Deus a facie ſua ſemper ſe perditurum eſſe mina
batur: Vbi erat Caiphas & Annas, ibi Zacharias & Simeon, & ceteri boni: Vbi *Galat. 6*
Saul, ibi Dauid: Vbi Eſaias, ubi Ieremias, ubi Daniel, ubi Ezechiel, ibi ſacer- *2. Tim. 2*
dotes mali, & populi mali. Sed ſarcinam ſuam unuſquiſque portabat: Vbicun- *Pſal. 1*
que boni fuerint, nouit Dominus, qui ſunt eius, dicit Apoſtolus, & recedat
ab iniuſtitia omnis, qui inuocat nomen Domini. Non dicit, recedat ab in-
iuſtorum & malorum communione, ſed recedat ab iniuſtitia, recedat a pec-
catis eorum: quibus ſi per conſenſionem non communicauerit, etiam ſi ſocieta
tem eorum corporaliter non deſeruerit, ſecurus eſt, nec ei quidquam aliena pec
cata præiudicabunt: fugiat paleam, ne hoc ſit: non fugiat aream, ne nihil ſit.
Nihil itaque uos moueant peccata noſtra, ut propterea uobis unitatem Eccleſiæ
relinquendam eſſe putetis. Non enim propter malos boni deſerendi, ſed propter
bonos mali tolerandi ſunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ, contra quos tanta di *Ioan. 6. 12*
cebant: nec ſacramentorum illius populi communionẽ relinquebant. Sicut ipſe *& 18.*
Dominus tolerauit Iudam diabolum, furem & uenditorem ſuum uſque ad condi
gnũ eius exitiũ, & eũ omniũ nocẽtiſsimũ ſacrã cœnã cũ innocẽtibus cõmunicare,
& pretiũ noſtrũ accipere permiſit. Sicut tolerarũt Apoſtoli eos, qui per inuidiã, *Sap. 2*
quod ipſius diaboli uitiũ eſt, Chriſtũ annũciabãt. Et inter ſua quærẽtes, nõ quæ Ie- *Phil. 1. 2.*
ſu Chriſti, Paulus nõ ſua quærẽs, ſed quæ Ieſu Chriſti, cum ſũma tolerãtiæ laude
conuerſatus eſt. Sicut tolerauit ſanctus Epiſcopus & martyr Cyprianus collegas *Serm. 5. de la-*
ſuos Epiſcopos, de quibus plurimos, quos & ornamento oportebat eſſe ceteris *pſis.*

 & exem-

& exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum ſecularium fieri qneritur, derelicta cathedra, plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quæſtuoſæ nundinas aucupari: eſurientibus in Eccleſia fratribus, habere argentum largiter, uelle fundos inſidioſis fraudibus rapere, uſuris multiplicātibus fœnus augere. Horū exemplo tolerate nos quoque peccatores: & ferte nos ſicut uultis, ut Chriſtus ferat uos. Peccatores ſumus: peccatores eſſe nos libeuter agnoſcimus. ſed nunpuid ſanctiores hi ſunt, qui deceſſerunt a nobis? Nunqnid minus in eorum uita uitiorum & flagiriorum cernere licet? Nunquid quorundam ex eis, quæ uocant ipſi cōiugia, caſtiora ſunt, quam noſtrorum ſacerdotum cælibatus? Deinde uero: An non extremæ cuiuſdam dementiæ fuerit, ſic ſacerdotes, Epiſcopos, & monachos odiſſe, ut ipſe te reddas illis deteriorem, nec illos tamē efficias meliores? Nullnm eſt enim uitium hæreſi uel ſchiſmate deterius. Congerantur in unum ſacerdotum luxus, libido, ambitio, auaritia, & qnidqnid præterea criminum eſt: omnem hanc uitiorum lernam una ſuperat hæreſis aut ſchiſma. Lōge enim ſunt grauiores trabes ſchiſmatis, quas in oculis gerunr, qui ſegregauerunt ſemetipſos, quam qualiacnmque tandem peccata
Matt. 7. manentium in unitate Eccleſiæ: quæ ſchiſmati cōparata, ſicut feſtucæ in oculis
Li. 3. cont. fratrum eſſe uidentur: ut non immerito dixerit Auguſtinus, quod conſilia ſepara-
epiſt. Parmeni- tionis & inania ſunt, & pernicioſa, atque ſacrilega: quia & impia, & ſuperba fiūt,
ani, cap. 2. ep. & plus perturbanr infirmos bonos, quam corrigunt animoſos malos. Qui, quan-
162. & 172. to ſit grauius ſchiſmatis crimen, uel ex eo cuiuis cōſtare poſſe docet, quod cum prioris populi temporibus & idololatriæ ſacrilegiū fuiſſe commiſſum, & a rege
Ier. 36. contemptore librum propheticum inceaſum eſſe legamus, utroque crimine ma
Num. 16. lum hoc non puniretur atrocius, niſi grauius penderetur. Siquidem ſchimatis auctores uiuos dehiſcens terra ſorbuit, & eos qui conſenſerant, cælo irruens ignis abſumpſit. Sic nec fabricatum & adoratum idolum, nec ſacer liber exuſtus meruit uindicari. Itaque diuerſitate pœnarum, cuiuis diuerſitatem agnoſcere licet me-
Li. 1. cont. ep. ritorum. Et alio quodam loco, Sacrilegium, inqnit, ſchiſmatis omnia ſcelera ſu-
Parmenian. ca. pergreditur. Et libro 2. dicit, non eſſe quidquam grauius ſacrilegio, quia præ-
4. Et li. 2. c. 11. cidendæ unitatis nulla eſt iuſta neceſsitas. Libet autem etiam quid ſchiſmaticus ipſe, uel ſchiſmaticorum, & hæreticorum princeps potius, Martinus Lutherus de cōſilio ſeparationis eiuſmodi ſēſerit, paucis adſcribere. uā qualis qualis ſit, digna tamen eſt uox hæc eius quæ celebretur, & quam omnes qui ſe catholicos profitentur non in ore magis quam in pectore ſemper habeant. Obiectum illi fuerat ab Eckio in diſputatione Lipſica, quod eſſet fautor & patrouus Bohemorū ſchiſmaticorum. Tum ille dicitur in hæc uerba prorupiſſe: nunquam mihi placuit, nec in æternum placebit quodcumq. ſchiſma. inique faciūt Boemi, qnod ſe auctoritate propria ſeparāt a noſtra unitate: etiā ſi ius diuinū pro illis ſtaret: cū ſupre
Ephe. 4. mū ius diuinū ſit caritas, & unitas ſpiritus. Sed & illa Pauli uerba explicās, Alter
Galat. 6. alterius onera portare, Hi ſane peruertunt, inquit, hanc doctriuam, qui uolunt ſua onera portari, & ſolum commodis aliorum frui & uehi: ut qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, moroſos dedignantur habere ſocios uitæ: ſed quærunt humanos, ſuaues, benignos, quietos, & ſanctos homines. hoc eſt, uolunt non in terra, ſed in Paradiſo, non inter peccatores, ſed inter angelos, nō in mundo, ſed in cælo uiuere. Quibus quoque timendum eſt, ne & hic recipiant
Cant. 2. mercedem ſuam, & in hac uita ſuum regnum cælorum poſsederint. Nam cum
Eze. 5. ſponſa nolunt eſſe lilium inter ſpinas, nec cum Hieruſalem in medio gentium
Pſal. 109. poſita, nec cum Chriſto dominari in medio inimicorum. Euacuant enim crucem Chriſti in ſemetipſis, & otioſam & ſtertentem, aliiſq. humeris uectatam caritatem habent. Proinde qui fugiunt talium ſocietatem, ut boni fiant, nihil aliud faciunt, quam ut peſsimi omnium fiant, quod tamen non credunt: quia propter caritatem fugiuut germanum officiū caritatis: propter ſalutem fugiunt uerū com

pendium

pendium ſalutis. Eccleſia enim tunc ſemper fuit optima, quando agebat inter peſsimos. horum enim onerum tolerantia, mire rutilauit eius caritas. ſicut Pſalmus dicit: Poſteriora dorſi in pallore auri. Hoc eſt, tolerantia columbæ Chriſtianæ quæ per dorſi poſteriora ſignificatur, tota eſt rutilantiſsima in aurea caritate. Alioquin cur non Moyſes quoque reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Eliſeus & Prophetæ, reges Iſrael idololatras? Conſequens eſt quod Bohemorum diſsidium a Romana Eccleſia nulla poſsit excuſatione defendi, quin ſit impium, & Chriſti omnibus legibus contrarium. Quia contra caritatem, in qua omnes leges ſumuntur, perſtat. Nam hoc quod unice allegant, ſeſe timore Dei & conſcientiæ defeciſſe, ne inter malos ſacerdotes & pontifices uiuerent, hoc eos maxime omnium accuſat. Et alio loco: Hæc ideo, inquit, commemoro, ne Pighardi noſtri uicini hæretici, infelix populus, fœtore Romano gaudeant, ſicut phariſæus ſuper publicanum, non autem compatitur. Ne, inquam, illi nos crederent neſcire uitia & labes noſtras, & immenſum aduerſus noſtram miſeriam ſuperbirenr, ſi nos iſta tacere & approbare uideremur. Scimus heu noſtrum caſum, & dolemus, non autem ſicut hæretici fugimus, & ſemiuiuum tranſimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt a nobis Chriſtianis, & repunt ad ſeipſos in angulum. O blaſphematores Dei, & proditores Chriſti: ſi Chriſtus feciſſet ſicut uos facitis, quis unquam ſaluatus eſſet? Et in declaratione quorundam articulorũ ſic ait: Quod Romana Eccleſia ſit a Deo præ aliis omnibus honorata, non eſt dubium. ibi enim ſancti Petrus & Paulus, Pontifices quadraginta ſex Romani, ac tot centena millia martyrum, ſanguinem ſuum fuderunt, infernum & mundum uicerunt: ut uel palpari queat, quam ſingularem habeat ad eam Eccleſiam reſpectum Deus. Quod ſi nunc, proh dolor, res habet Romæ ut expediret habere melius, attamen neque hæc, neque alia cauſa ulla, tam grandis eſt, nec eſſe poteſt, ut ab Eccleſia illa ſeparatio, aut diſceſsio ulla fieri debeat. Imo quo peius res ibi habet, tanto magis accurrendum & adhærendum eſt. Per ſeparationẽ enim & contemptum, non fit melius: nec dimittendus eſt Deus propter diabolum: nec uitandi reliqui boni propter turbam prauorum. Imo propter nullum peccatum, aut malum, quodcunque excogitari aut nominari poteſt, debet reſcindi caritas nec ſpiritualis unitas diuidi. Caritas enim omnia poteſt, & unitati nihil nimium graue eſt. Modica enim caritas & unitas eſt, quæ ſinit ſe propter aliena peccata diuidi. Et in epiſtola quadam ad duos Plebanos de anabaptiſmo: Audio, inquit, & uideo rebaptizationem a quibuſdam uſurpari ex eo fundamento, ut in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichriſto habere uelint. Quemadmodum & Sacramentarii propterea merum panem & uinum habere nolũt in deſpectũ Papæ, arbitrãtes ſe hoc pacto recte ſubuertere poſſe papatum. Profecto friuolum eſt hoc fundamentum, ſupra quod nihil boni ædificaturi ſunt: hoc enim pacto negare eos oportet totam quoque ſcripturam ſacrã & prædicandi officium: hoc enim totum a Papa nimirum habemus. Et nouam quoque ſcripturam ſacram nos facere oporteret. Sic & uetus Teſtamentum nos dimittere oporteret, nequid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia eſt hoc totum. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus, non tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunr. Nos autem fatemur, ſub Papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani imo omne bonũ Chriſtianum, atque etiam illinc ad nos deueniſſe. Quippe fatemur in Papatu ueram eſſe ſcripturam ſacram, uerum baptiſmum, uerum Sacramentum altaris, ueras claues ad remiſsionem peccatorum, uerum prædicandi officium, uerum catheciſmũ, ut ſunt oratio dominica, decẽ præcepta articuli fidei. Dico inſuper ſub Papatu uerã Chriſtianitatẽ, imo uerũ nucleũ Chriſtianitatis eſſe. Videtis chariſsimi, quid de ſeparationis cõſiliis ſẽſerit ipſe, qui primus ætate noſtra ſeparationis ab Eccleſia Dei cõſiliũ eſt amplexus, qualẽ ipſe cõtra Pighardos, & ſe, ſuiq. ſimiles

Pſal. 67

In reſolut. ſuper propo. 80

Luc. 18

1. Cor. 13

Can. 8

hæreticos, ui ueritatis coactus ſententiam protulir. Quamobrem fugite, fugite
ſeparationis conſilia, & in unitate Eccleſiæ permanere. Quales quales ſumus,
quamdiu tamen catholici ſumus, parata eſt ſemper Eccleſia catholica remiſsio
peccatorum, ſimul ut ex animo patratorum criminum pœnituerit. At in hæreſi,
uel ſchiſmate male uiuunt etiam qui bene uiuunt, nec eſt, niſi prius unde diſceſſe-
rit eo redeat, quod quiſquam ſe peccatorum ſuorum ueniam adipiſci poſſe ſpe-
Ioan. 3 ret. Quiſquis enim ab Eccleſia catholica fuerit ſeparatus, quamtumlibet lauda-
Epiſt. 152 biliter uiuere ſe exiſtimet, hoc ſolo ſcelere, quod a Chriſti corporis unitate diſiun
ctus eſt, non habebit uitam, ait Auguſtinus, ſed ira Dei manet ſuper eum. Quiſ
Galat. 6 quis autem in hac Eccleſia bene uixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata, quia
unuſquiſque in ea proprium onus portabit, ſicut Apoſtolus dicit. Quamobrem
Matt. 3 nemo propter paleas uentilabro iudicis excutiendas relinquat aream domini: ne
Matt. 13 mo propter zizania in meſſe comburenda excedat agro: nemo propter piſces ma
Matt. 25 los in littore, hoc eſt, in fine ſæculi ſeparandos, rumpat retia: nemo propter hæ-
2. *Tim.* 2 dos atque hircos, in iudicis aduentu ſegregandos, deſerat gregem: nemo pro-
pter uaſa in contumeliam facta, migret ex magna domo Domini: Quin illud ſe-
Matt. 10 cum potius quiſque reputet: cum in Euangelio dicat Dominus: Nonne duo paſ-
ſeres eſſe ueneunt, & unus ex illis non cadit ſuper terram ſine patris ueſtri uolun-
tate? Si paſſeres non cadunt in terram abſque uoluntate Dei, multo minus ſa-
cerdotes aut Epiſcopos dari terris, uel non ſciente, uel non permittente Deo:
Prouer. 21 Siquidem Deus in cuius manu cor eſt regis, & qui, quocumque uoluerit, inclinat
Iob 34 illud, aliquando regnare permittit hominem hypocritam propter peccata popu-
Eſai. 24 li: utſit ſicut populus, ita & ſacerdos. hoc per Prophetam denunciat, dicens:
Oſee 13 Dabo tibi regem in furore meo. Dat quandoque Deus improbis poteſtatem, ut
& bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per poteſtatem
Iob 1 enim diabolo datam, & Iob probatus eſt, ut iuſtus appareret: & Petrus tentatus
Matt. 26 eſt, ne de ſe præſumeret: & Paulus colaphizatus eſt, ne ſe extolleret: & Iudas da-
2. *Cor.* 12 mnatus eſt, ut ſe ſuſpenderet. Vſque eo autem ſecundum merita ſubditorum tri-
Matt. 27 bui ſcribit Gregorius perſonas regentium, ut ſæpe, qui uidentur boni, accepto
Lib. 26 *moral.* mox regimine, permutentur: ſicut ſcriptura ſacra de Saule dicit, quia cor cum
ca. 20 dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus ſubditorum diſponuntur acta regentiũ,
1. *Reg.* 10 ut ſæpe pro malo gregis, etiam uere boni delinquat uita paſtoris. Ille enim Deo
atteſtante laudatus, ille ſupernorum myſteriorum conſcius Dauid propheta, tu-
more repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamen uin
1. *Reg.* 24 dictam populus Dauid peccante ſuſcepit. Cur hoc? Quia uidelicet ſecundum
Matt. 3 merita plebium, diſponuntur corda regentium. Mutet igitur populus uitam ſuã,
1. *Tim.* 1 mutabit etiam Deus eorum corpora, qui præſident: Qui potens eſt ex lapidibus
Matt. 9 filios Abrahæ ſuſcitare: qui potuit ex perſequutore Saulo Paulum Apoſtolũ, qui
Eſai. 59 potuit ex Matthæo publicano facere Euangeliſtam, poteſt is ex mercenariis, ma-
Pſalm. 33 liſq. præſidibus bonos facere paſtores. Non enim eſt abbreuiata manus domini;
neque aggrauata auris eius ut non exaudiat: dummodo nos declinemus a malo
& faciamus bonum, uitaq. noſtra in melius commutata unanimiter omnes maie
ſtatem diuinam ſupplices deprecemur, ut ſuam nobis gratiam impartiat quo poſ
Epheſ. 4 ſimus utrique digne ambulare uocatione, qua uocati ſumus: ut & uos, oues uos
eſſe recordati, minime uobis licere uelitis, eos iudicare, & in eorum uitam anxie
Galat. 6 nimis inquirere, a quibus ipſi iudicandi uenitis: ſed etiam ſi aliquo fuerimus in
Matt. 23 delicto præoccupati, Chriſtum nihilominus audiatis præcipientem: Quæ dicunt
facite, quæ autem faciunt, facere nolite: & nos eius muneris memores, ad quod
arduum nimis & periculoſum uocati ſumus, ita uitam noſtram inſtituamus, ut ne,
quod uerbo ædificamus, moribus noſtris deſtruere uideamur. Quoniam uero
homines utrique ſumus, & hoc ipſo nomine peccatores, quia homines, ſi qua nos
1. *Cor.* 10 apprehenderit humana tentatio, ſicut Paulus monet, cum omni humilitate & man

ſuetu-

ſuetudine, cum patientia ſupportemus inuicē in caritate: ac ſi qui ſunt firmiores, *Eph.* 4
imbecillitates infirmorum ſuſtineant: nec alia magis de re ſoliciti ſimus omnes, *Galat.* 6
quam ut ſeruare poſsimus unitatem ſpiritus in uinculo pacis. Hanc enim, ad pa- *Eph.* 4
trem ſuum migraturus, teſtamento nobis reliquit Chriſtus. Hanc ſectari nos iu- *Ioan.* 14
bet Paulus: quod ſine ea nemo uidebit Deum. Cui ſi monenti obtemperaueri- *Hebr.* 12
mus, futurum eſt, ut ex hoc exilio ad manentem illam ciuitatem cæleſtem Hieru *Heb.* 13
ſalem, quæ uiſio pacis interpretatur, peruenire mereamur. In qua uidere lice- *1. Ioan.* 3
bit, ſicuti eſt, eum, qui eſt pax noſtra, omnem intellectum noſtrum exuperans, *Ephe.* 2
Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, gratia, & miſericordia eiuſdem Domini *Philip.* 4
noſtri Ieſu Chriſti: cui laus, honor, & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Candido Lectori.

CANDIDE Lector, Ecce illa Chriſtianæ, & Apoſtolicæ fidei, ſpei, caritatis, & religionis confeſsio. firmum contra omnes ſectarios pro Catholicis munimentum. in ea namque & Chriſti, & Apoſtolorum, & antiquiſsimorum patrum continuata ſerie ad noſtra iſta tempora concordem (qua carent Sectarii omnes) doctrinam, breui quidem tempore, & paruo labore cognoſcere poteris. Hic Catholici, quo in religione illa confirmentur, & Sectarii, quo ad ueritatis uiam reducantur, ſolidam, & antiquiſsimā inuenire doctrinā poterunt. Hanc autem editionē, quæ ab ipſo Auctore Reuerēdiss. Cardinale, Varmienſi Epiſcopo Stanislao Hoſio, Domini noſtri Papæ in Tridentino ſacro Cōcilio legato, copioſiſsime pluſquam octodecim papyri foliis ex antiquiſsimis patribus, qualis ille Clemens Romanus pontifex D. Petri ſucceſſor, & Cyrillus Hieroſolymitanus, qui ante in manibus nondum erant, aucta fuit, cum iis omnibus additionibus impreſsimus; eas uero, quæ tardius miſſæ ſunt, in libri calce cum earum ad ſua loca remiſsione, & erratis apprimere placuit; ut uel ſic plene & auctori, & lectori, quod maxime quidem cuperemus, ſatisfieret. Hac igitur admodum aucta, & nouiſsima editione obſeruande lector utere, & pro auctore Deum comprecare.

Hæc in 10. Cap. ſuo loco adſcribi poterunt. pag. 14. uerſ. 45 poſt. fueris: Non pudeat nos crucis Chriſti. Quod ſi aliquis id occultet, tu manifeſte ſigna te cruce *Cyrill. Cate-*
in frontē, ut dæmones ſignum Regis uidentes, trementes procul fugiant. Fac *cheſi.* 4
autem hoc ſignum & manducans, & bibens, & ſedens, & ſtans, & loquens, &
ambulans: in ſumma, in omni tuo negotio. Et alio loco: Accipe arma contra ad *Catech.* 13
uerſarios huius crucis. Trophæum ſtatuas fidem crucis aduerſus contradicentes: Cum enim de domino, cruceq. contra infideles quæſtio tibi erit: prius ſtatue manu tua ſignum: & obmuteſcet contradicens. Non pudeat crucem Chriſti confiteri: Angeli enim gloriantur dicentes: Ieſum crucifixum quæritis. Non potuiſti dicere o Angele, ſcio quem quæritis meum dominum, ſed confidenter dicit: Scio quod crucifixum. Corona enim eſt crux, & non ignominia. Et nonnullis interiectis. Non pudeat igitur nos crucifixum confiteri, ſed in fronte confidenter ſignaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat, in panibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egreſſu, & in ingreſſu, ante ſomnum, recumbendo, & ſurgendo, eundo, & quiſcendo: Magna hæc eſt cuſtodia, quæ propter pauperes gratis datur, ſine labore propter infirmos, cum a Deo ſit hæc gratia, ſignum fidelium, & timor dæmonum. triumphauit enim de illis in hoc ſigno. oſtenta illud audacter. quando enim uiderint crucem; recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis: Neque propterea, quod

eſt

eſt gratuitum; contemnas hoc ſignaculum, ſed ideo magis uenerare benefactorẽ.

Pag. 46. uerſ. 28. poſt illa uerba, Conſtitues eos principes ſuper &c. Hos, inquit Clemens Romanus, Principes uobis, & Reges præeſſe putate, ac tributa ſicut Regibus pendite, a uobis enim & ipſos & familiares ipſorum ali oportet, quemadmodum Samuel præcepit populo de Rege, & mos eſt de Sacerdotibus in Leuitico, ſic & nos uobis de Epiſcopis præcipimus. Nam ſi ibi multitudo pro rata portione tanto Regi munera præſtabat, quanto magis & nunc Epiſcopus accipere debet a nobis, quæ ſunt a Deo ſibi conſtituta ad ſuſtentationem ſuam, & eorum qui ſunt cum ipſo Clericorum. Quod ſi uero aliquid etiam huic orationi addi oportet, plus hic accipiat, quam ille quondam. Nam ille tantum ea, quæ pertinent ad militiam, adminiſtrat, belli pacisq. moderator, ad tuenda corpora. Hic uero Dei Sacerdotium adminiſtrat, corpus & animam liberans a periculis. Quanto igitur anima corpore præſtantior, tanto ſacerdotium regno ſublimius. ligat enim ſacerdotium & ſoluit eos, qui uel pœna uel uenia digni ſunt. Itaque Epiſcopum amare debetis ut patrem, timere ut Regem, honorare ut Dominum. Fructus ueſtros, & opera manuum ueſtrarum in benedictionem ueſtram offerentes illi primitias neſtras, & decimas neſtras, partes, ueſtras, & munera ueſtra dantes ipſi tamquam ſacerdoti Dei, primitias frumenti, uini, olei, fructuum, & omnium quæcumque unus Deus ſuppeditat uobis, & erit tibi oblatio tua accepta in odorem ſuauitatis domino Deo tuo. Et benedicet dominus opera manuum tuarum, & multiplicabit bona terræ tuæ, quandoquidem benedi-

Cap. 39 ctio ſuper caput largientis. Oportet autem nos noſſe, quod quamuis liberauerit nos dominus a ſeruitute uinculorũ, quæ fuerunt inducta ſuper nos, & deduxerit nos in locũ refrigerii, nec amplius permiſit nos ſacrificare ratione carẽtia animalia pro peccatis, liberauerit etiam nos illis expiationibus ab hircis emiſſariis, a lauacris continuis, & aſperſionibus, non tamen ab oblationibus nos liberauit, quas debetis ſacerdotibus, & ab ea, quam debetis egentibus, beneficentia. Dicit enim dominus uobis: Niſi abundauerit ueſtra iuſtitia pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in Regnum cælorũ. Sic autem abundabit iuſtitia ueſtra, ſi maiorem curam habueritis ſacerdotum, orphanorum, & uiduarum, ſicut ſcriptum eſt: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæcula. Et iterum. Per miſericordiam, & fidem purgantur peccata. Et rurſus. Anima benedicta omnis ſimplex. Sic itaque facies tu, ſicut Dominus ordinauit, & dabis Sacerdoti ea, quæ debentur ei, primitias, & decimas, area & torcularia pro peccatis tamquam mediatori inter Deum & eos, qui purgationis indigent & ueuia. Te namque dare conuenit, illum autem conuenit diſpenſare, tamquam œconomum, & adminiſtratorem Eccleſiaſticarum rerum. Neque uero diſcuties tuum Epiſcopum, nec obſeruabis diſpenſationem illius, quemadmodum in ea ſe gerat, quando, cum quibus, ubi, bene uel male, uel conuenienter. Habet enim iudicem Deum, qui in eius manus diſpenſationem commiſit, & dignum eum effecit ſacerdotio tanti loci. Hactenus ille Clemens li. 2. Conſtit. Apoſt. c. 37 38. & 39.

Pag. 397. uerſ. 7 poſt benedictio eſt. Euſebius Emiſſenus in Homilia, quam ſcripſit de ſanctis martyribus Ephipodio & Alexandro, poſtquam dixit, quod plurimæ populorum Eccleſiæ etiam illa ſanctificatione contentæ ſuut, quam de angelicis membris, ſacri amictus, uel duri catenarum nexus contingendo rapuerint: ut quod fuit inſtrumentum pœnæ, ſit gloriæ teſtimonium, & dolorum materia tranſeat ad inſigne meritorum: paucis interiectis: de fructu peregrinationis ad ea loca ubi paſſi ſunt ſancti martyres, præclare diſſerit in hunc modum. Et quidem beati martyres quorum pretioſus puluis per diuerſas uſquequaq. regiones in populorum diſſeminatur ſalutem, plenum quocumque loci cultum de honore Dei impenſa ſibi religione ſuſcipiunt, & quanto celebratum fuerit fide ditiori, tanto erit eis gratia celebritatis acceptior. ſed abſq. dubio multo eis gratius, multo

iucun-

iucundius eſt, ſi eos ibi potiſsimum feruor excolat pietatis, ubi ſuper eos furor incubuit paſsionis: ſi illic eis ſupplicationum ſacrificia deferãtur, ubi in Dei ſacrificium procubuerũt: ſi illic eis uota fundat prædicanda poſteritas, ubi innocentem ſanguinem feralis profudit immanitas: ſi denique eos ille Chriſtiani nominis inimicus ubi credidit interemptos, illic uideat conſecratos. Dulcius inquam eſt, probatur obſequium, ſi ibi eos laudum concelebret benedictio, ubi ſuper eos tribulationem deſæuit magnitudo. Si inde inuocentur in ſuffragium, unde primo reſurrectionis ſigno euocabuntur ad præmium. Quæ cum ita ſint chariſsimi, ad tenendam fidem, ad excolendam religionem, non nobis aliquã de longinquo ſunt expectanda documenta, paternis inſtruimur magiſteriis, ac domeſticis admonemur exemplis. Num uobis ad cor noſtrum clamat cognati uiua uox ſanguinis? Diſcite, inquit, ex nobis fidem quærendo acquirere, uiuendo excolere, moriendo ſeruare: diſcite plus peccatum timere, quam gladium: diſcite propter uitam magis iuſtitiam amare, quam uitam, fidemq. & timorem Dei. Quem nos in media belli tribulatione ſeruauimus, obſeruate, ne uos in pace, uel pacis ſecuritate perdatis. Cauete ne uitam bonam, ſi quando afflictionibus ſubditam uideritis, miſeram iudicetis. Cauete ne in arena mundi, in qua ad ſubeundos agones miſsi ſumus, aliquam felicitatem expectandam putetis. Beatitudo parari hic poteſt, non poteſt acquiri. Non hic quæras quod hic nullus ſanctorum conſummatus, uel conſummato labore nullus confeſſor obtinuit: non hic quæras, quod hic nec Chriſtus inuenit. ſi mundus pacem haberet, gloriam martyres non haberent. ſi examinatio non præcederet, tribulationis periret occaſio.

Pag. 1. ſcribatur in margine. Chryſoſtomus Tom. 1. in homilia de fide Abraham & de immolatione Iſaac, & Tom. 4. cap. 28.

Pag. 2. in margine, apud principium capitis ſecundi, ponantur hæc: Vide Origenem Ho. 2. in Cantica Canticorum, Auguſtinum epiſtola 57. ad Dardaniũ, 89. ad Hilarium, 95. ad Innocentium, 157. ad Optatum, De peccato originali contra Petagianos, cap. 25. & in pſalm. 77, Petrum Chryſologum ſer. 116. Hieronymum 2. & 4. cap. epiſt. ad Galatas.

Pag. 2. uer. 26. poſt maiores. Quamuis aliter Montano uiſum fuerit.

Pagina 5. circa uerſum 8. ponatur in margine. Chryſoſtomus Hom. 30. in Geneſim.

Pag. 6. in fine capitis quinti adde. Vidimus libellũ quendam qui inſcribitur, Fragmenta Caroli Magni, in quo inter cetera eſt fragmentum quoddam incerti auctoris. ibi tractatur hæc quæſtio, Cur Sanctorum dies, quibus de hoc ſeculo migrauerunt, ſollemniter, & cum magna exultatione celebremus, adeo ut in ipſis abſtinentiæ rigore laxato paulo remiſsius uiuamus, diẽ uero paſsionis Chriſti quo de hoc mundo per mortem tranſiit, in magna afflictione, carnis maceratione, cordiſque contritione iubeamur celebrare, quem oportet tanto feſtiuius, tanto alacrius coli, quanto conſtat Chriſtum ſanctorum omnium meritum tranſcendere.

Pag. 7. uer. 22. poſt continuo, adde, tamen.

Pag. 16. uer. 3. poſt perficiuntur. Ante utrunque uero Cyprianus, Quicunque ſunt ſacramentorum miniſtri, qualeſcumque ſint manus, quæ uel mergunt accedentes ad baptiſmum, uel ungunt, qualecunque pectus de quo ſacra exeunt uerba, operationis auctoritas in figura crucis omnibus ſacramentis largitur effectum, & cuncta peragit, nomen, quod omnibus nominibus eminet, a Sacramentorum uicariis inuocatum.

Pag. 15. uer. 23. ubi dicitur, Et alio loco, ponatur in margine. Homilia 155. in Matthæum.

Pag. 15. uer. 31. poſt, audebit, Et alio loco. A primis, inquit, annis filios ueſtros ſpiritualibus armis muniatis, & cruce frontem ſibi ſignandam erudiatis, & priuſquam ipſi per ſe facere poſsint, uos id facite.

Cathecheſi 6 Pag. 23. uer. 33. *poſt neſciat.* Et Cyrillus Hieroſolymitanus, In his, inquit, quæ de Deo dicuntur, hæc maxima ſcientia ignorantiam fateri.

In die trinita. Ser. 1 Pag. 23. uer. 23. *poſt ſeruitio.* Ante quem Auguſtinus. In die Iudicii non damnor, quia dicam: neſcio naturam creatoris mei. Si autē aliquid temere dixero: temeritas pœnam habet, ignorantia ueniam promeretur. Et alio loco.

Ser. 92 Pag. 24. uer. 41. *poſt poſcit.* Præclara ſunt Ambroſii uerba. Nouerimus, quia nō ſine diſcrimine de religionis ueritate dubitamus, quam ſanctorum ſanguine confirmatam uidemus. Magni periculi res eſt ſi poſt Prophetarum oracula, poſt Apoſtolorum teſtimonia, poſt Martyrum uulnera, ueterem fidem quaſi nouellam diſcutere præſumas, & poſt tam manifeſtos Duces, in errore permaneas, & poſt morientium ſudores, otioſa diſputatione contendas.

De lege ſpirita. cap. 168 Pag. eadem uer. 51. *poſt ueritatem.* Vt recte dictum ſit a B. Marco Eremita, Quod ueritas non loquentis, ſed operantis Dei eſt.

Pag. 30. uer. 1. *poſt Pontifices.* Et Vigilius Epiſcopus Tridentinus.

Pag. 30. uer. 24. *poſt hæreticis.* Adde ſcripturarum.

Lib. 2. contra Parmenianum. Pag. 33. uer. 46. *poſt uocabuntur.* Qua ratione dictum eſt ab Optato. Eccleſia una eſt, cuius ſanctitas de Sacramentis colligitur, non de ſuperbia perſonarum ponderatur.

Ad Scapulam. Pag. 35. uer. 6. *poſt, nequeat.* Et æqualis eius Tertullianus, de Chriſtianis loquens, Non deficiet, inquit, hæc ſecta: quam tunc magis ædificari ſcias, cum cædi uidetur. Quiſque enim tantam tolerantiam ſpectans, ut aliquo ſcrupulo percuſſus, & inquirere accenditur, quid ſit in cauſa: & ubi cognouerit ueritatem, & ipſe ſtatim ſequitur.

Beda lib. hiſto. Angliæ. Ori. de recta fide in Deum. Optat. lib. 1 Pag. 35. uer. 40. *poſt diffunditur.* Omnes enim Eccleſiæ per orbem, ſicut apud Bedam legimus ſcriptum, unam Catholicam faciunt: ut recte dictum ſit ab Origene. Catholici dicimur, quia ſentimus idem quod uniuerſus mundus. Optatus quoque ab Epiſcopis definitum fuiſſe ſcribit, eam dici Catholicam, quæ eſſet in toto orbe terrarum diffuſa.

Contra Manichæum lib. 3 cap. 13 Pag. 37. uerſ. 2. *poſt credere.* Pulchre de hac re ſcribit Auguſtinus. Non audiātur illi, qui ad religionum ſciſſuras traducunt dicentes, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic. Partes enim oſtendunt dicentes, Ecce hic, ecce illic: cum illa ciuitas ſuper montem ſit. Quem montem, niſi eum, qui ſecundum prophetiam Danielis, ex paruulo lapide creuit, & factus eſt mons magnus, ita, ut impleret uniuerſum orbem. Nec illi audiantur, qui nomine ſecretæ, & apocriphæ ueritatis, & hominum paucitatis dicunt, Ecce in cubiculis, ecce in deſerto, quia non poteſt abſcondi ciuitas ſuper montē conſtituta: quia ſedes gloriæ exaltata eſt ſanctificatio noſtra.

Pag. 38. uer. 14. *poſt, Catholica.* Hæc hæreſis totis ſeptem ſeculis a Chriſto nato nullas egiſſe radices uidetur. Et ſi Patriarcha Conſtantinop. Tharaſius, quē-
Actione 1 admodum ex actis Nicænæ ſecundæ ſynodi, quæ fuit ſeptima uniuerſalis, cognoſcere licet. Manichæos Marcioniſtas, & eos, qui Chriſti naturas confundebant, quorum Princeps Petrus Fullo fuit, imagines reſpuiſſe narrat: præterea Xeneum
Lib. 3. ca. 31 quendam Hieropolitanum, & Seuerum, porro Xeneo, ſiue Xenaiæ tribuit hoc
Lib. 16. ca. 27 Elogium Euagrius, quod uere uir a Deo alienus fuerit. Nicephorus uero per idoneum Sathanæ miniſtrum, & impietatis mancipium uocat. Primus, inquit, iſte Xenaias (o audacem animum, & os impudens) uocem illam euomuit, Chriſti & eorum, qui illi placuerunt, imagines uenerandas non eſſe. Floruit autem Xenaias hic ſub Anaſtaſio Imperatore poſt annum Chriſti quingenteſimo. Ioannes uero
Actione 5 ro monachus uicarius Orientalium Epiſcoporum in eadem ſeptima ſynodo primum auctorem huius hæreſeos eſſe uult quendam Sarantapechim, quem officinam Diabolorum appellat hominem præſtigiatorem, & ueneficum, & Eccleſiæ Dei hoſtem implacabilem, qui quo tempore uixerit, non ſatis conſtat. Eodem autem ſæculo, quo Xenaias fuiſſe uidetur, Serenus Maſsilienſis Epiſcopus, ſed

plusquam

pluſquam octoginta tamen annis interiectis, quem grauiter a Gregorio primo *Lib. 7. epiſtola*
reprehenſum eſſe legimus quod imagines confregerit. Ceterum quo tempore *109. & lib. 9.*
penes Leonem Iſaurum fuit imperium, eo primum aperte bellum indictum eſt *epiſt. 9*
imaginibus, quas Imperator ille deiici, abradi, conteri, comburi iuſsit. Ger-
manum etiam Patriarcham libidini ſuæ reſiſtentem loco mouit dignitateq. pri- *Circiter anno*
uauit, quam ob cauſam Imperator ille uocatus eſt Iconomachus, atque Theono *730*
machus. Nec uero ferendum id eſſe putauit Gregorius 3. Romanus Pontifex,
quin ille ſtatim Concilium Romæ congregauit, cum tres anni uix dum interceſ-
ſiſſent, ad quod cum Epiſcopi prope mille conueniſſent, imaginum ueneratio cõ-
probata, Leo autem Imperator & communione fidelium, & Imperio priuatus
eſt: contra quem Ioannes quoque Damaſcenus tres præclaros libros edidit, ma-
gnaq. cum libertate nefarium hoc Imperatoris facinus inſectatus tam pie tamq.
docte cultum imaginum defendit, uix ut quidquam ſcribi melius poſsit. Qui
uero ſucceſsit impio patri, ſceleſtiſsima ſoboles Conſtantius, non ſine cauſa Co-
pronimus appellatus, paternam impietatem ab ipſis cunabulis imitatus longe
ſuperauit, cum eſſet inſuper magicis incantationibus deditus, & ex omni uiti-
orum genere conflatus. Is cum accepiſſet Synodum a Gregorio Romæ congrega
tam, tanto patrum numero, uenerationem imaginum approbaſſe, Synodum & *Circiter annum*
ipſe congregauit, quam Septimam Oecumenicam dici uoluit, in qua quod Prin- *755*
cipi placuit legis uigorem obtinuit, & eiectis templis imaginibus interdictum
eſt omnibus, ne quis eas uenerari deinceps auderet: cui cum aduerſarentur mul-
ti uiri pii, nullum fuit crudelitatis genus, quod in eos non expromeret. Inter
alios etiam Conſtantinum Patriarcham, ſententiæ ſuæ reclamantem fuſtuario
cæſum interfecit. quod cum ad Stephani Pontificis aures perueniſſet, Conciliũ *Circiter annum*
indixit Romæ, ad quod cum frequentes Patres ueniſſent, Synodus illa ſeptima *768*
Conſtantinopolitana, quæ ſe dici uolebat Oecumenicam, tamquam execrabilis
& pernicioſa fuit abrogata, ac ut reſtituerentur imagines, unanimi Patrum con
ſenſu decretum eſt. Quod idem factum eſt etiam ſub Conſtantino Copronimi
filio, & Iræne matre eius. qui per Adrianum Pontificem iterum Niceæ Conciliũ *Circiter annum*
Oecumenicum conuocandum curauerunt, in quo ſeptima illa Conſtantinopolita *788*
na Synodus fuit condemnata. Sub eodem Pontifice fuit alia quoque Synodus ha
bita Francoforti: quo tempore Carolus regnabat Imperator, ubi ſimiliter ſepti
ma Synodus Conſtantinopolitana, quæ ſe falſo uocabat Oecumenicam, tamquã *Circiter annum*
adulterina reiecta, & imaginum uſus eſt approbatus. Extant autem tres libri de *794*
cultu imaginum Ionæ Aurelianenſis Epiſcopi, qui ſub Ludouico Pio Caroli filio
uixit: quibus Claudii cuiuſdam errores confutat, per quem quæ bene ſopita uide
batur Iconoclaſtarum hæreſis fuit reuocata. Totis itaque centum annis, poſt
annum a Chriſto nato 700. de imaginibus magnæ fuerunt contentiones, quæ ta-
men ſeculis poſterioribus repreſſæ ſunt, præterquam quod hac ætate noſtra, &
quibus in locis Vualdenſium hæreſis ante annos plus minus 300. uigebat, in eas
alicubi ſæuiri cœptum eſt. Cum itaque tot ſynodorum decretis iugulata ſit Ico
nomicarum hæreſis, precipue uero ſecundæ Nicænæ, quæ ſeptima Oecumeni
ca ſemper eſt habita, quod & Photius in libro, quem de ſeptem ſynodis Oecume *Grat. diſtinct.*
nicis conſcripſit, & Gratianus, & Nicephorus, & alii plurimi, tam Græci, quam *16. ca. Sancta.*
Latini teſtantur: quiſquis diuerſum ab eo conſilio ſentit, quod Catolicam Eccle *Niceph. in ar-*
ſiam repræſentabat, Catholicus dici non poteſt. *gumen. lib. 20.*

Pag. 39. uer. 6. poſt, nemo. Sicut etiam apud Eſaiam ſcriptum legimus. Sa- *Eccleſiaſ. hiſto.*
pientia tua, & ſcientia tua, hæc deceperunt te: & dixiſti in corde tuo, Ego ſum, *Eſai. 47*
& præter me non eſt amplius.

Pag. 43. uer. 18. poſt, nona. Et Rufinus nunc Epiſcopale, nunc Epiſcoporum *Lib. 1. cap. 1.*
concilium uocat. *& 2. Eccl. hiſt.*

Pag. 44. uerſ. 5. poſt, Euſebium. Quinetiam cum iudicium a ſe peteretur, iis eũ

Optat. lib. 1 uerbis reſpondiſſe ſcribit Optatus. Petitis a me in ſeculo iudicium, cum ego ipſe Chriſti iudicium expectem.

Pag. 51. uerſ. 28. poſt, uiderentur. Simul & illud notatu dignum eſt, quod in Oecu- *Aug. cont. Manichæi lib. 13. cap. 3* menicis Conciliis præſidebant Romani pontificis Legati. Extat in bibliotheca Vaticana, Vigilii libellus manu ſcriptus, nec adhuc quod ſciamus in lucẽ editus, in quo inſerta eſt profeſsio Menuæ Patriarchæ Conſtantinopolitani. In ea quatuor Synodis Oecumenicis enumeratis, ſic loquitur Menuas. In quibus iuxta tempora ſua prædeceſſores ſanctitatis ueſtræ beatiſsimi Papæ, ſenioris Romæ, ipſis *Actione 10* Synodis præſederunt. In Chalcedonẽſi Synodo quoque ſic legitur. Paſchaſius & Lucentius Romani Epiſcopi, & Bonifacius presbiter, tenentes locum ſedis Apoſtolicæ, quia Miſsi Apoſtolici ſemper in Synodis prius loqui & confirmare ſoliti *Actione 3* ſunt, per Paſcaſium dixerunt. Et aliquanto ſuperius. Paruitatem noſtram Pontifex huic ſancto Concilio pro ſe præſidere præcepit. ideoq. neceſſarium eſt, hæc, *Actione 10* quæ in medium proferuntur, per noſtram interlocutionem diſceptare.

Pag. 57. uerſ. 1. poſt, conuerſus. Optatus grauiter inſectatur Parmenianum, *Libro 1. contra Parmenianum.* quod is dixerit, duas Eccleſias. Duas, inquit, Eccleſias comparare uoluiſti: quaſi ſola habeat Africa populos Chriſtianos, in qua, uitio ueſtro, duæ uidentur partes effectæ, Et dum immemor factus es Chtiſti dicentis, unam eſſe ſponſam ſuam, in Africa non dixiſti duas eſſe partes, ſed duas Eccleſias. Certe una eſt, quæ ex uoce Chriſti meruit iudicari, qui ait, una eſt colõba mea, una ſponſa mea. Et paucis interiectis, ut oſtendam partem ueſtrã cruentis morſibus paſtam. Et iterum nonnullis interiectis, gaudet orbis totus de unitate Catholica præter partem Africæ. Et in eodem libro ſcribit, cum ueniret aliquis Donatiſta, ſolitum eſſe dicere, Quid apud nos agitur de parte mea? Quaſi iam uere populum cum Deo diuideret; ut intrepide ſuam diceret partem. Et interrogati apud Iudicem, dixerunt ſe eſſe de parte Donati: de Chriſto tacuerunt.

Pag. 58. uerſ. 50. poſt, Marciones, adde, Seueros.

Ibidem uerſ. ultimo poſt, Sozomenus, adde. Theodorus in ſua Iſagoga ad Anaſtaſium.

In epiſt. 1. Pau. ad Tim. ca. 3. *Pag. 62. uerſ. 4. poſt, Cyprianus.* Ambroſius explicans illũ Pauli locum: Vt ſcias quemadmodũ oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei uiui, columna & firmamentũ ueritatis. Cum totus inquit mundus dei ſit Eccleſia: tamẽ domus eius dicitur, cuius hodie rector eſt Damaſius. Et eum ſecutus Aug. Con- *Contra Parmenianum lib. 1. cap. 3.* tra ſedentem inquit in cathedra, cui totus orbis Chriſtianus in tranſmarinis, & longe remotis terris, & in ipſis Africanis, grauioribus, & aduerſus eiuſmodi fallacias robuſtioribus communicaret: Eccleſiis Epiſcopum alterum ordinauerunt.

Pag. 62. uerſ. 20. poſt, prædixerunt. Qua de re ſic aliquãdo ſcripſit Origenes, aut *In canti. cant. hom. 2.* quiſquis auctor fuit Homiliarum, quæ ſunt in 7. Tomo Hieronymi, non ex aduentu Saluatoris in carne ſponſam dici, aut Eccleſiã putes. Sed ab initio humani generis & ab ipſa conſtitutione mondi, imo ut Paulus docet, altius myſterii huius originem repetam, ante etiam conſtitutionem mundi. Ac paucis interiectis. Prima fundamenta congregationis Eccleſiæ ſtatim ab initio ſunt poſita, unde & Apoſtolus dicit ædificari Eccleſiam, non ſolum ſuper Apoſtolorum fundamentum, ſed etiam Prophetarum. Inter Prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum myſterium prophetauit in Chriſto, & in Eccleſia dicens: Propter hoc relinquet homo patrem ſuum &c.

Pag. 63. uerſ. 5. poſt, progenitores. Quos ſecutus Ambroſius, Sed dicis, inquit, *De fide contra Arianos, ca. 3* Homouſium nominari non oportere, quia in ſcripturis diuinis non contineatur. Quæro & ego homo, qui hoc prohibes? Si ideo nominari non debet quia ſcriptũ non eſt: An ideo, quia credi non liceat? Quod ſi ita credendum eſt, cur non ita profitendum? corde enim, inquit, Apoſtolus, creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſsio ad ſalutem. Et paucis interiectis. Si enim unius ſubſtantiæ uocabulũ inde times dicere, quia ſcriptum non eſt, timere identidem debes Deum ex Deo

lumen

lumen ex lumine profiteri.

Pag. 80. *verſ.* 46. *poſt, corpore.* Et qui præceſſerunt Bædam Gregorius Nazianzenus, in oratione quã habuit in Theophania, Videbis, inquit, Ieſum in Iordane, meã expurgare purificationẽ, uel potius purificatione aquas ſanctificãtem. Idem repetit in ea, quæ proxime ſequitur, homilia. Et auctor operis in Mattheum imperfecti, quod Chryſoſtomo tribuitur, Venit, inquit, Ieſus ad baptiſmum, non ut ipſe remiſsionem peccatorum acciperet per baptiſmum, ſed ut ſanctificatas aquas relinqueret, poſtmodum baptizandis. Optatus quoque. Quod caro Chriſti ipſo Iordane ſanctior inuenitur, ut magis aquam ipſam deſcenſu ſuo mundauerit, quam ipſa mundata ſit. Et Aponius in ſuis commentariis in Canticorum, Miratur, inquit, Ioannes, cum uidet Chriſtum propter aquarum ſanctificationem ad baptiſmum uenientem. Et Bernardus. Baptizatus non te in aquis ſed aquas in te ſanctificas, ut per eas ſanctificares nos. *Hom. 4 in ca. 3 Matth.* *Lib. 1* *Ser. de paſſione Chriſti.*

Pag. 86. *verſ. ultimo, poſt, Ambroſius.* De hoc quoque meminit Gregorius Nazianzenus his uerbis. Eſt & quartum baptiſma quod per martyrium, & ſanguinẽ fit, quo & Chriſtus ipſe baptizatus eſt, longe reliquis uenerabilius, quoniam ita baptizati ſecundis ſordibus haud inquinantur. *Oratione 2. de Theophania.*

Pag. 88. *verſ.* 11. *poſt, mali.* Bernardus. Nemo mihi dicat, quod non habet fidem infans: cui mater impertit ſuam, inuoluens illi in ſacramento, quouſque idoneus fiat, proprio non tantũm ſenſu, ſed aſſenſu, euolutam puramq. percipere. *Hom. 66 in Cãtica Cantic.*

Pag. 90. *verſ* 17. *poſt, mundi.* Non Iudam Ioanni, dicit Auguſtinus, ſed baptiſmum Chriſti, etiam per Iudæ manus datum, baptiſmo Ioannis etiam per manus Ioannis dato recte præponimus. Præclare uero diſcrimen inter Ioannis, & Chriſti baptiſmum Tertullianus deſcribit, cum ait: nihil eum cæleſte præſtitiſſe, ſed cæleſtibus præminiſtraſſe: quod præparabat, inquit, baptiſmũ pænitẽtiæ, in remiſſionem delictorum, in futuram remiſsionem enunciatum eſt. Siquidem pænitentia antecedit, remiſsio ſubſequitur. Et hoc eſt uiam præparare. qui autem præparat, non idem ipſe perficit, ſed alii perficiendum procurat. Ipſe profitetur ſua non eſſe cæleſtia, ſed Chriſti, dicendo. Qui de terra eſt, de terra loquitur, qui de ſupernis uenit, ſuper omnes eſt. Item, ſola ſe pænitentia tingere, uenturum mox, qui tingeret in ſpiritu & igne. Et Petrus Chryſologus, Per baptiſma Ioannis purificabatur homo ad pænitentiam, non promouebatur ad gratiam. At uero Chriſti baptiſma ſic regenerat, ſic immutat, ſic hominem reddit ex uetere nouum, ut præterita neſciat, non recordetur antiqua, qui de terreno cæleſtia iam poſsidet, & diuina. *Tract. in Ioan.* *De baptiſmo.* *Chryſ. ſer. 173*

Pag. 90. *in margine.* Vide Auguſtini epiſtolam 48 de baptiſmo, contra Donatiſtas, lib. 5. cap. 9. De unitate Eccleſiæ cap. 18

Pag. 90. *verſ.* 46. *poſt, Chryſoſtomus quoque, Deleantur quattuor, fere uerſus, qui ſequuntur, uſque ad, Et non multo: Et in eorum locum ponantur hæc uerba.* Chryſoſtomus quoque baptiſma Ioannis alterius, id eſt Chriſti baptiſmatis præparationẽ eſſe dicit, quod remiſsionem habuiſſe negat. Hoc enim, inquit, munus illius baptiſmatis erat, quod poſtea Chriſtus inſtituit. In hoc enim uetus homo noſter crucifixus eſt, ac ſepultus. & ante crucem nuſquam prorſus remiſsio peccatorum, ſiquidem ubiq. ipſius hoc ſanguini deputatur. Idem enim iſtud Paulus affirmans inquit, Sed mũdati eſtis, ſed ſanctificati eſtis, non per baptiſma Ioannis, ſed in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritu Dei noſtri. Et alibi ipſe dicit, Ioãnes quidem prædicauit baptiſmum pænitentiæ, & non aitremiſsionis, ſed ut crederent, in aduenientem poſt eum. Cum enim nondum pro peccatis mundi hoſtia fuiſſet oblata, cum necdum Spiritus ſanctus deſcendiſſet, nec peccatum eſſet ſolutũ, nec inter dominum, atque homines inimicitia ſublata, nec maledictio expuncta, quo modo remiſsio peccatorum facta dicitur. *Homil. 10. in Matth.* *Actuum 1.*

In Orat. in S. Lauacrum. *Pag. 92. uer. 11. poſt, uerentur.* Gregorius quoque Nazianzenus hortatur baptizandum, ut ne ægre ferat exorciſmi culturam longiorem, neque ob ipſius prolixitatem defatigetur: Ea enim rite, inquit, quæ ad gratiam ſpectant, peragantur.

De hæreticis baptizandis. *Pag. 95. uerſ. 36. poſt, manus.* Hoc ex actis priore loco producto Cyprianus, Quod, inquit, nunc quoque apud nos geritur, ut qui in eccleſia baptizantur, per præpoſitos eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationē ac manus impoſitionem ſpiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo dominico conſummentur.

Pag. 99. uer. 16. poſt, illa. Benedictionem autem uocat Euchariſtiam, ſicut & *Homi. 24 in 1. ad Corint.* Chryſoſtomus, explicans illum locum, Calix benedictionis, Cum benedictionem, inquit, dico, Euchariſtiam dico, & dicendo Euchariſtiam, omnem benignitatis Dei theſaurum aperio, & magna illa munera commemoro.

Pag. 101. uerſ. 16. lege, Serpenti decipienti.

Cap. 18 de Sacramentis. *Pag. 108. uer. 49. poſt, quod etiam, adde.* Confeſſus eſt ipſe Ioannes Vicleff, quēadmodum a Thoma Vualdenſi citatur. Anſelmus quoque teſtatur his uerbis &c.

Pag. 110. uerſ. 32. poſt, extollit. Sub idem tempus fuiſſe nonnulli uolunt Almiricum quoque, qui docuerit, non aliter eſſe Chriſti corpus in Euchariſtia, quam in alio quopiam pane. ſed inter errores ab Innocentio tertio in Concilio Lateranenſi damnatos hic non reperitur.

Pag. 110. uer. 13. ſic pone. Primus igitur hæreſis huius auctor Berengarius fuiſſe uidetur: cum ante illum nemo tam aperte dogma de Euchariſtia oppugnauerit. Quem tamen illius &c.

Pag. 110. uer. 33. poſt, putamus, adde, Quamuis in ſecunda Nicæna Synodo cū iuſdā erroris circa Sacramētum Euchariſt. Iconomachos arguere uidetur Epiph.

Pag. 117. uerſ. 17. poſt, omnes. Quibus autem uerbis rectius illis reſpondebi-*De fide li. 2 c. 1* mus, quam quibus non diſsimili Arianorum inſaniæ reſpondit olim Ambroſius? Scriptum eſt, inquit. Nemo bonus niſi unus Deus. ſcriptum eſt agnoſco, ſed littera errorem non habet, utinam Ariana interpretatio non haberet. apices ſine crimine ſunt, ſenſus in crimine. Dictum ſaluatoris domini agnoſco, ſed conſideremus, quando dicat, cui dicat, qua circumſpectione dicat.

Cap. ultimo. *Pag. 117. uerſ 36. poſt, Tomo 6, adde.* Clarius autem id a Clemente demonſtratur lib. ultimo conſtitutionum Apoſtolicarum, & a Iuſtino in Apologetico.

Pag. 119. uer. 31. deleantur hæc uerba, Paulo poſt quam Chriſtus mortuus fuit, Eccleſiæ auctoritate abrogatum. *Et hoc modo ponatur,* Poſtquam Chriſtus morte ſua, quod illa figurabant, impleuerat, ab Eccleſiæ conſuetudine remotum, & prorſus fuit abrogatum.

Pag. 132. uerſ. 31 poſt illa uerba, ferimus, tollantur iſta, Quin illi ueterum, uſque ad, ful- *Ser. 2. de cena dom.* *citur: & loco eorum hæc ponantur.* Præclare dictum eſt a Bernardo. Chriſtus pro ſalute mundi ſemel factus eſt hoſtia ſalutaris, rei reconciliatio generalis, omnibus ſacramentis tam præcedentibus, quam ſubſequentibus uirtutem dedit & efficaciā, *Apo. 13* ut tanta & tali hoſtia ſanctificarētur omnes liberādi per illam. Vnde legitur, quia Agnus occiſus eſt ab initio ſæculi, iis uidelicet, qui fuerunt ab initio, ita ut per hoc, quod dicitur Ab initio, determines non tempus occiſionis, ſed ſalutis. prius enim mors eius profuit, quam fuit: prius promiſsio, ac deinde exhibitio: ab initio ergo ſæculi occiſus eſt. Ex his cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, ab origine mun-*Hebr. 10* di nullum unquam iuſtificatum & ſanctificatum eſſe, niſi per unam illam oblationē in ara crucis uel præuiſam, uel exhibitam: ſed nec deinceps quemquam iuſtificatum & ſanctificatum iri, niſi per unam illam oblationem iam exhibitam. Ceterū ſicut oblatione illa præuiſa, non fuere ſublata, quæ pro peccatis offerebātur uel ante legem, uel ſub lege ſacrificia, quin ea Deo grata potius accidere, quatenus ad præuiſum illud in ara crucis, quod præfigurabant, Chriſti ſacrificium referebantur: ſic per eandem oblationem exhibitam non tollitur quotidianum hoc,

quod Eccleſia frequentat, ſacrificium: ſed eſt Deo tanto magis acceptum, quanto crebrius, & religioſius per id, oblationis in cruce factæ memoria repræſentatur. Cum ergo dicit Apoſt. Semel oblatus eſt ad exhaurienda multorum peccata, *Heb. 9* una oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos: hoc dicere uidetur: quod *Hebr. 10* nulla fuit, nec eſt, nec erit unquam oblatio, qua ſint exhauſta peccata, uel exhauriantur: qua fuerunt homines ſanctificati, uel ſanctificarentur, præter unam illam in ara crucis factam. quæ tam accepta Deo fuit, ut propria ſua uirtute, ac merito ſanctificet quotquot Deo patri reconciliantur, & reconciliando ſanctificatur. Quotquot autem alia ſacrificia pro peccatis offerebantur, exhauriendi peccata, & ſanctificandi nim ab hoc uno mutuabantur, huius unius uirtute ac merito ſanctificabantur, quatenus ad hoc unum referebantur. Huic igitur unico ſacrificio ueterum omnia ſacrificia ceſsiſſe, quæ typum huius immolationis geſſeruut, *Hebr. 10* & umbram eius fuiſſe ab Eccleſia docti confitemur. Siquidem oblatione, hoc eſt morte ſua Chriſtus illud ipſum perfecit & conſummanit, quod hoſtiæ, uictimæ, & ſacrificia ueterum promittebant. promittebant autem fore, ut aliquando Dei filius in aſſumpta carne, morte ſua, & profuſo pretioſo ſangnine ſuo genus humanum redimeret. quod illa una oblatione perfectum eſt: cuius oblationis futuræ fide Deo recõciliati ſunt, & ſanctificati quotquot reconciliati ſunt, & iuſtificati. nec alia fuit umquam, nec eſt, nec erit reconciliandi ratio. Quamobrem adueniente ueritate, ceſſerunt figuræ: aduenlente luce, ceſsit umbra: nec deinceps adumbratum illud amplius oportuit, quod iam exhibitum eſt, & omnibus reuelatum. ſed num propterea tanti beneficii iam nobis re ipſa præſtiti memoria debuit intermitti? hoc uero pugnaret cum illa Euangelii uoce, Hoc facite ad meam *Luc. 22* commemorationem. Oblationis illius in Cruce factæ memoriam hoc quotidiano ſacrificio perpetue Deus in Eccleſia ſua celebrari uoluit, nec unquam ante cõſummationem ſæculi intermitti, ut iugiter coleretur per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretiũ; & illa perennis uictima uiueret in memoria, & præſens ſemper eſſet in gratia. Et ſicut priorum temporum oblationes ad exhibendum olim Chriſti ſacrificium in Cruce, ſic nouæ legis hoc ſacrificium ad exhibitum iam refertur. In carnalibus illis uictimis figuratio fuit carnis Chriſti, quam pro peccatis noſtris ipſe ſine peccato fuerat oblaturus: & ſanguis, quẽ erat effuſurus in remiſsionem peccatorum. In hoc ſacrificio præſens adeſt caro Chriſti, quam pro *Matth. 26* nobis obtulit: & ſanguis, quem pro nobis effudit. In ſacrificiis illis, quid nobis donandum eſſet, figurate ſignificabatur: in hoc, quid iam donatum ſit, euidenter oſtenditur. In illis prænunciabatur Dei filius pro impiis occidendus, in hoc autem occiſus annunciatur. Et ſicut illa non propterea non fuerunt uera ſacrificia, quia ſigna fuerunt ueri ſacrificii, quod erat in Cruce peragendum, ſic & hoc non propterea non eſt uerum ſacrificium, quia ſignum eſt eiuſdem ueri ſacrificii, quo ſemetipſum in ara Crucis pro nobis Chriſtus obtulit. niſi quis forte ſic inſaniat, ut magis ad rationem ſacrificii pertinere putet quod rem faciendam ſignificet, quam quod iam factam commemoret. Certe ſicut cœna noſtra, non eſſet commemoratio cœnæ Dominicæ, imagoq. illius, & exemplar, niſi uere manducaremus, ita nec Euchariſtia noſtra uerum exemplar & imago fuit ſacrificii, quod in cruce Chriſtus obtulit, niſi uere ſacrificaremus. Cuius autem rei crebriorem apud S. Patres mentionem fieri legimus? quã huius, quæ fit a ſacerdotibus Chriſti, corporis & ſanguinis oblationis? Quod ſi Chriſti ſanguis offertur in hoc myſterio, quis iam negare poterit, quin id uere ſit ſacrificium, etiamſi nihilominus exemplar ſit illius hoſtiæ cruentæ, cum in pretium redemptionis noſtræ profuſus Chriſti ſangnis in ara crucis offerebatur? Quapropter merito quoſdam ridet Innocentius Pont. qui crederent in Euchar. ſacramento non eſſe Chriſti *4. de myſt. alt.* corporis & ſanguinis ueritatem, ex eo, quod non raro myſterium, imaginem, fi- *ca. 35. ea. cum* guram & exemplum id uocari legimus. Quorum errorem refellens, ſi quia figu- *marth. de cele.*

ra, inquit, eſt Sacramentum altaris, ueritas eſſe negatur: ergo nec mors, nec re-
Rom. 4 ſurrectio Chriſti, ueritas eſt, ſiquidem eas imaginem, & ſimilitudinem eſſe tradit
1. *Pet.* 2 Apoſt. quin & Petrus exemplum in ſua paſsione Chriſtũ nobis reliquiſſe ſcripſit.
Nihil igitur impedit quo minus in externo ſacrificio forma ſit, ſpecies, imago,
& exemplar ſacrificii crucis, in corpore uero & ſanguine, quæ ſunt res intus in-
cluſæ, ueritas exiſtat eiuſdem ſacrificii. ſed quoniam in cruce palam & ſine my-
ſterio fuit hoſtia cruenta, in altari uero occulte & myſtice abſcondita: ne nos
In cap. 8. epiſt. ad Hebr. eodem, quo Chriſtus, modo ſacrificare putaremur, cũ ſuo Theophyl. recte Chry
ſoſtom. admonuit, nos non immolare Chriſtum ſicut ſe ipſe in cruce immolauit,
ſed illius in cruce facti ſacrificii recordationem facere: quæ tamen recordatio ſi-
ue commemoratio non eſt otioſa, nec umbratilis, uerum efficit quod ſignificat.
Rom. 6 Nam etſi Chriſtum denuo non occidimus, qui reſurgens ex mortuis iam non mo
ritur, mortem tamen illius haud aliter, quam ſi nunc eam oppetiiſſet, applica-
mus, nec ſola fide, nec ſolis uerbis, uerum & ſymbolis, ut facimus, quæ non mi-
norem habent rem, quam ipſæ res haberent, ſi, cum earum commemoratio fit,
uere patrarentur. incruento ſacrificio crucis, mors quoque cruenta fuit. in hoc
incruento mors etiam eſt myſtica, & incruenta, hoc eſt effectus mortis, haud ali
ter quam ſi præſens nunc adeſſet. ſic. n. in hoc myſterio Chriſti mors & eius fructus
nunc applicatur, ac ſi nunc ille moreretur. ueriſsimum enim eſt, quod Abbas
In cap. 6. Ioan. Rupertus, uir cum primis doctus, aliquando dixit. Quam uere Chriſtus in illa
ſpecie, qua pependit in cruce, remiſsionem peccatorum operatus eſt omni-
bus, qui illum expectabant ab origine mundi cum fide, ſiue legalibus fidei ſa-
Gen. 4 cramentis a iuſto Abel uſque ad latronem, quem in cruce confitentem ſuſcepit:
Luc. 23 tam uere in iſtis ſpeciebus panis & uini eandem remiſsionem operatur omnibus,
qui ſunt ingreſsi, uel ingrediuntur ad eam fidem, poſtquam illa, nimirum huma-
Act. 1 na, ſpecies hinc tranſiuit, & in cælum ſeſe recepit. Ex iis facile perſpicere qui-
uis poteſt, quidquid fuit propitiationis uel in ueteris legis ſacrificiis, quæ ſigna
fuerunt futuræ, uel in hoc noſtro, quod præteritæ mortis Chriſti ſignum eſt, id
omne tribui ei, quæ facta eſt in cruce, oblationi. quæ licet ſemel peracta, ſem-
per tamen uiget, adeoque perpetua eſt quoad efficaciã, atque illius uirtute, quod
numquã excidit æternũ Chriſti ſacerdotiũ, quo miniſtros etiã ſuos fungi uoluit,
Catech. 5. myſtagog. fulcitur. Cyrillus Hieroſol. de miſſa uerba faciens, uocat illam τὴν πνευματικὴν θυ-
σίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, hoc eſt ſpirituale ſacrificiũ, & incruentũ Chriſti cultũ.
Chriſti uero corpus, quod præſens adeſt in altari, uocat ibidẽ τὴν θυσίαν ἱλασμοῦ,
hoc eſt hoſtiam propitiationis, non obſcure indicans, quidquid eſt propitiatio-
nis, non tam actioni ſacerdotis, quam illi hoſtiæ deberi, quæ pro nobis oblata
eſt in ara crucis: propter quã uocatur miſſa propitiatorium ſacrificium: quãdo-
quidem præſens adeſt in altari corpus illius, & ſanguis, qui factus eſt propitia-
1. *Ioan.* 2 tio pro peccatis noſtris, D. N. Ieſu Chriſti. in cuius præſentia, ſicut uere dictum
Serm. de cæ. do. eſt a Cypriano, non ſuperuacue mendicant lacrymæ ueniam, nec umquam pati-
tur contriti cordis holocauſtum repulſam. Quam etiam ob cauſam Germanus
In theoria rerũ eccl. Patr. Conſtantinopolit. θυσιαστήριον, ideſt altare uocat ἱλαστήριον, ideſt propitiatori
um, propter præſentiam illius in ipſo, qui eſt propitiatio noſtra. Nec Alexander
Rom. 3 modo, uerũ & Iulius Pont. omnia crimina & peccata deleri dicunt hoc ſacrificio.
Epi. 1. ad ortho. Per quod etiam Cypri. Athan. & Damaſc. omnes expiari ſordes affirmant. Euſeb.
epiſt. ad Epiſco. uocat redemptionis oblationem. Chryſoſt. & eum ſecutus Theophyl. remiſsionẽ
Ori. 4. cap. 14. peccatorum ei tribuunt. Vt non temere ſacrificium hoc, non Eccleſiaſticum
hom. 5. de paſc. tantum, uerum & propitiatorium eſſe dictum intelligas: propter eam, quæ præ
hom. 13. ad Hebraos, cap. 8 ſens adeſt in altari, propitiationem noſtram. Quamobrem &c.
Pag. 133. uerſ. 35. poſt, iuuent, tollantur illa uerba: Quod ſi quid loquantur &c. uſque ad, legimus: & loco eorum ponantur iſta. Sed & ante hos omnes Clemens, Petri
Lib. 2. cap. 29 ſucceſſor, ita loquitur de ſacerdotibus aſsiſtentibus ad altare Dei, προσαγόντες
αὐτῷ

αὐτῷ τὰς λογικὰς, καὶ ἀναιμάκτους θυσίας, διὰ Ἰησοῦ μεγάλου ἀρχιερέως. Hoc eſt, offerentes ei rationales, & incruentas hoſtias, per Ieſum magnum Pontificem. Et alio loco, pro ſacrificio cruento, λογικὴν, καὶ ἀναίμακτον, καὶ τὴν μυστικὴν. Hoc eſt, rationale, & incruentum ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortem Domini per ſymbola corporis & ſanguinis ſui celebratur. Et iterum offerentem tibi καθαρὰν, καὶ ἀναίμακτον θυσίαν. Hoc eſt puram & incruentam hoſtiam, quam per Chriſtum inſtituiſti myſterium noui teſtamenti. Cruentum igitur ſacrificium ſemel eſt oblatum in cruce, ſed incruentum offertur quotidie. Sic ab Auguſtino dictũ eſt ſæpe ita &c. *Lib.6.cap.23*

Pag. 134. uerſ. 34. poſt, ſeparabantur: adde. Scripſit ante annos quingentos uerſus quoſdam de concordia ueteris & noui teſtamenti Cœnomanum Epiſcopus Hilderbertus: inter alios etiam leguntur hi uerſus.

Mortuus ille ſemel licet ultra non moriatur,
Idem quotidie ſine uulnere ſacrificatur.
Nam quia peccantes medicina ſemper egemus,
Hanc pro peccatis medicinam ſemper habemus.

Pag. 138. uerſ. 12. poſt ſpiritum ſanctum, adde. Nec prius eos hoc munere ſacerdotali functos fuiſſe, teſtis eſt Clemens, qui pulchre cum Dionyſio conſentiens his uerbis utitur. Primus igitur natura pontifex eſt unigenitus Chriſtus, qui non ſibi ipſe honorem arripuit, ſed conſtitutus eſt a patre, qui propter nos homo factus & ſpirituale ſacrificium offerens Deo, & patri ſuo, ante paſsionem nobis ſolis præcepit hoc facere, quamquam præſentes nobiſcum eſſent alii, qui in ipſum crediderant. Sed non omnino omnis, qui credit, continuo ſacerdos eſt, & pontificiũ conſequitur honorem. Poſt autem aſſumptionem ipſius nos, oblato ſecundũ eius ordinationem ſacrificio puro & incruento, conſtituimus Epiſcopos. Iuſtinus quoque. Apoſtoli enim in cõmentariis ſuis, quæ Euangelia dicuntur, ita ſibi Ieſum præcepiſſe tradiderunt, eum accepto pane, cum gratias egiſſet, dixiſſe: Hoc facite in mei memoriam: hoc eſt corpus meum: dixiſſe etiam accepto poculo, cum egiſſet gratias, Hic eſt ſanguis meus, ſibiq. ſoli dediſſe. *Lib.8.cap.ulti. conſti. Apoſto.* *Iuſti.in Apologia 2*

Pag. eadem uerſ. 26. poſt, offerri Deo, adde. Bernardus ſacerdotes alloquens. Audite modo, & obſtupeſcentes admiramini: Nulli Angelorum, nullis ſpiritibus ſupernis, ſed hominibus, nec tamen omnibus, ſed ordini ueſtro tantum, mandatam eſſe tanti ſacramẽti celebrationem in altari quod Chriſtus fecit manibus ſuis in cœna paſchali. Expoſitis igitur forma, & efficacia ſacramenti, reſtat dicendum quibus in uerbis mandauerit Chriſtus illud celebrandum. Hoc facite, ait, in meam commemorationem. O uerba nimis affectuoſa, o uerba pungitiua, & penetratiua uſque ad animam. Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Propheta etiam dicit. Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. O ſumme pie & uere ſuauis memoria, annunciare mortem Domini, donec ueniat. *In altero ſerm. de cœna Domi.*

Pag. 153. uerſ. 4. poſt, corde. Itidem & Cæſarius. Rogo uos, inquit, fratres, & paterna pietate commoneo, ut quotiens aut in die dominico, aut aliis maioribus feſtiuitatibus miſſæ fiunt, nullus de eccleſia diſcedat, donec diuina myſteria compleantur. Et quamuis multi ſint, de quorum fide & deuotione gaudeamus: ſunt tamen plures minus de ſalute animæ ſuæ cogitãtes, qui lectis diuinis lectionibus ſtatim de eccleſia foras exeunt, cum tamen etiam, dum ipſæ lectiones legũtur, aliqui ex illis ita ocioſis, & ſecularibus fabulis occupantur, ut eas nec ipſi audiant, nec alios audire permittãt. Iſti tales minus a nobis culparentur, ſi ad eccleſiã nõ uenirẽt: quia ibi probãtur amplius Dominũ lædere, ubi peccatorum potuerũt indulgentiam promereri. Unde rogo uos fratres, ut humilitatis noſtræ ſuggeſtionem non ſolum patienter, ſed etiam libenter accipiatis. Si enim diligenter attenditis, cognoſcetis, quia non tunc fiunt miſſæ quando diuinæ lectiones in eccleſia recitantur. ſed quando munera offeruntur, & corpus Domini conſecratur. Nam lectiones, ſiue Propheticas, ſiue Apoſtolicas, ſiue Euangelicas, etiam in *Hom. 9*

domibus ueſtris ant ipſi legere, aut alios legentes audire poteſtis. Conſecrationem uero corporis & ſanguinis Chriſti, non alibi niſi in domo Dei audire uel uidere poteritis. Ideo qui uult miſſas ad integrum cum lucro animæ ſuæ celebrare uſquequo oratio dominica dicatur, & benedictio populo detnr, humiliato corpore, compunctoq. corde debet in Eccleſia continere. Cnm enim maxima pars populi, imo quod peius eſt, pene omnes, recitatis lectionibus, exeunt de Eccleſia, cui dicturus eſt ſacerdos, ſurſum corda, numquid reſpondere poſſunt quando deorſum in plateis, & corpore ſimul, & corde diſcedunt. uel qualiter cum tremore ſimul & gaudio clamabnnt, Sanctus, ſanctus, ſanctus, Benedictus qui uenit in nomine Domini. Aut quando oratio dominica dicetur, quis eſt, qui humiliter & ueraciter clamet. Dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Cum enim etiam illi qui ſe in Eccſeſia continēt, ſi non dimiſerint debita debitoribus: ad iudicinm magis qnam ad remedium orationem dominicam proferunt ex ore, quam implere non probantur in opere: & ſine cauſa dicunt, libera nos a malo, quando ipſi non deſinunt rcddere malum pro malo. Si ergo etiã illi periclitantur, qui intus ſunt, ſi implere noluerint, quod promittunt: quid de ſe cogitant illi, quos aut inſatiabilis cupiditas, aut amor ſeculi iſtius ita detinet implicatos, ut eos unius horæ momento ſtare in Eccleſia non permittant? quibus non ſufficit, quod per totam hebdomadam, aut pro neceſsitate, aut ſorte (quod uerius eſt) pro cupiditate iugiter occupantur: adhuc inſnper, poſt nnius, aut duarum horarum ſpatium, quo uidentur magis corpore, quam corde ad Eccleſiam conuenire, mittentes dorſa ſacrificiis, uel ſacerdotibus Dei, ad amplexandam uoluptatem ſæculi eius ſine mora aliqua renertuntnr, non agnoſcentes, quid expetant, quid relinqnant, ſequūtur tenebras, & deſerunt lucem, amplectuntur umbram & deſpiciunt ueritatem, dimittunt dnlcedinem Chriſti, & requirunt amaritudinem mundi: diligentes uanitatem, & qnærentes mendaciū uere ignorant, quantum boni in celebrandis miſsis agitur, qui de Eccleſia feſtiuns egreditur: cum tamen iſtos tales ſi aut Rex, aut aliqua potens perſona uocaſſet ad prandium, uelim ſcire, ſi præſumerent diſcedere, niſi prius totum prandium compleretur, etiam ſi perſona non teneret, gula tenerentur. Quare de conuiuio hominis, niſi prius expeditum fnerit, non diſcedimus, niſi quia et nentrē forte pluſquam expedit implere uolnmns, & hominē lædere formidamns. Quare de ſpirituali & diuino conuiuio cito diſcedimus, timeo dicere ne forte aliqni iraſcantur: ſed tamen tam propter meum quam propter ueſtrum periculū dicturus ſum. Hoc ideo facimus, quia nec de cibo animæ curamus, nec dominū timemus, nec hominem reueremur: & quia Deo propitio, non ſunt toti in hac Parte culpabiles, ſed mnlti inueniuntur, qui, uſquequo benedictio ſuper populum detur, de Eccleſia non diſcedunt, & humiliter orare non ſolnm pro ſe ſed & pro aliis nō deſinunt. Illis, quibus tantam compunctionem Deus dedit, ut in Eccleſia perſeuerent, retribuet mercedem, eis uero qui negligentes ſunt, iuſto indicio damnabit. Et ideo fratres monete eos, qui nec orationem dominicam dicere nec benedictionem accipere uolunt, & non deſinite caſtigare dicentes eis, & infinitiſsime comminantes, quia nihil eis prodeſt, quod lectioues diuinas audiunt, ſi antequã diuina myſteria compleantur abſcedunt. Illis tamen qui in publicis neceſsitatibus occupantur, & iis qui aliqua infirmitate prohibente expectare non poſſunt, imputare non poſſumus, nec debemus. Ipſi tamen uideant in conſcientia ſua, utrnm eos neceſsitas rerrahat, an uoluntas. Vnde iterum atque iterum rogo, pariter & conteſtor, ut omni die dominica, & præcipue in maioribns feſtiuitatibus, donec myſteria dinina compleantur, nullus ab Eccleſia abſcedat, niſi forte, (de quibus ſupra diximus) quos aut grauis infirmitas, aut publica neceſsitas ſtare diutius non permittit. uere dico fratres, ſatis durum, & prope nimis impium eſt, ut Chriſtiani uon habeant reuerentiam diei dominico, quam Iudæi ob-

ſeruare

ſeruare uidentur in ſabbato. Cum enim ipſi infelices ita ſabbatum obſeruent, ut in eo nihil terreni operis exercere præſumant: quanto magis illi qui non argento neque auro, ſed pretioſo ſanguine Chriſti redempti ſunt, debent attendere pretium ſuum, & reſurrectionis die orationi uacare & de ſalute animæ ſuæ attẽtius cogitare. Ad extremum ſi toto die dominico lectioni inſiſtere, & Deo ſupplicare negligimus, non leuiter in deum peccamus, quantũ mali eſt, ſi uel unius, uel duarum horarum ſpatio, cum diuina myſteria celebrantur, in Eccleſia ſtandi patientiam non habeamus. Sed quod peius eſt, ita nos amor ſeculi huius inebriat, ut nos umbra uolaticæ falſitatis, ad uana & falſa gaudia, quæ ueros dolores pariunt, hoc eſt uoluptas mundi, atque cupiditas iugiter trahat. unde iterum, atque iterum rogo, ut nullus ex uobis de Eccleſia diſcedat, niſi cum diuina myſteria ad integrum fuerint celebrata. Et ita uos in Eccleſia continete, ut nullus ex uobis otioſis, aut terrenis ſe fabulis ſtudeat occupare. Ego quod & unum expedit dicere, & uobis audire, humiliter admoneo, pariter & conteſtor. Qui contemnit præconem, ſentiet iudicem. Ille autem, qui me libenter audierit, & quod ſupplicaui implere contenderit, credo de Dei miſericordia, quod illi & in hoc ſæculo, & in futuro repenſabuntur præmia glorioſa. Ille uero, qui contemnere uoluerit, nõ ſe poterit ante tribunal Chriſti excuſare dicendo, ſe nec a malis prohibitum, nec ad ea quæ ſunt ſancta, & Deo placita, admonitione aſsidua prouocatum. Sed credimus de Dei miſericordia, quod non de contempto incurſuri eſtis iudicium, ſed magis pro benigna obedientia peruenietis ad regnum. Præſtet qui cum patre, & ſpiritu ſancto uiuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Pag. 152. *uerſ.* 40. *poſt, auxilium.* Quæ uerba reperiuntur etiam ex magna parte, apud eundem in Homiliis ad populum Antiochenum. *Hom.* 29

Pag. 154. *uerſ.* 22. *poſt, ſpiritualem, adde,* Hoc eſt. non accepit effectum ſalutarem ſacramenti.

Pag. 154. *in margine.* Pro, Auguſt. epiſ. 62. pone. 162. Et paulo inferius in margine, pro lib. 5. cap. 6. pone cap. 8. Ibidem inferius, pro cap. 6. pone, 8. Ibidem, Anſelmus cap. 9. adde, de Sacramento corporis Chriſti.

Pag. 154. *uerſ.* 44. *poſt, Iuda,* Et iterum alio loco, Ex una re ſancta Iudas ſi ſumebat iudicium, Petrus ſalutem. Et aliquanto ante, Cyprianus Chriſtum alloquens, Ad menſæ tuæ participationem, inquit, Iudas eſt admiſſus.

Pag. 158. *uerſ.* 29. *poſt, edixerunt.* Idem ante Ioannem Damaſcenum teſtatur Iſidorus, dicens, ſacrificium pro defunctorum requie offerri, quia per totum hoc orbem cuſtoditur, credimus, quod ab ipſis Apoſtolis traditum ſit. *Lib.* 1. *de offic. cap.* 18

Pag. 159. *uerſ.* 15. *poſt, memoria, adde.* Legimus autem & Lyturgiam quandam D. Clementis, in qua itidem precationes fiunt, & pro uiuis & pro mortuis, utitur autem his uerbis, offerimus tibi pro omnibus, qui a ſæculo placuerunt tibi, ſanctis Patriarchis, Prophetis, iuſtis, Apoſtolis, martyribus &c. Et paulo poſt, pro Regibus, & his qui in ſublimitate ſunt conſtituti, oremus, ut in pace per ipſos uiuamus, & tranquillam & quietam uitam agentes, uerſemur in omni pietate & ſanctitate, ſanctorum martyrum memoriam colamus, utq. participes fiamus certaminum, quæ ipſi pertulerunt, digni efficiamur, pro his qui in fide quieuerunt, oremus. quod uero dicit Clemens, offerimus pro ſanctis Patriarchis &c. non ſic accipiendum eſt, quaſi precibus, & oblationibus noſtris ipſi indigeant: ſed magis offerimus in gratiarum actione. Certum eſt quod ſancti martyres ſimul ut occiſi fuerint pro nomine Chriſti, cæleſte regnum ſine ulla cunctatione retinent, quemadmodum iis ipſis uerbis ſcribit etiam Cyprianus: Et tamen idem de martyribus loquens, Sacrificia, inquit, pro eis ſemper offerimus: quod non ita accipiendum eſt quaſi ipſi indigeant: ſed magis, ut gratias agamus Deo, de uictoria illorum: & ut ipſi intercedant pro nobis. Quod etiam indicat Cyrillus Hieroſolymitanus, cum ita loquitur. Hoc ſacrificium tibi offerimus, ut memores ſimus, etiã qui *Lib.* 5. *epiſt.* 12 *Lib.* 4. *epiſt.* 5 *Catecheſi ultima myſtagogi.*

qui obdormierunt, Patriarcharũ, Prophetarum, Apoſtolorum, martyrum, ut Deus orationibus & interceſsionibus eorum ſuſcipiat noſtram deprecationem. Deinde etiã pro defunctis ſanctis Patribus & Epiſcopis, denique pro omnibus, qui nos præceſſerunt, magnam utilitatem credentes acceſſuram eorum animabus, pro quibus offertur deprecatio, præſente ſancto & tremendo ſacrificio. & uolo uobis id exemplo demonſtrare: ſcio enim multos hoc dicere. Quid inde capit emolumenti anima, ſi poſtquam in peccatis migrauerit ex hoc ſæculo, in precibus quæ funduntur ad altare eorum fiat memoria? Age igitur, ſi Rex quiſpiam eos a quibus offenſus eſt, mittat in exilium, deinde qui ſunt illi neceſsitudine coniuncti, corona contexta pro his, qui ſunt ea pœna mulctati, eam ipſi offerant: an illis non remittat aliquid de pœna conſtituta? Ad eundem modum & uos pro his qui obdormierunt, Deo preces offerentes, etiam ſi peccatores ſint, non coronã contexímus, ſed Chriſtum immolatum pro noſtris peccatis offerimus, deprecantes pro ipſis & pro nobis benignum Dominũ. His uerbis Cyrillus, quorum poſtremam partem a Dionyſio Ariopagita mutuatus uidetur, nõ obſcure ſignificat, in memoria martyrum offerri ſacrificia, non quod oremus pro ipſis, ſed ut ipſorum potius precibus, & meritis iuuemur.

Pag. 163. uerſ. 32. poſt, iudicij. Et Cæſarius. Erubeſcimus modo paruo tempore pænitentiam agere, & non timemus ſine ullo termino æterna ſupplicia ſuſtinere. O infelix homo, de ipſo uulnere non erubeſcis: peccatum enim uulnus eſt: pænitentia, ligatura uulneris eſt. Tu qui pænitentiam non uis agere, ſine dubio diſsimulas medicamenta tuis uulneribus adhibere, & non agnoſcis, quia plus factum eſt, & maiorem horrorem generat uulnus deopertum, quam ſi eſſet medicamentis appoſitis inuolutum.

Hom. 9. de pænitentia. *Pag. 164. uerſ. 39. poſt, lacrymarum.* Chryſoſtomus uero lacrymas uocat ſecundum baptiſma.

Lib. 2. de offic. cap. 16 *Pag. 163. uerſ. 2. poſt, promeruit.* Poſt quem etiam Iſidorus, Lacrymæ, inquit, pænitentium, apud Deum pro baptiſmate reputantur.

Lib. 2. de offic. cap. 16 *Pag. 165. uer. 35. a fine capitis, poſt, regnum.* Quos omnes ſecutus Iſidorus, In actione, inquit, pænitentis non tam conſideranda eſt menſura temporis, quam doloris. ſi quis circa finem ſuum per pænitentiam deſinat eſſe malus, non ideo debet deſperare, quod in termino eſt ultimæ uitæ: non enim Deus reſpicit quales ante fuimus, ſed quales circa finem exiſtamus: ex fine enim ſuo unumquemque aut iuſtificat, aut condemnat: ſicut ſcriptum eſt, Ipſe iudicat extrema terræ. Et alibi: Vniuerſorum finem ipſe conſiderat.

Pag. 167. uerſ. 47. poſt, poſsit. Conſtat Iacobum non prius uerba hæc protuliſſe, confitemini alterutrum, quam presbiterorum feciſſet mentionem, ut ex ui cuiuſdam conſequentiæ de illis dicta uideantur.

Pag. 169. uerſ. 5. a capitis initio, poſt, exercitia. Quod etiam indicat Chryſoſtomus, cum ait: Si oraueris, & ieiunaueris, & eleemoſinam iuſte feceris, compleſti pretium, redemiſti peccata tua, remiſſa ſunt crimina, reparata eſt uita tua.

Hom. 25 *Pag. 170. uerſ. 21. poſt, terreus.* Grandi plagæ, dicit Ambroſius, alta, & prolixa opus eſt medicina.

Eadem pag. uerſ. 32. poſt, æternis. Quæ omnia uerba repetit Cæſarius in ſuis homi.

Pag. 174. uerſ. 16. deleantur hæc. Teſtare, aut teſtimonio æquiualente per confeſsionem corpus tuum afflige. & eorum loco ponantur. Martyrium pro Chriſto ſubi, uel, quod par eſt martyrio, per tuam exomologeſim propriũ corpus afflige.

Ibidem, uerſ. 18. poſt, chordarum. Medicina, inquit, ſanat peccata magna. Ieiunium ebrietatem curet, pſalmus turpem cantum, lacryma ſitriſus medicina, pro ſaltatione genu Deo flectatur, pro tripudio, pectus pulſetur, pro ueſtium ornatu ſuccedat humilitas, ſuper omnia autem eleemoſina redimat te a peccato. Redemptio enim uiri, diuitiæ eius.

Pag.

Pag. 175. *uerſ.* 40. *poſt, poſterior.* Iridem & ab Angelomo in iis commentariis, quos in libros Regum ſcripſit, ubi Dauidis hanc hiſtoriam tractat.

Pag. 176 *uerſ.* 42 *poſt, proficiſci.* Sic et Cæſarius: Omnepeccatũ, quod in hoc mundo non corrigitur, in futuro ſeculo punietur.

Pag. 177 *uerſ.* 41. *poſt, multa.* Has peccari reliquias pulchre deſcribit Chryſo ſtomns his uerbis. Non in hoc ſolum lædimnr a peccato, qnod peccamus, ſed et *In Actis Apo* alind grauat, quod anima recipit habitum. Sicut in corpore per exemplum mani *ſtolo. hom.* 41 feſtius uidere licet. Sicut enim qui febre laborat, non in hoc ſolum læditur, qnod ægrotat, ſed etiam quod poſt morbnm infirmior ſit, liceta morbo diuturno ad bonam ualetudinem redeat. Ita ſane et de peccaro dicendum. licet ſanemur, adhuc tamen egemus magna fortitudine. Vide enim, quæſo, quendam, qui contu melia affecit, et non ſnpplicio affectnm, non propter hoc ſolum debet lacrymari, quia non contumeliæ dat pœnam ſed etiam propter aliam cauſam, ut lugeat, dignum. Et qnalis hæc? Qnia impndentior facta eſt anima. Nam nnumqnodq. pec catum, ubi patratnm fuerit, & ad finem peruenerit, relinquit in anima uenenum. Non audis quoſdam dicentes, qnando a morbo confirmati fuerint: Non au ſim aquam bibere. qnamuis ſanns ſit: ſed ita morbus læſit.

Pag. 178. *uerſ.* 46 *poſt, Auguſtinus.* Sedullius, Gregorius, Cæſarins, Anſelmus memoriæ prodiderunt. Sed libet Auguſtini uerba adſcribere. Dicitur, inquit, Sal *Tom.* 8. *in* uus erit, ſic tamen qnaſi per ignem. Et quia dicitur ſalnus erit, contemnitur iſte *pſal.* 38 ignis. Ita plane, qnamnis ſalni per ignem, grauior tamẽ erit iſte ignis, quam quidquid poteſt homo pati in hac uita.

Pag. 179. *uerſ.* 20. *poſt, interpretantur.* Scribit Gregorius Niſſenns de gladio hoc, quod non ſemper ingredientibus ex aduerſo eum ſtantem ſcriptura demon ſtrat, uerumetiam uerti fingit: ut indignis quidem aduerſns appareat, dignis ue ro nerſus a tergo exiſtat, expeditum eis aditum patefaciens ad uitam, intra quã illi, fiducia certaminum illæſi, flammam transgreſsi penetrarunt. qua etiam nos intrepide ſuperata, intra paradiſum perueniamus, per illorum interceſsionem confirmati ad bonam confeſsionem domini noſtri Ieſu Chriſti. Qnem ſecutus *Pſal.* 118. *ſer.* 3 Ambroſius plura genera baptiſmatum enumerat. Eſt etiam baptiſmum, inquit, in paradiſi ueſtibnlo: quod antea non erat: ſed poſteaquam peccator excluſus eſt, cœpit eſſe romphæa ignea, quam poſuit Deus. quæ ante non erat, quando peccatum non fuit. culpa cœpit, & baptiſmum cœpit, quo purificentur, qui in paradiſum redire cupiebant, ut regreſsi dicerent. Tranſiuimus per ignem & aquam. Hic per aquam, illic per ignem, per aquam, nr abluantur peccata, per ignem, ut exurantur. Et paucis inreiectis. Etſi aliquis, ut Petrus ſit, ut Ioannes, baptizatnr hoc igni. Veniet ergo Baptiſta magnus. mouebit romphæam uerſatilem. dicet iis, qui a dextris ſnnt, non habentibus grauia peccata. Intrate, qui præſumitis, qni ignem non timetis. Et aliquanto poſt in eundem pſalmnm ſcribens. Omnes oportet per ignem probari, quicumq. ad paradiſum redire deſi *Sermone* 20 derant. Non enim ocioſe ſcriptum eſt, quod eiectis Adam & Ena de paradiſi ſede, poſuit Deus in exitu paradiſi gladium igneum uerſatilem. Omnes oportet tranſire per flammas. ſiue ille Ioannes Euangeliſta ſit, qnem ita dilexit Dominus, ut de eo diceret ad Petrum: Sic eum uolo manere: quid ad te? tu me ſequere: de morte eius aliqui dubitarunt, de rranſitu per ignẽ non poſſumns dubitare: qnia in paradiſo eſt, nec ſeparatur a Chriſto. ſiue ille ſit Petrus, qui clanes accepir regni cælorum, qni ſupra mare ambulauir. oportet dicat. Tranſinimus per ignem, & aquam, induxiſti nos in refrigerium. Sed Ioanni cito nerſabitnr gladius igneus, qnia non inuenitur in eo iniquitas, quem dilexit æquitas. ſed ſi qnid in eo fuit hu mani uitii, caritas diuina decoxit. Alæ enim eius, ſicut alæ ignis. Qui habuerit hic caritatis ignem, illic ignem gladii timere non poterit. Ipſi Petro, qui toties mortem ſuam pro Chriſto obtulit, dicet. Tranſi, recumbe. ſed ille dicet. Igne

nos

uos examinabit. ſicut examinauit argentum. Etenim in quo aqua multa excludere non potuit caritatem, quo modo eam ignis excludet? Sed ille examinabitur ut argentum, ego examinabor ut plumbum. donec plumbum tabeſcat, ardebo: ſi nihil argenti in me inuentum fuerit, heu me in ultima inferni detrudar, aut ut ſtipula totus exurar.

Pag. 1. uerſ. 2. poſt Emiſenum, adde. Qua de re qui uolet plura legere, poterit apud Lactantium lib. 7. inſtitutionum, cap. 21. Prudentium in Hamartigenia, Hieronymum in fine commentariorum in Eſaiam, et Gregorium Nyſſenum, in diſputatione de anima, & reſurrectione cum ſorore Macrina. Nam &c.

Hier. cap. 47 *Pag. 189. uerſ. primo poſt, uelit.* Hoc eſt, quod apud Hieremiam legimus, quod miſſus fuerat ab uniuerſo populo, ut oraret pro illis ad dominum Deum ſuum, & dixerunt ad Hieremiam. Sit dominus teſtis inter nos ueritatis & fidei, ſi non iuxta omne uerbum, in quo miſerit te dominus Deus ad nos, ſic faciemus. Voci domini Dei noſtri, ad quem mittimus te, obediemus. ſic ille deferebat preces ad eũ,
Li. b 2 de Monarchia & uiciſsim populo Dei annunciabat uoluntatẽ. Et apud Philonem. Poſtulat enim in ſacerdote lex præſtantiorem homine indolem. quippe qui Deo ſit familiaris præ ceteris, ſitus in quodam diuinæ humanæq. naturæ (ſi uerum fateri licet) confinio, ut hoc meditatore Deus propicietur hominibus, eiuſdem miniſterio porrigat eis largiaturq. ſuam gratiam.

Lib. de Monarchia. *Pag. 189 uerſ. 15. poſt, plenus eſt.* Idem alibi, Hieremiam, inquit, mediatorem Deus facit.

Pag. 190. uerſ. 38. poſt, Chriſtus. Teſtatur etiam diſcipulus eius Clemens, cum
Lib. 2 conſt. Apoſt. cap. 23 docet honorare nos debere per eos qui præſunt dominum Deum, exiſtimantes quod os Dei ſint Epiſcopi.

Homi. de Adã & Sodomitis. *Pag. 193. uerſ. 31 poſt, Hieronymus.* Quod ipſum etiam Chryſoſtomus aſſerit explicans illum locum, Cum offers munus tuum.

Pag. 193. uerſ. 39. ſcribatur in margine. Clemens lib. 2 cap. 10. conſtitutionum Apoſtolicarum.

Lib. 1. cap. 27 *Ibidem uerſ. 44. poſt, ſuſtinebit.* Auſus fuit Iſchyras, quemadmodum in hiſtoria ſua Eccleſiaſt. ſcribit Socrates, facinus patrare multis mortis generibus dignum. Cum enim nunquam eſſet ſacerdotium ſortitus, impoſito ſibi ipſi presbiteri no
Lib. 2 cap. 16 mine quæ ſunt ſacerdotis obiuit. Tractat eandẽ hiſtoriam Theodoretus, & eum
Lib. 2. cap. 25 carceri propterea fuiſſe incluſum narrat Zoſomenus. Et extat epiſtola Synodi Alexandrinæ in ſecunda Apologia Athanaſii, in qua negatur fuiſſe presbiter Iſchyras, quod nec ab Eccleſia electus, nec ab Epiſcopo eſſet ordinatus. A quo tandem, inquiunt, auctore conſtitutus eſt? Numquid a Colytho? Atqui Colythũ in gradu presbiterii mortuum, omnemq. manuum eius impoſitionem reſciſſam, omnesq. ab eo conſtitutos in laicorũ ordinem redactos eſſe, & ſub nomine laicorum ad Synaxim admiſſos, adeo apud omnes conſtat, ut nemo ea de re dubitandum putet. Hic multa ſunt notatu digna. Primo quod carceribus mancipatum fuiſſe tradit Zoſomenus Iſchyram, qui cum legitime non eſſet ordinatus, presbiteri ſibi nomen & officium uſurpauit. Deinde, quod facinus hoc multis, mortis generibus dignum eſſe, dicit Socrates. Tertio quod presbyteri nullam habent
Contra hæreſes lib. 3 tom. 2 in compendiaria fidei doctrina, presbiteros ordinandi poteſtatẽ, quæ penes ſolos eſt Epiſcopos. Quod uerba Synodi Alexandrinæ planum faciunt. Epiphanius quoque reprehendit Zachæum quendam, quod audenter contrectabat ſacra myſteria, & ſacrificia, cum laicus eſſet, impudenter tractabat.

Pag. 192. uerſ. 20. poſt, dicant. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Cyrillus in epiſtola ad Atticum, quam inſeruit in ſuo libros Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Nicephorus. Profeſsione noſtra indignum eſt, ut ſacerdotii nomen nihil eſſe, & rem ipſam communem omnibus eſſe, quæ tamen eis ſolis, qui ad eam uocati ſunt, aſſeruata eſſe dicamus.

Pag.

Pag. 193 *uerſ.* 20. *poſt, quandã*. Docet Epiphanius quod cum ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech ſit dominus noſter Ieſus Chriſtus idem & rex, oportebat eum ſimul cum lege transferre tum ſacerdotii tum regni ordinem. nam regnum eius non erat terrenum, manet autem thronus ipſius, & regni illius non erit finis, & ſedet ſuper thronum Dauid, ſimul cum pontificatu largitus eſt Eccleſiæ ſuæ, hoc eſt, ſeruis ſuis Pontificibus, Eccleſiæ Catholicæ, translato in eos throno Dauid, non deficiente in æternum. *Hæreſi* 29

Pag. 197. *uerſ. ultimo, poſt, proximos*. Et in libris Paralipomenon legitur. Applicuerũt hircos pro peccato, impoſueruntq. manus ſuper eos, & immolauerunt eos ſacerdotes. 2. *Par. cap.* 29

Pag. 198. *uerſ.* 15. *poſt ſpectant, adde*. Neque uero non iuxta ſcripturarum auctoritatem, in quibus Iethro Moyſi conſilium dediſſe legitur, ut partiretur in alios iudicandi onus, Quidquid maius, inquit, fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantum iudicent. Hoc igitur exemplo uidemus in Eccleſia Dei conſtitutum, ut grauiores caſus Epiſcopis, grauiſsimi Pontificis Max. iudicio reſeruarentur. Intereſt autem Eccleſiæ, ut non omnes ab omnibus peccatis abſoluendi poteſtatẽ habeant, cum difficultas abſolutionis peccandi ſæpe frenum iniiciat. Quamquã ubi mortis periculum imminet, a quibusuis, quãlibet enormibus peccatis abſoluendi cuilibet ſacerdoti poteſtas eſt conceſſa. ſic igitur in auctoritate ligandi atque ſoluendi maior penes Epiſcopum, quam ſacerdotem, maxima penes Pontificem eſt poteſtas, cum illi præ ceteris dictum ſit: Tibi dabo claues regni cælorum. quæ uerba Tertullianus ſic interpretatur, ut per ea ſoluendi, & ligandi poteſtatem perſonaliter Petro collatam eſſe dicat, non Eccleſiæ. *Exod.* 18 *Lib. de pænit.*

Pag. 200. *uerſ.* 29. *poſt, duxerunt*. De quo ſic ſcribit Chryſoſtomus. Quod ſi, quid ſit populus, percunctaberis: Eſt quiddam tumultus perturbationisq. plenum, eſt ſtultitia maiori ex parte conſtans, atque compoſitum, temere per maris fluctus, uaria & pugnante ſententia, ſæpe numero iactatum. *hom.* 2. *in Mat.*

Pag. 212. *uerſ.* 38. *poſt, uirum*. Et in Geneſim ſcribens, An non, inquit, audis Paulum dicentem, quod ſacramentum ſunt nuptiæ, & imago dilectionis Chriſti, quam erga Eccleſiam declarauit? *Hom.* 65

Pag. 214. *uerſ.* 35. *poſt, generabunt, adde*. Et paulo poſt. Aliter præſumpta non coniugia, ſed adulteria, aut contubernia, aut ſtupra, uel fornicationes potius quam legitima coniugia eſſe dicit, niſi propria uoluntas ſuffragata fuerit, & uota ſuccurrerint legitima. Quam Euariſti ſententiam Tertullianus quoque ſecutus uidetur, cum ait, Occultæ coniunctiones, ideſt, Non prius apud Eccleſiam profeſſæ, iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur. Hoc fuit utriusque de clandeſtinis iudicium. De legitimis uero ſcribens ad uxorem, unde ſufficiam, inquit, ad enarrandam felicitatẽ eius matrimonii, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignatum angeli renunciant, pater ratum habet? Oblationis nomine ſacrum intelligit, quam uulgo Miſſam uocant. Ad hanc ſponſus & ſponſa conueniebant: ibi per Eccleſiam, hoc eſt per ſacerdotem, Eccleſiæ miniſtrum, conciliabatur matrimonium, & obſignabatur oblatione facta. Frequens eſt autem apud Tertullianum obſignandi uerbum quoties de ſacramentis agit. Videtur autem uterque tam Euariſtus, quam Tertullianus, miniſterium ſacerdotis in hoc ſacramento requirere. Nec diuerſum ab illis Ambroſius quoque ſentire uidetur, cum oportere dicit coniugium uelamine & benedictione ſacerdotali ſanctificari. Idem uult etiam Chryſoſtomus, ubi de nuptiis Iſaac & Rebeccæ tractat. *Tert. de pudic.* *Li.* 2. *ad uxorẽ.* *Epiſt.* 7 *Ho.* 48. *in Geneſim.*

Pag. 216. *uerſ.* 22 *poſt, deſiderio*. Quamobrem & Petrus Chryſologus, Fortem, inquit, faciat uis amoris: quia nihil durum, nil amarum, nihil graue, nil lethale computat uerus amor. Quod ferrum? quæ uulnera? quæ pœna? quæ mortes amorem præualent ſeparare perfectum? Amor impenetrabilis eſt lorica, reſpuit iacula *Sermone* 40

iacula, gladios excutit, periculis inſultat, mortem ridet: ſi amor eſt, uincit omnia. Illud autē deleatur: Neque poteſt quidquam tam eſſe, &c. uſque ad amāti.

De moribus Eccleſiæ Cath. li. 1 cap. 22

Pag. 216. uerſ. 43. poſt, beata. Itaque uere dictum eſt ab Auguſtino: Nil eſt tam durum, atque ferreum, quod non amoris igne uincatur: Quo, cum ſe anima rapit in Deum, ſuper omnem carnificinam libera, & admiranda uolitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, qnibus ad Dei complexum amor caſtus innititur. Niſi uero amatores auri, amatores laudis, amatores feminarum auctoribus ſuis Deus ſinat eſſe fortiores; cum illa non amor, ſed congruentius cupiditas, uel libido nominetur. in qua tamen apparet quantus ſit impetus animi, ad ea, quæ diliguntur, indeflexo curſu per immania quæque tendentis: argumentoq. nobis eſt, quam ſint omnia perferenda, ne deſeramus Deum, ſi tanta illi, ut deſerant, perferunt. Huius igitur amoris igne &c.

Ho. de Zachæo

Pag. 219. uerſ. 29. poſt, Hebræos. In te eſt, dicit alibi, ut poſsis: quia in te eſt, ut uelis: quia Zachæus iccirco potuit, quia uoluit: & alius iccirco non potuit, quia noluit. ita enim uelle efficit poſſe, ut nolle efficit non poſſe. Magna enim uis eſt uoluntatis, quæ nos efficit poſſe quod uolumus, & non poſſe illa quæ nolumus. Et ex uoluntate noſtra diuinitus celebratur iudicium, ut homo, quidquid uoluerit, eligat: &, quod elegerit, ex eo ipſo iudicio cæleſti ſubiaceat. Nec enim poterit quisquam excuſari, quaſi uoluerit, & non potuerit: cum conſtet, eum iccirco non potuiſſe, quia noluit: ut nolens uolentis exemplo damnetur: & uolens uoluntate propria, quia impleuit quæ uoluit, moueretur.

In uita Domninæ.

Pag. 220. uerſ. 7. poſt, potius. Quid diceret, ſi Theodoritum legiſſet? qui uitā deſcribens Domninæ, quæ trigeſimum in religioſa hiſtoria locum obtinet, cum innumeras fuiſſe uirginum, & cōntinentium ſcholas dixiſſet, non in ſua regione tantum, ſed in toto Oriente, quod earum & Palæſtina, & Aegyptus, & Aſia, Pōtus, & tota demum Europa plena eſſet, cauſam reddere uolens, cur genus hoc uitæ plurimi turmatim ſequentur: Ex quo enim, inquit, Chriſtus dominus honorauit uirginitatem, ut qui natus ſit ex nirginitate, prata uirginitatis natura germinauit: & hos ſuaueolentes, & qui non marceſcunt, flores offert creatori.

Pag. 220. uerſ. 11. poſt, ſuaue. Quod ipſum facit idem Theodoritus, cuius paulo ante meminimus: qui ſanctorum certamina deſcripturus, quo modo mundum diabolum & carnem uicerunt, Eis autem, inquit, præbuit uictoriam non natura, ea enim eſt mortalis, & innumerabilibus plena affectionibus, ſed mens, quæ diuinam attrahebat gratiam. Nam cum diuinæ pulchritudinis ardentes eſſent amatores, & pro eo, quem amabant, omnia libenter & agere, & pati ſtatuiſſent, forti quidem & generoſo animo tulerunt affectionum perturbationumq. impetus, Diaboli autem procellas ſtrenue repulerunt. Hæc Theodoritus in ſuæ religioſæ hiſtoriæ præfatione. Quem librum concludens, Nullus, inquit, ex his, qui ſunt extra horum philoſophiā, horum oſtendit tolerantiam. ſi autem nullus ex aliis hominibus poteſt talibus reſiſtere laboribus: clarum eſt, quod amor in Deum efficit, ut naturæ terminos tranſilirent: & ſuperna flamma accenſi libenter ferunt impetum frigoris; &, qui a ſuperis deſcendit, rore flammam radiorum mitigant.

De Synodis aduerſus Arianos

Pag. 221. uerſ. 20. poſt, ſeruiunt. Præclare ſcriptum eſt ab Hilario. Male ſanctis rebus præiudicatur, ſi, quia non ſanctæ a quibuſdam habentur, eſſe non debeant. Nec minus præclare dictum eſt a Ioanne Chryſoſtomo, &c.

Hom. 5. in ca. Matthæi

Pag. 221. uerſ. 46. poſt, æſtimat. In utramque uero partem ſic ab auctore operis imperfecti in Matthæum ſcriptum eſt. Sicut difficile aliquem ſuſpicatur malū, qui ipſe bonus eſt: ſic difficile aliquem ſuſpicatur bonum, qui ipſe malus eſt.

Pag. 224. uerſ. 5 poſt, admiſerit. Ante utrumque uero Ambroſius, Non habebāt, inquit, primi parentes noſtri in paradiſo, quo confunderentur: at nunc, licet bona ſint coniugia, tamen habent, quod inter ſe ipſi coniuges erubeſcant.

Pag.

Pag. 67. uerſ. 21. poſt, uellet. Quod etiam fatetur Athanaſius in ſecunda ſua Apologia.

Pag. 68. uer. 11. poſt, mutari. Ad Demetriadem quoque ſcribens, hortatur, ut S. Innocentii, qui Apoſtolicæ Cathedræ ſucceſſor eſt, fidem teneat, nec peregrinam doctrinam recipiat.

Libro de uirginitate.

Pag. 68. *uer. 39. a fine, poſt, loquebatur, adde.* Et in ſeptima Synodo, quæ fuit iterum habita Niceæ, cum lectæ fuiſſent epiſtolæ duæ Pontificis Adriani, ad Imperatorem una, ad Patriarcham Tarraſium altera, acclamauerunt Patres. Vniuerſa Sancta Synodus ſic credit, & ſic docet, ac ſinguli poſtea ſic ſe credere, ſic ſentire, ſic tenere, ſic docere, ſic ex toto corde confiteri profeſsi ſunt.

Pag. 68. *uerſ. 23. poſt, conueniret.* Qui etiam alio loco ſe cupere ſcribit, in omnibus Romanam Eccleſiam ſequi.

De Sacramentis li. 3. ca. 1

Pag. 77. *uerſ. 49. poſt, Dei* Ante quem etiam Chryſoſtomus. Aqua primatum tenet in elementis. ſed cum iſtud elementum acceperit Spiritum ſanctum, fit ſacramentum, et iam non erit aqua potationis, ſed ſanctificationis, non erit aqua communis, ſed refectionis. Certum autem eſt, quod non prius accepit Spiritum ſanctum, quam uerbum acceſſerit.

Ho. in pſal. 22

Pag. 79. *uerſ 19. poſt. Baſilium.* Et auctor operis in Matthæum imperfecti uocat baptiſmum ſignaculum fidei.

Hom. 6. in cap. 4. Matthæi

Pag. 79. *uerſ. 47. poſt, Ambroſius.* Cum ex duabus naturis homo ſubſiſtat, & corpore, uiſibile per inuiſibile, inuiſibile per uiſibile myſterium conſecratur. Aqua enim corpus abluitur: ſpiritu, animæ delicta mundantur. Et alio loco.

Lib. 2. in ca. 3 Lucæ

Pag. 86. uerſ. ultimo, poſt, formatus. Quem ſecutus Chryſoſtomus, Si forte, inquit, aliqua ſacramēti cauſa explicanda eſt, cum obtuleris preces, & ſuſcriptā acceperis ſacram, non requiris, quali calamo ſubſcripſerit Rex, neque in quali charta, neque quali, quoq. atramento, ſed ſolummodo quæris, ſi Rex ſubſcripſerit; ſic & in baptiſmo, charta conſcientia eſt, calamus lingua ſacerdotis, manus gratia eſt ſpiritus ſancti. Siue ergo per me, ſiue per illum, qui officio fungitur, ſacerdotis ipſa manus ſcribit, nos miniſtri ſumus, non auctores. Ante quos etiam Cyprianus, Si in Petri, & Pauli nomine baptiſmis gratia domaretur, poſſet alius alio uideri ſublimior, &, ſecundum miniſtrorum merita, hæc ſingularis gratia æſtimari: ut melior eſſet baptiſmus eius, qui ſanctior uideretur, & indignior eſſet, qui ad ea acciperetur, quem non amplior æſtimatio commendaret. Hæc & in alia ſacramenta transferretur iniuria, ut non in eis unitas, ſed diuerſitas haberetur, ſi cenſerentur a melioribus fieri meliora, & minus haberent utilitatis & ponderis, quæ fierent ab indignis. Sic Euchariſtia una alia melior, & baptiſmus pro miniſterio, uel melior, uel deterior crederetur. Abſit hoc a fide Catholica, abſit a religione Chriſtiana tantæ corruptionis fermentum. Vna nobis fides, unus Dominus, unum baptiſma. Quod ſi ab indigno forte fuerit conſecratum, non audet iuſtus iterare, uel corrigere, quod ſemel eſt factum: quia, per quemcumque fiat, idem eſt, nec hoc priuilegium meritis eſt datum, ſed gratiæ, & propria ſibi omnipotentia Dei retinet hunc affectum.

De regreſſu S. Ioānis ex Aſia.

In oratione de Baptiſmo Chriſti.

Pag. 227. *uerſ. 18. poſt, iubetur.* Et utroque uetuſtior Tertullianus, eundem Pauli locum enarans, Oſtendit, inquit, fuiſſe, qui matrimonio deprehenſi uerebantur, ne non liceret eis matrimonio ſuo exinde uti, quia in carnem ſanctam Chriſti credidiſſent. Et tamen ſecundum ueniam concedit, non ſecundum imperium: ideſt, indulgens, non præcipiens ita fieri. ceterum malebat omnes id eſſe, quod & ipſe. Proinde & de repudio reſcribens demonſtrat, quoſdam de iſto quoque cogitaſſe uel maxime: quia & in ethnicis matrimoniis non putabāt poſt fidem perſeuerandum.

Pag. eodem. uerſ. 29. poſt, nuptias. Qui uero præceſsit duos hos Gregorius Pontifex, ad interrogationem quandam Auguſtini, qui fuit in Anglia ab eo miſſus, reſpondens, Cum, inquit, non amor procreandæ ſobolis, ſed uoluptas dominatur in corpore cõmixtionis, habent coniuges etiam de ſua commixtione quod defleant. Hoc enim eis concedit ſancta prædicatio, & tamen de ipſa conceſsione metu animum concutit. Nam cum Paulus Apoſtolus diceret: Qui ſe continere non poteſt, habeat uxorem ſuam: ſtatim ſubiungere curauit: Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecuudum imperium. Non enim indulgetur, quod licet, & iuſtum eſt. quod enim indulgeri dixit, culpam eſſe monſtrauit.

Hom. 21 *Pag. 233. uerſ. 6. poſt, uri.* Itidem & Cæſarius. Ego hodie, qui uideor eſſe monachus, ſi rupero propoſitum meum, Chriſtum negaui. Et paucis interiectis. Denique & Apoſtolus quid loquitur de uiduis, quæ ſecũdos duxerunt maritos? quid dicit? Habentes damnationem, quæ primam fidem irritam fecerunt. Viduæ quid dicit? O uidua, antequam mihi promitteres, quod eſſes uidua, in tua erat poteſtate ut nuberes: ex quo tempore confeſſa es, quod mihi permaneres; ex eo tempore mea eſſe cœpiſti. ſi uolueris ſecundum maritum ducere, me contempſiſti. Sic et tu monache, antequã mihi promitteres, in tua erat uoluntate facere, quod uelles: uox tua ligauit te mihi. Numquid te compuli? numquid ex neceſsitate feciſti? nonne liber eras? Iu tua fuit poteſtate promittere: promiſiſti, & meus eſſe cœpiſti: meum nolo dimittas. Non licet tibi ſine licentia dimittere: quia mecum habes cauſam. Promittere tuum fuit: dimittere non eſt tuum. ſi dimiſeris, non te habeo in illo gradu, in quo te prius habui. Primum liber eras. eras quidem de familia mea: non eras ante oculos meos: non eras de miniſtris meis: tamen eras de familia mea: non eras meum, ſed tamen creatura mea eras. Ex quo militare cœpiſti, ſi receſſeris, non te habeo de familia, ſed certe fugitiuum, & præuaricatorem. Non enim inuenies, ubi me poſsis fugere. Ideo hoc totum dico: quia in noſtra eſt poteſtate deo promittere, non eſt in noſtra poteſtate dimittere. Promiſiſti: præmium habebis. negaſti: pœnam habebis. utrumque propter confuſionem eſt. Dicimus iterum, atque iterum dicimus. Ecce ante oculos tuos uia mortis, & uia uitæ. Elige quod uolueris. Hoc totum dico, fratres cariſsimi, ne quis de nobis putet ſe habere liberam poteſtatem diſcedere, & perdeſcendere cum diabolo in infernum. Ergo ego qui ſum monachus qui deſij eſſe ſecularis, & factus ſum monachus, aut monachus ſaluor, aut aliter non ſaluor. Hactenus Cæſarius. Extat etiam hiſtoria quædam, cumprimis pia, de Barlaam eremita, & Ioſaphat Iudiarum Rege. in ea ſcribitur, quemadmodum ſathanas ſub ſpecie pulcherrimæ mulieris perſuadere conatus fuerit Ioſaphat, ut matrimonio ſibi iungi uellet: ſic enim futurum, ut, cum eſſet idololatra, ad Chriſtianam conuerteretur fidem. Ioſaphat autem, Fruſtra petis, inquit, mulier hæc a me. Ego, licet magnam ſalutis tuæ ſolicitudinem geram, deq. profundo perditionis eripere te cupiam, inquinare tamen corpus meum per turpem commixtionem graue eſt, & omnino impoſsibile. Mulier contra, uel Sathanas potius in humana ſpecie, Vt quid, inquit, pollutam rem, & turpem uocaſti commixtionem? Nonne ſcriptum eſt in quodam librorum ueſtrorum, Honorabiles nuptiæ, & thorus immaculatus. Et, Melius eſt nubere, quam uri. Et, Quod deus coniunxit, homo nõ ſeparet. An nõ omnes antiquos Patriarchas, iuſtos, ſed & Prophetas uxores habuiſſe docent ueſtræ ſcripturæ? Nonne Petrum illum, quem principem Apoſtolorum dicis fuiſſe, coniugem ſcriptum eſt habuiſſe? Quibus igitur auctoritatibus fultus nuptias pollutionem audes appellare? Valde mihi uideris a ueritate dogmatum ueſtrorum errare. Cui ille reſpondet. Etiam mulier ſic ſe iſta habent, quemadmodum dixiſti. nam permittuntur uolentibus uxores, ſed non eis, qui ſemel promiſerunt Chriſto uirginitatem illibatam ſeruare. ego enim, ex quo lauacro purificatus ſum diuini baptiſmatis, a iuuentutis & ignorantiæ delictis, me

mun-

mundum Chriſto ſeruare ſpopondi: & qua ratione, quod deo promiſi, uiolare potero.

Pag. 233. uerſ. 10. poſt, Auguſtinus, adde. Sedulins, & Anſelmus.

Pag. 237. uerſ. 5. poſt, uirginis. Editæ ſunt nuper Venetiis 24. Homiliæ Baſilii, inter quas quæ quartum locum obtinet, eiuſdem fere argumenti eſt. Nam cum uxorem duxiſſet monachns quidam, uocat id adulterium, & eum ad pænitentiam innitat.

Pag. 241. uer. 6. poſt, humiliđur. Quod pluribns etiam uerbis perſequitur Angelomus in ſuis commentariis in librum Regum, ubi de caſu Dauidis loquitur.

Pag. 245. uerſ. 17. poſt, mercedem. Itaque ſummam perfectionis eſſe dicit Aponius, in deum ſperare. Qui ſperat, inquit, ipſe credit in Denm: & qni credit, omnia, quæcumq. promittit, ſiue impiis pœnam, ſiue refrigeria iuſtis redditnro, huic perfecta manet regni cæleſtis dulcedo. *In Canti. Cant. libr. 1*

Pag. 246. *uer. 25. poſt, poſſimus.* Itaque præclare dictum eſt a Petro Chryſologo. Iuſtus tum inchoat uiuere, cum pro Chriſto meretur occidi. transfertur iſta morte uita martyris, non aufertur. morte magis claruit, qui ob hoc mortuus eſt, ut uiueret in æternum. Ac mox ad Herodem conuerſus, Ecce tu, inquit, iaces in morte, Ioannes uiuit occiſus. Itidem & Euſebius Emiſenus, in Geneſim ſcribens, Vitæ, inquit, perennis initinm de mortis fine ſumentes. Et Ambroſius de Petro & Paulo loquens, Non enim mortui ſunt, inquit, quorũ curatis natalem hodie, ſed renati uiuunt, quia participes effecti ſnnt Chriſti, qni uita eſt omnium. Quãuis enim corpora paſsione cæſa ſunt, interruptus tamen ordo non eſt uiuentiũ. ingiter enim & deo gratias agunt, & landes ſernatori referunt, quod, reſoluta membrorum ſarcina, magis adhærent Chriſto: ſicut ait Paulus: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Non eſt ergo dicenda mors, qua interueniente caremus perſecutoribus, & Chriſto connectimur. Non eſt plane dicenda mors, quæ Chriſto mortuum ſocians lucrum efficit morientis: ſicut ait B. Apoſtolus: Mihi enim uiuere Chriſtus eſt, & mori lncrum. Illa autem uera eſt mors, quæ etiam hominem uiuentem peccatorem morte conſtringit: qni qnamuis uiuere uideatur, ſceleribus tamen ſuis morti iam uidetur addictus: ſicut ait Apoſtolus de illa delicioſa uidua: Hæc autem uiuens mortua eſt.

Pag. 304. uer. 32. poſt, ingenitum. Et ſecutns hoc uenerabilis Beda, Deus, inquit, non ſolum miſericors uerum & miſericordia dicitur, & ita uere ac proprie appellatur. Et paucis interiectis. Quicumqne ſanctorum dici poteſt miſericors & iuſtus, eſſe iuſtitia & miſericordia uere non poteſt, quod proprie & naturaliter Deus eſt, illi hoc ſoli competit. Deus enim quod habet, eſt: nos quod habemus, de fonte ſuſcepimus. fons autem ipſe eſſe non poſſumus. *In Iob 2. cap. 7*

Pag. 307. uerſ. 31. poſt, æternæ. Quem ſecutus Beda, aliter, inquit, ipſe Chriſtus ſanctus eſt, aliter nos. ipſe enim ſanctus, ſanctificans, nos autem ſancti, ſanctificati. ſicut ait Apoſtolus, Sed hæc fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. *In pſal. 85* *1. Cor. 6*

Pag. 469. uerſ. 26. poſt, ad me. Præclare ſcriptum eſt a uenerabili Beda: Quod ſancta ſcriptura contra morem ſecularinm doctrinarũ, humilitatis magiſtra exiſtens per humiles edita ſcriptores, humilibus ſolum auditoribus, uel lectoribus patet. *In Samuelem 3 cap. 6*

INDEX
OMNIVM, QVAE IN HOC LIBRO
OBSERVATIONE SVNT DIGNA,
COPIOSVS.

A

ARONIS *ſacerdotium et ſacrificium quale, & quando ceſſare debuit.* Pag. 6.127
Abraham quo modo diem domini uiderit. 9
Abraham, Iſaac, Iacob, &c. Patriarcharum nomina ab hominibus inuocata ſunt. 253
Abrenunciatio baptiſmum præcedere debet. 92
Abrenunciatio antiquiſſimæ traditionis. ibidem
Abſolutio & confeſſio a Deo conſtituta. 160.167
Abſolutio quid ſit, & quo modo a quibuſdam intelligatur. 168
Abſolutio ſine peccatorum confeſſione, niſi certa quadam ratione, fieri nequit. 169
Abſolutio ignotorum peccatorum. 163
Abſolutio eſt forma pœnitentiæ. 162
Abſolutionem confert ſacerdos. 168
Abſtinentia hæreticorum qualis. 167
Abſtinentia Chriſtianorum, Iudæorum, & hæreticorum diuerſa. 417
Abſtinentium ſex genera. 427
Acolithi, ceroferarii. 185.199
Adam ueterem exuere, & nouum induere oportet. 83
Adoratio angelis & hominibus facta Dei gloriam nũquam obſcurauit. 187
Adoratio quid, & quotuplex. 247.248
Aduentus tempus cur inſtitutum, primaq. & ſecunda dominica aduentus, cuius rei admoneant. 3
Adulterii & ſtupri pœna capitalis. 213.363
Adulterii nomen quam late pateat. 363.364
Adulterii prohibitio non ſancit matrimonium. ibidem, & 365
Adulterium ſpirituale grauius quam carnale. 364
Adulterium quo modo punitum olim, & eius noſtro æuo impunitas. 363
Aerii hæretici error. 179
Agnus paſchalis figura Chriſti. 127
Agni paſchalis immolatio apud Iudæos quid repræſentabat. ibidem
Albati in primitiua eccleſia. 53
Altaria Deo in memoriam martyrum, non ipſis martyribus, eriguntur. 397
Altaris ſacramentum. uide infra de eucharistia.
Amor Chriſti fortiſſimus. 288
Amor mundi laborioſus. ibidem
Anabaptiſtarum dogma de puerorum baptiſmo falſum. 86
Anabaptiſtæ cur nolint pueros baptizari. 86
Andreæ apoſtoli deſiderium pro Chriſto patiendi. 152
Angeli & Archangeli interſunt ſacrificio Miſſæ. 189
Angeli ſciunt uota noſtra. 257
Angeli preces noſtras Deo offerunt. ibidem
Angeli templis habitant. 395
Animæ ſunt in purgatorio. 178
Animæ uident facta noſtra, & ſciunt petitiones noſtras. 178
Anna typus eccleſiæ. 261
Antiochenorum religio in obſeruando quadrageſimæ ieiunio. 417
Apoſtoli amanuenſes ſpiritus ſancti. 31.32
Apoſtoli ſacerdotes a Chriſto in ultima cœna inſtituti. 117
Apoſtoli auctores ordinis monaſtici. 379
Apoſtoli præ diuinarum rerum contemplatione quandoq. uix ſexto aut ſeptimo die cibum capiebant. 409.410
Apoſtoli Chriſtum ſequentes reliquerunt uxores. 225
Apoſtolica doctrina non ſcripto tantum, uerum & traditione conſtat. 62
Apoſtolica Eccleſia quæ, & unde dicta. ibidem
Apoſtolicæ eccleſiæ auctoritas. 63
Apoſtolici quales hæretici. 32
Aqua in baptiſmo quid efficiat. 77.79
Aqua ſacramento baptiſmi cur adhibita. 80.81
Aquæ furtiuæ, doctrinæ hæreticorum. 80
Aquæ benedictæ uſus. 219
Aquilæ in Euangelio intelligendi. 466
Arca Noe, figura eccleſiæ. 90
Arcæ uirtus quanta fuerit apud Iudæos. 395
Archiepiſcopi principes Epiſcoporum. 19
Archiepiſcopo præferatur crux. ibidem
Archiepiſcoporum inſtituendorum ratio. 202
Arrianæ hæreſis peſtis quam late ſerpſerit. 53
Ariani uocem Homouſios non recipiebant. 27.174
Arii hæreſis de Chriſto. 27
Aſcenſio Chriſti cur in quadrageſimum diem dilata

a reſurrectione. 8.9
Aſcenſionis Chriſti utilitas. 8
Articulus, credo ſanctam Eccleſiam catholicam, diſcernit catholicos & hæreticos. 22.23
Auguſtana confeſſio de Epiſcoporum auctoritate & poteſtate citata. 55
Auguſtana confeſſio ſecum pugnat. 55.115
Aures & nares baptizandis cur liniantur. 92
Auctoritas eccleſiæ prior quam ſcriptura. 25
Auctoritas eccleſiæ mutare quædam interdum contra mandatum Dei poteſt. 18
Auctoritas ſedis Apoſtolicæ quanta. 62

B.

BAbylon ab hæreticis extruitur, & quid ſignificet. 241.179
Balaam ut malediceret cõductus, benedixit populum Dei. 69
Balſamum cur chriſmati admiſcetur. 96
Balthaſarus Anabaptiſta primun hoc æuo Donatiſtarum hæreſim reſuſcitauit. 220
Baptiſmus fidei ſacramentum, & ianua ad uitam intrantium. 79.94
Baptiſmus quorum nos admoneat. 29
Baptiſmus Chriſtianæ iuſtificationis uiſibile principium. Inter ſacramenta primum locum obtinet. Quid conferat. ibidem
Baptiſmus infirmitatem carnis non tollit, ſed ſolum iniquitatem. 81
Baptiſmus quo modo remiſſionem peccatorum tribuit. 81.125
Baptiſmus cur in nomine, & non in nominibus tribuatur. 80
Baptiſmus ianuam regni cæleſtis aperit. 82
Baptiſmus quomodo a Cypriano definitus. 83.84
Baptiſmus omnibus ad ſalutem conſequendam neceſſarius. 84.85.87
Baptiſmus paruulorum. 86
Baptiſmus aufert, non radit peccata. 81
Baptiſmus triplex 87. Extra Eccleſiam non prodeſt. 90
Baptiſmus apud ueteres non porrigebatur niſi feſtis Paſchæ & Pentecoſtes. 93.402
Baptiſmus Ioannis baptiſmo Iudæ inferior. 89
Baptiſmus & pænitentia quomodo differant. 177
Baptiſmus, ſacerdotium laici. 193
Baptiſmi ſignum & forma. 79
Baptiſmi ritus & cærimoniæ. 90.91
Baptiſmi uicem implet paſſio. 86
Baptiſmi mira efficacia. 300
In baptiſmo adultorum propria fides & pænitentia eſt neceſſaria. 88
In baptiſmo multa mutata ſunt. 120
Baptizandi forma a Chriſto præſcripta, ab Apoſtolis immutata. 119
Baptizandi poteſtas feminis permiſſa. 87
Baptizandi an immergantur uel perfundantur, nihil refert. 120
Baptizare quid ſit. 119.120
Baptizare in neceſſitate quilibet poteſt. 188.89
Baptizatus Chriſtum induit. 83
Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi. 88.89
Baptizati cur ſint confirmandi. 44
Baptizatis remittuntur peccata, & omne gratiarum genus infunditur. 80.83
Baſileenſe Concilium 121
Baſilicæ cur ſanctorũ nominibus uocentur. 88.397
Baſilii querela contra deprauatores ueritatis. 28
Baſiliſci imperatoris circulares literæ. 52.53
Benedictio cum impoſitione manuum quid ſignificet. 92.84
Benedictio cur in ordinandis adhibetur. 150
Benedictionis uis maior quam naturæ. 101
Benedictionis uſus ab hoſtibus eccleſiæ irridetur. 21
Berengarii dogma hæreticum de Euchariſtia. 109
Bibite ex hoc omnes, ſolis Apoſtolis dictum. 84
Biſantinorum religio in obſeruando quadrageſimæ ieiunio. 417
Boemia & Morauia hæreſibus infecta. 59
Boemorũ diſſidium a Romana eccleſia inexcuſabile, 286

C.

CAcangelorum blaſphemia. 284
Calicem plebi adimere an ſit contra inſtitutum Chriſti. 117
Calicis uſus licet aliquando fuerit, numquam tamen fuit uniuerſalis. ibidem
Caluini error circa Euchariſtiam damnabilis. 98
Canales beneficiorum Chriſti. 136
Candela ardens cur baptizato adhibetur. 94
Canonici cur inſtituti in cathedralibus eccleſiis. 202
Capillorum reſectio in ordinandis quid ſignificet. 185
Capitis unius in eccleſia neceſſitas. 185
Caro præceptum legis præſtare nequit. 284
Carnibus ueſcentes in quadrageſima ex contemptu, Satanæ mancipia. 264
Carnis reſurrectionem cur in ſymbolo profitemur. 243
Carnis nomine quid intelligendum. 244
Carnium eſus conſideratio. 417
Carolſtadius Luthero aduerſatus. 215
Caſuum reſeruatio unde originem habeat, & quo referatur. 197.198
Catechumenus quo modo fiat. 92

Catenæ Pauli quanto in honore fuerint Chryſoſtomo. 366
Cathedræ Romanæ ſanctitas non deſerenda propter culpatam uitam præſidis. 69
Catholica eccleſia cur & unde dicatur, quamq. late pateat. 30.32
Catholica dictio per Lutherum e ſymbolo ſublata. 23
Catholicæ Eccleſiæ lux ſanæ intelligentiæ promiſſa. 320
Catholicus & orthodoxus quis ſit. 37.38
Catholicus ab hæretico & ſchiſmatico quo modo poſſit dignoſci. ibidem
Ceroferariorum officium. 185
Cælibatus ſacerdotum. 294
Cælibatus uotum pium Deoq. gratum. 378
Cælibatus non eſt cultus Dei, ſed uia ad ſeruiendum Deo expeditior. 329
Cælibes multi uitam ſuam exegerunt. 308
Cœna dominica in priuatis ædibus celebranda nõ eſt. 393
Cœnobiorum auctores Apoſtoli. 379
Cereorum uſus antiquiſſimus. 387
Cerei accenſi cur Euangelii lectioni præferãtur. 388
Cærimoniæ circa baptiſmũ quæ, & cur fiant. 90.91
Cærimoniæ natalis Domini quid ſignificent. 3
Cærimoniæ Miſſæ in quem finem inſtitutæ. 9.15.19
Cærimoniæ eccleſiæ & ritus quid indicent. 20
Cærimoniæ externæ quatenus utiles & fructuoſæ. 377
Cærimoniarum inſtituendarum cauſa. ibidem
Caritas eſt uita fidei. 279
Caritas fidei & ſpei neceſſaria. ibidem
Caritas fortior morte. 288.289.296
Caritas ſola nos unit Deo. 291
Caritas uia ad Deum, & Dei ad homines. ibid.
Caritas duplex. 290
Caritas a caritate, ideſt, Deo. 289
Caritas cum peccato mortali conſiſtere nequit. 154
Caritas Dei & noſtra. 291
Caritas iuſtificat & ſanctificat. 291
Caritas quæ ſit, cui perfectio tribuatur. 279
Caritas finis præcepti. 293
Caritas operit multitudinem peccatorum. 254
Caritas eſt Chriſtianorum iuſtitia. 291
Caritas ſalutis pretium. 336
Cherub plenus ſcientia. 468
Chriſmatis antiquitas, conſecratio, & materia. 95.96
Chriſti paſſiones grauiores, quam totius mundi peccata. 180
Chriſti perſecutionum nondum eſt finis. ibidem
Chriſti ſarcina leuis. 216.283
Chriſti nauicula, dormientis allegoria. 72
Chriſti ineffabilis caritas in Euchariſtia declaratur. 98. & ſequentibus
Chriſti mors, uictoria Chriſtianorum. 17.299
Chriſti reſurrectio, noſtra eſt iuſtificatio. 8
Chriſti morti contriſtari debemus. 7
Chriſti diuinitas & humanitas probatur. 7
Chriſti membra quo modo eſſe poſſimus. 124
Chriſti paſſionibus communicare qui dicatur. 3
Chriſti ſermo operatorius. 101
Chriſti paſſionis myſterium ſumma omnium credendorum. 14
Chriſti auxilio omnia poſſumus. 9
Chriſti corporis ueritas aſtruitur. 98.99
Chriſti corpus manet poſt conſecrationem, etiam extra uſum. 98.
Chriſtiani prima uox, credo. 1
Chriſtiani non omnes ſacerdotes. 192
Chriſtiani qua iuſtitia iuſti, 295. & inde per longũ.
Chriſtianiſmi finis. 275
Chriſtianorum primorum abſtinentia. 419.
Chriſtiani fiunt, non naſcuntur. 299
Chriſtiani quid. ibidem
Chriſtiano credendum, non diſputandum. 32
Chſtianum eſſe quid. 299
Chriſtum induimus duobus modis. 209
Chriſtus mediator Dei & hominum. 2
Chriſtus duplici modo ſeipſum obtulit. 6
Chriſtus meretur in membris ſuis & quo modo. 180
Chriſtus non tantum redemptor ſed & legiſlator. 280
Chriſtus orare nos docuit. 261
Chriſtus carnis ſuæ mundiſſimæ tactu, aquis uim purgatiuam ac regeneratiuam contulit. 80
Chriſtus uſque in finem ſeculi patitur in membris ſuis. 180.321
Chriſtus finis legis. 128
Chriſtus Rex & ſacerdos. 192
Chriſtus ſub ſpecie panis, duobus diſcipulis in Emaus corpus & ſanguinem ſuum dedit poſt reſurrectionem. 118.
Chriſtus ſub qualibet ſpecie totus & integer. 121
Chriſtus Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, et quando eo ſacerdotio perfunctus ſit. 128
Chriſtus ſacrificium Euchariſtiæ in ultima cœna inſtituit. 129
Chriſtus per ſacerdotem omnia facit in miniſteriis eccleſiaſticis. 190
Chriſtus quo pretio nos emerit, de quo Paulus 1. Cor. ait. 364

Chriſtus duplici modo oblatus. 364
Chriſtus inuiſibiliter ſub Sacramẽtis ſalutem confert. 122. *in longum*
Chriſtus corpus ſuum quo modo nobis manducandum dederit. 98
Chriſtus offert per Eccleſiam & Eccleſia per Chriſtũ. 126
Chriſtus quibus modis eſt in Euchariſtia. 108
Ciborum delectus quo modo obſeruandus. 402
Cibus mortis & cibus uitæ qui ſit. 153
Ciborum delectus qualis nunc apud Chriſtianos & qualis olim apud Iudæos fuerit. 413.414
Circumciſio ſpiritualis. 75
Circumciſio quale ſignum. 76
Claues Eccleſiæ quæ ſint. 168
Clauis triplex. ibidem
Clauium poteſtas maior penes Epiſcopum quam Sacerdotem. 198
Clinicorum aſperſio efficax. 120
Collectæ eccleſiæ docent nos fidem & omnem fiduciam in ſolum Chriſtum collocare. 253.325
Comitiorum auctoritas quam conciliorum maior eſſe non debet. 122
Communicare paſſionibus Chriſti quo modo poſſumus. 297
Communio ſanctorum quæ. 74
Communio bonorum in Eccleſia. 75
Communicandi uetus mos. 119
Communionis alterius ſpeciei uſus quando inoleuerit. 120.121
Communionis ratio. 402
Conciliorum conſideratio. 39
Concilia an poſſint errare. 40
Concilia legitima abſque Romani Pontificis ſententia celebrari nequeunt. 43
Concilia cur inſtituta. 43
Concilia quattuor Gregorius & Chriſtiani omnes tamquã quattuor Euangelia recipiunt. 39.222
Concilia Epiſcoporum quo modo a Gratiano dicantur inualida. 45
Concilia nationalia. ibidem
Concilia œcumenica octo, & quid iis actum. 48
Concilia repræſentant uniuerſam eccleſiam. 42
A conciliis definita non eſſe reuocanda in dubium. 39
In conciliis Imperatorum & Regum officium. 44
In conciliis an locum habeant laici docti. 45
In conciliis principes non iudicant. 48
In conciliis Imperatores interfuerunt. 49
Concilio Tridentino proxime celebrato quales interfuerint. 27.28
Concionari uerbum Dei ad quos pertineat. 193
Concordiæ uis quanta. 31
Concupiſcentia carnis eſt pœna peccati originalis. 115
Concupiſcentia prohibita quo modo. 81.371
Concupiſcentia remanens poſt baptiſmum non eſt peccatum. 81.371
Concupiſcentia carnis quomodo in baptiſmo dimittatur. 81
Concupiſcentia duos ſtimulos habet. 372
Ex condigno merẽdi uitam æternam cauſæ octo. 322
Confeſſio & communio in ſacram paſſionis ſeptimanam cur ordinata. 5
Confeſſio ſoli Deo facta non ſufficit. 166
Confeſſio inſtitutionis diuinæ. 166
Confeſſor prudens eligendus. ibidem
Confirmatio ſacramentum eſt. 78.94.95
Confirmatio recte ſacramentum dicitur. 78
Confirmatio pertinet ad baptiſmi perfectionem. 100
Confirmari Chriſto debemus, ſi cum illo regnare uolumus. 281
Confirmatio a Chriſto quando & quomodo inſtituta. 96
Confirmatio neceſſaria. ibidem
Confirmatio perfecte tribuit ſpiritum ſanctum. 95
Confirmationis miniſter Epiſcopus. 96
Conſcientia proſpẽ a Paulo poſita. 293
Conſtantini Magni Imperatoris pietas & modeſtia, reuerentia erga ſacerdotes. 72.73
Conſtantinpolitanæ ſynodi quando, & quot. 48
Cõſtantinus, primus Imperatorum ſynodo ſubſcripſit. 50
Continentiæ uotum Deo gratum. 215
Continentia an poſſit ſeruari, 337. *an ſit contra naturam,* ibidem
Contritio quid, quo modo fieri debeat, eiuſq. præceptum. 162
Chore, Datan, & Abiron quo modo puniti. 242
Corpus & ſanguis Chriſti quo modo in Miſſa offeratur. 380.381
Corpus Chriſti quo modo ſumendum. 159
Corpus Chriſti in Euchariſtia quo modo nobis datur. 97.
Corpus Chriſti duplex. 188
Corpus Chriſti in Euchariſtia tribus modis. 106
Corpus Chriſti in Euchariſtia non figuratiue ſed eſſentialiter. 98.101
Corpus Chriſti ueritas & figura. 106
Corporis Chriſti ueritas poſt benedictionem extra uſum manet. 99
Corpus Chriſti poſt reſurrectionem nõ eſt corporale. 237
Credo, prima Chriſtianorum uox. 1
Credo ſanctam Eccleſiam cur, dicatur, & non, credo ſanctum

ſanctum Euangelium. 361
Credo in ſanctam catholicā eccleſiam recte dici poſſe. 250
Credere commune eſt & chriſtianis & dæmonibus. 109.251
Credere in ſanctos quo modo dicamur. 251
Credere quid, & quo modo oporteat. 199
Cruce ſignandi mos antiquus & Apoſtolicus. 14
Crucem cur geſtant Epiſcopi. 19
Per crucem in cælum aſcendere debemus. 281
Crucis & mortis Chriſti beneficium præ ceteris inſigne. 4
Crucis Chriſti efficacia maxima, eaq. in omnibus actionibus adhibenda. 19
Crucis ſignum tribus digitis fieri debet, & cur. 14
Crucis ſigno omnia beneficia Chriſti exprimuntur. 14.15
Crucis ſignum cur in baptiſmo fiat. 92
Crucis uſus in omnibus Sacramētis maximus. 19.20
Crucis uexillo mors uicta. ibidem
Crucifixi imago mortuis cur oſtendatur. 18
Crux Chriſti et Sacramentum et exemplum. 299
Crux cur in ſupplicationibus præferatur. 18
Crux uia ad gloriam. 18
Cruces quattuor in Miſſa quid ſignent. 339
Cultus duplex. 247
Cultus Dei triplex. 248
Cultus diuinus ſanctis non tribuitur: 247
Cyrilli commendatio. 297

D.

Danielis locus de iugi ſacrificio per antichriſtū abolendo. 130
Dauid etiam mortuus ſuis profuit. 74
Dauid rex ter unctus, & quid deſignet. 182
Dauidis peccatum cur tranſlatum legatur, cur tam grauiter ſit punitum. 175
Debita noſtra cur dimitti nobis petamus. 266
Debita noſtra peccata intelliguntur. ibidem
De decretis maiorum non iudicandum. 113
Defunctorū merita nobis adiumento ſunt. 183.186
Defunctorum memoria cur fiat in Miſſa. 155
Dei cognitio omnium uirtutum caput. In proœmio.
Deificatio quid. 301
Deo per caritatem inhæremus, & ipſe nobis. 289.292
Deus laudatur & honoratur in ſanctis. 248
Deus non præcepit impoſſibilia. 283
Deus niſi deſeratur, deſerit nullum. 288
Deus ubique & quo modo. 291
Deus uult & poteſt omnia. 293
Deus quo modo clemens & bonus. ibidem.
Deus in homine ſicut Rex in imagine honorari debet. 348
Deus conſiderat non quid ſed propter quid faciamus. ibidem
Deus tanquam pater audiendus, Eccleſia tamquam mater. 360
Deus non locum ſed mentem requirit, quo modo intelligendum. 390.391
Deus etſi ſit ubique, non tamen ubique æqualiter operatur. 395
Deus ſua beneficia per miniſtros nobis porrigit. 150
Deus quo modo eſt in rebus creatis. 292
Deus non eſt mali operator. 286
Dii alieni qui. 31
Diabolus etiam ſcripturam prætendit tentans. 116
Diabolus nihil aduerſus non poteſt, niſi Deo permittente. 267
Diabolus poſt baptiſmum uehementius quam antea oppugnat. 65.209
Diaconi qui fiunt, quodq. eorum officium. 187
Diaconi ſacerdotibus ſacramenta non porrigāt. 142
Diuini qui dicti. 257
Diuortium inter coniuges non permittitur. 212
Dæmon a ſcientia dictus. 257
Dæmones credunt ſed non ſaluantur. 290
Dominica in albis unde dicta. 93
Dominicales proceſſiones quid deſignant. 13
Dominicæ diei beneficia. 9.349
Dominico die miſſam audire debent ſeculares. 153.338
Dominico die non ieiunandum. 409.415
Dominicus dies unde dictus, & in quem finem inſtitutus. 5.398

E.

Ebrietas diaboli opus. 221
Eccleſia triumphans qualis ſit. 392
Eccleſia habet poteſtatem cogendi hæreticos. 404.406
Eccleſiæ notæ tres ex Auguſtino. 32
Eccleſiæ oratio quam efficax. 392.395
Eccleſiæ contemptus ad Chriſtum redundat. 360
Eccleſiæ bona non ſunt alienanda. 76
Eccleſiæ cur & unde dictæ. 392
Eccleſiarum orientalium & occidentalium altercatio de feſto Paſchatis. 401
Elementum & uerbum cur in ſacramentis concurrant. 77
Elementa in ſacramentis materiæ uim obtinent, formæ autem uerbum Dei. ibid.
Eleemoſyna neceſſaria ad orationem. 395
Eleemoſyna quæ fit ex rapina, uel bonis pauperum, Deo ingrata. 395
Eleemoſynæ temporariam pœnam auertunt. 195

Elemoſy-

INDEX

Eleemoſynarum uis. 368.395
Elizeus facta Gieſi abſens cognouit. 256
Elizei cadauer prophetauit. 257
Enceniorum feſtum a Machabæis inſtitutum. 205
Ephrem commendatio. 160
Epiſcopi cur propendentem de collo crucem geſtant. 19
Epiſcopi Poloniæ Conciliis & Conſtantienſi & Baſilienſi interfuerunt. 121
Epiſcopi ſunt oculi eccleſiæ. 45
Epiſcopi unde dicti. A quo conſtituti. Eorum munus. 199.200
Epiſcopi patrum locum in eccleſia tenent. 42
Epiſcopi inſtitutio penes Romanum Pontificem. 200.201
Epiſcopi primo in ſuas diœceſes intrantes cur obuios ſigno crucis ſalutent. 19
Epiſcopi contemptus hæreſim generat. 202
Epiſcopi ſunt iudices fidei. 202
Epiſcopi iudicant de principibus in cauſis eccleſiaſticis. 48
Epiſcopi, archiepiſcopi, pontifices & ſacerdotes in quo differant. 198
Epiſcopus qualis eſſe debeat, 114, & inde pluribus.
Epiſcopalis benedictio quid ſibi uelit. ibidem
Epiſcopus ſit unius uxoris uir, quo modo intelligendum. 228
Epiſcopus non eſt nomen ordinis ſed honoris. 198
Eius officia. ibidem
Epiſcopum deſerens, Eccleſiam deſerit. 204
Epiſcopis honor & obedientia debetur. 64
Epiſcoporum iuriſdictio ſecundum proteſtantes. 202
Epiſcoporum ordo ac ſeries in eccleſia catholica.
Erroris mater acceptio perſonarum. 70
Errorum cauſæ. 30
Eſt, pro ſignificat, exponi in uerbis Chriſti nequit. 55
Eraſmus Roterodamus de uita & doctrina Lutheranorum. 151.189.193
Ethnicum eſſe quid ſit. 183
Euangelium omnia ad ſalutem neceſſaria quo modo contineat. 447
Euangelium ad ſalutem ſufficiat. ibidem
Euangelium præcipit ut Eccleſiam audiamus. ibid.
Euangelium quid ſignificet. 25
Euangelium quo modo audiendum. 392
Euangelium an extra Eccleſiam eſſe poſſit. 287
Euangelii noui fructus. 175
Euangelici ordinem Eccleſiæ turbant. 21.121
Eucharistia caritatis eſt ſacramentum & uires reſumentium. 1.125.165
Euchariſtia cibus eſt. 97. quale corpus in Euchariſtia. ibidem
Euchariſtia quo modo rem ſacram in ſe contineat, & quo modo alia ſacramenta. 98
Euchariſtia ſacramentum ſacramentorum. 125
Euchariſtia quid ſit. ibidem
Euchariſtiæ ſacramentum recte ſacrificium dicitur. ibidem
Euchariſtiæ appellationes. 98
Euchariſtiæ utraque ſpecies a Chriſto non eſt præcepta tamquam ſaluti neceſſaria. 117
Euchariſtiæ alteram tantum ſpeciem laicis dandam, ſacerdotibus utramque, figuræ ueteris teſtamenti aperte præ ſe ferunt. ibidem
Euchariſtiæ eleuatio cur ab antiquis inſtituta. 149
Euchariſtiæ effectus qui. 154
Euchariſtiæ ſumptio quo modo remittat peccata. ibidem
Euchariſtiam participantes quo modo affectos eſſe deceat. ibidem
Excommunicatio quid ſit in Eccleſia. 75
Excommunicati qui, & cur. 76
Excommunicati ab Eccleſia præciſi. ibidem
Exomologeſis quid. 164
Exorciſmus quid, & cur ab Eccleſia baptiſmo adhibetur. 91
Exorciſtæ qui, & quo officio fungantur. 184
Exorciſtæ quæſtuarii nihil ſuo nomine peragunt, ſed Chriſti. 384
Extremæ unctionis conſideratio. 181

F.

Facere, pro offerre uſurpatur. 128
Feria quarta & ſexta cur ieiuniis dicata. 9
Feriæ quintæ in hebdomada ſancta myſteria. 5.6
Feriæ ſextæ abſtinentia a carnibus. 360
Feſta ſanctorum ieiuniis præuenienda. ibidem
Feſtis an laborare liceat. 358
Feſtorum dierum opera. ibidem
Fides fundamentum & initium Chriſtianæ religionis. 1
Fides quæ hominibus neceſſaria. 24
Fides Eccleſiæ omnia ad ſalutem neceſſaria includit. 22.23
Fides ſaluatoris ante lapſum minime neceſſaria. 1
Fides Romana, eſt catholica fides. 67
Fides Eccleſiæ non deſerenda propter præſides uitæ minus inculpatæ. 69
Fides Petri numquam deficiet. 71
Fides iuſtificans quæ ſit Paulo. 291
Fides & ſpes ineſſe poſſunt illis etiam qui non ſunt in gratia. 293
Fides prodeſſe nequit, niſi iungatur illi ſpes & charitas.

tas. ibidem
Fides una. 58
Fides de Chriſto mediatore antiquiſſima. 3
Fides mediatoris quamdiu fuit, tamdiu etiam fuit Eccleſia. 25
Fide per caritatem operante, reparatur in nobis Dei imago, 295
Fidei Chriſtianæ ſumma. 1. Gradus. ibidem
Fidei articuli omnes credendi. 2
Fidei noſtræ compendium, ſigno crucis incluſum. 14 & infra.
Fidei noſtræ ſcopus quis ſit. 20
Fidei ſigillum baptiſmus. 79
Fidei, ſpei, & caritatis diuerſa ratio. 278. 279
Fidei obiectum. 245
Fidei arcana non ſtatim omnibus prodenda. 146. 160.
Fidei cauſæ maiores ubi & qualiter tractādæ. 199
Fidei & ſpei comparatio. ibidem
Filius Dei cauſa meritoria eſt ſalutis noſtræ. 80
Filii Dei qui ſunt. 83
Filii Dei nominamur & ſumus. 83. 306
Filii iræ fiunt per baptiſmum filii gratiæ. 82
Feminis etiam in neceſſitatis articulo baptizare permiſſum. 93
Feminis ne loqui quidem in Eccleſia permiſſum. 199
Fortes eſſe qui dicantur. 75
Forma ſacramentorum omnium, eſt uerbum Dei. 78
Fornicatio minoris eſt culpæ quam arrogantia. 241
Fornicatio qualis crimen. 363
Fornicatio ut caſtigetur. 174
Fornicatio ſpiritualis. 366
Fratres ſumus omnes homines. 358
Fratris oſor membrum Chriſti non eſt. 160
Furti nomine quid intelligendum. 368
Furtum non dimittitur, niſi ablatum reſtituatur. ibidem
Furtum pernicioſiſſimum. ibidem

G.

Gedeonis uellus Mariam deſignauit. 270
Germania quando Euangelium receperit. 012
Germania quando inceperit colere uineas. ibidem
Germaniæ bellum ruſticum unde. 194
Gladius ſpiritualis excommunicatio. 75. 76
Gladius flammeus ante paradiſum quid ſignificat. 179
Gratia, quæ in ſacramento nobis confertur, multiplex, item quo ordine nobis conferatur. 81. 28
Gratia gratis data, quæ. 10. 33
Gratia renouationis an præcedat uel ſequatur remiſſionem culpæ, curioſe magis quam fructuoſe quæritur. 315
Gratia quid. 332. 333
Gratia in aqua non eſt ex natura aquæ, ſed ex præſentia ſpiritus ſancti. 80. 81
Gratiæ uaſa, ſacramenta dicuntur. 77. 78
Gratiam pro gratia quid. 332
Gratiam triplicem diuinitus accipimus. ibidem
Gratiani locus de ſacerdotum matrimonio excuſſus. 229
Græcorum conſuetudo in Epiſcoporum et ſacerdotum matrimonio. 231
Gregorius Romanus pontifex et monachus dire a Luthero proſcinditur. 315
Gulielmus Syrlætus Protonot. Apoſtolicus. 88

H.

Hebdomada Paſchatis eſt ea quæ reſurrectionē Domini præcedit. 148
Hebdomada quot horas habeat. 152
Hebdomadæ ſanctæ obſeruatio. 412
Henriciani hæretici. 142. 177
Hæreticorum rationes, quibus traditiones Eccleſiæ reiiciunt. 412
Hæretici in Eccleſia non ſepeliendi. 407
Hæretici ſcripturam & uerbum Dei prætexunt ſuis dogmatibus. 114
Hæreſes unde maxime obortæ. 241
Hæreſis Huſſi qualis. 100. 102
Hæretici ad ſcripturas prouocant. 284
Hæretici quo melioris uitæ, eo deteſtabiliores. 205
Hæretici moderni Deum auctorem mali faciūt. 219
Hæretici poſſident ſcripturam. 369
Hæretici ab errore retrahendi. 464
Hæretici diuinitatis nomen affectant. 340
Hæreſes & errores quare patitur Deus. 351
Hæreticorum doctrinæ, aquæ furtiuæ. 369
Hæreticorum optima uita illis nihil proderit ad ſalutem. 307
Hæreticorum ſententia de Rom. Pont. auctoritate. 66. 67
Hæreticorum rationes de ciborum uel temporum delectu excutiuntur. 412
Hæreticorum eccleſiæ. 65
Hæreticorum inter ſe diuiſio fidem noſtram confirmat. 57. 58
Homo quo modo ad imaginem Dei factus. 294
Homo eſt imago uerbi Dei, ibidem
Homo factus ad imaginem trinitatis. 244
Homo in quo ſtatu ante & poſt lapſum. ibidem
Homo habet duas radices. 349
Homicida quis. 362

Homi-

Homicidium multiplex. ibidem
Homicidium maximum, ſi quis uita ſua contaminata corrumpat alios. 362.363
Honor & gloria quo modo Deo & quo modo hominibus detur. ibidem
Honor ſanctis tributus, Deo confertur. 246
Honos quid ſignificet. 359
Horæ Canonicæ a Daniele ſeruatæ. 408. myſterium trinitatis ſignificant, ibidem
Horæ Miſſæ in ſecularia & ridicula negotia inſumendæ non ſunt. 152
Hoſtia in ara crucis oblata, eadem eſt cum ea quæ in Miſſa offertur, differt tamen offerendi modo. 133
Hoſtia quæ immoletur. 116
Hoſtia una eſt Chriſtianorum, non multæ. 115
Hoſtiæ omnes ceſſauerunt immolato agno Chriſto. 96
Homouſii uocem Ariani reiiciebant. 127.173
Hugo ſuo ſeculo alter Auguſtinus dictus. 313

I.

Iacobi Apoſtoli epiſtolæ ſcribendæ occaſio. 37
Iagellonū Poloniæ regū pietas et abſtinentia. 438
Ianitorum clericorum officium. 185
Ianua cæli baptizatis aperitur. 82
Idololatria duplex. 351
Idola dogmata contraria rectæ fidei. 352
Ieiunium quadrageſimæ quo conſilio ab Eccleſia inſtitutum, & quis eius auctor. 410
Ieiunia reiicientes Catholici non ſunt. 5. 407
Ieiunia obſeruamus non ſecundum Iudæorum obſeruationem. 409
Ieiunia ad ſatisfactionem pertinent. ibidem, & ſequentibus.
Ieiunia temporariam pœnam auertunt. 179.410
Ieiunia cur ordinationes ſacras præcedunt. 116
Ieiunium generale præfertur priuato. 414.418
Ieiunium uirtuoſum quod. 417
Ieiunium a cibis tantum an ſit cultus Deo placens. ibidem
Ieiunium Sabbati quo tempore cœperit, eiuſq. inſtituti rationes. 409
Ieiunium quadrageſimale tribus de cauſis in Eccleſia celebratur. 410
Ieiuniorum inſtituendorum cauſa. 419
Ieiuniorum uariæ conſuetudines & leges. 420
Ieſu appellatio totius trinitatis eſt confeſſio. 114
Imago Dei, uerbum. 294.295
Imago uerbi, homo. ibidem
Imago Dei poſt lapſum in homine plane deformata. ibidem
Imago Dei quo modo in homine reſtituatur. 294
Imago Dei in anima. ibidem
Immerſio terna in baptiſmo quid ſignificet. 93
Imputationis uox noua in ſenſu quo Lutherani utuntur. 304
Imputari quo modo a Dauide uſurpatum. 305
Incarnationis Chriſti memoria quo modo & quanto cum gaudio a fidelibus celebretur. 3
Incontinentibus an poſt uotum nubere liceat. 222
Inedia apoſtolorum præ contemplatione. 420
Indulgentiæ unde ortæ. 179
Indulgentiarum uis quæ. ibidem
Indulgentiæ ualent ad impetrandam remiſſionem peccatorum. ibidem
Infantes quo modo eredant. 87
Infantes baptizandi, 86
Infantes cur aliena fide intercedente baptizentur. 87
Infantibus cur ſal in os imponitur; et aures nareſq. ſputo liniuntur. 92
Infirmis in extremis conſtitutis proponenda. 328.329
Inſufflatio in baptiſmo quid ſignificet 91
Inimici crucis Chriſti iniuſte ſacrificium Miſſæ idololatriam uocant. 114
Interceſſio ſanctorum efficax. 74.257
Inuocatio ſanctorum non eſt inuocatio mortuorum, neque derogat gloriæ Chriſti. 250
Inuocatio ſanctorum in ſcripturis roborata. 246.248
Ioſias rex Iſrael, cur gentili gladio occiſus. 175
Ioan Gerſonis profeſſio fidei. 325
Ioannis caput ſextum nullam neque calicis neque uini mentionem facit. 117.118
Ioannes Patriarcha Alexandrinus cur dictus Eleemoſynarius. 403
Iſrael ſecundum ſpiritum, & Iſrael ſecundum carné. 140
Iudæi non omnes intelligebant quo tenderent ritus ac cærimoniæ ſacrificiorum. 148
Iudæorum ſacerdotium umbra erat. 192
Iudæis quo modo aliqua animalia interdicta. 415
Iudæorum ſacrificia qualia. 127
Iudæorum teſtimonia de ſacrificio noui teſtamenti. 124
Iudices quare in conciliis. 345
Iudicium extremum cur in die aſcenſionis recolatur. 9.10
Iudicium extremum ad quid futurum ſit. 164.328
Iudicii generalis uſus. 258
Iurare quatenus liceat. 338
Iuratio Dei, incredulorum eſt increpatio. 140
Iuſiurandum Dei de ſacrificio æterno Melchiſedech. 137
Iuuenes de lege diſputant. 123
Iuſtitiæ noſtræ omnes quaſi pannus menſtruatæ qua-

tenus ex nobis. 130.311
Iuſtificari quid Paulo ſit, & Eccleſiæ. 71. 276. & infra.
Iuſtitia noſtra Deus eſt. 292
Iuſtitia noſtra caritas eſt. 291. 346
Iuſtitia abſoluta eſt in fide, ſpe, & caritate. 293. 346
Iuſtitiam extra nos eſſe aſſerentes errant. 308. 310
Iuſtitia Dei quare dicatur, & quo modo noſtra nominetur. 304
Iuſtitia Dei & creaturarum diuerſa. 330
Iuſtitia Chriſti. 80
Iuſtificatio hominis quæ ſecundum Auguſtinũ & Græcos. 295
Iuſtitia noſtra ex participatione cum Chriſto eſt. 208. 329
Iuſtum eſſe quid ſit, & quis dicatur iuſtus. 290. 301
Iuſtitia quo modo Dei, Chriſti, & noſtra dicatur. 297
Iuſtitia Dei per filiũ in ſpiritu ſancto tranſit ad omnes. ibidem
Iuſtificationis noſtræ cauſa meritoria quæ. 299
Iuſtificationis noſtræ cauſa exemplaris Chriſti. ibidem.
Iuſtitia abſoluta in quibus conſiſtat. 346
Iuſtitia legis uniuerſa eſt dilectio. 301. 338
Iuſtitia Chriſti non tantum imputatione ſed realiter nobis inhærente iuſti ſumus. 301
Iuſtitia noſtra non tantum remiſſione ſed interna mentis renouatione fit. 304
Iuſtitia noſtra fides eſt illa quæ per caritatem operatur. 291. 292. & infra
Iuſtiniani Imperatoris edictum de carnibus publice uẽdendis ac edendis in fame, a catholicis contemptum diebus quadrageſimæ. 417
Iuſtitia duplex. 290
Iuſtitia noſtra perfecta & quo modo imperfecta. 368
Iuſti etiam legibus humanis ſunt ſubiecti. 422
Iuſtus quo modo Deus. 297. 298
Iuſti quo modo nos. 290
Iuſto non eſt lex poſita, quo modo intelligatur. 419
Iuſtum ſe nemo iudicet. 265

L.

Labor in iniquitate maior, quam in Dei præceptis. 284
Laici docti an in conciliis locum habeant. 46
Laicorum oblationes. 230
Laicis ſub una ne, an ſub utraque communicandum. 117
Laicorum ſacerdotium, baptiſmus eſt. 236
Laici neque debent neque poſſunt determinare de fide. 46. 48
Latina lingua celebrantur ſacra in Occidentali & Septentrionali eccleſia. 150
Latro in cruce credens propter fidem ſaluatus. 165
Latus Chriſti apertum, fontem nobis ſaluificum effudit. 135
Legati Chriſti qui ſint. 188
Lectores qui, & quod illorum officium. 185
Leuitarum ordo. 187
Legislator etiam noſter Chriſtus, non ſolum redemptor. 280
Lex quibus poſita. 349
Lex uniuerſa quo modo ex duobus præceptis pendeat. 345. 348
Lex uetus & Euangelica quo modo differant. 25
Legem apud Iudæos pauci intelligebant. 148
Leges bene conſtitutas iuuenibus conuellere non licet. 94. & ſequent.
Libros legis Dei combuſtos Eſdras reſtituit. 361
Liberari nos a malo cur petamus. 267
Linguæ detractricis malum. 261
Lingua locutio quæ lingua fit. ibidem
Lingua etiam uernacula in templis cantari cantilenas ſuis locis et temporibus, permittit eccleſia. 150
Linguarum diſperſio & congregatio. 57
Liturgia quid. 195
Litania quo modo ab Eccleſia cantatur. 251
Litaniæ formula antiqua & uſitata, a patribus accepta. 253
Loca Deus ſibi eligit. 395
Loquitur ſpiritus S. in ſanctis, loquuntur & ipſi. 317
Lutheri ſententia de utraque ſpecie ſacramenti altaris ad Bohemos. 118
Lutheri contra ſe teſtimonium de ſchiſmate. 241
Lutheranorum conſtitutiones quales: 241
Lutherani contra Imperatorem. 175
Lutherana dogmata de operibus. 319
Lutheranorum rationes contra traditiones Apoſtolicas de ieiunio. 412
Lutheranorum doctrinam non fere niſi leuiſſimus quiſque amplectitur. 307. 308
Lutheri doctrina homines fieri deteriores. ibidem
Lutherani Bacchanalia ſeruant, ieiunia reiiciunt. 412
Lux Chriſtus eſt, lux & Apoſtoli. 60

M.

Magiſter unus. 191
Magiſtri exorciſtæ ſunt. 210
Magiſtratus ſi ſontes non punit, homicida eſt. 362
Magiſtratibus licet occidere. 116
Malachiæ prophetia de ſacrificio Eccleſiæ quo modo a

patribus & quo modo ab hæreticis intelligatur. 30
Malis præſidentibus quid agendum. 72
Manducatio & potio corporis & ſanguinis Domini duplex. 118
Mane orandum, orandum & ueſpere. 269
Mandata omnia in uno caritatis mandato. 348
Mandatorum Dei perfecta expletio qua. 347
Manuum impoſitio. 96
Marcionis error. 114
Maria ſignum magnum apud Ioannem. 271
Maria Theotocos, & non Chriſtotocos appellari cur debeat. 414
Maria mediatrix optima apud Deum. 270.274
Maria, non Eua, mater reuiuiſcentium. ibidem
Maria a ſanctis patribus ſumme honorata. ibidem
Maria quomodo benedicta. ibidem
Maria multis indiciis & figuris præſignata. ibidem
Maria ſpes, aduocata ad Ephrem appellata. ibidem
Mariæ & Euæ collatio. ibidem
Mariæ honeſte meminiſſe decet. ibidem
Maritum & ſacerdotem eſſe quo modo concedat Eccleſia. 224
Martyrum ſollennia cur & quo modo celebrentur. 219
Martyres pro nobis orant, ipſi uero noſtris orationibus non indigent. ibidem
Martyrium interdum baptiſmi uicem ſupplet. 86
Martyres quo cultu colant Catholici. 8.255
Martyrii deſiderium in muliere Edeſſena. 288
Materia omnium ſacramentorum, ſignum uel elementum. 77
Materia duplex in pænitentia. 161
Matrimonium temperantiæ ſacramentum. 334.335
Matrimonii myſtica ſignificatio. ibidem
Matrimonium ſacramentum magnum, myſterium magnum. ibidem
Matrimonium Chriſtianorum, ſacramenti nomen fere ſolum obtinet. Eius commoda, ibidem
Matrimonium ſuſcipientes quo modo affectos eſſe oportet. ibidem
Matrimonium contrahere quibus liceat. 364
Matrimonium triplicis rei ſignum. 211
Matrimonium quo modo uioletur. 365
Matrimonii inſtituti cauſæ. 213
Matrimonii impedimenta. 254
Matrimonii tria bona. 211
Mediatorem futurum quo modo oportuit credere in lege. 1.2
Medicina animæ pænitentia. 165.166
Medicus animarum ſummus eſt Chriſtus. 77
Melchiſedech ſacrificium, figurauit ſacrificium Eccleſiæ. 128
Melchiſedech ante Leui & Aaron ſacerdos fuit. 138
Eius oblatio.
Melchiſedech Chriſtiani ſacerdotii typus. ibidem
Melchiſedech ſacerdos gentium erat. 178
Memoria paſſionis Chriſti quam neceſſaria Chriſtiano. 144
Memoria ut retineatur, ſignis opus habet. ibidem
Memoriæ humanæ labefactatio. 294
Memoria defunctorum in Miſſa ex Apoſtolica traditione. 156
Memoria redemptionis noſtræ in ſacrificio Miſſæ celebratur. ibidem. & ibidem
Memoriæ martyrum cur dicantur templi. 256
Mendacium quale peccatum. ibidem
Mendacium filia ſuperbiæ. ibidem
Mendacii tria genera. ibidem
Mendax filius diaboli. ibidem
Mendici apud templa cur aſſideant, & quorum nos admonere debeant. 393
Mendici uulnerum noſtrorum medici. ibidem
Merces bonorum operum gloria æterna. 320.321
Mercuriales ſtatuæ cur antiquitus ad biuia poſitæ. 20
Mercurialibus ſtatuis abrogatis, crux Chriſti ſuffecta. ibidem
Merita ſanctorum nobis ſuffragantur. 181.183
Merita operum quo modo ſint in regeneratis. 286
Merita alia paruuli, alia adulti. 333
Merita noſtra nulla ſunt ante fidem. 273.287
Merita duplicia. 324
Merita operum. 326.335
Meriti perfectio non tam operi quam uoluntati adſcribitur. 312
Meritis ſanctorum non eſt detrahendum. 180.182
Meritorum ad præmium comparatio. 311
Meritorum penuria periculoſa paupertas. 333
Meritum non tollit ſcriptura, ſed præſumptionem. 325
Meritum congrui & condigni quod. 316
Meritum eſt in uoluntate. 312
Meritum paſſionis Chriſti abundantius omnibus totius mundi flagitiis. 180
Michaelis Epiſcopi Merſburgenſis conciones, &c. 150
Migrantibus è uita grauiſſimum inſtat certamen. 210
Miniſtri malitia non impedit bonum opus perſonæ. 384
Miniſtrorum eccleſiæ differentia. 210
Miniſtris etiam malis Deus utitur. 205
Miſſa ab Euangelio non diſcrepat, ſed omnia Chriſti bene-

beneficia nobis ob oculos ponit. 21.137.145
Miſſa cur in occidentalibus & Septentrionis Eccleſiis latine fiat. 150
Miſſa quid. 119
Miſſa cur poſt concionem audienda. 150
Miſſa mali ſacerdotis non eſt negligenda, &c. 382
Miſſa ſine neceſſitate in locis profanis fieri non debet. 335
Miſſa omnis publica. 403
Miſſa an ſine communicantibus celebrari poſſit. ibid.
Miſſa omni die audienda, uel ad minus Dominica. ibidem
Miſſæ ſacrificium pro mortuis ualet. 385
Miſſæ ſacrificio adſtant angeli. 152
In Miſſæ ſacrificio congregantur tam qui cum Christo triumphant, quam corporibus præſentes, & qui purgatione indigent. 156
In Miſſæ ſacrificio quid uulgus agere, meditari, ac precari debeat. 152
Miſſæ tremenda myſteria. 152.153
Miſſæ ſacrificium a Chriſto inſtitutum, et cur quotidie celebretur. 126
Miſſæ ad finem intermanendum, ſtatuto Agathenſis & Aurelianenſis conciliorum cautum. 152.357
Miſſæ priuatæ non nuper inuentæ, aut ſeruari cœptæ ſunt. 403
Miſſam ex opere operato prodeſſe, quo modo intelligendum. 127.382
Miſſam audire, utilius ne ſit, an concionem. 150
Miſſam audire quo modo oporteat. 149.200
Miſſam Baſilius & Chryſoſtomus propter excellentiā Liturgiam dixerunt. 189
Miſſam celebraturus quid facere debeat. 352
Miſericordia Domini neque tempus, neque menſura præfinienda. 164.165
Mœchiæ nomen quam late pateat. 363
Mœchia ſpiritualis hæreticos in iſtas abſurditates abduxit. ibidem
Mons magnus apud Danielem Mariam præfigurauit. 271
Monachatus non eſt cultus Dei, ſed eſt uia expeditior ad colendum Deum. 381
Monachatus in colendo Deo nihil a reliquis Chriſtianis differt. ibidem
Monachi fides non eſt alia, quam coniugati Chriſtiani. ibidem
Monachatus non eſt idololatria. ibidem
Monachi priſci quam dediti fuerint diuinis contemplationibus. 342
Monaſteria honeſtatis & ſanctitatis loca, Semneia apud Euſebium dicta. 389
Morientibus maxime inſidiatur diabolus. 182
Mors Chriſti humanitatem eius declarauit. 6
Mortuorum memoria in ſacrificio. 156
Mos laudatiſſimus patrum noſtrorum nunc plane intercidit. 8.405
Moyſes quot annis fuerit poſt primum hominem. 408
Moyſes primus uerbum Dei ſcribere cœpit. ibidem
Moyſes fuit inter Deum & hominem mediator. 252
Moyſes poſtquam prophetauit, non amplius uxori coniunctus eſt. 224
Moyſi diffidentia ut ſit punita. 175
Moyſi rubus Mariam figurat. 271
Mulier fortis apud Salomonem quæ. ibidem
Mulieres in neceſſitate baptizare poſſunt. 87
Mulieres hæreticæ quam procaces. 199
Mulierum officium erga uiros ſuos. 213
Mutari in uirum alium quid ſit. 310
Multitudinis concordis oratio quam efficax ſit. 151.245
Myſteria unde dicta, 111. non omnibus manifeſtanda. ibidem
Myſteria in ſilentio tradita. 132

N.

NAtalis Chriſti cærimoniæ. 3
Natiuitatis Chriſti utilitas. 80
Nauis, in qua Chriſtus ſedit, typus eccleſiæ. 73
Nero impuriſſimus neminem eſſe pudicum cenſebat. 222
Nocturnæ preces non ſunt negligendæ. 169.170
Nomen Dei quo modo fruſtra uſurpatur. 240
Nomen ſanctum ſine ſanctis moribus non prodeſt. 239
Non poſſe, id eſt nolle. 208
Non eſt ſcriptum, hæretici frequenter occlamant. 305
Nouati error circa Pauli uerba de iterando baptiſmo. 114
Noua creatura quid ſit. 83
Noua uita inſtitui nequit, niſi ueteris prius pœniteat. 88
Nouatores mandata Dei non tantum difficilia ſed & impoſſibilia faciunt. 89
Nouatores omnem ordinem rerum confundunt. 291.299
Noui Euangelici martyres delicati. 217
Numiſma noſtrum caritas eſt. 336
Nuptiæ quo modo bonæ, & quo modo non. 223
Nuptias uocat Hieronymus indulgentias. 226
Nuptiarum munus in paradiſo conceſſum, & earum uſus extra paradiſum ſumpſit exordium. 223

O.

OBlatio duplex. 128.129
Oblatio Eccleſiæ qualis. 21.133
Oblatio munda in Eccleſia quæ. 141
Oblationes laicorum. ibidem
Oblationes ſoli Deo fiunt, non martyribus. 157
Oblationes uariæ ſunt. 230
Oblationis nomen diabolus ferre nequit. 157
Odium proximi, Dei amorem excludit. 348
Offerendi uſus antiquiſſimus. 230
Offertoria in Miſſa fieri ſolita unde. ibidem
Officiantes etiam dicti ſacerdotes. 193
Officium etiam apte uocatur ſacrificium. ibidem
Oleum in Chriſmate quid ſignificet. 121
Olei unctione multos ſanabant Apoſtoli. 182
Opera bona quatenus meritoria. 336
Opera ſiue bona ſiue mala habebunt iudicium. 284
Opera bona neceſſaria in Chriſtiano. 275.277
Opera noſtra opera Dei ſunt, & quo modo noſtra & quo modo Dei. 272
Opera renatorum & infidelium differunt. 313
Opera bona, quæ fidem præcedunt, diſpoſitiones ſunt ad gratiam. 276.267
Opera Deus exigit non uerba. 337
Opera ſeruilia quare Sabbato prohibita, & quo modo licite fieri poſſint. 339
Opera ſunt teſtimonia uoluntatis internæ. 276
Quænam opera ſint meritoria. uide meritum.
Opus operans, & opus operatum, quid & quo modo differant. 127
Oportunitas ubique ſpectanda. 131
Orandi adorandiq. modus. 185.260
Oratio multorum in Eccleſia efficax. 252.389
Oratio concionem præcedere & ſubſequi debet. 150
Oratio Eccleſiæ prodeſt fidelibus defunctis in purgatorio detentis. 156.178
Oratio ſacerdotis plurimum prodeſt. 151.245
Oratio Chriſtiana ſpe & fide firmata eſſe debet. 345
Oratio priuata efficax. ibidem
Oratio qualis eſſe debet. ibidem. 261
Oratio Dominica cur publica & communis. ibidem 299
Oratio Dominica breuibus uerbis collecta, ſed multis ſpiritualibus bonis referta. ibidem. 262
Oratio duas alas habet, quibus ad cælum perfertur. 408
Orationis Dominicæ explicatio per Cyprianum facta eiusq. efficacia: quodq. ea præ omnibus aliis Deus inuocari malit. 245.246
Orationis anima eſt ieiunium. 266
Orationi quo modo mens præparanda. 408
Orationi magis quam audiendo Euangelio templa dicata uidentur. 391
Orationem quo modo docuit Chriſtus. 260
Orationes Eccleſiæ omnes per Ieſum Chriſtum concluduntur & patri offeruntur. 253.325
Ordo in Eccleſia neceſſarius. 19.216
Ordo ſacerdotalis ſacramentum eſt. 185.199
Ordo in ſacerdotibus, Epiſcopis, & Pontificibus generalis eſt, ſed dignitas, auctoritas, et poteſtas ſpecialis atque inæqualis. 183.184
Ordo miniſtrorum inſtitutionis diuinæ. ibidem
Ordinis ſacramentum non iterandum. ibidem
Ordinis ſacramentum quatenus conſiſtat in matrimonio. ibidem
Ordinis miniſter eſt Epiſcopus. 196
Ordines cur certo temporis interuallo conferantur. 186
Ordines poſt ieiunium cur conferantur. 185.377
Ordinandis calix cur porrigatur. 187
Ordinationes hæreticorum quales. 233
Ordinationes quibus temporibus celebrentur. 402
Ordinatio ſacerdotum præſente populo fieri debet, & cur. 202
Ordinum ſacrorum conferendorum cærimoniæ. 377
Originalis peccati fomes. 177
Oſtiarij qui, & quod eorum officium. 185
Oſius Cordubenſis. 48

P.

PAlpones. 370
Panis & uinum uere tranſubſtantiantur in Euchariſtia. 98.100
Panem & uinum cur Chriſtus uoluerit retinere colorem & ſaporem ſuum. 101
Panem noſtrum quotidianum cur petamus, & quo modo intelligendum. 265.302.318
Papa unde dictus. 198
Papa de dubijs fidei diſcernere debet. 65.66
Papæ ſeu Pontificis max. eminentia. 198
Papæ cur ſanctiſſimi dicantur. 71
Paruuli in fide eccleſiæ (quia non habent proprie acquiſitam) baptizantur. 87
Paruuli abſque baptiſmo non ſaluantur. ibidem
Parentes cum primis honorandi. 359
Parentum nomine qui intelligendi. ibidem
Paſſio Chriſti fuit uerum ſacrificium. 225.13
Paſſio Chriſti abunde ſatisfecit. 115.116
Paſſiones Chriſti, paſſiones noſtræ. 318
Paſſionis Chriſti memoriam Chriſtiani ſedulo habere debent. 135
Paſcha noſtrum Chriſtus. 127
Paſchæ celebratio ab Apoſtolis. 339
De paſchate controuerſia. 400
Paſchatis celebrandi uno eodemq. die cauſæ. ibid.

Paſtor Eccleſiæ totius, unus eſſe debet, qui ceteris præſit. 59.60
Pater maior Chriſto, quo modo Eccleſia intelligit. 27
Pater cauſa principalis efficiens ſalutis noſtræ. 80
Pater ſpiritualis omnium eſt Deus, mater Eccleſia. 358.360
Pater carnalis omnium, eſt Adam. 358
Patibulum erectum ubi ſolebat fieri ſacrificium & crucis Chriſti recommemoratio. 336.337
Patres docuerunt rectam fidem. 27
Patroni Eccleſiarum quid iuris habeant. 201
Patrum auctoritas in controuerſis dogmatibus. 284
Patres quo modo hæreticos confutarunt. 29
Patrum errores quales fuerint. 30
Patrum orthodoxorum interpretationes non ſunt reiiciendæ. 26.27
Patrem cur appellamus Deum. 261
Pauli ſudaria & ſemicinctia pleroſque a dæmoniis liberarunt. 187
Paulus non reiicit bona opera. 275
Paulus quo modo imperfectionem ſuam accuſet. 342
Paulus ſub ſua perſona de quouis homine nonnumquam loquitur. ibidem
Pauli amor in Chriſtum quam uehemens. ibidem
Pauperes & calamitoſos a foribus templi arcere conantes merito reprehendendi. 395
Peccatum tegi, remitti, non imputari, differunt. 306
Peccatum cum fide ſtare poteſt. 276
Peccatum cur dicatur concupiſcentia. 370
Pax noſtra mutua cum Deo, maximum ſacrificium. 143
Peccatum infidelitatis, omnia reliqua includit. 243
Peccant grauiſſime, qui Deum mendacii teſtem producunt. 369
Peccata noſtra oſtium regni cælorum claudunt. 169
Peccantes non omnes iuſtitiam amittunt. 303.340
Peccata carnalia maioris ſunt infamiæ, ſed minoris culpæ, quam peccata. 240
Peccatum non imputari quo modo intelligendum. 306
Peccatum animi morbus grauiſſimus. 358
Peccata ſacerdoti manifeſtanda. 165.166
Peccati primorum parentum quanta uis. 304
Peccatum grauiſſima ſeruitus. 357.358
Peccatum nullum ſine uoluntate. 370
Peccantes contra primum præceptum qui. 348 *contra ſecundũ, & ſic ex ordine contra omnia.* 350
Pelagianorum error circa Baptiſmum paruulorum. 86
Perfectio fidei quæ ſit. 345
Perfectum & imperfectum ut ſe dixerit Paulus. 342
Perfectus diſcipulus quis dicatur in euangelio. ibidem
Perfectio duplex. 193
Perſonarum acceptio erroris eſt mater. 20
Periurii pœna in ueteri Teſtamento qualis. 366
Periurium grauiſſimum crimen. 369
Peregrinationes Deo non ingratæ. 396
Petra Chriſti, fidem, & Petrum Chriſtum confitentem ſignificat. 60
Petri umbra ægros ſanauit. 246.253
Petrus Chriſtum negans fidem non amiſit. 278
Petrus totius Eccleſiæ figuram geſſit. 56
Petrus Lombardus immerito reprehenditur. 338
Philippus Melanch. in articulo iuſtificationis quaterdecies uariauit. 308
Philipphi Melanchtonis blaſphemia. 109
Phinees homicidium cur Deo gratum. 237.374
Pietas quid & unde dicta. In proœmio.
Pietas Dei cultus eſt. 323
Pighii ſententia de ſacerdotibus uxores ducentibus. 234
Pighius immerito a Melanchtone reprehenſus. ibid.
Pænitentia duplex. 5
Pænitentiæ ſacramentum a Chriſto inſtitutum, quæ illius materia & forma. 161
Pænitentiæ fructus. 174
Pænitentia publica cur die cenæ Dominicæ habeatur.
Pœna æterna ſatisfactione Chriſti in cruce aboletur, temporaria uero, noſtra. 169.170
Pœnæ temporariæ pro æternis nonnumquam a Deo infliguntur. ibidem
Pœna non ſemper remittitur cum culpa. 175
Pænitentia tres actus, qui materiæ loco ſunt, habet. 162
Pænitentia Baptiſmus lacrymarum a Gregorio Nazianzeno dicitur. 164
Pænitentiæ nullum tempus incommodum. ibidem
Pænitentia laborioſus Baptiſmus. 170
Per pænitentiam non ſtatim penitus culpa aboletur. 177
Polycarpi corpus quam uenerabile habitum. 255
Polygamiam approbantes hæretici. 233
Pontificis decreto in rebus fidei aſſentiendum. 65
pontifices calicis uſum non ademerunt. 118
pontificum Catholicorum ſucceſſio ueritatem Eccleſiæ teſtatur. 56.57
præcepta Dei impoſſibilia non ſunt. 282.284
præcepta Dei quo modo & quibus grauia. 283
præceptum dilectionis unum uidetur, ſed duo continet. 347
Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis tranſgredimur. 349

Præceptorum trium ratio, ibidem
Præceptũ, Non occides, quatenus ſe extendat. 350
Prædicationis munus olim ſolis Epiſcopis dabatur, 197
Preces quæ fiunt in templo, ſunt Deo gratiores. 389
Presbyteri unde dicti, item cur hoc nomen præ ſacerdotum nomine Apoſtoli elegerint. 194
Principes executores decretorum Eccleſiaſticorũ. 52
Principibus duplex honos debetur. 559
Patres priſci quo modo populum inſtituerunt. 283
Proceſſio ſingulis diebus dominicis quare ab Eccleſia peragatur. 9
Prophetia quid, 256
Proximus quis, ibidem
Proximi odium, odium Dei, 348. In proximo duo ſunt, ibidem
Proximis reconciliari debemus, ſi corpori Chriſti inſeri uolumus. 159
Pſaphonis cuiuſdam mira impoſtura, 339
Pſeudoeuangelicorum ſycophantia. 307. 420
Pſalliani ſiue Euchitæ. 408
Pudenda patrum non detegenda. 73
Purgatorium eſſe poſt hanc uitam, 178

Q.

Quadrageſimæ ieiunium tribus de cauſis inſtitutum. 410
Quadrageſimæ in uernum tempus inſtitutæ ratio, 411
Quadrageſimæ tempus dies afflictionis, pœnæ, mæroris, &c. 412
Quadrageſimæ obſeruatæ exempla. 4.5
Quadrageſimæ ieiunium per uniuerſum orbem annunciatum teſte Baſilio. 412
Quadrageſimæ ultima ſeptimana qua pietate a ueteribus obſeruata. 5.6
Quadraginta dies cur Chriſtus a reſurrectione cum diſcipulis ſuis conuerſatus. 8
Quattuor eſſe euangelia unde conſtet. 63
Quattuor temporum ieiunium cur inſtitutum. 410
Quinquaginta dies interiecti a Paſcha ad Pentecoſtẽ, cur ieiunio liberi. 9

S.

Rapina grauior quam furtum. 360
Rationis humanæ obtenebratio. 294. 405
Reconciliatio quo modo contigerit nobis. 162
Regnum cælorum quo modo uenale. 79. 337
Religio unde dicta. In proœmio.
Religio una. 241. 242
Reliquiæ ſanctorum uenerandæ ex antiquiſſima inſtitutione. 253
Remiſſio peccatorum extra Eccleſiam nulli confertur. 295
Remiſſio peccatorum ſola non eſt iuſtitia noſtra. 295
Remiſſio peccatorum in Euchariſtia quo modo datur. 154
Remittere proximis nolentes ab Eccleſia excommunicantur. 5
Renouatio noſtra quando incipiat. 295
Renouari quid ſit. ibidem
Reſipiſcentiæ fructus qui. 395
Reſtitutio quæ ſit. 173
Reſurrectionẽ carnis credens non eſt Chriſtianus. 243
Reſurrectionis Chriſti duplex utilitas. 8
Reſurrectio duplex, bonorum & malorum. 244
Reſurrectionis noſtræ ſpes. 8. 243
Reſurrectio Chriſti diuinitatem eius declarauit. 8
Reſurrectio ex mortuis fidei noſtræ baſis. 243
Ritus noui in eccleſiam a priuato aliquo non inducendi. 150

S.

Sabbati præceptum & ad cærimonias & ad mores pertinet. 338. 339
Sabbati Iudaici triplex ſignificatio. ibidem
Sabbatum æternum quando. ibidem
Sabbatum ex Sabbato. ibidem
Sabbati opera quæ præſtanda. 357
Sabbatum cur Dominicum diem uocitemus. 102
Sabbatum uiolant apoſtatæ. 357. 358
Sacerdos futurus quid præ oculis habere debeat. 38
Sacerdos prudens & doctus eligendus confitenti. 165
Sacerdotibus ſolis ligandi ſoluendiq. poteſtas a Chriſto. 166
Sacerdotii dignitas. 187. 188
Sacerdotium & ſacrificium tollunt, qui Euchariſtiã ſola ſumptione conſtare aſſerunt. 191
Sacerdotio quando functus Chriſtus. 67. 129
Sacerdotium Chriſti duplex, ſecundum ordinem Melchiſedech, & ſecundum ordinem Aaron. 128. 129
Sacerdos non ſuum ſed Chriſti opus applicat in Miſſa. 385
Sacerdotium & ſacrificium ex Eccleſia tolli nequeunt: uno ſublato alterum tollitur. 191
Sacerdos legatus Chriſti. 188. 189
Sacerdotes Euangelicorum ſunt laici, baiuli, zonarii, &c. 114. 192
Sacerdotis inſtitutio non eſt penes magiſtratum profanum, ſed penes Epiſcopum. 290
Sacerdotes in omnibus officiis ſuis ſymbolum tantum implent, Deus uero omnia per illos operatur. 236
Sacerdotum & monachorum proprium officium iuge ſacrificium, iugesq. preces Deo offerre. 403. 408
Sacerdotem eſſe maritum quo modo concedat Eccleſia. 224. 225
Sacerdotiũ et ſacrificiũ Melchiſedech, quale. 374. 375

Sacerdos miniſter reconciliationis. 188.189.383
Sacerdos quo modo ſe ad Miſsá præparare debeat, 380
ſacerdotibus numquam licuit neque recte licebit uxores ducere. 231
ſacerdos miniſter Chriſti capitis & Eccleſiæ corporis, quo modo. 188.383
ſacerdos malus etſi cum diabolo computetur, non tamen contaminatur donum Chriſti per eum. 381
Sacerdotum officium. 188.408
ſacerdotes quo modo peccata populi comedere dicantur. 408
Vbi ſacerdotium ibi & ſacrificium & conuerſo ibid.
ſacramenta Eccleſiæ communio ſunt fidelium. 63.75
ſacraměta Eccleſiæ ſigilla ſunt ſiue ſigna quibus Chriſtiani a non Chriſtianis dignoſcuntur. 26.88
ſacramentum corporis Chriſti ſiue paſſio admonet nos factæ reconciliationis. 99.100
ſacramenta ſigna uiſibilia inuiſibilis gratæ, & cur ſigna uiſibilia ſacramentis adhibita ſint. 76
ſacramentis uim præbet uerbum Chriſti, & hoc ipſum ſacramentorum forma. 77.78
ſacramentū Euchariſtiæ ſacræ rei ſignū quomodo. 98
ſacramentum Euchariſtiæ non in ſumptione aut uſu, ſed in uerbis Chriſti uim ſuam habet. 98
ſacramentum corporis Chriſti reliquis omnibus præſtat. 125
ſacramenti cauſa eſt commemoratio Chriſti. 112
ſacramentum Euchariſtiæ cur ſub ſpeciebus panis & uini dare uoluit Chriſtus. 98.124.153
ſacramentum corporis Chriſti & ſanguinis, eſt ſacrificiū, diciturq. Euchariſtia, ſynaxis, viaticū, 125
ſacramenti extremæ unctionis uis. 181
ſacramenta myſteria ſunt. 213
ſacramentum Euchariſtiæ quomodo ſit ſacrificiū. 125
ſacramenta ad ſeptem genera accommodantur. 78
Sacramentum corporis Chriſti ſacramentum ſacramentorum. 125
ſacramentum corporis Chriſti uitam præſtat. 154
ſacramentum corporis Chriſti ſumere omnibus diebus licitum. 402
ſacrificium duplex. 128.129
ſacramentorum anacephaleoſis. 209
Sacrificium Eccleſiæ uiſibile quod. 126
Sacrificium Eccleſiæ uiſibile quod. 126
ſacrificium eſt uiſibile ſignum rerum inuiſibiliū. 380
ſacrificii applicatio longe uetuſtiſſima. 385
ſacrificio Miſſæ Deo perfecte adhæremus. 380
In ſacrificio Miſſæ præſentes, quo modo affecti eſſe debeant. 381
ſacrificio quotidiano quid tribuat Eccleſia. 148
ſacrificij & ſacramenti uſus. 136
ſacrificium quotidianum Chriſtus inſtituit. 121.122
ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech, Eccleſia in dies celebrat. 129.136
ſacrificium Aaronis ceſſare debuit. 130.131
Sacrificiū uetus et nouum quo modo differāt. 126.127
Sacrificium quotidianum quantum ualeat. 135
Sacrificium tranſlatum non ſublatum docet Paulus, et eccleſia obſeruat. 385
ſacrificij uirtus eſt ipſa fides. 127
ſacrificium Eccleſiæ habet teſtimonia ſcripturæ clara. 127.128
ſacrificium durabit uſque ad finem mundi. 137 & infra
ſacrificium Chriſti in omni loco. 137
ſacrificium temporibus Auguſtini oppugnatum. 142.380.384
ſacrificia multa. 380
ſacrificium uerum quod. ibidem
ſacrificiorum Chriſti, Eccleſiæ Chriſtianæ, & Iudæorum diſcrimen. 192
ſacrificium ſine bono motu non ualet. 381
ſacrificium propitiatorium in Miſſa applicatur. 385
ſal cur infantium ori imponatur. 92
ſalis aſperſio quam efficax. 388
ſalus noſtra omnis in cruce Chriſti. 13.14.16
ſalus nulli umquam contigit nec contingere poteſt, niſi per agni Chriſti immolationem. 127
Salutatio angelica Dominicæ orationi ſubiungi debet. 270
ſancta cur dicatur Eccleſia. 33
ſanctorum interceſſio & inuocatio. 36.246.351
ſancti quo modo dicantur caſtra Dei. 33
ſanctorum communio quæ ſit. 23
ſanctorum merita quomodo ualeant. 120.179
ſancti quo cultu colantur. 248.258
ſanctorum interceſſio prodeſt multum. 245
ſanctorū inuocatio nō reſipit idololatriā. 246.256
ſancti ſciunt petitiones noſtras. 256
ſanctos quo modo inuocemus. 245.246.351
ſancti quo modo imitandi, & cur nobis ad imitandū propoſiti. 319
ſanctificari nomen Dei cur & quo modo petamus. 306
Sancti fideles ſponte cruci ſubiecti. 287.288
ſanctus dictio, cur magis Deo ſpiritui tribuatur quā patri & filio. 291
ſancti uiuunt. 246
Sanctorum inuocatio non prohibetur primo præcepto. 246
In ſanctos quo modo credimus. 250
ſanctorum inuocatio non obſcurat gloriam Chriſti. Non eſt contra uerbum Dei. 157.245
Sancti operibus ſuis non plane diffiderunt ſub tempus mortis.

mortis. 327
Sanctorum cultus ad Chriſtum pertinet. 246. 247
Sanctificatio a quo ſit. 291. 310
Sanctificationem, quæ eadem eſt & iuſtificatio, tribuit Rupertus caritati. 291
Sanctus nemo eſt, ſicut Dominus. 329. 330
Sancti & peccatoris lapſus quo modo differant. 330
Sancti inuocantur non ut lagitores, ſed tanquam interceſſores. 253
Sancti ſubiecti legibus. 421
Sanæ intelligentiæ lux ſoli eccleſiæ promiſſa. 319
Satisfacere quo modo oporteat. 172
Satisfactionis Chriſti & noſtræ diſcrimen. 171
Satisfactio quo modo fiat, & quare. 172. 173
Satisfactio neceſſaria pro temporaria pœna auertenda.
Satisfactionem quo modo Lutherani reiiciant. 173
Satisfactio tertia pars pœnitentiæ. 169
Satisfactio noſtra ſatisfactioni Chriſti nõ derogat. 173
Saulis inobedientia quam grauiter punita. 237
Schiſma grauius quam idololatriæ crimen. 241
Scriptura ſacra nihil certius nec uerius. 26. 192
Scriptura ſacra etiam non intellecta utiliſſima. 17
Scriptura ſacra non omnia continet. 192
Scripturarum poſſeſſio non competit hæreticis. 369
Sripturæ priuato ſenſu interpretari non debent, neque poſſunt. 27
Scripturæ auctoritas dependet ab eccleſia. 27
Scripturæ eo quo ſunt ſpiritu debent intelligi. 27. 28
Senſibilia nos in cognitionem inuiſibiliũ perducunt. 77
Scholaſticorum doctrina de opere operato. 382
Scholaſticorum theologorum ſententia de meritis bonorum operum. 322
Sepulturæ cura. 399
Seruire Deo ſoli quid ſit. 247
Seruitutis duæ ſpecies. 397
Siccorum eſus. 412
Sigiſmundi Poloniæ regis uirtutes. 439
Signum quid. 76
Signorum tria genera. 186
signa fidei externa, per quæ homo Chriſtianus tanquam per teſſeras agnoſcitur. 76. 407
Siluerii papæ electio. 98
Simulacrum crucis cum uexillis quare in proceſſionibus præfertur. 17. 18
Soluere, non eſt ſolutum oſtendere. 301
Sontes qui ſupplictis tolluntur, quo modo adorãdi. 18
Spes quid ſit. 338
Spes galeæ & ancoræ comparata. 245
Spes fidei comes, alteraq. ſine altera retineri nequit. 245. 279
Spes Chriſtianorum qualis eſſe debet. 279
Spes noſtra ut ne inanis ſit, quid agendum. 280
Spei definitio a Petro Lombardo tradita, defenſa. 338
Species ſacramenti non confert ſalutem, neque dam nationem. 106. 120
De ſpeciebus ſacramenti eucharistiæ non contendendum. 125
Spiritus ſanctus cur quinquageſimo die poſt reſurrectionem datus. 9. 10
Spiritus in nobis orat. 149
Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram. 95
Spiritus ſancti miſſionem cur proponat fidelibus eccleſia, 9
Spiritus S. in baptiſmo datur in remiſſionem peccatorum, in confirmationem, in robur contra hoſtes. 95
Spiritus S. cauſa efficiens uitæ æternæ. 29
Spiritus S. quomodo in Apoſtolis locutus. 317
Spiritus ſanctorum etiam abſentium facta nouerunt. 257
Spiritus uertiginis inter hæreticos. 308
Sponſæ Chriſti, Chriſtiani. 365
Sponſus & ſponſa Chriſtus, quomodo. 366
Stationum dies unde dicti. 401
Stephani papæ uerborum ſenſus de matrimonio. 229
Stolæ binæ in iudicio dandæ quæ ſint. 259
Subdiaconi qui, & quid illorum officium. 186. 199
Subdiaconis olim non permittebantur uxores. 228
Succinctorium Adæ. 174
Synaxis ſeu communio. 125
Syrarum mulierum pudicitia. 233
Surſum corda, dum cantatur a ſacerdote, quid meditandum. 381

T

TEmpla memoriæ martyrum ab Auguſtino dicuntur. 397
Templi prærogatiua. 395
Templum domus Dei. 390
Templorum antiquitas & uſus. 389
In templis angeli habitant. 396
Templa cur Eccleſiæ dicta. 397
Templa ſanctis non erigi. 398
Templa & cœmeteria etiam corporibus hominum ſepeliendis conſecrata. 398
Temporũ in eccleſia primitiua diligẽs obſeruatio. 409
Tẽpus de quo prædixit Paulus 2. Tim. 4. uenit 420
Tempus hoc, uigilia magni illius feſti, ſcilicet felicitatis æternæ. 409
Teſtis falſi pœna. 369
Theologaſtrorum noſtri temporis arrogantia. 122
Thomas Aquinas celebris inter ſcholaſticos. 321
Tonſura clericalis. 185
Traditionibus hæretici conuicti. 63
Traditiones Apoſtolorum & patrũ ſeruandæ. 443

Traditiones Eccleſiaſticæ non reddunt uiam aut portam ad ſalutem anguſtioreͣ ſed expeditiorem. ibid.
Traditiones maiorum reiicere nihil aliud eſt, quam Eccleſiæ ſtatum uelle diſſipare. 444
Traditionibus pœna dicta. 451
Traditionibus Eccleſiaſticis non acquieſcens ab Origene hæreticus pronunciatur. 455
Traſmutatio ſeu tranſelementatio, aut tranſubſtantiatio in ſacramento altaris. 98
Transformari in Deum ut poſſimus. 346
Tria ad perfectionem Sacramentorum requiruntur. 78
Trinitatis operariorum diſtinctio. 80.296
Trinitas ſoli comparata. 301
Trinitas in homine quæ, primi parentis uitio deformata, per Chriſtum reparata. 294.347
Trinitatis feſtum cur mox poſt Spiritus ſancti remiſſionem ab Eccleſia celebretur. 10
Trinitas a Chriſtianis cur creditur. 10
Trinitatis opera inſeparabilia. 10.145
Trinitatis fides ſine Spiritus ſancti dono haberi nequit. 10.11
Tunica Chriſti inconſutilis ueritatem Eccleſiæ ſignificat. 366

V.

Valentiniani iniqua lex de duabus uxoribus ducendis. 214
Vaſa ſacra ſunt ipſa ſacramenta. 388
Varietas doctrinæ inter hæreticos. 309
Verbum Chriſti ſacramentis omnibus uim præbet. 77
Verbum Dei quod uere cenſendum ſit. 77
Veritas multiplex eſſe nequit. 59
Veſtis candida quare baptizatis induitur. 93
Veſperi cur orandum. 269
Veſtigiis Chriſti baptizatos incedere decet. 292
Vigiliæ nocturnæ quo modo obſeruabantur olim a Chriſtianis. 409
Vigiliæ feſtorum dierum cur inſtitutæ. ibidem
Vigilantii error exploſus de interceſſione ſanctorum. 246
Vini uſus Germaniæ olim incognitus. 120.121
Virga Aaron Mariam figurauit. 270
Virgines poſt uotum nubentes fiunt adulteræ. 222
Virtus & efficacia ſacramentorum ſolius Dei non ſacerdotum eſt. 191
Vir unde dictus. 363
Vir dux mulieris. ibidem
Virtus omnis abſque Dei cognitione uana. In prooem.
Viſum D. Bernardi in exceſſu mentis, extremum iam ſpiritum trahenti. 327
Vita duplex, gratiæ & gloriæ. 153
Vita æterna finis regenerationis Chriſtianæ. 79
Vita æterna gratia ex gratia, quomodo. 332
Viuere in Deo quid. 287
Vltimus in regno Dei. 325
Vnctio extrema Sacramentum perſeuerantiæ, & ex hac uita migrantium. 184
Vnctio baptizandis cur adhibetur. 92
Vnctio Chriſmate in fronte quare cruce fit. 93
Vnctio extrema recte ſacramentum dicitur. 181
Vnctio in ordinandis cur fit. 184
Vnitas Eccleſiæ retineri nequit, niſi unus præſit, cui pareant omnes. 57
Vnitas in orando apud Deum multum ualet. 261.392
Voluntas a Deo iudicatur. 312
Vocatio cuilibet expectanda. 183
Voluntatem Dei fieri cur petimus, & quæ ſit eius uoluntas. 264
Voluntas humana a Deo præparatur. 288
Voluntas caritatis maxima. ibidem
Voluntas noſtra adſit oportet ad iuſtitiam Dei impetrandam. ibidem, & 312
Voluntas magna caritas eſt. ibidem
Voluntas mala ſuæ libertati permittenda non eſt. 405
Votum facere, pium eſt, Chriſtianum & Deo gratū. 215
Votum cælibatus an ſit relaxandum. 220
Vota quo modo fieri debeant. 415
Votum cælibatus diſpenſationem non admittit. 220
Votum temere non eſt faciendum. ibidem
Vtramque ſpeciem Euchariſtiæ omnibus indifferenter porrigere, a Chriſto non eſt præceptum. 117
Vtriuſque ſpeciei communio a Paulo tertio Pontifice max. nonnullis conceſſa. 120.121
Vulpes hæreticos ſignificant. 60
Vxorem deſerens ſterilitatis gratia, & fœcundam ſuſcipiens, adulterium committit. 212
Vxores qualiter habendæ. 363.364
Vxor Epiſcopi electi in monaſterium ingrediatur. 228

X.

Xenia cur noui anni auſpicio dentur. 3
Xiſti ſentētia de adulterio in matrimonio commiſſo. 365

Z.

Zachæi publicani ſatisfactio. 172
Zuinglii error circa Euchariſtiam ab Eccleſia conuictus. 26.27
Zuinglius & Oecolampadius hæretici. 459

FINIS.

Errata ita corrigantur.

Pag. 1. uer. 14. aliud eſt: tollatur, eſt. Pag. 2. uer. 17. deinde: lege dei ne: Pag. 5. uer. 43. odii: odiis. Pag. 7. uer. 16. regnatus: regnonatus. Pag. 7. uer. 22. poſt, non continuo, addatur, tamen. Pag. 9. uer. 9 promiſſionem: proceſſionem. Pag. 10. uer 4. aſcenſionem: aſcenſione. Pag. 13. in titulo: quæ ſit; quæ ſit. Pag. 22. verſ. 35. recepti: receptis. Pag. 30. uer. 26. poſt; patrocinia, adde, ſcripturarum. Pag. 49. uer. 23. in iudicium: præter iudicium. Ibidem. uer. 26. Ex quibus uerbis: tollatur, uerbis. Pag. 55. uer. 25. dicis; dices. Pag. 63. uer. 28. Numerare: numerate. Pag. 80. uer. 21. Sed ad: Sic ad. Ibidem uer. 34. utriusque: utrisque. Pag. 89. uer. 49. munde: munus. Pag. 90. uer. 8. eis: eius. Ibidem, uer. 48. baptiſma: baptiſmatis. Pag. 91. uer. 11. ut initium: ad initium. Ibidem, uer. 14. gratia: gratiæ. Pag. 100. uer. penultimo: maſſam: naſſam. Pag. 103. uer. 46. deleantur illa uerba. ut cum ſumpſeris. uſque ad, particeps: & loco illorum ponatur, ut reddare, poſteaquã ſumpſeris corpus & ſanguinẽ Chriſti, concorporeus & conſanguineus illi. Pag. 104. uer. 40. ſed τύπῳ: ſed ἐν τύπῳ. Verſu ſequenti, ſimiliter ponatur ἐν τύπῳ. Pag. 105. uer. 16. quod: quid. Pag. 114. uer. 49. ſcriptum: ſcripturæ. Pag. 117. uer. 5. præfodiebant: perfodiebant. Ibidem, uer. 17. uoluerit: nolint. Pag. 138 uer. 12. poſt, ſanctum. Dionyſio uero pulchre conuenit clementi, Petri ſucceſſori, cum ita ſcribit: Primus igitur &c. ſicut habetur eadem pagina, uer. 24. Pag. 221. uer. 21. Clumenſis: Culmenſis. Pag. 222. uer. 42. in hac; in hæc. Pag. 227. uer. 26. repræſentaio: repræſentatio. Pag. 141. uer. 29. At quis: Et qui. Pag. 142. uer. 48. Agnoſce: ignoſce. Pag. 154 uer. 44. quem: quos. Pag. 156. uer. 13. paſſionis: paſſione. Pag. 158. uer. 42. particeps: participes. Pag. 160. uer. 33. ubi eſt: Item in Apologia: tollatur, Item. Pag. 166. uer. 34. qui: quis. Ibidem, uer. 41. pænitebam: pænitebant. Pag. 167. uer. 23. uſque in noſtra: uſque noſtra. Pag. 168. uer. 41. petræ: petra. Pag. 169. uer. 23. liganda: ligandi. Pag. 182. uer. 18. iuncti: inuncti. Pag. 190. uer. 19. quem: quam. Pag. 191. uer. 3. a fine: cui: qui. Pag. 192. uer. 12. ſanguinis: ſanguis. Ibidem, uer. 35. Sed hoc: ſed ſi hoc. Pag. 193. uer. 44. intelligit: intelligat. Pag. 198. uer. 38. ſic lege: quamuis ordo generalis, non eſſet tamen &c. Pag. 199. uer. 41. pars: par. Ibidem, uer. 47. uideri: uidere. Pag. 201. uer. 45. præſenti: præſente. Pag. 202. uer. 30. indicare: indicate. Pag. 204. uer. 14. tibi: ſibi. Pag. 207. uer. 12. diſcediet: diſcedite. Ibidem, 25. ſi in, ſiu. Et 29. uerum: utrum. Pag. 219. uer. 20. mihi quam: mihi ſi quam. Pag. 220. uer. penult. parent: patent. Pag. 225. uer. 29. an ſe: an ſi. Ibidem: matrimoniũ: matrimonia. Pag. 227. uer. 15. Chriſtei: Chriſti. Pag. 229. uer. 20. cuius: cuiuis. Ibidem, uer. 3. a fine: ſecundam: ſecunda.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google